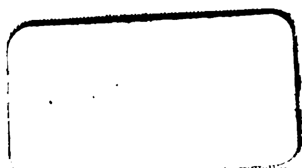

PROPERTY OF
University of
Michigan
Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

KVĚTY.

ROČNÍK XXV. KNIHA L.

ZODPOVĚDNÝ REDAKTOR A VYDAVATEL

VÁCLAV ČECH.

PRVÉ POLOLETÍ.

„KVĚTY“ VYCHÁZEJÍ V SEŠITECH PO 8½ TISKOVÝCHarších DNE 1. KAŽDÉHO MĚSÍCE. PŘEDPLATNÉ NA ČTVRT LETA I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU 5 K, JEDNOTLIVÉ SEŠITY PO 1 K 80 h.

ADRESSA: „KVĚTY“ V PRAZE, SOUKENNICKÁ UL. Č. 9 NOVÉ.

V PRAZE.

MAJITEL A NAKLADATEL VLADIMÍR ČECH.

1903.

ALOIS WIESNER V PRAZE,

KNIHTISKAŘ ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

OBSAH.

KNIHA L. LEDEN. SEŠIT I.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Prchavé illuse a věčné pravdy.

—

LÁZNĚ APOLLINA.

Rci, v kterých lázních koupáš se, má duše?
Jsou nádhernější lázní Caracally,
proud chladný padá do nich, prošed skály,
v sta duh se tříští, v černý onyx buše.

Co mizelo ti v nadějích, snách, tuše,
po čem se perutě tvých vidin vzpjaly,
co velké, svaté kynulo ti z dáli,
co v světa víru vyznělo vždy hluše;

To z Jordanů těch svatých čisté vrací
se k světlu zpátky, jaká je to Lethe,
kde slední špína se, rmut slední ztrácí;

Kam visionů slétají se ptáci,
ji Shakespeare znal a Shelley, Hugo, Göthe —
Však Lukanův též co v nich vykrvácí!

—

ZRCADLO.

Co nazpět vrhá plocha broušená,
co přes den celý zjevů zachycuje,
co podá věrně, na mžik zobrazuje,
než zatlačí to nová proměna.

Co lidskému je hlasu ozvěna,
jež chvilku zní a pak se oddaluje,
to oku, jež se do tmy pohružuje,
skla bývá hlať — pro příští bezcenná.

Však moci jednou na ní zadržeti,
co obrážela za den jediný,
svět celičký by mohla obrážeti.

Však slyšet nazpět z tesů rokliny,
co přes den spadlo s mraků tam a snětí,
hrom ztich by s bouří, dítě vteřiny.

—

MLÁDÍ.

Tak mladým být, když poprvé se vznítil
před vzory dědů každý genij mladý,
jak Alkibiad mezi ženské vnady
když poprv pad, tu prs a tam bok chytil;

Jak Sofokles když do bitvy se řítil,
v svou tragedii vedl sboru řady,
jak Dante, který jaro viděl všady,
když první Bicin úsměv mu vstříc svítil;

Ó, luzná pohádko, proč pouze jednou
se kmitneš duše zrcadlem tak svěží,
ať ozáří tě genius či žena!

Však brzy dost se černé stíny zvednou,
a mladost, než se v trysk dá bez otěží,
moderním lidem bývá uškrcena.

—

MINULOST.

Ó, velké moře bez břehů a hrází,
co stínů z tebe padá v lidskou duši,
ta dědička tvá bědná sotva tuší,
že tebou zatížená v žití vchází.

Je oběť pudů, jak had sebou hází
a hryže ohon svůj a zle se kruší,
a bodnutí to nejmenší ji vzruší,
plen předsudků je, dogmat, bludů, frásí.

Faust chtěl se kdysi zbavit strašidel
a duše moderní zas minulosti
a dědičnosti ok i osidel.

I chvěje se a zmítá ve úzkosti,
ji zdeptá, zříc však, že jest bez křídel,
kam jen se pohne, vráží v prach a kosti.

—

MALÍŘ VAS.

Mně připadá, jak byl bych malíř vas,
jenž zdobí jejich štíhlé, útlé boky.
Ba, oč jsou horší pestré moje sloky,
z mé duše tryskající zas a zas?

Snět svlačce, jasmín zkvětlý, zimostráz
tkám mezi Faunů, mezi Dryad kroky,
co plný hrozen dráždí Maenad skoky,
jimž v plné prsy zlatý padá vlas.

To hříchy, řeknete, jsou samotáře,
jenž vyplňuje dlouhou svoji chvíli.
Snad máte pravdu, mně to jedno stačí.

Když jedněch očí usmívavá záře
se v přeletu jen k mému štětci schýlí,
dav nechám, ať si lhostejně dál kráčí.

—

MARCUS-AURELIUS.

Měl sílu v sobě zdeptat vše, co malé,
co nízké, banalní, co sprosté, všední,
děl k duši své jak orlu: Teď se zvedni!
My poletíme stále výš a dále!

Snad k prsům tvým se blížil, Ideale!
i Pravdě, Isidy zřel závoj před ní,
snad stínové, jež jiným neprůhlední
se jasnili mu; snící na své skále

Snad Sfinga právě promluviti chtěla —
Však se všech stran kol takový mráz čišel,
až závrať jemu smysly obestřela.

Ztuh v kámen hnedle, sotva tomu věří,
a darmo ptal se, kam šel, odkud přišel,
a to, jež sdral, v sled chybělo mu peří.

—

POD PORTRET LENBACHŮV.

Pár pouze uhlem čar — a profil měkký
zde rýsuje se s celou poesií,
ty kštice luzně se kol oušek víjí,
šat halí spíš, než odkrýval by vděky.

Však oko do vln Acherontské řeky
se ztápí, honíc jakous utopii
a fantomy, sny, chimery v něm míjí,
těm osten chtíčů a těm bolů léky.

A ptáš se sám, zda mohla vše to nésti
ta dívka prostá tváře ve výrazu,
zda mohla vším tak zářiti a kvésti?

Či genius i v ní promítal sebe,
v svých metamorfos varu bod i mrazu,
v ní, zaklel i to, co jej nejvíc střebe?

—

LÁTKY.

Michel Angelo věřil v taje hmoty,
že balvan obrysy soch v sobě nese;
tak můžeš příští bouři hádat v lese
a ve nástroji všecky jeho noty.

V sled všecko jeden boj jest o životy,
ať kolébka se v něm neb hnízdo třese,
bůh lásky stejně v obém zjevuje se,
tu růží lístky stře, tam láme hroty.

Jeť každá látka svatá, každá čárem
jest požehnána, přijde na umělce,
co vykřesá z ní nebo zhněte tvarem.

Jen ducha musí zkalena být varem
a vždycky bude vyžadovat smělce,
by pochopil, co projde věčným žárem.

—

ORFEUS.

Kde zpěvu zdroj? Kde stará síla zpěvů?
Ach, praotče všech, Orfee ty starý,
byl Ocean to, byly slunce žáry,
kde první zřel's ji u velebném zjevu

Stát před sebou ve lvic a tigrů řevu,
všech písní matku s nesmrtnosti dary
a s nebe, země mystickými čáry
tu v lotos změněnou a jinde v révu?

Zval's něhou ji či silou? Cítil's vůni
té pluhem zryté hroudy, krve výdech,
jež nad obětí tajemně se kouří?

Tak děti dneška mdlé jen po ní stůní
a lety, co nenašli v žití, v lidech,
v tvých Maenad vidí rozpoutané bouři.

—

SPÍCÍ BACCHUS.

V svém triumfalném po Indii voze,
ve stínu révy, břečtanu a chmele,
hle, růží květy na svém nahém těle,
zdřím bacchantů a faunů ve hlomoze.

Tak odpočívá v milé, měkké pose,
stín myšlenky mu utkvěl v hladkém čele,
nač myslil? Vděky Olympu snad celé
mu táhly sny, když spící bílé koze

Květ jetele i čilimníků z dlaně
podával s úsměvem, co panther žlutý
z achatu mísky chlemtal vína zbytky;

A Aeskulapův had co nepohnutý
se skulpturalně vil mu mezi lýtky,
zrak sklenný upíraje v žhoucí pláně.

—

ZAHRADY SNŮ.

Já viděl keřů celé vodopády,
jak na sebe se vrší k nebi stále,
tu věčný úsměv tkají v čelo skále
tož pestrobarvých zvonců myriady.

Kam zrak se otočil, tam květy všady,
se zhlížející zřídel ve křišťále,
sta svitů hrajících v nich okázale
na hrdlech doupnáků skrz jilmů řady.

Dřív habr, olše, čilimník a jiva,
laur, límon, agava, tis, cypřiš nízký,
vše kvete najednou, v zeď hustou splývá.

Tak vůní dýchá to a tak se stmívá,
že stříbrem v stínech hoří vodotrysky,
jichž drobná mha se v smaragd travin schvívá.

—

MLHY.

Jak Faust je viděl cválat v divém trysku
na Blocksberg stržemi a tesy vzhůru,
hnát nestydatý sotva halen v chmuru
se mihnout v sítin hustém třasavisku.

Za plameny, jež shasínaly v písku,
hra stínů, sterou nápodobíc stvůru,
se táhly jako šmouhy po azuru,
přes hrany menhirů a obelisků.

Děl každý klidně: To jsou mlhy šeré,
leč oko přece hádalo v nich více
než pouhé, charé mlhy podjeseně.

A stále měnily se v tvary steré,
Medusy, Strigy, Gorgy, kouzelnice,
co zbývá vše, když mládí vzato ženě.

—

TANČÍCÍ SATYR.

Zpit darem Baccha, ovit břečťanem,
za milenku vzal thyrsus plný zvonků
a rej s ním začal, hale do úponků
od chmele tvář, jež blahým žhnula snem.

Tak čile křepčil do večera sklonku
a tlapou kozonoha tepal zem,
zjev nymfy prchající v zraku svém,
jak vážky tančící na lilje stonku.

Byl kosmatý a v tváři nadufelý,
však nevěděl sám, gracie co splývá
v liniích boků, v boltců ostrých uší;

Sám nevěděl, že Kráse hymnu zpívá,
on, netvor, hmotou opojený celý,
tím spokojen, že nesmrtnou ji tuší.

—

VEČER BACCHICKÝ.

Jak bouří těhotný se večer níží,
jak těžké vůně v hlubokém jsou stínu,
fosforné jiskry tančí po jasminu,
a v tulipánech se dnes blesky kříží.

Šat bílý přeletěl kol tmavých mříží,
a šepot slyšet v divokém jest vínu,
co horkých hlav se skloní dnes v chlad klínů,
již zřím ty prsy, jak se k sobě blíží.

Již z hluboka to hřímá, na obzoře
to blýská — dolij číši, bouř se valí,
ech sta posílá strmá hora hoře.

Zem chvěje se, a temně duní skály,
jak Bacchův pochod, Ind kde padá v moře,
by sem se valil tigry tažen z dáli.

—

KNĚŽSTVÍ.

Když k oltáři jde kněz, mu nezávidím,
on jde, by svému obětoval Bohu,
že z lidí každý sílu svou i vlohu
též obětuje denně Bohu, vidím.

Již tím, že po věčné se pravdě pídím,
že hledám Jeho lásku, jak jen mohu,
jsem také knězem a za vínek hlohu,
byť tekla pod ním krev, se nezastydím.

Být celým člověkem, jest býti knězem,
toť otevříti dobra všecky stavy,
by láska v lidstvo valila se jezem.

A zřít je šťastné, hlavu vedle hlavy,
byť vlastní srdce rozťal's jedním řezem,
je celé kněžství, hodné věčné slávy.

BOŽENA VIKOVÁ KUNĚTICKÁ:

Pán.

Román.

Mám velmi mnoho vzpomínek. Některé přicházejí do mé duše mlčky a tiše, jako přeludy drahých a blízkých mrtvých, jiné vpadají do ní se supěním, zdajíce se zadržovati brutální výkřik, a ještě jiné nepřicházejí vůbec, neboť nikdy neodcházejí. Žijí totiž stále ve mně v neznámých koutech a zjevují se mi jen v mátožných stínech, v beztvárných chuchvalech, ale přítomnost jejich pociťuji vždy a všude, třeba byla mlhavá, a nikdy bych nenalezla slov k jejich ztělesnění.

Mé vzpomínky jsou mou minulostí. Vím určitě, že celá jest v nich obsažena, neboť nebylo hodiny v ní, kterou bych byla nezachytila a nepropůjčila jí možnost žíti dále se mnou v budoucnu. A tak můj minulý život není vlastně ztracen, neboť z něho vyvažuji tuto historii, která bude žíti déle než já. — —

* * *

Narodila jsem se v létě ve venkovském městě, které mělo ještě dosti sedláků, aby vědělo o senoseči a o žních. Lituji skutečně, že nevím, jaký byl den tenkráte, když po prvé jsem zaplakala u své matky, ale myslím, protože tomu chci tak, že svítilo slunce na hluboké modré obloze, a že městem tekl jeho jas, jako rozvodněný zlatý potok. Kvetly růže, karafiáty, rezeda, les voněl. Ptáci zpívajíce, poletovali vzduchem, včely narážely o okna, stromy šuměly.

V pokoji, kde matka ležela, bylo asi dusno a šero, ale divoký, horký proud velikého léta dobýval se stále na okna a sálal žhavým dechem do vnitř. Vtáhla jsem jej do sebe a naplnila jím pro celý život svou hruď.

Tak se rodí dravec v džunglích, v slunci, v horku, ve vůni, která křičí po rose. Bylo ve mně vždycky cosi dravého, chtivého a neukojeného. Byla jsem připravena k útoku i k obraně, a hlava mne pálila neklidem celé dny a celé noci, v nichž jsem měla sny, rudými barvami kreslené.

Můj otec byl městský úředník s malým platem, o nějž se však bál, aby jej neztratil. Matka pletla a háčkovala v noci, kdy my děti spaly, vložky do podušek, které potají prodávala, aby měla pro nás na klobouky, na žakety, anebo na botky. Byt jsme měli malý, v postranní ulici blízko polí u okresní silnice, která byla v zimě plná bláta a v létě se vlnila silnými vrstvami prachu, jenž zdouval se a vál k nám do oken. Protože byla nízká, dívali se kolemjdoucí do nich jako do výkladní skříně.

Ale u nás nebylo nehezky. Nikdy v životě neviděla jsem tolik klidu, tolik souzvuku a tolik snah jako u nás. Snad právě úzké, skromné poměry naše byly tím vinny, že jsme stále hleděli všichni ku předu, za každou cenu, plni chuti k životu, majíce tolik ideálů, že se stávaly až nebezpečím.

Bylo nás pět sester! Považte tu ženskou vlnu, která zalévala naši domácnost, neboť i naše matka byla stále plna chuti pracovat, tvořiti něco, ať to bylo cokoliv, prováděla své plány, sdělovala své myšlenky a byla stálé svými starostmi o pět, deset let napřed. Tedy skutečná ženská vlna, ve které můj otec zápasil o prioritu duševní existence.

Byl o dvacet roků starší než matka a byl strašně sedřen životem. Takový malý, silně již šedivý, pohyblivý, stále neklidný, stále zaměstnaný. Vidím ho dosud, jak v ošumělém kabátě, s kloboukem v předu od smekání odřeným, pospíchal do úřadu drobnými kroky jako koroptev. V kapse slanou housku a lacinou cigaretu. Měl nás všechny silně rád a pracoval pro nás s chutí, jako by mu to bylo více rozkoší než povinností.

Jak jsme žili z malých příjmů?

Těžko říci, ale žili jsme, nedělajíce dluhů. Snad matka dovedla dobře počítati, snad naše požadavky byly v úplném souladu s otcovým služným. Nevím ani. Ale když jsme sedávali v podvečer na dvorku, který patřil k našemu bytu, a kolem jehož plotu sázel otec každoročně boby, abychom měli zahrádku, byli jsme šťastni a spokojeni.

Kolem vlnila se pole, žáby v dáli sborem křičely, a krávy, jdouce z pastvy, dlouze bučely. Na nebi býval bleděžlutý srpek, a planoucí hvězdy se chvěly. Nu, takový tichý, obyčejný večer, v němž se milujeme více než jindy, protože jsme citlivější. — —

Byla jsem nejstarší ze sester a chystala jsem se k odchodu z domova. Otec mně vymohl od města stipendium, abych mohla v Praze choditi do obchodní školy, a pak jsem měla býti buď účetní, nebo kasírkou, nebo něčím jiným v obchodu. Ale tím mělo býti jaksi o mou budoucnost postaráno, a otec s matkou byli spokojeni, jak snad jakživi nebyli.

* * *

Mohlo by se zdáti, že v těchto všedních, ničím nikdy nevzrušených poměrech, jež byly a jsou prožity stejným způsobem ohromným počtem poloproletářských rodin a jež splývají s proudem života bezbarevně, nezanechávajíce za sebou znatelných rýh, mohlo by se zdáti, že i niterné moje bytí bylo jednotvárné a mdlé.

Ale tomu nebylo tak. Naopak. Ve mně byly srázy, prohlubně i výšky. Musila jsem často slézati opatrně jako kočka, abych vešla do temnot své duše, v kterých pátrala jsem svým citem, úzkostliva, že najednou narazím o něco netvárného a neznámého, anebo že sletím ještě hloub a ztratím cestu k návratu.

Slyšela jsem v sobě podivné výkřiky, jakoby cosi ve mně volalo po svobodě, nebo po účastenství, nebo jen svou vlastní bolestí, jakou způsobuje zrození. Slyšela jsem v sobě vzdechy, tiché štkání a někdy písně, ó, písně, jež rozléhaly se celým mým nitrem jásavě a vítězně, a tu jistě kdosi krásný a mladý kráčel po nejvyšších vrcholech v mé duši a díval se širokým pohledem po jejích březnových, jiskřící mlhou zacloněných nivách.

Tenkráte zachvívala jsem se a cítila teplo slunce v sobě, ve své krvi, ve svých myšlenkách, dlaně měla jsem horké, a oči mne pálily, jako bych byla blízko dýmu, v němž je skryt oheň, který dosud nevypuknul. Měla jsem v sobě tolik skutečné síly, že dovedla jsem odhadnouti vše to, co jiným děvčatům v mém věku zůstalo buď úplně nepoznaným, anebo co dotklo se jich jen tak povšechně, jako se dotýkají malé vody nízkých břehů, na nichž kvetou pomněnky. Nepohnou květem, nikdy břehu nerozryjí, a nikdy ničeho neschvátí. —

Ale já jsem měla pro všechno slovo, výraz, dovedla jsem se všeho zmocniti, tak že neprošlo mnou nic beze stopy, tajně, jak snad mohlo se stát a jak se jistě stává u těch, jimž jsou lhostejné záchvěvy, stíny, přeludy a záře jejich vnitřní bytosti. Hle; cosi přeletělo! Tiše a hladce kolem nás v pozdním šeru večera! Netopýr, noční motýl! Vnímala jsem tak určitě a rychle, že jsem viděla pohled netopýří a barvy na křídlech nočního motýla. —

Snad v tom nebylo štěstí, snad v tom byl hymnus největšího blaha. Nevím. Nebyla bych si však přála žíti tak z ruky do úst, jak jsem viděla ostatní dívky žít s pohledem stále upřeným před sebe a nikdy, nikdy do sebe, kde nervy neměly již účelu, a kde bylo početi všeho ve chvění a v tichu, jež nemohlo míti tohoto brutálního jména.

Vím dobře, že jednoho dne objevil se v mé duši bílý, průhledný květ. Vypadal jako churavý, ale voněl neobyčejně jemně a sladce. Bylo mně tenkráte patnáct let, a usínala jsem s tím prvním, podivným, měsíčným květem, o němž jsem nevěděla, zda-li mně zahyne, anebo zda-li mně zůstane. Chodila jsem kolem něho svými sny, svými city, jež nestaly se ještě myšlenkou, a hleděla jsem na ten zázrak, jenž věštil mé jaro.

Vypadá to bizzarně a hledaně, co tuto pravím, ale, kdo prožil tak hluboce všecky episody dospívání jako já, ten vycítí, že i on měl svůj poloneduživý květ, jenž voněl — voněl do snů, ne tak silně jako střemcha, ne tak studeně jako sněženka, ale jinak, docela jinak, vůní, která více zbystřuje pozornost než rozkoš, více volá, nežli se pociťuje.

A v tom čase bylo pro mne léto hrozným zlem. Chodila jsem v něm jako slepý lovec, všude větřila jsem dobrý lov, ale zvěř skrývala se mi v houštinách, a nespatřila jsem jí. Jen šelest trávy jsem zaslechla, jen rozkývané květy zavoněly. A při tom všední, denní potřeby polo-

proletářské naší rodiny hnaly se kolem mne, zmocňovaly se mne a někdy vztyčovaly se přede mnou hrozivě, jako travnaté stezky bílých silnic v měsíčných nocech. Zarazí dech, než poznáme, že každým krokem lehají pozvolna k našim nohám. Jsou to poměry, jež neohrožují, neboť nemají, co by urvaly. Nezdaří se to, zdaří se ono. Něco se v nich musí vždycky stát. —

Necítila jsem se nikdy osamocena. Mé sestry i má matka měly pro mne mnoho lásky i porozumění, a kde oboje docházelo, věnovaly mi tolik šetrné lhostejnosti, že mně byla vždycky vítána. Nechaly mne blouznit, snít, smát se i plakat. Nikomu z nich jsem nepřekážela, protože jsem stačila sobě.

Můj obzor nebyl široký. Vychodila jsem měšťanskou školu a měla privátní hodiny frančiny, četla jsem mnoho, což bylo pro mne zlem i dobrodiním, a společenské otázky, politické, emancipační, socialistické, o národohospodářských ani nemluvím, byly v našem venkovském městě asi tak nebezpečny a zároveň zajímavy, jako lvi v cirku. Dávalo se jim tolik potravy, aby nezhynuly, a denně konaly svá představení před publikem, jemuž bylo jakousi podivuhodnou rozkoší vmýšleti se do situace, kdyby ten nebo onen ze lvů se vyprostil. Nevyprostil se, ovšem, nikdy žádný, a tak v mé dívčí mysli žila jejich divoká, nebezpečná síla víc jako pohádka o dracích, než jako pravda, která by mohla míti budoucnost.

Četla jsem sice noviny, ale jen tehda, když měly vzrušující zprávy, a tu pak rychle vžívala jsem se do rozčilení, ať se jednalo již o cokoliv, o vraždu, nebo o říšskou radu, nebo o nějakou národní slavnost. Byla jsem vždycky na straně té, kde byla odvaha a nadšení, strana rozumu a passivity neměla pro mne významu, i kdyby její právo, anebo její podmínky nepotřebovaly obhajování.

Nu, žena s dívčím srdcem. Nezměnilo se na mně v tom ohledu ani dnes ničeho, kdy jsem již tolik prožila a probojovala — —

Ale jedna věc dotýkala se mne mnohem víc a mnohem častěji než vše ostatní. Souvisela sotva znatelným vláknem s mým vnitřním životem, v němž se počínala probouzeti má ženskost, totiž mé ženské mládí asi tak, jakoby na obzoru svítalo.

Můj otec totiž žil v úzkosti, kterou nedovedl utajiti. Bál se o nás, nejvíce ovšem o mne, protože jsem byla nejstarší. A bál se o mne zvláštním, abych tak řekla, mužským způsobem, který u matky byl více ozvěnou, než přesvědčením.

Jeho pohled byl neklidný a pátravý, slova neurčitá a plachá. Nechtěl se vysloviti, ačkoliv cítil, že by mu to přineslo ulehčení. Bylo nás pět dcer. Jmění: měsíční příjem sto korun. Byly jsme hezké. Měly jsme mnoho vrozené intelligence a velikou vůli žít. Byly jsme odvážné a sebevědomé, všecky, od šestileté Máši počínaje. Co mne se týče, vyspěla jsem v sedmnácti letech tak, že jsem budila pozornost na ulici; byla jsem vysoká, ohebná a plná. Důstojníci posádky, která v našem městě ležela, dívali se na mne drze a provokovali mne.

Provokovali mne tím způsobem, jakým vůbec chovají se k děvčatům v šatech nejmodernějšího střihu z látky lacině koupené buď ve vý-

prodeji anebo na dražbách, v kloboucích, jež si samy zdobí podle vzoru, vyloženého v nejrenomovanějších výkladech, barevnými stuhami a laciným pery.

Mne jejich dotěrnost neurážela. Nelíbil se mně z nich žádný, a byli mně tak lhostejni, jako mladí vozkové, kteří kráčeli podle vozů se zelím. Někdy jsem zahlédla ohnivý pohled spojený s podivným úsměvem, kterému jsem nerozuměla, anebo zaslechla jsem slovo tiše prohozené, o němž jsem myslila, že patří někomu jinému.

Ale otcova ostražitost mne mátla. Nechápala jsem, proč jest tak úzkostlivý a bedlivý. Kolikrát jsem viděla, že mne z povzdálí stopuje, anebo doma šeptá s matkou o něčem, co jsem neměla slyšeti.

Můj poměr k otci se měnil mými léty. Nejdříve považovala jsem jej za autoritu, pak za kamaráda, a konečně, od patnácti let nastala taková změna v našem styku i v našich hovorech, že byla až příliš patrna. Leckdy mně překážel, leckdy jsem se ho styděla, a najednou se mně zdálo, že jako muž jest mně cizí a nepohodlný.

Viděla jsem, že se o nás stará a že je nám úplně oddán, viděla jsem, jak rychle šediví, a lekala se možnosti jeho smrti. Ale tím vším se neměnilo napětí našeho poměru. Ku př. vím, že jsem vyhýbala se líbání s ním, anebo, že jsem se nikdy před ním nesvlékala. Rozhodně byla mně matka bližší než on, protože jsem u ní nepociťovala ostýchavost svého ženství, a všecko jsem považovala za přirozené a nutné, co jsem prožívala, mohla-li jsem s ní o tom mluviti.

* * *

Prožívati dívčí dospívání znamená vejíti do brány života. Je zde tolik vážných, třeba episodních událostí, je zde tolik převratů fysických i vnitřních, že vlastně celý ostatní život jest jen toho výsledkem. Dnes, kdy hledím nazpět ku bráně, kterou jsem vešla do svých zahrad, vidím teprve, jak důležitý krok jsem učinila, když jsem se octla v jejích veřejích a pak za ní, a kdy jsem neviděla ani středu ani konce jejich, ale užaslá hleděla jsem na záhony růží, na vodotrysky ideálů, na tajemné sochy snů, skrytých v houštinách, na vzácné stromy, kvetoucí červenými květy jen jednou, jen jedinkráte za padesát, osmdesát, sto let!

Neviděla jsem dál. Na tichých rybnících labutě pluly, na keřích zpívali ptáci, zelený pažit vlnil se jako zelené vody! Žádný květ nebyl urván a žádný nezvadl. Mezi větvemi v nejskrytější místa, kde černý stín číhal jako lačná kočka, proplížily se paprsky slunce a zahnaly jej!

Nebylo zde omšelých balvanů, ani holých skal, neviděla jsem tajemné, hluboké lesy, v nichž píseň stává se voláním a vzdech šelestem nekonečna, neviděla jsem sluje, jejichž vchody zarostly divokým vínem.

Ach, ne! Přede mnou bylo vše jasné, vonné, třpytné jako břehy jezerní. A na palouku ve květech všech barev ležel -- muž! Spal — — Měla jsem jej probudit. Já?! Já!

Čím? Věncem z růží? Prškou vody z rybníka, na němž labutě pluly? Písní? Paprsky slunečními, jež bych zatáhla k němu jako vlákna hedvábné příze? Měla jsem na něj zavolat, nebo nad ním se zasmát

šťastným smíchem, v němž by byly i růže, i krůpěje rosy, i slunce? Měla jsem mu říci, že jsem překročila práh svých zahrad, v nichž on na mne čeká?

Ach sny, sny! Ach, blaženství největší!

Víte, kdo zde ležel na pažitu mých zahrad? — — — Muž!

Kdo byl? Neměl jména! Jaký byl?

Mladý dub, jarní vichr, má píseň, můj věštec! Na jeho čele skvěla se bílá zář, jeho ruce byly jemné a svaté.

V noci spala jsem u brány, kterou jsem vešla, a ve svých snech viděla jsem jeho! Když měsíc svítil a já se probudila, přikradla jsem se k němu a viděla jej zatopeného pohádkovým světlem, v němž ležel můj spící přízrak a volal tiše mé jméno. Co chtěl? Byla jsem u něho a líbala mu ruce — — — —

Dosti otužilá drsným podnebím poměrů, v nichž jsem vyrostla, uchovala jsem si přece jedinou tuto báj, ve které byla jsem sedmnáctiletou královnou! Byl to čas mých nadějí, tužeb a skvoucích vidin, jež vznášely se nad kalnými vodami denních stesků a potřeb.

Nevím, jak pociťují své dospění jiné dívky, ale jsem přesvědčena, že není jejich vinou, mají-li víc nadějí než tužeb, a více světla nežli snů.

Ach, bože, jak jsem tenkráte byla čista! Kde je květ tak bílý, jako květ mých mladých let? Nikde! A byla-li ve mně rozkoš, byla to rozkoš fantastických představ, jež vycházely ze záře nedotknuté ohněm jako světice!

A jestliže jsem cítila se hodnou lásky muže, byl to pocit tak piétní, že již předem vylučoval stydlivost, nebo úzkost. Naopak! Vítězná, korunována, hrda a vyvolena byla jsem! Nikdo mně nebyl ničím. Jen ten, jenž kdesi byl a čekal, až zavolám jej jménem, byl ve mně živ od té chvíle, kdy přestala jsem býti dítětem.

Myslila jsem si asi toto:

Je lán posetý květy máků — barva žíznivá, ale květ bez vůně. Mám sílu oživiti jej vůní a naplniti lán opojným dechem, jenž tryská z něho, když oddychuje z hluboka a ze sna. Je barva červená a žíznivá, jež stane se krví mou vůlí a mým vědomím! A je lán plný velikých, bílých kopretin, jež na vysokých lodyhách se kývají jako slabé, nemocné. Mám sílu říci: hvězdy jste! a dáti jim světlo, aby v nocích tmavých i ve dnech slunných svítily magnesiovým plamenem, bílým, jenž potřebuje červeň rudých květů, aby přestal být přízračným. Nu, kdož ví, jak to bylo. Ale žíznivá touha červeného květu vlčího máku a nemocná bílá barva nesvítících kopretin byly mou pohádkou o zakletých srdcích. Milovala jsem i vlčí mák i veliké bezetřpytné kopretiny a myslila jsem, že oboje žádalo účastenství mého mládí.

Myslila jsem také toto:

Je obloha kvetoucí hvězdami. Kde je zahrada velikolepější!? A jest jezero modré a sladké, jež nemá snů. Nuže, hvězdy ať napadají do jeho hlubiny, ať stanou se jeho majetkem tak, aby ze snu si šeptalo: Zde ve mně září večernice, zde jitřenka — zde mléčná dráha bez konce, ta nejsilnější píseň volnosti vesmíru. Zde! — Ano, mám všecko to v loktech, a moje vody třpytí se nebeským světlem.

A myslila jsem si ještě toto:

Je mládí, je sedmnáct let, jež neví, kde je chrám boha proroka. Je mládí, které čeká lásku na rozcestí mnoha cest. Neví, kudy přijde, a proto miluje všecky cesty. I ty lesní vonné, tajemné, na nichž blíže houštiny sedají víly a zpívají do jejich ticha. I ty úzké, srázné podél propastí, z nichž vystupují vzdechy hynoucích, i ty volné, široké a pohodlné, odkud lze čekati lásku jen jako slepou, opatrně jdoucí, anebo jako příval, jenž žene se, kudy nemusí se dráti.

Je mládí, které čeká lásku. Mládí mé i tvé, ty muži neznámý, jenž byl jsi stvořen mužem proto, abys nalezl mne. —

Nalézám dnes tato slova v sobě, kdy vše jest dávno odbyto. Snad okrádám se sama o pravdu, neboť není možno, abych to vše tak jasně myslila, jako se toho zmocňuji nyní s plným vědomím, že musilo to být takové a ne jiné. Ach, ano, tu báj dovedu teprve nyní s pochopením kolorovat! Tenkrát jistě bylo vše tak luzné a tak neživotné, že jsem z toho zachycovala jen blahoslavený pocit neskonalé něhy a divotvorného štěstí.

Dnes propůjčuji tomu všemu výraz, ale v tom spočívá již také veliká ztráta, za kterou se nedovedu nikdy odškodniti, tím méně, když profanuji svatost tehdejších svých snů slovy tak určitými, jaká má vůbec lidská řeč. Ani píseň slavičí by nestačila na vyjádření všeho, a jistě je krásná v noci, v tichu, ve vůni, když svatojanské mušky ve tmě svítí —

* * *

Všecko, co jsem žila tehdy v té zázračné pohádce blouznění, jež neměla titulu jiného než 17—18, bylo důležitější než ostatní životní fakta, ačkoliv se zdálo, že za ně a s nimi bojuji. Dělala jsem to a ono, a všechno vypadalo, jakoby to podmiňovalo neurčitý počet let, jimiž jako neznámými ulicemi cizího města měla jsem dojíti životního cíle.

Ku př., chystala jsem si do Prahy prádlo, šatstvo, knihy, loučila se se známými a vžívala se do melancholie rozloučení se dvorkem, který na podzim přestal býti zahrádkou, se svým lůžkem, jež v pravdě nebylo ani celé mé, s různými návyky, s různými radostmi, a vůbec loučila jsem se.

Melancholie zde byla ovšem, ale ta kryla jen jako plášť mé nitro, na němž nezměnil se výraz nervosní tužby — totiž o tužbě nemohu mluviti. Jen tak cosi jako široce otevřené oči, chvějící se rty, na nichž není ani slova, ani výkřiku, a žhavé, žhavé čelo.

Neurčitá podoba ve vířivém chaosu — to bylo mé nitro, kdybych je chtěla jakýmkoliv způsobem ztělesniti. Měsíc svítíval v noci. Mně se zdálo, že se mám loučiti i s ním, a nemohla jsem pochopiti, že to zase bude on, který někde do nějakého okna bude mi zářiti. Loučila jsem se s ním a byla jsem šťastna, že jsem schopna tak veliké citlivosti. Hvězdnaté nebe bylo mi tak blízko, že jsem mohla dosáhnouti ho rukou a prohlížeti jeho hvězdy jako drahokamy v pouzdru. A byla jsem šťastna, že jsem zmohla tuto svou představu a že jsem byla schopna takové extase, jako by to byl zvláštní, božský dar.

Ale při tom všem něco mocnějšího ve mně volalo po světle, a to nesouviselo ani s měsícem, ani s hvězdami . . .

Byla to zvláštní noc tenkrát a určila směr celému mému životu, neboť jsem se v ní vztyčila a pocítila sílu svých zvláštních schopností ovládnouti představu, slovo, pohyb a vypnouti se do takové výše, v jaké hledáváme jen geniální myšlenky.

Můj krok byl jiný než dříve. Cítila jsem výraz svého pohledu a, když jsem se usmála, viděla jsem svůj úsměv, jako by byl na rtech jiných.

Byli jsme dlouho vzhůru. Naši nespali, jakoby cítili, že není možno promeškati jedinou chvíli. A skutečně, můj hlas byl hlubší a zahalenější, a mně samotné se zdálo, že jsem hnána silou, která mi určila cíl. A všecky ty moje schopnosti a všecky ty zvláštnosti mého myšlení i konání slily se jako roztavený kov a byly přichystány k ráně, jež by jim dala tvar.

Měla jsem jeti do Prahy do obchodní školy, a najednou to bylo jaksi nemožné. Spousta materialu, který jsem poskytovala svým myšlením a chtěním, nemohla býti vtěsnána do formičky tak malé, jakou byla škola vůbec, a obchodní zvláště. Všichni zaměstnávali jsme se s tou nemožností, a material unikal nám prsty, z dlaní, a všude bylo ho plno u nás, jakoby najednou vykvasil, a nebylo jej možno zadržeti.

Sama pak, u vědomí rozloučení s dosavadním životem, které znamenalo volnost vlastního vývoje, nedovedla jsem spojiti svou vnitřní bytost s tím vším, co mne očekávalo na předurčené čáře, jež byla linií podle pravítka taženou. Zabolela mne hlava. Věděla jsem, že jsou to veliké a dosud nepoznané síly ve mně, jež za mne bojují. Ale těšila jsem se z té tragiky, neboť mně docela odpovídala.

Výbava moje byla složena v kufru, otcův nedělní oblek vyčistěný visel na věšáku, ale má cesta z domova neměla určité perspektivy. A pojednou neviděla jsem dál, než ku zavřeným dveřím našeho malého pokoje.

V té chvíli poskytoval náš pokoj tento obraz: V pokoji bylo silně zahoustlé šero, které bylo majetkem malé lampy, jež každou chvíli horečně vzplanula, jakoby sbírala dech. Nejmladší sestra usínala, sedíc na posteli. Otec s matkou seděli u stolu, a ostatní sestry dívaly se na mne z různých koutů, tak že jejich přítomnost jsem více tušila, než viděla.

Chodila jsem po pokoji sem a tam, majíc ruce skříženy na prsou. Kroky své jsem neslyšela, a také jistě ne nikdo z ostatních. Otec vypadal starší o deset let, matka sledovala mne, a bylo na ní patrno, že trpí více než já, jakoby věděla o všem, co teprve hádám.

Málo jsme mluvili, ačkoliv se mně zdálo, že nemám již slov pro své myšlenky, které jsem chtěla vysloviti, jako by to bylo mou povinností. A vím, že najednou mluvila jsem dlouho, ne k ostatním, ale k sobě a že jsem naslouchala sama sobě s úžasem.

„Proč bych odjížděla z domova a věděla, že to anebo to budu musit dělati! Nikde není psáno, že bych byla dobrou obchodnicí, nikdo mne o tom nemůže přesvědčiti. Nikdy nepočítala jsem ráda a nikdy jsem se s lidmi o nic nesmlouvala. Proč bych šla do obchodní školy? Mohla bych také jíti k divadlu — nebo do učitelského ústavu. Všecko

je mně stejně cizí. Co chci, sama nevím. Vím, že chci žít, to je to celé. Vím, že jsou ve mně síly, které podmiňují mou vůli. Letím jako pták, ne proto, abych dolétla tam a tam, ale proto, že mám křídla".

Všichni to chápali, to jsem cítila. Bylo jim však úzko z té nejistoty. A, abych dovršila jejich úzkost, dopověděla jsem:

„Pojedu do Prahy a tam se rozhodnu, až pocítím nový, úplně vlastní život."

Mně samotné jevil se výsledek těchto mých slov jako nepomalované plátno v nádherném rámci. Mohla na něm ocitnouti se báj světla a stínu, ohnivé barvy raffinovaně prodchnuté vůlí zářit a přesvědčovat, ale mohla na něm také kresliti ruka nejnemotornějšího laika, který tvoří právě k vůli tomu nádhernému rámu. Mimovolně podléhala jsem suggesci nálady této veliké chvíle a připadala jsem si hrdinnou tím, že osvobodila jsem se z pouta.

A Praha, kterou jsem neznala, připadala mně blízká a známá tím, že jsem neočekávala od ní ničeho určitého, i tím, že měla jsem vejíti do ní jako králová, která si může voliti.

Byla jsem vděčna rodičům i sestrám, že se mnou nepolemisují. Všecky mé sny, které jsem viděla projíti svou duší jako mnichy neznámého náboženství, stály na stráži. Měla jsem v sobě již tolik síly, že by mne byl nikdo z mého úmyslu nezvrátil, a že bych byla do obchodní školy i do jakékoliv školy jiné nešla.

Extase moje rostla, že bych byla snad mohla improvisovati celý svůj příští život, a byla bych se nezmýlila. Ach, tak ve mně mluvila žena, která dovedla pronésti něco nového, že všecko vůči mně bylo slabé! Argumenty budoucnosti mohly býti jen tenkráte důležité, kdyby na sebe vzaly tvárnost jakýchsi Kentaurů, kteří přišli ohrožovati mou vlastní svobodu. Ale vím, že i ty bych byla přemohla tím, že nepotýkala bych se s nimi rozumem, ale svým křídlem, jež najednou lačně udeřilo do vzduchu.

Byla to horečná, divná noc.

Vyrostla jsem v ní, a nevím z čeho, ale jisto jest, že jsem všecky přesvědčila. A kdyby ne otec, matka a sestry bývali u mne, ale městská rada, která mně poskytla stipendium na vzdělání, a občané, kteří městskou radu si zvolili, a císař, který těch občanů jest právoplatným pánem, a bůh sám, z jehož milosti jest císař císařem — vím, že všechny bych byla přesvědčila o tom, že musím do Prahy bez určitého účelu právě proto, abych se v účelu nezmýlila.

Myslíte, že to bylo v mém životě jediné? Ach, bůh ví, že jako žena mluvila jsem vždycky intuicí, a ta nejenom že přesvědčila, ale stala se zákonem. Chtěla bych znovu žít, abych mohla převrátiti světový řád — —

Na obloze svítil ještě měsíc v úplňku, ale ubíral se kamsi s melancholickým pohledem vzdání se. Sestry všecky usnuly, vědouce, že poslední slovo bylo proneseno.

Matka přidala mi do kufru ještě obrázek Madonny s děťátkem. Bylo jí jistě hrozně smutno, když to učinila, protože vlastně nebyla bigotní, a věřila více v život než v náboženství, alespoň se vždycky modlívala s námi, jako by to bylo více povinností nežli potřebou.

Kolikrát se dovedla i mezi modlitbou zasmáti, jestliže jsme udělaly nějakou chybu nebo darebáctví, ale při tom pokračovala, jakoby se v úloze nesměla zmýliti: „Buď zdráva! My k tobě voláme . . .“

Otec se svlékl a ulehl ve vedlejším pokoji, jsa přesvědčen jako ostatní, že vlastně nebude spát. Maminka také ulehla a zůstala jsem sama s měsícem, s kterým vyměnila jsem si úlohu. Teď se loučil on a ne já. —

U nás nikdo se nedivil, že nejdu si odpočinouti. Tenkráte nejlépe jsem viděla, jak jsem žila mimo ně, a jak mne nikdy v ničem nepoutali.

Vyšla jsem ven, kde noc dostávala rudý přísvit dalekého požáru, neboť měsíc zkrvavěl nad západem a naplnil krajinu zoufalstvím přiznaného neštěstí. Zachvěla jsem se, jakobych se dotkla otevřené rány. Proto však přece hleděla jsem na zapadající měsíc, a ponenáhlu bylo jisto, že tato dekorace jest jedině možná, aby vzbudila náladu, ve které by byla zachycena celá bizzarnost mého odchodu za neurčitým.

Stála jsem na zápraží rozčilena pouze obavou, že měsíc zajde dříve, než stvořím si nový svět. Bylo nutno, aby se zdálo, že i on je podmíněn mému vzrušení, jež stávalo se podivným vytržením.

A zde jest zachyceno nedokrevnou vzpomínkou, co leželo v mé duši jako podivné bílé světlo, jež připouští tisíce představ, ale všecky je proniká, a činí je nepochopitelnými.

Šla jsem žít! Bylo to jako obdarování a dosažení cíle. Všecko dosavadní bylo pouze průpravou, abych se naučila dýchat a myslit. Až do této chvíle nic nemělo ve mně jiného účelu, než sílit. Srdce učilo se tlouci, krev prouditi, oči hleděti, rty vyslovovati, ruce dotýkati. A pak, to ostatní ve mně, co jsem sama neznala, pučelo ze semene a stálo nyní zatíženo snem sterých uzavřených poupat. Jen veliká touha stála ve mně a hleděla do dálky, jakoby slyšela, co nikdo neslyší.

Slyšela dálkou stlumený let mého života. V něm čekala jsem zázraky, protože jsem věřila ve štěstí. V něm čekala jsem krásu, protože jsem věřila v lásku. A snad to bylo to jediné, co jsem tenkráte žádala. Nebylo ve mně ničeho tak positivního, abych se mohla ptáti, z čeho budu živa. Ptala jsem se jen, jak budu žíti! A ani to ne, neboť, kde bylo tolik silně vyvinutých prostředků, tam bylo nutno, aby se vše splnilo.

Neznámé město, vybájené historií a smutné tragickým dneškem, stálo přede mnou a rozevíralo svou nádhernou náruč po mně. Věřila jsem, že pocítí až v hloubi svého velikého srdce chvíli mého příchodu. Věřila jsem, že davy prolétne cosi jako dotknutí neviditelné ruky, až do nich vstoupím já. Věřila jsem, že je ve mně síla, která má schopnost uplatniti se.

Proč bych jinak žila? Mělo by to nějaký smysl? Proč bych se byla připravovala? A proč bych stála nyní zde, vědoma si všeho, co jsem získala?

A viděla jsem lán zasetého pole. Tisíce zrn schopných života na něm klíčilo — tak že nitro jeho zachvívalo se početím, jež stávalo se nedočkavými vzdechy. A hle, mé zrno bylo zdravé a silné a chtělo také žíti! Byla jsem přesvědčena, že není možná, aby ta vůle nebyla

silnější všech poměrů! Proto také mně byly lhostejné, neboť byly slabší všeho toho, co jsem v sobě pociťovala —

Měsíc zašel váhavě a strhnul za sebou černý cíp oblohy, jakoby do té chvíle křečovitě držel se jejího sametového hávu —

Stála jsem v úplné tmě, ve které pociťovala jsem dvojnásobně svou bytost, protože nebylo ničeho, co by mne rozptylovalo. Pohled můj, dech, myšlenky kácely se do hlubiny mého nitra, nejsouce ničím zachycovány. Duše ležela ve mně jako hladem vzbuzené zvíře, jehož tlukot srdce prozrazuje zvýšenou pozornost a napjetí. Nebylo to nic z toho, o co prve dělila jsem se s měsícem a co podávala jsem budoucnosti jako požadavky svých mladých let.

Teď přicházely stíny mého podsvětí! Démoni erotických tužeb, jež dovedly malovati ve tmě ohnivými barvami výkřiky znásilněné nedostatkem poznání. Ano, teď to bylo, kdy mé ženství nemělo illusí, ale stálo vztyčené a hledalo odpověď na otázku, které nevyřklo.

Mohla to být obchodní škola, anebo jiná, mohla to býti existence jakákoliv — to jsem cítila, že toto mé podsvětí půjde všude se mnou, otevřené jako jícen sopečný.

A byla jsem slába, abych nalezla pro to jméno, ačkoliv vše ostatní dovedla jsem vždycky vtěsnati do jeho obojku. To bylo silnější než řeč a jemnější než myšlenka. Ani pocit nedovedl se toho zmocniti, ačkoliv se mně zdálo, že každý můj nerv jest v tom súčastněn.

Znala jsem dobře tyto své chvíle, poněvadž dospívaly se mnou a dospěly. Nyní již nemučily mne tím, že ze mne ssály život, neboť voněly puknutým květem a opájely mě tak, že vedle všelijakých denních starostí a vnějších životních záhad byly mou slastí, o které nikdo nevěděl.

Touha po lásce?

Vidíte, to byl obojek, který na tyto chvíle nestačil, ačkoliv již po sta let vtěsnává se do něho všecko, co my ženy pociťujeme v sobě jako volání a bolest přílišné síly. (Pokračování.)

JOSEF LAICHTER:

Na přechodu.

Román.

ČÁST PRVÁ.

I.

Na ulicích uhasly již svítilny. Noc však byla jasná. Měsíc ostře osvěcoval zasněžené střechy domů, sníh chrupal pod nohami osamělých chodců, a na oknech, za nimiž stichl život, vyrůstaly půvabné, něžné obrázky.

V náměstí zářilo světlo pouze v jednom domě. Při vchodu visela malá tabulka s nadpisem: Advokátní kancelář Dra Ludvíka Hlavsy. Z tohoto domu zaléhaly dolů tlumené zvuky Beethovenova rondeau jako ohlas vzdáleného jara. Tam v pokoji, kterým rozlévala se pryskyřičnatá vůně vánočního stromku, seděla u piana paní útlé postavy a hudebním oduševněním prodchnuté tváře. Její o deset let mladší sestra poslouchala zabořena v měkkém, nízkém křesle. Také v jejím nitru Beethoven vyvolával povznesenou náladu. Ruce této jedenadvacítileté dívky složeny byly v klíně, hlava skleslá v zad, oči upřeny v zamyšlení před sebe.

Rondeau doznělo. Útlá paní zvedla se od piana. I sestra její, Sláva, povstala z lenošky.

„Nu, není to něco překrásného?“ pronesla Julie. „Věř, Slávo, kdyby ti bylo smutno, toto rondeau zaplašilo by těžkomyslnost z tvé duše, a zdálo by se ti, že modré nebe klene se nad zemí, růže že sladce voní — — — něco tak půvabného, tak půvabného! Nemohu si pomoci, mne Beethoven, ať je tajemný a smutný nebo takto jasný a sladký, vždy povznáší z nízké všednosti.“

Julie byla matkou čtyř dětí. Za pozdního prosincového večera okrašlovala tu v saloně se Slávou vánoční stromek a v okamžiku oddechu sedla k pianu a zahrála. Byl vlastně celý tento večer pro ni chvilkou důvěrné, sesterské lásky — děti dávno odpočívaly ve svých

ložnicích — chvilkou, v níž mohla si se Slávou sdělit své vzpomínky, své radosti i stesky. Pro Slávu znamenal takový večer, možno-li říci, ještě víc. Mělať Julie děti, milujícího muže, ale ona — Sláva — již od kolika let byla sirotkem a srdcem svým odkázána jen na sestru a její rodinu.

Přijela právě toho dne z Prahy, kde odbyla státní zkoušku z frančtiny. Obě sestry měly si mnoho co sdělovat. Julie vyprávěla Slávě o rodinných věcech, o své poslední četbě, o hudbě, Sláva pak o Praze, jež oběma jim dříve bývala domovem, a hlavně o svých posledních přípravách ke zkoušce: jak žila po studentsku, jak navštěvovala kursy, jak učila se paedagogice, logice, psychologii, kterak pracovala slohové úkoly a opakovala literaturu, a to všechno s nadšením, poněvadž prý cítila, že ji to vyšinuje z běžných kolejí. „Nemyslíš, Julie, že my obě jsme dost bílými vranami mezi ženami?“ pronesla s důvěřivým sebevědomím.

„To jest,“ doplňovala Julie výrok Slávin, „musíme být obě vděčny, že máme jisté snažení, kterému, co na nás je, se věnujeme. Co bych já si zde na takovém venkovském městě počala, kdybych neměla své hudby? Buď Prahu se vším ruchem, anebo venkov pravý, celý, třeba samé lesy, holou samotu! — I tam bych dovedla žít s rodinou a se svým pianem. Jak často jsem již dobrořečila rodičům, že mně poskytli možnosti, dospět k jistému stupni dokonalosti ve hře!“

Nyní, když obě sestry opět obrátily se k vánočnímu stromku, vrcholkem takřka dotýkajícímu se stropu pokoje, Sláva, která byla štíhlá, svižná a větší než Julie, samozřejmě přisvojila si úlohu, okrášliti větve hořejší. Vystoupila na židli, žertujíc, že jako bůh-otec s vysokosti své mluví k Julii, která ve svém dlouhém županu usedla na koberec, zavěšujíc cukrovinky na větve dolejší.

Obě sestry byly vesely. Nepomýšlely na spánek, ačkoli již blížila se půlnoc. Jejich oči — obě měly hnědé oči — zářily štěstím a nadšením předobrazem radosti, kterou chystaly maličkým.

„Věř, Slávo,“ pravila Julie, „to je jeden z mých nejšťastnějších dní v roce!“

„I mým,“ odvětila vřele Sláva. „Nemohu říci, jak mám ráda ty tvé děti, Julie. Snad proto, že nebude mým osudem, abych sama kdy jaké měla.“

„To že jsi odbyla tu zkoušku?“ zasmála se Julie. „Proto ještě vždy můžeš následovat mého příkladu.“

Sláva zavěsila malou bonbonierku na větev, sestoupila s židle, pravila:

„Předně, sotva nalezla bych, Julie, muže, jakého bych si přála, a za druhé, já také nebudu nikým hledána a nalezena.“

„Vše ještě může být.“

„Žádný muž nevezme si dívky, která je ošklivá a k tomu bez peněz. Ostatně, o všem tom jsem do opravdy ještě příliš málo za svého života přemýšlela.“

„Ale, Slávo, pošetilá, jak pak jsi tak hrozně ošklivá, vždyť tvá pleť je svěží, máš hezkou postavu a jaké já asi měla peníze, a přec jsem se vdala a jsem spokojena.“

Sláva zatím nabrala si několik cukrovinek z košíku, stojícího na pianě, vystoupila na židli a promluvila:

„Bylo by smutné, aby jen má postava měla mne uvést k oltáři. Ne, Julie, děkuji nebi, že mám zkoušku za sebou. Přec mohu se o něco positivního opírat a v světě již se neztratím. A pak, já k manželskému životu musila bych mít rozhodně i blahobyt, celý ten komfort, jako je u tebe. Zvykla jsem si příliš všemu u vás, a konečně, doma u nás též nebývalo nikdy zle. Ale to všechno tak nalézt, jak by si člověk přál, sama uznáš, nebývá všem lidem souzeno."

„Což," odvětila Julie, krčíc čelo, „do každého života měl by se člověk umět vpravit. Ale tobě, Slávo, zdá se mi, víc v manželství by vadilo, že bys i tu vždy chtěla prosadit svou hlavu."

„Alespoň podřídit bych se nedovedla," zasmála se Sláva. „Bůh ví, Julie, bojovala bych do krve o každou píď svého práva. Proto nejlépe, stanu-li se učitelkou. Jako učitelka budu volnou a pro sebe již mohu si život upravit dle libosti. Takového Bösendorfera," živě dodávala, „také jednou si koupím, pěknou knihovnu si zařídím, ačkoli, považím-li, že po celou budoucnost mám vtloukat do dívek jen frančtinu, není to také žádná vábná perspektiva."

„Každá perspektiva má své pěkné a nepěkné vyhlídky."

„Ale já bych chtěla jen ty pěkné, Julie," vesele zvolala Sláva. „Nyní mám též něco krásného před sebou."

Julie upřela velké oči na Slávu.

„Chtěla bych totiž," rychle pokračovala Sláva, „dřív než se uvážu v tu školu, ještě na nějaký čas do Paříže."

Julie zvedla se s koberce, prudce pokročila k židli, na níž stála Sláva. „Zbláznila jsi se, Slávo?"

„Nezbláznila. Jsem pevně odhodlána. Zdokonalím se i ve frančtině, což mně rozhodně na škodu nebude."

„To ovšem je jiný důvod. Ale přec — považ — jak bys mohla tak sama, a pak výdaje, s tím spojené?!"

„Mám přece ještě nějaké peníze po mamince."

„A to bys chtěla zbavit se i té poslední zálohy? Vždyť vybírá se z toho bez ustání. Zdá se mi to tak odvážné na mladou dívku. Považ, co je to Paříž!"

„Znám již ústav, v kterém bych bydlila," klidně odvětila Sláva. „Domluvila jsem se s jednou slečnou v Praze, ta také, dřív než počala vyučovat na vyšší dívčí, strávila delší dobu v Paříži, v ústavě paní Renaultové. Mám adressu, jen dopsat a vše vyjednat."

„A to ty, Slávo, tedy skutečně?"

„Ovšem, že skutečně."

„Ale to tě málem obdivuji, skoro ti závidím."

„Ó, Julie," pronášela Sláva s naivní vznětlivostí, seskočivši s židle, „měla bych ještě mnoho jiných plánů, jen moci je provésti! Někdy si myslím, že bych chtěla být velkou, genialní spisovatelkou anebo vůbec čímkoli velikým, abych ukázala, co žena svede, jindy zase si říkám, že nad všecky plány by bylo, abych žila správně a korrektně, a jindy si myslívám, že vlastně nikdy nic nedovedu, a že celý ten život za

nic nestojí. A tak se potácím v tom chaosu, a řekni, Julie, proč právě mně je souzeno, mít tak neklidný temperament, ačkoli jinak je ve mně mnoho dobré vůle?"

Tu smutně, zpytavě zadívala se Sláva na Julii. Usedla do křesla, ovinula kolena rukama, zadumaně hleděla k zemi.

Když probrala se z myšlenek, vyprávěla Julii, jež zaujala místo naproti, jak to vlastně míní s Paříží. O Sorbonně se zmínila, o přednáškách, jež by navštěvovala, o zkušenostech, které s takovou cestou budou spojeny. Brzy dovedla Julii úplně přesvědčit, až na konec osnovaly plány společně. Obě byly nadšeny.

„Jsi ty, Slávo, přec jen podnikavá povaha," vroucně řekla Julie. „Od jakživa rebelantská, ale právě proto v životě jistě něco dokážeš."

V tom s hlučnou ranou zapadly domovní dveře, na schodech ozvaly se kroky.

„Ludvík!" zašeptla Julie. „Uvidíme, co řekne."

II.

Kroky se blížily. Pojednou Sláva se vzchopila, rychle rozevřela. Proud světla vpadl na temnou chodbu.

„Což strachujete se, abych o kámen nenarazil nohy své?" veselým hlasem pronesl vstupující manžel Juliin, bodrý, svěží, čtyřicítiletý muž statného zevnějšku, kypící zdravím. Jeho vousatá tvář se usmívala, oči mžikaly, zvykajíce světlu lampy. Přicházel z hostince a vnesl na svém oděvu do intimního, vůní lesního stromku nasyceného ovzduší pokoje trochu hostinského dýmu, ale i trochu ostrého chladu jiskřivé zimní noci. Jak byl, v kožichu s velikým bobrovým límcem kolem krku, s astrachanovou čepicí na hlavě, pokročil k vánočnímu stromku, díval se, obdivoval. Julie po jeho boku vykládala, co určeno pro které z dětí. Vyhlížela vedle něho jako hezounká, malá dívenka, jíž byl by s to celou ukrýti ve svém kabátě a jako pírko unést do světa. Svlékl se, odhodil kožich i čepici na nejbližší židli, usedl na taburet při pianě.

„Nu, a co jste, lidičky, dělali, že vám to tak dlouho trvalo? Vždyť je půlnoc — hodina duchů."

„Vidíš," vesele odvětila Sláva, „měl jsi nám pomáhat, byli bychom dříve hotovi."

„Ó, to by se to veliké tílko," zasmála se Julie, „těžce ohýbalo a natahovalo. Chtěla bych tě tak, Ludvíku, vidět, kdybys měl stromek sám dětem upravit."

„Ovšem . . . ovšem. Ale také bych dovedl."

„A proč všechno tohle právě ženy dělávají?" vmísila se resolutně Sláva. „Já mít muže, hezky bych řekla: Jsi otcem jako já matkou, přičiň se, ať máš zásluhu!"

„A muž," bodře odvětil doktor Hlavsa, „by ti namítl: Přičiňoval jsem se po celý den v obchodě, v úřadě, nyní je řada na tobě." Zvedl se, přehodil kožich přes ruku, hodlaje odebrat se do svého pokoje. Tu Julie se ozvala:

„Posečkej s námi, Ludvíku, povím ti, co za plány osnuje tuhle Sláva.“

Hlavsa se otočil.

„Hodlá na několik měsíců do Paříže, do ústavu jisté . . . jak jsi ji nazvala, Slávo?“

„. . . paní Renaultové . . .“

„Do ústavu paní Renaultové,“ opětovala Julie. „Chce se zdokonalit ve frančtině.“

Oči doktora Hlavsy bystře se rozevřely, tvář odhalila rysy praktického člověka. Neodvětil okamžik. Pak, přichmuřuje brvy a obraceje se k Slávě, otázal se:

„Nu, a co by celá věc stála, co bys platila měsíčně v onom ústavě?“

„Nevím, nevím — — určitě,“ rozpačitě odvětila Sláva.

„Ale to je přece to hlavní, znát především podmínky!„

„Zdá se mi, ano, vzpomínám si — — zdá se mi, že stopadesát franků.“

„Stopadesát franků,“ ujal se rozvážlivě slova Hlavsa, „to máme — frank po padesáti — to máme sedmdesátpět zlatých měsíčně. Zlé by to tedy nebylo.“

Slávě zazářily oči. „Tedy souhlasíš? Jak jsem ráda! Byla jsem velmi žádostiva, co řekneš.“

Hlavsa nedal se strhnout jejím nadšením. „Nu,“ počal střízlivě, „a to jen ve francouzské konversaci se chceš zdokonalit? Nejsem proti tvému kroku, soudím však, že bys mohla takovým pobytem v Paříži získat všeličehos, nejen vědomostí jazykových.“

„Ovšem, Ludvíku,“ zvolala Sláva, „to je také mým účelem, vždyť Paříž je střediskem světové kultury.“

„Co tedy vlastně zamýšlíš . . .?“

„Snad na Sorbonnu bych chodila — — nevím sama ještě určitě, vždyť, bože, snad až v Paříži již uvidím. Mám vůbec touhu do světa a po světě, něco mne pudí, vím, že to bude jen k mému prospěchu.“

„Máš touhu — — něco tě pudí,“ opět střízlivě pronesl Hlavsa, „to je moc všeobecné — — to jsou tak trochu fantasie mladé hlavy. Ale, chceš-li již do Paříže — ačkoli nevím, je-li to tak zcela pro svobodné děvče — radil bych ti, abys tam těm Pařížankám odkoukala jejich módu a chic — snad mohla bys v nějakém etablissementu praktikovat, naučit se střihům, zdobení klobouků . . .“

„Ale, Ludvíku,“ zvolala s údivem Julie, „vždyť Sláva chce být učitelkou.“

„Také ještě může být,“ přisvědčil Hlavsa. „Ale učitelství,“ pokračoval, krče rameny, „ponese jí šest až osm set ročně, kdežto, kdyby dovedla využitkovat běhu světa — nadání k tomu přece má — mohla by si jednou zařídit modní, po pařížsku vedený závod, a peníze sypaly by se jí do klína. Pak bys také,“ obrátil se opět k Slávě, „dojista nalezla ženicha.“

„Ludvíku!“ takřka plačtivě vyhrkla Sláva.

„Nu, peníze dnes světem vládnou,“ promluvil Hlavsa. „A nota bene,“ žertovně dodával, „tvůj muž, Slávo, by pak třebas po celý rok mohl zdobit vánoční stromky, když byste si takto zaměnili úlohy.“

Sláva cítila se uraženou. Do lící vstoupla jí krev, oči zaplály zlobně. „Děkuji ti, Ludvíku, za tvé rady," řekla prudce, popuzeně. „Ale to vím již dávno," pokračovala, zvedajíc se, „že u mužů žena porozumění nikdy nenajde. Dobrou noc."

Rychle odcházela. Julie za ní volala: „Znáš přece Ludvíka," ale Sláva se již neobjevila.

Hlavsa mávl s úsměvem rukou. „Sorbonnu navštěvovat! Vždyť nemá ani předběžných vědomostí? Jen všechno s rozumem!"

S Julií opustil salon.

III.

Sláva zatím uchýlila se do sousedního jednooknového pokoje, v němž stál její kožený kufr, přivezený z Prahy, rozestlaná postel, pohovka, toiletní stolek.

V tomto pokojíku strávila mnohé chvíle po smrti rodičů, v něm od několika let nalézala náhradu za ztracený domov. Leckteré drobnosti z minulosti, na stolku i na stěnách, připomínaly jí okamžiky, prožité po boku otcově a matčině.

Teď, rozžehnuvši svíčku, usedla na malou pohovku, ruce složila do klína. Připadala si opuštěnou, nechápanou. Radost ze shledání byla ta tam, cosi příliš citlivého a bolavého hlásilo se v nitru.

Sedíc zadumána, se samolibou soustrastí rozvíjela obrazy svého života. Choroby si připomněla, která v dětství oloupila ji o půvab pleti a stala se příčinou mnohého trápení i pokořování v době školních let i v době pozdější. Viděla se, jak vyrůstá do dívčích let, jak hledí urvat tu tam kouska radostí, dopřávaných jiným dívkám, až pojednou v tomto čase, přinášejícím mladým bytostem růže a štěstí, stává se na několik měsíců ošetřovatelkou na lůžko upoutané matky. A jednoho dne ubírá se ke hrobu za rakví, v níž odvážejí tu, která jí dala život. Jaro mladosti proměnilo se v podzim. A ještě otcova smrt — — — a život v celé nahotě vycenil na ni své zuby.

Připomínajíc si toho všeho nyní, pociťovala lítost, že, ačkoli osamělá stojí, ačkoli jen odkázána na sebe razí si cestu, dochází podceňování, kde mělo by se jí dobré snažení usnadnit.

„A ne," řekla si náhle prudce, „ať jsem sebe ošklivější, jsem tomu povděčna, nijakou krásou nebo bohatstvím nechtěla bych si podmaňovat. Všechno z duše je mně to protivné — ó, jen kdyby to tak mohli cítit se mnou, však by uvěřili! Julie stále také ještě žije myšlenkou, že bych se měla vdávat, jakoby vůbec nedalo se žít bez vdaní."

Zvedla se, přistoupila k toiletnímu stolku, na němž hořela svíce, zadívala se do zrcadla.

„Ale vždyť ani snad nejsem tak docela ošklivá," pojednou pravila si, vyjasňujíc obličej. „Mám sice dosti známek ve tváři, ale skutečně pleť jinak svěží a červenou. Nu, zde . . . zde," ukázala si prstem na bradu, „zde je to nejhorší." Vzpomněla při tom nejmladší dcerušky

Juliiny, Oly, jak kdysi pozorně dětským pohledem ji okukovala, až konečně pronesla všetečnou otázku: „Co to máš, tetičko, na bradě?“

„Olo, mám takové hvězdičky, jež mi zanechala zlá nemoc.“

Vzpomínka, vynořivší se v duši, vyloudila úsměv na rty Sláviny. „Nikdo nemusí mít obav,“ řekla si nyní již jařeji, „že bych se tímhle trápila a že, postrádám-li krásy, toužila bych snad po nějakém zdroji příjmů à la paní Laillée, abych jimi muže navnazovala. Co si to Ludvík myslí? Mé cíle směřují zcela — zcela jinam.“ Tu se jí zalesklo cosi před očima jako dráha literátky, veřejně činné ženy, cosi jako dráha průkopnice nových směrů v dívčím vychování. Nebyla si sama jasnou, pouze tušila dřímající v sobě síly a mohutnosti, jež v příhodném okamžiku se rozvinou.

Tak zcela se uklidnila. Vstala s pohovky, rozevřela kufr, jala se přehrabovati ve svých knihách. Při pohledu na učebnice, nad nimiž v Praze strávila týdny i měsíce, ba s přestávkami prázdnin téměř dva roky, radost ze šťastně odbyté zkoušky novým jasem naplnila její nitro. Bylo jí do zpěvu. Chodila nečinně pokojem, do sebe se usmívala. Zapomněla na své pohoršení, spíš bylo jí líto, že pohněvala švakra i sestru. Omlouvala jich ve svém nitru, řekla si, že oba jsou hodní, dobří, ale ona sama že je protivná a nedůtklivá. I rozevřela dveře, přešla pozorně temným salonem, vyhýbajíc se vánočnímu stromku, jehož obrysy viděla při měsíčním světle, zelenavě ozařujícím ojíněné tabule oken. Lehce zaklepala na vchod protější. „Spíš již, Julie?“ tiše pronesla.

„Co se stalo?“ ozval se z vnitř hlas.

„Nic, ale ráda bych ještě něco ti sdělila.“

„Pojď tedy!“

Sláva vstoupila do ložnice. Bez pohromy dostala se v temno pohrouženým pokojem k posteli, v níž Julie již odpočívala. Usedla na pelesť, pravila:

„Nemohla bych usnout. Myslím si, nehorší-li se Ludvík na mne.“

„Ludvík?“ usmála se Julie. „Buď bez starosti! Ten již klidně tam,“ dodávala vesele, ukazujíc k vchodu dalšího pokoje, „dřímá spánkem spravedlivých. To víš, jeho se tak hned něco netkne.“

„Nemohu za sebe, Julie, ale jsem v těch věcech nedůtklivá. Proč mně to vdávání nadhazujete?“

„Přece musíš rozumět žertu.“

„Ale i ty, Julie! Víš dobře . . .“

„Bláhová!“

„Slib mi, že již nebudeš. Já opravdu . . . ty mne neznáš . . . vy mne neznáte . . . k tomu jsem příliš hrdá . . . za žádnou, žádnou cenu ne!“ pronášela z hloubi.

Ale ačkoli takto mluvila, nicméně vracejíc se za okamžik do svého pokoje, v duchu si pravila, jak šťastnou je Julie ve svém úkrytu rodinném. „Vychovává čtyři děti, prožívá tolik hlubokých radostí a stojí tak pevně a klidně v životě, jak jen lze si přáti. Ó, dobře, krásně přec jen je v takovém kruhu rodinném, po boku takového muže, jako je Ludvík! Což nemá Julie vedle něho plné svobody, není samostatnou vládkyní ve své domácnosti, ředitelkou budoucích osudů svých dětí? On obstarává

své kancelářské záležitosti, je víc praktický, má smysl pro běžný život, co ona víc pro duševní. A tak působí na sebe navzájem, doplňují se, a je to tak dobře.“

Sláva byla v tom okamžiku šťastna za sestru, za švakra, za jejich děti, v jejím srdci bylo příliš mnoho místa pro všechny tyto blízké bytosti, do jejichž harmonického celku alespoň trochu se počítala, hledajíc v něm pro sebe teplo domova.

V saloně zadívala se na okrášlený strom, lesknoucí se v modravých měsíčních paprscích. Tu v duchu již předem viděla jej ozářený planoucími světly, kolem něho skupinu dětí a blahem vznícený pohled sestřin a švakrův. Slyšela již předem zpěv dětský, zpěv dívek i chlapců, a oči zaradovaly se jí pohnutím.

Když vkročila za okamžik do svého pokoje, svíce již dohořívala.

IV.

Za dva měsíce Sláva odjížděla do Paříže.

V t.... ském nádraží, jemuž jakoby se nechtělo probouzet z ranního spánku, ozýval se portýrův zvonec, připomínající příjezd pražského vlaku. Několik mdlých světel přemáhalo tmu, jež za nedlouho měla ustoupit šeru únorového jitra. Vše tu bylo ještě zaspalé, nevlídné. Na koleje vstoupil úředník v červené čepici s rozžatou svítilnou v ruce. V tom již do zamlklého ovzduší zalehl hukot vlaku, a objevila se rudá světla pískající lokomotivy. Obecenstvo, třesoucí se vlhkým chladem, spěchalo z peronu.

Dvě dámy, Sláva a Julie, ona štíhlá, s kožešinovou pelerinou, přehozenou přes ramena, tato drobná a nevelká, zahalená v dlouhém plášti, hledaly damské kupé. Za nimi spěchala služka s vakem a plaidem. Průvodčí vlaku ochotně vedl je k vozu lineckého oddělení. Před vozem sestry na rychlo stiskly si ruce, políbily se, Sláva chopila se zavazadla a vstoupila do vnitř. Za okamžik objevila se u okna, rozevřela, zamávala rukou.

„Šťastnou cestu, Slávo!“ zaniklo od peronu do vlaku. A vlak již zase rozjížděl se po kolejích, a nádraží rychle mizelo v ranním temnu.

Sláva ještě chvíli stála u okna, se zrakem upřeným za světly ztrácející se stanice, pak zavřela, vrátila se do vyhřátého damského oddělení.

Lampa, zasazená ve stropě, osvěcovala jedinou její společnici, probírající se právě ze spánku. Vedle na sedadle ležela hedvábná poduška, na níž patrně odpočívala. Starší to paní, tváře příjemné, svěže vyhlížející z obruby stříbrných vlasů, jejichž kadeře poněkud svezly se jí do obličeje. Oděna byla s prostou elegancí, nezapřela jisté pečlivosti o svůj zevnějšek a o udržení hezkého vzezření letité tváře.

Ale přes to již v cestovatelce, jež očitě byla cizinkou, jevil se obraz prožitého, jakoby zacházejícího věku, kdežto Slávin zjev dýchal mladostí, nadějemi, rozvíjející se energií životní. Jedenadvacítiletá dívka — jak také jinak! — dívka, která nastoupila samostatnou dráhu životní,

a z jejíchž výrazných a nikterak plachých očí mluvilo vědomí dobyté a dobývané samostatnosti! Nebyla kráskou, ale souladného vzrůstu a půvabných pohybů. Odložila pelerinu, sundala klobouk, měkce se usadila, přemýšlela.

Cizinka vedle zatím pohodlně upravovala toiletu. Když po chvíli uložila hedvábnou podušku i ruční zrcadélko, nevšímavě zadívala se na Slávu.

Později vstoupil konduktor, jehož cizinka hned německy ptala se, v které stanici mohla by posnídat. Sdělil jí, a za té příležitosti zapředla se Slávou rozhovor. Sláva omluvila se, že ji vyrušila ze spánku, cizinka však s úsměvem ukázala oknem do krajiny, v níž počalo se rozednívat: „Einmal muss man doch, mein Fräulein, aufstehen."

Sláva se svého koutku poposedla k oknu, vyhlédla ven a spatřila úhledné domky z ranního spánku probuzené dědiny. Střechy po nočním dešti byly mokré, na cestách leskly se kaluže.

„Kam až, slečno, jedete?" otázala se cizinka, když meze upjatosti byly překročeny.

Sláva vzpřímila hlavu a načechrávajíc rusé kadeře, odvětila rychle, nedbale:

„Až do Paříže."

Záchvěv málem dětinné radosti a hrdosti zračil se v těch slovech.

„Až do Paříže?" s podivem opětovala stará paní. „A to jedete, slečno, sama?"

„Ano," přisvědčovala ochotně Sláva. „Odbyla jsem nedávno státní zkoušku z frančtiny, nějaký čas hospitovala jsem na naší vyšší dívčí škole v Praze, a chci se teď i lépe zdokonalit v jazyce — a pak vůbec mám ještě své plány."

„Slečna bude tedy asi učitelkou?"

„Buď učitelkou — — — nevím ještě určitě, k čemu se obrátím. V Paříži naskytne se snad možnost studovat, ubytuji se v známém ústavě paní Renaultové."

„Ah, ty dámy mají dnes odvahu, za mých časů tomu tak nebývalo," rozhovořila se Němka. „Nedávno setkala jsem se u nás v Berlíně ve společnosti s dvěma slečnami z Ameriky. Přijely přes moře studovat. A mně bylo tak ze srdce k smíchu. Víte, slečno, až z Ameriky," dodávala s humorem, „přijely studovat altdeutsche Filologie und experimentale Psychologie. A prosím vás, jaké pak jsou to experimenty při té psychologii?"

Sláva octla se poněkud v rozpacích, ale potvrdila, že existuje experimentální psychologie. Na příklad pozorování dětí ve škole, to hned že spadá v obor takové nějaké psychologie.

„Avšak přec jen," smála se Berlíňanka, „až z Ameriky! Za mého mládí pěkně jsme doma vyrůstaly, dokavad se nepřihlásil ženich. Teď dámy samostatně vypravují se do světa. A já nyní ubírám se do Griesu, trávívám tam obyčejně jaro, pojedeme tedy — — slečna koná cestu Solnohradem?"

„Ano, Solnohradem a Mnichovem."

„Pojedeme tedy až do Solnohradu společně."

V.

V Solnohradě zastavil vlak v poledne. Sláva zatím sdílně vypověděla cizince celý svůj životopis, i ona navzájem, byť s jistou diskretností rozhovořila se o svých zkušenostech životních. „Uvidíme-li se ještě kdy," loučila se se Slávou, „snad povíme si mnoho nového, hlavně, jak se vám dařilo v Paříži."

Sláva se usmívala. Jela nyní samotna, oknem dívala se na zasněžené, obrovské vrchy Alp. Ostře na modrém nebi rýsovaly se nekonečné pláně sněhu, lesknoucí se v zapadajícím slunci. Zdola vystupovaly stíny. Na konec hořely již jen vrcholy hor rudým žárem, a když slunce zapadlo, ještě dlouho odlesk jeho spočíval na nejvyšších špicích Alp. Posléze byl to již jen fialový nádech, jenž ponenáhlu ztrácel se v úplném šeru. Tu Sláva odvrátila oči od okna, zabořila se do sebe. Vzpomínala na Julii, s láskou vyvolávala její tvář před oči, její děti, muže, celý ten kruh, jenž od smrti rodičů byl jí nutným, milým útulkem.

Blížil se Mnichov. Po velkolepé přírodě, po obraze velehor tu moře domů ozářených, světla nádraží, ruch velkoměsta. Spěšně v restaurantu povečeřela, načež nastoupila dál cestu k Strassburgu.

Seděla opět v damském oddělení zcela samotna, zvolna chystajíc se k přenocování. Chvílemi ještě zahleděla se oknem k nebi, na kterém leskly se hvězdy.

Upravila si sedadlo za lehátko, vsunula pelerinu pod hlavu. Tak ulehla, přehodivši přes sebe plaid. Myšlenky však nedaly jí spáti. Oči občas se přivíraly, a opět a opět ze široka upíraly se ke stropu, na němž hořela lampa. V srdce Slávino vplížilo se cosi jako melancholie, zároveň však rozlévalo se jím i zářivé nadšení z vykonaného skutku, z podniknutého kroku. Když tu odpočívala ve vlaku, jenž mlčelivou nocí odnášel ji v neznámé končiny, tiše, radostně usmívala se sama nad sebou. Čím víc se usmívala, tím méně bylo pomyšlení na spánek. V nitru ožívaly a obnovovaly se všecky přípravy k cestě, starosti o šaty, o prádlo, rozpočty peněžní, vybavovaly se představy Paříže a zas i vzpomínky na zkoušku, kterou již měla za sebou, na dni, strávené v úsilné, radostné práci, na sny a plány, jež v hlavě se zrodily.

A srdce Slávino bylo ještě příliš mladé, aby všem těm plánům, které chovala a s nimiž nyní odjížděla do Paříže, nepřikládala obrovské důležitosti, aby jich neviděla v rozměrech zdesateronásobněných, sebe aby neviděla skutečnou hrdinkou a aby celým svým příštím, tušeným životem nebyla nadšena. Cítila, že její bytost se rozpíná, vzrůstá, že nadešel čas, aby duch její plně se rozvil a vyžil. Ty její plány byly vlastně dost skrovňoučké a částečně i mlhavé. Ale Slávě stačilo, že plány měla, že jela do ciziny, že jela tak samostatně, podniknuvši krok, vybočující z kolejí všedního života.

Poněvadž nemohla usnouti, sáhla po německém překladu Strindbergova románu „Na břehu moře", jejž chvílemi četla na cestě ze Solnohradu k Mnichovu. Při pohybu tělem zachytil se jí závěskový hodinkový řetízek o plaid, tak že hodinky vyjely z pasu. Rychle jich

zachytla, znovu upevnila. Usmála se. Vzpomněla, jak kdysi doma tyto hodinky právě tak sjely jí na zem tíhou řetízku, na němž visela lahvička s voňavkou, malounký perořízek, vysunovací tužka, stříbrné prasátko a spousta jiných drobností. Tehda otec spráskl ruce se slovy: „Proč pak si již tam nedáš celé závaží, když jsi tak rozumná?“

Za této vzpomínky vsunula znovu hodinky na jich místo, rozevřela knihu, ale chvíli ležela se skříženýma rukama, s očima upřenýma ke stropu. Opět tiše radovala se nad svým životem.

Konečně pokusila se čísti. Dospěla právě k místu, kde hrdina románu, Borg, chtějící se obejít bez ženy, pokouší se o vytvoření člověka chemickou cestou. „Ne, ten Strindberg, ne, ti mužští!“ rozesmála se Sláva. Neznala mužů z vlastního názoru, pojem o muži vytvořil se v ní víc z vyprávění, z četby, pak z povrchního, vnějšího zachycení, pokud jí bylo umožněno. Dle pojmu toho muž, běžný muž byl v jejích očích tvorem domýšlivým, hrdým, byl to návštěvník hostinců, kaváren, pijan, záletník. Muž dle jejího názoru usurpoval si bezdůvodně všechna práva v životě, byl všemohoucím pánem, porobil ženu, a proto nezasluhoval úcty a nijakého obdivu. Dívala se naň s vrchu, byl jí v jistém směru i směšným a komickým.

Záhy román dočetla, odložila a po chvíli přemýšlení usnula. Vlak zatím unášel ji spícími kraji Německa.

VI.

Časně ráno, ještě za tmy byla v Strassburgu. Vystoupila z vozu, v němž zanechala své věci, odebrala se do nádražní restaurace, posnídala.

Když opět se vrátila, nalezla ve svém oddělení mladou dámu, s kterou potom jela společně až do Avricourtu. Ale nebyly s to se dorozumět. Dáma nemluvila ani německy ani francouzsky, a Sláva usoudila, že je Dánkou nebo Švédkou. Dorozumívaly se posuňky. V Nançy přesedaly, v Avricourtu se rozešly.

Kvapem blížila se nyní Paříž. Sláva dívala se z vlaku, nad Francií klenulo se modré, veselé nebe, kolem oken střídaly se lesy s lučinami, leskly se rybníky, nad nimiž vznášely se stříbrné páry, krajina byla šťavnatá a bujná, dýšící probouzejícím se jarem. Vlak zastavoval jen v hlavních stanicích.

Sláva častěji a častěji hleděla nyní na hodinky. Pojednou jakoby ji zmužilost opouštěla i nadšení i naděje, které pojily se k její cestě. Čím blíž byla Paříži, tím úzkostlivěji tlouklo její srdce, tím víc v hlavě hromadily se myšlenky, jak vše zařídí, aby šťastně nalezla ústav, jehož adressu i s dopisem předsedkyně měla ve svém zápisníku. Náhle připodobňovala si Paříž k Babelu, v němž ohromí ji vřava lidí, k moři, na kterém octne se sama bez rady a pomoci. Již vlak projížděl předměstím, již bylo tušit ruch v celém vlaku, Sláva sama již se zvedla, připravivši si ruční vak. Krev rychleji probíhala jejím tělem. Několik minut ještě, a rychlík s hlomozem a hvízdáním letěl nádražím, volněji a volněji, až pod obrovskou, skleněnou střechou zastavil.

Sláva, unavená cestou, chvějící se rozčilením, stála u okna. Průvodčí otevřel dveře, ale ještě stála, jakoby se rozmýšlela, má-li sestoupit. Pak se vzpamatovala, rychle seběhla, rozhlédla se. Spatřila záplavu vlaků. Věděla však, že nyní musí býti statečnou. I ubírala se směrem, kterým se brali všichni cestující, opustivší vozy. Prošla šťastně nádražím, octla se na ulici. Ale neměla času vzhlédnout k obloze ani k protějším domům, neměla pokdy uvědomit si, kde je, co je, mysl její cele byla zaujata záměrem, vsednout do nejbližší drožky, jak jí bylo doporučeno v domově známými. Hned tedy, ač poněkud nejistě, přistoupila k blízkému volnému drožkáři, sdělila mu, kam si přeje, ptala se na jízdní taxu. Drožkář oznámil a poznávaje v Slávě cizinku připomenul, že v Paříži je zvykem, dávat zpropitné. Sláva byla se vším srozuměna. Okamžitě seděla ve voze, drožkář na kozlíku, a již vůz rozejel se po dřevěné dlažbě pařížské.

Nyní teprve si oddechla. Jakoby kámen se jí svalil s prsou, teprve nyní směla se rozhlédnout. Jeli postranními ulicemi. Domy byly neobyčejně vysoké, jednotvárné, a nikde nic, čemu by se byla obdivovala. Jen prvý omnibus ji zaujal s imperialem, na němž vysoko seděli lidé, jen květinářka na rohu ulice se spoustou kytic jarních fialek. Z těch fialek zadýchalo na ni jaro, o němž v Čechách nebylo ještě potuchy. Hluku a ruchu všude mnoho, ale to vše tak si představovala a vlastně ještě víc si představovala. Také jen zcela zběžně mohla se dosud oddat dojmům z vnějška, nitro její bylo plno očekávání a myšlenek, jakým shledá ústav, v němž má bydlit, jak ji tam přijmou, jaké budou prvé okamžiky zvykání a vpravování se do nového okolí a nového života.

V ulici de Turin před udaným číslem domu drožkář zastavil, Sláva zaplatila, vzala svůj vak, plaid, deštník a ubírala se do vnitř. Portýr jí oznámil, že ústav nalézá se v zadním křídle. Doporučil odebrati se do nejbližších dveří naproti vchodu.

Sláva dala se tedy nádvořím, jak jí bylo naznačeno. V rozevřeném okně vyvýšeného přízemí spatřila několik dívčích tváří. Sotva vkročila do chodby, vyšla jí vstříc útlá dáma s otázkou, přichází-li do ústavu a je-li ta a ta slečna z Čech. Přisvědčila.

„Ah! tedy madame Renaultová vás již čeká.“

Uvedla ji do pokoje, v němž při čaji bavilo se několik obyvatelek ústavu. Na pohovce v rohu seděla tlusťounká, malá stařenka, předsedkyně. Veliké, bleděmodré oči dívaly se z dobrosrdečného, milého obličeje, ověnčeného jemnými, stříbrnými kučerami. Hlava stařenčina byla veliká, pleť obličeje bílá a nápadně odrážející se od černého krajkového převěšku, jejž paní Renaultová měla kolem krku, a jehož cípy na způsob mantily splývaly jí až na kolena. Slávě při prvém pohledu na zvláštní, tak celou čistou hlavu stařenčinu vynořila se v duchu podoba anglické královny Viktorie, jak ji znala z obrazů illustrovaných listů.

Když vkročila, paní Renaultová zvolna se zvedla, a Sláva v náhlém pocitu úcty se sklonila, políbila jí ruku, představila se. Stařenka byla mile dojata, pohovořila krátce, dala příslušné rozkazy, kam mají být dopraveny věci, a oznámila, v kterém pokoji bude bydlit. Pak vyzvala Slávu, aby přišla popít čaje, až si trochu po cestě oddechne.

„Doufám, slečno, že se vám mezi námi zalíbí.“

Nyní dovedli Slávu do pokoje v druhém poschodí. Zde upravila poněkud toiletu, poněkud si odpočinula, načež opět sešla dolů.

VII.

O šesté hodině podával se oběd. V jídelně ústavu u velikého, bílým ubrusem pokrytého a příbory opatřeného stolu právě uprostřed zaujala místo předsedkyně paní Renaultová. Ke stolu uvedla ji slečna Elsa Meierová, vážná Němka, s níž Sláva měla sdílet ložnici. Elsa Meierová byla oblíbenkyní paní Renaultové, což znamenalo, že dělávala staré dámě společnici, že trpělivě naslouchávala stařenčiným, ne vždycky zajímavým hovorům. Bydlila v ústavě již delší dobu, vyučujíc v pařížských rodinách německému jazyku.

Po pravém boku paní Renaultové usedla zpříma držící se, statná, šedovlasá slečna Duvilierová, hospodyně ústavu, po druhé straně zaujala místo slečna Nodierová, professorka francouzského jazyka. Naproti seděla třicítiletá paní Kellerová, kulaťoučká, čiperná žínka německého pastora, přibyvší do Paříže zdokonalit se ve francouzské konversaci. Jak Sláva později zvěděla, paní Kellerovou pohnula k dočasnému odloučení od rodiny vyhlídka na učitelské místo na dívčí škole v jejím domově.

Ostatní slečny usedly, jak každá měla vykázané místo. Především byla tu mladičká slečna Peetersová, Holanďanka krásné, oválné tváře, blankytně modrých očí. Slávinu pozornost upoutala svou tělesnou vadou, neboť slečna Peetersová značně napadala na pravou nohu a chodila o berli. Bydlila v ústavě s šedovlasou tetou, a Sláva vídala je pak vždy jako nerozlučnou dvojici. Holanďanka byla akademickou malířkou a věnovala se v Paříži odborně malbě květin. Stálá radost a veselí zářilo z jejích očí, a Sláva, vidouc tuto dívku neobyčejně jarou, čerpala z ní často chuť a pevnou vůli k životu.

Mimo slečnu Peetersovou nápadny byly jí tři Angličanky plavých, spíš zrzavých vlasů. Byly to sestry Jonesovy, které každého rána rozběhly se Paříží za anglickými hodinami a večer vždy jako do hnízda vracívaly se do ústavu. Kdysi žily také v Praze. Znaly málem celou Evropu, zdržovaly se i ve Vídni, v Pešti, a nejstarší z nich strávila dokonce dvě léta v Indii. Uměly také dobře německy a nyní zaučovaly se francouzskému jazyku. Nejbližším jejich plánem bylo odebrati se do Ruska.

Hned vedle Slávy usedla jiná Angličanka, miss Thomsonová, a vedle ní její družka, miss Hallová, obě studentky, navštěvující Sorbonnu. Pak ještě byla zde Skotka, miss Fishová, poslouchající na Sorbonně mathematiku, a několik německých dívek — dvě navštěvovaly konservatoř — a starší elegantní dáma z Elsaska, majitelka pěveckého ústavu, která přijela do Paříže studovat methodu zpěvačky Viardotové.

Při diner, které sestávalo z bouillonu, ze zadělávaného masa, z pečeně, z ovoce, sýru a černé kávy, udržovala hovor paní Renaultová.

Nejprve obrátila se k paní Kellerové s dotazem, co se jí píše z domova. „Máte nové zprávy o svých maličkých? Již se jim nestýská?"

Hnědé oči paní Kellerové vděčně se usmály. V úsměvu zračilo se teplo, jímž zahřála ji vzpomínka na děti. Patrně živě viděla v duchu hlavičky svých tří dcerušek. Radostně pochlubila se, že právě dnes od muže obdržela novou podobiznu, aby se měla čím potěšit.

„Ah, ah, to nám snad ukážete, paní Kellerová?" s laskavým úsměvem řekla paní Renaultová. „Nu, za několik týdnů se potěšíte nadobro, není-liž pravda? A pak se již asi tak hned neodloučíte."

„Ba, již nikdy, madame! Kdybych nevěděla, že je to k dobru všech, bylo by mně za těžko i nyní." Při tom jaksi zadumaně, víc pro sebe potřásla hlavou.

„A jak vám, mademoiselle Sláva," obrátila se pojednou stařenka k Slávě, „vám se mezi námi nezasteskne? Musíme se teď slečně," dodávala k ostatním, „věnovat. Je mezi námi novickou, a v těch prvých okamžicích nebývá člověku v cizině nejvolněji. Mám, mademoiselle Sláva, v tom směru zkušenosti, žila jsem za svých mladších dob deset roků v Londýně, několik let v Německu, v Italii, ba až v Tiflisu. Ano, ano, mademoiselle."

Sláva upřeně zadívala se na paní Renaultovou, tak že jí ušlo, jak slečny Jonesovy do sebe pošťouchly a potutelně se usmály, jakoby chtěly říci: „Paní Renaultové zase naskytla se možnost povědět, že kromě Paříže viděla kus světa." Ale Sláva v tom směru výroku paní Renaultové vůbec nechala bez povšimnutí a pouze se hájila proti domněnce, že by se jí snad v Paříži zastesklo.

„Nejsem, madame," pravila, „naprosto sentimentální povahou, věděla jsem, co činím, když jsem se odhodlala do Paříže, a těším se nyní jen na vše, co zde poznám a čemu se naučím."

„Ale to jste, věru, slečno, pravou malou hrdinkou. Uvidíte zajisté mnoho krásného a nového. Jen že Paříž je veliká, a mně by proto bylo milo, aby alespoň v prvé dni některá ze slečen vás doprovodila, než zvyknete orientovat se."

Slečny Jonesovy opět se usmály. Sláva, ačkoliv si vzpomněla na rozechvění, jež se jí zmocnilo, když blížila se Paříži, přec jen, aby nezadala své statečnosti, rychle odvětila:

„Snad by bylo zbytečné, madame. Mám plán Paříže a v případě potřeby mohu se zeptat strážníka neb kohokoli jiného."

„Přijmete-li mou nabídku, budu vám ráda zítra průvodkyní," otočila se již zatím k Slávě vedle sedící miss Thomsonová. Sláva překvapeně pohlédla na miss, zároveň však vděčně. Ba, zarděla se až radostí. Právě tato miss Thomsonová od prvého okamžiku, kdy ji Sláva v jídelně spatřila, vzbudila v ní zájem a sympatii. Miss Thomsonová měla upřímné oči, vysoké, bílé čelo, nad nímž vlasy energicky shrnuty byly do zadu, v ústroji byla prostá, ale elegantní.

„Děkuji vám, miss, s radostí přijímám," odvětila Sláva vřele.

„Též já bych byla ochotna, pokud volný čas mně dovolí," pronesla nyní tlumeně útlá slečna Meierová.

„O mademoiselle Slávu máme tedy postaráno,“ ujala se hned po té opět slova paní Renaultová a změnila směr rozhovoru. Jala se vyprávět, že ve Figaru četla referát o Wagnerově Lohengrinu. „Vás by jistě zajímalo,“ obrátila se k zpěvačce z Elsaska, „uschovala jsem vám dnešní číslo.“

„A co dělá matematika, miss Fishová?“ zakývla pak na studentku ze Skotska, sedící napříč v rohu. Miss Fishová měla něžné tělo, na němž z neobyčejně vysokého, škrobeného, bílého límce vystupovala hezká hlava s rozcuchanými, plavými kučerami.

„Miss Fishová, miss Fishová!“ ozývalo se hned se všech stran na studentku, která zamyšleně seděla u svého talíře a pojednou vytrženě po volajících hlasech počala se rozhlížet.

„Ah, myšlenky naší roztržité miss bloudí zase v nadzemských záhadách,“ smála se paní Renaultová, a kolem vše se rozveselilo. „Ano, ano, jako vždycky!“

Tak paní Renaultová vystřídala dámy u stolu, každou oblažila nějakým slovíčkem. Když došlo na tři sestry Jonesovy, odbyl se mezi nimi a paní Renaultovou žertovný souboj. Sestry se usmívaly, paní Renaultová se usmívala. V úsměvu jejím dalo se čísti: „Jsou to tři nepoddajné hlavy, jakých jsem zde dlouho neměla.“ V úsměvu sester Jonesových: „Všechen respekt, madame Renaultová, ale my již jsme rády vesely a rády vyhledáváme příležitosti k smíchu.“

Po obědě paní Renaultová povstáním dala znamení k rozchodu. Tu hned pod jednou paží ujala ji slečna Duvilierová, pod druhou paží slečna Nodierová, za nimi v těsné blízkosti vyskytla se slečna Elsa Meierová. Tak odváděly tlusťounkou stařenku do hovorny, načež odcházely dámy ostatní.

Slávě připadal tento průvod trochu komickým, ale hned vyvolala si před oči dobrosrdečnou, stříbrnými kadeřemi ověnčenou tvář stařenčinu, a již pocit komičnosti zaměnil pocit teplé, srdečné úcty.

Šla po boku miss Thomsonové, bylo jí přímo blaze, a těšila se na bližší seznámení s touto Angličankou.

VIII.

V hovorně paní Renaultová se zastavila, vyčkala, až všechny dámy se shromáždily, načež, urovnavši na krku svůj krajkový převěšek, pronesla:

„Příchod naší novicky, mademoiselle Slávy, musíme trochu oslavit. Dala jsem rozkaz, aby se vše připravilo v saloně. Některá z dam snad nám zazpívá, snad mademoiselle Sláva sama podá ukázku nějaké své národní písně.“

Paní Renaultová chopila se opět ruky slečny Nodierovy, a poněvadž slečna Duvilierová zatím se vzdálila, ujala s druhé strany stařenku nyní slečna Meierová. Z hovorny odcházelo se do prvého poschodí, v němž nalézal se salon.

Na schodech Sláva přidružila se opět k miss Thomsonové. Ráda byla by jí dala nahlédnout do své duševní studnice, i rozmluvila se

o anglické literatuře: o Shakespearovi, o Byronovi, o Dickensovi, o Elliotové. Miss Thomsonová s účastí vyslechla. Ačkoli bylo jí samozřejmo, že Sláva zná tato světová jména, přece chtěla se odvděčit i pronesla:

„Bohužel, jsou mně přístupny kromě anglických a francouzských knih pouze knihy německé."

Sláva pochopila i pronesla:

„Miss, náš národ je velmi malý, dlouhý čas vůbec jsme takřka nežili, ale jedno jméno vám snad přece bude známo: jméno Husovo."

Salon, do něhož vstoupily, byl dosti prostranný. Stál v něm krásný krb s mramorovou plotnou a se zrcadlem ve vysokém, zlaceném rámci, v rozích dvě garnitury, při stěně pianino. Na plynovém lustru hořela světla, a v krbu topilo se plynem. V otvoru krbovém, zdálo se, jakoby plápolala řeřavými žárem polena dříví.

Paní Renaultová usedla na pohovku v rohu, dala k sobě zavolat Slávu.

„Mademoiselle," promluvila, když Sláva se dostavila, „měla byste nám zde především povědět něco o svém domově."

Sláva octla se v rozpacích. Zadívala se kolem sebe. Kromě sester Jonesových, jež hned se přihlásily, nebylo tu nikoho, kdo by byl mohl se vykázati sebe menší znalostí Prahy a Čech. Jen paní Renaultová měla jisté kusé vědomosti, četlať nedávno v Nouvelle Revue články o rakouských národech, mimo to syn její žil na francouzském vyslanectví ve Vídni. Když Sláva tedy se rozpakovala, počala k veselosti sester Jonesových sama, vysvětlujíc, že Čechové jsou une nation slave a že jsou pověstní hudebníci. Líčila, jakoby běželo o zemi pohádkovou, ležící za bůh ví kolika moři a o národ sice zajímavý, ale nalézající se v plenkách civilisace.

Sláva mlčela, byla vděčna i za to. Hledala v mysli vynikajícího jména, o němž mohla předpokládat, že by zde bylo známo, a že by je mohla uvést na obranu. Ale v české přítomnosti nenalezla. I uchýlila se opět k minulosti a jako prve slečně Thomsonové, tak připomněla zde nyní opět Husa a kromě toho plaše i Komenského. O Husovi rozhovořila se miss Thomsonová, jméno Komenského bylo známo paní Kellerové. Ostatně, vše to nezajímalo příliš nikoho, spíš mile překvapilo, když Sláva ukázala, že je sečtělou ve francouzské a anglické literatuře, když mimo to pak slečně Fishové zmínila se o Walteru Scottovi a Burnsovi, slečně Peetersové o Rubensovi a Ruysdaelovi, dámám z Německa o Goetheovi, Schillerovi, i o komponistech, Beethovenovi, Schumannovi, Schubertovi. Tak přešlo se k rozhovoru o hudbě, a bylo vidět, že Sláva ani na tomto poli není bez jistých vědomostí.

Konečně paní Renaultová zasedla k pianinu, davši se k němu uvésti slečnou Elsou Meierovou, jež prve rozžehla připravené svíce.

Zvláštní bylo podívání na stařenku. Hrála z Gounoda, a v její tváři podivuhodně zračilo se citové naladění. Sláva nemohla se dost vynadivit, kolik svěžesti a ohně uchovalo se v nitru staré dámy. Chvilkami její obličej nabýval nyvého vzezření, a tu Sláva chtíc nechtíc tiše se usmívala. Řekla si, jak vděčné by bylo pro malíře, zachytit tvář stařenčinu s jejím citovým půvabem, vyjádřit kouzlo mladosti v stáří.

Po paní Renaultové zazpívala dáma z Elsaska několik písní Schubertových, a pak i Sláva dala se pohnout ke zpěvu. Přednesla: „Ráda, ráda, můj zlatý Honzíčku, ráda, ráda, ráda tě mám.“ Nemajíc not, zpívala z paměti a sama se doprovázela na pianině. S počátku tísnila ji tréma, hlas její poněkud se chvěl, ale po několika tonech byla zcela pevnou a vložila do zpěvu tolik citu, kolik dovedla. Vědomí, že tato skrovná píseň je tím jediným, čím zde představuje individualitu svého národa, dodala hlasu jejímu vřelosti. Líce měla do krvava rozžhaveny, když se zvedla od pianina. Přítomné dámy shrnuly se kolem a chválily.

„To bylo čistě slovanské — quel air original, mademoiselle!“ pravila paní Renaultová, berouc Slávu za ruku.

„Mimo to,“ odvětila žertovně Sláva, „v této písni ozývá se řeč všech národů. ‚Je t'aime, je t'aime‘, tak počíná její text.“

„Ah, toť výborné!“ pravila paní Renaultová, a kolem na všech tvářích objevil se úsměv.

Za chvíli Sláva opět bavila se s miss Thomsonovou. Tato vyptávala se Slávy, jaké má projekty pro život.

„Projekty, projekty, miss, by byly dost veliké,“ pravila ochotně a vřele Sláva, „ale nejspíš že na konec stanu se pouhou učitelkou na nějaké naší škole anebo — to ovšem dosud je toliko víc tajným přáním — že zařídím si v Praze pensionat pro dívky. Ovšem, v tom směru mám teprve malé zkušenosti a musila bych ještě víc do světa.“

„A tedy snad i do Anglie?“ řekla miss Thomsonová polo žertovně, polo opravdově.

„Ba, do Anglie bych snad měla především,“ odvětila Sláva, ač neodvažujíc se mysliti na možnost čehos takového.

Ale tu miss Thomsonová jala se jí vyprávět o své vlasti, o anglickém dívčím vychování, o universitním životě v Oxfordě, o působení žen v Anglii a to tak poutavě a zajímavě, že Sláva, třeba teprve prvý den trávila v Paříži, již tohoto večera pocítila touhu po poznání i Anglie. Oči se jí rozhořely. Když se rozcházela s miss Thomsonovou, pravila:

„Věřte, miss, teď již mi to nedá pokoje, dokud jednoho dne nepřepluji La Manche a dokud nenahlédnu i do vašeho života.“

„Nuže, vezmu vás s sebou v létě na prázdniny,“ vesele zvolala miss Thomsonová.

IX.

Po desáté hodině Sláva octla se ve svém pokoji. Rozžehla lampu, čekala na slečnu Meierovou, doprovázející ze salonu paní Renaultovou.

Rozhlédla se po okolí nového domova. Železné postele, krb se zrcadlem, dva psací stolky a skříně ve stěnách, to bylo tak vše, co upoutávalo její pozornost. V duchu si řekla, nad své lůžko že pověsí si podobiznu otcovu a matčinu, nad stolek ozdůbku z vějířů a obrázky dětí Juliiných.

Naproti zahlédla ozářená okna průčelního domu. V očích jí zaplálo. Tam za tím domem, pomyslila si, je ona obrovská, světová Paříž, tam

čeká a kyne vlnobití života, to vše nové a zázračné, co má spatřit a poznat. Cítila příliv citů a myšlenek. Utvrzovala se v domněnce štěstí, že vypravila se z domova, připadalo jí, že již nyní v tom kruhu samostatných žen a dívek nadýchala se jiného vzduchu. „Ne, život nevybíjí se jen v kuchyni a mezi čtyřmi stěnami," děla si vzrušeně. „Jak smutné žití, strávené při plotně, jak úzký obor, starat se jen o prádlo, tahat se s dětmi, být chůvou, manželkou a matkou! Muži byli od jakživa chytří, že zvolili si širší, lepší stránku lidské činnosti." A rychle v duchu vypočítávala si obory jejich působnosti, ty snahy a činy veřejné, vymykající se z úzkého okruhu rodinného života, myslila na muže, působící literárně, na kolbištích parlamentárních, na muže dobývačné, vydávající se za obchody a průmyslem do světa, za objevy vědeckými, za velkými cíli k dobru veškerenstva, co ženy živoří a zakrňují v těsném okruhu čtyř stěn. „A když i tu," pravila si, „žena svědomitě koná svou povinnost, zda-li i pak, ať snaží se sebe víc, nezáleží na náladě mužově, zavděčí-li se či ne? Muž vrátí se rozmrzen ze své široké působnosti do věčného jejího vyhnanství, a ženu z toho čeká jen trápení." Na vlastního otce při tom vzpomínala, na jeho mrzutou náladu, v jaké nejednou vstupoval do dveří a již pak matka nezaviněně trpěla. Ale jen letmo jako obláček, mihnuvší na zjasnělém nebi, tato vzpomínka proplula jejím nitrem. Již opět cele oslnilo ji slunce štěstí a radosti, že ona nenáleží a nebude náležet k těmto ženám, proživořivším a protrpěvším svůj věk jako v žaláři. Nervosně zahrála jí radost v údech, tak byla spokojena a vzrušena vědomím, že ocitla se u brány jiného, obsáhlejšího světa, na niž mnohé již ženy počínají tlouci a jež posléze dokořán bude jim otevřena.

Když vstoupila za okamžik slečna Meierová, Sláva byla by jí ráda sdělila tyto myšlenky, bouřlivě útočící na její hlavu. Byla sice znavena cestováním a četnými dojmy, prožitými během dvou dní, ale to vše jí nevadilo, aby neměla chuti, probděti a prohovořiti ještě kus noci.

Slečna Meierová však necítila porozumění pro její úvahy. Dosti střízlivě ji odbyla. Každý prý je šťasten svým způsobem, konec konců že nejlépe je v kruhu rodinném, a jen, kdo mnoho nezkusil, takto prý může mluvit o životě. A dodala, že časně ráno vstává, a že bude dobře, ulehnou-li.

V nitru Slávině ohlásily se vzdorné námitky. „Slečno, vám volno činiti, co libo, mně však též volno," již měla na rtech. Nicméně překonala pocit odporu a třeba poněkud rozmrzena, rychle také počala odkládat toiletu.

Zatím slečna Meierová, prve než ulehla, z bílé plátěné zásuvky, opatřené vyšitým monogramem a uložené na poduškách, vyňala noční prádlo. Potom shasila a poklekla před svou postelí.

Sláva, odpočívající již, udiveně vystrčila hlavu z podušek, užasle zadívala se do tmy. „Slečno, vy se modlíte?" vyjelo jí z úst.

Bylo ticho, nikdo neodpověděl. Teprve za chvíli slečna Meierová stručně, ale významně pronesla, povstavši u lože:

„Ano, vždycky se modlím, prve než jdu spat."

Slávu přeletl nemilý pocit. „A já již tak dávno ne!“ řekla směle. V duchu si pravila: „Jaká to pruderie, jaká to pedantická, pravá německá duše ta slečna Meierová!“

Současně však již přenesla se do dob, kdy i ona klečívala pod dohledem matčiným za dnů dětských. Tváře mrtvých rodičů vynořily se znovu a nyní na delší chvíli před jejíma očima, do srdce z čista jasna vloudila se nálada stesku, vzpomínek, rozcitlivění. V tom přívalu měkčích citů, v bolestném sevření smutku stáhla pojednou přikrývku přes hlavu, nitrem projelo pomnění čehosi neb kohosi nadzemského s přáním, aby šťastnou byla v Paříži. Ruka mimovolně zvedala se k čelu, aby učinila kříž. Tu však si vzpomněla na onoho zloděje, jenž šel krást se znamením kříže, a ruka v polou cestě se zastavila.

(Pokračování.)

J. S. MACHAR:

Z básní.

OSTROV ZAPOMNĚNÍ.

Jest pokoj, v němž nic není drahého,
jen spousta kněh. Ty stojí v přihradách
do značné výše kolem čtyřech stěn,
ty na stole jsou, leží na zemi,
i po židlích jak zdomácnělý host
se roztahují. Podobizen řad,
tož zemské schránky nesmrtelných jmen,
se dívá v pokoj s přihrad temene,
a několik snů milých malířů
knihami nezajaté kryje zdi.
Veliké okno vede k severu
přes rudé střechy, zahrad vlnění,
přes hřbety mírných kopců viničních
k lesnatým horám.
Města shon a šum
sem nedoniká. Na půl venkovem
jest odlehlá ta tichá ulice,
kde maně člověk zná už člověka,
rodinu jeho, jeho osudy,
psy, děti, služky — všechno podle jmen,
ač nestýká se s nimi. Hrčí-li
vůz pískem ulice, tu v oknech všech
se hlavy zjeví, pátrající, proč

a kam se šine nezvyklý ten zjev;
cizinec jde-li, pozorují ho
a hádají, kde asi zaklepe . . .

Buď požehnán, můj tichý ostrove!
Jak vítám chvíli, den kdy v náruč tmám
se sklání, a já, štvanec života,
dopadám těžce v klidný asyl tvůj!
Ty všechno dáš: ty v očích vyhaslých
zas jiskry vznítíš, nervům ochablým
dáš vzpruhu novou, čilost navrátíš
ty krvi ztrmácené — dík ti, dík!

S modravým dýmem cigar o závod
sny polétají nenapsatelné,
ty nechytitelné sny nejkrasší,
jak tanečnice v síni sultána,
jichž jiný smrtelný zrak nesmí zřít.
Z kněh — tu jen stránka, tu zas řádka jen,
tu sloka jedna — vlídně hovoří
to nejlepší, čím lidé nejlepší
kdys žili v světě; jejich portréty
se dívají tak jaksi přátelsky
a hovoří: My žili, trpěli,
a život celý — klamná minuta,
a Věčnost pouze pravdou zůstává.
Sny tančí dál, a Moudrost úsměvná
se shovívavě dívá v jejich rej
tím zorným úhlem velké věčnosti.
Vše zladěno je, harmonií je
zlo, dobro — nutno vše jak den a noc.
Zde rány se jen lékem stávají,
zde zloba prostodušnou hloupostí,
zde podlost nemocí, a prázdnou slinou
je pomluva; sny zemské o slávě
tu nejsou víc, než cigar modrý dým,
k uznání dneška uši hluchy jsou,
neb zrak se dívá jen v soud Věčnosti. —

Ty osamělý tichý ostrove,
ne dobrým, ale lepším stává se
v tvých březích člověk; pro ty hodiny
tvé měkké, teplé Robinsonády
rád naučil se nyní snášeti
zlo světa, jednotvárnost denních vln
i pusté kymácení života . . .

—

PORTRÉT MÉ TETY.

PANÍ EMĚ HOLÉ.

Jak houfy bílých, chundelatých psíků
hrnou se vlny Vydry*) přes kameny,
válí se, vrčí, štěkají a vyjí,
sráží se v běhu, šlapou převalené,
ti vyskočí a skotačivou pomstou
v hřbet vrhají se ryčným sourozencům;
chvilenku na to smečka divě pádí,
jak v závodu by dostihnout kams chtěla —
a náhle zase do sebe se vpeří
a v bílém chumlu s kamenů se válí . . .

S mohutných strání staré borovice
se dívají v tu rozpustilou vřavu
však zvykem jenom, jako ten, jenž vnořen
v sny nitra svého, hledí mechanicky
na věci kolem. Oblouk modrých nebes
přikrývá shora pohádkovou scenu,
a okraj jeho rozřezán je řadou
gotických černých špiček modřínových.

Odkudsi padá proud zlatého prachu
do boku stráni. Borovice svítí
rudými těly. Na balvanech šedých
mech červená se. Plody malin visí
jak krve stuhlé krůpěje.
V té chvíli,
kdy my jsme v dravé říčce bílý kámen
v stůl proměnili, kladouce tam chleby,
a v sklenky nalévali tmavé víno —
ty, teto moje, na stráni jsi stála
v slunečním světle. Dívalas se kamsi
v sny starých stromů, ztracená tak sobě
i nám i světu. Stálas v bílých šatech
jak nadechnuta na zelenou stěnu,
tvé modré oči byly rozevřeny —
pohádka svěží starých hor a lesů . . .

Kdyby v té chvíli šli dva dřevorubci
pěšinou dole, tiše hovoříce
o starostech svých, pracích v nitru lesa,
o žití trudném, jaké člověk vede —
zde stanuli by . . .

---

*) Vydrou nazývá se řeka Otava až k splynutí svému s říčkou Křemelnou.

Starší, přemnuv čelo,
tiše by zašept: — Pravdu měla bába.
Vždy tvrdila nám, že jsou ještě tady.

A mladší díval by se, žasna chvíli,
a potom vzdych by a tak myslil nahlas:
— Kdyby mi nyní zakývnouti chtěla,
rád šel bych za ní, opustil bych matku
i rodný domek v mlčenlivé vísce,
a kdybych věděl, že mi v černém lese
krev vypíti chce rudými rty svými —
i života bych věru nelitoval.

—

JARNÍ AKKORD.

M. D.

Do dálky nese se stříbrný mrak
teplounkou, modravou plání,
do dálky plující veselý pták
jak tečka kreslí se na ni.

Do dálky přes domů vrcholy,
hvízdaje, vítr si letí —
a člověk se chvěje — a kamkoli
chtěl s nimi by do dálky spěti!

—

NÁMLUVY.

Máť za noci mě zbudila,
nad hradem luna stála,
bych k tobě jel, ty spanilá,
a tak mi nakázala:

Svou snachou chce tě, slečno, mít,
mně máš dát svoji ruku,
v svém rodě že chce muže zřít,
že vychová je z vnuků.

Neb našla prý si bílý vlas
ten prvý svojí hlavy
a vzdychla nad mnou: Už je čas,
neb čas se nezastaví! —

Má matička mi vůdcem jest
a váží rozmyslně,
bych nejlepší tou z žití cest
šel jednou pohodlně.

Tak stojím, slečno, před tebou,
v tvůj zrak se dívám sladký,
a je mi, jak bych za sebou
dech cítil svoji matky.

Ty znáš ji — kdo by neznal ji?
Však pravdou všecko není,
co lidé hloupí šeptají
a spletou v blabolení.

Čeledi arci vhání strach
už pouhé kroky její,
i muži strážci na hradbách
jak osyky se chvějí.

Na lovu ondy (vyhledá
si ráda vlčí stopy
neb mručivého medvěda
a vbijí do nich kopí)

tři loupežníky po ránu
v čekání zkrvavila,
pak na nádvoří k čakanu
je řadou postavila.

A proto taková jde zvěst,
a křižují se v taji
a, že prý s ďáblem v spolku jest
má matka, povídají.

Mě ráda má, a v tobě, věř,
sny její spočinuly:
mně ženou být máš a jí dceř
po její pevné vůli.

Tož výhost dej všem pochybám,
stlum v nitru vzdoru hlasy —
sic ona přivleče tě k nám
za tvoje zlaté vlasy!

—

SLOKY Z VESELOHRY.

Jste volnou jak to ptáče na dlani,
a byť se ta i stále o vás chvěla,
prst jediný vám, věřte, nezbrání,
abyste dle své vůle neletěla.

Snad potom bude dále trčeti
dlaň ta, jak němá prosba žebrákova
zírajíc v dálku po svém ptáčeti
a zvouc je k sobě tichým smutkem znova —

Či snad ji zavře lítost, nenávist,
nad sebou posměch, z něhož je tak bědno --
já nevím — dnes se chví jen jako list,
a vám konečně můž to vše být jedno . . .

ČASOVÁ KONTEMPLACE.

Nač zapírat, že od desíti k pěti
to rapidně jde v naší politice?
Úhorem prázdným mrazný vítr letí,
do neplodných brazd lehá metelice.

„Cos shnilého" — toť málo: všecko hnije,
rez rozežírá svory v krovech chalup;
z očí se dívá bědná elegie,
jen chytří ještě bezpečně jdou na lup.

Tož jako soli potřebí nám rady,
by úplnou se nestala ta škoda —
Oh, hlavy prozíravé, dohromady!
Vlast na buben! Kdo více za ni podá?

EMIL TRÉVAL:

Jona.

Antika.

PŘÍTELI PROUSKOVI, MALÍŘI.

Nad ledovými čeřeny hor Amadami rozbřeskl se svit zory. Jednolitostí tmy protáhly se šedivé šmouhy, jakoby do tmavé žluči mléka naléval. Hora temnoty rozpouštěla se, pohlcovala nepřátelský živel, rozpadávala se, tála a odplývala do země, do výše a tratila se do nedohledného pozadí.

A náhle, než zápas byl dobojován, vyhoupl se nad křivolakou čarou hor na obzoru východním ohromný terč sluneční, rudý, upoutaný v jakémsi závoji stínů, par a podivných pablesků. Paprsky sluneční studeně prolamovaly se kuklou mraků a mlh, rozestupujících se znenáhla a táhnoucích vzhůru po úbočích sněhem pokrytých skal.

A úžasné byly svity slunce. Brzy rozlévalo se širým krajem světlo zelené, v němž vše nabývalo strašidelného vzhledu mrtvol a pohřebišť, a v zápětí zalesklo se vše v purpuru, jako při požáru nočním útokem dobytého města. A obratem zahrálo vše v nejčistším azuru, jakoby moře země Nairi vystoupilo z břehů a pohltilo vše ve své hlubině. A zase jakoby slunce zhasínalo, a jen sinavý svit, jako hořícího ohromného kusu síry poletoval krajinou.

Vystupující slunce vleklo s sebou hustou škrabošku mraků, i když dávno temnoty na východě zapadly. Cos strašlivého, výhrůžného bylo v tomto svitu denním. Jakoby zbojník, uchvatitel, zabil to pravé, blahodárné slunce a, přioděv se mrtvou jeho stkvělostí, vyšel si ven děsit místo oblažovat, vraždit místo živit.

Měnivé paprsky jeho poletovaly jako střely, zabodávaly se do země nepřátelsky, cize. A země chvěla se a údivem ztichla. Žádný pták nevzlétal a nezpíval, kalichy květů zůstávaly zavřeny, motýli neprobouzeli se, a zvěř nevybíhala z úkrytů.

Lidé zůstávali státi na cestách, vzhlížejíce k nebi, břemena a nástroje padaly jim z rukou, bázeň bílila jim líce, nad nimiž koulely se oči vytřeštěné v úzkosti.

Ku bráně města Gat-Hahefer sestupoval s hor stařec hubený, pleti do bronzova osmáhlé, s dlouhou, v cop zapletenou bradou, provázen hošíkem, jehož tvář rděla se červánkem krásy, a oči měl sladké a modré jako odlesk nebe ve vodách. Z tmavých, velkých očí starcových vyzařovaly paprsky laskavé a plné božího klidu. Kráčel vážně, co hoch vznášel se a pobíhal kol něho. Neměli než po jedné suknici přepásané, bílé u starce, jaspisové u hocha. Před branou města hoch zmizel.

V Gat-Hahefer shromáždil se lid Chumri před svou modlitebnou. Přišel za mocné královny Sammuramat z dalekého západu ze země Martu neb Acharru do Ninive, ale za nedlouho vypuzen byl Salmanasarem králem sem do horského vyhnanství. Trna, pohlížel nyní zástup k nebi, marně snaže se vyložiti si neobyčejné úkazy na obloze. I starci písma znalí a sám rabbi Zephania věsili hlavy, neodvažujíce se mluviti k dychtivému množství.

Ostatní obyvatelé města, bojovný kmen horalů Chattiů, vysuli se na zdi hradební, co starci, ženy a děti jejich obléhali božnici mocného Sammasa, již vystavěl zakladatel města, Ramman-Nirari král.

Krvavá záře rozlila se s nebe, a kukla sluneční počala se trhati. Jako proudy sněhu ztřísněného krví, jako žhavý prach ze sopoucha sopky vymrštěný do ohromné výše, odtrhávalo se to od slunce, splývalo dolů do bezedna, rozšlehovalo se v tisíce pramenů, ve pruty ohromné metly, sahající daleko k obzoru a mokvající na koncích kapkami stékající krve.

Křik naplnil město Gat-Hahefer, volání k bohům, oběti zápalné dýmaly k bezoblačnému nebi.

Rabbi Zephania nevcházel se svými do modlitebny, upoután jsa neblahým očekáváním venku. Konečně propůjčil všeobecné úzkosti svého hlasu.

„Eloen, Eloen! Bože jediný, Hospodine zástupů, zač trestati nás chceš zase? K čemu povstávají tvoje znamení? Zda k našemu zahlazení? Zda my, synové z kmene Zabulon, nevyznáváme, bijíce v prsa svá: Pane, která moc se tvojí moci vyrovná? Blahověstče, čí dům se tvému domu vyrovná? Jaké město vyrovná se tvému městu při Jordáně v zemi zaslíbené? Která říše jako tvá se do čtyř úhlů světa prostírá? Který štít tvému ostří oddolá? Zda není zbraň tvá vlk, v jehož tlamě jed se nevyčerpává? Tvá přikázání jako nebesa nepominou! V nebesích kraluješ! Ušetři! Ušetři! Ušetři! Poběhli otcové naši od země tvé. Netresci a dosti měj! Zda nepomstil to syn mocné královny Semiramith, zapudiv nás od řeky Hiddekel z města všech měst, na jehož hradbách dva vozy podle sebe jezdí? Číníme-li co jiného, než co činili praotcové naši, jimž sladko bylo v Aram-Naharajim, v meziříčí, ve stínu plodonosných tamarů (datlovníků), když obývali ve svornosti národů v Babíli, u brány Boží, i pak když již rozešli se kmenové od Sagilly, věže zmatení jazyků? Hle, před tváří tvou strádáme, zavrženi mocnými, v hněvu tvém zrozené děti bolestí a útrap, před nimiž skrývají své tváře národové, majíce nás za pouhé nic. Eloen! Dej, ať zemřeme svým podlostem, a rozmetány jsou ony jako plevy ve větru, spáleny jako pýr polní v peci smrti. Otevři oči naše, abychom viděli slávu tvých smluv! Zda nezdvihne

[illegible] od nás? El[illegible] osvobo[illegible] nežádá poplatk[illegible] Osvěť nás moud[illegible] zahyne."

[illegible] se za rabbi[illegible] prorokyně volající.

[illegible], z ženy [illegible]

„Co chceš, [illegible]" [illegible] ženy chatt[illegible]

„[illegible] v slunci, [illegible] zachvívalo se jako [illegible] v chrámu, a [illegible] Krok její plynul [illegible] nedotknul se [illegible] s panenskou čistoto[illegible] pološky rozehřívá [illegible] hory Ararat [illegible] se rabbi znovu.

„Co chceš od nás, [illegible] je, chci."

[illegible]

[illegible] se rabbi.

[illegible] nevidíš tváře [illegible]

[illegible] na chloub[illegible]

[illegible]

Ale ženy chattijské, z nichž některé rozuměly řeči imi-luch-cha, jíž hovořili věřící, strhly pláč a nářek a trhaly vlasy své, volajíce: „Dagharrabo! Dagharrabo! Smiluj se nad námi!"

Prorokyně obrátila se k nim a promluvila hlasem laskavým.

„Položí-li z vás některá život, aby zachováni byli mnozí?"

Nikdo neodpovídal. Prorokyně mluvila dále.

„Vkročí-li kdo ke lvu samému do doupěte, pohlédne-li mu do strašné tváře a vyřkne-li slovo pravdy Boží, pak prodlí Hospodin v hněvu svém."

„Hrozba netýká se nás," vysvětloval rabbi svým. „Platí jen nevěřícím."

„Platí jeho dětem," odvětila prorokyně.

„Jen my jsme jeho děti," rozpálil se rabbi, „my synové vyvoleného národa. Jeho dětem! Od kdy předhazují se psům pokrmy, když synové domu jsou lačni? Zda nezakázal Mojžíš lidu svému míti s pohany co společného? Afro, nemluvil z tebe Bůh, ale nepřítel zákona Jeho."

Prorokyně vztyčila hlavu a pohlédla k nebi.

„Pravda Boží jen nepřátelům jejím je bláznovstvím, pohoršením a hanbou a závistníkům jen výsadou."

„Mojžíše tupí," vzkřikl bradatý Jojachim a divoce pozdvihl hůl. „My jsme a zůstaneme první a jediní dědicové v domě Božím. Ostatní ať utonou ve tmách a hříších svých!"

Souhlasné mručení ozvalo se v chumáči, jenž obklopoval rabbiho.

„Rozumím tobě, Afro," promluvil rabbi. „Vladaři Ninive hrozí zkáza, nikoli nám. Proč by kdo z nás trestající pravici Boží v cestu se stavěl? Ať povstane jiný vládce nad černokadeřavým národem. Ať jiná říše vztyčí se nad rozvalinami staré. Nám vše jedno. Jak Assurdán, tak Argistis i Tuklati Nindar nepřátelé jsou Boha živého. Ať zahynou! Elohim, ukrať ramene jejich!"

„A přece nutno jíti, nutno jinak smýšleti," odporovala prorokyně.

„Kdo tak přikazuje?"

„El sám."

„Lžeš, ženo!"

„Darmo se, rabbi, protivíš proudu dravé řeky. Nepošineš-li jej pokorou, nic vzdorem neoslabíš."

„Nikdo z nás nepůjde!"

„Pak půjdu já, sama!"

„Ty?"

„Ano. Nabi-Afra!"

„Odpadlá Afra ne Nabi-Afra!" rozlítil se rabbi Zephania. „Půjdeš-li, budeš prokleta."

„Půjdu ve jménu Hospodinově!"

„Ve jménu pyšného ďábla!" zařval rabbi. „Buď prokleta!"

„Se mnou je Bůh, rabbi, ale s tebou ďábel, neboť učinil, aby v tobě upřímnost slova Božího byla poražena."

Zástup se rozpálil hněvem.

„Zprotivila se rabbimu!" volali. „Zprotivila se Bohu! Rouhá se!"

Rabbi pokryl rouchem svou tvář a odvrátil se. To bylo znamením ostatním. Kde kdo obořil se na děvu, ten klackem, onen kamenem. Ženy chattijské rozprchly se s křikem.

Prorokyně klesla.

Pak teprve odstoupili zuřivci. U kleslé objevili se dva muži. Stařec s dlouhým copem šedivé brady a mladý jakýs olbřím.

„Dagharrabo!“ zvolal stařec.

„Afro!“ vzkřikl mladík.

„Jona,“ zvolali útočníci a odplížili se jeden po druhém.

Rabbi, stařec a Jona osaměli u zraněné prorokyně. Jona poklekl a holou dlaní stíral krev s čela Afry. Nemohl mluviti.

„Ten oře vzduch, vyšívá hladinu vodní, myje vodou vítr, kdo zlému dobře činiti chce,“ ozval se rabbi Zephania.

„Má sestro!“ zvolal Jona plačky. „Kdo ti to učinil? Rabbi, mluv!“

„El sám,“ zněla odpověď.

„A proč? Proč?“

„Chtěla vzíti nám naši víru, našeho Boha a dáti vše pohanům. Co nám, když zhyne Assurdán a jeho tisícové? Co nám, když zhyne Argistis? Co nám, když kol nás zahyne vše, co živé? Jen jeden je národ vyvolený, ostatní jsou odsouzeni.“

Dva psi přiběhli a zůstali, větřice, státi.

„Psům chtěla volati slovo Boží,“ poznamenal rabbi, „a hle, psi přicházejí, by ji pozřeli.“

„Tvrdá je tvá řeč, rabbi,“ sténal Jona. „Nepůjde více kázati pokání do Ninive. Zkaženo, vyvráceno bude na potrestání za to, čeho na nás se dopustilo. Za každého z nás tisícové zhynou, až naplní se dnové, kdy přijde ten, který přijíti má, a vzdělá jediné království své.“

„Ne však na krvi a pýše, ale na odříkání a štěstí všech lidí,“ ozval se stařec hlasem vážným v řeči imi-luch-cha, v níž rabbi k Jonášovi hovořil.

Rabbi Zephania vzhlédl a otevřel rty k odpovědi, ale v klidném, jasném pohledu cizincově oněměla jeho ústa, postál bez hlesu maličko a pak, shrbiv týl, tíhl odtud.

Teprve nyní poznal Jona strýce nevlastní své sestry Afry.

„Mutakil Nusku!“ zasténal. „Pohleď!“

„Není dosud mrtva,“ řekl stařec, „ale není života v ní na dlouze. Přišel jsem, abych spálil její tělo. Vem ji a nes domů!“

Jona vzal sestru do náruče a následoval starce. V ulicích zavládl ryk a hluk. Chattiové zvěděvše od žen, že cizinci Chumri zabili prorokyni, rotili se, vnikali do domů cizinců a vybíjeli je.

Před Jonášem i starcem rozestupoval se dav. „Mutakil Nusku,“ mluvili k sobě, „veliký svatý sestoupil se své poustevny.“

A v úctě líbali lem jeho košile a děti své mu nosili, by pohlédl na ně svým pohledem dobrodějným.

Jona dorazil s břemenem svým domů. Se strýcem uložil Afru na lože a Mutakil Nusku vztáhl nad ní ruce, šeptaje slova posvátná.

Za chvíli pohnula se víčka umírající.

Mutakil Nusku sesílil modlitbu, promlouvaje v řeči Jonášovi neznámé. Libovůně jako hořícího santalu naplnila celý dům.

Afra otevřela oči.

„Veliký svatý," zašeptala, a úsměv rozvlnil její bezkrvé rty.

„Dagharrabo!" odvětil Mutakil Nusku. „Matka tvá Chasis-adra-zabar, stkvělá života ratolest, mne posílá."

„Tedy zemru," vzdychla Afra, ale úsměv neopouštěl její rty.

„Sestro!" zvolal Jona, poklekaje k zemi, k polštářům, na nichž leželo tělo Afry. Ale pohled její upoután byl pohledem strýcovým. Oči obou hovořily rychle, úsilně, bleskovými výsvity a přeletavými jiskrami. Rysy tváří obou byly napjaty, vážny, rty tajemstvím sevřeny.

Dech umírající váznul a krátil se.

„Komu?" řekl konečně Mutakil Nusku, dychtivě nakláněje se níž a níže. „Prohlédni! Jmenuj!"

Hlas jeho byl určitý, silnou vůlí prodchnutý. Velel.

„Nevidím," odvětila umírající, „nevidím nikoho —"

„Nevyznívá hlas Ducha na prázdno," naléhal Mutakil Nusku. „Zapřisahám tě, hledej, pátrej!"

Dotýkal se lehce špičkami prstů jejího čela i zapadajících víček. Poslušna jeho vůle i ve smrtelných mrákotách, zvedla Afra ruce, jakoby hledala. Ruka jedna zavadila o hlavu bratrovu. Jakoby ho silná rána udeřila, tak sehnula se jarobujná šíje jeho.

„On!" šeptla Dagharraba. Oči její se rozeplály, a nach polil bledé líce její.

Mutakil Nusku zadržel ruku její na hlavě Jonášově a modlil se stále v řeči neznámé.

„On," opětovala Dagharraba hlasem zvučným. Netušenou silou přitáhla hlavu Jonášovu k sobě a políbila ho na čelo.

Mrouc již, mluvila poslední slova k němu: „Vstaň, jdi a vykonej! A pomni na patnáctý sivan. Udeřím domem noci o dům dne!"

Pak klesly jí ruce, ztuhlo tělo. Vyšel z ní duch . . .

Po smrti prorokyně zmizel Mutakil Nusku z města a s ním i její mrtvola.

Jona žil dále klidným, ač namahavým životem nosiče vody. Denně vystupoval do hor ku pramenu, aby naplnil ovčí měchy ledovou křišťálovou vodou a roznášel ji pak v úpalu po písčitých ulicích města.

Smrti své sestry Afry nemstil, boje se starších svého lidu, kteří uznali, že Afra hodna byla smrti. Nehloubal o důvodech, líná mysl jeho bála se úvah.

Byl z druhé ženy Amithaiovy, již pojal tento, když se souvěrci zbaven byl jmění, vyhnán z Ninive a zapuzen do těchto končin. Otec jeho potloukal se zemí, obchoduje a nedbaje výchovy syna a dcery. Tuto vyučoval strýc její Mutakil Nusku, když matka Chasis-adra-zabar ji byla šestiletou ostavila. Docházela k němu do poustevny v horách a prodlévala u něho často celé dni. Výchovu Jonášovu přejala matka jeho Judita a rabbi Zephania.

Jona ctil svou starší sestru, ale víra jeho v ni střídala se s nedůvěrou, již vštípili mu matka i rabbi. Afra neb Dagharraba, jak zval

ji Mutakil Nusku a ostatní nevěřící, neodstoupila zřejmě od víry svého otce, ale znešvařovala ji pohanskými bludy. Měla dar předvídati věci budoucí a život její byl bez prášku jako svit luny nad mořem.

Nyní, když nebylo jí více, Jona chtěl zapomenouti na vše, co se stalo. Ale nemohl. Bylo mu, jakoby duše sestry stále ho obletovala, ba chvílemi do něho vstupovala a bojovala s vlastní duší jeho. Postava její vynořila se někdy za bílého, plného světla slunečního před ním, průzračná, zkrvavená, s očima jak modrý lotos a otvírala rty k neslyšným slovům a kývala na něho rukou. A v uších zněl mu dalný hlas: Vstaň, jdi a vykonej!

Přestal Jona se smáti veselým smíchem mládí a bezstarostnosti, přestal žertovati s výrostky chattijskými, pasovati se s nimi v bujaré síle. Sesmutněl a zvážněl, ač nebylo mu ještě dvacet let.

V těžkostech duše svěřil se rabbimu. Leč slova jeho nebyla mu útěchou, spíše zmnožila jeho bázeň. Byl terčem úkladů zlého ducha, řekl mu rabbi, a aby mu pomohl, stížil strašnou kletbou stín ubité prorokyně.

A více a více pociťoval Jona nitra svého rozpáčení. Byl veselým, nevědomým a mladým, a v zápětí pohřížilo se do duše jeho cos cizího, tajemného, probouzejícího nebývalé myšlenky. Přivykl si na vidinu sestry, pohlížel na ni, promlouval k ní, přel se s ní, nechtěje rozuměti jejímu nabádání. Utíkal k rabbimu, prahnul po poučení, po znalosti zákona Mojžíšova a ukájel svůj nepokoj věčnými pravdami jeho. Hlava jeho byla v dobách takových jasná, otevřená, a na rtech rodily se mu otázky, jež rabbiho uváděly v úžas.

Leč ani učenost rabbiho, ani zaklínání jeho, ani modlitby a umrtvování těla nesprošťovaly duši Jonášovu neznámé přítěže. Až Jonášovi konečně vysvitlo, že nemůže býti dílem zlého ducha, co Bůh nechce v něm utišiti, že odkaz sestřin byl pravý, z Jeho vůle, a že na jeho bedra vloženo poslání k světu.

Ve trojím snu slyšel hlas Hospodinův, řkoucí: Vstaň, jdi do Ninive města a volej proti němu. Neboť jest vstoupila nešlechetnost jejich před obličej můj.

Bázeň Jonášova byla však větší než vnitřní hlas i vidiny, které připuzovaly ho k dílu. Co nohy jeho mířily již z města ven, na pouť před očima všech, za cílem velikým, jenž mu dosud nebyl ani jasně vnuknut, ruce jeho chytaly se křečovitě klidu a šera neznámosti. Bdíval v nocích na modlitbách, tiskna od sebe vší mocí vidiny i hlasy, naplňující dům až ku přístřeší: Vstaň, jdi, vykonej!

Odhodlával se za nátlaku noci a odkládal zase za klidu dne. Věřil již, že z Boha jsou útoky tyto, leč nedůvěra v síly vlastní a zakořenělé předsudky bouřily se proti úkolu jemu připadlému. I on jako Zephania rabbi, nemiloval modloslužebníků a přál jim z plna srdce všeho zla. Proč tedy on proti vůli své má schýliti se, by dobré činil nepřátelům svým, ač toho zákon Mojžíšův nepřikazoval? V němém vzdoru zavíral oči, ucpával si uši, aby neviděl a neslyšel. Leč marně. Přízraky zářily mu v upomínkách, a v mlčení vůkol byla mocná výmluvnost.

Tu Jona přál si zemříti, nevycházeje z domu svého a odmítaje pokrmy a nápoje. Leč třetí noci postu plamen vyskočil se stropu a snášel se k němu, a hlas jako v dutí větrů ovanul Jonáše: „Vyjdi z města, neboť vydám je v ruce nepřátel, než slunce vyjde.“ A neviditelná síla chopila Jonáše, vyvedla ven z domu i z města, jež spalo spánkem půlnočním.

Jona kráčel kol spících stráží na zdech městských a bral se bezměsíčnou tmou, jakoby chodil o polednách. Nevzešel ještě den, a Jona zřel, jak nepřítel udeřil na město nepřipravené, jak vzplanulo v požáru a krvi, a nářek žen a dětí pronikl až k němu do bezpečných výšin.

Chtěl vrátiti se, zvěděti něco o osudu svého lidu, ale nemohl pro tmu, která zahalovala mu návrat. Bál se, že padne do propasti. Jen ku předu ukazoval mu neznámý svit cestu, za ním vzdaloval se ryk boje, zmatek a zkáza. Obrátil se, aby pohlédl k domu Božímu. Viděl, jak modlitebna vzplála v ohni, jak padají její zdi, a ranní úsvit osvětloval místo města kouřící žároviště na písčité poušti a hemžení cizích vojsk na ulicích města i v okolí jeho.

Pomstychtivost naplnila srdce Jonášovo. I ti vrahové neznámí jsou modloslužebníci, i oni jsou nepřátelé pravého Boha. A s nadcházejícím dnem opouštělo Jonáše nadšení prorocké a odhodlanost. Zášti ku všem pohanům bez rozdílu a zavilá bázeň naplnily ho od hlavy k patě. Odchýlil se vědomě od cesty pohodlné a přímé, dal se přes kostrbatosti a necestou ve stranu opáčnou, na sever do hor. Kroky jeho podobaly se útěku. K polednímu dorazil k širokému průplavu. Rybářská loď jela právě kolem. Muži její plavili se do země Uratru a náleželi ku kmeni Namar. Jona smluvil se s nimi, by dopravili ho do města Bikury, kdež žil vyhnanec židovský, vzdálený jeho příbuzný. Rybáři učinili tak a, majíce dosud příznivý vítr v zádi, pluli dále.

Leč ode chvíle, kdy vstoupil nový host do lodi jejich, obrátil se vítr a hnal je zpět, tak že bylo jim svinouti plachty a pracovati vesly. Stěží dopluli do řeky Zab, div nerozkotali se na úskalí v užině Kelišin hor Šadi a k večeru teprve octli se v moři země Nairi.

Tu objevil se rybářům úkaz, jenž naplnil mysl jejich hrůzou. Kolmo nad lodí vyplul na bezoblačném večerním nebi malý mrak. Ledový dech čišel z něho a vzdýmal moře kol lodi, lámal stěžně a točil plavidlem jako skořápkou ořechovou. Blesky šlehaly z mraku, a burácení hromu odpovídalo vzteklému jekotu rozvířeného moře. A hrůza zdvojila se, když seznáno, že pouze jedno místo oblohy, zrovna nad lodí dští zkázu a smrt, že ostatní obloha je čistá, že pouze kol lodi bouří se moře, co ostatní hladina vod na dohled spí a plna je klidných, světlých obrysů ledem svítících hor pobřežních.

Rybáři v zoufalství vyhazovali vše z lodi, aby jí ulehčili, modlili se k bohu Nun, vládci hlubiny vodní, vzývali boha Nebu, panovníka všeho vodstva, Dagona, boha ryb, Nin-aga-kuddu, krášlitelku vod, a Nin-Istar, bohyni hvězd a počasí. Leč marným bylo jejich modlení, záhuba blížila se víc a více, a volající hlasy jejich zanikaly v ječení divého přívalu vod a hromotřesku.

Jona však, unaven již před tím, ulehl pod bok lodi a spal tvrdě. Tu vzbudil ho kormidelník, řka: „Co děláš, ospalče? Vstaň, volej k bohu svému! Snad tvůj bůh rozpomene se na nás, abychom nezahynuli.“

Modlil se Jona, ale neubývalo bouře. Tu poznali nešťastní rybáři, že pro hříchy jednoho z nich toto se jim děje, a metali losy, aby vypátrali vinníka. A padl los na Jonáše. Tu porozuměli, že pro toho člověka pronásleduje je hněv boží. Tázali se: „Pověz nám, pro koho to zlé na nás? Jaký je obchod tvůj, odkud jdeš? Z které jsi země a z kterého národa?“

Jona odpovídaje, řekl: „Z národa jsem, jejž zvete Chumri, já však Hebrey, a ctím Hospodina, boha nebes, kterýž učinil moře i zemi.“

A oznámil jim, proč utíká před tváří Boží. Ulekli se a radili se, co mají učiniti s ním. Ale on sám řekl: „Vezměte mne a uvrzte do moře, a utichne moře.“

Ale dobří lidé ti nechtěli a statečně táhli, chtíce ku břehu přistáti, ale příboj nedopouštěl. Bouře víc a více dorývala na loď. Tu zvolali rybáři k Hospodinu: „Prosímeť, ó, Hospodine, abychom nezahynuli pro smrt člověka tohoto, aniž na nás vyhledávej krve nevinné. Neboť ty, ó, Hospodine, jak chceš, tak činíš.“

A v nouzi nejvyšší uchopili Jonáše, aby obětovali ho hněvu Božímu. Svrhli ho do moře, a vlny uchopily ho sterými rameny, pohazujíce tělem jeho, aby nekleslo. Pojednou vyvstala v očích Jonášových ohromná ryba, rozevřela tlamu, v níž zuby podobaly se balvanům skalním, a pěnivý proud vyrážel jí z jícnu. Viděl, jak obluda mořská připlývá k němu, jak čelisti její rozevírají se víc a více. Náhlá tma ho obklíčila, v lebce ucítil úder, v uších mu zadunělo, smyslové i vědomí ho opustilo.

Procitnul v omamu a obluzení smyslů. Tělo jeho bolestivé a choré jakoby olizovaly chladné jazyky, vlhký dech dul na něho z temnoty. Jona plazil se někam, pudem poháněn, po čems slizkém, studeném a tvrdém jak ohromné kosti. Čirá tma tlačila se na něho, a neurčitý šum, přelévání a kručení jako v útrobách ohromného tvora ozývalo se kol něho.

Úzkosti smrtelné obklíčily ho a drkotající čelisti jeho pronášely slova modlitby. Volal k Bohu o pomoc, o spásu, bil se v ňadra a kál se ze svého neposlušenství, seznávaje, že podle spravedlnosti za vinu stíhá ho trest. Děsil se své opuštěnosti a temnoty a přál si toužebně, aby alespoň vidina sestry přišla mu na pomoc, aby hněvný hlas Hospodinův oživil mrákoty smrti a beznaděje.

Ale nic neobjevovalo se, nic nemluvilo k němu, jen mlčení hluboké a neproniknutelné doléhalo na něho tíž a tíže. Za to v nitru jeho rozhovořili se hlasové hořcí a neuprosní.

Jak líný, chladoležný, tesklivý odpíral dosud svému úkolu. Což prospěje nyní věci Páně smrt jeho neznámá, hanebná, skon pohlceného netvorem mořským? Slyšel slovo Boží, slyše však nezachovával a v netrpělivosti své nepřinášel užitku. Byl pýchou popaden a soběmilstvím, vyvyšoval sebe a své nad ostatní lidi, nepřeje jim, aby, nastoupíce cestu pravou, napravili se z hříchů svých. Hluch byl k volání, slep ku znamením, nechápavý ku vnuknutí Božímu a nepokorně od sebe

upomínky tisknul. Poznával, že ze zlého ducha byla lenost jeho a nevůle, že z nich ďábel taras sobě udělal, aby jím samým ho dobýval, a pýcha jeho že byla zlostníkovi oděním, by ohrozil a strachem naplnil duši jeho.

Jak rád by nyní s ním bojoval i proti vlastní slabosti těla, jak by je setřel, celé nakvašené bázní a pokrytstvím. V omylu tápala duše, jako nyní tělo jeho neví, kam položiti zraněných údů.

Trýzněn hlasy svědomí, modlil se k Bohu, kál se a kormoutil v úzkostech po celou noc.

Leč nevzešlo mu žádné ráno, a temno nepřestávalo ho obkličovati. Za to v jeho duši jakoby svítalo, jakoby někdo zažehoval světlo, napřed slabé jako siný svit dennice v mraku, pak jasnější a jasnější. A čím více rozednívalo se v duši jeho, tím více odstupovala od něho bázeň, ono pravé mámení pekelné. Víra naplňovala jeho mysl a přivolala do samoty jeho kýžené vidiny i hlasy.

Vichřice naplnila prostor a pronikla smysly Jonášovy. Z hlubiny před ním vyskočila jiskérka, pak plamen, a bílý, ohnivý sloup vyvstal před jeho očima. Lesk jeho byl tak oslňující, že Jona zakryl oči a padl na tvář svou.

A nice rozprostřen naslouchal hlasu, jenž šelestil jako příboj tisícerých vln a zvučel lahodou jako zpěv ptáka kokily.

„Jonáši!“ volal hlas.

„Slyším, Pane!“ odvětil Jona.

„Proč je tvá mysl skála neústupné přivázaná sama k sobě, nechtíc své bázně od sebe pustiti a místa v sobě dáti víře v slovo mé?“

„Pane, bázeň těla mne skličila,“ odpovídal Jona. „Lekal jsem se, že protivenství a zarmoucení půjde na mne pro slovo Tvé. Zda nekážeš činiti, co zapovídá zákon Tvůj, daný Mojžíšovi, družiti se s nepřátely Tvými?“

„Jonáši, není v tobě upřímnosti ještě. Proč sobě chutnáš zákony lidské, vymyšlené nepravým výkladem slova mého? Překonej pud opičí a počni sám zkoumati z jiskry mé, ze svého svědomí. Já jsem život a pravda. Nestav se proti volání mému.“

„Nevím, Pane,“ odpovídal Jona, „zda mám sílu, bych provedl poslání Tvé. Jsem maličký, červ pod patou mocných.“

„A přece, Jonáši, nemocí a zsinalostí svou jejich nemoci uzdravíš. A já pravím, že vykonáš, čemu se vzpíráš.“

„Proč mám, ó, Pane, proti vůli své k dílu býti připuzen?“

„Všecka vůle jest jen jediná. Bez vůle člověka nečiním v něm ničeho a úkoly své vybírám z jeho vůle.“

„Proč šetříš a zachováváš ty, kteří v Tebe nevěří, neopatřiv napřed svých, ó, Pane?“

„Protože nepřišel ani váš čas, ani nevypršel této říši den, jejž od věčnosti jsem ustanovil. Ale smilstvo a mrzkosti Assyrských volají o rychlou zkázu nebo lék. Ty budeš lékem mým, a oni vrátí se na vinici mou.“

„Bude těžko na Tvou vinici jíti jim milovníkům světa a těla. Měkkosti a utěšení jeho vždy pilni budou, chválu a čest za své dobré

zvolujíce. Spíše požádají pochlebování v hříších, a těžkým břemenem jim bude opustiti to.“

„Proto posílám tě, Jonáši, že všecek okrsek světa v zlém ohni je položen. Ale jsou ještě v mé vinici větve zelené a ne všecky suché a k ohni připravené. Proto přijda, učiníš, což Božího. Když smilování mé prostírá svou ruku nade vším stvořeným až po hovada a ysop, u zdi rostoucí, když vdechl jsem duši rostlině a kamenu, jak mám nelitovati mnohých tisíců lidí? I oni moje děti jsou.“

Jonáš odvětil: „Když jsou tvé děti, vzali svůj díl a odešli od Tebe daleko. S modlami obcházejí i jinak v mrzkosti přebývají a v hladu jako psi k večeru se toulají, všecky dary dobré v sobě utrativše ve svém šeredství.“

Hospodin řekl: „Ne proto, Jonáši, byli mne prázdni, že by nechtěli, ale že otcové jejich mne ztratili, a synové pro nepovědomí mé dílo zmeškávají. Vímť já, proč pokolení ta v pohanství zadržána míti chci.“

Jona namítal dále: „Jak by uvěřili mně, synu lidu povrženého? Šejdíři a šantročníky nás zovou, tváře své před námi skrývají, neboť pohled na nás za škodlivý mají. Jak nechvěti se před trůny jejich?“

Odpovídal jemu hlas Boží:

„K čemu stvořil jsem člověka? Ke službě člověku. A kdo oceňuje život jeho? Já věčný, já spravedlivý ve slovech svých. Duše vážím ve slovech svých a ne těla a marnosti jejich. A činím to ne podle zasloužení, leč podle nesmírné milosti své.“

Tu poznal Jona, že by ani on sebe pevnější vírou, sebe věrnější službou Bohu jedinému bez jeho milosti odplaty nedosáhl, že hodina pokání je Bohu jako rok bezúhonnosti a život člověka jako chvíle před polednem. A proniknut bázní a milostí zvolal: „Pán jsi můj a já sluha Tvůj! Nezapomeň na mne v den soudu!“

„Vlej zmužilost v srdce své, Jonáši, a opásej se oružím nestrašivosti. Dám tobě, co bys konati a mluviti měl v dobu příhodnou.“

Vůně jako hořícího santalu a aloe rozšířila se vůkol, nebeské hlasy rozepěly se ve chvalozpěvech, a duševní zrak Jonášův osvětlil se jasnotou, jako od vycházejícího měsíce. A jako z modrojasu nebes snášel se zlatý žebřík na zem, postavy křídlaté, podobné mužům s orlími hlavami, sestupovaly za líbezného zpěvu po něm.

U vytržení otvíraly se Jonášovi tajemství a pravda lidského srdce, a nikdy nepocítěné blaho protrhlo studnici jeho duše, že vyskočila přes roubení života a jako moře rozlila v něm své vody. (Pokračování.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

DR. ANT. ŠNAJDAUF:

Antokolského „Mefisto“.

VĚNOVÁNO
panu universitnímu professoru MUDru FRANT. MAREŠOVI,
autoru díla „Idealism a realism v přírodní vědě“.

Mefisto! Socha, z jejíž dojmu se nevyžijete.

Deset tomu let, co stál jsem před ní v Mnichově (na výstavě), a do té chvíle cítím, jak se zrovna těla mého dotýká.

A nevypoví se člověk z ní. Tisícinásobnou ozvěnou formy její rozléhají se duší. Jest jako život koncentrovaný na — klubíčko. Ano, klubíčko — vajíčko, ale v tom vajíčku je zavinut — svět. Rozmotáváš a nedomotáš!

Jako skořepinku cítí člověk péro v ruce: větřík může ji sfouknout... A přece se odvažuje tou skořepinkou vyvážit — moře!

Ale třeba nevyvážil, třeba nevymotal a nedomotal — — ach, co člověk v životě opravdu — dokoná? Jen věcičky. In magnis etiam voluisse satis est. —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Mefisto: Na útesu skály, jako z moře vyčouhlé, sedí divný vrak člověka. Vychrtlý, seschlý, zhlodaný, zrytý. Ale stopy krásy jsou v té nahé*) postavě. Sedí skrčen, schoulen, suché ruce na pravém koleně, vztyčeném vysoko ... Levá noha se skály spuštěna, ale k silnému stoupnutí na její podnož přichystána. Luk napjatý. Tygr, který číhá ...

Ale nečíhá Mefisto. Zdánlivě bez účasti v dálku před sebe se dívá studenýma, jakoby zkamenělýma očima.

Jen — hle — ret je zkřiven, stažen na pravo — udice spuštěná — — A ta udice jakoby se i chvěla. A ne jen udice, s ní i celá postava: lehýnké vlny zdají se po tom těle pobíhati ...

Podivno! Každý nerv divného muže, „opice Boží“, jeví se úsilně dovnitř tažen a stažen; jest — svinut, aby byl silnější a strašnější — — Péro napřažené!

*) Antokolského jediná nahá postava.

Což jen — napřažené! Snad jen — sekera vztyčená, meč rozpřáhlý, dýka před očima blýštící... Více cítíte: jak studená postava již obemkla vás těmi slizkými polypovými chapadly, tlapkama měkkýma, a jak vás lichotník krve a vášní hladí — —

Mráz... Zoufalá hrůza před sebou samým...

Chtěli byste vyrvat ty prsty lačné ze svého těla jako šíp, jako dýku, jako meč — — Ale... Bože! Bože! Tu jste se vzpamatovali: vždyť drží vás jen — socha. Kdež — drží! Jen zajímá...

Ano, socha — opravdová hmota neživá... Ulomit se to dá, rozbít — — zkuste! Ale tu jste se otřásli: nesdrtila by rána — vás?

Podivná — socha! Podivná — síla! Rozdechuje, rozevlává krev naši v proudy, ducha ve víry... A při tom divné světlo rozlévá — šeré, příšerné světlo — — Ale v tom mrtvolném příšerném svitu obráží se svět nejen nově, ale nějak — pravdivěji! Jakoby vám tisícileté slupiny padaly s očí...

Ano, již skutečně nevidíte — sochy, nedumáte nad bronzem černým studeným: široko otevřeným světelným průlomem díváte se do — přírody, do světa zevního i vnitřního, jenž vám byl mlhami zakryt, mraky zasypán, cizími i vlastními fantasiemi na beztvarou směs smačkán a zamotán... Smíte uhlédat jednou věci, jakými jsou —

„Není tmy, jest jen lidská nevědomost!" Slova ta četli jste na pomníku Shakespearově (v Londýně). Znepokojovala vás dlouho divnou svojí hloubkou. Před sochou Mefista svítá vám o jejich významu — —

Není tmy! A nesmí býti o světě tma! Hle, světlo velikého umělce — (Takový jest vždycky „cujusdam divinitatis particeps", podle slov Bacona — přírodozpytce, ačli nezaprodá božské dary — Mefistu.)

* * *

Na vracích Země i nad hlubinami moří sedí nejen Bělboh, také Zloboh... Rudra — Šiva — Tyfon — Had — Drak — Ahriman — Satan — Neikos — Černoboh — —

Bůh zhouby a zkázy. Chytač těl i duší. Rozsévač puchu mrtvolného a burcovač — svědomí: kličky zadrhuje, osidla zatahuje, žárem rozpaluje a mrazem — vyburcuje. Vždycky život, krásu slibuje! — Utrhni, tvore boží, a budeš — Bohem! — —

Hle, sedí tu Mefisto, bradu na rukou a ruce na koleně složené... Vytáhlé, kostnaté ruce, zdá se, do nekonečna mohou se rozvinovat a až tam někde na obzoru jako drápy zatknout — — A přece ty jejich prsty jsou na pohled hravé, tak — měkké; měkké jako chapadla argonautů, těch tygrů hlubin mořských... Mefisto jakoby jen na koleno do taktu bubnoval a údery počítal...

Ovšem, pozorně počítal! Jako lékař ozvuky prsou a šelesty srdce — před katastrofou — — Ta hlava bdí! Přímo, pevně stojí! Velké, jakoby čenichavé boltce ušní lapají zvuky... A oči zrovna syčí z prohlubní důlků — syčí divokými, zdánlivě nehybnými víry — ano, víry — — Závrať nás jímá!

Ty větrníky hrozné! A přece majáky se jeví, do posledního kouta valné glóbu prostory svítí... Jejich zorničky, jemně se chvějící, až jako hvězdní blíženci svítí a se třpytí... A točí se, jak svět se točí — — Teď nad hlavou, za chvíli v nebesklonu svítí...

Svět se točí, a Mefisto — počítá. Ale bez námahy ta zkušená poloholá leb počítá. Cože mu dálka či blízkost, velkost či malost?! Co jsou mu léta či — vteřiny! Ve svých prstech drží nitky času i rozměry prostoru. Zatrhne, a ze vteřiny je věčnost, z věčnosti — vteřina; zaškubne, a z kolosů jsou třísečky, z tříseček dýky — — Zablýská očima, a proudy lávy se valí, proud křišťálový rmutem se kalí, a květná oasa v dým a popel se halí...

Mefisto může čekat. Každý přijde na řadu — jeho skále nelze se vyhnout — nelze s ním se nevypořádat — — Ta osa světa, nehybná na pohled, točí se neustále...

Což — osa! Kolo světa... Popravčí kolo — —

Mefisto — Rudra — Šiva — hrůza nejdávnějších předků našich — sedí nad hřídelem úžasným: šťuchne do kola, a milliony tvorů s přeraženými křidélky a nožičkami válí se pod skalou... Těmi směšnými křidélky a nožičkami k nebi se namáhali!

Sedí nad šlapátky stavu obrovského: šlápne, a polovina vláken osnovy se šelestem — jako když jen deštík šumí, nebo listí prší — snáší se do hlubiny...

Sedí na jednom z konců lavečky, po níž musí přecházeti lidstvo: poposedne, a lidstvo pýřím lítá nad srázy a propastmi...

Sedí na komíně střechy, slamou kryté: stačí jiskru vzdouti, a střecha v plamenech se shroutí...

A Mefisto — Rudra — Šiva sedí na špičce hory. Dokola hory vzdýmá se moře, propastné moře: říš Neptunova valná, dálná, triumfálná... A Neptun? Šivův sluha — Pokyn jediný, a koráby se zvrací, stěžně vichry skácí, a loďky mušlemi se ve hlubinách ztrácí...

Mefisto zkřivil v suchém obličeji — sval!

Na obzoru nové koráby, nové loďky, nové naděje, jako blabuně z hlubin bahna kosmického, světů roztříštěných, na povrch života proskakující...

Mefisto má na dosah šrouby těch korábů i vesla loděk těch —

Kus Země jenom fatamorganou ukázat, a ti „duboví levjatáni" i ty labuťky pyšně kolébavé poplují k němu... Mefisto může čekat. Ještě nedbaleji skřížil ruce na koleně — bubnuje — —

* * *

Bubnuje Mefisto — Siréna. Píšťala sladce zní, když ptáčník ptáčata vábí...

Jak je vlastně elegantním ten zářící mužský zjev tam na skále, kde patrně jako na trambulině si usedl a za chvíli se přemetne, aby připravil esthetický požitek... Mohutně stavěné, pružné tělo, vzácných proporcí, pravidelná hlava — Zvláště lebka s vysokým čelem jsou —

„MEFISTO".

Model sochy Marka Matvějeviče Antokolského.

imposantní! Jistě ušlechtilý rod — I stud ho zdobí, třeba byl o samotě: neobnažil se všecek.

Bubnuje Mefisto. Kdež by věděl — hehe — že je pozorován a obdivován —!

Obléknout tu postavu, zakrýt na lebce zbylé gaminské chundelky a praménky — vlásenkou, poprášit trochu obličej, a v každé dvorní opeře může vystoupit úchvatný — tenorista lyrický.

Vskutku, jak umí — zpívat! A přece jen tak mezi rty pouští hlas, jako když hravě vodu pouští. Zpívá beze slov — blížíme se žádostivě —

Ale teď se pohnul na skále. Či se to otočilo — světlo? Světlo — majáku?

Co to? Co to??

Na skále sedí — opravdu tam sedí ne — člověk, ne — tvor, příšera —: hýbe nohami, hýbe hlavami, takt si dává — —

Zpátky, člověče! Ni v pravo, ni v levo — zpátky! Do Skylly bídně padá, kdož vyhnout chtěl se Charybdě!

Jsi Herakleem? Jsi Ulyssem? Jsi z družiny Jasonovy? — Ach, kolik lidí je vyvolenců bohorodých, kteří spoléhat mohou na — osud šťastný a směle veslovat kolem vírů i v místa, kde skaliny — ruce rozpřáhlé! — se srážejí a skřižují, když byly vycítily bytosti živoucí ve středu svém —?! Zpátky od Skylly i Charybdy, zpátky od Symplegad!

Ach, Skylla obávaná! Měla jen šest hlav, dvanácte noh —

Ten pohyblivý přízrak na skále — Ahriman v akci, podrážděný — má hlav na tisíce, údů na tisíce —!

Bože — kolikrát jste viděli tu hlavu živocha skrčenou, napjatou? ty oči pronikavé, jako dýka bodavé? ty nervosní nozdry čenichavé? ty lícní kosti vysedlé? ty zuby sevřené a bradu vysazenou? ty sluchy rozechvělé a jako pasti rozevřené? To čelo — tvrdé, bez vrásky a bez soucitu —?!

Kolikrát jste se chvěli nad těmi tlapkami přitisklými — ruce Mefistovy zrovna vrývají se do kolena — nad drápy — nehty v maso zaťatými! Nad tykadly, makadly, žahadly, chápadly, ťápadly a šlapadly v před, v zad a dokola takticky operujícími —! Kolikrát jste se otřásli a utíkali hrůzou! Vizte Chiméru, vizte Draka netvorného, v jehož údech ukryty jsou i čtvernožci i ptáci i amfibie i hmyz — — A což jen živochové! I rostlinky něžné, podiv a lahoda očí našich, ale také sobci rvaví i draví — —

Hle, hle: Mefisto — kočka na číhané! Sedí schoulená, nevinná, neviňoučká . . . Jen oči blýskají, a uši se chvějí. Teď hnula se, vypjala, a hu, již vstává — lev! A za lvem pardal, vlk, medvěd, hyéna, tygr (jak světlo majáku se točí), ty hroby tvorů živoucí —!

Postava zase usedla. Brada Mefistova s „muškou“ pojednou jako zobák namířený . . . Viz, jen viz! Opravdu: orel na skále! Majestátní zvíře — Řím jeho obrazy na žerdích vynášel! Křídla skromně sražena, jen špičky se třesou. Chvílemi nohy přešlapují. Pojednou křídla vyrazila — hle, plachty, mraky černé se vzdouvají! a v těch mracích na milliony hlaviček a hlav, drápů a drápků, rakevních hřebů a špendlíčků jemných . . . Třesou se roztomile — hladově! Jejich stín po zemi se

chvěje a lítá černým flórem — ozdobným! „I sladký slavík v úkor jiným žije —!"

A uletěl mrak. Maják září zase — Hle, švihák zase na skále! Jen ret je zkřiven, ach, nikoli — to jen červ, z ptačího zobanu vypadlý, na bradě se zachytil a svíjí se trošičku — —

Jak pružně se ty kostnaté údy nyní zprohybují! Je zima Mefistovi? I vychudlé svaly končetin se jako vzdouvají, vyplítají a proplítají...

Ach, kdež jest — Mefisto! Majestátní had se tady na vyčouhlé skále vyvlňuje a vyhřívá... Slunce praží, oslnivě svítí — Paprsky jeho jakoby se odrážely od krásného ornamentu květného, jejž vánek rozevlává... Ach, „půvabné jsou barvy hada"! Že — hada? Hle, celé klubko, hnízdo hadů... Hadů — háďat... Či jsou to přece jen — svaly rozevlálé? svaly — Ahrimanovy? Peršané jen v této podobě hrůzného boha vídali —!

„Tvor tvora béře v plen a celé jeho žití,
a nikdo neptá se, zda druhý také cítí!"

Had hada-li nepozře, drakem se nestane!

Brr — skutálelo se klubko háďat — sklouzlo do vody — žbluňk!

A voda se hned rozevírá... Co to? Hlava —? Tělo —?

Hle, z moře vyšplhává se na skálu — ne, není to skála, kra ledu to je! — tuleň, pes mořský... A druhý za ním přišplhává... Či to jen tak se skály visí noha Mefistova? Nikoli, dvě obludky jako v jednu srostlé již trůní na kře zářivé a obzírají krajiny. Moudré, skoro lidské oči — — A jak se tisknou a líbají! Ano — lidé... (Mefisto stiskl kolena?) Milá zvířata, zajímavá. Žáčku ve světě, dítě zlaté, vtiskni si v paměť: „Živí se rybami, měkkýši, korýši —" A člověku mohou prospívat všelijak: i šlachami svými, člověk se neštítí — —

Ráz — — mráz — — kra s praskotem se shoupla a potopila — — Ale — už se zase zvedá —!

Nikoli — kdež jest kra úbělová! Tmavá, bahnitá výspa z moře se vybavuje — jako těsta kvas — roste — roste — — A již před námi — zase skála! Plutón jakoby jen lesklou lasturku byl vymrštil, aby vlny si hrály... Na lasturce — perličky? Ach, to očka svítí a se třpytí... Hlehle — myška, myšička! Na bobečku sedí a ohlodává pozorně — co? co? Jen semínka, kořínky, zárodky životů — rostlinných ovšem, jen rostlinných životů... Dobré zvířátko! Mefisto — vegetariánek. A kočky jsou na myšky tak zlé!

Hu — teď jedna vyskočila... Či jen vlna se to zatočila?

Ani kočka, ani vlna — sova je to! Sova důstojná, kardinál mezi opeřenci. Ale jako kočka se dívá. Oči rozevřené, hluboké, k nekonečnu vypoulené, jakoby božstvím ztrnulé oči... Drápky jsou schovány. Draveček dáví diskretně. Vždy za soumraku — A teď slunce tak ostře svítí...

Na peníze si tě razili, na drachmy skvoucí, symbole lidské moudrosti! A razili i kulturu naši mincmistři pod Helikónem, sídlem Mus — —!

Ej — s trambuliny to seskočil Mefisto? Ach, lastura — kocábka třeskla a pleskla, zpřevrhla se, špičkou vzhůru trčí... A na té špičce —

bože, div divoucí! Selanka... ano, genre dojemný na moři dravém, jak jen příroda dovede jej vyrýsnout mistrovskými, nejprostšími tahy...

Hle, z vln bouřlivých rybky vyskakují, hravá stvoření, bujná — snad sluníčko je vylákalo — a tam s té loďky, přídou zvrácené, racek půvabný ty hravé děti přírody chytá — živé — do zobanu... Hop! zob! hrob —! Rozkošná hra! Racek je pták tak poetický — tak opěvaný — — Jen kdyby ten krk tak nenafukoval —! Či Mefistovi vysedá tak chvílemi ta — brada s muškou?

Eh, ošklivý Mefisto shodil racka — ten tam — kocábka zase se zpřevrhla — do opravdy se topí — — ta tam — — i s Mefistem histrionem...

Ale na její místo — oj, oj! — cože to Plutón rozehřátý zase vymrštil? Sopouch se to z říše Plutónovy vrší? A již i plamen šlehá a běhá? Ach — to vlna obrovská se vytyčila, pěnou zasyčela, k nebi vyletěla... Na jejím temeni překrásný stromek! Růžový stromek, samá větev a větvička a květ samý... Stromek korálový hlubinám urvaný, s hvězdnými květy — masožravými — —

Plask — už je vlna zase dole, ale jiná vyrazila, pěnou zamrazila... Ne, ne, vlna: páteř obrovská, hlava obrovská —! Či přece jen dovede Mefisto tak svaly svoje rozfoukávat? Hi, mžouravá očka a tlama širá, široká... Ano — tlamou, orgánem přírody zove se ta šachta denně millionům živočichů neznámých milosrdně se otvírající! Žáčku ve světě, hleď: k těm nejmenším se majestátní zvíře sklání, zvlášť k nejmenším!

Bouch — šplouch — kdež je už zase vznešený ssavec — na pohřbu! — —

Ticho... Je možno? Slyš — slyš! Zvony na moři skutečné? hrany velebné? Jen slyš: ty zvony — tóny vážné usínají přervány a strhány a zase hlaholí — šveholí — s vlnami zápolí... Hlaholí, jakoby do dálky volaly, zpívaly, plakaly, zbloudilce čekaly, výstrahou lekaly — —

Opravdu, opravdu, i moře má své — chrámy? Ten hřbitov ohromný — ta „jedna, jediná těžká slza všehomíra“ — inferno, zjevné zrakům lidí — říš Tyfonova — říš Tmy — valná, dálná, triumfálná?

Ach, vskutku, zvon a zvonu píseň žalná... Hle — na bóji se houpá, a hlas jeho lítá, jak bóje se zmítá...

Ale bóje nezmítá se z místa pevného. Moře jako hračkou jí hází... Bóje, Mefistem z mělčiny vyrvaná —! Nad bezednem se vznáší — vyzvání — vyzvání — a skalinám nadhání — —

Houpá se Mefisto na moři, houpá, ruce na koleně skřížené, sepjaté... Houpá se, houpá a ve vlnách koupá...

Ach, kdež všichni čtvernožci, dvounožci, amfibie, hmyz! Kdež netvor Chiméra, Ladón stohlavý a tisícihlasý, Drak synů Východu! Jen člověk se to zase houpá, po vlnách stoupá, nahý člověk, slušných proporcí...

Ano, poctivý měšťák! V moři se vykoupal a teď tu na skále u břehu sedí a napjatě hledí, na sluníčku se suše... Sedí, nohu se skály spuštěnu a po udicích se dívá — jako šibeničky má je se skály spuštěny... Má štěstí sváteční rybák, prázdninový, nikoli pirát řemeslem!

Berou, potvůrky, berou! Však mu přátelé nepřáli zdaru nadarmo, když hned po mši běžel pro tyče a pro torbu na postní zvířátka...

Zabraný sportsman ani nepozoruje, že byl pavouku křižáku sífku kvapem zasedl a zpřetrhal. Ale pavouček není sentimentálním... Začal při patě rybákově znovu své podivuhodné dílo důmyslu a trpělivosti: nitku sem a nitku tam položil, pak nitky pěkně dokola a už má zase pružné kolejky pro rychlobřich svůj... Teď muška drncla do mřížky — Hej, třepá se a trhá, jako ty potvůrky na udicích soudruha v povolání... Ale pavouček nepospíchá na hody, baví se také intelligentně: psychologií hloupého zvířátka... Může čekat. Měšťák rybák také čeká. — —

Na vracích Země i nad hlubinami moří sedí nejen Bělboh, také Zloboh — Rudra — Šiva — Tyfón — Had — Drak — Ahriman — Satan — Neikos — Černoboh —

A ve všech nás sedí. Bubnuje a čeká. (Dokončení.)

JAN ROKYTA:

Dcera Jairova.

SEN EVANGELICKÝ.

Z chystané knihy „Za Kristem".

Květ v poupěti zde skosený se bělel,
a nad ním v zamyšlení stanul Pán —
dům hlasným pláčem skonu dívky želel,
k níž marně tichý Prorok zavolán.

Děs všecky schvátil, když květ zničen sklesl —
dech Smrti prostorami domu čpí...
Však On, jenž nový život lidstvu nesl,
děl: „Neumřela dívka, ale spí..."

Spí sladký, poslední sen zapomnění,
a On ji přišel z něho probudit,
zpět duši pozvat v zemské šero denní,
když věčných světel zazářil jí svit...

Zda má tu bílou duši volat zpátky,
by vzala na se lidskou podobu,
sen opustila započatý sladký,
zpět vešla v tělo, zralé do hrobu?

Zda zpět má zavolat ji v peleš viny,
kde hřích snad zašlape ji v země prach —
když popatřila již v svět lepší, jiný,
jejž tušíme kdes v hvězdných výšinách? . . .

Tak bílé dítě jako květy polní,
jak bytosti, jež potkáváme v snech!
Vše v dívčí běli zdá se lepším kol ní,
a na všem, zdá se, utkvěl její dech . . .

A nyní zavinou ji v prostěradla,
v hrob uloží a kámen přivalí —
kde paprskem své čisté duše vládla,
tma nepravosti zas vše zahalí . . .

Ó, škoda květu, jenž vstal z holé skály,
ó, škoda toho světla promyku,
jenž dítětem tím zářil z lepší dáli
v tmu této bídné země hříšníků.

Ó, ožij zase, liliové kvítí,
nad bahnem hříchů ať tvá běl se stkví,
ať paprsek Tvůj do tmy zemské svítí
a poslem božího jest království . . .

Z dum Pán se probral srdcím panující,
vztáh' nad dítětem v požehnání dlaň —
za ruku ujal v smrti dřímající
a řekl: „Děvečko, Ti pravím, vstaň!" —

ANT. KLÁŠTERSKÝ:

Večer v cizině.

Před zázraky štětce a dláta,
při stihání mořských pěn
jak sladce plyne a chvátá
ten teplý, podletní den!
Však večer když táh a se smrákal,
tu vichr a hustý déšť lákal
do krčmy útulných stěn.

Do staré jsem osterie
tu zapadl moři blíž
a naslouchal, vítr jak bije
jí do oken, prázdnil číš.
Jak čas se loudá a plouhá!
A divná na srdce touha
a divná mi ulehla tíž.

Kol prázdno, jen obrovská kočka
blíž přišla otřít si hřbet,
a ke mně zvedala očka —
v tom náhle přised si kmet,
vlas bílý tváře mu věnčí —
já nevěděl, přišel-li zvenčí,
či odkud se právě zved.

„Ó, promiňte, milý pane,
že ihned usednu k vám,
když bouřný vítr tak vane,
je smutno sedět tak sám,
a cizincem v zemi té jste-li,
jste jistě dnes neveselý,
och, pane, to znám, to znám!“

„Tu nad vína plnou číší
jak sklání se samotář,
hlas dálný, sladký tak slyší,
své matky zří, milenky tvář,
líc krásnou s vábnýma rtoma,
tu milou síni tam doma,
kde lampy staré plá zář."

„Ó, rcete, co v také je chvíli
vší krásy, umění div,
kdy ptáte se: Vzpomíná? Spí-li?
Kdo zemřel mi v dáli, kdo živ?
kdy vyčítkou sobectví pouze
se vrývá a vysmívá touze
ten hodin zdlouhavý kyv."

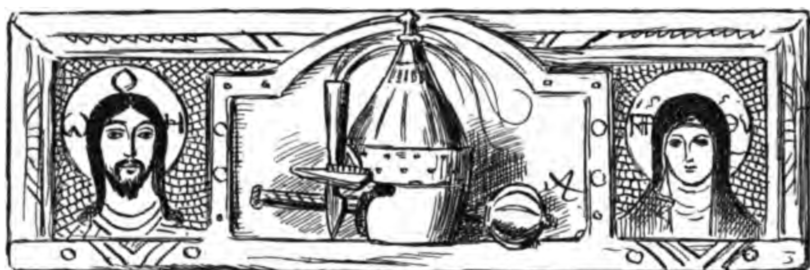
Já opřel dlaň o hlavu nyní
a letěl vzpomínkou v dál,
svit lampy v mé útulné síni
mi nad maják do snů plál,
i drahé slyšel jsem hlasy,
dech tepla a lásky a krásy
mi v ústret líbezný vál.

„Ba, lidský život je krátký —
dál stařec mluvil — a ten,
kdo odešel, nepřijde zpátky,
by víc pak byl oceněn,
ó, celé nestačí žití
se milovat, vděčným býti,
vše ostatní, pane, je sen."

„Och, ustaňte!" vzkřikl jsem v muce
a ustrnul — sám jsem byl.
Kmet zmizel. Já vyrazil prudce,
bych ještě jej dohonil,
a slyšel jsem, do skaliska
jak vlna za vlnou tříská,
a vítr bolestně vyl.

Ni stopy kol po divném kmetu.
Noc tmavá, déšť šelestí.
A já si přál orlem být, v letu
bych moh se v dál přenésti.
„Loď! loď!" jsem vykřikl steskem,
a každá vlna svým třeskem
se smála mé bolesti . . .

VLADIMÍR S. ČECH:

Doloroso.

(Z básní v prose.)

Noemi — Noemi . . . Jsi-li Ty Noemi?

V záhadných jezerech Tvých očí, jichž klíny hedbávné zlatý a hnědý vroubí smalt, divné zřím koraly, jak z turmalínu, zaklety v průzračných hlubinách — tak smutně černý lesk rodí v duši jen Utrpení, když setlelo už, vysušeno větry dob, a rozpadlo se v steré fragmenty, skřípavé oblázky na cestách Života; čarovně omžené podivuhodné Tvé řasy zachvívají se lehce, lehounce, snad stopou starých Bolestí; sčeřená kadeř, bohatá, zázračná příze, voní aromatem neobyčejným, vážným, až teskným — voní stříbrnou rannou střemchou a silou mládí a kouřem; a purpurová ústka, něhou a nádherou slavnější ušlechtilé „Perle des rouges“, růže, která má lístky z libodechého sametu úžasných barev, ta malá Tvoje ústka jsou luzně nahořklá, jak bývá jen mocný jarní vzduch za pestrých západů a zapomněný žal . . .

Ó — sladká Noemi!

Ty's tolik trpěla a potom odešla's jak skvoucí sněžný květ, jenž taje prudkým dechem poledne, jak mírná, důvěřivá ovečka; a přec Jsi vrátila se zas v ten tvrdý svět, z neznámých lučin Světla v šedé jeho mlhy — ó, svatá mučennice, prosím, dej mi pít se Svých rtů, tak dlouho ještě, tak dlouho, a do dna vyprázdnit jich trpkou číši, by Hoře žhavý květ i v mém se rozvil kraji, a já Ti byl pak blíž, ó, Šťastná . . . Živoucí!

* * *

Bílá, celá bílá, andělsky líbezná, štíhlá jako bledé světice na oknech presbyteria, úchvatně mladá, bez poskvrny, tichá a smutná stála nad davem, v pasu a za útlé ruce, násilně do zadu vyvrácené, v podpaží a zápěstí přivázána hrubým zmáčeným lanem k žulovému sloupu, jenž do černa byl očazen.

Už je tomu dávno a dávno.

Byly tenkráte bouřlivé časy, zlé časy, takové, kdy sychravý vzduch v krajích spousty louhově páchne železem a čpavou umrlčinou, kdy Meluzina od východu, která věští zmar, vyje a sípá a suchý dech má otrávený zárodky příšerné nemoci, kdy ošklivi ptáci, s peřím jako saze a zlověstně svítícíma očkama, v nevídaných hejnech, kde se vzali, tu se vzali, táhnou při cestách a na jeřábech holých sněmují. Za soumraku se plížily malé potměšilé stíny od lesů, krvavé záplavy, děsně velkolepé, co noc se rozžehaly v hluchých tmách, z vybitých a pobořených chrámů s dýmem kadidla valily se trudné zpěvy vymřelých chorů a zoufalé modlitby k zachmuřenému nebi, na němž se podivná sírožlutá ukazovala znamení. Hořely dřevěné náhorní dědinky a hrazená městečka, vraždy se děly v úvozech, dravé roty, dědictví po válce, šířily strach a zmatek hladovící zemí — bylo to kralování Hrůzy.

Tu se jednou stalo, že v šeré metropoli, v jejíž baštách burácivě vřely mocné a mocnější vždy, jakoby ze země vyvíraly, kalné proudy, že cosi ohromného schoulilo se v zimničné křeči, až půda zasténala, obludný, zježený dračí hřbet podrážděně vypjalo a zahřímalo, promluvilo hrůzně temným hlasem.

„Na Židy!“ —

A tehdy Noemi utíkala do širého pole. Pod bílým hedbávím prudce se chvěl každý její něžný sval, v hrudi, jež nestačila dechu, bodavé vedro cítila a duši měla sřícenou. V očích rosa malých slz úzkosti, a neviděti kolem, jen jediný obraz, stále týž, úžasně hýřící horkou červení, stojí na sítnici.

To bylo . . . to bylo . . . !

Bělovlasý otec upadl s rozbitou hlavou na tmavý dubový schod, a vysoké jeho tělo skrčilo se jaksi nemožně, zatím co krev, moře krve, vssávala se do vzácných východních koberců a v černý aksamít jeho šatu a rozteklými skvrnami potřísnila mu krásný vous, bezleskle bílý, a pravou líc bolestně staženého obličeje. A rozběsnění muži luzy, kopajíce do drahé jeho hlavy, přebíhali jizbou, pečlivě vyzdobenou k Veliké noci, řezaný rodinný stůl byl převržen, vzácná dřeva skříní praskala pod ztřeštěnými sekerami, sklo se řítilo s ohlušujícím rachotem, řinčelo stříbro, z ulic znělo zaškrcené volání a křiky umírajících. nesčetné kvapné kroky — a z dálky zvony, bijící na poplach . . .

Potom jakási hnusná srstnatá ruka vytáhla omdlévající židovskou dívku z kouta za těžkými koltrami, a nemotorné mužské tělo v smrdutých cárech těsně se otřelo o rozhalená její ňadra — než Hospodin, buď vroucně pochválen, vytrhl Noemi z nečistých drápů. Jak proběhla pak zpustošeným domem, s odvrácenou tváří překračujíc nakupené mrtvoly, jak bez rozvahy přelézala ploty v starých zahradách, jakým divem z hořícího ghetta vyvázla a pod městem se octla, to jen nejasně znala pomysliti.

A běžela, k smrti poděšena, v dusných mrákotách, den a noc, den zoufalého skrývání se a neschůdných cest, jichž šípkoví rvalo drobnými háčky tenounký šat a bolestně nohy zraňovalo, noc, děsnou, neko-

nečnou noc, plnou zelenavých a rudě podlitých zraků, strašidelného houkání a smrtícího chladu.

A pak — co se dělo pak... Oh, surově ji vlekli klikatými ulicemi a připoutali ji ke kamennému sloupu, který pokryt byl sazemi a tukem.

To bylo na holé mohyle před velikou branou města, jehož neznala; a mohylu kruhem obkličují proudící zástupy, steré oči nepřátelsky a zlobně dotýkají se jemné její pleti, a ona slyší výsměšný vřesk, ale nerozumí cizím těm zvukům.

„Hephep — Hephep!“

Zachvěla se. A zas nehybna jako bílá socha z mramoru plane z temného pozadí městských zdí a smutně zelených topolů, jen zamžený její zrak divoce pobíhá po zvlněně západní obloze a neskonalá úzkost světélkuje na hnědém jeho povrchu.

„Upalte! Upalte čarodějku!“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Slunce odcházelo za hory spat, a pohádkové brokáty byly záclonou jeho nesmírné ložnici. Byly skvostně žluté, jako jarní květinky, a barvy rubínu a granátu, modré i šedé a fialkové a všecky ryzím zlatem vroubeny. Shrnuly se k obzoru, ščepýřeny se svými žhavými krajkami, a velebná klenba nad nimi zůstala pusta, sladce pusta, božská v prostém bledém azuru. Skřivan s výšin perlil poslední věty miniaturní písničky, na stráních, skloněných v hnědý stín, zvědavě se zastavilo hejno tenkých břez, těla z průsvitného porcelánu a mladé listí vytepané z mědi, bohaté střemchové keře, bujně vyhnavší ze starých pařezů, svítily mírnou bělí voňavých svých kytiček. I střemchy i řeka voněly od rozvráceného splavu, kde s šumem se sunula věčná stříbrná pásma a tryskaly broušené kamínky různého ohně. Vlaštovky hrály si v švihavém letu.

Noemi přestoupila s nohy na nohu, protože špičatá dřeva hranice nepříjemně tlačila v měkké chodidlo. Vše ji bolelo. Ostře pálily naběhlé pruhy, jak ji prve pod pranýřem šlehali (tam, na náměstí, ve mdlobě ničeho téměř necítila, teprve nyní), krutě staženýma rukama pobíhalo mdlé, nesnesitelné trnutí, a kde hrubé provazy rozedřely hebkou kůži, bodavě žehlo. Byly to zcela nové pocity pro růžové dítě, jež chováno bylo na atlasových poduškách v bezpečné komnatě, tak pečlivě a s láskou, a nikdy, nikdy nepoznalo utrpení; choulostivé dívčí tílko stonásobně trýznily.

Co se s ní, pro boha, děje? —

Dole ve shluku vážných lidí v černých pláštích nahlas kdosi četl z velikého listu, a bouřněji ozvaly se z davu kletby a spílání, i pěsti zaťaté se zdvihly. Drábové níže zatlačili lid, a zas vystoupil kdosi z černého hloučku, vysoký, zamračený, a lesklým kovovým křížkem jakoby čaroval.

Potom jeden z mužů, kteří opatrovali malý, prudký ohníček, zvedl z tohoto planoucí pochodeň, přistoupil blíže, zcela blízko — a zastrčil ji v Noeminu hranici. Utichli diváci — jen voda a pták nad vrchy — a malý zvonek s věže pláče diskantem — pronikavý dívčí výkřik —

a ze zpod smolných polen majestátně, širokým jazykem vyrazily plameny.

Noemi zavřela oči. —

Zářivá síň, kde okna jsou vroubena kamenným krajkovím, a stěny voní vzácným vykládáním, pyšná ta síň v otcovském sídle tam daleko na jihu, v snivé Andalusii; vysokými okny z osluněných, rozjiskřených skel stelou se poklady barevného světla na mosaikovou podlahu, aromatické látky tu doutnají, a dým jich snoubí se s čerstvým dechem růží a myrty; skromné otrokyně, jimž náramky zvoní na hnědém rameni, pozorně zaplétají hebký mrak vlasů malé své paní, Noemi, a pod zahradní estradou, kypící hudbou žhavé Vesny a jasem a barvou, je moře — moře . . . To bylo její dětství — už dávno pominulo.

Potom cesta, dlouhá, na půlnoc. Těžké vozy tak trapně hrčí opuštěnou silnicí, podkovy cinkají, a mimo táhnou divné krajiny. Olbřímí hory, zelené, černé, bílé, až k nebi dosahující, bezútěšné stinné roviny, tvrdá města nad soptícími peřejemi řek, lesy, hluboké bory, zákeřná bludiště, a v nich podezřelé samoty. A konečně cizí zasmušilé hradby na mrtvém toku vody, sotva se vlnící, bídné propasti ghetta, starý dům s tajemnými tmavými hlubinami — ó, tu už není širého moře, ani upřímného španělského sluníčka, už není radosti. Zima, zíma!

Malý větřík jedovatě pofukuje, nevlídné mraky se vlekou, všude a vše studeno, drsno a tvrdo, ta páchnoucí zákoutí uliček, trčící věže, hrozné v kamenné své askesi, a pod nimi smutný, mračně zamlklý lid.

Proč přišli do podivné té země, kde půda věčně duní strašnou jakousi vřavou, a kde každá věc zdá se býti zahalena pohřebními flory? — —

Takové jiskry vzpomínek rozkřesly se Noemi v polekané, choulící se dušičce, ale hned zas pohasly.

A Noemi procitla.

V téže chvíli se černými dřevy k ní propletlo úzké ohnivé hádě, protáhlo se jaksí vítězně a hbitě ovinulo její nohy, vyšlehlo až k pasu, skrčilo se zas. Potom byl najednou háďat celý roj, suché kmeny bouřně praskaly, to hořela už celá hranice.

K zalknutí horký dech plamenů tetelí se podél napjaté hrudi vzhůru k zrůžovělé tváři, orosené náhlým potem. Dlouhé brvy, jež marně namáhají se semknouti, křečovitě se třesou. Zoubky, ostré a čistě bělounké, zatínají se v naběhlé rty hlouběji.

Oheň políbil poprvé mladé dívčí tělo strašlivým svým polibkem, lačně olízl vonnou nožku, prokvétající přiléhavým jemným pletivem, roztrhaným už, a Noemi znova srdceryvně zakřičela. (Byl ten první matný zášleh nastávajících muk jako tisíc nemilosrdných, do běla rozpálených jehlic.) Prohnula se pružně, divoce vypjala v před, že pouta, zažraná v měkké svaly paží, krví ztmavěla; oči její, do kořán se rozevřevší, mají výraz tupého, naivního udivení.

Teď se vzňalo svrchní roucho. Útlé hedvábí sukní svinulo se v dvě vrstvy sivého popele a hnáno žhavými proudy vzduchu vzneslo se vysoko, podobno uvolněným zaprášeným pavučinám. Ze stříbrného

krumplování rukávů se slily řeřavé slzičky a padají na obnažená ňadra. —

Jak svíjí se ta mladá Židovka! Nohy, pod nimiž se lačně rozzívla výheň, v pustém pohybu se zmítají, teď jakoby chvatnými rhythmickými krůčky tančily starý kterýs tanec, pak tryskem běží, na okamžik stanou v nemožné posici odporně zkrouceny, a znova víří v příšerném běsnění a beze studu zjevují vypjatou nahotu pod doutnajícími krajkami spodního, úzkostí zvlhlého, smetanového šatu.

Bezuzdný křik dívčin přechází v ryk; to není již nářek trýzněné ženy, je to zoufalý protest hmoty, jež zasvěcena zničení.

Malá dětská tvářička zbrunátněla, a bolest zkřivila milé, líbezné její rysy v rozpustilou grimassu. Tehdy odpadly s bílých údů již i poslední ohořelé cáry, jen na pasu kovovém zbyl pruh nakupených záhybů, pak už jen černý zbytek kovu a po něm strašná hnědá a rudá vpálená stopa. Noemi stála čistě naha.

Plameny pohladily měkce krásné rozvlněné boky, ztrávily samet neviditelných vlásků, jimiž liliové tělo bylo ojíněno, a chtivě se zakously v sotva rozvité prsy.

Cosi se děje s Noemi. Slábnou výkřiky z ohně, tichnou a splývají a rozplývají se v štkavém kvílení s pláčem usínajícího dítěte, v táhlém zvířecím vytí. Už nebolí. Jen svědivě pálí, přes nohy a záda jakoby někdo lehce, skoro příjemně pošlehával, a v útrobách bodá v přesně pravidelných intervalech žihadlo srdce. Tvář, modravě tmavá a zduřením lesklá, jest oškliva, tělo visí — když podhlodaná půda s jiskřením se pod ním sřítila — na úžasně nějak vzpříčených, krvavých a hnusných rukou. Bez hnutí — i nohy již ustaly v hře, jen na spáleném pravém lýtku se cosi odměřeně škube.

A plamen líže a líže, a Noemi sní spěšný sen, který jest introdukcí Smrti.

Smyslná vůně bílého heliotropu a vůně střemch snoubí se v zlatorůžových parách — květy, květy, divné květy — vodopádky šplounají s leštěných syenitových podstavců v nádržky z křišťálu a hrají — hrají hudbou modrých lesních zvonků za jitra — v doubravách jsou skryta neviditelná hnízda milenců — — tak jest v kouzlaplné říši Radostí, na jejíž měkké stezky ona nikdy nevkročila.

„Manueli . . . ó, Manueli . . .!“

Odkud to jméno? Kdo přichází? Z požárů mlhy plyne mužný zjev tvrdé krásy, bystrá snědá tvář pod temnou kučerou — a je to anděl, protože celá ta krásná hlava září, tak září . . .

Z hlubin dívčiny hrudi zdvihají se mocná, jak ocel modrá křídla Vášně; touha po nepoznaném Nádherném, touha po polibku milosti, po tajemném neznámém Mužství vybuchla nezkrotnou silou v umírající bytosti. Něco se stává, něco vznešeného — líbezná dušička, bezmocná holubice, tone, omdlévá v přívalu růží, rudých symbolických růží — a otevírají se zlaté brány Ráje —

„Miláčku — pojď . . .“ —

Ale už je pozdě. Už je marno, všecko marno.

V plamenech syčí živé ještě tělo, pronikavý zápach spáleného masa večerní vánek roznáší. V nabubřelém, fialově naběhlém trupu, jenž visí s rozpáleného sloupu, nelze už poznati dívku Noemi. Není už bílých, luzně malých nožiček, už není aksamítových boků a královsky sklenutých ňader a čistého obličeje, jediným jasným zaplanutím rozpadla se i krásná koruna vlasu, hnědého zlata, které na slunci hrávalo rudými třpyty — už není ničeho — ničeho — jen malá holá lebka, opečená kůže — svrasklá . . . Smutno je.

Není víc krasné Noemi.

A povolily provazy, černé zbytky těla se tiše sesuly v náručí zkrotlého ohně — to už světlý nebes div byl za horami, hluboko, daleko, už tmy se zdvihly ze země. Konec divadla — zvědavci za hlučného rokování rozešli se — už zbyl jen ten učazený prázdný sloup prostřed vyhaslého ohniště na místě popravním a osamělý krok stráže.

Ne — ještě svítí do vlhkého šera uhlíky, jež rychle vychládají — zápasí, utuchají.

A pak už je konec. —

Nad lesy — tam — stala se tichá, krásná zář, a plný měsíc vyplul, tak líbezně, tak slavně, svatý terč ne ze zlata, ne stříbrný, ale podivuhodně sdělaný ze světla míru a světla touhy. I kolébala se na hladinách řeky velká bílá zrcadla, a lesku bylo pod splavem, a usnula zamračená městská bašta a klikatá sedla střech a ostře řezané věžičky, a jarní noc dýchala vůní chladu a vody a kvetoucích keřů, a v stráni se rozmodlil slavík.

(Radostno je za takových světlých nocí, kdy celý svět trne blahem životného odpočívání, kdy síly rušně proudí všemi cévami, za těch dob vzrůstu a tajemství.)

V tmavomodrých nebeských výšinách planou věčné hvězdy, mnoho hvězd, závratné hvězdné říše, tak nesmírné, že hrozno pomysliti; neslyšet ni šelestu, tak studeně hledí ty daleké jiskry, tak lhostejně, tak mrtvě — a přece prý soptí živým ohněm a řítí se, řítí se . . .

To jest vypravování o tom, jak Noemi odešla s tohoto světa, aby krásnější se zase vrátila.

KAREL LEGER:

Hořký román.

I.

VSTUP.

V ulicích města visely červenobílé prapory schlíple a nehybně v rozžhaveném vzduchu srpnového dne. Na náměstí hrála hudba — malý kapelník mával taktovkou, celé jeho tělo se nervosně zachvívalo, oči pomžikávaly, zdvihal ramena, podupával nohou. Křídlovka se rozječela. Třepetavé tony rozletěly se nad vysoké střechy a štíty starodávných domů, zapadaly až do předměstí.

„Mamá! mamá! hudba hraje! průvod už půjde na ostrov, a já ještě —“ zanaříkala Vrbovic Bertička, rozmazleně zavzlykala.

„Ale, děťátko, děťátko, ještě je dost času!“ konejšila maminka. „Tak, tak, ještě klobouček — rukavičky máš? Oh, jako andělíček jsi, jako učiněný andělíček! Ty bílé šatičky ti sluší, hned bych se do tebe zamilovala; Bertičko, kdybych byla mužským, celou bych tě zlíbala, ručičky, hlavičku, krček, ramínka —“ A maminka dala se do líbání svého jedináčka.

„Nech mne, pomačkáš mi šaty!“ bránila se dcera. Zapínajíc náramek, hleděla do zrcadla, pozorovala na skle svůj obraz. Pyšnila se vysokou štíhlou postavou, hrdě nesla hlavu. Její plavé bohaté vlasy, nad čelem skadeřené, splývaly po zádech, stočeny v mocný rulík s růžovými pentličkami až po pas, utažený a sešněrovaný do zalknutí. Slušel jí tento účes, činil ji o několik let mladší, v krátkých bělavých šatečkách zdála se být patnáctiletou holčičkou. Ale ve studených rysech pravidelného bezbarvého obličeje, v bleděmodrých očích zračila se nuda odkvetajícího poupěte. Poprášila jemňoučkým pudrem tváře, spánky, hrdlo —

„Mamá, pohleď, tu bradavičku je stále znát!“ vyčítavě řekla a sevřela bolestně úzké namodralé rty. Prstíkem ukazovala na maličkou hnědou skvrnu na levé tváři. „Raději bych nikam nešla!“

„Děťátko, děťátko, jak to mluvíš? Což by se mohla bez tebe slavnost odbývat? Nech bradavičku, vždyť ty jsi i s bradavičkou opravdovým andělíčkem!" konejšila maminka a obejmouc tenounkou dcerušku masitýma pažema, přivinula ji na kynoucí ňadra.

„Mamá! mamá!"

„Andělíčkem! všechno se bude jen za tebou ohlížet!" šeptala blažená maminka dcerušce. „Pan doktor Kalvoda —"

Do bledých tváří Bertičce hrnula se krev, bleděmodré vyhaslé oči trochu se rozjiskřily. „Ale, mamá!" zašeptala s výčitkou. Přes oči zaklopila se zahnědlá víčka se žlutými řídkými brvami.

„Mlč, děťátko, uvidíš! Vzkázali jsme mu, že dostaneš třicet tisíc hotově —"

„Snad ne? Pro Krista pána, maminko, to je —" zalomila Bertička rukama a vytřeštila oči. „To je hrozné!"

Maminka se usmívala: „Nelekej se, děťátko! Však já vím, co se patří. Tetička Bedrníková to vyřídila staré Kalvodce — Jen mne nech jednat! Oči by neměl ten doktor, kdyby takovou krásu, takovou růžičku, jako jsi ty, nechal jinému utrhnout! Je to hodný člověk, tomu bych tě přála, můj andělíčku, má křepeličko, zlato mé!"

„Nech mne už, mamá!" nevrle se vytrhla Bertička mamince z rukou. „Musím jít — Bože můj! růže! slíbila jsem, že přinesu růže z naší zahrádky, budou se při slavnosti prodávat květiny ve prospěch Ústřední Matice — Maminko, nůžky! Nastříhám si trochu růží do košíčku —" Bílé šatečky zašustily, Bertička vyběhla ze dveří, mihla se přes dvůr, zapadla do zahrádky.

Maminka nestačila za ní, sotva do síně se vykolébala a vyšla na pavlač. Opřena o železné zábradlí hleděla, jak mezi záhonky mihá se jako bílý motýl její Bertička.

„Jako andělíček! jako andělíček!" šeptala s tichým blaženým úsměvem.

Pan Vrba vyšel také na pavlač, v trepkách bez kabátu, s dlouhou dýmkou v ruce. Byl stejně nevysokého vzrůstu jako jeho buclatá polovice, měl prošedivělé vlasy v kakadu nad čelem načesány, na pergamenových tvářích utkvěl mu bezmyšlenkový úsměv, jeho pohyby připomínaly bývalého kupce, velmi byl zdvořilý, levou nožkou šoupal s poklonou do zadu. Mnoho nemluvil, odvykl po boku své drahé Babetky. Jen poslouchal.

Také on zahleděl se láskyplně za Bertičkou. Až mu oči zvlhly.

„Jako andělíček, Emánku!" šeptala mu manželka, tisknouc jeho ruku. „Takové dítě jest jen jedno na světě, viď!"

„Jako andělíček!" přisvědčil zbožně otec s trošinkou domýšlivosti, že také on má jakési zásluhy, pokud se týče přivedení tohoto andělíčka na svět. Vyňal pak dýmku z úst, odfoukl dým a křikl starostlivě za Bertičkou: „Jen ty rozkvetlé ber, jen ty rozkvetlé! ne poupata, poupat je škoda!"

„Já vím, tatínku!" odpovídala dceruška ze zahrádky. K národním slavnostem vždycky se dávají darem růže, které už opadávají. Vznášela se mezi záhonky, nůžkami ustřihujíc nejvíce rozvité květy. Ukládala je

do košíčku. Bylo v zahrádce růží! plno krásných poupat! Ale pan Vrba všechny měl spočítané, nesmělo se mu žádné ztratit. Vykvetaly, odkvetaly tady. A bylo zde ovoce na stromech i keřích, že ho nedovedli spotřebovat, padalo, hnilo na pěšinách, ale pan Vrba úzkostlivě je hlídal, denně chodil zahradou, prohlížel, jestli kluci přes plot nějakou třešničku neukradli.

Když přezrálé ovoce se kazilo, naříkal: „To je škody, to je škody!"

A byla tu Bertička, také už rozkvetala, také už dozrávala. Ustřihla pět šest velikých rozčepýřených růží, najednou zahořklo jí nějak v hrdle, koutky rtů stáhly se trpce dolů, oči zavlhly. Roztrhala květ, který právě ustřihla, a rozházela krvavé lístečky po pěšině. Tak se jí zdálo, že se podobá těmto růžím příliš rozkvetlým, které už zítra či pozítří počnou opadávat. Bylo jí do pláče, úzkost podivná svírala srdéčko. Odkvést! opadat! hu! jednu naději, jednu radost po druhé vidět vadnout, opadávat, tak tiše a smutně, jako lístečky růžové padají na zem. Kdyby aspoň přišel někdo a — Nu, ano, proč jsou růže na světě? Aby je lidé trhali. Jenom ne odkvést a opadat mezi těmi těsnými ploty pod dohledem maminky a tatínka jako ty růže!

„Bertičko, Bertičko!" napomínala maminka s pavlače, „pospěš si, přijdeš poslední!"

„Myslím, že už budeš mít růží dost, děťátko, neseber všechny! Tu čajovku jsi neměla trhat, je jí škoda, ještě nebyla přespříliš rozkvetlá!" starostlivě volal tatínek.

Berta pokrčila rameny. Jen kdyby někdo přišel! Kdokoliv! Ještě jednou s jakýmsi vzdorem opakovala: Kdokoliv! V mysli kmitla se jí podoba mladého doktora Kalvody. Byl sympatický mladý muž, advokát, nedávno teprve usadil se v městě, všechna děvčata po něm pokukovala. A Bertička ví, že maminka naň má nalíčeno, že by ho ráda pro dcerušku ulovila —

„Bertičko! Bertičko!" Maminka se nemůže dočkat!

Rty se Bertičce zachvěly, vzdychla z hluboka a div nevykřikla: Kdokoliv! Ještě jednu růži hodila do košíčku.

V tom z vedlejší zahrady oddělené vysokou zdí ozval se hlasitý ženský smích, rozpustilý, nevázaný. Berta strnula. Lekla se nejprve, že někdo posmívá se jejím myšlenkám, maně se ohlédla. Nic to nebylo, jen tam za zdí někdo se směje. Uhodla lehce, že to byla Joskovic Emilie, je to její uličnický smích. Protivný, vyzývavý smích! Zamračila se, sklopila oči a pomalu odcházela se svými rozkvetlými růžemi v košíčku. Čemu se tam směje ta koketa? Jistě není sama. Je to takový nestydatý smích, vždycky se tak směje, je-li ve společnosti některého pána. A oči obrací při tom, až se musí sám pán začervenat. A pořád se směje, nezpůsobná, bůh ví, čemu. Bertička zrychlila krok, hořko jí bylo. Jak jen se může Emča tak smát! A kdo je tam asi u ní? Ještě se ohlédla, ale zraky nepronikly kamennou zdí.

Emča byla odjakživa nestydatou koketou. Co historek se o ní po městě vyprávělo. Již od čtrnácti let je takovou. Fi! Maminka říká, že pořádné děvče nemělo by s takovou ani mluvit, a jenom proto, že je pan Josek městským tajemníkem, trpí se Emča ve společnosti, ale opravdu

jen pohoršení působí. Nejdivnější je, že se všichni mladí (i staří!) muži za ní blázní. Těžko uhodnout, co je vábí. Tatínek Vrba jenom kývá hlavou a říká: „Jo, jo, takové mají největší štěstí, jo, jo!"

Ale proč? proč? vrtalo Bertičce hlavou. Skoro by záviděla.

„Tak, tak, děťátko, pospěš si!" pobízela maminka. „Budeš také na ostrově něco prodávat?"

„Ano, maminko, v bufetu."

„Jen hezky se usmívej, děťátko, vždyť to umíš, jsi jako andělíček, když se směješ. Hezky se usmívej a přimhuř takhle tak drobátko oči, když přijde nějaký pán kupovat, to je pikantní!" Stará paní zamžourala očima. „Přijdu za tebou, přinesu ti pláštěnku, abys večer nenastydla. A jen se šetři, mnoho neběhej, ať tě nebolí nožičky. Počkej, ještě křížek ti udělám na čelíčku, můj andělíčku! A bude-li tam pan doktor Kalvoda, všímej si ho, děťátko! Nesmíš být tolik ostýchavá!"

„Ale, mamá!" konečně se povedlo Bertičce vyrvat se z maminčiny náruče, vyběhla ze dveří a drobnými krůčky spěchala přes ulici, až bílé šatečky za ní vlály a silná vůně parfumu se rozlévala v horkém vzduchu.

„Jako andělíček!" šeptala maminka, pohlížejíc s prahu za dceruškou. Pan Vrba odfukoval obláčky dýmu, hlavu trochu domýšlivě nahnul do zadu a prsty pravé ruky bubnoval po bílé náprsence. Je-li Bertička andělíčkem, pan Vrba je otcem toho andělíčka.

„A přece nemá štěstí, děťátko zlaté!" zavzdychala matka, vracejíc se ode dveří.

Tatínek překvapen vytřeštil oči. „Co? nemá štěstí? a proč, Babetko?"

„Proč? Proto!" odpovídala Babetka trochu ostře. „Dvacet let už dávno jí uběhlo a ještě nezaklepal žádný opravdový ženich."

Tatínek odfoukl kotouč dýmu. „A Bertička má přece třicet tisíc!" řekl s opravdovým podivením.

„A taková hodná a hezká — jako andělíček, celou bych ji zulíbala, ramínka, krček, ručičky, nožičky —" rozplývala se maminka.

„Proč tedy chodí na tyhle národní slavnosti, když na nich ani ženicha neuloví? Já to pořád říkal, že je škoda peněz, teď to vidíš, stará! Ale to u nás všechno jen musí jít po ženském rozumu, a mne se nikdo neptá!" resonoval pan Vrba, a mračno čpavého kouře obklopovalo jej, že jenom pěkně přičísnutou kakadu bylo vidět nad šedivými oblaky. Maminka potřásla trochu nervosně kulatými rameny, odhrnula spodní ret, ale nepromluvila. Což pak Emánek tomu rozumí!

Bertička drobnými krůčky spěchala ulicí, zastíněnou prapory. Z daleka zaznívala hudba, a nožky děvčátku jenom hrály podle taktu. Také oči se vyjasnily. Těšila se na veselé půldne, zajisté že se těšila. Snad právě dnes přijde ona chvíle — Bertička sama nevěděla, jakou to chvíli očekávala, už dávno očekávala. Ale zdálo se jí, že jednou přijíti musí okamžik, který docela zvrátí její osud a cesty života jejího promění.

Snad už dnes? Nevědomky přimhouřila bledé zavlhlé oči a zahleděla se bez cíle do dálky.

Když zahnula do druhé ulice, potkala mladého, elegantního muže. Nesl přes loket přehozený svrchník, cestovní kabelku po boku, snad přicházel z nádraží. Pod kloboučkem, švihácky na stranu posunutým,

černaly se husté kudrny, které činily mladíkovo čelo nějak nepoměrně nízkým. Měl hezké vousky, jaké se ženám líbí, veselé čtverácké oči, v koutkách úst trochu pohrdavé ironie. Krok jeho byl pružný a každý pohyb zdravého těla jaksi vypočítaně uhlazený.

„Služebník, slečno!“ pozdravil z daleka. Bertička rychle se otočila, usmála se, tvářičky jí zčervenaly. Uklonila se v odpověď trochu neobratně, příliš hluboko.

„Pamatujete se na mne ještě, Bertičko?“ hovořil lichotivě, podávaje jí svou malou bílou ruku. Hlas jeho zněl měkce a mile, lahodným přízvukem zamlouval se uchu i srdci. „Pamatujete se na svého souseda? Už jsme se dlouho neviděli!“

„Jak bych se nepamatovala, pane Josku!“ odpověděla stydlavě a, klopíc oči, dotkla se podávané ruky. Uchopil její prstíčky v bílé rukavici a políbil je.

„Jděte vy —“

„Mám velikou radost, slečno! Jakobych se z vyhnanství vracel! Ale těší mne, že rodné město vítá mě s takovou slávou! Prapory, hudba — věru, že jsem si toho dosud nezasloužil, ale vynasnažím se!“ smál se ironicky. „A teď ještě vy mně přicházíte v ústrety, taková spanilá bílá družička s růžemi v košíčku, opravdu, slečno, srdce mi plesá! Dáte mi jednu růži?“

Usmívala se rozpačitě, nevědouc, nedělá-li si žerty, ale růži mu podala. Políbil jí ještě jednou prstéčky, uklonil se, zamával kloboukem: „Na shledanou, slečno!“ A Bertička odcházela celá uzarděná, v srdéčku se jí ozývalo: „Jak je hezký a galantní!“

Když mladý Josek zašel za roh, zahodil vyprošenou růži na zem, červené lístky rozsypaly se po chodníku. Zakroutil vousky a, tiše pohvizduje, pospíchal svým pružným krokem, s hlavou vztyčenou, pod červenobílými prapory.

Na předměstí vedle domu pana Vrby pěkný nový domek obýval městský tajemník. „Je-li pak papá doma?“ myslil si mladý Josek, stanuv u dveří. Se střechy domku splýval široký prapor. Zadíval se chvilku na jeho barvy, hořící ve žhavém slunci. Krvavá červeň až oči oslepovala, přimhouřil víčka, a obličej jeho se jaksi přitrpkle zkřivil. Pak zvedl ruku a prstem dotkl se knoflíku ve zdi. Uvnitř ozval se zvonek, za chvilku otevřely se dveře.

„Maminko!“

Paní tajemníková ustrnule stála v otevřených dveřích. Na obou spáncích měla přilepené proužky zelené kory z okurek a bolestný zoufalý výraz na tváři. Oči, jakoby umdlené utrpením, zapadaly v tučném obličeji. Byla jedna z těch nešťastných duší, které nedovedou bolest utajiti, každé píchnutí na prsou musí sděliti se svým okolím a svojí migrenou otráví celou společnost.

„Dítě! Emile! Kde se tu bereš?“ vykřikla utlumeným hlasem. Zapadlé oči vyplovaly na povrch. Dříve, než se dočkala odpovědi, chytila se oběma rukama za hlavu a zanaříkala: „Ach, moje hlava, ta bolest!“

Emil se usmál lehkomyslně: „Však jsem ihned uhodl, maminko, že máš zase migrénu, jakmile jsem viděl okurky na čele. Ale jinak u nás všechno zdrávo?“ Zmocnil se matčiny ruky a galantně ji políbil. „Tatínek doma?“

Matka jej objala a mlaskavě políbila na tvář, ale oči její stále polekaně a plaše hleděly na syna. „Doma, je ve svém pokoji. Ale proč přicházíš, proč se vracíš?“

Vzal matku pod pažím a vedl ji do kuchyně. Kuchyňě byla ode dávna všem dětem jakýmsi útočištěm, kde se mamince důvěrně projevovaly všeliké stesky a nářky, o kterých tatínek nemusil vědět.

„Kde je Emila?“ ptal se v kuchyni po sestře.

„V zahradě — s doktorem Kalvodou. Ale proč jsi přijel?“

„S doktorem Kalvodou? Neznám!“

„Nový advokát — nedávno se tu usadil. Velice milý a spořádaný — Ale proč jsi přijel?“

Emil se usmíval. „Však jsem si myslil hned, že je to nějaký nový blázínek, který ještě naši Emču nezná.“

„Chceš-li, představím tě.“

„Děkuju, maminko, nebudu jich rušit. Kde je Evžen?“ Evžen byl starší jeho bratr.

„Nevím. Odešel před chvílí — Ale proč jsi přijel?“

„Tím lépe. Musím s tatínkem promluvit — nerušeně.“

„Proč jsi přijel? Co se stalo?“ opakovala matka zoufalým hlasem a zalomila rukama. Ačkoliv Emil hovořil s největší nonchalancí, vytušilo matčino srdce cosi nemilého v jeho plachém pohledu. Neodpovídal, prohlížel své dlouhé bílé prsty s nehty krásně hladkými úzkostlivě čistěnými.

„Nic se nestalo, nelekej se, maminko!“ pravil konečně. „Nelíbí se mi v Holešově. Nebudu tam. Najdu si lepší místo.“ Očí při tom nezvedl.

Matka sepjala ruce. „Proč, proč, Emile —“ v jejím hlase ozýval se bolestný nepokoj.

„Nu, nelíbí se mi tam!“ odpověděl, pohodil hlavou a se smíchem pohlédl matce do očí. „Jinde je veseleji. Takové místo nádenické nebylo pro mne, vždyť bych tam docela zakrněl.“ Dobře četl v pohledu matčině nedůvěru, ale nezmaten tím klidně řekl: „Musím promluvit s tatínkem.“

„Teď ne, teď ne, děťátko!“ rychle zašeptla matka, „teď ne! Tatínek je rozhněván. Víš, Evžen něco provedl. Oh, matičko boží, hádali se — však víš, hlava mne rozbolela!“ Obě ruce přitiskla na skráně. „Teď ne, počkej chvilku, až se tatínek upokojí —“

Emil odhrnul spodní ret. „Evžen! to zas bylo něco kalého! Hádá se s otcem vždycky pro takové hlouposti! Nepochopuju, že otec ještě může se rozčilovat střeštěným jednáním mého pana bratra. Mohl by ho už znát, vždyť Evženovi straší v hlavě samé utopie! Lituji, že mě připravil o klidnou náladu otcovu. Ale což, papá je rozumný, doufám, že nepozbude rozvahy.“ Lehounký ironický úsměv hrál mu kolem rtů. Přimhuřoval jiskrné oči. „Půjdu k tatínkovi!“ rozhodl se, načechrávaje před zrcadlem kučeravé vlasy.

„Měl bys chvíli snad posečkat —“ řekla matka starostlivě. Zakroutil vousky, pohodil hlavou a přikročil ke dveřím. Ještě se obrátil a usmál se, viděl, jak matce vstupovaly slzy do očí. Stiskl kliku.

Pan tajemník stál u okna ve svém pokoji úplně připraven k odchodu v bezvadném černém oděvu. Ve tmavých vlasech hustě již prosvitaly mu šedivé pavučiny, dlouhý vous patriarchy splýval na prsa, na šňůrky a knoflíky slovanské čamary. Energie hleděla mu z očí pod obočím hrdě vyklenutým, v pohybech bylo plno života, v celé statečné postavě ještě síla, nezlomená lety. Ale trochu tloustnout počínal, kulatily se a tukem se vyplňovaly formy těla. A v obličeji ve vráskách vějířovitě vybíhajících z koutků očních utkvěl jakýsi hrdý sebevědomý úsměšek, který, jak se zdálo, po otci také Emil zdědil. Jenže v tom úsměšku bylo u otce mnoho zkušenosti, a přimhouřil-li ironicky oči, pohled jeho jakoby pravil: „Já mám právo se usmívat! Vím, proč se směju!“ Býval ten úsměšek prý různým pánům ve městě nemilým.

Oblékal bílou rukavici na prsty levé ruky, tlusté a měkkounké.

„Eh, kluk hloupý!“ zabručel polohlasitě, vzpomínaje na svého staršího syna Evžena, s nímž před malou chvílí ostře se pohádal. A se zasmušeným čelem v myšlenkách pokračoval: „Jaké to prazbytečné starosti má v hlavě! Kdyby o sebe dbal, na svou budoucnost myslil a ne kritisovat představené — hm! Vzdorovat! hm! plést se do věcí, do kterých mu nic není. Hloupý, hloupý! Pořád abych zaň orodoval, pořád, jakoby už byl u samých dveří, jen krok a bude venku, vyženou ho! Ó, já vím, že ho jednou vyženou, co s takovým — k ničemu není a chtěl by dělat mravokárce, hloupý! Říkám mu: Nehas, co tě nepálí. Vidíš-li zloděje, dej pozor na vlastní kapsu, aby tě neokrad, ale cizí kapsy nač hlídat? Ztratí-li se co, svedou to pak na tebe — stává se tak, stává. Tebe chytnou a zloděj se směje. Ale Evžen už od narození má takovou nešťastnou povahu, nic nemohu s ním svést. Pořád jen zbytečnými starostmi otravovat si život, jaký to rozum? On ani nedovede být šťastným, nedovede!“ Pan tajemník kývl hlavou, přimhouřil oči. „Říkám: Jsou dva druhy lidí na světě: šťastní a nešťastní. Jeden je spokojen a vesel třeba v bídě, dovede se potěšit, bije se v nepříznivých poměrech, ale nezoufá, užije každého jasného okamžiku a nepočítá ty černé. A druhého zaobal třeba do nejjemnější bavlnky a pořád bude naříkat, že někde něco jej tlačí. V plném nadbytku všeho, co lidé nazývají božím požehnáním, naříká a vzdychá, nemá klidu, dokud nenajde nějaké bolavé místečko, nad kterým by si mohl poplakat. I nejkrásnější chvilku dovede si otrávit bůh ví jakými myšlenkami a pochybnostmi. Postav ho kamkoliv, všude se cítí pronásledovaným a mučenníkem. A co vezme do ruky, pokazí. Takový je Evžen, takový! Hloupý kluk! Tak! Kam bych já býval přišel, kdybych byl jako on? Však jsem neměl cestu růžemi vystlanou. Ale hezky vesele jsem se podíval osudu do očí, a šlo to! Když jsem začínal, ledajaký kámen mi ležel v cestě — přeskočil jsem ho. Kdyby to co prospělo, mohl bych Evženovi ledacos povědět z vlastní zkušenosti. Když jsem nastoupil v Komárovské radnici jako příručí nebožtíka městského tajemníka, dej mu Pán Bůh nebe, předpovídali mi, že ani do roka tu nevydržím.

Tajemník byl dříč, oh, štěnice proklatá! vozil se po lidech. A purkmistr, starý Macháček, nadutý despota. Ti dva orali s každým, každého uštvali — taky mně opepřili mnohou chvilku. Ale co, pohodil jsem hlavou: co Bůh dá a štěstí junácké! A do roka byli oba přede vraty Komárovské radnice, a já zůstal uvnitř, hezky v suchu. Tak, milý Evžene, jen vesele a s chutí ku předu, ne pořád se ohlížet do zadu a zbytečnými starostmi zdržovat se v kroku! Tak!"

Pan tajemník třepetal rukavičkou, která nechtěla přes tučné prsty. „Dva druhy lidí: šťastní a nešťastní. A v tom je celá sociální otázka. Žádné vzdělání, žádné opravy světového řádu zde nepomohou. Změňte vrozenou povahu! Kdo se narodil nešťastným, bude nešťastným a nespokojeným se svým osudem i v nejkrásněji zařízeném státě budoucích století! Tak!"

Pan tajemník si rád zafilosofoval. Jeho filosofie utišovala rozbouřené nervy. Ano, častěji v dobách zachmuřených, ve mnohých spletitých okolnostech stávala se čarovným proutkem, jehož mocí vycházel ze zbouřených vln klidně s jasným čelem, což někdy vzbudilo i obdiv spoluobčanů.

Rukavička stále se třepetala, vzdorujíc všemu úsilí. Pan tajemník se zamračil. „Prokletá! Jaký to divný vynález: rukavice! Člověk stále jen přemýšlí, jak by sám sobě největší nepohodlí připravil. Vyžehlené límce, knoflíčky, eh —"

Náhle se mu zdálo, že tiše zavrzly dveře. Obrátil se.

U dveří — ještě ruku na klice — stál Emil. Měl sklopené oči, s nezdarem pokoušel se o úsměv, jenom rty se mu zachvěly.

Pan tajemník zahleděl se na syna. S počátku zdálo se, že ho nepoznává, ale zorničky v očích se mu rozšiřovaly, obočí se zvedalo. Pootevřel rty, slova mu zalkla se v hrdle. Zrudl — prudkým pohybem odletěla rukavička do kouta. Pokročil, ale brzy zachytil se křečovitě stolu.

„Emile! co zde chceš?" vykřikl konečně jedním dechem. Hlas jeho zněl dutě.

Emil ještě stál u dveří, nezvedaje očí.

„Co zde chceš? Proč jsi přišel?" v jakési nedobré předtuše opakoval skoro šeptem otec. Jakoby zavanutí mrazivého větru ucítil.

V tom okamžiku zvedl Emil zraky, úsměv se mu přece podařil, ale takový zkřivený, zastydlý úsměv. Přimhouřiv oči, pohlédl přímo k otci. Pohledy obou se setkaly.

Jednou rukou opíraje se o stůl, vztyčil se tajemník v celé své výšce, jakoby pohled synův bolestně zabodl se mu až v samé útroby, náhlému výbuchu hněvu ustoupilo jeho udivení. Mraky stáhly se na čele, z očí vyšlehly jiskry.

„Co zde hledáš?" tvrdě se osopil změněným hlasem. V odpověď syn se jenom usmíval. A usmíval se klidněji, spokojeněji, čím více starý se mračil. Ano, i ode dveří pokročil a ruku vztáhl, se srdečným přízvukem řekl: „Pozdrav vás Pánbůh, tatínku!"

Otec se nepohnul, podávanou ruku nestiskl. „Proč jsi přišel? Proč nejsi v Holešově?"

Emilovi v té chvíli se zdálo, že je „proč“ velmi velice tvrdé slovo. Ale pohodil jen hlavou, malou bílou rukou zajel do svých kučer a jaksi unaveně snesl se na pohovku. Nedbale hodil nohu přes nohu.

„Nu, proč?“ odpovídal konečně, když otec opáčil ještě svoji otázku. „Nelíbilo se mi v Holešově. Hloupé hnízdo. Maloměstské poměry. Úvěrní ústav je v rukou několika nadutých strýců, starousedlých statkářů a bohatých řezníků, kteří se domýšlejí, že všechen rozum mají v nájmu a na cizího člověka pohlížejí skrze prsty.“

Starý hleděl synovi přímo do očí, Emil v odpověď se usmíval, ale za chvilku sklopil zraky.

„Proč se vracíš?“ s jakýmsi ostrým jedovatým sykotem vydechl otec. Na spáncích žíly mu naběhly, zbrunatněl.

„Vždyť pravím: nelíbilo se mi tam!“ zněla odpověď s pokrčením ramenou, „stálé chikanování, zbytečné týrání a ty poměry tak omezené!“

Tajemník učinil dva těžké kroky blíže k synovi. Prkna podlahy zaskřípala pod ním. Opět musil se zachytit stolu. A tak poněkud schýlen k synovi zasyčel: „Propustili tě!“

Emil hleděl kamsi do kouta. Otcova ruka padla na jeho rameno, zalomcovala ním. „Odpověz! Propustili tě?“ A syn zvedl své čtverácké oči, trochu přimhouřené, usmál se a řekl: „Opravdu, uhodl jste, tatínku!“

„Proč?“ (Zase tu bylo to hrozné, tvrdé, rachotící „proč“.) „Co jsi provedl?“

Odpověď nepřicházela. Emil zatěkal očima po stropě, ale úsměv se mu neztratil se rtů.

„Nějaký nepořádek v pokladně? Oh, znám tě! jsi lehkomyslník!“ dotíral otec a najednou jakoby s tváře synovi přečetl tajemství, chraplavým hlasem, přerývaně slabiku za slabikou řekl: „Defraudoval jsi —!“ Emil pokrčil rameny.

Otec těžce oddychoval, křečovitě zatal prsty do svých patriarchálních vousů a rval je.

„Oh, znám tě! věděl jsem to předem! všude stejně, v každém místě, kde jsi byl, jenom partyky, nepořádek, zpronevěření! Nikde nevydržíš, odevšad tě vždycky vyženou! Můj Bože, jaký to osud, mít takového syna!“ Starý se rozzuřil. „Co mne stálo práce a prošení, abych ti zaopatřil místo — a ty takhle! Co z tebe bude? Poběhlík, tulák — žalář tě čeká! Vidím: neunikneš žaláři! Fi! jaká ostuda! A ty se opovažuješ přijít mně s takovou domů? Zohavit mé dobré jméno? Což nemáš kouska cti v těle?“

Emil seděl nehybně na pohovce, nohu přes nohu, s ustydlým úsměvem díval se opět kamsi do kouta. Ten klid roznítil nový výbuch vzteku, otec zadupal a hrozivě vztyčiv pravici, okázal prstem na dveře: „Pryč odtud! Nechci tě znát! nechci! nevracej se mi! nikdy víc!“ Slova se změnila v sykot.

Emil zvolna vstal, pohladil vousky a usmívaje se svým ztrnulým úsměvem, zadíval se na zlatý řetěz, který na otcově vestě se pohyboval, jak prsa pod ní hněvem se bouřila.

„Pryč! pryč!“ chroptěl otec, ztráceje dech.

„Jdu již, tatínku!“ odpověděl Emil klidně.

„Neopovažuj se ještě jednou překročit můj práh!"

„Dobře, tatínku, slyším!"

„Jdi —!"

Emil pokročil ke dveřím. „Čekal jsem to, věděl jsem, že zasluhuju takového uvítání. A vím, co mi zbývá." Díval se s úsměvem před sebe. „Někdy je nejlépe dlouho neuvažovat a zkrátit cestu." Usmíval se měkce a sáhl při tom pod kabát do náprsní kapsy, kde se zaleskla hlaveň revolveru.

Pan tajemník přestal chroptět, pustil vousy a ruce mu klesly. Jenom obočí ještě hrozivěji nachmuřil. Mlčky hleděl synovi do očí, ale za okamžik pohodil hlavou, ruce křížem složil na prsou a tvrdě řekl: „Samovražda je zbabělost. Ale někdy umřít je to nejmoudřejší, co může člověk učinit!" Snažil se, aby hlas ani jednou mu neselhal. Podařilo se mu.

Emil sáhl po klice.

Jakoby si najednou vzpomněl, otec se zeptal krátce, úsečně: „Mnoho-li to dělá?"

Syn odtáhl zase ruku od kliky, usmál se na otce a mávl pohrdavě rukou: „Eh, za řeč to nestojí! Dvě nebo tři sta se mi nedostalo —"

Chvilku bylo ticho.

Pan tajemník vyhrnul dolejší ret. „Jaká neprozřetelnost! Pro takovou maličkost zbavit se krásného místa! Fi! Věříš, že to ani za ránu z revolveru nestojí? Měl jsem tě za moudřejšího, Emile!"

Emil skřivil ošklivě svoje krásné rty: „Odpusť, tatínku, člověk v mladistvém nerozumu — Ostatně je vše urovnáno, zamazali to. Správní radě mnoho na tom záleželo, aby nic nepřišlo na veřejnost. Však vím, je tam více takových maličkých chybiček v účtech — nebyl jsem sám, tatínku. Viděl jsem, že jiní —"

„Hm, znám to!" zahučel otec, „ale pro takovou maličkost se zastřelit byl by — byl by nerozum! Ne, nestojí to za to!" dodal ještě po krátkém pomlčení. A zahleděl se ke stropu. Jeho prsty opět se ponořily do vousů, ale nervaly je, jenom zlehounka probíraly a hladily. Přemýšlel o něčem. „Fi! takový nerozum!" šeptal, „tak málo! tak hloupě málo! Kdyby se aspoň mohlo říci, že to stojí za práci —"

Emil čekal. Konečně otcův pohled obrátil se opět k němu.

„Co teď?" tázal se otec, ale spíše jen pro sebe. „Co teď? Kam s tebou? Och, jaké starosti má člověk s dětmi! Přece nebudeš sedět doma za kamny a vyřezávat lupenkou?"

„Něco se najde, tatínku."

„Něco se najde! tak lehkovážně to řekne! Ale co práce, co žebronění bude mne stát, nežli ti zase nějaké místo vyžebrám. Vyžebrám, rozumíš? Žebrat musím, kliky čistit, ruce líbat, nežli tě někde usadím. Víš-li, že máš opravdu pochroumanou pověst?" Znělo to jako rachocení vzdalující se bouře.

Emil se uklonil. „Jsem přesvědčen, tatínku, že tvé známosti a tvůj vliv ve vlasteneckých kruzích dovedou mne ještě jedenkrát zachránit —"

„Ano, vybojuju ti místo, a ty za půl roku pro mizerné dvě tři sta dáš se chytit, vyhnat, znovu zostudíš otcovské jméno —"

„Ne, tatínku, to bylo naposled, přísahám ti! Nedopustím se už vícekrát takové hlouposti — bylo to dětinské, uznávám!“ zasyčel Emil mezi zuby. „Odpusť mi!“ Při tom, nežli mohl otec tomu zabránit, sklonil se a políbil jeho ruku. Políbil ji na konečky prstů, dvorně, jako líbával prstéčky mladých slečinek. Usmál se na otce, pohodil kučeravou hlavou a svým lehkým pružným krokem odešel z pokoje.

„Vida!“ zahučel za ním otec, „jde, usmívá se, jakoby se nic nestalo! Lehkomyslník!“ Ale nezavolal ho zpět. Prudce přešel pokojem, zvedl pohozenou rukavici a zastaviv se u okna, přihmouřil chytré oči, zahleděl se do neurčita a kýval zamyšlen hlavou: „Darebák, darebák z něho vyrůstá! Ale zdá se mi, že je z druhu šťastných lidí!“

(Pokračování.)

DR. D. PANÝREK:

Jižní pohádka.

Úryvky z cestovního denníku.

Praví se, že nejpevněji utkví v mysli dojmy z dětství. Nezapomínáme do smrti pohádky, které jsme slýchali od chův, babiček, tet a jiných více méně v literatuře nesběhlých osob, které však přes tuto nezasvěcenost do folkloru veškerou tou jiskřící nádherou svých pohádek, korunami těch králů a princezen stejně jako živostí dějů dovedly v dětských mozcích vyvolávati představy do smrti nezapomenutelné.

V jedné pohádce, kterou nám, dětem, vypravovala teta, jednalo se o svatbě princezny se zachranitelem jejím. Domy mramorové, zahrady s nejnádhernějšími květy, šumícími vodotrysky, barvitými ptáky neustále zpívajícími, zlatými sochami — zlaté a stříbrné kočáry, brokát, hedbáv, klenoty, svatební družiny, tisíce jiskřících světel, opojná hudba a všecky ty rekvisity, kterými dovedou okrašlovati ty rozmilé vypravovatelky našich rodin svoje pohádky, nešetříce pozemským blahobytem, protože jej platí fantasie, nikoli kapsa — to vše znova, jakoby bengal náhle ozářil stmělá skladiště duše, s nepředvídanou živostí probudilo se v mysli, když jednoho dubnového večera rychlík dráhy Paris-Lyon-Mediterranée dovezl nás do — — — Monte-Carla.

Lidnatá, bohatá města míjela před očima ráno, odpoledne a večer, po jarem právě omládlých krajích venkova při březích Rôny; v nich střídají se dlouhá růžová pásma kvetoucích broskví, tu a tam bíle postříkaná korunami kvetoucích třešní, se zadumanými stromořadími topolů, vyhlížejících jako rytíři na stráži ve žlutozeleném úboru, které víc a více ustupují modročerným, šiškovitým cypřišům, Boecklinovskou náladou dýchajícím i v tom jižním světlém, ba zářícím vzduchu, jež věrně provázejí sivozelené, jako ojíněné či poprášené olivy, až tu jako zázrak

po pekelném milieu jakéhos tunelu šlehl do očí — extrem za extremem — sivomodrý, bíle u břehů vroubený hermelín královny Mediterraneje.

Marseille, Toulon, Hyères, Cannes, Antibes, Nizza, Villefranche, Saint-Jean, Beaulieu — jako collier na hrdle Mediterraneje, řekli jsme si s přítelem v pochopitelném básnickém zanícení — míjely rychle za sebou rychlovlakovým tempem — však se k nim vrátíme — míjely, zůstavujíce duši oslněnou jako kapitoly veliké pohádky o kráse světa, a jakoby člověk byl hrdinou Andersenova příběhu, neseným na zázračném koberci vzduchem nad ozlacenými, ledva ze spánku polibky jara probuzenými kraji.

Pak přišlo Monaco. Poslední písknutí — už se večer složil na krajinu a jeho pláštěm miliony světel do tmy hledí — poslední pohled do vedlejšího kupé, v němž jako v útulném budoárku se zadýchal mladý párek, mužný Francouz a švarná, mladá Francouzka, jedoucí do Monte-Carla nejspíš hrát — už sbíráme tlumoky a v nejbližším okamžiku stojíme na peronu elegantního nádražíčka, jaká jen v Rivieře umějí stavěti, kde nás vítá nějaký Němec — brr, i tady bude nás pronásledovati ten jazyk — za lázeňské lékaře monacké, totiž mne a — jak skromné! — tajného, medicinálního radu z Berlína, Prof. dr. Alberta Eulenburga, malého mužíčka s písklavým hláskem, ale velikého prací, kteří jsme v nejvyšší čas, poslední den před zahájením přijeli k mezinárodní konferenci lékařského tisku do Monaca.

* * *

Princ hostitel přichystal nám útulný pobyt — v prvním zdejším hotelu. Lift vyzvedl nás do výše, nevím ani kolikátého patra, kde uctivý groom vykázal mi salonek, s knížecím přepychem zařízený.

Nyní jen spláchnouti cestovní rmut s obličeje a rukou. Jak pálí ty saze, jak štípe ten prach. A teď honem na vzduch.

Středem Monte Carla je t. zv. Casino. Zde jsou herny, divadlo, plesové sály, zkrátka dostaveníčko společnosti monacké. Čelem jest obráceno Casino (vyslov „Kazinó") do malého náměstí, za nímž počíná bohatý park, a do něhož nejlepší hotely, kavárny, obchody, banky se kupí. Naproti „našemu" hotelu je elegantní kavárna. Malé osvěžení neuškodí. Bude tu možno studovati večerní život monacké společnosti. Trochu drahý to kalleidoskop — číška mléka 1 frank a láhev Vichy 2 franky — ale za to lze zde v krátké chvíli přehlednouti mnoho, co pro hrubou orientaci prvního dne pobytu v cizím městě, tak čile žijícím jako Monaco, znamená velmi mnoho.

Ač tu jsou dle všeho příslušníci všech národů, převládá život element romanský. Francouzové a Vlachové; těchto je méně, ač je Italie už jen pár kroků.

Všude světlo — mnoho světla. Chrlí ho záplavy elektrická světla hostinných etablissementů, až oči přecházejí. Jako v Paříži na Place de l'Opera před zahájením opery. Toalety plesové dam, černé úbory pánů, z nichž žádný by se neobešel bez bílého nebo červeného květu v boutonieře — všichni jsou tu tak bezstarostni, tak dětsky šťastni

v rozkoši přítomné chvíle, bez starosti o zítřek — ty dámy švarné s perlícím se smíchem, ti páni lehce švitořící. Každý z nich je člověk světa — l'homme du monde. Má peníze, má mládí, má kypící temperament, žije přítomnosti, včerejšek proň neexistuje, leda přeletavou vzpomínkou na galantní dobrodružství, a zítřek? Kdo by se staral o zítřek, když dnešek byl tak půvabný; a kdož ví, co ještě chystá večer za těžkou portierou ložnice. Ta bujnost pohlavního dychtění, patrná z každého žertu, pohledu a úsměvu, která mne až zarážela

Pohled na Monte Carlo. Z hory „Psí hlava" zvané.

téměř v každém sídle čerstvějšího francouzského života, raffinovaně delikátní v Paříži, živelně hrubá, brutální v lidu dělném, na př. v Marseille — proudí tu všude vůkol. Její nepokrytost uráží . . .

V parku je tišeji. Lavičky v přítmí palmových korun lákají k snění. Třeba urovnat dojmy, jejich vír a změť. Nejprv z posledních chvílí. Je blažený jižní jarní večer. Tropická příroda těžce voní nevyzkoumatelnými ještě ingrediencemi. S těží tlumí ten vonný výdech z tisícerých kalíšků trochu slaný a trochu vlhký dech moře. Nahoře bílá tvář kasina jakoby žhnula, ne nepodobná v dálce tragantovým palácům cukrářských výkladních skříní. Tak je bílá, vypiplaná ta její allegorická architektonika.

Chvílemi zašustí kolem s vyzývavým pohledem nějaká kráska, kterou lze koupit. Za okamžik se vrací — a zase ten vybízivý pohled. Tu se smíchem a rychlou kaskadou řeči řítí se kolem malá společnost — mladý bonvivant a dvě sličné děvy. Mluví všichni najednou. Ďas ví, co mluví. Odešli, a park zase stichl.

Večer je tak suggestivní. Fantasie láme okovy a vzlétá do výše. Chce jásat, hýřit, burácet. Jako v čarovném trianglu z Arbesova Newtonova mozku táhnou před duševním zrakem děje tohoto líbezného hnízda. Vrací se v duši vzpomínky z četby „Průvodců", oděné pestrým rouchem fantasie — to všechno je plodem úmorné řádní cesty přes Německo, z Furtu až do Belfortu.

Pořouchlé tváře kněží a přihlouplé obličeje věřících mihají se — z chrámu zbudovaného tu Foiničany ku poctě Melkartha, jehož zde později i marseillští Řekové-kolonisté vzývali pode jménem Herakles Monoikos (= jediný ochrance toho místa). Z Herakla, boha síly, změnou náboženství stal se vousatý mnich, jemuž dali do rukou kord a postavili jej do erbu suveréna na pitoreskní monacký hrad.

Kolik pánů za tisíciletí vystřídalo zde své despotické pěsti! Římané, první světoví dobyvatelé, pod Caesarem a Pompejem tu byli pány. Ještě zde zbyly trosky hradu z dob toho panství, v La Turbie, právě nad Monacem. Pak se tu opevnili Saracenové po smrti Karla Velikého. Na to přišli Němci, kteří postoupili (pod Bedřichem I.) Monaco Janovské republice (dle jiné verse obdržel je v léno janovský šlechtic Grimaldi v odměnu za služby prokázané německému vladaři). Od té doby staly se osudy Monaca a rodiny Grimaldi nerozlučnými. Mnohokráte bylo bojovati Grimaldům za krásné jejich sídlo — mnoho pánů se tu vystřídalo. Kdys vítaný útulek námořních lupičů a dnes — útočiště herny. Jaká ironie osudu. Dnes zase lupičství, ale v rukavičkách. Za francouzských invasí do Italie podporovali prý pánové Monaca francouzské dobyvatele, začež obdrželi vládu po celé Rivieře, od Janova na západ. Nejslavnější z nich, Jan II., byl r. 1505 zavražděn vlastním bratrem Lucianem Grimaldim. Týž stal se pánem Monaca. V té době asi vzepřel se Janovský lid vládě aristokratů, kterým však poskytl útočiště Lucian Grimaldi. Jeho loďstvo, mstíc se za vyhnané panstvo, zachycovalo Janovanům obchodní lodi. Aby tomu učiněna byla přítrž, vyplulo z Janova mocné loďstvo se 14.000 bojovníky a oblehlo Monaco. Pět měsíců bránila se posádka monacká usilovně, majíc oporu ve vévodovi Savojském, když tu náhle octl se ve vodách Monackých francouzský kapitán Ives d'Allegre s 3000 bojovníků, a když se pak přiblížil i Ludvík XIII. se svým vojskem, byli Janované nuceni ustoupiti.

Také Lucian však nezemřel smrtí přirozenou, byv ve svém vlastním paláci zabit synovcem svým Bartholomějem Doriou.

Bratr a nástupce Lucianův, biskup Augustin Grimaldi podrobil se císaři Karlu V., a po 80 let chránili králové španělští toto knížectví před útiskem a laskominami sousedů. Po smrti Honoria I., jehož poddaní hodili do moře — nejspíš, že byl velký lidumil! — zmocnilo se Španělsko absolutního panství nad přístavem Herkulovým, když tu r. 1691 princ monacký, touže se sprostiti španělského jha, po tajné úmluvě

s kardinalem Richelieuem přepadl v noci monackou posádku a zahnal ji hravě, načež se stala protektorkou Monaca Francie, která svými vojáky protektorát svůj náležitě osvědčovala v citadelle monacké.

R. 1792 však tři obce (Monaco, Roquebrune a Menton) prohlásili se za republiku a žádali francouzskou republiku, aby je anektovala. To se stalo, a r. 1793 přivtěleno Monaco k Francii. Ale již r. 1814 zakročením Tallayrandovým stal se zase rod knížecí*) suverénem v Monacu.

R. 1815 stal se protektorem Monaca místo Francie Piemont. Ale legitimní suverén Honorius V. ujal se zase vlády v Monacu, panoval 25 let, za kteroužto dobu jenom 3kráte prodléval krátký čas ve svém knížectví. Milovaltě příliš Paříž a svému knížectví dával jen cítiti despotismus a jiné nepěkné kvality svého ducha. V jeho stopách kráčeti chtěl i nástupce Florestan I., ale Menton a Roquebrune nehodlaly snášeti krutou jeho vládu. Prohlásily se za svobodná města r. 1848, a tak Monaco osamělo. Po Florestanu I. nastoupil r. 1856 Karel III. a po jeho smrti nynější kníže, syn jeho Albert I.

Kolik tu dějů jako stvořených pro libretisty romantických oper.

Malé místečko na zeměkouli, a přece v jeho lůně odehrály se všecky ty dějinné převraty, se kterými setkáváme se v historii velikých panovnických rodů. Miniaturní stát, miniaturní suverén — a přece co krve, co zločinů, co bojů, co vášní lidských, co revolt utlačených a kleteb přemožených, co lesku a co bídy vídal za řadu věků nepatrný ten kousek země. A vidí podnes — šílená zoufalství hráčů, kteří přišli o všecko, i snadná vítězství dobrodruhů, kterým náhoda shrnula do klína netušená bohatství. Leč vídá tak málo tiché, klidné spokojenosti . . .

Ani ten suverén není tu šťastný mezi svými žoky zlata, ten suverén s tváří drvoštěpa a s duší tak ušlechtilou, tak neobyčejně hlubokou, tak nezvyklou v řadách vysoké šlechty. Suverén — badatel, zoolog a geograf, mezi suverény sportsmany, suverény vyžilci, suverény opilci, suverény žvanily atd. atd.

V přístavě zakotvena tiše se houpá „Princesse Alice". Ta, která jí dala jméno, dlí kdesi na záletech s portugalským literátem, hvězdou třicátéšesté velikosti, a rozvedený princ, smutný a vážný, tu žije se svým synovcem a neteří v komnatách monackého hradu, tu zase v mořích oddává se studiím hlubin, hledaje v otevřené knize přírody snad zapomenutí a snad náhradu.

Jak sympatická byla by ta postava, kdyby nebylo herny . . .

V myšlenkách kráčím domů. Park je ještě tišší, ale v Casinu je živo.

Otevřeným oknem hostinského pokoje vniká známá už monacká atmosféra. Květiny a moře. Toto zpívá si monotonní ukolébavku. Umdlenou pozemskou schránu pojímá jednoduché, ale nad pomyšlení

*) Od r. 1731, když zemřel poslední člen rodiny Grimaldiů Antonin, stal se jeho nástupcem synovec de Goyon de Matignon de Torigny, jehož rod podnes vládne v Monacu.

pohodlné francouzské lože. Ještě se mihla před očima švarná Francouzka ze spacího vagonu mezinárodní společnosti, pak štít Jacoba Taussiga, vyrabitele kořalek, a Isaka Karpelesa obchodu v semínku, jako domácí kontrast z Čech k té tropické přírodě. Pohádka skončila

Monacký hrad, sídlo knížete.

zatím tvrdým, docela prosaickým spánkem. A z rána, když kouzlo večera ustoupilo realismu horkého jižního dne, změnila se v obyčejnou cestopisnou causerii.

Její kapitoly jsou: I. Večer na hradu (hostem u prince). II. Herna a hřbitov. III. Cestou do Nizzy. IV. Nizza a Marseille.

* * *

Vidím, že nelze jíti dále, jenom tak bez úvodu.

Ještě několik prvních pouličních dojmů.

Vícekráte dopřála mi už Štěstěna zavítati za turistickými a jinými snahami do cizích krajů. Od počátku držel jsem se určitého systému, smí-li se tak říci nesystematickému tomu cestování, jež všecky systémy, zvláště Baedekera bije směle ve tvář. Cestou ve vlaku, když právě není v krajině, kterou jedeme, nic pamětihodného, listuje se ten neb onen průvodce. Baedeckera radím už doma probrati. Nejlepší, důkladní a cenní průvodcové koupí se až u cíle. Chvílemi hledí se z okna, chvílemi klouže zrak po řádkách knihy. Co uvázne v mysli, je vítáno. Je-li toho víc, neškodí. Nějaký detail historický, archaeologický, politický, hospodářský, topografický — dohromady vlastně nic. Ale nejeden ten drobet časem může přijíti vhod.

O Monacu jsem věděl, že je to státeček s 13.000 obyvateli, asi půl čtvrta kilometru dlouhý, nejvýš $1^1/_2$ km. široký, který se skládá ze 3 částí, starého města Monaca, nové obchodní a pracovní čtvrti Condamine a skvělého města cizinců Monte Carla. Pohled na obrázek v Joanneově červenolícím průvodci poučil mne o situaci města. Monaco a Monte Carlo jsou jako dvě křídla do výše vzepjatá a mezi nimi dole k moři se tulí Condamine.

Co třeba víc? Malý průvodce, ba ani toho netřeba — mapka města s názvy ulic postačí. Jinak nepotřebuje turista už ničeho nežli znalost jazyka.

S těmi asi vědomostmi vyšel jsem z rána do ulic knížectví. Stačilo mi to. Zabloudit ve dne nelze — cestu z Monte Carla do Monaca hravě lze nalézti. A což na tom, nekráčí-li cizinec všude nejbližší cestou. Tu se právě naskytne všelicos pozoruhodného, co nestojí v průvodci, anebo co by člověk třebas viděti chtěl a na co by mu už pak nezbylo času. A při tom se vidí skutečný život, proudící po ulicích jako krev, tepající v arteriích.

Jako se v Moskvě chodí nejdřív na Kreml, v Benátkách do paláce dožecího, v Mnichově nejspíše do pinakotheky, v Paříži do Opery nebo dle vkusu a zájmu do Louvru neb na Elysejská pole, v Praze na Hradčany, v Petrohradě na Něvský Prospekt nebo do Zimního Dvorce (někde je vskutku těžký výběr, co chtíti spatřiti dřív), tak v malém tom knížectví jistě každý nejdříve půjde se podívat na Monaco, t. j. na staré město. A dobře učiní.

Příjemná cesta po Avenue de la Porte — Neuve přivede jej ke všem pamětihodnostem tohoto místa, vypínajícího se na vysoké, jako terasa vztyčené ostrožně, jejíž stěny jsou srázné a jejíž dojem je pochmurný. Jestliže něco dovede zde vykouzliti náladu historickou, je to knížecí hrad . . .

Po levé straně je moře.

Mluva lidská je příliš mdlá, než aby dovedla aspoň poněkud tlumočiti ty oblaky rozkoše, kterými jsem kráčel — krajinářské rozkoše, která se více prožívá nežli definuje a kterou sotva pohled na náš obrázek dovede strnule, kuse a mrtvě, bezbarvě a nehybně naznačiti. Jen malíř mistr mohl by se pokusiti o znázornění toho bohatství

barev — a ještě by scházela symfonie tonů, ta hudba života, jež vlastně barvy teprve barvami, život kreslený a líčený také procítěným učiní.

Ligurské moře . . .

Jediným pohledem na tu pláň zelenavě modrou, na hřbety vlnek, stříbrně se jiskřící a v dáli bělošedě se ztrácející, přesvědčíte se, že obliba, které se těší Riviera v celém světě, není zásluhou reklamy. Na toto pobřeží vyplýtvala příroda všecky své dary. A zvláště na Monaco. Cestou na hrad stále strhuje oko pozorovatelovo ta Homerovská „sláň", drtící se u skalnatých břehů v bílou krajku pěny, která z večera šustí pohádkově, jakoby zvala ve svůj klín. Ráno je zelenomodrá jako alizarinový inkoust, v poledne skoro čistě modrá, večer ztemní a zčerná. Pod sluneční září, pod paprsky toho stále se usmívajícího jižního slunce, pod oblohou tmavomodrou, což břehům zdejším zjednalo velebícího názvu azurový břeh (Côte d'azur), jakoby se smálo šťastným úsměvem plavovlásky s pomněnkovýma očima, které daly kštici zlaté paprsky slunce a sladkou modř očím vlny Středozemního moře. Když je pod mrakem, nebo časně z rána, když se ještě mlhy líně válí po šedivých rozhlodaných balvanech okolních kopců, na př. „Psí hlavy" (Tête de chien), o které každý musil slyšeti, byl-li jen den v Monacu, a kterou každý viděl, ačkoli patří k tomu mnoho fantasie, aby v tom horském hřbetu viděl kdo psí hlavu — moře nabývá odstínu zelenavého, jako zlostné oči mladé, intelligentní, ale hašteřivé krasavice.

Místy houpají se opodál od břehu snivé bóje, a ještě dále noří do vln své fešně nalíčené boky vyšňořená „Alice", vzpomínka, zbylá z dob princova štěstí.

Tak je tu všecko jaksi sváteční — ne to není přiléhavě řečeno — spíše zahálčivé, protože sváteční klid může býti zaslouženým odpočinkem po práci, které tu není nikde vidět, a kdyby nebylo stavby oceanografického musea, kterou princ v Monacu dává budovati, nebyl bych viděl za 14 dnů jediného pracujícího člověka — až na úředníky poštovní (jejich „práci" však znáte — je všude stejná). Je to snad předčasné a unáhlené, pokouší-li se člověk po několikahodinném pobytu o odhad města, ale nelze se zbaviti dojmu, jenž stále víc a více dokladů nalézá, třebas vyplynul snad z předpojatosti: že je to město bohatých zahalečů a domnělých churavců, kterým vlastně nic neschází, nežli pravé pochopení života a chuť k práci.

Tak jsem — po prvním dojmu — charakterisoval toto město a tento stát, tento vznešeně se nesoucí, všemi barvami hořící a všemi vůněmi vonící brloh legální, státem autorisované loupeže velice elegantních allur. Opouštěje po týdenním zde pobytu Monaco, doznal jsem si, že jsem svým prvním náhledem aspoň Monte Carlu neublížil. Bezvýznamný turista, zvláště český, je nejméně povolán, zvláště za prokázané pohostinství, jistě bezvadné i při neskromných požadavcích, čísti levity nebo jinými slovy činiti nějaké sociálně zabarvené kázaníčko princi neb obyvatelstvu města, které své nádherné domečky má jaksi neobyčejně rádo — skoro jako děti, které dostaly — poprvé v životě — k svátku domečky živých barev. Ale nelze si pomoci — vnucuje se při každém kroku stesk na ony dvě památnosti zdejší — hernu

a hřbitov, z nichž chlubí se však Monačané jenom prvou, o druhé nemluví (ba za urážku pokládají, zeptá-li se turista, kde že je tu Cimetìere de suicidés — hřbitov sebevrahů).

Leč o tom až později.

Jinak je Monaco zcela vlídné hnízdečko. Svou čistotou, svými květinami a svou hudbou upomíná na Jaltu, kdyby tu nebyl všude patrný ten sytý francouzský temperament. Je to klimatické město Riviery. První a nejbohatší. Kladu je i před Cannes a Nizzu — ne co do

Pohled na Corniche (cestu z Monaca do Nizzy).
V pozadí mezi stromovím Èze.

úspěchů léčebných, ačkoli 30—40 zdejších lékařů lázeňských a dokonalá moderní nemocnice, která byla právě na naši poctu slavnostně otevřena, mohly by už na útěk obrátiti i nejotrlejšího kostlivce, už proto, že jsem zde viděl všeho všudy 2 tváře vskutku choré — a byla právě v plném proudu jarní sezona, ne tedy léčebním významem, ale frekventovaností a kypícím životem lázeňským. Za ním teprv přijde ta guirlanda ostatních s Cannami a Nizzou, San Remem, Bordigherou atd. Opojná vůně kvetoucích citronů, jež současně nesou s úžasnou plodností zralé ovoce, mísící se s výpary tisícerých zvonků, kalíšků, chocholů, kytic a okolíků, které tu zastírají milosrdně kde který kámen skalnatých

úbočí, povzbuzuje plíce k nejhlubším vdechům, neboť takový vzduch snad ještě nikdy nedýchaly. Všecky ty květy a sněti snoubí se v jednolitou kulisu zeleně, purpuru, modře, žlutě a běli, z níž rušivě trčí jen nemotorné tyčky agav; vedle nich však zcela dobře na trávníku u parkové stezky vyjímají se ta prostá světýlka našich jarních drnů — pampelišky a sedmikrásy. Jaký to anachronismus. Palmy a pampeliška, kvetoucí oranže a sedmikrásky. Tu a tam bílé a temně violové kosatce jako aristokratické stařenky zvedají z trávy čepečky svých květů — takové studené, hubené, špičaté a ostré. Boky skal jen skrovně ukazují nahou pleť svoji. V každé štěrbině, kde jen hrstka zvětralé horniny semenu větrem sem zanešenému bez umu zahradnického dala vzklíčiti, za nedlouho čiperně se ulebedí nějaká zeleň. A že v tom teplém, léčivém vzduchu, kde snad nikdy není jizlivého větru a sněhu, brzy rozkvete ve steré květy, kdož by se divil. Ta vůně je specifická pro Monaco.

I města vnitrozemí časem voní (za to pomořské Benátky, Oděsa, Petrohrad atd. ohavně čpějí rybími trhy), ale je to jiná vůně, nepřirozená a tudíž odporná. Paříž voní na př. také, ale pro tu vůni cizinec nedovede tamějšímu vzduchu dlouho přivyknouti. Paříž nadchla mne ke vtipu, že ješitné její obyvatelstvo parfumuje nejen své prádlo a svá obydlí, ale i vzduch svých ulic. Paříž nevoní vůní květin, ale monotonní lacinou vůní parfumů, jimiž se impregnuje každá Pařížanka, sotva se naučí běhat. I zde se ženy navoňují, ale přece jen zřídka pleskne turistu přes nos atmosféra nějaké převoněné bytosti ženského rodu, neboť zde příroda předstihla člověka svými tovary, jež vyrábí zdarma a jichž dává každému, kdykoli a kolik se zachce. Voní tu vzduch a člověk by pil to aroma, když je první proud vzduchu od moře přinese ráno do otevřeného okna. Pijete zvolna, chtivě a s rozkoší až do omámení. Je to takřka živelně animální blaho rozraziti hned po procitnutí okenice svojí ložnice a vdechovati dlouhými doušky nejpřirozenější, delikátní, stejně jako zdravě kořenitý dech moře. Lékař, který vždy s nedůvěrou pohlížel na stereotypní posílání nemocných s chorobami plicními „k moři", na tu t. zv. thalassotherapii, jak se za dnešního rozkvětu léčení fysikálními činiteli říká — rázem změnil přesvědčení. Takovýhle vzduch musí léčiti a nejen plíce, i rozervané nervy, přetížené mozky, nešťastné duše.

Než dosti již té chvály moře!

Zavadil jsem nahoře o ženy. Kde je kult ženy v květu, tam je přepych. A kde je přepych, naleznete jistě kult ženy. A tento kult t. zv. slabého pohlaví zní tu odevšad. Vyslechl jsem ho v podvečer na Place du Casino, jsa skryt pod korunou palmy, z utajeného šepotu dvou milenců, kteří si Danteovou řečí vyznávali, jak se mají rádi — vypozoroval jsem ho na promenádách, v divadle, na soirée u prince — i na tabulkách označujících ulice, neboť nikde snad není tolik tříd a ulic pojmenováno ženskými příjměními jako v Monacu. Rue Antoinette, Rue Caroline, Rue de Sainte Suzanne atd. ve čtvrti Condamine, Avenue de la Madonne, Avenue de la Princesse Alice a j. v Monte Carlu — všude kult ženy, od Madonny až do Magdaleny, ne právě kající.

Typ žen zdejších je francouzský, ale lid zde pracující dle převládajícího hovoru a všech ostatních rasových známek převahou z Italie se rekrutuje a doplňuje. Ostatně jsou tu právě, jak v klimatických místech světového jména bývá, snad všecky velké národnosti zastoupeny. Právě se odbývala v Monacu konference míru, ve které zase hlavními činiteli byly ženy. Baronka Suttnerova, Severine a řada jiných budou snad i širším kruhům z novin známy. Jejich fialové a černé toalety ostře se odlišují od veselých vzorků a barev lázeňské družiny.

Èze na cestě z Nizzy do Monaca, zv. Corniche.

Ženy mají vysoké šněrovačky, jež činí pas tak útlý, ale nepřirozeně táhlý, a botky o vysokých podpatcích, na nichž postava již od přírody stepilá, jeví se zdánlivě ještě „sosnovitější". Byl však špatným znalcem optického klamu, kdo poradil tvůrcům poslední pařížské mody zvoliti botky světlých barev, šedivé a bílé, jaké se tu nosí. Snad jsou pohodlné, ale žena chce míti především malou nožku. A v této obuvi zdá se i malá noha nepřiměřeně velikou, nehledě k tomu, že vysoké podpatky nutí nožku tlačiti se do úzkých špiček, kde prstíky jistě muka pekelná vystojí. Ostatně je tu týž účes jako v Paříži, zdánlivě nehledaný, v prostý uzel zdrhnutý, ale tím rafinovanější a svou jednoduchostí působivější, Táž čiperná chůze, že se divíte, jak možno tak

bezpečně balansovati na kuželovitých, povážlivě stavěných špalíčkách. Jen dobré zdejší dláždění ji připouští, tuhle znetvořující modu, která sličný tvar dolních končetin ženy jistě zkomoluje, křivíc prsty, do úzké špice vnucené, a prohýbajíc nárt v nepřirozený oblouk.

Sta kokot šustí po ulicích, zvláště k večeru. Tu běží jedna jako velký motýl přes cestu, cvakajíc střevíčky okovanými o dláždění jako závodní kůň v pokluse. Kde béřou své allury a všechen svůj zevnějšek, tyto lehký květy? V jich tvářích nespatříte žádné stopy smutného jejich života. Jich šat je takový, jako oděv jiných žen. Jen oko je jiné, jinak se dívá, a ruce jejich trochu příliš nadzvedají šat podkasaný a při kyčlích k tělu přidržovaný, takže obrysy těla s výmluvnou plastičností nadhazují otázku: „Chceš? Nedovedu ti ničeho odepříti.“ Jsou zevnějškem jako jiné ženy. Ale kdo jednou spatřil takovou bytost, pozná ji mezi tisíci. Máť počestná žena vždy jisté kvality ušlechtilosti, na první pohled patrné, jimiž se očividně liší od svých sester, hovících volnějším zásadám v obcování. A není tak řečená poctivost žádnou chimerou, jak by nám rádi namluvili někteří hlasatelé volné lásky. To lze nejlépe vycítiti v útočištích bujného rozkošnictví, jaké na př. zde v Monacu sálá odevšad svým hebrejským téměř temperamentem.

Čtenářky odpusťtež mi tuto krátkou úchylku s pravé cesty . . .

Nejbohatší kruhy ze sousední Francie a Italie dávají si z jara v Rivieře a zvláště v Monacu nebo Nizze dostaveníčko. Dle toho vyhlížejí toalety dam. Jich nádheru a bohatství dostihuje jen nevyrovnatelný a nenapodobitelný vkus u volbě látky a úpravy. Od širokého kloboučku — nikdy po mém mínění nenosily ženy roztomilejší formy nad nynější milounké turbánky — až po krajkami se pěnící okraj sukně — vše přiléhá v zaokrouhlených liniích plasticky k tělu. Křivky obrysu ramen, jež bývají u žen rády hranaté, a zvláště ona vlna kontury od záhlaví až k zákolení, ladně v před prohnutá v šíji, v bedrech a horní části nohou a klassicky prohnutá do zadu jako táhlé S od límce ke kříži — neviděl jsem tak hned obrysů líbeznějších. Pravá to pastva pro oči anatoma-aesthetika. Podobnému držení těla nelze se naučiti v žádné škole. To dává jen vrozená ušlechtilost rasy. Ve škole by je jen zkazili, kdyby mohli.

Napsal jsem kdesi, že nejkrásněji chodí Polky. Je to pravda. Ale odkoukaly to od Pařížanek, jejichž nejvybranější exempláře však nenaleznete v Paříži, leda za sezony, nýbrž tady. Vídám tu ženy, jež možno nazvati stařenkami. Mají vlas jako mléko bílý, ale jsou plných tvarů, svěží, bíle růžové pleti, chůze pružné. Pravá jarost tělesná vysvitne nejzřejměji na promenadě světových lázní — shromáždišti ne chorých, ale zdravých Eviných dcer. Ovšem, kde je dosti peněz a dosti zdraví, zbude vždy času ku pěstění těla až do nejraffinovanějších podrobností. Nikde snad nelze lépe srovnávati čistotu a ryzí krásu typů jako v Rivieře. Angličanka je stepilá, ale příliš suchá a málo živá — jedním slovem kolohnát. O Ruskách nemluvím ani, ty v rejstříku ženských krás nemají slova. Bramborové tváře . . . Italka je příliš malá, Čerkeska příliš přírodní, Židovka už ve dvacíti letech poněkud tělnatá a příliš — židovská, Němkyně je šedivě plavá a odměřená

jako Melzlův metronom, někdy trochu příliš sebevědomá. Kdyby tu byly Češky, kterým přece známý znalec ženské krásy dr. Stratz podává mezi krasavicemi palmu vítězství, začež byl jednomyslně německou kritikou sbit, snad i pak dal bych přednost Francouzkám zdejším. Jen Španělky a Polky mohly by rivalisovati se zdejší ženou ušlechtilostí tvarů — — v klidu a v pohybu.

Výkvět francouzské krásy z Provence přijde k řeči ještě později.

O duševní stránce francouzských žen nebylo ještě zmínky. Něco vysvitne z líčení života v hernách. Také není tak snadno několika pohledy se orientovati jako při studiu zevnějšku. Co mohl jsem však uzavírati jako cizinec z několika pohledů do domácností při officielních návštěvách a ze styků zase officielních při společenských táčkách na banketech a recepcích, bylo vesměs lichotivé pro psychu současné francouzské vzdělanky. Veliký talent společenský, srdečný, nehledaný ton, prostý veškeré upjatosti, jaké se naše mladá dáma nikdy vůči muži, jenž jí není zcela blízkým, nedovede sprostiti, pak šťastný, vyrovnaný životní názor, spíše k úsměvu náchylný a optimistický, ač ne přehnaně růžový — ovšem tu mnoho padá temperament na váhu — a pak ten čistě francouzský rys galantnosti ženy k muži (u nás ženy k muži galantními býti nemusí, vyžadujíce galantnost jen pro sebe) — toť jsou hlavní přednosti průměrné příslušnice francouzské intelligence, jež není prosta vad, ale jistě je ušlechtilejší, nežli naše.

O mužích cestopis tento ještě nepromluvil. Tu bylo by zajímavo vyslechnouti zase náhled ženy. (Pokračování.)

Matka Margarita.

Starodalmatská národní píseň. Přeložil Josef Holeček.

Zakvílela, kvílela lastovice, malé ptače,
ptače lastovice,
zakvílela, kvílela lastovice, malé ptače,
zakvílela, kvílela přede branou Zadru hradu,
lastovice ptače,
zakvílela, kvílela přede branou Zadru hradu.
Kvílela a kvílela od úsvitu do západu
lastovice ptače,
kvílela a kvílela od úsvitu do západu,
až se slunce ztratilo, ztratilo, ji opustilo,
lastovici ptače,
až se slunce ztratilo, ztratilo, ji opustilo,
na východě vyskočil skvoucí měsíc a tam zastal
ptače lastovici,
na východě vyskočil skvoucí měsíc a ji zastal.
Ale ono nebyla lastovice malé ptače,
ptače lastovice,
ale ono nebyla lastovice, malé ptače,
nýbrž byla, byla to stará matka Ivanova,
matka Margarita,
nýbrž byla, byla to stará matka Ivanova.
Stará matka volala svého syna, svého bratra,
matka Margarita,
stará matka volala svého syna, svého bratra.
K nížto byla přilítla bílá víla zahořanka,
k matce Margaritě,
přilítla a počala staré matce hovořiti,
matce Margaritě,
přilítla a počala staré matce hovořiti:
„Co tak kvílíš, naříkáš, stará matko Ivanova,
matko Margarito?
Co tak kvílíš, naříkáš, stará matko Ivanova?
Jaká nouze nutí tě hrozné slzy prolévati,
matko Margarito?
Jaká nouze nutí tě hrozné slzy prolévati?“
Bílé víle pravila stará matka, hovořila,
matka Margarita,
bílé víle pravila stará matka, hovořila:
„Vari, vari, netaž se, bílá vílo, vari, vari,
zahořanko vílo,

vari, vari, netaž se, bílá vílo, vari, vari!
Dvě mi rány ukrutné srdce toužné prorazily,
zahořanko vílo,
obě rány smrtelné, prudkým jedem otrávené,
zahořanko vílo.
Nikdy, vílo, z lítých ran, nikdy se již nevykřešu,
neboť zrovna do srdce rány zlé mne udeřily,
posestrimo vílo,
neboť zrovna do srdce rány zlé mne udeřily.
Měla jsem já mladého bratra, měla bratra Petra,
posestrimo vílo,
syna měla Ivana přemilého, srdečného.
A když jsem je nebohá do let mužných dochovala,
posestrimo vílo,
a když jsem je nebohá do let mužných dochovala,
pro oba si vzkázala jasná zora na východě,
posestrimo vílo,
pro oba si vzkázala jasná zora na východě.
Já je oba nebohá k jasné zoře vypravila,
matka Margarita,
já je oba nebohá k jasné zoře vypravila.
Odtud nevím, neslyším, jsou-li živi nebo mrtvi,
vílo posestrimo,
odtud nevím, neslyším, jsou-li živi nebo mrtvi.
Ale zlé se znamení siré matce ukázalo,
matce Margaritě,
ale zlé se znamení siré matce ukázalo:
černý havran vznášel se nad cimbuřím Zadru hradu,
havran, černé ptače,
černý havran vznášel se nad cimbuřím Zadru hradu,
černé peří bylo mu všecko krví potřísněno,
ptáku havranovi,
černé peří bylo mu všecko krví potřísněno.
Já se jala nebohá prositi a zaklínati
sudbonosné ptače,
já se jala nebohá prositi a zaklínati:
‚Rci mi, co ta znamení, havrane, co znamenají,
ty zlověstný ptáku,
rci mi, co ta znamení, havrane, co znamenají,
a já tobě slibuji, stará matka, věrou svojí,
havranče mé černé,
a já tobě slibuji, sirá matka, věrou svojí,
že ti pera znavená prochladím svých očí slzou,
ty zlověstný ptáku,
že ti pera znavená prochladím svých očí slzou.‘
Ale zlý pták uletěl, ani na mne nepohleděl,
neblahý pták havran,
ale zlý pták uletěl, ani na mne nepohleděl,

nepohleděl, uletěl v černé hory, černé lesy,
neblahý pták havran,
nepohleděl, uletěl v černé hory, černé lesy,
a já matka zůstala, hrozné slzy prolévajíc,
matka Margarita,
a já matka zůstala, hrozné slzy prolévajíc."
Víla bílá jala se matce staré hovořiti,
zahořanka víla,
víla bílá jala se matce staré hovořiti:
„Na jedno se otážu,. odpověz mi podle boha,
matko Margarito,
na jedno se otážu, odpověz mi podle boha:
Kdyby byli upadli do zajetí tureckého,
matko Margarito,
kdyby byli upadli do zajetí tureckého,
jakým bys je nákladem ze žaláře vykoupila,
matko Margarito,
jakým bys je nákladem ze žaláře vykoupila?"
Stará matka jala se bílé víle hovořiti,
matka Margarita,
stará matka jala se bílé víle hovořiti:
„Kdyby byli upadli do zajetí tureckého,
posestrimo vílo,
kdyby byli upadli do zajetí tureckého,
nebude mi nesnadno z žaláře je vykoupiti,
posestrimo vílo:
za bratra dám milého hlavu svoji na ramenou
a za syna Ivana spálit se dám živým ohněm,
za to mladé dítě,
a za syna Ivana spálit se dám živým ohněm."
Bílá víla jala se staré matce hovořiti,
matce Margaritě,
bílá víla jala se staré matce hovořiti:
„Stará matko, nepadli do zajetí tureckého,
stařenko nebohá,
stará matko, nepadli do zajetí tureckého,
ale pravdu pravdivou povím tobě, sirá matko,
stařenko nebohá,
ale pravdu pravdivou povím tobě, sirá matko:
bratra tvého Řekyně mladá sobě oblíbila,
matko Margarito,
bratra tvého Řekyně mladá sobě oblíbila,
dala mu se napiti zimné vody zabudlivé,
nebohá stařenko,
dala mu se napiti zimné vody zabudlivé,
tak že nikdy na tebe, sestru, sobě nevzpomene,
matko Margarito,
tak že nikdy na tebe, sestru, sobě nevzpomene.

Ale když jsi od sebe syna svého vypravila,
ono mladé dítě,
ale když jsi od sebe syna svého vypravila,
mělo se ti ve hrudi srdce v kámen proměniti,
stařenko nebohá,
mělo se ti ve hrudi srdce v kámen proměniti.
Neboť když on dobral se na přímoří vlnobitné,
ono mladé dítě,
neboť když on dobral se na přímoří vlnobitné,
tam se k němu namátla lepá Květa přímořanka,
lepá přímořanka,
tam se k němu namátla lepá Květa přímořanka,
věnec ona z akantu svíjela si vílinského,
mladá přímořanka,
věnec ona z akantu svíjela si vílinského.
Jak se tehdy očima, jak se oba uhlídali,
spanilí a mladí,
jak se tehdy očima, jak se oba uhlídali,
hned se srdci mladými, hned se oba milovali,
spanilí a mladí,
hned se srdci mladými, hned se oba milovali.
Květa věncem korunou čelo jeho ověnčila,
čelo jinochovo,
Květa věncem korunou čelo jeho ověnčila,
by se nikdy, pranikdy k tobě, matce, nenavrátil,
stařenko nebohá,
by se nikdy, pranikdy k tobě, matce, nenavrátil.
Plač, ó matko, plač a žal a prolévej hrozné slzy,
stařenko nebohá,
plač, ó matko, plač a žal a prolévej hrozné slzy,
ať se nikdy staré ti od slz oči neosuší,
matko Margarito,
ať se nikdy staré ti od slz oči neosuší.
Nedovoláš bratra se, synáčka se nedočekáš,
stařenko nebohá,
nedovoláš bratra se, synáčka se nedočekáš."

KAREL SCHEINPFLUG:

Moře.

MAXOVI ŠVABINSKÉMU.

Tedy ona je mrtva a nikdo jí nevzbudí! Je třeba smířiti se s tím vědomím. A že se tu vězním již deset dní ve svém bezduchém bytě, že nejím, nespím, nepracuji a stále jen se omamuji tím nesmyslným kouřením, tím vším se na tom smutném faktu pranic nezmění. Je třeba vzchopiti se, upoutati se k nějaké práci, pokusiti se zase žít a nečekat na nějaký zázrak, který nepřijde!

Ano... Ale co je platno opakovati si totéž po desáté a po dvacáté, s tímtéž hlubokým přesvědčením a tímtéž pevným úmyslem, když mi to nevrátí ani chuť k jídlu, ani klid spánku, když nejsem s to mysliti pět minut na nějaký jiný předmět, když cítím odpor k lidem, když štětec můj zastavuje se bezvládně před napjatým plátnem a tužka rozbíhá se mi po první linii v mechanické čmárání?!

A ke všemu ještě toto!...“ Vzal se stolu denní list a četl znovu odstavec referátu o umělecké výstavě, v němž byla s kanibalskou ukrutností zabíjena jeho „Poslední píseň“.

„V jednom ohledu je tato práce zajímavá, dokonce velmi zajímavá: jako výmluvný doklad, kam až dospěla na konec tato „škola“, která se tolik naoháněla hesly o niterné pravdě v umění, o jeho vážných úkolech a vysokých cílech — k jaké lži, k jaké strojenosti, k jakému dětinskému hračkářství! Stromy mívají pravidelně listy a ty bývají obyčejně zelené; této všední skutečnosti musí se však „moderní“ malíř pečlivě vyhnouti. Mívají také větve, ale zde po nich není stopy. Jen veliké bílé chumle — to mají býti patrně koruny kvetoucích stromů, a na nich visí tu a tam žluté, oranžové skvrny — snad citrony a pomeranče, snad rozžaté lampionky... O kresbě ani potuchy. A perspektiva? Je možno mluviti o perspektivě v tomto zmatku barevných skvrn? Kéž by tato „Poslední píseň“ byla vskutku poslední písní onoho nezdravého směru, který nám zavedl již tolik mladých talentů na scestí, a po ní se ozvala píseň nová, píseň návratu k umění jasnému, lahodnému a pravdivému.“

Tak to všecko napsal milý muž pádně a srozumitelně, v každé větě obratně ukrytu dýku ironie, která smrtila bezpečně dílo souzeného a zároveň ukazovala jako lesklá rafije na přednosti vlastních obrazů kritikových, na nichž měly stromy solidně hnědé kmeny a solidně zelené koruny s větvemi symetricky rozčesanými, kde byl písek žlutý, nebe modré, voda průsvitně bílá nebo sladce zamodralá a kde i balvany skalní byly hladce zaokrouhleny, aby neurážely žádným výběžkem zraku pozorovatelova. Což jemu se kritisovalo! Hle, tady dále, ve výstavní lokálce: „Výstava těší se stále větší návštěvě a také pozornosti těch, kteří mají v úmyslu učiniti některou z vystavených prací svým majetkem. V posledních dnech uzavřeny zase četné koupě. Tak bylo prodáno již šest z vystavených jedenácti obrazů Jana Malíka, což svědčí nejlépe o nevšední oblibě půvabných krajinek mistrových.“ Ejhle, odměna dobrých mravů umělce, jenž šetří náležitě klidu obecenstva a respektuje jeho tradicionelní představy!

„Vlastně není žádných příčin k jakémukoli překvapení. Že se tomu lízalovi nebude můj obraz líbit, dalo se očekávat. A že velký denní list otevře své sloupce kterémukoli strannickému zpátečníkovi, jenž má za sebou sympatie širokých mas, není přece také nic nového. Ne, ten úsudek mne nemusí bolet!

Jenže . . . bolí-li, či nebolí, výsledek zůstane týž. A výsledek bude ten, že Malík prodá hladce ještě ostatních pět obrazů, kdežto mně pošlou mou „Poslední píseň“, jedinou práci celého roku, zpět . . .“

Vzpomněl chvíle, kdy melodie „Poslední písně“ zachvěla mu poprvé duší. Jak mocným dojmem vzrušila ho tehdy zahrada! Nazelenalé nebe, přecházející jemnými odstíny zvolna do růžova. Nehybný, teplý vzduch, přetížený vůní. Koruny kvetoucích stromů vznášely se v něm jako veliké kytice bledulí, jako oblaky čistého sněhu. Odkudsi z dáli pluly sem úsměvy odjíždějícího slunce a laskaly ty bílé hlavy. A stromy odpovídaly radostným ruměncem dívky, loučící se s milencem, o němž ví, že zítra přijde zase. V pozadí, u domku s hořícími okny stála ona, stará hruše, a zdvihala vysoko nad ostatní svou jedinou živou větev s chomáčem květů na konci. Také ona se dívala k západu, také ona se loučila. Ale kolik němé bolesti bylo v tom loučení! Oddálena poněkud od ostatních, osamělá v kruhu mladých, přimila s námahou své staré, zmrzačené tělo a vpíjela celou svou bytostí ten světelný zázrak, jako by si byla vědoma, že jí nebude již mnohokráte přáno kochati se jeho krásou. Její kůra tměla se četnými hlubokými vráskami, a pahýly po uřezaných větvích a obnažený dřeň puklého kmene zardívaly se jako krvácející rány. „Ještě chvíli, jen ještě chvíli!“ zdála se prositi ty proudy oranžového světla, zdvihajíc k nim chomáč květů na jediné zbývající větvi — poslední vzkypění životní síly, poslední radost a poslední naději, svou poslední píseň . . .

Tento dojem, ovšednělý později dlouhým technickým prováděním obrazu a konečně zapomenutý, ožil v něm teď vzpomínkou v původní síle, a v jeho světle nabývala slova kritiky ohromného významu, dráždivé a drtivé moci. Četl si je opět a opět, zamýšlel se nad nimi, rozčiloval, mučil, bičoval se jimi, vrážel si je do srdce jako hřeby.

„... žluté, oranžové skvrny, snad citrony a pomeranče, snad rozžaté lampionky...“ opakoval si v duchu a usmíval se sarkasticky a bolestně zároveň.

„Eh,“ vyrušil se náhle, „co na tom sejde? O ránu víc nebo míň. Se mnou je bez toho konec, a „Poslední píseň“ byla mojí poslední písní.“

Hodil list na stůl a hledal v zaprášené skřínce na zrcadle doutník. Když nenašel žádného, zapálil si dýmku, vrhl se mdle do kouta pohovky a vydechl několik mocných proudů dýmu do začazeného vzduchu.

* * *

„Vlastně, když se vše uváží... Ano, kdybych byl s to klidně uvažovati! Vlastně je ten můj veliký zármutek nepřirozený a nepochopitelný. Co ji čekalo, kdyby byla zůstala živa? Hmotný nedostatek a zklamané naděje v manželství. A mne? Naprostá záhuba jako umělce, a nespokojenost, rozervanost jako člověka. Kolikrát jsem přece potom toužil, aby se posledních pět let mého života dalo odčiniti, abych byl zase svoboden a mohl žíti jenom svému umění! Měl bych se tedy cítiti zachráněným, osvobozeným, šťastným a děkovati osudu“.

Zadíval se upřeně do hustých, modravých obláčků dýmu, ponenáhlu řídnoucích a šednoucích. Historie jeho lásky proběhla před ním několika rychlými vlnami.

Maloval v jejich zahradě blízké pískovcové skály, které bylo odtud dobře viděti. Pojednou pocítil, že za ním někdo stojí. Ohlédl se a spatřil buclaté děvče ve světlých pracích šatech, ano se mu dívalo přes rameno.

„Dobré jitro, Růženko! Líbí se jí malování?“ Onikal jí, znal ji od malička.

„Líbí.“

„Chtěla by se také učit malovat?“

„Hihihi — chtěla.“

Od toho dne učil ji tedy malovati. Ovšem, nechali toho brzy, když se přesvědčil, že nemá ani špetky talentu. Ale jeho návštěvy v jejich bytě pokračovaly. Dopoledne zaskočil k nim někdy do kuchyně, kde se pletl při vaření, přebíral hrozinky a vyvolával svými vtipy na rtech Růženčiných bublavý smích. Odpoledne podnikal s ní vycházky do okolí, nebo sedávali sami dva v zahradní besídce, kde jeho hovor a její smích často náhle umlkaly, aby ustoupily němým stisknutím nebo švitorným hubičkám. Večer přicházíval na besedu, jež končila někdy společnou hrou v karty, při níž starý Čermák vyhrál obyčejně všechny ořechy svých spoluhráčů.

Jeho obrazy z té doby, vesměs krajinky z blízkého okolí, dýchaly jakousi vonnou prostou touhou, světélkovaly jakýmsi tichým štěstím.

Rok na to, kdy mu několikastová cena umožnila cestu do Švýcar, dodělal se svých prvních úspěchů. Něco z mohutného dojmu zpupných ledovců a zádumčivých jezer usídlilo se mu trvale v duši a proměnilo značně její svět. Usměvavá prostota ustoupila mystickému šeru, idyllický

klid palčivým otázkám, pod povrchem zatměly se hlubiny, ve hmotě pohnula se duše. Jeho příroda začala roditi, začala se oživovati dětmi svých rozmarů. V spícím lese točily se roje skřítků, u černé tůně rozestíral plesnivý a zabahněný vodník své sítě, z kvetoucího makoviště rozlétaly se šeré postavičky Snů. Jeho nové práce vzbudily značnou pozornost v tehdejší pražské výstavě, a jeho jméno bylo vyslovováno s uznáním v listech starší a s nadšením v listech mladší generace.

Jak ho tehdy překvapilo při návratu domů, že ona ho čekala na nádraží. Ona, proč ona? Hm . . . Zapomněl skoro . . . A s takovou radostí ho vítala, tak důvěrně mu tiskla ruku i tvář mu nastavila k políbení . . . Šel vedle ní k domovu mlčky a měl stísňující pocit, jako by byl veden po ulici v poutech. Ale za nějaký den pod vlivem blahých a jasných dojmů domova zapomněl na všecko, a jeho styky s ní se obnovily. Byly však značně chladnější než dříve. Ona byla vlastně touž jako před rokem, stejně prostá, upřímná a oddaná, jen poněkud vážnější. Ale on se hodně změnil. Horečná ctižádost umělecká, jež mu kazila všecky volné chvíle jako zlé svědomí, a častěji se dostavující ochablost a rozmrzelost zapudily jeho někdejší bezstarostnou veselost a učinily ho nepřístupným naivním radostem. Její prostota mu sevšedněla a začal se nudit v její společnosti. Za to se časem, když bývali sami, dostavovala vášeň; cítíval touhu trhati ovoce, když ho již vůně květů netěšila. Co mu ji zvláště oddalovalo, bylo poznání, že nemá smyslu pro jeho umění. Měla ho ráda, zajisté, ale jako muže, ne jako umělce. Její aesthetické náhledy ho přímo urážely. „Hezké, velmi hezké,“ usoudila s povinnou pochvalou, když jí ukázal svého „Vodníka“. „Ale že maluješ takového ošklivého dědka v takové hezké krajince? Takhle laňku, víš, jak pije z lesního pramének . . . kolem do kola smrčí a nad tím měsíček . . . Viděla jsem jednou takový obrázek . . .“ „Bezpochyby na nějaké fajfce!“ odsekl jizlivě, zakryl obraz a šel. Tři dni s ní tenkrát nemluvil . . .

A pak šel jednou s jejím otcem, večer . . . Odkud to vlastně šli? A najednou se starý zastavil — na rohu ulice, nedaleko jeho bytu to bylo — a řekl: „Prosím vás, pane Lamači, řekněte mi upřímně, jaké máte úmysly s mou dcerou? Tři léta už k nám chodíte, ona bez vás nikam nejde a s nikým nemluví a . . . a . . . Já myslím, že jste poctivý člověk!“ řekl a dal se do pláče.

Ještě dnes pamatuje se dobře na tehdejší své překvapení. Jakže, tři léta? Nesmysl! A přece . . . vskutku! Ne, jak ten čas utíká . . . člověk se ani nenaděje a najednou je . . . pozdě . . . A kol ta tichá noc, pozastřený měsíc, liduprázdná ulice a tu ten vzlykající stařec . . . Lítost se v něm vzbudila a pojednou byl rozhodnut. „Buďte jist, že znám svou povinnost. Zítra si o tom promluvíme,“ odvětil pevně a běžel domů.

Té noci dlouho neusnul. Rozžal lampu a procházel se po pokoji. Jeho slova, která byl právě pronesl k starému Čermákovi, hučela mu v uších jako vodopád. Co to přislíbil tomu muži? Bude to moci splnit? Jeho nejistá, větrem náhody zmítaná existence zapotácela se mu před očima a pojala ho závrať. Pud sebezachování se v něm vzepřel. Vždyť

by to byla sebevražda! A proč se ničit? Jen proto, že s ní mluvil již třetí rok? Vždyť ji o nic neoloupil, ničím k ní nebyl vázán. Ne, dojde k nim zítra, nebo, ještě lépe, dopíše jim a vyloží jim všecko, že by to byla zkáza jeho i její a bude odbyto...

Pak mu jí zas bylo líto. Jak ona ponese rozloučení? Vždyť ho měla ráda, a tři léta jsou dost dlouhá lhůta zvyku, aby se uhnízdil. Začal se uklidňovati a začal kolísati. Nejedná se přece o nic tak hrozného! Snad přece uživí ženu, on umělec, když ji uživí kde který chudý kočí?! Beztoho byl na světě tak sám, od smrti své matky. Náhle si položil otázku, má-li ji vůbec rád. Vzpomněl některých intimních chvilek v její společnosti, její dobroty a srdečnosti, její prosebné cudnosti, jíž zadržovala výbuchy jeho vášně, a její obraz rozzářil se mu v duši. A zase si připamatoval prostotu a všednost jejího ducha, naprostý nedostatek smyslu pro vyšší myšlenky — a její obraz v jeho mysli hasnul a vychládal. Přemýšlel, vzpomínal, uvažoval, rozčiloval se a zase utišoval a vždycky, když se mu zdálo, že ho proud myšlenek vynesl již k vrcholu rozhodnutí, svezl se zase po druhém svahu vlny do hlubiny pochybnosti. To vše se opakovalo tolikráte se silou stále ochabující, až se úplně zemdlen rozhodl, že si půjde lehnout a zítra se rozhodne v klidnější náladě.

Ráno však cítil, že by nové uvažování bylo marno a že by další myšlenkový boj zůstal nerozhodnut jako včera. A pak! svítilo slunce a v jeho lesku jevilo se mu všecho jasnějším, snazším, hrozivá tvářnost otázky zmizela. Marné úvahy! Rozum si nalezne vždy několik důvodů pro a několik důvodů proti. Kam se přiklonit? Svěřil tedy rozhodnutí citu... A před polednem zaklepal na jejich dveře.

Čekali ho již a všichni byli svátečně oděni. Její matka rozplývala se blaženým bolem a starý tisknul mu v pohnutí ruku. Slíbili mu, že je budou podporovati dle sil a pozvali ho k obědu. A když se pak Růža k němu přitulila a pozdvihla k němu vděčné, důvěrou a láskou zjasněné zraky, pocítil, že jednal dobře, a ulehčilo se mu.

A pak... pak tedy začala jeho manželská mizerie. Růža byla mírná, srdečná žena, ale — potřebovala peněz a potřebovala jich i tehdy, když on žádných neměl. Jeho příjmy byly nepravidelné a její podpora z domova nepatrná. Neměl štěstí se dvěma většími obrazy, na jejichž výnos s jistotou počítal a jež se mu vrátily z výstavy neprodány. Tak mu nastaly chvíle nedostatku, nedostatku o dvou, nedostatku skličujícího a trpkého, jenž měl málo podobného s jeho občasnými posty za svobodna, které přehvízdal s ironickým úsměvem. V jeho vnitřním životě začal se uplatňovati nový činitel, dosud neznámý: cifry, a začal zasahovati i do jeho umělecké práce. „Nalezne to kupce? Bude hmotný výnos odpovídat množství prace?“ Tyto otázky jaly se ho znepokojovati, kdykoliv se zastavil před hlinou ideje, aby jí vdechl duši. Všecky jásavé tony na jeho paletě zvolna pomřely, a jediná nálada ovládla jeho dílo, nálada tíživého, skličujícího smutku.

„Dal bych ti radu,“ řekl mu jednou tchán. „Koukej, naše město je dost velké a nemáme tu fotografa. Což, kdybys si tak zařídil fotografii? Ty bys se tomu jako malíř lehce naučil, a já myslím, že by

se ti to dobře vyplácelo. Na zařízení bych sehnal, kolik bych mohl. A malování bys proto také nemusil docela nechat . . ."

Odpověděl zlostným a opovržlivým pohledem, bouchl dveřmi a potloukal se do večera okolím. Nejprve cele uzavřen v sebe, nevšímaje si zevnějšího světa a sleduje jen urputný boj ve svém nitru, kde se četa uměleckých ideálů bránila na barikádě ctižádosti proti útočícím vojům všedních nutností. Pak se zastavoval na polních mezích a pozoroval vlnivé pohyby žlutých ploch, dumal na hrázi rybníka, v němž se kývaly vážné třtiny a třásly převrácené obrazy nakloněných vrb, procházel se podél říčky, drápaje se pohledem po nahých skalách břehu, zbičovaných vlnami. Pak pozoroval dlouho čarovnou hru západu, vzrušen, u vytržení, jakoby ji viděl naposled, a nemohl se odtrhnouti dříve, dokud poslední červánek nezhasl na obzoru. A pak teprve se vracel domů znaven, vysílen s temnou pouští v hlavě, již neozařovala jiskřička myšlenky. Jeho boj byl dobojován, barikáda rozmetena a obránci pohřbeni. Druhého dne odejel do Prahy pro aparáty. A tak se stal venkovským fotografem.

Slunce, to zázračné slunce, tvořící božstvo, veliký umělec, které měnilo vzezření krajin dle svého rozmaru, pouhým přivřením víček, hned kreslíc ostré kontury stromů na světlemodré obloze, rozsévajíc jásavé barvy po lukách a výskající světla po vodách, hned zase zahalujíc kraj stínem mraku, tlumíc barvy a rozptylujíc obrysy — jeho milované slunce objevilo se mu teď jako protivný pedant, vyrábějící s titěrnou podrobností lidské podobizny, na nichž byly vlasy pečlivě odpočítány a každá píha usazena na svém místě.

Sedal teď celé dny nad fotografiemi maloměstských lvů, kteří se tvářili před aparátem tak majestátně, slečinek, jež vrhaly i do kamery udice své koketerie, dědečků a babiček, kteří na svých sedadlech tak rozpačitě pokašlávali, a malých dětí, jež musil ukonejšiti koníkem neb trumpetkou, aby neplakaly. Oči ho pálily, záda bolela a v hlavě měl pusto; ale vskutku, měl co jíst.

Za celou zimu toho roku namaloval jediný obraz, podobiznu zdejší paní doktorové, jež před ním sedala v černých, hedvábných šatech, se sebevědomím dámy, která si může dopřáti luxu malovaného portrétu. Pak přišlo léto, kdy zasíval jen dobré úmysly, a zima, kdy i ty zapadly sněhem . . . Až zase letos z jara, uchvácen okamžikem, jal se tvořiti svou „Poslední píseň", do níž chtěl vdechnouti všechen smutek své rozluky s uměním . . . pak na sklonku léta ještě nějakou menší krajinku . . . S veřejností ztratil všechna spojení. Z trojice jmén, která byla uváděna jako vzory mladého umění krajinářského, jeho jméno ponenáhlu vymizelo a bylo vystřídáno jiným, přátelé mu nepsali . . . zkrátka, zapomnělo se naň tak rychle, jako se zapomíná na umělce, jenž neobnovil v čas svých úspěchů. Jeho smutek zvyšovalo ještě poznání, že jeho žena nechápala jeho bolestí ani velikosti oběti, již přinesl společným hmotným zájmům. Ona prostě nenáviděla jeho umění, které vyžadovalo tolik úsilí a dávalo tak málo chleba.

A pak přišla ona hrozná noc, jež učinila smělou rukou konec všemu, vzala mu ženu, dala mu mrtvé dítě a vrátila mu svobodu — — — — —

Tak mu to vše proběhlo myslí v oblacích zvířených dojmů, kvapně, povrchně, přeházeně, s volným sunutím některých detailů a s mezerami způsobenými roztržitostí, jako prchající vojsko zahalené kotouči prachu, v jehož přervaném a roztříštěném proudu snaží se postupovati s vážným klidem čety staré gardy . . .

Svoboda! Svoboda . . . opakoval si těžkopádně, snaže se marně vyvolati tím slovem ve své duši nějaký světlejší dojem. Svoboda! . . . Ale jak draho byla zakoupena! Ach, to není více svoboda bývalých dnů, čistá a blažená, užívající radostně svých křídel, která jí narostla, a jasného vzduchu a zlatého světla, které tekly kolem. Tato se zrodila na hrobě zničeného mladého života, její křídla jsou zbrocena krví, a bolestné výkřiky umírající budou se věšeti věčně na její paty . . .

Zdvihl se, a tvář maje zkřivenu prudkým záchvatem bolesti zadíval se na zem.

* * *

V tom se ozvalo lehké zaklepání na dveře. Uleknut zdvihl malíř hlavu.

„Jistě zas ten protiva pro tu skupinu!“ pomyslil si. „Ani se neozvu, však odtáhne.“ A zůstal státi na svém místě, ani se nehýbaje.

Klepání se však opakovalo silněji, dveře se pootevřely, ženský klobouk vsunul se do vnitř a zmizel zase za dveřmi.

Odložil rychle dýmku a vyšel ven.

Vysoká štíhlá dáma v tmavých šatech stála na chodbě.

„Mám potěšení s malířem panem Lamačem? Dala bych se ráda fotografovati.“

Odemkl protější dveře a vpustil ji, vstupuje rozpačitě za ní do místnosti, kde nebylo již přes týden uklizeno.

„Přejete si visitku, či kabinetku?“

„Ne, prosila bych velký formát, největší co máte.“

Zatím, co odkládala v předním pokojíku klobouk, připravoval v atelieru aparát. Když šel kolem vchodu pro desku, zahlédl ji, ana utírá šátečkem zaprášené zrcadlo.

„Proč jsem ji sem vpouštěl?“ rozzlobil se. „Měl jsem jí odříci jako komukoli jinému. Beztoho té podobizny jakživa neuvidí.“

Čekal již hodnou chvíli a ona ještě nešla. Díval se skleněnou stěnou na střechy okolních domů a dupal rychle špičkou boty.

„Prosím, jsem připraven,“ řekl náhle se zřejmým přízvukem netrpělivosti.

„Již jsem hotova,“ odvětila s úsměvem, vstupujíc do atelieru.

Vlasy měla rozpuštěny. Byla velká, neobyčejně na ženu, bezmála jako on. Měla oblou, bílou tvář s krásným, přímým nosem a velikýma, mírně zářícíma očima, jejichž víčka zdvihala se pomalu a obřadně, jako křídla ssajícího motýla. Byly to zvláště tyto oči a potom vlasy, husté, hnědé, vlnité, těžké vlasy, jež dodávaly její tváři výraz světice.

Postavil ji před bílou stěnu, na niž byla lehce naznačena krajina tratící se v dáli, a opřel její levici o imitované zábradlí balkonu.

„Tak, ano . . . ještě trochu v pravo,“ kynul jí, pozoruje ji kamerou a pociťuje, že její zjev vzrušil ho jako umělce i jako muže. Přistoupil

k ní, dotekl se jemně její brady, aby otočil její hlavu v žádanou polohu, a zachvěl se při tom dotknutí — — —

„Ach, to je krásná krajinka!“ zvolala přistupujíc ke stojanu, na němž stála menší olejomalba. A po delším pozorování obrátila se k malíři: „Máte tu jistě ještě více svých prací, prosím vás, nechtěl byste mi je ukázat?“

Přinesl haldu svých obrazů, bez rámců, zaprášených, a veliké desky s akvarely, kresbami, črtami.

Prohlížela kus po kuse se zájmem, a její poznámky a dotazy svědčily o jistém porozumění jejich technickým přednostem, náladám, v nichž vznikly, i úmyslům, jež v nich byly ukryty.

„Božinku, vždyť to je náš dům!“ zvolala náhle radostně.

Sklonil se zvědavě k obrazu a spatřil hnědé vížky a proužek světlé façady barokního zámečku, jež se zdvihaly z tmavých vln vysokého parku.

„Prosím vás, kdy jste tohle maloval?“

„Váš zámek? A to už je dávno. Asi před dvěma léty, myslím.“

„A co jste tedy maloval teď nedávno?“

„Kdy to?“

„Tak asi před třemi týdny, tam v té zahradě na dolejším konci města. Od nás je tam dobře vidět.“

„Ach, to jste tedy vy, ta dáma z balkonu?“

Usmála se. „Já . . . Prosím vás, nedivte se, je tu takový fádní život . . . A umělec je přece neobyčejný zjev v takovém hnízdě.“ Zadívala se zase na obrázek, který držela v rukou: „Hleďte, tahle cesta, která mizí v hloubi, člověk by si troufal po ní jíti. Ach, ten park mám ráda! Je to má jediná radost, když jsem doma. Zde, ve směru té stezky leží rybníček, malý, ale hluboký, v němž máme zlaté rybky A tady . . . tady asi někde bude má lavička, na které nejradši sedám. Je tu tak ticho a šero pod těmi starými stromy a vyhlídka na veliký pažit se smutečními vrbami. A nikdo nepřichází, jen ptáci a motýli — a neurčité touhy přisedají k vám. Ach, zde se sní! Přála bych si být umělcem, abych dovedla vylíčit takovou chvíli snění.“

„Buďte ráda, že jím nejste. Takhle vám vaše sny nikdo neposkvrní, takhle těší alespoň vás, a pak . . . pak by snad ani vás netěšily.“

„Jak vy mluvíte o umění! A já si vždy myslím, že je největším darem, jaký nebe může dáti člověku, že je umělci zdrojem největšího štěstí.“

„Štěstí? . . . To je těžké slovo . . . Ano, jsou takové chvíle, kdy vás umění opíjí blahem; to jsou chvíle vnuknutí, chvíle, kdy vám v duši zasvítí první vlny myšlenky, kdy se vám před očima zachvějí první její tvary. Ale to jsou právě jen — chvíle, a vše ostatní je namáhavá, vysilující práce, trpká zklamání, mučivé pochybnosti, sžíravá nejistota, horečný neklid, který vás stále štve a nedopřeje vám prosté radosti ze života.“

„Vskutku? . . . A hleďte, já bych si přála přece býti umělcem.“

„Já také . . .“

„Co?“

„. . . bych si přál, abyste byla umělkyní.“

„Proč?“

„Abych seznal obsah vašich snů. Ostatně,“ usmál se, „myslím, že bych ho dovedl uhodnouti.“

„Opravdu?“

„Láska.“

„Proč zrovna ta? Což není na světě více předmětů, o nichž možno snít? A kdyby to byla láska! považujete ji za nehodnu, aby se jí člověk zabýval ve svých snech?“

„Ne. Ale snění zveličuje její půvaby a naše požadavky — a skutečnost přináší potom zklamání.“

„Myslíte? Je-li tomu tak, blaží nás přec alespoň v snech; i za to musíme jí býti vděčni. Ale já myslím, že její půvaby jsou dost mocné, aby nám proměnily zemi v ráj — jen ji musíme umět hledat, pravou a silnou, a oddat se jí cele, v zapomenutí všeho i sebe sama.“

Podíval se na ni. Stála vedle něho tak těsně, že ramena jejich se dotýkala. Zbloudilý pramen vlasů stékal jí přes rameno na živůtek, napjatý oblými ňadry jako oblouk Amorova luku. Oči její byly přivřeny a rty oddechovaly s rozkoší měšťáka, jehož ovanula vůně lesa. Výraz madonny byl ten tam a silný odlesk smyslné touhy osvětloval její zjev. „Obejmi mne, obejmi!“ zdály se mu šeptati její chvějící se rty. Krev mu vstříkla do tváří. A s náhlou rozhodností položil jí ruku kolem pasu a chtěl ji přitisknouti k sobě.

V tom se převrátil obraz, který držela v rukou a za ním objevil se jiný. Jeho ruka v mžiku klesla a v jeho obličeji rozhostila se zase bledost. Ona patrně zpozorovala i jeho úmysl i jeho náhlý ústup; tmavá červeň polila jí tváře. Mlčeli oba. Pak se optala:

„Kdo je to?“

„Má žena,“ odtušil temně.

„Jak, vy jste ženat?“ tázala se s údivem, jenž se mu zdál líčeným.

„Byl jsem. Před týdnem jsem ji pochoval.“

Dívala se mlčky na podobiznu.

„Byla velice sličná vaše paní. Jak milý má pohled! . . . Odpusťte, kdybych byla tušila, nebyla bych vás vyrušovala ve dnech tak těžkého smutku.“

Řeč uvázla, a ona se chystala k odchodu.

„Kdy dostanu tu podobiznu?“ zeptala se ještě.

„Nemohu vám říci. Nejsem dosud schopen práce.“

„Nevadí, nespěchám. Ale neposílejte ji ke mně; sama si ji dám odnést, má být překvapením.“

Odešla, zůstavivši na stole přeházené obrazy a ve vzduchu vůni exotického parfumu.

Sotva dozněly její kroky v průjezdě, vyšel z atelieru, a nevěda ani proč, otevřel dveře ložnice, kam již týden nebyl vstoupil.

Rolety byly spuštěny, a pokoj naplněn šerem. Zůstal na prahu, jakoby sfinx jakási bránila jeho vstupu. Vyrušeny jeho příchodem zdvihly stíny v koutech mrzutě hlavy, nábytek přikrčil se ke stěnám, a vzduchem zachvěly šepotavé projevy úžasu. Zdálo se mu, že všecka hrůza oněch dvou nocí i dne, který se vetřel mezi ně, aby prodloužil

jejich nekonečnost, zachytily se tu v tom neživém zátiší, jako šlépěje požáru v spáleništi. Na bílé podušce pohnula se žlutá tvář, nepodobná lidské, znetvořená bolestí, s očima stočenýma v sloup, vráskami sběhlými na čele, s ústy do kořán otevřenými . . . a stěnami otřásly příšerné výkřiky, lámající se v nemožných výškách, stále se prodlužující, stále sesilující, pak rdoušené únavou v temné chrčení. Pak to utichlo, a slyšel její slova, tichá, slabá, mdlá, zvlhlá lítostí a prosvětlená úlevou . . . slova, jimiž se s ním loučila. Pak prožil znovu okamžik onoho hrozného procitnutí po chvíli neklidného spánku, kdy jeho oči, sevřené železnými prsty únavy, se protrhly . . . záclona se vzedmula, otevřeným oknem nahlédlo do pokoje bleďoučké ráno . . . a nějaký hlas dušený pláčem zavzlykal: „Dokonala . . .“

Zachvěl se a zakaleným zrakem obrátil se k oknu. Ne, záclony splývaly nehybně, lože bylo hladce urovnáno, a stíny v koutech spaly svinuty na svých tlapách.

„Ano, ono činí mou bolest nekonečnou — — Svědomí! Jak jsem jí ubližoval! Kéž bych je mohl odčiniti, ty zamračené pohledy, ta vyčítavá mlčení, ta popudlivá slova! Vždyť ona jich přece nezavinila, mých zklamání a neúspěchů, já sám . . . Kéž bych je mohl odčiniti!“

Náhle mu vstoupila krev k čelu. Vzpomněl svého erotického záchvatu . . . před chvílí, v atelieru . . . Zavřel rychle dveře, vešel do svého pokoje přeplněného dýmem, vrhl se na pohovku a očekával nával nervosního pláče, prudkého chrlení krve, ochrnutí mozku . . . nějaký fysický výbuch nesnesitelného duševního napjetí, který by ho oslabil, omámil, zničil, ale zjednal mu úlevy. A čekal marně . . .

* * *

„Ano,“ rozhodl jednoho dne, jehož minuty, vlekoucí se jako hlemýždi v písku, zdály se mu býti hodinami ztrávenými v hladomorně, „ano, jedinou spásou je práce. Snad se mi podaří zase upoutati trpělivost a nabyti klidu.“

Pracovati — ale jak? Pouhé pomyšlení na práci uměleckou vyvolávalo v něm zimničný otřes. Ne, začneme nejdříve řemeslem.

Usedl ke stolku v okně atelieru a zadíval se na veliký negativ. Doutník, ležící na okraji stolku, vysílal kolmo do výše teninký pramének dýmu, který se zvlnil při každém pohybu malířově.

Ku podivu: obraz byl určitě a čistě zachycen, a přece dívala se s něho tvář úplně cizí. Místo tváře madonny tvář odkvétající krasavice fádního, passivního výrazu. Pátraje po příčině, snažil se srovnati podobiznu s originalem. Přimhouřil oči a sklonil hlavu, jako činíval, když chtěl svou fantasii isolovati od vlivů okolí. Marně; očekávaná představa se nevybavila. Tato žena opustila teprve včera jeho pracovnu, pobyla u něho hodinu, rozmlouvala s ním a vzrušila ho svou krásou; a dnes nebyl s to si ji představiti. Věděl, že měla oválný obličej, veliké, mírně zářící oči, jemný, rovný nos, úzké, živě zbarvené rty a spoustu hnědých vlasů; to všecko věděl, avšak nedovedl si představiti těchto jednotlivých prvků, tím méně sloučiti je v celek.

Konečně usoudil, že podobu ruší vodová rozplynulost oka a malá znatelnost obočí. Přejel obočí jednoho oka tužkou. Nyní stala se však tvář ještě cizejší. Oko, trůnící pod silným, pevně klenutým obloukem obočí, pohlíželo naň s mrazivou přísností a druhé s tupou lhostejností. „Ne, nejsem disponován," řekl si, vstal a díval se z okna.

Kdyby alespoň vyhlídka byla jiná, než do toho úzkého, špinavého dvorku!

Přišla žena jakási a rozvěšovala tam prádlo. Její počínání naplňovalo ho netrpělivostí: jak se pomalu shýbala, vybírala kus po kuse, roztřepávala je ve vzduchu, věšela na prohnutou šňůru a upevňovala kolíkem. A přece, když se koš vyprázdnil, a žena chystala se k odchodu, zmocňovala se ho jakási tesknota při pomyšlení, že bude zase sám.

Nechtěl mluviti s lidmi, vyhýbal se jim, bál se skoro styku s nimi, ale ještě více bál se býti sám. Rád je pozoroval z podálí, z úkrytu, kde se nemusil obávati jejich slov ani pohledů, s vědomím bezpečnosti, s jakým pozorujeme šelmy za mřížemi klece. Dělníci, kteří pracovali v lomu na stráni, kam bylo viděti okny jeho pokoje, učinili mu snesitelnější mnohou chvíli oněch těžkých dnů.

Sám... Proč je stále sám? Vzpomněl, že od jejího pohřbu nepřekročil nikdo z její rodiny jeho prahu. Proč? Byl si vědom svých provinění vůči ní; co však jim bylo o tom známo? A kdyby — měli právo souditi jej v těchto okamžicích, kdy sám trpěl nejvíce? Ach, věčný osud tonoucích lodí!... Tak se vzchopiti, vykonati něco, domoci se úspěchu, vyšvihnouti se zase, aby jim mohl člověk všem ukázati, jak málo mu na nich záleží. Ale vykonati, to znamená práci. A ta je vleklá, zdlouhavá, namáhavá, a je k ní třeba zdraví, klidu, síly...

Zastavil se u stolku a vzal zase skleněnou desku do ruky. Retušované oko dívalo se naň zle, a zdálo se, že se posmívá jeho myšlenkám. Pracovat...! Položil desku a přecházel.

Nyní již dokonce nebyl s to představiti si svou včerejší návštěvnici. Ať se namáhal jakkoli, viděl jen oválnou tvář s dvěma nestejnýma očima, jedním zlým a vysměvavým, druhým tupým, bezvýrazným, jedním okem Medusy a druhým okem haremové Turkyně. Náhle ho napadlo, že i podoba jeho ženy vymizela mu z paměti. Dovedl přivolati jenom jeden její obraz, onen z chvíle jejího hrozného utrpení. Tato podoba zatlačila všecky ostatní. Jak vypadala před svým slehnutím, kdy se ještě otáčela v kuchyni? Jak za svobodna, kdy spolu sedávali v tchánově zahrádce? Jak mrtvá v rakvi? Marně namáhal svou paměť těmito i jinými úkoly. Zdvihla se vždy jako kopnutý nemocný pes a o krok dále klesla zase bez vlády. Tento objev, že jeho nejsilnější schopnost, schopnost představovací jest ochrnuta, překvapil jej, jako když někdo po prudkém rozčilení zpozoruje, že pozbyl řeči. Jeho pud sebezachování procitl rázem ze mdloby, a těžká úzkost sevřela mu prsa. „Co ze mne bude?" tázal se, pohlížeje nehybně na skleněnou desku.

Ležela na stolku, a obraz na ní jevil se z této vzdálenosti pouze jako skupina bílých skvrn. A jemu se nicméně zdálo, že v této roztříštěné, bělavé ploše rozeznává jasně lidské oko, velké a stále rostoucí pod silným, obloukovitě vypjatým obočím, dívající se na něho se zlo-

myslným úsměškem. Přikryl desku archem papíru, ale oko šlo s ním. Couvalo před ním krok za krokem po podlaze, usedalo na nábytku a těkalo po stěně, kamkoli obrátil zrak. Jakoby obrovský páv rozprostřel svůj chvost celou místností, a toto děsivé oko šklebilo se se všech jeho per.

„Bože, co se se mnou děje?" zaúpěl rozrušen a zatěkal očima kolem sebe, jakoby hledal lávky, po níž by vyvázl na druhý, schůdnější břeh vědomí.

Někdo klepe . . .

Zastavil se v půli kroku a upřel na dveře dychtivě zrak, očekávaje vstup kohosi neurčitého, však kohosi, jenž mu přináší záchranu nebo alespoň ulehčení.

Vstoupil mladý, silný, bezvousý muž a rozpačitě pozdravil.

„Co chcete?" vyhrkl malíř nevlídně, zachmuřuje tvář.

„Jdu si pro tu fotografii, je-li už hotova."

„Co? Fotografii? Zase! Kolikrát mne ještě budete obtěžovat? Myslíte si, že nemám nic jiného na práci, o nic jiného starost, než o vaši fotografii? Myslíte, když dáte člověku jednou za rok vydělat několik mizerných grošů, že je vaším otrokem, že jste si ho koupili s tělem i duší, že máte nárok na všechen jeho čas, že ho smíte vyrušovat při jídle, burcovat ze spaní, pronásledovat jako zlé svědomí a stále mu předkládat svůj úpis?!"

„Ale vždyť už je to třetí týden, a vy jste mi ji slíbil do týdne," osmělil se mladík namítnouti. Řekl to mírně, nesměle, ale malíři se zdálo, že v jeho očích postřehl zlý, jedovatý posměšek, který ho ještě více popudil.

„Do týdne, hahaha!" zasmál se. „Proč pak ne za den, za hodinu? Svět by se nejspíše zbořil, kdybyste nemohl vyvěsit do neděle podobiznu svou a svých kamarádů nad postelí! Abyste věděl, nic nedělám, nic, nic, nic! A jděte se dát fotografovat, kam chcete!"

Muž ještě otálel. „Prosím . . . dal jsem zálohu . . . zlatku . . ." vykoktal bázlivě.

„Tady ji máte!" Vytrhl z kapsy tobolku, otevřel ji . . . obracel a zbledl. Bylo v ní jen několik desetníků. Stál jako přimrazen a čekal, že se otevře v podlaze propast, do níž by se mohl vrhnouti. Pojednou se hbitě otočil, sňal se stěny malý akvarel v kovovém rámečku a podal jej muži.

„Nemám právě peněz," řekl stísněně. „Ale tady . . . vezměte si ten obrázek do zástavy — má cenu dvacítinásobnou. A chcete-li, nechte si jej na památku. A nehněvejte se na mne, prosím vás, pro mé nevlídné chování. Nechtěl jsem vás urazit; jsem však nemocen . . . Nu, odpusťte mi!"

A skoro dojat podával mladíkovi ruku.

„Co to tropím?" tázal se s úžasem, když byl zase sám. „Proč jsem tak spílal tomu chuďasovi, jenž přece ničeho nezavinil? Odkud to náhlé vzplanutí, ten bezdůvodný hněv?" Cítil se pokořeným a zahanbeným, tak zahanbeným, že sklopil oči před svou vlastní tváří, která se objevila v protějším zrcadle.

Náhle mu probleskla hlavou myšlenka. Ne, to nebyl on, jenž tak řádil, to byl někdo jiný, někdo druhý v něm, za něhož nebyl odpověden, nad nímž neměl moci. A druhá myšlenka v patách sledovala: „Bože můj, šílím!"

Řekl si to tak tiše, bez zoufalých gest a vzdechů, s takovým bezcitným, přesvědčujícím klidem. A usedl na židli, sklonil hlavu na prsa a přivřel oči jako ve mdlobách — — —

Pak se zvolna probouzel. A měl dojem, že se nachází sám, na vraku lodi, jež pozbyla v bouři kormidla. Pobíhal bezradně po liduprázdné palubě a chtělo se mu křičeti, křičeti do tmavého prázdna, kde řvaly vlny a kde se šklebila zpěněná tlama víru. A najednou padal kamsi s veliké, veliké výše, vzduch hučel mu v uších, a pod ním skřípalo cosi, jako obrovské, železné čelisti. Prožíval chvíle odsouzence, jemuž právě byli oznámili ortel smrti. Prožíval muka nevylíčitelné hrůzy, a plaménky démonických očí poskakovaly kolem něho a napájely se pohledem na jeho utrpení.

„Ne, ještě ne!" vzchopil se náhle. „Ještě je čas, ještě je možnost záchrany. Jen dostat se odtud, z toho těsného hrobu, z té černé samoty, z toho těžkého, vydýchaného vzduchu, z těch stěn, které se ještě třesou výkřiky umírání, z těch koutů, kde světélkují ještě tlící naděje mládí. Někam ven, daleko, na slunce, někam, kde šumí koruny cizích stromů a hovory neznámých lidí!"

Uniknout . . . ale kam? Neměl příbuzných ani přátel, neměl peněz a deset dní žil už z úvěru hostinského. Přemýšlel úsilovně, namáhavě, těžkopádně a konečně unaven, jako tonoucí, jehož opustily síly, položil se lhostejně na znak, a dal se unášeti vlnami osudu k břehům Života nebo peřejím Smrti!

Nové zaklepání na dveře, lehké, pevné a pružné vyrušilo jej z lethargie a vrátilo skutečnosti. Zdvihl se těžce a zachvěl se. Bál se neznámého příchozího, bál se jeho slov i svých vlastních. Cítil strach nemocného při příchodu operaterově, a vznikl v něm úmysl přiskočiti ke dveřím a zastrčiti závoru. Tu se však již klepání opakovalo, a dveře se otevřely. Mladý muž, štíhlý, elegantně oděný, s tváří lokaje nebo lázeňského číšníka.

„Rudolf z Hartmannů", představil se ztrnulému a mlčícímu malíři, podávaje mu skoupě ruku. „Sestra mi řekla, že máte obraz našeho zámečku. Buďte tak laskav, rád bych si jej prohlédl."

Pozoroval obraz několik minut s nehybným obličejem. „Mhm, hezké," pochválil pak blahosklonně s blaseovaným poloúsměvem. „Je ten obraz na prodej? Co byste zaň žádal?"

Několik číslic přeletělo plaše stepí Lamačova mozku, i vhodil mezi ně na zdařbůh své lasso.

„Stotřicet zlatých." Byla to první slova, která pronesl ke svému hosti.

„A rámec? Obstaráte mi laskavě také vhodný rámec?"

Malíř přisvědčil.

„A kdy si budu moci pro obraz poslat?"

„Dostanete jej v několika dnech poštou z Prahy."

Malíř doprovodil hosta ke dveřím, pak přistoupil ke stolu a sebral chvějící se rukou rozložené bankovky.

Stotřicet zlatých! Jaká šťastná náhoda, ba, jako řízení nebes ... Nyní může jeti, brána je otevřena.

Ale kam?

Jeho fantasie, oživena zábřeskem štěstí vzchopila se k práci. Kolébal se zvolna na židli a zdálo se mu, že leží na pokraji lesa, pod houpajícími se větvemi. Širá louka zasvítila mdle svou zelení. Nikde živého tvora, jen běláskové těkali po žlutých květinkách, a les tiše prozpěvoval se zavřenými ústy.

Ach, jak je to všecko již známé!

A louka se propadla v křivé údolí se sraženými domky, a nad ním zazářil ledovec svým růžovým, lesklým hrotem.

Lásko minulosti, mám se zase uchýliti ke tvým půvabům?

Pojednou ztajil dech a naslouchal. Temný hukot zavzněl z dáli a vzrůstal jako hukot blížících se zástupů. Šero očekávání pohltilo ledovec, pak se roztrhlo, a nesmírná plocha vodní zaleskla se před ním.

Moře! sne mého dětství a touho mého mládí!

Odkvapil do svého pokoje — —

Když mu posluhovačka přinesla večeři, zastihla jej skloněného nad jakousi mapkou, po jejíž barevné ploše bloudil tužkou.

„Tak se přece odtud dostanu, paní Brázdová," oslovil ji, „tady z té lidomorny ... Však bylo na čase! Ještě nějaký týden a zbláznil bych se, zapálil barák nad hlavou, někoho zabil, nebo si roztříštil hlavu o zeď. A tam ... tam je volno a šíro, silný vzduch a plno slunce, tam se všecko zahojí a na všecko zapomene."

Stařena naň vytřeštila oči. Hovornost jejího pána, jenž s ní nikdy nemluvil více než několik nezbytných slov, ta divná řeč zpola hrozná, zpola nesrozumitelná, jeho planoucí oči a tváře temně zardělé, to vše ji překvapilo, zmátlo, poděsilo. Vzpomněla si na jeho divný život od paniny smrti, na jeho prudké procházky pokojem, na jeho mrtvé civění v koutě pohovky, na jeho samomluvy, které slýchala za dveřmi, na jeho nemírná kouření a nedotknutá jídla ... a ucouvla ke dveřím.

„Milostpane," zajíkla se, „neměla bych dojít pro doktora?"

Podíval se na ni tázavě, pak se usmál.

„Doktora? Milá paní Brázdová, já už mám svého doktora! Pojedu k němu. Vidíte? tadyhle bydlí." Ukázal jí tmavý bod v modré skvrně mapky. „Ten mne jistě uzdraví bez prášků a medicin ..."

* * *

Přišel na nádraží za časného rána a oddechl si volně. Díky, nebylo tu známých. Ale poprchávalo, a nebe bylo jednotvárně zamračeno. To jej skličovalo. Což potrvá-li toto počasí několik dní? Neměl však odvahy vrátiti se domů.

Ale než dojeli třetí stanice, deštík ustal, a v šedivé obloze objevila se modrá trhlina. Tato změna a rostoucí vzdálenost domova oživily jej tak, že se dal do řeči se svou sousedkou, mladým děvčetem venkov-

ského vzezření, nehezké, ale příjemné tváře. O počasí, o žních, o řepě a bramborech, o pěstování chmele. Ona měla o hospodářství mnohem větší vědomosti než on, ačkoli prožil velkou část života na venkově. Dovedla mu velmi jasně vyložiti, jakých výhod skýtá užívání „drátěnek" místo chmelových tyčí a poučila ho o chovu bourců hedvábníků, jimž se zabývala, a který jí loni vynesl přes sto zlatých, jak s pýchou podotkla. Všecky tyto věci ho velmi zajímaly, i litoval skoro, když jeho sousedka opustila kupé.

Pahrbkovitá krajina českého Švýcarska sunula se kolem oken. Vrchy a kopce zdvihaly se se země, údolí prostírala svůj klín, lesíky přebíhaly, a časem vztyčil se tovární komín, snaže se roztrhnouti plující obláčky. Řeka běžela vytrvale vedle vlaku, jako pes vedle pána, hned se rozlévala v šíř, hned se úžila, snažíc se proklouznouti mezi těsnými břehy. Parníky, čluny a vory loudaly se po jejím třpytném hřbetu.

Mladý, hubený člověk, dělník, který jel už den a noc z Budapešti, vyrušil Lamače nesmělou otázkou, kdy dojede do Štětína. Nežli mohl malíř otevříti svůj jízdní řád, vpadl už tlustý, krevnatý pán a, přemítaje chvatně listy svého Coursbuchu udával tazateli s jistotou konduktera hodiny a vteřiny zastávek, referoval o kuchyni těch a oněch nádražních restaurací a doporučoval nocleh v těch a oněch štětínských hotelích. Pak přešel rychle na poměry v Německu a na poměry v Rakousku, posmíval se obstrukci v parlamentě a bezradnosti vlády a proklínal všecky ty lumpy štváče, kteří jsou vší tou mizerií vinni. „Jsem-li já Němec a obchodníkem, a vy Čech a obchodníkem, potřebujeme se přece navzájem, ne? A není to nesmysl takhle se stále rvát, dva nejpoplatnější národy v říši, a polským šlachčicům přenechat vládu?" horlil zatínaje bílé zuby časem energicky do červeného salámu. Pak, než se kdo nadál, vyskočil na kterési malé stanici z vozu, odhodil pomaštěný papír do písku a vrhl se s hlukem na krk vytáhlému mladíkovi s cereviskou na hlavě.

A zase se střídaly kopce s dolíky, přebíhaly lesíky, a blýskala se řeka.

Mladý dělník spal v rohu kupé, a bledost těžké únavy pokrývala jeho obličej. U druhého okna bavil se pán protivné, drzé tváře s dvěma stárnoucími pannami, které se stále chechtaly, mluvily obě zároveň a chroustaly plnými ústy cukrové koláčky.

Pak zastavili v drážďanském nádraží, a malíř, vystoupiv na perron, pozoroval mrak lidí, vychrlený současně třemi vlaky, jak řídnul a řídnul, až rozsáhlý klenutý prostor oněměl.

A zase jeli, jeli, a podél vlaku vlekla se do nekonečna fádní rovina, nad níž staromodní větrníky otáčely ospale svými černými křídly.

Pak vyskočil po jedné straně vlaku nový dům s nápisem „Tanzschule", pak na druhé začervenalo se několik cihlových budov továrních, pak obrovský nápis „Hotel" začernal se ve výši . . . a strmá hradba vysokých domů s hustými řadami oken valila se proti vlaku.

Berlín . . .

Lamač vystoupil na Anhaltském nádraží, koupil si u muže s pikl-haubnou plechové číslo, vsedl do jedné z nesčetných drožek a dal se vézti k Lehrtskému nádraží.

Poprchávalo, trávníky městských sadů usmívaly se svěží zelení, a voda Sprévy byla černá prachem.

* * *

Sotva že vyšel z restaurace, kdež byl poobědval, zastavil ho starší muž dost ošumělého zevnějšku a, mrsknuv okem po kabelce na řemeni, která se houpala po boku malířově, nabídnul se mu za průvodce městem.

„Ukážu vám Braniborskou bránu, parlament, ulici ‚Unter den Linden', paláce královský a císařský, vítězný sloup, vítěznou alej, Thiergarten...“

„Ne, děkuji vám, dávám se nerad vodit,“ odmítl rozhodně a hleděl, aby se dostal z dostřelu opovržlivých pohledů průvodcových.

Kráčel na zdařbůh po břehu říčky, přešel kamenný most, jenž se marně snažil vzepnouti se v mohutnější oblouk mezi blízkými břehy, obešel massivní budovu říšského parlamentu, a hle, braniborská brána, robustní, přísná, ponurá zdvihala se před ním. Jejími třemi průchody valily se rozptýlené davy lidí a vytryskovaly roje kočárů, rozletujících se všemi směry a vyhýbajících se mrštně vagonům elektrické dráhy, tramwaye a omnibusům, jež se chvílemi kupily na křižovatkách ve vozové barrikády, které se v nejbližším okamžiku rozpadly jako stavba z karet. Veliká, červená voznice přejížděla nevšímavě kolem, chrlíc svými rozstřikovači na dlažbu déšť vody a ponechávajíc u chodníku úzkou suchou cestičku, po níž uháněla řada bicyklů jakoby spjatých v jeden řetěz.

Malíř pozoroval chvíli tento ruch, a neobyčejné ticho tohoto víru lidí, koní a povozů jej překvapilo. Vozy jakoby ujížděly po slámě, koně jakoby měly kopyta ovázána suknem, a lidé jakoby rozmlouvali polohlasem o důvěrných záležitostech.

Pak opustil chodník a, ohlížeje se opatrně, jako člověk odvyklý velkoměstskému životu, prošel branou. Ocitl se „Pod lipami“ a, kráčeje zvolna širokou ulicí, dal defilovati špalíru paláců, vážných, přísných, domýšlivých a skoro vesměs těžkopádných, jež si tu hověly na sluníčku jako nasycení hroši.

(Pokračování.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

SVATOPLUK ČECH:

Sekáči.

I.

Vy lány široké a luhy,
poli nesčíslné pruhy,
kam až sahá chodce zor,
jak smavo mi,
jak zdravo mi,
když letí zraky nespoutané
přes vaše vzorce pestrotkané
až k modru hor,
jichž obrys lehce vdechnut na obzor!

Vy líchy zelené a zlaté,
s českou duší pevně spjaté,
její vzpomínka i sen,
z těch vašich pout
se těžko zout:
nechť kdekoli váš rodák vězí,
jej obletá dech vašich mezí
a ve vás jen
klid nachází, sám sobě navrácen.

Jen jedna hymna k nebi vznáší
pravé vzlety země naší,
z jejích citův utkána:
když pod blankyt
nad mořem žit,
nad sekáčů a žneček davy
svůj vznese trylek rokotavý
zpěv skřivana
a práci pěje libé hosanna!

Nechť klasy ducha žít nám třeba
nebo jít za skývou chleba
v trhů vír a dílen hluk,
v ten ruch a shon
jak dalný zvon,
jenž zabloudilce volá zpátky
v kraj, kde je doma, na klín matky,
vždy onen zvuk
se ozve zas a zrychlí srdce tluk.

Nechť valem tíhnem' v městské vřavy,
přece náš je živel pravý,
pravým teplem dýše krb
tam jedině
v té šířině,
kde v dál se táhnou lány, luhy,
kde voní doškou mezí stuhy,
kde zvoní srp
ve žlutém obilí a modru chrp.

II.

Na širokých polích,
na dalekých polích
jaká krása dnes!
Stébel husté davy
výše mužské hlavy
stojí jako les.

Klasů jasné vlny
těžkým zrním plny
šumí vedle cest,
a když van je sehne,
mezi nimi šlehne
na sta modrých hvězd.

V brokátovém hávě,
v plné letní slávě
září každý lán,
těší se své kráse,
všecek usmívá se,
sluncem zulíbán.

Však tu nivou náhle
prochvělo cos táhle
jako teskný vzdech,
jakby všechno zbledlo,

s uleknutím vzhledlo
k hrstce šedých střech.

Odtud blesklo cosi —
zasvitly tam kosy
v jitřním pablesku,
s nimi na rameně
muži odměřeně
vyšli na stezku.

Postavy to silné;
ruce tvrdé, žilné;
osmahlá je pleť;
i hruď, zpráhlá žárem,
režných košil spárem
svítí jako měď.

Sbor ten, s krbci v pasu,
došel k moři klasů,
kosy sklonil v zem,
na hoře pak na ně
složil drsné dlaně,
chvíli postál něm.

Ještě v zadumání
rozhlíží se plání
přes ten zlatý les,
pnoucí se tu v pýše
po široké líše
naposledy dnes.

III.

Starý sekáč:

Úroda tu požehnaná —
jenom hleďte na ni!
jako jiskřící se zlato
v boží štědré dlani.

Jiskra:

Boží dlaň je otevřena,
a v ní hojné dary;
jen že u ní s holí v ruce
hlídač volá: Vari!

Šimon:

Smíšek jsi — mně nad tím řádem
jenom žluč se pění,
že i boží ruku vlídnou
v pěsť si na nás mění.

Starý sekáč:

Nechte, hoši, mudrování,
raděj' čile k dílu,
dokud slunce v plném ohni
nesedí nám v týlu.
A ty, mladý jonáku,
čiperný náš zpěváku,
než schystáme kosy,
zazpívej nám cosi!

IV.

Píseň mladého sekáče.

Sekáči jak vojáci
jdou si pěkně řadou,
jdou si polem veselí
a kde máchnou ocelí,
všechno na zem kladou.
Kosa pěkně zkřivená,
naklepaná, broušená,
do kola se blyští
a jak vítr sviští.

V jeden ráz hned celý šik
leží porubaný,
ale jeho mrtvoly
jsou jen klasů chocholy,
krví mák je planý.
Nejdem vraždit do boje,
vojáci jsme pokoje,
a náš palaš křivý
nás i jiné živí.

Jako voják vesele
jdu si pěkně v řadě,
za kloboukem chrpu mám,
na zrak modrý vzpomínám,
důlek v bílé bradě . . .

Kosa k tomu tančící
rozvlněnou pšenicí
do kola se blyští
a jak vítr sviští.

Šimon:

Věčně jen kol modrých očí
tvoje myšlenky se točí.
Co nás moudré těší, tísní,
marno čekat ve tvé písni.

V.

Zpěv jiného sekáče.

Pěkně sekat z rána,
hned jak sejde rosa:
v ruce ještě čerstvé
letí pírkem kosa.

K tomu vyhrávají
skřivanové shora
krásněji než hudba
královského dvora.

Dobře se nám seče —
ale škoda, braši,
že ty naše kosy
nežnou pšenku naši.

Požehnané lány
vůkol přeširoko,
dvory, sady, luka,
kam až sahá oko,

i les, který v dáli
kraj náš vroubí temně —
všechno pánům patří,
nám ni hrstka země.

Naše v širém světě
jsou ty kosy pouze
a ty zdravé svaly,
k tomu s bídou nouze.

VI.

Šimon:

Toť už jiné! Tvoje noty
líp nám zvoní do roboty. —
Ptám se, bratři, kdo ty meze
jakými táh' právy?
lánů sta pro pány, kněze,
nám ni hrstku trávy?
A proč rukou mozolnatou
lopotím se v poli,
z něhož jiný žeň si zlatou
vozí do stodoly?

Jiskra:

Vždyť on královským ti platem
každý mozol zlatí!

Jiný:

Baže! Kdo z nás hodí kosou,
věru málo ztratí.

Šimon:

Spíš tou kosou — —

Starý sekáč:

Ticho, konec!
Už nás práce volá.
Před polednem až tam k dubu
ať je lícha holá!
Pak nám schladí horká čela
větev rozložitá,
kde už z jitra jakýs lenoch
— hleďte! — lelky chytá.

VII.

Poeta
(na procházce):

Dub osamělý vévodí tu kraji
jak obr zasmušilý v plesu žní,
snad zbytek doubravy, kam nosil v taji

svou ještě oběť pohan poslední.
Zde usednu si na omšený kořen,
bych — druid nový střízlivějších dnů —
svým zrakem v půvab nivy letní vnořen
tkal po ní vlákna pavučí svých snů.

A snad můj vzdech nad tímto divadlem
sám jediný zde rozkoš, obdiv hlásí,
má duše jediným snad zrcadlem,
v němž obhlíží ten kraj své letní krásy.
Snům vesnickým v tom klasů vlnobití
jen zlato zisku příštího se třpytí
a kdyby víla Poesie tam
se vánkem přikradla, kde slunce mění
kos prostých ostří v démantový plam,
zvuk hrubých slov o všední péči denní
by zaplašil ji, šprýmy ošumělé
jak čáry na sekáčů snědém těle.

Leč víla ta jen z dáli v jemnou duhu
mi šatí oněch postav prostý řad,
a skromnou žatvu skutečného luhu
v lán mění snů, v žeň pohádkových vnad:
tu převysoko jako zlaté háje
pnou klasy nezemské svůj třpytný stvol,
květ máku, chrp z nich svítí ohněm báje,
sta purpurových, safírových kol,
a velký srp jak oblouk půlměsíce,
ze stříbra lesku tajemného skut,
plá pod oválem něžným snivé líce,
jíž Boza jímá uzardělá Rut.

Můj život sám — zda bděním jest či sněním?
Co přelud pouhý v něm? co skutečnost?
Jdu světa, lidí ruchem každodenním
jak z jiných sfér sem zabloudilý host.
Jak mydlin vzdušný třpyt se pro mne skvěje
zjev měnivý té zemské oblasti —
co podstata mi jeho? Lidské děje
mně divadlo, v němž nemám účasti.
I v nitru vlastním citů vlnobití
— ples, bolest, rozkoš s vášně závratí —
mně zdá se jiného jak odraz žití,
kde světa toho řády neplatí,
kde tupým snem se jeví život davu,
jenž tyje v požitku neb jako skot
ve stálé robotě svůj lije pot
pod těsným jařmem smluveného mravu.

Snad Kosmu duch, když vzbudil dechem žití
na zemské kouli mravenčí ten rod,
by tvář jí zryli chodeb svojich sítí,
z ní žili, tyli, krmili svůj plod
a boje sváděli o stébla, střepy,
v tom shonu žití pro vše jiné slepi, —
k nim vtrousil jiné též, by jejich zorem
sám pozoroval svého díla vděk,
lad barev skrytý ostatním a forem,
pel tajemný svých tvůrčích myšlenek . . .

Hle! tito kolem v potu kosí, žnou,
by pána krmili a sami syti
po práci večer, nízkým stropem kryti,
kam sklonit měli hlavu zemdlenou.
I my jsme ženci; ale k práci jiné
nám vlání klasů myšlenkových kyne:
z těch zrn, jež ruka naše zasije,
dav nechystá si všední těla chleby,
než svatozářná duchů hostie
od prachu zemského se vznáší k nebi!

VIII.

Myšlenky sekáčů.

Starý.

Co jsme my se natančili
    spolu vesele,
co jsme, koso, pokosili
    pšenky, jetele!
A nechť hlava teď se bělá,
    nakřivuje plec,
ruka stará dále tančit
    musí s tebou přec.
    Koso, neustaň,
    dokud slouží dlaň!

U syna sic, Bohu díky,
    suchý koutek mám;
ale chuďas drobet chleba
    s nouzí shání sám.
Z holých dlaní hejno dětí
    uživit je kříž —
nesmí k tomu starý táta
    padnout na obtíž.
    Koso, neustaň,
    dokud stačí dlaň!

Beztoho za krátkou dobu
bude konec as,
službu vypoví mi ruka,
stářím klesne vaz;
a pak musím rozloučit se
navždy s robotou,
chodit pěkně po staveních
v pátek žebrotou.
Koso, braň se, braň,
dokud stačí dlaň!

Za humny už jiný sekáč
očekává mne,
samého mě jako stéblo
rázem podetne.
Po lopotě odpočinu
tamhle nad bory
na hřbitově vedle vrátek
u své Barbory.
Koso, neustaň,
dokud slouží dlaň!

Ženich.

Kosa kruhem zavíří,
složí k řádce řádku,
by též halíř k halíři
klad se na hromádku.
Svatba bude za krátko,
třeba platit štolu,
až, mé drahé děvčátko,
z chrámu půjdem spolu.

Samo potom obilí
klást se bude řadou,
vzpomenu-li co chvíli
na svou ženu mladou.
A když kraj se zašeří,
půjdu vesel domů,
kde mě přijme s večeří
a s hubičkou k tomu.

Budem v polích, ve dvoře
spolu práci shánět,
úsporu si k úspoře
do truhlice schránět,
bude těšit za krátko
stříbrným nás hlasem,

koupíme si prasátko
a snad kravku časem.

A bůh dá, že k posledu
i svou vlastní střechu
pořídit si dovedu,
třeba z došků, mechu;
usedneme pod jabloň
ve svém vlastním sádku —
Vesele dál, koso, zvoň
a klaď k řádce řádku!

Starší muž.

Lopotila se mnou žena
od úsvitu do noci,
pak i synek mladou rukou,
dcera byla k pomoci;
scházely se, trocha k troše,
trpce naspořené groše,
každý z nich byl skropen potem
z vrásek čela našeho — —
Vzpomenu-li, takhle kosou
vztekle máchnout do všeho!

Pojednou sem zpráva letí,
jaký v městě shon a hluk:
zpronevěra — hýřili tam
z mozolů sta chudých ruk!
Rázem bylo po všem veta,
zač jsme soužili se leta,
nechť si potom kočár vezl
k soudu toho, onoho — —
Věru, kosou, jenom kosou,
takhle kosou do toho!

Žena ulehla z té rány —
dosud chodí jako duch.
Drahé léky — práce málo —
u žida mi roste dluh.
Zmizel ženich naší Bětky,
lačný jen té peněz špetky;
ona teď jak stín se plouží,
stále pláče pro něho — —
Jářku, kosou, jenom kosou,
takhle kosou do všeho!

A teď pomocník mi ještě,
Józa můj, na vojnu vzat,

když mi rozkvet' v plné síle,
do práce jak lítý kat.
Nyní steskem hlavu věsí
a snad chřadne v dálce kdesi,
nebo zvětřilce mi vrátí
místo synka hodného —
Inu, kosou, jenom kosou,
takhle kosou do všeho!

Šimon.

Jeden pluhem brázdy ryl,
potem svým je smáčel,
druhý pilně zrní sil,
třetí pole zvláčel,
a když vzejde klasů houšť
na bohaté líše,
ten, kdo prstem nehnul tam,
obchází ji v pýše.

Vedrem s čela prýští pot,
umdlévají páže,
hejno lidí o překot
kosí, hrabe, váže;
jenom jeden ve stínu
hoví sobě tady,
hledě vesel, jak mu tam
rostou snopů řady.

Mlatci tepou o závod,
až je ruka brní
a s čel jejich horký pot
skrápá v jasné zrní,
v sýpce pak jich dílo pán
zkumným zrakem cení,
rád, že pšenky hromadu
v kupu zlata změní.

A když mouku vyrobí
práce mlýnské chasy,
nejbělejší ozdobí
dortem panské kvasy,
z nejhorší pak chleba kus
stačí na den celý
těm, co v potu orali,
sili, žali, mleli.

(Pokračování.)

Č. VLACH:

Kapitoly z okkultismu.

Okkultismem v širším smyslu jest odvěké úsilí lidstva o vysvětlení nevysvětleného, o proniknutí černé tmy, která ducha lidského na všech stranách zaráží a uráží, snaha o otevření smyslům nadsmyslného, o rozluštění velkolepé hádanky, vepsané v modro oblohy a v jiskření hvězd, v záhyby životní na povrchu zemském i v mlčelivé šero hrobové a záhrobní. Okkultismem (tajnou vědou) nazývají se také vědomosti a dovednosti, jež, ležíce stranou officielní vědy, jsou majetkem jen několika jednotlivců, kteří úzkostlivě chovají je v úkrytu, aby užili jich ku svým více méně sobeckým neb kastovním účelům.

V okkultismu jest velký kus kulturní historie lidstva, a v jeho závojích zahaleno jest zajisté ledacos, co potomci naši přičtou k svému vědění. V něm stojí bystrozraká spekulace vedle zmateného blouznění, v něm stojí pravda vedle klamu, a klam zosnovaný za povznesenými účely vedle prasprostého výdělkářského humbugu.

Podnikneme několik volných vycházek do tohoto velezajímavého a v mnohých partiích mocně vzrušujícího kraje; ne v pose hrdých adeptů tajného umění a také ne s jízlivým skepticismem, jenž nijak není zdůvodněn, nýbrž jako prostí turisté, kteří vyhledávají neznámé pro svou zábavu a k svému poučení.

PRAKTICKÝ OKKULTISMUS INDŮ.

Dr. Baumgarten vypravuje v časopisu „Sphinx“:

Od roku 1878, kdy Charcot uvolnil klatbu, již byla věda vyslovila nad magnetisty, pronikli přemnozí lidé „profanní“ do temné oblasti okkultismu a vynesli odtud řadu objevů, jež pod novými jmény jako nové zboží vyložili na svůj krám. Ale všecky tyto objevy byly známy již staletí, snad tisíciletí, jen naše školská slepá věda o nich nevěděla. Z nálezů o hypnotismu a suggesci, které podařilo se vyexperimentovati Charcotovi, Baurnevillovi, Preyerovi a jiným, ani jediný není nový, všecky vyčísti lze ze spisů Du Poteta a jeho žáků; mnohé vyskytují se již u prvních mesmeristů a mnohé ještě dříve, v 18. století.

Bráhman, proslavivší se jako portugalský abbé Faria na počátku našeho století ve Francii svými experimenty, zbudoval první theorii o suggesci, v níž stojí namnoze na dnešním stanovisku vědeckém. Spis jeho jest pravým zlatodolem v tomto oboru, píše v něm o přenášení myšlenek, o čtení zavřených knih neb zapečetěných dopisů, o zírání v dálku, přemísťování duší a pod.

Bráhman Lahanteka, když cestoval v r. 1854 v Americe, podal skvostné důkazy moci své vůle nad posluchači a čtení myšlenek:

Na jeho povel, silou suggesce, všichni bez výjimky viděli hejno neznámých ptáků poletovati nad svými hlavami a slyšeli jich zpěv. Mezi dvacíti mincemi označil jim několikrát po sobě tu, na niž upjali pozornost.

Tajná korrespondence v bazarech Východu, zvaná „hindostan" neb v západní Asii „khabar", jest všeobecně známa a dokázána. Korrespondencí touto přicházejí zprávy rychlostí blesku, rychleji než po telegrafu. Ve válce krimské zvěděli bráhmanové o pádu Sebastopolu a o uzavření míru dříve než Angličané. V r. 1816 vzbouřili se národové Hindostanu proti Angličanům, protože jim tajná korrespondence téhož dne dopoledne, kdy bojována bitva u Waterloo, přinesla zprávu o jich porážce; ale odpoledne zvěděli již, že se karta obrátila, a umírnili se zase. O pravosti této korrespondence, dokumentované také zprávami cestujících ze střední a severní Asie, sotva lze pochybovati, k vysvětlení jí však dosud nikdo nedospěl. Snad užívá se při ní tajného zrcadla „Sarwa anjoun", s nímž podle zpráv operuje se následovně:

Hrstka semene dolichos lablab upraží se, utře na jemný prach a svlaží bobrovým olejem; na to usmaží se směs v novém hliněném hrnci a vloží za odříkávání zvláštní formulky a za vyslovení příslušného dotazu do dlaně neporušenému hochovi. Za krátko zjeví se chlapci ve hmotě tajůplné postavy. Napřed přejde zametač ulic, fourach, a po něm přejde nosič vody; fourach se vrátí, rozprostře koberec, a na koberci usadí se skupina duchů, kteří žádanou zprávu podají.

Tak děje se v Hindustanu, a podobně, podle zprávy hraběte de Laborde, také v Egyptě. Tam zjevil se dítěti napřed turecký voják, zametající prostor před stanem.

Magliulo přinesl z Alžíru jednodušší recept k upravení kouzelného zrcadla:

Ve dlani levé ruky načerní se inkoustem terč velikosti mince a na něj nakápnou se 2—3 kapky jakéhokoliv oleje. Po té magnetisuje se terč pravou rukou několika čarami, což ostatně i jiný člověk může vykonat, ruka opře se, aby pohodlně ležela, a čarující zadívá se pevně na černý terč, při čemž i zrak i myšlenky přísně musí býti soustředěny.

U osob nervosních neb lymfatického temperamentu dostaví se zjevy za krátko, u osob zdravých a silných teprve po delší době. Soustředěnost zraku a myšlenek způsobí auto-hypnosu.

Nutno však důtklivě upozornit, že auto-hypnosa jest nejvýš nebezpečná. Často dostaví se po ní zuření neb pomatenost, ještě častěji náchylnost k deliriím neb klamným představám. Du Potet zkusil následky sám na sobě, upadl v stav jakési démonické posedlosti a trpěl nejděsnějšími halucinacemi. Podle Pavla Gibiera počínají si s tím lidé jako děti, hrající si s dynamitovými patronami.

Přejdeme nyní ku zprávám missionáře Huca (Souvenir d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine), jež vynesly autorovi nemalý posměch vědátorů, zejména mediků, které však novými a novými pozorováními odjinud posunuty byly v řadu úkazů, zdánlivě sice

nemožných a nepřirozených, jichž vysvětlení však positivní vědou můžeme v brzku očekávati.

O velkých svátcích pořádají tibetští lamové náboženské slavnosti v nádvořích svých klášterů. Před portálem chrámu zbudován jest oltář, kolem něhož v širokém kruhu rozestaveni jsou lamové. Za nimi tísní se poutníci. Vystoupí bokte-lama, z pravidla mnich nižšího řádu, kráčí vážně k oltáři, usadí se naň, vyjme dlouhý nůž ze svého pasu a položí jej na svá kolena. Nyní začnou lamové odříkávati modlitby, náležející k této hnusné ceremonii; mluví nebo lépe zpívají čím dál tím rychleji, hlasitěji, vášnivěji, až na konec přejde zpěv v pustý řev, promísený příšerným vytím. V tomto okamžiku vztyčí se na oltáři sedící mnich, který za zpěvu chvěl se na všech údech a svíjel v křečích, odloží pás a zástěru, jíž jest ovit, chopí se posvátného nože a otevře břicho své dlouhým řezem s hora až dolů. Věřící vrhají se na kolena a dotazují se po budoucích a skrytých věcech. Šílený mnich, stojící před davem zkrvaven, s obnaženými střevy, v obličeji bled jako mrtvola, s vytřeštěnýma očima, odpovídá. Když byl tazatele uspokojil, nabere z rány krve do pravé dlaně, vznese ji k ústům, foukne po ní třikrát a s pronikavým výkřikem rozhodí ji do vzduchu. Na to přejede si rychle dlaní po břiše, a rána zacelí se okamžitě, a tak dokonale, že nezbude ani stopy po hrozné operaci.

Huc, přičítaje ovšem zázrak tento silám ďábelským, tvrdí pevně, že při něm všeliký klam a podvod naprosto jest vyloučen.

O podobném zázračném léčení jsou zprávy i odjinud. Všeobecně jest známo, že tančící a řvaví dervišové přivádějí se dlouho trvajícím úsilným křepčením neb hulákáním v jakési epileptické vytržení, v němž beze škody olizují žhavá železa a způsobují si děsná zranění. Didier viděl v Kairu, jak bodali si ostré hroty do prsou, do hlavy, do očí, jak nechali se přenášeti mešitou, nabodnuti na dlouhé piky, jichž bodce vyčnívaly jim mezi rameny a pod. Theophil Gautier popsal velmi podrobně a drasticky děsné jejich produkce, jimž ve Skutari a Peře byl přítomen. Vyslanec Gobineau viděl v Persii ekstatiky žhavé uhlí žvýkati. Bastian vypisuje, jak burjatští šamané do ohně skáčou a žhavá železa ústy si protahují, že až chýše naplní se pronikavým zápachem spáleného masa.

V časopisu Pall Mall Gazette vypravuje cestovatel o kouzelnici z Kamerunu: Žena tato dovedla povznésti se od země a před mýma očima přikouzlila právě useknutou ruku k rameni tak, že ani jizva nebyla znatelná. Moc její byla hrozná: Kdysi vztyčila, syčíc jedovatá slova proklínání, kouzelnou hůl svou proti vojínu, jenž ji pohaněl, a silný, veliký muž ten účinkem její kletby takořka se rozplynul. Svaly jeho smrskly se, kůže svraštěla; za několik minut zbyla z něho pouhá kostra. Jindy proměnila dotekem své hůlky mladou silnou ženu v kamennou sochu. Proměna byla tak dokonalá, že žena, když jsem revolverem svým ji oklepal, vydávala zvuk, jako by byla z mramoru.

Čím více nových zpráv o okkultních úkazech dostává se na veřejnost, tím většího významu nabývají zprávy staré, jimž podkládáno svého času pouhé šarlatánství, nehodné, aby člověk vážně jím se zabýval.

Známi jsou v tomto oboru také Drůzové, žijící na západním svahu Libanu. U nich rozeznávají se ukkálové (zasvěcenci) a džahhilové (nevědomí). Ukkálové tvoří tajný řád o různých stupních, do něhož může vstoupiti každý Drůz, který podrobil se jeho předpisům. Ukkálům není dovoleno zdobiti se, a předepsána jim v bytu, ve stravě i oděvu největší zdrženlivost. V řádu pěstuje se magie již několik století, a výzkumy, před nezasvěcenci přísně tajené, přecházejí tradicí s pokolení na pokolení. Anglický cestovatel vypravuje toto o své návštěvě u šejcha Bešira:

Požádal jsem šejcha, aby mi ukázal nějaký kousek svého kouzelnictví, on však žádosti mé rozhodně odepřel. Zabývá prý se leda léčením. Teprve později, když jsme se spřátelili, nabídl se, že mne něčím pobaví. Vzal obyčejný džbán a postavil jej mezi dvě z přítomných osob, jež proti sobě seděly. Džbán stál a nehýbal se, šejch pak jal se velmi rychle cosi odříkávati, zdálo se mi, že verše z Koranu. Džbán zůstával stále nepohnut, a šejch odříkával své verše rychleji a rychleji, dávaje si takt tleskáním pravou rukou do levé, a tak se rozčilil svým úkolem, že přes studený vítr, zavanující do světnice, pot proudem tekl s obličeje do vousů. Konečně počal se džbán pohybovati a opsal s počátku zvolna, potom rychleji několik kruhů. Šejch umlkl, a džbán se zastavil. Po přestávce několika minut začal šejch zase se svým zaklínáním, a džbán kroužil na novo. Konečně ustal šejch, zvedl džbán a přiložil mi jej k uchu. Slyšel jsem v něm klokot a syčení, jako by se v něm voda vařila. Na to vylil šejch vodu ze džbánu do poslední kapky, odevzdal jej sluhům a ulehl, jsa zcela vysílen, na divan. Později řekl mi, že jest již příliš stár na takovou námahu. K léčebním výkonům, při nichž neužíval léků, nýbrž jen formulek zaříkávacích a potírání rukou, připravoval se tvrdými posty. Bez takové přípravy neměl by prý dosti moci k duchům. Za léčení nebral odměny. Vypravoval mi, že se naučil svému umění, které prý pochází již z doby Faraonů, od starého Marokkánce; nelze se mu naučiti za peníze, neobyčejná síla vůle a obětovnosti jest hlavní, a žije prý dnes sotva padesát lidí ve světě, kteří je znají. Jemu bylo již obtížno, přísné posty a velká námaha duševní při výkonu jej vysilovaly.

Podplukovník T. G. Fraser podává ve svém díle „Sport and Military life in Western India“ toto vypravování paní W., choti generála:

Kdysi za dusného dubnového večera stála jsem ve vratech naší zahrady. Silnicí přiblížil se starší znavený kajícník, posypaný popelem, který, kráčeje kolem mne, ostře se na mne podíval. Po několika krocích obrátil se, a řekl mi: „Paní, bůh mi tvůj osud odhalil, je mi znám.“ Zavolala jsem poblíže stojícího ordonančního vojáka a nařídila mu, aby donesl muži rupii. „Ne,“ pravil muž, „peněz nežádám; ale můj zrak vidí tvůj osud na tvém čele, chceš-li, povím ti jej.“ — „Domnívám se,“ namítla jsem, „že se prorokováním živíš.“ — „Ne, umím prorokovati jen málokterým osobám, ale ty jsi z nich.“ — „Opravdu? Nuže, tedy mluv! Řekni mi, kdo jsem; ale řekneš-li nepravdu, dám tě potrestat.“ — „Jsi žena generála Sahiba, máš syna a dceru.“ — „Měla jsem, ale syn mi umřel.“ — „Ne, neumřel, jak pravím, tak je.“ —

„Nuže pokračuj!“ — „Velmi brzy, paní, opustíš tento kraj a vrátíš se do své otčiny.“ — Pochybovala jsem, můj muž vyslovil se často, že Indii nikdy neopustí. „Kdy se to stane?“ — „Velmi brzy, velmi brzy.“ — „A přijedeme domů bez pohromy?“ — „Ano, ty přijedeš...“ zarazil se; po chvíli teprve pokračoval přidušeným hlasem: „... ale on ... on umře, za čtrnáct dní po vašem odjezdu povolán bude k bohu.“ — Až dosud poslouchala jsem lhostejně, ale toto proroctví mne rozčililo. „Co to pravíš, bídný?“ — „Já ne, já nemluvím, vznešená paní, tvůj osud mluví. Za 18 dní budeš státi na palubě korábu, ale dříve všecko bude prodáno, všecko, co zde je, až na jednoho koně.“ — „Zde jest stáj,“ zvolala jsem, „ukaž mi, který je to kůň?“ Kajícník mne následoval, rozhlédl se po stáji a ukázal na siváka, jejž mi byl muž přede dvěma roky k narozeninám daroval: „Tento.“ — „Když tolik víš, řekni mi, zda svého syna uvidím?“ — „Ano, uvidíš jej, až budeš na odchodu, ale mluvit s ním nebudeš; jen z dálky ti šátkem zakyne. Přijedeš do své otčiny a usídlíš se tam; ale obtíže peněžní přinutí tě k návratu. Pak odjedeš zase, peněz se ti dostane a šťastna budeš.“

Ku podivu, jak se to vyplnilo! Téhož dne při večerním čaji pravil mi muž: „Nechtělo by se ti udělati výlet do Anglie? F. nabídl mi místo na lodi, a já návrh jeho zpola přijal.“ Byla jsem tak překvapena, že mi skoro koflík z ruky vypadl. A stalo se. Prodali jsme vše kromě arabského siváka, jejž muž příteli N. daroval. Když jsme vyjížděli z přístavu, zpozorovali jsme člun, jenž namáhal se marně, aby se lodi naší přiblížil. Byl na něm Evropan kynoucí šátkem, a později zvěděla jsem, že to byl opravdu můj syn, o jehož smrti v horních provinciích nesprávně jsme byli zpraveni. A cestou zemřel muž, byv raněn mrtvicí. — —

Putující džbány, které Drůzům pod Libanem vodu přinášejí, připomínají staré pověsti o běhajících třínožkách a o sochách, které posluhovaly při hostinách indických knížat. Přemísťování neživých předmětů z dálky při seancích s medii jest nesčetnými pokusy z poslední doby tak nezvratně dokázáno, že uznávají je i zástupci exaktní vědy, jako Wallace, Crookes, nejnověji Gibier, de Rochas a mnozí jiní. Stalo se jim, co stává se všem nepředpojatým badatelům a co slavný Foucault před několika desítiletími prorocky vyslovil: „Le jour, où l'on ferait bouger une fétude de paille sous la seule action de ma volonté, j'en serais épouvanté.“

Sdělíme nyní, co napsal ředitel listu l'Initiation, Horace Pelletier, žák plukovníka de Rochas, o zajímavých výsledcích okkultních pokusů, jež konal s třemi sensitivy (magneticky nadanými).

„Vy víte, že, díky duševní síle, která z těla mých sensitivů vyzařuje, neživé předměty z dálky a nedotknuty pohybují se a svá místa mění. Ony otáčejí se kolem své osy, přebíhají s jednoho konce stolu na druhý, vracejí se a běží znovu, často s překvapující rychlostí. Někdy vyskakují do výše anebo seskakují se stolu na zem. Často poslouchají na slovo. Tento zvláštní úkaz opakoval se několikrát při mých pokusech. Poslouchají tak, jako by fluidum, jež je v pohyb uvádí, nadáno bylo

rozumem. Postavím dvě zátky do prostřed stolu na několik palců od sebe a poručím jim: Polibte se! Ihned popojdou k sobě, každá o polovic cesty, a přitlačí se na sebe. Poručím, aby se rozešly, rozejdou se. Nařídím, aby skočily s rozběhem, a ony pohybují se velmi rychle k okraji stolu, vymrští se a skočí na zem jako kamzíci. Vím, že vypravuji prazvláštní, neuvěřitelnou věc, ale nepřepínám, tvrdím na slovo jen to, co jest pravda! Mám na to také svědky. Připomínám, že moji sensitivové stáli za těchto pokusů několik kroků od stolu, a znuděni stále se opakujícími pokusy, bavili a smáli se, pranic nedbajíce výsledků mé činnosti." — — —

Základní historie národů, kteří jak na klassickou tak i moderní kulturu nejsilněji působili, poznána byla nejpozději, hlavně teprve v století, jež právě uplynulo. Jsou to Indové a Egypčané, národové s rozhodně hierarchickou ústavou, s mocným kněžstvem, bohatou tajnou vědou, s rituálem a ceremoniellem, vypracovaným do nejjemnějších podrobností. Jejich mravy, umění, filosofické názory vtiskly se mocně Peršanům, Arábům, Řekům a vešly prostřednictvím těchto i do jiných nauk náboženských. S duchy předků počítali asi Arijové již ve své pravlasti, Indové pak vypracovali nauku o nich v systém, složený v „Knize duchů". Nauku tuto studoval Francouz Louis Jacolliot, který podnikal z Pondichery, bydliště svého, výlety po Indii a složil výsledek výzkumů svých v knize „Le spiriritisme dans le monde, l'Initiation et les sciences occultes dans l'Inde", vydané roku 1875 v Paříži, v níž mezi jiným zabývá se produkcemi fakirů, jimž byl přítomen, a které nápadně se shodují se spiritualistickými pokusy v Americe a v Evropě.

K obcování s duchy dostanou se z fakirů jen zasvěcení. Mniši nejnižšího stupně, Grihastové, žijící u svých rodin a sloužící jen za prostředníky mezi chrámy a národem, nemohou prováděti magických úkazů, oni vzývají jen duchy svých vlastních předků a vyprošují si na nich ne zjevení, ale pouhá vnuknutí. Purohitové, kteří již ve chrámech žijí a nižšími výkony bohoslužebnými se zabývají, dovedou čísti horoskopy a vyháněti démony; ale vlastními umělci jsou mniši třetího stupně fakiři, sběratelé almužen pro chrámy, všeobecně v Indii proslavení neobyčejnou, začasté přírodní zákony zvracující dovedností, již ukazují veřejně ne k vlastnímu zisku, ale aby darů pro své chrámy dobyli. Mniši vyšších stupňů nezabývají se veřejnými produkcemi, oni jsou kromě bohoslužby učiteli, též jakýmisi učenci a badateli v oboru tajné vědy. Jsou pevně přesvědčeni, že viditelný i neviditelný svět podroben jest jejich vůli, že živly poslouchati musí jejich rozkazů, že duše lidské a duše všeho živoucího dle své libovůle poutati mohou a vyrušovati a přemísťovati kamkoliv. Svou vlastní duší mohou kdykoliv z těla vystupovati a putovati krajem, nedbajíce překážek a vzdáleností. Jejich fantasie orientalců jest tak mocná, že pokládají se za bytosti nadlidské; ale i lid sám staví je skoro s bohy v jednu úroveň. Krypty jejich pagod jsou místa tajemná, naprosto nepřístupná lidem profanním. Guru (vrchní kněz) takto mluví k žákům, kteří plni víry a neomezené oddanosti sedí jemu u nohou: „Slyšte moje slovo a na-

pište je do svých duší, věřící! Nyní, kdy slunce kleslo pod hladinu posvátného Gangu, jest čas, aby duše vaše, vyprostěné z jeho svatého objetí, pohřížily se do sebe. Bídný Sudra leží jako pes na svém loži, Vajsia lačný o zlatě přemýšlí, o vzácném zboží, o drahých kamenech, Kšatrya, unavený rozkošemi, ale nenasycený jimi, dřímá malátný v komnatách svých žen – člověk spravedlivý však, člověk, který se vymanil z vlády nečistého těla svého, s myslí jasnou jako vody svatých pramenů, s duší volnou a radostnou obrací se ku vědě, která jest slovem božím."

K magické dovednosti připravují se mniši za nejpřísnější discipliny mnohaletou tvrdou askesí. Síla vůle, hlavní činitel okkultní, nezíská se za den, za týden, ji nutno ukovati nesčetnými, vždy mocnějšími, vždy nemilosrdnějšími údery kladiva; a vlastní tělo jest při tom kovadlinou. Podle názoru Indů dosáhne se askesí fysiologické přeměny organismu; akasa, která jest hybnou silou magickou, asi tolik, jako náš éther nebo roje elektronů, rozmnoží a uvolní se v těle, čímž získá se moc nad živočichy, kteří jí menší měrou jsou nasyceni, a nad hmotami neživými. Také duchové, sloužící mocí svou lidem, kteří je přivolati dovedou, moci akasy jsou podrobeni. Jest akasa účinkujícím principem ducha Vesmíru a vládkyní všech duší od této prasíly odpadlých a připoutaných ke hmotě. Hmota jest závadou, že nesloučí se všecky duše v jedno a neslijou s duchem Vesmíru, z něhož byly atomisovány. Čím méně do hmoty zavírá se duch, čím více umlčuje zvířecí řev svého masa, čím šíře dovede se odstředit, čím výše dovede se povznésti, tím bližší a příbuznější jest duchům beztělesným a tím snáze se jich dovolá. Proto bráhmáni a fakiři vysilujícími posty, namáhavými pohyby, úpalem slunce, bděním a nuzováním se až na kostry vymořují těla svá, proto vzdalují se styků pohlavních, života rodinného, přátelství, vladařství i poddanství a všeho, co rozkošnictvím jest anebo k němu svádí.

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.
Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.
V PRAZE 1903.

THOMAS CHATTERTON:

Bristowská tragedie

ČILI

SMRT SIRA CHARLESA BAWDINA.

Přeložil Jar. Vrchlický.

1.

Již kohout, z pěvců nejprvší,
v roh zadul ze všech sil
a vesničanům, jitra svit
že blízko, ohlásil.

2.

Král Eduard zřel, jak mlhy šeď
jest rudých žehů plen,
a havrana drsný slyšel křik,
jak osudný věští den.

3.

Máš pravdu, děl, to ví sám Bůh,
jenž na nebi má tron,
Charles Bawdin dnes, dva druzi s ním
svůj uvítají skon.

4.

A k rytíři, jenž šumnou číš
mu plnou k snídaní nes,
děl: Spěš to zrádci oznámit,
že umřít musí dnes.

5.

Sir Canterlone se poklonil,
však v srdci cítil žel
a k hradní mříži cestou se dal
a k siru Charlovi šel.

6.

Však cestou potkal děti dvě
i s matkou, hořce jež lká,
že jejich otec, dobrý sir Charles,
dnes ještě umříti má.

7.

Ó, dobrý pane, děl Canterlone,
zlou zvěst mám, bohužel!
Děl čacký sir: Jen směle rci,
král zrádce, co že děl?

8.

Mně líto, děl, že na nebi
než slunce večerní svit,
při svojí cti král přísahal,
že musíš na smrt jít!

9.

— Všem bude umřít! Charles prál,
tím nejsem poděšen,
co platno žít v píď krátkou dál?
Dík Kristu, jsem připraven!

10.

Rci králi svému, není mým,
že raději umru dnes,
než dál bych žil, jak mnohý tak
a jeho jho dál nes!

11.

Pak dobrý Canterlone odešel,
by kastelanu děl,
by pro los dobrého sira Charla
vše pohotově měl.

12.

Ku králi master Canynge vstoup'
a na kolena pad':
Přicházím k tobě, králi, žel,
o milost tebe ždát.

13.

Děl král: Jak dávno před tím již
tak i dnes posavad
jsi milý druh náš, přání tvé
vždy vyplní král rád.

14.

Ten, za nějž prosím, pane můj,
rek pravý a věrný jest,
a jestli chybil, za právo měl,
v čem poškodil tvou čest.

15.

Má děti dvě i ženu má,
zmar jistý na všecky kles,
když neodvoláš rozkaz svůj,
že Bawdin umřít má dnes.

16.

— Ty o zrádci mi nemluv dál,
král pravil vztekem jat,
než večernice nebem vzplá,
sir Bawdin budiž sťat.

17.

Chceť spravedlnost jeho smrt,
a v tom nic nezměníš,
Canyngu mastře, co chceš dál,
rci bez obalu již.

18.

A Canyng: Pane, milosti
sluch nakloň příznivě,
ty spravedlnost Bohu nech,
sám sáhni k olivě.

19.

Ve srdcích všech i ledví všech
v den soudu najde Bůh stín,
a pouze Kristův náměstek
z všech bude bez všech vin.

20.

Kéž milost vede kroky tvé,
svůj vínek uzříš kvést
i kmen svůj od rodu do rodu
prospívat v zdar a čest.

21.

Však vraždou a krví když zahájíš
mladičkou vládu svou,
věř, neudrží se koruna
tvým dětem nad hlavou.

22.

— Pryč, Canyngu, zle urazil
ten zrádce mou velebnost,
jak smíš pro zrádce takého
jen prosit o milost?

23.

— Věř, pane ctný, muž statečný,
jenž práv a dobrý všem,
ctít musí čackost, odvahu
i v nepříteli svém.

24.

— Pryč, Canyngu! Já přísahám,
k rtům nechci sousta vznést,
Bůh mojím svědkem, pokavad
sir Charles na živu jest.

25.

Při Marii a svatých všech
zří slunce dnes naposled! —
To Canyng slyšel, odešel,
zrak slz, hruď plnou běd.

26.

Hruď plnou běd, ku Charlovi
bez meškání on šel
a na židli sed u něho
a slzy v očích měl.

27.

Sir Charles děl: Nám všem jest mřít,
co kde a v který mžik?
Smrt jistota jest, slední cíl
všem, kdo tu smrtelník.

28.

Proč, druhu rci, tvá duše ctná
uniká okem tvým?
Mně vítán vlastní osud můj,
proč lkáš jak děcko tím?

29.

Děl Canyng: Proto naříkám,
že brzy tak máš mřít
a syny a vdovu bez těchy
zde necháš, jitří můj cit.

30.

Tož osuš slzy ze zraků tvých,
jež tekou tobě v čest,
já smrtí i mocí pohrdám
Edvarda — zrádce jest!

31.

Když zlobou krále vítanou
mám s Bohem životu dát,
Bůh jistě o choť i o syny
mé oba bude dbát.

32.

Než sluneční mi zaplál svit,
to boží určil mi soud,
můž' na to smrtelník reptati,
co určil Bůh, tím hnout?

33.

Co v bitvách tisíce jsem zřel,
jak smrtí padali kol,
co v proudech krve kouřicí nach
pil vrch i bahnitý dol.

34.

A moh' jsem vědět, že ze všech střel,
jež lehly krutě kol tak,
se nevbodne mi jedna v hruď,
můj pro vždy nezavře zrak?

35.

Mám z bázně před smrtí teď já
skráň chytat v rozpacích snad?
Pryč, dětská bázni, chci jako rek,
jak muž chci umírat!

36.

Ach, vznešený Henry, ochrániž
tě se synem Bůh sám,
tak, chce-li, buď! — Nemá-li to být,
jak vzdorovat mu mám?

37.

Já chybil, Bohu a knížeti
že sloužil jsem ze všech sil,
že pouhý nejsem cizopas,
čas, smrtí bych zpečetil.

38.

Já v městě narozen Londýně
z šlechtických rodičů jsem,
můj otec erbu ryzí znak
nes na krunýři svém.

39.

On jistě blažen tam spočívá,
kam smrtí dojdu já již,
kde věčný klid — kde nestrhne
víc nikoho trud a tíž.

40.

On spravednosti učil mne,
by soucit v ní vždy se chvěl,
kde v sporu jest právo s bezprávím,
bych pravou stezkou vždy šel.

41.

On učil mne, jak štědrá dlaň
má mírnit chudiny chlad,
jak nemám ubohé, trpící,
hladové od vrat svých hnát.

42.

A každý, že jsem byl poslušen,
co kázal, přisvědčí rád,
že nemusím skutků litovat svých,
když v skonu dne jdu spat.

43.

Já ženu měl, zda z lože kdys
jsem prch' jí, kdo říci můž'?
Já krále měl, kdo ze zrady
mne nařkne, ptám se jak muž.

44.

Já v postech i každý svatvečer
se zdržel mas všech, ó, hleď,
proč ze světa trudů odejít
bych zdráhati měl se teď?

45.

Ó, bědný Henry! Já nebudu
víc svědkem popravy tvé,
však rád pro pravou tvoji při
vzdám sekeře hrdlo své.

46.

Ó, vratký lide, ó, spustlá zem,
klid nebude dědictvím tvým,
když Richarda děti nastoupí trůn,
krev poteče v řekách tvých, zřím!

47.

Či znavil vás tak sladký mír,
že šílenost opila vás?
Dny šťastné že jste si změnili
za bídu a krev a boj v ráz?

48.

Nechť na káře si mne odvlekou,
nechť odpraví mne kat,
já zrádcem zhrdám, jenž nemůže
klid mojí duše rvát.

49.

Co na tom, tělo mé ve vzduchu
že bude houpat se, hnít?
Že nebude v pomníku nádherném
se jméno Bawdina stkvít?

50.

Však nahoře, v svaté knize tam,
již času nezhlodá zlost,
mé jméno s Pána sluhy, vím,
stát bude pro věčnost!

51.

Vítám tě, smrti! Smrtelnost svou
za věčnost rád nechám zde,
buď s bohem, světe, zdráva buď,
má ženo i děti mé!

52.

Teď smrt je věru vítaná.
Máj sotva můž' tak být,
ba, nechtěl bych ani s ženou svou
víc delší čas tu dlít. —

53.

Děl Canyng: To je dobrá věc,
se života požitků vzdát
a ze světa, kde hoře a trud,
na útěk k Bohu se dát.

54.

A nyní začal již polnic jek
a zvonů zvonění,
sir Charles cítil, jak chví se zem
ve kopyt dunění.

55.

Před šikem holomků popravčích
šla jeho žena sem,
jak hlasitě plakala, slzy v tvář
jí tekly ručejem.

56.

— Má sladká Florenci, pláče nech
a potlač bolesti cit,
spíš modli se, klidně by každý jak já
moh' smrti v obličej zřít!

57.

Má sladká Florenci, co slzy tvé?
Mou odplaví zmužilost jen,
že, drahá ženo, s tebou žít dál,
jest znova mé přání, můj sen!

58.

Den cesty kyne mi do země,
kde dojdu spasení,
ten svatý polibek od chotě vem
v mé lásky znamení! - -

59.

Tu s hlasem Florence, jenž se chvěl,
ve pláči pravila: Slyš,
ó, Edvarde krvavý, ukrutný,
mé srdce puká již!

60.

Ó, sladký můj sire Charle, rci,
proč bez ženy odsud chceš?
Táž sekera, jež utne ti leb,
mou od šíje oddělíž též! —

61.

Šik pacholků teď přišel blíž,
jenž sira odvésti měl,
tu k drahé choti se obrátil
a tato slova děl:

62.

— Já v život vcházím, nikoliv smrt,
ty v Boha důvěru měj
a k Pánu ze světa zmatků tvář
svých synů obracej!

63.

Je cestou uč chodit, kterou já šel,
jak voják a čestný muž,
a musíš umříti — zdráva buď!
Nuž, pacholci, ku předu již! —

64.

Tu Florence jak šílená zuřila
a rvala si vlasy i šat.
Ó, stůj, můj choti a živote! —
Sir Charles musil tu štkát.

65.

Pak schvátil ji žal, že omdlela
a přikryla tělem svým zem,
sir Charles poslední síly své vzpjal,
ven mdlým jda kročejem.

66.

Na káru vstoupil pak popravní,
tak jasný, čistý zrak měl,
že nikdo, co sem přišli, jak on,
tak jasně nevzhlížel.

67.

V svém kroji páni z radnice šli
byl z purpuru jejich šat,
po lemování ze zlata
svit slunce neustal hrát.

68.

Řád svatého Augustina pak
provázel v párech jej,
v kapucích hrubých a hnědých še
jak mnichů obyčej.

69.

Ti střídavě pěli svatý žalm,
tak sladce vyzníval,
šest minstrelů pak šlo, každý z nich
na hudební nástroj hrál.

70.

Pak střelců pět a dvacet šlo,
jak stráž — on jejich střed,
bálť král se, aby přátelé
mu nešli na pomoc v sled.

71.

Sir Charles potom jako lev
na káře popravčí jel,
vraníky tažen, každý z nich
na hlavě chocholy měl.

72.

A pět a dvacet střelců zas,
měl každý napjatý luk,
a v řadě za sirem Charlesem spěl
jich rovnou cestou shluk.

73.

Pak mniši svatého Jakuba,
jich zpěv se nesl v dál,
šest minstrelů pak, a každý z nich
na nástroj hudební hrál.

74.

Pak major v nachu i alderman
šli v slavném průvodu,
a sluhové jich v nádheře
jak princové z Východu.

75.

Pak velký zástup měšťáků,
jenž stále rost a vřel,
a každé okno plno hlav,
kde průvod kolem šel.

76.

Když přišli velkému ku kříži,
sir Charles stanul a děl:
Ty, svět jenž z hříchů vykoupil's,
dej, duši bych čistou měl!

77.

Ve velkém okně Münsteru,
v nádheře seděl král,
by Bawdina zřel, jak na smrt jde,
co dávno již mu přál.

78.

Když kára tam až dojela,
že slyšeti mohl král,
sir Charles tam se obrátil
a toto ke králi prál:

79.

— K mé hanbě, králi, přihlížíš teď,
zříš zrádně v trest můj sem,
však, proradný muži, ujištěn buď,
já tebe větší jsem!

80.

Zlým skutkem získals korunu
a krví získals říš,
mne k smrti vedeš teď násilím,
jež sobě osobíš!

81.

Ty myslíš, že snad umru dnes,
já dosud mrtvý byl,
dnes teprv dosáhnu koruny,
jíž jsem si zasloužil.

82.

Na krátký čas ty vládneš zde,
svým pán jsi tyranstvím,
by zjevno bylo, kdo tyranem,
a kdo je králem ctným.

83.

Tvé činy padnětež na hlavu tvou,
tvá zrada, lež! — Však v spěch
co mluvil — kára jela dál,
král více nezaslech'.

84.

Stud králi vstoupil ohněm v líc,
za károu nehleděl v dál,
leč k bratru svému Glocestru
se obrátil a prál:

85.

Smrt, které každý leká se tak,
mu nevzbouzí vzdech ni ston,
děl pravdu: Věru, žádný král
tak velký není jak on.

86.

A vévoda Richard děl: Katanem
zhyň, kdo nechce při nás stát!
Ať pokrmem stane se havranům,
krvavou sekerou sťat! —

87.

Sir Charles na vršek tažen byl,
vůz pomalu do kopce jel,
ve slunci sekera leskla se,
kterou on sťat být měl.

88.

Sir Charles na popraviště vstoup',
jak ve voze vítězném,
jejž by byl získal hrdinstvím
v zlém boji krvavém.

89.

A k lidu takto promluvil:
Bez bázně, vizte, pln sil,
jak v poctivosti umírám,
vždy věren králi jsem byl!

90.

Vám pokud vlást bude Eduard král,
mír s lidem bude báj,
krev otců i dětí ve proudech
zaplaví vždycky ten kraj.

91.

Jak mrzké, krále že dobrého
necháte v neštěstí žít,
mne vizte, umírám za právo,
ó, spějte, jako já, mřít! —

92.

Pak ve kruhu kněží poklekl
a k Bohu v modlitbě lkal,
a prosil, k sobě na věčnost
by jeho duši vzal.

93.

A kleče takto na špalku,
on nachýlil svůj vaz,
a obratně kat od trupu
leb sťal mu v jeden ráz.

94.

A proudy z trupu tryskla krev,
až čekan tou krví se kryl,
co hořkých slzí proud z očí všech
se každému diváku lil.

95.

Pak tělo krvavé čtvrceno
a každý zvlášť jeho díl,
pak krvavá hlava, s ní každý úd
na kůly naražen byl.

96.

Část shnila tam, kde Kynwulph-hill
a jiná, kde strmá věž sní,
kol třetí havranů kroužil roj,
kde cimbuří zámku ční.

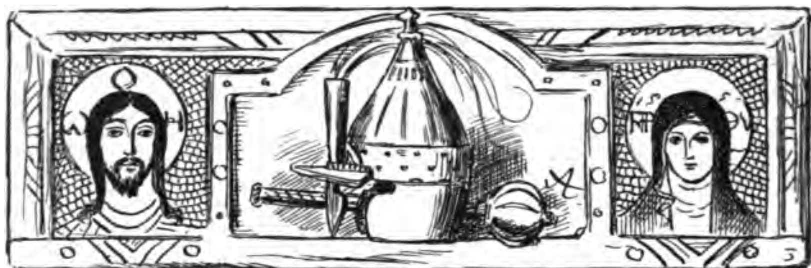
97.

A jiná divadlem příšerným,
Svatého Pavla kde štít,
leb možno, vysoký kde kříž,
z ulice daleko zřít.

98.

Tak Bawdin skončil. Všecken zdar
buď s králem, a v smrti mžik
kéž s duší může Bawdina
pět Bohu v nebesích dík!

EMIL TRÉVAL:

Jona.

Antika.

(Pokračování.)

Hodiny plynuly mu, a den přelétl letem vlaštovky přes snící jeho hlavu. Pak procitnuv, jal se pěti chvalozpěvy hlasem žalmisty v útrobách netvora mořského.

„Ze soužení svého volal jsem k Hospodinu, a ozval se mi. Z břicha hrobu křičel jsem, a vyslyšel jsi hlas můj. Neboť jsi mne uvrhl do hlubiny do prostřed moře, a řeka obklíčila mne. Všecka vlnobití Tvá i rozvodnění Tvá na mne se rozlila. Bylť jsem již řekl: Vyhnán jsem od očí Tvých, ale ještě pohlédnu na Tvůj svatý chrám. Obklíčily mne vody až k duši, propast pohltila mne, lekno otočilo se okolo hlavy mé. Až ku spodkům hor dostal jsem se, země závorami svými zalehla mi na věčnost, Ty jsi však od porušení osvobodil život můj, ó, Hospodine, Bože můj! Když se svírala duše má, na Hospodina jsem se rozpomínal, i přišla k Tobě modlitba má do chrámu Tvého svatého. Kdož ostříhají marností jen, dobroty Boží se zbavují. Tobě podrobeni jsou bohové národů Assur, Manuaš, Barsua, Chubudžkia, Iždiž, Namar i Babíli. Tvoji rabové jsou Ramman, Aštoreth, Ghanua, Siu, Samas, Nindar, Marduk, Nusku, Nirgal i Beltis. Ni voda, ni měsíc, ni šťáva santalová neobčerstvily mne jako Tvé sladké slovo. A s hlasem díkůčinění obětovati budu Tobě, což jsem slíbil, splním. Hojné vysvobození je u Hospodina. Panovník Hospodin velí, kdož by neprorokoval?“

Jakoby zářivá mlha tíhla s jeho očí, prohlédl Jona a spatřil v šeru blízko sebe překrásného hocha v jaspisové, přepásané košili, se stříbřitými růžky ve zlaté kštici. Ani okamžik nepochyboval Jona, že jeden z andělů Hospodinových sestoupil k němu. Ztepilé a jako růžový květ svěží tělo mládenečkovo světélkovalo v šeru, z lotosových očí jeho linuly se paprsky, jež oteplovaly zkřehlé údy Jonášovy, až celé srdce jihlo v čisté, rajské rozkoši. A úsměv hochův byl pln síly a nebeského povzbuzení. Prýštila z něho útěcha, naděje a síla života.

Nic nedivil se Jona, když spatřil v rukou jeho zlatou harfu o stříbrných strunách, z nichž pod útlými prsty anděla rojil se ševel celého sboru ptačího.

Hlasem, jehož něhou rozplýval se Jona v slzách, počal anděl pěti:

Otče Nebu, předbojce, vládče bohů korunovaný,
Otče Nebu, v královském rouše, vládče bohů korunovaný,
bujarý býku s rohy mocnými jak půlměsíc,
statečných údů, s bradou křišťálových krápníků!
Osudy řídíš dnů budoucích!
Plode sám se zplozující, výhone, jehož plnost velkolepá,
slitovný ty stvořiteli, bytuješ s tvory v slávě všehomíru,
slitovný otče, nálezce, jenž třímáš v ruce končiny světa,
ó, Pane, božství tvoje obsáhlé je jako dálky nebes, moře,
Otče, původce bohů i lidí, jenžto dáváš
obývati v klidu, dary ustanovuješ,
krále prohlašuješ, žezla propůjčuješ,
osudy řídíš dnů budoucích!
Před šikem bojující, jehož srdce širošíré,
nechabnou nikdy kolena tvoje,
stezku když otvíráš bratřím bohům.
Nebetyčný, nevystižný, kráčející v záři,
brány světla otevíráš, osvěcuješ světy.
Pane soudce věšteb nebeských,
pane soudce věšteb pozemských,
tvůrce ohně, vody, přebytku,
který bůh tvé stihne náplně?
Kdo vznešen je v nebi? Ty jediný!
Kdo vznešen je v zemi? Ty jediný!
Příkaz tvůj zvěstuje se na nebi,
　　ó, In-lila!
Pravod duch sedmerý kloní se nice,
　　Damgalnuna.
Příkaz tvůj zvěstuje se na zemi,
　　ó, In-kia!
Hlubin duch všeliký tvou líbá zem:
　　Nun-aga.
Osudy řídiš dnů budoucích!
Hlas tvůj velí větrem ve tmách:
Vzejdi pokrm, vzejdi nápoj!
Hlas tvůj množí stáda a vše co žije,
příkaz tvůj tvoří právo, spravedlnost.
Nikdo na nebi nemůž' zvěstovati jej,
nikdo na zemi nemůž' zvěstovati jej,
nikdo nemůž' znáti jeho cele ani měřiti.
Králi králů, bože bohů, hrdino hrdin,
na sluhu svého Jonáše shlédni,
na sluhu svého milostivě shlédni!

Anděl, zakončiv píseň, splynul k Jonášovi a, políbiv ho na čelo, zmizel. Leč záře po něm zůstala, a v této objevil se Jonáši Mutakil Nusku, nebo jeho duch. Homolovitá čepice na hlavě a běl splývajícího roucha jeho zveličovala vysokou postavu jeho do obrovitosti.

„Pokoj tobě, Jonáši!"

„Pokoj duchu tvému, Mutakile Nusku," odhovořil Jona. „Koho jménem přicházíš a živ-li jsi či duchem chodíš?"

„Živ jsem a přicházím jménem tvé sestry a z vůle Boha, jenž jeden jest."

„Jsi vskutku, čím tě zovou, velikým svatým?"

„Jsem bratr tvůj v omylu a bludu."

Líbila se řeč ta Jonášovi, a nepochyboval již a neodporoval dále. Mutakil Nusku mluvil.

„Jonáši, zda v tato místa volal tě hlas umírající prorokyně? Což nevíš, že protivením otvírá člověk jen dveře činu, jenž byl od počátku světa?"

„Na počátku světa stvořil Bůh nebe a zemi," odvětil Jona.

„Na počátku světa byl čin, byl Bůh, pravím já, Jonáši. Vzácným jsi Bohu, že uvrhl tě do žaludku ponížení velikého a vězení. Div na div vykonával, aby obměkčil tvrdou šíji tvou. Srdce tvé temnilo se dosud nenávistí, on je osvítil. Lučiště snah tvých pozbylo napjetí, on je přitáhl, až oči tvé chladné bázní vyronily slzy činorodé lítosti ze srdce rozjasněného. Setřásl On prach tvého nitra, že věříš nyní a uzavřel jsi smysly, které v povrch cílí. Připrav se přijati posvěcení mé."

A Mutakil Nusku setrval při Jonáši, rozjímaje s ním o věcech nadzemských, a mysl Jonášova jako prsť zkypřená vssávala do sebe vláhu moudrosti.

Ujal se Mutakil Nusku i těla Jonášova, obvázal zraněnou hlavu jeho a občerstvil lačné útroby jeho lahodným nápojem somy. Vedl ho pak šerem dutiny do úkrytu, do něhož jako velikou žábrou rybní vnikal svit zelenavého světla.

Učil Jonáše pohledu pevnému i mírnému zároveň, vystihování podstaty zjevů tělesních, smyslových, vysvětloval tajemství smrti i sil přírodních a uvedl poznání jeho až k bráně duší.

Vyučil ho řeči ammanské, řeči posvátných mysterií a odňal pudům jeho příchuť bázně a divení se. Zjevil mu, že i na nejmocnějším trůnu světa zasedá jen pouhý člověk, že mudřec, vládna sobě, ovládá svět a nechvěje se před nikým ani na zemi ani na nebi, protože ví, že vše spěje a jíti musí k dobru. Že pravý mudrc ne o život leč o ctnost zápasí, že i chud a žebrák zůstává solí světa a duch jeho rozložitým stromem, jenž skytá stín srnám, sám snášeje úpal sluneční, že dává ovoce, nepožívaje ho sám, že je světem ve světě, sídlem ptactva, obydlím opic, úkrytem brouků, studnicí potravy včelám a v útrapách palivem libovonným. Učil Jonáše, že, zhostě se vášní, stane se bohorovným, že jsa cudný a nevinného svědomí největším je kajícníkem, že není vlastně žádného štěstí ani bolu na světě, že jediný je dar cenný klidná samota a jediné důstojenství dobročinění.

O tělesné potřeby obou pečoval malý hoch, odchovanec Mutakilův, zlatohlavý a krásnohlasý Egibi. Oživoval svými zpěvy posvátnými, svým básnickým nadáním samotu obou mužů, odívaje se při tom v posvátná, symbolická zakuklení.

Mutakil Nusku provedl potom Jonáše sedmerým stupněm zasvěcení, branou lidí, nad níž plane tajemné slovo Amoun; branou pokušení, dav bojovati mu se svůdným přízrakem ženy a sděliv mu taj slova Heve; branou smrti, v níž za hlaholu hesla Monach caron mini

zavazují se zasvěcení nikdy neprolévati krve, bližnímu v nebezpečí života přispěti, mrtvolu nepohřbenou neponechati a očekávati z mrtvých vstání i den soudu; branou mamidel a přeludů, nad níž plane jasnotou vše rozptylující zákon a symbolické slovo Joa; pak otužil Jona tělo své ohněm, jenž ku modlitbě Mutakila Nusku vyrazil ze země. A co Jona procházel ohněm beze škody, modlil se Mutakil Nusku:

„Agni, reku na světě velebený, statný, synu prahlubiny na světě velebený! Agni, tvá zářící hlaveň budí světlo v domě tmy! Všeho, co jménem zoveme, určuješ los. Mědi, cínu jsi tavitel, zlata, stříbra tříbitel, bohyně Ninkasi druhu, jenž srdce nepřítele, plížícího se v noci, odvracíš. Hle, člověk, syn svého otce, učiň tělo jeho čisté! Stkvěj se jako nebesa, třpyť se jako země, jako střed nebe zasviť! Nepříznivá sudba pomiň ho a vyhni se z jeho cesty!"

A naučil Jonáše kouzelnému slovu Chymia. Pak vedl ho branou hvězd, nad níž planulo zázračné slovo Ibis ku bráně proroků, a za vzývání hesla Adon vykonal obřízku jeho jazyka, že stal se mocným a silným k volání.

Minul Jonášovi čas neměřený, neboť slunce nevzcházelo jeho tělesním očím. Potom vyvedl ho Mutakil Nusku ven na světlo boží. Oslněn stanul Jona, nevida a naslouchaje opojen šumotu vln mořských. A když prohlédl a poznal vše vůkol, viděl, že dlouhou dobu prodlel v útrobách ryby.

Obrátil se a spatřil ji, která ho vyvrhla nyní ze žaludku svého. Čelistí její zkameněly, hlava změnila se v klenbu kamennou a oči v černé kulaté kameny, zuby v sloupení dioritové, a podobala se velmi pobřežnímu chrámu boha Dagona, vytesaného do skály. Ale Jona věděl, že je to klam a že byl pohlcen živým jícnem.

„Hle, zázrak Boží, Mutakile Nusku," zvolal Jona. „Bůh učinil, aby zkameněl netvor a nezahynul prorok jeho."

„Ty jsi řekl," odvětil Mutakil, a pohled jeho byl laskavý a svítil jako slunce. Jona vyhledal si kámen, aby obětoval bohu v dík za svou záchranu. Na blízku byl jiný, dle jehož znamení poznal, že i rybáři, kteří vezli ho do země Uratru, obětovali tu Hospodinu.

Lovil Jona v moři a první kořist hlubiny obětoval, obnovuje svůj slib a modle se: „Dal jsi mi, Elohim, abych poznal jádro zákona a smlouvy Tvé. Však nic by nebylo, kdybys nepřidal zmužilost, abych poznání to nestrašivě zvěstoval. Budiž, prosím, stále při mně, neboť vzdálení Tvé je duši mé sirobou a odvrácení Tvé temnotou."

A nic pobyt v břiše ryby mu neuškodil a se zálibou pohlížel na křepké údy svého těla. Mutakil Nusku, uhádnuv jeho ješitnost, řekl: „Každé tělo seno a chvála jeho jako květ sena. Pohleď do vody!"

Jona učinil tak a v zrcadle vodním spatřil, že černé vlasy i vousy jeho zbělely jako rouno ovčí a splývaly kol tváře jeho.

Mutakil Nusku obětoval lotosy a vonné větve ketaki na kameni, o němž Jonášovi pověděl, že je nad hrobem popele sestry jeho.

A co dým vonný v kruzích šířil se kol, zjevil se v čelistech netvora hoch Egibi se zlatou harfou. Hlava jeho byla orlí a duhové peruti

chvěly se mu nad rameny. A z hrdla jeho vycházel zpěv, jenž zoceloval vůli, naplňoval srdce odvahou, probouzel v Jonášovi dosud neurčitou sílu.

„Bohem Nin-darrou mocnému, bohem Jn-lillou odporučenému, Adoniou zplozenému synu, věrným srdcem bohyně Ghanny povolanému, jemuž Nin-darra moc dává, jehož Akki, křišťálorohý odvodnitel vytrhl z lůna všerodné, prapůvodní hlubiny, by zvěstoval moc bohyně Bau, jemuž Inki, býk s rohem zářícím jak půlměsíc, sílu dává, já slabý, nehodný hlasatel bohyně Nini pravím: Jdi, vztáhni ruku posvěcenou, nevinnou a vykonej, co uloženo tobě!"

Než propustil Mutakil Nusku Jonáše, daroval mu plášť srstnatý, prorocký, aby oblékl jej přes žíněnou košili kalasiris a opatřil nohy jeho opánky z kůže kozoroha. Pak vložil do ruky jeho hůl křivolakou z vonného dřeva ketaki a řekl: „Vyjdi, Jonáši, a nikoho si za přítele neber vyjma Bur-sagaji."

Jona kráčel cestou, jež pod kroky jeho jakoby ubíhala a urovnávala své neschůdnosti. Kráčel přes hory, nepociťuje drsnosti jejich tesů, proplul řekami a slapy, a víry jejich odchylovaly se od lodě, na níž plul a vítr příznivý okřídloval jeho plavbu. Věci veškeré vyprázdnily před ním svou strašlivost, a Jona seznával, že Bůh je s ním. Živil se na své pouti plody země a pil vodu.

Dospěl k rodnému městu Gat-Hahefer. V rozvalinách zarůstalo rychle býlím a na místě, kde zněly hlasy modliteb k Eloen, netřesk, divizna a blín rozkládaly své zaprášené listy. Zplakal Jona, modlil se k Bohu a, neprodlévaje, bral se dále. Šel ve stopách loupežného vpádu, po zdupaných tratích, vypálených lesích a rozvalených městech, až došel bojiště, na němž bělaly se v slunci nesčetné kostry, vyprané dešti a rozklované a roznesené zvěří. Na rozryté půdě táhly se dosud rezavé skvrny krve, roztroušeny byly úlomky zbraní, dřevce kopí, čepele, hrotce a cáry kůže a šatů. Jona seznal, že odražen tu byl vpád divoké hordy zpupného Argista.

Když přišel dále, plul Jona vodami rozvodněnými, neboť končila se doba dešťů. Tu zapadávala noha jeho do močálů bezedných, a jen prorocký plášť rozprostřený jako pramice udržoval ho nad tůní. Pátého dne umdléval na poušti v krutosti náhle přikvačivšího léta. Vše zmrtvělo kol něho, a duše práhla po jediném dechu vánku chladivého.

Vzduch třepetal se před očima jeho jako hladina velikého rybníka. A hle, cos blížilo se k němu, vzrůstalo před ním, věžilo se a nabývalo podivných tvarů a výrazů.

Hle, dům se strany zahradní. Sloupy v jeho přízemí ovinuty jsou zeleným břečťanem, kvetoucí oleandry vanou své vůně, vlhký dech tryskajícího vodometu dotýká se vyschlých chřípí. A na výstupku pod střechou zpod vějířů palmových vyhlížejí oči roztoužené ženy, líbezné jako zima,*) svítí běl jejího hrdla i loktů. Ruka její jako květ lilie ukazuje na stůl, na lahůdky a nádoby s vínem, a vůně skvostné lahody polehtává chřípí a patro. Cos zvedá Jonáše, nutí ho, by vykročil, při-

*) V Mesopotamii zima je počasím příjemným, léto svým úpalem počasím zhoubným.

blížil se, dům jakoby připlýval k němu blíže a zase jakoby skrýval se v mlhu. Lokte ženy pnou se toužněji, oči její kynou sladčeji, chladivý, mdlobný vánek zavívá, vzduch růžovatí kolem, svědivá předchuť rozkoše probíhá žilami. A prorok již již podléhá, ale s napjetím posledních sil zvolá: Elohim! Heve! Elohim!

A jako shasnutý mizí přelud, a sirá poušť s palčivým výsměchem vyšklebuje své skalné čelisti.

Po šestém dni cesty ukázaly se k večeru zraku Jonášovu na obzoru stavby města Ninive.

Užasl Jona, patře na obrovskou, sedmibarevnou zeď hradební, na rozlehlé, v zapadajícím slunci jako krví natřené paláce, věže a sloupy. Užasl ještě více, když místo holých, bílých plošin střech uzřel celé zelenající se háje pinií a palem, dlouhé záhony třpytících se trávníků a koberce květin nejpestřejších barev. Vzdušným přeludem novým zdál se Jonášovi býti div ten, hořící ve výši nad domy, ulicemi. Stříbrné nitě vodních průplavů prošívaly bujný obraz města v rámu krajiny, vroubené z předu žlutavou, lomenou čarou pouště, v pozadí pak tmavozeleným porostem lesů drapanových, cedrových a palmových. Ze zeleně probleskovaly bílé, štíhlé stavby letohradů.

A zase vracely se oči v údivu ku visutým sadům nad městem, v jichž stromovém stínu i v nejsilnějším úpalu dýše rozkošný chlad a vzácná vůně, kde zvoní trysk čisté vody v cisterně plné stříbrných ryb, kde pod myrtou a oleandry a mezi růžovými hrozny květů tamariškových poletují ptáci s kovovělesklým peřím, vrkají hnízdící se hrdlice, kde za růžových večerů klokotá černý pták kokila nejsladším svým hlasem. A nade vším šumem a usínajícím ruchem večera nesou se zvuky posvátných křídlic bronzových, rokot harf ze zahrad žen, a z chrámů proudí táhlé, slavnostní žalmy i chvalozpěvy Bohu, tvůrci tohoto ráje na zemi.

Takové sny táhly Jonášovou hlavou, když podléhal dojmu čarovného veleměsta.

A snil dále o lidech, obývajících rajská taková sídla, a záviděl jim. Jak blazi, svobodni, plni síly a zdraví asi jsou, jak oplývají bohatstvím a všemi dary země! Jak přirozeno jim vesele a v jarobujné síle vycházeti z domova, v nesčetných vojích vysouvati se z města a bouřiti světem s pokřikem silných, vítěziti na válečných, srpy a kosami ozbrojených vozích, mésti pouští na rychlonohých koních jako vichr, dobývati, podmaňovati a zotročovati svět.

Krok Jonášův zvolnil se, a v duši jeho počala vkrádati se malomyslnost. Kdož jest Bůh národa tak malého jako národ jeho? Zda není též malým proti bohům těchto lidí mocných? Proč nerozmnožil Bůh sémě Jakubovo jako písek na břehu mořském, jakož bylo připověděno, proč nevydal národu svému v ruce okrsek světa a krále jeho, aby dokázal, že si lid svůj vyvolil přede všemi, on, Pán všech pánů.

A kdož je on, Jona? Kdo si vstupu chudého muže, beze zbraně, bez koně, bez průvodu, do bohatého města všimne? Pohlcen bude ohromností jeho, jako rybička malá pohlcena bývá velrybou, a neucítí ho ani břicho veleměsta.

Pohlédl k nebi. Slunce v téže mlhové kukli jako v den úmrtí prorokyně Afry klonilo se k západu. Červené a fialové paprsky jako šípy poletovaly krajinou, tmící se a rozsvětlující se střídavě jako vztahováním a zavíráním ohromné clonící ruky. Vzduch byl těžký, sálavý, a suchost jeho bránila dechu a vyssávala poslední krůpěje potu ze zmořeného těla. Ze západu ohnivý zjev velikého anděla, v pozdvižené ruce držícího černou metlu mrakovou nad městem, ukázal se Jonášovi. A než slunce zapadlo, metla dopadla na město, a mlhy valily se ulicemi jeho.

Co Jona ještě odpočíval a váhal, hle, vedle cesty seděl stařec, žebře. Přikročil k němu Jona a poznal Zephaniu rabbiho. Vypuzen vpádem nepřátel z města, Gat-Hahefer bloudil bez cíle a dospěl až sem.

Když pak od Jonáše zvěděl účel jeho cesty, zahořel rabbi hněvem a otevřel ústa svá, aby mu zlořečil. Ale než vyslovil jediné slovo kletby, ranil ho Hospodin ranou morovou. Jazyk mu v ústech zdřevěněl a černý mezi rty tlačil se ven, oči jeho zalily se krví, a líce jeho pokryla smrtelná bledost. Na prsou vyrazily mu zamodralé skvrny, rozlézající se jako brouci po těle, žlázy zanítily se a zduřely v dýměje, a všecka krev zjedovatěla. Vyschnul hlas jeho hrdla, a zarazil se dech v ucpaných průduškách, tak že padl na zem a chropot dral se mu z hrdla. Celé tělo protahovalo a svíjelo se na zemi v křečích smrtelných.

Jona utekl od něho a z povzdálí pohlížel na skonávání rabbiho. Studený děs zachvátil jeho ledví a zdvojil jeho nechuť vejíti do města. Pokryl oči své a chtěl utéci. Ale nemohl zpět, ani uchýliti se bokem jinam, jakási síla mu v tom bránila. Pouze ku předu, k městu otvírala se mu cesta volná.

Ulehl tedy na místě, kde byl, a usnul. Ve snách stalo se mu znovu slovo Páně.

„Jonáši!“

„Zde jsem, Pane!“

„Vstaň ihned a jdi do Ninive města a volej proti němu. Čtyřicet dnů než projde, zkazím město i vše, co v něm žije, muže, ženy, děti i hovada, domy vyvrátím, zdi rozkotám a zahrady nízké i vysoké ohněm spálím, nepoznají-li, že já jsem Hospodin, jenž dobré odměňuje a zlé tresce. Jdi, Jonáši, a neboj se, neboť připravil jsem srdce jejich úzkostmi, že nevloží ruky své na tebe. Strach můj půjde před tebou a nebude ti zkřiven vlas na hlavě. A budeš mluviti, co dám tobě v ústa.“

Jona procitnuv seznal, že je úsvit ranní, a cítil, že spadla s něho veškerá bázeň a nevolnost duše. Přistoupil k mrtvole rabbiho, jež naběhlá hnilobou již páchla, a vykopal podle ní jámu, aby šakal a dravý pták nerozsápal tělo soukmenovce. Bez bázně uchopil pak mrtvolu, vložil ji do hrobu a zavalil rov těžkými kameny, jimiž by dva silní muži nepohnuli.

Po slunce východu dospěl ku bráně města. Zubatá obrubeň hradby a věže válečné za ní hrozivě tyčily se k nebi a za temnými otvory v nich číhala prázdnými důlkami očními zkáza a zahynutí. Praky a metadla rozpřahovala ramena svá k úhozu a boření, hroty postavených kopí jakoby polity předtuchou krve vynořovaly se bleskotně nad obrubu

hradební. Sem tam zaleskla se šupinatá čepice bojovníka, mihnul se okovaný konec dlouhého luku.

Jona vkročil do brány. Nikdo nevstoupil mu v cestu, nikdo ho nezdržoval, netázal se po účelu jeho příchodu. Na tvářích stráže v bráně uzřel bledost děsu, a po ulici pobíhali lidé ve zmatku a zlekaném pokřikování.

Ruka Boží spočinula již na obyvatelstvu, mor vkročil v noci, bran ani neodemknuv, do města.

Nic neobdivoval se Jona více šíři a rovnosti ulic, zdím z polévaných cihel, nádheře sloupořadí, palácům ze dřeva irini (cedru) a muskanni (palem), s pohrdáním pomíjel chrámy bohův Assura, Bíla, Ey, Nebu a Ištary, zbudované v podobách kuželů, jehlanců i věží, věnčených na hrotu pažitem trávy a květin, obrovským sochám z dioritu, volně stojícím neb ve branách domů do zdí vtesaným, podobám okřídlených mužů s orlími hlavami, nic nepohlížel na ženy zdobené sytě barvitými koberci, bez záliby kráčel v libovůni, prýštící ze sadů, jež se vzdušné výše po svazích zabíhaly až do ulic a naplňovaly dech síliční svěžestí. Lesk bronzu, alabastru a barevných mosaik nezaslepil jeho oči, pohlížející ne na zevnějšek, leč přímo do srdcí a spatřující v nich ohavnost, děs a temnotu.

Počal Jona volati hlasem velikým v řeči imilucha, a hle, našli se v lidu, kdož mu rozuměli a tlumočili slova jeho ostatním.

„Toto praví ústy mými duch Páně. Ninive město! Bolestí jsi mé země jako zub kotlavý bolestí čelisti. Odešlo jsi od tváře mé a v pýše své odporno jsi mi, vyhledávajíc, což od zlého jest. Kam řítíte se, obyvatelé? Všecek byt váš je pošetilé rouhání, a zlého ducha libostí jsouce popadeni, za stůl jeho zasedáte. Nestačí vám líčiti obočí svá černě a líce bíle a červeně, zaplétati zlaté provazce do kadeří svých hlav a brad, nositi roucha vyšívaná a třepením šourem krášlená, ale spíše přísluší prohlédnouti a očistiti srdce od ohavnosti a neřesti. Neboť obvykli jste je pásti ve smilství a mrzkostech a v ohni zlém položeni jste vy i děti vaše, nedbajíce jich učiti dobrému. A hle, vkydnut ve váš obličej hnis svátků vašich, a zbarveny jsou tváře vaše zsinalostí bezpráví. Vychází bratr proti bratru, aby jemu zlé činil, jenž by měl z víry milovati ho. I jde jeho zabíjet, loupit, připuzen jsa nešlechetnou mocí k tomu, a rozumu ani slitování nemá. Za slávu to ještě mají zkaženci, a hlas práva ohlušen a umlčen bývá křiky jejich. Zbavte se svých model uhnětěných z bláta neb vytesaných z kamenů a otevřete oči pravdě! Dejte průchod spravedlnosti Boží do svých srdcí, by nebyl jeden každý vyvržen jako pes němý, jenž štěkati neumí. A toto pravím. Přisáhl Hospodin skrze svatost svou: Čtyřicet dnů než pomine, zkazím Ninive a vše, co v něm žije, muže, ženy a děti i hovada, domy vyvrátím, zdi rozkotám, zahrady ohněm spálím, nepoznají-li, že já jsem Hospodin, já pán zástupů, já jediný, pravý, jenž dobré odměňuje a zlé tresce."

Hlas prorokův slyšán byl daleko, a lid počal věřiti, bíti se v prsa a káti se z hříchů. Leč byli tu v chátře bešťáci, kteří řekli v srdci svém: Zkazíme zlolajce toho. A jeden z nich, chtě v posměch uvésti proroka,

přistoupil a uchytil Jonáše za bradu. A ihned ranil ho Hospodin, že padl na tvář svou, dotknut ranou morovou. A křičíce, rozprchli se druhové jeho. Lid však, jenž byl při Jonáši, uvěřil v poslání jeho a provázel kroky jeho, modle se a čině pokání v nářku velikém.

Procházel Jona město až do slunce západu, nejeda a neumdlévaje. Přiváděli k němu choré, a uzdravoval je modlitbou a vkládáním rukou. Množil se zástup věřících v Hospodina a táhl ulicemi Ninive, volaje po obrácení, pokání a návratu ku dobru a spravedlnosti Boží.

Pozoroval lid, že nezachvacoval mor ty, kdož byli s prorokem, leč odchyloval se od cesty jeho. Jméno prorokovo rozhlaholilo se ve chvalořečí od konce města k druhému.

Jona přišel na rozlehlé náměstí, v jehož středu vypínal se jako chlum ohromný obraz boha slunce, Bíl, v podobě sedícího lva s hlavou královskou, věnčenou hájem palmovým. Ústa modly byla široce otevřena, zvící postavy muže a dovnitř prohloubena v pec, z níž šlehaly rudé plameny a olizovaly rty úst. K modle veden byl průvod zajatců, nahých, připoutaných k sobě železnými bidly, upevněnými na obojcích hrdel jejich. Podél zajatců poskakovali v posvátném tanci sluhové modly, tlukouce v cymbály a vřeštíce ochraptělými hlasy slávu vše požírajícího úpalu letního, Bíla. Z hrdel zajatců vycházel zpěv umrlčí, truchlý, jednotvárný, a oči jejich vybíhaly z důlků, čím blíže docházeli k peci ohnivé. V předu jejich vlečen byl čelnější zajatec, z jehož těla chlípěla krev, bylť za živa svlečen ze své kůže a téměř již neživ tažen byl k oběti. Jeho prvého vmetli obětníci do pece a ostatní poháněli ranami ostnatých bičů za ním po můstku, jenž vedl k ústům modly.

To vida Jona, rozpálil se hněvem, a padla na něho síla Hospodinova. Holí svou obořil se na průvodce zajatců. Zpřelámal pouta jejich a ti, kdož byli s prorokem, rozprášili pochopy. I přidružili se osvobození k houfu, jenž doprovázel proroka, a chválili pravého Boha vysvoboditele.

Zřel Jona kol sebe výjevy hněvu Hospodinova, obrazy hrůzy. Ulice a stupně chrámů postlány byly mrtvolami, sešereděnými hlízou morovou. Viděl, jak lidé v náplni zdraví padali náhle, váleli se v křečích a umírali v chropotu. Zřel převrácená sedadla na terassách zahrad u stolů, pokrytých ovocem a lahodnými nápoji, stopy děsu a úprku hodovníků a zduřelé břicho hostitelovo pod stolem, ano protrhlo zkrvavený pás a vykydlo své vnitřnosti v puchu. Slyšel Jona zoufalý ryk zlekaných, plazících se ku podstavcům model, které zůstávaly hluchy a němy. Hlas marných slibů a lítosti pronikal mu uši. A jinde kupili se mladí staří kol pohádkářů a sluchem vnímali blahé obrazy a vidiny, utápějíce na chvíli vědomí trudné přítomnosti. A jiné zřel, jak s úšklebem vzdoru a zatvrzelosti hladově vrhali se na jídla, nápoje, vyhledávali náruč žen, aby ještě, než stihne je náhlá smrt, opojili se a ponořili cele do tělesných rozkoší tohoto světa. V šíleném víru a jeku hnali se muži i ženy přes mrtvoly, ukazujíce své nahoty a mizeli v prachu a dálce. Steny umírajících zaplašovaly zpěv ptáků v houští zahrad, a cisterny i vodojemy zkaleny byly krví a hnisem.

Jona, chodě, pohřbíval se svými přívrženci mrtvé, namanuvší se po cestě, neustávaje při tom hlásati brzký příchod soudu. Dorazil k hoře

chrámu, zasvěcené obrazu sedmdesáti hadů měděných, a v uši zazněl mu třesk cymbálů a rolniček a volání hlasů ženských. V nestoudnosti kupily se na stupních chrámových ženy i dívky, pokřikujíce: Ištar! Ištar! V tanci a zpěvu vilně prohýbaly svá těla, blýskaly tmavýma očima, loudily rudými, naběhlými rty. Za nimi stál sluha modly, natahuje dlaně po mzdě hanby a tyje z puchu jejich nepravostí. Ošklivostí zachvácen, metl Jona hůl svou křivolakou do reje, a jako had šlehla do nahých těl. Skřekem rozutíkaly se smilnice, a vypasený sluha zlého ducha uchýlil se před davem do otevřené brány ku své modle.

Šest dní volal Jona v Ninive, a byli tisícové, kdož se obrátili a byli živi a desetitisícové, kteří zemřeli v hříších svých ranou morovou.

Došel Jona až ku městu královskému, v němž byly domy královy i dvořanů jeho. V čele houfu chtěl vniknouti branou do města královského, ale byl chopen, jat a průvod jeho rozprášen. Strážcové města prohledali Jonáše, zda nemá při sobě zbraní, a odváděli ho kol obelisku z černého mramoru, pokrytého písmem a značkami, sadem jasanovým, po cestě vysypané drobným, žlutým pískem.

Přiveden byl Jona ku domu velikému z červených, polévaných cihel, otočenému kol do kola dvojitým sloupořadím s branou, již jakoby střežili do zdi vytesaní, obrovití, křídlatí býci s hlavami mužů. Loubí pod sloupy i vchod do paláce naplněn byl muži v košilích třásnitých, uměle vyšívaných a proplétaných, v krátkých rukávech s kruhy zlatými kol svalnatých ramen. Přepásáni byli mužové ti svinutými pásmy se zlatým třepením, a hlavy jejich zdobily čelenky stříbrné se stuhami, po zádech splývajícími. Vousů i vlasů byli nakadeřených a proplétaných zlatými provazci. Někteří z nich měli v rukou dlouhé berly ze slonové kosti, z vonného dřeva neb stříbra. Po boku nesli jedni toulec, jiní dlouhý, rovný meč, někteří stříbrný srp na toporu.

Poznal Jona, že královský palác to jest, a lidé ti že jsou dvořané královští. Rozuměje již řeči assyrské, zvěděl z řečí strážců, čekajících s ním před branou na rozkazy něčí, že jsou tu rubi (princové), šangú (obětníci), šaki (dvořané), šalati (úředníci).

Potom vedli ho dále, branou do paláce. Nezaleknul se Jona nikterak nádhery vůkol. V paměti tanula mu slova Mutakila Nusku, že i králové jsou to, co my, pouzí lidé.

Veden byl chodbou a procházel dveřmi, otáčejícím se na čepích dioritových, kam denní světlo jen stropem a otvory ve zdích pronikalo, kde lampy, naplněné vonnými oleji, hořely. Uveden byl před muže šedivého, oděného v purpur se zlatým třepením, tváře bezvousé, leč přísné, očí pohyblivých a bystrých. Seděl na trůně ze žlutého hedvábu, prošívaném růžovými květinami, v ruce měl zlatý srp na bílém toporu, na vlasech nad čelem svítil mu kruh z bílého kovu se zlatými hvězdami.

„Kdo jsi?“ tázal se neznámý velmož assyrský.

„Ten jsem, kterého Hospodin poslal,“ odpověděl Jona v řeči své.

„Zda nejsi ze země Acharru?“ tázal se neznámý v jazyku Jonášově. „Ze země oslů?“

„Jsem Jona, syn Amithajův, z kmene Chumri země Acharru, jak vy to označujete, ze semena Jakubova, jak sám pravím.“

„Proč přišel jsi, otroku? Abys bouřil lid? Abys tepal sluhy chrámů?" obořil se na Jonáše stařec přísně.

„Přišel jsem z vůle Boha. Protože řekl mi Hospodin, Bůh zástupů: Vstaň a jdi do Ninive města a volej proti němu. Čtyřicet dní než projde, zkazím město a vše, co v něm žije, muže, ženy, děti, hovada, domy vyvrátím, zdi rozkotám a zahrady ohněm spálím, neobrátí-li se v ošemetnosti své a nepoznají-lť, že já jsem Hospodin, jenž dobré odměňuje a zlé tresce."

Stařec na trůně sklonil hlavu a zadumal se. Konečně prohodil: „Smělá je řeč tvá a neslužebný tvůj pohled. Jaké máš důkazy svého poslání? Hle, mor v městě. Uzdravuješ prý nemocné. Nuže, vyžeň mor od nás a uvěřím v tvého boha."

„Bohem právě seslán je mor ten na připuzení vašich srdcí ku pokání. Nebudeť protiviti se Bůh své vlastní vůli."

Stařec pokračoval: „Nepřítel zrádný znepokojuje a pustoší říši naši, učiň, aby stižen byl touž slabostí jako my a vydán byl v ruce naše."

„I jeho doba přijde, praví Hospodin," na to Jona.

„Jsi-li v pravdě prorokem božím, hle, král a pán náš již po měsíce sklíčen je nemocí. Učiň, aby ozdravěl veliký sadař a bratr boha na zemi, Assurdán, což značí, Assur je stkvělý."

„Bratr boha? Snad tvého, ne však mého boha bratr. On jediný je bez sourozenců i bez soupeřů. Kdyby král náš byl bratrem boha, sám bohem, zda měla by pak nemoc lidská nad ním síly?"

Stařec na trůně rozpálil se hněvem.

„Nesnesitelný je tvůj jazyk, otroku. Tvá líc má stopy mládí, tvůj vous však je šedivý. Rci, záhadný muži, chceš krále vyléčiti?"

„Chci vzíti ho pod brky své modlitby, pak-li se obrátí k spravedlnosti. A to vnuknul mi Hospodin: Vstaň a uveď mne ku králi!"

„Jonáši, synu Amithajův, kdo ručí mi za to, že nejsi úkladníkem, že nestrojíš zradu?"

„Hle, ruce mé holé jsou, šat visí volně a na dosah můj pouze tato hůl z ketaki. Vojíni tvoji prohledali mne již v branách. Jsem v rukou tvých, neboj se mne!"

„Nejsi vrahem snad, Jonáši, ale zda též ne zloduchem a škůdcem lidí?"

Na to proslovil stařec zaklínání v řeči ammanské, a Jona, rozuměje, povznesl zrak svůj. A hle, ode zdi při stropu nad jeho hlavou oddělil se těžký, měděný štít válečný a padal dolů. Jona jen vztáhl ruku, neustupuje se svého místa a jako pírko odhodil dopadající tíhu, tak že dopadnuvši na zemi, roztříštila tvrdou mosaiku. Sloup prachu vystoupil.

Přítomní divili se síle Jonášově. A opět promluvil stařec zaklínání a ze země vyrazil plamen. Jona vykročil a prošel plamenem křížem krážem bez pohromy, ani vousu si nepřismáhnuv. (Dokončení.)

DR. J. V. PRÁŠEK:

Jarní sněmy v Čechách a na Moravě r. 1790.

Úkazy tereziánsko-josefinské měly hlavním úkolem utužiti absolutní způsob vlády v Dědičných Státech a soustřediti veškeru správu ve Vídni. Byla to dalekosáhlá změna pragmatické sankce, kterouž ze zemí českých, starorakouských a polských měl býti utvořen nový stát stejným spůsobem spravovaný, vedle něhož koruna uherská, Nizozemí a Milán měly býti ovládány dle odvěkých řádů svých. Byly tudíž úkazy tereziánsko-josefinské v prvé řadě namířeny proti zemím koruny české a proti státoprávnímu jejich svazku, který ještě tehdy, přes separatistické choutky, zvláště na Moravě zřejmé, živé měl kořeny v markrabství i vévodství. Slezané ještě r. 1790 domáhali se zemské samostatnosti na základě staletého svého příslušenství ku koruně české, ano zvali zemi svou významně i Českým Slezskem na rozdíl od části pruské, Moravané pak, i když nelibě nesli r. 1790, že voláni byli k holdování na hrad pražský při příležitosti korunování Leopolda II, přece snesli se na brněnském sněmu 5 dubna 1791, aby zemskému hejtmanu a členům deputace stavů moravských, při slavném vjezdu královu do Prahy přítomným, jakožto repraesentantům země, sice ku koruně české přivtělené, ale ve všech věcech na království českém a jeho stavích zcela nezávislé, vlastní a slušné místo bylo vyhrazeno.*) Zřízením zvláštních ústředních úřadů s působností pro všechny země české, starorakouské a polské mělo býti zvláštní státoprávní postavení koruny české odstraněno a důsledně i nové zákonodárství mělo míti ve zření nový útvar státní, pro nějž již Josef II zamýšlel prohlásiti společný název císařství rakouského. Společné peníze, míry a váhy na úkor dotud v jednotlivých zemích platných a společný jazyk úřední, jimž za tehdejších národnostních poměrů míněn ovšem jediné jazyk německý, byly jednotlivými články řetězu, země koruny české k zemím starorakouským upoutati majícího.

Než myšlenka tato měla přirozené své odpůrce, jednak v jazycích národů neněmeckých, jednak ve stavovském zřízení jednotlivých zemí. Jazyky národů neněmeckých nebyly tehdy ovšem ještě odpůrcem vážným, neboť do posledních let tereziánských nebyly pěstovány, ano v dějinách našeho jazyka jest doba tato periodou nejhlubšího úpadku, zahájeného vylučováním češtiny ze škol. Jinak však bylo s řády stavovskými. Až do zařízení gubernií dála se veškera správa politická, berní a ve

*) „womit ihrem dort erscheinenden Landeshauptmann und ihren Deputirten als Repraesentanten einer der Krone Böhmens zwar einverleibten, aber im allen von Böhmen und desselben Ständen völlig unabhängigen Provinz zum Mitfahren und Mitreiten ein eigener, anständiger Platz angewiesen werden möchte." Protokol sněm. sedění ze dne 5. dubna 1791 v mor. archivu zemském.

vyšších oborech i soudní sice jménem královým, ale skrze osoby stavovské. Stavovství sněmem přiznané a držení zemského statku byly nezbytnou podmínkou ustanovení, kteréž dálo se na čas a podléhalo občasné obnově nebo renovaci. Maria Terezia snažila se učiniti průlom do bašty stavovského zřízení, ustanovujíc vedle guberniálních rad a krajských hejtmanův i kommissařů stavovského původu též osoby nestavovské, ba i cizího původu, Josef II však výlučnost stavovského oprávnění i renovaci úplně zrušil, při nové pak organisaci politické, soudní i berní jednal bez ohledu na stavovská práva, zrušil zemský výbor a stavovskou správu v Čechách i na Moravě a při zavedení nové soustavy berní a urbarialní r. 1789 odňal stavům i právo povolovati daně na základě recessu r. 1775 s hrabětem z Kolovrat smluveného. Sněmy zemské měly se scházeti toliko tehdy, když král sám je svolá anebo ku svolání svolí, stavové neměli se budoucně bez vědomí a vůle dvora o ničem raditi, veškera pak dosavadní agenda jejich přikázána gubernii. Ježto obvyklý náboženský článek, postuláty královské zahajující, pozbyl po prohlášení tolerance významu a zavedením nové berní soustavy vzata stavům ingerence na určování výše berní, na jejich rozsah i vybírání, stal se i druhý, berní postulát pouhou formalitou. Sněm r. 1789 dle toho v Čechách i na Moravě tvářnost měl. Královští kommissaři přečetli královské postuláty, které se týkaly toliko obvyklé podpory víry katolické i berní, načež stavové nesměli ani přikazovati postuláty ty zesílenému výboru ku prozkoumání ani o nich raditi se zvláště na tak zvaném „malém sněmu“, jejž v Čechách svolával nejvyšší purkrabí, nýbrž musili prostě učiniti přiznání své. Tak stalo se v Čechách na sněmu 26 června 1789 svolaném. Sněm nový již 26 října po druhém sedění svém ukončen, neboť královští kommissaři prostě oznámili jménem císařovým, že dosavadní berní povinnost, ještě na recessu z r. 1775 spočívající, bude hrazena na základě nové berní soustavy a že ukládá se nejvyššímu purkrabí, aby ve příčině rozvrhu této daně na jednotlivá panství a katastrální obce dohodl se se zemskou kommissí berní. Téhož 26 října 1789 zahájen byl i sněm moravský, při čemž poprvé i svolávací reskript královský, pověřující listiny královských kommissařův, i královské postuláty byly toliko německy předčítány, jakkoli svolávací patent, reskript zemskému hejtmanu, instrukce královským kommissařům a artikule, o nichž se sněm snášel, byly vždy na prvém místě česky a sice mluvou poměrně velmi správnou skládány neb oznamovány.

Císařovy novoty budily nespokojenost ano místy i vážný odpor. V Čechách již po delší dobu jevila se nespokojenost mezi stavy, čerpajíc původ z příčin různých, náboženských, politických i společenských, zřejměji však na den vystupovati počala r. 1787. V kruzích praelátského stavu nesli těžce toleranci, zvyšování moci biskupů, nový řád bohoslužebný, zrušení missionářů, bratrstev, mnohých slavných klášterův i chrámů. Praeláti některých zrušených klášterů jako doksanský probošt z Winkelburka, karlovský opat Paukner, plasský opat Verner, chotěšovský probošt Novák přes svou saekularisaci byli horlivými účastníky sněmův a za Leopolda II hlásili se k stavovské opposici.

V kruzích panských vzmáhalo se roztrpčení, když přes císařovo rozhodnutí dělostřelci v královském hradě pražském jako v kasárnách ponecháváni, Strakovské stipendium přes výslovnou vůli zakladatelů do Vídně přeneseno a správě stavův odňato, dámám novoměstského ústavu šlechtičen dům jejich vzat a v nemocnici proměněn. Odstup Františka Antonína hraběte z Nostic, přítele Pelclova a Dobrovského, s úřadu nejvyššího purkrabí úzce souvisel s rostoucím opposičním hnutím mezi stavy, pobouřenými nad to úmysly císařovými, namířenými proti posledním zbytkům institucí stavovských. Když 10 srpna 1787 Nostic, nechtěje býti nástrojem vládního směru, s úřadu odstoupil, jmenován nástupcem Ludvík hrabě Cavriani, dotud gubernátor moravsko-slezský, byrokrat tuhý a zarytý stoupenec vládního směru. Již jako guberniální rada v Praze vynikal smýšlením protistavovským, uvázav pak se v úřad nejvyššího purkrabí, jal se úsilně prováděti veškera vládní opatření.

Stavové čeští, zejména páni — rytířů bylo po skrovnu a neměli ducha samostatného, čtyři privilegovaná města s právem sněmovním po regulaci magistrátů zastupována byla vládními úředníky —, hledali za těchto poměrův oporu v národním hnutí českém a jali se okázale podporovati tehdy ještě skromné vlastenecké snahy. Když r. 1787 Josef II naposled v Praze pobýval, hovořili páni v předsíni síně audienční hlasitě česky, jakkoli dle svědectví Kašpara hraběte ze Šternberka málo již bylo českých šlechticů, kteří dovedli plynně mluviti česky.

Spůsob, jakým prováděn byl katastr a na jeho základě zavedena nová daň pozemková, robotu zrušující za nevelikou náhradu, opposici stavů zostřil. Císaři vytýkáno, že se neosazují zemské úřady, že výbor zemský byl zrušen a všechny žádosti za jeho obnovu odmítány, že porušeno právo stavův, aby byli souzeni sobě rovnými, ve příčině pak nové berní soustavy žehráno veřejně, že znamená ztrátu vrchnostenského majetku. Stížnosti pronášeny i do nového soudnictví, které vyměřuje tresty se zřejmou snahou po zneuctění rodin stavovských, a do prodeje klášterních statkův i skvostů, který budil pohoršení.

Odpor stavů nepřestával však na kruzích, které Vídně se vzdalujíce a v Praze stále přebývajíce, již tímto spůsobem nesouhlas s vládním směrem na jevo dávaly, nýbrž pronikl i do vrstev, které byly pokládány za výhodné nástroje josefinské politiky. Nová berní a urbariální soustava vyžádala si za oběť i Jana Rudolfa hraběte Chotka, předsedu dvorské komory a státníka centralismu i germanisaci horlivě oddaného. Jakkoli byl Chotek smýšlení osvícenského, přece nemohl potlačiti v sobě pocit stavovský, když měl podepsati patent novou daň ohlašující, i požádal za propuštěnou, již mu císař ne bez trpkosti povolil. Chotek zůstal však i nadále ve Vídni a byl odtud hlavou stavovské opposice proti berní a urbariální soustavě.

Zatím došly v prosinci 1789 z Vídně zprávy o vážném onemocnění císařově. V lednu 1790 nemoc pokračovala a tu objevovaly se znaky, že císař sám uvažuje o odvolání novot svých. Za těchto poměrův i stavové čeští odhodlali se k jednání rozhodnému.

Všechny zprávy nasvědčují, že duší opposičních snah stavovských byl hrabě Jan Bouquoi, zakladatel známého ústavu chudých, který však proti původní jeho myšlence byl ve smyslu centralisujícím přeměněn. Jeho přičiněním konány nejprve důvěrné porady některých vynikajících osobností stavovských, z těch pak, jakkoli byly policií ostražitě přezírány, vyšel popud k valné schůzi stavovské, když císařské rozkazy nedovolovaly za svolání sněmu žádati. Vedle hraběte Bouquoi horlivě účastnili se porad těchto Prokop hrabě Lažanský, nejvyšší sudí zemský, František Antonín Libštejnský hrabě z Kolovrat a Vojtěch hrabě Černín z Chuděnic. Za vedení hraběte Bouquoi a z péra barona Puteani vznikl prvý stížný spis, který sice císaři nebyl předložen, ale obsahem i formou jest velice významný. Uveřejněn jest v anonymní publikaci, která r. 1790 v Lipsku s nadpisem Sammlung einiger Schriften... über das neue Steuer- und Urbarial-System byla vydána a později v Dědičných Státech byla zakázána. Spis Puteanův adressován jest králi se zřejmým úmyslem, aby bylo ukázáno, že království České dle staletých svých práv oprávněno jest jednati skrze stavy pouze a přímo s králem, s opominutím ústředních úřadů, které byly v odporu s právy těmito zřízeny. Dovozuje pak se ve spise stížném, že nová berní soustava spůsobila veliké ochuzení stavů, kterýmž prý z oprávněného majetku, poddanými dotud zúročovaného, sotva zbývají tři dvacítiny, a že není zajistěn ani ten skromný výtěžek, jejž poddaní odváděti mají. Jsouce sníženi k bezvýznamnosti, za pokořujícího směru, který vyslýchá dobrá zdání jejich teprve, když již věc sama dávno provedena, a zahrazen majíce úctyhodný spůsob stavovské představky, že utíkají se členové stavů k méně významnému spůsobu soukromé prosby. Důvodem uváděno jednak, že císař před kratičkou dobou vyhověl jiným zemím v prosbách jejich, jednak dovolávali se spisu Hesslova *) o vlastnickém právu vrchností a o povaze berní úpravy. Hlavní neduh, o jehož vyhojení podepsaní prosí, jest sice ztráta majetku poddanými užívaného, vedle toho však, že jsou ještě věci neméně citlivé, jimiž byli podepsaní za let právě uplynulých postiženi, a tu vypočítávají se zvláště daň z dědictví, nová ustanovení odúmrtná, zvýšení soudní taxy a kolky, uvolnění obchodu solí a pivem, zřizování a vydržování budov školních, vypovídání značných zajisté zádušních, nadačních a sirotčích jistot, snížení úroků z peněz sirotčích ve spojení se zrušením svobodné lichvy, nesmírné náklady s úpravou berní spojené, o devět desítin zvýšené náklady na ubytování vojska, které dříve toliko poddaní hradili, a zdvojená daň válečná. Spis žádal tudíž alespoň o odstranění hlavního zla v nové berní úpravě spočívajícího, avšak i o svolání stavů, čímž označena potřeba řešiti ve sněmu i další, v seznamu neobsažené stížnosti. Spis sám jest co do slohu rozhodný i mužný. Značný počet stavů, zejména pánův, ihned jej podepsali a již měl být i císaři odeslán.

Úmysl tento překazil hrabě Lažanský, předloživ vlastní návrh

*) Die Gebrechen der neuen Steuer-Rektifikazion aus Originaldaten bewiesen. Videň, J. G. Mössle. 1790.

stížného spisu k císaři, jenž byl stilisován diplomatičtěji. Neobrací se přímo proti nové dani pozemkové, nýbrž proti netušeným prý následkům jejím, a dovozuje, že nezbývá stavům, nejsou-li na sněm svoláváni, leč soukromá cesta prosby. Slovy uctivými sice ale i určitými doličuje spis hraběte Lažanského hospodářské pohromy, jimiž v následcích oprav zaváděných stižen jest majetný stav až k úpadku, aniž by tím bylo poddaným se prospělo, a žádá, aby stavové směli ku králi vypraviti deputaci. Poněvadž pak gubernium upozornilo krajské úřady, aby neužívaly přísnosti proti poddaným, kde jednalo se o dávky, a následkem toho již na mnohých místech odpírali nařízených prací polních i ručních, ba i určených dávek na penězích, žádá spis ku konci, aby krajským úřadům vydáno bylo nařízení k důraznému zakročení, kde by odpírání povinností bylo zjistěno.

O své újmě a ve zřejmé protivě s císařovými rozkazy položili si tudíž stavové v Praze meškající na 11 únor 1790 rok, kterýž byl hojně obeslán. Skoro sto účastníků ze tří vyšších stavů dostavilo se, mezi nimi arcibiskup hrabě Příchovský, August kníže z Lobkovic, František Antonín hrabě z Nostic, před tím nejvyšší purkrabí, Kristián hrabě ze Šternberka, František Antonín Libštejnský hrabě z Kolovrat, všichni Kinští, světící biskup Krieger, metropolitní kanovníci Václav Herites a Jan Michal Varlejch z Bubna, generál velmistr křižovníků Suchánek i j. Od dob předbělohorských není lze zaznamenati události tomuto sjezdu rovné, který by za jiných okolností byl zajisté pokládán za porušení veřejného pořádku. Byl to krok vážný a samostatný, jejž sluší pokládati za epochu novějších dějin českých. Ani vzdálenějšího pozorovatele nemohlo zůstati tajno, že vnikl nový duch i do těchto uzavřených vrstev společenských, shledávajících, že opravní směr vládní dotýkal se již základů právního i historického bytí tohoto království.

Přítomní na sjezdu členové stavů sstoupili se k poradě a vyslechli oba návrhy spisů stížných, Puteanův i hraběte Lažanského, načež přes odpor hraběte Bouquoi většinou schválen navržený hrabětem Lažanským spis, v podřízených toliko věcech opravený, jejž podepsalo šedesát nejznamenitějších účastníků sjezdu. Část podpisův odepřela, pohřešujíc ve spise potřebné rozhodnosti; tak učinili zejména členové rodu Kinských. Arcibiskup a velmistr Suchánek nepodepsali z obavy, že by poškodili svým účastenstvím zájmy ústavů církevních. Arcibiskupu bylo i vytýkáno, že dodal potají přepis stížného spisu nejvyššímu purkrabí, který jej rychlým poslem odeslal do Vídně.

Zpráva o jednání českých stavů postihla císaře již na lůžku smrtelném. Když mu podána zpráva o stížném spise, zvolal císař s resignací: „Chci jim dáti vše, čeho žádají, jen ať mne nechají v pokoji sstoupiti do hrobu.“ 20 února 1790 Josef II. zemřel a velkovévoda toskánský Leopold II stal se jeho nástupcem.

Intence nového panovníka byly obecně známy a tudíž i obecné bylo očekávání, že největší část oprav bratrových odvolá. K opatřením, jichž obnova byla obecně očekávána, náleželo i zřízení stavovské v jednotlivých královstvích a zemích. Patrně dle důvěrného pokynu

ještě z Florencie učiněného jednal nejvyšší dvorský kancléř Leopold hrabě z Kolovrat, oznámiv ještě dříve, než nový král do Vídně přijel, ministerským listem ze dne 2 března 1790 nejvyššímu purkrabí, že větší počet stavů českých podali žádost, aby jim za přednesením stížnosti do nové berní a urbariální soustavy bylo dovoleno vypraviti stavovskou deputaci k císaři jakožto králi českému. Ježto však žádost tato, o níž prý nestalo se řádné snesení za předsednictví nejvyššího purkrabí, nemůže za snesení stavů českých vůbec býti pokládána, není lze také k ní přihlížeti. Než poněvadž se již stavové dolno- i hornorakouští o své újmě k poradám o berních a urbariálních důležitostech shromáždili, že není příčiny, proč by shromáždění takové mělo býti stavům českým odpíráno, aby tak zákonné žádosti a představky stavův, ovšem toliko ve příčině berní a urbariální soustavy, mohly býti předepsaným způsobem králi předloženy.

Na základě tohoto listu, který došel do Prahy 5 března, svolal nejvyšší purkrabí na rychlo členy stavů, kteří v Praze právě meškali, na den 7 března 1790 k „užšímu" nebo „menšímu" sněmu. Sněm tento sešel se velmi četně*) a 21 členů stavu panského přihlásilo se v něm o místo i hlas, kterýž počet v dalších seděních ještě se rozmnožil. Jediným předmětem jednání, jejž nejvyšší purkrabí chtěl dopustiti, byla volba zesíleného výboru zemského ze všech čtyř stavů, podobného výboru zemskému dob dřívějších. Výbor tento měl býti až do králova svolení prozatímným. Pravým jeho úkolem bylo prozkoumati stížnosti do nové berní a urbariální soustavy i vady její, dle okolností pak učiniti stavům příslušné návrhy, kterak by nedostatky shledané bylo lze odstraniti. Ale proti náhledu nejvyššího purkrabí objevila se ihned hlučná opposice ze řad stavu panského, protestující proti libovolnému zúžování práv sněmovních i stavovských a prohlašující, že rychlé odpomoci vyhledávají i jiné vážné důležitosti zemské,

*) Přítomni bylo dle sněmovního protokolu: 1. z praelátův arcibiskup hrabě Přichovský, probošt svatovítský Kvíz, kanovník téže kapituly Herites, generál-velmistr křižovníků Suchánek, strahovský opat Mayer, praelát Paukner, praelát z Winkelburka, kap. děkan vyšehradský Veselý. 2. z pánů: nejv. sudí zemský Prokop hrabě Lažanský, August kníže z Lobkovic, František kníže Kinský, František hrabě Pachta, Karel hrabě Clary, Kristián hrabě ze Šternberka, Jan hrabě Sweerts, Jan hrabě Bouquoi, František Antonín Novohradský hrabě z Kolovrat, Jan svob. pán Schirnding, Kašpar baron Ledebour, František hrabě Salm, Josef hrabě z Kolovrat, Vojtěch hrabě Černín, Václav svob. pán Henniger, Jan hrabě O'Kelly, Michal hrabě z Kounic, Kašpar hrabě Künigl, Adolf hrabě z Kounic, Josef hrabě Sweerts, Vilém svob. pán Mac Neven, Václav hrabě Cavriani, Bedřich hrabě z Nostic, Jan svob. pán Helversen, Jan svob. pán Dubský, Václav hrabě Thun, Josef hrabě z Kolovrat, Jan hrabě Unwerth, Josef svob. pán Běšín, Jan svob. pán Janovský z Janovic, Ludvík hrabě Hartig, Filip hrabě Sweerts, Bedřich hrabě des Fours, Jan hrabě Pachta, František hrabě ze Šternberka, Jan hrabě Thun, Josef hrabě Canal, Leopold svob. pán Sternegg, Josef hrabě z Nostic, Dominik svob. pán Janovský, Adam Bořek hrabě Dohalský, Bedřich svob. pán Schnidburg, Vilém hrabě Hohenrein, František hrabě z Vrtby, Josef hrabě Unwerth, Karel svob. pán z Hochberka, Prokop Hartmann hrabě z Klarštejna, Karel hrabě Lanjus; 3. z rytířstva: Josef z Rosenthála, Jan von Hanisch; 4. z měst: purkmistr pražský Ondřej Steiner, náměstek jeho Josef Preinhelter, mag. radové Jan Hofmann a Václav Slívka, vesměs z Prahy.

jako naprosto rozvrácené zemské zřízení, potlačování stavů, rušení všech práv i svobod, ztráta úvěru, úpadek obchodu i živností, nedostatek peněz a zvláště ochuzení rolníka daněmi, dodávkami i odvody k vojsku. Dokazováno bylo proti stanovisku nejvyšším purkrabím zaujatému, „že ministerský list nemůže býti nijak na újmu práva zkoušeti na stavovském shromáždění všechny nedostatky zemské".

Těmito představkami a náměty nabylo české sněmování neobyčejné důležitosti, neboť nemohlo býti bedlivého pozorovatele událostí patrno, že stavové na stížnostech proti nové pozemkové dani a jejím důsledkům nepřestanou. A tu vidí se potřebou narýsovati obraz tehdejšího sněmování českého i moravského.

Stavovské sněmy v království i markrabství měly základ svůj v Obnoveném zřízení zemském, které v obou zemích rozeznávalo čtvery stavy: duchovenský, panský, rytířský a městský. V Čechách příslušeli k duchovnímu stavu arcibiskup, diécésánní biskupové (dle deklaratoria Ferdinanda III), velký mistr strakonický a ti duchovní, kteří vedle biskupských odznaků drželi i zemské statky. Josefinské rušení klášterů způsobilo na této lavici veliké změny, neboť některé kláštery s praeláty v čele byly zrušeny, některé (Vyšší Brod a Teplá) měly opaty císařem kommendované. Někteří z praelátů klášterů zrušených i nadále vykonávali práva stavovská. Kapitula pražská byla zastoupena proboštem, děkanem a dvěma dle stáří prvými praeláty, vyšehradská proboštem a děkanem, boleslavská proboštem. K pánům počítáni knížata, hrabata a svobodní páni, mezi stavy české přijatí a zemské statky držící, rovněž i synové anebo bratří, i by právě statků neměli. Kdo jednou do sněmu řádně uveden byl, byť by i později jakýmkoli spůsobem přestal býti držitelem statku zemského, neztrácel již práv stavovských. Stav panský byl nejčetnější. Nepoměrně málo bylo rytířův a z těch obyčejně jen ti účastňovali se sněmování, kteří poutáni byli ku Praze úřadem. Na Moravě zasedali mezi praeláty po zrušení četných klášterů toliko dva zástupci kapituly olomoucké, biskup brněnský, opatové svatotomský v Brně, rajhradský a novoříšský, pak probošt křižovníkův u sv. Polita. Stav městský skládal se ze zástupců sedmi královských měst, ale jako v království měl i na Moravě toliko jediný hlas. V království odevzdával hlas za města kancléř staroměstský, od r. 1784, když spojena byla města pražská v obec jedinou, purkmistr pražský, na Moravě pak vždy starší posel olomoucký. Jednání sněmovní řídil v Čechách nejvyšší purkrabí, na Moravě gubernátor jakožto zemský hejtman; ten i onen dle potřeby zastupováni byli nejvyšším úředníkem zemským v pořadí hodnostním nejbližším. V Čechách v XVIII stol. ustálil se zvyk, že sněmem nazýváno toliko ono shromáždění stavů, kdež jednalo se o postulátech královských; ostatní důležitosti zemské sjednávány na stavovských sjezdech anebo „menších sněmích", jež svolával dle potřeby nejvyšší purkrabí. Shromáždění dne 7 března 1790 bylo „malým sněmem". Předseda sněmu řídil jednání, dotazuje se účastníků dle pevného pořadí stavův a osob. Volby konány skrze direktory „lavic". V Čechách byl direktorem lavice praelátské arcibiskup, který dle starého zvyku povyšoval praeláty dle hodnosti a místa sobě nej-

bližší. Direktorem panského stavu byl nejvyšší purkrabí, rytířského podkomoří, městského pražský purkmistr. Na Moravě byl direktorem duchovních nejstarší dle stavovské hodnosti praelát, pánů zemský hejtman, pak zemský písař z rytířův; v městech vždy zastupovali celý stav poslové olomoucký a brněnský. Jednacího řádu ani zápisníků nebylo. V Čechách psán byl protokol toliko o schůzích sněmovních, v němž v levo insinuace gubernia nebo referáty výboru zemského zapsány, v pravo pak snesení nebo conclusum. Na Moravě až do r. 1786 zapisovány velmi zevrubně „památky", od r. 1786 listiny sněmovní i zápisníky se pospolu ukládaly.

Takový byl spůsob sněmu českého, když v sedění dne 7 března r. 1790 došlo k prvému zřejmému projevu opposice stavu panského proti dosavadnímu vládnímu směru. Stanovisko pánů ještě však tehdy nepronikło. Nejvyšší purkrabí opíral se o svou plnou moc, která nedovolovala jednati o jiných důležitostech, kromě věcí berních a urbariálních, druzí stavové a zejména praeláti odpírali pánům podpory. Ano ani mezi pány nebylo shody, neboť značná část naléhala, aby především projednány byly stížnosti proti pozemkové dani, za nejpalčivější pokládané. Konečně prohlásil nejvyšší purkrabí, že by za těchto poměrů přinucen byl dotázati se ve příčině neodkladných přání stavův u dvora. Tu podvolili se páni a přestali na volbě prozatímného výboru zemského o šestnácti členech, po čtyřech z každého stavu. Když však mělo se přikročiti k volbě, nastala nová neshoda. Veliká část stavu panského žádala, aby vzhledem k mimořádné době, za níž sněm byl svolán, vykonána byla volba zesíleného výboru zemského o šestnácti členech plným sněmem, ježto prý tak zvoleny budou osobnosti, všeobecné důvěry požívající. Patrně chtěli páni číselnou svou převahou dopomoci k volbě předákům odporu. Nejvyšší purkrabí vzdal se pro tuto chvíli práva svého členy panského stavu nominovati, stavové druzí opřeli se však tomuto návrhu. Arcibiskup a praeláti tvrdili, že členové jednoho stavu mohou býti toliko od svého stavu voleni, arcibiskup pak prohlásil, že užije svého práva nominačního. Jakkoli bylo jemu namítáno, že nezadává práva, přistoupí-li v této mimořádné době na žádost pánů, přece ihned nominoval arcibiskup čtyři dle stavovské spůsobilosti nejstarší praeláty, svatovítského děkana světícího biskupa Kriegra, metropolitní kanovníky Heritesa a Varlejcha z Bubna a velmistra Suchánka. Panský stav zvolil většinou Augusta knížě z Lobkovic, Prokopa hraběte Lažanského, Jana hraběte Bouquoi a Františka Antonína Novohradského hraběte z Kolovrat. Z rytířů byli toliko přítomni dva, z nichž gub. rada rytíř z Rosenthala byl podle stáří zástupcem direktora lavice, ale ani jeden ani druhý neznali členů svého stavu a tak byl Rosenthál toliko za pomoci ostatních sněmovníků s to, aby nominoval do výboru čtyři osoby rytířské, podkomořího rytíře Henneta, Josefa z Müllersdorfa, Josefa z Leinerův a Františka z Hanischů. Z měst jmenoval pražský purkmistr Ondřej Steiner sebe a pražské magistrátní rady Slívku, Štěpánovského a Leopolda Fišera. Takto zvolenému výboru dostalo se úkolem sestaviti stížný spis o berní a urbariální soustavě, také však do něho zahrnouti i jiné stížnosti a důležitosti zemské, jichž dle

mínění ve sněmu proneseného denně ještě přibývalo; v závěru uloženo výboru, aby vyhradil práva národa na výsost porušená s prosbou ku králi, aby práva tato v nejkratší době a zúplna byla obnovena.

Tak podařilo se předákům panského stavu uvésti v jednání veškeren komplex stížností, které tou dobou byly v Čechách pronášeny. Ale postup jejich zkřížen byl z vlastních řad spůsobem neočekávaným. Vedle sněmu pražského sstoupili se totiž současně i ti členové českých stavů, kteří ve Vídni stále meškali. Sešedše se ve Vídni v počtu rovněž velmi značném, jali se též skládati stížný spis, ale toliko o vadách nové berní soustavy a o vhodných prostředcích k nápravě jejich. Porady tyto řídil Jan Rudolf hrabě Chotek, který užil hnutí stavovského k opětnému vstupu do veřejného života, snažil se však hnutí tomuto dáti svůj směr. Opposice jeho přestávala toliko na odporu proti nové dani pozemkové, ne však proti vládnímu směru. Vystoupení hraběte Chotka mělo dalekosáhlé následky, neboť spůsobilo politickou různost v šlechtě české, která povážlivě rušila snahy za obnovou svézákonnosti českého království se nesoucí a zachránila podstatu tereziánsko-josefinských změn. Z péra Chotkova vzešel stížný spis vídeňský, jejž až na některé výjimky podepsali všichni členové českých stavů ve Vídni meškající, načež spis sám poslán stavům do Prahy se žádostí, aby, nebylo-li by lze jej za snesení všech českých stavů prohlásiti, alespoň jako votum separatum připojen byl ku spisu stavy přijatému.

Spis hraběte Chotka, v otisku rovněž do Sammlungen pojatý, liší se podstatně od obou spisů pražských. Jestiť psán v duchu čistě centralistickém a výlučně stavovském. Vyčítá sice újmy, jíž bylo stavům českým od padesáti let zažíti, ale neshledává ji ve změnách státoprávních, nýbrž v nařízeních, která dotýkala se dílem hmotných prospěchů stavů dílem stavovských výsad. Nařízení o odúmrtech, ztráta výhradného prodeje vína, piva, páleného a soli, zrušení mlýnské závaznosti, soukromých mýt a držby pastvin vesnických, svolení poddaným, aby těžili z plodin podzemních, přidržování držitelů statkův, aby bezplatně spravovali mosty a cesty, zřízení a udržování přečetných nových škol, far a chrámů, zbytečných prý v mnohých krajinách, bezplatné dodávání dříví k potřebám školním, zvýšené náklady na ubytování vojska, uvalované na vrchnosti, které dříve od nich byly osvobozeny, zvýšená daň nápojová, příspěvek na lékaře a pomocnice porodní, na dopravu a výživu zločinců, neobyčejné náklady s berní soustavou spojené, nařízení vyhledávající rozmnožení úředníků vrchnostenských — veškery tyto novoty prý povážlivou měrou ztenčují majetek stavů, jichž práva, výsady, osvobození rychle za sebou následujícími nařízeními jsou buď dočista zrušeny aneb alespoň zkráceny. Nejvíce pak postiženy jsou vrchnosti novou daní, která břemena nerovně rozvrhuje a byvši zavedena chvatně, za pomoci lidí neznalých, jest nedokonalá a pokud se týče konečného účelu snad naprosto pochybena. Stavové prý nadáli se, že budou dříve slyšáni ve příčině nové daně, než bude zavedena, dle spůsobu státnímu zřízení prý přiměřeného, ale válka prý toho nedovolila. Stížnosti proti berní a urbariální

soustavě skládaly se dle spisu Chotkova ze dvou skupin. Pokud se týče prvé skupiny, novou úpravu pozemkové daně zahrnující, vytýká spis, že nebylo šetřeno stěžejné zásady, aby se zdanění dálo dle jmění, na základě čistého výnosu a způsobem pokud možno nejméně obtěžujícím, neboť byla půda vyměřována lidmi neznalými umění měřického a na tomto pochybeném základě daň rozvrhována. Odhad dál se ještě nerovněji, ježto vrchnostem nařizováno, aby předkládaly účty své a dle těch odhad konán, kdežto u poddaných pomůcek podobných nebylo, tito pak výnos dle možnosti snižovali. 17% čistého zisku, určených náhradou za robotu, vypočítáno prý libovolně a nesprávně, tak že tím vrchnosti o velikou část svého jmění přišly a přirozený poměr mezi vrchnostmi a poddanými, dávnými smluvami se zakládající, byl porušen.

Přeměnou úvazků v dávky peněžité uvaleno na vrchnosti stálé zmenšení výtěžku. Spolehlivost desk zemských a tím i úvěr stavův otřeseny měrou na výsost povážlivou. Naproti tomu zavazují se stavové, že přivolí, aby ihned veškery pozemky ať vrchnostenské ať poddanské byly stejnou měrou zdaňovány, i prosí tudíž, aby se zrušením nové daně nebylo odkládáno přes konec vojenského roku 1790, dnem pak zrušení aby prozatímní platnosti nabyla soustava dřevní. Počínajíc 1 květnem prosili podepsaní, aby zrušeny byly všechny dvorské, zemské, nad- i podkommisse, práce s rozvrhem berně na základě výnosu pozemků spojená aby byla svěřena úřadům dvorským, zemským i krajským, poměrů prý znalým, jimž by bylo lze nejlepší a nejpoctivější členy zrušených kommissí přiděliti, vybírání berní pak aby jako dříve ponecháno bylo úředníkům vrchnostenským a rychtářům obcemi sice voleným, ale vrchnostmi potvrzovaným. Získané tím 1% výnosu pozemkového, jež rovná se 8% pozemkové daně, budiž poplatníkům sleveno, náhrada za povinné úvazky poddaných však zrušena a dřevní právní poměr obnoven, řádné plnění úvazků právem vlastnickým se zakládajících krajským úřadům na péči vloženo, farářům desátek navrácen, poddaným, kteří vedlejší výdělek mají, však svoleno, aby vždy na šest let s vrchností umluvili náhradu za plnění úvazků dvěma třetinami běžných cen za ruční nebo povozní práci; vojenské přípřeže, pokud by jich bylo potřebí dále než dvě míle, aby byly z veřejných fondů placeny.

Protichůdnost Chotkova spisu se stanoviskem Bouquoiovým a Lažanského jest samozřejma. Ani slova není v něm o porušení práv zemských; i okolnost, že uložena byla daň nová bez souhlasu a bez svolání sněmu, válkou omlouvána. Spis Chotkův stojí z plna na půdě skutečných tehdejších poměrů, mluví o dvorských úřadech, zemským nadřízených, a nemá ani poznámky pro práva jazyka českého. Jednání stavů českých bylo tudíž neshodou touto již od počátku ochromeno, neboť zřejmě zápasily mezi nimi dva odchylné proudy, podnes v české šlechtě znalé, jeden stojící na půdě svézákonnosti království českého a na odstranění změn zemskému zřízení protivných naléhající, druhý, který se smířil se skutečným stavem věcí, jakož se po r. 1748 byl vyvinul, a pokládající království České toliko za správní okres nového

většího státního celku. Různost centralistické a historické šlechty objevila se tudíž v Čechách již r. 1790.

Ku podivu rychle pokračovaly zatím práce prozatímného výboru zemského. K prvému jeho sedění pozváni byli všichni v Praze meškající členové stavův a tam byly předloženy všechny tři návrhy spisů stížných. Výbor volil kompromiss mezi různými náhledy; podržel sice úvod Chotkova spisu v plném znění a z ostatku ponechal místa mnohá, vypustil však návrh, aby poddaným ponechána byla volba mezi prací nebo peněžitou náhradou. Konec zkrácen a zásadně změněn dle návrhu hraběte Lažanského. A takový byl již zájem o věci politické, že zprávy o zasedání sněmovním, o jednání stavův a o poradách prozatímného výboru zemského novinami rozhlašovány. Nového ducha věstilo i snesení prozatímného výboru, již v prvém sedění dne 9 března učiněné, aby nebyl nikdo mezi stavy ani do sněmu nově připuštěn, kdo by nebyl držitelem zemského statku.

Rozhodující kruhy hned po příchodu Leopolda II do Vídně uznávaly potřebu vyhověti stavům sice v otázce berní, ale v otázkách státoprávních nemělo býti nic měněno. Výmluvným projevem tohoto stanoviska bylo opětné povolání hraběte Chotka v čelo nejvyšší správy finanční. V témž duchu, patrně jsouce z Vídně informováni, jednali i stavové moravští. Když císař Josef II zemřel, odhodlala se totiž menší část moravských stavů podati stížné spisy novému králi za odstraněním novot a řádů josefinských. Jeden ze spisů těchto sepsán a podepsán členy stavů ve Vídni přebývajícími, druhý stavy v Brně přítomnými. Mezi jednáním o spisy tyto vyzváni byli z Vídně i moravští stavové, aby předložili desideria svá novému králi, čímž i na Moravě vážné otázky veřejné v proud uvedeny.

22 března 1790 sešel se sněm český opět a vyslechl zprávu prozatímného výboru zemského, která byla velikou většinou schválena. V delší debatě o této zprávě střetly se poprvé oba směry mezi stavy. Část panského stavu žádala v předloženém návrhu stížného spisu všeliké změny, zejména určitěji a důrazněji vytčenou žádost za obnovu stavovských práv a zřízení zemského. Také jednotlivci přihlašovali dodatky. Baron Helversen předložil o své újmě stížný spis o přípřežích, Filip hrabě Clary hájil možnost změny robotních prací a urbariálních úvazků v dávky plodinné. Ale většina, která byla se předem dohodla, že nepřipustí již žádné změny v návrhu prozatímného výboru zemského, schválila návrh stížného spisu výborem předložený a snesla se, aby spis, výborem zemským podepsaný, byl nejvyšším purkrabím králi odeslán, původní pak spis hraběte Chotka aby byl jako votum separatum k němu připojen. Návrh, aby spis předložen byl králi zvláštní deputací stavů, nedošel rovněž většiny.

Nejvyššímu purkrabí nevyhovoval ani spis podstatně zkrácený a ve formě zmírněný, i váhal jej ku dvoru zaslati, nic nedbaje, že již všechny Dědičné Státy stížnosti své byly předložily, a že stížný list stavů českých jest ozvěnou vyzvání stavům s povolaného místa učiněného.

Ale události názor nejvyššího purkrabí předstihly. Téhož 22 března, když sněm český přijal návrh stížného spisu výborem zemským podaný, ohlášen byl královský patent, kterým nejnaléhavější stížnosti stavů zrušením berních kommissí, dvorské i zemských, jakož i zeměpanských berních úřadů byly vyřízeny. Současně oznamoval Leopold II českým stavům, že, chtěje předejíti přání jejich, ruší všechny berní kommisse, a spolu ustanovoval, aby činnost dosavadních okresních berní byla zastavena, jakmile stavové ve shodě s guberniem příslušné opatření ve příčině odbytného učiní a, kde bude lze, o další zaměstnání těchto úředníků jakož i přejetí pokladen a účtů jejich se postarají.

Následkem tohoto patentu svolány na den 30 března sněm český a na 31 březen sněm moravský. Na sněmu českém především sneseno, aby byl královský reskript přikázán zvláštnímu výboru a do té doby, než by tento výbor zprávu podal, aby nebylo na vědomí bráno rozhodnutí gubernia. Výbor zemský 7 března zvolený přes prozatímný ráz svůj pověřen nadále s vyřízením přípravných prací pro sněm. Při té příležitosti ostrou kritikou postižena váhavost gubernia v příčině předložení stížného spisu ze dne 22 března. Zdá se, že tento krok gubernia působil prospěšně v méně rozhodné dotud členy stavů, neboť, když ku konci debatty o reskriptu královském učiněn byl znovu návrh, aby byla zvláštní deputace stavů se stížnostmi ku králi vypravena, byl proti všemu nadání návrh přijat a volba deputace ihned ustanovena. Co do spůsobu volby členů rovněž pozorován duch příznivější. Když arcibiskup jmenoval vedle sebe sedící probošta a děkana kapituly svatovítské, protestovali praeláti. Nejvyšší purkrabí vzdal se opět práva jmenovati zástupce stavu panského, načež když navrhovaní hrabata Lažanský a Nostic odmítli, zvoleni August kníže z Lobkovic a hrabě Bouquoi. Z rytířů zvoleni rytíři Rosenthál a zemský rada Losenau. Ježto někteří členové deputace byli spolu členy prozatímného výboru zemského, vykonána za ně volba náhradní, při níž nově byli zvoleni strahovský opat Mayer, František Antonín hrabě z Nostic, Kristián hrabě ze Šternberka a náměstek pražského purkmistra Neuberk. Deputace měla úkol velmi široký: poděkovati novému králi za prokázaná dobrodiní, blahopřáti jemu k nastoupení, spolu prositi, aby dal se korunovati a potvrdil obvyklou smlouvu se svým národem českým, pokud se týče práv a svobod jeho, a konečně, aby byl dle dřevní zvyklosti sněm oprávněn vykonati volbu stálého výboru zemského. Tak nastoupil sněm český dráhu zápasu za svézákonnost a samostatnost království Českého.

31 března 1790 sešel se v Brně i sněm moravský, jejž zahájil rozšafný a velice oblíbený gubernátor Václav hrabě Ugarte anebo, jak sám se česky podpisoval, z Ugartův. I tu pozorován neznámý dosud duch mezi stavy, z nichž devatero nových členů stavu panského dalo se hned při zahájení uvésti. Mezi nimi byli Ludvík hrabě z Žerotína, Karel starohrabě Salm, hrabě Walldorf, František Antonín svob. pán Montelabbate, Leopold hrabě z Lamberka a Emanuel svob. pán Stillfried. Shromážděným stavům oznámen byl dvorní patent ze dne 22 března 1790, zrušující kommisse a úřady berní, načež stavové

projevili ochotu dáti přiměřené odbytné propuštěným úředníkům, jakkoli prý byli ustanoveni bez dotázání se stavů. Po návrhu zemského hejtmana přistoupili stavové moravští u věcech berních a urbariálních na stanovisko stavů dolnorakouských, ve příčině pak dalších desiderií vyhradili si volnost dle poměrů. K jednání s králem zvolena dle vůle vlády čtyřčlenná deputace, a sice opat rajhradský, svob. pán Schröffl, rytíř Hentschel a brněnský magistrátní rada Pavel Burger. Deputace tato sepsala ihned návrh odpovědi na deset vládou předložených otázek, kterýž návrh v sedění sněmovním dne 1 dubna schválen a deputaci vládou žádaná plná moc k dalšímu jednání dána. Zdálo se, že stanovisko vládních kruhů nabylo v moravském sněmu vrchu, čímž by stavovská opposice česká, zápasící s odporem ve vlastním sboru, byla Moravany opuštěna a tudíž neškodna, tu však překvapil sněm jeden z nejmladších jeho členů návrhem veliké politické důležitosti. Vyvstalť po odhlasování návrhů zvolené deputace Karel starohrabě Salm a písemně podal návrh instrukce sněmovní pro deputaci zvolenou, v němž váha se klade na úmysly nového krále odstraniti „škodlivou“ dosavadní vládní soustavu a obnoviti zřízení stavovské v bývalé jeho platnosti. S návrhem tímto spojen další, jejž podal řečený již starohrabě Salm ve jménu knížete z Dietrichštejna, Ludvíka a Karla knížat z Lichtenštejna, Prospera hraběte Sinzendorfa, Jana hraběte Harracha a hraběte Sylvy Tarouccy, aby vyzváni byli všichni členové stavů k činnému účastenství v jednání sněmovním, které dotýkati se bude nejdůležitějších zájmů stavovských i zemských. Obojí návrh Salmův přijat a tím úmysly vládních kruhů zkříženy, neboť deputace moravská sice měla plnou moc jednati o věcech berních a urbariálních, instrukcí však starohrabětem Salmem navrženou bylo jí uloženo, aby zahájila jednání i o obnovu zřízení zemského. Bylo tudíž jen důsledkem daných poměrů, když sněm v sedění svém dne 2 dubna po návrhu zemského hejtmana snesl se ještě, aby deputace podala králi prosbu o reaktivování výboru zemského.

Snesení sněmu českého ze dne 30 března a volba deputace staly se současně s pokynem vlády, jejž dvorská kancelář oznámila gubernii. Tím radilo se i stavům českým, aby ve příčině berní a urbariální soustavy — jiných důležitostí nevidělo se vládě projednávati — přispůsobili se rovněž stavům dolnorakouským, kteří žádali, aby 1 květnem nejprve příštím dřevní spůsob zdaňování byl obnoven, spolu pak projevována naděje, že i stavové čeští, uvažujíce správně o kritických poměrech doby, podvolí se k potřebným obětem s prospěchem svých poddaných. I byla jim oznámena hlavní podstata dolnorakouských žádostí, aby o tuto věc vypravili do Vídně dva plnou mocí opatřené deputanty, k nimž by — z příčin prý úsporných — přiděleni byli dva členové stavů ve Vídni pobývající. Tak mělo býti alterováno snesení sněmovní, neboť obecné bylo přesvědčení, že pokyn dvorské kanceláře zaviněn byl guberniem, které zdráhalo se stížný list ze dne 22 března králi předložiti, pravým pak jeho úkolem že jest, aby království české nevybočilo z úhrnu oprav, pro všechny země stejnou měrou obmýšlených. Dolnorakouské stanovisko prohlášeno normou, aby po spůsobu centra-

listickém jednáno bylo stejně ve všech zemích. Proto žádány plnomocné deputace, které by ve Vídni přisvědčily k normě již hotové. Ve příčině stavů českých pak měla snaha tato ještě jiný specialný účel: převésti vedení důležitostí stavovských v ruce hraběte Chotka i jeho vídeňských stoupencův a tím odníti půdu přáním stavů po obnově svézákonnosti zemské.

Ale snesením sněmu českého dne 30 března, k čemuž přistoupila i instrukce moravským poslům, po návrhu starohraběte Salma přijatá, výpočty vládních kruhů vídeňských zhaceny. Teď již nebylo tak snadno zabrániti jednání o stížnostech státoprávních, když v Praze zvolena osmičlenná deputace se širokým úkolem a bez plné moci, a když i moravské deputaci uloženo bylo jednati o důležitostech, z úzkého rámce berních stížností se vymykajících. Vláda pokusila se, aby ve sněmu českém spůsobila nové jednání ve smyslu svém, a proto položil nejvyšší purkrabí „malý sněm" na den 3 dubna. Tu především vzaty v úvahu návrhy dolnorakouské a uznáno zásadně, že třeba jest stavům přinésti, vzhledem k zdanění poddaných, jisté oběti, celkem však návrhy dolnorakouské nevhodnými shledány. Potom přišla na přetřes otázka deputace vídeňské, o níž dlouho a živě uvažováno. Nejvyšší purkrabí žádal, aby předešlé usnesení a volba byly revotovány, poněvadž kancelář dvorská ve jménu královĕ jiný spůsob ukládá, ale z prostředka stavův odpovídáno, že nota dvorské kanceláře není ještě přímým rozkazem královským, čest pak a důstojnost českých stavů že toho vyhledávají, aby se přestalo na deputaci již zvolené, které by bylo výslovně uloženo, aby vedle berních steskův i jiné nutkavé důležitosti země i stavů králi přednesla. Stanovisko toto potírali někteří členové stavů, zvláště ti, kteří spravovali vyšší úřady zeměpanské, dovozujíce, že ministerský rozkaz sluší pokládati za výron rozhodnutí králova. S nimi spojili se ti, když byli proti volbě prozatímného výboru zemského a 30 března i proti volbě deputace, a spůsobili, že skutečně většina od zvláštní deputace ustoupila a návrh přijala, aby písemně bylo králi poděkováno. Nové deputaci však uloženo, aby nic nepodnikala, o čem by se stavy napřed se nedohodla. Za deputanty dle vůle vládní zvoleni sice hrabata Lažanský a Bouquoi, předáci snah po obnově svézákonnosti zemské, ale k nim ve Vídni měli se přidružiti Leopold hrabě Clary, praesident nejvyššího úřadu soudního, a hrabě Chotek; by byli snad nějakou překážkou zadržáni, měli je zastupovati nejvyšší hofmistr Kamill hrabě Colloredo a kníže Colloredo. Osobnost hraběte Bouquoi byla jedinou zárukou, že jednání deputace ve Vídni na věcech urbariálních nepřestane.

V témž sedění dne 3 dubna podal prozatímný výbor zemský zprávu o berních úřednících, kteří měli býti 1 květnem s odbytným úřadů zbaveni, daň však měli vybírati, pokud by pokladny a účty jejich nebyly krajskými berními přejaty a vrchnostenským kontribučním odevzdány. Stavové současně zrušili i instituci volených rychtářů, jakkoli dvorský patent jich se nedotýkal. Konečně přijata sněmem prosba ku králi, aby osazeny byly nejvyšší úřady zemské právě uprázdněné, aby svoleno bylo voliti stálý výbor zemský, aby stavům bylo navráceno

výlučné právo vařiti pivo i pálené, aby byl zřízen zvláštní soud pro šlechtu a stavy. Po návrhu knížete Kinského uloženo i deputaci, aby přednesla prosbu za ustanovení jednoroční lhůty promlčovací u nezvěstných a z desk nevymazaných jistot, na statku zděděném nebo koupeném zapsaných. Adolf hrabě z Kounic navrhl ještě dodatkem prosbu ku králi, aby prvopisy všech stavovských privilegií stavům po právu v opatrování byly vydány, s čímž shromáždění obecně kromě jediného z přítomných souhlasilo. Ale nejvyšší purkrabí projeviv pochybnost, zdali prvopisy tyto vůbec ještě existují, ukončil sedění, aniž by byl sněm o návrhu Kounicovu se snesl.

13 dubna vypravili se hrabata Bouquoi a Lažanský do Vídně, kamž v krátce před tím stihla i deputace moravská. Ve Vídni přidružili se k českým deputantům ještě metropolitní probošt Kviz a světící biskup děkan Krieger, kteří tam meškali za zájmy kapitulními. Hrabě Chotek odmítl teprve teď účastenství, poněvadž prý byl již členem výboru dolnorakouských stavů, ve skutečnosti však proto, že nesouhlasil se zásadami obou hrabat pražských. Deputace česká zasedala v různých kommissích a konferovala s nejvyšším dvorským kancléřem Leopoldem Krakovským hrabětem z Kolovrat, při čemž ujednáno bylo, že daň z pozemků dominikálních bude s prospěchem poddaných o 244.000 zl. r. 1790 zvýšena. Ve příčině poddanských úvazků navrhovala dvorská kommisse, aby zachován byl stav prozatímný, ale deputovaní, odvolávajíce se na nedostatek plné moci své, v té příčině neučinili závazného prohlášení. Bouquoi spěchal tudíž do Prahy pro nové instrukce, při čemž měl spolu podati stavům náležité vysvětlení a předložiti výboru zemskému návrh na konferenci smluvený. Tím bylo zajistěno další zasedání sněmu českého. Také moravská deputace, k níž se připojil i zemský hejtman, vyjednala ve Vídni, že budou stavové nejrychleji (eilfertigst) svoláni a jim ministerský přípis předložen, o čemž Ugarte již 10 dubna zpravil nejvyššího komorníka zemského hraběte Mitrovského. V sedění moravského sněmu dne 12 dubna předčítán přípis tento i s návrhy dolnorakouskými, k nimž stavové z plna přistoupili, aniž by dotýkali se dalších důležitostí a potřeb zemských. V sedění sněmu 13 dubna schválena dodatečně snesení tato.

Zásluha tudíž, že nebyly snahy státoprávní hned v počátcích zadržány, náleží stavům českým a obezřelým vůdcům opposice jejich. Po návratu Bouquoiovu do Prahy svolán „malý sněm“ na 27 dubna, na němž projednávány návrhy prozatímného výboru zemského ve věcech berních a urbárních. Na rozdíl návrhů dolnorakouských doporoučel výbor zemský, aby za sjednáním úplné rovnosti mezi stavovskou a poddanskou berní povinností — která dotud činila u stavů 29, u poddaných však 40% — placeno bylo nadále stejnoměrně $33^1/_3$%, což by mělo v zápětí roční zatížení dominikálních pozemkův o 144.000 zl. Naproti tomu hrabě Lažanský usuzoval, že dle čísel z r. 1775 má se úhrn dominikálních pozemků k rustikálním jako 9 k 21 a že dle toho poměru dlužno roční postulovanou berni 4,200.000 zl. rozvrhovati. Tím by byly dominikální pozemky zatíženy ročně o 314.000 zl. Většina schválila návrhy výboru zemského a snesla se o dalších instrukcích pro depu-

tované vídeňské, ale spolu uložila deputaci, aby podala králi zdůvodněnou prosbu ve příčině 1. toužebně očekávaného korunování králova v Čechách; 2. ve příčině obnovy dávné zemské ústavy a práv stavovských; 3. ve příčině obnovy stálého výboru zemského s obvyklou jeho právomocí.

Požadavky tyto znovu plným sněmem opětované nemohly již býti a limine odmítány. Výsledkem jarního sněmování českého a moravského r. 1790 jest tudíž zahájené jednání o restituci svézákonnosti a vlastní správy zemí koruny české.

Z básní M. Jahna.

ROMANCE.

Úzko všude, těsno všude,
okna malá, stěny chudé . . .
Hravá mysl přeletá
za ty prahy do světa —
snad si štěstí vydobude.

Řekli: „Stroj se na svém oři!
Za devíti vrchy, moři
v bílém hradě štěstí tvé
sedí krásné, mladistvé
na skleněném na pohoří."

Zachvěla se bujná hlava . . .
Mládce koně osedlává,
v ruce kopí, v druhé štít,
kdyby měl i v zápas jít —
smělce čeká štěstí, sláva.

Jede hvozdy, jede lesy,
říčnými se brodí plesy,
vánek čechrá v chocholu;
jede s hory do dolů
pod chvojí a pod nebesy.

Přijel k hoře: Vzhůru, koni!
Ze skla vrch tak jasně zvoní.
Jaká nesnáz — kluzký vrch!
Oř se dolů strání svrh' —
Mládce níže hlavu kloní.

Do třetice! Pokus nový . . .
Kárá koně bodcem, slovy —
marně! Či v tom vězí ďas?
Moudrost přišla v pozdní čas —
bloud zapomněl na podkovy!

Jede zpátky, den se krátí . . .
Kde jste, dnové moji zlatí.
Slávo, štěstí, co jste jen?
Vše je přelud, klam a sen —
štěstí už se nenavrátí.

Přijel domů — chata v rumu.
Sklonil líce v trpkou dumu — —
Štěstí jeho naříká
tichým steskem slavíka
v dálce na skleněném chlumu . . .

—

ZÁSTĚRKA.

Když zemře dítě, v rakvičku mu dají
též bílou zástěrku. To divný zvyk!
I pravili, že tam na rajské louce
těch kvítí roste, kterým není jména,
jak na zemi zde nikde nekvetou,
a děti ona kvítka sbírají
a v zástěrky je kladou . . . Mne jal bol . . .
Mé choré dítě malé zemřelo,
jak lístek března mrazem podkosen —
a my mu ani bílé zástěrky
v tu rakvičku na cestu nedali!
Tak ubohá tam bude kvítí trhat
a v ručkách tenkých bude nosit je
a rmoutit se pro bílou zástěrku
a stýskat si: „Ach, proč mi nedali
též zástěrku, jak mají družky mé? . . .“
Nuž, zemře-li kdy dítě v sousedství,
my přidáme mu v jeho rakvičku
tu zástěrku; a snad ji donese
to dobré dítě naší maličké
tam na břeh druhý v louky pokojné,
by nemusila družkám závidět
a stýskat si, že nemá zástěrky . . .
kam dát kvítka . . .

—

TY STARÝ MISTŘE HROBNÍKU . . .

Ty starý mistře hrobníku,
ten hrob mi dole vykopej
tak aspoň na dva sáhy!
Jsem syt těch bojů, výkřiků,
mne mučí pláč a křik a rej
za člověčími prahy.

Chci spát pod vrstvou trávníku
a s jarem cítit jej,
jak voní plný vláhy —
nic víc! Ach, mistře hrobníku,
ten hrob mi dole vykopej
tak aspoň na dva sáhy!

—

SNÍH.

Sníh tiše padá, stře se v zem
neslyšným skoro šumotem.

Zametá lehce výš a výš
mladosti, máje květnou říš.

Tiše se s oblak nanáší
v srdce mi v světě nejdražší.

Šel bych, je z dola vyhrabal,
domů je s sebou, šťastný, vzal,

na srdci hřál je teplem svým,
dechem svým křísil hřejivým.

Marně! Ach, nic je nevzbudí.
Setlívá dole ve hrudi.

Sníh na ně padá, Bože můj —
a bez konce je hrobní sluj . . .

—

DEN ZAPADÁ . . .

Den zapadá, den zapadá
za údolím, kde mlhy jsou,
a světlo slábne v boji s tmou,
šer tiše lehá přes lada,
kde mdlý ten den už zapadá.

Den zapadá, den zapadá.
Už přešel — a jak marný byl!
Chtěl's něco, neměl's k tomu sil,
jeť v údolí tvá zahrada
a nad ní den už zapadá.

Den zapadá, den zapadá.
Svou hlavu polož do trávy,
syt žití dne, syt únavy;
sen po ní, jaká náhrada —
nuž, ať si den už zapadá! . . .

— — —

BOŽENA VIKOVÁ KUNĚTICKÁ:

Pán.

Román. (Pokračování.)

Bydlila jsem v Praze u sestry otcovy, která byla již dvacet roků vdovou a měla pensi od knížete, u něhož byl její muž úředníkem. Žila sama se vzpomínkami, jimž dodávala tolik potravy, že těmi dlouhými lety jaksi ztučněly a staly se dýchavičnými, poněvadž prostor, v němž se pohybovaly, byl nepatrný, a okna jeho se nikdy neotvírala, snad z bázně, že by některá z nich mohla zahynouti přívalem čerstvých dojmů.

Její malý byt byl plný suggesce a neměl snad také jiného účelu, než aby ji budil. Bylo v něm dusno a šero, a všude po stěnách visely černé flóry a černé stuhy z věnců pohřebních, které dávno již opadaly.

Musím se o tom zmíniti určitěji, protože suggesci toho minula jsem také podlehla, jako poesii starých písní o milování a rozloučení. Odpovídala mému mládí, které bylo zvědavé a snilo, aby vypátralo štěstí. Vím, že tenkráte jsem si dekorovala vše to s celou svou tvořivou i prudkou silou a že vypotřebovala jsem k tomu všecku svou fantasii, která potřebovala básniti a tvořiti.

A tak snad promarnila jsem nejlepší svůj dar, jehož jsem mohla využiti, ne ve prospěch literatury a všeobecného krásna, ale ve prospěch svůj, jako píseň houslí, která v neštěstí přináší úlevu a slzy.

Černé flóry, černé stuhy! Malý pokoj, v němž ztrnule visely, jakoby je někdo v tento smutek zaklel, byl sonetem přervaného manželství. On zemřel! To byl pátý akt tragedie, která v prvním a druhém a snad ještě i ve třetím mluvila o lásce a o polibcích.

Na štěstí, mezi těmi flóry, stuhami a dávno vyvětralými kyticemi byla podobizna zemřelého, tak melancholická a krásná, že připouštěla celou bolest sonetu o přervaném manželství, jež mělo ve dvou posledních slokách záhrobní peruť věčné lásky.

Muž mé tety žil patrně k vůli tomu, aby ve čtyřicíti letech se mohl dáti malovati v celé své plnokrevné mužné síle, která sálala z jeho očí, hověla si na jeho vysokém, bílém čele a skrývala se pod jeho krásným knírem, jako políbení, jež právě vyssálo duši ženy.

A pak zemřel!

To jistě stačilo mé tetě až do smrti, aby neměla pro nic jiného bolestí ani slz.

Její pán padl jako veliký hrdina náhle sražen po desítiletém manželství, v němž byl jedinou její láskou a jedinou vášní.

Nesmírná řada naloženého ovoce, jež pro něho připravovala, zůstala již netknuta, všecky lahůdky její spíže, které pro něho vymýšlela a uchovávala, byly zbytečny; tucet nových, jemných a pohodlných košil denních i nočních zůstal nepoužit, a pak to ostatní: poduška prachovým peřím plněná, župan, který mu opravila a vyšňořila, ponožky, jež pro něho upletla, vyšívané střevíce — to všecko nemělo již účelu. A ona sama ztratila smysl života, neboť nebyl zde on, aby žádal od ní oddanost, poslušnost a věrnost.

Zemřel!

Není divu, že já, která jsem tolik prožívala ve snech své nejvnitřnější bytosti, zrovna lačně vtáhla jsem do sebe vzdechy a slzy tetiny, v nichž byly stopy bývalých polibků a neznámé rozkoše.

Jeho podobizna mne dráždila a svůděla k novým snům. Více než jeho smrt a více než všechy flóry a stuhy dojímaly mne věnečky svatební za sklem a bílý závoj tetin, jenž kolem nich byl ovinut!

A jeho lože stálo dosud vedle lůžka tetina. Odestýlala je večer, tak že, v prvních dnech se mně zdálo nemožným, abych prošla pokojem svlečena a hovořila nahlas o věcech intimních. I jeho dlouhá noční košile byla přehozena přes postel, a teta, než usnula, řekla měkkým, něžně zabarveným, jako růžovým hlasem: „Dobrou noc, Karle, spi dobře!"

A zatím co uložila se na lůžko, silně prošedivělá, zvadlá a ubohá svým odkvetlým ženstvím, sestoupil on se svého plátna širokoplecí, silný, mužný a velitelský, aby zaujal své místo vedle ní.

V tom bylo tolik síly přírodní i společenské, že mé dívčí dospění nemohlo jí uniknouti. Shroutil se celý svět mých existenčních nároků, v nichž byla jediná, veliká otázka: „Co?" a vyvstal jiný, ten, k němuž dosud Charon převážel mé skryté sny, jež jsem ve svém panenství považovala za hříšné. Mé podsvětí se zvedlo, a bylo úzko z toho, ačkoliv jsem viděla, že je to moc, která nikdy neměla se mnou slitování, třeba že tisíckráte stavěla se netečnou, v sebe pohříženou a velikomyslnou.

Shledávala jsem se s divnými stíny, které měly široce otevřené oči, jakoby hleděly do neurčité dálky, a jejich rty byly pootevřené, jako to bývá u dětí, které učí se vyslovovati jméno, jež nemá pro ně významu.

Kdy vznikly tyto stíny? Nevěděla jsem to. Chvěly se nedokrevností a marným bytím. Neměly jistě účelu, ačkoliv jich bylo veliké množství, tak že právě toto množství budilo nedůvěru, neboť bylo patrno, že potřebovaly mnoho síly, aby zachovaly svou posmrtní existenci.

Bylo mně tenkráte deset, nebo dvanáct let? Či sedm, nebo jen šest? Jistě se Charon smál, když převážel je vyděšené svým vzniknutím i svým zajitím. Ale tak povstalo mé podsvětí, neboť musilo být, aby mohly někam zapadnouti tyto nemluvné stíny s pootevřenými rty; jež nedovedly vysloviti ani hlásku a, ačkoliv chtěly říci celé slovo: „Život", v němž ani to a není.

A pak nalezla jsem stíny, jež křičely různá slova, která neměla spojitosti. Poletovaly bezúčelně sem a tam, příšerné snahou zachytiti se na čemkoliv. Na věži kostela, na měsíci, na člověku, na květině, na knize a zatím nezachytily se nikde, ačkoliv plakaly vysílením. Veliké Svědomí nad nimi stálo a vždycky, když chtěly zajásati vykoupením, zvedlo ruku a zamávlo knutem v povětří. A stíny se znova zvedly, vykřikujíce slova, pro která hledaly vysvětlení. —

To mně bylo čtrnáct, snad i patnáct let, neboť nalezla jsem i svůj poloneduživý první květ, jímž stíny se krášlily v celých guirlandách a věncích.

A nalezla jsem i přízraky hladové, a těch jsem se zděsila tak, jakoby mně připomenuly mou vlastní chtivost. Byla jsem jejich součástí, sotva že jsem nahlédla v jejich kruh. A hned schvátily mne, a křičela jsem s nimi pronikavým hlasem, jejž nikdo neslyší. A ty vzbouřily mé podsvětí a daly mu schopnost království a vítězství.

Hlad jejich nebyl slabostí, ale ohromnou silou. Zabili Charona, aby nemohl plniti déle mé peklo, zatarasily staré vchody a prolomily nové, podrazily sloupy, podemlely základy, sbořily klenby a rozdmychaly na širokém prostranství celé duše veliké ohně, jejichž zář stupňovaly svými vzdechy.

A kdesi — bůh ví, kde to bylo — stál kdosi, jemuž jsem říkala Pán, neboť mohl všecko a směl všecko. Jeho podoba měnila se tolikrát, kolikrát pohlédla jsem na něho, ale význam zůstával týž i jeho určení.

A byl to jistě on, jehož jsem očekávala ne jako spasení, ale jako nutnost a výsledek všeho, čím jsem dosáhla svého mladého ženství.

Bylo tak přirozené, že tyto mladé instinkty ve mně zvítězily a ne jiné, jichž jsem měla také nadbytek. Přijela jsem do Prahy, a mé smysly byly ochotné přijímati všecko, co se jim naskytlo. Docela jistě neuvědomila jsem si důležitost svého odchodu z domova, jako jeho prospěch.

Ulice pražské rozčilovaly mne tou měrou, že jsem z nich prchala. Neposkytovaly mně dosti záruky ani bezpečí. Byl to proud, v němž jsem cítila se i slabou i zbytečnou. A když jsem vešla k tetě, kterou jsem vlastně neznala, byla jsem šťastna tichem jejího obydlí i bezpečím její přítomnosti.

Všecky mé smysly s horečnou náruživostí vrhly se vstříc všemu, co mně podávala. Žila v lepších poměrech než my doma, měla slušný byt a vzpomínky na dobré časy. Čekala mne a byla šťastna mým příchodem. Co víc?

A hned na to počala působiti suggesce jejích flórů a zvadlých kytic. Suggesce neobyčejně silné vůně a určitého dotyku. Mluvila ke mně tichým hlasem, ale zmocňovala se při tom mé bytosti na místech nejcitlivějších.

Bylo to v říjnu, kdy počínají již dlouhé, melancholické večery, v nichž se za světla lampy povídá přidušeným hlasem, a kdy touhy chodí v nás v černých závojích, jakoby byly pohřbily naděje.

Někdy některá se vztyčí a naslouchá, anebo jiná se shroutí vysílením. Avšak také často se stává, že shluknou se jako černý mrak a že zazáří sinavým ohněm blesku.

Sedala jsem s tetou a vyšívala zlatem zástěnu, kteroužto práci pro mne teta zaopatřila dříve než jsem přijela, abych večer nezahálela. Věděla, že krásně vyšívám, neboť posílala jsem jí k svátku vyšívané dary.

Večery v jejím pokoji byly husté steskem a tichem. Nic zde nemluvilo hlasitě, neboť vzpomínky tetiny byly již nehybné a zlenošilé. Šero v pokoji, způsobené lampou se zeleným stínítkem, vzrůstalo ve tmu všude, kde se dotklo černých flórů, aneho stuh a relikvií, po strýci zbylých. Teta okrášlila jimi každou tretu, již nosíval, anebo které se dotýkal.

Sklenice, z které pil, hodinky, různé láhve a lahvičky, poduška na divanu, hůl, knihy, sošky dvou orientálních tanečnic, puška, nástěnný kalendář a mnoho ještě jiných věcí, na které nevzpomínám — to všecko bylo ovázáno černými stuhami, na kterých byly dosud stopy tetiných velikých slz. Přivezla si to vše z venkova a umístila v novém svém vdovském bytě tak, jak to bývalo dříve, dokud s ním na venkově žila.

Jeho psací stůl byl pokryt černým suknem, a zase flóry visely s kalamáře, se svícnu, se sirníku a s těžítka. Celý ten projev splýval v takovou harmonii smutku, že nebylo možno mu praničeho vytknouti.

Teta, v černém šatě, bledá a hubená, se zkamenělým výrazem dávno prožité bolesti, byla svého vlastního žalu jen stafáží. —

Dítek nikdy neměla a nelitovala toho, neboť nebyla roztříštěna ani ve svém štěstí, pokud on žil, ani ve svém smutku, když zemřel.

Seděly jsme tak spolu: ona resignovaná tím, že nečekala ničeho, já tichá a upiatá tím, že očekávala jsem všecko. A pila jsem z číše její lásky a jejího manželství, která neustále byla připravena a dolévána vzpomínkami, jež oživly tím, že z jejich číše lačný přišel pít.

Denník, milostné listy, prsténky, básně — a pak již manželství: svatební košile, snubní prsteny, dary a několik listů poslaných, když byl vzdálen od ní. V prvním roce psal: Má ženuško, má lásko, mé štěstí! Později: Milá Hedviko! V prvním roce: Stýská se mně! Toužím po tobě! Později: Přijedu, až budu moci. Pošlu telegram, abys měla všecko připraveno. Dostaneš již chřest?

Ale teta četla ty první, jako ty poslední se stejným vzrušením a na jeho otázku odpověděla mně, hledajíc, kde býval pramen slz: „Nedostala jsem ho. To je smutná vzpomínka!“ —

To jsem dobře nechápala, ačkoliv jsem cítila, že to bylo důležité. Kolikrát od své práce vzhlédla jsem k němu a zadívala se do jeho očí, ve kterých bylo pro mne něco úplně neznámého. Chtěla jsem z jeho podobizny vyčísti lásku k tetě, jeho touhu po ní, jeho polibky a šepot, ale neviděla jsem nic, jen jeho sílu skoro brutální a jeho sebevědomí.

Tak jsme prožily spolu několik dnů a večerů. Teta přijímala mne jako nové zbarvení svých starých smutků a stírala mou zvědavostí a mým zájmem silně navršený prach se své minulosti.

Nechtěla, abych od ní odcházela, až úplně se vyčerpá v těchto nových dojmech.

A vyčerpala se tak, že neměla již co vyprávěti. Její vzpomínky složily své tučné ruce a nedolévaly již číši, z které nemohla jsem již píti ze žízně, ale jen z povinnosti. Má vlastní duše se ozvala, jakoby vypadla z rukou, které dávaly jí tvar a barvu. Vypadla nehotová a fantastická tím, že byla na vše připravena.

Teď i já jsem si uvědomila cele a úplně, že muž mé tety před dvacíti lety zemřel, a že vlastně nebylo již ničeho.

A má mladost se vyšvihla a žádala život pro sebe.

* * *

Praha! Takovou jsem ji poznala tenkráte, když neměla jsem smyslu ani pro její historii, ani pro její politický význam dnešní, ani pro její rozmach kulturní. Tak čistě žensky jsem ji pociťovala a zabarvovala svým mládím, jež bylo spíše naivní, než romantické, ačkoliv hledalo detaily s takovou neúprosnou houževnatostí, že musilo přikreslovati a bájiti tam, kde nemohlo nalézti pravdu.

Jako hukot vzdálené bouře, jako otřesy vichru, jako silnou vůni knížecí zahrady, která proniká nádherným plotem, jako bravurní koncert veliké kapely, kterému naslouchám pod okny ku zdi přimáčknutá, jako romantická epopej plná záhad a hrdinství — tak se mně jevila Praha.

Kolikrát stála jsem a dívala se na ni přivřenýma očima, jakobych se bála, aby nespozorovala můj široký pohled. A brala jsem všecko v celku, z jednoho ohniska jako extrakt její síly. Domy, světla, hukot, nádheru, ale pojmenování se ztrácelo, a zbývalo jen vědomí: Praha!

Jména ulic jsem neznala, ani směr tramwayí, neznala jsem chrámy, divadla, obchody, lidi a přece jsem měla úplný a celý dojem toho v jediném slovu: Praha.

Teprve doma, u tety, nesouc toho kolosa ve své duši jako v náruči, která se nepochopitelně rozprostřela — uchvacovala jsem jej kus po kuse, rozložila jej v součásti jako skládací obrázkovou hru a, poněvadž nepodařilo se mně zceliti jej zase, vymýšlela jsem si doplňky a zcelovala jsem ne na základě pravdy, ale fantasie.

A tak jsem stvořila veliký obraz nemožných postav a květů, nemožné boje a zápasy, nemožné chtění a oběti.

Dlouho nepovažovala jsem se za súčastněnou. Byla bych ztratila pocit jistoty a bezpečí. Takto bylo mne možno všude nalézti. V kostele, na Příkopě, u Vltavy, někdy na Malé Straně a v parku, kde jsem obdivovala záhony. Bylo mi, jakoby nikdo mne neviděl, ačkoliv jsem věřila, že všechen ten život kolem vzbudila má přítomnost, a že nebyl nikdy před tím. Můj neklid úplně zmizel. Byla bych dovedla zpívati na nejživější promenádě u vědomí, že nikdo mne neslyší. Přestala jsem býti jednotlivcem, tak jako jich pro mne nikde nebylo. Měla jsem jen

pocit chvění, chvatu, hukotu a jakési divné svobody, která byla spíše nutností, než daným heslem, a to nejen u mne, ale u těch všech, jež jsem vnímala jen jako dav a proud. Ta svoboda se vdechovala vzduchem a byla podmínkou všeho okolního života.

Tak jsem si to nepředstavovala. Při tom ovšem uniknul mně smysl vlastního chtění, neboť bylo zbytečné. Zdálo se mně, že zároveň s ostatními mám zabezpečenou budoucnost, a že je zbytečno, abych vůbec chtěla.

Někdo vše to zde řídil a podmiňoval. A když jsem viděla ohromné proudy na večerní promenádě, myslila jsem, že se valí někam za určitým cílem. Byla-li jsem stržena s nimi, nechávala jsem se vésti a byla jsem udivena, když nikoho zde nebylo, kdo by řekl „vrať se," a musila jsem sama o své vůli se vraceti.

Bylo mně, jakobych pořádek porušila, a jakoby všichni na mne hleděli s úžasem.

Teta nebránila mým vycházkám, jen když vracela jsem se v čas. Chtěla-li jsem jí vypravovati, mávla nažloutlou rukou a řekla tiše: „To je pro tebe. Pro mne není již ničeho." —

A ve mně byla taková pružná rozkoš, že jsem ji pociťovala při nejslabším dojmu. Splynutí s davem, vzdání se vlastních nároků, to proudivé, úžasně hybné a nezadržitelné, pronikavé a blýskavé, zvyšovalo tepot mého srdce a radost mých očí. Některou chvíli jsem cítila, jak všemi pory mého těla se dere světlo mého nitra, a zdálo se mně, že zářím, jakobych hvězdou byla. Ku podivu, v tom čase neodlišovala jsem pohlaví, ani stáří, chudobu ani bohatství, neštěstí ani štěstí.

Nepamatuji se, že bych byla viděla tváře nemocné, nebo lidi v hadry oděné. Vše jakoby nosilo stejný oblek neurčité barvy a neurčitého střihu. Vše mělo jakousi příjemnou tvář, na které se nedalo ničeho změniti.

A nádherné výklady neměly detailů, ani účelu, nanejvýš toho, aby se leskly a doplňovaly okolí.

Zavzněla hudba, ale i ta byla částí celku, zahlaholily zvony, avšak i ony neměly vlastního smyslu. Ojedinělý výkřik zapadl, sotva že zavzněl, a jen táhlý, široce rozprostřený hukot dral se místem, kde strhnul jej do svých hlubin.

Nosila jsem tenkráte černé šaty se žaketem a veliký klobouk s perem. Neměla jsem šperků, ani závoje. Rusé vlasy kadeřily se mně přirozeně nad čelem a odrážely se intensivně od mé černé toalety. Nohy a ruce měla jsem neobyčejně malé, pas útlý a ohebný, tvář svěží, plnou nuancí různých stínů a světla, jejichž změnu vyciťovala jsem tak určitě, jako by byla spojena s fysickou bolestí. Tak nervosně napjata jsem byla a tak podrážděna vším tím, co jsem myslila, anebo co jsem cítila.

Gesta má byla prudká, a hlas plný záchvěvův. V domě, kde teta bydlila, myslili, že jsem herečka některého divadla.

A jednoho večera stála jsem na nábřeží a dívala se na Vltavu, která v kostymu plném blýskavých šperků a cetek, jež první čtvrt měsíce a pobřežní světla na něj nalepily, ležela až brutálně pohodlná a dýmala lehounkými oblaky večerní mlhy. Byla tak tichá, že dech

její nebylo slyšeti, ačkoliv se cetky na ní zachvívaly, jako by v ní byla bouře nějaké diskrétní touhy.

Tmavý stín Petřína stál jí po boku, zahalen inkognitem, v němž ztratil kontury i blaseovanost velkoměstských kopců . . .

Naklonila jsem se přes zábradlí s prudkou útočností neukojené duše, majíc vášnivou touhu zavolati „Vltavo", aby věděla, že znám ji jménem a že jsem přítomna. Nyní slyšela jsem i šepot, jímž hovořila s kýmsi, jenž jí rozuměl.

Byla jsem popuzena a rozčilena, vše ve mně vířilo a sálalo. Nenáviděla jsem šperky na ní, nenáviděla jsem kotouče mlhy, tak zvolna vypouštěné, nenáviděla jsem taje jejího nitra, protože ji v tuto chvíli profanovaly, a nenáviděla jsem inkognito jejích břehů, jež tak důvěrně kolem ní se vinuly. Bylo v tom všem tolik tajemného, jako v napověděném hříchu. Zavzlykla jsem skoro hlasitě a vzchopila se.

U mne kdosi stál.

Jen silhouettově spatřila jsem vysokého, statného muže, který kroužil mezi prsty hůlkou, na níž se lesklo kování. Pohled jeho jsem neviděla, ale tušila, neboť jsem měla pocit ve své tváři, že stojím na blízku plamenu.

„Rozmyslila jste si to?" tázal se takovým tonem, jakoby mluvil se mnou několik let. Myslila jsem, že oslovil někoho jiného, a rozhlédla jsem se kolem.

Na nábřeží bylo placho, silně zvlněné dorážejícím sem příbojem Ferdinandovy třídy, který před sedmou hodinou nabyl největší prudkosti.

„Ptáte se mne?"

Můj hlas na místech, kde jsem dosud nikdy nemluvila, zněl mně cize a pronikavě.

„Ano. Dovolte, abych vás doprovodil. Mohly by vás znova přepadnouti černé myšlenky."

Obrátil se směrem k Ferdinandově třídě, a mimovolně postavila jsem se mu po bok.

„Kde bydlíte?"

„Na Vinohradech."

Šli jsme. Nechápala jsem, kde se vzal tento muž a proč mne doprovází. Najednou v tom ohromném celku, který pro mne byl velikou číslicí, asi tak jako 300.000 spatřila jsem jednotku, která měla svůj tvar a svůj vlastní účel. Někdo mne oslovil a kráčel se mnou. Neznámý, ale blízký tím, že v chaotickém, nezadržitelném proudění stal se neznámým jen svým jménem. To ostatní přešlo v můj majetek zde, kde nebylo ničeho mého, jen Vltava, jejíž jméno jsem znala ze zeměpisu. Nyní přišel muž a vpadnul do mého nitra, ne aby se ho zmocnil, ale aby tam vyřkl cizí a přece sebevědomé „já". V davu neurčitých tváří, neurčitých toalet, neurčitého stáří a pohlaví, věděla jsem o něm toto:

Je velký — o hlavu vyšší než já. Snědý. Má černý plnovous. Oči, jejichž barvu jsem neviděla, ale jejichž pohled bych byla nyní rozeznala mezi tisíci, tvář mužnou a klidnou, malý úsměv na neviditelných rtech. Je elegantní.

V tom bylo vše: jeho oblek, pohyb, zvuk hlasu, démanty na prstech, odvaha, s kterou se ke mně přiblížil. A je mu jistě třicet roků, poněvadž budí ve mně dojem spíše uctivý, než důvěřivý.

Šla jsem podle něho rychlým krokem, v němž nebylo ani tolik spěchu, jako přirozeného neklidu. A on mne stejně rychle sledoval.

„Chtěla jste se utopit?"

Byla jsem skutečně poděšena. Proč utopit? Bála jsem se, že vypadám sešle a že nevzbuzuji dobrý dojem.

„Ne."

„A proč jste se tedy tak divoce nahnula přes zábradlí?"

„To je těžko vysvětliti. Chtěla jsem zavolati „Vltavo", aby ta řeka věděla, že vím, jak se jmenuje."

Nyní jsem viděla, že má černé, pronikavé oči, které pálí tím, že bodají. Mlčel, a myslila jsem, že porozuměl i tomu, co jsem neřekla. Ale, sotva že jsme minuli největší proud, počal točiti si hůlkou a ztlumeným hlasem prozpěvoval jakousi melodii. Pak řekl krátce „Pardon" a umlkl.

Cítila jsem v tom okamžiku, že jest neznámý, nejen jménem, ale i duší, které jsem neviděla, a která zachovala si své privileje i v jeho elegantním obleku, i v jeho bodavém pohledu, i při jeho neviditelném úsměvu, jenž nezdál se míti jiného účelu, jen pozdravovati bezejmenný dav, s nímž byl neustále ve styku.

Ocitla jsem se mu tak blízko, že bych byla dovedla mu svěřiti celý život, jakoby měl právo ho vyslechnouti. A i jinak povstala změna v mém smýšlení. Prolomil ve mně hráz, která mne dělila od okolního víru a proudění. Najednou byla jsem přímo v něm, nabyla jsem jeho moci a také jeho instinktu. Rozpoznávala jsem mimoděk. Výklady, kolem kterých jsme šli, dámy, jež jsme potkávali, děti, jimž jsme se vyhýbali. A mnoho mužů jsem viděla, jejichž pohled byl právě takový jako pohled mého průvodce, tak že jsem pochopila nemožnost mezi tisíci jej rozeznati. A snad všem bych byla dovedla říci: „Jsem Zdena Nováková z Velkých Lánů".

Považovala jsem nyní jaksi za nutné představiti se, abych nebudila nedůvěru svou bezejmenností. Ne jemu se představiti, ale každému z těch, na nichž jsem rozeznala pohlaví, stáří, barvu obleku a třídu společenského postavení. Bylo mně, jako bych se násilím zmocnila něčeho, co přede mnou dosud hleděli skrýt, a tím také bylo mou povinností odhaliti i své tajemství.

„Proč nic nemluvíte?"

Můj průvodčí dotknul se lehce loktem mé ruky a sklonil se ke mně.

„Jak to bylo s tou Vltavou?"

Řekla jsem mu skutečně, jak to bylo. Měla jsem dosti slov, abych dovedla improvisovati mu náladu té chvíle, a pak mně bylo samotné příjemno mluviti o tom. Zdálo se, že propůjčuji něcemu velikému v sobě život a budoucnost. Jakési uveřejnění, jež zamezí úplný zánik té chvíle.

„Petřín v inkognitu?" zvolal. „Na koho jste při tom myslila?"

„Neznám nikoho tak mocného," odpověděla jsem.

Počal si prozpěvovati a zase řekl: „Pardon!"

„V které ulici bydlíte?"

Řekla jsem mu, a zvolnil krok, jakoby chtěl cestu prodloužiti, protože jsme se k naší ulici blížili. Několikrát pohlédl mi ostře do tváře, několikrát se mne chtěl na něco ptáti, ale nezeptal. Jen pohyb hlavy tomu nasvědčoval.

U domu se zastavil a prohlédl si všechna patra rychlým pohledem.

„Bydlíte do dvora?"

„Ano."

„Sama?"

„S tetou."

Učinil neurčitý posuněk tváří a mlasknul rty. Nechápala jsem ho. Najednou nazvedl mi hlavu, tak že dívala jsem se mu vzhůru do očí, a pravil: „Jsem v koncích. Řekněte zase vy něco, slečno."

Byl hezký muž. Asi takový, jakými chceme my ženy jako děti míti prince, trpící a vysvobozující, a pak jako dívky hrdiny románů. Prohlížela jsem si jeho tvář, abych se vyhnula jeho pohledu.

„Teta čeká. Zdržela jsem se."

„Je přísná?"

„Nešťastná."

„Proč?"

„Je vdova."

„Mladá?"

„Skoro šedesát — — —"

Zakroužil zase hůlkou. „Přijímáte návštěvy?"

„Nemáme žádných známých."

„Jak jste dlouho v Praze?"

„Čtrnáct dnů."

„Líbí se vám Praha?"

„Ó, ano. Chtěla bych o ní napsati něco hodně krásného. Když večer teta usne, popíšu každý kousek papíru, který najdu — ale nedovedu napsati nic tak krásného, jako si myslím."

„Ještě něco: nehrajete divadlo?"

„Ne."

„V tuto chvíli, myslím."

„V tuto chvíli? Proč?"

Nyní podívala jsem se mu do očí široce a pátravě. Zdálo se mně, že mne chce uraziti.

„Tedy, dobrou noc, slečno. Řekněte své tetě, že dovolím si jednou ji navštíviti. Zde máte mou navštívenku. Snad vás po tomto neobyčejném setkání bude zajímati."

Přijala jsem ji a řekla „dobrou noc". Zadržel mne ještě —

„Co děláte v Praze?"

„Budu choditi do obchodní školy od prvního listopadu."

„Cítíte k tomu chuť?"

„Necítím, ale mám čtyři sestry ještě a musím býti zaopatřena, než dospějí."

„A, tak. Děkuji vám. Dobrou noc."

* * *

Skutečně teta dovedla mne do obchodní školy, a tím nabyl můj život střízlivých barev staromodního obrazu. Vlny jeho se srovnaly v tuhé záhyby naškrobeného roucha, jeho divné, nepochopitelné světlo dostalo svítivost petrolejové lampy, a jeho pralesní sny byly vtěsnány v záhony pořádných zahrad.

Motýli složili svítící křídla, netopýři zalezli pod krovy duše, a hymnické písně nenalézaly výrazu.

Tak. — — —

Řady číslic se stohy sešitů, kázeň. Kollegyně, učitelé, atmosféra komptoiru, úkoly — ztracené dny, a večery jako promenády vězňů, aby se zotavili.

V noci se mně zdálo, že počítám chybně a že nevím, co je faktura. Chvěla jsem se rozčilením a probouzela se vysílená přemýšlením —

Ocitla jsem se na široké, zaprášené silnici, jejíž cíl byl komptoir. A na různých sloupech byly nápisy: Svépomoc, Svoboda, Nadšení, Práce, Uplatnění sil — —! Emancipace!

Všecky byly vážné, přísné a chrámově velebné. Někde nad nimi vlála nová korouhev, podobná praporu Spojených států severoamerických, neboť i ona měla hvězdy na sobě. Korouhev zvolna vlála vzduchem a hlásala nevyřknuté heslo daleko k obzoru.

My, žákyně obchodní školy, byly jsme ocejchovány emancipační značkou. Našich šestnáct, sedmnáct, osmnáct let a dále k dvacítce nosilo knihy ze školy a do školy s nonchalancí získané privileje.

Ale, bůh ví, nebylo všecko v pořádku.

Tak něco těžkého, jako obrovský vak, naplněný dynamitem, leželo na našich letech jako na místě zakázaném a nebezpečném. Všecky věděly jsme, že v tom obrovském vaku je dynamit, jejž zadýchaná civilisace sem odložila, aby mohla na chvíli se vzpřímit a vydechnout.

Věděly jsme, že je to dynamit:

Ohně nechávaly jsme dusiti v dýmu, blesky hynuly v mracích, jiskry doutnaly v popelu. A žádná z nás neřekla, že ví, co to v tom vaku odložila civilisace, aby mohla vyřknouti své „věřím“.

A přece, sotva jsem vstoupila na tuto silnici hesel, uvědomila jsem si okamžitě jícen kráteru, v němž svoboda nalezla útulek před bouří přelidněné Evropy.

Zaznamenala jsem si všecka hesla, vyslechla všecky naděje, ale při tom rostla ve mně šílená touha: zapálit ten vak! Jiskru svého mládí, jiskru svého podsvětí, z něhož plameny šlehaly do šera mé zakřiknuté duše, vhodit do něho — vhodit — tak — Vhodit! — — —

Oh, byl to sen divoký, jenž byl zcelen ve výkřiku, který ze vzdálí zavzněl ve chvíli, kdy jsem jej neočekávala. Náhle — ve škole, na ulici, doma, ve spaní. Jakoby někdo, jenž prožil všecky možné následky takové chvíle, na mne křičel dálkou napjatým hlasem: „Zapal!“ — —

To jsem byla zase já, dítě sensace a velikých scén. Tenkráte jednalo se mně skutečně o effekt, při němž bych získala chvíli velikého otřesu, po němž jsem práhla, nad účetnictvím, těsnopisem, korrespondencí, která měla tituly, jako vycpané hady dlouhé.

Ale život byl jednotvárný, aspoň s počátku tak, že ta jednotvárnost byla hlavní jeho pomůckou. V tolik a v tolik hodin vyjíti z domu, v tolik a v tolik hodin se vraceti. Stejnými ulicemi, stejným krokem jako stroj. Potkávala jsem lidi, o nichž jsem se domýšlela, že jsou ve spojení s rafijí u hodin, v jakémsi duchovitém spojení, neboť na minutu bylo vyměřeno jejich se objevení.

Praha ztratila pro mne své grandiósní kontury, jež nedávno mátly mi duši, a scvrkla se na několik ulic, jimiž jsem procházela a na několik desítek lidí, s nimiž jsem měla stejnou tvářnost, která neprozrazovala ničeho, ačkoliv se zdálo, že ví všechno.

Trochu liknavého úsměvu, jako nevyřknutý pozdrav, klidný pohled, jenž měl nahraditi „znám tě", hladké čelo, jako nevyplněná navštívenka. Mlhy visely v ulicích jako spuštěné žaluzie příliš diskrétního rána, a když vyšlo slunce odpůldne, mělo trochu nachových paprsků, s nimiž nevědělo, co dříve počíti. Kopule, věže a vížky se zaleskly tam, kde byly zlacené, některá z oken zahořela podzimní reklamou. A v širokých ulicích ležel slabounký, neklidný, lehce nadechnutý svit beze stínů a bez reflexů.

Nejslabším větříkem se ztrácel, jakoby jej sfouknul a když zase se objevil, chvěl se nervosní nejistotou. Listí červené, žluté, mdle zelené a ještě jiné leželo na trávnících v parku a vypadalo, jako veliká hejna pestrých tropických ptáků, kteří krčí se k zemi únavou a zimou.

A přece v tom čase hutněla jsem jaksi ve své podstatě, zcelovala jsem se a uklidňovala alespoň tak, že jsem nepovažovala život za snůšku hymnických snů.

Bylo zde několik velikých slov, o něž jsem se zajímala, poněvadž jsem byla v denním styku s nimi v hovorech se svými spolužačkami, které zdály se mně býti myšlenkově dále než já. Byla to ženská otázka a hned potom poměr ženy k muži.

Zde ocitla jsem se u něčeho nového, u jakéhosi vynálezu, který zredukoval ideály na minimum, ale při tom určoval budoucnost na mnoho, mnoho set let ku předu.

A tam, kde byly mé lány vlčího máku a lány nesvítících kopretin, jimž toužila jsem říci: hvězdy jste, a dáti vůni žíznivému květu vlčího máku — tam rozprostřelo se šero, které pohltilo mé lány a učinilo z nich bezedno neurčitých představ.

Mé kopretiny dosud nezářily hvězdným leskem, ani rudý květ vlčího máků nevoněl! Jinak by tím šerem byly probleskovaly tisíce a tisíce hvězd a zavívala vůně tisíce a tisíce rudých květů.

Kdož ví, zdali v tom šeru byly ještě mé lány! —

Byla jsem zaujata novými názory, jež považovala jsem za novou, abstraktní společenskou vědu. Byla jsem zaujata jimi proto, že nebylo ve mně ničeho, co bych byla považovala za silnější a důležitější.

Muž! A to nebyl tedy „Pán", který žil kdesi na prestolu mé duše a mohl všecko a směl všecko. Ten „Pán", jenž byl na počátku mých dívčích let mužem, jehož jsem měla probuditi na pažitu svých zahrad. Ach, ne!

Pán!

To byl skutečný vládce celé minulosti, usurpátor lidských dějin, vykořisťovatel ženiných sil, podmaňovatel jejích schopností a nepřítel jejího vývoje.

Šly jsme se s ním bít a říci mu své „Pereat".

Byl to Pán celku, nás všech, minulých, přítomných i budoucích, a jeho mužství jevilo se v jeho privilejích.

Pán vládce a ne Pán ideál! Ideály vyhasly jako svíce po mši. Záhadný kostelník resolutně je zafouknul, a jeho těžké kroky ozývaly se pod klenbou chrámu, jenž byl zasvěcen hymnickým snům. Příliš tělesné ruce zahalily monstranci, srovnaly oltář jako kathedru, vyměnily rostlé růže za batistové, dolily kropenky, zametly chrám jako tržnici, kde se prodává drůbež a vejce.

Byl to ještě chrám? — —

Neodvážila jsem se do něho pohlédnouti.

A nyní jsem nejen věděla, co je faktura, ale věděla jsem také, že tím získávám svobodu. Zároveň s ostatními nesla jsem společné heslo jako štít, na němž napsáno jest: „Zvítězíš!"

Tedy vlastně boj byl vedlejší? A heslo stalo se talismanem!

Bylo to všecko tak episodní, tak mumrajové a časové, jako stěhovaví ptáci, ale duše dostała novou tvářnost, jakoby v síních jejích byl přestaven nábytek. Vše na jiných místech: pohovky, lože, knihovna, psací stůl — a prestol s mrtvolou mého Pána byl zanesen do komory, kam z duše odkládáme ideály, jež neměly smyslu.

Vím, že v životě jsem nikdy s ním se již nesetkala, a že se v komoře klidně rozpadl.

— —

A přece zůstávalo jedno nezměněné, a to bylo mé mládí.

Chcete cukroví?

Chcete kaviár?

Chcete jed?

Ano, ale zemru-li po tom jedu, dejte mi závoj do rakve, myrtu, a hudba ať hraje mi valčík ku hrobu, neboť umru mladá!

Ach, bože — zlatý zámek stál kdesi vysoko, a vycházející slunce ovíjelo jej růžemi jako sen milými, a zapadající krvavými květy, jež neměly jiného jména než: dobrou noc, což znamenalo asi: bojíš se hvězd!

A zlatý zámek zářil v slunci i tenkráte, když v jeho nitru utkával se názor s názorem, disciplina života s neprotokolovanými sny vášnivé duše, když v něm vítězil převrat za převratem a kácely se modly, aby na jejich místo mohli bůžkové.

Zlatý zámek zářil.

Mělo mé mládí nějaké privileje?

Milovala jsem květiny, ohnivé barvy, jemné voňavky, zpěv, hudbu, tanec, krajky a hedvábí! A někdy pociťovala jsem vášnivou touhu vpíti se rtoma do čehosi nevysloveného a ssáti rozkoš a život jako včela z květů.

Podsvětí moje stále bouřilo. Bylo jako osamělý ostrov, na němž zuří vzpoura, o které nevíme nic určitého, jen že neuznává ani zákonů, ani poddanství.

A když šla jsem ze školy za mrazivého tichého dne, kdy jíní světélkovalo ve vzduchu, cítila jsem, jak mně líce planou a oči září. Viděla jsem steré pohledy na sebe upřené, jakoby pily ze zdravého mého pramene a všecky patřily mužům mně lhostejným a cizím.

Ani nerv se ve mně nepohnul.

Jen rozkoš vítězství ve mně byla, jen vědomí jakéhosi intimního požitku, bez tužeb, bez illusí, jakoby tím bylo vše splněno, že sám o sobě vzniknul. Ani zvědavosti ve mně nebylo. Řady mužů procházely kolem mne, ale jen málo z nich utkvělo mi v mysli. Někdy kravata, knír, úsměv, slovo, nestřežený pohyb, avšak to vše nemělo ceny, ani významu.

A přece v těch řadách mohl býti ten, jenž vlastně žil ve mně — neurčitým životem, někoho spíše prorokovaného, než očekávaného. Víc nutného, nežli žádoucího, neboť jsem netrpěla nedočkavostí. Avšak jisto bylo, že nebyla jsem dosti silna, abych vymanila se z představ, jež všecky malovaly mně lásku v dlouhé bílé říze, jako světici, která přináší dary věčného štěstí.

Tak se stalo, že pojem muže zaměnila jsem za pojem lásky, neboť lásku jsem znala. Znala jsem také moře z obrazů, klidné, zčeřené, bouřlivé i zhoubné. Kolikrát viděla jsem loď, jak ji strhává do svých zčeřených hlubin, jež neslyšela jsem ječeti, ačkoli viděla jsem jeho dravou a jistě i chorálem znějící sílu.

I lásku znala jsem.

Znala jsem ji sladkou a vláčnou ze sentimentálních veršů, znala jsem ji trpící a zoufalou z lokálek denních listů, znala jsem ji velikou a šťastnou z románů, jež ničeho neskrývaly. Znala jsem její polibky, vzdechy i její neklid. Ach, ovšem, vždyť i moře jsem znala, ačkoliv nikdy jsem je neviděla!

A poněvadž muž byl usurpátor a Nero všech věků po dobu, kdy žena vyřkla své osvobození, hodila jsem svému hltavému nitru slovo Láska, aby nežádalo muže.

A nyní měla jsem právo, jakobych získala vlastní, nikomu nepodrobené panství, nositi ten pojem lásky všude, kde se mi namanulo. Na ulici, do školy, domů k tetě, v noci, ve dne, z rána, v poledne. Láska byla mým majetkem a neměla praničeho společného s kulturou, ani s emancipací, ani se životem.

Svému podsvětí dala jsem tohoto presidenta republiky a myslila jsem, že najednou ve mně zazáří sterá světla raket na jeho oslavu. Psala jsem na útržky papíru básně a počátky románů, jež všecky začínaly slovem láska, aby každý věděl, že obnažuji své nitro, protože není v něm nic nevysloveného.

A na čele, v očích, na rtech jsem měla pojem lásky tak intensivně vtělený, že musili o něm věděti i ty řady mužů, jež v proudu jako řeka stékaly kolem mne, strhujíce na okamžik můj obraz do svých žíznivých vod.

A přece nemilovala jsem nikoho. (Pokračování.)

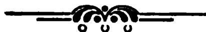
J. ČERMÁK:

Naše píseň.

Můj krb je mrazem zabělen, v mé spíži myši chřestí,
mne trápí to sic, sedím však a ssaju z vlastní pěsti.
Prý: nepořádek v chalupě! Nu, dobře, vždyť to vidím,
vždyť někdy, bůh ví, zakleju a často se i stydím,
co dál?

Životem voní moje zem, po setbě volá chtivě,
já, věru, rád bych k práci šel, však dumám při svém pivě. —
Mne v mládí hněvem krmili a napájeli sněním,
jsem z toho vodou jalovou — své břehy rvu a pěním,
nic víc.

Bůh můj ode mne odstoupil, huňáčů černých roje
zovou mne okem krhavým do nerovného boje.
Mám zahynouti jako skop, či k žebru sklonit koleno,
či hrubou vzkypět nadávkou a k ráně zvednout rameno — —?
Nevím!

POKLAD V DOMĚ U SIXTŮ.

V starožitném domě u Sixtů v Celetné ulici provozoval jednou jistý hostinský živnost svoji, která se mu však nevalně dařila. I prosil sv. Jana Nep., jehož byl velikým ctitelem, o pomoc, aby se mu lépe vedlo. Jedné noci se mu zjevila bílá paní, která mu kynula rukou, aby jí následoval. Hostinský vyskočil z lože a bral se za bílou paní, která jej až do hlubokého sklepa vedla, kde na jisté místo v zemi ukázala a pak zase zmizela. Hostinský to měl za znamení, že je na tom místě poklad ukryt, pročež hned příští noci počal ve sklepě kopati a skutečně za nedlouho přišel na železnou truhlu, plnou starých peněz, zlatých i stříbrných. Ty pak dobře zpeněžil a sumu na tři části rozdělil: za jednu koupil sochu sv. Jana Nep. z vosku, kterou dal postaviti ve skleněné rakvi na jeden z oltářů v kostele týnském, druhou daroval chudým a teprv třetí podržel pro sebe, ač i ta jej boháčem učinila.

(Josef Svátek, „Pražské pověsti a legendy“.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

JOSEF LAICHTER:

Na přechodu.

Román. (Pokračování.)

X.

Sláva byla tedy v Paříži, o jejíž slavných i neslavných dobách již v dětských létech vyprávěl jí dějepis, byla v Paříži Ludvíků, velké revoluce, Napoleona I., v Paříži Voltairově a Rousseauově, v domnělém středisku světové kultury.

Zevnějškem však Paříž jí neuchvátila. Zůstávala celkem dosti chladna, když příštího dne s miss Thomsonovou procházela ulicemi. Jen obrovské prospekty ji překvapily a, teprve stanuvši na Place de la Concorde, neubránila se údivu. „To je překrásné, miss!“ zvolala, „to je velkolepé!“

Ve Francouzích shledala národ souverenní, domýšlivý, ale líbilo se jí, že muži nedívají se na ulicích vyzývavě ženám do očí jako v Praze, a rovněž dívky z tak zvaných slušných rodin že jsou nevšímavé a že nevrhají pohledů po mužích.

V běžném žití se jí zamlouvalo rozdělení času, vedení domácností, zařízení bytů, hlavně krby v pokojích a skříně ve zdech.

Na ulicích překvapoval ji hluk, různí zpěvaví vyvolávači, nabízející své zboží, malé krámky na boulevardech, kostymy dělníků, a když někdy vyšla za večera, proudy valícího se lidstva, osvětlená opera, obsazené restauranty a kavárny.

Své dojmy pilně sdělovala sestře Julii do Čech, a dopisy její obsahovaly v tom směru zajímavý obraz způsobu jejího nazírání.

„Měla-li bych Ti, Julie, svěřiti všechny myšlenky,“ psala v jednom z prvých listů, „které mi prolétly hlavou, když jsem stanula na věži notredamského chrámu a pod sebou spatřila Paříž ohromnou, neobsáhlou, ten jícen, do něhož se řítil Hugův Claude-Frollo — nevím, kolik stran papíru bych musila popsat. Zdálo se mi, jakobych si měla odmyslit několik století a na okamžik v závratné rychlosti prožíti všechny děje, které tam dole kdysi se odehrávaly. Považ, boje Hugenottů, vraždění

za noci bartolomějské — jistě na všechno také se pamatuješ, a ne-li, vzpomeň si na skvělost života za Ludvíka XIV., na madame Pompadourovou, na dlouhé copy, na menuety, na hotel Rambouillet, v němž Racine a Corneille předčítávali svá dramata, pak na Ludvíka XVI. a Marii Antoinettu, na revoluci a konečně na Napoleona. A tak mně to všechno letělo hlavou, a nevím, jak dlouho jsem stála na věži a dívala se dolů. Na konec vrátila jsem se k přítomnosti a řekla si: Kolik lidí v této minutě umírá v millionovém městě, a kolik jich tam pode mnou právě vstupuje do světa? Zda-li tu nemám před sebou život v jeho proměnách, v jeho všestrannosti, ale i v celém jeho minulém, přítomném, ba i tušeném budoucím průběhu? Julie, zde na té věži jsem málem, ač je to nepřirozené, zažívala dojem, jakoby existence mého těla nebyla ničím, ale má duše jakoby byla nejen nyní, nýbrž i v minulých staletích a jakoby měla být i v příštích. Ovšem, byl to jen tak podivný klam, jehož působením jsem skutečně v okamžiku prožívala věky v sobě."

V jiném listě psala: „Předvčírem navštívila jsem Hôtel des Invalides a poznala jsem skvělý hrob Napoleonův. V mysli představila jsem si tvář, která velela millionům. Vím, Julie, že Napoleon nebyl nijaký ušlechtilý duch, ale mohutný, neobyčejný člověk to byl. Nemohu si pomoci, mne něco závratného a třeba i absurdního v lidských povahách naplňuje obdivem. Urovnaní, korrektní lidé jsou mi přímo nesympatičtí jako na příklad ta slečna Meierová, s níž spím v jednom pokoji. Nikdy nechtěla bych být takovou studenou a suchou duší, jako je ona. A jaká pořádná ve všem! Má Ti i na noční prádlo zvláštní plátěnou kapsu s monogramem a když se ráno převlékne, vždy všechno čistě do té kapsy složí, zapne na knoflík a položí na polštář své postele. Ale vlastně chtěla jsem psát o Napoleonově náhrobku! Myslím si, Julie, že před Shakespearem měl žít Napoleon. Shakespeare měl smysl pro absurdnost povah. Jak dovedl vystihnout lady Macbethovou, což teprve takového Napoleona!"

O týden později psala: „Zas a zas jsem nucena vracet se k minulosti. V Hôtelu Carnevalet — je to museum památek z doby revoluční — viděla jsem portréty Robespierra, Marata, viděla jsem zatykače, ortely smrti, okovy — — a tu, Julie, před mým zrakem rozvinul se obraz hrůz revolučních, živě představila jsem si popraviště, na něm guillotinu a řady odsouzenců, očekávajících smrt. V duchu ptala jsem se, zda-li tak lidstvo musilo vykupovat své tak zvané kulturní pokroky? Jeden z těch ortelů jsem přečetla — stačí k tomu nyní po létech několik vteřin — ale pomyšlení, že ty stručné řádky znamenaly zničení lidských životů, to hluboce se zarývá."

A jindy psala: „Též Ti mohu sdělit, že již jsem viděla Trocadero, Tuillerie, Louvre a jiná musea. Čím víc vše to poznávám, můj prvotní úsudek o Paříži se mění. Na příklad tyto obrazárny a musea odhalují člověku rozvoj lidské kultury, a tak skutečně na všech stranách zde mohu se poučiti a poučuji se, chci-li jen."

Netrvalo ani měsíc, co Sláva takto poznala Paříž. Ale i okolí seznávala. Podívala se do boulognského lesíku, do Saint-Cloudu a jednoho krásného dubnového dne vydala se s miss Thomsonovou, Hallovou a se

sestrami Jonesovými až do Versaillu. Vyjely si na celý den. Opatřeny šunkou, chleby, pomeranči a čokoládou opustily o půl desáté omnibusem nábřeží du Louvre. Bylo svěží, rozkošné dubnové ráno, nebe modré, slunce zlatou září zaplavovalo Paříž. Jely na imperialu, plny veselí a nadšení. Až do Saint-Cloudu vedla je cesta kolem Seiny, pak kolem krásných letohrádků. Když za dvě hodiny octly se na místě, Slávin zrak v němém údivu přelétal po okouzlující přírodě i nádherném průčelí Versaillu. A uvnitř vše, co viděla, ji vzrušilo: skvostné komnaty, korridory, sochy, malby. Myslila na život, který se tu kdysi rozvíjel, myslila na Ludvíky i opět na Napoleona, jehož silný, neústupný duch mluvil na ni z rozvěsených Vernetových válečných obrazů. V Trianonu viděla Marii Antoinettu v jejím zašlém štěstí. Všude, všude ji pronásledovala opět historie, všude prožívala minulost. Když z jednoho okna versaillského zámku zahleděla se na překrásnou zahradu, na velkolepý vodomet a dál, dál na lesy a louky a všechnu tu krásu, když rozhlédla se kolem sebe na nádheru a přimyslila si vše ostatní, nebylo jí již nikterak podivným, co učívala se kdysi o Ludvíku XIV., že měl se v tom všem být pravým bohem svých poddaných.

Mimo obohacování svého ducha těmito zevními dojmy hleděla také ovšem zdokonalit se ve francouzské konversaci. U slečny Nodierovy učila se výslovnosti a činila rychlé pokroky. Ani četby v Paříži nezapomínala. V jednom z listů, zaslaných Julii, zmiňovala se: „Poznala jsem, že Francouzové mají neobyčejně levnou a zajímavou sbírku knih, „Bibliothèque Nationale“, něco podobného jako německá sbírka Reclamova. Vyšlo v ní vše možné, a já některé věci si již koupila a budu dbát, abych si znenáhla opatřila vše ostatní. Přečetla jsem Maximy Rochefoucauldovy, Dumarsaisovu essayi o předsudcích a právě teď čtu Descartesův spis „Discours sur la méthode“ a Konfesse Rousseauovy. Descartesova filosofie je sice zajímavá, ale nadmíru pedantická a z člověka, jenž by se jí chtěl spravovati, vytvořila by duši asi tak suchopárnou, jako je ta slečna Meierová. Při Rousseauovi se často směju, nevěděla jsem, že to bylo tak podařené kvítko. Ale obě ty knihy mně napověděly, že bych i já, Julie, měla přemýšleti o zdokonalení svého nepatrného a při tom tak nedokonalého ‚já‘.“

S Konfessemi Rousseauovými měla zvláštní příhodu. Když paní Renaultová spatřila ji s nimi jednou při čaji, zvolala: „Quelle idée, mademoiselle!“ A dodala francouzsky: „Taková kniha, slečno, v ruce mladé dívky byla by s to způsobit, aby ženich na vždy ji opustil.“ Nabídla Slávě „Mademoiselle de la Seiglière“, ale Sláva desetkrát začala, tu a tam přeskočila a zase šťastně vrátila se ke Konfessím.

XI.

Takto prožila Sláva v Paříži víc než dva měsíce. Zatím nastalo nejkrásnější jaro se zelení stromů, s radostně teplým vzduchem a delšími a delšími dny.

Sláva pozorovala na sobě všestranně blahodárný vliv pařížského pobytu. Především cítila se volnou, jako nikdy za dřívějších dob. Připadalo jí, že vyrazila dveře úzké klece, že vylétla na svobodu a že plnými plicemi dýše oblažující vzduch své volnosti. Neodvislost dodávala jí sebevědomí.

V ústavě paní Renaultové se jí líbilo. Bylo tu živo, veselo, poznávala tolik různých typů — po velikonocích ubytovalo se zde opět několik nových dam — poznávala nové a různé zvyky, ale nejvíc a hlavně zamilovala si miss Thomsonovou, Angličanku milou, prostou a nevšední, která v nejednom směru dala popud k myšlenkovému jejímu prohloubení. Sláva ihned postřehla, že tato miss stojí nad ní, nedovedla si dosti určitě objasnit, co vlastně ji k ní poutá, a vysvětlovala si jemností povahy, zračící se v produševnělé tváři miss Thomsonové i ve způsobu srdečného jejího zacházení s lidmi. Na lících miss Thomsonové spočíval takřka stále lehounký úsměv, a Sláva nedovedla si jí téměř ani jinak představit, než s pootevřenými rty, za nimiž objevovala se řada bílých zubů. Nic na této miss nebylo ztrnulého, ráda se veselila, ač zase i ráda mluvívala o vážných věcech, a to takovým způsobem, že Sláva, která jen neochotně obdivovala, nalézala v ní skutečný předmět obdivu. Pak Slávě imponovalo, že miss Thomsonová dovedla si hned o všech věcech tvořit úsudek, od něhož nebyla nucena později se uchylovat. Této jistoty Sláva neměla, bývala sice také se svým soudem hned pohotově, ale v zápětí často kolísala, ano, nejednou velmi brzy dospívala k pravému opaku. V ženské otázce se rozcházely, neboť miss Thomsonová neznala Sláviny zaujatosti proti mužům, jsouc mínění, že běží o společné zájmy obou pohlaví, a že, až ženy budou dokonalejší, i muži stanou se lepšími, a vše vůbec nabude jiné tvářnosti.

Miss Thomsonová studovala v Paříži filosofii a vidouc v Slávě nadšenou proselytku, jala se ji zasvěcovat do Platonovy soustavy. Sláva několikrát navštívila s ní i přednášky. Tu však teprve docházela poznání, že její vědomosti jsou kusé, vlastně nepatrné, tu probouzela se v ní touha po rozšíření vzdělání. Ale byla by se nejraději vrhla na vše, nevědouc, kde, jak a čím počít. Viděla také, že nesystematické navštěvování přednášek nemá smyslu. I hleděla nedostatek svých vědomostí nahrazovat úsilnou četbou a rozhovory. Ráda zejména o Anglii mluvívala s miss Thomsonovou, a jednou pojatá myšlenka, navštívit a poznat ostrov velkobritský, nabývala v nitru jejím pevnějších a pevnějších obrysů, vyhraňujíc se v určitý plán.

Při tom Sláva stále čilý styk udržovala se sestrou Julií. Psávala jí o všem, co prožívala, ptávala se na její děti, posílala jim obrázky z Paříže a těšívala se na každý list Juliin, na každou zprávu o její rodině. Tu ovšem pochlubila se jednou Julii také se svým záměrem, vydat se později do Anglie.

Na tento list však obdržela odpověď, která ji nemile překvapila. Julie nejprve psala o dětech a hlavně o šestileté Ole, že ztratila několik předních zoubků, a že na jejich místě vylézá jí zatím jen jeden nový, ale tak velikánský jako tři dohromady. „Můžeš si myslit, Slávo, jak

se v sousedství těch druhých divně vyjímá a jak je ta Ola k smíchu. Cop má pořád delší a teď nosí vlasy nad čelem svázané mašličkou, aby jí nevisely do obličeje. Je samý poskok, s usměvavou tváří škádlí kde koho a úlisná je až hanba. Po prázdninách půjde do školy i jsem nesmírně žádostiva, zda-li tam těch svých rejdů nechá. Náhodou vím, že dostane velmi hodnou učitelku, ale tu si asi osedlá brzy, mně by byla skoro milejší nějaká přísná na Olu."

Dopis však mimo rodinné zprávy a peněžní zásilku obsahoval ještě napomenutí Slávě, aby hleděla svých výdajů v Paříži obmezit. Julie sice šetrně, ale přec jen jí předhazovala, že za svůj krátký pobyt vydala víc, než bylo rozpočtěno, a že by bylo záhodno pamatovat na pozdější doby, vlastně prý po případě vrátit se domů dříve, než bylo umluveno. „Co se týče Tvých plánů s Anglií, ty jen nech být pouhými plány! Co by to také mělo za smysl, vydat se do Anglie, když ani vůbec neznáš téměř řeči? Byly by to vyhozené peníze. Míváš, Slávo, ještě někdy pošetilé nápady, jako jsi mívala před léty. Teď však již je čas, abys byla rozumnou. Píšeš, že takřka bezvadně mluvíš francouzsky, to přece stačí, tím je cíle, který jsi si vytkla, dosaženo, a Tvůj další pobyt ani v Paříži nemá již významu."

Sláva rozmrzele odložila list. Dívala se do prázdna, bezmyšlenkovitě. Před chvílí ještě jará, veselá, stála tu teď zaražená a jakoby před nějakou vysokou hradbou, která pojednou před ní se vztyčila. Až náhle nitro vzbouřilo se odporem, řekla si: „A to ty, Julie, si myslíš, že já i dnes ještě se dám určovat jako patnáctileté děvče? Ne, již, bohudík ne!"

Usedla — byla právě samotna ve svém pokoji — a počínalo jí být smutno. „Svou svobodu, tu svou nynější radost ze života, to všechno měla bych zničit, přerušit — — a nejen to, dát i výhost svým snům, všemu, poněvadž Julie si tak usmyslila? Co pak ty ohavné peníze mají skutečně takovou obrovskou důležitost?"

Přistoupila k oknu. Viděla na drobounké dlaždičky a svěží zeleň květinových obrub čtyřhranného dvora, se všech stran uzavřeného vysokými zdmi domu. Jak ten dvůr byl jí nekonečně drahým! Přes svou ohraničenost znamenal jí nikdy před tím nepoznaný pocit volnosti, plného rozvoje a rozletu, znamenal jí, že ona jediná je nyní svou vládkyní, svou paní, samostatnou, nikým neovládanou bytostí ve světě. „Co pak mne nečeká potom celý život, sevřený povinnostmi, úzkoprsými školními osnovami, co pak nemám práva být také jednou plně šťastnou? Ty, Julie, máš děti, máš teplo rodinné, já však ztratila předčasně domov, mládí mé za mnoho nestálo, a nyní, když opravdu je mi blaze, přicházíš se svým střízlivým rozumem. Je to tak divné na světě," pokračovala ve své samomluvě, „ale pozorovala jsem vždycky, že, je-li lidem dobře, netrvá to nikdy dlouho. V takových okolnostech každý může být jist, že vyskytne se nějaká ruka, která rušivě zasáhne do vybudovaného štěstí. A tím trpčí, je-li to ruka sestřina."

Odstoupila od okna, usedla, dlouho setrvala v pokoji v trudných myšlenkách. Když měla se odebrat do jídelny, nahlédla v zrcadlo, nejsou-li na lících stopy rozrušení.

XII.

Na Slávině světlé náladě, na její radosti z volnosti, z všestranného rozmachu spočíval stín. Při obědě seděla zadumaná, zamklá, a když ji vyzvaly, aby v saloně zazpívala, prosila, aby jí dnes bylo prominuto. Záhy odebrala se tentokrát do svého pokoje.

Asi o hodinu později vstoupila za ní slečna Meierová a zastihla ji sedící u stolu. Sláva psala dopis, péro její bleskurychle lítalo po papíře. Slečna Meierová jí nevyrušila, svlekla se, rozžehla svou lampu, postavila na noční stolek a četla v posteli. Chvílemi od knihy upírala zrak na Slávu. Tato psala ještě alespoň hodinu, přelétla aršky popsaného papíru, složila vše do obálky a zapečetila. Konečně také se svlekla, přenesla lampu se stolu, vzala do ruky svazeček nationalní biblioteky a ulehnuvši, rovněž dala se do čtení.

Sotva však prošla prvou stránku, zadívala se před sebe. Za chvilku sklesla jí ruka s knihou na přikrývku. Ani se nenamáhala, aby ji zvedla. V nitru jejím bojovaly city lítosti s myšlenkami hrdosti, byla to směs žalu i vzpoury, co v ní bouřilo. Pojednou si pravila: „Nechci rozhodně té hry na schovávanou. Julie mi pověděla, co si myslí, zví tedy, co já zase si myslím. Má-li za to, že je rozumnější mne, nechť svého rozumu použije pro sebe a svou rodinu. Jáť sama jsem také obdařena jistou dávkou této lidské mohutnosti a zajisté proto, abych jí využívala především pro svůj život. Upravím si tedy tento život, jak mně můj rozum radí. Rozum mi radí, abych zůstala ještě v Paříži, ba vybízí mne, abych se podívala i do Anglie. Proč bych tak neučinila? Učiním a dokážu, že jsem s to určovat a spravovat se sama."

Nyní však dostavila se otázka, jak to učiní. Na tuto otázku neznala přesné odpovědi. Vzbouřená její hrdost jí našeptávala, že jinak se to nesmí stát, než zřeknutím se všech nároků na zbývající částku peněz po rodičích. „Mám-li co dokázat, jen tak musím dokázat, že zde v cizině obejdu se samostatně, že dovedu své existence uhájit."

Ale tu právě ocitala se u nejtěžšího bodu, tu vlastně bylo třeba přesného rozhodnutí, mělo-li být v jejím nitru zcela jasno. Tam zatím vyrůstaly jen různé existenční záměry, při nichž Sláva spoléhala hlavně na paní Renaultovou. Ty záměry byly jí světélkem, za nímž roztouženě upírala oči, zimničně rozechvěná nejistotou, podaří-li se jí vše uskutečnit, jak počítá, a tak zažehnat trapný stav, vyvolaný dopisem Juliiným.

Sto chutí měla, zapříst nyní rozhovor se slečnou Meierovou, ale přes to, že již přes dva měsíce používaly společného pokoje, nesblížily se valně dosud. Slávě byla slečna Meierová stále ještě dívkou příliš studenou a pravidelnou, než aby byla dovedla k ní přilnouti. Obracet se pak k ní se svými bolestmi v okamžiku nouze, zdálo se jí ponižující a nečestné. Ale číst také nemohla i shasila lampu a řekla si, že nejlépe, udolá-li zlých myšlenek spánkem.

Tu však slečna Meierová sama dodala si odvahy a vidouc, že Sláva odkládá knihu, shasíná lampu, promluvila:

„Nechtěla jsem vás, slečno, vyrušovat, odpusťte však, že přec jen nyní se vás tážu, zda-li se vám přihodilo něco nemilého. Paní Renaultová také ráda by věděla, uložila mi, abych se vás zeptala.“

Otázka byla Slávě jen vhod. Před několika hodinami byla by oslovení slečny Meierové pokládala za nemístné vměšování se do svých záležitostí, teď však, kdy prvé rozrušení minulo, a kdy běželo o podniknutí určitých kroků, vítala jen, že může se někomu svěřit.

„Slečno,“ pronesla žádostivě, „jak dlouho jste již v Paříži? Zdá se mi, že přes rok, že ano?“

„Ano.“

„Hleďte,“ zakývla hlavou, „a já sotva že přijela, již opět abych pomýšlela na návrat.“

„A proč?“ překvapeně zašeptla slečna Meierová. „To přece snad ne.“

„Proč?“ opakovala Sláva, zdlouha upírajíc oči ve tvář slečny Meierovy, „proč . . .?“ Ale ty oči náhle musila odvrátit, a další slova její utonula v překvapivším ji přívalu slz. Teprve nyní jakoby se jí objevil obsah Juliina listu v celém dosahu, struna lítosti v nitru prudčeji se rozechvěla, a Sláva plakala a plakala.

Slečna Meierová pozvedla se na svém loži, zaraženě dívala se na Slávu. „Co je vám?“ sjelo jí s rtů.

Slávou otřásal vnitřní výbuch. Marně se přemáhala. Slečna Meierová zatím sestoupila s postele, ujala Slávu za ruku. „Slečno, co je vám?“ opětovala. „Proč pláčete?“

Trvalo chvíli, než Sláva se utišila. Setřela slzy, pousmála se, řekla:

„Je to tak hloupé, že musím plakat. Ale je mi líto, že sestra chová tak málo porozumění pro mne, že všechno mám tak zhatěno. Ovšem, proto plakat nemusím, spíš měla bych se starat, co dělat. Stalo se mi to již jednou v životě, že mne tak překvapil pláč, když po smrti rodičů ubytovala jsem se v Praze u cizích lidí. Ten pocit tehda, když poprvé vracela jsem se večer ne domů, ale do najatého bytu, byl krutý a těžko vylíčitelný. Tenkrát plakala jsem celou noc. Dnes jsem již otrlejší, ale přec náhle se to ve vás vzedme, pochopíte-li smutnou pravdu, že vlastně v celém světě nemáte nikoho, kdo by s vámi živě cítil, jak by si člověk přál. Ani sestra ne! Nedivím se jí konečně, má své děti, své zájmy ve vlastní rodině . . .“

„Ale co se vám vlastně, slečno, přihodilo?“

Tu Sláva jala se vyprávět a přetlumočila obsah Juliina listu.

„Ten dopis však nezdá se tak zlým,“ pronesla slečna Meierová.

„Vám se nezdá zlým — — skutečně ne?“ děla váhavě Sláva. „Ó, je zlý,“ hned dodávala. „Víte, já alespoň jsem v tomto směru k sestře velmi hrdá. A za nic nebyla bych s to nyní nějakým citlivůstkářstvím ji obměkčit, abych zde déle mohla zůstat, a aby mi i na dále posílali peníze. A abych zde nezůstala, bylo by nerozumné! A tak si musím sama pomoci.“

Slečna Meierová mlčela. I Sláva chvilku mlčela. Ale náhle dodala si odvahy a byť trochu v rozpacích, řekla:

„Nemohla bych na příklad vyučovat německému jazyku jako vy, slečno, anebo vůbec nějakým způsobem alespoň částečně svou existenci zde uhradit?"

Slečna Meierová usedla na pelesť vedle Slávy, zadívala se na ni vážně, zamyslila se. Pojednou pronesla:

„Přejete-li si, odstoupila bych vám některou ze svých hodin."

Nyní opět Sláva zahleděla se na slečnu Meierovou. V očích jí zazářilo, ale zavrtěla hlavou.

„Ne," řekla, „nikdy nedovedla bych přijmout, nebylo by to ani čestné. Hodlám se však obrátit na paní Renaultovou, aby mi něco opatřila, a jen bych vás prosila, abyste se za mne přimluvila."

„To se rozumí samo sebou," odvětila slečna Meierová. „Avšak zatím, smím-li vás prosit, přijměte jen mou nabídku, jsem hodinami dostatečně zásobena."

Sláva nedala se pohnout. Ale v nitru jejím téměř cosi zajásalo, rozradovala se, neboť poznala, že člověk i při zdánlivé zevní chladnosti může býti vřelým a cituplným, jak se jí to nyní projevilo na slečně Meierové. Pocítila k ní lásku a hanbila se za všecky dřívější své nepěkné myšlenky, které o ní chovala.

XIII.

Sláva vřele nyní vzhlížela k slečně Meierové, sedící na pelesti postele, a tvář její nezdála se jí již studenou a pedantickou, nýbrž v tom svém obratu srdce shledávala ji milou a laskavou. Dala slovy průchod citům, naznačila alespoň částečně, proč bývala až dosud zdrželivou.

Slečna Meierová okamžik zamyšleně hleděla na své ruce, složené v klíně, načež promluvila:

„Neupírám, možná, že vám lecos bránilo, abychom k sobě přilnuly. Mne však můj předcházející život naučil dívat se na svět střízlivě a neoddávat se illusím. Jsem také starší než vy. Chcete-li, povím vám něco o své minulosti, a vy si snáze vysvětlíte."

„Nebude vám však takto chladno, slečno?" otázala se Sláva. „Směla bych vám nabídnout kus své přikryvky?"

„Nu, ano, zůstanu u vás, než vám povím. Mám zde plaid, přehodím jej přes sebe."

I zvedla se, učinila, jak řekla, stáhla světlo a posadivši se opět ke Slávě, jala se vyprávět o svém mládí, o svém domově. Byla sirotkem jako Sláva, otec její, professor na soukromém obchodním učilišti ve Frankfurtě, zemřel před třemi roky, právě, kdy měla takřka před svatbou. Alespoň otec umíral s nadějí, že stane se ženou jeho kollegy, professora Wiesera, který je navštěvoval, a do něhož i ona, jak se jí alespoň zdálo, se zamilovala. Ale po smrti otcově se objevilo, že nemajetná dívka byla by špatnou partií, ženich ochladl, se svatby sešlo, a nezbylo, než ohlížet se po živobytí. „Stála jsem, slečno, v světě bez rady, zarmoucená nenadálou smrtí otcovou a sklamaná ve svých nadějích na manželství. K samostatnosti nebyla jsem připravena a vychována, vedlať jsem otci

domácnost, a ze skrovných prostředků, které mi zůstaly, nedalo se dlouho žít, tak že jsem byla nucena hledat nějaké místo. Prostřednictvím zaopatřovacího ústavu podařilo se mi najít postavení, které zdálo se mně přiměřeným. Měla jsem se dostat na venkovský zámek za jakousi gouvernantku k dětem, spíš snad bonnu, ale nazývali mne gouvernantkou, třeba ani plat ani mé vědomosti nebyly dle toho. Ale ráda jsem přijala a byla jsem všechna šťastna, když jsem se ocitla v rozkošném Münchsdorfu uprostřed krásné přírody. Žila jsem až dosud stále ve městě, a přechod na venkov byl pro mne novinkou, tak že se mi zdálo, jakobych byla vstoupila přímo do ráje. Kolem zámku rozkládal se park, krajina byla lesnatá a právě v nejplnějším jarním půvabu. Zámek náležel paní Schollerové, matce tří zlatovlasých děvčátek od čtyř do osmi let, dámě vysoké, krásné. Přijala mne však dosti odměřeně, a daleko laskavěji vítal mne její manžel, pan Scholler, o němž jsem později zvěděla, že se přiženil na zámek."

„Zalíbilo se mi v místě," pokračovala slečna Meierová, „děti měla jsem ráda a doufám, že dost dobře jsem plnila své povinnosti. Počala jsem se těšit z obratu svého života. Ale sotva že tomu tak bylo, hned jsem poznala, že není mně souzeno ono štěstí. Prvá věc, která mne zarážela, byla stupňující se laskavost pana Schollera, laskavost, přecházející až v dvoření."

Sláva beze slova hleděla na slečnu Meierovou, jež na chvíli se odmlčela.

„Ano, dvořil se mi," tato opět ze sebe vypravila, „ač zdálo se mně téměř nepochopitelným, neboť i nejsem nijak krásná." Tu zakývla hlavou, znovu se odmlčevši.

„Laskavost pana Schollera," ujímala se pak zase slova, „počala mne zarážet. Dával se se mnou při každé příležitosti do hovoru, později obdarovával mne růžemi, a konečně po několik dní nacházela jsem vždy ráno před svým oknem, když jsem je rozevřela, velikou kytici květin, připevněnou na tyči. Děsila jsem se a chovala se odmítavě, neboť k své hrůze jsem viděla, že paní Schollerová stále je ke mně chladnější, a že tedy upadám v podezření. Tu přiblížily se mé narozeniny, a v den ten přivedl mi pan Scholler děti do mého pokoje, aby mi blahopřály. Po odbytém blahopřání poslal je ven a, než jsem se vzpamatovala, k dalšímu mému překvapení žádal, abych přijala od něho drahocenný náramek. Chování jeho bylo dosti srozumitelné, mžitky dělaly se mi před očima, ale sebrala jsem všechny síly, viděla jsem, že má hodina udeřila. Odmítla jsem. Naléhal, ba hrozil. I naznačila jsem, že za takových okolností jsem nucena opustit zítřejšího dne zámek. Pak násilně jsem uprchla z pokoje, sdělila jsem své rozhodnutí paní Schollerové a vlastně ještě téhož dne na zjednaném povoze — neboť pan Scholler zakázal mi vydat koně — odjížděla jsem na stanici a zpět do Frankfurtu. Cestou od kočího jsem zvěděla, že jsem již třetí vychovatelkou, která takto opouští Münchsdorf, nechtíc se zaprodati."

„Ale to je strašné!" zvolala Sláva, „to je strašné, slečno! Ó, ti muži! O každou píď práva, samostatného postavení aby se člověk rval s nimi, a tam, kde ženě milostivě dovolí žít, ztěžují jí postavení opět

svým záletnictvím. V tom se jim vždy dobře hodíme. A ta ubohá paní Schollerová, jak asi cítila se vedle podobného tvora?" Oči Sláviny při tom hleděly podrážděně, plála v nich nenávist, jako by útrapy byly zasáhly kořen jejího vlastního života.

„Paní Schollerová propouštěla mne přátelsky," odvětila tiše slečna Meierová, „tu poprvé byla ke mně velmi srdečnou. A proti mně jaká krásná! — — nepochopitelným mně je život takových lidí."

Sláva se zamyslila. Otevřel se jí průsek do světa, tušený a známý, ale náhle ozářený příšerným osvětlením. „A co dál, slečno?" promluvila, rozšířené, vzplanuvší zřítelnice zarývajíc do tváře své spolubydlitelky.

„Co dál?" opakovala tato. „Octla jsem se znovu v trapném postavení, nevěděla jsem ani, kam vlastně. Také jsem myslila, zda-li i v příštím životě čeká mne podobný osud, co si počnu? Jak budu žít?"

Odmlčela se, načež pokračovala:

„Za nějaký čas nalezla jsem místo společnice u stařičké dámy ve Frankfurtě. Byl to dům bohatý, dva staří manželé, rok jsem tam strávila, ale také kus zdraví ztratila. Nejsou vždy jen muži necitelnými, slečno, ale i ženy. Poznala jsem v pravém slova smyslu trochu otroctví, alespoň jsem přesvědčena, že paní Grünerová ve mně viděla jen otrokyni, určenou k neobmezeným službám. Nechci říci, že zúmyslně, vlastně snad si toho ani nikdy neuvědomila, ale platila mne a byla tomu zvyklá — Slečno, představte si, zda-li byste dovedla nepřetržitě celé dni trávit vedle bytosti stařecky mrzuté, rozmarné, věčně rozčilené, při tom být pozorna každého slova, pohledu, být stále plísněna, nikdy nevědět, promluvíte-li vhod a učiníte-li co vhod, a když večer sbita ulehnete na postel, nevědět, kdy a kolikrát za noc vás probudí pronikavý hlas elektrického zvonku, upevněného přímo nad vaší hlavou, neboť paní Grünerová zařídila si to tak, abych za noc třebas pětkrát musila k ní do pokoje. Vstávala a chodila jsem vždy jako náměsíčnice, a přec při pomyšlení, že opět by mne čekalo nějaké místo jako v Münchsdorfu, v němž bych se musila buď prodat nebo opět odejít, snášela jsem vše trpělivě. Ale za rok z toho častého probouzení na konec jsem onemocněla a musila se vzdát svého místa. Tu pak jsem se odhodlala k rozhodnému činu. Sebrala jsem zbytek svých peněz, vydala se do Paříže, neboť jsem viděla, že, naučím-li se dokonale francouzsky, budu moci dávat hodiny a reflektovat na místa vhodnější. A tak jsem zde a jsem tu spokojena. Nalezla jsem zaměstnání, jak jsem ani neočekávala, nalezla jsem v paní Renaultové laskavou příznivkyni, a možná, že zůstanu zde ještě léta. A až se vrátím opět domů, budu mít již se svou znalostí frančtiny a se svými zkušenostmi vše snazší, ačkoli kdo ví, co vše mne ještě čeká, neboť za oponu budoucnosti nikdo z nás nemůže nahlédnout."

Sláva mlčela, ležela, hlavu majíc podepřenu o loket. Do pokoje přes hřebeny střech nahlížel měsíc, a zelenavý jeho svit rozestřel se po podlaze. V nitru Slávině bylo pochmurno. Z vypravování slečny Meierovy dolehlo na ni něco velmi nepřívětivého, nač dosud nemyslila: tu ten život, který kreslila si slibnými barvami, v který vstupovala s mnohými nadějemi a plány a hlavně plány, objevil se jí v podobě

zcela jiné. Viděla, jak je vážný a jak může být i krutý. Čím byl nyní list Juliin u přirovnání s vším tím, co prožila slečna Meierová?

Ale tato již opět promluvila:

„Věřte, slečno, nejlépe je, být provdána, vydaří-li se manželství. Mít svou rodinu, domácnost. Avšak vy patrně se domníváte, že není vám souzeno. Já pak sklamala jsem se jednou a nepřála bych si opětně. Nejlépe však by bylo, neboť takto znamená život pro člověka vlastně potloukání, věčnou nejistotu — a neuschráníme-li si tolik, abychom měly nač spolehnout v nemoci anebo v stáří, může přikvačit i bída. Ale je to vůle boží.“

„To je však hrozná vůle boží!“ vzkřikla Sláva.

Když pak slečna Meierová ulehla již do své postele, Sláva rukou trpce přejela si porušenou tvář. „Ó, slečna Meierová se mýlí,“ pravila si v duchu „myslí-li, snad toto že je příčinou. Ne, já bych nemohla, i kdyby ta pleť byla sebe krásnější, a divím se, jak ona může tak ještě mluvit, ačkoli sama se přesvědčila o hodnotě mužů. Půjdu samotna životem a půjdu ráda.“ Hned však zároveň vzpomněla si slov slečny Meierové o potloukání se, o věčné nejistotě, a tu vynořila se i otázka, zda-li upřímně, zda-li i v nejhlubším nitru si přeje, aby jí bylo odepřeno Juliino teplo rodinné, kouzlo domácnosti, jehož sama nejednou bývala účastna, či zda-li se jen tak vmyslila, vnutila do toho všeho a proč vnutila a vmyslila? Ruce složila za hlavou, dívala se na stěnu, kde leskl se svit měsíční. Ano, tu stála před ní nepronikutelná opona budoucího života. Co všechno ukryto za tou oponou? Zda-li i utrpení? Jaké osudy — —?

„Ať již se stane, co stane,“ promluvila náhle ještě, „jen nešťastnou bych být nechtěla. Život má být, slečno, krásný, jasný — — — a já tolik, tolik bych chtěla být jen a jen šťastnou!“

„Bůh dej!“ odvětila slečna Meierová.

XIV.

Příštího dne svěřila se Sláva se svými starostmi paní Renaultové. Tato s ní o záležitosti důkladně a se zájmem porozprávěla i odpomoc slíbila. Hned také skutečně se starala. Zaslala oznámení do „Figara“, a než Sláva se nadála, dostavil se příznivý výsledek.

Bylo to odpůldne počátkem května. V hovorně hověla si paní Renaultová na svém obvyklém místě jako onoho dne, kdy Sláva poprvé vkročila do ústavu. Nedaleko seděla miss Thomsonová s mapou na klíně, zabraná do psaní dopisu. U okna pily čaj dvě sestry Jonesovy, bavíce se se snědou Uherkou, slečnou Gusmanyovou, která před dvěma dny přijela do Paříže a hned energicky na konsulátě hlásila se o hodiny v rodinách svých krajanů. Sestry Jonesovy byly v kloboucích, jak přišly z ulice, držely koflíky v rukou, pilně vybírajíce suchary z krabice, ležící na stolku. Slečna Gusmanyová, jež konala prvé obchůzky Paříží, vyprávěla jim právě o kostele sv. Madeleiny, v němž prý na oltáři viděla Pannu Marii s přiléhající taillí, jako by to byla socha nějaké Venuše.

Tu vstoupila Sláva a jala se hned líčit, u nich v Čechách že podobná podívaná není ničím neobyčejným, jen to ovšem že se nevyskytuje, aby útvar sochy byl tak moderní jako u té Madonny v chrámě sv. Madeleiny. Za to zlatem prošívaný plášť, po případě šňůra dukátů na krku, to že není nijakou vzácností. „A chodíte-li již, slečno, po kostelích,“ dodávala k Uherce, „měla byste se jednou podívat i na kázání do kostela sv. Trojice. Tam káže kněz Olivier. Já, když jsem jej poprvé spatřila, nevycházela jsem z údivu. Obecenstvo sedělo na židličkách obráceno zády k oltáři, dámy podávaly si bonboniery, na kůru bily velké hodiny jako na věži, a ten kněz hřímal o lásce, manželství a rozvodu, při tom občas svlažoval ústa z malé láhve, bylo-li to snad víno či . . .“

„Psst, slečno!“ napomínala jedna ze sester Jonesových, „ať vás neslyší paní Renaultová, sice máte u ní na vždy rozlitý ocet. Víte, co se mi přihodilo o velikonocích?“

„Co se vám přihodilo?“ shrnulo se hned několik dotazů. Ke skupině zatím přistoupila také miss Hallová a dvě mladé Němky.

Miss Jonesová ujala se slova. „Ptala jsem se,“ pravila, „slečny Duvilierovy u přítomnosti paní Renaultové, proč chodí čtyřikrát do roka k zpovědi. Ona, že proto, poněvadž je tak ve Francii zvykem. Učinila jsem vtip, že není nad to, jako když všechny vážné životní povinnosti člověku stanou se zvykem.“

„A co paní Renaultová?“ kvapně otázala se Sláva.

„Ah, slečno, to víte, Anglie to odnesla. Dostavila se nejpříkřejší kritika našich poměrů, našeho života, našich zvyků — — — což já s pokornou myslí vyslechla. Nač kalit staré dámě illuse, že není na celém světě nad Paříž a Francii?“

„Ano, to pozoruji,“ řekla Sláva, „že zde na Angličany mají s vrchu.“

Zatím vstoupila slečna Peetersová, jednou paží opírajíc se o berli, pod druhou nesouc velikou mapu, v níž měla uloženy své výkresy. Odložila mapu, a co její šedovlasá teta opatřovala čaj, přidružila se ke kroužku. „Co máte hezkého?“ otázala se Slávy, ukazujíc na malý balíček v její ruce.

„Koupila jsem si,“ odvětila ochotně Sláva, „v Bon Marché tři velké růže a několik polorozkvetlých hedvábných poupat. Mám v pokoji černé krajky s bývalého slunečníku i urobím si malý klobouk, jak se to zde teď nosí.“

„Ejhle, moderní žena,“ zvolala miss Thomsonová, zaslechnuvši na svém místě rozhovor. „Studuje se mnou Platona a při tom robí ze starých krajek klobouky!“

V tom rozevřely se dveře, a do hovorny vkročily dvě neznámé dámy. Byly to Severoameričanky, matka s dcerou. Matka v skvostné toiletě ze šedého hedvábí, dcera v prostém obleku s malým anglickým kloboučkem na hlavě. Přály si mluvit s předsedkyní ústavu.

Paní Renaultová s rychlostí, jakou jí její tělnatost dovolila, zvedla se vstříc a davši se podpírat jednou z nejbližších slečen, uvedla dámy do malého salonku za hovornou.

„Oč, slečno," pronesla k Slávě nyní miss Thomsonová, odloživši již mapu i samočinně namáčející se péro, „že je to ve vaší záležitosti!"

Sláva pomyslila na to také. Octla se v napjetí. Upřela oči ke dveřím salonku. Snažila se však tvářit pokud možno klidnou, ba hleděla i hovoru dál se súčastnit. Při tom věčností jí připadalo několik minut, uplynuvších od okamžiku, kdy neznámé dámy prošly hovornou. Konečně rozevřely se dveře. Sláva zbledla, ale takřka současně nabyla zase klidu, a již bylo jí samozřejmo, že paní Renaultová vskutku volá ji do vnitř. Rychle odevzdala svůj balíček slečně Peetersové, spěchala do salonku.

Zde paní Renaultová, představivši ji cizinkám, pravila anglicky:

„Tato slečna snad by mohla převzíti úkol. Mluví sice jen zcela málo anglicky, avšak to v tomto případě nerozhoduje."

K Slávě pak obrátila se francouzsky:

„Tu, slečno, hned by bylo něco pro vás. Neběží o nic jiného, než abyste asi na dvě hodiny denně zabavila desítiletého synáčka paní Borrieové. Tyto dámy jedou z Kaira domů a zdrží se v Paříži asi tři, čtyři neděle. Po ten čas byste jej tedy vždy ráno od desáté do dvanácté vyučovala francštině. Ujednaly jsme, že se vám za ten měsíc zaplatí sto franků honoráře."

Sláva ochotně, radostně se uklonila. Dámy zanechaly jí adressu svého hotelu, poroučely se a opět odcházely.

XV.

Sláva byla vděčna. Pro počátek, prve než mohla nalézti stálejší zaneprázdnění, přišla jí nabídka vhod. Hned sdělila radostnou zprávu Julii do Čech s vřelým podotknutím, že již zapomněla na vše, co ji rozčilovalo, že ostatně každé zlo má v zápětí dobro, jak je nyní patrno na jejím případě.

Druhého dne ubírala se do hodiny, vyhledavši dříve na svém plánu Paříže rue de Rivoli, v níž nalézal se udaný jí hotel. Byl to prvý krok za výdělkem, krok pro Slávu dojemný a vážný.

V nádherném hotelu de Londres právě před desátou hodinou vystoupila po kobercích, na nichž ztrácely se její kroky, do druhého patra, kde čtyřčlenná rodina Borrieova — pan Borrie byl také v Paříži — měla najato několik pokojů. Byla uvedena přímo k svému žáku. Očekávala ji miss Borrieová, kterou včera poznala, a představila jí svého bratra, hezkého, čilého hocha. Měl snědý obličej, oči veliké, temné, poněkud japonsky šikmé a plné živosti.

„To je Richard," řekla miss Borrieová francouzsky. „Upozorňuji vás však, slečno, že je trochu divoký. Nevíme, jak to s ním půjde."

Sláva ujišťovala, že není obav, že zajisté půjde vše dobře, srdečně patřila na miss Borrieovou, která rovněž sympaticky se k ní chovala. Pak, když miss se vzdálila, usadila se Sláva ke stolu, rozevřela před chlapcem obrázkovou knihu, kterou si přinesla, a jala se mladého Američana dle methody Guerinovy zasvěcovat do tajů francouzského jazyka. Prvý obrázek v knize představoval pána, vyšedšího si na procházku.

Sláva ukázala na pokryvku hlavy pánovy se slovy: „To je klobouk.“ Chlapec opakoval: „chapeau.“ Pak Sláva ukázala: „To je kabát.“ Chlapec opakoval: „l'habit.“ Pak hlava, pak ruce atd. Než uplynuly dvě hodiny, mladý Američan znal po francouzsku údy lidského těla, části oděvu a všechny předměty v pokoji.

Slávě takřka mžikem uplynula vyměřená doba, odevzdala chlapce opět miss Borrieové a s radostným pocitem nad vykonanou povinností vracela se v poledne do ústavu.

Sotva octla se doma, paní Renaultová dala si ji zavolat do svého pokoje. Sláva zastihla stařenku s brejlemi na očích u psacího stolu, plného ozdobných drobností a fotografií v malebných rámečcích.

„Nu, jak bylo, slečno?“ otázala se paní Renaultová, odloživši knihu, v níž četla.

„Ó, zcela dobře,“ ujišťovala Sláva. „Je mi tak blaze, madame!“ A byvši vybídnuta stařenkou, usedla, a zrak její mimovolně spočinul na portieře, jíž bylo vidět do ložnice na velikou postel s modrými nebesy.

„Nu, a co — — co ten chlapec, slečno?“

„Líbí se mi, madame, milý hoch a pro mne zcela originelní.“ Jala se pak obšírně a se zájmem vyprávět.

„Hleďte, slečno, to jsem sama ráda,“ řekla paní Renaultová. „Vynasnažím se, abych vám zaopatřila ještě něco jiného, a tak tedy spokojeně budete moci zůstat v Paříži, když se vám zde tolik líbí.“

„To jest,“ děla živě Sláva, „cítím se zde tolik šťastnou, tak zcela volna, tak zcela svá. Zde jediné mohu být takovou, jakou skutečně jsem, upřímnou a přirozenou, nikdo-mi toho nezazlívá, nejsem nikomu excentrickou — — opravdu, jakobych se octla na novém světě, ani vyslovit nėdovedu.“

„Což doma vás měli za excentrickou?“ otázala se chvatně paní Renaultová. Ale nevyčkavši odpovědi, hned dodávala:

„Znám podobné pocity, slečno, tak vůbec bývá člověku jen v cizině,“ zakývala hlavou. „Nikdo není prorokem ve své vlasti, to je staré přísloví. Přes to však, slečno,“ pokračovala, „budete musit i ve Francii, ačkoli je to země svobody a volnosti, v lecčems se obmezovat. Já sama hned bych vám dala radu, pokud se tkne jídla. Pozorovala jsem, že při diner pomáháte si nejen vidličkou, nýbrž i nožem. To u nás není absolutně zvykem. Sýr podává se na příklad k ústům na kousku chleba a chléb se nekrájí, nýbrž se rozlamuje. Jsou to ovšem maličkosti, ale v rodinách u nás se na vše to hledí, a vy, vstoupíte-li do nějaké rodiny, také všeho toho budete musit pečlivě dbát.“

Sláva přijala napomenutí s uzarděním. Rušivě zasáhlo do její slunné nálady. V duchu si pomyslila, že tedy i ve Francii jsou lidé sešněrováni různými zvyklostmi a formami, a že, kdyby nyní otevřeně projevila své mínění, i zde — daleko od domova, pokládána by byla za výstřední. Neodepřela si však, aby na tuto úvahu nenavázala a nepodotkla:

„Je to zvláštní, madame, že v životě lidé obyčejně holé pravdy nesnesou. Je-li člověk přímý a nehledaný, pokládá se obyčejně za podivína, říká se mu přemrštěnec. A přece, madame, takovým člověkem by měl být každý, ale právě on je výjimkou a ti druzí pravidlem.“

Paní Renaultová neporozuměla, proč a jak tato myšlenka náhle spatřila světlo světa, laskavě propustila Slávu, a Sláva s prozpěvováním — neboť vrátila se jí dobrá nálada — stoupala po schodech do svého pokoje.

XVI.

Tři týdny docházela Sláva k mladému Američanu. Hoch byl bystrý, učelivý, velmi chápavý, též zdvořilý. Jen překvapovalo zprvu Slávu, že občas uprostřed hodiny, když nejméně se nadála, jako pružné náhle povolivší péro vymrštil se se své židle, činil přemety pokojem, jako kotouč válel se po koberci, skákal přes stolice nebo dokonce že i na skříň se vyšplhal a pak zase poddajný, tichounký vracel se k ní, po očku usměvavě se dívaje. Sláva s počátku s úžasem hleděla, rychle však porozuměla nastřádané chlapecké bujnosti a dopřávala hochovi občasného vybouření i také se usmívala. Kdykoli se jí naň ptávala paní Borrieová nebo miss Borrieová, které obě po Paříži obstarávaly a nakupovaly, neboť sestra jejího žáka měla před svatbou — pana Borriea viděla Sláva pouze jednou — vždy chlapce chválívala, což tomuto patrně lichotilo, tak že i méně často povoloval uzdu své divokosti. Sláva netrápila ho jen frančtinou, zaměstnávala jej také jinak. Skládali spolu z lepenky geometrické tvary, sestavovali domy a hrady, a posléze naučila jej vystřihovat i z hedvábného papíru kaliny a růže, tak že konečně hoch sedával u stolu s nůžkami v ruce, vyhlížeje jako malý Herkules, předoucí u královny Omfaly na kolovratu.

Když po třech týdnech Sláva rozloučila se s rodinou Borrieovou, chystající se již zase z Paříže přes moře, cítila, že k chlapci přilnula a že častěji naň vzpomene. V tobolce odnášela si domů 75 franků, vyplacených jí ve zlatě. Sedmdesát pět franků! Jaký to pocit hrdosti nad prvými vydělanými penězi! Bylo v tom něco až svůdně lákavého, myslit si, to že bylo získáno vlastním přičiněním, a tak že může být získáno i víc. Sláva nikdy nelpěla na penězích, neměla také příčiny a příležitosti, neboť dostalo se jí vždy všeho, čeho potřebovala. Ale v tom okamžiku přistihla se, jakou radost, skutečnou radost dovedou i peníze působit. Ovšem, probrala se záhy z pocitu, ale sebevědomí jí zůstalo, jistá jarost a chuť do života i důvěra ve vlastní zdatnost. Na poslední cestě z hotelu tolik plánů rozvíjelo se v jejím nitru! Pokus s mladým Američanem zdál se jí tu vlastně jen počátkem na dráze příštích osudů, neboť přes dopis Juliin žil stále ještě v nitru jejím úmysl, napnout křídla z Francie a Paříže i dál, do Anglie, do té Anglie, v jejíž dcerách ode dávna viděla ideal dívek intelligentních a pokročilých. Tam poznat život a poměry a pak teprve — ale to „teprve" bylo vzdáleno, a Sláva upírala zrak ku předu mužně, vesele, hrdinně.

Večer ve svém pokoji slečně Meierové ukazovala několik vydělaných desetifranků, jeden za druhým, smějíc se, že jako zázračný talisman měla by si je pověsit na krk. „Věřte, slečno, je to zvláštní pocit!" pravila. „Nemám radost z obsahu těch peněz, je mi téměř lhostejno, že představují pětasedmdesát franků, a že si za ně mohu leccos opatřit — jsem

ještě zásobena z domova, a patrně jen skutečná nouze by mne naučila i této druhé radosti — ale jsem šťastna, že v těchto penězích je vtělena má práce, můj zájem o toho hocha z Ameriky, ty hodiny, které jsem mu věnovala. Poznala jsem za tři týdny tak něco nového, milého, přímo nový svět jsem odhalila. A kdyby i těchto peněz nebylo, ty tři týdny navždy zůstanou mi v upomínce, a možná, že po vykonané povinnosti již nikdy nebudu mít radosti, jakou cítím dnes."

Po té vyňala ze stolu malý balíček se slovy:

„Hleďte, slečno, jaká jsem mlsná! Nemohla jsem si odepřít při své dnešní radosti — vezměte si, jsou výtečny ty fondány!"

A když ještě chvíli porozprávěla se slečnou Meierovou, usedla a jala se psát dopis Julii.

„Julie, teď již je jisto," psala, „že z Paříže se Vám nevrátím. Vykonala jsem prvý pokus a vidím, že dovedu stát na vlastních nohou. Je to také zcela jiný pocit — pocit takové samostatnosti, tak báječně krásný, a proto jsem již zcela rozhodnuta, že po případě přijmu zde nějaké místo v rodině — již se mi jedno nabízí — a pak, až poznám zdejší rodinné a vychovatelské poměry i až si něco uschráním, že přepluji přec jen do Anglie, jak jsem Ti dříve sdělila. Mám dnes strašnou radost, jsem v nejrůžovější náladě a lituji toliko, že jako pták nemohu přeletět daleké lány, usednout na chvíli po Tvém boku, vše vypovědět a zase vzepjat křídla a ‚májovou, vonnou nocí' letět zpět. Májovou, vonnou nocí! Skutečně, vždyť je máj — Máchův lásky čas. A přece si nezoufám, naopak celý svět bych objímala."

Za hodinu obrátila se k slečně Meierové se slovy:

„A co nyní, slečno? Tak se mi zdá, že bych dnes ani nemusila spát."

XVII.

V ten čas ještě, kdy Sláva vyučovala mladého Američana, zajela si jedenkrát do Auteuilu, odkud na oznámení ve „Figaru" nabízelo se jí místo vychovatelky. Mělo se jí dostat celého zaopatření a 70 franků měsíčně. Rodina však byla mnohočlenná, a paní Renaultová zrazovala přijmout místo. „V té rodině," pravila Slávě, „jak vidím, musila byste být nejen vychovatelkou a učitelkou hudby, nýbrž i společnicí, bonnou, zkrátka vším. Znám poměry, něco takového by pro vás nebylo."

Sláva tedy odřekla. A tu zvláštní náhoda! Za několik dní po odjezdu Borrieových paní Ribeirová, Brasiliánka, žijící s dvěma dcerami a stařičkou matkou, viscondessou de Ubá, již po tři roky v Paříži, doptávala se v ústavě po slečně, která by byla s to dvakrát týdně docházet k ní na odpůldne do domu. Paní Renaultová navrhla Slávu. Jelikož však Sláva meškala právě mimo ústav, poslala ji příštího dopoledne k paní Ribeirové, aby se představila a sama s ní promluvila.

Paní Ribeirová obývala v avenue Marceau prvé poschodí elegantního domu, najaté se vším zařízením. Právě chystala se k vycházce, když Slávu ohlásili. Přijala ji v jídelně. Byla to paní šestatřicítiletá, černovlasá, krásného, ztepilého vzrůstu, oděná nenápadně v šedomodré,

vycházkové toiletě. Veliké, temné její oči pozorně utkvěly na Slávě. Mírným pohybem ruky vybídla ji, aby usedla.

„Jak vám snad, slečno, bylo sděleno," ujala se slova, „ráda bych přijala někoho na dvě odpůldne k svým dcerám. Mám je v klášteře de l'Assomption, chodí tam do školy a tráví v klášteře vlastně kromě čtvrtku a neděle celý den. Jedna je dvanáctiletá, druhé již bude čtrnáct let. Chtěla byste tedy na ty dva dni k nám docházet? Paní Renaultová vřele vás doporučila."

Sláva uctivě se uklonila. „Prosím, madame," pronesla, „byla bych jen vděčna."

„Snad," pokračovala paní Ribeirová, „že byste mohla pak u nás trvale se ubytovat, my později totiž pojedeme k moři, do Biarrizu, a tu, přijmete-li, jela byste s námi."

Tato vyhlídka byla Slávě zcela novou, její oči se zatřpytily. „Moře!" zazvučelo jí v nitru. Jakási křídla zamávala v duši, rozestřela se k rozletu. Dosti rozechvěně odvětila:

„To by se mně ovšem také velice zamlouvalo."

Po těchto slovech zavedla paní Ribeirová Slávu do velkého salonu, v němž v křesle u okna seděla vrásčitá stařenka v černém hedvábném úboru a černém krajkovém čepečku. Ruce, na nichž prosvitaly modravé žilky, spočívaly na opěradlech křesla.

„Zde, matinko, je ta slečna," pronesla paní Ribeirová, „kterou mi doporučila paní Renaultová."

Sláva se uklonila. Stará viscondessa ptala se jí, odkud je domovem. Sláva sdělila. Ale ani paní Ribeirová ani stařenka neměly potuchy o zemi, zvané Bohème. Teprve, když Sláva naznačila pojem Rakouska, opakovala stařenka několikrát: „Si — — si — — Autriche."

Ptaly se Slávy na rodinné poměry, ptaly se na matku, otce, a Sláva i tu otázky zodpověděla. Za okamžik paní Ribeirová povstala z fauteuillu. „Slečno," promluvila, „pozítří máme čtvrtek, přijďte laskavě, a pak již o ostatním se dohodneme."

Sláva, jež zatím též se zvedla, uklonila se oběma dámám a odcházela. Octnuvši se za okamžik na ulici, z povzdálí poohlédla se za domem. Bylo jí, jakoby zahlédla vidinu, jíž by nerada opouštěla.

Kvapně kráčela pařížskými ulicemi, plnými omnibusů, fiakrů, drožek, hemžícími se lidmi a ozývajícími se hlukem a ruchem. Ty zevní dojmy neměly však k ní přístupu. Nořila se v sebe, otázka za otázkou střídala se jejím nitrem. Tak jí připadalo, že vrhá člunek svého života do vln neznámého proudu, a proud že ji nese, ba, že již od okamžiku, kdy opustila domov, vstoupila do vln neznámého moře, ba, ještě dřív, již tehda, kdy matka, která ji světu dala, ze světa odešla. Zda-li ta matka nyní vidí svou dceru, hledající po Paříži chléb těla a chléb duše? Sláviny myšlenky přenesly se až kamsi v hlubiny nekonečna.

(Pokračování.)

DR. D. PANÝREK:

Jižní pohádka.

Úryvky z cestovního denníku. (Pokračování.)

Bohorovné štěstí býti hostem nějakého vládce třebas sebe menší zemičky dosud mne nepotkalo, ač mohu říci, že jsem přes to tělesně a snad i duševně se cítil dobře. A propos. Jako delegát kterési české vědecké společnosti při kterémsi mezinárodním vědeckém sjezdu v Paříži byl jsem hostem presidenta francouzské republiky. Ale ten je z kruhů občanských, a takovými styky nebude se žádný pravý český demokrat, hrdý tím, že jeho vlast je království, přece chlubiti. Něco jiného je takový suverén šlechtického rodu.

Tu a tam dovoleno mi sice za zpropitné jako každému jinému turistovi nakouknouti do obývacích pokojů několika císařů a králů, když mne cestovatelská horečka zanesla tu do Petěrgofu, tu do Versaillu nebo Livadije, ale tu neběželo o žádné pravé pohostinství, nýbrž jen o zvědavé nakukování za režné záslony, chránící brokátové čalouny před prachem (v nepřítomnosti domácího pána) a o těkání v královských parcích za doprovodu zahradníka, nemohoucího se dočkati několika stříbrných mincí bakšiše — tedy neběželo o pravé pohostinství. Nemusím snad opakovati — promiňte intimnosti pisatelově — že se mi hruď rozepjala hrdostí až k nejkrajnějším mezím kapacity tohoto dýchacího ústrojí, když jednoho večera nalezl jsem na stole svého hotelu v bělostném hávu couvertu, který jinak vypadal jako jiné pozemské obálky, pozvání na hrad.

Zněla vskutku na mne ta památná listina.

Soirée mělo počíti o $^1|_2$9. večer — dosti pozdě dle našich pojmů, ale ve francouzských poměrech zcela přiměřeně. Ještě se nestmívá — je ještě brzy. Ale toužím podívat se s výšin monackého hradu na moře. Oděv se v roucho svatební, procházel jsem se chvíli v parku Monte Carla a díval se na hvězdy, bzuče si recitativ Mošnův z Prodané nevěsty, jak je ten život lidský celý vlastně jenom komedie, a my všichni že jsme samí komedianti. Majestát vesmíru, jediný majestát, který musí imponovati i nejsebevědomějšímu aristokratu ducha, počal mluviti svou nevtíravou suverenitou k duši. Hvězdy svítily a budou nejspíš svítiti ještě pak, až vymrou všichni vladaři světa. Tak mi bylo, jakoby povídaly, jak je člověk nesmírná nulla na povrchu země, a země jak je nesmírná nulla v astronomickém koncertu vesmíru. (Vím zcela dobře, že nyní zase neříká se „všehomíra" — podle nejnovějšího brusu.) Takové patření na ohvězděný večerní firmament doporučuji každému, kdo se cítí pokořen neb povýšen. Tomuto sebevědomí klesne hodně nízko, onoho pojme radostný klid, že jiní nejsou víc.

Ale zadrž, homerovská epičnosti! Čtenář by si mohl naposledy ještě myslit, že to všecko není ironie, nýbrž pouhá maska rozechvění,

které se pisatele zmocnilo, když se mu poprvé v životě stala čest, že byl pozván ke dvoru.

Dal jsem se zkrátka dovézt k hradu. (Tady by bylo na místě pověděti tomu, kdo o to stojí, co se platí za povoz v Monacu. Tarif je, jako všude, různý ve dne a v noci, ale v Monacu je pozoruhodno a význačno pro život a ruch noční, že den zde trvá do půl jedné hodiny s půlnoci. Za jednu cestu ve dne platí se 1½ franku, v noci 2½ franku. Pak je tu ještě platný cenník za hodinu: ve dne 3 franky, v noci 5 franků. To všecko platí uvnitř knížectví. Cesty za hranice jsou dražší, co lze s těžka pochopiti, když člověk může býti z některých míst Monaca nebo Monte Carla v 5 minutách, ba ještě dříve, za hranicemi.) Za půl druhého franku a nějaké zpropitné dopravil mne můj kočí, který mne v Monacu od prvního dne všude vozí, zřejmě vyznamenává a protežuje, nahoru k paláci.

Na „place du Palais (před palácem)“ dal jsem zastaviti. Je tu rozkošná vyhlídka, které chvíli použiji. Na hrad je beztoho ještě brzy. Kanony odjakživa mne nezajímaly. Čtenář, jenž je milovníkem vojenství neb dějin ballistiky, promine, že jsem nevěnoval bližší pozornosti dělům, o nichž každý průvodce s dotíravou podrobností vnucuje zprávu, že je dal král Ludvík XIV. monackému princi. Také nic pamětihodného nevím (pardon: nevěděl jsem!) o předchůdci nynějšího vládce monackého, Karlu III., jemuž postaven na palácovém náměstí monackém mramorový pomník. Ujišťuji každého turistu, kterého Monaco přiláká, že, stejně jako já, bude stržen půvaby krajinářskými na tomto náměstíčku před hradem. Na severovýchodě zařezává se do moře jako obrovský volský jazyk Cap Martin, poslední dobou častěji jmenované sídlo maďarského šlechtice, jenž pojal za manželku vdovu po korunním princi — na opačné straně, mnohem blíže, maličký, ale zřetelnější Cap d'ail. Na severozápad ve výši vypíná se La Turbie, nyní lázeňské místo, kdysi (v I. století před Kristem) jeviště Augustových triumfů nad ligurskými kmeny, jím podmaněnými; na jihozápadu dřímá monacký hřbitov. A na Jihu usíná moře, nad nímž lze celé hodiny stát mlčky a opíjet duši krásou přírody, na kterou napsal náš krajan Milota Zdirad Polák tak nesmrtelný pamflet, že se až do čítánek a slovesností za to dostal.

Můj kočí, který mne vyznamenává a protežuje, myslil si patrně, že už je toho pohlížení do dálky dosti, popohnal koně a vjel do nádvoří hradu. Neodpovídalo to sice intencím pisatelovým, ale buďsi. Stmívá se valem, a bude dobře prohlédnouti si nádvoří paláce. I o nitru hradu vypravují francouzští průvodcové mnoho zajímavého. Ač je ještě brzo, bude snad možno zamysliti se zatím nad nějakým obrazem, nebo se bude zeolovati na život na hradě, bude-li tu jaký.

Sotva zachrastil písek pod koly kočáru v nádvoří, přiběhl udýchán tlustý a hřmotný služebný duch v červeném premovaném úboru, bílých punčochách, pod kolena sahajících, a ve střevících s přeskami, jemuž se přece jen trochu záhy mihl můj kočár kolem okénka jeho pelechu v průjezdu. Mezitím co kočár zastavil před schodištěm, dohonil nás tento cerberus monackého hradu, dle všeho „švýcar“ či v naší termino-

logii portýr.*) Úctyhodná postava — známo z Ruska, i odjinud, že se suverénové, velcí i malí, rádi obklopují služebnictvem mohutných postav — spatřivši pozvání a brebentíc niagaru omluv, snad trochu v rozpacích pro můj polo shovívavý, polo posměšný úsměv, odkolébala se po mnohých poklonách mnohem důstojněji zase zpátky do svého strážného útulku. Nelze se ostatně diviti jeho znepokojení. Návštěvy turistů připouštějí se jen v době kdy princ v hradu neprodlévá, a tu vždy jen odpoledne od 2—5 — a dnes je do recepce ještě více nežli hodina času.

Nábřeží v Nizze, zv. Jižní promenada, s restaurací zbudovanou na moři.

Kočár poslán domů — zpáteční cesta bude konána pěšky. Aspoň se spatří Monaco v noci.

Hrad je stará budova, která byla v různých dobách přístavbami zvětšována, mnohokráte přestavována a okrašlována. Tak, jak nyní se presentuje, činí dojem vskutku umělecky vzácný. Majitelé tohoto hradu na skalisku nad mořem zbudovaného, ať už měli jakékoli nectnosti

---

*) Je zajímavo, že celá řada francouzských slov, která pronikla k nám prostřednictvím Němců, u těchto i u nás má význam, jakého doma dávno pozbyla (či snad nikdy neměla). Lavoir zove se „le lavabo", portier zove se „le suisse" (švýcar), coupé ve vagonu zove se „le compartiment" atd. atd. atd. Tato kapitola stála by za studii.

jako vladaři autokratové, jednou předností mohou se vskutku honositi, kterou jim upříti nelze. Vkus. Šedivý skalní kámen, právě takový, jaký tu a tam mezi zeleným porostem na bocích skal nad mořem se ukazuje, jen jaksi svátečně čistý, nezvětralý, barvy světle sivých anglických cylindrů, je šat vskutku případný pro takové staré budovy. Nekřičí žlutavou všedností opuky a pískovce, „neprotzuje" mramorem, je tak adekvatní veteši století, která přečkal, a jeho nesymmetričnost zvláště je milá oku umdlenému neodbytnou souměrností, která člověka všude provází po celý život, od kolébky až k náhrobku, od žemle, kterou si do kávy lámem, až po obuv, ve které trpělivě šlapeme toto slzavé údolí. Nad průčelím dominuje věž se zubatým vrcholkem, připomínající slohem stavby maurské. Nahoře vlaje prapor s knížecím erbem. Na pravo tulí se k hradní věži čiperně štíhlejší vížka s hodinami. To vše vypadá jako stavba starší. Po druhé straně rozkládá se prostornější část zámku, jejíž stavitel měl už víc na mysli pohodlí a luxus obyvatele, nežli bezpečnost válečnickou, kterou maurská věž zdála se zajišťovati tehdejším vládcům.

Rozhlížím se po nádvoří, a nechce se mi ani dovnitř. V levo vede dvojité mramorové schodiště ke krásné arkadové gallerii s freskami, jež se připisují Carloniovi. Na pravo táhne se parallelně také gallerie s freskami od nějakého moderního mistra. Nikdo mne neobtěžuje, nikdo neukazuje cestu. Kráčím tedy v levo po schodišti na gallerii a vnikám dveřmi v pravo — jak se ukázalo, zcela správně. Jsou tu asi tři lokajové v červených fracích, kteří mne uvádějí dále. Jsou nějak udiveni a tváří se pohrdavě. Čtenář ví, jak se takový lokaj dovede ve vší úctě stavět pohrdavým. Prohlížím si je a usmívám se (nikoli hloupě, jak si snad některý uštěpačný čtenář myslí). Je tu věru na co se dívat. Už v předpokoji jsou 4 krajiny od Breughela. Pak přijde malý salon s portretem královny hollandské (hezká bytost věru!) a modrý pokoj s obrazem vévody d'Aumont. Ten pokoj nezůstavil ve mně žádného dojmu. Nevím, kdo byl vévoda v Aumont, a nevím, kdo obraz maloval. S pozorností zbystřenou (jednak proto, abych na hladkých parketách neklouzl, třebas tu není nikoho, jednak proto, že je tu mnoho pěkných věcí) vstupuji do přijímacího sálu (salon d'honneur či salle Grimaldi). Lépe bude prohlédnouti si dříve ty pokoje. Až v nich bude vířiti život pozvané družiny, nebude už na to času. Památný krb hned mne tu upoutal. Od těch dob, co jsem viděl v Augsburské radnici, v t. zv. knížecím pokoji oba památné krby,*) všímal jsem si všude blíže těchto perel umění kamnářského, tím dychtivěji, čím chudší dojmy tímto směrem naskytují se amateuru tohoto umění doma. Je to půvabné renesanční dílo, plné medailonků a karyatid jemně provedených, s poprsím Karla III., prý od Meuniera. Před mistrovskými vzory augsburskými však přece jen přes nádheru svoji ustupuje do pozadí. Obraz téhož panovníka monackého, který, jak se zdá, byl zvláště ctěn v tomto státečku, a zajímavé fresky, jež se připisují Horaceovi de Ferrari, poutají ještě na chvíli oko v sálu Grimaldiho. Ticho je všude vůkol, a vlastní

*) Od Vogta z Landsberga a od Lotta z Weilheimu.

kroky nějak rušivě a cize odrážejí se od stěn. Kdyby sem nezazníval z předpokoje, chvílemi nediskretní chechtot lokajů škadlících komorné, záhy by vzpomínky, nedávno oživené, a illuse, stěží ironií překonávané, opanovaly pole v duši...

V pravý čas přichází druhý host. Starý jakýs velmož, jak jsem později shledal, Olivier de Ritt, gouverneur monacký. Dvořenín každým coulem. V černých punčochách, atlasových spodcích krátkých (až ke kolenům) a ve fraku, bohatě dekorovaném řády a medaliemi, s bleděmodrou šerpou pod ním, jež od ramena k boku ovíjí vychrtlou tu postavu s jemným, jakoby spokojeným úsměvem v tváři, které krátce přistřižený císařský vous a vyholená brada dodávají známého odjinud diplomatického vzezření, vstoupí sebevědomě, prozrazuje každým krokem, že je tu jako doma. Lehký úklon, jenž platí mně — a dvořenín mizí. Jsem zase v prostorném salonu sám.

Dveře, spojující místnost tuto se sousední komnatou, ze které řinuly se později melodie hudby mezi touto změtí vypiplané flory sklenníkové, vyplněny jsou hustou clonou vkusně arranžovaných květin, většinou zelených, nehynoucích. Ale jak jinak tu rostou ty stvoly a listy vkusně vykrojených obrysů a aristokraticky zbarvených tonů. Venku pod žhavými pocely slunce zdá se vše růsti, bujně všecko raší, dýchá a zpívá — zde je všecko bledé, jako bez života, jakoby malované. Což dovede sebe silněji zářící žárovka nahraditi odvěké ohniště přírody — slunce? Právě naopak — několik lampiček elektrických uměle za listy ukrytých dodává celku nepřirozeného osvětlení, činí tu zeleň jaksi bledokrevnou, jalovou, nespokojenou navzdor vší nádheře okolní a olupuje ji o všecku jadrnost přirozenosti. Stokrát milejší je mi trs divokých růží na útesu skalním podle Corniche, nežli nejvzácnější květ tohoto položivého, polomrtvého koberce, jakoby mi vždy byla milejší osmahlá, plnotvará, silná venkovanka s obličejem samá piha než všecka ta vyvrcholená ušlechtilost tvarů aristokraticky střízlivé architektoniky se vším tím přepychem démantů v coiffuře i na prsou, které se nedmou ani o millimetr výše, než dvorský Knigge předpisuje — na obrazích předků i ve skutečnosti žijících princezen, vévodkyň a kněžen.

Ty, větvičko, smíš jen do téhle výšky povyrůsti a nesmíš vybočiti ani o centimetr v před, třebas ti to var tvých kypících šťav kázal — nesmíš, nesmíš, abys nekazila gobelinového dojmu celku, právě tak, jako ta šlechtična, která kráčí kolem, nesmí učiniti krok rychlejší neb delší, nežli přísluší vážné důstojnosti vysoké šlechty, jako nesmí se hlučněji zasmáti a prudčeji vzkřiknouti, neboť toho nedovoluje dvorská etiketa, jež sešněrovala všude, nejen zde, všechen život, vykázavši každému pohybu, slovu, pohledu meze, a příkře odmítajíc všechen temperamentnější život, aspoň v officielním, pro veřejnost určeném okrsku.

Jaký potom div, když dlouho tlumené síly, dlouho odstrkované city, dlouho potlačovaná hnutí vybuchnou, rozlámou klece ještě silnější, nežli je na oko vypočtená dvorská etiketa. Taková umdlená duše nehrozila by se ani trestu smrti. Jaký div, že, pustí-li se jednou za hlasem srdce, žádné intriky, žádné kláštery (tím méně ztráta titulů a důstojenství a nějaké to odříkání, o němž bez toho bytosti vychované

v přepychu nemají ponětí) nedovedou zabrániti, aby ptáčátko nevyletělo z klece a z okna, a vylétlo-li, nedovedou je přilákati zpět. Třeba tu dýchati v tom dvorském ovzduší, třebas jen miniaturním a třebas jen hodinu, aby člověk pochopil, jak drtivě tísní ta samota duše mezi tlumy odměřených hofmistrů a předepsaných společníků. Tu člověk pochopí náhlý zálusk francouzského prince prosícího, by se směl poprati na boulevardu s uličníky, a rozumí jinak častým nyní mesaliancím i seriosním morganatickým sňatkům jedněch i zbrklým aventurám

Přístav v Nizze (Lympia).

druhých. Drolí se kasty a jich strouchnivělá práva, a člověk se jen diví, že tak dlouho vydržela.

Sál se pomalu plní. Už se objevují známé tváře účastníků konference, s nimiž si radostně tisknu ruce, zvláště s ochotnými cicerony, zdejšími lékaři, kteří neunavně všecko vysvětlují, na každou historickou neb uměleckou drobnůstku upozorňují, baví a zaměstnávají mysl, kdykoli zdá se, že ten či onen cizinec se nudí. Každý z nás měl zde příležitost pozorovati příjemnost francouzské společnosti. Proto je tak milá každému cizinci, jenž, znaje obstojně jazyk a jsa snad sám jakž takž společensky vychovaný, přijde ve styk s Francouzi, shromážděnými při nějakém soirée.

Není to ve francouzské společnosti jenom zásluhou hostitele a zvláště jeho choti, kteří nelíčenou vlídností a upřímnou srdečností zamlouvají se i největším morousům, ale je tu patrný vrozený dar všech účastníků. Kdežto u nás cizinec, který vstoupil do plesového ústředí, koncertu a podobných zábav, bývá z pravidla předmětem pátravých pohledů všech přítomných — pohledy takové přiváděly mi vždy na mysl španělskou inkvisici — nebývá ve francouzských společnostech nový příchozí nikdy tak nápadně všemi okukován. Vstoupiv pružným krokem, s jistou dosí sebevědomí, kterého dodává příslušnost k národu velkému, za první v světě považovanému, takový Francouz vmísí se mezi menší skupiny besedujících, tu se připojí k malé družině, jež ho nenápadně vítá, tu en passant prohodí několik veselých rozmarných slov k mladé dámě, s přítelem jeho konferující, jež mu oplácí roztomilost půvabným úsměvem, při kterém blesknou purpurem rtů dvě řady nádherných žlutobílých perel — opodál chopí pod paždí starého známého, jenž, stoje sám, prohlíží skupinu květin — poví mu něco pozoruhodného a vzbudí plnou jeho účast, jak lze souditi z napjatého výrazu tváře. A tak se proplétá společností celé hodiny — a celé hodiny může ho sledovati váš pohled, který teprve ve francouzské společnosti pochopí genesu čtverylky, francouzského tance, stejně uhlazeného, jako neunavujícího. Kadryla — toť živý obraz francouzské společnosti, sestavené do řad, stilisované poněkud, ale téhož národního a sociálního rázu a významu, jaký shledáte, přemýšlíte-li, u samého jádra kulturní společnosti, jež se chce bavit.

Zatím vplíží se český člověk do větší společnosti nějak sklíčeně, nahrblý, s nejistým úsměvem v tváři. Nejraději uvázne ve dveřích, odkudž se rozhlíží opatrně po sále. „Rekognoskovati terén" říkali jsme tomu za studentských let. Jen pozorujte naše plesy! Těžký životní zápas, nechuť a nedůvěra člověka k člověku, stísněné poměry politické, společenské, hospodářské, nedostatek cestování a styků, schází příklad a příležitost k pozorování poměrů, jak jsou jinde — i sto jiných důvodů je tu vinno, jež není místno zde přetřásati. Český člověk je stísněný, plachý tvor. Dokazuje to nejen každé takové „ouha" či „holt", které zaslechnete na plesu jako omluvu elegantního šviháka, jenž tanečnici div že neporazil, a prozradí vám to i takové „Slečno, já se potím jako . . . . .! Potíte se také tak?" kteroužto nesmrtelnou hrubost slyšel jsem kdysi na Žofíně při velikém a slavném bále. Neběží už o dvorskou společnost — mám na mysli jenom francouzskou společnost, ve které by podobná nemotorná slova nebyla možna.

Ani vás nenechají dlouho pozorovati. Stojíte-li chvíli sám, hned někdo přistoupí, kdo vás už poznal, třebas jen z výměny navštívenek při sezení vědecké konference. A hned přizve 2—3 své známé, aby vám zjednal půdu a styky. Druhý z nich — viděl vás poprvé v životě — táže se po dalších směrech vašich cest. „Marseille chcete navštíviti? Zajímavá, ale vás jako lékaře více bude zajímati Lyon."

„Mám v úmyslu také na nějaký den navštíviti tohoto blížence Paříže!" odpovíte.

„Zajisté prohlédnete si nemocnici. Přednosta chirurgického oddělení*) je můj dobrý známý. Přejete-li si, dám vám doporučující list.“ — —

S velikou ochotou poskytne vám přispění, jež nelze penězy zaplatiti, neboť zásluhou toho listu doslane se vám přijetí a pozorností tak vítaných, že nezapomenete do smrti na laskavého kollegu.

Není to pouhá zdvořilost, forma, uhlazenost, zevnějšek — nikoli — při tom jest účastno srdce. Nový známý chce vám hned prospěti. Nic za to nemá, nic za to nechce. Z oživené tváře a vesele se smějících očí mluví k vám radost, že vám mohl býti užitečný.

U nás? Stalo se mi vícekráte, že i osoby, jichž hodnota všecka záleží jenom v nakupených snadným způsobem penězích, neuznaly ani za dobré říci představenému jim muži prostě: „Těší mne!“

Mnoho ještě jest nám doháněti i na tomto poli, tak snadném a přístupném.

Mezitím společnost houstne, hloučky jsou četnější — i serenissimus vstoupil v hávu občanském, provázen neteří, ne právě sličnou, ale sympatickou damou vysokého vzrůstu, synovcem a francouzským důstojníkem, prý z jeho příbuzenstva. A hned se vmísil mezi společnost, osloviv nejblíže stojícího německého účastníka konference, vynikajícího to gynaekologa, německého professora, s nímž dlouho se pak bavil, bez ohledu na to, že týž u vědomí své bohorovnosti německé přišel ke dvorní recepci v saku šedozelenavém a kropenaté mašličce na krku. I ostatní dvůr nalezl si společnost; neteř princova baví se s roztomilou dceruškou guvernérovou, žabkou as 17letou, se všemi vlastnostmi tohoto věku, přeložíme-li si naše představy o něm do francouzského temperamentu. Kdyby nebylo bývalo monacké hymny, kterouž příchod panujícího knížete byl uvítán, málokdo byl by příchod jeho zpozoroval.

Ad vocem té hymny! Roztomilá melodie, prostá píseň čiperného rytmu, popěvek — nic nabubřele velikášského z ní nezní, ani stín bezedného sebevědomí některých skladeb toho druhu. Nic triumfálního, nic drtícího v prach před vznešeností rodu. Jako by to ani nebyla hymna. Rád jsem ji poslouchal, a rádi ji poslouchají i Monačané, ráda ji hraje hudba, vždy s temperamentem. Poslouchá se jako jiná melodie. Nikdo při ní nevstává s křesla, sedí-li právě. Dosud mi zní časem v uchu, jako nevyvanulá ještě vzpomínka na příjemné dojmy z Riviery, a rád si ji z večera zaimprovisuji na klavíru. Serenissimus hovoří pořád s prof. M. Myslil jsem si: Deset slov a půjde dál a zase deset slov a tak dále. O čem by pořád hovořil? Leč jsou také suvereni, kteří se zajímají o literaturu a vědu . . . Co už posměchu vrženo na tuto hlavu v evropských novinách všech jazyků a všech barev! Nedávno posmívaly se české listy, že princ Albert rozpustil armádu. Má ovšem

*) Zřídka pamatujeme si jmeno a stav osob, jež nám byly představeny. Dějeť se u nás představování tak letmo a tak nedbale, že ani jedna ani druhá strana nemá z něho ničeho, a jest u nás vskutku z pravidla bezduchou frásí. Pan Dr. Morin, který mi nabídl doporučení k Lyonským chirurgům, nepřeslechl při představování mimochodem pronešená slova „chirurgien de Prague“ a už fakta užil, aby prokázal kollegovi službu.

jen hrstku vojáků. Ale jde tu o myšlenku, o princip. Od vznešeného ke směšnému jest ovšem jen krůček, ale, poznav monackého prince, nic jsem se nedivil jeho činu — ani nesmál. Ovšem jich nepotřebuje, těch karabinníků ve vkusném stejnokroji, kteří vyhlížejí jako marionety, jako herci z rozpustilé operetky Fatinitzy nebo velkovévodkyně z Geroldštýnu. Zvláštní to potentát, jemuž nelze se ani posmívati ani obdivovati.

Chvílemi bloudí se sousedními komnatami, zeleným salonem s obrazy knížecí rodiny od Vanlooa, Mignarda, Largillièrea, yorkským

Přístav v Nizze. Pohled na vjezd.

pokojem, zvaným tak po vévodovi z Yorku, bratru Jiřího III., jenž tu r. 1760 zemřel, salonem Ludvíka XV. s portrety Rigauda, Vanlooa a j., ložnicí knížecí atd. Znáte ty pokoje a ty portrety, jež všecky silně lichotí a jsou vším spíše, jenom ne obrazem duše a svědomí osoby portretované. Zvláště ty okázalé ložnice korunovaných i nekorunovaných panujících aristokratů, které hoví jen nízké primitivní zvědavosti „jednoduchých“ turistů, dychtících vniknouti i za portiery intimního života, vzbuzují v myslícím člověku jen odpor. Proč jim hovět? V těch ložích pod těžkými nebesy bez toho neodpočívalo lidské tělo, leda snad lokaj, jemuž svěřeno oprašovati všecku tu nádheru na odiv stavěných

interierů, ve chvílích nudy snad natáhne se na jednoduchou, úmyslně jednoduchou postel, aby v nejbližší chvíli opatrně setřel všecky stopy té neváźnosti...

Po chvíli zase zavádí mne přítel dr. G. k buffetu, kde k občerstvení zemdlených a osvěžení hrdel vyprahlých přichystáno, co komu libo. Když už i v románech o kapitolách s římskými číslicemi dočítá se čtenář, co bylo předloženo hrdince na nějakém banketu, nesmí si svědomitý reporteur odpustiti podrobný výpočet všech těch lahůdek, jež jižní příroda sdružená s přepychem bohatého vladaře prostřela na úzký a dlouhý stůl buffetu, k němuž každý přistupuje s nenuceností dítěte, aby si dal podati od služebnictva mramorových tváří, úmyslně bezvýrazných, to či ono jídlo, nějaký nápoj, zákusek. Láhve mléka lákají abstinenty, syčící samovary nabízejí aromatický samotok fantasie, nerozeznatelně z cukru napodobené ovoce naleză zvláště hojnost proselytek mezi damami, několik nízkých pohárů se šumivým šampaňským marky „veuve Cliquot“ osvěžilo na kvap dvořeniny, kteří hned zase spěchají do přijímacího salonu, který se — dle hojné účasti u buffetu — as příliš nápadně vyprázdnil, aby v něm nezbyl princ sám. V tom třeskne o zem rozbitý pohár a za ním v krátké chvíli porouči se dvoulitrová láhev minerální vody Vichyské... vše hledí udiveně na původce nebývalé tu neobratnosti. „Ach — tys opilý, chlapíku!“ prozrazují káravé pohledy padající na úhledného jinak služebníka, který dřevěnými, nemotornými pohyby a tupými kroky svými prozrazuje, že se před otevřením buffetu důkladně sám přesvědčoval o hodnotě zmíněné marky šampaňského. Několik číšek černé kávy a klid na loži spraví tu kocovinu, můj milý...

Vracíme se prázdnými salony do společnosti. V jednom z nich zahlédl jsem, kterak půvabná dáma švarného důstojníka pleskla vějířem přes ruku; tváře jí hoří, ruce se nervosně chvějí, a on tak výmluvně pracuje jazykem i očima... Nepozorován plížím se pryč, nezahlédnuv ani začátek ani konec idylly, na kterou shlížela monacká princezna Louise-Hippolyte se svým manželem z portretu Vanloova nějak zvláště přísně, ač ta drobotina, kolem ní na obraze seskupená, dokazuje, že in puncto lásky nebyla také asketkou...

Tušil jsem upjatost a odměřenost a našel přirozenou nenucenost. Očekával jsem kratičký pobyt a dožil jsem se směsice překvapujících dojmů za soaré tak dlouhého, jaké jen v animovaných společnostech bývá. Ale i monacké dvorní recepce netrvají věčně, třeba vždy každý týden bývají prý tak milé. Odešli jsme skoro všichni najednou až o druhé hodině po půlnoci.

Švýcar svolává kočáry — sám jdu pěšky. Jedna příležitost za druhou míjí osamělého chodce, jehož známí zvou do svých vozů. S díky odmítá pozornost, dávaje přednost noční procházce půvabným městem.

Monaco tiše ulehlo k břehu moře. Bude snad příjemná cesta pod nebem černomodrým, rozzářeným milliony hvězd, které pase modravě zářící srpek, shlížející se ve vlnách. „Princesse Alice“ dřímá v zálivu, a moře u břehu šplouná, jakoby ze sna. Nemožno zblouditi. S mo-

nacké perspektivy znamenám dole u moře Condamine, naproti ve výši Monte Carlo s Casinem, naproti němuž rozkládá se Hôtel de Paris, dočasné moje monacké útočiště.

Ale myšlenky valem hrnou se do vědomí. Člověku chce se zas jednou, od oktavánských let, reformovat vesmír. Je tu mnoho dojmů (či počitků, abych mluvil s moderní školou psychologickou), které se člověku, třeba jinak se vším nespokojenému, líbí. Jen kdyby zas všecky ty pěkné představy nekazil palác herny, který jako naschvál při každém pozvednutí hlavy do očí se tlačí.

Ale nějakou chvíli už ho před očima nemám. Kráčím po dobré silnici vysoko nad mořem podle skal, pěkně zdivem vyplněných a zarovnaných, po nichž stékají gobeliny kvetoucích růží a snad i jiných jižních rostlin, jež nechce se zadumané hlavě teď v noci botanicky určovati. Nyní už jen sem tam nějaká budova stojí u cesty, a kraj stává se opuštěnějším.

Bůh ví kam až byl bych té noci zašel, kdyby se mi nebyl naskytnul kočár odkudsi se vracející do Monte Carla, který mne ochotně dovezl do hotelu.

Návštěva hradu náleží k mým nejvýznačnějším dojmům — nic jsem neslevil na svém demokratismu, ale všelicos jevilo se v jiném světle než dříve. Tím princem nelze pohrdati, ale nebude nikdy čistý obraz toho, kdo přes všecku lásku k vědě a umění nenalezl síly zaraziti ty kalné zdroje bohatství, třebas i daně všecky plynou z herny a veřejné dobro kryje se z téhož pramene, bohužel, nečistého.

* * *

Jiný večer věnován studiu herny. Veselohra „Má tchyně“ poskytla k tomu vítanou příležitost. Jeť divadlo v Casinu, a jako v Praze chodíváme mezi akty do foyeru a jinam, tak zaskočí návštěvník divadelního představení za delší přestávky do vestibulu, odkudž do místnosti herny vedou několikeré prostorné dveře. Stojí v nich sice známí červení lokajové, ale žádný z nich nikdy mne nezastavil. Nic se nedivíme, že mnohý z těch, co sem zaskočili, na konec představení už se nedostane a uvázne v pazourech satana rouletty, až zavrou hernu, nebo až prohrál poslední louisdor, jejž má při sobě.

Prohlížeti si karbaníky, konati psychologické studie u těchto podivných náruživců má sice člověk příležitost v každé zapadlé vesnici, kde je hospoda. Ale v takovém měřítku nikde snad vášeň tato nebyla pěstována jako v Monacu. Také ve vídeňském Jockey-Clubu a v jiných všelikých lázních může se za noc prohráti pěkná hromádka peněz, ale v kartách. Což je konečně, vzhledem k resultátu, jedno.

Mne osud odučil už v mládí zvláštním způsobem této slabosti. Mladí universitní studenti sešli se kdysi v příbytku kollegy a pustili se tu, majíce po příjezdu do Prahy hodně peněz, do oblíbené ve studentstvu hry „velus“. Začalo se s krejcary a skončilo desítkami. Tak už to bývá. Jeden kamarád prohrál celou měsíční gáži i s přídavkem, jejž milující máti jedináčkovi podstrčila, aby tatínek nevěděl.

Bankéř — mladý medik, jemuž jsme se vždy obdivovali pro jeho neobyčejnou duševní vyspělost a vzdělanost, zcela klidně shrábl bank a strčil 35 zlatých do kapsy. Pohlédl jsem v tom na prohravšího. Třásl se na celém těle, byl smrtelně bledý a koktal naivní otázku. „Z čeho budu teď celý měsíc živ! Půjč mi ty peníze," prosil šťastného bankéře, který v té chvíli vyhlížel klidně jako jindy. „Nepůjčím!" odpověděl tvrdě. „Nemáš hrát." „Tak mi aspoň půjč zlatku na večeři." — „Nepůjčím!" — Bylo po hře.

Rozešli jsme se nějak chladně. Společnost byla četná. Bankéř, já a nešťastný karbaník brali se stejným směrem. Ani slova nikdo nepronesl. V tom vytáhne přítel výhru a vstrčí ji do náprsní kapsy spolužáka s tichým zabručením: „Já ti ty peníze dám. Ale nehrej už nikdy. Kdybys byl úředníkem, zpronevěříš úřední peníze!"

Tato episoda, jež mnoho opravdové úcty v mladistvé mysli vyvodila k příteli, který nyní náleží k nejmilejším mým kolegům, nadobro utlumila v mysli všecky podobné spády na cizí peníze, byly-li kdy u mne jaké.

Pendant k studentské episodě poskytl mi život v Monte Carlu. Zde mne však připravil zase o všecku úctu k muži, vynikajícímu badateli, jenž mi byl od jakživa z literatury a pak i z osobních styků sympatickým. Ukázalť se mi co typ rozeného karbaníka, který bych rád postavil do učení o degenerovaných právě po bok vedle zloděje, podvodníka, prostitutky, alkoholika. Leč o tom níže.

Zatím nechť předchází malá ciceronská služba v Casinu.

Casino je budova ani ne tak svou rozsáhlostí velkolepá, jako v jednotlivostech půvabná, vkusná a nádherou nitra i „fešnosti" zevnějšku upoutávající. Čtenář nechť se nepozastavuje nad tím německým slovem s českou koncovkou v husích nožičkách. Hezkou chvíli jsem přemýšlel, jak bych nejlépe vystihl dojem svůj z toho obrázku, a dlouhé chvíle jsem prostál v parku před kasinem i na břehu moře proti jižní fasádě tohoto nevelikého, ale půvabného paláce, dlouhé chvíle prostál a přemýšlel o jeho dějinách, významu a budoucnosti a nejednu hodinu prozevloval večer v jeho nitru. Mnoho se píše o zdejších hernách. Tolik je jisto, že majitelem heren je společnost, požívající od státu, t. j. prince, privileje na 50 let. Dále je všeobecně známo, že z výnosu heren kryjí se všecky potřeby veřejné, takže občané Monaca neplatí žádných daní, a stát nemá žádných dluhů. A nelze popříti, že je o všecky ty potřeby skvěle postaráno. Kommunikační prostředky jsou tak dokonalé, že lze jim sotva co vytknouti. Cesty jsou jako mlat a bez prášku. Zdejší parky mohly by slouti pýchou zeměkoule. Nemocnice právě za našeho pobytu v Monacu byla slavnostně otevřena, a stavitel její obdržel v naší přítomnosti při slavnostním banketu vysoký řád od knížete, což se ovšem nemohlo obejíti bez prazbytečných řečí vyznamenávajícího i vyznamenaného. Není dále žádné chudiny v Monacu. Každému se tu slušně vede. Prolezl jsem nejskrytější zákoutí Monaca, ale nikde jsem ani nezahlédl ani nevytušil stopy nějaké bídy. Každý je nějak spokojený. Snad by bylo lze — za těchto poměrů — smířiti se i s hernou, kdyby z poplatku, jejž společnost

vládě platí, vláda sama zřídila nebo společnost z čistého zisku založila — zaopatřovací ústav pro ty, kdož zde prohráli všecko své jmění. Není o tyto lehkomyslníky. Nikdy jsem jich nelitoval — vážný a hluboký člověk jistě tu neutratí svoje jmění. Ale běží o to, aby se zabránilo sebevraždám, jež jsou zde na denním pořádku. Je sice jakás instituce (správa herny o to pečuje), která poskytuje osobám zde finančně zničeným jakýsi příspěvek pro první dny existence po prohře, ale obnosy, které dává, jsou šibeniční lhůta. Myslím si, že je dává jenom proto,

Říčka Paillon v Nizze a její pradleny.

aby nešťastný hráč měl aspoň prostředky, aby odjel — a mohl se . . . zastřeliti jinde.

Že sama správa pokládá herny za něco nemravného a nečestného, vysvítá z toho, že úředníky cizích států do herny nepřipouští. Krajan, rakouský úředník, se kterým jsem několik dnů v Monacu žil, byl, chtěje si herny jenom prohlédnouti, u vchodu zadržen, zaveden do kanceláře správy a zde poučen, že jako úředník rakouský nemá do herny přístupu.*) Či byl by to výsledek příslušných opatření těch

*) Jinak má přístup každý, kdo si v kanceláři nalezající se v levo od vchodu k hernám opatří vstupenku, jež se mu vydá, když se legitimuje. Vstupenka má platnost jen pro určitý den. Pak se však vydávají i stálé vstupenky.

kterých států — po jistých zkušenostech, tedy, jinými slovy, projev nedůvěry? ...

Leč vzdálili jsme se vyměřeného postupu. Chtěli jsme líčiti zevnějšek Casina — a zatím dali jsme se strhnouti líčením dojmů vnitřka.

K jihu, k moři, je obrácena fasáda sálu pro slavnosti (Salle de fêtes), který zbudoval v letech 1878—1879 Charles Garnier. Sál ten je velmi prostorný; na venek kraje jeho zdobí dvě švarné vížky, vysoké 38 m. Tato fasáda jest ozdobena skulpturami, z nichž jedna zpodobující „hudbu" je od Sary Bernhardtové. (Je to snad narážka na zvuk louisdorů, ozývající se v hernách, či nevinný poukaz na koncerty a plesy uvnitř pořádané?) Druhá socha znázorňuje tanec. Kde zůstalo ostatních sedmero mus? Čtyry jsem ještě našel vedle. Zdobí postranní krátké fasády, kdež může pozorovati turista, jehož to baví, ve zcela konvenčním pojetí průmysl, architekturu, malířství a sochařství. (Každá socha je od jiného umělce — myšlenka dosti svobodomyslná, ale nemohu říci, že by některá ze soch těchto byla mi v duši zůstavila trvalejší stopy.) Pak jsou zase nějaké musy, zase malované, uvnitř tohoto sálu. Na straně východní je vchod reservovaný pro knížete a vedoucí do jeho lože. Jsou zde proslulé zvučné tympany od Cordiera.

Tyhle všechny podrobnosti však asi většině návštěvníků Monaca ušly. Sám byl jsem na všelicos upozorněn zdejšími lidmi. Jistě však neujde nikomu vestibul, do něhož se vstupuje od severu, a který je vlastně, abych se vyjádřil málo architektonicky, děrou do brlohu vedoucí.

Zde jsou denně vyvěšovány depeše politické, obchodní a sportovní. V pravo je šatna, v levo buffet. V šatně se odkládá zdarma. Z vestibulu vstupujeme do sálu, jemuž zde říkají „hall". Řekněme česky dvorana, ačkoli francouzské „halle" znamená zpravidla tržnici. Už ten oslňuje nádherou svých mramorových stěn a houštinou sloupoví. Jsou zde dva veliké obrazy (nevím už od koho):*) „Pohled na Monaco od Mentonu" (dávám přednost skutečnosti) a rozsáhle koncipovaný výjev z přírody „Žeň oliv na capu Martin", jenž zvláště za večerního osvětlení pěkným dojmem působí. (Promiňte, že neumím se ještě vyjadřovat bohatě plastickým stylem „Volných směrů".) Kdo chce viděti monackou společnost na malý poměrně prostor soustředěnou, kdo chce stopovati její život a styky na veřejnosti, nechť zajde sem. Nic to nestojí — a může se tu mnoho spatřit za krátkou chvíli.

Už už bychom vklouzli do heren, jež otvírají se po levé straně tohoto hallu. Je tu stálá fluktuace mezi obecenstvem tohoto a oněch, stálá výměna vod, nepřetržité přebíhání. Není ostatně ani třeba vstupovati do nitra sálů, v nichž se hraje. Jeť viděti z hallu k nejbližším stolům herny, a šustění i zvuk peněz zaznívá, zvláště, když hall trochu se vyprázdní, až sem. Jeť beztoho v herně ku podivu ticho. Nikdo se

*) Dobře jsem si vědom hříchu toho, kterým se neliším od venkovské čtenářky přichvalující si poutavý román, jehož autora si nepovšimla, neb hezký kus, o němž neví, od koho je.

nepře, nikdo nekřičí. Stojí v ní stoly podivného tvaru. Dlouhé se zaokrouhlenými konci, aby u nich hodně hráčů nalezlo místa. — Nejbližší sedí, za nimi tísní se ještě tlumy hráčů a diváků, z nichž mnozí jsou jen dočasní, pokud je neposedne rarach hry. Aspoň jsem pozoroval jistou sortu stálých návštěvníků Casina, kteří nejdříve u různých stolů „kybicovali"; pak teprv, rozpálené a ke všemu, co se děje vůkol, apatické, naleznete je, přilepené u některého stolu v pozadí.

Zelené stoly, barvy naděje! Vše jest účelno u vás — i ten tvar i barva sukna, jímž jste povlečeny — i to „srdce" vaše příšerné i ta ramena polypa, štíhlé ty pohrabáčky, jimiž croupier shrnuje hromady zlata, seskupené na jednotlivých polích stolu, na které právě ten který blouznivec vsadil. To „srdce" vyžaduje bližšího výkladu. Uprostřed stolu mezi oběma obloukovitými zářezy umístěna rouleta. Je to kamenná mísa s pohyblivým dnem. Toto se pomocí páky, uprostřed dna upevněné, otáčí jedním směrem, při čemž mrštná ruka vůdce hry (croupiera) opačným směrem vrhne kuličku po periferii kotouče. Tato bláznivě točí se do kola (ha, jak se to musí točit v mozcích těch, kteří sem přišli hledat štěstí!), skáče po žlábcích, schůdcích a poličkách rouletty, obíhá stále volněji a volněji, až kdesi uvázne na poli číslovaném neb nečíslovaném. Sta očí honí se za ní a nepozorují, jak ze vzdálenosti 10 cm. s posměchem a pohrdáním sledujete hamižné víření jich očí. Potutelná kulička někde sedí. Croupier nehne brvou, a už příšerný pohrabáč shrabuje zlato i stříbro i papír v jestřábí jeho ruce, s obratností starého peněžníka rovná papírové stofrankové a tisícifrankové bankovky do přihrádek před sebou a stříbro (5franky) i zlaté louisdory — k vůli změně, sem tam vyplatí někomu se stejnou netečností jako routinou několik zlaťáků výhry. A hra začíná znova — neunavní hráči, sotva je opustila naděje na předešlou výhru, rozohňují se k nové a často sázejí s důsledností stroje nebo šílence celé večery obnos za obnosem na jedno pole.

Rouleta má celou literaturu. Za výkladními skříněmi zdejších obchodů můžete viděti zalepené knížky úzkého a vysokého formátu, obyčejně velice drahé, jež slibují návod, jak lze v nejkratší době vyhráti zcela bezpečně v rouletě nebo v „trente et quarante". Zde by mohly kvést růže pro jednoho pseudonymního českého spisovatele, jenž napsal návod, „jak sázeti do loterie?" a také — dějiny české literatury. Ovšem jsem si knížku nekoupil. Doporučuji ji však nahoře naznačenému literátu, jenž se zatím stal prostředníkem mezi čtenáři a spisovateli, a kladu mu otázku (na známou adresu): nebylo-li by vhodno návod onen vydati pro turisty v českém překladu?

Také lze všude viděti a dosti levně koupiti modely rouletty i s potměšilou kuličkou a zlata chtivým pohrabáčem; prodává se dokonce jako ozdoba na psací stůl.

V zásadě — oč je mnohý náš hostinský se svými výdělky z karet horší neb lepší než ta „Société anonyme de bains de mer", která má v Monacu právo odírati zištné hlupáky! A oč je morálně lepší náš hráč barvičky, jedníka, cvika a jiných podobných her pro ukrácení chvíle? Rozdíl je ten, že náš malý hráč má málo peněz a nemůže

tolik prohráti. Ostatně co souditi o zákonodárci, který sice hry t. zv. hazardní stíhá a trestá, ale dosud nezrušil — loterii.

Nejeden večer jsem drahně chvílí zevloval v hernách. S týmž interessem, se kterým přihlížival jsem za studentských let hamižným hrám i důmyslným hrám svých spolužáků a někdy se jich i účastnil. („Tak

Ulice ve Staré Nizze.

vidíte — není, jak se dělá!“ myslí si čtenář karbaník, je-li jaký mezi mými čtenáři, neboť karbaníci z pravidla ničeho nečtou, kromě denního listu, a i nad ten je jim milejší partie dardy.) Studoval jsem tu se zájmem psychologa, neboť ze studenta, pijícího kdys, co život podával, slepě a hluše, stal se kritický pozorovatel, z bezděčného, ale opravdového herce v té komedii života stal se divák, ba snad i kritický re-

censent, jenž se už při některých kusech nudí. A počal jsem se vskutku nudit i tu asi čtvrtý či pátý večer, při čemž i nechuť spolupůsobila, když jsem tu viděl i milého přítele z vědeckých styků hořeti týmže kohoutím timbrem hráčského opojení, chraptiti týmže rozčilením a vrávorati touže závratí prohrávajícího joueura, ve které potácí se od stolu k buffetu s mraženým co den tolik uhlazených panáků všeho stavu, každého věku a obojího pohlaví.

Málem bych dle starého zvyku řekl: Děti a vojáci platí polovic. Vždyť jsem tu viděl děvčata, jež byla z pola děti ještě — a vojáci hrají tu často vysokorodí, ovšem v salonním úboru, nikoli v uniformě. Ale neplatí polovic, nýbrž zaplatí často dvojnásob, někdy i životem korkou střeštenost svoji.

Vskutku, člověk nepochopuje, proč je tu tolik umění, nejmírněji řečeno, zajímavého, když by pro ty účastníky stačilo oněch 6 stolů rouletových v prvních dvou sálech a ostatní dva sály se stoly pro hru „trente et quarante“. Sotva kdo z nich zabloudí zrakem na malby Saintinovy, Clairinovy a jiných, znázorňující různé sporty, jichž representantky tlumočí aspoň tolik, že původcové obrazů dobře znají půvab francouzské ženy. Snad jen před hrou nebo po ukončení zaletí apatický pohled jednoho, jemuž štěstěna nepřála, nebo rozveselený zrak druhého, jenž dneska vyhrál (a zítra zas prohrá, víc ještě, nežli kdy vyhrál) na některou tu stěnu tohoto přístavku maurského slohu. Tak se zprotiví ty stejné typy hráčů, že rád si zajde člověk jednou do pracovní třídy Monaca, do Condamine neb k stavbě oceanografického musea nahoru ke hradu nebo do tržiště, aby zas jednou spatřil tváře ne tak intelligentní a ne tak zlatachtivé.

Snad bylo už mnoho času a místa věnováno Casinu. Ale ta herna, útulek nejnižších vášní, nejsprostší dravosti — v rukavičkách, nejnezřízenější dychtivosti po cizích penězích tak dere se, vnucuje, ba cpe pozorovateli zdejšího života do očí v době saisony (od prosince do dubna) téměř při každém kroku, že nelze pomlčeti o té specialitě Monaca. Dospěl jsem dokonce k soukromému mínění, jakoby trať Paris-Lyon-Mediterranée, aspoň její část od Marseille do Monaca jenom proto byla s tolika obtížemi a s takovým přepychem zbudována, aby se tu mohli světáci z Paříže a ovšem i z jiných velkoměstských a sídelních zdrojů rychleji soustřeďovati k rozčilující hře, když už všecko omrzí takové bytosti, jimž osud dal mnoho peněz, ale žádné ušlechtilejší dychtění. Snad nikde na světě necítí se člověk tak pokořen přímo vyzývavým vychloubáním se vyloženou ničemností, jako tady. Monte Carlo, Casino de Monte Carlo ve skutečnosti i v četných a rozmanitých reprodukcích a fotografiích, u průvodčích, na pohlednicích — to je také jedno zlo Monaca, bez nichž by se tu žilo jako v ráji — v ústech promenujících dam, mezi nimiž nechtěl bych zvoliti družku života přes všecku jich krásu a vkus — všude, všude se staví před oči a hučí do uší — ba do všech smyslů turisty se vtírá, upomínajíc na všecko zlo, o němž kdy Evropa slyšela, na ty vrchy prostřelených lebek sebevrahů, kteří zde nechali své peníze i život („jenž beztoho za nic nestál,“ řekl by přívrženec nauky o zápasu životním), na to

ničemné koření se modle zlata, nestoudné schvalování a trpění hříchu, jednoho z nejhorších, které zákony všech států stíhají a jenž si zde vybudoval stánek překvapující nádhery . . .

Než dosti již toho nářku. Beztoho by některý zlomyslný čtenář mohl mysliti, že je to kocovina, že hubuji na hru, jako tolikrát již činili karbaníci, kteří prohráli, v svatém předsevzetí, že do smrti na hru nesáhnou. Kdyby se zde i byla ozvala struna v duši, které jsem nepostřehl, nezbylo by na herny peněz, které pohltí bez mála všecky fiakr na návštěvy vynikajících zdejších jednotlivců, jimž třeba složiti poklonu.

Snad jsem pověděl všecko? Nikoli. Jednu studii ponechal jsem si za lubem. Studii hrající ženy. O tom zase jindy.

Z herny na hřbitov je jen jediný krok. Co do prostoru světového je sice z Casina na hřbitov v Monacu hezký kousek cesty, ale myšlenkově jsou příbuzné herna se hřbitovem velmi blízké. (Dokončení.)

RŮŽENA ČECHOVÁ:

Cikánka.

Dítě téměř, měkkých rysů — bosonohá — s krásou smělou
v černém oku,
v rozvýskané sukni rudé, na níž zlatý peníz chřestí
v každém kroku.
Slunce jihu hnědé zlato, kouzlo růží nastínilo
v svěží líce,
havranní jak křídlo tmí se, kyprých závějí co strže
lesklá kštice.
Korál žhavý ret jest její, tarantelu výská, pláče
teskně v luhy,
křepkým pohybem se chvějí cetky třpytné v šatě, smějí
pestré stuhy.
Postava co vzrostlý topol — úsměv v obdiv odekrývá
zoubků sněhy,
ňadro hnědé, rozhaleno, z kamizoly prozařuje
plno něhy. — —
Pod sosnami kdysi v máji plném zlata, v jitře svěžím,
sešly jsme se.
Přispěchala přes mech, vřesy, jak když hvězda od oblak se
v lesy snese.
„Paní milá, dlaň mi dejte — čísti z ryh vám osud budu,
štěstí vaše.“

Zazvonila měkce hlasem a zpod brvy černé oko
vznesla plaše.
„Tato rýha, rozvlněná jako řeky chmurné běhy,
žaly věstí,
kolmice, jež běží přes ni, ostrá — ó, ta nepřinese
v žití štěstí!
Zde, dvě sbíhají se křížem, hle, jak divně rozvětveny — -
Drahá paní,
kříž vás čeká těžký, těžký — zklamání a krutá bouře
srdce zraní.
Odpusťte, že pravdou vrhám před vás život černý, tvrdý,“
tiše děla,
„zapomeňte v budoucnosti, můžete-li, vzácná paní,
slova smělá.“ —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Ba, řekla jsi pravdu, ženo, ostře, věru, žití mého
zryty běhy,
jas a květ kde mladost chtěla, zebe mráz, a mrtvě leží
chladné sněhy.
Z drobných úst tvých proletěla černá věštba k duši měkce,
dechem pýří,
ale těžký život s chechtem vražednou mi krutě střelou
k srdci míří —
Kde tě hledat, v kterou plouti za tebou step ozářenou,
žhavý květe,
abys novou věštbou z dlaně proroctví své ze dnů dávných
odvál kleté,
květin trochu, trochu slunce přisoudil mi ve dny bědné,
trochu lásky — —
Či snad práce, úděl dnů mých, ze života štěstí smyla,
jako těm, jež v plen si vzala, tvrdě s tvrdé smývá dlaně
věštčí vrásky?

KAREL LEGER:

Hořký román.

(Pokračování.)

II.

EMILIE.

Hezounkou stinnou zahrádku, trochu zanedbanou, ale tím příjemnější, plnou bujné svěží zeleni měl tajemník u svého domku. Vysoká zeď, zarostlá révou, která na podzim nesla vždy hojnost velikých hroznů muškátového vína, dělila ji od zahrádky Vrbovic. (Přes ni přelézával Emil za svého dětství k sousedovům na merunky a později za Bertičkou, která však jako dobře vychovaná slečinka hrozně se bála a nikdy neposlouchala, když, sedě nahoře na zdi, lichotivě ji volal.)

Pěšiny zarůstaly travou, rybíz, angrešt, malinoví tvořily divoké houštiny, mladé štěpy do široka se rozkládaly. Podle zdi ve vlhkém stínu bujely kopřivy a bolehlav, v záhonku květin uprostřed aster vyrůstal blín. Nikdo od kořene růží neodřízl jalový šípek. Vše rostlo, jak chtělo. Volně, divoce.

V koutě stála besídka na spuchřelých sloupcích, zarostlá, utopená bujným pletivem úponkovitých rostlin, které zalehly střechu a spustily zelenou záclonu kolem dokola. V rozkošném úkrytu šeptali si milenci. (Lásce besídka byla posvěcena!)

„Emilko!“

Emilka houpala se půvabně v rákosové židli. Sepjala ruce za hlavou, volné rukávy sklouzaly přes bílé lokty. Byla štíhlá, jaksi příliš protáhlá, ale šatečky letní, lehounké, jako nadechnuté, koketně prozrazovaly rozkošné formy vlnících se ňader a pružných boků. Bylo plno života v tom těle, plno jisker v očích. Všechno jí slušelo, i modravé proužky pod očima. A jak se houpala, okraj lehounké světlé sukénky se nadzvedal, nemnoho, jen co by vidět bylo rozkošné drobné střevíčky a kousek černé punčošky nad nimi.

„Co chcete, doktore?“ otázala se. Doktor patrně zapomněl, co chtěl, neodpovídal, oči jeho uvázly u oněch drobných střevíčků a nedovedly se obrátit jinam. Přimhouřenýma očima jej Emilie pozorovala, v koutkách rozkošných rtů sotva znatelně kmitl se nahořklý úsměšek. Viděla, jak krátkozraké zorničky doktorovy pod ostrými skly se třpytí, ve tvářích pod nezdravě zažloutlou pletí prosvitl slabý ruměnec — — Ah, Bože, tohle všechno znala! Ale konečně u doktora Kalvody bylo to dosti vzácné.

Ještě tolik mlád a stále jenom tak rozumně a vážně jednal, hovořil i hleděl. Jakoby ani krve neměl. Vida, přece tedy v jeho žilách teče krev. Jeho rysy, jaksi tvrdé a ostré příliš, zjemněly. Myslila si, že by mu slušelo trochu toho ohně ve tvářích a v očích.

Ne, doktor nebyl žádný krasavec, v jeho rysech, v celé té hranaté tváři (zdálo se Emilii) zračil se jeho původ, v jeho přítomnosti jakoby cítila ovzduší chudé nějaké horské chalupy. Jeho otec, celý rod jeho po dlouhé věky hrabali se tam v hlíně, v krutém zápasu s bídou. V tom ovzduší rostl a, odtržen od kořene, přesazen do jiného vzduchu, sám se cítil cizím v městské společnosti. První svého rodu, který se odpoutal od hroudy, nedovedl se ještě přizpůsobit svému okolí, příliš krátká ještě byla doba, aby vzdělání, intelligence, nový způsob života mohly vymazat v obličeji, v pohybech, v celém jednání známky rodu, které se dědily od století — — Vždy býval plachý jeho pohled, neměl výbojnosti, jaksi ulekán vždycky býval. To z oněch dob, kdy na školách s bídou zápasil, odkázán docela na milost dobrodinců. Nebyl krasavec doktor Kalvoda! všechna bída jeho rodu a bída jeho mládí hleděla mu z bleděmodrých dobráckých očí. Byl nesmělý a neobratný ve společnosti, žen jakoby se bál. A říkali o něm, že, ačkoliv byl dobrým právníkem, advokátem neměl být. Protože měl zlaté srdce. Přílišný dobrák byl, všichni to říkali o něm se soustrastným pokrčením ramen.

A na to jeho zlaté srdce myslila Emilie s nahořklým úsměvem.

„Kam jste se zakoukal, doktore?“ řekla, rozpustile stahujíc nožky pod obrubu sukénky. Doktor se začervenal jako překvapený hříšník, nenašel odpovědi, zmátla ho docela. Dívala se naň přimhouřenýma očima. Viděla, jak neobratně sklouzl s nízkého sedadla svého. Klečel před ní, jaksi ustrnule hledě k ní a obávaje se patrně dotknouti se jejího šatu. „Bože, jak je nezkušený!“ myslila si, spustila ruce do klína a maličko naklonila se blíže k doktorovi.

Zmužil se, ostychavě stiskl jí ručky a vydechl: „Miluji vás, Emilko.“

Neodpověděla hned, byl jí docela novým tento způsob vyznání lásky. Vlastně ne, před lety jeden z bratranců, septimán, také s podobným posvátným obdivem klekl před ní. Zaťala zoubky do rtu, aby se nerozesmála.

Ovinul jí bázlivě ruku okolo pasu. Neudržela se již a vypukla ve smích, sladký klokotavý smích, který zbavoval ubohé milence poslední rozvahy. Při tom klonila se blíže a blíže a lehounko spočinula doktorovi v náručí. Držel ji v rukou a díval se naivně do jejích očí, jakoby se ptal: „Smím?“ Za chvilku teprve začal líbat její ruce, její lokty, ramena se dotekl rtem, i o tvář zavadil a celý zrudl. Skla jeho brejlí se opotila.

„Jděte, vy jste rozpustilý, doktore!“ durdila se, ale při tom celou tíhou spočívala mu v rukou. Konečně nalezl její ústa, políbil je, zamhouřil při tom oči. Chvěl se celý, srdce mu bušilo, překypovalo nepoznaným dosud blahem. Šeptal slova, kterým nerozuměl sám.

Emilie spočívala v jeho rukou, hlavou na jeho rameni s očima přimhouřenýma. Pořád, jakoby na něco čekala. Ale nedočkala se. Konečně odstrčila rukou lehce udýchaného milence, položila se opět zpátky do své houpací židle a řekla koketně: „Jděte, vy ošklivý, řeknu to mamince!“

„Odpusťte!“ prosil zmatený, „dopustil jsem se šílenství, uznávám to, jsem vinen, ale věřte, jenom láska mne zbavila rozumu. Odpustíte mi?“ Rovnala krajky na šatech, dlaní přihladila účes.

„Vidíte, jak jste mi vlasy pocuchal, šaty pomačkal — vy! vy!“ pohrozila mu bílým prstem.

Chytil její ruku, políbil ji a šeptal konejšivě: „Nebojte se, neublížím vám. To byl jen okamžik zapomenutí, hleďte, jsem zase klidný. Neprchejte přede mnou, nebojte se!“

Šlehla po něm očima, přemáhajíc násilně smích.

„Bojím se!“ řekla. „Nemyslila jsem, že jste tak divoký, doktore!“

Ještě jí líbal ruku. „Odpusťte, má láska je tím vinna, Emilko. Však dobře víte, že vás mám neskonale rád!“

„Budete tedy hodný?“

„Budu!“

„Opravdu?“ Její oči zasvítily jako dvě bludičky právě před ním, ovanul ho její dech, omámila sladká pronikavá vůně, kterou bylo celé ovzduší kolem ní otráveno, hlava se mu zatočila. Chtěl vstát, vyrvat se z toho opojení, ale najednou cítil, že její ručky jej táhnou dolů, nedají mu uniknout. Pocítil lahodnou mdlobu, hlavu položil na dívčí klín. Teplé ručky pohrávaly v jeho tvrdých vlasech.

„Budete hodný?“ šeptala Emilie. Nevěděl, jaké kouzlo s ním hrálo. Vzepjal se, oběma rukama chytil ji kolem boků a přitiskl k sobě. V tom okamžiku opravdu jí pomačkal hezounké krajky.

„Emilko!“ třesoucím se hlasem přísahal, „jsem tvůj! bez tebe nemohu žít!“

Vyskočila. „Vidíte, jak dlouho jste hodný! Bojím se vás — pojďme raději z besídky.“ Vstala.

„Neodcházejte!“ prosebně šeptal.

„Co ještě chcete?“ s otázkou se po něm ohlédla. Zavrtěla hlavou a odcházela.

Doktor sepjal za ní ruce: „Nemučte mne, pro vše, co vám svato. Přísahám vám, nemohu bez vás žít!“

Zasmála se, zatleskala ručkama a odběhla ze stínu besídky ven na výsluní mezi zdivočelé keře růží. Utrhla květ a otrhávala lístek po lístku. Doktor vyšel za ní, ale na slunečním světle jakoby se jeho odvaha ztrácela. Pomžikával očima před paprsky, které se tříštily na jeho sklech.

Emilie vyčkala, až k ní došel a bázlivě dotkl se její ruky. „Myslila jsem vždy,“ řekla s výčitkou, „že jste vtělený rozum, že máte led místo srdce a v hlavě učenost, ale zatím —“ Její oči naň zasvítily.

„Odpusťte, láska mne omlouvá!“ odpověděl, „věřte mi, sám nevím, co se se mnou dnes děje —“ a v jeho tazích bylo znát, že snaží se myšlenky spoutat, nabýt rozvahy. Ona věděla dobře, co se s ním dělo. Ponechala mu ruku, které se zmocnil, utržený květ tiskla ke rtům, dívala se kamsi stranou. Čekala.

Zašeptal jí do ucha: „Nemohu jinak. Jsem ztracen!“ Mělo to znít rozmarně, ale jakoby zoufalost v těch slovech zalkala.

„Podívejte se, na rameni natrhl jste mi krajku, ošklivý! A pomozte mi přece, vidíte, nedosáhnu tam, abych to opravila —“

Urovnával krajku a náhle políbil rozžhavenými rty Emilku na hrdlo. „Chcete být mou? na vždy mou?“ Třásl se.

„Jděte! sluníčko sem svítí! je sem vidět z okolních domů —“ šeptala, neuhýbajíc jeho rtům.

„Vše jedno!“ zasyčel skrze zuby.

„Ne, pojďme raději zpět do besídky!“ řekla, když jeho neobratné ruce medvědí silou nepřestávaly ji tisknout kolem boků a na hrdle neustále lehtaly ji jeho polibky.

„Budete mou? navždy mou?“ zarputile opakoval svoji otázku. Rozpustile se rozesmála a první vrátila se do besídky. Následoval ji, těžce oddychuje, s rukama skleslýma. — — —

Za nějaký okamžik později zaskřípala vrátka zahrádky, a na pěšině objevil se Emil, veselý, rozjařený, žvatlavý, s maminkou, která zapomněla na migrénu a usmívala se mateřským štěstím. S čela jí opadaly proužky okurkové kory, jenom jediný zelený růžek ještě byl přilepen na levém spánku.

„Emilka bude mít radost, že jsi přijel, však se navzpomínala!“ hovořila. „Ale kam se nám ukryli ti mladí lidé? Jistě že budou v besídce!“

„Oh, besídka! co všechno ví!“ ušklíbl se Emil.

„Emilko! Emčo!“ zavolala matka. Rozhrnuly se zelené záclony divoké révy, z besídky vyklouzla Emilka. Ale ještě na prahu zvrátila hlavu zpět. To ji doktor Kalvoda zachytil, škemral, nenasytný, o poslední políbení. Dostal je. Pak vyklouzla a jako dítě zavěsila se bratrovi na šíji.

„Emile! sláva Bohu, žes opět doma! Jak tu bylo smutno! v celém tom Komárově vyschlá poušť! Života není, vtipu není!“

Usmíval se. „Počkej, sestřičko, pokusím se pramen ze skály vykouzlit! Zazelená se poušť!“ Držíce se za ruce s Emilkou, hlasitě se oba rozesmáli.

Zatím vyšel z besídky doktor Kalvoda, zmatený, v rozpacích. Emil upřel naň své pronikavé zraky — jakoby mu viděl až do duše. Uklonil se a, podávaje hostu obě ruce, řekl: „Pan doktor Kalvoda? Upřímně mne těší —!“

„Můj ženich!“ tiše dodala Emilie a sklopila oči.

Matka zrudla nenadálým překvapením. „Co? co pravíš?“ šeptala, nedůvěřivě ohlížejíc se po dceři. Emil jen tiskl hostu vší silou prsty, dávaje tak na jevo své pohnutí, které ho zbavilo řeči.

Bylo na doktorovi, aby promluvil. Ještě se mu chvěl hlas, ale přemáhal své pohnutí, chtěl se zdát klidným a pevným. „Přijdu, dovolíte-li —“ pravil tiše k matce, „přijdu, abych poprosil o ruku drahé Emilky —“ Zamlčel se. Nedíval se na nikoho, oči se mu zakalily jako mhou. Emil zachytil pohled sestřin, ušklíbl se a pokynul hlavou. Mamá se rozplakala, zelený růžek okurky spadl jí s čela.

„Ach, jaké překvapení!“ zavzlykala, zatřepetala měkkýma rukama. „Pane doktore — moje dcera — ach, ona je anděl!“ Padla doktorovi na prsa a zalila slzami jeho náprsenku. Doktor Kalvoda stál pevně, klid se mu vracel. Vydržel příval slz a vyslechl matčinu chloubu, předpověď šťastné budoucnosti v náručí zlaté Emilky a přerývané povzdechy, kterými na konec paní tajemníková oplakávala svoje zakopané mládí, nešťastný svůj život. Nechápal sice dobře, v čem že bylo to veliké neštěstí jejího života, ale musil pochopit, když, kývajíc hlavou, s přesvědčením dotvrzovala: „Každá je nešťastná, která jde v modrých šatech k oltáři — a já byla o svatbě v modrých! v modrých!“ Honem dodala pro upokojení: „Ale naše Emilka bude v bílých, atlasových! Musí být šťastná, dítě zlaté!“

Doktor použil okamžiku, když si otírala slzy, lapil a políbil její měkkou ruku, zlíbal horoucně Emilčiny prsty, upřímně potřásl rukou jejímu bratrovi a odešel ze zahrady malými dveřmi, které vedly v zapadlou uličku, skorem již za humny, v polích. Ode dveří těch měla Emilie klíč. Doprovodila doktora až na práh, tenkými prsty poslala mu obratně polibek. A když zmizela, dveře zapadly, doktor ještě stál uprostřed blátivé uličky. Rozhodil ruce, povzdechl a sklopil hlavu. Znamenalo to: Je rozhodnuto! Konec! —

„Gratuluju!“ s úšklebkem pravil Emil k sestře, když se vrátila. „Pozveš mne za mládence?“ Zasmála se vesele, stiskla mu ruce a chytře pohlédla mu do očí.

„Ach, ach, Emilko! jaké štěstí! takový hodný člověk! paní doktorovou budeš!“ rozplývala se matka, přešlapujíc na jednom místě. „Vidíš, vidíš, čehos se dočkala! Budou ti závidět: Bertička, Gustýnka, všechny, všechny! Oh, Emilko, až to řeknu u paní —“

V tom Emilka přiskočila k matce a velmi energicky bílou dlaní zakryla jí ústa. „Ani slova, maminko!“ šeptala úzkostlivě, jakoby se bála, aby větřík nezanesl slova přes vysokou zeď. „Ani slova nikde! Nesmí se o tom mluvit — Víte, že jsou zlí lidé na světě, mohli by všechno zkazit pomluvami — však to znáte, víte, jak se o mne už několikrát postarali. Oh, ti zlí lidé! Všechno potichu musí jít! potichu! ani slova, maminko!“

Matka otevřela oči a zadívala se na dceru. Pochopila. Rozbolela jí poznovu hlava, rukama stiskla obě skráně a zanaříkala: „Bože, Bože, má ubohá hlava! ta bolest! Máš pravdu, Emilko, jsou zlí lidé na světě! A nešťastná, nešťastná, která jde v modrých šatech k oltáři!“

III.

VLCI.

Hudba hrála už na ostrově v příjemném stínu vysokých stromů. Po pěšinách mezi křovinami v nepřetržitém proudu procházelo se obecenstvo, zářily drahé toalety, třepetaly se kloboučky dam. Obětavé slečny v podivuhodných šatečkách, kterým říkaly „národní kroje", všemi barvami plápolaly, kmitajíce se mezi zástupem. Prodávaly ve prospěch Ústřední Matice školské ovadlé kytičky, doutníky a losy, přidávajíce nádavkem slaďounký úsměv. Bylo drahé jejich zboží, docela i těmi úsměvy někde šetřily. Schovávaly si je předně pro své vyvolené, pak pro vzácné členy místní honorace, pro mecenáše, kteří zaplatili štědře uvadlou kytičku i ten úsměv. Na některých růžových rtech až příliš dlouho schovávaný úsměv dostával nakyslou příchuť.

Na volném prostranství postaveny prkenné boudy, které při výročním trhu stávaly na rynku, jsouce útulkem potulných kramářů. Dnes červenobílými draperiemi se zlatými střapci zakryta zčernalá prkna, a pod tím prostičkým stropem uspořádán buffet. Spanilé prodavačky nabízely pokrmy a lahůdky, koláče i sardinky, kávu i víno. Pod nohami zástupů, pod vlečkami dam z písčitých pěšin zvedal se drobounký prach, padal na sladké koláče, chrupal v zubech. Což na tom, nikomu nevadila trocha písku, zamhouřily se oči, jedlo se pro vlast. Vždyť ty ručky, které podávaly mísku s lahůdkou, byly tak něžny. Stávalo se, že některou chvíli u buffetu bylo prázdno, dámy stály se založenýma rukama, čekajíce koupěchtivých, lákajíce očima. A lákání jich nemoha odolati dandy komárovský, s povzdechem řekne svému soudruhu: „Což platno? musíme se obětovat. Pojď!" A šli, aby vypili kalíšek sherry, snědli cukrový koláček, pobavili se s děvčátky a při odchodu na talíř položili pyšně svůj příspěvek k vlasteneckému účelu. Tak ochotně každý dle sil svých přispíval, jak kdo uměl, třeba zuby svými.

Bylo v té ochotě zajisté naivního cosi, mnozí z moudrých tohoto světa (to ti, kteří zůstali doma, šetříce žaludku i kapsy své) ušklibovali se po straně, a jiní, mrzouti, hovořili o plýtvání národním jměním, ale Bůh ví, že lidu, i tomu komárovskému, lépe sluší naivní nadšení nežli hořká skepse! Zdrávy buďte bílé a červené praporečky, zdráva děvčátka v národních krojích, zdráva buď hudba, spouštějící po ruské hymně hned „Hej Slované!"

Šum a ruch, veselý život kolem. Snad tu i tam byla ta veselost líčená, slavnostní výraz některé tváře byl vynucen, možno, že mnohý, obrán téměř do posledního groše neunavnými děvčátky, potichounku si zaláteřil, ale každý s hrdostí nesl vstupenku za kloboukem, cínový odznak na prsou, kytičku v ruce a v ústech draho zaplacený doutník, který, rozumí se, nechtěl hořet. Bývávají chvalně známé ohnivzdorné doutníky na národních slavnostech.

Páni měli plné hrsti losů, na které možno bylo vyhrát rozlámanou dětskou hračku, ohmatanou sošku, dojista ale věc nějakou, která překáží

v domácnosti a objevuje se každoročně znova a znova v dobročinných nebo vlasteneckých tombolách. Nic to! Nebylo tu žádného sklamání, každý věděl, co jej čeká. Musilo tak být!

Bertička Vrbová nalévala koflík černé kávy pohyblivému mladíku s vyrážejícími vousky, s viržinkou v zubech a s mnohem řečí na jazyku. Šedý havelok v neustálém neklidu rozletoval se jako třepetající se peruti kolem jeho loktů i kolem nohou. Pan Jeronym Vondráček, vyslanec šesté (či sedmé?) velmoci pro Komárov a okolí, odpovědný redaktor místního žurnálu „Pochodeň".

„Díky, slečno! Ještě kousíček cukru, smím-li prosit. Víte, slečno, že cukr činí člověka vtipnějším? Kyselina uhličitá vstupuje do mozku, a vtipy jen se z hlavy perlí. Já, když píšu úvodní články, vždycky užívám sladových pokroutek, věříte?"

Bertička se usmívala, nevěděla, co říci. Kyselina uhličitá a úvodní články bylo pro ni cosi náramně neurčitého a vůbec — celý pan redaktor jakousi záhadnou bytostí, která se všude pletla, ale s kterou dobře vychovaná slečna z lepší rodiny nemůže si žádných bližších známostí začínat. „Slyšel jste už? Mladý Josek se vrátil!" řekla, jen aby si pomohla z rozpaků.

Havelokem jako když vichřice zalomcuje. „Emil? ah! jaká sláva!" redaktor zatleskal rukama. „Scházel nám tady! Bylo už nudno v Komárově, on přinese kus nového života, uvidíte, slečno! On je — společenský genius, abych tak řekl. Vždycky byl duší všech spolků, všech zábav a výletů — chvála Bohu, že je zase tady! Postrádali jsme ho, všechno jakoby zatuchlo, co byl pryč. Slečno, díky za tu novinu —" notes objevil se mu v rukou — „uvítám ho v ‚Pochodni' jménem mladé generace — Evoe! Odpusťte, má služba, slečno! spěchám, přátelé dojista ještě ani netuší —" Havelok rozletl se, odnesl jej mezi propletající se řady obecenstva. Za okamžik jméno mladého Joska jako heslo nějaké ozývalo se v zástupech, přítel pozdravoval přítele: „Víš už? Emil Josků —"

Mládež, dlouho neuvažujíc, byla odhodlána přivítat rozmilého soudruha s upřímným nadšením, zábavní výbor komárovského Sokola na rychlo svolával schůzi, aby, jak pravil jednatel, přivítal svoji duši, která se vrací tělu, v dlouhý spánek dosud pohříženému. Srdéčka pod korsety mladých dam zaradovala se aspoň nevinným potěšením, že přibylo v Komárově o jednoho výtečného tanečníka víc. V tom oboru byl tu nedostatek čím dál tím citlivější. Ale Milada Vernerová, ale Kamila Kukaňová, ale Márinka Peterová — a což já vím, kde která ještě, ty zaradovaly se oživlou vzpomínkou na některé hezounké chvilky, strávené s tím větroplachem, a těšily se, že ani on nezapomněl — A Růžena Mráčková, dcera bohatého mlynáře a bývalého purkmistra, nádherná a pyšná dáma, která s patra s blahosklonným úsměvem dívala se na komárovský národ, zbledla k smrti a zoubky zaťala do rtu, když zaslechla Emilovo jméno. Oči plaše zatěkaly po zemi.

„Zase ten drzý člověk!" šeptem jí po boku řekla mamá a svraštila hrozně své aristokratické čelo, až vrstva pudru ve vráskách popraskala. Vzpomínala na jistý nepříjemný výstup v rodině, na prozrazené tajemství

dceřino, výbuch zuřivosti u starého pána — eh, ošklivé vzpomínky! Dcera mlčela. Nevěděla mamá, jak se třásl každý nerv v jejím těle. Ne, mamá všechno nevěděla — —

„Lehkomyslník, docela nespolehlivý člověk, znám ho!“ řekl o Emilovi pan Verner, ředitel staré, dobře situované záložny. A vážní pánové kolem, maloměstská plutokratie, opovržlivě přimhouřili oči.

„Jistě že ho zase vyhnali,“ ušklíbl se pan Bartoš.

„Jako loni u nás z hospodářské záložny,“ mínil továrník Kadeřávek.

„Pro — pro — no, pro špatnou addici,“ ďábelsky zachechtal se pan Konvalinka.

„Ani den bych takového člověka ve svém ústavu nestrpěl!“ prohlásil vážně ředitel, blyskaje diamantovou jehlicí v nákrčníku.

„Uvidíte, že starý zase ho někde v teplém místečku usadí!“ ušklíboval se kysele pan Bartoš dále. (Měl tři syny, pro které také hledal místečka!)

„Starý má známosti a pak hlavně: zásluhy vlastenecké!“ zasykl pan Konvalinka a rozkašlal se.

„Starý mně neimponuje!“ jaksi podrážděně a úsečně odvětil ředitel Verner.

Zapadli v šumu množství. — —

„Jaká pak je to zábava!“ mínila uštěpačně paní Peterová, „tady v malém městě, kde jeden druhého zná —“

„A do kapsy mu vidí!“ šlehla paní Tetřevová hadím jazýčkem, který třepetal se za prořídlými zuby.

„A ví, kde se co v domácnosti děje, kde v sobotu milostpaní myje se slečnami podlahu,“ odsekla paní Peterová, kývajíc vysokým kloboukem. Kolem rtů stáhly se jí vrásky v utajeném úsměšku.

Paní Tetřevová zbledla, brada se jí zatřásla, ale více nic. S úsměvem docela roztomilým zeptala se drahé přítelkyně: „A víte, paní Peterová, že se mladý Josek vrátil?“

„Emil? Ten —!“

„To se vaše Márinka zaraduje!“

Paní Peterovou jako když bodne. Obrátila se. „Moje Márinka je solidně vychovaná, neblázní po každém jako —“

„Moje dcery také ne!“ hájila se paní Tetřevová.

„Řekla jsem něco? Já jen povídám, aby si každá matka dala na své dcery pozor. Mladý Josek — toť je jako kuna v kůrníku. Však ho známe. Zanechal tu pěknou památku, když odcházel!“ Obě dámy zamrkaly významně očima.

„Milada Vernerova! Kamila Kukaňová! Oh, oh, kdo by si všechny pamatoval, které si s ním zadaly! Však se mluvilo i o vdaných —“

„A slečna Mráčková — vidíte ji? tamhle jde, nafoukaná! To byl celý román! Vždyť jí nebylo tehdy ani patnáct let!“

„Však se dobře pamatuji, musila odejet z Komárova!“

„Jestli pak se teď začervená, když ho potká?“

„Má on už pěkných kousků za sebou!“

„Má. Ale — nedá se upřít, paní Tetřevová, galantní je!“

„Ano, galantní je, ruku políbí tak graciosně!“

„Interessantní! Nedivím se děvčatům, že se po něm blázní. Hezký je!“

„Ale hříšník! hříšník!“ Dámy se významně usmívaly. — —

Zatím ten, ku kterému slétalo se tolik vzpomínek, právě přicházel vesel a bezstarostný. Sestra Emilie, zavěsena na jeho lokti, usmívala se, půvabná a svěží na pohled jako poupě, nedotknuté ještě žhavými paprsky slunečními. Sotva jí bylo znát na tvářích lehounký poprašek pudru. Tělo pružné, rozkošných forem, letní šatečky jako mha průhledné na ramenou a na šíji, kolem útlého pasu růžová stuha, na vzedmutých ňadrách kytice, koketní klobouček na černých kadeřích — „Emčo!“ pravil jí bratr, přelétnuv znaleckým okem od kloboučku až ke špičkám drobných střevíčků, „jsi jako opravdový andílek! Kouzelnice, jak to děláš? Kde nabereš tolik krásy a kde jsi se naučila všemi půvaby tak přirozeně podle potřeby se vyšperkovat? S takovým vyškoleným vkusem! Obdivuji se ti!“

Stiskla mu loket a pohrozila prstem: „Ty! nedívej se tak na mne! Nechci, ošklivý! Což je to něco divného?“

Emil se usmíval. „Hněvej se nebo nehněvej, kouzelnice jsi! veliká! Kouzelnice!“

Emča odhrnula rozpustile ret, pohodila hlavou. „Nech mne! obdivuj se raději tam těm — komárovským bohyním, vidíš, jak všechny oči po tobě se obracejí? Mám strach o tebe, opravdu, hochu, roztrhají tě. Pozor na srdce!“ Oba se smáli veselým smíchem lidí, kteří jsou rádi na světě. — — A vstříc Emilovi vztahovaly se ruce starých přátel a soudruhů. „Na zdar! na zdar!“ ozývalo se zde i onde, hlásili se dobří známí. Podával ruce v pravo v levo, líbal se s mladými hochy a objímal kumpány šedobradé, tučné a červené, s kterými spřátelil se někdy při veselé pitce. Dva nebo tři mu vešli do cesty, kterých neviděl rád, s ironickým úsměvem podávali mu ruce, ujišťujíce: „Nezapomněli jsme na vás!“ Byli to ti, kterým ještě z dávné doby dlužen byl cosi. Ale objal je dobrosrdečně, políbil na obě tváře, poplácal po bedrách a zeptal se: „Jak se máte? zdrávi? Jsem rád, že našel jsem v Komárově tak věrné přátele!“

Lichotilo mu, že oči všech se po něm obracejí. Zachytil mnohý pohled, kterým dávná přítelkyně tajně mu oznamovala: „Pamatuji dosud!“ Usmíval se v odpověď. Oh, je rozkošno po čase potkat se s tou, která vám věnovala několik sladkých chvilek a s kterou jste se rozešli jako přátelé, bez hněvu, bez trpkostí! Vidíte, jak úsměvem rozsvítí se jí v očích, i vám poskočí srdce milou vzpomínkou.

Při tom Emča šeptala zlomyslné poznámky o těch, jež cestou potkávali. Najednou stiskl jí Emil ruku. „Kdo to v pravo před námi?“ zašeptal.

Proudem zástupů prodíral se malý, čilý a hovorný pán, čistě oholený, s dlouhými, prošedivělými vlasy, které vzadu z pod vysokého klobouku padaly mu až přes hrdlo. Po boku kráčela mu mladá, štíhlá dáma, toliko lehounce jako nechtíc zavěsena v jeho loket. Byla to krasavice černobrvá s jakýmsi trpkým, unaveným výrazem kolem svěžích rtíků, s očima přimhouřenýma.

Emilie lhostejně se ohlédla. „Ti? nic zvláštního. Professor Doubrava s paní. Snad ani professorem není, byl prý jen učitelem kreslení v jakéms soukromém pensionátu — ale dává si tak říkat. Nedávno se přistěhovali, žijou z maličké pense. Ale ona —“

„Je zajímavá!“

„Líbí se ti? divný vkus. Je pyšná, víš, chudá pýcha je nejhorší, a hraje si na nepřístupnou. Hleď, sotva oči zvedne, domýšlivá!“

Emil setkal se s pohledem paní professorové, viděl, že vc tmavých očích pod sklopenými brvami svítí žhavé plaménky. Když přešli, ohlédl se ještě za nimi. A hle, paní professorová také se ohlédla, ale rychle sklopila hlavu. Emil se usmál.

Zabočil na odlehlejší pěšinu, kde bylo volněji, kde neproudilo tolik lidstva, nezvedal se písčitý prach. Najednou pocítil, jak prudce mu sestra stiskla loket. „Vyhněme se!“ zašeptala, „tamhle Evžen!“ Ale bylo pozdě — přímo proti nim přicházel starší bratr, ruce v kapsách ošumělého kabátu, klobouk vmačknutý do čela. Snad bylo Evženovi asi třicet let, zdál se však mnohem starším svojí sehnutou postavou, obličejem nějak chorobně odulým, pletí svadlou, bezbarvou, i resignovaným, omrzelým pohledem zavlhlých věčně očí.

Po rtech Emilovi přelétl krátce ironický, pohrdavý úsměv. Blahosklonně pokynul z daleka rukou na pozdrav. „Na zdar, jak se máš?“

Evžen zastavil se překvapen, zvedl hlavu. Zahleděl se na bratra, jakoby ho nepoznával. „Tys opět doma?“ zeptal se lhostejně, aniž by rukou z kapes vytáhl.

„Jak vidíš,“ ušklíbl se Emil, „nemohu se nikde jinde aklimatisovat. Jenom zde v Komárově je pro mne půda, cítím to dobře.“

„Možná,“ řekl na půl slova druhý a zahleděl se kamsi stranou.

„A co ty?“ tázal se teď Emil, prohlížeje bratra od hlavy až k patě. „Stále ještě se nemůžeš smířit se světem? ještě filosofuješ? kam jsi dospěl ve svém duševním vývoji?“

Evžen ucítil výsměch, odplivl mezi zuby. „Myslím, že jsem dospěl k samé pravdě. Jsem důsledným anarchistou!“ a bezbarvé jeho rty sevřely se vzdorovitě.

„Teoretickým — ovšem!“ smál se Emil. „Gratuluju ti, tvůj duševní vývoj pokračuje. Vidím, jdeš stále a důsledně hloub a — níž!“ zněl krutě jeho výsměch.

Starší bratr zasyčel: „A ty, ovšem, dojista — výš!“ Rukou naznačil oprátku kolem krku a, otočiv se, odešel. Tak se setkali bratři. Emilie jenom se smála rozpustilým smíchem.

(Pokračování.)

DR. ANT. ŠNAJDAUF:

Antokolského „Mefisto“.

(Dokončení.)

A ve všech nás sedí. „Horami klátí a lidmi jak věníkem třese“ — Mefistofeles.

Hle, hora-sopka a nad její kratérem sirné páry ... vyvalily se, nebe zakalily, choulí se a chumelí, jak Mefistofel rozkoší se tetelí...

Hle, výpary močálů a tůní morných... ploužl se a choulí stvůry Mefistovy jako housenky v klubku, jako červi v trouchni, jako hmyz na hnilobě . . .

Hle, oblaka zděšená, zsinalá, „jakoby strachem nebo mučidlem hnaná“ — důtkami Mefistovými! — a hrozící ledem posúti úrodu žírných polí . . .

Ejhle, Poseidón Enosichtón — zemětřas — šelma, zemi držící, olizující — —

Blýskají oči Zlobohu jako blesky na hor čelích, jako bludičky na močálích, jako jiskérky z vrb ztrouchnivělých, jako vlny povodně, jako vlny požáru dušeného i jako vidiny šílence . . .

Chechtá, chichotá se Mefisto — —

Dušeně chichotá se šílenec, a cože slyšíte? Slyšte, jen slyšte: — „s mokrých stěn kapka za kapkou splyne, a jejich pádu dutý hlas jakoby noční měřil čas, zní, hyne, zní a hyne zas . . .“

Hu, slyšíte ticho žalářů, hrůzu propastí, hrůzu zvěro- a lidomoren, hučení samot . . .

Chechtá, chichotá se Mefisto, a slyšíte: — kličku, jež se zadrhla; — pasť, jež sklapla; — provaz, jenž se vysmekl a měl zachránit; — balvan, jenž zaduněl o prsa — Sisyfova!

Chichotá se Mefisto, a slyšíte: — povzdechy červů červíčků pod nohami chodců, kteří za radostí čistou spěchají, i rozkošnické rdousení, ssání — —

Neslyšíte? Hned tu, hned tam — na blízku — v dálce daleké — na povrchu času i ve hlubinách věků —?

Neslyšíte —?

To mrtvé moře života — skály věčité: bazalt vychladlý, žula ustydlá, spousta křídová! — se hýbe zas, vlní, prostory plní, v tlumy se shání a ve tvary hrání — —

Zem otevřela člověku skalné knihy své a člověk trne, co vše zapsáno o těch vlnách ztuhlých, titánech mrtvě ležících: o těch světech zapadlých a rozpadlých, o silách ničivých — semenech života klíčivých...

Přivřete jen oči nad těmi archivy skalnými: nad listy bahenními, folianty uhelnými, herbáři a urbáři dávnými — a uslyšíte šílící moře, kvílící hoře ze hlubin věků do hlubin věků . . .

Či neslyšíte Styx podzemní, mrtvých řeku?

A neslyšíte tu píseň mrtvých i v tepu krve vlastní?

Což nevzkličuje vše, co jest, z toho, co bylo? Ať včera, ať před rokem, před stoletím, před staletími —?

Ti mrtví kývají, zpívají:

Jsme kořeny života, ukryté v zemi.
Jsme troucheň, z které símě vstává.
Nítíme bouře, sami jsme němi:
jak jiskra, která požár rozpoutává . . .

Co jest, jen námi jest. Jsme mízou lodyh
a barvou květů. Píchami listů
se tlačí náš němý, hluboký oddych . . .
Nás slyšíš větrů v hukotu i svistu — —

Neslyšíte? Že neslyšíte —?

Je někde smrt? Hle, všecko žije,
i to, co padá, zvadá, hnije — —

Ach, ovšem že slyšíte, cítíte! Cítíte, jak vás ta minulost osudná: věkové vášně plemen, hříchy a zločiny generací, neřesti rodů — ty hříchy nesmířené, zločiny neztrestané, neřesti ztutlávané — tlačí, tisknou, pudí, ženou jako pokušení, jako vzor příšerný, jako útěcha — Mefistova.

Ach, slyšíte, cítíte! Tak často se cítíte jen vlnou toho mrtvého moře, vlnou ku předu hnanou, lití štvanou, vichřicí dranou — —

Kolikrát, kolikrát v pudu ničivém, v hněvu syčivém probudilo vás teprve — Svědomí . . . stín vlastního skutku, stín křičící a syčící . . . příšera Černoboh — běs, který „zemi posil horami, skalinami a bažinami a člověka — poplival".

Ale aj — právě tenkrát nejvíce světla se vám rozžehalo o světě i vás samých, začali jste pozorovat a sebe poznávat — — A začali jste chápat písně svatých anachoretů i uctívat všechny, kdož se „odhřešili . . ."

Ve vlastní vaší duši zněl ten zpěv extase kajicné:

Šípy jen bodejte,
oštěpy hlodejte,
kyje jen drťte mne,
blesky usmrťte mne,
aby vše nicotné
prchlo co mrákotné
a zářil do věků
božský rys v člověku — — *(Faust.)*

Tenkrát Lucifer byl vám — světlonošem.

Nad záhadným stínem příšerným, Kainovým znamením Země, jako krev prolitá do dálky nekonečné se ploužícím, u samého kořene jeho, z hlubin obzoru se jasnícího vyvstávalo nádherné — Slunce jitřní, ideál života, krásy: Člověk-Bůh, Buddha, Probuzený . . .

A zajásali jste: Není tmy! Kající a lkající, lidé čistého srdce, prostí duchem, kteří lačnějí a žíznějí spravedlnosti a nenáviděni jsou pro spravedlnost, milosrdní, ti — vidí, vědí! Oni vidí, vědí, že jsou „subjektem mravního zákona, který je svatý“. Oni „v centru věčném usadili se a na věky srdci svému nalezli pokoj“. (Komenský.)

* * *

Jak je vám — líto Mefista!

Stopy krásy jsou v té temné postavě. V tom těle vychudlém, žáry vášní a zloby vypáleném . . .

Jen vizte, blíže vizte ten stín groteskní, který Světlo vrhá, soudruha Ormuzdova, chichotnou ozvěnu Slova vznešeného! Vizte to mimikri pekelné, beroucí barvy i tvary těch, jež chce oklamat . . .

Věříte, zajisté věříte, že nad tím kostnatým tělem netopýřím — nad tělem, které je zároveň tělem všech dravců, vzducho- i mořeplavců — vlála někdy křídla andělská!

Vizte Démona žalostného, anděla padlého, vyhnance ráje, jemuž zlo „naskučilo“, zhnusilo se —:

Nad hříšnou zemí vzlétá on
a vzpomínek s ním víří hon
na dny, kdy v rajské říši světů
se lesknul, čistý cherubim; —
kdy skrze závoj mhy pověčné,
poznání chtivý, sledoval
hvězd putování nekonečné,
kdy věřil a kdy miloval! *(Lermontov.)*

Tak sám je Mefisto na své skále! Tak sám se svým zlem, s výčitkami svědomí . . .

Skloňte tu hlavu k prsům, přikryjte ji skufejkou, obvlečte tělo chalátem, ruce růžencem otočte a sedí před vámi „mučitel a mučenník“ na trůnu, Ivan Hrozný*) — moloch a sám oběť šílených vidin — —

Kolikrát jste již trnuli nad tou silou nemocnou, snad i slzeli nad člověkem — ubohým!

Tak bolestně lidskou je ta tvář kraba hlubin černých, jehož klepeta jsou provazy popravčími, Molocha Gehenny . . .

* * *

O podobě Kristově napsal básník (Turgeněv: Básně v prose), že zjevila se mu jedenkrát v chrámu jako „tvář všem lidským podobná“.

*) Jiná socha Antokolského.

Ze sochy „Mefista“ M. M. Antokolského.

A tenkrát prý teprve pochopil, že taková tvář, všem lidským tvářím podobná, jest pravou tváří Kristovou.

I podoba protichůdce Pomazaného, jak zjevila se velikému básníku-sochaři (hned potom, r. 1874 když byl vymodeloval svého Krista před soudem lidu), jest takovou tváří všem lidským podobnou . . .

Kdož by v té bytosti zhlodané, zbodané, s výše života smetené a na skálu smutnou vržené, nepoznával kus fysiognomie vlastní, rysy vlastní troufalosti, vlastní pýchy osudné?!

Či není to před námi také světlonoš Prometheus, jemuž právě odvaha jeho nevyšší ukázala jeho — bídu nejhlubší? Aj, bohům urval moc rozžehávat lidské žití, a vizte jej životem nejhrubším spoutaného:

Hle, na vlastní děti svoje číhá Černoboh — Neikos — číhá Kronos mythu, otec Dia i Héry i Poseidóna i Háda i Démétry i Hestie, vládců nebes i země . . . Číhá Kronos otcovrah, burcovač Erynií i stvořitel Afrodity — —

Ty nohy stisklé toužebně, ty ruce zabořené úsilně, ty čelisti sražené zálibně, ty nozdry větřící náruživě, ty oči hýřící a vířící, jako plameny se šířící — ty oči bez lásky, bez bázně a bez výčitky — ach, zacloňte, můžete-li, duši, abyste neviděli ty legiony, legiony tvorů lidských, vyvržených na svět jako výčitky svědomí, nenávist otců i matek — —

Mefisto jen hravě šlápne na šlapátko stavu svého a —: tu rozvrhne, tam zadrhne, tam přetrhne přízi osudnou Rodjenic . . .

Zacloňte duši před rozkoší, která je rdousením lidských těl a brousením duší lidských na nástroje — Ahrimanovy.

Kruté, satanské nástroje! Či nevidíte ty prsty Mefistovy ve vlastním mase zabořené, ty nohy Mefistovy vlastní krve proud stiskající, ty oči Mefistovy nad kořistí vypučelou z vlastního žebra zálibně blýskající?

Chcete inferno ještě? Jiné inferno, které by bylo — externem? „Není jádro přírody v srdci člověka?“ I přírody — přerody, která je — peklem bytostí, spalováním těl i duší rozkošnickým? Spalováním nemocmi — neřestmi, nemocmi — bolestmi, žárem vědomí bolestícího, svědomí křičícího — dušeného . . .?

Zacloňte duši, ucpete smysly, vyvrzte srdce a bavte se — poesií . . .

Hle, Mefisto skanduje, slabiky počítá, sločky si zaplítá, rýmy si vyplítá na tom — koleně vyčouhlém! Bubnuje si artista . . . bubnuje si . . . Dlaň vezpod, dlaň na vrch, prst na prst, nehet k nehtu, ženský rým, mužský rým, kanzona — chansona, rondo, rispeti, sonetty — bymby rým by . . . A běda mládeži, která není odchována — bubny Mefistovými?

Mefisto jest ješitný — ne, kdež! hrdý umělecky! — ví, co platí. Qualis artifex!

Hleďte, i hlínu hněte! Opravdu: to koleno, to — hlína navršená! A jemně hněte prsty umnými, pozornými, prochvělými rozkoší tvůrčí, hněte vnady, půvaby, tílеček hedvábý — krásu — krá — Krá — Krásu!

Nestojí to již bohyně pod prsty Mefistovými? Venus Medicejská — Venus kallopyga — Venus masculina —? Divy bájí i historií i legend posvátných? Rozkoše duší, závratě smyslů —?

Soudruh Sokratův při práci — v atelieru svém — v negligé svém — hle! Kloňte se, kloňte, zvoňte a zvoňte na — klekání... Mefisto je také vděčným. Sluší nesmrtelným skromná vděčnost — —

Ale také ví Mefisto, co — platí. Zvážil umění, které jest sobě samému účelem, umění — nejvyšší! Bůh to, on Sám, v celé svojí Individualitě „smyslným ústředím prosvitající...“

Jak hrdě zabořil bradu vzešený Démiurg do těch prstů čarovných, jak ochranně vznesl nohu nad tím svým kolem — hrnčířským, které výchovně ohlazuje — omlazuje duše, materiál nejkřehčí! Jak je připraven na — ikonoklasty!

Chrání Mefisto své poklady, všechny poklady, živé i mrtvé — zlato mozků i zlato žil rudných a nánosů vodních — —

Chrání — brání...

Aj hle, jak si hladí tu pěkně navršenou hromádku hlíny — zlaté: dareiky, drachmy, sovy i orly i lukostřelce i haléře apoštolské...

A vrší, dále vrší tu nebevzdornou věž babylonskou, klada rody a pokolení i plemena celá jako maltu převzácnou mezi své cihly zlaté... I geniové rodů a pokolení a plemen, sami tvůrci, podrobují se formující jeho ruce — umělecké — —

A obzírá Mefisto, daleko obzírá po materiálu — novém. Nová pokolení — nové naděje — —

Neslyšíte to moře — zpívající?

Hle, lodě a koráby táhnou, táhnou do zemí zlata, v průvodu kata, v průvodu skaldů... Děla a ručnice, sluncem se blýštíce, po terči práhnou — S osvětou táhnou lodě a koráby — —

Ale nezáleží Mefistovi na těch kristalcích a plíšcích a drátcích a šupinkách zlatých —! Eh — plech, prach, lidské idoly! Opravdu na osvětě Mefistovi záleží... Proto obchází zemi i moře — „Aby učinil jednoho novověrce!“ Světlověrce —. Stačí jedno semënko...

Zlato? Ej, ze všeho může mít zlato Mefisto — alchymik. „Lapis phisosophicus“ — chichi!

Na ty ruce na čečeli pracující se podívejte — ne, už to není čečel kolenní, hlavička maková to je — papaver somniferum! — mačká Mefisto, mačká trochu hlavičku a teče, proudem teče pralátka omlazující, oživující, ráje přislibující a — ve zlato mu hned tuhnoucí —

Mefisto kouzelník! Mistr mistrů černého umění!

Jakže? Černého umění —? Světlého umění — národohospodářského.

Hleďte národního hospodáře! Hleďte diskretní prstíky arcimistra ekonomie politické! Vždyť vlastně z lidských hlaviček, z hlaviček jako makoviček, s oběma hemisférami mozkovými, teče ten pramének zlatý a všechno posvěcující i básnické sny rozněcující — —

Chichi — z lidí teče — zlato a jako zářivý pruh se vleče za těmi loďmi a koráby — zlato?

Z lidí, lidiček!

Opravdu — hihi — pídimužíček, paleček nějaký, tvůreček pro zábavu, stojí, hlehle, právě pod těmi prstíky Mefistovými, jako vojáček pod mírou — — Jaký to asi zlomeček střední výšky lidské? My z jiné

hemisféry, my vybílení, připadati mu musíme — titány! Zvláště když na kothurny se postavíme, na svoji „výši kulturní“!

Zajímavá hlavička! Dolicho — brachy — či meso — cefalní? Rozkošný objekt naší vědychtivosti — překrásný materiál ethno- a anthropologický! Vymyslila prý ta mršinka lidská náboženství, které je člověkoa přírodozpytem! Zajímavá makovička —

Eh, eh — v nejlepším máchne čaroděj-alchemik svojí čapkou „nevidimou“ a už trčí před vámi zase koleno s čečelem nápadným a důlečky — na místě, kde týčil lebku a očičkama blýskal homunculus sapiens —

Ten tam převzácný „typ“ pro nás gourmandy — nikoli lidojedy snad, pro nás adepty Vědy — Vědmy — Boha — Bohyně — kněze její, žrece její — —

A Mefisto mačká to koleno svoje tak lakotně, tak — žárlivě! Ne, ne — hladí si je něžně, hladí si — poklad svůj... poklady své... štěstí své... lásku svou... všechno své... jenom své — poctivou exaktní prací dobyté — krví a slzami věků dobyté — —

Chraň se přiblížit, noho profanní, noho z „země, hnisu a prachu“! Drak Ladón, hle, střeží jablka Hesperidek na ostrově šťastných, drak stohlavý a tisícihlasý... tvor všechnovidoucí... molekuli každou... atóm každý... prvopočátky hybu každého... vidoucí — —

Chraňte se, smrtelní!

„Procul —! Procul —! Procul —!“

Či neslyšíte ten hlahol posvátné řeči nad vraky země i nad hlubinami moří?

Hlaholí Mefisto, do dálky vyzvání, odhání...

A nevidíte Ducha neomylnosti bohorovné — tady na tom balvanu bludném či trosce hradu starého, povodní světovou ve vír osudný smeteného — nevidíte jej, jak kříže staví, břevno hned vodorovně — na vrchu, dole — hned šikou překládá? jak hranice bohorovnýma očima zapaluje? beránky a holubice hlasem plaší?

Děti Kristovy, děti Husovy, stádce Amosovo — nevidíte?

Hu, vyvstal teď vševidoucí, vševědoucí ze své observatoře-laboratoře na své bóji skalné, rozhlédl se plaše a usedl pozorně — naslouchá — ruce skřížené — boltce rozevřené — oči rozšířené — nohu přichystanou — tělo skrčené — —

Rozjímá, žíly a svaly nadýmá...

Tuší snad soka v dálce?

Každý prst ruky i nohy to bodák nasazený, každý sval paží i lýtek i trupu to provaz připravený... Mefisto v pýše svojí, ve všem lesku svém, v brnění svém! Drak v krunýři svém!

Jen bůh mohl by se přiblížit, ale jen — přiblížit...

Bůh? Buddha? Probuzený? Spása? Člověk zbožněný? Osidlům a vnadidlům a mámidlům a mučidlům i kolu Šivovu se usmívající?

Chvěje se Mefisto, tetiva napjatá. Hadem syčí, hadem se týčí — hotov vyraziti jako šíp, jako dýka, jako sekera — v celé pýše své!

A lomcuje námi — jako věníkem námi třese — vichr běsný, Tajfun z prohlubní nitra — Třas — Ďas — pouští a samot hlas...

I Kristem lomcoval — —

Vizte jej Ducha našeptávače, lichotníka krve, mozku, účastníka, debatéra, dialektika genialního, Satana pokušení:

Před vámi sedí. Na vrchu chrámu sedí, pyšně tam sedí, své síly vědom ... Oči v nekonečno napjaté, ruce jako bez vlády, skromné' pokorné, v osud oddané ...

A za ním — Kristus ...

Šeptá Satan: Syn Boží jsi — Bůh jest v Tobě — sám jsi Bohem — psáno o Tobě — **všechno můžeš, všechno smíš** — spusť se dolů! —

A na vrchu hory vysoké sedí, nebevzdorné hory ... Ukazuje království světa i slávu jejich —

Šeptá Satan: Toto všecko tobě dám, jestliže padna budeš mi se klaněti ...

I rozevírá Satan ty ruce oddané jako křídla ochranná, hotov přijati na ostrov šťastných.

Ale v tom zaklátila se hora, roztřásl se chrám a v základech pohnula se duše vaše ... Tvář Kristova zaskvěla se pojednou jako slunce a roucho jeho učiněno bílé jako světlo — Zjevil se vám Člověk-Bůh, jako učenníkům na hoře Tábor: Kristus očištěný ze rmutu lidského ...

Hlahol svatý, nesmrtelný z hlubin nitra zalomcoval vámi: Bohu svému se klaněti budeš a jemu samému sloužiti budeš! Vari, Satane!

A probudili jste se před černým bronzem, kovem studeným, před průlomem do přírody krásnější, pohledem do říše — Bělbohovy.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Cože jest umění zasluhující té úcty, jež vzdávána mu jest i filosofií nejvážnější? „Umění vykonalo pro poznání pravdy mnohem více, nežli věda vůbec může." (Mareš.)

Tuto dávám si po letech zkoumání odpověď, v čemže záleží takové umění:

„Jest to vystižně názorný, avšak jen nápovědný způsob podání takové pravdy (jakožto postřehu a pojímání života), která povznáší intellektuálně i mravně."

Marek Matvějevič Antokolskij byl knězem i jest předborníkem tohoto umění. Každé z velkých jeho děl jest objevená velká pravda morální, která má všecku magickou moc příkladu ...

„Každé dílo, které ukazuje na pravdu, jaká býti má, vzbuzuje radostný souhlas lidí, kteří cítí, že je povznáší ke pravdě. Kdykoli vedli lidstvo lidé tvořící, povznášelo se a žilo." (Mareš.) —

Slované chtějí v lidstvu žít. I poznají bohdá všechny, kdož tvoří jejich osobitý život, duchovní a mravní, a připraví si tvůrčí tu rozkoš, jíž jest provázeno upřímné povznášení se k nim.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

SVATOPLUK ČECH:

Sekáči.

(Pokračování.)

Mladík.

S hráběmi a srpem
děvčátka už jdou
ve vysokém žitě
bílou pěšinou;
a já sebe sám
častokrát se ptám,
proč z nich vidím ustavičně
jen tu jedinou.

Rozkývá-li stébla
vánku tichý šust,
myslím na krok lehký,
svižný její vzrůst,
a když v osení
mák se ruměnı́,
vidím její zapýření,
úsměv milých úst.

Z chrpy, která kmitne
pod mou ocelí,
svitne modrých očí
pohled veselý
a hned celá zem
rozkvete mi v něm,
jak bych kráčel nejkrásnější
jarní neděli.

Zmizela mi v žitě
za vysoký klas,

nad ním třepetá se
jenom světlý vlas;
koso, v hon se dej,
cestu prosekej,
ať ji spatřím s hlavy k patě
celou krásnou zas!

Mladý manžel.

Odved' jsem si od oltáře
ženušku jak růže květ,
jeden zpěv a jedna záře
byl mi tehdáž celý svět.
Řekl jsem: Tvé ručky bílé
neosmáhnou v hrubém díle,
nechať sama ztvrdne prací
moje dlaň jak oblázek,
bych tě mohl doma chovat,
kvítím jen tě ověnčovat
jako drahý obrázek.

Tu se odkuds vrátil z dálky,
hráč a hýřil, mladý pán,
ze zahálky do zahálky,
našperkován, ulízán.
A když prvně jsem ho zočil,
kterak okem lačným točil
po zástupu ženské chasy,
zlá mě jala předtucha —
Radost prchla od té chvíle,
černý pták mi used' v týle,
věčně skuhrá do ucha.

Divný úsměv, šepot lidí
dobré věci nevěstí,
lecos vlastní zrak můj vidí,
z čeho tuším neštěstí.
Strach se druží k mojim pracím,
zamračen se v jizbu vracím,
odkud všechny chvíle zlaté
vichrem zlým jsou rozváty —
Žena přísahá sic, pláče,
ale mně dál v ucho kráče
temný havran proklatý.

Co můj život? Z jitra k šeru
v zimní mráz i letní žár

za tuhou se prací beru
pro kus chleba, šatu cár.
Jenom jedna hvězda světlá
na mém tmavém nebi zkvetla,
jedna v poušti růže krásná
za můj trud a horký pot:
chtěl jsem jen, by láska ženy
blažila mě bez proměny,
ta mi dražší nad život.

Zatím co zde s kosou pílí
do umdlení moje pěsť,
hejsek líný, rozmařilý,
snad tam spřádá svůdnou lest,
aby hříčkou beze studu
mohl ukrátit si nudu — —
Ne! — Již pouhým pomyšlením
pěsť mi svírá lítý hněv,
všechna se mi k čelu valí,
rudou mlhou oči kalí
vztekem rozpěněná krev.

Ještě chvilkou mračno mizí,
červa v duši přemahám,
mimo pouštím šepty cizí,
věřím ženy přísahám.
Jestli však mé oči jednou
v lotřích drápech poklad shlednou,
který jediný mne těšil
pod tou boží oblohou:
kosa má se strašně mihne,
nechať potom zkáza stihne
i mou hlavu nebohou!

Jiskra.

Raděj než kosit
v úpalu lán
pod lipou v chládku
zvedal bych žbán,
zvonil tam skleničkou,
šenkýřku mladičkou
volal jak pán. — —
Přeškoda jen,
že je to sen;
lípa i sklenička,
hezounká vdovička,

pivečko křen
našinci nekvetou ve všední den.

Našinci teprv
před nedělí
může se zdáti
o veselí,
zbude-li v sobotu
na trochu výskotu
do pondělí. —
Panská jen lest
kalendář jest,
týden teď v oplátku
v jinakém pořádku
měl by se vést:
všední den jediný, neděl mít šest.

V ledačem chtěl bych
zavésti rád
na chvilku aspoň
jinačí řád,
jednou též po práci
našinci v paláci
bažantů přát;
panský pak host
chleb měj — a dost!
Vodou jej zavlažuj
a k tomu rozvažuj:
Střídmost je cnost,
nejlepší s málem je spokojenost.

Ale co platno
přát si a chtět,
po staru dále
točí se svět,
nejraděj' chuďasu
uchystá ke kvasu
s pelyňkem jed. —
Mně však je hej,
děj se co děj;
chvíli tu zůstanu,
čapku pak na stranu,
zavolám: Ej,
vesničko, krajino, dobře se měj!

S loučením nemám
veliký žel;
pěkno jít krajem

v šířku i dél,
pro dělné pravice,
všude zrá pšenice,
řepa i chmel. —
Dojde-li dech
na stranách všech,
z korábu v přístavu
pošlu sto pozdravů
do milých Čech,
o chleba poprosím daleký břeh.

Lehko mi ještě
bez ženských pout,
dokud se v pevný
neskrčím kout;
když malí naháči
chytnou tě v chumáči,
těžko se hnout.
Zkalí tu zrak
starostí mrak:
hořký květ chudině
rozkvetá v rodině —
snad i já pak
přestanu pět si jak v povětří pták.

A přece mysl
veselá nás
jediná hřeje
v chudoby mráz,
všechny s ní klopoty,
svízele, roboty
přežiješ snáz; —
do šedin svých,
dočkám-li jich,
kéž se jí nezbavím,
potomkům zůstavím
do trampot zlých
dědictvím aspoň svůj veselý smích!

IX.

Kraj celý oživ' prací dělných rukou,
zní šíro hudbou žatvy různozvukou:
tu smích, tam spor, v šum hrabic srpy zvoní,
křik dozorců lid k nové píli honí.
A třeba povzbudit jej rázným slovem,
neb slunná výš teď sálá žhoucím kovem

a vlnám ohnivým, v nichž hoří niva,
též podobá se zlatá spousta žniva.
Na hlavě mladá žnečka šátku řasy
v šíř stele před polibkem slunce žhavým,
že zdá se, jak by třepal mezi klasy
kýs motýl obr křídlem červenavým;
však nadarmo: dál proudy s čela kanou
v líc do brunatna sluncem ožehanou.
Vše tone v potu, co zde kosí, váže,
ret jedva ovlažený vodou žbánu
zas dychtí po něm, klesá mdlobou páže,
i hlas již vázne v hrdle ženci, pánu,
ba ztich' i skřivan, věčný hudec lánu.

Však teď se blíží slunce k půli dráhy,
zvon polední se z dědin ozve záhy.
Tu veseleji opět kosa šlehla,
řad sekáčů se vzpružil poumdlelý,
by rychle úzká klasů prouha lehla,
jež doposud je od paloučku dělí,
kde pod starého dubu větví stinnou
hlad utiší a chvíli odpočinou.

Tam nad kořeny, které spletí hadů
v šíř mohutnými hrboly se plazí,
v té výhni kol se šeří ostrov chladu,
kam slunce žár si marně cestu razí
stem rozsochatých větví hrbolatých,
jež zapleteny hustě, křivolace
v síť divotvárných suků uzlovatých
se tmějí v zelenavém listů mrace.
Řad věků prch', než obrovskému kmenu
tak divě rozbrázdily černou kůru,
než listů krov, jenž jako dóm se klene,
tak vysoko se vypjal k nebi vzhůru,
než větve samy vzrostly v silné kmeny,
v tu dálku širým kruhem rozpřaženy.

Ó, kdyby dub ten vypravovat uměl,
jak dlouhou, divnou kroniku by šuměl!
Snad můž' se řadit do slavené čety
těch patriarchů mezi stromy kmety,
těch obrů sem tam v českém kraji zbylých,
již hledí ze sna do přítomné doby,
těch pamětníků věrných, zasmušilých
nad pokolení dávno zašlých hroby,
jak dub jest onen, jemuž vínek lásky
báj zavěsila na pně kůru šerou,

a pod nímž dosud snějí černovlásky
o vládci jatém Kresinovou dcerou.

Snad roven stářím peruckému dědu
i ten zde vzrostl v bájných věků šedu,
snad pamatuje zápas ještě mnohý,
v němž kříž tu plašil staré předků bohy,
a jistě stál již, kdy zhas' na prestole
rod vzešlý k slávě od prostého pluhu,
jenž s pohrdou zřel na otecké role,
lid vodě cizí do našeho luhu;
strom tento spatřil, kterak nad vršinou
hrad vypjal se, jenž nyní zříceninou;
pak zočil vojska mrak pod kopí lesem,
v jichž praporcích se kříže krví rděly,
leč kalich zpět je hnal a pod kolesem
spoust vozových za nimi lány hřměly;
dál střídaly se nové dějů změny,
zář slávy, bída, požár vsí a pleny,
až shlédl v dálku plížiti se kolem
řad psanců, bibli celujících s bolem,
a mnichy obklopené drábů četou
v žár metat kralickou tu setbu kletou —
Dál opět vojska vídal v časů toku
i průvod časem nádherný, kde zlatem
řád svítil na prsou, kord podle boku
i klobouk tříhranný nad pestrým šatem,
kde křišťál jasný na nosítkách zlatých
tvář sličnou jevil hrdé krasavice
pod sněžnou závějí kštic šperkem spjatých,
v nichž diamantů hrála blýskavice,
že oslněn a podivením němý
lid vůkol rabsky klonil se až k zemi.

Leč zář té nádhery, ty voje dravé
přec byly tu jen zjevy přeletavé,
tou nivou míjely jak ptactvo cizí,
jež zastře časem oblohu a zmizí.
Však jeden obraz po vše dlouhé věky,
co dub se dívá lidských dějů změně,
své strasti všední a své prosté vděky
mu stejny málem objevoval denně,
a když ta cizí vidma prchla vidu,
vždy sám tu zbýval: — věčná práce lidu.
Nechť král se střídal s králem, nové rody
trůn týčily nad krvavými brody,
ať šla jim v patách pohroma neb sláva,
i tento kraj ať střídal pány svoje,

ať měnily se úřady a práva,
i mrav a víra, způsoby a kroje: —
vždy strom ten vídal hloučky lidu kolem
sít, žíti, krušně plahočit se polem,
a v poledním je odpočinku krátkém
tak stejně hostil před mnohými věky,
jak nyní vítá sekáče svým chládkem
ku sladké pohově na pažit měkký.
A dokud na posledním ze svých suků
peň vetchý zachová si zeleň chudou,
i po staletích vnuci jejich vnuků
své kosy pod ním naklepávat budou.

A nechť si lidstvo k výši jakékoli
svým duchem vzlétne, zjemní svoje žití,
ta práce prastará na plodné roli
vždy základem přec bude jeho bytí.
Měst hlučný ruch a všechen přepych skvělý,
řád společnosti se svých strážců šikem,
zář vědy, poklad vzdělanosti celý —
to všechno v nic by zvrátilo se mžikem,
verš poetů by ztich' i louten zvuky,
i štětec s dlátem kles' by z umné ruky
ve chrámu krásy zpustlém — kdyby v luhu
dlaň drsná srpu nechala i pluhu:
ta práce všední dosahem je prvá,
jsou bez ní všechny stavby ducha vratky,
neb šťáva životní, jíž lidstvo trvá,
jen tam se prýští — z ňader Země matky!

Ten kov, jenž půdu brázdí, klasy seče,
měl zemí vládnout; ale z dávné doby
svět podmanil jen v divém tvaru meče,
a teď i meč sám klesl do poroby:
teď železu, ať ničí nebo tvoří,
kov třpytný vládne, jemuž věk se koří.

Co dub ten hledí kol na širé líchy,
vždy viděl na nich práci blahočinnou
šíj skláněti pod jařmem panské pýchy:
Tam, sporý rum kde zarost' ostružinou,
kdys hradní velmoži lid kraje hnětli,
naň každý věk jen těžší důtky pletli.
Jen jednou kosy vzpřímily se vzdorně
a klanici zatk' rolník za lem škorně
a mlatec vítězným se pomstil tepem
na panských lebkách okovaným cepem —
pak v horší ještě otročili muce

až do časů, kdy klaněli se holi,
jíž vládla vrchnost s pudrem na paruce.
Teď slávu rokoka již snědli moli,
i vzpomínka na drábskou hůl se ztrácí . . .
Nuž, plný spásy den zda vzešel práci?
Zda pro sebe tu na svém šťastna tvoří?
Zdaž toho, který pro jiné se moří,
krov aspoň vlídný v jizbu vzdušnou vítá,
kde chleba dostatek stůl prostý skytá,
zda k sobě může nachýlit a dětem
též časem haluz s jasným ducha květem?
Zda čest a vážnost jeho píli kynou,
ret žádný s pohrdou se neukřiví
nad prostou kytlí s čerstvou role hlinou,
nad rukou zjizvenou, jež lidstvo živí?

Z mlh teprv kmitá Zora spásy mladá,
svit semotam i v tiché lány padá.
Zda ještě pean Práce oslavené
dub starý uslyší, pod jehož krovem
dlel právě básník v kraji pohádkovém
a sekáčů teď hloučky unavené
kvas chudý koření si prostým slovem?

(Pokračování.)

KAREL SCHEINPFLUG:

Moře.

(Pokračování.)

Když zase vyšel z brány, zahlédl hořeti cosi nad střechou parlamentu jako zlatý plamen pochodně, křídlo anděla či chochol přílby. Jda tím směrem došel k Vítěznému sloupu. Prohlížel si reliefy na podstavci s obligátní trojicí Vilém, Bismarck, Moltke v středu zářících vojsk a nadšených davů. A tři kruhy děl, objímající sloup, trofeje tří dobyvačných válek, vyvolaly v něm směs nelibých dojmů. Nejmenší z nich připomenula mu výpravu dvou silných na zdolání jednoho slabého, a jeho právní vědomí se bouřilo; největší vyvolala vzpomínku na úžasnou porážku Francie, a bylo mu líto toho starého imperia, pokrytého patinou věků a povaleného mocí novou, která voněla ještě čerstvými barvami; prostřední jakoby se dotýkala přímo jeho samého, křičela naň, smála se mu, poličkovala ho svým hovorným leskem. Ohlédl se, není-li nikdo svědkem jeho urážky. A odcházel rychle do blízkého parku.

Bílá sousoší zasvítila po obou stranách cesty a za nimi jiná a jiná . . . Uhodl -- Vítězná alej. Kráčel zvolna od skupiny ke skupině, prohlížel sochy a četl nápisy. Ale sotva že dospěl do poloviny jedné řady, na jeho tváři zamihl se ironický úsměv, jenž se stále zostřoval. Ty stále stejné, šablonovité podstavce, rozsázené ve stejných vzdálenostech, postavy obrněných kurfirstův a králů, stavící se v popředí jako vyvolavač na podiu panoramy a po jejích stranách mrtvě hledící obhroublé líce vojevůdcův a vážná čela státníků . . . To tedy má býti umělecké ztělesnění historie velkého národa? Zdálo se mu, že nikdy ještě neviděl vykonati onen pověstný krok, který vede od vznešeného k směšnému, s vážnější tváří a naivnějším sebevědomím než zde. Přeletěl řadu rychlým pohledem od konce ke konci a viděl, jak se bílé postavy nahýbají se svých podstavců, jakoby chtěly bičovati vkus kolemjdoucích.

Nevěnoval sochám další pozornosti a všímal si diváků před nimi. Stála jich u každého sousoší celá skupina, obcházeli zvolna, prohlížejíce si jednotlivé postavy, a tu a tam některý vystoupil i na kamenný podstavec, po špičkách, s pietou; mluvili polohlasně jako věřící v předsíni

chrámové. Byli to as cizinci, neboť Berlíňáci se tohohle divadla přece snad již nasytili?

Ale jedna z těch soch, kolem nichž kráčel skoro nevšímavě, upoutala rázem jeho pozornost. Měl náhle pocit, že na něm spočinul pohled dobrého známého v tomto cizím světě. Ohlédl se a spatřil vlídnou tvář Karla IV., otce vlasti. Nejprve byl tím zaražen. Kde ten se tu béře? Vždyť to je kus naší historie?! Ale hned si vzpomněl, že tímtéž právem jako my, hlásí se k němu také oni. Nicméně nemohl potlačiti jistý pocit nelibosti vůči tomuto vladaři, jenž se zde usmíval právě tak vlídně na potomky svých císařských poddaných, jako v Čechách na syny své dědičné země.

Zadumán vmísil se do promenujících zástupů. Vzpomínal na všechna ta pouta, kterými byly osudy naše sepjaty s osudy jejich a kterými jsou sepjaty ještě dnes. A budoucnost . . .? Zlatý vrchol Vítězného sloupu zasvítil v paprscích slunečních divokým leskem a hluk okolní náhle se vzepjal. A jemu se zdálo, že ty davy i ty vozy i ty bílé sochy a stromy, domy, mosty . . . že celý ten Bábel valí se jedním směrem a v tom směru že leží — Praha . . .

Pronikavé zaštěknutí ho probudilo. Zdvihl hlavu — automobil, řízený damou, letěl kolem něho po křižovatce a za ním zavíraly se proudy chodců a povozů. A kolem ubírali se ve volném šiku nevelcí muži v lehkých oblecích, štíhlí, ušněrovaní důstojníci a dámy v pestrých toiletách; kráčeli volným, procházkovým krokem a bavili se klidným, diskretním hovorem. Nevypadali tak hrozně, ti dobyvatelé devatenáctého věku!

Přejel si čelo dlaní a podíval se na hodinky. Půl páté . . . Co nyní? Cítil nechuť k divadlům, odpor k museím a při vzpomínce na obrazárny ho přímo zamrazilo.

Pojedu!

Chvíli po té unášel jej rychlík k Hamburku.

* * *

Byla již půlnoc, když vystoupil na neúpravném nádraží, vyhledal jednu z drožek, ukrytých nejapně ve stínu tmavé budovy, a žádal vozku, aby ho dovezl do hotelu, jenž stojí hodně blízko přístavu.

Rozespalost po neklidném spánku v kupé jej rázem opustila i nahýbal se z kočáru, doufaje zachytiti nezvyklý první dojem přístavního města. Jeli dlouho, velmi dlouho, a široké ulice střídaly se s úzkými, mrtvé s živými, silně osvětlené s temnými, šeré plochy spících domů s velikými zářícími výklady; jednou nebo dvakrát se mu zdálo, že viděl zalesknouti se mdle větší plochu vodní jako ve tmě pohozený kovový štít. Celkem samé obvyklé rekvisity velikého města, a nikde nic neobyčejného, překvapujícího co by splňovalo jeho očekávání.

Konečně zastavili před velikým domem, z jehož osvětlené síně vyběhly tři černé postavy; jedna z nich zmocnila se malířova kufříku a odnášela jej vzhůru po schodech.

Mladý muž povečeřel v útulné jídelně, kde seděli mimo něho jen dva opoždění hosté, a zapálil si doutník. Byl to teprve druhý doutník toho dne, a Lamač vdechoval jeho dým s labužnickou rozkoší. Začala se ho zmáhati únava; ale byla to příjemná únava, zdravá touha těla po odpočinku. A v hlavě mu bylo jaksi neobyčejně volno. Nahlédl do vyložených novin. A když se dočetl, že toho dne oslavovalo Německo výročí bitvy u Sedanu, vzpomněl s jistým zájmem těch uctivých diváků ve Vítězné aleji. Pojednou se přistihl, že podřimuje, i odebral se do svého nízkého pokojíku v druhém patře hotelu.

Chystal se již ulehnout, když ho vyrušil podivný, táhlý zvuk, jenž zavzněl kdesi venku. Bylo to jako tón mohutné trouby, nadmuté gigantickými plicemi. Vyletěl odkudsi z hloubi a vznesl se do výše, mávaje stále silněji křídloma, narazil v okno s pronikavým třeskem, klesal zase umdlévaje a zhynul hlubokým, melancholickým povzdechem. Kdesi v dáli odpověděl mu druhý, hlubší, měkčí, vláčnější a stichaje v táhlém hučení zapadl kamsi do noci. A dva takové tóny, různé síly a různé hloubky, vznesly se současně do vzduchu, plynuly chvíli vedle sebe v harmonickém souzvuku, pak se zkřížily v drsnou, vřeštivou dissonanci a skonaly štkajíce si v náruči.

Mladý muž odhrnul záclonu a otevřel okno.

Neurčitá, černá plocha prostírala se tam dole a leskla se místy mdlým leskem hlazeného ebenu. Žlutá, oranžová, červená, zelená a modrá světla vznášela se nad ní. Některá stála pevně na témž místě, jakoby byla zavěšena na neviditelném vlákně; jiná pohybovala se různými směry kolébavým pochodem, hned se přibližujíce k černé ploše, hned se od ní vzdalujíce jako vlaštovky poletující nad hladinou vodní; některá pohrávala si v skupinách, pomžikávajíce vesele a házejíce po sobě svými barevnými paprsky; jiná doutnala opuštěna v dálce — vážní, zadumaní samotáři. Někdy některé to světlo vyrazilo v před, rozjelo se v dlouhém oblouku a zhaslo náhle jako padající hvězda; pak se na jeho místě objevil veliký, tmavý předmět, pohybující se majestátně po neviditelné dráze a vyrážející onen mohutný, kovový výkřik. Nejbližší světélka, jakoby polekána jeho zjevem, zdála se před ním ustupovati; zakolébala se, rozjela se, dvě tři z nich zmizela a vynořila se zase jinde, zapřádajíce znovu své přerušené hry. Tajeplné šero a vábivé kouzlo pohádky chvělo se v tomto zjevu; jakoby kus oblohy noční byl spadl na zem a hvězdy vyražené pádem bloudily bez cíle nad jejím potrhaným tkanivem. Jen po levé straně ohraničoval černou plochu prosaický světlý pruh, posázený rozžatými svítilnami, po němž přeběhl časem vůz elektrické dráhy.

Malíř kochal se dlouho tímto obrazem, pociťuje touhu odhaliti s něho roušku noci. Vzpomněl cíle své cesty, moře, a tušil v těch černých pohyblivých stínech jeho první pozdravy. A nemohl dlouho usnouti na svém úzkém loži, navštěvován jsa barevnými světélky, hlučícími vlaky, bílými sochami, větrnými mlýny otáčejícími líně šedivýma křídloma a vyrušován časem z dřímoty táhlými houkavými zvuky, které bušily energicky v okno pokoje a umíraly pak kdesi v hloubi s rozbitými hlavami.

Když Lamač ráno posnídal, otevřený lovecký vůz podniku „Hammonia-Rundfahrt-Gesellschaft" stál už přede dveřmi hotelu. Malíř vyšvihl se hbitě na jeho plochu a usedl vedle muže asi čtyřicítiletého, v prostém šedém obleku. Čekali na ostatní pasažéry hotelu, kteří si zakoupili lístek ku projížďce městem a přístavem.

„Mně se zdá, že jsem si měl vzíti svrchník. Je nějak chladno," zahájil šedivý pán rozmluvu.

Malíř vzhlédl ke špinavé plachtě oblaků, jejíž děrami prokukovaly modré oči oblohy, a odvětil:

„Ach, což chladno! Jen aby nepršelo."

„Vy jste poprvé v Hamburku?" otázal se soused.

„Poprvé."

„Za obchodem?"

„Ne, jako turista. A vy?"

„Také jako turista. Jsem Američan, z Fernambuka v Brazilii. Byl jsem v Paříži na světové výstavě a teď jsem si zajel trochu do Německa. Drážďany, Lipsko, Mnichov, Berlín ... Hamburk je mou poslední evropskou stanicí."

„Já jsem z Čech, z malého města, jehož jméno by vám sotva utkvělo v paměti.

„Čechy ... Čechy ... Kde to je?"

„Hlavní město Praha, nevíte?"

„Praha? A to je někde dole, v Rakousku?"

„Ano. Znáte Rakousko?"

„Na své druhé cestě Evropou ztrávil jsem nějaký den ve Vídni."

„Vy jste byl již několikráte v Evropě?

„Letos po třetí. Náš obchodní život strašně unaví, člověk musí časem vyjeti pro zotavení na nějakou cestu."

Malíř se poněkud zamyslil nad povahou člověka, jenž pro zotavení podniká plavbu přes Tichý okeán a potlouká se nejhlučnějšími městy Evropy.

Zatím byl vůz obsazen a hnul se v před. Jeli nějakou nevýznačnou ulicí, pak po jakémsi mostě.

„Alstera — v levo vnitřní, v pravo zevnější — perla Hamburku, podívaná vzácné krásy," upozorňoval průvodčí, sedící na zadním sedadle vozu.

Malíř se zadíval v levo, kde ležel bassin, uzavřený se tří stran řadami domů, se čtvrté mostem; čluny, bárky a několilk parníčků houpaly se na něm. Potom v pravo, kde lemovaly řeku svahovité břehy pokryté zelení, v níž se bělalo několik vil. V duši jeho nezdvihla se ani vlnka dojmu.

„Ale vy mluvíte velmi dobře německy," poznamenal k řeči sousedově.

„Vždyť jsem z německé rodiny, otec byl Němec. Mluvím německy nejlépe, vyjma španělštinu."

„Znáte ještě více řečí?"

„Anglicky a francouzsky; francouzky však jen málo."

Průvodce zase vyvolával.

„Radniční náměstí s novou radnicí. Jedna z nejkrásnějších budov v Německu, zařízená uvnitř s báječnou nádherou. Stála dvanáct millionů marek.“

„Bože, to je peněz,“ žasl tlustý pán s červeným obličejem, vstávaje. Ale je to krása, co?“ obrátil se k spolucestujícím.

Malíř přeletěl zrakem studeného kamenného kolosa a usmál se. „Jak by to nebylo krásné, když to stálo tolik peněz?“ odvětil ironicky. „Jak se vám líbil Berlín?“ obrátil se zase k Američanovi.

„Hezké město, velmi hezké, náramně čisté a pořadné. Je tam takové ticho vzhledem k tomu rušnému životu. A sady mají krásné... Thiergarten, všechna čest. Jen ty jejich veřejné budovy se mi zdají býti tak nějak příliš massivní, těžkopádné.“

Lamač pocítil naivní radost z této shody úsudků.

„Hopfenmarkt s kostelem svatého Mikuláše!“ křičel průvodce, snaže se proniknouti lomozem několika povozů.

Gotický chrám zdvihal svou věž do úctyhodné výše a na náměstí pohybovaly se roje kupujících i prodavačů mezi stohy ovoce a zeleniny.

Teď se objevila čtvrť přístavních skladišť, celé město červenavých budov ve slohu předloh Richtrových kamenných stavebnic.

Za chvíli vstoupili na palubu parníčku a cesta po řece začala. Svérázný, rušný život přístavu rozproudil se kolem nich.

Zde odpočívaly po dalekých cestách osobní, nákladní a poštovní parníky ze všech končin světa, sraženy v oddělené skupiny dle zemí své příslušnosti a směrů své plavby, jako zástupci různých národností na mezinárodním kongresu; zde lodi francouzské, tam švédské a onde anglické, tu parníky linie severoamerické, onde jihoafrické, indické, brazilské... Některé stály tu úplně opuštěny, jakoby pohrouženy v hluboký spánek, a zdálo se, že se ani myška nehýbe v jejich nitru; jiné vykládaly své zboží za řinčení řetězů, skřípání kladek a pokřiku dělníků, a mohutné jeřáby skláněly se k nim galantně s nábřeží, zbavujíce je hravě jejich těžkých břemen. Tu visel dosti objemný transatlantic na jeřábu, zpola vyzdvižen z vody, a námořníci čistili košťaty jeho spodek, pokrytý bahnem, řasami a škeblemi. Teď se zjevila majestátní Bulgaria, pětistěžník úctyhodných rozměrů; plachty majíc z části ještě napjaty, zdála se býti spíše obrovským létadlem, hotovým vznésti se každé chvíle do výše jako báječný pták Noh z „Tisíce a jedné noci“. Nesčetné čluny plachetní i veslové a drobné parníčky proplétaly se mezi těmito mořskými obry, plovouce volným tempem a vyhýbajíce se ladnými křivkami.

Slunce se probilo mraky, a řeka zazářila jako šedožluté hedvábí. Trupy lodí se zaleskly, plachty zabělaly, kolem vesel rozlétla se mihavá kola, a za šrouby pěnily se bělavé rýhy. Do všeho života přístavu vjela rázem radost a veselí; voda, lodi i budovy pobřežní se usmívaly; drsné hlasy nakladačů změkly a štěkavé signály parníčků zněly jako slavnostní fanfáry; celé to dějiště těžké práce proměnilo se obratem v nádhernou slavnost, mající jediný účel: Krásu.

Mladý muž cítil, jak se tato nálada okolí zmocňuje jeho duše. Vpadla náhle v její mlhy šerého smutku jako ty paprsky sluneční do

kalných vln a zažehla je svým světlem. A postupovala vítězně všemi směry, rozháněla nevlídné oblaky a do všech koutů rozsévala svůj jas. Nejprve zapomněl zcela sebe, svých starostí a trudů a cítil se býti částečkou svého okolí, nepatrným statistou živého obrazu, krůpějí v řece krásy. Pak se v něm vztyčilo sebevědomí a měl chvíli dojem, že ten vábný rej kolem něho rozvíjí se pouze k vůli němu, jako defilé armádních sborů před očima nějakého panovníka. Stál u samého zábradlí paluby a ohlížel se na všechny strany, dychtiv zachytiti to všecko a vtisknouti nesmazatelně v paměť.

„To je loď, která mne doveze domů," vyrušil ho Američan, ukazuje na parník, jenž se kolébal o samotě na vlnách, vyleštěn a hluboko ponořen. Z jeho komína trousil se pramének dýmu, a na palubě přecházelo několik námořníků, konajících vážně jakési přípravy.

Malíř se díval se zájmem na tuto loď, jež se mu zdála býti příliš malou na tak dalekou cestu. Jímala ho trochu závrať při představě širého moře, bičujícího její boky mocnými vlnami. Současně však zaťukala na bránu jeho vědomí nesměle touha, vstoupiti také na její palubu a odplouti s ní do dálky.

„Kdy odjedete?" otázal se, aby něco promluvil.

„Zítra v poledne."

„Jak dlouho trvá plavba?"

„Dvacetosm dní za příznivých poměrů."

„To je asi hodně fádní ztráviti tak dlouhý čas na lodi?"

„Arci. Tak asi. týden to člověka dost zajímá, ale pak se stává plavba zdlouhavou, a čas hrozně pomalu ubíhá."

Železný dok se přiblížil, rozsáhlá plující dílna. Na jeho kraji stála loď s otevřeným bokem.

Obrovský plynojem hověl si na břehu na sluníčku, a naproti žlutaly se petrolejové bassiny jako hejno jeho mláďat.

Vraceli se podél břehu a zastavili u objemného jihoamerického parníku. Spuštěny železné schůdky, a cestující parníčku ztekli palubu „Guayany". Rozběhli se všemi prostory lodi, procházeli úzkými chodbami, prohlíželi si maličké kajuty s loži, umístěnými nad sebou, kuchyni, jídelnu, kotelnu, strojovnu i nehostinné podlodí, kde chudí cestující tráví své noci bez pohodlí, stísněni jako zvířata v dobytčím vagoně. Odporný, pronikavý, teplý zápach naplňoval celé nitro lodi.

„To je stinná stránka všech lodí naší linie," podotkl Američan. „Ještě nejlepší jsou ty, které vezou obilí, a nejhorší, které mají náklad koží, jako tahle."

Vrátili se na svůj parníček, a brzy po té seděli Lamač s Američanem na verandě hotelu, stojícího vysoko na břehu řeky.

Dívali se s této výše na přístav, jenž se rozkládal pod nimi. Polední slunce tepalo vodu tvrdými paprsky, vykřesávajíc z její plochy žhavé jiskry. Lodi jezdily sem a tam a různobarvé jejich vlajky, ozdobené kotvami, kříži, hvězdami, třepetaly se ve vzduchu. V dáli rýsovaly se nad rameny řeky uzounké mosty, jako lana napjatá mezi oběma břehy.

Malíř v duchu srovnával. Tento obraz přístavu, plný ostrých čar, světla a barev, neměl stínu podoby s jeho temnou, dráždivě tajemnou

vidinou včerejší noci. Ale i takto byl velmi, velmi půvabný a skvostnou předlohou pro umělce.

Odpoledne navštívili zoologickou zahradu, kde Američan upozorňoval svého druha před klecemi různých zvířat s mírným úšměvem: „Hleďte, také obyvatel jižní Ameriky.“

Tak zažil Lamač ve společnosti Američanově příjemný den, plný nových dojmů a zajímavých hovorů. Američan líčil mu poměry své vlasti a dojmy ze svých cest. Mluvil klidně, skromně, ale určitě, jako člověk dosti širokého vzdělání a samostatného úsudku, bystrý pozorovatel, ne citlivě poetický, také však ne docela prosaický. Byl majitelem knihtiskárny, navštívil odborné závody v Drážďanech a Lipsku, a výsledek byl, že se rozhodl vyházeti všechy svoje litery a zavésti normální písma evropská.

Když se večer procházeli po městě, zastavil se Američan před výkladem ženských šatův, jehož ceny budily jeho podiv.

„Ne, jak vy máte v Evropě tohle zboží laciné! Věříte-li, že jsem koupil v Paříži velmi pěkné boty za pouhých devatenáct franků? A tento plášť zde, pětatřicet marek! U nás stál by dvakráte tolik. Takový plášť musím ještě zítra koupit, abych přivezl něco domů.“

„Vy jste ženat?“ otázal se malíř.

„Ach ne; ale žiju s jistou mladou vdovou. Vydržuju jí pěkný byt a platím jí jistý obnos měsíčně, začež ona je povinna zachovávati mi věrnost. Docházím k ní, kdy se mi zlíbí. To je mnohem příjemnější poměr než manželství, dva lidé si tak nesevšední, jako když žijí stále ve společné domácnosti. A kdyby se mi jednou znechutil, nic mi nevadí, abych jej nezrušil.“

Lamač se lehce zachvěl. Slova Američanova zavadila o nezhojenou posud ránu v jeho duši. Rána zabolela a začala krváceti. Díval se upřeně do výkladní skříně, jakoby ho tam něco kdo ví jak zajímalo. Pak šel zamyšlen po boku druhově, odpovídaje roztržitě a nevhodně k jeho řečem. Pojednou se vzepřel a upadl v opak. Jal se mluviti, mnoho mluviti, stále, rychle a živě, o všech možných věcech, přeskakuje mžikem na nový myšlenkový terrain, sotva že byl předešlým chvatně proběhl. Jakmile došli konce ulice, zahnul ihned do druhé, udržuje úsilovně ohníček hovoru a oddaluje návrat do hotelu, ačkoli se blížila půlnoc a ulice pustly. Snažil se ze všech sil zapuditi vzpomínku, jež se drala všemi vchody v jeho vědomí.

Nezapudil.

Jen ulehl ve svém pokojíčku, přišla zavřenými dveřmi. Ne, marné protesty! Ani slova! Jsem tvou paní! Pokynula rukou, a pokoj se rozšířil i prohloubil. Nábytek se změnil. A zase stáli proti sobě; o n a u okna, jaksi menší než jindy, zkroušená leknutím a studem, o n u stolu vzpřímený, bledý, s planoucím zrakem. A zase zněla pokojem jeho slova, prudká, přerývaná, rozpálená hněvem.

„Jsem toho už syt, slyšíš? Všecko jsem ti obětoval, své umění, své naděje v budoucnost — všecko, co jsem měl. Ale nenechám se mučit, uštvat starostmi, chci spát a chci mít chvíli klidu. Ty dluhy... neopovaž se vícekrát! Neplatím víc ani krejcaru. Pracuji jak umím a kolik

vydržím a dám ti všecko. Co chceš ještě? Hleď vyjít, žijí lidé s menšími příjmy. Nebo chceš-li mne dohnat k zoufalství — věř mi, není k tomu mnoho třeba".

A zase jen ten třesavý vzlykot mu odpovídal.

Posadil se na loži a vytřeštil oči do tmavého pokojíku.

A Vzpomínka vstala a kývla po druhé. Nábytek zmizel. Jen otevřená rakev stojí na katafalku, a na ní na podušce spočívá ženská hlava. Žlutavá pleť, zavřené oči, pootevřená ústa; ve tváři ten výraz naivního údivu, jaký dodává smrt mladým, náhle zkoseným bytostem. Ve hlavách stojí Výčitka, zahalena šedým pláštěm; její pronikavé oči upírají se přes modlitební knížku na něho a ukazováček její pravice pozvedá se hrozivě. Svíce hoří. Kdesi za dveřmi ozývá se sesláblý, stařecký pláč. Se stěn dívají se stydlivě obrazy bez rámců, plody promarněné práce, které nelze proměniti v chléb . . .

Tak se valily jedna přes druhou známé ty vzpomínky, zadržené na několik okamžiků hrází zevnějších dojmů, se silou, zdvojenou odpočinkem. Ano, na chvíli zadržet se dají, přehlušit, zaplavit; ale usmířit, utišit? Jak? Projel-li několika neznámými krajinami, ponořil-li se na několik hodin v ruch cizího světa, jaký to mohlo míti vliv na jeho osudy? Mohlo vše to změniti něco na událostech poslední doby, na jeho uměleckém úpadku a na smrti jeho ženy? Na jeho úpadku! Neboť byl nyní tak přesvědčen, že je se svým uměním hotov, a že jeho „Poslední píseň" je jen karikaturou jeho snu. A ona, již tak neprozřetelně přijal na svou vetchou kocábku . . .?

„Znelíbí-li se mi tento poměr, nic mi nevadí, bych jej nezrušil. Haha . . . Nic! A ona — na ni se neptal. Jsme všichni stejni. Sobci. Před očima jen své vlastní snahy, touhy, záliby, a jim se musí podrobiti všecko. Má-li také žena nějaké . . . co je nám po tom? Až když je pozdě . . ."

Ach, co na tom všem mohla změniti hrstka nových dojmů, které dnes a včera zažil a které ještě zažije. A moře samo? . . . Nebylo by lépe, kdyby se vrátil domů?

Domů . . . domů . . . kam to je? Do oněch pustých pokojíků, kde každé chvíle zazní šust jejího šatu, její slovo, její zpěv, její poslední výkřik? Do té chudé dílny venkovského fotografa, kde ubil svůj talent?

Moře . . . Ohromná massa vod — nic víc! Nebylo bláhovostí čekati od něho nějaký zázrak?

Bylo mu nevýslovně těžko, když se rozloučil s touto poslední nadějí. Nemohl vydržeti na loži, šel k oknu a zadíval se ven. Nic . . . jenom několik světélek pomrkávalo ve tmě, a táhlé výkřiky hlásnic zvyšovaly jen smutek okolí. Byly tu tytéž kroky jako včera, nebylo však fantasie, která by je spojila v celek a vdechla mu život. Vrátil se zase na lože, ulehl na znak a hleděl tupě na sešlý strop — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Seděli zase spolu na terase hotelu. Řeka usmívala se v objetí nesmělých paprsků rána.

Američan srkal v přestávkách kávu a účtoval se sklepníkem s klidem člověka, jenž nemusí počítati s každou markou. Malíř hleděl zamyšleně na přístav. Byl bled, a jeho oči jevily stopy probděné noci.

Jeho jednodenní přátelství s tímto cizincem chýlilo se ke konci. Přátelství? Pah — episoda. Ale bude zase sám . . .

Sám! Jak mu zaznělo to slovo smutně v mysli jako úder umíráčku.

Podomek přešel mimo s nákladem zavazadel. Hosté se zdvihali. Také Lamač povstal.

„Kdy odjedete?“

„O půl druhé.“

„Nuže, přeji vám šťastnou plavbu a dojeďte zdráv. A kdybyste zase někdy přijel do Evropy, podívejte se k nám do Čech, navštívte Prahu.“

„Nu . . . Je Praha velké město?“

„Není z největších. Jen asi čtyři sta tisíc duší. Ale jak krásné! Šťastný rozmar přírody spojil se tu s tisíciletým úsilím člověka, aby stvořili umělecké dílo. Takový Hamburk vyjímal by se vedle ní jako špejchar vedle kathedrály.“

Obraz Prahy, jak ji vídal s temena Petřína, zachvěl se před ním jako fata morgana. A když zhasl, zdálo se mu, že panorama přístavu pozbylo barev a lesku.

Američan zpozoroval patrně jeho okamžité vzrušení.

„Přijedu-li ještě jednou do Evropy, jistě Prahu navštívím. Myslím, že tu nejsem naposled. A těším se, že se ještě někdy uvidíme.“

Vyměnili si visitky, stiskli ruce, a malíř spěchal po svahu k přístavu.

(Pokračování.)

Č. VLACH:

Kapitoly z okkultismu.

(Pokračování.)

Jacolliot byl rozhodným rationalistou, jemu bylo do duše protivno pobožnůstkářsky nadýmati se prázdným vzduchem, on i fakiry pokládal prostě za jongleury a vyhýbal se jejich představením. Konečně, jen aby dostál badatelskému svému úkolu, nechal povolati potulného fakira do svého domu. Fakir očekával ho, sedě skrčen na mramorových plotnách verandy. Jacolliot byl překvapen jeho vyhublostí, jeho bezmasým obličejem a polovyhaslýma očima, připomínajícíma modrošedé oči žraloků Velkého oceanu. Fakir zvedl se zvolna se země, přiložil ruce k čelu, poklonil se a zamumlal sípavým hlasem: „Uctivý pozdrav, pane! Jsem Salvanidin-Odéar, syn Kanagarejen-Odéara. Nesmrtelný Višnu ostřez tvé dny!" - „Buď pozdraven Salvanidin-Odéare, synu Kanagarejen-Odéara, kéž bys zemřel na svatém břehu Tukangy, a kéž by tato transformace byla tvojí poslední!" -- „Guru naší pagody řekl mi dnešního jitra: jdi na zdařbůh podle polí rýžových a sbírej zrna! Šel jsem, ale Ganeza, ochránce pocestných, zavedl mne k tobě. Co si přeješ ode mne?" — „Slyšel jsem, že dovedeš v pohyb uvésti neživé věci, aniž bys se jich dotekl; rád bych viděl tento zázrak." -- „Ne, Salvanidin-Odéar této moci nemá, ale on bude vzývati duchy své, aby mu k ní pomohli." — „Nuže, vzývej duchy, Salvanidin-Odéare, a ukaž mi jejich moc." -- Po těchto slovech posadil se fakir na zem a postavil čarovný bambusový proutek se sedmi uzly mezi své skřížené nohy. Na to požádal, aby přinesl sluha sedm malých hliněných hrnků, naplněných zemí, a rozestavil je do řady na dva metry před něho. Do každého hrnku poručil vstrčiti prut, dva lokte vysoký, a prutem provléci libovolný lupen tak, aby, sjeda po prutu dolů, hrnek jako poklice přikrýval. Když se to stalo, zvedl ruce nad hlavu a promluvil toto zaklínání: „Všecky moci, které bdí nad duchovním principem života a nad principem hmoty, ochraňujte mne před hněvem duchů zlých, a nesmrtelný duch Mahatatritandi, který jest ve třech podobách, nevydávej mne pomstě Džinově." Nyní napřáhl ruce proti hrnkům a upřev k nim i zraky, seděl nepohnut jako v ztrnutí. Jen rty jeho časem se zachvěly. Náhle pocítil Jacolliot, že lehký větřík probíhá jeho vlasy a tváře mu ovívá, ač lehké záclony, zavěšené mezi sloupy verandy nepohnuly se ani nejméně. Tento úkaz opětoval se vždy po krátkých intervallech. Asi po čtvrt hodině zachvěly se náhle lupeny na hrncích, vystouply zvolna po prutech vzhůru a snesly se zase na hrnce. To opakovalo se několikrát. Jacolliot neviděl nijakého spojení mezi hrnci a fakirem a nemohl si úkaz nijak vysvětliti. Kázal odnésti hrnce a upravil celou hru znovu vlastníma rukama. Vzal z kuchyně sedm sklenic s podnožkami, sám naplnil je hlinou v zahradě, sám uřízl proutky a natrhal fíkové lupeny. Postavil sklenice dál od fakira, nejméně na čtyři metry,

a vyzval jej, aby pokus opakoval, dovede-li. Fakir, který byl za příprav zcela netečně podřimoval, vztáhl ihned ruce proti sklenicím, a za necelých pět minut k úžasu Jacolliotovu počaly lupeny stoupati a klesati. Opakovali to několikrát, užívajíce různých látek a různých method, ale účinek dostavil se vždy. Asi po dvou hodinách tázal se fakir: „Nežádáš už nic od neviditelných? Řekni, dřív než se od nich odloučím!“ Jacolliot slýchal, že užívají spiritualisté abecedy k dotazům duchů, řekl tedy fakirovi, že by tímto způsobem chtěl duchy jeho zkoušeti. Měl po ruce malou tiskárničku a určil, že bude vybírati z ní na zdařbůh typy písmen a číslic, mysle si při tom na zesnulého přítele, jehož jméno duchové mají uhodnout. Táhl třináctkrát, aniž by se lupeny byly pohnuly; při čtrnáctém tahu však, jenž vynesl písmeno A, vyletěly vzhůru až k samým koncům hůlek a spadly zase zpět. Tak pokračoval Jacolliot a dostal na konec přesně větu, již měl na mysli:

Albain Brunier, mort à Bourg-en-Bresse, 3. Janvier 1856.

Jacolliotovi zatmělo se před očima; byl tak rozrušen výsledkem svého pokusu, že nemohl téhož dne v seanci pokračovat. Pracoval s tímže fakirem ještě asi 14 dní. Fakir dokázal, že páví péro osmdesátikilové závaží udrželo v rovnováze; věnec, jehož se dotekl, vyletěl do výše; různé zvuky ozývaly se v podlaze a ve stěnách, neviditelná ruka psala do vzduchu zářící znamení atd. Nějakému podvodu nebylo možno přijíti na stopu. Fakir vedl si velmi skromně a byl tak ochotný a prostý, že Jacolliot náklonnosti ba úcty odepříti mu nemohl.

Jacolliot domnívá se, že v přírodě a v člověku, který jest atomem světa, nezměrné síly jsou uloženy, jež, až určíme jejich zákony, odhalí nám věci a umožní výkony, o nichž dnes sotva sníti dovedem. Mohlo by se ovšem namítati, že Indové nedovedou vysvětliti příčiny úkazů, jež znají snad již tisíciletí; ale nutno míti na mysli, že bráhmané, lidé vysoce nábožeňští, sklánějí vše pod niveau svých dogmat, a že tudíž vůbec nepřistupují k vědeckému řešení; vždyť ve středověku ani u nás jinak nebylo. V indických pagodách znali již pra-pradávno sílu páry, a přece tam nebylo parostrojů, znali přemnohé jevy elektřiny, a přece neměli telegrafů, jež ostatně i u nás za onoho času velmi učenými společnostmi nazvány byly humbugem.

Jacolliot rozpakoval se tiskem uveřejniti spis, napsaný v Pondichery, obával se, že mu vytýkány budou zaujatost a nekriticism; přišel mu však do rukou známý článek Crookesův o psychické síle, uveřejněný v „Quarterly Journal of Science“, v němž slavný anglický chemik na tutéž záhadnou sílu v člověku usuzuje, již on jenom byl předvídal podle svých zkušeností, a tím osmělen byl připojiti ku knize i následující vypravování, jež zdálo se mu s počátku až příliš na sensačnost namířeno:

V roku 1866 přibyl Jacolliot do posvátného indického města Benaru. Líčí s nadšením nádheru tohoto poutnického místa vyznavačů brahmanství, jeho bohaté chrámy, nesčetné minarety Mohamedánů, zvedající se mezi rozlehlými paláci, mohutné chaby, kvádrová schodiště, spadající k řece Gangu, na jejíchž březích rozloženo jest město v délce asi 8 kilometrů. Vysoká nábřeží, terassy, dlouhé arkády, podepřené skvostně tesaným sloupovím a mezi tím bujná zeleň baobabů, tamaryšků a banánů,

zpestřená květnými hrozny. Mohamedanské a indické stavitelství sloučilo se zde v podivuhodnou harmonii, a tato harmonie přešla i na vyznavače obou kultů náboženských, provozujících zde svorně neobyčejně bohaté obchody.

Jacolliot usídlil se v paláci známého mahratského knížete. Stává se totiž často, že indičtí velmožové k stáru usídlí se v Benaru, aby zemřeli na březích Gangu, a popel jejich smísil se se svatými vodami. Jiní bohatci najímají alespoň poutníky, aby popel jejich zesnulých do Benaru přenesli a zde za příslušných ceremonií pohroužili do vody. A tomuto zvyku vděčil Jacolliot, že seznámil se se znamenitým fakirem Kovindasamym, který přišel do Benaru z Hindostanu s popelem malabarského obchodníka. Tohoto fakira nechal si kdysi Jacolliot přivésti do své komnaty a zvídal na něm, dovolí-li mu otázku. „Slyším," odpověděl fakir. „Nevíš, je-li v tobě zvláštní nějaká síla, když konáš své faenomeny, a nepozoroval jsi při tom nikdy nějaký neobyčejný pocit ve svém mozku nebo ve svých svalech?" — „Není to obyčejná síla, co působí," odpověděl Kovindasamy, „volám duše svých předků, ony jsou silou, a já jen jejich nástrojem." Tak odpovídají fakiři všichni. Jacolliot požádal jej tedy, aby mu něco ze svého umění ukázal. Uposlechl bez námitek. Posadil se obvyklým u nich způsobem a napřáhl ruku směrem k veliké bronzové vase, naplněné vodou. Za málo minut zakolísala vasa a blížila se zvolna ke kouzelníku. Zároveň ozývaly se zvuky, jakoby někdo do ní zvonil kovovou palicí. Čím vasa docházela blíže k fakirovi, tím byly údery hlučnější a četnější, až zněly na konec, jakoby na kovovou střechu dopadalo kovové krupobití. Jacolliot vyžádal si, aby směl produkci říditi, a fakir k tomu přivolil. Nyní děl se pohyb vasy, a děly se údery zcela podle vůle Jacolliotovy rychleji neb pomaleji, ba zvuky provázely ve zcela přesném tempu hrací stroj, jejž nechal sehráti nejprv valčík z „Čarostřelce" a potom pochod z „Proroka". Všecko dělo se před komnatou na malé terasce, z níž byl výhled ke Gangu, a vasa, i prázdná, byla tak těžká, že ji sotva dva muži unesli. Fakir povstal a dotkl se okraje vasy konci prstů; vasa rozkolébala se mocně, nečiníc pražádného hlomozu, když patou narážela o stukovou podlahu. A ani voda nešplýchala; jako by byla držána ve vase mocným nějakým tlakem. Při tom pozvedla se vasa několikrát od podlahy a klesla zase bez patrného nárazu.

Druhého dne dostavil se fakir zase. Jacolliot získal si jeho náklonost tím, že mluvil tamulštinou, mateřštinou jeho, jíž lidé v Benaru nerozumějí, a že s ním hovořiti mohl o zázračné vlasti jeho, plné starých památníků i přerozkošné vegetace, a o tajůplných kryptách pagody trivanderamské, v nichž fakir zasvěcen byl do svého umění. Toho dne postavil se Kovindasamy k nádobě, zase až po kraj vodou naplněné, a vztáhnuv nad ní ruce, aniž by se jí dotýkal, ztrnul ve svém zaklínání. Skoro celou hodinu nic se nedělo; potom však začala se voda vlniti, zprvu jemně, při čemž i jemný, občerstvující vánek z ní vycházel, dále silněji a silněji, až konečně klokotala jako v plném varu a ještě později bouřila tak, že vlny na dvě stopy vzhůru šplýchaly. Jakmile fakir od nádoby ruce oddálil, utišila se voda, sotva je zase přiblížil, rozvlnila

se znovu. Vyžádal si nějaký nevelký proutek, Jacolliot podal mu neoříznutou tužku, a on položil ji na vodu. Tužka otáčela se po jeho prstu, jako magnetická jehla po železe. Dotkl se jí uprostřed velmi jemně svým ukazováčkem, a tužka za malou chvíli ponořila se zticha až na dno nádoby. Na to vyžádal si hůlku Jacolliotovu, postavil ji před sebe a položil ruku na její knoflík, maje při tom oči k zemi sklopeny a mumlaje své říkání. Za krátko vznesl se zvolna až asi na dvě stopy od země a setrval ve vzduchu plných 20 minut, sedě se skříženýma nohama a rukou o hůlku se opíraje. Podobal se bronzovým soškám Buddhy, jaké Evropané z Orientu rádi na památku přivážejí.

Když Hindu toho dne odcházel, slíbil Jacolliotovi, že v noci, až posvátní sloni v pagodě Šivově na měděných kotlích půlnoční hodinu odbíjeti budou, vzývati bude duchy jeho předků. Že přijdou na návštěvu k němu, Jacolliotovi, a že mu dají znamení. Jacolliot, který bydlil sám v sedmém patře paláce svého hostitele, jež snadno celé dalo se pomocí zvedacích schodů uzavřít, odeslal všecky sluhy na noc pryč, vyzvedl schody a prohledl pečlivě všecky komnaty. A o půlnoci slyšel opravdu několik úderů na stěnu světnice, náraz o skleněný zvon, jenž visací lampu chránil před komáry a můrami, a praskot v cedrových trámech stropních. Vyšel na terassu do rozkošné stříbrné noci, jaké v našich krajích neznáme, a uviděl dole pod nábřežím černou postavu, skloněnou nad vody Gangu, jež lesklým kobercem střely se uprostřed spícího města. Byl to fakir trivanderamský, modlící se za pokoj mrtvých.

Jacolliot znamením, která slyšel, velké závažnosti nepřikládal; ač nemohl vysvětliti si, jaká síla jest činna při produkcích fakirů, nevěřil přece, že by mohla býti odvozena od duchů jejich předků; proto na druhý den podotkl Kovindasamymu poněkud uštěpačně: „Znamení, která jsi mi oznámil, udála se opravdu. Ó, fakiři jsou lidé dovední!“ — „Fakir není nic,“ odpověděl tento nejvýš lhostejně, „fakir odříkává mentramy, a duchové slyší.“ — „Máš tedy moc i k duchům cizím?“ — „Duchům nikdo poroučeti nemůže.“ — „Proč tedy poslechli tvého zaklínání duchové Francouzův? Vždyť nejsou ani ze tvé kasty.“ — „Na onom světě není žádných kast.“ Fakir nedal se nijak zviklati ve svém přesvědčení. Posadil se s podloženýma nohama na bambusovou stoličku a skřížil ruce na prsa. Po chvíli vznesla se stolička i s fakirem a přeplula ve vzduchu až na druhý konec terassy i zpět. Tato procházka opakovala se k žádosti Jacolliotově několikrát. (Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.
Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.
V PRAZE 1903.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Nové desky votivní.

LAODAMIE.

Ve středu nahých bohyň svých a tors
titanů, polobohů, charitek
dlel sochař Krates v dumy pohřížen.
Dnes nová táhla velká vidina
přes duše jeho snivé zrcadlo,
již v hlínu umnými chtěl prsty zhníst
a v mramor přenésti pak zářivý
údery svého dláta. Svatvečer
jest každá taká chvíle početí
a mistru slavně v duši bylo dnes,
chtěl sobě žíti, návštěv nečekal.
V tom ozvaly se rány na dveře
a než se nadál, již se rozlétly,
a na prahu se žena zjevila.
Šat bílý halil ji, i strhla závoj,
a sochař viděl státi před sebou
tu, kterou vladařkou svou zváti měl,
již v hloubi srdce ctil však bohyní
a zbožňoval již od let potají,
Laodamii, Protesila choť,
jenž nedávno, dnů tomu asi pět,
na výpravu se vydal k Iliu
s Agamemnonem, králem králů všech.
I stála před ním v hrdé kráse své
ta, jejíž příchodu se nenadál,

k níž toužně z dálky zraky obracel,
jak visionů nočních na obraz.
Vstal udiven a sotva uklonil
skráň v úctě, chvatným hlasem pravila:
„Ty omluv, mistře, laskavě můj chvat
i prosbu mou. Den šestý zaplanul,
co, jak ti známo, v dutém korábu
choť odjel k Troji s Agamemnonem,
těch dnů pět bylo mi však věčností,
mně dýchat nelze, žíti bez chotě,
víš sám, jak dráh mi Protesilas můj.
Mně všady chybí, musím umříti,
když nevrátí se mi, jej musím mít!"

— Co mohu já v tom, nevím, vladařko!
děl trpce Krates, já jen pouze vím,
že kdybych na jeho byl místě sám,
sta Ilionů, ba co dím, ni tisíc
by nepohnulo mnou, bych prchl v dál
za nejistým od jistých vděků tvých.

— Ty myslíš? Snad mne vskutku neměl rád,
že mohl jít. Však já ho miluji,
jak byl by zde, a k tobě přišla jsem,
bys pomoh mi . . .

— Já paní? Nevím, jak.

— Jsi přece sochař. Starou báji znáš
o Pygmalionu, jak soše své
svou láskou život vdech . . .

— A zšílel pak.

— Že zšílil? — Co to pravíš? — Ať si zšílil,
však na konci jí přece život vdech
a na tobě to žádám, umělcem
když nazýváš se, vrať mi manžela.
Tys dobře znal jej, tváře každý rys
i údů tvar i pohyb, chůzi, kyn,
jej z mramoru mi vyteš, jakby živ,
než od břehů se vrátí Skamandru,
chci aspoň jeho sochu milovat.
Co vraštíš skráň? Viď, že mi vyhovíš?
Já sama ruku tobě povedu,
když bude chvět se v hlíně podajné,
tvar jeho těla měkký sledujíc,
znám všecko na něm jako na sobě.
Nuž, slib mi to — ba raděj začni hned.
Ó, prosím, neváhej, mám kleknouti,

ty tvrdý muži, v prach snad před tebou?
Ó, začni s prací!“ —

Krates mlčky stál,
vous prsty propouštěje zamyšlen,
pak zvolna, kapky s číše zlacené
by padaly, s rtů moudrých sjel mu hlas:
„A co s tím, ženo pošetilá, chceš?
Já mohu vždy jen kámen tobě dát,
nechť podobu i tvar má manžela,
přec kámen bude, kámen zůstane!“

— „Což neobživla Pygmalionu,“
zas v odvet děla žena nezdolná,
„na prosby jeho socha kamenná?
A myslíš, vášně že jest ve mně míň
a touhy smělé, žhoucí, nadlidské,
i kámen oživit, mu vlíti dech,
by odpověděl vroucím polibkům?
Ať zšílím třeba jako Pygmalion,
mám lásky dost i vášně, touhy dost,
co k tomu třeba. Hlína čeká tam,
nač umné prsty mají zahálet,
kde hynu žízní? Sama podávat
ti budu hlínu. Sedni sem a tvoř,
já povedu tvé prsty, dobře znám,
kde hustší kštice, lebky hrboly
kde výš se pnou, kde skrání linie
se čistá jemně k uchu obrací.
Tak, rychleji — ó, díky, rychleji!
Ó, ty mi vracíš život, příteli!“

Tak byla vášeň její bouřlivá,
že maně Krates musil poslouchat
a začal, zprvu zcela nahodile,
tvar hlavy hníst na trupu kolossa,
však než se nadál, hlava byla tu
s tou bujnou kšticí, kterou dobře znal,
nos přímý, královský, ret masitý
a mocná brada, plna síly, vůle
a tahy plné zhrdy, on to král,
on Protesilas na loď vstupuje,
jenž řekl, přísahaje: „První já
se musím dotknout břehu Skamandru,
bych měl tam zhynout!“

— „Dále, mistře, dál!
Teď k hrdlu spěš a tuří šíji, tak,
tvé prsty povedu.“ A Krates tich

ji sledoval, tak vášně horký dech,
jímž sálala, jej schvátil v chvíli té,
že nozder jejich cítil hrozný žár,
že jak se k němu ukláněla, níž
by vedla křečovitě jeho prsty,
on cítil na své hlavě vlniti
se mocná její ňadra královská,
ta ňadra bohyně, po kterých sám
již leta bezúčelně toužil! Žel,
teď cítil je, leč byla křídlo mu
při horké práci, zraku neodvrátil,
jen bláh se zachvěl, královny když prs
jen mimochodem zčeřil jeho vlasy.
A dále prsty letly zimničně,
a rostl král pod rukou sochaře,
jejž štvala žena v závod divoký.
Než večer v stínech svých se sklonil k zemi,
byl Krates hotov — jako živý stál
zde Protesilas v mužné kráse své,
jen přilba chyběla mu na hlavě
a krátký k stehnu meč. V tom královna
jak podťata se palma shroutila
ku soše z hlíny, slzí horký proud
jí s tváří tek' a ňadra sténala:
„Ó, miláčku, ó, choti! Ó, žij zas!
Ó, vrať se mi! Ó, bože Erebu,
tam jestli padne, jednou propusť jej
ze stínů změti, z asfodelských niv
na jednu pouze noc, jen na jednu!
Což neslyšíš mne, vskutku jsi jen hlína?
Ó, vrať se mi!“

A v prachu svíjela
se, lomíc rukama, že Krates víc
to snésti nemohl a po špičkách
se odplížil a z dílny vyšel ven.

Již večer byl, když navrátil se zas,
tma byla v dílně, rušit nechtěje
bol královny, šel tiše jako dřív
a stanul vedle sochy v pozadí
v své bílé říze. Socha splynula
do stínů večerních, jak vedle stál.
V tom hlavu nazvednula královna
a vidouc pohnouti se sochaře
a vidouc bílou řízu, vykřikla:
„On mrtev jest, a Bůh mne vyslyšel,
bůh mi jej vrátil, nuže, choti, pojď,
na jednu noc, nás obou poslední!“

A sochaři se k nohám skácela,
chtěl zvednout ji, leč marně, bez hnutí
zde dlela mrtva, teď, když zváti svým
moh' žití svého nejkrásnější sen,
zřel v tahy mrtvole.

I zachvěl se,
sáh' po kladivu, v koutě ležícím,
a jedním páže mocným rozmachem
v prach skácel dílo svoje, cítil v tom,
že nejlepší svou práci drtí sám
tou každou ranou — Co však teď mu svět?

—

KRÁL NUMA.

Král Numa sotva v lože leh',
stín světlý viděl stát v svých snech,
jak promluvit, se zdálo, chtěl
a jasem větším jen se skvěl.

Král žrece k sobě zavolal,
co znamená ten stín, se ptal.
„Chce," děli, „s tebou mluvit bůh."
— Ať mluví tedy! Nejsem hluch.

Když noci hlavu složil v klín,
stál před ním zas ten světlý stín,
byl světlejší a silněj kmit,
král cítil, že má za ním jít.

I poslechl, se z lože zved',
za stínem kráčel, kam jej ved',
šli do hvozdů přes tes i sráz,
až králi po těle šel mráz.

U Nemi skalin ve klíně
tam zela u vod jeskyně
a bydlila v ní Sibylla,
však tenkrát stará nebyla.

Ta vyšla rychle králi vstříc,
jak ohněm planula jí líc,
tím jasem, který viděl v snách,
byl zkvětlých jabloní to nach.

Kdo přichází, se neptala.
„Buď vítán, králi," šeptala,
„sám Apollo tě poslal sem,
buď, králi, jeho zástupcem!"

— Já zástupcem být boha mám?
— Před chvílí tady stanul sám
a mluvil se mnou, mnoho děl,
co dělat máš, mi pověděl.

Slyš, předchůdce tvůj Romulus
byl silný král, však neznal Mus,
a neznal rovněž gracií,
jež v život květy uvíjí.

On mohutných znal páží sval,
kterými krotil vzdor a spjal,
a různé prvky v celek slil,
však v jádru hrubý barbar byl.

Tys měkčí duše plamenná.
On hlas byl — ty buď ozvěna!
On síla byl — měj lahodu,
dej bohy svému národu!

Když za stínem jsi světlým šel,
zda's listí šeptat neslyšel?
To nebylo, leč v jeho chlad
skryl šept se Dryad, Oread.

Pod nohou tvojí praskla klest,
ty domníváš se? Faun to jest,
za skály rohem v ohně žár
si Cereřin kýs hází dar.

Co v sítí ruchu za šera,
netryskla rybka z jezera?
Dost možná, ale jistě skryl
se před tebou v něm tanec vil.

A čím ti zvučel v cestu háj,
to velký Pan hrál na šalmaj,
a světlý jenž šel s tebou stín,
byl Apoll sám, tys jeho syn.

Já matka tvá jsem, Sibylla,
a vždy jsem stará nebyla,
před časem Bůh sám ke mně vzplál
a vášnivě mne miloval.

Sem chodil do té jeskyně
a sedával mi na klíně,
mně rozplítal a splítal vlas
a v duši lil mi zlatý jas.

Já vyslyšet jej nechtěla,
já příliš dobře věděla,
že kdybych měla se mu vzdát,
bych musila se starou stát.

Že kdyby slíbat měl můj ret,
já musila bych umřít v sled,
leč velký Apoll, že bůh byl,
v má ňadra vděk i vášeň lil.

Kdys v plachých se mnou lásky hrách
se ptal, líbaje tváří nach,
co přála bych si slíbaná,
kdyby směl líbat do rána.

Já řekla: „Tolik let chci žít,
co písku mohu v dlaň svou vzít.“
— „Nuž, má se stát,“ děl s úsměvem,
já plničkou hrst vzala jsem.

Skrz prsty padal písek ten,
co on mne líbal roztoužen,
leč cítila jsem, slyš tu zvěst,
jak zrnko každé těžké jest.

A když se hlas můj chvěl a třás,
„Ó, nediv se,“ děl, „to je čas,
ó, nediv se,“ bůh ke mně řek',
„to každé zrnko lidský věk!

Za dnešní noc, za její svit
v můj život, budeš dlouho žít,
však větší bude zrnek tíž,
čím víc jich spadne v klín tvůj níž.

Neb s bohy těžko jest i hrát,
jest osudem, je milovat,
je těžko unést přízeň jich
a nepoznat, co vina, hřích.“

— „Ach, co jich hostila má dlaň,
než jedno spadlo času v daň,
tys zrodil se a v muže vzrost . . .
Ach, co má zrnek budoucnost!

By lehčí byly, k tomu hleď,
tož ku Přírodě lid svůj veď,
ty její taje uč je znát
a znáti, již jest míti rád.

Uč, hmota sama nebyla
by nikdy zlá a zavilá,
spíš podajná jest, a co máš,
to sám z ní zhněteš si a stkáš.

Boj není všecko, víc je mír,
nad mečů chřest je hudba lyr,
a věř, nad tuby strašný jek,
zní skotu hlasy s pastvísek.

Je život v světa nádheře,
ve hvozdech, v klasech, v jezeře,
sta, tisíc vře tam bytostí
a co jich — tolik radostí!

Číš žití po kraj nalita,
věř, nikdy není dopita,
pít můžeš každou v každý čas
a nový piješ rozruch zas!

Byls posud prostý — nyní věz!
Byls posud králem — budiž kněz!
A pochyb když tě stihne blud,
falešný v srdci zapuď stud.

Do lesů k matce pospíchej,
když churavíš, kde lék, se ptej,
jeť Sibylla, kdys Příroda
a moudrost vždy a lahoda.

Od bobra uč se budovat,
od pavouka se nauč tkát,
od včely snášet sladkost v kmen
a svátkem ti buď každý den!

Ctít uč se stáří, pohlaví.
Zda vidíš snad, že zastaví
se celý vesmír v práci své?
Tím k práci kol tě všecko zve.

Pak najdeš v sobě velký klid,
ty budeš blažen i tvůj lid,
co já zde budu stárnout již,
čím větší v prstech písku tíž.

Ó, věky! zřím vás před sebou
s tou prací, hanbou, velebou,
jak střídáte se v jas a stín,
jak písek věčna do hlubin!

Ó, synu, jdi a králem buď,
však čistou dlaň měj, čistou hruď,
až s ctí poneseš bílý vlas,
můj listím uslyšíš lkát hlas.

Pak budu vetchá stařena
a jen mých věšteb ozvěna
se bude třásti v lupení,
hnízd třepotu a zapění.

Dej lidu bohy! Nevíš sám,
co dáš mu tím, jen světlo tmám,
neb věz, kdo bohy v nitru má,
že loutnu tam i mitru má.

Má loutnu — básníkem jest, věz,
má mitru — neb je král a kněz,
vše ví, nečeká odpověď,
tož k bohům ty svůj národ veď!“ —

A zdivený než mohl syn
jí s láskou hlavu složit v klín,
již zmizela, jen luny jas
se po jezeře v dálku třás.

Vše kol se zdálo plam a květ,
plam — píseň, a květ — živý ret,
a hlasů tisíc: Život jsem,
se neslo vírem kolkolem.

A když se domů vracel král,
sám sobě větším být se zdál,
on světlo v snech svých neviděl,
neb živé sám teď v nitru měl.

CONVENEVOLE DA PRATO.

„Dík panu podestovi, pánům radním
i počestným a milým měšťěnínům
rodného mého města Prata vzdáti
chci za poctu, kterou mi připravili
dnem slavným, dnešním. Let stár osmdesát

já Convenevole, nazván de Prato,
let šedesát jenž učil v Carpentrasu
počátkům mluvnice a rhetoriky,
za básníka dnes byl jsem korunován,
byl podán svatý laur mi otci města
na radnici. Kypící zvedám pohár
a prosím, aby vlídně vyslechnuli
dík starce, nad hrobem již stojícího,
jenž celý život strávil v poctivosti,
dost často v bídě, ale nikdy bez Mus
ctné společnosti, který živ byl z dárků
od otců žáků svých a otců města
a vychoval tři celá pokolení
a mezi jehož nejlepšími žáky
byl Francesco Petracco Aretinský,
teď jako messer Petrarca znám světu.
To velká chlouba v dlouhé žití moje,
jež teklo v práci jen a odříkání
a jehož věnem jediné to bylo,
že od mladosti Olympické Musy
šly se mnou strmou drahou ku Parnassu,
že po dne vedru sladký střely chládek
na skráně spocené a pomahaly
mi napsat onu báseň mnohotvárnou
ve sklonu žití, o které já doufám,
že přenese mé jméno příštím časům.
Tu skladbu připomínat v tuto chvíli
vám, přátelé, by bylo, tázati se,
proč vavřínem jste zdobili mé skráně,
té pocty uznavše mne za hodného,
jíž přede mnou jen Alberto Mussato
byl účasten ve Padově a žák můj
na Kapitolu, jsem v jich kruhu třetím.
Tu báseň, kterou v kmetství svém jsem napsal,
dny prázdně trávě ve vašem zde středu,
jsem celým skládal žitím, žáčkům svojim
myšlenky její vštěpoval, by v krvi
jim živá kolovala, k velkým činům
je pudíc a z všech k tomu největšímu,
by Svatý Otec v posled uráčil se
ten Avignonský opustiti pelech
a vrátiti se v svatý ovčín Říma,
kde věrným pastýřem byl svatý Petr
a druzí po něm až do Babylonské
té smutné mezihry, již spískal Satan.
Co učil jsem, to za šedesát roků
v mých žácích žije, všichni Italové
že matky Romy věrnými jsme syny

a bratry Daciů a Scipionů,
rod jeden určen k slávě a ne k hanbě
a k svobodě, ne barbarům být v podnož.
Můj nejlepší žák, Francesco, sám stokrát
v svých dopisech to po mně opakoval
i v sonetech i eklogách svých napsal
a ústně řek' to králi Robertovi
i Karlu císaři, jenž palatinem
jej jmenoval, když navštívil jej v Praze,
co nemoh' chudý mentor quadrivia,
ten z Carpentrasu gramatikář starý.
Však sílu měl v své básni předvést Krista
se svatým Duchem, andělé i svaté
ku králi Robertovi s hlasnou prosbou,
by Romu schvácenou, tu sirou vdovu
zved z prachu, v kterém pohaněna leží,
kde ňadra v krev si drásá v hoři, s vlasy
lká servanými v okovech a v pláči
sve velké syny vzývá dávnověku,
své Bruty, Coclesy a Scipiony,
by vstali z hrobů plesnivých a matce
šli k pomoci, jíž przní bílou řízu
ta nevěstka, o které Dante zpíval,
jež s obrem páří se . . . Vy rozumíte!
Já latinským to napsal hexametrem,
však rýmovaným novějších dle vzorů
pro příští čas, ať jednou svědčí za mne.
A jestli tato pramice mi selže,
se dostat na břeh dálné budoucnosti
přes hřmící moře časů všech i dějů,
ten druhý zbude triumf mého žití,
má chlouba největší a moje pýcha,
můj nejlepší žák z Arezza, on messer
Francesco Petrarca! On vlasti zdoba
a naděje, on, velkých otců našich
jediný znalec, vůdce, mistr duchů,
miláček mocných, úžas kardinalův
až závist budící, papežů soudce,
syn nejsladší Virgila čaroděje
a Cicerona, řečníka a Laury
kouzelný pěvec sladký, Avignonu
zlá ohněm, sírou trestající metla.
Já starý gramatikář, starý básník
ku jeho jménu přivázal jsem svoje,
jak malý člun se k velké lodi váže,
by líp s ní projel útesy a bradla.
A že vám nelhu, nejlépe vám poví
sám Giovanni Colonna, arcibiskup

a kardinal, jenž loni pravil ke mně,
skrz Prato jeda, když jsem přivítal jej,
jak víte, s podestou a s pány rady:
„Aj, Convenevole, náš starý mistře,
zda nemýlím se, nebyl žákem vaším
náš božský Petrarca?“ — To děl tak vlídně
a líbezně a lichotivě pro mne,
že nebyl schopen jsem ni slova říci,
jen hlavou kývl jsem, co horké slzy
mi tekly přes tvář a já musil mlčky
ustoupit stranou, pohnut v hloubi duše.
To největší byl triumf mého žití.
Dnes druhý dostavil se. Apollina
jste laurem ozdobili skráně kmeta.
Dík za tu poctu, podesto i všichni
počestní Prata bodří měštěníni.
Já brzy umru, sedí osmdesát
let v týle mi, těch nezažene vavřín,
ni Petrarcův, a tož vás prosím snažně,
až umru, hbitě dejte o tom zprávu
z všech žáků mojich nejlepšímu, jemu,
jenž pěvec Afriky a pěvec Laury
mne jistě zná, jej poproste mým jménem,
by nápis napsal na hrob kostí mojich,
jež unaveny touží k odpočinku;
dva verše latinské snad zasloužím si
od mistra mistrů — Slibte mi to, drazí!
To měl jsem na srdci, to chtěl jsem říci,
a šťastně řekl, pozvedaje číši
na zdraví podesty a pánů z rady
a počestných všech Prata měštěnínů
za dnešního dne neobvyklou slávu,
za věnec vavřínu, tak pěvcům drahý,
já, Convenevole, nazván da Prato,
Petrarcův učitel a starý básník,
Mus přítel, za vše z duše děkující.“

KAREL SCHEINPFLUG:

Moře.

(Pokračování.)

Povel zazněl, šátky zamávaly, a „Prinzessin Heinrich“ vydala se na cestu.

Všichni cestující parníku byli v tu chvíli na palubě. Lamač stál na přídě a pozoroval vodu, lodi a břehy, jež se hnaly se vzrůstající rychlostí kolem nich. Byl poněkud vzrušen. Tedy již dnes, již za málo hodin splní se dávná jeho touha: uzří moře. Četné vzpomínky, které se poutaly k tomu slovu, vstávaly mu v mysli: romantické dojmy pirátské a robinsonské četby dětských let, pozdější marné pokusy o představu nekonečna a různé dojmy obrazů marin, které touhu po této představě nechávaly neukojenu. Umělecká část jeho bytosti jala se vyslovovati své námitky. „Nic, než ohromná spousta vody,“ opakoval si pochybnost včerejšího večera; „zdrcující velikost, ale velikost jednotvárná, bez složitosti a změny . . .“ Byl zachvácen dychtivostí a hned zas přáním odkladu, jako bývá při očekávání příliš důležitých událostí.

Chladný vítr vál mu zostra do obličeje. Vtiskl si klobouk hlouběji do čela a jal se procházeti po palubě, prohlížeje si cestující. Byli vesměs pěkně oděni a jevili veselou a bezstarostnou náladu výletníků. Muži měli nízké, ploché čapky a ženy peleriny na ramenou. Seděli na sedátkách na zádi paluby, stáli u zábradlí, procházeli se sem tam, vyhýbali se navzájem na úzkém schodišti, nakukovali okénkem do strojovny, kde vyleštěný parní stroj pohyboval tiše a pravidelně svými železnými táhly a bronzovými výstředníky. Lodní komín ho upoutal, krátký, tělnatý netvor; z jeho jícnu, širokého jako studně, valil se proud hustého černého dýmu, plazil se vzduchem jako ohromný had a rozpadával se za lodí ve špinavý oblak. Hlavou zazněly mu verše kteréhosi básníka, přirovnávající komín parníku ke štíhlé lady se vlajícím závojem; a toto porovnání vyvolalo mu na rty úsměv.

Řeka se zatím zvolna šířila a život na ní ochaboval. V přestávkách stále delších potkávali a doháněli jolly a bárky, z nichž každá druhá nesla nápis „Moeve“, a parníčky, které uháněly vesele po vodě nebo vlekly plachetní lodi proti větru. Za to na palubě život vzrůstal, kruhy

a kroužky se tvořily, a hovor zazníval na všech stranách. Dým z cigaret rozplýval ve vzduchu, a každé chvíle zazvonil někde ženský smích.

A řeka rostla, rostla... Břehy se rozestupovaly stále více, nížily se, bledly, pustly; někdy se jeden z nich vzdálil tak daleko, že se zdálo, že zmizí každou chvíli s obzoru; pojednou se však přiblížil několika prudkými skoky a vztyčil vyzývavě nad pustou plochu vodní skupinu stromů, střechu domu, komín továrny. Voda nabývala stále sytější, hlinité barvy a stále těžších a prudčích pohybů.

Lamač puzen nedočkavostí přecházel po palubě, zastavuje se hned tu, hned onde. Zdálo se mu, že skoro na všech cestujících postřehuje stopy téhož vzrušení, jehož sám byl kořistí. Vzrušení davu, stísněného v ulicích, kterými má jeti král. Všichni se byli shrnuli k zábradlí; zraky a kukátka upíraly se do dálky; mluvilo se méně, kratčeji a rychleji; členové rodin a přátelé se sblížili a sdělovali si své dojmy; oči žen prohlubovaly se neurčitou touhou, a tváře mužů nabývaly výbojného výrazu. Mladá žabka, do nedávna velice švitorná, leží teď na znaku v lenošce smrtelně bledá, s víčky mdlobně přivřenými a vzdychá úzkostně do bílého šátečku.

Levý břeh, třesoucí se nejistě v dáli, uzounký jako stuha, jako šňůrka, jako nit, zhasl pojednou nadobro. První signál fanfáry: král jede!

Vlny zdvihaly hlavy a potřásaly bílými kšticemi. „Hahaha, koráb!" křičely rozpustile. Houfy mladých odvážlivců vrhaly se s hlukem pod kola, zachycovaly jejich loukoti, prodíraly se jejich rameny, daly se jimi zdvihati a unášeti — a kola rozrážela vztekle jejich šiky, bušila do pružných a kluzkých těl a oddechujíce těžce razila si namáhavě cestu v před. Staré vážné vlny pluly nevšímavě mimo, kolébajíce se na znaku, a maličké vlnky pobíhaly škádlivě po jejich tělech. Tu se vztyčila vlna nad ostatní, výš a ještě výš, zastavila se na okamžik jako sloup, pak přetížena přehnula se v oblouku a vylila se do vody jako proud z chrliče kašny. Tam jiná se vyhoupla v kuželovitý kopec, zasvítila svým průsvitným vrcholkem a rozstřikla se náhle v tisíce kapek jako malá sopka. Tam běžela dlouhá řada vln v pravidelných kmitech jako prchající had, srazila se s druhou, zapotácela se nejistě a vysílena učinila několik drobných kroků zpět a utonula.

Král jede!

Dva mladí lidé, on a ona, kteří seděli na výstupku paluby pohříženi v důvěrný rozhovor, stojí teď a držíce se za ruce, dívají se mlčky do dálky. I nevšímavý starý pán, jenž dosud četl noviny, povstal a rozhlíží se s úsměvem. Jakýsi muž, lišící se ode všech prostotou svého šatu, s ustaranou tváří chudého živnostníka, přiblížil se puzen sdílností k Lamačovi a řekl nadšeně: „Bože, jak velkolepé je moře!"

Kde se vzali, tu se vzali — rackové. Poletují kolem lodi v obloucích a parabolách, zastavují se ve vzduchu, mění náhle směr svého letu, vrhají se prudce do vln a odskakují jako míče.

Pravý břeh zmizel v dáli. A už jen vodní pláň rozkládá se kolem, ničím nepřerušena a ohraničena jen oblohou, loď ubírá se jejím středem jako pluh, kolem ní poletují rackové, a za ní do dálky mnoha set metrů vleče se hluboká brázda . . .

Malíř usedl na lavičku k zábradlí. Pociťoval tesklivou radost člověka, jenž se dočkal splnění své dávné touhy. Bylo mu chvílemi, že by se měl hlasitě zasmáti; a hned se ho zmocnila lítost, že má o jednu krásnou touhu méně. Bylo mu, že by se měl rozběhnouti a přivésti za ruku nějakou milovanou bytost, aby byla účastna jeho radosti a podivu; zaletěl myšlenkou k domovu — střízlivé, studené „Koho?“ srazilo ho zpět.

A toto moře... Ano, bylo podivuhodné a velikolepé; ale nebylo to jeho moře, moře jeho snů. Ty jeho pohyby byly tak složité, nepravidelné, překvapující, že naň činily dojem přímo raffinované strojenosti. Proč se vztyčila tam ta vlna tak vysoko nad ostatní a vystřikla do výše? proč se onde jiná převrátila tak prudce jako ryba, jež se vymrštila nad hladinu? proč se zde rozevřela náhle hlubina s ostrými okraji a zavřela se zvolna jako tlama velryby? To všecko dalo se stěží vysvětliti pouhými účinky větru, jenž vál stále stejně, tímtéž směrem a toutéž silou. Působilo to naň dojmem nádherné hry, řízené nadpřirozenou bytostí. A věru, člověk by nebyl ani dost málo překvapen, kdyby se z vln vynořila obrovská stařecká hlava, s vlajícím vlasem a vousem a děkovala se vlídně za projevy podivu, jako režisér tohoto skvělého divadla...

Zadíval se na určité místo a snažil se pozorovati jen malou část nesmírné plochy vodní, aby se přesvědčil, opakují-li se její pohyby dle nějakého pravidla. Ale těkající vlny strhly jeho pohled do svého reje, smýkaly jím sem a tam, a než se nadál, zanesly jej o celé hony dále. Chvílemi zavíral oči, chtěje se přesvědčiti, je-li možno zachovati v mysli obraz těchto nekonečných vod. A když je zase otevřel, byl vždy znovu překvapen velkolepou skutečností.

Pohněvaný hlad vyrušil ho z jeho pozorování. Seběhl po schůdkách do úzké okružní chodby, již zatarasovali cestující, obklopující okénko poštovního úředníka. Kupovali si pohledové lístky, opatřené razítkem „Auf hoher See“, popisovali je tužkou a předčítali si své vtipné poznámky. Pudilo ho cosi, aby také poslal někomu lístek v upomínku těchto chvil. Komu? Sklopil oči a vešel do jídelny.

Když se vrátil na palubu, bylo tu ticho. Většina cestujících dlela v jídelně neb v kuřárně, ženské podřimovaly na lenoškách v salonu. Jen na zádi dlel hlouček vytrvalých pozorovatelů, a na výstupku seděli vedle sebe oba milenci, držíce se za ruce a hledíce do dálky.

Mladý muž usedl na své dřívější místo a oddal se zase pozorování. Ale neanalysoval více shluku jevů, nepátral po jejich příčinách, nerozděloval si nesmírný obzor v malé kusy, nesledoval pohybů, vzniku a skonu jednotlivých vln. Vnímal celek otevřenými smysly a rozšířenou duší. Co v něm přivodilo tuto změnu, o tom neuvažoval; zdálo se mu zbytečným a směšným uvažovati o čemkoli před tváří této veliké a krásné skutečnosti.

Zdálo se mu, že sedí na jakési skále, vyčnívající uprostřed těchto vod, sám, zcela sám, a prožíval velebnost i hrůzu této samoty. Tak se dočkal jednoho z oněch slavných okamžiků, které nás někdy navštěvují při zvucích hudební symfonie, kdy člověk přestává sledovati výkony

jednotlivých nástrojů, ztratí s očí hudce, dirigenta i obecenstvo, zapomíná na celý svět i na sebe a všechen svůj zájem věší na křidélka těch tonů, které tryskají zpod smyčců a z plechu trub a ulétají kamsi do nadzemských sfér — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Je možno, že kdesi v dáli leží země, kde žijí lidé, rachotí vlaky a čadí továrny? Je možno, že ti lidé bydlí v kamenných klecích a pro kus chleba sestupují do tmavých útrob země? Je možno, že se zotavují karbanem v dýmu hospod, že naslouchají ve schůzích planým řečem, že se zastavují před výklady, za nimiž je vyložen kus barevné látky? Je možno, že se pachtí po slávě, že se trudí neúspěchy, že jsou otroky tikotu svých hodin, že se ubíjejí pro kousek místa v prostoru? Je možno, že vše to jest? Není to klam, není přelud, není pohádka? Čas . . . prostor . . . Je vůbec nějaký čas, je nějaký prostor? —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Duše! Rozepni svá křídla a vznes se do výše, ať se opiješ pohledem na mou velikost. Jak, ty žes mi chtěla vzdorovati, ty žes chtěla zastříti svým stínem lesky mých vod, přehlučeti svým chorým nářkem moji hymnu života? Smíš ty míti nějaké vlastní bolesti, vlastní zájmy před mou tváří? Dovedeš zaplakati, když já se rozjasním? Můžeš nezachvěti se, když já začnu hřmíti? Nemůžeš, nedovedeš, nesmíš! Protože jsi malá, a já jsem veliké. Protože neznáš svého zítřka, a já hledím klidně vstříc příštím tisíciletím. Protože já mám, po čem ty jen toužíš: velikost a nesmrtelnost . . .

„Helgoland!“

Paluba byla plna lidí, a všichni se tlačili na přídu.

V dáli kolébala se na vodách červená skála jako spící velryba.

* * *

Když Lamač vyskočil z houpavého člunu neobratně na červený břeh, spousty šeděžlutých vln hnaly se mu ještě v očích, v uších zněl mu šumot kol, a v celém těle cítil dosud kolísavé pohyby parníku. Musil se na okamžik zastaviti, aby se nezapotácel. Hned se však vzpamatoval a vrhl rozpačitý pohled na přístavní můstek, přeplněný diváky; ale tam odtud hleděly lhostejné ne-li ospalé obličeje — Nerudova alej pomluv patrně už zhynula. Vyvolil jednoho ze tří útočníkův, kteří ho přepadli s nabídkami bytu, a dal se dovésti do malého domku, kde mu vysoká přívětivá Trieska s obličejem starého námořníka vykázala malinký pokojík. Složil tu své věci a vydal se hned na prohlídku ostrova.

Prošel dvěma, třemi uličkami malých domků, z nichž v každém druhém byl krám anebo hostinec. Pak vystoupil po dlouhém schodišti a ocitl se na temeni skály. V pravo kupa domečků, ještě menších než ty dole, s dvorečky a zahrádkami jako dlaň; mezi nimi pěšinky, co noha nohu mine. O kousek dále zdvihá se věž majáku. Ostatek zelená pláň bez stromu a keříčku, prořatá třemi pískovými stezkami.

Dal se jednou z nich. Ovce, které se pásly v trávě uvázány ke kolíkům, natahovaly k němu krky, bečely sentimentálně a klinkaly

malounkými zvonečky skomíravých hlásků. Chladný, vlhký větřík hnal mu do tváře. Moře neviděl. A nikde človíčka. Jen tam na konci stezky pohybovalo se cosi; a když přišel blíže, mladá paní strkala před sebou dětský kočárek, a její muž klátil se vedle ní. Připadla mu tak bizarně komickou ta dvojice modně oblečených lidí s tím elegantním kočárkem — zde na tom pustém temeni mořské skály, jež by neuživila žádného Robinsona.

Tu vedle cesty krčily se dvě tmavé postavy za nizounkým náspem; dvě nevelká děla, oblečená v šedivé pláště. Střežila je tabulka na žerdi, na níž byly vyjmenovány tresty pro toho, kdo by se odvážil okresliti si toto „opevnění". I tady . . .! Opory moderního státu . . .

Za půl hodiny obešel celou pláň a blížil se zase těm domečkům, rozhozeným jako žertovná dekorace v jejím cípu. Celá ta krajinka působila naň dosti nezvykle, ale zároveň tak prázdně, chudičce, tak dětsky naivně, že ho to až překvapilo. To byl tedy ten kousek země, od něhož čekal kdo ví jak neobyčejné a krásné dojmy?! Stála vůbec za tu cestu? Co tady? A zklamán tázal se, jak tu předrží, čím vyplní těch čtyřiadvacet hodin do odjezdu nejbližšího parníku.

Pojednou zabočila cesta blíže ke kraji, a nad zelenou půdu vyhouplo se cosi modrého a světlého. Moře! Vskutku, zapomněl na chvíli, že se nalézá uprostřed moře. Lákalo ho blíže, i popošel k samému okraji skály.

Moře leželo pod ním. Pod ním, před ním, kolem něho . . . do nedohledných dálek prostíralo nádherné své tělo. Moře? Ne, ohromný rybník, klidný, světlý a modrý, tak modrý, jako obloha za suchých, parných dnů. Moře benátských marin, na jejichž sladkou vodu a frapantně ostré obrysy díval se vždy s nedůvěrou.

Nesčetné vlnky prohánějí se po jeho povrchu, ale tak drobounké, tak jedva zdvižené nad hladinu, v rychlých a mihavých zákmitech. Těkají hravě sem a tam, beze směru a cíle, blýskajíce stříbrnými šupinkami a rozplývají se ponenáhlu jako dým, nebo se vrhají náhle do hlubiny, zanechávajíce po sobě tmavé stopy, jako prchající sepie. Několik velikých bělavých skvrn třese se mživě v nesmírném modru; reflex oblaků. Od nich odlišuje se ostře bílá písčina, vyhřívající se opodál na sluníčku.

Teď vyplula odkudsi pod ostrovem lodička. Jediný človék v ní sedí; vesla se zdvihají volným tempem, a voda za nimi čeří se v lehounké řasy jako načechrané modré hedvábí. Teď vesla ulehla, plachta se napjala, a loďka postupuje sotva znatelně ve velikém oblouku dále; moře vítá ji vlídně s něhou přímo mateřskou; voda všude před ní sama ustupuje, vlnky ji hýčkají a trou se mazlivě o její boky, a vítr dýchá ochotně a pozorně do nastavené plachty. A všecko je tak jasné, klidné, dobré, spokojené a vlídné, i moře, které vdechuje s rozkoší světlo oblohy, i nebe, které se zhlíží v zrcadle těch modrých vod, i vzduch, jenž diskretně prostředkuje jejich vzkazy a úsměvy; zdá se, že všichni ti tři obři nemají právě jiné starosti, než aby se hodně příjemně plulo tam tomu plavci v té lodičce, jež se teď jeví tak malounká, jako ořechová skořápka, unášející Palečka.

Teď by měl zazněti kdesi zvonek v tklivém a úlevném klekání! Ucho se obrací tázavě k moři . . . Ticho . . . Jen podivné jakési zvuky zadýchnou občas vzduchem, neurčité, tlumené, šeré, jakoby tam v dáli kdosi přejel prsty po strunách obrovské harfy.

Malíř usedl na zem na kraji skály a zapadl duchem do těch širokých a volných obzorů jako znavený pták.

A tajůplné mlhy vystupují před jeho zrakem, mlhy, v nichž dřímají zárodky snů; a veliká slavnost krásy začíná. Světla se rozžíhají, stíny vstávají, a barvy míhají se v pestrých tancích; vysoké a hluboké tóny klesají si v náručí a splývají v lahodné akkordy; hvězdy vytryskují k výši jako rakety a rozstřikují se v pršky květin. Je slyšet švíření ptáků. Něžné šelesty přilétají na křídlech vánku.

Pak se mlhy rozestupují, a hle, tu přicházejí volně blíž a blíže — tmavé gondoly. Ladné křivky jejich těl rysují se ostře na modré půdě, a ozdobné zobáky míří vyzývavě v před; blíží se pyšně a majestátně jako plující labuti. Mladé dívky v nich sedí s odestřenými hrdly a nahýma rukama. Rusovlasá pážata hrají na mandoliny. Po vodě plují bílé květy, celé ostrovy bílých květů, růže nebo lekníny; bílé ruce žen je loví, házejí jimi po sobě a naplňují jimi loďky — — —

„Chcete se podívati do mé říše? Nebojte se, tyto vody neublíží nikomu.“

Všichni sestupují do hlubiny, a drobný stařec s mechovými vlasy je provádí křišťálovým palácem. Vlny zvoní o průhledné stěny, a zvědavé ryby dívají se dovnitř; kolem trčí nehybné korálové lesy, kvetou sasanky a mořské karafiáty a kropenaté mušle povalují se v růžovém písku — —

Lesy, hluboké lesy zavřely se teď za ním. Bledé světlo cedí se třesavými korunami stromů; hnijící pařezy světélkují v stínu; plaché vůně přicházejí z houští a koupají své nožky v lesním praménku. A, to je skála, co tak zasvítilo v dáli! Mohutný pramem rozlévá se po ní a v jeho proudech sedí Meluzina. Slunce a voda líbají o závod její nahé bíle tělo.

„Hahaha, to jsi ty Raimunde? Pojď ke mně, můj rytíři, hahaha! —“

Ach, vždyť to moře prostírá se před ním, a loďka čeká u břehu. Vstoupí do ní a usedne proti vysoké, krásné dívce s očima světice. Ponořil vesla do modré vody, a loďka se rozjela. „Prchneme spolu do dálky, má milá, tam nalezneme mír a štěstí.“ Vítr ujal loďku do náručí a unáší ji jako list. Položil vesla a usedl vedle Ní. Objal její pružné tělo, a ona mu položila na rameno svou horkou tvář. Tak plují, plují, plují . . . A vždyť to ani není moře! Veliká louka rozkládá se kolem, plná modrých květů. A malá pacholátka v bílých šatečkách tu pobíhají, honí se za motýly a trhají květiny. Ach, jak je tu sladko dlít — —

Políbila ho na čelo a zeptala se s úsměvem: „Máš mne dosud rád?“ Pozdvihl oči a spatřil tvář své ženy, ale svěží a úsměvavou jako v první době jejich známosti. Pak zvážněla a řekla konejšivě: „Nic se netrap, že jsem umřela. Ty ještě nevíš, ale není to takové . . . Ne, není . . . A ničeho si nevyčítej. Ničím jsi mi neublížil, vždycky jsi mne miloval.“ Jako sférická hudba mu připadala její řeč a cítil takovou

úlevu při těch slovech. Položil jí hlavu do klína a díval se tiše k nebi, které bylo tak lahodně modré a tak nekonečně veliké...

Je to v jakési nádherné zahradě. Žluté pěšinky objímají panenské trávníky a na keřích plápolají růže; skupiny křovin splétají v umělé formy své listí; vodotrysky zpívají na slunci; tmavými větvemi prosvítají zdi bílého pavillonku se spuštěnými žaluziemi. Dveře se otevřely a vycházejí ženy v pestrých oblecích, mladé a snědé. Usedají v trávě na blízku a zpívají toužné písně v neznámé řeči, za monotonního doprovodu tamburin. Vějíře z pavích per, kývající se v jejich rukou, rozžíhají se na slunci zelenavými blesky a oživují se leskem modrých očí se zlatými řasami. Červené květy růží otevírají své kalichy a dávají se do tance. Nejprve se houpají dle rythmu písní, pak odskakují a míhají se vzduchem jako jiskry nad výhní. Vyletují do výše a proměňují koruny stromů v obrovské červené kytice; padají k zemi a přikrývají trávu i písek šarlatovým pláštěm; stoupají v paprscích vodotrysků a šplhají po zdech, ohražujících zahradu. A jsou to malé plaménky, neklidné a hltavé, jež se rozmnožují s báječnou rychlostí a pohlcují všecko kolem sebe. Nyní zachvátily i bílý pavillonek a vyrazily jeho střechou plamennými jazyky. Výkřik! Mladé ženy prchají v zmatku, zmizel pavillonek, stromy, vodotrysky, záhony — a země, vzduch i nebesa slily se v jediný ohnivý oblak. Hoří! Zachraňte...!

Vyskočil — a procitl ze sna do sna.

Slunce zapadalo a jako rozžatá lampa, jež se přiblížila neopatrně okraji záclony, zapálilo oblohu. Její modré tkanivo zmizelo zcela v oranžové záplavě, jen rudé obláčky s okraji, rozžhavenými do bíla, vzdorovaly ještě jako kovové spony. Její plameny zažehly i vodu, a širé moře změnilo se v hořící step. Tak si tu zuřily tváří v tvář ty dva obrovské požáry, bez dýmu a beze zvuku, a zahalovaly ve své peřeje celý svět. Plachta loďky, která se teď objevila na obzoru, zmizela rázem shltnuta plameny. Rackové poletovaly poděšeně mezi oběma hořícími plochami. Osamělý balvan, odervaný od ostrova díval se vzpurně v řádící živel jako solný sloup na zkázu Sodomy, a domky zachycené na svahu skály krčily se v němém ztrnutí před touto krutou a grandiosní scenerií posledního soudu.

Potom plameny pohasly a nastoupily barvy řeřavění, od vášnivého purpuru až k bledému karmínu; moře svítilo chvíli jako nesmírná nádržka červeného vína, pak se zdálo, že loďka, jež se zvolna blížila, razí si cestu stydnoucí, houstnoucí krví. Konečně i poslední jiskry dodoutnaly, a popelavé vody vychládaly smutně pod výší bez oblohy, zející neurčitým šerem dálek bez konce.

Malíř se obrátil. Temeno ostrova činilo dojem ještě pustější než dříve. Tráva ztmavěla, a pěšinky ztrácely se v ní po několika krocích; domečky přilepené v cípku pláně chvěly se ještě přestálým strachem; bekot ovcí rozléhal se melancholicky.

Náhle se mu v očích zamžilo a kraj se mu zjevil s rozplavenými obrysy, jakoby za oknem z vlnitého skla. Slzy! Proč? Nevěděl. Měl však pocit veliké úlevy, jako by mu byl v nitru praskl vřed; rána ještě zbývala, ale ubylo bolestného tlaku.

Vracel se zvolna do dolejšího městečka a míjel nevšímavě lidi, kteří se hemžili v šeřících se uličkách. Jeho zrak byl obrácen v kraje, které nebyly z tohoto světa. Šeré, nedostupné, věčně záhadné. Ale zdálo se mu, že tam svítá . . .

* * *

„Nejezděte dnes nikam," pravil k Lamačovi jeden z obou pánů, kteří vystoupili z člunu, v dlouhých pláštích a s ručnicemi na ramenou. „Je dnes silný vítr. Hleďte, jak jsem postříkán. Ani střílet se nedalo, jak se loďka hází."

Malíř pohlédl tázavě na lodníka. Ten se usmál.

„Nebojte se, přece bych vás nevyzýval, kdyby bylo nebezpečí."

Ale tlustý pán se ženou a dcerkou, kteří se chtěli také súčastniti plavby, nedali se již přemluviti a odešli. Tak se ocitl malíř v člunu sám se třemi námořníky. Stařík usedl ke kormidlu a druzí chopili se vesel. Odrazili, a moře valilo se proti nim.

Valilo se v pravém slova smyslu. Jeho vlny, jejichž hru bylo tak zajímavo pozorovati s paluby parníku, a jež se jevily tak drobounkými tam s temene ostrova, s výše šedesáti metrů, vypadaly s lavičky člunu silácky a hrozivě. Zdvihaly se na všech stranách kolem loďky, stavěly se jí v cestu, rozbíhaly se proti ní, strkaly a vrážely do ní, vyzdvihovaly ji do výše, věšely se na její boky, zadržovaly vesla. A loďka pohybovala se ztěžka v před, uhýbajíc jejich ranám, svážejíc se po jejich hřbetech a kolébajíc se s boku na bok tak silně, že se Lamač musil držeti lavičky, aby nespadl.

Starý kormidelník vykřikl cosi nesrozumitelně, a lodníci uložili vesla a napjali plachtu. Vítr uhodil do ní tvrdě jako vymrštěný kámen. Od té chvíle stala se loďka bezbrannou hračkou větru a vln, potácející se bez vůle a směru jako štvaná zvěř.

Ubohá myška, jež se ocitla v hejnu divých koček! Shrnuly se kolem ní a sevřely ji v úzký kruh; jejich žluté oči svítily potměšile, a kolem tlamy ježily se bílé kníry pěny. A mezi tím, co ona se potácela bezradně v jejich středu hledajíc mezeru, kudy by uprchla, kopl ji vítr surově a vrhl ji vstříc jejich vyceněným chrupům a zaťatým spárům. Ony však ucouvly v rozhodný okamžik a dávají jí proklouznouti mezi žlutavými ohni svých očí a parami svého horkého dechu, aby se po několika krocích vrhly na ni znovu; opakují, mění a prodlužují svou hru do nekonečna, pasouce se na jejích smrtelných úzkostech.

Mohutná vlna, dvakráte, třikráte vyšší než loďka, povstala nedaleko a žene se přímo proti nim; loďka, zmatena a štvána větrem, běží jí vstříc; je jisto, že se srazí a vlna zaplaví lodičku. Ale před samou loďkou vlna náhle ohne šíji, přehodí člun přes svůj hladký hřbet a vyrazí za ním zploštělá a zpěněná. Hluboká černá jáma otevřela se teď před nimi a lodička žene se střemhlav do ní po svahu nakupených vln, jakoby chtěla v zoufalství proraziti až kamsi ke dnu. Náhle však se hlubina uzavře, a loďka potácejíc se vysílením dává se na novou pouť mezi životem a smrtí.

Pojednou zalehl vítr do plachty s takovou prudkostí, že se loďka zaryla přídí do vln a nabrala vody. V zápětí přeskočila vlna její okraj a postříkla Lamače od hlavy k patě. Starý námořník vykřikl zase cosi nesrozumitelného tím drsným, poplašným hlasem a druzí mu odpovídali týmtéž způsobem. Malíř pozdvihl uleknut hlavu.

Moře bylo temně zelené jako alizarin a mělo vzezření zuřivého apokalyptického zvířete. Jeho tisíc chvostů mlátilo vztekle kolem, jeho ohromné plece se zdvihaly v prudkém oddechu, jeho nesčetné oči svítily fosforečně, a co chvíli otevřela se některá z jeho tlam, hluboká a černá jako propast. Nebe bezútěšně šedé, bez jediné tmavé šmouhy a světlé prorvy viselo nad ním. Rackové třepetali se v klikatých vzletech, vyrážejíce exstatické výkřiky, vrážejíce do vln, jakoby je chtěli vydrážditi k ještě většímu vzteku, a vytryskujíce k obloze, jakoby jí chtěli vynutiti hromové zaklení. A temný, nevylíčitelný hlas lámal se v prostoru jako šumot dalekých požárů.

To bylo jeho moře, moře jeho snů! Moře ničivé síly a smrtelné úzkosti, moře vášnivých vírů a zákeřných skalisk, moře vrakův a trosečníků. Černá vlajka pirátské lodi zahrozila na obzoru, zalkal zvonek výstražné boje, prosebné ruce tonoucích napřahovaly se z vody. A záhadná postava doktora z „Muže, který se směje“ tyčila se na palubě klesající lodi uprostřed modlících se lotrů, zdvihajíc nad hlavou láhev, v níž bylo zamčeno tajemství zločinu.

Hrůza smrti přitáhla mladého muže a sevřela ho ve své opojné objetí. Protrhl zraky a hledal bezděčně ostrov. Oh, byl už tak daleho za nimi . . . Utkvěl pohledem na pažích obou veslařů — — ne! ty by zápasily o vlastní život. A dívaje se ztrnule do toho kypícího živlu, šeptal bezděčně: „Jen ne tady, jen ne zde v těch černých vodách, které nemají dna!“

V tom okamžiku zdvihl se jeden z veslařů, mladík skoro bezvousý, nehezké, hranaté tváře frieských pomořanů a přisedl k němu ukazuje mu s úsměvem dva bílé ptáky.

„Co je to?“ otázal se malíř přemáhaje rozčilení.

„Rackové. To mi dali ti páni, které jsme prve vezli.“

„Co s tím budete dělat? Jíst se přece nedají?“

„Jak pak ne, když jsou mladí. A je to moc dobré maso.“ Pak s chytráckým úsměvem dítěte, které si dobírá dospělého, otázal se: „U vás doma nemáte racků?“

„Ne.“

„A jaké tam máte ptáky? Vrabce?“

„Vrabce také. A těch vy tady zase nemáte.“

„I máme. Starý Fric na Oberlandu má jich párek v kleci.“

Tato rozmluva vrátila malíři klid, zvláště když seznal, že poplašný křik plavčíků je jejich obyčejný způsob dorozumívání, navyklý hlukem moře a větru. Přes to byl rád, když zase cítil pevnou půdu pod nohama.

„Ale dnes byl důkladně silný vítr?“ zeptal se mladého plavce, když mu dával odměnu.

„Vítr? Kde pak; to byste koukal, co je vítr na moři.“

Nevěřil mu do slova. A ohlížeje se po zelené obludě, která couvala s hněvivým mručením, pomyslil si: Jak mocně as působí taková příroda na lidi, kteří v ní vyrůstají, na jejich odvahu a vytrvalost, na jejich svaly i nervy. Bože, kdybychom tak my Čechové měli své moře...! Pojednou se zarazil. Hle, tady na březích tohoto moře bydlili kdysi Slované... Kde jsou? Dávno je kryje země. A my tam přece jestě žijeme a zápasíme — v těch svých prostých rovinách, pod těmi kopci, u těch krotkých louží, mezi těmi řepnými lány a lesy, sázenými v řádcích...

A odcházel rázným krokem, pociťuje živé uspokojení a sebevědomí člověka, jenž vyvázl šťastně z nebezpečí.

* * *

„Jaký to má všecko účel, ten věčný shon, ten neúnavný zápas?“ tázal se v duchu, odtrhnuv na chvíli oko od toho vzrušujícího divadla.

Šeřilo se, a moře pracovalo k přílivu.

A nebyl to živel ani živočich; byl to dav. Nesčetné a nepřehledné voje, které obléhaly pevnost ostrova. Zde v nejbližších řadách bylo lze rozeznati jednotlivce a sledovati jejich pohyby; dále rozlišovaly se už jen skupiny, řady, čety; a na samém kraji obzoru jevila se pouze neurčitá šeď, tající v sobě sražené massy.

Přední řady hnaly útokem. Skoro vždy v týchž místech narýsovala se rovná čára několik set metrů dlouhá, jež se vyvýšila v ostrý hřbet, pak v pohyblivou hradbu; a tato hradba přibližovala se vzrůstajíc, jako útočící jízda. Náhle se v ní objevily mezery — to některý kůň klesl s jezdcem; a fronta útočníků, roztržena v několik dílů, vrhla se zuřivě na čekající skálu; zašumělo, zasyklo to, vzkypěla pěna, a déšť krůpějí vystřikl do výše; a beztvárné rozražené šiky jaly se couvati, vlekouce s sebou své mrtvé a raněné.

Někdy, jakoby náhle podťata únavou, zmírnila útočící massa před samým cílem svůj běh, a náraz vyzněl slabě, hluše; jindy, jakoby bodnuta ostruhou vzteku při zočení nepřítele, ztrojnásobila svůj let a vrazila do skály s takovou prudkostí, že liják kapek vyletěl až k zábradlí přístavního můstku a hlouček vln zaběhl daleko na břeh.

Někdy nastala delší přestávka, ve které se zdálo, že útočníci, ochablí bezvýsledností svého úsilí, chystali se k odchodu. A najednou zavzněl odkudsi signál, vášnivé vzepjetí prochvělo množstvím, a nové šiky vysílány v boj.

Tak se vystřídali všichni: chladní fatalisté, klusající rythmickým tempem v ulitých řadách jako na slavnostní projížďku a umírající v neústupné seči bez jediného výkřiku; měkcí snílkové, kteří se blížili zvolna a váhavě, zastavovali se před okamžikem srážky a hynuli pod kopyty následujících, sténajíce bolestně a rozpřahujíce náruč za prchajícím životem, jehož dosud nepoznali; slepí fanatikové, kteří se řítili v divokých chumlech jako smršť, šlapajíce po mrtvých a raněných, vyskakovali z davu žíznivi krve a nedočkavi ran a rozbíjeli s klením své horké hlavy o tvrdé hroty skal. Bez konce, s příšernou umíněností opakovala se tato krvavá

hra. Když celé pluky útočníků zničeny, jiné, puzeny neznámou silou, nastupovaly jejich místa; až tam z těch vzdálených mass, podobných šedivému oblaku, obnovovaly své šiky; a jejich množství zdálo se býti nekonečným a nevyčerpatelným. Rány praskaly, pěna bouřila a krůpěje bílé krve stříkaly ve vzduchu. A skála stála nehybně, vyzývavě vztyčená a dráždivě klidná, tvrdá a nepoddajná jako Osud.

„Jaký to má všecko účel, ten věčný shon, ten neúnavný zápas?" tázal se mladý muž, odtrhnuv na chvíli oko od tohoto divadla, vzrušujícího a skličujícího zároveň.

A vlny přestaly býti vlnami a skála skalou. Viděl před sebou zápas lidstva, ten věčný, houževnatý boj s překážkami, jež se staví v cestu k jeho touženému, nejasnému Štěstí. Tisíce a milliony prolévají v něm svou krev, generace za generací utrácí v něm svůj život — a překážky trčí dále v cestě, a štěstí je vzdáleno v nedostupných sférách, za propastmi étheru.

Jaký to má všecko účel? Stojí za to bíti se, trpět a pracovat? Není to pošetilá marnost rozbíjeti si hlavu a prsa o překážky, které se nepohnou o píď, právě jako zde ta skála před útokem vln?

Kronika jeho vlastních zápasů, kronika jedné vlny v tom nesmírném moři rozevřela před ním své černé desky.

Jeho opuštěný byt zaduněl mu v sluch ozvěnou hrobky, jeho nezrozené umělecké sny zaplakaly mu v lůně paměti, a jeho duše se hluboce rozesmutnila. Odcházel sklíčen a zemdlen, pociťuje těžce bezúčelnost svého pobytu zde a tížeji ještě hrůzu návratu do svého domova, který mu nebyl více domovem, který ho odpuzoval vším a přitahoval pouze onou hrubou silou, jíž působí skyva chleba na hladový žaludek —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ale když sem přišel ráno osvěžen spánkem a zahlédl tentýž příboj v záři sluneční, všecky jeho včerejší úvahy rozpadly se v prach. Úsilí vln nebylo marno! Voda kolem ostrova byla vroubena širokým červeným pruhem . . . Skála krvácela!

(Pokračování.)

DR. J. V. PRÁŠEK:

Letní a podzimní sněmování českomoravské r. 1790.

I.

Odpovědí na stížnosti a prosby českých stavů, předložené trůnu v jarním zasedání sněmu r. 1790, byl královský reskript nejvyššímu purkrabí ze dne 1 května 1790, jímž povoleno stavům dle obvyklých zákonných ustanovení na sněmích se scházeti, vedle toho ale jim uloženo, aby podali králi dobrozdání o třech věcech zvláště vytčených, dle něhož by spravovalo se rozhodnutí královské. V prvé příčině vyzýváni byli stavové, aby vzhledem k nařízenému současně zrušení josefinské berní a urbariální soustavy podali dobrozdání, čeho opatřiti, aby bylo lze bez přerušení bývalým způsobem daně vybírati, klid a spokojenost všech kontribuentů zachovati a poddaným rustikalistům dle možnosti ulehčiti. Druhá otázka týkala se vyžádané stavy obnovy ústavy zemské a její plné působnosti. Stavům v této příčině ukládalo se, aby historicky vyložili i odůvodnili právní povahu zřízení zemského; jak bylo před kralováním i po smrti Marie Terezie, spolu pak aby ve shodě se skutečnými tehdejšími poměry podali návrhy, kterak by bez přetížení země i aeráru bylo lze ústavu zemskou obnoviti, pokyn to zřejmý, že nemíní král rušiti dosavadní centralisující správu, nýbrž nějak ji s dřevním zřízením stavovským ve vnější aspoň shodu uvésti. Konečně měli stavové všechny své stavovské a jiné stížnosti i tužby jak co do občanských a trestních zákonů tak do politických a kamerálních nařízení králi předložiti.

Podobný reskript vydán byl i stavům moravským, ve sněmu ještě shromážděným, ale váha v něm kladena toliko na prvý a třetí článek, ježto přání moravských stavů nesla se hlavně k výsadám stavovským. Reskript tento předčítán teprve v sedění dne 12 května a svoleno jim jako odpověď na petici stavův, aby pojednali stavové ve sněmu v pořádku určeném o stížnostech jednotlivých a o výsledku porad svých králi zprávu podali. Již však před tím v sedění dne 4 května dovolil zemský hejtman hrabě Ugarte jednati o stížnostech zemských, a tu po návrhu olomouckého kanovníka barona Buola a rytíře Pillersdorfa sneseno, aby každý člen stavův anebo stavové jednotliví dle lavic předkládali přání a stížnosti své písemně zemskému hejtmanu, k opatření pak důležitostí zemských aby zvolen zatímný výbor zemský, v němž by vedle nejvyšších zemských úředníků zastoupen byl každý stav třemi členy. Zvoleni byli ihned z praelátů kanovník baron Buol a opatové rajhradský i svatotomský, z pánů Petr hrabě Blümegen, baron Roden a starohrabě Salm, z rytířů Pillersdorf, Stiebig a Hentschel. Stavu městskému na vůli ponecháno, aby stížnosti své jak v celku tak pokud se týče jednotlivých královských měst výboru zemskému předložil,

tento pak měl sám sepsati stížnosti, které se týkaly stavovské ústavy i výsad vůbec, potom politické správy a veřejných poměrů, věcí náboženských i soudních.

Když v sedění moravského sněmu dne 12 května přečtěn reskript výše řečený, přikročil sněm ihned k jednání, ale způsobem a směrem, který se podstatně lišil od tužeb většiny stavů českých. Jednání moravských stavů nevybočilo nikde z rámce přesně stavovského a dotýkalo se obecných prospěchů zemských jen tam, kde splývaly s prospěchy stavovskými. O věcech národních a o centralisujícím směru vídeňském nebylo vůbec ve sněmu promluveno. Sněm sice projevil ve příčině tří článků královského reskriptu ochotu připustiti výkup poddaných z roboty, kde by toho poměry dovolovaly, ohradil se však ostře proti dalším požadavkům, které by snad v té příčině byly vznášeny, a svaloval vinu selských bouří v krajích jihlavském a znojemském na působení z Čech a Dolních Rakous pronikající. Významné pro exklusivně stavovské smýšlení jest snesení sněmu, aby nebyl nadále do sněmu připouštěn každý šlechtic v zemi osadilý, který by se prokázal majetkem 10000 zl., jakož dotud bylo obvyklé, nýbrž toliko držitel zemského statku anebo šlechtic, jenž pochází z rodu zemský statek držícího. Po té moravský sněm přerušil svá jednání, aby zatímný výbor zemský nabyl času k projednání stavovských stížností.

Proti politicky téměř bezvýznamnému jednání moravského sněmu upoutal pozornost domácích i zahraničných kruhů k sobě sněm český. Co dálo se v květnu a červnu 1790 mezi stavy, není poznamenáno, ale z dalšího průběhu věcí jest na snadě, že důvěrně mezi stavy byly konány přípravy ku sněmu zemskému, jehož svolání v červenci bylo očekáváno. Také sbírán materiál proti dosavádní byrokraticko-centralistické soustavě, který měl býti ve sněmu předložen a do stížností pojat. Když byl sněm na den 12 července rozepsán, počalo se o úkolích jeho jednati veřejně. 26 června 1790 odebrali se čtyři deputovaní stavů do kaple svatováclavské a zdvihli všechny listiny práv a výsad tam uchovávané k potřebě sněmu, který 12 července slavně zahájen. Jest to slavný Leopoldovský sněm, s nímž v novějších dějinách českých významem a osudem toliko památný svatováclavský sněm z r. 1871 lze přirovnávati. Formalně jest sice sněm tento pokračováním sněmu r. 1789 pro vojenský rok 1790 svolaného a teprve 17 ledna r. 1791 uzavřeného, ale věcně činí období zcela samostatné.

Po uplynutí více než 170 let od bitvy bělohorské bylo opět slyšáno ve sněmu českém mužné slovo na obranu politické samostatnosti království a za právo přirozeného našeho jazyka českého. Všechny změny, které od r. 1749 staly se na úkor království a jazyka českého, došly ve sněmu tomto posouzení i odsouzení skrze povolané činitele a ústy výmluvnými, spolu pak učiněny návrhy, na jichž základě měl se nadále utvářeti právní poměr samostatného království českého k dědičné dynastii i k ostatním Dědičným Státům rodu Habsburského. Že návrhy ty byly jen malou částkou uskutečněny, nebylo vinou stavů českých a nemohlo býti vykládáno ani na újmu právního přesvědčení jejich, neboť jednání o další úpravě poměru mezi králem a královstvím

českým přerušeno bylo již sice dávno se chystající, ale co do rozměrův a následků netušenou bouří, která se z Francie přivalila. Nové názory, nová hesla ozývaly se z úst českých sněmovníků, zejména z úst členů stavu panského, ukazujíce, kterak bedlivě i v těchto jinak uzavřených kruzích stopován byl současný směr encyklopaedistický. Zásady Montesquieuovy a Rousseauovy uplatňovaly se podivuhodnou měrou v přímluvách jednotlivých vysoce urozených řečníků, kteří mluvili již otevřeně o „ústavě zemské“, o smlouvě mezi králem a národem, za jehož plnomocného repraesentanta se pokládali, kteří tudíž horovali již pro konstituční monarchii na základě stavovského zřízení, za vzor pak pokládali osvědčené již řády a zvyklosti anglického parlamentu, důkladnou jich znalost na jevo dávajíce.

Jádrem, z něhož vycházelo veškero jednání, byl stav panský, ze všech nejčetnější a nejsamostatnější. Kromě nejvyšších zemských úředníků, knížat a tajných radů, kteří měli místa přední, náleželi k němu hrabata a páni v pořadí, v jakémž do sněmu vstupovali. Z jeho středu vyvstali přední vůdcové opposice, kteří s obdivuhodnou odvahou a obratností poráželi systém tereziánsko-josefinský. Druzí stavové ustupovali v pozadí; nejvíce ještě podporovali pány praeláti, u nichž ale v popředí byly stížnosti povahy náboženské. Stav rytířský ztrácel se i nevelikým počtem i závislostí svých členů, kteří z veliké části byli ve službách zeměpanských. Stav městský, dle josefinských řádů z magistrátních radů čtyř privilegovaných měst složený, měl toliko jediný kumulativní hlas a byl tudíž bez významu. Obyčejně přicházeli do sněmu toliko zástupci pražského magistrátu; zástupci Kutné Hory, Plzně nebo Budějovic zřídka ve sněmu se ukázali. Nad to stav městský právními svými připovědmi ocitoval se často v rozporu se stavy vyššími.

V řadách panského stavu byli potomci šlechty předbělohorské August kníže z Lobkovic, hrabata František Chotek, Černínové, Kolovratové, Šternberkové, Lažanští, svob. pán Janovský z Janovic i j. vedle potomků pobělohorských obdarovancův anebo později přistěhovalých, jako hrabata Bouquoi, Taaffe, O' Kelly, Štampach, Künigl, Wallis, Vilém baron Mac Neven, stejně zaujati myšlenkou, že centralistický systém vládní porušil právní poměry království českého. Zvláště pak jest zajímavo, že i potomci pobělohorských obdarovanců přimlouvali se se stejnou horlivostí o restituci přednosti jazyka českého v životě veřejném, poškozované jednostranným zaváděním a podporováním němčiny.

Také účastenství stavů ve sněmu tomto bylo proti dřívějším dobám neobyčejně veliké. Jednotlivým seděním obcovalo z pravidla 80 i více členův, a královský reskript každému z oprávněných účastníků sněmu propouštěl volnost, aby stížnosti a přání svá přednesl. Byly-li stížnosti nebo přání taková sněmem uznány, přikazovaly se výboru zemskému, aby je uvážil a dle potřeby o nich návrh sněmu učinil.

Pokročilá část stavů pokládala sněm tento za sněm ústavodárný, jemuž přísluší jednati přímo s dědičným králem o novou úpravu zřízení zemského, porušeného jednostrannými úkony předešlého dvojího kralování. Dle názorů této části zastupovali stavové ve sněmu i své pod-

dané, byli tudíž zástupcem veškerého politického národa českého, jakož proti nejvyššímu purkrabí v sedění sněmu dne 13 července hrabě Lažanský dovozoval. A když pronášeny stížnosti do úřadování justiciářů, podotýkal hrabě František Šternberk, že se mu nezdá býti vhodným ve spise, který se králi jménem národa předkládá, haněti část téhož národa.

Stanoviskem tímto řídil se sněm důsledně. S králem nejednal skrze gubernium a dvorskou kancelář, jakož bylo dotud zvykem, nýbrž přímo, zvolenými zástupci s rozsáhlou plnou mocí k vyjednávání, ne však k uzavírání. Zástupci těmi byli někteří ze stavů ve Vídni přebývajících, roku 1790—1791 buď hrabě Jan Harrach buď Leopold hrabě Clary. Hrabě Harrach, rada při říšské dvorské radě ve Vídni, zajížděl častěji do Prahy, kdež účastnil se 17, 21 a 24 července a 4, 7, 9, 11 a 14 srpna zasedání sněmovního a získal si tou měrou důvěry většiny stavů, že v sedění dne 16 srpna sněm jemu za velmi lichotného zdůvodnění uložil, aby podal králi stížnosti sněmem snesené do jednání úřadů ve příčině provádění královských patentův o věcech berních, ježto byla obava, že by deputace za tímto úkolem zvolená nedošla přijetí. By nebylo krále ve Vídni, měl hrabě Harrach za ním vážiti cestu. Harrach ihned vykonal své poslání a předložil králi prosby stavův, o čemž podal zprávu výboru zemskému, ten pak v sedění sněmu dne 30 října navrhoval, aby vzdány byly díky stavů hraběti za dosavádní přičinění a aby požádán byl i nadále o účinné zastupování zájmů zemských i stavovských, zejména aby hleděl dosíci příznivého rozhodnutí královského, až navrátí se Leopold II do Vídně. Hrabě Harrach byl stoupencem historického směru mezi stavy, naproti tomu hrabě Clary, praesident nejvyššího soudního úřadu, již tímto důstojenstvím, zemskému zřízení českému odporujícím, veden byl ku směru, jehož hlavním repraesentantem byl Jan Rudolf hrabě Chotek.

Vláda i nejvyšší purkrabí zpěčovali se uznávati takovéhoto mimořádného zastoupení i docházelo z toho ve sněmu začasté ku prudkým debattám, které se obracely proti osobě nejvyššího purkrabí Ludvíka hraběte Cavriani, hájícího neústupně byrokratický postup veškerého jednání. Stavové však nemínili se podvolovati ani jinému, se stanoviska zřízení zemského rovněž neústavnímu prostředníku mezi králem a sebou, jakým byla tak zvaná konference, totiž zvláštní rada, složená z několika členů dvorské kanceláře a nejvyššího soudního úřadu, tudíž votantů, namnoze českých poměrů vzdálených, nehrubě znalých, jejímž praesidentem byl arcivévoda František. Ano stavové zpěčovali se i podávati přání a stížnosti své skrze gubernium, poněvadž toto nedoručovalo dvorské kanceláři prvopisy, nýbrž pouhé opisy snesení, k nimž připojovalo svá dobrozdání, z pravidla ve všech hlavních otázkách stavům zásadně nepříznivá. Avšak ani dvorská kancelář nepředkládala opisů těchto přímo králi, nýbrž napřed ještě nejvyššímu soudnímu úřadu, dvorské komoře a některým stálým kommissím dvorským, každý pak z těchto ústředních úřadů přičiňoval k dobrozdání gubernia a dvorské kanceláře opět svá zvláštní dobrozdání, a teprve pak snesení stavů, jsouce mnohonásobně uvážena a sice z pravidla se stanoviska absoluti-

sticko-centralistického, stavům a zemskému zřízení zásadně nepřátelského, přicházela do porad konference. Leopold II sám nahlédl, že dobrozdání konference takto pořízená nejsou s to, aby urovnala neshody s královstvím českým a stavy v jeho jménè jednajícími, a proto nařídil 6 března 1791 a sice proti návrhu nejvyššího soudního úřadu, aby byli přibráni do konference i nejvyšší purkrabí a čtyři deputovaní českých stavův.*) Byla to však koncesse jen zdánlivá, neboť nejvyšší purkrabí byl úřadem svým vázán ku Praze a deputovaní stavovští neměli dostatečné váhy proti členům z vysoké byrokracie obraným. Stavové tudíž i nadále pokládali snesení konference za nezávazné soukromé mínění i naskytne se nám příležitost, až bude pojednáváno o sněmovním sedění dne 10 května 1791, příslušný názor stavů doložiti.

Ustanovování zvláštních stavovských zástupců k jednání se dvorem královským opíralo se o praecedens z jarního sněmování r. 1790. Dříve chtěla-li vláda dosíci na sněmě českém nebo některé jiné země hladkého snesení, vyžádala si, aby sněm vypravil k jednání do Vídně plnomocné zástupce, z Čech čtyři, po jednom z každého stavu, kteří by ve jménu sněmu k určitému postulátu dali svolení. Práva sněmovníků tím stávala se illusorními, neboť mezi čtyřmi toliko účastníky a k tomu ještě ve dvorském ovzduší vídeňském sotva bylo nadívati se odporu. V kritických chvílích, jež nastaly po smrti Josefa II, neodvážila se vláda sněmovnímu požadavku odporovati, a tak zvoleni byli hrabata Bouquoi a Lažanský, kteří sice ve Vídni horlivě vyjednávali, ale váhu poselství svého poškodili sporem o spůsob, jakým jednati sluší, takže v rozhořčení vzájemném z Vídně se vrátili. Místo jejich zaujali hrabata Harrach a Clary, každý pro určitě vymezené potřeby sněmovní; pohříchu ani tito poslové nedovedli svorně ve Vídni vystupovati. Hrabě Harrach, stoupenec historického směru, jednal vždy jako plnomocník stavů, předkládal prosby a stížnosti přímo králi, nedbaje centralistických institucí vídeňských, a podával o krocích svých zprávy officialně nejvyššímu purkrabí jakožto dle zemského zřízení prvému úředníku království s důstojností ministra a řediteli sněmu, ano podával králi i stížnosti stavů do nejvyššího purkrabí, když tento, jako při jednání sněmu dne 23 srpna 1790 o vlažnosti krajských úřadů proti poddaným roboty odpírajícím zaujímal stanovisko zemskému zřízení odporující. Hrabě Clary naproti tomu jsa praesidentem státního úřadu a sice právě toho, jehož zřízení nejpronikavěji dotklo se ústavních práv království českého, volíval raději cestu instanční skrze kancelář dvorskou po spůsobu v byrokracii obvyklém, čímž vznikaly průtahy a mnohá stížnost byla v podstatě své oslabena, než došla sluchu panovníkova.

Působení hraběte Harracha jakožto plnomocného deputovaného stavů nesli tudíž těžce všichni byrokratičtí činitelé. Projevilo se to charakteristicky v sedění sněmu dne 27 října 1790. Tehdy dal čísti nejvyšší purkrabí zprávu, již mu zaslal hrabě Harrach ve příčině svého pořízení u dvora. Hrabě nejprvé oznamoval, že králi odevzdal pamětní

*) Kalousek, České státní právo,[2] 491.

spis tužeb a přání stavovských, a usuzoval z jistého výroku nejvyššího kancléře, že nehodlá král vyřizovati stížnosti stavů skrze dvorskou kancelář, nýbrž že jest naděje na bezprostřední rozhodnutí královské o žádostech stavů. Byl to úspěch důležitý, ale nejvyšší purkrabí chtěl význam jeho oslabiti a proto dotazoval se stavův obvyklým spůsobem, kterak smýšlí o poslání Harrachovu, čímž chtěl i spůsobiti snesení, že sněm poslání Harrachovo za ukončené pokládá. Ale hrabě Bouquoi jej předešel vřelou řečí, v níž upozorňoval stavy na zásluhy Harrachovy, ocenil vlasteneckou horlivost jeho, poukazoval na důvěru i uznání, jimiž jsou za to stavové řečenému hraběti povinni, a projevil ku konci přání, aby hrabě Harrach byl stálým plnomocným prostředníkem mezi českými stavy a dědičným králem, nezávislým na ústředních úřadech vídeňských. Než ani tento návrh nepodal nejvyšší purkrabí k dotazu v jeho pravém znění, nýbrž dotazoval se stavů, mají-li hraběti Harrachovi vzdány býti díky za činnost dosavádní, a pak teprve má-li mu býti uloženo, aby králi prosby stavů dotud nezodpověděné opět předložil. Sněm vyslovil díky hraběti Harrachovi jednohlasně, ale proti druhému dotazu vzneseny pochybnosti se stran nejvyššímu purkrabí blízkých. Tu vyvstal strahovský opat Mayer a navrhl, aby se hraběti Harrachovi dosavadní plná moc prodloužila, když pak hrabata Bouquoi, Fr. Ant. Novohradský z Kolovrat, Künigl i Hartmann z Klarštejna vřele za návrh opatův se přimlouvali, přijat byl tento značnou většinou.

Stanovisko vládních kruhův utrpělo tím porážku, kterou hodlaly odčiniti v sedění následujícím dne 30 října pokusem o revotaci sněmovního snesení. Vládní stanovisko hájil s velikým zápalem guberniální rada Henniger svobodný pán z Eberka, který ujímal se hraběte Clary a shledával urážlivým pro voleného deputovaného, zvláště stále-li ve Vídni pobytem, když nesvěřují se mu všechny důležitosti stavovské, ve své horlivosti učinil pak poznámku, že by hrabě Clary, jsa praesidentem nejvyššího soudního úřadu a zvoleným již deputovaným, mohl stavům mnohem více prospěti než hrabě Harrach, který prý žádného úřadu nemá. Radil tudíž řečník, aby bylo svěřeno hraběti Clary teď i budoucně zastupování všech zájmů stavovských. Návrhem tímto chtěly se vládní kruhy zbaviti nemilého prostředníka hraběte Harracha, nadějíce se do hraběte Clary, že všímati si bude toliko zájmů ryze stavovských, že však nebude podnikati nic za restitucí státoprávní. Osten v návrhu ukrytý vycítili ale mluvčí směru historického a jali se jej potírati s velikým důrazem. Hrabě Bouquoi opakoval ihned a s důrazem, co byl prohlásil o výtečných službách Harrachových v sedění předešlém, hrabě Frt. Ant. Novohradský z Kolovrat, dovolávaje se spůsobu, jakým vyřizována byla stížnost jeho proti vojenskému kommissaři Filipu hraběti z Kolovrat — o obsahu stížnosti té bude níže pojednáno —, dovozoval, že by ustanovením hraběte Clary za stavovského plnomocníka ve všech potřebách pravý hlas stavů nikdy nepronikl ku stupňům trůnu. Velmi vřele ujímali se Harracha i hrabata Künigl a Josef Sweerts. Tento dokazoval, že rozhodnutí dvorské kanceláře u věci, která byla přímo králi předložena, musí vyvolati znepokojení. Zvláště důrazně mluvil s prospěchem Harrachovým hrabě Taaffe, vy-

zývaje barona Hennigra, aby se zodpovídal ze slov, proti hraběti Harrachovi pronesených. V ochranu brali hraběte Clary jediný hrabě Canal, známý zednář, který ujímal se návrhu Hennigrova, a rytíř Leiner, guberniální rada, jemuž ovšem reskript dvorské kanceláře zdál se býti rozhodujícím, opětované pak prosby stavů ku králi zbytečnými. Nařizujeť prý zvláštní dvorní dekret, aby dle zvyku stavovské stížnosti a prosby předkládány byly a sice každá zvláště skrze gubernium, čímž prý urychlí se vyřízení. Přes to velikou většinou schváleno usnesení sedění předešlého.

V zápase o plnou moc Harrachovu ukázala se hlavní vada tehdejšího českého sněmování a závažná příčina jeho neúspěchu. Byly to důsledky osobního práva sněmovního, které nebylo lze ani na jiného přenášeti ani nebylo vykonávání jeho povinností, ježto nebyl vůbec ustanoven počet sněmovníků, k usnášení právoplatnému potřebný. Vždyť vyskytují se případy, že ze všech čtyř stavů nezasedalo v témže sedění ani 20 sněmovníků, počítajíc v to i členy městského stavu, jichž z pravidla bylo přítomno čtvero, ale s hlasem pouze jediným. Za takových poměrů nebylo lze mluviti o pevné, programmové většině, ježto účastníci v jednotlivých seděních se měnili. Jednou přicházeli ti, podruhé oni, a velmi málo bylo těch, kteří z pravidla všech sedění se účastnili. Vláda, majíc nejvyšším purkrabím v rukou řízení sněmu, mohla každé nepříjemné snesení snadno zrevotovati, neboť stačil důvěrný pokyn a v následujícím sedění objevili se různí radové gubernia, appellačního a zemského soudu, požívající stavovství, a hlasy jejich, k nimž z pravidla přidali se přítomní rytíři i stav městský, byl nemilý návrh přehlasován. Tak dálo se také, když na přetřes dostaly se plné moci hrabatům Harrachovi a Clary: který směr mezi stavy byl nahodile větším počtem zastoupen, ten zvítězil, a tím vysvětlujeme si, proč jednou odhlasováno zvláštní plnomocenství pro Harracha a podruhé pro hraběte Clary. Následek toho ovšem byl, že někdy ukázala se neshoda mezi oběma plnomocníky u věci velmi důležité, načež každý podával stavům zprávu svým spůsobem, Harrach nejvyššímu purkrabí jakožto předsedovi stavů, Clary ale soukromí knížeti z Lobkovic.

Vážné úkoly, které sněm očekávaly, byly ovšem příčinou, že sněmy byly hojněji navštěvovány a četné osobnosti, které po dlouhá léta sněmu nedbaly, nyní přihlašovaly se o místo a hlas. Nikdy nebylo tolik přihlášek jako na jaře a v létě r. 1790; také nikdy stavové tak rigorosně nezkoumali podmínek uchazečova stavovství. Místopraesident zemského soudu baron Stupan musil prokázati se českým inkolátem, nadále pak prohlásili stavové zásadou, že budou mezi sebe přijímati toliko skutečných držitelů statků zemských a jejich synů nebo nejbližších čekatelů dědictví. S tohoto stanoviska činěny i námitky proti biskupu budějovickému, poněvadž nedržel zemského statku.

Obecný ruch dotkl se i městského stavu, který zastoupen jsa nyní vesměs úředníky právnicky vzdělanými, ohlašoval požadavky o lepší zastoupení na sněmě. Podle Obnoveného zřízení zemského přicházeli sice zástupci všech královských měst ku zahajovacím a závěrným schůzím sněmovním, též ke schůzím, ustanoveným pro holdování

novému panovníku, ale jednání sněmovního směli se účastniti toliko zástupci měst pražských, Kutné Hory, Plzně a Budějovic, t. j. tak zvaných měst privilegovaných. Než zástupci venkovských měst přijížděli zřídka, a tak ustálil se zvyk, že hlas městský odevzdával kancléř staroměstský, který určoval i osobnosti do výboru zemského a různých kommissí, stav městský zastupovati mající. Dokud sněmy zemské jednaly toliko o berních postulátech a města zastupována byla posly ze středu obyvatelstva hmotně i osvětně sešlého, nedály se vážnější pokusy o nápravu poměrů, stav městský před vyššími stavy ponižujících. Ale změna ve správě měst nebyla bez účinků ve sněmu. Města privilegovaná, spojením měst pražských v jediné město ještě více zkrácená, počala domáhati se širšího zastoupení a příznivějšího způsobu hlasování ve sněmě, současně pak jala se i ostatní města královská dožadovati důstojnějšího účastenství v jednání sněmovním. Sněmu letnímu r. 1790 připadlo rozhodovati o žádostech těchto, jež byly zatím došly výboru zemského. V sedění sněmu dne 27 října 1790 předčítána byla žádost král. města Budějovic, aby dostalo se zástupcům jeho místa i hlasu ve sněmu. Tehdy žádost prostě odložena k době, až budou vyřizována přání jiných měst. Již však v následujícím sedění dne 30 října předložena zpráva zemského výboru o žádostech královských měst privilegovaných, aby jim byla povolena tak zvaná vota virilia t. j. právo, aby každý zástupce městský sám o sobě hlas ve sněmu měl. Vláda žádosti tyto podporovala, ježto by tím počet závislých hlasů značnou měrou byl rozmnožen; proto nejvyšší purkrabí prohlašoval, že není třeba dlouhého přemýšlení, jelikož prý jedná se toliko o výklad některých výrazů v královských privilegiích, o něž Praha, Plzeň a Budějovice právo své opírají. Pražský purkmistr Steiner ve jménu veškera čtvrtého stavu dotazoval se toliko stavů, jsou-li ochotni žádost měst podporovati u dvoru královského, žádaje o neodkladné v té příčině rozhodnutí. V dotazu svém dovozoval na odůvodněnou žádostí světských, že jsou měšťané na sněmn přítomní dle řečených již privilegií rovni ostatním třem stavům ve všech příčinách, tedy i v právu a spůsobu hlasovati, uváděl příklady, že přicházeli vždy pražští radní páni buď pospolu buď jednotlivě do sněmu, přicházejí-li pak z důležitých příčin nyní toliko čtyři, že ale tím nijak práva svého nepozbývají. Plzeňským a budějovickým repraesentantům že se v privilegiích výslovně přikazuje, aby stojíce, hlas odevzdávali, tudíž že přísluší samostatný hlas každému z nich. K vývodům Steinerovým odpovídali mnozí řečníci, i bylo znáti, že neupírají zásadně městům rozšíření hlasů, nýbrž že obávají se rozmnožení hlasů vládě ochotných. Prohlašovaliť, že nechtí upírati městům práva, aby sněmy zástupci svými obesílala, ale aby prý ti dohodli se mezi sebou a společný hlas odevzdávali ústy pražského purkmistra jakožto nástupce někdejšího staroměstského kancléře. Toť ovšem bylo odmítání spravedlivého jinak městského požadavku, což přimělo purkmistra Steinera, že ujal se slova podruhé na obranu požadavků městských. Táže se přítomných, zdali rovnost v privilegiích i městům přiznaná může se odnášeti ke všem důležitostem, toliko ne k hlasování, dovozoval purkmistr pražský, že trpí stav městský číselnou

převahou vyšších stavů, zejména velmi četného stavu panského, a navrhoval prostřední cestu, aby bylo královskému sídelnímu a hlavnímu městu Praze povoleno vysílati do sněmu čtvero členů magistrátu k místu a hlasu oprávněných. Hrabě Bouquoi, hrabě Rudolf Černín a někteří jiní páni podporovali návrh ten, většina toho dne ale shledávala, že není ještě chvíle k jeho provedení, i přistoupila na návrh nejvyššího purkrabí, aby za lepším poučením stavů městská privilegia s příslušnými listinami zatím v čítárně byla vyložena. Byl to návrh odročovací, kterým nemilá otázka měla býti vzata z denního pořádku, spolu pak bylo jím prokázáno, že většina stavů nemíní městskému požadavku vyhověti.

Ale městský stav nedal se nepřízni vyšších stavův odstrašiti. Po kratinké době předložil magistrát pražský ve jménu všech královských měst žádost sněmu, aby poslům královských privilegovaných měst dostalo se stejného hlasu se třemi stavy vyššími. V žádosti té dovozováno, že náleží dle zřízení a výsad zemských každému ze čtyř stavů toliko hlas kuriátní, vota virilia vyšších stavů že však jsou „vetřelým zlořádem" (ein eingeschlichener Missbrauch), počet pak členů stavu panského že jest nebezpečným stavům ostatním. Návrh zavedení čtyř kuriátních hlasů, po jednom pro každý stav, jakož i ostré odůvodňování a stilisování městského spisu vyvolalo v sedění sněmovním dne 27 listopadu 1790 velice pohnutou debattu. Výbor zemský navrhoval, aby žádost se zamítla, když pak tato ve sněmu byla předčítána, rozpoutána mezi vyššími stavy pravá bouře nevole, neboť cítili se příkrou stilisací uraženými, zejména slovem „vetřelý zlořád". Aby nabyli přítomní pravého názoru o veškerých průvodech sporné otázky, předčítána byla příslušná privilegia Ferdinanda II v původním českém znění, načež přeložil baron Mac Neven určitá z nich místa do němčiny. Z privilegií vycházelo na jevo, že Pražanům náleželo seděti ve sněmu hned po rytířích a hlas sedíce odevzdávati. Proti zamítacímu návrhu zemského výboru hájil purkmistr Steiner návrh svůj prvotní, aby alespoň Pražanům byly čtyři hlasy přiznány. Probošt kapituly svatovítské světící biskup Krieger, biskup litoměřický Kindermann, arcijáhen Varlejch z Bubna a s nimi ostatní praeláti hlasovali pro tento původní návrh Steinerův, prudký odpor ozval se ale z lavic panských. Mnozí řečníci, zejména hrabě Klebelsberk, kníže z Lobkovic, hrabě Trautmannsdorf, hrabě Millesimo, vyslovovali se rozhodně proti návrhu Steinerovu, upírajíce průkaznosti žádostem městského stavu. I hrabě Bouquoi spatřoval v požadavcích městských celkem újmu práv vyšších tří stavův, učinil ale konkretní návrh velmi příznivý, aby povolilo se městskému stavu deset ku hlasování oprávněných repraesentantů, čtyři Praze a po dvou třem ostatním městům privilegovaným, oč však měla města podati novou a slušně stilisovanou žádost. František Antonín Novohradský hrabě z Kolovrat, známý a vysoce vzdělaný zednář, dovozoval, že Ferdinand II udělil právo čtvrtého stavu městům českým vůbec, tudíž že by měla sněmovní i hlasovací právo veškera města v Čechách, netoliko královská, nýbrž i ochranná, tím však že by ocitli se v menšině stavové vyšší. Jaké prý by ale zmatky vznikly, by vedle osob magistrátních pronikli do sněmu

i advokáti, projektanti, pokoutní písaři, zkrátka veškery druhy nepokojných lidí, a podávali podnět k obavám ze vší pohromy. V další řadě přiznávali proti návrhu i hrabata Štampach a Salm. Hrabata Libštejnský z Kolovrat a František Šternberk přistupovali na návrh Steinerův, pokládajíce Prahu a magistrát její za repraesentanta všech českých měst, také baron Mac Neven, jenž však Praze přiznával toliko hlas jeden a ostatním třem městům rovněž jeden. Nejliberálněji přimlouval hrabě Sweerts, který ve spise a zejména ve výraze „vetřelý" nic urážlivého nespatřoval. S ním souhlasil i nejvyšší purkrabí, který vyzval guberniálního sekretáře Ledvinku z Adlerfelsa, aby podal zprávu o dřívějších v té příčině způsobích jednání. Dotázaný odpověděl vyhýbavě, že dle jeho paměti městští deputovaní, když svolán byl za povolením daní výroční neb ajournovaný sněm, tudíž jsouce v zahajovacím sedění, dílem seděli a dílem stáli, hlas však skrze staroměstského kancléře odevzdávali. Naproti tomu purkmistr Steiner trpce horlil do nedostatku listin sněmovních, ježto od dob Ferdinanda II nebylo dovoleno psáti zápisník o schůzích a poradách sněmovních. Následovalo posléze snesení sněmu, jímž spis městskému stavu byl vrácen s doložením, aby podán byl buď přímo králi buď sněmu, ale „ve formě slušnější". Tím vyřízena spolu i žádost Budějovických o místo a hlas dle výsad Ferdinanda II. Téhož dne jednáno ve sněmu ještě o jiném požadavku městském. K návrhu zemského výboru o žádosti, aby obnoveny byly úřad nejvyššího mincmistra a pražská mincovna, navrhoval purkmistr Steiner, aby vedle pána nebo rytíře mohl býti nejvyšším mincmistrem i měšťan, ale nedošlo ve příčině té k určitému snesení.

Spor, již v jarním sedění tohoto roku vzbuzený, mají-li při nominování členů do výboru zemského a různých deputací i kommissí stavové volbou rozhodovati, či náleží-li dle starého zvyku právo nominovati představeným jednotlivých lavic, obnoven byl i v tomto zasedání. Když v sedění sněmu dne 17 července 1790 jednalo se o slavném převežení koruny české a korunních klénotů z Vídně, kdež od r. 1743 byly uchovávány, chtěl nejvyšší purkrabí, aby byla nominace deputovaných vykonána po způsobu obvyklém. Mnozí ze stavů hájili sice modernější právo volby, na konec ale zvítězilo přece obvyklé právo představených jednotlivých lavic stavovských. Toliko přítomní členové stavu rytířského za nepřítomnosti podkomořího zemského jmenovali sami deputanty z prostředka stavu svého.

Ale v zásadě otázka tato neutuchla. Již 4 srpna 1790 uvažoval sněm o otázce, má-li býti volen i stálý i zesílený výbor zemský ihned a jakým způsobem. Volba sice nebyla toho dne vykonána, ježto bylo třeba vyčkati královského rozhodnutí o prosbě v té příčině podané, ale po návrhu Josefa knížete Schwarzenberka ustanoveno 39 proti 35 hlasům, aby dála se volba i stálého i zesíleného výboru zemského plným sněmem a týmž počtem z každého stavu lístky hlasovacími. Menšina ohradila se proti tomuto snesení, dovolávajíc se královského reskriptu ze dne 4 října 1714, kterým nominační právo představených stavovských lavic bylo vyhlášeno. Když ale v sedění 11 srpna 1790 jednáno bylo o volbě osmičlenné deputace, která by králi spisy stížné

předložila, usnesl se sněm, aby se zřením ku důležitosti věci představení lavic požádáni byli za upuštění od dosavádního práva svého a deputovaní aby byli voleni plným sněmem; purkmistr pražský projevil ihned ochotu svou a navrhl vedle toho, aby králi byla podána zevrubná zpráva, by některý z představených stavovských lavic nechtěl od nominačního práva upustiti, spolu s prosbou za zrušení řečeného již reskriptu Karla VI. Tu byli direktorové lavic povolnější, a v sedění dne 14 srpna prohlásil sám arcibiskup, dotud nejhouževnatěji odporující, že vzdává se se zřením k důležitosti věci v tomto případě svého práva nominačního, že však si vyhrazuje, pokud dovolí osobní jeho poměry — bylť stařec u věku 83 let —, dle práva svého k deputaci se připojiti. K nejvyššímu purkrabí, právě nemocí k lůžku upoutanému, odebral se v též příčině sám hrabě Bouquoi, za nepřítomného rovněž nejvyššího písaře Astfelda z Vydří podal svolující prohlášení zastupující jej podkomoří rytíř Hennet. Sněm vzal tato prohlášení na vědomí, setrval ale na prosbě ku králi, aby příště dály se všechny volby promiscue et per scrutinium sněmem. Tím bylo nominační právo direktorů lavic odstraněno.

Pokrok ve spůsobu sněmovního jednání bylo však pozorovati i na jiných stranách. Sněm naladěn byl prudkým odporem proti josefinské soustavě, při čemž začasté padla slova od r. 1620 ve sněmu českém neslýchaná. V sedění dne 13 července 1790 předložilo gubernium sněmu exemplář právě vydaného v Drážďanech spisu Sammlung einiger Schriften, welche von den Kön. Böhmischen Ständen über das neue Steuer- und Urbarial-System veranlasst worden, v němž vylíčen veškeren průběh stavovského zápasu o novou berní úpravu i s přílohami čtyř stížných spisů co do obsahu již uvedených (Květy 1903, 164), i toliko navržených i předložených. Gubernium zakázalo prodej spisu a dokládalo zákaz omyly i urážlivými prý výroky v něm. Ve skutečnosti jest to spis obsahu i spůsobu vážného a svědčí, že pracovalo o něm několik mužů poměrův i věci znalých; pamfletů tehdy u velikém počtu se strany osvícenské vydávaných není lze po této stránce vůbec k němu přirovnávati. Výbor zemský ve zprávě své navrhoval rovněž bezvyjímečný zákaz. K dotazu nejvyšším purkrabím došlo v sedění dne 25 srpna 1790. Praeláti a někteří z pánů souhlasili s návrhy na naprostý zákaz, ale Prokop hrabě Lažanský, o němž jakožto původci stížného spisu ze dne 11 února 1790 právem sluší se domnívati, že byl skládání inkriminovaného spisu ne-li účasten alespoň velmi blízek, opřel se návrhu s velikým důrazem. Pravilť, že podobné zápovědi přirozeným spůsobem pouze budí zvědavost a že jsou nejlepším prostředkem, aby přišla kniha do všech rukou, povolaných i nepovolaných. Stačí prý prohlásiti, že byla vydána bez vědomí stavův a že netlumočí smýšlení stavů. Někteří z následujících řečníků prohlašovali, že nemohou schvalovati, aby se sněm vměšoval do censurního práva, králi jediné příslušného, někteří hájili i neomezenou svobodu tisku. Vidno bylo z přiznávání stavů, že obsah spisu inkriminovaného srovnával se s názory jejich. Baron Mac Neven obratně doplnil návrh hraběte Lažanského návrhem, aby bylo prohlášeno novinami, že ne-

pravými (unächt) jsou všechny spisy o sněmu a jeho jednání, které nejsou vydány ve jménu a se svolením stavů, načež návrh hraběte Lažanského s touto změnou přijat. Spis tudíž zakázán nebyl, náleží ale přes to k největším vzácnostem bibliografickým. Hlavní myšlenka, odsouzení totiž josefinské soustavy, jím bylo dosažena.

Velice významnou charakteristikou letního sněmování českého r. 1790 byl boj stavovské opposice proti nejv. purkrabí hraběti Cavrianovi, pokládanému za hlavní nástroj na potlačování práv zemských i stavovských. Jednání sněmovní z té doby poskytuje řadu zajímavých půtek, jež vůdci stavů s tímto ředitelem sněmu sváděli. Dva momenty z bojů těch vyšly vítězně: formy jednání sněmovního změněny dle zásad anglického parlamentarismu a spůsoben pád neoblíbeného centralisty-byrokrata. Cavriani chtěl přidržovati jednání sněmovní ve zúžené míře josefinských předpisův, ale stavové energicky hájili proti němu i práva svého i požadavků pokrokem doby žádaných. Hned v prvém sedění sněmu dne 12 července 1790, jakmile byl přečtěn reskript královský, žádal hrabě Künigl jménem stavův, aby byly veškery předlohy výboru zemského za lepším poučením stavů předčítány dvakráte, čemuž dle současného diaria hraběte Františka ze Šternberka arcibiskup, kníže Colloredo a nejvyšší purkrabí „dosti prudce“ odporovali. Hrabě Cavriani ostře namítal, že není „stavů“ kromě právě shromážděných, a ředitelství sněmovní že nemůže dáti si předpisovati od jednotlivců. Künigl ku podivu zůstal tehdy osamocen, návrh pak jeho již neprojednáván. Ale v témže sedění dotkl se hrabě Cavriani i stavovského práva povolovati berně se zřejmou tendencí vzbuditi o něm pochybnost a tím popudil proti sobě část stavů, která byla se prohlásila proti návrhu Künriglovu. Za obecně nepříznivé nálady pro nejv. purkrabí povstal ku konci sedění Štěpán hrabě Wallis a navrhl, aby se četl zápisník sedění. Byla to ve sněmu, který ani zápisníků řádných dotud neměl, novota neslýchaná a zřejmě na jednání národního shromáždění francouzského neb anglického parlamentu upomínající, přes to však všichni přítomní s ní souhlasili a snesli se, aby po zahájení příští schůze zápisník byl předčítán.

Přijetím Wallisova návrhu utrpěl nejvyšší purkrabí neočekávanou porážku, již chtěl v sedění nazejtří konaném odčiniti. Když tudíž dne 13 července dle právě přijatého snesení měl býti před zahájením vlastního jednání předčítán zápisník o minulém sedění, protestoval proti tomu nejvyšší purkrabí a nazval čtení zápisníku novotou, která prý svědčí o přehnané pečlivosti stavův anobrž i projevuje urážlivou nedůvěru do předsedova úřadování. Příkrá tato a pánovitá slova vzbudila přirozeně tuhý odpor ve shromáždění. Četní řečníci ujímali se čtení zápisníku, dovozujíce s věcného stanoviska jeho potřebu, někteří i přímo kritisovali jednání nejvyššího purkrabí, vyčítajíce mu příkré stanovisko proti návrhu Künriglovu a kladouce váhu na okolnost, že čtení zápisníku děje se u mnohých kollegialně jednajících úřadův, aby zajistěno bylo spolehlivé jednání. Nebylo nikoho tajno, že mnohými úřady bylo míněno především gubernium samo, a tu shledáváme, že stavové již důraz kladli na právo sněmu kontrolovati úřadování nejvyššího úřadu

v zemi. Hrabě Chotek a týž kníže Colloredo, který v minulém sedění opíral se návrhu Künniglovu, ujímali se teď návrhu Wallisova a dovozovali, že vykládají se v Dolních Rakousích stavům ve zvláštních místnostech po několik dnů sněmovní spisy a tudíž i zápisníky k nahlédnutí. Když došlo k dotazu, dožil se nejvyšší purkrabí citelné porážky, neboť značná většina schválila, aby byl psán v každém sedění sněmu protokol, ten pak aby předčítán byl s počátku sedění nejblíže příštího, opravován dle potřeby skrze osm korrektorů, po dvou z každého stavu volených, a předsedou sněmu podepsán. Filip hrabě Clary navrhl ještě, aby byly prvopis a dvě kopie opatřeny pečetí stavovskou, z opisů pak jeden aby byl odevzdán zemskému výboru, druhý vložen do desk zemských. Všechny předlohy měly býti ve čtverých opisech po tři, osm až i čtrnáct dnů vyloženy ve třech komnatách hradu pro potřebu vyšších stavů, na staroměstské radnici pro stav městský. Aby pak porážka nejvyššího purkrabí byla dovršena, odvolána všechna snesení sedění předešlého jako ukvapená s výslovným připomenutím, že se tak děje, aby bylo lze o věcech revotovaných pojednávati dle spůsobů právě přijatých. Odtud dostalo se sněmům stavovským v Čechách stálého a přesně upraveného zápisníku.

Protivy mezi nejvyšším purkrabím a stavy srazily se r. 1790 ještě několikráte. Sotva že odhlasováno, aby o každém sedění vzdělán a schvalován byl řádný zápisník, vznikl nový spor, pokud přípustny jsou v zápisníku tomto před definitivním schválením změny a opravy. V sedění dne 14 července předčítán a schválen zápisník obou předešlých sedění, načež přál si hrabě Chotek o zápisníku ze dne 13 července dvojí hlasování a navrhoval v jedné věci revotaci. Mínění stavův o těchto návrzích se rozcházelo. Jedni přestávali na řádném zápisníku, druzí ukazovali na anglický bill, který teprve po třetím čtení může býti definitivně odhlasován. Hrabě Lažanský srovnával stavy s politickým úřadem kollegialně jednajícím, v němž i po odhlasování možno z přesvědčení měniti náhled již zaujatý. Filip hrabě Clary ukazoval horlivě na následky, kdyby vázali se stavové snesením ukvapeným, jehož by nebylo již lze odčiniti, hrabě O'Kelly prohodil, že bývá dobře nad věcí ještě jednou se vyspati. Nejvyšší purkrabí všem těmto náhledům příkře odporoval prohlašuje, že by možnost měniti snesení již učiněná otevřela dvéře piklům, že by nepřítomní členové mohli si právem stěžovati, že se zvrací snesení za přítomnosti a spoluúčastenství jejich učiněná, že by změnám nebylo konce, když by při předčítání zápisníku ještě jednou mělo se o změnách hlasovati, a mínil na konec, že sluší se sněm spíše srovnávati s kollegialně úřadujícím sborem soudním, ježto prý v něm dle okolností jedná se i o blaho poddaných de meo et tuo. Tato drsná slova vyvolala ostrou odvetu navrhovatele, který prohlásil, že nemůže obava před pikly vyvážiti prospěch z navrhované novoty plynoucí, vůbec pak že není ani obava podobná oprávněna ani odůvodněna proti vážnému a úctyhodnému shromáždění stavů. Sám kníže Schwarzenberk, který jindy souhlasíval s nejvyšším purkrabím, stál tentokráte na straně většiny. Hrabě Lažanský vyvracel s důrazem náhled nejvyššího purkrabí o podobnosti sněmu se sborem soudním a prohlašoval, že ve sněmu

stavové zastupují i své poddané, tudíž že jsou zastupitelstvem celého národa. Snesením nebyl sice návrh Chotkův přijat v plném svém znění, ale také nebylo schváleno stanovisko nejvyššího purkrabí, že zápis, shoduje-li se přesně se snesením většinou učiněným, není lze změniti, leč by vyhledávaly změny nové poměry, stavové že však nejsou povinni, aby v jednom a témž sedění o věcech důležitých se radili a spolu ihned usnášeli. Přijatá snesení zůstala tudíž nadále v platnosti, čímž nejvyššímu purkrabí z ruky vzata veliká moc, neboť dříve sám jediný řídě sněm i pořad jeho jednání, mohl dle počtu a osobností přítomných předkládati k jednání a odhlasování návrhy, které by za přítomnosti jiných členů sněmu byly se bezpečně potkávaly s odporem.

Hrabě Cavriani nevynikal zvláštním politickým taktem, neboť nepřestávaje na těchto porážkách, v byrokratické své ztrnulosti vyhledával nové otázky, které pravidelně vyřízením svým přinášely svému původci porážku novou. Hned po odhlasování ve příčině změn v zápisníku tázal se nejvyšší purkrabí, prý po přání některých stavů, mají-li býti návrhy výboru zemského a snesení sněmovní tištěny, dříve než snesení královským stvrzením nabyla zákonné závaznosti; dále tázal se, mají-li býti pozvání ku každému sedění, jako bylo jinde obyčejem, s určením dne sedění a pořadu jednání zavedena. Bylo s podivením, že návrh tento značně předsedovu moc omezující byl právě předsedou sněmu podán, lze si však okolnost tu vysvětliti, že byl nejvyšší purkrabí k tomu částí stavů dožádán, načež nebyl s to, aby dotazu odepřel. Ještě však větší podivení vzbuzuje jednání většiny o návrhu, který přece znamenal rozšíření práv sněmovních. Velmi tuhý odpor proti němu vysvětluje se obavami před veřejností jednání sněmovního, neboť V. M. Kramerius všímal si již výsledku porad stavovských ve svých novinách se zřejmou snahou, aby i obrodné tužby české pronikly do sněmu, a cizí listy, jako hamburský Politisches Journal, přinášely v dopisích vídeňských zprávy o českém sněmování, ač stručné a s vídeňského stanoviska zbarvené. Velmi prudce vyslovil se proti návrhu hrabě Frt. Ant. Novohradský z Kolovrat, muž jinak osvícený ano i vynikajících názorů; prohlásilť se proti všemu tisku a označoval spisovatelskou a novinářskou kritiku za nezbytný a na výsost nepříjemý důsledek návrhu. Mnozí jemu přisvědčovali ano i namítali, že by tak stížnosti stavů spíše pronikaly do veřejnosti než ku trůnu královskému; velmistr křižovníků s červenou hvězdou Suchánek tvrdil dokonce, že by si přijetím návrhu stavové utržili hanbu a posměch! Jiní prohlašovali se vůbec proti tisku, dovozujíce, že prý návrhy výboru zemského a snesení sněmovní ještě neztvrzená nezasluhují, aby byly potomstvu uchovávány! Naproti tomu menšina, k níž náleželi přední vůdcové opposice, energicky hájila přípustnost tisku akt sněmovních, spatřujíc v ní povzbuzování k velikým činům a záštitu občanské svobody. Ano hrabě O'Kelly přál si, aby sněm zasedal a radil se při otevřených dveřích, a Josef hrabě Černín dokonce navrhoval, aby byly vydávány pravidelné sněmovní noviny. Velmistru Suchánkovi z této strany odpovídáno, že na štěstí již pominul čas, za něhož hluboce pokoření stavové hráli úlohu smutnému svému postavení přiměřenou. Mnozí chtěli, aby tiskla se snesení

toliko pro členy sněmu, ale přes veškery náměty menšiny zvítězil tehdy ještě náhled, aby snesení před ztvrzením tištěna nebyla. Za to přijat návrh litoměřického biskupa Kindermanna, aby byla tištěna snesení na konci sněmovního zasedání, místo pozvánek měl pak předseda sněmu na konci sedění oznamovati pořad jednání nejblíže příštího.

Přijetím všech návrhů těchto byl sněm český podstatně zmodernisován. Dostalo se mu jistého způsobu jednacího řádu, který uplatňoval mínění jednotlivce a napjal slabounké sice ještě ale přece působivé nitky mezi jednáním sněmu a myslící veřejností. Nabývaje místo uzavřené korporace třídní znenáhla rázu shromáždění politicky oprávněného, stával se sněm český i způsobilejším k řešení vážných otázek, které naň naléhaly.

ANT. KLÁŠTERSKÝ:

Smrt Astorgova.

V své vlídné, světlé celi klášterní
u okna večer seděl Astorga,
ven hledě v dumách. V záři západu,
jež v jizbu šlehla, hrála na stole
po knihách, svazcích not a nástrojích,
se chorobnější zdála jeho líc,
jíž vzácný rod vtisk stejně zřejmý znak
jak umění a život. Předčasně
mu zryla čelo muka mladosti,
jež honila jej světem, jako list
když zmítán vichrem. — Jemu u nohou
mnich seděl mladý, mlčky stíhaje
i zář i stín, jenž přelít mistra tvář.
Ten ven se díval v snách a promluvil:
„Teď čárný as je pohled na město,
když v záplavě se koupá, v poslední
když záři na sta věží blýská kol
a staré zdivo rdí se, úsměvu
jak byl by zákmit přeběh přese tvář
té vaší Prahy, aby za mžik shas
a stesk a smutek se zas rozložil
i po městě i lidí po tvářích.
Já smutnějších jsem tváří neviděl
než tady v Praze; všichni smutni jste
a truchliví, a divný smutek váš
mě tolik dojal a tak vábil k vám!“

— Máš pravdu, maestro — mladý řekl mnich —
jsme všichni smutní! Naši dědové
tu vytrpěli muka nesmírná,
a bolest jejich rysů na syny
i vnuky přešla, stále dědí se
jak minulosti odkaz, žaloba
jak tichá v každou tvář když vepsána! —

„Let řadu žiji zde — děl Astorga —
a nevím o tom; bratře, vypravuj,
co dělo se tu, jaké osudy
vás krušily!“
Mnich trpce usmál se:
— Ó, maestro, kniha, v které psány jsou
té země osudy, je plna slz
a plna krve; nechtěj, z počátku
bych převracel v ní listy, poslední
snad přečíst stačí, vše bys pochopil.
Znáš Týna věže, jež tu blízko pnou
se k nebi vzhůru. Právě proti nim
— sto let je tomu — stálo lešení,
a na ně vstoup — — —
„Ó, zadrž!“ mistr vzkřik',
„proč vyprávíš mi, co tak dobře znám!
Na lešení vstoup bledý statný muž,
by vzdorně přijal za svůj odboj trest,
ni svalem nehnul, nelkal, neprosil — — —“

— Ne, mistře, tak — děl mnich — ne, jeden muž,
jich dvacet sedm bylo, jeden kmet
byl stříbrovlasý, všichni stateční
a vzácní páni, proti císaři
že zvedli odboj, svaté církve řád
že rušili, jsou katu vydáni.
Je pravda, hřích jich velký byl, leč trest
byl viny těžší, celá naše zem
v nich umírala. Jazyk z úst jim rván,
jim osekány ruce, sťata leb.
Ó, divadlo to hrůzné bylo as,
můj vyprávěl děd — — —
Astorga se třás
jak suchá snět ve vichru podzimním,
na čele jeho mezi brvami
mu nabíhala žíla, blesků žár
zrak jeho metal, prudce vstal a páž
svou vytrčil, jak smazati by chtěl
ten obraz hrůzný, který před ním stál.
„Ó, hrůzné divadlo — vzkřik — zřím tě zas!

Na lešení můj otec stojí bled,
leč vzpřímen, vzdorný; ještě promluvit
chce v chvíli slední, jenom sbohem dát
snad synáčku, jenž matky drže se,
jež zlomena jak v bouři lilije,
se dívá v slzách na smrt otcovu.
Leč bubny víří již, teď meč se blýsk,
a zkrvácená hlava kutálí
se k nohám matky, která umírá.
Ó, bído, bído! Chmurná vidino,
kdy ztratíš se se mi s očí? — — —
Znaven kles
zpět do sedadla, k srdci sáhl si,
jak zkrotit chtěl by bouřný jeho tluk,
a zůstal bez hnutí. Leč za chvíli
se vzpamatoval, tiše promluvil:
„Bůh jistě dobře kroky moje ved
sem v město vaše, cítím, jenom zde
že dopsati své mohu Requiem,
v němž bolest má se slije s bolestí
té země celé -- papír podej mi!“

Tu slzy v očích, mlčky povstal mnich
a papír podal mu, kde černalo
se hojně not již — mistr sehnul se,
pár not jen připsal a jak v myšlenkách
zpět padl v křeslo — — —
— Příliš unaven
jsi mistře dnes již — měkce řekl mnich —
nech práce již — — — ó, probůh, mistře! vzkřik —
neb tělo mistra mocně škubnulo
as dvakrát sebou, z hrdla úzkostný
se vydral ston a ropot chrčivý
a — umlknul. Byl mrtev Astorga.

ZVÍŘÁTKA A PETROVŠTÍ.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

VLADIMÍR S. ČECH:

Renaissanční intermezzo.

SLEČNĚ A. Š.

Když už duše nestačila — mrazivé a temné víry,
plivající kalnou pěnou, nový zas v ní vzbouřil příval —
sřítila se náhle hráz . . . Něco shaslo. Divé vlny
s hukotem se vyvalily, vichřice se zvedla ze tmy,
zaječela, zasmála se, a v ten checht (snad moje láska,
růže v bahno pochovaná, snad, co bude, nezrozeno)
kdosi slabě zakvílel . . .
Potom hrobové zas ticho.
Večer povstal za obzorem — šero, clona z černých krajek
na hedvábné pavučině, s nízkých oblak slétlo k zemi;
páry plížily se z lesů (v pozdní jeseni to bylo),
sesmutněla v stráni pole, potuchly i skalné hřbety,
jenom na západním nebi svítil ještě úzký jícen
výhně, která vychládala. —
Opuštěn jsem bloudil krajem,
v duši pusto -- nad propastmi němých Smutků nestála víc
svatá bílá holubice, s níž jsem za světlejších časů
hrával v slunci v luzích květin, laskaje ji sladkým jménem,
sladkým slovem Naděje — v hrudi ocelový osten
Faustova: V nic nevěřím . . . (V pozdní jeseni to bylo,
stará Smrt kdy mlhou chodí s vlhce ledovými prsty.)
Usnout . . . usnout . . . nač ten starý, věčně bezvýsledný zápas,
když už není barev, které v štítu nosíval jsem v pole,
nač ta pout za bludičkami; usnout . . . tvrdě — k nevzbuzení!

V dusivých jsem tmách tak dál šel. Strašidelnou kolonnadou
starých odumřelých březin hvězdička tu blýskla rudá,
ohníček, jak za soumraků říjnových je rozněcují
pastevci na nahých mezích, Slunce emblemy ty malé,

za horami zajatého; ohníček, kol v hbitém reji
míhaly se dlouhé stíny . . .
Vy Jste stála mezi kmeny
bílých břez a oslavena purpurovou gloriolou.
Luzně vykasaný okraj šatu vyšívání jevil
něžný blankyt (v klínu změt Jste pryskyřicí slzícího
měla smrčí, svěží zeleň), rozmar světel dovádivě
u Vaší se honil nožky — a já v pokorném zřel žasu
do zázračných Vašich očí (upíraly v plameny se),
do těch jemně hnědých květů z požehnaných zahrad Vil —
pohádku z nich každý tajil — světlušek tam rojilo se
tisíc, zlatých, rubínových:
V oné chvíli nalezl jsem,
marně dosud co jsem hledal v širošírém božím světě,
ztracený svůj dobrý klenot, poznal zas, co zapomenout
zlý mě čaroděj kdys zaklel, z poznání to nejvzácnější,
velké Kouzlo života . . .

V sladce hebkém, vonném pelu tvářičky, jež zastíněna
tmavým hedvábným je snem, měkkým vlasem, učesaným
po způsobu andělíčků (tehdy, v hrubém osvětlení,
tajemné se na něm chvěly lesky, na vlašských jak bronzech),
v čistém Vašem zraku Panny — — dík Vám, slečno, za ten pohled,
vřelý dík, Vy líbezná.

JOSEF LAICHTER:

Na přechodu.

Román.

(Pokračování.)

XVIII.

Když Sláva ve čtvrtek o druhé hodině dostavila se do domu v avenue Marceau, očekávaly jí v saloně dvě dcerušky paní Ribeirové. Starší, Isabella, činila dojem úplně dospělé dívky, třeba že ještě oděné po dětsku. Z oválné, plné tváře zíraly hnědé, bystré, intelligentní oči. Rozpuštěné vlasy měla na temeni sepjaty růžovou stužkou. Mladší, Amelie, vyrovnala se jí vzrůstem, jinak jevila se však ještě dítětem. Tvář měla podélnou, přibledlou, a plaché oči ukrývaly se pod neobyčejně dlouhými řasami. I její vlasy byly rozpuštěny a na temeni sepjaty stuhou. Na prvý pohled nápadným byl cizokrajný ráz obou dívek.

Paní Ribeirová představila je Slávě. Obě se uklonily, Isabella buclatou ručku lehounce vložila do ruky Sláviny. Paní Ribeirová pronesla:

„Prozatím, slečno, nežádala bych od vás nic jiného, než abyste zůstala zde do diner. Mohla byste se přesvědčit, jak Isabella a Amelie vyznají se v pianě. Bude-li vám libo, ukáží vám také své školní knihy. Vše ostatní uvidíme později."

Sláva projevila ochotu, učinit vše, jak na ní žádáno, načež odebrala se s dívkami do jejích pokojů. Tyto, jsouce nyní bez dozoru, povolily uzdu zvědavosti, podrobily Slávu celé řadě otázek. Vlastně Amelie zůstávala v ústraní, víc po očku pozorovala a sledovala Slávu, a byla to hlavně Isabella, která udržovala hovor. Tato hleděla zároveň svými otázkami vyjíti Slávě vstříc, ulehčiti jí prvé kroky v neznámém okolí. Zeptala se:

„Vy jste, slečno, až dosud nikde nebyla vychovatelkou? Mamá alespoň pravila."

Její pohled vážně, pronikavě upřel se na Slávu.

„Trvale jsem dosud nikde nebyla," odvětila Sláva.

Isabella dále se vyptávala: „Slečno, jste již dlouho v Paříži?"

Pak jiná otázka: „Slečno, jste Rakušanka? Znáte Vídeň? Tam v Teresianu je náš princ na vychování.“

Sláva všechny otázky zodpovídala a byla málem za ně vděčna. Nabyla tak příležitosti učinit si zběžný pojem o obou dívkách, urovnat se ve svém nitru a navázat na otázky rozhovor. Za okamžik byla úplně nenucenou. Když jí Amelie, v které také led ostýchavosti se prolomil, ukazovala své krásné loutky, zvolala vesele: „Nu, to jste mi milá! Mám neteře jako vy, které také rády hrají si s pannami.“

„Ah, Amelie,“ vmísila se Isabella, v níž procitla žárlivost, „je ještě naivní dívka! Ta si bude hrát do dvacíti let s pannami.“

„Vy tedy spíše obíráte se vážnějšími věcmi?“ obrátila se Sláva k Isabelle, hned vytušivši, že si přikládá posu a že se ráda tváří vyspělou. „Milujete na příklad hudbu?“

„Strašně miluji hudbu, slečno.“

„Ráda také cvičíte?“

„Já ráda. Ale s Amelií má professor Maillot trápení. Když jí něco nejde, začne ze zlosti oběma rukama tlouci do kláves.“

„To jsem učinila jen jednou, Isabello!“ hájila se Amelie. „Povím mamá, že mne očerňuješ.“

Sláva snažila se prostředkovat, každé z dívek řekla několik milých slov a spatřivši na psacím stolku Isabellině „Revue pour les jeunes filles“, zapředla s Isabellou rozmluvu o francouzské literatuře. Isabella jala se vypočítávat dramata Racinova. Náhle potutelný úsměv usadil se kolem jejích rtů. „Je Cid, slečno, od Corneille nebo od Racina?“

Chtěla touto otázkou, již patrně sama pokládala za stěžejní, Slávu překvapit, přímo jakoby zkoušet jejích vědomostí ve francouzské literatuře. Sláva ji klidně poučila, v duchu však vytušila úmysl a trochu se zarazila nad naivní její moudrostí.

Zašly potom do jídelny k pianu, a tak víc v seznamování uplynulo jim celé odpůldne.

Když k večeru Sláva vracela se do ústavu, ovládala ji nálada příjemná, byla s dívkami celkem spokojena a zvlášť cítila, že by k Amelii mohla přilnouti. Jedné věci jen při tom se strachovala. Přemýšlejíc, jak utváří se nyní její život, a uvažujíc o možnosti, že by vstoupila do rodiny, že by jela s Ribeirovými k moři, ptala se, kolik bude musit slevit se své osobní svobody. „Vždyť byla jsem až dosud vlastně sama sobě pánem, vlastně můj život utvářil se tak, jak je, právě proto, že sama jsem chtěla. Dovedu trpělivě zapomenout na sebe a propůjčit sebe, všecku sebe těm dvěma dívkám, po případě celé rodině? Nepocítím odporu, že budu musit žít dle vůle cizí?“

Hned však připadalo jí krásným, získat si lásky Isabelliny i Ameliiny, získat si matky i babičky jejich, a ten pocit se v ní ukotvil a již setrval.

XIX.

Čtrnáct dní chodila Sláva vždy dvakrát týdně k paní Ribeirové, aniž došlo k nějakému bližšímu ujednání a rozhodnutí. Byla dívkám víc společnicí. Měly ve čtvrtek odpůldne a v neděli prázdno, i bylo

jejím úkolem, vyjet s nimi do boulognského lesíka na procházku, provázet je na odpolední divadelní představení neb do koncertu, dohlednout na cvičení při pianě a tu tam zopakovat s nimi uložené učivo. Sláva za těch čtrnáct dní nahlédla blíž do rodiny. Zvěděla, že paní Ribeirové náležejí v Brasilii rozsáhlé fazendy s kávovými plantážemi, poznala její sestru, hraběnku Figueirovou de Mello, která byla dvorní dámou brasilské princezny, zdržující se toho času v Paříži, a dověděla se, že paní Ribeirová má ještě šestnáctiletého syna Antonia, studujícího ve Švýcařích.

Teprve po čtrnácti dnech nastalo rozhodnutí, krátce potom, kdy Amelie šla poprvé ku přijímání. Ten den byl vůbec velice oslaven v rodině Ribeirově. Celý týden před přijímáním strávila Amelie v klášteře na modlitbách a v postu, v den přijímání pak dostalo se jí krásných, bílých, k zemi splývajících šatů se závojem, mnoha darů od známých a příbuzných rodin brasilských, žijících v Paříži, z Lausanu ze svého pensionátu, v němž byl vychováván, přijel bratr Antonio, odbývalo se několik slavnostních hostin, neboť za tři dni po přijímání následovalo biřmování, a Sláva byla také zvána a na všem brala účast. Zapomenuté trosky a zbytky v dětství vštípené nábožnosti v ní ožívaly, vlastně víc sama nutila se je sebrat a občerstvit, ale celkem dívala se dosti cize na vše, a v nitru jejím nic nemluvilo o božském původu těch věcí, jež zde viděla. A přec jakási touha se v ní ozývala, bez rozumování povznést se k zbožnosti.

Jednoho dne tedy, záhy po tomto prvém přijímání Ameliině dala se s ní v saloně do hovoru paní Ribeirová.

„Slečno," pravila, vybídnuvši Slávu, aby usedla, „nyní pomalu byl by čas, abyste se nadobro u nás ubytovala. Isabella i Amelie si vás oblíbily, a mně také jste sympatickou. Chci však být k vám upřímnou. Hodlám na podzim vrátit se s dětmi domů, do Brasilie. Poněvadž však vychování Isabellino a Ameliino není ukončeno, bude jim třeba ještě na několik let učitelky. Odhodlala byste se jet s námi?"

Ta otázka Slávy celkem vlastně nepřekvapila. Mluvila s ní již o této možnosti paní Renaultová v ústavě, též dívky obě jí nadhazovaly, i sama tedy již přemýšlela o všem. Věděla, že musila by se v tom případě smlouvou zavázat alespoň na tři léta, že by měla ročně tři tisíce franků honoráře a že by jí cesty přes moře byly uhrazeny. Uvažovala již o těchto podmínkách i o celém návrhu nejednou. Přece však nyní při přímé nabídce zarazila se, ba málem se zalekla, že by se měla již odhodlat a dáti neodvolatelnou odpověď.

Paní Ribeirová zatím znovu ujala se slova:

„Vím, slečno, že nejste s to hned se rozhodnout, nežádám také, sděluji vám jen proto, abyste měla čas rozmyslit se a abyste věděla, že pokud nás se tkne, rády bychom si vás vezly s sebou."

„Ó," vypravila ze sebe vřele Sláva, „i já mám obě vaše dcerušky ráda, přilnula jsem k nim, vážím si také neobyčejně vaší přízně, madame, a byla bych povděčna tak krásnému postavení. Ale smím věřit, že je možné, abych se dostala tak daleko do ciziny? A jak by to bylo i krásné a neocenitelné pro mne!" Tu její oči zahleděly se do dálky, v předtuše viděly vše, co tam v neznámu kynulo.

Paní Ribeirová neporozuměla tak docela vzplanutí Slávině. „Krásně je zajisté u nás," pravila, „a žluté zimnice také nemusila byste se báti, slečno, žijeme tam většinou v horách, v Petropoli, jak vám snad děti již vyprávěly, pak na fazendách, kde je úplně neškodno. Ostatně máte, slečno, času na rozváženou."

Ale Slávu zaujaly náhle zcela jiné pochybnosti. Seděla zadumaně a poněkud nerozhodně po chvilce pronesla:

„Ale, madame, zdá se mně, že nemám těch vědomostí a zkušeností, kterých vy patrně byste vyžadovala na učitelce. U nás poměry jsou jiné a učivo také jiné."

„Ano, ovšem. Ale vy, slečno, pokud jsem vás poznala, jste inteligentní, a ostatní již by se poddalo. Také paní Renaultová v každém směru vás chválila. A mně je hlavně vhod, že nejste Francouzka, Francouzky bych se do domu obávala. Především tedy, je-li vám libo, přesídlete k nám, a uvidíme pak brzy, jak budete spokojena, a co se dá dělat."

Tím skončily rozmluvu. Sláva zvedla se se židle. V rozčilení odcházela do ústavu. Kolem ní mihaly se domy, povozy, lidé. Kdosi náhle ji oslovil. Ulekaně vzhledla, ale hned se zaradovala, po jejím boku objevila se miss Thomsonová, vracející se též do ústavu. Miss Thomsonová byla svěží a půvabná ve svých lehounkých a prostých šatech, na nichž v zadu od krku splývaly dvě dlouhé hedvábné stuhy. Na hlavě měla klobouk se zcela malounkou stříškou, ovinutou průsvitným závojem. Sláva podala jí ruku, rychle pronesla:

„Považte, miss, dnes ta paní Ribeirová, do jejíhož domu docházím, již skutečně mi nabídla, abych se s její rodinou odebrala do Brasilie. Řekněte, raďte, co činit?"

„Nu, pojedete?" otázala se zvědavě miss Thomsonová. „Nezajímavým by takový výlet nebyl."

„To víte, miss," pravila zadumaně Sláva, „že mne nabídka strašně láká. Myslím si tak asi: tuto Evropu s jejím jarem, létem, podzimem a zimou znám již částečně a pokud neznám, dovedu si na základě poznaného představit, ale nyní se mi otevírá možnost, spatřit kus nového světa, svým životem i rázem podnebí tak odlišného od našeho života, moje vědomosti by se rozšířily, život by se prohloubil . . . zmnohonásobnil . . ."

Tu miss Thomsonová přerušila Slávu v proudu řeči. „Nemyslím, slečno," děla mírně, „že by cestování bylo tak nezbytnou podmínkou k prohloubení života. Často člověk v úplné osamělosti žijící, nevykročivší z ústraní svého domova, opravdověji se dívá než člověk scestovalý a uviděvší vše možné."

Sláva neujasnila si obsahu těch slov. Pominula jich mlčením, navázala tam, kde byla přerušena. „V tom směru," promluvila, „nemám téměř ani pochybností, jak jednat. Naskytá-li se mi možnost, vstoupit do nového světa, s radostí. Víc pochybnosti činí mi jiné okolnosti a především má vlastní povaha, té hlavně se bojím."

„Jak to?"

„Musila byste znát celý můj minulý život, vidět, jak asi jsem vyrůstala. Nepoznala jsem takřka pout kázně za svého života, alespoň vždy dovedla jsem se jim vymknout.“

„Ale, slečno, kdo pak z nás rád podroboval se za mládí kázni?“ usmála se miss Thomsonová.

„Ovšem, obyčejně však přece musil,“ odvětila Sláva, „a toho u mne naprosto nebylo.“ A tu jala se miss Thomsonové vyprávět, jak přišla na svět, když matka její dosáhla již pokročilého věku. „Zakusila před tím mnoho strastí, několik dětí zemřelo, a byla unavena životem. Já pak již od dětství byla nepoddajná, opposiční povaha, jen nesnadno dala jsem se ovládat, a tak matka konec konců nechala mne nadobro, ráda byla, měla-li pokoj. Otec trávil celé dni v úřadě a pokud býval doma, činil mně také vše po vůli. I vyrůstala jsem v úplné nevázanosti, poznávala jsem pouze svou vůli a věřte, miss, že po dnes nestrpím nad sebou nadvlády a že ze všech věcí na světě nejmilejší je mi svoboda. Ne, že bych zneužívala svobody, ale je mi jí potřebí, jako ptáku vzduchu, jako rybě vody. A nechci tím také říci, že bych nedovedla se podřídit, ano, nesmím však cítit nátlaku a podřízení musí být samovolné, vycházet ze mne, jinak jsem nesnesitelnou a protivnou a zvláště, chce-li mne kdo mistrovat. Jinými slovy, jsem hodnou jen tenkrát, děje-li se kolem mne vše dle mého přání.“

„Ó, to jistě, slečno,“ zvolala miss Thomsonová, „činíte se horší, než skutečně jste. Takové jsem vás alespoň nepoznala.“

„A nyní, miss,“ pokračovala Sláva, „představte si, že bych se na celá tři léta měla podřídit jisté povinnosti, nestane se mi tato povinnost během času krutým jhem, z něhož nebudu moci vypřáhnout?“

Ale tu miss Thomsonová jala se Slávě vykládat o síle a disciplinovanosti lidské vůle a že svobodným a pánem svým je člověk právě jen tam, kde vůlí a vnitřní silou dovede čelit nátlaku všech vnějších poměrů. Jala se Slávě vyprávět o svém mládí, o náboženském svém vychování, o puritanském ovzduší svého domova a dostala se až k evangeliu a modlitbě. „V takových situacích životních,“ pravila, „věřte, slečno, je nejlépe uchýlit se k evangeliu a s prosbou k Bohu. To dodá člověku, i když kolem vše zdá se nesnesitelné, síly a uklidnění. A i nyní, jste-li na rozcestí — — —“

„Ale evangelium, modlitba...?“ zvolala Sláva, nenechávajíc miss Thomsonovy domluvit a jakoby věděla, co hodlá říci.

„Ano, evangelium, modlitba,“ opakovala po ní miss Thomsonová. „Co na tom tak zvláštního? Což u vás, v zemi Husově, evangelium není v úctě?“

„Nevím,“ odvětila Sláva nedbale. Hned však opravdověji dodávala: „Vlastně musím se přiznat, že jsem Kristovo učení poznala jen ve škole, jen úryvkovitě, a že celého evangelia vlastně ani neznám. A co se týče té prosby k Bohu, pokládala bych přece modlitbu v nynějším svém věku, věřte, za něco ponižujícího a také i zbytečného. Modlívala jsem se pouze jako děvče a dávno vše to jsem odložila.“

„Ale, slečno, to není dobře . . .“

„Turgeněv, miss — znáte Turgeněva? — ve svých básních v prose nazval modlitbu prosbou za zázrak. Chtít, aby Bůh činil k vůli člověku zázraky, to je přec jen opovážlivé.“

Miss Thomsonová se zamyslila. Po té pronesla:

„Slečno, o zázraky neběží. Ale spoléhat vždy jen na sebe, nežádat nikdy přispění božího, to je znak sebevědomí a pýchy lidské. Je-li věc vážná a já jsem tak slabou, že si nevím rady, pak je mou povinností, obrátit se k Bohu, jenž svou vůlí všechno řídí a spravuje, pak je mou povinností prosit, aby mi přispěl a vnukl rozhodnutí. To není ponižující, za to já nikdy se nestydím.“

Ta slova zapadla hloub do nitra Slávina, nenarazila v ní již na odpor. Právě také již vkročily z ulice do ústavu.

XX.

Po diner rozmlouvala Sláva s paní Renaultovou o nabídnutí paní Ribeirové a nahoře v pokoji radila se i se slečnou Meierovou. Ale slečna Meierová nebyla příliš nadšena pro cestu do Brasilie, vytýkajíc Slávě, že je trochu hříšné, vydávat se tak v něco, čeho jí není třeba, zvlášť může-li jako kvalifikovaná učitelka doma na škole zaujímat stálé místo.

Sláva žertovně odvětila:

„Slečno, skutečně hledíte na mne vážně a přísně, jako byste chtěla říci: Pýcha předchází pád. Ale věřte,“ dodávala zadumaně, „nemohu za sebe, neboť na stálé místo mám ještě času a protože prostě mám v sobě snahu, která se chce nějak uplatnit — a poněvadž v cizině mně je tak mile a blaze. A pak, slečno, uvažuji-li i čistě rozumově, zdá se mi, že nemohu jinak. Smím říci tak bezpečně, že hned mně kyne doma stálé místo? Ale i když ano, ty počátky — — to jsou příliš smutné a materielně skromné počátky. Tu však nabízí se mi tři tisíce franků se vším zaopatřením — — to je přímo celé bohatství, a kyne mi i poznání nového světa — — Ne, zde hříšné a nerozumné by bylo zamítnout a já myslím, že na mém místě neučinil by tak nikdo, snad ne ani vy. Co říkáte tedy, co činit tedy . . .?“ A oči její zamyšleně hledaly odpovědi.

Když později obě ulehly, míjela Slávě noc z větší části bez spánku. Fantastické obrazy pohádkovitého, báječného, jen ve snách tušeného světa kolovaly její vzrušenou myslí. Viděla nekonečné moře, jižní kříž na intensivně zářícím nebi, štíhlé palmy, pnoucí se k obloze, neproniknutelné pralesy a rozlehlé prerie, potkávala cizokrajný lid, podivnou zvěř, nádherné ptactvo kroužilo ve vzduchu, květiny božské krásy vydechovaly omamující vůni — ráj tam kdesi v nedohlednu vábil a kynul vzníceným očím, i byla již rozhodnuta, že za ráj ten snadně dá všechen ostatní život. Ale zároveň i varovný hlas mluvil v její duši: „Na tři léta nucena jsi se zavázat, na tři léta oddálit všechny jiné záměry, tu Anglii, do které též jsi si přála, a nejen vše to, za tři léta propadnou ti dle zákona zkoušky, pozbýváš doma práva vyučovat na školách a budeš nucena, zkoušky znovu skládat a znovu se mučit.“ Až hlava ji rozbolela z po-

myšlení. Ale ráj kynul a vábil, a nebylo možno odolat. I zase nové pochybnosti. Pomyslila na sestru, na možnost, že by buď Julie nebo ona sama upadla v nebezpečnou nemoc, až by dlela za mořem. „Snad nadejde okamžik, že si budeš přáti, spatřit Julii a její rodinu ještě jednou, snad nadejde okamžik, kdy celý svět bys obětovala, abys to mohla. Zatím budeš vzdálena, na tisíce mil odloučena a snad již nikdy skutečně s nikým se neshledáš.“ Ale přece zdálo se jí, že nedovede jinak.

Tu konečně také vzpomněla i na onu modlitbu, kterou jí doporučovala miss Thomsonová, vzpomněla a zároveň v duchu vrátila se do oněch dob, kdy jako malé dítě klečívala u stolu před tváří dávno mrtvé matky. „Ach, ano, kdyby dnes žila, snad všechny tyto rozpory by mne nemučily, klidně snad seděla bych po jejím boku,“ smutně si řekla. A zamyslivši se, mluvila dál k sobě samé: „Tedy přec bych měla, Bože, uchýlit se k tobě, měla bych tebe prosit, abys mi vnukl nejlepší radu? Ó, vždyť téměř již ani nevím, jak se to činí a zdá se mi to tak podivné a málem marné.“

Dívala se rozevřenýma očima ke stropu, ale strop zůstával neproniknutelným, a nijaká odpověď nesestoupila do jejího nitra.

Příštího dne však, když ubírala se k Ribeirovům, zastavila se na cestě v kostele sv. Madeleiny, kolem něhož ji vedla cesta. V chrámě bylo hluboké ticho, chlad zavál na ni s vysoké klenby.

„Zde, zde tedy mám prosit, aby Bůh za mne rozhodl,“ pravila si, obrátivši oči do výše. Ale náhle sebou trhla, rychle odcházela z chrámu. „Ne, bylo by to podlé, utíkat se k němu v okamžiku tísně,“ řekla si. „A je-li, není zde jen v chrámě, je všude. Ostatně, vždyť jsem rozhodnuta, vždyť vím zcela určitě, že pojedu. Měla-li bych se zač modlit, tedy především za stálost povahy, abych ta tři léta dovedla prožiti až do konce bez revolty k prospěchu všech kolem sebe i svému.“

Ještě téhož dne napsala o svém rozhodnutí Julii a v polovici června přestěhovala se z ústavu paní Renaultové do avenue Marceau k paní Ribeirové.

XXI.

Od Julie i od švakra Ludvíka obdržela list, plný úžasu. Zrazovali. Psala opět, ba několikrát, až konečně vše jevilo se samozřejmým a bylo jisto, že jinak nelze.

Sláva vysvětlila sestře. „Přece, Julie,“ psala, „není to tak špatný plán, jak zdá se snad na prvý pohled. Vlastně nezdálo by se ani, ale Tebe hlavně zaráží, že pozbudu výhody svých zkoušek a že později čekají mne zkoušky nové. Jsme-li však již při tom počítání, počítám já zase takto: Za třiletý pobyt v Brasilii nastřádám si dosti peněz, abych po návratu do Evropy směle mohla se vydat do Anglie, z Anglie přeletím i do Severní Ameriky — (je to tak něco nemožného?) — naběřu hodně zkušeností ve světě, a až se vrátím, založím si v Praze nějaké jazykové kursy pro dívky, připojím k tomu nějaký vzdělávací předmět, na příklad vychovatelství nebo kulturní dějiny, a nebudu vázána alespoň všelijakými školskými osnovami, v jichž okovech beztak nikdy necítila

bych se volnou. Ne, neměj strachu! Já již ve světě se neztratím, o opaku jsem Tě dosud nepřesvědčila, a tou vyšlapanou, obvyklou cestou nemusí také vždycky všecko chodit.

Již týden jsem přestěhována u paní Ribeirové. Mám zde svůj vlastní pokoj se vším možným komfortem t. j. s malou garniturou, sestávající z pohovky a tří fauteuillů, s psacím stolkem, se skříní, opatřenou zrcadlem na dveřích, s velkým americkým umývadlem a hlavně s obrovskou postelí, zahalenou kolem do kola záclonami, tak že si v ní připadám jako ve zpovědnici.

Když prvého dne po obědě vstoupila jsem se svou ruční prací do salonu, bylo mně velmi příjemno, že zase jednou za večera po dlouhém čase mohu se usadit v útulném kruhu rodinném. Všichni jsou ke mně značně laskaví. Paní Ribeirová je sice zdrželivé povahy, ale neobyčejně milá paní a, pokud jsem mohla poznat, plná dobré vůle a šlechetnosti. Vidím již za ten týden, jak i o mne všude a stále se stará. Ano, i v mém pokoji dohlédá časem, mám-li vše, jak náleží, uklizeno, šaty vyčistěny. Již několikrát poslala mi do pokoje různé pamlsky a zase talíř ovoce — vůbec cítím všecky ty pozornosti a dobře vím, že pocházejí od ní. Oblečena chodí drahocenně, ale přece jednoduše, většinou jednobarevně a při tom činí vždycky dojem bohaté sice, ale prosté, v jistém smyslu aristokratické ženy.

O chovankách svých jsem Ti již psala. Když jsem se přistěhovala z ústavu, nebyly právě doma, a mladší, Amelie, posadila čtyři panny na pohovku do mého pokoje, aby mne uvítaly prý prozatím místo ní. Vzpomněla jsem si na Vaše děti — kdyby ty panny viděly! Amelie má hrozné těžkosti s počítáním, právě jako Vaše Vlasta a při tom nerada se učí gramatice. Za to Isabella je dívka velice probudilá, intelligentní, ale jsem nucena odnavykat ji jisté smělosti, které si někdy dovoluje naproti mně a již patrně osvojila si ve styku s učitelkami. Musím k ní být občas dosti zdrželivou, abych jí ukázala, jak je to, chovám-li se pouze jako její učitelka anebo zacházím-li s ní po přátelsku. Záleží jediné na mně, dovedu-li její chování správně řídit a poměr její k sobě stanovit — poměr uctivého přátelství, tak ji chci mít. Amelie má hned od počátku respekt přede mnou a má mne i ráda — to mi stačí. Je dítětem dobrým, milým, jen příliš roztržitá a pak citlivější než Isabella. Nepatrná věc zvrací v ní nejlepší náladu v nejhorší. Neztrácím však odvahy, takové dívky jsou přec jen v ruce člověka jako kus vosku, který si dle potřeby sformuje.

Dovedeš si, Julie, snad také představit, že pilně se starám, abych svědomitě dostála převzatému úkolu. Informovala jsem se, jak se vyučuje na francouzských dívčích lyceích, pak opatřila jsem si učebnice, jichž se užívá v klášteře de l'Assomption. Tam dali mně také osnovy pro další ročníky, a já vrhla se hned do práce, abych nabyla alespoň částečného přehledu o všech těch věcech a byla au fait. Mám pak dvojí práci před sebou, neboť Isabella chodí do třídy vyšší než Amelie, a běží o to, aby obě dívky postupovaly na základě, jehož každá již nabyla.

Chovanky moje navštěvují nyní stále ještě klášter de l'Assomption, nepostrádám tudíž volného času. Nakoupila jsem si také hojnost knih

pro sebe, tak již celou tu nationální biblioteku se spisy Montesquieovými, La Bruyèrovými, Pascalovými, Condorcetovými, s překlady starověkých klassiků, též s Epiktetovými aforismy, do nichž jsem již nahlédla. Zásobím se tak duševní stravou na příští léta do ciziny. Na radu miss Thomsonovy opatřila jsem si také čtyři svazky filosofie Platonovy od Fouilléa — — a slyš, co ještě: evangelium! Náhodou v antikvariatě koupila jsem si konečně Emersonovy Représentants de l'humanité. Emerson je americký filosof, jak snad víš.

V Paříži máme dosud krásně, přes to že červen již pokročil. Ty stinné stromy na boulevardech, to je tak milé! Do ústavu paní Renaultové stále ještě docházím k slečně Nodierové, teprve pro příští měsíc odřeknu hodiny, neb to již Isabella a Amelie vystoupí z kláštera a pojedeme do Biaritzu. Mořské lázně! — můžeš si myslit, že se těším. A na podzim s bohem, Paříži, s bohem, Evropo!

Před týdnem, když jsem se měla odstěhovat z ústavu, učinila jsem si na rozloučenou výlet do Saint-Cloudu s miss Thomsonovou a její přítelkyní, miss Hallovou. Jeli jsme po Seině. Byla krásná neděle, na parnících tísnily se davy lidí, v restaurantech na březích hrály hudby a v Saint-Cloudu pily jsme v lese orgeadu, procházely se a trhaly květiny.

U Vás nyní také asi je krásně a také asi užíváte přírody. Snad již jasmín kvete — — ba, letos již trhat nebudu — — A kolik let ještě i příště?

Dětem posílám zvířátka v krabici. Je přiložen návod, jak se sestavují, též štětec na lepení. Myslím, že je to bude zajímat."

XXII.

Rychle uplynul červen. Koncem měsíce po uzavření školního roku vystoupily dcerušky paní Ribeirové, obdrževše vysvědčení, z kláštera de l'Assomption. V červenci na to mělo se jeti do mořských lázní.

Ale tu pojednou s cesty do Biaritzu sešlo a na rychlo počaly se konati přípravy k přímému odjezdu do Brasilie. Jak Sláva vyrozuměla, dělo se tak z příčin politických. V Brasilii po pádu císaře dona Pedra zavedena byla forma republikánské vlády. K rodině svrženého císaře hlásili se však i na dále v zemi přívrženci, a potají připravovala se vzpoura monarchistů. Za účelem vzpoury chystal se do Brasilie conde Figueira de Mello, švakr paní Ribeirové, s důležitým posláním od princezny, žijící v Paříži, a rodina Ribeirová, zasvěcená do všeho, používala této okolnosti, neboť běželo i o to, aby před vypuknutím vzpoury octli se v zemi, jelikož později návrat mohl býti značně znesnadněn uzavřením riojanérského přístavu.

Jednoho dne Sláva dověděla se o všem. Nastalo rozvažování, má-li zajeti do Čech, má-li rozloučit se s Julií a její rodinou, ale brzy byla rozhodnuta, aby shostila se vší sentimentálnosti a pevně šla za svým osudem.

Počátek srpna byl určen k odjezdu. V polovici července přibyl z Lausanu šestnáctiletý Antonio, velký, holobradý, dobromyslný divoch,

který za krátkou dobu svého pobytu rozbil několik sklenic, shodil hodiny s krbu a převrhl drahocennou vásu, jež roztříštila se na kusy. V těch posledních dnech odstěhovali se Ribeirovi z ulice Marceau do hotelu Royal. Bylo mnoho shonu s nákupy, s urovnáváním do kufrů, do beden, s posledními přípravami na dalekou plavbu. Sláva cítila, že jednou nohou vlastně již jsou na cestě.

Den odjezdu kvapně se přiblížil. Druhého srpna o půldesáté večer expressním rychlíkem měli opustit Paříž.

Tohoto posledního dne odpůldne před odjezdem vydala se Sláva ještě do ústavu paní Renaultové, aby se tam rozloučila. Ačkoli slunce pražilo, usadila se na imperial, s něhož tolikrát a tak ráda rozhlížívala se po ulicích pařížských. Rozevřela slunečník, dala očím volnost, nechť naposled užívají své vyhlídky. Vzpomínala na ony únorové dni, kdy prvně takto se vozila, kdy prvně s miss Thomsonovou procházela boulevardy. Málem lítost se jí zmocnila, jak letem uběhlo několik měsíců, jež v Paříži strávila. Myslila na vše, co zažila a viděla, na známosti, které učinila a hlavně na miss Thomsonovou, s níž dnes neměla se již shledati, neboť miss takřka měsíc dlela opět ve své vlasti. Při vzpomínce na tuto Angličanku, která kmitla se jí na dráze života, ozvala se vděčnost v srdci Slávině.

Ocitnuvši se v ústavě, zašla především k paní Renaultové. Nalezla ji v jejím pokoji, zabořenou v lenošce a podřimující.

„Mon dieu, mademoiselle Sláva!“ zvolala paní Renaultová, snažíc se povstati z křesla.

„Neobtěžujte se, madame,“ prosila Sláva. „Přišla jsem se rozloučit a také poděkovat za veškeru laskavost.“ Bez vybídnutí zaujala místo naproti paní Renaultové.

„Tedy již do opravdy?“ otázala se tato, odkládajíc brejle. „Kolikrát jsem dnes na vás vzpomněla!“ pravila. „Hle, hle, jak to uběhlo!“

„Ano, madame, dnes večer před desátou odjíždíme.“

„Ale okamžik přece se zdržíte?“

„Podívám se, madame, nyní k slečně Meierové a potom, dovolíte-li, přijdu do hovorny,“ odvětila Sláva.

„A co kontrakt? Podepsán již?“

„Podepsán, madame.“

Sláva se zvedla, vyhledala slečnu Meierovou, očekávající ji v pokoji, v němž společně bydlívaly. Podaly si ruce, hodinu strávily v hovoru.

A za této chvilky rozloučení přistoupila Sláva také k oknu, zadívala se dolů do dvora. Vzpomínky promluvily v jejím nitru. Obrátila se k slečně Meierové s povzdechem:

„Byla to přec jen hezká doba!“

Hned pak odebraly se do hovorny.

Tam bylo takřka prázdno. Několik neznámých dam, přijedších do Paříže na prázdniny, porůznu sedělo zde při čaji. Toliko se sestrami Jonesovými Sláva se sešla a rozloučila. Pak i s paní Renaultovou, se slečnou Duvillierovou, konečně vyprosila si i poručení slečně Nodierové, jež odjela na venek.

Na ulici pravila slečně Meierové, doprovázející ji k hotelu:

„Vidíte, slečno, jak my dvě přec posléze jsme se sblížily. Jsem to podivná osoba, vím, jsem bezohledná k lidem, bývají mi buď naprosto protivnými anebo sympatickými. Jsou-li mi protivní, nedovedu zakrývat a myslím, že jsem sama pak také až hrůzně protivnou. Vám jsem z počátku mnoho křivdila, ale co se mi v životě ještě nepřihodilo, vy jste mne odzbrojila. Nejsem tak malichernou, abych toho nepřiznala a nebyla vám vděčnou.“

„Mně, slečno?“

„Ano, vám a miss Thomsonové. Podívejte, zdánlivě ten svůj výlet do Ameriky béřu na lehkou váhu, ale v sobě prodělávám veliký krok životní. Chci být volným ptákem, říkám si, že jedu do ráje, ale možná, že ráj stane se mi vězením, o jehož mříže rozbiju si křídla, neboť přes moře nebudu moci přeletět. A přece jdu, smlouvu jsem již podepsala. Uvažovala jsem pro i proti, a nejen touha, ale i střízlivé důvody rozhodly, abych jela. Avšak i kdyby ne, vím, že také bych jela. Neboť připadá mi, že nechávám se jaksi vést životem. Já totiž, slečno, v této své situaci docházím k poznání, že přec jen člověk není svým pánem, že jej cosi řídí, že své osudy často může vložit na bedra jiná a že v jistých okamžicích přímo je k tomu nucen a rád to činí. Bylo mi směšné, vidět vás z počátku modlívat se, zdálo se mi to tak pošetilé, obmezené, dávno vše to jsem odložila — — — a dnes já sama již cítím touhu, potřebu opět čehosi takového — — —“

„Vidíte — — —?!“ pronesla vřele slečna Meierová.

„Neradujte se, slečno, jsem ještě veliká zatvrzelkyně, bojuji proti těmto citům, opponuji jim — — — ale něco se ve mně děje od té doby, co jsem k vám přilnula a pak, co jsem mluvila o všem tom s miss Thomsonovou.“

Po té vyprávěla slečně Meierové obšírně a dodávala:

„Mou chybou je, že spoléhám vždy příliš na samu sebe, činí mne to hrdou. Teprve nynější situace nutí mne být trochu krotší.“

Potřásla hlavou. Pak mávla lehce rukou:

„Jsem již taková!“

Celou cestu takto rozmlouvaly. Došly procházkou až k Place de l'Etoile, kdež stiskly si ruce, daly si s bohem. Ještě několikrát usměvavě se za sebou ohledly, pak Sláva pospíchala k hotelu, slečna Meierová vracela se do ústavu.

„Podivné,“ pravila si Sláva. „Možná, že i s touto slečnou Meierovou mluvila jsem nyní naposled, každá budeme žít bůh ví kde a v různých poměrech a přec — — —“

S láskou vzpomínala. V myšlenkách octla se před hotelem Royal. Tu vzkřiklo cosi v její duši: „Za několik hodin vlak odnese tě daleko ze všeho toho světového víru, z těchto ulic, plných života.“

I rozhlédla se, jakoby naposled chtěla si vrýti do duše obraz Paříže. Po asfaltové dlažbě, skropené vodou a ozářené slunečními paprsky, na všechny strany jezdily kočáry a omnibusy, davy lidí proudily po chodnících, prodavači novin vyvolávali večerní čísla, a posluha, z plných plic křičící: „La plus grande célébrité française“, jako na rozloučenou vstrčil Slávě do ruky modrý reklamní lístek, poučující, že madame Lorenza

vykládá karty, hádá z ruky a odhaluje proroctví ve všech důležitých záležitostech životních.

„Nu, k té madame jsem se měla tedy obrátit o radu, prve než jsem se rozhodla," pravila si Sláva s úsměvem, vstupujíc do hotelu.

XXIII.

K šesté hodině v nádherném sále hotelu Royal zasedla s rodinou Ribeirovou k diner. Tabule súčastnil se také hrabě Figueira de Mello, švakr paní Ribeirové, bělovlasý a bělovousý pán, nevelké postavy, hubený a přísných rysů obličeje. Cosi vojenského měl v sobě, upomínal na bývalého generála. Jak Sláva později se přesvědčila, byl i dosti sečtělým mužem a celé stati dovedl citovat ze Shakespeara a Danteho. Po jeho boku seděla jeho žena, malá, šedovlasá dáma upjatého vzezření.

Diner mělo bohatý průběh, podávala se drahá vína na rozloučenou. Antonio octl se v dovádivé náladě, těšil se na svobodu, jež mu kynula v Brasilii, pil mnoho, ač nebyl zvyklý, a když kde kdo u stolu se divil, rychle vlil do sebe takřka půl láhve porta, načež jal se vykládat své nevěrecké názory, na nichž si zakládal, zejména o záhadě božské Trojice, žádaje paní Ribeirovou, aby mu vysvětlila, jak si vlastně představuje tři osoby v jedné osobě. Ale tu paní Ribeirová do opravdy se rozčilila, a také hrabě Figueira s přísnou důtkou obrátil se k Antoniovi.

Sláva nezdržela se dlouho u stolu. Hned po obědě odebrala se do svého pokoje, kde usedla, čekajíc, až ji zavolají. Na vedlejším křesle měla ruční tašku, která provázela ji již na cestě do Paříže, přes ni přehozen byl cestovní plášť a o židli opřen deštník.

Zde o samotě, v tichu, jež ji obklopovalo, připadala si pojednou jako odsouzenkyně, připravená na blížící se změnu. Strach trochu ji tížil pojednou, tušení neznáma a hlavně myšlenky na minulost, již nechávala tu v Evropě za sebou. Připadalo jí, jakoby se loučila s někým drahým a blízkým. Ten drahý a blízký — to byla ona, jež přestávala v tomto okamžiku být bezstarostnou dívkou, to byla ona, jež dávala tu s bohem všelikým pošetilým snům a illusím, přec také někdy matoucím její hlavu. To byla vážná osoba, jež v opravdovém odhodlání šla daleko za cílem života. V této poslední chvilce, trávené na půdě pařížské, vkrádaly se jí slzy do očí, na něž na štěstí v temnu pokoje nebylo viděti. Přikvačily i vzpomínky až z dětství a s celou silou nalehly na její duši. Co byla by teď dala za jediný pohled matčin, za jediný stisk ruky otcovské, za slova povzbuzení a požehnání na tuto pouť, znamenající tři neodvratná léta života, po jichž uplynutí snad navrátí se znavena, vysílena, bez vzpruhy k dalšímu putování! A bylo jí líto, že vlastně skutečně nemá s kým se tu do opravdy rozloučit, že i ta jediná bytost, která často bude prodlévat při ní svými myšlenkami, Julie, je vzdálena a netuší, co nyní odehrává se v jejím nitru.

Tu napadlo jí, aby tedy Julii ještě na rozloučenou poslala několik řádek. Ačkoli minulého dne jí vypravila dopis, rozevřela nyní rychle vak, vyňala listovní papír, rozžehla světlo.

„Po včerejším posledním pozdravu,“ jala se psát, „ještě jeden, ten nejposlednější před samým odjezdem! Tak se mi zdá, Julie, jakobych stála na divadelním propadlišti, čekajíc pokynu režisérova. Propadliště se rozevírá — a já letím — — letím až tam na opačnou stranu naší milé zeměkoule. Julie, znáš mne, jsem jinak statečná, ale v těchto posledních okamžicích zmocňuje se mne přece cosi jako strach a smutek, dostavují se otázky, co a jak bude, a věř, že bych hned hrdinněji vzpřímila hlavu a jasněji se dívala, kdybych mohla ještě jednou stisknout Tvou sesterskou ruku, dát s bohem Ludvíkovi a dětem. Vím ovšem, že vzpomínky Vaše mne budou provázet.

Dnes měli jsme ještě slavnostní diner, měnily se alespoň patnáctkrát talíře, bůh ví kolik salátů, zmrzlina a zase víno, pak biskvity a konečně káva a ani nevím co. Připočti ještě polévku, předkrm, asi troje maso se vším příslušenstvím a uznáš, že nepřeháním. Antonio vyváděl všelijaké hlouposti, všichni jsou tak veselí, všichni jsou plni radosti, těší se, vždyť jedou domů, kdežto já jedu — — ??? — — — Ale teď je pozdě být melancholickou. Sama jsem svůj osud potvrdila — — a konečně — — konečně je to tak dobře.

Nu, dosti — — — tisíckrát poslední s bohem z Evropy!“

Dopis rychle vložila do obálky, hodlajíc při odchodu z hotelu dole vhodit jej do schránky. Ale sotva že uzavřela vak a opět usedla, přikvapil pro ni hotelový sluha, a Sláva z jeho rychlé řeči vyrozuměla, že by se na ni málem bylo zapomnělo, že jeden povoz odejel již na nádraží a že je netrpělivě očekávána.

Vskutku zastihla dole Ribeirovy připraveny již k odjezdu. Paní Ribeirová se svou matkou, viscondessou de Ubá, a s Amelií seděla v prvém fiakru, a hrabě Figueira, jak Sláva zvěděla, již předem odejel s doprovázející jej chotí na nádraží. Slávu posadili nyní kvapně do druhého povozu k Isabelle a Antoniovi, a hned se vyjelo.

Antonio byl cestou vesel, a Slávě alespoň částečně sdělila se jeho nálada.

„Slečno,“ žertoval, „co byste si byla počala, kdybychom tak dali do zaječích? Bylo by to žertovné, sedět v rychlíku a pojednou si vzpomenout: „Mon dieu, kde je mademoiselle?“

Povozy o závod ujížděly ozářenou Paříží. Po boulevardech hemžily se zástupy lidstva, skvěle oděné dámy promenovaly v kočárech, před restauranty a kavárnami bavilo se obecenstvo, tu tam zahřměly a zajásaly tóny hudby a pojednou všechno zmizelo, a Sláva ubírala se ohlušujícími prostorami orleanského nádraží. Ale bylo jí příjemno, že nemusí se o sebe starat, konala jen vše, jak jí pokynuli, a tak málem ani nevěděla, jak posléze octla se v kupé prvé třídy expressního rychlíku, spojujícího Paříž s Bordeaux. Všichni členové rodiny Ribeirovy i hrabě Figueira usadili se na měkká křesla, chystajíce se prospat noc, za kterou měli vykonat cestu na jih Francie.

„S bohem, Paříži!“ zašeptla si v duchu Sláva, když vlak se hnul.

Chvíli se mluvilo ještě, žertovalo, pak všichni počali klímat a k Slávě, jež rovněž upadla v spánek, jen občas doletí tlumený hlas Antoniův neb hraběte Figueiry, sdělujících si navzájem pokročilost doby noční.

O čtvrté hodině se rozednívalo, světlo vnikalo do kupé. Pomalu všichni se probouzeli. Ještě několik hodin měli do Bordeaux. Ale konečně i to uběhlo a octli se u prvého cíle své cesty.

Ačkoli Sláva prodřímala takřka celou noc, přece byla hrozně unavena, když o sedmé hodině za nevlídného, deštivého počasí povozy odvážely je z bordeauxského nádraží do hotelu. Jeli po nábřeží Garonny, a zde poprvé Sláva spatřila les stožárů a pocítila blízkost moře. Mrazilo ji, zachvěla se. Ovládl ji dojem náhlé vnitřní hrůzy, silněji, plněji pochopila než až dosud, že je všemu konec a že není návratu, i kdyby chtěla. Jakoby se byla vrhla odkudsi s výše a musila již jen čekat, až dopadne.

V hotelu si odpočinuli, upravili toiletu, pojedli. Po snídani Sláva hned cítila se statečnější a také bylo jí tepleji. Konečně o jedné hodině vsedli na dopravní parník a po Garonně jeli k moři.

Tři hodiny téměř pluli tak po řece. S počátku rozkládaly se kolem zelené břehy, vsi a města, pak břehy znenáhla mizely, až o čtvrté hodině zakotvili v širém moři u „Portugalu", lodi, která měla s nimi vykonat cestu přes ocean.

Sláva poprvé viděla moře, moře nekonečné s jeho neobsáhlým obzorem, dýchala jeho vzduch, svěží a solný. Ohlásila se v ní posvátná úcta, od dětství vysněná, a chvěla se až, vstupujíc z dopravního bordeauxského parníku v řadě ostatních po můstku na imposantní loď, jež na tři týdny měla jí být domovem. Oči její postřehovaly předměty, lodníky, shon cestujících, celá její bytost zaujata byla živým ruchem, přenášením, spouštěním, hlomozením, voláním a vysvětlováním, všeobecným stěhováním na „Portugal". A současně oči její upíraly se po nekonečné hladině, nad níž rozkládalo se zasmušilé nebe. Ale všechny ty dojmy přelétaly jakoby jen po povrchu, jakoby nemohly dál k nitru, sevřenému významnějším, neobsáhlejším dojmem, sevřenému tesknou vzpomínkou na vše, co bývalo a co každým krokem víc se vzdalovalo.

O šesté hodině seděla v skvostné lodní jídelně s rodinou Ribeirovou u diner. V této místnosti, plné překvapujícího přepychu, naplňovaly hlavu její různé úvahy. Uprostřed širých vod, v středu nezdolného živlu mocné přírody mimovolně byla nucena obdivovati se důmyslu, vkusu a všemu ostatnímu, co intelligence lidská vytvořila.

„Plujeme!" náhle ozvalo se do jejího myšlení z úst hraběte Figueiry, sedícího naproti. Vskutku bylo slyšet přidušené údery lodního šroubu. „Plujeme!" — to znamenalo, že odtržena je od Evropy, od své minulosti. — — — — — — — —

Později odebrala se z jídelny, ozářené elektrickými světly, na palubu a pojednou byla obklopena tmou. Z kalného nebe padal drobný déšť a pochmurně večerním vzduchem hvízdal vítr. Podepřela se na zábradlí paluby, zrak její snažil se, třeba že marně, proniknout k ztraceným břehům. Náhle, jakoby chtěla něčemu uniknout, přitiskla ruce na obličej. Ale neunikla. Bylo jí k smrti smutno.

XXIV.

Nazítří stihla Slávu mořská nemoc. Ale hravě se s ní vypořádala a třetího dne klidně již mohla se radovat z plavby a krásného moře. Zalíbilo se jí na lodi a na vodě. Panoval zde stálý ruch, společnost navzájem na palubě záhy se seznámila, koncertovalo se, zpívalo, a ona měla dosti volnosti, neboť paní Ribeirová zdržovala se s dceruškami a se svou matkou většinou v kajutách. Bývaly to jen řídké chvíle, jež Sláva trávila s dívkami. Tu obyčejně hrávala s nimi v hudebním saloně na pianě nebo poučovala je hovorem. Isabella také někdy přišla za ní na palubu, kde z dlouhé chvíle bavívaly se hlavolamem a dívaly se za velrybami, jež bylo vídat jako šedé vynořující se ostrůvky. Někdy jako vodomet vytryskla voda a rozprášila se nad hladinou, a tu na palubě rozlehlo se volání: La baleine, la baleine! Jinak požívala Sláva úplné svobody. Pohoda byla překrásná i ovládala ji den ode dne jařejší nálada. Překonavši jednou dojmy odjezdu, plně oddávala se teď krásám moře, jež tu vídala hýřit nádhernými, tisícerými barvami a tisícerými odstíny. V povznesené náladě spěla vstříc životu za oceanem.

Julii psala z lodi dopis. V něm hned na počátku líčila své dojmy:

„Nemůžeš si, milá Julie, představit, jak krásným je takový život na moři. Známe se zde již takřka všichni, ráno se zdravíme a ruce si podáváme jako dávní přátelé, a jeden den ubíhá příjemněji než druhý. Trávím většinu času na palubě. Tu často vídáme na obzoru lodi, někdy je potkáváme zcela blízko, a pak všechno seběhne se k zábradlím s dalekohledy, jakoby se měl objevovat nový svět. Ale nejkrásněji je na moři večer — při západu slunce a pak po západu. Nedovedeš si představit, jaký je to pocit, když člověk nevidí před sebou, než to stále vlnící se moře a nad hlavou nekonečnou a hlubokou oblohu. Slunce za dne dalo lidem teplo a světlo a nyní jako obrovská ohnivá koule vstupuje do vod, po nichž unáší tě loď. Zříš je, planoucí, a rozdělené, polovic na obloze, polovic pod sebou. Pak mizí nadobro, a již jen rozlévají se vesmírem zářivé barvy, pravá hudba barev a světel jako poslední dar dne světu. Pak počne světélkovat moře, barvy se tlumí a prchají, na nebi vzcházejí hvězdy a tu teprve tušíš nesmírnost vesmíru a nádheru přírody v rysech velikých. Díváš-li se do vody, zdá se ti, jakoby loď plula miliardami hvězd do neznámých tajemných krajin, v nichž čeká tě rozřešení všeho, čeho svět rozřešit nemůže."

Též hojně četla na lodi. Vzala si na cestu francouzský překlad Emersonových „Představitelů lidstva", Epikteta a ještě některé jiné knihy, z nichž každá svou zvláštní rýhu vrývala do její duše.

„Dychtění po velikosti jest sladkým snem mladosti a cílem úsilovné práce věku mužného," pravil jí Emerson. I v ní prahlo cosi do výše.

Toho Emersona měla také právě v ruce, když jednoho dne při večerním čaji dal se s ní v lodní jídelně do hovoru doktor Werneck, lékař, vracející se z cesty po Evropě. S tímto lékařem mluvívala na lodi častěji. Byl to zavalitý, šedovlasý pán snědé pleti, s mohutným obočím a s velikým, černým knírem pod nosem. Znal se s rodinou

Ribeirovou i s hrabětem Figueirou a od nich zvěděl, že v Slávě odvážejí si učitelku do Brasilie. Náhodou vyšlo na jevo, že Sláva je Češkou, a tato okolnost přiměla doktora k žertu, jenž uvedl jej pak v bližší styky se Slávou. Vyhledav ji jednoho dne na palubě, usedl nedaleko a náhle, když Sláva pohřížena byla v pozorování moře, pronesl lámanou češtinou: „Má úcta, slečno!" Sláva, zaslechnuvši českých slov, kvapně se otočila, spatřila doktora Wernecka a velice se divila. Doktor Werneck s úsměvem však hned jí vysvětlil, jak seznámil se ve Švýcarsku s českým professorem a jak od něho těmto slovům se naučil. Doktor Werneck byl dobromyslný, ne zcela nevzdělaný pán — jeho oborem bylo ženské lékařství — i nalezli vždy se Slávou nějaký předmět, o němž se rozhovořili. Tentokrát Emerson dal jim při čaji popud k rozmluvě. Doktor Werneck přistoupil k Slávě, zabrané v četbu, s otázkou:

„Co zas dnes, slečno, nového?"

Sláva zvedla hlavu, podala Werneckovi knihu. Když lékař prolistoval, podotkla:

„Zvláštní je to, že Emerson nenalezl v celé historii lidstva jediné ženy, již byl by pojal do tohoto kruhu představitelů lidstva."

Doktor Werneck, který o Emersonovi neměl potuchy, se zarazil, poněkud udiveně zahleděl se na Slávu. Nicméně vyrozuměl, co asi je obsahem knihy i pronesl: „Patrně není takové ženy, slečno, tak vynikající ženy."

„To obyčejně tvrdívají muži," namítla Sláva, „rádi podobného refrénu užívají. Ale tato kniha rozhodně je neúplná, představuje lidstvo jen kuse. Ovšem, dokud muži mají svět v rukou, vždy bude se hřešit na ženách," dodávala s úsměvem a s mladickou horlivostí.

Usedlému doktoru se právě tato horlivost líbila. „Nu, a kterou pak ženu, slečno, vy byste učinila představitelkou lidstva?" otázal se s úsměvem.

„Nevím, těžko tak hned říci, ale bylo dosti již znamenitých žen, a pak lidstvo jen po mužské stránce vzato, toť přece očividná jednostrannost! Myslívám si vůbec, jak svět, život zcela jinak by vyhlížely a zcela jinak byly by spravovány, kdyby i ženy braly na všem účast."

„Vy tedy soudíte, slečno, že ženy by se měly starat i o veřejné záležitosti?" s novým zájmem pronesl Werneck. „Nu, to by to asi zpropadeně na světě vyhlíželo."

„Myslím, že ženy by měly požívat ke všemu tolik volnosti a práva jako muži," odvětila bodře Sláva. „A to se rozumí, že i k lékařství," dodávala vesele, vědouc, že zde je nejbolavější místo lékařovo. A tak zabrali se do rozmluvy o této otázce. Doktor Werneck činil jisté ústupky, ale jen zdrželivé ústupky.

„Uznávám," pravil mezi jiným, „že žena může být na příklad vychovatelkou neb učitelkou jako vy, slečno, ale jisté obory jsou ženě naprosto neproniknutelny. Lékařská věda pak především. Kde by jen nabrala žena fysické síly, slečno?"

„Nevěřím tomu," přerušila jej Sláva. „Výmluvy vždycky se najdou. Žena by mohla být vším, jen kdyby ji muži připustili."

„Kdyby mohla být vším, tedy by byla, má milá slečno."

„Pohodlnost mužů stlačila ji na předmět zábavy a luxu," rozhorlovala se Sláva.

„Ale proč se stlačit dala? Tu je důkaz, že muž je silnější."

„Ale taková síla," namítala Sláva, „muže nešlechtí. Schopnosti neřídí se dle pohlaví. Zde na lodi, podívejte, muži jsou zcela dobrými kuchaři. Ty tak zvané ženské práce nejsou jen ženskými a ty tak zvané mužské práce nejsou jen mužskými. Kdo však nejvíc tím trpí, je žena. Já kdybych byla vychována jinak, cele v tom směru, jak většinou bývají muži, necítila bych se dnes rozpoltěnou a v mnohém směru neuspokojenou."

„Vy byste tedy chtěla být mužem?" se zájmem otázal se doktor Werneck.

„Ne, mužem, jsem ráda ženou, ale chtěla bych být ženou ucelenou. Když již jsem se obrátila na dráhu duševní, tedy bych si přála, abych k tomu byla vedena od dětství pevnou cestou. Takto musila jsem si většinou sama razit dráhu a vidím, jak mnoho je ve mně pokaženého a jak by vše bylo jinaké. Myslíte, že mně stačí být vychovatelkou a učitelkou? Na čas. Ale ve mně se to zmítá, šla bych od plánu ke plánu — již nikdy nebudu uspokojena. A toto neuspokojení činívá mne někdy podrážděnou, nevrlou a nervosní, přiznávám se."

„Slečno, vězte, že cílem ženy bylo, je a bude mateřství."

„Pak by muži bylo cílem jen otcovství. Ah, a vůbec, co je cílem člověku, co vůbec je cílem lidstvu?" náhle jaksi zadumaně dodávala Sláva. „Tu právě před chvílí jsem četla v Emersonu." I rozevřela knihu, ukázala lékaři na řádky, v nichž stálo:

„Nechť člověk se učí pátrat po trvalém v pomíjejícím a prchavém; nechť se učí snášet pomíjení věcí, které míval v úctě, aniž by ztrácel tuto úctu; nechť poznává, že je zde nejen, aby pracoval, ale aby byl ztráven, a že všechno je naposled obsaženo ve Věčné Příčině, třeba se propast rozevírala pod propastí, a jedno mínění zatlačovalo druhé."

Když doktor Werneck přelétl řádky, tiše Sláva připojila: „Jen kdyby to člověk vždycky dovedl!"

A tou rozmluvou octla se ve zvláštní, vzrušené náladě a nechtělo se jí později po odchodu lékařově ještě do kajuty. I odebrala se, ačkoli bylo již dosti dlouho, na palubu. Jakmile vykročila z jídelny, zavál na ni čerstvý noční vzduch, nad hlavou klenulo se vysoké, rozzářené nebe. Paluba byla již hodně osamělá. Ve svých lehounkých plátěných šatech usedla Sláva do židle, zadívala se k hvězdnaté obloze a na světélkující moře. Neobyčejně svěží větřík lahodnými, šumnými vlnami, jichž vání slyšela, přeléval se kolem a chladil její obličej. Ruce složila do klína, dlouho seděla takřka bez dechu, s očima otevřenýma dokořán a naplněnýma jasem hvězd. Myslila: „Daleké nebe, poseté těmi mlčelivě třpytícími se hvězdami a vážnou řečí mluvící k srdci, moře tak hluboké a nádherné, prostory kolem neobsáhlé a loď jako tečka plující na širých vodách, jak podivné všecko, v jakém vztahu to všechno! Proč nelze člověku proniknouti Sílu, jež vše to vytvořila a každému z nás paprslek světla ze své všemocné záře udělila?"

Když se tak dívala, pochopila Beethovena, že při pohledu na ozářené nebe, na nesčíslné, tam kdesi v prostorech po neznámé vůli kolující světy hudbou, hudební modlitbou dal proniknouti všemu, co dělo se v jeho nitru. I v ní zde nyní, kdy jen nekonečné světélkující vody a vzduch byly kolem a tam nad hlavou hvězdy jako části nepochopitelného a přec harmonického celku, i v ní dělo se cosi, jakoby měla padnout na kolena, zvednout ruce a oči ještě pronikavěji, úpěnlivěji ukotvit vzhůru. Tisíce hlasů volalo z hlubin její duše.

Připadalo jí, že plovoucí loď mohla by tiše splynouti pod hladinu a že by nebylo čeho litovat. I tam pod hladinou by zůstalo, co nyní cítí, duše zůstala by částí celku, částí nekonečna, neboť nic není ztraceného v neobsáhlých, nekonečných světových prostorech.

(Pokračování.)

EMIL TRÉVAL:

Jona.

Antika.

(Dokončení.)

Pak mrštil stařec berlou svou o zemi, a před Jonášem vztyčil se na ohonu ohromný, syčící brejlovec a, vzepjav se až nad hlavu Jonášovu, chystal se ku skoku a uštknutí. Vše uteklo ze síně, jen stařec i Jona zůstali. Ale i Jona metnul svou hůl, a mocný chřestýš vrhnul se na brejlovce.

„Dosti!“ zvolal stařec a sestoupil s trůnu.

Každý z nich zvedl svou hůl se země.

„Znám tě již, Jonáši,“ pravil stařec. „Jsme dva jen zde v zemi, kdož známe svatotaje sil. Tys učněm Mutakila Nusku, velikého světce.“

„Ano.“

„A on tě posílá?“

„Nikoli, on jen souhlasí, že přicházím.“

„Jonáši, dobře učinil jsem, rozkázav, by nebylo ti ublíženo. Jsem Bur-sagaji, písař královských tabulek.“

„Bur-sagajovi jedinému věř, řekl mi Mutakil Nusku, propouštěje mne,“ odvětil Jona.

Bur-sagaji objal Jonáše a políbil ho. A mluvil s ním potom dále jen v řeči ammanské.

„Pojď, uvedu tě k velikému manželi přízně bohyně Ištary. Ale dříve poznej, jak bydlí král.“

A sám vedl Jonáše do jiných prostor rozlehlého, plochu celého města zaujímajícího paláce, šli chodbami, osvětlenými čarovným svitem barevných lamp a naplněnými vůněmi ambry a hořícího aloe. Kráčeli prostorami potopenými ve vážné šero a mlčení, kroky jejich umíraly v kobercích z vlny velbloudí, hlahol slov duněl mezi zdmi, z nichž vystupovaly nadlidské postavy bohů a králů, pomalované a svítící zlatem

a prokládanými drahokamy. Procházeli malými, vlídnými světnicemi, osvětlenými mléčnou září, v nichž zdi svítily duhovými barvami a posety byly obrazy lovů, bojů, milostných sblížení. Různobarvý mramor a alabastr střídaly se s dioritem, amethystem a achatem. Bronzové sochy s náhrdelníky z drahokamů, s rubíny místo očí, věžily se na nádvořích, hladkým křemenem dlážděných, bujní hřebci a jako mléko bílé oslice ržáli u mramorových jeslí dlouhých stájí, kol nichž kráčel Jona a Bur-sagaji. A dále procházeli oba rozkošným sadem v proudu vůně z nardy, lilií a růží, v němž šepotaly vodomety, vytryskující z tmavozelených houštin, obcházeli rozlehlé kašny, na jejichž čisté hladině kývaly zvolna kalichy bílého a modrého lotosu. Měkká sedátka z drnu a aksamitového mechu zvala ku spočinu a snění, ptactvo nádherných, duhovými kovy se lesknoucích barev zpívalo k tomu ukolébavku. Ve vzdušných, ze železné sítiny zhotovených domcích jako živé plameny poskakovali pávi, papoušci, bažanti a ledňáčci. A na blízku mezi loubím kvetoucích mandlí probleskovaly emailové zdi rozkošných domků, třpytících se jako skříňka klenotní, tajemné útulky žen královských. Sem tam mihnul se černý stín sladkohlasého kokily a hedvábná srsť obětních opic.

Pak procházel Jona koupelnami, kde na červeném mramoru rozhozeny byly hedvábné polštáře se zlatým třepením, hořely indické čalouny pestrobarvé, koberce, v nichž noha utápěla se až po kotníky, a kde na zlatých pánvích dýmal santal neb vzduch provát byl šafránem, Stěny vykládány byly obrazy koupajících se žen a dětí i obrazy hostin královských s harfenisty a tanečnicemi.

Všude ustupovaly před Bur-sagajem stráže i kleštěnci, otvíraly se dveře prostorů, do nichž mimo krále, jeho písaře a sluhy žádná mužská duše nevkročila. Bur-sagaji uvedl Jonáše i do klenotnice královské, v níž ve výklencích stály zlaté sošky bohů, stříbrné a zlaté nádoby, kruhy, tyče z ryzího zlata, kde na poduškách nachových hořely mitry a koruny poseté diamanty jako obloha hvězdami, kde ve vásách z jediného zeleného kamene vykroužených třpytily se náhrdelníky, náušnice, válce pečetní, drahokamy i perly zasazené i nezasazené. Nejvzácnější kořist z válečných výprav, poplatky manské, zbraně a oděni i skvostná roucha královská naplňovala řadu síní, vykládaných černým mramorem. V záři pochodní, jež průvodcové obou mužů nesli, stkvělo se vše tak nesmírným leskem, až oči přecházely a se zavíraly.

Leč nevznítila se tím žádostivost Jonášova, a nenaplnilo se nitro jeho bázní před tolikerou mocí a bohatstvím. Pevněji zavinul se v srstnatý svůj plášť a mlčky kráčel se svými průvodci.

„Co chceš mluviti k pánu mému?“ tázal se konečně Bur-sagaji, stanuv přede dveřmi, podobnými bráně, zastřenými dvojitou purpurovou záclonou a střeženými dvěma obrovskými strážci, cele v železe.

„Co dá mi Hospodin!“

„Posečkej málo.“

Stráž se rozestoupila a propustila Bur-sagaje. Za nedlouho vyšel a ujal Jonáše za ruku. Prošli spolu vysokou síň, jejíž zdi vykládány byly čalouny z vonné kůry a lýka stromů a pomalovány barvou červce a jaspisu. Ve stínu zlaté sochy boha Nebu uprostřed síně stáli nádherně

oděni hodnostáři v uctivém mlčení. Ze síně této vešel Jona do menší prostory spoře osvětlené.

Než vešli, obětoval Bur-sagaji obrazu královu, vystupujícímu ze zdi. Sáhl do nádoby, plné vonných kořínků, zrn a silice, a hodil na pánev se žhavým uhlím, postavenou na třínoži pod obrazem. Jona přešel mimo, nevzhlédaje k obrazu.

Uzřel na sedadle spíše loži podobném, s opěrami, vybíhajícími ve lví tlamy, na nohou, vykroužených ve spáry orlí, muže mladého, černého vousu, bledých lící a neklidného pohledu. Ruce jeho ovázány byly stuhami bílými, a vůně léčivých mastí vtáhla se do chřípí Jonášových. Při hlavách sedadla stál otrok, ovívaje krále vějířem z pavích per, v nohách pak stál tartan, nejvyšší vojevůdce a otcovský přítel králův, celý záře ve stříbrném, šupinatém brnění. U nohou tartana protahoval se ochočený pardal.

Tělo královské pokryto bylo hedvábnou přikryvkou, na níž z nití různobarvých vyšit byl posvátný strom giša. Z černých kučer královských mihotala zlatá čelenka, a kol krku splýval mu na purpurový šat řetěz zlatý, prokládaný drahokamy.

„Král Assurdan," pošeptal Bur-sagaji Jonášovi. „Padni na kolena!"

Sám učinil tak, leč Jona sklonil králi na počest pouze hlavu, neschyluje příliš nízko čelo.

„Buď zdráv, ty, jenž třímáš berlu pastýře národů!" řekl Jona, když zdvihl zase hlavu.

„Jaká to řeč?" obrátil se král na Bur-sagaje. Hlas králův byl chraptivý.

„Imi-luch-cha, jazyk otroků, můj bohorovný pane," vysvětloval Bur-sa-gaji.

„Muž ten má vzhled úctyhodný. Ať mluví, a ty, milý Bur-sagaji, slova jeho tlumoč."

„Nač se ho mám tázati, skvělý obraze Assurův?"

„Rci mu především, taž se ho, co mi je činiti, abych ozdravěl, co se má státi, aby lid a město mé zbaveno bylo moru, co mám činiti, aby nepřítel byl vypuzen z říše a Nirgal dal mi jej na hlavu potříti."

Jona pozdvihl hlas, odpovídaje nejen králi, leč všem přítomným.

„Pro hříchy vaše spočinula na vás ruka Páně. Toto praví Hospodin: Nešlechetnost vaše vstoupila před obličej můj a vzdálila stín můj od vašeho léta. V nespravedlnosti jste vyznavače mé vyhnali mezi vlky a lišky, ač dobrovolně a v míru, nikoli v otroctví šli za matkou vaší Semiramith do Ninive města. Dejte průchod spravedlnosti a předejděte odplatě! Nechci smrt vaši, ale v pokání se obraťte, bych ušetřil, napravte, bych uzdravil. Neobrátí-li se Ninive město i ten, jenž jím vládne, zahladím, z kořen vyvrátím město i říši, tak že vlci a lvi pobíhati budou tam, kde stála obydlí pyšných, a zněly chvalozpěvy modlám. A uvidí všecek tvor, že já jsem Bůh jediný, který dobré miluje a zlé tresce, já El, já Hospodin, Bůh zástupů!"

Když ztlumočil Bur-sagaji řeč Jonášovu, ulekl se král její smělosti a zvolal: „Jsi-li prorokem Boha živého, učiň, ať uzdraven vstanu a, oblékna sám roucho žíněné, pokořím se jemu, jako pánu svému

milostivému. Neznal jsem dosud tvého Boha a z nevědomosti snad jsem ho urazil."

Jonáš řekl na to: „Není Hospodin modlou z kovu a nesytí se sliby, leč zármutkem srdce. Uvrz napřed, králi, srdce své v popel, než pozdvihneš ruku svou, abys sypal jej na hlavu, chceš-li býti uzdraven."

„Rci, proroku, co mám činiti?" naléhal král, a oči jeho rozhořely se bázní i nadějí.

„Chci modliti se za tebe, ó, králi. Vyslyší Bůh toho, kdo připojí svůj hlas se srdcem věřícím."

Pozdvihnul Jona ruce své k nebi a sklonil oči k zemi: „Jdi, Bože, Eljon, pokrop sluhu svého vodou očistění, rozvolni kouzlo jeho, zmař soužení jeho! Těla jeho úraz zhoubný, buďsi přikvačil kletbou jeho otce, buďsi kletbou jeho matky, buďsi kletbou staršího bratra jeho, buďsi kletbou neznámých nepřátel, buďsi trestem vlastních skutků, sklíčení, Eljon, sejmi, jako česnek je oloupej, jako datli zralou sčesej, jako květ povadlý setřes! Sklíčení duše sejmi, sklíčení země sejmi, Eljon!"

A král, uchvácen lítostí a bolem, připojil se k modlitbě, volaje přede všemi:

„Jak dlouho, ó, Pane, hubiti má nepřítel, zlý duch město mé, a vrah území mé říše? Jak dlouho porobenci moji rouhati se mi budou ve vzpourách, a já málomocen tráviti se budu? V slavném městě tvém záhuba hýří, v Sirgulle domě věšteb prolévá se krev jako voda, v krajích ohně plápolají, a kouř požárů je zahaluje. Proč do země Martu jsem táhl, pokryl hory i údolí mrtvolami nepřátel svých? Proč dopustil jsi, bych vítězství obdržel v zemi Ala a věnčil poháry v chrámech Nirgalových listy vavřínovými? A nyní v osidle slabosti polapen marně se tluku. Ach, Pane můj, řetězem k neštěstí jsem přikován, mocí obklíčil jsi mne, ranil bolestí a lid můj dal v ruce zbojníků jako slabou třtinu, aby byl pošlapán. A věštby tvé němy jsou a úrady mé jalové. Jako rákosí ševelí mé vzdechy ve dne v noci. Já, tvůj sluha, kloním se před tebou, bych ukrotil své srdce a usmířil tvůj hněv. Což platno mi, kdyby knížata všech zemí přišla objat nohy mé, když milost tvá mi zůstává uzavřena? Věřím, že kdo v hříchu je, toho lítostivé lkání přijímáš. Pohlédneš-li, ó, Pane, na mne, ožiji. Kdo tebe vzývá, nebývá oslyšen!"

Slzy vylily se ručejemi z očí královských i z očí všech přítomných a zastěnání bolesti ozývalo se palácem.

Líbila se řeč ta Jonášovi a s větším ještě zápalem než dříve volal k Hospodinu:

„Bohové jeho opustili ho, Eljoen, k tobě volá. Shlédniž na jeho nouzi a vztáhniž pravici!"

Král, nabyv zase dechu i hlasu, modlil se dále přede všemi:

„Mimo tebe, žádného pravého boha není. Pohleď na mne milosrdně a, přijma mé slzy, kaž, by došla duše má pokoje. Ukroť, ukroť hněvy své! Jako holubice sténám, vzdechy mé jsou mou potravou, jako lotos v bezměsíčné noci klonim hlavu svou, touže po úplňku. Osvoboď, pomoz, slituj se!"

„Strázní proniknuta je bolestně mysl jeho," modlil se Jona. „Pro své ruce, jež raněny jsou slabostí, že neudrží meče, volá k tobě, Eljoen!

Pro svůj lid, jenž hyne pod tvou metlou, volá k tobě, Eljoen! Dosti je! rozkaž a milosrdenství mu prokaž. Na koho pohlížíš, maje moc pomoci? Na krále, kteří, klaníce se modlám, tobě se rouhají, pohlížíš, Eljoen? Jim dáváš zdar a sílu ve válkách, Eljoen? Bohové jejich jsou tvoji nepřátelé. Na koho pohlížíš? Zda čekáš, že toho zde krušíš, od nich za to zápaly, vůni krve a chropot obětovaných zvířat? Na koho pohlížíš, Eljoen? Chrámy tvé plení bezbožní králové a vyvracejí modlitebny tvé z kořen a tento zde bude je chrániti a vzdělávati. Učiň, ať nemoc jeho umenšuje se jak ranní stín!"

„Ano, tak chci učiniti," dosvědčil král, „vystavím modlitebny zbořené i nové, povolám zpět vypuzené tvé a proroka tvého učiním strážcem svatým. Bohové i tvůj Bůh, proroku, zase vejdou do svých stánků, dobudu-li zpět měst ztracených. A prohloubím hlubinu moudrosti, a umělci moji vystaví věže nádherné."

Jona v horlivosti zvýšil hlas, pře se téměř v roznětu svém: „Ochrancem a správcem komu chceš býti, Eljoen, na nebi i na zemi? On uzdraví se, vystaví domy modlitby svaté, bude kráčeti cestou spravedlnosti, a lid jeho káti se bude ze svých hříchů."

V němém vytržení zůstal Jona státi drahnou chvíli. Konečně přerušil král ticho.

„Mluv, proroku, proč pronásleduje mne Bůh tvůj? Zda zavrhnul mne od tváře své a uzavřel záhubu mou?"

„Nedává se prostý kámen do ohně," odvětil Jona, „a vyplyneš-li, dobrým kovem budeš. Tolik pravím tobě, králi, nezavrhnul tě Hospodin, protože nezaslepil oči tvé ku své pravdě."

Na ta slova král oživnul, a bezvládné ruce jeho poprvé sebou hnuly. Radostí naplněn, počal velebiti Hospodina a všichni přítomní s ním. A dvořané, princové a vojevodi povoláni byli ku králi, by poklonili se hluboce Jonášovi.

Však než vyšel Jona, žádal ho král o znamení, na důkaz přípovědi boží, že nalezl milost před tváří Hospodinovou on i jeho království.

„Dle víry tvé bude ti učiněno, veliký staviteli," odvětil Jona.

Ale král i Bur-sagaji neustávali, naléhajíce. Jona modlil se a tázal se Ducha božího o radu. Co ještě modlil se, hle, před zrakem jeho vyvstal přelud umírající Afry. Ústa její zbledlá otevřela se zase, a co slyšel Jona od umírající, to opakoval jazyk jeho u vytržení před králem.

„Pomni na patnáctý sivan! Udeřím domem noci o dům dne!"

S ustrnutím pohlíželi všichni na proroka, vycházejícího odtud, nemohouce pochytiti významu jeho předpovědi. Patnácte dní chybělo k oznámené době.

Již bez překážek chodil Jona po ulicích ninivetských, dokud město neprošel celé od poledne k půlnoci, volaje proti zlu a obhajcům jeho. Zástupové obrácených postili se a, oblékajíce se za příkladem krále a jeho dvořanů v žíně, napravovali křivdy a nahražovali bezprávně uchvácené.

Ale nepřítel lidstva a přítel nepravosti, zlý duch, položil na cestu Jonášovu léčky a vnadidly svými počal odluzovati srdce jeho od cesty pravé. Zveličil dobrodiní a zásluhu Jonášovu v očích jeho a zmenšil hodnotu lidských duší, jimž přinesena měla býti spása. Podobalo se

Jonášovi, že úspěchy poslání jeho příliš jsou značné, že víra v jediného Boha, žárlivě střežená dosud jen národem nečetným, dětmi Mojžíšovými, nabývá rozšíření nežádoucího. Řevnivost a závist sledovaly poznání to v patách. Jak že, pravil hlas zlého ducha k Jonášovi, mají přestati výsady a přednosti národa vyvoleného před tváří národů? Má národ věrný děliti se o mzdu své víry, osvědčené i v dobách těžkých, s jinými dělníky, kteří krátce před hodinou polední hospodářem ku práci byli najati? Mají býti za rovnocenné a rovnoprávné pokládáni a s ostatními pracovníky stejný plat vzíti?

Nikdy! Pýchou a nevraživostí vzplanuv, znechutil sobě Jona volati k modloslužebníkům jménem Boha jediného. Zatvrdil se k jejich prosbám, by dále je učil a otvíral jim studnici pravdy. Ze slz jejich touhy rodil se v duši jeho posměch. Znesvářil se v srdci s posláním svým a vadil se s Bohem pro slitování jeho, nazývaje Ho nespravedlivým a shovívavým ke zlu.

Přál si, by raději vzata byla duše jeho z těla, než aby nucen byl dále kázati pohanům.

Vyšel z města ven a ostavil obrácené. Stanul na poušti na východ proti městu. Tu sdělal sobě z kamenů boudu, aby chráněn byl od úpalu slunečního. Dychtil v srdci svém po záhubě modlářů i celého města jejich a proto zanechal poslání svého. Vypršeti měla doba čtyřiceti dnů.

Jona seděl ve stínu, aby viděl, co bude se díti s městem. I přistrojil Bůh břečťan, aby přes noc vyrostl a otočil kryt Jonášův, tak že nepropouštěly skuliny paprsků slunečních. Radoval se z toho Jona. Nazejtří však za svítání nastrojil Bůh červa, kterýž ranil břečťan ten, tak že uschl. A zároveň seslal Bůh vítr východní z pouště dechu žhoucího. A pralo slunce i žár do hlavy Jonášovy, až umdléval a žádal sobě, aby umřel.

Tu stal se hlas Hospodinův Jonášovi: „Je-li to dobře, že se tak hněváš pro pouhý břečťan? Ta rostlina byla z rozsívky mé, která v lenosti tvé ustydla, prokysala a uvadla."

Ale neporozuměl Jona, že by míněno tím bylo s nevůlí vykonané poslání jeho, a odmlouval trpce: „Ano, právem zarmoucen jsem a hněvám se na smrt."

Jemuž řekl Hospodin: „Lituješ toho břečťanu, o němž jsi nepracoval, aniž jsi k zrostu přivedl, jenž za jednu noc vzrostl a jedné noci zahynul. A já abych nelitoval Ninive, města tak velikého, v němž je ještě více než sto a dvacet tisíc lidí, kteří neznají rozdílu mezi pravicí a levicí svou, a dobytka mnoho?"

Ale setrval Jona ve svém vzdoru a zpěčoval se vrátiti se do města. Tu řekl Hospodin:

„Poznáš tedy i ty, že nic zlovůlí neoslabíš. Podrobena bude, a mé milosrdí nad ní panovati bude, až vzejde den mých znamení."

„Pane, nechať zemru," odporoval Jona.

Odvětil Hospodin: „I ty vezmeš odplatu dle skutků svých, leč ne ku své žádosti, ale dle mého soudu."

Tu cítil Jona, že odstupuje od něho síla prorocká a moudrost Boží. Strach lidský vzmohl se v něm, tak že počal děsiti se své samoty

a opuštěnosti v zemi svých nepřátel. V úzkostech ztrávil den a noc, nevěda, kam se obrátiti, zda nazpět do domova svého zbořeného či do města prostopášného, v němž zuřil mor.

A potom přemítal, jakou mzdu požadovati by měl od Hospodina, že učinil podle slova Jeho, že překonal odpor svého plemene proti modloslužebníkům a smísil se s nimi, káže jim slovo pravdy živé, jež zůstati mělo výsadou národa vyvoleného. Žádný dar, žádná hodnost nebyla mu dosti vysokou, aby ukojila lačnost jeho. Poklady paláce královského mu ve vzpomínce svůdně zazářily, a divoká lakota zaťala spáry do jeho srdce, rozšklebujíc hladově zoban.

Mrazivý vítr, vanoucí od ledovců, pofukoval v noci, a Jona tetelil se zimou, jak mořen byl dříve vedrem. Reptal, řka: „Kéž jsem se nenarodil!"

Všecka moudrost a rozvaha jako by ho byla opustila, tak poddával se pocitům a zděděné nízkosti své krve.

Ranní slunce vzešlo nad pohořím Amadami, a nový žár zaplavil krajinu. Jemný prach poletoval ve vzduchu a plnil chřípě i oči. Kouř z blízkých pecí cihelných dusivě plížil se po zemi, rozptyluje se těžce a vystupuje lenivě. Na zelenavých lánech na západě mezi lesy drapanovými spatřil tečky pracujícího lidu. Zeleň svítila fialovým leskem, a jako vrstvy modravých vod vlnil se vzduch nad ní.

A odnikud neblížil se zhoubonosný mrak, nesoucí v lůně svém blesky, potopu, zničení, jak očekával Jona. Vystoupil na pahorek pohlédnout na město a chutnal sobě již napřed výhled na ně pobořené, vyvrácené, obyvatele jeho vyhlazené za veškeré zlo, které spáchali oni i otcové jejich, na ulicích pustých pak pobíhající lišky a kance ryjící. Nedočkavě pátral po znameních na nebi neb ve vzduchu, měřil okem vody, zda nevystupují ze svých břehů a nevylévají se krajem.

Leč nebe bylo čisté, bez jediné chmury, a vody pokojně plynuly ve svých ložiskách. K polednímu za pražícího úpalu počal kouř, valící se z cihelen, padati k zemi a rozlézati se pouští. Fialová mlha obestřela obrysy všech věcí, mátoha, vystupující ze země a obestírající rozhledy, rostoucí do výše jako zeď, vzdouvající se jako příval vod. Rozžhavený vzduch rychle chladl. Jona vzhlédl k slunci a bylo mu, jakoby z hloubi bezedného modra vynořovala hlavu ohromná obluda a zakusovala se zubatými čelistmi do zářící plochy sluneční. Svity červenavé tryskaly ze slunce jako proudy vřelé krve, a tlama obludy víc a více rozevírala se, dál a dále zakusovala se do těla zářícího vládce dne. Mlha a stíny padaly na zemi houšť a houšť, soumrak vystupoval ze země proti soumraku s nebe a temné šiky jeho zalehly kraj do nedozírné dáli. V divém úprku pádila zvěř do neznámých úkrytů, ptactvo splašeně kroužilo v šeru a naráželo hlavami do stromů a skal a padalo mrtvo k zemi. Vše zmateno a zděšeno bylo hrůzou sršící z nebeského znamení. Ztichnul zpěv neviditelných ptáků, zpěv cvrčků i kuňkání žab, a napjatá němota zadrhla všechen živý hlas. Jona pociťoval pod nohami otřesy a chvění země, skaliska v šeru jakoby hnula sebou, odvalovala své balvany z neznámých hrobů, a bílé stíny před tisícem roků zemřelých letěly kol něho jako voje pěn nad černou hlubinou moře. Pojednou

zhaslo slunce, zardoušeno, pohlceno, a čirá, hrozná noc zavládla na nebi i na zemi. Z hloubi země vyvstal vyjící vítr, rozběsnil se ve výši, vzbouřil všecky prachy a rmuty, vyštval syčící vody z koryt řek a průplavů a zmnožil hrůzu nenadálé noci. K sluchu Jonášovu donikalo zoufalé hučení lesů drapanových, sténání klátících se a praskajících kmenů. Plameny z cihelen jako bludičky zakmitaly hustou tmou, a rozehnal-li vichr na chvíli jednolitou zeď mlhy a prachu, vynořily se na okamžik hroty věží hradebních a špičky hor chrámových města Ninive a zapadly zase do vírů mlh a kouřů. K uchu Jonášovu donikal s točícím se větrem nářek a poplach z města, a ze vřavy té zněla mu píseň mstivá, vidiny zhouby a kvačícího rozvratu šklebily mu vhod své pozdravy.

„Trpěliv je Bůh ve svém shovívání," pravil si, přemáhaje tíseň vlastní bázně, „ale náhlý je v soudu. Běda tobě, město zpronevěřilé!"

Leč mimo přeletavé kmity z cihelen, žádné další požáry, ni blesky, ni zemětřesení, ni potopa nepřicházely. Vichr slábnul, ztrácel se, prach a čmoud klesal, ohně cihelen počaly jasněji zářiti, klíny šera počaly vbíjeti se do hradby tmy, červené, zelené a sinavé pablesky počaly poletovati krajem, a pojednou příval bílého, oslňujícího světla zalil zemi. Slunce vyplynulo z úst netvora, jenž ponořil se zpět do nekonečné tůně blankytu, slunce skvělé, očistěné. Ptáci zase zpívali, vody v korytech svých klidně plynuly, lesy na západě stály nehnutě. Jona topil se všecek v záplavě světla, řítícího se s hůry na zem plnými ručejemi.

Nechtěl ani věřiti, že vrátil se zase bílý den, nechtěl věřiti svým očím, které děly mu, že Ninive stojí, že ani kámen z něho není pošinut.

Tu vzpomenul Jona slov věštby, již nevědomky sám byl vyslovil: Udeřím domem noci o dům dne. A porozuměl, že nebyla to hrozba nelitostnosti, leč připověď milosti.

Bylť právě patnáctý sivan, a den klonil se ku konci.

Nazejtří vstal Jona a vešel do města, aby vzal mzdu svou. Viděl, že v ulicích kráčeli hlasatelé, zvěstujíce obyvatelstvu vzkaz královský.

„Assurdán, mocný král, vládce čtyř končin světa, král všech králů, pán všech pánů, vznešený vojevoda, vládce Assyrie a Babylonie, šangú, to jest obětník velikého Rammana, syn Salmanasara, mocného krále, krále světa, krále assyrského a babylonského, vítěze nad zemí Namar, syna Ramman-Nirariho a Sammuramaty, králů světa, králů assyrských a babylonských, velikých stavitelů, král Assurdán, jenž ve stínu boha Nebu, svého milostivého otce a bratra, putoval a žádného soupeře neměl, jenž v nejhustší seči jako alik-machri předbojce válčil a nade všemi zvítězil, toto praví lidstvu: Ukázal se mi El, Bůh jediný, mocný, Bůh všech bohů, vládce všech světů, pán na nebi i na zemi, a odňal slabost a nemoc mých údů, která kletbou mých nepřátel a účinem duchů země na mne byla seslána, tak že povstal jsem zdráv ku dnešnímu jeho znamení. Neboť předpověděl mi: Uhodím domem noci o dům dne, dnes patnáctého sivanu, abys uvěřil, že já jsem ten, který dobré odměňuje a zlé tresce.

A viděl jsem a povstal jsem.

Slyšte rozkaz můj: Ať jedenkaždý odvrátí srdce a ledví své od nepravosti. nešlechetnosti a ošemetství a následuj mne, krále a pána

svého. Neboť hle, sám povstav, oblékl jsem se v žíně a sypal popel na hlavu svou, hodlaje konati to, což pravého jest před očima Boha i lidí. Zjevil se mi prorok Nabi-Jona, syn Amithaiův, z kmene Chumri země Acharru, který k vám i ke mně byl vyslán, aby zvěstoval nám slovo pravdy. A přisáhl jsem, že vzdělám prorokovi chrám ku poctě Boha El a že poslušen budu přikázání jeho. Před chrámem pak vztyčím sochu prorokovu, aby i jemu poctu vzdával, kdo nohu na práh jeho položí. A vyslyšen-li bude hlas modlitby mé, vydám se do pole, abych ztrestal pych odpadlíků a všech nepřátel říše a lidu svého.

A to pravím a velím, aby každým způsobem poslechnuto bylo, a dal vyrýti to do alabastrových tabulek a uložiti v božnici Nebu v Kalachu, toto dal zapsati na blány březové a uložiti do hrobek hliněných do klínu země zapuštěných. Kdo však rozkazu mého neuposlechne, na toho shlédni nejprve mocný El, na toho shlédněte bohové, sídlící na vyšinách Anu, Bíl, Ea, duchové dobří igigu i duchové zlí anunaki v hlubinách země zrakem hněvným, rozkažte vznešenými ústy, by zatracen byl kletbou zhouby, zničeno jméno a semeno jeho, rytířstvo jeho i rodina v zemi, v porobu by vydáno bylo jeho knížectví, zorány meze jeho území, bůh Ramman zaplaviž jeho potopou, stihniž zemi jeho vichřicí, bouří, smrští, nedostatkem, drahotou, hladomorem a prokletím, obrátiž zemi jeho v holou hornatinu a jalové úhory, Bůh El, neznámý Šalmanu povel: Staniž se! V měsíci sivan šestnáctého dne."

Viděl pak Jona, jak lidé činili podle příkazu, odkládali nádherná roucha, obláčeli žíně, zbavovali se klenotů a ozdob, nepálili si vlasů a vousů, ženy nelíčily tváří svých, ale sypaly popel na hlavy své. Odpouštěli dlužníkům, nezlořečili, nesmilnili, vraceli loupeže, udíleli almužny podle slitování svého a pohřbívali mrtvé.

Jona pak, povolán byv do paláce královského, uctěn byl uvítáním velmožů, neboť nemoc odstoupila docela od krále, a vláda rukou jeho se vrátila. A spatřil Jona, vzhlížeje k nebi, obraz anděla, letícího jako černý mrak s tváří zahalenou a obrácenou na sever. Poznal, že mor zůstavuje město, že Bůh slitoval se v pravdě, a zarmoutil se znovu v srdci svém. Leč Bur-sagaji domlouval mu a roznítil v mladém srdci jeho ješitnost a lakotu tak, že upřel mysl svou na odměny, pocty a radosti bohatců.

Rozkázal pak král Assurdán, chtěje Jonáše uctíti, aby dáno mu bylo rouch dvanácte z tkalcoven královských, oděvů barevných, protkávaných a aby v jednom z paláců královských opatřen byl obydlím, olejem, medem, vínem, máslem, sýrem a chlebem. Spřežení pak, vůz a služebníky dal jemu i ženy, aby k nim vcházel a v úrodném kraji na západě mezi lesy blíže svého nádherného sídla Kalachu počal stavěti modlitebnu Bohu El, jakž byl slíbil v čase svých těžkostí.

Lid pak ninivetský ctil Jonáše jako knížete a ochrance města, a soukmenovci jeho přicházeli k němu z blízka i dáli, neboť král povolal je zpět z vyhnanství a shromáždil rozptýlené. Zvolili si Jonáše za svého rabbiho, a měl učenníky dychtivé slova Božího.

Ale Jona zaslepen přepychem a v sítě ješitnosti lapen, počal styděti se za lid chudý a nízký, z něhož pošel a jenž houževnatě odporoval

všemu přizpůsobení se lidu assyrskému, a jal se opičiti se po dvořanech a kněžích. Vlasy jeho zčernaly zase, vous počal si holiti po způsobu kněží assyrských a úpravností a vzpřímenou šíjí snažil se podobati se vznešeným města. Když kráčel ulicí, ženy dotýkaly se vlajícího třepení jeho roucha, a sálavé pohledy i bujný smích káraly ze lži projev úcty k prorokovi.

Zamilovav si nádheru a rozmařilost, počal Jona báti se krále a bažiti po stálé přízni jeho. Pojal za manželku vnučku moudrého Bur-sagaji a klonil se vlivem jejím ve smýšlení svém stále více k modlám. Rozmlouval horlivě s Bur-sagajim a obliboval sobě pověry, proti nimž sám horlíval v boji a bolesti, dokud byl chudým prorokem Božím.

Viděl, jak vztyčuje se ze základů hora modlitby k El, Bohu jedinému, a neviděl v tom žádné pýchy, aby i jeho socha vztyčena byla přede vchodem. Což nedívaly se na něho odevšad četné sochy krále Assurdána i králů před ním zemřelých? A co jsou králové v říši těl, byl on, prorok, v říši duchů, vládcem, jehož poslouchaly i tajné moci.

A zapomínal, že z Boha vyplynula veškerá jeho síla.

Pojednou zmizel Jona z Ninive a marný byl po něm shon. Král oblékl roucho smutku a nářek pronikl město, neboť očekávali všichni od Jonáše ještě věci veliké. A v touž dobu zničen byl bleskem chrám nedostavěný, a vyznavači Boha El shromážděni v Ninive rozprchli se zase do všech končin. Ale než odešli, vyprávěli ninivetským podivnou legendu.

Jona prorok domníval prý se, že přízní a odměnou královskou vzal odplatu za své poslání. Ale nevzal vskutku žádné odplaty, jež hodna by byla služby, již prokázal Bohu.

Proto nezapomněl Hospodin na přání Jonášovo a lačnost jeho po mzdě za vykonaný úkol. A jsa spravedliv, nemohl připustiti, aby ten, jenž chodil z jeho rozkazu, ve štěstí zpronevěřil se, dokonal hřích a upadl ve slabost a posměch lidský.

Tu seslal Bůh ohnivého posla svého, aby vzal duši Jonášovi. Blesk udeřil do stavby, právě když Jona do ní vstupoval, tak že sřítila se a pohřbila Jonáše ve svých ssutinách.

Když došla pověst ta sluchu králova, rozkázal odvaliti ssutiny a vyhledati tělo prorokovo. Ale plameny vyrazily na dělníky ze země, tak že bylo jim zanechati díla. Král pak vida, že brání tomu Bůh, by vzdělán byl dům ten znovu a vyhledány ostatky prorokovy, rozkázal, by ponecháno bylo místo to v rozvalinách.

Kněži pak assyršti rozhlásili, že Ramman, bůh světla, utkav se v boji se soupeřem svým El, přemohl protivníka a zničil božnici jeho.

Vytáhl pak král Assurdan proti Argistovi, škůdci říše, vojensky, porazil vojsko jeho a pronásledoval je až k moři Nairi. Když pak navrátil se na zimu, horkost léta, vysušivši poušť i mělké průplavy, připravila podzimním větrům spousty pískové, jež vyzdviženy zasypaly rozvaliny modlitebny a navršily na místě tom pahorek. Nazval jej král pahorkem pohřbeného chrámu. Ale lid dal pahorku tomu jiné jméno, jež mu na vždy zůstalo. Nazval je mohylou proroka Jonáše.

DR. D. PANÝREK:

Jižní pohádka.

Úryvky z cestovního denníku. (Pokračování.)

Hrob, tato zahrádka, nad kterouž Minulost s Budoucností podávají si mlčky ruce, obě tajemné, každého k meditacím vede — básníka i člověka, jenž nemyslí v „řeči vázané". Jaksi podivně se uvolňuje duševní proces lidské bytosti nad těmi hroby. Už student za šťastných dob středoškolských lícní a chrijí poháněn jest učebním rozvrhem pro vyučování češtiny k více méně falešnému rozjímání, které je nejmírněji řečeno věku tomu nepřiměřené. Čím více jsme žili, tím častěji a vážněji vracíme se k těmto posledním věcem člověka, ať jsme už nevěrci či nejpřísnější katolíci z přesvědčení. A třebas ani tato jediná na světě spravedlivá věc, Ananké, jak říkali trefně staří, nehrozila člověku v nejbližší době, jako de facto při obecné křehkosti dnešního pokolení hrozí, třebas nebyla na dohled, jsou přece chvíle, v nichž zcela vážně (a mnohý snad i klidně) hledíme vstříc době, kdy — přestanem. A tu se před okem vynoří barvitá zahrádka se zvláštním tichem, které snad jen píseň ptactva ruší. A kdyby člověk ani nemyslil na sebe, tento problem konce života jednotlivcova, kde dle učení křesťanského počíná nový život — věčný, dle mínění přírodníků tlení, po případě hniloba, dle soudu viklavých pak ono tajemné „Ignorabimus", tato záhada vždycky vede k podivné objektivnosti individua, snad jediné objektivnosti, které jest individuum schopno.

Vyšed ze školy přírodovědecké skoro materialistické a proniknut, jak u lékaře ani jinak býti nemůže, zásadami t. zv. profylaxe, kterými novodobá medicina, snažíc se choroby předcházeti, když je tak obtížno mnohé z nich vyléčiti, přivedena byla (a ještě více bude) k tak překvapujícím výsledkům, byl jsem vždy nadšeným přivržencem spalování mrtvol. To jako lékař. Ale jako člověk nemohu se ubrániti suggestivní sympatičnosti hřbitova. Ta je tak mocna, že jsem přesvědčen o marnosti snah přivrženců spalování mrtvol, které vždy bude fakultativní a nikdy nenabude převahy nad pohřbíváním, pokud ženský element bude oživovati zeměkouli a pokud budou na světě lidé sniví, mystikové, básníci. To pravím bez ohledu na ty, kdož učinili z rozluky člověka se životem pramen svých příjmů, a nikterak se jim nechci zalíbiti tímto svým čistě citovým stanoviskem. Sám dal bych se spáliti a skoro dal bych přednost tomuto oxydačnímu pochodu před osudem v hrobě, ale své milé nedal bych spálit, pokud na hrobech porostou květiny a v korunách bude zpívat ptactvo, nedal — přes všecku někomu snad nechutnou sentimentalitu této parenthesy.

Nebylo pomoci — musil jsem to říci, co léta už leželo v mysli a oživovalo při každé příležitosti — nad hrobem Heineovým v hřbitově

Montparnasse v Paříži, i mezi hekatombami z vůle králů u Sevastopole, na „krchově“ malého města, kde odpočívají nejbližší dvě bytosti, matka a bratr, i v známém benátském „campo santo“ na lagunách, v tom nesmírném veleměstě mrtvých du Père-Lachaise i v zapadlém hřbitůvku drobné horské vsi, na který se tak dobře hodila líceň z básně Vrchlického (Felice Boni):

„Na pláni leží malý veský hřbitov,
jak chudý květ na prázdné holé dlani...“

— v tichém polském hřbitově u Warszawy, kde sní věčný sen svůj nejlepší vlastenci světa, i na tomto hřbitově sebevrahů — všude zněl ten refrén v duši, refrén myšlenky upřímné, neboť když myslíme na poslední věci člověka, bývá každý aspoň k sobě upřímný...

Může-li návštěva hřbitova přinutiti člověka k rozjímání, i chlapce, čehož dokladem jsou svrchu zmíněné chrie, jistě nepřirozené (kde pak by mládež myslila spontanně na smrt — jen školní úloha může vyvoditi takové líčené bolestné výlevy, na způsob „Hřbitov o dušičkách“), je to jistě cimetière des suicidés. Hřbitov sebevrahů přivedl by k zamyšlení ovšem krátkému i otylé filistry, několikanásobné domácí pány, řezníky s dobře zavedenou živností, a podobné užitečné členy lidské společnosti, jací v nejkrasších exemplářích figurovali už tolikrát v jedovatém německém humoristovi „Simplicissimu“. (Mihl se mi v monackém hřbitově jeden takový exemplář a jeho filosofické poznámky nebyly jistě — podle zevnějšku a výrazu tváře soudě — každodenním projevem té duše jednoduché.)

Člověk dovede umříti, jak známo, pro hloupost. Jsou sebevraždy, jež pochopí i nejorthodoxnější zastance katolické morálky „člověk si život nedal — ergo nemá právo si ho bráti,“ jejímž důsledným prováděním by nejeden užitečný stav, na př. holiči vzali za své. A přece přicházejí na člověka neštěstí, s resignací tak tichou snášená, že nás to uvádí v užas. Takové Nioby, jimž difterie urvala tři kvetoucí děti v krátkém čase — nemluvím ani o zklamané lásce, která pořád ještě kosí ročně pěknou cifru mladých lidí, ač už lidová „prostonárodní moudrost“ s filosofickým klidem odbyla tento motiv sebevraždy obecně známým „Pro jedno kvítí slunce nesvítí.“ Ale item — možno pochopiti člověka, jenž tolik miloval ženu, že ztrátou její ať fysickou ať morální pozbyl všeho, co ho k životu poutalo, ač to nelze vysvětliti se stanoviska sexuální, ovšem hrubé fysiologie. Může člověk zemřít i pro jiný fantom „čest“, který dosud nikdo neosvětlil tak ostře ironicky jako Sudermann ve stejnojmenném dramatě, v němž hrabě Trast při své definici jde vskutku až za meze připustné i při nejlaxnějším pojímání věci. Co už lidí odešlo na onen svět soubojem pro hádku v opilosti! Na tento způsob ukončení žití má dosud patent dvojí sukno, poslanci a šlechta. Tout comprendre c'est tout pardonner. I to lze pochopiti. To je t. zv. důslednost, která i z chyby neb z nepříčetnosti vyvozuje důsledky naprosto neoprávněné a dle nich jedná, i když běží o statek, jehož chránění je nejelementárnější, animální takřka pud člověku i zvířeti

společný.*) Jiní skončili život, zpronevěřivše cizí peníze, aby ušli trestu. Fiat, ač by náhrada škody pracným životem, byť i částečná dovedla smířiti i s takovým charakterem třeba lehkomyslným neb slabým k nátlaku fintivé ženy. Snad všecky důvody sebevraždy lze pochopiti — toto pole psychopathologie zkoumá se bez toho usilovněji teprve v posledních letech a čin mnohého sebevraha, na př. vojáka týraného důstojníkem bude lze psychologickou rovnicí vysvětliti.

Ale sebevražda karbaníka zůstává mi přece jen problemem. Pokusím-li se ho luštiti, jsem si plně vědom nedokonalosti svého pokusu. A přece řešení zdá se tak snadným . . .

Zde na hřbitově sebevrahů je takových existencí pohromadě mnoho.

Při otázkách na podrobnosti jsou Monačané hluší neb jednoslabiční. Rád bych věděl, vede-li se nějaká statistika o sebevraždách zdejších. Vede se ovšem, ale v nejhrubších rysech, na př. tolik a tolik cizinců zde skončilo sebevraždou. Ani tato statistika se neuveřejňuje. Přimlouval bych se za to, kdyby hlas můj byl slyšán, aby byla co rok uveřejňována statistika co nejpodrobnější: stav, věk, poměry peněžní, povolání a pod. — byly by rubriky nejvšednější. Ztráta při hře utrpěná, jež byla motivem sebevraždy, národnost nešťastníka, hrál-li poprvé či byl-li „habitué" — byly by další zajímavé údaje. V rukou statistika filosoficky vyškoleného vyšlo by ze zpracování této látky poučení sociologické aspoň tak křiklavé, jaké počíná teprve v posledních létech proskakovati (zatím jen v kruzích odborných) o prostituci. Přistoupilo by se potom i k jiným podobným kapitolám, z nichž první byl by karban. Ten je i u nás dostupný a doporučujem ho intelligenci nesúčastněné k bližšímu sledování. Takový intelligent malého města mohl by si obrati svoje ústředí a vésti v něm statistiku karbanu, na př. za 10 let, zaznamenávati, beze snahy někoho osobně poškodit, nýbrž objektivně, bez uvádění jmén a míst . . .

Leč kam jsem to až zašel — ze hřbitova monackého.

Lidé, kteří bývají brzy s úsudkem hotovi, dovedli si časté zdejší sebevraždy vysvětliti velice snadno. Říká se: Takový bohatý dobrodruh, ztrativ ve hře všecko jmění a nedoveda poctivě se živiti prací, raději život si béře, nežli by nastoupil strohý život práce, jenž dává tak málo požitků (podle mínění jeho). Musil by se odříci života plného radovánek, na něž vždy bylo dosti peněz, které však bez prostředků, plynoucích z hojného bohatství, nelze si zjednati.

Ale formulka není tak jednoduchá, jak by se na první pohled zdálo. Hodí se snad toto kriterium na některé případy, ačkoli i tu stojíme před záhadou, uvědomíme-li si faktum, že lidé zahálky bývají obyčejně slaboši — a k sebevraždě je přece třeba kus odhodlanosti, energie, třebas neblahé, jaká u bonvivantů nepřichází, aspoň ne pravidlem. Leda by se soudilo tak, že k životu práce je třeba větší odhodlanosti než k negaci života, k usmrcení vlastní osoby.

*) Takové souboje z hádky hospodské připadají mi tak nerozumnými, jakoby pro nadávku v narkose chloroformové narkotisovaný měl a chtěl dávati satisfakci. Vždyť alkohol působí do jisté míry zcela obdobně jako aether a chloroform.

Daly by se konečně jakž takž vysvětliti případy, kde končí sebevraždou člověk-dobrodruh beze jmění, jenž jednoho dne vyhrál slušný majetek, který by mu do smrti stačil k životu příjemnému bez práce, druhého dne však zase jej prohrál. Náhle zvrácené štěstí, po živých barvách přepychu zase perspektiva šedivá, jednotvárná, bezradostná, neboť lidé tací nezvykli hledati a nalézati štěstí v práci a jejím úspěchu, ovšem zpravidla chudém — ten rázem přeměněný obraz je s to v duši málo vážných vyvoditi takové zklamání, že „raději volí smrt“, jak se ráčí vyjadřovati lokalkáři denních listů — podobně jako ona ženština, jež, mylně byvši zpravena, že vyhrála v loterii, už už kreslila si život plný veselí, když v tom zvěděla, že vyšla vlastně jiná čísla . . .

Ale nelze zapomínati, že mnozí sebevrahové byli osoby, zaujímající jisté postavení v lidské společnosti, zpravidla ne nepatrné, když jim dovolovalo podnikati výlety do Monaca, že bývají to časem úředníci nebo členové zámožných rodin, jimž příbuzní jistě by nedali strádati bídou, že bývají to valnou většinou lidé mladí s rozsáhlými známostmi, jimiž nebylo by nesnadno získati si i výnosné zaměstnání, k němuž hodili se svým exterieurem, uhlazeností v obcování a jinými duševními statky, které se mnohdy ve světě více cení, nežli hloubka duše. Jak vysvětliti tyto sebevraždy? Dejme tomu, že by takový člověk ztratil jmění — vždy mu zůstane existence slušná, proč tu dává kohoutku střelné zbraně v šanc? Toť problem, který lze právě tak těžko řešiti jako sebevraždy osob, které z blahobytu rázem se octly na mizině pádem ústavu peněžního, v němž uloženu měly jistinu, jak zhusta býváme toho svědky za dnešních dob finančních malversací, defraudací a krid. Nenadálost truchlivého dojmu, který i sám o sobě, kdyby nebyl tak nenadálý, mohutně by sklíčil ducha člověka, jenž lpí na majetku — a lidé bohatí zřídka bývají hlasateli diogenovské filosofie — tato bleskem překvapující emoce, může-li právě tak jako náhlá radost, leknutí, strach způsobiti smrt okamžitou, je s to vyvoditi takovou změnu v oběhu krevním (skrze nervy), řekněme mozku (a snad i jiných ústrojů), že z toho vyplývá utlumení veškeré lásky k životu.

Proč to zde vykládám? V cestopise domněnky psychopathologické přece nemají místa.

Protože se domnívám, že takové stavy daly by se léčit. Karban je zlo, jako válka je zlo. Ale lidé už jsou tací, nebudou nikdy jiní a je zase úlohou druhých, aby pozorujíce a uvažujíce hledali prostředky, jak zlo umenšit, následky jeho seslabit, tragiku předejít.

Četl jsem sta zpráv o hernách Monaka a jejich obětích v denních listech, cestopisech, průvodcích, náboženských traktátech, slovnících — všecky psaly se svého stanoviska: denní listy kuse a suše, bedekry a lexikony stručně, cestopisy tu s tajenou závistí tu s pohoršením (jako já sám) — psychologie roulety a vůbec těchto her panstva však jsem se nedočetl. Jistě bude něco v knihách neb časopisech snad odborných o tom a věru by stálo za práci sebrati i ty drobty myšlenek různých pozorovatelů kteréhokoli národa, jak o hrách monackých a jejich obětech soudí. Mně vyznělo všecko přemítání na prázdno — až na hořejší

hypothesu tělesného substrátu sebevražd. Dlouho mi za to bzučela v hlavě sentimentální pražská odrhovačka:

Hřbitove, hřbitove,
zahrado zelená,
do tebe padají
nejdražší semena.

Padají, padají,
ale nevzcházejí,
snad je ti hrobaři
hluboko sázejí.

Nejpalčivější problemy a banální písnička, jak to vše v mozku kolotá pospolu v jednom varu!

Jsou tu tiše a svorně pohromadě zastoupeny snad všecky národnosti, právě tak jako v hernách setkává se turista s příslušníky všech zemí evropských (také s četnými Němci, z čehož bychom mohli míti radost) — Francouz sní tu s Vlachem, Angličan se Španělem — a tak dále a tak dále, a nade všemi klene se nebe dnes nějak šedivé a rozpršené, ale zpravidla šťastně usměvavé, rozesmáté životem kypícím, jež divně s tímto mausoleem smrtí dobrovolných, a přece tak zbytečných kontrastuje.

Dole při samé silnici jest officielní hřbitov, obyvatelstva, které odešlo do Hadu smrtí přirozenou a za který se proto Monačané nestydí. Má svou jižní barvu a při tom zřejmou francouzskou fysiognomii. Ostatek lze o něm málo říci. Zaráží u vchodu tarif:

Prix de l'entretien à l'année:

Tombe simple	12 fr.
Tombe double	15 fr.
Fosse commune . . .	4 fr.*)

Úmyslně nechávám v původním znění to svatokupectví. Nemusilo by státi zrovna na vratech, kolik tu musí platit nebožtíci. Když se i daně platí z výnosu heren, snad by stačil ještě také na věčný odpočinek mrtvým či nemohlo by se z něho zaplatit i mrtvým kus toho klidu posmrtného?

Věru nic není zadarmo na tomto světě — ani smrt a setlívání.

Toho, kdo nezná obyčejů francouzských, zarazí hojnost věnců z porcelánu, kotouče ze žlutých květů, převázaných bílou nebo fialovou stuhou — jiné zase ze skleněných korálků fialových a černých, navlečených na drátky. Zaráží to tím více, čím bohatší je flora Jihu, která by dovolovala zaplavovati rovy drahých zesnulých květy nejkraššími, zelení nikdy nehynoucí. Jak je i prostý rov našeho hřbitova vkusný, dýšící upřímnou pietou zbylých, jakou utěchou mluví ten barvínek s modrýma očima květů, zadumčivý břečtan, ty růže i studené jaksi

*) Poplatek za udržování hrobu ročně:

Hrob jednoduchý	12 franků.
Hrob dvojitý	15 franků.
Jáma společná	4 franky.

měsíčky. Jakoby zdejší hroby výmluvně prozrazovaly francouzskou psychu, tak na životě lpící, že, co mrtvo, je to tam a nezasluhuje velké péče. Ovšem jinou řečí mluví nápisy na hrobech, zvláště hovorné u hrobů anglických (— Angličané, tito kosmopolité v pravém slova smyslu, mají tu zvláštní oddělení —), až zbytečně hovorné, neboť stejně setlí ten, za nímž posílá se prosté „Souvenir a mon epouse" jako ti, které provází dlouhé anglické říkání. „Priez pour lui!" Modlete se za něho, zní z jednoho pomníku. Nic víc. A z druhého bručí neslyšným

Marseillské Museum. (Palais de Longchamps.)

barytonem církevní „De profundis". Upřímné „Regrets eternels" skromně ozývá se z jiného zastíněného thujemi a cypřiši, na němž mezi bledozelenými šavlickami listů prokouklo několik fialových jako aksamitových květů kosatce. Vůbec jsou tu v oblibě tlumené barvy: temnozelená, fialová, nejvýš bílý kosatec tu a tam živěji zazáří s hrobu.

Mlčky procházejí i temperamentnější turisté mezi rovy. Tu a tam slovem upozorní jeden druhého na nákladnější pomník nebo neobvyklý nápis. Travou zarůstající hroby mezi pečlivě udržovanými hrobkami zapadají do země, jak už to na hřbitovech bývá, snad už pozůstalí vymřeli nebo je jim líto svrchu zmíněného prix d'entretien. Umění, které na Casino vyplýtvalo tolik sil a tolik nákladu — umění přece

nepředpokládá přepych — odešlo na Monackém hřbitově s prázdnem. Tytéž konvenční „myšlenky“ dláta spíš kamenického než uměleckého, ty zlomené sloupy, andělové se skloněnou hlavou, plačící jako děti, jež právě dostaly výprask, ptáčata s pazourky vzhůru — nic nového, nic původního. Jen jeden náhrobek chytil mne přímo za srdce. Matka sklání se na něm k dítěti konejšíc je: „Be not afraid! It is I!“ Nestrachuj se — vždyť jsem to já! Četli jste kdy takový květ nesmírné mateřské lásky na našich hřbitovech?

* * *

A nyní zase něco veselejšího, o výletu z Monaca do Nizzy.

Nebyl to výlet vlakem, z něhož by turista měl opravdu velmi málo, neboť zde vlaky opravdu letí, neplíží se jako některé obdobné podniky naše, které těží z toho, že není soutěže, a vší mocí chtějí utvrzovati pasažery v přesvědčení, že jsou to podniky židovské. Místo vlaku zvolili zdejší lékaři-pořadatelé výletu kočáry, a jenom část cesty z Monaca do La Turbie uražena po ozubené trati (chemin de fér à crémaillière). Konal jsem cestu z Monaca do Nizzy několik dnů po té také vlakem, a má ta cesta též jisté výhody pro turistu, který dychtí v krátké době mnoho viděti. Pohledy z trati železniční na moře a pěkné horské kulisy nenáležejí k obyčejným dojmům, ale cesta po ozubené dráze nebo kočárem po nové cestě do Nizzy vedoucí poskytne mnohem více požitků krajinářských.

Hostitelé a jich dámy, pak hosté s dámami svými, kterým chtěli líbezní pořadatelé konference monacké opatřiti hrst dojmů, na které se tak hned nezapomíná (zvláště účastníci z krajů vnitrozemských budou dlouho nositi v duši obrazy z tohoto výletu), sešli se brzy po ránu na nádraží ozubené dráhy, jež je nedaleko banky Crédit lyonnais (také význačné místo pro turisty, neboť zde se nejvýhodněji mění peníze.*) Parostroj s vagony čekal. Patrno, že byl připraven jen pro výletníky. Také od nás nikdo nechtěl peněz. Vlak má 2 třídy: první a druhou, a stojí cesta z Monte Carla do La Turbie první třídou 3 franky 10 centimů, druhou třídou 2 franky 30 centimů, jedeme-li vzhůru. Cesta nazpět je levnější (1 fr. 55 a 1 fr. 15) — tam a nazpět (aller et retour — tolik z frančtiny musí znáti každý, kdo cestuje po Francii, jsou to nejnutnější slova, právě tak jako jídelní lístek a pojmenování peněz t. j. číslovky) stojí 4 fr. 75 c. v I. a 3 fr. 45 c. ve II. třídě; což je — nemusil bych se ani přiznávati — věrně opsáno z Joannova průvodce str. 84.

Konečně jedem. Radím posaditi se u okna zády k horám, tváří proti moři. Prazvláštní pocit v nitru; v krajině žaludeční ozývá se neobyčejná sensace, kterou nedovedu znázorniti. Měl jsem už podobný

*) Obyčejně potřebuje turista víc, nežli myslil. Zvláště v Monacu bývá to pravidlem, třebas rouleta nezpůsobila žádných mimořádných výdajů. Tu se pak sáhne do zálohy rakouských peněz a se srdcem bolestně sevřeným mění se v této bance.

pocit, když jsem vzlétal balonem na světové výstavě pařížské. Útroby, zvyklé pohybovati se v čáře více méně vodorovné a zřídka jen opisující čáru šikmou neb kolmou, jež by se vzdalovala od centra země, jsou v člověku jaksi popleteny a nevědí, co si mají mysliti. Chodíme sic po schodech a slézáme kopce, ale tu děje se tento pohyb do výše přece jen pomaleji a krátce, a kromě toho pracují při tom naše svaly, kdežto zde klidně sedíme. Kdo byl zvedán vytahovadlem nebo liftem ve vysoké budově do vyšších poschodí, snad mi porozumí. K tomu to hrkání ... vzpomínám zase na Hefaista, který ke konci I. zpěvu Homerovy Illiady uvedl v chechtot všechny bohy olympské svou hrkavou chůzí a supající hrudí. Od vlastní bytosti pozornost obrací se k moři. To zdá se vystupovati na nejzazším obzoru a my jako bychom stáli v nějaké škatuli, která se jen trochu třese. Moře stojí v dáli vysoko a směrem ke břehu se níží. Příboj od přílivu o břeh se tříštící illusi vodstva o ohromné ploše ke břehu stékající jen zvyšuje. Je trochu pod mrakem a chvílemi drobně prší. Ale při tom je teplo, tak lahodné teplo, jak jen v Rivieře bývá počátkem dubna.

Trať je skoro rovná a kříží se s drahou, vedoucí z La Turbie do Moulins. Zapomenul jsem poznamenati, že trať tato je asi 2 km. dlouhá. Po 300 m. přichází první stanice Monte-Carlo Superieur, po 700 m. pak jiná, La Bordina, kdež se rozvírá s malého plateau živé, uchvacující panoráma celého knížectví, a konečně přichází světoznámá route de la Corniche, kde je zastávka a kde vystupujeme. Pohled, který k sobě strhuje tvář krajiny dole u moře, i turistu otrlého k t. zv. krásám přírody uchvátí.

Knížectví celé rozložilo se jako na dlani dole před zrakem. Poprvé poznáváme, že oblíbené přirovnání Monaca ke krabici s hračkami („boite de joujoux") je vskutku trefné, jako zas název Psí hlava (Tête de chien), kterým pokřtěno předhoří, nad Monacem se zvedající, není případný.*) Boky hor jsou jednak lysé, šedočernohnědé barvy, a kde byl svah jen trochu přístupný pilné dlani lidské a houževnaté olivě, uchytily se háje šedozelených oliv se stříbrným odstínem, trochu smutné, a vedle nich veselejší sady oranžové se zralým ovocem. Až se sliny v ústech sbíhají. Pinie provázela nás chvílemi po cestě z Monaca do Nizzy, spolu s nádherným platánem, jakoby trochu vrozené francouzské uhlazenosti a ušlechtilosti bylo se dostalo i floře zdejší. Palmy, agavy a jiná tropická květena přijdou zas v parcích a zahradách restaurantů.

Vezměte kterékoli místo tohoto pobřeží od Janova až ke Cannes, které obdrželo italské pojmenování „Riviera" (riviera = břeh, pobřeží, pobřežní krajina), každé hodilo by se k rajskému přebývání, všude dalo by se zbudovati útulné, malebné, zdravé sídlo, k němuž krajinářsky zajímavé okolí všude poskytuje vlídný rámec. Že je to pravda, dosvědčuje nejen skutečnost, neboť zvláště v okolí Monaca co půl hodiny vyskytne se nějaká rozkošná skupina vill pro zámožné zahaleče

*) Odtud je pohled ještě dokonalejší na naše knížectví. Žel, že lze zjednati si přístup na toto předhoří z důvodů strategických jen velmi nesnadno.

— a nejlépe to dokazují bohaté Cannes, jichž okolí daleko široko není než rozsáhlý park s nesčetnými villami půvabných jmen, které bych tu rád vyjmenoval ku potřebě našich stavitelů, budujících letní sídla na venkově, kdyby mi nebyla všecka za těch několik měsíců z paměti vyprchala. Vyprchala ovšem jen jména — dojmy zůstaly, vtiskly se příliš hluboko ty představy zeleně a vůně a moře a tepla a pohodlí, ba luxu. Geograf řekne: Riviera zove se Janovský záliv a snad ještě připojí, že je to pobřeží, které se dělí na břeh západní (Riviera di Ponente) a východní (Riviera di Levante), které od sebe dělí Janov. Nikde jsem však nečetl ničeho, co by jen stín oné štědrosti vystihovalo, s jakou zde příroda rozdílela člověku, tomu cizopásníku zeměkoule, svoje statky k doživotnímu užívání. Vyšla již slušná řada publikací o Rivieře, ovšem nejvíce francouzských a italských, ač také německé, anglické, ruské atd. knihy o Rivieře prodávají se na nádražích, ale zde teprv cítí turista, jak jsou výrazy naše hledané, jak je všecko, co bylo napsáno o tomto rozkošném koutku země, jenom mdlým a vlažným odvarem té sladké mandolináty, kterou složil tvůrce či příroda či co snad nikdo nestvořil, co bylo snad od počátku nebo nebylo, ale vyvinulo se pozvolna nenáhlým oním procesem přeměn, který z moří činí zemi, ostrovy pohlcuje, z ráje činí poušť a z pustin ráj, v čemž mu ruka lidská ze sil svých, ale přece jen málo vydatně pomáhá a někdy dosti nešikovně překáží.

Není sice La Turbie nejkrásnějším démantem této přírodní riviery (snad od toho pobřeží dostala šňůra brillantů jméno „la rivière"), ale lze odtud přehlédnout veliký kus toho zázračného pobřeží, kterému se všelijak říká v turistickém jargonu, nejraději „Azurové pobřeží" (Côte d'Azur). Pozorovatel stojí vysoko, a co nepřehlédne se svého stanoviště, to může se zraku jeho odestříti krátkou procházkou po světoznámé silnici „Route de la Corniche" (krátce Corniche zvané). La Turbie sama ovšem také participuje na tomto zimním pobytu bohatých, ačkoli hledanější je nejbližší jeho soused Beaulieu, nemluvě o Nizze a Cannách. Přece však stojí i Turbia (jak zase vlaský živel říká) za zmínku. Historický význam tohoto městečka, možno-li tak nazvati shluk vill, hotelů a domů s pokoji „k pronajmutí",*) není bez zajímavosti ani pro průměrné občany, kteří nečiní nárok na sepisování monografií ze „šerého dávnověku". T. zv. věž Augustova, zbudovaná na massivním čtverci z kvádrů, není ovšem hlasatelem vítězství (Tropaea) Augustových nad Ligury, něco málo před narozením Krista zde podmaněnými, nýbrž byla věž tato zbudována Guelfy ze zbytku velkolepého, ke cti vítěze na památku oněch vítězství nad alpským obyvatelstvem zdejším zbudovaného pomníku. Tropaea — trofej — La Turbie . . . Co zbylo po těch dobyvatelích? Stopy jazyka v řečích několika národů, jevících nenáhlý úbyt, sledy ještě nejpatrnější v jazyku a temperamentu Vlachů, jejichž úloha ve světovém koncertu zdá se býti dohrávána.

---

*) Vždycky jsem si myslil, že je to ukrutný germanismus, ale všude vidí tu turista obdobné germanismy, ve Francii une maison a louer, v Italii appartamenti da affitarsi atd. Tak to nejspíš není germanismus a páni filologové se mýlí.

Tropaea bylo v minulosti opevněné a strategicky i politicky velmi význačné místo. V cestovní mapě Antoninově čte se poznámka: „Huc usque Italia, abhinc Gallia“, stručná a charakteristická, jak stávají v cestovních zápiscích turistů i moderních: „Až sem Italie, odtud Gallie“. Až po středověk sloužila Tropaea za dělící bod dvou sousedních mocných država, cisalpinské a transalpinské. Podnes se ty hranice nezměnily o mnoho. Pár kroků odtud začíná Italie, ač La Turbie je dnes francouzská, či, abychom mluvili geografickou terminologií starých: gallská. Jak význačným bodem v kulturních i politických dějinách italských bylo toto podnes vojensky důležité místo (ač ještě důležitější je nejbližší okolí „Tête de chien“ ležící o málo výše 565 m. nad hladinou moře a vypjatý Mont Agel 1149 m. vysoký), dokazuje jedna tercina v Danteově „Božské komedii“ (V očistci):

Tra Lerici e Turbia la piu diserta
La piu rotta ruina e una scalà
Verso di quella, agevole ed aperta.

Tedy i na cestě do očistce figuruje La Turbie. Na zemi nebylo by zrovna očistcem, býti sem odsouzen. Na muka očistce mohou nejvýš upomínati pocity při placení účtu v některém mastném zdejším hotelu (Hôtel de France, Hôtel National). Netřeba však bydleti v hotelu — kde je přes 3000 stálého obyvatelstva, jistě se nalezne i byt pro průměrného turistu cenou přiměřený, jako jsem i ve drahém Monte Carlu záhy dopídil se příjemného a čistého hoteliku, kde denní pension (byt a strava) nestála nic více a nic méně nežli 5 franků (ani ne celé $2^1/_2$ zlatky). (Hotel de la tour d'Eiffel slul, ovšem trochu nezvykle, tento úzký a vyčouhlý „hotel u věže Eiffelovy“ v příjemné jinak ulici Boulevard de Bas Moulins zcela u moře nad pomerančovými háji.)

Popisovati La Turbie blíže nebudu — Beaulieu zasluhuje více piety, a čtenář přenese si všecky ty superlativy, jež uslyší níže o Beaulieu, na La Turbie, jen trochu stlumí barvy a tony a nebude pravdy dalek.

Nedaleko zastávky ozubené dráhy čekalo as 20 kočárů s bystrými koni ušlechtilé bujné krve. Nejsem sice znalcem tohoto užitečného domácího zvířete, ale vychrtlou ryzku pražského drožkáře rozezná od čiperného komoně lázeňských dopravníků i „neodborník“. Ještě představím společnost, jak se v dobře vychovaných kruzích rozumí samo sebou, ovšem jenom v pohodlném kočáře „našem“, v němž bylo na čas dopřáno místa i mně. Tento stepilý, mladý ještě učenec s plavým knírem, s obličejem stále ozářeným, tryskající vtipem — typ turisty rozmaru nikdy neutuchajícího, nepřebraná studnice historických, archeologických, geografických a bůh ví jakých ještě vědomostí je professor doktor Karel Ehlers, řádný professor lékařské fakulty v Kodani, velký nepřítel Němců, jejichž řeč ovládá sice dokonale, ale z jehož úst slyšel jsem všeho všudy celá 3 slova německá (ještě ironická k pozlobení jednoho německého účastníka konference monacké), a velký přítel malých národností, z nichž jedné sám je příslušníkem. Pošel z otce Dána a matky Francouzky, čemuž asi vděčí svou bezvadnou frančtinu.

Ač nemůže Němce cítit, rediguje přece t. zv. mezinárodní archiv „Lepra", který vydává lipský nakladatel Johann Ambrosius Barth. Prof. Ehlers procestoval kraj tento nejednou při svých pátráních po evropských hnízdech malomocenství, kteréžto nemoci stopy nalezl i v tomto rozkošném kraji.

Naproti usedl pan Nikolaysen, mladý norský badatel; zamlklý jaksi se zdál po celou dobu konferencí, ale vše bystře sledoval a teprve ke sklonku prací sjezdových, orientovav se v osobách a věcech, za-

Pohled na Marseille od starého přístavu.
V pozadí nahoře chrám Panny Marie na stráži.

řídil si svoje sympatie. Také nemluví německy, ač umí, což pálí, jak se zdá, nejvíce Němce, hlavně p. kollegu N., s kterým mluví francouzsky, načež on německy odpovídá. Pan Nikolaysen je seveřan každým coulem, trochu suchý, hodně vážný, žádný mluvka, což se od převládající romanské krve ostře odráží. Rediguje doma vědecký list nemálo vážený a patří tedy také do literatury (třebas se mezi spisovateli belletristickými a t. zv. odbornými stále udržovala taková umělá čínská zeď).

Třetí soudruh na výletě je zástupce románského živlu, Francouz rodem a temperamentem. Temperament jeho je pravda trochu stlumený;

snad je to rodem, snad zaměstnáním. Jako přepracovaný vyhlíží pan dr. Marcel Baudouin, takový unavený, a jen občas probleskne všecka ta vrozená živost gallské krve. Té přepracovanosti by se nikdo nedivil, kdo by zvěděl, že rediguje veliký lékařský týdenník pařížský „Gazette médicale de Paris", jediný, který si vedle vědy všímá hodně i literatury a umění, pokud s lékařstvím souvisí. Jsa povoláním chirurg, založil a rediguje „Archives provinciales de chirurgie", středisko pro práce chirurgů francouzského venkova. Jak mu zbude čas ještě k rozsáhlé praksi chirurgické v kapitále nad Seinou, je hádankou, a druhý nemenší problem jest ten, jak při tom při všem našel ještě dosti času k založení důležitého pro vědu ústavu pro lékařskou bibliografii. Vedle své lékařské činnosti je také archeologem, který hlavně o výzkum svého rodného kraje Vendée získal si nemalé zásluhy. Tak všestranným dovede být tedy nejen Němec, ale časem i Francouz. Jeho hovory prozrazují také co chvíli, že jeho duch nezastavil se u bran říše Hippokratovy. Společník milý, laskavý, ochotný, člověk skromný — inu nemohl jsem míti na tomto výletu krajem, jenž počítá se k nejkrásnějším na světě, druhy vítanější.

Kočár jede — ne rychle a ne zvolna — právě takovým tempem, jaké je při partii cestovatelské nejvítanější — vpřed po route de la Corniche.

Je to silnice, která vede z Mentony přes La Turbie do Nizzy. Byla zbudována počátkem minulého století (r. 1805) za Napoleona I. na místě staré cesty ještě z dob římských a měla svého času jako kommunikační čára veliký význam. Nyní však razí si výhodnější cestu ony dopravní proudy, které po této Napoleonově cestě se brávaly, níže, po jiné silnici při moři. Za to zůstala Corniche turistům tím, čím byla: předmětem horečné touhy, partií, kterou v Rivieře nelze zanedbati, snem, ne právě nesnadno uskutečnitelným. Obraz za obrazem rozvíjí se zde před očima v přírodě, ve které presentuje se oku a duši, ač tato později ještě dlouho ve vzpomínkách bude tráviti z této žírné stravy, jeden popud za druhým — a nelze se ani okamžik nuditi. Duchaplní společníci nedopustí — a když ti umlknou v tiché kontemplaci kraje, mluví tvář jeho ještě poutavěji. Moře, horští velikáni, zelená údolí, villové družiny, daleké prospekty, v nichž tušíme nekonečnost přírody, ve které se podrobnosti ztrácejí, i blízké dojmy, plné ostrých detailů, zrající úroda oranžů vedle cesty i posněžené hlavy alpské v dáli — to všecko blaží i svírá — blaží, že skoupý osud dopřál vrhnout aspoň jeden pohled v žití do své tak bohaté klenotnice — a rmoutí, že je to podívaná tak řídká, a kdo ví, zda ještě jednou v životě, beztoho tak krátkém, bude přána. Nechce se mluviti, ba ani mysliti — jen tonout ve stavu zvláštního toho opojení, v němž do mozku vstupují panoramata, velkolepá barvou i rozměrem, žel, tak krátká, že člověk domnívá se dlíti před divadlem, jehož scény příliš rychle za sebou následují. Oslnění, ohromení, okouzlení — jeden z těch tří dojmů či lépe z každého trochu je výslednicí duševního procesu turisty na téhle cestě. Mezi skalisky, porostlými lišejníkem a s chudým sem tam trsem traviny jakés, proplete se cesta, aby v nejbližším okamžiku

otevřela pohled plný kouzla na údolí lemované mořem, v němž sto vil s palmovými a oranžovými háji jakoby dřímalo ranní spánek růžového pacholete.

A nová zas proměna sceny... Cesta se kroutí mezi skalami, a vzdálenější boky jejich posety jsou černohnědými skrčenými postavami, které dříve nebyly patrny. Nějaký manévr se tu odbývá... Chasseurs alpins v uniformách tak podobných barvou bokům skal obsadily skaliny nedaleko cesty a cvičí se v tomto kraji, kde po boku vill nalezlo na jalových temenech hor dost místa několik střízlivých pevností, kazících illusi krajinomalby jako zuby vyžrané za plným rudým rtem sličné jinak dívčiny.

Chvíli jedeme tímto milieu, dost nevděčným na tomto místě, kdyby nebylo rámce, který tvoří dole moře s členitým pobřežím, jež skoro jako norské fjordy imponuje dlouhými výběžky pevniny a hlubokými, ale drobnými zálivy.*) Jeden z nich vyhlíží s hora jako hlava husy na dlouhém krku. To je poloostrov Saint Jean-Saint Hospice, na němž Saint Hospice se stejnojmenným mysem representuje zobák, a Cap Ferrat hlavu. V zálivu dýmá obrněný parník, a na břehu po obou stranách této husí hlavy rozložily se dvě rozkošné villegiatury, Villefranche a Beaulieu.

Za některým záhybem silnice vytvořil se zas nový překvapující obraz. Na strmém vrchu, as $^1/_4$ hodinky cesty od silnice, vypíná se zbytek hradu s bílým kostelem a několika domy. Skupina vyskočila náhle před oko naše úzkým průsekem mezi smrky, jež jako deštníky rozepjaté po stranách této krajinové perspektivy se postavily. Pozadí tvoří obzor. Dva z našich obrázků zachytily tento dojem, jemuž nelze upříti pittoresknosti. Je to Éze, italsky Eza. Její domky tlačí se k sobě těsně — mají ť na temeni hory málo místa. Z dola plazí se nahoru k domkům serpentina, nejkrásnější serpentina, jakou jsem kdy viděl. Éze vypadá z pozdáleči jako turecká vesnice. Všecka ta stavení vyhlížejí jako jedna jediná budova, ne nepodobná polozbořené citadele. Že je to hnízdo staré, svědčí úzké a křivolaké uličky i stavení nízká, místy skoro bídná, že člověk se diví, jak se sem, do toho diademu Riviery, oplývajícího přepychem, dostal tento cizí effekt. Není tu vill — kdo by se také plazil v úpalu jižního slunce po nahých bocích této obrovité skály nahoru do Éze, kde není nic, než snad kdysi strategicky výhodné místo. (Dnes by tu pevnost sebe tvrdší záhy rozdrobila děla výbuchy z okolních návrší a od moře vysílanými!) Při pohledu na tuto antikvitu, jež činí dojem, jako by byl někdo přinesl sem odněkud z Balkanu nebo z Kavkazu zpola zřícenou ruinu citadely, člověk by věřil, že tu byli **) nějak účastni bohové, kteří odjakživa měli z dlouhé chvíle bizarní nápady. Škoda, že tu nedlel náš malíř František Zvěřina. Jeho tužka by vykouzlila z této divné vsi výkrojek zasmušilého života, plného

---

*) Nazývají se „Rades" tyto zářezy, z nichž je vedle Monacké nejpůvabnější rade de Viele franche a rade de Baulieu. jež od sebe dělí onen poloostrov husí hlavě podobný.

**) Jak praví báje o původu místa.

chmurné poesie, se sraženými kosodřevinami, vychrtlými kozami a mezky, dlouhými zákeřnými puškami a celým tím romantickým světem hajduckým. Éze je vskutku model pro Zvěřinu. Má ostatně ctihodnou minulost, lze-li věřiti báji, jež přičítá původ vesnice této egyptské bohyni Isidě. Snad jen podobnost jmen způsobila tento výklad, kterému věcně odpírá tvrzení, že místo založeno bylo od Feničanů, pro něž za tehdejšího stavu válečnictví mohlo znamenati vskutku mnoho pro ochranu jejich koloniálních zájmů proti nebezpečí jak z pevniny tak z moře. Dnes by si balistika mnoho starostí nepřipustila k vůli takové hračce.

To byla vyjimečná scena. Hned zase se vrací stará fysiognomie Riviery. Právě vhod za čiperného deštíku přišla astronomická observatoř Nizzská, založená od Bischoffsheima, dnešní cíl našeho výletu. Protože čtenář není o nic více hvězdářem, než autor této „pohádky", nad jejíž málo pohádkovou formou a látkou každý myslivější čtenář kroutí už hlavou, zůstaneme hezky při povrchu. Spola teprv probuzen z myšlenek a vzpomínek na suggestivní kraj, kterým jsme jeli, jako ve snách prošel jsem budovou observatoře. Pamatuji se jen na bohatou knihovnu s tisíci a tisíci svazky a veškerou snad periodickou literaturou astronomickou, fysickou, geografickou, mathematickou, statistickou a kdož ví jakou ještě. Více jsem pozoroval výraznou tvář našeho cicerona zdejšího, stepilého starce s tváří ve slohu Napoleona III., vykládajícího o problemech, jež se tu řeší. Zcela vhodně vytratila se černovlasá Beatrice, půvabná dceruška senatora a slavného professora Maragliana, při těch učenostech někam ven, jak se později ukázalo, do přírody, natrhat květin, kdežto paní X., choť německého účastníka konferencí, jakoby v žilách jejích kolovala zcela čistá, pranic semitsky nepomíšená krev německé důkladnosti, horlivě naslouchala výkladům, z nichž mi utkvěly v paměti dojmy tak žalostně chudé a kusé, že se jimi ani netroufám pochlubiti. Což kdyby tohle turistické vypravování četl nějaký professor fysiky, snad dokonce, chraň Bůh, můj nezapomenutelný středoškolský informator v té vědě.

Podle všeho si nezvolili ke hvězdárně vhodné místo. Za neklidné atmosfery uváděl prý vítr budovu v pohyb. Zkoumání, delikátními a přesnými fysikálními přístroji prováděná, zjišťovala otřásání pahorku, na němž se observatoř vypíná, a tu se myslilo, že běží o slabá zemětřesení. Mnoho starostí dalo to šedivým hlavám učenců, nežli poznali — po uvážení geologické stavby místa, že budova těžká při bouřích otřásá pahorkem a tím vyvozuje záhadné dříve výchvěje. Nyní se již vyznají v těchto úkazech, určí směr větru a příslušnou korrekturu uvedou do svých výpočtů. Budovy ústavu provedl Ch. Garnier (týž, od něhož pochází casino v Monte Carlo) Je jich osm, a stály prý asi 6—7 milionů (nevím teď, zdali franků či zlatých). Vlastní observatoří je t. zv. „Pavillon du Grand Équatorial". Je tu obrovský refraktor (prý největší v Evropě), 18 m. dlouhý, s čočkou 77 cm. v průměru. (Kdybych si to nebyl poznamenal, sotva by to byla paměť reprodukovala správně — mám na číslice slabou hlavu.) Jen tento refraktor stál prý 100.000 franků. Eiffel, stavitel známé z pařížských výstav věže, konstruoval kupoli, která sice váží 95.000 kilogramů, ale splývajíc v jakémsi roztoku, dá

se tak lehce ovládati, že 5letý hošík (a snad i mladší), opře-li se o kliku přístroje, jenž pohyb kupole řídí, lehce ji v pohyb uvede a s ní i obrovskou kupoli, točící se na kruhovitém zdivu hvězdárny.

Observatoře mají se navštěvovati v noci, a návštěvníkům má se aspoň kousek ohvězděného nebe ukázati refraktorem. Ve dne je všecka illuse laika zmařena. Chodíme z budovy do budovy a děláme vtipy, zvláště p. professor Ehlers. Slečna Maraglianova trhá květiny, a paní X. učeně mluví. Ale hned všecken vtip vytratil se, jako by byl kouzelnou hůlkou zaplašen, když stanuli jsme na terase, odkud je viděti Nizzu. Rozmar a lehkost ducha i ta geniální nedbalost, jež je mnohému přívlastkem duševním po celý život, a která vážné jinak lidi přepadá neodolatelně na cestách, mizí vždy — podivno — kdykoli vstoupí v duši některý vskutku majestátní dojem. Posměvačný, ironický, ba místy až řezavě jízlivý cestopisec dr. Guth v zanícení, ba skoro v exstasi stojí před kathedrálou Burgosskou a nedovede se smáti zázrakům Lourdským. Tak jsem stál — mistr odpustí, že se s ním srovnává učeň — před Moskvou na Vorobjevých horách, tak patřil jsem na Paříž s temene Eiffelovy věže a tak teď stojím i nad Nizzou na terase Bischoffsheimovy observatoře — němý, hluchý, jen oči pracují, brzy strnule hledí vpřed, jakoby ssály celý ten ensemble, brzy skáčou s jednoho zajímavého bodu na jiný, jako ptáci s větvičky na větvičku. První pohled je skoro všední, aspoň nejeví nic nápadného. Jakoby někdo v dálce na břeh moře do roviny položil plasticky provedený plán města, s červenými půdorysy budov, bílými pruhy ulic a zelenými nepravidelnými skvrnami parků. Čím déle však hledíš, tím více jímá ten obrázek. Především překvapující jeho čistota. Jak mnoho naskytne se člověku na cestách pohledů, jež z dálky upoutají celou duši, co upoutají — uchvátí, zrovna strhnou k sobě, a, když do takového z dálky tak pittoreskního hnízdečka vstoupíš, zarazí tě puch a špína. Čichové dojmy zřídka do dálky působí (výjimkou jsou petrolejové kraje) a nečistotu ulic, neúpravnost obydlí, na př. cizopasníky loží, není z veliké dálky viděti. Ale už je po illusi. Tak na př. Benátky mnoho ztratí z blízka. Když člověk z rána přijel parníkem od Terstu, a v jitřních parách vynoří se Riva degli Schiavoni se svými starobenátskými domy a Palazzo Ducale, je unesen. Ale když v hotelu Sandwirthově štípou noc jak noc štěnice, vybledne nějak utěšená reminiscence prvního dojmu, a vzpomínky jaksi zhořknou — jako když se člověk na první pohled zamiloval do sličné dívky a pak v ní shledá chraptivou a nalíčenou koketku bez duše.

Také pohled na Nizzu chytil silně celou duši, když jsem chvíli patřil na jeho panorama. Všecky ty dojmy z dálky byly však na štěstí potvrzeny a posíleny i studiem z blízka, které však náleží organicky do další kapitoly. A proto zatím zavřeme kukátko. Až později . . .

Na terase zbyl jsem sám. Společnost vrací se ke kočárům. Program hostitelů určil zpáteční cestu do Monte Carla přes Beaulieu.

Rychlejším tempem ujíždějí kočáry po silnici mezi skalami, na jichž bocích v závratné výši ční plakát, doporučující vlastimilovnému čtenáři francouzskému pilné odbírání časopisu „Journal“ neb jiného

hlasatele republiky francouzské. Prof. Ehlers vypravuje, jak pátral na Balkáně po stopách malomocenství, a jak ho na řeckoalbánských hranicích lapili turečtí četníci, majíce ho v podezření z vyzvědačství, a jak ho chtěli horempádem zastřeliti. Byla v něm ovšem malá dušička. Ale nějaký důstojník přece znal aspoň tolik čísti, že vyrozuměl z jeho listin, oč mu v tom kraji jde, že je lékařem a nikoli přestrojeným vyzvědačem některé sousední državy, mající zálusk na území „chorého

Starý přístav v Marseille, pohled od majáku.

muže“. Pan Nikolaysen spatřuje v každém výběžku pevniny fjordy své vlasti, a hned se mu rozjasňují líce.

Tak má ten jižní kraj pro příslušníka každé národnosti nějaký rys, který upomíná na domov. Brzy vegetace, brzy geologické útvary — víc nežli lidé a jich obyčeje — ukazují člověku, jak jsou ty hranice států a zemí umělým a násilným artefaktem, a jak jsme všichni obyvateli jedné jediné vlasti — matičky země. Ale i kdyby o tom hovořily člověku do duše cestovní dojmy sebe přesvědčivěji, srdce míní jinak. Vždy ten radostný žal tlačí se do duše, když při návratu vracíme se ke hranicím Čech — čím blíže jste této zemi, politicky nespokojené, hospodářsky vyssáté, rozhárané společensky, s obyvatelstvem

tak různocenným, tím měkčeji a sladčeji je srdci, které už řadu dnů pociťuje podivný stesk, jakoby někdo svíral srdce kleštěmi. Už tady se chvílemi dostavuje ten pocit, a zádumčivá poznámka Nikolaysenova, připodobňující táhlý jazykovitý ostroh k fjordu, znova vzbudila stesk ten v srdci. Inu, domácí nemoc... Kdyby byly doma samé sopky a samé pouště, bude se Čechu vždy stýskat v cizině, i mezi oranžovými sady, u nejchutnějších stolů, v kruhu nejpříjemnějších lidí. Ten stesk tak duši naplní, že nemá sluchu pro nejzajímavější příběhy, vypravované tu tím, tu oním členem společnosti. Melancholie touhy po domově vždy těsněji opřádá duši, a pro nic není smyslu, než pro jedinou tu utkvělou myšlenku, kdy zas už uslyším hlahol rodné řeči... Když v klidných chvílích po návratu vzpomíná se na tyto teskné chvíle nostalgické, dovede mysl, zase jasná, vysvětliti stav ten všelijak: únavou cesty, stálým přizpůsobováním se poměrům zcela jiným než doma a co chvíli se měnícím, nevyspáním — sumou těch činitelů, které pro sebe vyžadují nesmírně více nervového fluida za den, než doma za rok. Ale ani to nestačí k vysvětlení... I vyspalý, dobře živený, pohodlně cestující turista cítí ty dojemné a divné stesky, a jsem přesvědčen, že i ti, kdož nedovedou ani vyjádřiti, co je svírá, po nějaké době pobytu v cizině cítí potřebu domova, Setkal jsem se kdysi kdesi na cestách s člověkem prostým. Doma byl pekařem. Malé housky vynesly mu tolik, že vedle některých domů, mohl si dopřáti i cestu do ... nu — do ciziny, kam je modou jezditi, a kde se okukuje bohatství obrazů, soch, památek kulturních v museích, krajiny také trochu a docela maloučko lid. Bylo to dojemné, jak ten jednoduchý člověk, skoro bych řekl filistr, na zpáteční cestě blízko hranic si oddechl: „To jsem rád, že jsem už zase doma.“ Jakoby mu spadl se srdce těžký kámen.

Mezi těmi vzpomínkami a tužbami padl můj pohled pojednou na nedalekou stráň, na níž se vypínal ve vzdálenosti asi 50 metrů prazvláštní strom. Z koruny palmy — je to přece palma o nízkém tlustém a šupinatém kmenu a koruně jako z obrovských pštrosích per složené — vyrůstá vysoká šiška ne nepodobná stepilému cypřiši. Jako bastard z palmy a cypřiše vyhlíží tento útvar rostlinný. „Přece se neroubují cypřiše na palmy!“ poznamenal jeden spolucestující málo duchaplně. Čím blíže přijíždíme, tím určitěji vystupuje tato kuriosita. Ale cesta se znenáhla zatáčí stranou, a najednou proskočil vedle kmenu palmového kmen cypřiše, k němuž ona štíhlá, šiškovitá koruna patřila, záhada se vysvětlila, a upřímný smích řine se nejen z niter našich, nýbrž i z útrob kočárů ostatních, kde podivný zjev, jak viděti, vzbudil také obecnou pozornost. Sem tam prý se i leckterý horkokrevný učenec blamoval.

A zase přichází flora vskutku pestrá a bohatá — pro seveřana pravá to botanická zahrada, ve které se už citronů, oranží, cypřiši a pinií nikdo ani nevšimne, a palmy datlové, agavy a banany ani nevbuzují zvláštní pozornosti. Taková rozložitá smokvoň nebo obrovitý rohovník a košatý kaštan jedlý na okamžik upoutají oko, ale, jakmile jsi učinil botanickou diagnosu, už se ani neohledneš. Novinkou jsou rozmanité rostliny kaktovité, blahovičníky (Eukalypty), a v zahradách,

které čím blíže k Beaulieu, tím hojněji vyskakují před očima jako zelený lem bohatých vill, ukazuje se vegetace ještě bujnější a vzácnější. Celé vodopády kvetoucích Clematid a Aristolochií s velikými dlaněmi listů, dlouhé živé ploty z aloí mohutných a neprostupných — rád bych viděl zloděje, který by se tudy chtěl prodrati do bohaté villy nějakého pařížského professora lékařství, který tu zaslouženému těší se oddechu po celoroční namahavé práci v hlavním městě, nebo peněžníka, za kterého vydělávají zatím v Paříži jeho miliony... Pestrá to zeď, bezpečnější než kámen a nekonečně úhlednější! Už uskakují podle cesty vzad domky menších obyvatel, a blíží se Beaulieu.

Sem tam třeskne do obličeje jako petarda křiklavý, žlutý, jako dům veliký plakát Barnuma a Baileye, kterým polepena velká srázná skála vedle cesty. Už potkáváme co chvíli automobily se chauffeury o velikých černých brýlích ochranných, v nichž činí dojem známého poloopa z Brehmova života zvířat, jenž sluje Nartoun příšerný. Také jsme jim cestou přezdívali takto. Ohavně zasmraďují přírodu svými benzinovými motory a vlažnou hnusně štiplavou atmosferou stroje. Řítí se jako ďáblové vůkol, a takový bicyklista, na něhož v zapadlých vesničkách našeho venkova štvou ještě tu a tam psy, je proti automobilu nejnevinnější muškou.

Pak přišlo Beaulieu se svými vysokými hotely, lákavými restauracemi a villami světlých tváří. Vlídné to hnízdo dnes vyhlíží trochu zaprášené, neboť dlouho nepršelo, a tak čistý zevnějšek jeho, lákající sem každé saisony sta nemocných a zdravých, poněkud trpí. Ale nejen Francouzové tu rádi prodlévají. Dle chrámů zdejších lze už souditi, jak rádi se sem uchylují ze všech krajů evropských, zvláště těch, kde příroda byla trochu macešská. Němci mají tu protestantský kostel, vedle něhož je tu i chrám katolický, ba i svatyně církve anglikánské. Aby pak nejen ctnost měla tu útulek, leč i neřesti měly kudy odtékati, zařídili si tu i casino, jež je ovšem vedle monackého jenom miniatura. Příroda dala místu tomu ochranu před nečasem, postavivši proti větrům a bouřím mocnou barieru horských štítů, z nichž zvláště Pacanagla 577 m. a Soleyal vynikají; ruka lidská postarala se o výbornou kanalisaci, aby ani nejposupnější hygienik nemohl místu tomu ničeho vytýkati. Horská říčka Vésubie poskytuje vodu, která se filtruje. Kommunikace je dokonalá — v Beaulieu staví všecky rychlíky, a mimo to je spojeno rozkošné to stádo vill elektrickou tramvají s Monakem a Nizzou.

A co o přírodě ještě povídat? Beaulieu je beau lieu, což značí ve francštině „krásné místo", a ne neprávem je pojmenován zde jistý koutek u moře „Petite Afrique" (Malá Afrika). Není to město, není to vesnice, není to samota. Nádherou budov předstihuje nejživější velkoměstské boulevardy, tichem svých parků upomíná na romantické hrádky dobrodružné šlechty, zastrčené kdesi v horách. Je to směs vill a hotelů, mezi nimiž točí se úpravné boulevardy, stoupající na svahy hor okolních. Mezi ně a Středozemní moře položili si lidé utěšené to sídlo, nad něž je málo v světě utěšenějších. Mnoho zjevů zde upomíná na Krym.

Route de la Corniche vykouzluje v paměti vybledlý již trochu obraz mého putování z Jalty do Sevastopolu přes Bajdar. A Beaulieu je jako Jalta . . .

Průměrná zimní teplota obnáší prý tu 11°. Není divu, že zde zalíbení nalezlo tolik mocných a bohatých světa, z nichž belgický král Leopold II. takřka srostl se jménem Beaulieu. Má tu dvě villy, jednu na úbočí hor. Nejnádhernější ulice v Beaulieu sluje po něm avenue du Leopold II. Anglický státník Salisbury dlívá zde taktéž z jara ve své ville „La Bastide", jejíž červená střecha čiperně vyzírá ze stromoví. Je sousedem krále Leopolda. Billot, bývalý francouzský vyslanec v Římě, James Gordon Bennett, šefredaktor světového listu „New York Herald" a Marinoni, kollega jeho z časopisu „Petit Journal", dále řada lékařských kapacit pařížských, na př. slavný porodník Budin a jiní — ti lidé viděli jistě hezký kus světa a přece se rozhodli pro Beaulieu, což je, myslím, nejlepším doporučením, stejně jako faktum, že se o Beaulieu poměrně málo v evropské veřejnosti mluví. Ti, kdož poznali krásy toho kraje, mnoho se as o nich nešíří, aby se sem nenahrnulo příliš mnoho zvědavých, jichž kodaky a nepříjemné allury (a dnes vedle toho i automobily) jsou všude už vším právem obávány. Ovšem by bylo v zájmu zdejších hotelierů, aby se sláva Beaulieu šířila do všech úhlů světa, což i já bezděčně činím neumělými slovy. Ostatně, budou vždy nejlepší ochranou před sevšedněním tohoto rozkošného zákoutí vysoké ceny jeho hotelů, v nichž — aspoň v těch nejnádhernějších — platí se i 25 franků denně i více za byt a stravu (pension), což konečně, uvážíme-li, co se za ty peníze hostu poskytne, není tak mnoho, ostatně, vím o útulných místnostech jistého hotelu, kde lze bydleti i za 8 franků denně se stravou, a v němž je všechno čisté a vlídné.*)

Mám na Beaulieu, třeba byl můj pobyt zde krátký, mnoho utěšených vzpomínek, třebas dnes po mnoha měsících všelicos vystupuje v paměti s koloritem snu, jako vzdálený obraz, jako fata morgana.

(Dokončení.)

*) Červený francouzský bedekr Joanne doporučuje v Beaulieu „Bristol Hotel", „Grand Hôtel des Anglais et Victoria", „Hôtel Métropole" (otevřený od 1. října do konce května, kde se platí za snídani 1½ franku, za oběd 5 fr. a za večeři 6 fr.), „Hôtel de Beaulieu", „Hôtel Empress", „Hôtel Kreflt", „Hôtel Beau Rivage" („U krásného pobřeží"), kde lze i při prostředcích skromnějších udržeti se českému turistovi, neboť možno tu obdržeti slušnou pension i za 8 franků denně. Nějaký týden rád tu pobude každý, neboť stále bude se naskytovati v okolí bližším i vzdálenějším mnoho dojmů ne právě všedních. Jenom bych radil choditi pěšky, nejvýš na kole jezdit.

KAREL B. HÁJEK:

Dál! dál! . . .

MISTRU JAROSLAVU VRCHLICKÉMU.

Jen krátká chvíle oddechu,
zastávka krátká podle prašné cesty
a několik jen okamžiků mizivých,
tak co by člověk s čela setřel pot
a za sebe se ohléd' do šedivé dálky,
kde v mlhách stojí kdosi mlčící
a smutným okem za námi se dívá,
tak několik jen krátkých odpočinku chvil
na pochodu v těch řadách úzce semknutých,
v tom pokřiku a zmatku ženoucích se mass,
sesurovělých brutalními zákony války,
jen krátký oddech, krátký pohled zpátky —
a dál zas, dál! — polnice volají,
a bubny víří válečným rhytmem!

Jen prchavých několik vzpomínek
na krátké té zastávce podle cesty,
vzpomínek ztlumených, jako když za noci
peruti tažných ptáků z dálky šelestí,
na to, co prožito v mizivé radosti,
na to, co dlouho hořklo tam na dně v duši,
několik vzpomínek milých a hřejících
na ty, kdož s námi se potkali cestou,
na málo těch duší oddaných a drahých,
jež prachem našich cest šli se zapřením podle nás
a v těžkých chvílích smutku podali nám ruku,
několik upomínek trpkých na jizvy,
jež zůstaly po dávných ranách nepřátel,
a spolu na ty rány věčně zjitřené,
na bolestné ty rány z ruky přítele —
a na to všecko, co je za námi,
v té nenávratné dálce uhaslého mládí,
tak několik jen prchavých vzpomínek
na krátké té zastávce podle cesty,
jen krátký oddech, krátký pohled zpátky —
a dál zas, dál! — polnice volají,
a bubny víří válečným rhytmem . . .

BOŽENA VIKOVÁ KUNĚTICKÁ:

Pán.

Román. (Pokračování.)

V tom čase dostala jsem z domova list, psaný rukou otcovou, opálený na dolejším rohu, z čehož jsem soudila, že jej psal v noci, když všichni usnuli, aby nemusil jej předčítati. Řádky jeho byly křivé, a na mnohých místech bylo patrno, že váhal, anebo že jej něco zdržovalo. Písmo potom bylo jiné, než před tím, tak že možná uplynula dlouhá chvíle, než pokračoval tam, kde přestal psáti.

Když jsem dopis dočetla, zdálo se mně, že jsem otce ztratila. Kdyby byl napsal: nejsem tvůj otec, je jím někdo jiný, bylo by to mělo týž účinek. A nechápala jsem, že přijde chvíle, kdy budu nucena s ním mluviti a tvářiti se, jakobych nevěděla, že psal mně tak intimně, jako kdyby netušil, že potom náš dosavadní poměr nebyl vůbec možný.

Psal mně tedy:

Drahá Zdeno!

Až můj list budeš čísti, věř, že jsem při něm trpěl jako Lazar. Ale musím ti jej napsati, protože nejsem klidný a bojím se o tebe. Ne jako otec ti píši, ale jako zkušený muž, který ví mnoho a lituje ještě více.

Milá Zdeno, jsi ve věku, kde musíš býti ostražitá. Muž je vždycky lačné zvíře. Dospěla jsi, a tvé tělo je chrámem nevinnosti a krásy. Pamatuj, že lačné zvíře by mohlo spustošit tvůj posvátný chrám. Nikdy jsem nevěděl, jakou cenu má tělo ženy, až nyní, kdy jsi dospěla. Třesu se pomyšlením, že bys nebyla dosti chráněna. Kolikráte v noci vyběhnu ven a myslím, že musím za tebou ještě v téže chvíli. Nevím, jak bych se před tebou objevil, a nevím, dovedl-li bych ti říci, co ti nyní píši.

Dítě drahé, žena je majetek mužů, a běda jí, nedovede-li se brániti. Nic necení méně muž, než tělo její. Věř mi, že, kdyby byly dovoleny veřejné trhy na ženská těla, že by žádný muž na nich nechyběl. A platil by je halíři a knoflíky od kabátů, kdyby nežádali na něm více.

Drahá Zdeno, pochop, že je to důležité, když ti o tom píši teď v noci, kdy tvá matka a tvé sestry dávno usnuly. Teprve v tobě našel jsem smysl ženy a nicotu svého pohlaví a to jen proto, že jsem tvým otcem, který tě viděl růst od té chvíle, kdy jsi na svět přišla.

Buď opatrná a ceň se výš, než královna. Pak k tobě nebude míti nikdo přístupu. A ulož v hloubi svého srdce mou úzkost, aby byla úzkostí tvou. Žádný muž není hoden, abys dotkla se ho lemem svých šatů, neboť by i ten znečistil.

Ohromné břemeno svalilo se s mých prsou. Teď ti není tajno, že vím o tvém dospění i o nebezpečí, v kterém žiješ. A kdybych ztratil tvou úctu, jsem spokojen, budu-li míti tvou důvěru. Potřebuji ji více, než cokoli jiného, protože musíš mně věřiti, abych mohl být bez starosti o Tebe — — — — — — — — — — — — — —

To všecko přečetla jsem jedním dechem po návratu ze školy a při tom jsem cítila, jak krev mi žene jako násilně proraženým korytem k mozku a zaplavuje ho dravou silou.

Teta seděla u psacího stolku svého zemřelého muže a oprašovala cosi na něm.

Takové ticho bylo v pokoji, že musila slyšeti hukot, s jakým krev valila se mně do hlavy.

Co to bylo! Obracela jsem psaní v ruce, jakobych hledala v něm původ hrůzy, kterou jsem pociťovala. Byla jsem jako svlečená mezi tisíci. Styděla jsem se a chvěla, a tiskla rty mezi zuby, abych nemusila křičeti.

A z té hrůzy jako z jícnu propasti, do něhož jsem se sřítila udeřená do hlavy, vyvstala veliká bolest celého mého těla, jež se svíjelo nesčíslnými mukami. Bolest ta rostla, až mne přemohla.

Vypukla jsem v hlasitý pláč, který zněl smutečním pokojem tak divoce, jakoby v něm dosud rakev stála. Teta zděšena vstala a přikročila ke mně.

„Co je ti?“

Vzala otcův list a přečetla jej tiše. Pak se ke mně sklonila a tázala se:

„To tě tak dojalo?“

Avšak místo odpovědi přivinula jsem se k ní s vášnivou touhou po bezpečném úkrytu a vyslovila jsem to, pro co myslila jsem, že nenaleznu jiného výrazu než pláč.

„Ach, teto, jak teď budu žít! Vždyť je se mne všecko strháno!“ A plakala jsem dál, až teta měla svůj vdovský šat celý smáčený. Z toho ze všeho, co mně otec psal, neměla jsem nic jiného, jen pocit neskonalého studu. A ten jako nepřekročitelná prohlubeň položil se mezi mne a muže, jehož jsem nahradila pojmem lásky ve své duši. Myslila jsem, že jsem ztratila nárok i právo na ni.

* * *

Zima přišla jako šlechtična do paláce, která ví, že jest na její příchod všecko přichystáno. Skutečně nalezla stromy úplně holé, tak že s klidem mohla na ně navěsiti svůj hermelín, v ulicích stály mlhy,

jimiž prošla jako signalisovanými vzpomínkami, a v dlouhých nocech visela tma jako spuštěný baldachýn jejího připraveného lože.

Teprve, když přišla, zaplály hvězdy nad mlhami nádhernou illuminací.

Nastaly veliké, útočné mrazy, jež zahnaly život z ulice do všech možných prohřátých místností, ať to již byly rodinné pokoje anebo kavárny, hostince, divadla. Vltava hypnotisovaná, ležela bezvládně ve svých chmurných, těžce zasažených březích —

Mně bylo nejpříjemněji doma, u tety. Topily jsme ve vysokých kamnech, která přímo voněla sálavým teplem. Pokoj pozbyl svého smutečního vzhledu, neboť nálada zimních večerů byla silnější. Koruny stromů v zahradě, do níž okna bytu tetina vedla, byly bělostné a mystické svým zkamenělým klidem. Křoví ležela ve velikých chuchvalech jako smečka polárních, odpočívajících medvědů.

Sem přinášela jsem všecko, co bylo mé, totiž, co nikterak nesouviselo se společností, ať již měla požadavky kulturní, nebo mravní, nebo umělecké, anebo bojovné. Nemohla jsem nikterak stotožniti své nitro s tím, co ukládala mně škola, budoucnost, pouliční etiketa a denní, tvrdošijné zájmy.

Ve svém nitru byla jsem svá! Všecky možné fáse mého vývoje citového nebyly podmíněny žádnými zkušenostmi ani událostmi, ba ani ne jakoukoliv analysou, ale povstaly a měnily se tak přirozeně, jako vyrůstaly a měnily se nehty na mých prstech.

Žila jsem nesmírně málo vnějším životem. To, co jsem prožívala nejprve doma a nyní ve škole, bylo pouze jakousi nutností, abych tak řekla společenskou a životní, jako toiletta, anebo jídlo a nápoje, ale já jsem zůstávala ve svém nitru všemu cizí. Byly to snad různé pomůcky, avšak žádné podmínky.

Můj svět ležel ve mně a měl své slunce, své bouře, svou kulturu, své schopnosti. Věděla jsem již předem, že jest lhostejno, budu-li komptoiristkou zde anebo tam, protože ve mně nebylo dosti vůle, ba snad ani dosti síly přijímati své společenské postavení s důležitostí a respektem, jako nějaký zákon.

A přece jsem toužila! Ne s plachým očekáváním, ale s vášnivým neklidem, neboť jsem věděla, že všecko mé citové snění jednou nalezne cíl, a že pak jako dravý proud schvátí celou mou bytost a zalomcuje jí v základech.

List otcův způsobil ve mně hlubokou reakci a jakýsi druh zděšení. Intensivně jsem cítila fysický tlak na duši, jakoby mne vlastní tělo ohrožovalo. Ale nebyly v tom smysly! Byl v tom jen pocit hrůzy a úžasného studu nad tím, že mé dospění nezůstalo tajemstvím.

A zase to nebyla bázeň před pokušením anebo nebezpečím, jež by mně z toho hrozilo, ale trapné vědomí, že jsem profanována, znečistěna cizími myšlenkami a pohledy, které předpokládaly mé tělesné účastenství.

Nevyčítala jsem otci nic jiného, nežli strašlivou intimnost, která zůstala nevyslovena mezi mnou a matkou, mezi mými sestrami i tetou. A on ji vyslovil!

A nejen, že ji vyslovil sám, dal mně schopnost nalézati ji v myšlenkách každého jiného muže, čímž můj poměr k němu již předem stal se choulostivým. Nemohla jsem si představiti, že by přišel nyní kdokoliv z těch, jež jsem vídala a potkávala cestou do školy a ze školy, a oslovil mne jakýmkoli způsobem. Nemohla jsem již nalézti ty lhostejné vztahy k muži, ani své vzdušné, trochu extrémní, ale zářivě mladé sny, jež mne s ním pojily. Stála jsem usvědčena z tajemství, jež se stalo majetkem davu.

Jaká to byla trýzeň!

A nejstrašnější bylo, že skutečně, zmateně hledala jsem doklady toho všeho v pohledech na sebe upřených a že jsem je nalézala. Všecka ta napolo myšlená a napolo pronesená slova jsem dovedla nyní rozluštiti, všecky úsměvy tak dobrodružné svým posláním mne nyní urážely, protože jsem je chápala, a všecky zraky, v nichž byl neklid a očekávání okamžiku, probouzely ve mně protest právě proto, že nebyla jsem před nimi jista.

Jindy tak klidna a bezpečna mezi všemi, se široce otevřenýma očima, jimiž presentovala jsem hymnický svět své duše, letěla jsem nyní plaše a neodvážila jsem se dáti pocítiti svou přítomnost. A slyšela jsem sta slov a poznámek, jež svědčily proti mně, jako by celý mužský svět byl mým veřejným žalobcem.

„Ten vzrůst!“

„A ten neklid v pohledu.“

„Dovede se smát?“

„Jak svěží rty má to stvoření!“

Teď bylo jisto, že mluví o mně a že mne tak neskonale snižují.

Ani ve škole jsem nebyla spokojena. Bylo mezi námi mnoho takových, které nedovedly si ještě uvědomiti tu bídu mravní, ale bylo i mnoho jiných, které se s ní spřátelily a dohodly.

Kolikrát bych si byla přála říci jim: Jak jste k tomu dospěly? Avšak byla jsem bosa a bála jsem se vstoupiti do tohoto trní. Předem vzbuzoval ve mně styk s nimi neuvědomělý děs jako vzpomínka na svislý sráz, u něhož jsme třeba nikdy se neocitli. Zamrazení! A oči zavřít jen před myšlenkou!

Zbývala mně jen teta, a ta ku podivu právě v této době skoro nepozorovatelně, tiše a jemně naklonila se ke mně ne proto, že by mně chtěla něčím být, ale proto, že chtěla mně viděti do očí, na rty a hlouběji do duše, jakoby ve mně hledala to, co kdysi někde zapomněla a nikdy již nenašla. A teď, najednou, vytušila něco známého, snad dle barvy, dle vůně, nebo dle tvaru myšlének. Připomněla si svou ztrátu a chtěla věděti, jaké bylo to, co kdesi zapomněla před tolika lety, v nichž, vlastně, neměla ani příčiny, aby si uvědomila, že něčeho neměla.

Zajímala jsem ji tak, jako ona dříve zajímala mne.

Vzpomínky její usnuly, a ona vstala od nich jako ošetřovatelka nemocných, obezřele, aby je nevzbudila, s dechem zatajeným, s napiatou tváří, obávajíc se, že výraz její mohl by ji prozraditi.

A vyptávala se mne a hleděla na mne celé večery, a když šla spat, neklidným pohledem zavadila o podobiznu svého muže, dávala mu,

dobrou noc, a nebyla duchem přítomna. A ještě z lůžka zavolala jednou: „Zdeno, tak si myslím, že to všecko jsem také prožila, jenže zapomněla jsem na to vzpomínat."

„Co tím myslíš, teto?"

„Dobu velikého studu, který, vlastně, ani není studem, ale bázní, Zdeno."

„Myslíš, že bázní?"

„Jistě, Zdeno. Dobrou noc!"

Ale věděla jsem, že je to stud, a jinak jsem to ani pojmenovati nedovedla, jen tímto slovem, které jediné dobře přiléhalo.

Jiného řeč lidská neměla — — — — — — — — — — —

Úrokové počty, složité účetnictví, úpisy, atd. Cítila jsem sama, že na té neznámé planetě počínám rozpoznávati alespoň theoreticky její existenční podmínky, její útvary a schopnosti. Zdomácňovala jsem tam, kde bych se toho nejméně nadála, a v mnohých chvílích považovala jsem za dobrodiní, že mám nějaký cíl. A myslila jsem, že stačí, když píši tyto rozumné, účelné věci, než když snažím se zachytiti labyrint svého nitra, z něhož beztoho nebylo jiného východu než toho, kterým jsem do něho vcházela. Aspoň, čím hlouběji jsem vnikala, tím byly okliky a smyčky a tma záhadnější. Nikde nebylo jistoty, že na konci toho všeho spatřím zase hvězdy.

„Jsem žena," napsala jsem jednou na čistý půl arch, který přede mnou ležel, „a neučinil mne nikdo jí než mé vlastní sebepoznání. Ztratila jsem mnoho tím, že nemohu býti již děvčetem."

Pracovala jsem zimničně pro školu, abych nemusila mysliti a nedala se strhnouti k platonickým výbuchům svého spisovatelského talentu. Nebylo hvězd, nebylo květů, nebylo přízraku a nebylo snů! Kdo to všecko řekl?

Kdyby život měl jedinou pravdu, tak obsažnou a tak nahou, jako bylo odhalení mého ženství, nemusil by míti náboženství, neboť ta pravda pověděla by nám všecko.

Byla to pravda, úplná a hmotná, kterou lze hmatati, viděti, cítiti a žíti jí. Tedy takto vypadalo mé ženství: ve studu, obezřelé, úzkostlivé, plíživé jako kočka, zatarasené barikádami jako ulice při vzpourách, nepřístupné a vzdorně mlčící! Mé ženství! Co znamenalo mé přiznané ženství? — — —

Bála jsem se oči pozvednouti, protože v nich byl vepsán jeho zatykač — — —

* * *

Na navštívence, kterou jsem dostala tenkráte večer, když horečný a žíznivý neklid mé duše nalezl výraz v takovém extremním rozechvění obrazotvornosti, bylo jméno pana Vladimíra Staňka, majitele dvora v Jesenném. Navštívenka ležela v košíčku až do jeho příchodu.

Přišel jednou v poledne, když jsem nebyla doma, promluvil s tetou trochu neobsažných slov a vyžádal si dovolení, aby i mně mohl se přijíti poklonit. To bylo za dva měsíce po našem sejití!

Teta byla jeho návštěvou rozčilena i zalichocena, neboť pan Vladimír Staněk učinil na ni dojem velice ctihodného člověka. Líčila mně jeho příchod, způsob jeho zaklepání na dveře, ukázala mně židli, na které seděl, snažila se napodobiti zvuk jeho hlasu a pohyb jeho rukou. Věděla, jak byl oblečen a jakou voňavkou napuštěn. Zářila při tom. — —

Nalezla jsem stopy těch několika chvil, jež s tetou ztrávil v různých maličkostech, na shrnutém koberci u dveří, na odšinuté knize na stole, ve vůni, která byla ve vzduchu z jeho elegantní bytosti a v předsíni na vlhkých otiscích jeho kaloší.

Byla jsem tím zmatena. Cítila jsem přítomnost muže, který se mi zúmyslně blížil.

A proč dotknul se této knihy? Teta nevěděla.

A jak se stalo, že shrnul koberec u dveří? Teta nevěděla.

Měl šátek voňavkou napuštěný, nebo rukavice, nebo co vlastně? Teta nevěděla.

A proč postavil kaloše na to místo, když je mohl postaviti tam, co já je stavím? Teta nevěděla.

Muž se mně blížil! Ne v davu, ale sám o sobě, jediný, který měl jméno, a znala jsem je!

Všecko to slibované životem intimních práv, všecko to sněné od určitých let mého dětství, kdy celé mé pohlaví spočívalo ve slabice la při časoslovu až po tuto chvíli, kdy věděla jsem všecko, co smím tušiti, nebylo tvaru a podstaty. Záleželo skutečně na tom, kdo byl ten muž, a nestačilo jen to, že byl vůbec mužem?

O tom nedovedla jsem rozhodovati, protože jsem dosud příliš málo žila. Byla v tom výčitka poměrům, v nichž jsem vyrostla, poměrům příliš skrovným na veliký rozhled a příliš svobodným na velikou zodpovědnost.

Ze své lásky studentské uchovala jsem si v duši jen obnošený širák, který jsem pozorovala na stezce mezi pšenicí a žitem, jež jsme z oken našeho bytu viděli zelenati se z jara, žloutnouti v červnu a kositi v červenci. Ale před tím byly již prázdniny, a obnošený širák zmizel se stezky. A když přišel podzim, marně hledala jsem jej v podvečer mlhami zatížený. Jen jednou zahlédla jsem silhouettu nesmírně úzkou na vtíravé chladno, a tenkráte širák sklonil se k pozdravu tak smutnému, jakoby se loučil. Silhouetta zanikla v mlze, a nikdy již jsem ji nespatřila. Byla pouze přeludem muže, a ten přelud utkvěl mi v duši nejasný, bezejmenný a neurčitý, tak že byl schopen přijímati na sebe tvar každé mé myšlenky, každé illuse a život všech mých duševních i citových převratů. —

Ano, poměry, v nichž jsem vyrostla, snad byly příčinou, že jsem nenalézala v sobě dosti protiváhy vůči této události, která mne sice mohla zajímati, ale ne takovým způsobem rozčilovati.

Tenkráte jsem nevěděla, že mám jediný krok k proletariátu, a že, vlastně, v tom spočívalo mé nebezpečí. Ach, klobouk s laciným perem, desetkrát přešité šaty, botky silně rozchozené, rukavičky na prstech spravované!

Nebylo to vše tak přirozeně podezřelé? A chodila jsem v tom jako mladá králová a věděla jsem pouze, že se jmenuji Zdena, a že bylo mi osmnáct let! . . .

Čekaly jsme nyní s tetou.

Dala celý byt upraviti, sama myla, oprašovala a srovnávala. Vybrakovala skříně a vyňala z nich stříbro, porcelán, sklo — do váz zatkla mušelínové růže, které měla uložené, otevřela na etažeru několik pouzder se staromodními šperky, přišila si na krajkový čepeček novou černou stuhu a připravila si bílý límeček a manšetky, aby si jimi osvěžila vdovský šat.

A mně dala hedvábnou zástěrku s astrami všech barev kolem do kola. Dostala ji ode mne darem, když jsem ještě chodila do měšťanské školy, a na každém z bílých, fialových, růžových a žlutých květů bylo viděti chvějící se pozornost, s jakou jsem je vyšívala: steh ke stehu, barvu k barvě.

A nyní připjala mně ji k pasu tak novou a netknutou, jak ji kdysi dostala! . . .

Čekaly jsme. Bylo mi příjemné a milé, že mohla jsem si říkati v duši: čekáme a ne jen: čekám. Byla jsem bezpečnější a méně zodpovědna. Nemusila jsem sama vyvozovati důsledky, ani vydávati v nebezpečí něco, co bylo pouze moje. Čekaly jsme.

Proč vlastně přichází tento muž?

Ale to byla již intimní otázka mé soukromé nejistoty, kterou jsem nechtěla dáti tetě zodpovídati, protože odpovídala příliš určitě a přesně.

Proč přichází! Ovšem, bylo v tom cosi podmíněného celou řadou různých kombinací, avšak ty kombinace porušovaly náladu. A já jsem byla vždy tak ochotna přijímati nejslabší nuance, jež mohly znamenati poesii života.

Stávala jsem nyní večer co večer u okna, rozehřívala jsem dechem květy, jako ze slídy na skle slepené, a dívala se ven na kus nízkého nebe, na němž visely hvězdy, jakoby každou chvíli mohly spadnouti!

Celé hodiny! Nebe bylo tmavé, a hvězdy na něm zářily překrásným leskem. A zase jsem měla dojem narychlo sehnaných divadelních cetek, jako tenkrát u Vltavy, nalepených na černý aksamit vesmíru. Kdyby zadul vítr, všechny by lítaly prostorem jako spousta hliníkových šperků a, až by se ztišil, klesaly by hromadně a tiše k zemi. Pak bych spatřila je na jabloni, na křoví, na záhonech v zahradě, o nichž ztratila jsem již představu, že je to jabloň, křoví a záhony. Byly bílé a spaly. Ani, kdyby hvězdy slétly na ně, nemohly by býti jinačí, nanejvýš, že by světlo na nich zazářilo, jako na rovech sněhem obalených!

A kolikrát jsem ztišila dech a naslouchala jsem: Přijde vítr? Celou duší jsem toužila, aby zamíchal tím leskem nahoře, a najednou aby nebylo Velkého Medvěda, ani jakýchkoliv jiných souhvězdí, ale všecko aby zmateně vířilo mi před udiveným zrakem. Byla jsem tak bláhová, že jsem si říkala: Teď! Teď!

A při tom neočekávaně se ve mně zvedla otázka, která, bůh ví, v kterém koutě duše stála připravena každou chvíli na oslovení všeho, co kolem ní netečně procházelo: A kdy vlastně přijde?

Ale to již ne vítr, jenž by hvězdy smíchal, ale muž, který chtěl mne vyhledat!

Ve škole jsem prospívala a byla jsem považována za zvláště nadanou, ale nikdo neměl ke mně důvěry. Tak se zdálo, že obávají se ode mne zklamání, kdyby mně příliš důvěřovali. Jedna ze spolužaček řekla mně přímo, že jsem výstřední, a jiná, z lepší rodiny, nechtěla se mnou jíti po ulici.

Učitelé se divili mému rukopisu, který mezi ostatními vynikal bravurností a jistotou, ale snad právě pro ten rukopis zdála jsem se jim i já sama nápadnou, jakobych se vtírala svou bytostí. To jsem všecko věděla, a cítila jsem se i ve škole osamocenou a cizí svou vnitřní bytostí.

Nyní, po té události, oddálila jsem se jí ještě více, neboť i při učení a při složitých početních úkolech byly ve mně dvě otázky: „Proč?“ a „kdy?“

Tak blížil se ke mně těžce jako široký proud velikých vod život mého zítřka — — —

* * *

Venku byla metelice s přísvitem neobyčejně jemným mraky zacloněného měsíce, tak že byla víc improvisovaná, než skutečná, a effekt její zdál se býti dramaticky vypočten. Spousty sněhových vloček vířily v namodralém šeru, ale každý z nich se uplatnil, jakoby nesměl chyběti v celku. Vichřice okázale hučela, zachvívala okny a bila hystericky do všech koutů, v kterých jí ticho bezpečného úkrytu vzdorovalo. Večer byl silně rozechvěn a podával své bolesti tak neúprosně jako hrdina staré školy, na němž nemožno žádati, aby jediný výkřik potlačil anebo v zoufalém mlčení dal jej pocítiti. Ne. Všecko bylo pathetické, znásilněné hlasem a nutné svým předurčením.

Sténám! Chvěji se! Žaluji! Prosím!

Mně bylo docela dobře při tom všem, neboť doplňovala jsem prázdná místa svým citem, jenž stejně dobře dovedl improvisovati. A chvílemi se mně zdálo, že přímo melodicky vpadám do tohoto chorálu, v němž mělo býti vše řečeno: Zimní večer, neklid mladé duše a příchod neúprosného života. Ten život protáhnul se v dlouhém stonu, který končil krátkým, vysíleným zavzlyknutím. Prorok jakýsi zpíval. Neznala jsem ani život, ani jeho proroka, ale bylo mně příjemno vpadnouti i do této melodie a doprovázeti ji svým souzvukem.

Svítily jsme skoro již hodinu. Měla jsem trochu úloh a chtěla jsem napsati domů, že jsem zdráva, že se učím, že vzpomínám, a že v Praze máme velké mrazy. Snad by i matku, i sestry zajímalo více věděti, avšak věděla jsem, že otec bude první můj list čísti, a k vůli němu nechtěla jsem více napsati. K vůli němu, protože byl pro mne nyní mužem a ne otcem, a uzavírala jsem se před ním pevněji, než před kýmkoliv jiným, jenž se mne pohledem tázal.

Ani slova. Jsem a učím se. Nestonám ani neumírám. Snad nechcete říci, že jsem neklidna, že mám tužby a bolesti? Ach, tatínku, proto jsi mne nedal do Prahy, a proto nevyplácí město mně stipendium!?

Byt tetin byl naplněn symfonií metelice, do které jako prosba schátralé bytosti rozlévalo se světlo naší lampy: Teta modlila se za bloudící, avšak nemyslila tím bloudící duše, jež hledají ukojení v pravdě, ale skutečně bloudící pocestné, kteří buď ztratili směr, anebo nemají vůbec cíle. Bála se o ně, že zapadnou v závějích, anebo že klesnou vysílením. Bylo v tom, skutečně, něco tragického, a mimovolně vžívala jsem se do rokle, na pláň, na nekonečnou silnici, k cizímu plotu, na neurčitou mez. Člověk někde zápasí o život... Ale proč vydal se vlastně na cestu? A neměl-li domova, musil býti na to připraven! Toužila jsem jen dověděti se, zachránila-li modlitba tetina alespoň jedinou žebráckou mošnu anebo hůl. — — Byla jsem přesvědčena, že nikoliv, ačkoli jsem k tomu neměla jiného dokladu, než svou nedůvěru. — —

List domů jsem nezačala ani psát. Dlouho seděla jsem nad prázdným aršíkem ne v zamyšlení, ale v jakémsi ztrnutí, které mi bylo příjemné jako nahodilý oddech.

A pak ozvalo se šetrné zaklepání na dvéře. Shrnula jsem všecky své papíry a instinktivně se vzchopila. Věděla jsem určitě, že je to on, třeba že nikdy večer jsme jej s tetou nečekaly.

Poznala jsem ho dle způsobu zaklepání, které teta mi několikráte nápodobila. Protože bylo zamčeno, šla jsem otevřít. — —

Chvíli stáli jsme naproti sobě beze slova ve dveřích, neboť nám oběma se zdálo, že jsme se zmýlili. V jeho pohledu byla nejistota asi tak veliká jako v mém. Ale lačně vpil se do mé tváře, a cítila jsem, jak z ní ssaje vzpomínky. Našel je patrně, neboť vstoupil. Také já jsem poznala jeho skrytý úsměv pod knírem.

V ruce nesl velikou kytici fialek, jejichž vůni ihned vtáhl pokoj tetin plným douškem do sebe a pak ji v krátkých přestávkách vydechoval silně zhustěnou a krásnou. Teta jej uvítala liknavě a cize. Nemohla se spřáteliti s jeho večerní návštěvou, a každé její slovo a každý pohyb ptaly se: „Proč teď večer, pane Staňku?“

Ale konečně obě jsme se upokojily. Omlouval se samotou, vánicí, náladou, neurčitou touhou, bezděčným rozhodnutím. Mluvil příjemným, trochu jednotvárným hlasem, který byl jen jako stafáží výrazu jeho tváře, na níž neustále bylo lze tušiti úsměv, v němž bylo cosi dětinsky svévolného. Neuměl se ani dobře vyjádřiti, ale právě to mu zjednávalo důvěru. Zápasil o slovo a kolikrát nahradil je pohybem nebo pohledem.

Konečně teta jej vyzvala, aby odložil, a on mně nabídl kytici fialek.

Bylo to, ovšem, zvláštní. Teď, večer, ocitl se u nás cizí muž a žádal svou přítomností naše účastenství. Nevěděly jsme o něm ani, jak žil včera, ani, jak žil dnes, nevěděly jsme. co jej kdy těšilo a co bolelo, co si myslil, když vcházel do domu, v němž jsme bydlily, a co očekává od nás nyní, kdy s námi usedl ku stolu.

Pokoj se súžil, jakoby byl přeplněn. Vůně fialek poletovala poplašeně vzduchem a hledala otvor, kterým by unikla. Nenalezla žádného, a její dotyk byl pln nervosní naléhavosti. Mlčení dlouho netrvalo, neboť pan Vladimír Staněk vycítil, že by mohlo tížiti.

Mluvil pak. Bylo lhostejno, o čem, neboť do svých slov ničeho nevkládal. Asi tak:

„Slečnu jsem vyrušil patrně."

„Vidím, že jsem nebyl očekáván, ale byt starého mládence v zimě vyhání — do slova, vyhání. Zaručuji, že budu hodně příjemným, aby dámy nelitovaly, že mne přijaly."

„Je to trochu romantické, co jsem podnikl. A to vždy sedáváte tak samy? Milostpaní s modlitbami a slečna s perem v ruce?"

„Někdy zase jinak. Teta rovná své relikvie, a já čtu."

„Co čtete, slečno?"

„Všecko, co dostanu do ruky."

„Romány?"

„Také . . ."

„Čítám jenom v letě, když jsem v Jesenném, a to zase jen, když absolutně nemám co jiného dělati. Žiju raději romány, než je čtu —"

Usmál se a pohlédl na mne, jakoby mne vyzýval, abych se také usmála. Avšak zamyslila jsem se nad jeho slovy a byla bych bývala ráda, aby dopověděl, jaké romány rád žije, neboť romány jsou všelijaké — Dostojevského „Zločin a trest" je také román.

Dívala jsem se mu na plnou, bílou ruku, na které světélkovaly dva veliké démanty. Nikdy neviděla jsem takovou mužskou, nádhernou ruku z blízka, a zdála se mně býti neobyčejně vznešenou, krásnou a jemnou. Mimovolně tou rukou získával mou důvěru, neboť i on stával se lepším, jakmile jsem si uvědomila, že je částí jeho bytosti.

„Slečna nemůže mně odpustiti, že jsem vešel tak násilně — —"

„Proč?"

„Dosud jste se neusmála. Považuji to za zlé znamení."

„Čeho?"

Neodpověděl. Má otázka byla asi příliš přímá — —

Tak se hovořilo. Situace byla více konvenční než důležitá, a nikdo z nás neočekával, že by mohla býti jinou. Všechen můj neklid z poslední doby zmizel, a všecko bylo ve mně zodpovídáno.

Proč přišel tento muž?

To bylo tak přirozené! Doprovázel mne tenkráte od Vltavy, když myslil, že se chci utopiti, a ta bizarní myšlenka nedala mu zapomenouti. Myslil, že jsem zapřela svůj úmysl, a chtěl mne asi viděti ještě jednou v klidné chvíli, za jiných okolností.

A pak ovšem — vytušil nejistotu mých let . . .!

„Co jste si teď myslila, slečno?" tázal se najednou.

„To nemohu říci. Týká se to jen mne samotné."

„Jen vás?"

„Ano . . ."

„Nechápu dobře. Podívejte se mně do očí . . ."

Naklonil se přes stůl ke mně a nabízel mi svůj pohled nevtíravě, ale velitelsky, ačkoliv to chtěl zakrýti polovysloveným a smavým:

„Nu."

Mně lákala tato chvíle. Byla v ní jistá intimnost, která dráždila a vzrušovala. Dýchal blízko mé tváře, a jeho ruka dotkla se mé, ačkoliv

se mohlo tak státi náhodou. A i to se stupňovalo. Vzal mi pojednou ruku do své, stiskl ji lehce a opakoval šeptem, v němž bylo jakési něžné násilí:

„Nu?“

Zahleděla jsem se mu do očí na okamžik — na dva. Déle nebylo možno. Zmizel přede mnou, a na jeho místě bylo jakési mrákotné bezedno, do něhož hleděti stávalo se velikou morální trýzní.

Měla jsem touhu učiniti něco neočekávaného, co by prozradilo mé napjetí. Čelo mu pohladit, nebo hlavu si položit na jeho dlaně, anebo ještě cosi jiného důvěrného, co by bylo projevem mého vzrušení. Cítila jsem, že by mne to uklidnilo.

Ale on pustil nyní mou ruku a usedl zase na své místo. Obrátil se k tetě a tázal se jí:

„Chodíváte brzy spat, milostpaní?“

„Brzy, ale Zdenka třeba až o jedenácté hodině.“

„A co děláte, slečno, tak dlouho?“

Nevím, co jsem odpověděla, ale nebylo to o tom, co jsem skutečně dělala. Také se mně zdálo, že ani mou odpověď neposlouchal.

Díval se na mne, a v jeho tváři bylo cosi nehybného a neproniknutelného. I jeho pohled se ztrácel, jakoby ani ke mně nedospěl, a sledoval jen směr, kterým mne hodlal nalézti. Shroutil se úplně do svého nitra, jež mně bylo úplně cizí.

Přehazoval tam, nebo srovnával svůj dojmový majetek. Možná také, že ztrnule zastavil se nad něčím neočekávaným, anebo příliš dlouho čekaným.

Bylo ve mně tolik zvědavosti, že najednou, aniž bych sama byla na to připravena, zvolala jsem hlasem, který mohl patřiti také někomu docela jinému.

„Jistě byste nemohl opakovati, co jsem nyní odpověděla.“

„Jistě ano, slečno.“

„Tedy, prosím vás.“

„Řekla jste, že píšete úlohy a že vzpomínáte na domov. Vím však, že nepíšete ani úlohy, ani na domov nevzpomínáte.“

„A proto jste mou odpověď nevnímal?“

„Bezpochyby. Myslil jsem, že máte ke mně alespoň konvenční důvěru.“

„A kdybych ji měla?“

„Nu, pak byste mně naznačila, co děláte, když vaše teta dávno spí —“

„A věříte, že to bylo daleko neobsažnější, než to, co jsem vám odpověděla? —“

„Co děláte tedy?“

„Pranic. Stojím u okna, rozhřívám na něm tajemné květy na dlouhých lodyhách a dívám se ven, do noci.“

„— a myslíte si při tom?“

„Co si myslím — —? Co si myslím? To již by nebyla konvenční důvěra.“

„Je to tedy tak hrozně intimní?“

„Tak, že se to dá jen mysliti. Mluviti o tom nemohu.“

Touto odpovědí povstala mezi námi mezera, která znemožnila pro celý večer jakékoli sblížení. Mohli jsme hovořiti o všem možném, ale ne o tom, co by nás oba zajímalo. Tetě naskytla se příležitost vypráněti dlouhým, vzpomínkami zatíženým způsobem o katastrofě svého manželství, o svém domovu, o maloměstské společnosti, ve které dříve žila a ve které udávala tón — Tím, že naslouchal jí člověk, který dosud o jejím životě ničeho nevěděl, byla vznícena a rozčilena. Vstala a ukazovala mu své šperky a relikvie po svém manželu. Našla zase několik slz, o nichž ještě před chvílí nevěděla, že by mohly vytrysknouti. A také je nechala piétně skanouti po bledé tváři, anižby je setřela. Chvíli ještě potom chvěly se jí na živůtku, než do něho se vpily...

Nevím, měl-li pan Staněk zájem pro to, co povídala, ale byl dosti šetrný, že ji nevyrušil. Prohlížel šperky a ptal se, který je svatební. U jednoho z náramků podotknul:

„Takový nosívala i moje matka."

„Vaše matka zemřela?" tázala jsem se.

„Ano, slečno. Již před desíti lety. Bylo mně tenkrát dvacet let a studoval jsem na hospodářské škole v Libverdě."

Něco tak positivního a jasného nebylo promluveno za celý večer, ačkoli chladný tón, s kterým Staněk tyto věty pronesl, naznačoval zcela dobře, že je považuje za fakta, která nemohou na situaci ničeho změniti, a jež jsou za každých okolností, ať již s nimi souvisí nebo ne. A tyto s nimi nesouvisely, leda tím, že jsem se dovídala o něm něčeho alespoň tak určitého, abych pro příště vždycky věděla: „Nemá již matku. Zemřela mu, když studoval na hospodářské škole v Libverdě."

„Nestýská se vám?"

Čekala jsem odpověď s nehnutým pohledem na jeho rtech.

„Vždycky, když potřebuji trochu mírného tepla."

„Stává se to často?"

„Nepříliš často. Jsem ještě v letech, kdy sneseme trochu bouře."

„Jaké bouře?"

„Společenské, jen společenské. Z té nikdy neuhodí."

„A v čem se jeví?"

„V samém dnešku, o němž neví zítřek. Pitky, dobrodružství, nevykonané souboje, vystupňovaný zájem o něco, do čeho nám vlastně nic není — tak — — Bouřlivé mládí se tomu říká. A jsem ještě dosti domýšlivý, že říkám své třicítce bouřlivé mládí. Někdy bývám však při tom melancholickým --"

„Proč?"

„Myslíte, slečno, že mám k vám větší důvěru než konvenční?"

„Ach, to je tedy silně intimní?"

„Silně. To se ani nemyslí, to se jen pociťuje."

Vstal a chystal se k odchodu. Vzbudil ve mně účastenství, protkané steskem, jehož slzavé teplo prolnulo mou duší tak určitě, že jsem měla v sobě dojem zadrženého pláče. A nevěděla jsem ani určitě, co mne dojalo. Zdali melancholie jeho intimních chvil, anebo melancholie jeho hlasu, anebo konečně nutnost jeho odchodu.

Bála jsem se, že je cosi porušeno a tím skončeno. Kdosi neviditelný řekl mně na blízku: „Uhni se, musím zavříti.“ Ale, co hodlal zavříti, jsem nevěděla, ačkoli bych byla ne jedním, ale padesáti slovy dovedla to naznačiti. Nepamatovala jsem si z nich ani jediného, ale uchovala jsem si představu jejich dlouhé řady.

Navlékal si rukavice a hleděl na mne lhostejně a cize, jakobych byla prodavačka v rukavičkářském krámě, kde si je zkoušel a měl pozornost upjatu, aby je náhle neroztrhl. Neviděl jistě ani mne, ani tetu a nemyslil na nic z toho, co souviselo s tímto večerem.

Poklonil se mně i tetě, řekl trochu zdvořilých slov a odcházel. Šla jsem za ním, abych mu otevřela a zase dveře uzamkla. Podal mně ještě ruku a při tom pravil tiše:

„Dovolila byste, abych vás políbil?“

Chvíle byla příliš krátká na myšlenku. Snad, kdyby byl řekl: „Polibte mne, slečno,“ byla bych tak učinila u vědomí, že mu dávám cosi, nebo poskytuji, nebo že tím odměňuji se mu za první jiný večer, který jsem žila — — — Ano, kdyby byl řekl: „Polibte mne, slečno, prosím vás,“ jistě bych byla tak učinila, protože by to bylo výrazem mého citového vzrušení, které mne již u stolu hnalo, abych mu položila čelo do dlaně — avšak — proč by on políbil mne? Z jakého důvodu. Či chtěl mne okrásti? Chtěl se mne zmocniti?

Odklonila jsem hlavu a odpověděla prostě:

„Ne.“

Usmál se, řekl „dobrou noc“ a odešel. Slyšela jsem, jak rychle sestupuje se schodů a jak si tlumeně zpívá. Znala jsem již tento způsob jeho zpěvu, kde bych se ho byla nikdy nenadála. — — —

(Pokračování.)

Ze života Josefa Františka Smetany.

LÉTA SLEPOTY A PRONÁSLEDOVÁNÍ.

List ze životopisu určeného pro publikaci děl Smetanových.*)

Napsal Dr. Jaroslav Šťastný.

V nejvroucnějším přání svém, aby uveden byl jazyk i národ český v svá práva, Smetana, vynikající učitel a buditel národa českého, trpce byl sklamán rokem 1848. Mrazem reakce sežženy všecky naděje, a i tak pevný duch, jako byl Smetanův, těžko se udržoval pod nátlakem nových a nových ran.

Musil-li — poslušen rozkazu své vrchnosti — vzdáti se úřadu starosty Slovanské Lípy plzeňské, byl nucen roku hned následujícího odmítnouti pro překážky od téhož představeného jemu v cestu kladené vedení nové české střední školy v Plzni.

Zlý obrat v národních a politických poměrech, náhlé procitnutí z nejluznějších snů a sklamání nejkrásnějších nadějí zasmušily jasnou mysl Smetanovu tesknými obavami o budoucnost českého národa.

„Rok padesátý vychází nad hrobem všech lepších nadějí našich," zapsal Smetana do svého zápisníku. „Měli jsme se již navždy zbaveny absolutismu, plesali jsme jako otroci na svobodu propuštění, ale místo očekávané svobody nastoupila krutá vláda bodákův . . ., království české již i dle jména zhynulo. Koruna Karla IV., zdobivši ještě hlavu Ferdinanda Dobrotivého, zavržena nyní mezi zbytečné starobylosti . . . Všecky staroslavné, veleváźné upominky národní zavrženy mezi nepotřebné haraburdí minulých, copařských věků, a za to prý dána národům svoboda

*) Celková publikace o Smetanovi, jež měla obsahovati: 1. všecky jeho básně a zápisky spolu s důlež. pojednáními a 2. životopis, rozbor prací dějepisných a přírodovědeckých, dosud nenalezla bohužel nakladatele.

Básně a zápisky, z nichž dosud jen skrovná část byla tištěna, vydá liter. spolek v Plzni, jemuž byly svěřeny majetníkem, † knihtiskařem Ign. Schiblem.

Životopis Smetanův vychází ve Věstníku česk. professorův r. 1903, kde jest i všechna literatura o Smetanovi uvedena, dále v Čas. Česk. Mus. 1903, v Hlídce mor. 1903 (Smetanova korrespondence) a v Listech filolog. 1903: Podrobný soupis všech básní, zápisků a prací (spisů samostat. atd.) Smetanových.

dle požadavků ducha času nynějšího. — Ó, božská ty svobodo! Co se vše děje ve jménu tvém!"

Ostrá ironie a satira ozývaly se stále silněji v řádcích zápisků, jimiž si Smetana ulevoval.*)

Na př.: „Mucha. — Usadiv se dne 14. listopadu 1850 večer u psacího stolu svého, zaslechl jsem bzukot muchy, v zatopené komnatě teplem probuzené a k rozžehnuté svíčce přiletující. ‚Co chceš, muško milá, a kdes se tu vzala? Pominula, myslíš, zima, přestaly mrazy absolutismu rakouského a vysvitlo jarní slunce svobody? Ó, mýlíš se velice, neboť okna jsou více zamrzlá než prve; když kamna vystydnou, skřehneš zase a paprsky lojového slunce spálí křídla tvá, jestli se jim přiblížíš.'"

Jediným světlým okamžikem v truchlivé této době byl Smetanovi den jeho padesátých narozenin.

„Dne 11. března 1851 slavil jsem svého Abrahama," píše ve svých zápiskách, „50tý skončený rok věku svého. Slavnost, jižto mi připravili zdejší přátelé moji,**) píseň, básně od Marka a Karlíka, věnování podobizny mé a věnce, skvostný pohár od přátel z otčiny,***) vše to převzácným bylo mi důkazem, že ještě ztracena není pro mne láska přátel mých, a že s důvěrou prohlédati mohu k dalšímu cíli života svého, v němž přátelství a láska k vlasti bez proměny vládnouti má. Dokonána jest delší část života mého, a krátká snad jen doba mi zbývá. Jak jsem použil půl století od Pána mi svěřeného, co jsem vykonal, v čem jsem prospěl, co jsem podniknul dobrého, sobě i jiným užitečného? O velmi málo jest toho, velmi málo a mnohem více, co jsem zanedbal a lehkomyslně opominul . . ."

*) Všecky zápisky Smetanovy vyjdou nákladem Spolku liter. v Plzni.

**) Zprávy o oné oslavě přinesl Lumír 1851 str. 214 a 263 spolu s koncem básně Markovy:

„Kdo vždy pilen svého povolání
Doby času moudře rozdělil,
Často ponořil se v zpytování,
Pak zas s přátely se veselil;
Plakati kdo uměl i se smáti:
Tohoť právem mudrcem lze zváti.

Tys muž ten, nad jehož šedou hlavou,
Přeletělo padesáte let!
Nyní nastupuješ dráhu novou,
Třeba povadnul mladosti květ,
Třeba hasla svíce věku jasná,
Předce kyne Ti budoucnost krásná.

Přátely obstoupen upřímnými,
Od nich věrně milován i ctěn,
Mnohá léta žij tu ještě s nimi,
Zapomeň na klamný jara sen;
A za kvítí jara uprchlého
Dá Ti podzim — ovoce hojného."

***) Jest v kabinetu kláštera tepelského a nese nápis: Dem hochw. Herrn Jos. F. Smetana zum 50. Geburtstage den 11. März 1851.

Jak dojemně působí ta slova vzácné skromnosti muže, který tou dobou byl na slovo vzatým rádcem svých spoluobčanů, vůdcem českého západu a slaveným spisovatelem!

Bohužel — nebyla ani tak nezištná, tak čistá, láskyhodná bytost uchráněna uštknutí jedovatých hadů — podezřívání, zášti, škodolibosti a zrady.

Ne dost na tom, že horlivou činností ve Slov. L. a zvláště účastenstvím na sjezdu slovanském Smetana upadl v nemilost u svých nadřízených, že byl i jako podezřelý buřič pod policejní dohlídkou — jeho vlastní spoluobčané, ti, jimž Smetana s těžkými obětmi vlastního klidu a bezpečí bojoval za práva mateřského jazyku, začali se mu vyhýbat, jen aby sobě neuškodili . . .

Stůjtež zde na svědectví slova prof. P. Hug. Karlíka ze zlomku životopisu Smetanova: *)

„Nedočkalť se (Smetana) nejvroucnějších snah svých, osvobození národního jazyka z okov, v něž jej nelaskavá sousedkyně, národnost německá byla uvrhla. Když r. 1848 se na okamžik hvězda národnímu jazyku zastkvěla, byl Smetana ještě plný bujarosti a stál takměř v čele národního hnutí a také pozdrav Plzně na slovanský sjezd do Prahy nesl. Že mu ta věc velmi zle byla vykládána, že mnoho, mnoho trpkých výčitek snášeti musil, a sice tím trpčích, čím jemnější cit jeho byl, kdož pochybovati může, jsa obeznámen poněkud jen s okolnostmi a poměry, v kterých Smetana živ byl! Když se ale r. 1850 svoboda politická odvolala a národnostem neněmeckým v Rakousku zápas nastal smrtelný, počali se poznenáhla Smetany všickni stranit, kteří jej nedávno před tím za své orakulum byli považovali, bojíce se, aby, obcujíce s ním, nebyli za Ultračechy, za zrádce Rakouska, ba snad i za horšího cos prohlášeni a do černé knihy zapsáni. Tak se kruh jeho přátel očividně úžil a ze všech starých ctitelů nezůstal mu nikdo, krom několika duchovních.“

Jakou konduitu dalo Smetanovi tehdejší četnické velitelství v Plzni, vynesla zvláštní náhoda na světlo, když nedopatřením prodány uzenáři mezi starým papírem i tajné konduitní zprávy!

Zněla pak zpráva o Smetanovi takto:

„Smetana, praemonstrátský professor, bydlí v Plzni. Velmi radikální kněz (Pfaffe), jenž se v letech 1848 a 1849 veřejně slovem i skutkem vyznamenal. Týž uvítal Fastra hlučným jásotem a může ve svém oboru (Sphäre), poněvadž mu jest svěřeno vyučování mládeže, na tuto velmi škodlivě působiti, tím spíše, ježto českému živlu (dem Czechenthume) zcela oddán a co nejdříve změnu vlády ve prospěch Čechů si přeje. Nachází se pod dohlídkou stráže v Plzni.“ (Hruška Pam. plz. 590.) **)

*) Zachován v rkp. v Hist. museu plzeňském.

**) Podobně zněly i konduity kaplanů Záruby a Bernarda, krajsk. fysika Škody, ředitele panství Mikše, děkanů Fastra a Šturma, hraběte A. Stadiona a j. a j. Vyzvání, aby podal zprávu o řadě mužů (mezi nimi Josef Smetana, Professor), „die die Aufmerksamkeit der Aufsichtsbehörde wegen ihrer politischen Bedenklichkeit auf sich ziehen“, purkmistr Wanka obdržel od okres. hejtmana Selnera ještě 12. prosince 1856.

„Smetanova bujará mysl," pokračuje Karlík, „od té doby zasmušovala se a jen málo kdy a to jen v kruhu nejsrdečnějších přátel, když píseň strun srdce jeho se dotkla, na časek se povyjasnil. Smetana, který prve zkvět národního jazyka v duchu milostně se vyvíjeti viděl a pro to tělem, duší se zasazoval, stal se po tak smutném zvratu všech blahých nadějí pessimistou; on neviděl nic, než zahynutí národnosti české, nic než poněmčení Čechův, jako polabští Slované se poněmčiti musili, a přece, když mu někdo domlouval a budoucností ho těšil, poslouchal tak ochotně a dychtivě jako děcko, když se mu pohádka o zakletém princi vypravuje. Ale důvěra jeho v lepší budoucnost tak již byla oslabena, že téměř pokaždé podobnou rozprávku končíval: ‚Dejž, Bože, ale pochybuji.'"

„A jako by Smetanův osud té doby měl býti obrazem žalostného stavu našeho národa, přidružila se ke všem strastem jiná ještě pohroma osudná! *) Děsný stín vystupoval nad jeho budoucností — zrak jeho počal se (někdy po r. 1850) povážlivě kaliti, trapná choroba, hrozící úplnou slepotou, postupovala krokem volným sice, ale jistým! Smetana sám dlouho netušil, jaká hrůzná mu nastává budoucnost; cítil sice, že slábne jeho zrak, ale nenadál se neštěstí, že by měl oslepnouti. Častěji sedával u sestry své a mezi rozmluvou, po pokoji přecházeje, díval se na různé předměty a pak se na některý z nich zeptal, zkoušeje, zda-li dobře vidí. Sám se tak neustále zabýval zmáhající se slabostí zraku, ale dlouho nechtěl bolestnou předtuchu svou se žádným úplně sděliti.

‚Není-li pravda, Marie,' otázal se jednou mezi řečí, ‚tam na šatníku jest vycpaná sova?' — ‚Což vám napadá, Josefe, stará svítilna to je, já bych tu asi trpěla sovu. Což jste neviděl, že to je stará lampa?' — ‚Inu,' namítal vyhýbavě, ‚mnoho jsem četl a je zde již tma,' ale těžký vzdech vyvinul se z prsou jeho. Tak to trvalo delší čas; ale bystrost jeho zraku vždy více mizela. Sestra, švakr i druzí přátelé pozorovali, jak namáhavě již Smetana čte, a posílali jej k lékařům. K večeru jednoho dne vešel k sestře své do pokoje. ‚Sestro,' pravil hlasem chvějícím se. — ‚Josefe, byl jste u doktora?' ptala se bázlivě. — ‚Byl jsem, Marie, já oslepnu, pomoci není.' Sestra vzkřikla a bolestně zaplakala, a ubohý, sám jsa žalem rozervan, těšil ji ještě!" **)

Co bylo příčinou osudné té nemoci? Pravou příčinu nelze dnes zjistiti. Soudilo se, že snad nebezpečný pád r. 1844 ublížil jeho zraku;

Wanka tenkráte odpověděl, že „osoby, které jsou v seznamě mužů podezřelých, se zcela bezúhonně chovají, žádných schůzek nemají a že není příčiny podezírati je jakožto lidi proti vládě smýšlející". (Hruška 590.)

Podobného vyzvání dostalo se plzeňskému purkmistru již 4. ledna 1852 (dot. výnos soudní viz u Hrušky 552), a odpověď zněla, že „městský úřad není s to, aby udal nějaké osoby, které se v poslední době politickými piklemi zanášely..."

*) Vypravuje K. Seydler v Koledě 1881 na základě vzpomínek A. Rückaufa, sestřence Smetanova.

**) Podobně vypravuje i Karlík: „Smetana kdysi po experimentování s mikroskopem vyšel si na luka. Ač na nebi ani mráčku nebylo viděti, zdálo se mu, že jest nebe mlhou povlečeno. Věc ta trvala nějaký čas, až pak se odhodlal lékaře se pozeptati. I vešel ke mně a, padnuv mi na prsa, řekl: ‚Bratře, já oslepnu.' Ještě vidím tu tekutou perlu, která z chorých očí se mu vyprýštila, ještě slyším ten hlas, neštěstí jeho zvěstující."

jiní shledávali příčinu toho v jeho neustálých studiích a zejména v pracích mikroskopických.*)

Buď příčina ta neb ona — neštěstí bylo zde, a krutý osud očekával muže nejčilejším duchem nadaného! „Tu sedával na pohovce, pohřížen jsa v trudné myšlenky, a zhusta užíval přísloví svého: ‚To je bída, to je bída!‘ Jednotvárně a odměřeně pohybovalo se kyvadlo velkých hodin, s jejichž vrcholku kostlivcova hlava pohlížela na ubohého slepce.**) ‚Ty hodiny jsou má hudba a ten umrlec můj společník,‘ žertovával s trpkým humorem.“

„Aby mu čas ušel, vyučovával Smetana buď někoho v češtině aneb zase Čecha v němčině, jindy zase několika studujícím, kteří se u něho sešli, vykládal věty z mathematiky a fysiky, večer pak míval některé své přátele kolem sebe, hlavně svého švakra Rückaufa a professora Hugona Karlíka, též kněze praemonstrátského, vřelého vlastence. I společnosti navštěvoval, a ubohý muž měl vždy hojnost vtipu pohotově, aby kruh svých přátel rozveselil. Někdy také jezdíval na krátké návštěvy na venek, zvláště trávil častěji svůj čas v kruhu rodiny p. Zürchauera, kdež veliké vážnosti požíval.

V mysli ubohého slepce střídaly se zármutek a naděje. Každý druh i lékař těšil jej, až jen levé oko k operaci dozraje, že zajisté s dobrým výsledkem se nemine. Tak trval v trapném očekávání až do roku 1854. Užívaje dotud lázní Karlovarských, odhodlal se k tomu, že se v Praze podrobí operaci oka svého. Přítel jeho a spolu řeholník z kláštera tepelského, Dr. Vojt. Václ. Kuneš, adjunkt hvězdárny pražské, nabídnul mu pro ten čas byt u sebe. Operace, kterou vykonal slavný oční lékař, Dr. Arlt, zdánlivě se podařila, neboť Smetana šťastně prozřel, tak že čísti mohl; ale náhle zase z nesmírné radosti jest uvržen do nejhlubšího zármutku: vzniklým zánětem přišel o okò šťastně operované! Vrátil se do Plzně nešťasten a vší naděje zbaven! Levé oko, jehož čočku si z Prahy v láhvičce přivezl, vytékalo a bylo navždy k temnotě odsouzeno, pravým zase jedva že slabou záři rozeznával. Tu mu nastala doba plná strastí a hoře. Několik let bylo mu tráviti v trapné slepotě, tak že se musil vzdáti svého úřadu i všech svých prací a studií. Snadno lze posouditi, jak hrozným bylo osudem pro muže ducha neúmorně čilého a bádavého, jehož nejmilejším zaměstnáním byly literatura a práce vědecké, a který, jsa těla jinak silného a zcela zdravého, nesmírně by ještě byl mohl prospívati v oboru tom.

Tu chodíval na procházku do stromořadí plzeňského a zde sedával na lavičce obyčejně sám a sám; neboť — zvláštním bylo úkazem v slepotě jeho — nerad se dával voditi a nejraději sám vycházel, maje kroky odpočítané od bytu svého ke schodům, odtud z domu ven a dále do stromořadí; kdo by jej byl potkal, nevěda o jeho slepotě, nikdy by si nebyl pomyslil, že ten silný, přímo chodící a živě hovořící muž jest

*) Chorobopis o operaci z r. 1857, v němž byly zajisté obsaženy zprávy o první operaci z r. 1854 a o příčinách nemoci, se bohužel na oční klinice (bývalé Hasnerově, nyní Čermákově) v c. k. všeob. nemocnici pražské nedochoval.

**) Hodiny ty — po smrti Smetanově spolu s jinými věcmi dražbou prodány — náležejí dnes rodině Wiesnerově v Plzni.

slepcem; jediné, že na žádné tiché pozdravení nemohl děkovati, prozrazovalo slepotu jeho.

„On, který prve býval hledán a všímán“ — píše Karlík — „ten sedal nyní sám a sám na lavičce, čekaje, až někdo ze známých se pozastaví a jej buď potěší, aneb alespoň povyrazí. Ale staří známí, kteří se vidomce stranili, ti si nevidomce ani nevšimli, a pisatel těchto řádků nemůže tajiti, že na své uši slyšel, jak někteří z dobrodinců našich, kteří krví a potem lidu žijí, vidouce jej, říkali: dobře tak na něho, ten již dávno zasloužil, aby . . .“

O prázdninách roku 1854 Smetana odebral se na několik neděl do Krukanic na panství tepelském, užívaje tam křížovky z Marianských lázní; vytékající oko musil si pak denně vymývati jakýmsi zeleným lékem. Procházel se celé dny v lese s 12letým studentem, sestřencem svým; často v lese české písně zpívati počal, nebo průvodce svého latině vyučoval; býval dosti dobré mysli, jen někdy jej opět opanovala truchlivost a zádumčivost. ‚Bože, Bože,‘ lkával hlasitě, ‚levé oko je pryč, a co bude s pravým?‘ — Mnoho si dával předčítati; velmi jej zajímaly události politické, z časopisů pilně poslouchal ‚Lumíra‘ a zvláště ‚Živu‘. Velice jej také těšily nově vydané báchorky Boženy Němcové, kterou měl ve velké úctě. Mimo to v opuštěnosti své skládal básně; dílem je diktoval, dílem také tužkou psal, při čemž ovšem se mu špatně dařily rovné řádky, a tu srdečně se smával, když někdo jeho básně jako hieroglyfy jal se rozlušťovati . . . Básně ty vynikají vroucím citem a ušlechtilostí myšlenek, ale také ironií a satirou tak břitkou, že nezadají skladbám Havlíčkovým.*)

Roku 1855 a 1856 prodléval Smetana v Marianských lázních. Také tam nedával se voditi, říkávaje: ‚To bych byl jako Belisar, jen mne nechte.‘ Průvodčím a společníkem mu byl synovec jeho Jan Smetana, student plzenského gymnasia, dnes notář v Českém Brodě.

Více a více zmáhala se úplná slepota oka pravého a s ní vzrůstala též úzkost ubohého slepce.“ **) —

V létě roku 1856 setkal se Smetana naposledy s J. K. Tylem. V květnu roku 1856 stěhovala se totiž Zöllnerova divadelní společnost

*) Ukázky básní Smetanových dovolíme si uvésti v příštím čísle.

**) „V roce 1856,“ vypravuje K. Ninger (Boleslavan 1861, str. 126), „přišel jsem do Marianských lázní. Zvěděv, že Smetana tam dlí, navštívil jsem ho a nalezl bohužel v stavu bídném... S pohnutým srdcem vypravoval mi, kterak při první operaci oka svého z nesmírné radosti (on šťastně prozřel i čísti mohl) náhle octl se v stavu přebídném, že vzniklým zánětem o oko to, šťastně operované, přišel. Toužil velice na smutný osud svůj, zvláště proto, že jsa těla silného a zcela zdravého, byl by ještě prospívati mohl literatuře naší a nyní pro slepotu toho se vzdáti musí. Chmurné i smutné myšlenky doprovázely ho na všech cestách a při všem počínání. Stýskal si na to, že český jazyk se utiskuje a ze škol vypuzuje, stěžoval si, že do církve duch pietistický se vtírá a jadrnost v myšlení a odhodlanost k dobrému pouhými formami se nahrazuje, litoval, že výtečníci čeští (ku př. Havlíček) umírají v době, kde potřeba káže statně zastati se národu utlačeného.

Poměry české ve své skličenosti hluboce dojímaly tehda srdce každého národovce, tak že zádumčivost a rozmrzení stávaly se modou. Byl to čas bez života, bez činů a při tom plný zármutku, utiskování a pronásledování.

a s ní těžce churavý Tyl z Vodňan do Plzně. Byla to Tylova poslední a to velmi trapná cesta.

„Zvolna jel k večeru povoz po dláždění Plzeňském k domu, v němž pro Tyla obydlí vyhledáno. O byt byla veliká nouze, neboť bylo právě před výročním trhem. Tyla však a jeho rodiny ujal se ochotně mladý pozlacovač, Václav Heřman . . .

Od přátel plzeňských byl Tyl radostně, avšak také žalostně uvítán. Záhy věděli, že dnové jeho sečteni jsou, i činili vhodné přípravy, aby rodině všemožně ulevili. Nejšlechetněji jednali s Tylem a jeho rodinou kněží praemonstrátští, Fr. Smetana a Hugo Karlík, tehdy professoři gymnasia Plzeňského. Slovem i skutkem těšili ubohého trpitele a ulevili mu zajisté měrou nemalou. Dojemné bylo shledání se Tyla se Smetanou po mnoha letech.

Smetana dal se dovésti až k samu loži Tylovu, aby ruce si podati mohli. Smetana pravil: ‚Ach, vy nevíte, příteli, jak jsem nešťasten, že vás nemohu spatřiti!‘ — ‚A já zase,‘ odpověděl Tyl, ‚že se ani hnouti nemohu, jakobych měl olovo v žilách — a žádný smysl; nevím ani, co se děje.‘ Smetana se nabízel, že dá svým a přátel svých jménem psáti do Prahy, kdyby si toho přál a někomu ze svých známých něco oznámiti chtěl. ‚Nikomu nepište,‘ bránil Tyl, ‚nemám tam nikoho — nikoho, kdo by mi byl přítelem.‘ (Turnovský, Život Tylův.)*)

V pátek dne 11. července 1856 Tyl skonal a byl pohřben v neděli 13. července. Náklad pohřební opatřili professoři Smetana a Karlík a někteří občané plzeňští. Na hřbitově sv. Mikuláše u velikého kříže konány obřady a zpívány sbory smuteční, z nichžto zvláště jeden dojal hluboce všechno shromáždění. Byla to píseň dle Tylovy „Kde domov můj?“ od Smetany k pohřební slavnosti složená; píseň byla vytištěna a obecenstvu rozdávána. (Turnovský, Tyl str. 245 sld.)

Všeho toho účastnil se Smetana jakožto horlivý národovec, jenž štěstí své hledal a nacházel jen ve štěstí národu svého. Tehdáž nejvíce potřebí bylo utéci se z trapné skutečnosti do světa myšlenkového, do knih a rozjímání o lepší budoucnosti. Avšak kde udrží se stále ve světě ideálův, když skutečnost jich opak představuje?

Smetanovi v tom bylo na překážku i to, že nemoha čísti a nemaje dosti soudruhův, aby vždy nové a nové myšlenky duchu jeho předváděli, ponenáhlu duševní živosti pozbýval a tím více smutku a trapným myšlenkám se oddával.

Ba ztrácel již důvěru v pomoc lidskou, měl se za příliš nepatrného, než aby lékařové všemožnou naň péči obraceli. Chválil sice svého preláta, že volen jest platiti výlohy za operaci oční, nechť stojí cokoli; ale nevěděl, kam by se utéci měl, hned mluvil o Grafovi v Berlíně, hned o lékaři bavorském, tu zase o pražském i vídeňském, ba ve své malátnosti i nelékařům se svěřovati chtěl. Útěchou převelikou tehdá bylo mu chování se studentův plzeňských, kteří mu mnohé knihy předčítat přicházeli, a pak přátelství mnohých, zvláště národovců, p. H. Karlíka a j.

Když Smetana společníkův u sebe neměl, tu, aby dlouhou chvíli si ukrátil, dával si čísti, co při ruce bylo, od malého průvodce svého. Když ale společníci kolem něho se shromážděli, tu postýskav sobě, mírnil tak bol svůj a ponenáhlu i veselosti se oddávati počal, zvláště když se zanotila národní píseň neb ozvala zábavná deklamace.“

*) Poslední shledání Smetanovo s Tylem sbásněno tklivě ve známém „obraze z našeho života“: „Josef Kajetán Tyl“ od Šamberka. (Str. 67 sld.)

Zněla takto:

Kde domov tvůj?
Cesta tvoje dokonána;
Žití truchlohra dohrána,
Milovaný pěvče náš!
Na vavřínu spočíváš,
V klidném lůně věrné matky,
Zem posvátná domov tvůj!

Kde domov tvůj?
V nadehvězdné tam té vlasti,
Tam jsi zbaven zemských strastí.
Milostiv ti budiž Pán,
Před něhož jsi povolán,
A vykaž ti v ráji věčném
S vyvolenci domov tvůj! —

Osudná byla pro Smetanu otázka, má-li opět podstoupiti operaci a kde. Někteří mu radili, aby hledal pomoci u světoznámého Dra Graffea v Berlíně; jiní mu doporoučeli jistého ruského lékaře. Ale Smetana říkával: „Zůstanu své milé Praze věrným." A hodina spásy mu konečně nadešla!

Dne 21. dubna 1857 přijat byl ve všeobecné nemocnici pražské na kliniku prof. Hasnera, se zdarem operován a dne 8. května z léčení propuštěn.*)

V Plzni uvítali Smetanu srdečně, a nebylo v městě, „kdo by upřímně se netěšil, že milovanému učenci navrácen opět zrak".

Kollega jeho, professor Hugo Karlík, uvítal jej básní českou, která všeobecného nalezla souhlasu.**)

Vojtěch Lešetický již 7. května pozdravil Smetanu v Lumíru vřelými verši,***) a i z dalekého sídla svého v Krakově poslal Boleslav Jablonský básnický pozdrav.†)

*) Chorobopis, jak už zmíněno, se bohužel přes usilovné hledání v archivu kliniky nenašel. — Na poděkování Bohu, že „velezasloužilý český spisovatel Smetana po delší osleplosti opět světlo Boží spatřil šťastným zhojením", konány dne 6. května o 11. hodině předpolední slavné služby Boží v Minoritském chrámu Páně u sv. Jakuba. (Lumír 1857, 452.)

**) Otištěna v Lumíru 1857, 526. Jiná píseň, čtverohlasá, Karlíkem složená, byla Smetanovi až na cestě zpáteční v Rokycanech zazpívána. (Rkp. v klášteře v Teplé.)

***) Lumír 1857, 440.

†) Jabl., Básně 320. —

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

SVATOPLUK ČECH:

Sekáči.

(Pokračování.)

X.

Starý sekáč:

Za oběd a za pohovu
díky Bohu vzdejme
a zas k veselému tanci
kosy uchystejme!

Jiný:

Nevím, nevím — pohleď za les,
jak tam černo, brachu;
klasy vlní se, a cestou
letí kotouč prachu.

Starý sekáč:

Možná dost, že pod horami
zlá se strhne mela;
ale nám zde jenom větřík
schladí horká čela.

Šimon:

Bouřka bude; už se nebem
staví černé hrady,
k pospěchu sám statkář onde
honí žneček řady.

Jiskra:

Ba, i mladý pán se čile
kolem chasy točí,
však ten hlídá místo klasů
chrpy hezkých očí.

Mladý manžel:

Z kola děvčat ční jak hastroš
z kvetoucího máku.

Jiskra:

Pod střechou máš svoji slípku —
co ti po luňáku?

Mladý manžel:

Kam tím biješ? Co s mou ženou?
Pověz bez prodlení!

Jiskra:

Hleďme bloudka žárlivého,
jak hned zuby cení!
Což se ani řečí kmitnout
nesmí tvoje žínka? —
Pohleď raděj: vlk tu skokem,
sotva o něm zmínka.

Statkářův syn:

Z těžkých mračen hrozí bouře,
všechno s prací kvapí,
a tu chlapi v trávě!

Sekáči:

Zvolna!
Nejsmeničí chlapi.

Starý sekáč:

Už jsme vstali; sami víme,
čeho zapotřebí.

Statkářův syn:

Holí abys honil k práci
líné darmochleby!

Mladý manžel:

Darmochleb a lenoch, hejsku —
to jen tobě patří.

Statkářův syn
(zdvihá jezdecký bič):

Dám ti — —!

Mladý manžel:

Pojď jen — tu má kosa!

Jiní:

Ukažme mu, bratři!

Starý sekáč:

Zpátky, zpátky! Mějte rozum!

Šimon:

Odprosit nás musí!

Jiní:

Ukažme mu! Za svůj bičík
naše kosy zkusí.

Jiskra:

Škoda kos je na ten koukol —
obstupme ho v kole!
Šimon pak mu splatí za nás
v pěkné epištole.

Sekáči:

Dobrá, kosy napřáhněme
kolem něho v kruhu!

Statkářův syn:

Pusťte!

Sekáči:

Zpátky! Chraň svou nohu
krvavého pruhu!

Šimon:

Nuže poslyš, za tvé láni
jakou čest ti vzdáme. —
Ovšem, jenom sprostnou řečí,
jak ji na vsi známe:
nemohli nám tatíkové
platit městské školy,
z dětských let jen hrubou prací
hmoždíme se v poli.
Ale přece hrdě čelo
zpocené se tyčí,
že jen za své čestně žijem'
bez milosti ničí:

jíme skývu vlastní prací
 dobře zaplacenou,
režný cár ten koupili jsme
 mozolů svých cenou;
ba, z ní ještě na almužny
 různým trubcům zbývá,
na řetěz, jenž u tvých prsou
 blyštivě se kývá,
na tvé šaty podle mody,
 na tvůj skřipec zlatý —
z našeho tvá celá sláva
 od hlavy až v paty!
Měl bys našinci se za to
 poklonit až k zemi,
že máš blaho jako v písmě
 ptactvo s liliemi,
že jsi živ jen pro svou rozkoš,
 pro ničemnou choutku,
že jen lelky chytat můžeš,
 nepotřebný floutku!
My se ovšem neprosíme
 o lenochů díky;
avšak, nehoříš-li hanbou
 mezi pracovníky,
styď se příště aspoň jiné
 nazvat darmochleby, —
a že hůř' to neskončilo,
 poděkuj se nebi!

Jiskra:

Kosy stranou! Šťastnou cestu
 pánovi už přejem'.

Mladý manžel:

Nejlíp rovnou zpátky k městu
 za pitkou a frejem!

Statkář
(přibíhaje s šafářem a polní chasou):

Co se děje? Ký tu povyk?

Jeho syn:

 Jako vlci draví
s kosami se vrhli na mne, —
 soud jim hlavy spraví!

Statkář:

Cože? Který zbojník drzý
    napad' mého syna?

Jiskra:

Všichni za jedno jsme byli —
    jeho však je vina.
Nemáme na drsné slovo
    příliš útlé vážky,
časem od leckoho snesem'
    lecos bez urážky;
ale tenhle pán když houkl
    o lenoších cosi,
a zdvih' bičík — tu nám přece
    zplašily se kosy.
Jen jsme mu je ukázali
    s krátkou k tomu řečí —
že nic více, nezcuchaná
    jeho krása svědčí.
Našinec dá za plat práci,
    ale cti své nedá;
komu nevhod to, ať jiné
    sekáče si hledá!

Statkář:

Ne! Jen zůstaňte! On chybil —

Jeho syn:

    Vlastní vážnost tratíš
před tou lůzou —

Statkář:

                        Jeď si na hon!
    Zde jen práci hatíš.
Však vy, lidičky, se kosy
    znovu chopte hbitě!

Starý sekáč:

Nebýt bičíku, již dávno
    svištěla by v žitě.
Však za slovo spravedlivé
    děkujeme pánu —
do večera ani stéblo
    nezůstane v lánu.
Hle! jak prál jsem: Kamsi k horám
    mračno s hromem táhne,

ale nás tu ani drobná
krůpěj nezasáhne.
Nechť se blýská, hrom tam vzadu
na svůj pozoun hude,
nám se tady, hoši, v chladu
krásně kosit bude.

XI.

Poeta
(vraceje se z procházky):

Tam za řekou jsem slyšel nebes voje
bít v bubny třeskné velebného boje,
nad hlavou zmítaly se letem chmůry
jak černých běsů shon, jejž časem shůry
meč archandělův prořal ohnivý:
však zde jak fantasie vznět mi schladil
boj titěrný, jenž pána s ženci svadil,
děj skutečnosti mdlý a střízlivý!

Dost divě z povzdálí se kmitla sice
kos napřažených náhlá blýskavice,
strach budil davu hluk a ryčný hlas;
leč popošel jsi blíž, a rázem jedním
ten klamný přísvit obraznosti zhas',
stál's rozčarován před výjevem všedním:
Bylť chumáč tam jen hrubých tváří zlostných,
šat chudý bez rázu a pustý cár,
i hejsek tuctový — ve slovech sprostných
vřel nechutně jich malicherný svár
a na konec ve všedních opět pracích
se rozpliznula bědná travestie
té bouře tam, jež dosud v temných mracích
čas od času na břeskné kotly bije.

Proč tak se přiblížením všechno mění?
Proč nutno přivřít oči, zacpat sluch,
by nad střízlivé, chudé světlo denní
vzlét' v zářný éther poesie duch?
Proč blízkost všecka suchá mu a bledá,
o vzdáleném a zašlém raděj' sní?
Proč i řeč neznámou náš vzlet si hledá,
té štítí se, jež v pravdě vůkol zní?

Chce nespoután svou vlastní zkoušet sílu,
jen svému vlastnímu se těší dílu,

chce tvořit, tvořit — a ten tvůrčí chtíč
snad oné záhady je pravý klíč.
Však z ničeho jak božstvo netvoří,
jen prosté zjevy skutečnosti známé
svým vkusem pozmění a vyšňoří
a snů svých prismatem je pestře láme.

Ach, ano, skutečnost je základ přece
všech ducha plodů. Nechťsi v těsný prut
svým bije křídlem, touže z její klece,
přec všechen jeho svět v ní uzamknut.
Ať kdekoli své tvůrčí snahy zkusí,
z ní vychází a k ní se vracet musí,
ač chce-li vlastní silou tvořit sám,
ne sbírat květ, jenž v cizím sadě zkvetá,
ne lovit matný odlesk toho světa,
jenž pouze z knihové mu skříně znám.

I mně se někdy zdá, že z nivy živé
jsem zabloudil v poušť papírových blan;
tu jakbych náhle promnul zraky mživé,
zřím s udivením na skutečný lán.
A nechťsi časem střízlivým jej zovu,
přec vím, že všechno ukryto je v něm,
co může vznítit duši poetovu,
a víc, než stihnu nejvzletnějším snem.
Ne v jarní noci jen a bouři sněžné,
i v mravenčím na mezi hemžení
víc dřímá krásy velebné a něžné,
než může vysnít pěvce nadšení.
Jen umět zbádati ten sterý taj,
jen ducha vystihnout, jímž dýše kraj,
jen pro ty divy najít pravé slovo —
mým není, ach, to slovo básníkovo!

V ráz jinak se mi jeví ženci bědní,
jich cár mi nad samet a drahý kov;
teď mocně dojímá mne spor ten všední
a výčitka těch sprostných, drsných slov.
Dřív na hostii pomýšlel jsem v pýše,
již zvedáme nad všední shon a hluk,
a shlížel útrpě s dum vzletných výše
na hrubou práci robotících ruk;
však nyní jest mi, jakbych také hlavu
měl sklonit zahanben v tom prostém davu
a pokorně jim říci: „Vroucí dík
buď rukám těm, jež za mne v potu tonou,
bych mohl, vašich lopot příživník,

jen trhat sobě růži ducha vonnou,
a promiňte, že vašim pečím cizí
jsem sobecky tkal snů jen vzdušnou přízi,
a že i nyní, když se vracím k vám,
pro bratry své jen ruce prázdné mám,
že slabou vůlí nadarmo se snažím
svým duchem přispět platně vašim pažím
a slovem kouzelným vám krásy taje
snést s říše vidin v skutečnosti kraje."

Ba, neznám zachytit ni skromné vnady,
jíž dýše na mezi ten výjev zde:
kýs mladý sekáč vyšel z druhů řady
a míří k dívce, která mimo jde
se žbánem spěchajíc. Již proti sobě
ty stojí postavy, tak svižné obě.
K nim z potrhané příze mračen tmavých
pruh oslnivé záře zaletá —
jak divně zkrásněl hoch v těch jiskrách žhavých,
jak bájně kosy blesk se třepetá!
A pod plachetkou rudou vlasy světlé
jak čarosvitem vroubí dívčí líc —
Dva polní květy jsou to chudě zkvetlé
a přec nad moje sny v nich vděku víc!

XII.

Mladý sekáč:

Kam jdeš s vodou, moje zlato?

Děvče:

Na farský ji nesu lán.

Mladý sekáč:

A já z panských — nedbej na to,
práhnu žízní, podej žbán!

Děvče:

Oč, že jiného bys cosi
raděj z mého žbánku pil!

Mladý sekáč:

O, jak douškem rajské rosy
občerstvil mě do všech žil,
jakby májová se lila
míza v údy zemdlené —
Pověz, u jakéhos' byla
zázračného pramene?

Děvče:

Ke studánce tamhle stranou
chodíváme v čase žní,
stíněna je růží planou,
voda jako křišťál v ní,
jako hvězdiček tam kvítí
modrého je plný břeh —

Mladý sekáč:

Krásněji tvá očka svítí —

Děvče:

Pošetilých řečí nech!

Mladý sekáč:

Co jsem řekl, pravda svatá.
A slyš ještě: z krásek všech
jediná jen ty, má zlatá,
skvíš se denně v mojich snech,
září mně jak slunko jasné
rozmilý tvůj obličej,
bez něho mé štěstí zhasne —

Děvče:

Šprýmů nech a žbán mi dej!

Mladý sekáč:

Slib, že na mne počkáš chvíli
pod kaplí u starých lip,
až se soumrak v pole schýlí —

Děvče:

Už mne pusť!

Mladý sekáč:

Že přijdeš, slib!
Mluvit s tebou práh' jsem stále —

Děvče:

Přijdu tedy.

Mladý sekáč:

Žádný klam?

Děvče:

Se žbánem již musím dále!

Mladý sekáč:

U lip večer!

Děvče:

Přijdu tam.

XIII.

Bouř' prchající ještě z dálky hřmí,
však pozvolna již svítá nad nivou,
tu lánů část se dosud mračně tmí,
tam jiná svítí slunnou protivou,
a jestli z chmůry,
jež útěkem se třepí v divné stvůry,
kdes šlehne ještě
v dol krůpěj deště,
tu mění slunce v perlu ohnivou.

A teď — — O krásný, smavý zázraku,
jak ladíš v rozkoš bytost veškerou,
když z nenadání šlehneš do mraku
svou jásající září sedmerou,
nad letní lány
když zkleneš oblouk vítězné své brány
a po temnotě,
po divém hřmotě
kraj rozplesáš svou vzdušnou nádherou!

O jasná těcha z tebe pramení,
svit oné blahé zvěsti pravěku,
že bůh tě zžeh' jak věčné znamení
své shovívavé lásky k člověku,
že tvoje krása
vždy nový klid po každé bouři hlásá —
Po vzteklém víru
zas blaho smíru
i nám zde věstíš v časů daleku.

Jde hrozná bouř' — ji tuší každý z nás,
i raba sen i neklid pochopa:
snad v rozvratu, jak Římem kdysi třás',
až k základům se zachví Evropa;
ne barbar v zlobě
ji zkruší — sama vstane proti sobě,
vše vírem schvátí,
hráz každou zvrátí
ta valící se blíže potopa.

Již dlouho z dola sterá hrozí pěst
a slyšet z temna zubů skřipoty,
i ticho zdánlivé zlou šeptá zvěst, —
toť dusný klid před hromů rachoty.
Kdož chová víru,

že podrobí se stará křivda v míru,
že ducha zbroje
ty skončí boje,
jas myšlenek ty zdolá mrákoty?!

Říš ducha ještě neobsáhla zem',
věk hrubé síly neprch' surový
a starou zbraní, mrzkým železem,
svět starý ubránit se hotoví,
vše věstí, běda,
že blízké zkázy uragan se zvedá,
že hrozí prve
věk spousty, krve,
než v duchu, pravdě svět se obnoví.

My, které neklid věku bičuje,
kdož vůkol vidíme jen boj a spor,
jak pěsť se proti pěsti vztyčuje,
jen záštím plane millionů zor,
my, kteří víme,
že horší bouř' v dnů příštích mlze dříme,
kdy vedle svatých
snah, bohem vzňatých,
všech vášní změť se vyrve ze svých nor;

My, jimž boj věstí i ta idylla
niv klasnatých, kde hledali jsme klid
— ač idyllou ni druhdy nebyla
tma duševní, v níž otročil tam lid —:
ó v teskném vzdechu
jak zříme k obloze, kde pro útěchu
po vřavě burné
na cloně chmurné
se zžíhá duhy čarovábný třpyt!

Ach, také v oněch lidských bojů mrak
kdys opět mír se blaze usměje —
však teprv nových pokolení zrak
té shody duhou krásnou okřeje;
nám dáno pouze
zřít mihavý jen zákmit v marné touze
té příští doby,
přes naše hroby
jež k výším slunným šťastna dospěje.

(Dokončení.)

KAREL LEGER:

Hořký román.

(Pokračování.)

A zase zapadli do proudu rozvířených davů. Věru, řekl Emil pravdu, že jen v Komárově pro něj je půda! Z ní vyrostl, zde se cítil doma. Se zájmem sledoval vlnící se množství, cítil, že patří mezi ně. Nakroutil si výbojné vousky, plul ve svém živlu. Směle díval se dámám do očí a sám s klidným úsměvem snesl zamračené, nevlídné pohledy několika vážných pánů.

U bufetu řekl s nadšením sestře: „Hle, paní Štajnerová!“ Nalévajíc kávu, stála tam krásná imposantní dáma, patrně orientálka s plamenýma očima, s rudými rty. Nádherou zastiňovala druhé dámy. „Hle,“ šeptal Emil, „v ní hoří krev, to je život, to je síla vášně! Ne jako chudokrevné loutky okolo, které koketují, milují, objímají s takovou maloměstskou rozvážností, nespouštějíce nikdy se zřetele hlavní cíl ženského života: vdát se! Pohledni na její rozkošné rty, jak sálají! Chtěl bych —“

„Ty!“ přerušila jej sestra, hrozíc prstem.

Zasmál se. „Jenom šálek kávy zatím z její krásné ručky.“

Kolem Emilie shlukly se známé dámy, odvedly ji. Emil opuštěn zašel k bufetu, a skutečně paní Štajnerová se sladkým úsměvem nalila mu šálek kouřící kávy ve prospěch českých škol. I slečnu Bertičku navštívil, která dnes neměla nějak štěstí, málo prodávala. Mrzutě se rozhlížela (doktor Kalvoda nepřišel!) a s opravdovým potěšením uvítala Emila. Dovedl ji rozesmát, že za odměnu mu věnovala ze svých zásob mandlový věneček. —

Hudba hrála „Moravo, Moravo!“, zástupy se rozvlnily, všechno se sbíhalo jedním směrem. Vzácní hosté, zástupcové družné Moravěnky, rolníci z Hané, přicházeli, vedeni purkmistrem, městskou radou, vítáni radostným pokřikem, máváním rukou a šátků. Veškerá pozornost věnována jim. A když hudba dohrála, vystoupil na improvisované řečniště městský tajemník s vlajícím bohatýrským vousem, aby jménem celého města uvítal milé bratry. Řeč jeho vzletná, ohnivá na všech stranách budila výbuchy souhlasu, až dozněla v jediný jásot: „Nedáme se!“ a „Svůj k svému!“

Purkmistr sám nemluvil (byl špatným řečníkem), ale hluboce dojat stiskl tajemníkovi obě ruce. Nadšení stoupalo, hudba hrála, bratři Moravané zahrnováni dojemnými důkazy upřímné lásky. Zásoby v bufetu vypleněny, kytičky, doutníky, pohlednice rozprodány. Chýlilo se znenáhla k večeru.

V té době teprve, když pokladna byla již zavřena a nikde víc nevynucovala se národní daň, opatrně vstupoval na ostrov pan Vrba. Hledal svoji Bertičku, ale nenalézal, dávno byla již odešla z prázdného bufetu, omrzele bloudila mezi množstvím. Osamocena, neboť neměla přítelkyň, a taky Emil, když snědl mandlové věnečky, opustil ji s lacinou omluvou. Ale ona bezděky vzpomínala naň, ohlížela se, nevynoří-li se odněkud. Jak by to bylo hezké, kdyby chodili spolu, jak by jim to slušelo! Všem na vzdory by s ním chodila, nic, pranic by se nestarala, co si kdo o ní pomyslí — třeba to byl doktor Kalvoda. A nějak cítila hořko v hrdle.

Pan Vrba, bloudě sem i tam, najednou se zaradoval, uviděl důvěrného kamaráda svého, ředitele „Všeobecné záložny“ Vernera.

„Hej! hej!“ zavolal naň vesele, „kam spěcháš, starý švejdo?“ Ale Verner spěchal ku předu, jakoby přítele nepoznával. Tu teprve všiml si pan Vrba změněné jeho tváře, zesinalých rtů, vytřeštěných očí. „Co je ti?“ tázal se, chopiv jej za ruku a hlavou kmitlo se mu ošklivé podezření, že ředitel někde z přílišné obětavosti pro vlastenecký účel vypil o skleničku víc — tak divně jako skleněné hleděly jeho oči. Těžce oddychoval. Konečně, zdálo se, poznal přítele Vrbu, slabě stiskl mu ruku.

„Vlci!“ zasyčel.

„Co se děje s tebou?“ znova ptal se pan Vrba.

Verner otřel čelo a prudce uchopil soudruha pod paží. „Pojď!“ šeptal, táhna jej za sebou. Hlas mu selhával, a v jeho těle třepetaly se rozechvěny všechny žilky. Spěchal, ubíhal skorem, přítel sotva mu stačil. Teprve když vyvázli z vlnícího se množství, daleko od slavnostního ruchu, ředitel záložny trochu okřál.

„Vlci!“ zakřičel skorem. Jizlivě se zasmál, odplivl a strnulý dosud obličej zkroutil se podivně v sarkastický úsměšek.

„Slyšel jsi?“ najednou stanul a široko rozkročil se před soudruhem. V očích zasvítila mu zloba, hlas se chvěl. „Slyšel jsi? Mladý Josek má být přijat v naší záložně za příručího. Purkmistr to slíbil starému. Ha, vidíš: vlastence? Nu, ovšem, zásluhy! zásluhy! měl jsi dnes poslouchat ten příval frásí! chachacha! a za to má se mu záložna postarat o synáčka! Nikde jinde ho nechtějí, ale náš vlastenecký ústav — chachacha! Já to znám! jenom dveře maličko pootevřít, jenom drobounkou skulinku co by se protáhl, a uvidíš, usadí se v teploučku jako doma, poctivé pracovníky vypudí — Ne, dokud já jsem tu, nedopustím —!“ slavnostně zvučel jeho hlas, „nedopustím! Chci uchránit dobrou pověst ústavu i svoji! já mám čisté ruce!“ A pan ředitel, roztáhnuv všechny prsty, se zálibou si je prohlížel.

Potom schvátil opět pana Vrbu pod paží a vlekl jej dále. Nakloniv se k jeho uchu, syčel: „Čisté ruce, slyšíš? podívej se! Ano, já si je

udržel čisté, třeba by člověk bezděky dotýkal se denně na všech stranách špíny a kalu. Není to maličkost, zůstat poctivým! tolik let! Kdež by byl jiný — a já pořád jen jako mol v poctivé práci, jenom za svou povinností — nic jsem se neohlížel, jak v pravo v levo se lehce bohatne — Vlci!" znova vyhrůžně zasykl a zvedl hubenou pěsť.

Pan Vrba celý trnul, nikdy ještě neviděl přítele tak rozvášněného. Opatrně ohlížel se na všechny strany, neslyší-li někdo — —

„Hladoví vlci! všechno rozchvátit, o cizí se dělit! bez práce dobře žít, to je heslem všech! a z cizího krev neteče! U nás —" najednou sám Verner snížil hlas, „u nás — důvěrně řečeno — každý krade a nekrade jen hlupák, který nedovede. Všady protáhnou se dlouhé prsty, tak! Obecní jmění? každý, kdo jen se o ně otře, urve, co může, každý, nikoho nevyjímám, ode zdola až nahoru, od dlaždiče až k pokrývači. Tak!" Panu Vrbovi bylo, jakoby se přítel dotekl tuze citlivé struny v jeho vlastním srdci. Zazvučela stejným tonem, hlava v souhlasu se rozkývala. „Ba žeť! ba žeť!" řekl s povzdechem, „a kdo to zaplatí? my — poplatníci. Špatné dláždění, vodovod bez vody, celý ten šlendrián! My — my —" Pan Vrba otřel šátkem zavlhlé oči.

„Pojď!" pronášel energicky pan Verner, „mám všeho po krk. Složím svůj úřad v záložně, vzdávám se veškeré zodpovědnosti. Tak! Chci si zachovat čisté ruce!"

„Kam mne vlečeš?" ptal se udýchaný soudruh.

„Hledám purkmistra — řeknu mu pravdu a — dost! Jen že —" dodal tišeji Verner, „taky je takový, inu, chce-li mezi vlky žít, musí s nimi výt. Tuším, že bude v Sokolně při banketu na oslavu Moravanů. Tak to máš, hochu, samý banket, samá sláva a —"

„— my to zaplatíme!" s bolestným zavzlyknutím dořekl pan Vrba.

Přišli však pozdě. Bratři Moravané i purkmistr s městskou representací byli před chvilkou opustili prostranou dvoranu sokolské tělocvičny, a když naši dva přátelé stanuli na prahu, spatřili dosti podivný a rušný obraz.

Uvnitř pomalu již se šeřilo, pod stropem dlouhými, namodralými pruhy vznášel se dým doutníků, ve vzduchu čpělo víno a jakoby se chvěla ozvěna slavnostních přípitků. Na stolech v podkovu srovnaných bylo ještě plno zbytků po hostině, mísy, talíře, nedopité láhve, převržené sklenky, laciné vasy s opršelými květinami. Jako po bitvě — zbyli tu jen maroděři. Hrstka lidí, několik slavnostních výborů s červenobílými páskami na rukávě, městský komissař, redaktor, dva nebo tři mladší učitelé a ještě ten či onen, všichni společně vrhli se hladově na zbytky, snášeli mísy s vychladlou pečení, s rykem zápasili o nedopité láhve, víno přetékalo ze sklenek, rozlévalo se po stole. Bral a pil o překot kde kdo i otrhánkové jacísi, kteří prolézali pod stoly. Několik rukou vždy najednou vztahovalo se po stejné láhvi, leckde ozval se i třeskot skla. Hostinský přiběhl s roztaženou náručí, chtěl zachránit pro sebe co možno, rukama hájil baterii nenačatých dosud láhví, hádal se, zlořečil, ale překřičeli jej: „Všechno je zaplaceno! město zaplatí!" Smích, vyhrůžky, vřava.

Starý ředitel Verner stál na prahu, šedé obočí jeho stáhlo se jako mračna, v očích zablyskalo a, zvednuv obě ruce nad hlavu, jakoby starozákonní prorok vrhal kletbu na hlavy hříšníků, do té vřavy zmatené vykřikl plnou silou: „Ejhle, vlci!“ Nikdo ho neslyšel.

A pan Vrba, otíraje čelo, zavzdychal hořce: „I tohle musíme platit?“

V tom okamžení z chumelenice hlav a kmitajících se rukou v čele stolu objevil se mladý Josek. V jedné ruce láhev, v druhé plnou sklenku vyskočil na židli. „Ať žije Komárov!“ provolal vesele.

„Ať žije Komárov!“ znělo dokola v odpověď, zacinkaly sklenice. „Hurrá!“

„Vlci!“ křičel Verner, až ochraptěl.

A pan Vrba, spatřiv nedaleko na stole hezounkou, nenačatou lahvičku, nepozorovaně vpustil ji do své kapsy.

IV.

LIDÉ DOBŘÍ.

Červenobílé prapory svinuty a uloženy na půdách, aby tam v klidu dočekaly se nejbližší nějaké slavnosti, sokolského sletu, návštěvy arcibiskupovy nebo Husovy památky. Oh, dnešního času v Komárově ubohé prapory jsou v ustavičné činnosti. Dávno minuly doby vlastenecké neuvědomělosti, kdy prapory vyvěšovány jednou za deset let, a po slavnosti domácí paní rozstřihala prapor na spodničky, aby ho nesnědli moli. —

V obvyklém ruchu a práci letěly všední dni ulicemi, rachotily v dílnách, čpěly v kancelářích.

Mimovolně vzpomínám na strýčka Říhu z Ratenic, dej mu Pánbůh nebe, říkával, že v každé kanceláři — a nejhůře v advokátní — nějak divně čertovinou to čpí, karbolkou nebo čím. Ale kancelář doktora Kalvody byla vyjímkou, tam voněla levandule a rezeda v čistém a světlém pokoji, za okny kvetly azálky a begonie, v ozdobné kleci jásavým trilkem zpíval zlatožlutý kanárek. Řekli byste: nejen ruka, ale duše ženy vládne tu, proniká celým prostorem, na psacím stole rovná papíry a péra a voní levandulí.

Zahloubán v účty nějaké sedí doktor Kalvoda, čelo v dlaních, prsty zabořeny do tvrdých neposlušných vlasů. Počítá, ale číslice chvílemi nějak se mu kmitají před očima, mate se, rozčilen počíná znova. U druhého stolu, nahrben k papíru, mladičký světlovlasý písař velmi dovedně se tváří, jakoby horlivě cosi opisoval, čte však místo toho nějaký román, který má otevřený pod stolem na kolenou. Chvílemi vytřeští oči a ohlédne se plaše po svém chefu. Ticho tichounko je v čistém pokojíku, kanárek v kleci přitlumil hlas a jen lehounko pohvizduje. Žádný klient, sedlák nějaký, páchnoucí potem a zemským prachem, nevpadl do dveří, nezaplašil intimní klid s tou vůní levandule. Pan doktor teprve asi před půlrokem otevřel svoji kancelář, ještě málo

byla prošlapaná pěšina k jeho dveřím. Ostatně se o něm říká, že sám si škodí. Aspoň kteréhosi chalupníka poslal domů, aby se sousedem, kterého chtěl žalovat, raději beze všech soudů se smířil. Chalupník sice poslechl, ale od té doby prohlašuje, že doktor Kalvoda je špatným advokátem, jiný prý by souseda prohnal a nadělal mu aspoň za stovku útrat.

Náhle potichounku otevřely se dveře — ne zvenčí, ale ony, které vedly do bytu doktorova, a hezounká hlavinka patnáctiletého děvčete zjevila se v nich.

„Bohouši!" — Doktor ani se neohlédl.

„Bohouši, slyšíš?" opakovalo děvče, „pojď svačit, maminka čeká."

„Přijdu hned!" zahučel nějak nevrle v odpověď hezounké své sestřičce konečně doktor.

Světlovlasý písař vyskočil, až mu s kolenou upadl rozečtený román. Šelmovská dívčí očka šlehla po něm v rozpustilém úsměvu, ale nežli v nemotorné pokloně sehnul svůj volavčí krk, hezounká hlavička zmizela.

Doktor vzdychl, odhodil své účty a zamyšlen odešel za sestřičkou. Světlovlasý mladík osaměl, zavřel román do stolku a na rubu staré žaloby počal psát verše o hnědých čarovných očích a hedvábných kadeřích. Sám cítil, že verše nevystihnou živé krásy —

Za kanceláří byl skrovný, skorem chudobný byt. V úzkém přítmělém pokojíku voněla káva, stará matička milým a teplým úsměvem vítala přicházejícího syna, sestřička rychle podávala cukránku, ale doktor byl dnes nějak změněný, ani očí nezvedl. Cítil dobře, že v pohledech obou drahých bytostí skrývají se plaché ulekané otázky. Vyhýbal se pohledům i otázkám, ale neunikl jim.

Když dopil svůj hrnéček kávy a odkládal lžičku, ucítil, že matčina ruka spočinula mu na rameni. „Přeješ si?" otázal se trochu nuceně. Dlouho hleděla mu matka do očí s takovým divným lítostivým úsměvem.

„Nemáš mi co povědět?" konečně otázala se šeptem. Zčervenal. Naproti němu seděla Boženka a čtverácky se usmívala.

„Je to pravda? a já teprve od cizích měla se dovědět —?" s měkkou výčitkou pokračovala matka. Doktor uchopil její vrásčitou ruku a políbil ji mlčky, měl pocit, jakoby se mu hrdlo stahovalo k pláči. Matička jej objala, pohladila jeho tvrdé vlasy, zraky se jí rozjasnily, zmizela hořkost z úsměvu, jenom neobsáhlá mateřská láska hleděla synovi vstříc. Docela vyznání mu ušetřila, všechno věděla, všechno uhodla.

„Bůh ti dej štěstí, hochu!" šeptala, „však jsem sama již pomýšlela, že je čas, abys ohlédl se po nějaké družce hodné a oddané — Nu, předešel jsi mne, čtveráku! A jak — pověz přece, jak se stalo, že jsi uvázl — ty, kterému byly všechny krasavice tohoto světa lhostejné?"

S druhé strany stolu ozval se přitlumený smích Boženčin. S dětinskou zvědavostí se vyptávala: „Ty! proč jsi nám to tajil? Jakou bychom byli měli radost s maminkou! ošklivý! a je to jistá pravda, že do podzimu budeš mít svatbu? Budu družičkou? budu mít bílé šaty? a pozveš nevěstu k nám? Vždyť jí téměř neznáme, ani já ani maminka. Ale sličná je! Viděla jsem ji onehdy, kráčela jak opravdivá kněžna. A není pyšná?"

Doktor se usmíval, štěbetání Boženčino utišovalo jeho rozechvělé nervy. „Není pyšná — přivedu vám ji," odpovídal. „Proč jsem se dříve nezmínil? Vyprosila si Emilka, aby láska naše zůstala utajena před závistivými zraky a klevetivými jazyky."

„A kde jste se nalezli? Jak jsi se rozhodl?" Stará matka měla tolik otázek! Usmívala se stále a oči jí při tom vlhly. Doktor vyprávěl nesouvisle, přerušován výkřiky a otázkami zvědavé sestřičky. Trochu se mátl, v jeho hlavě všechno splývalo jako divný pravdě nepodobný sen. Nevěděl už, kdy a jak neznámý cit zaplál v jeho srdci, jen věděl, že nemůže více zpět. Myslí, na podzim bude svatba, Božena půjde za družičku. Byl rád, že se svého tajemství zbavil, z hluboka oddechl a stiskl něžně matčinu ruku. Sestřička rozdováděná zavěsila se mu na hrdlo. „Hle, tiché vody!" hrozila. „Na oko jakoby se děvčat bál a potaji —" Umlčel ji polibkem. Opravdu se srdce spadla mu tíha, rozveselil se, a oči se mu zablyštěly pod skly. Věřil, že bude šťasten — proč by nebyl? Emilie je tak krásná, tak sladká, tak hodná! jistě i ony obě si ji zamilují, až jim nevěstu svou přivede. Matka již mlčela, jen ruce sepjala a usmívala se vlhnoucíma očima.

Doktor se vemluvil v opravdové nadšení, v té chvíli byl šťasten, neměl pochybností, velkolepé plány kreslil do budoucnosti. Na rozloučenou zulíbal obě své drahé, matku i sestru, prosil je za odpuštění, přísahal, že nebude více žádného tajemství před nima míti a nevěstu hned zítra jim představí. Pak odešel, vyběhl rozechvělý, ale nezdržel se v kanceláři, vzal klobouk a odešel za město, do polí, ukonejšit třepetající se srdce, uklidnit roztěkané myšlenky —

Po jeho odchodu položila matička hlavu na stůl do rozevřených dlaní. „Maminko, maminko, snad nepláčete?" zvolala Boženka. Nedočkala se odpovědi, ale sama rozpovídala se, rozžvatlala jako malé dítě, těšila se na bratrovu svatbu, na jeho nevěstu, které se drobátko styděla —

V levandulovém tichu kanceláře rozepěl se zlatožlutý kanárek, rozepěl se ve verších bledovlasý písař. Ale hezounká hlavička ve dveřích se neobjevila. Po nějaké chvíli ozvalo se krátké, důrazné zaklepání a nedočkavě s temným bubláním vřítil se přes práh malý zavalitý pán, zdravě červený, s tvářemi hladce oholenými, s veselýma bleděmodrýma očima. Pohladil si dlouhé, prořídlé vlasy, splývající až na límec ošumělého kabátku a úsečně se zeptal: „Pan doktor nepřítomen?"

Bledovlasý mladík od svého stolku obrátil se s pohledem zlostným a zoufalým. Právě dopisoval poslední sloku, chytal poslední rým — a najednou myšlenky, rýmy — všechno jako když se v samé třísky rozletí. Z některých lidí vane tak pronikavě chladný dech prosy, že všechna poësie v jejich přítomnosti se rozpráší. (Pokračování.)

Č. VLACH:

Kapitoly z okkultismu.

(Pokračování.)

Jacolliot, který slýchal, že fakiři předměty k zemi dovedou přimrazit, vyžádal si provedení takového phaenomenu. Podali fakirovi zcela lehký stolek z trakového dřeva, a on, položiv obě ruce na jeho plotnu, setrval před ním nepohnutě skoro čtvrt hodiny. Potom pravil s úsměvem: „Duchové přišli, bez jejich vůle nepohne nyní nikdo tímto gueridonem.“ Jacolliot marně zkoušel stolkem pohnouti, po velkém úsilí utrhla se horní deska, a tři zkřížené nohy trčely vzhůru, jakoby byly vrostly do země. Domnívaje se, že fakir prosytil stolek nějakou potencí ze svého těla, a že tato vymizí, bude-li oddálen, odvedl Jacolliot fakira na druhý konec terassy. A vskutku: po nějaké době nechaly se nohy zvednouti bez obtíží. „Duchové odešli,“ pravil Hindu, „ale hleď! vrátili se zase.“ Při tom položil ruce na veliké stříbrné zrcadlo, v němž, skoro v témž okamžiku, ozvalo se silné rhytmické řinčení. Zároveň, přes to že byl bílý den, bylo viděti, jak v ploše jeho míhají se modravé plaménky.

V komnatě, zpola orientalsky zpola evropsky zařízené, byly různé trety na etažérech, také hudební nástroje evropského původu. Jacolliot sňal tahací harmoniku, přivázal k ní tenkou šňůru a za tuto připevnil ji k zábradlí terassy tak, že asi dvě stopy nad zemí visela, potom požádal fakira, aby na ni zahrál, nedotýkaje se jí. Tento chopil se šňůry palcem a ukazováčkem obou rukou a pohřížil se do sebe. Po chvíli pohnula se harmonika, neviditelná ruka natáhla její měch, a nástroj vydal několik tonů. „Nemohl bys způsobit, aby hrála nějaký nápěv?“ tázal se Jacolliot. „Obrátím se k duchovi starého hudebníka pagody,“ odpověděl fakir. Dlouho bylo ticho, potom rozezvučel se nástroj na novo a po krátkém praeludování zahrál zcela správně nápěv prostonárodní písně z pobřeží malabarského, jejíž první sloka zní: Klenoty přines panně z Aruny. Jacolliot, klečící u samého nástroje, viděl, jak klapky jeho samy od sebe zvedají se a klesají.

Pobyt fakirův v Benaru chýlil se ku konci. Měl vykonati ještě dlouhé modlení, trvající od jednoho slunce východu k druhému, a potom vrátiti se do Trivandaramu. „Dříve než odejdu,“ pravil Jacolliotovi, „prodlím u tebe ještě den a noc. Byls ke mně hodný, a já, jehož ústa dlouho byla zavřena, mohl jsem mluviti s tebou jazykem, jímž moje matka mluvila, když uspávala mě v rohoži, vystlané banánovým lupením.“ Úcta k předkům jest u Hindů vzorná; mluví-li o matce, vždy vyznívá z řeči hluboké duševní vzrušení. Když toho dne fakir odcházel, zpozoroval na terasse košíček, naplněný nádherně pestrým peřím různého ptactva indického; vzal z něho hrst, rozhodil je co možná nejvýše nad hlavu a udělal pod ním rychle několik čár rukou ve vzduchu. Jakmile došlo padající peří k těmto místům, obrátilo se a stoupalo krouživě ke stropu. Ještě jednou snášelo se k zemi, ale vzneslo se

opět a seskupilo se na zlatožluté rohoži, jíž terassa byla ostíněna, v malebný obrázek. Spadlo teprve, když fakir odešel.

Před odchodem uspořádal fakir Jacolliotovi dle daného slibu ještě dvě seance, jednu ve dne a druhou v noci při plném osvětlení. Přinesl si v sáčku přejemný písek, vysypal jej a rozestřel na zemi, pečlivě jej uhladiv. Písek pokrýval plochu asi 50 cm². Nyní vyžádal si malý dřevěný proutek, jejž opatrně na písek položil. Uložil Jacolliotovi, aby psal na papír jakákoliv znamení, že proutek bude je rýti věrně po něm do písku. Jacolliot posadil se tak, aby mu fakir na papír neviděl, a jal se psáti. Ihned vztyčil se proutek a ryl do písku tah za tahem vše, co Jacolliot psal. Potom uhladil fakir písek znovu a vyzval Jacolliota, aby si myslil jakékoli slovo v řeči bohů, v sanskritu. Na otázku, proč právě v tomto jazyku, odpověděl, že duchům jest příjemnější nežli jiný, protože jest zakázán nečistým. Jacolliot myslil si slovo Purucha (božský tvůrce), a proutek vryl je správně do písku. Též celou větu Adicêtê Vaicuntam Haris. „Mohl by duch napsati 243. sloku čtvrté knihy Manu,“ tázal se Jacolliot, a násadka ihned psala: „Darmaprâ dánam purucham tapasâ hatakilvisam parâlokam nayati âcou bâsuantam kaçarininan (člověk, jehož všecky činy ku ctnosti směřují, jehož hříchy usmiřují se zbožnými činy a oběťmi, dojde nebeského pobytu, zářiti bude světlem a bude přioděn tělem vzdušným)“. Jacolliot položil ruku na zavřenou knihu, obsahující hymny z Rig-vedy a ptal se, jaké jest první slovo pátého řádku na jedenadvacáté stránce. Proutek vyryl správně: Devadatta. „Polož v duchu otázku, proutek na ni odpoví,“ vyzval fakir; Jacolliot myslil si: „Která jest naše společná matka?“ a proutek napsal „Vasundara (země).“

Nadešla 10. hodina, vedro stalo se úmorným, a hladina Gangu svítila oslnivým leskem. Jacolliot s čarodějem přešli na druhý konec terassy a uzřeli odsud kuchaře, tahajícího v zahradě vodu ze studny. Fakir vztáhl ruku směrem k němu, a lano ihned bylo přimrazeno, kuchař přese vše úsilí nemohl je posunouti. Když pak propukl v proklínání, fakir i toto mu v hrdle zarazil; kuchař namáhal se, komicky se ušklíbaje, nemohl však ani slova pronésti. Fakir spustil ruku, a kouzlo mžikem přestalo. Když odcházeli s terassy, vznesl se fakir na několik decimetrů od země a setrval ve vzduchu 8 minut. Na otázku Jacolliotovu, má-li moc stoupati do libovolné výše, odpověděl s emphasí: „Ó, fakir mohl by se vznésti až do oblak.“ K další otázce, jak této schopnosti nabyl, řekl: „Modlitbami a rozjímáním uvedl jsem se v trvalé spojení s pitrii, s nebe sestupuje ke mně velký duch.“

Jacolliot tázal se fakira, dovede-li také nadpřirozeně urychlovati vzrůst rostlin, čemuž tento přisvědčil. „A dovolíš, abych sám ti opatřil hlínu, nádobu a semeno?“ „Nádobu a semeno ano, hlína však musí býti vzata z hnízda termitů.“ Přinesli potřebné, a hlínu, která slinami hmyzu byla slepena a jako stará malta utvrdlá, utřeli mezi dvěma kameny. Fakir, mumlající bez ustání své mentramy, naplnil květináč hlinou, již byl silně navlhčil, vsadil do ní semeno, zatkl k němu svou kouzelnou hůlku, a přikryl vše muselinovou záclonou, která visela kolem lůžka na ochranu před moskity. Semeno bylo melounové, jež potřebuje dlouho

k vzklíčení, a Jacolliot poznamenal si je nářezem. „Za krátko spáti budu spánkem duchů,“ řekl potom fakir, „přísahej, že za mého spánku nedotkneš se ani mne ani květináče.“ Když mu to bylo slíbeno, skrčil se na zemi vedle květináče, natáhl nad něj vodorovně obě ruce a upadl v naprostou ztrnulost. V tomto postavení setrval bez jediného záchvěvu celé dvě hodiny. Hnědým a lesklým, skoro zcela nahým tělem svým podobal se bronzové soše, oči byly do kořán otevřeny a zíraly ztrnule před sebe. Jacolliot nemohl skoro snésti výrazu těchto zpola uhaslých očí; z napjatého pozorování jímala jej lehká závrať, a okolí i s fakirem tančilo mu již před očima, když se tento probudil. Probudiv a vzpamatovav se, pokynul Jacolliotovi, odsunul muselinovou záclonu a ukázal s pýchou na rostlinku, asi 20 cm. vysokou, která byla z půdy vyrostla. Vyňal ji opatrně, odstranil hlínu, a Jacolliot přesvědčil se, že vyrostla opravdu ze semene, které jím bylo označeno. —

Téhož dne o 10. hodině večerní dostavil se Covindasamy k poslednímu představení. Byl úplně nahý. Zanechal v předsíni i langutu, totiž hadr, jímž býval jindy kolem beder ovinut. Kromě čarodějné hůlky nepřinesl nic. Omlouval nahotu svou tím, že šat překáží náležitému styku s duchy. Experimentovali na terasse, jež dveřmi dokořán otevřenými spojena byla s ložnicí, kdežto vchod z ložnice do domu byl uzamčen. Obě místnosti byly jasně osvětleny visutými lampami. Fakir usedl na terasse a jal se vzývati duchy. Levou ruku držel na srdci, pravicí opíral se o svou hůlku; ob čas potíral si čelo dlaní, jakoby mozku svému uvolniti chtěl. Po chvíli vyvstal v ložnici slabě svítící obláček a z něho vyrážely všemi směry mlhovité, světélkující ruce, které zase v něm se ztrácely. Později některé z rukou jaksi hmotněly, nabývajíce podoby bílých ruk lidských, any ostatní jasnějším světlem zářily. Jacolliot ptal se fakira, smí-li se některé ruky dotknout; sotva to však vyslovil, přiblížila se jedna a vložila se do jeho pravice. Byla malá, měkká a vlhká jako ruka mladé ženy. „Duch se dostavil,“ řekl Covindasamy, „ač vidíš jen ruku jeho, jest zde. Chceš-li, promluv s ním.“ Jacolliot žádal ducha o nějakou památku. Ruka vyvinula se mu z dlaně, snesla se ku kytici, stojící na stole, ulomila růžové poupě a hodila mu je k nohoum. Na to zmizela. Dvě hodiny trvala produkce s rukami, a dály se při ní věci podivuhodné. Ruce hladily tvář Jacolliotovu a ovívaly jej vějířem; spouštěly pravé deště květů na podlahu a kreslily do vzduchu různé ohnivé značky, písmeny, věty, při čemž zelenavé blesky šlehaly světnicí a terassou. Poznenáhla zhmotněly všecky, bylo jich 16 na počet, a zhmotněvše, rozplývaly se, mizely. Poslední z nich podala Jacolliotovi věnec, uvitý z vonných imortelek, jichž Indové s oblibou užívají při svých náboženských ceremoniích.

V ložnici stála pánev s uhlím a měděný talíř s vonným prachem, jejž v Indii spalují, aby parfumovali světnice. Fakir vznítil uhlí a zabral se znovu do svého zaklínání. Za krátko utvořil se nový oblak vedle pánve, a z oblaku tohoto vyhranila se podoba klečícího starého bráhmína, jehož ruce jako při obětování nad hlavou byly sepjaty a jehož rty pohybovaly se jako v modlitbě. Po chvíli nasypal bráhmín vonného prachu na uhlí, a světnice naplnila se mžikem hustým, omamným dýmem.

Když se dým rozešel, spatřil Jacolliot bráhmína přímo před sebou. Podával mu ruku. Byla sice na kost vyhublá a tvrdá, ale při tom teplá a vlhká. „Jsi duch člověka?“ tázal se Jacolliot, a na prsou zjevu ihned zazářilo slůvko: Am (ano). „Zanecháš mi nějaké znamení?“ a zjev roztrhl svůj pás, ze tří bavlněných šňůr spletený, vložil mu jej do ruky a zmizel v podlaze. Zjevil se ještě duch chrámového hudce, a sezení se skončilo. Covindasamy byl zbrocen potem a zdál se býti krajně vysílen. „Děkuji ti,“ pravil Jacolliot. „Kéž ten, který spojuje v sobě tři tajůplné mohutnosti, provodí tě do rozkošné země jižní, a kéž bys shledal, že za tvé nepřítomnosti radost a štěstí v chatrči tvé bydlily.“ Fakir odpověděl slohem ještě vzletnějším, přijal dar, neprohlížeje ho a neděkuje zaň, řekl melancholicky poslední svůj „salam“ a odešel.

Po čtyřech letech navštívil Jacolliot podzemní chrám v Karli; zde setkal se opět s fakirem trivanderamským. Byl spíše podoben mrtvole nežli živému člověku, a také duch jeho zahalen byl tmou. Předčasný marasmus a zblbění jest prý údělem všech indických medií.

Professor H. Kellar vypravuje: Za pobytu svého v Indii byl jsem přítomen veřejnému představení, pořádanému na počest prince Valesského na Velkém náměstí kalkuttském. Povýšené estrády a balkony okolních domů naplněny byly vznešenými Indy. Skvostná hedvábná roucha ladných živých barev a báječné klenoty, jimiž ozdobeny byly paní indické (begumy), oslňovaly svou nádherou. Na vyhrazené místo předstoupil starý fakir a, pokloniv se před princem, vyňal tři krátké meče, jichž hroty, jak později jsem se přesvědčil, ostře byly nabroušeny, a upevnil je v zemi tak, že strměly asi na dva střevíce do výše, majíce hroty vzhůru obráceny. Na to předstoupil druhý fakir, mladý, štíhlý a bledý, s černým vousem, upraveným po hindustansku, a položil se k povelu staršího na zem. Nohy měl natažené a pevně semknuté, paže přitažené k tělu. Starý fakir učinil několik hypnotických pohybů rukama, a tělo mladého ztrnulo a pozbylo života. Potom dostavil se ještě třetí fakir, a spolu se starým položili tělo hypnotisovaného na hroty mečů tak, že o jeden opíral se vaz, o druhý záda, o třetí kříž, kdežto nohy trčely do vzduchu, jakoby ze dřeva byly udělány. Tělo leželo bez pohnutí v úplné rovnováze. Po chvíli chopil se starý fakir dýky, odhrabal jí zem kolem prvního meče, a odstranil tento opatrně, aniž sebou tělo pohnulo. Totéž učinil s druhým a třetím; a nyní leželo — ne, vznášelo se — tělo vodorovně ve vzduchu, v plném denním světle, před očima tisíců diváků, beze vší podpory. Fakir rozhlédl se vítězoslavně po obecenstvu, jež propuklo v hlučnou pochvalu. Potom položil hypnotisovaného pomocí soudruha svého na zem a vzbudil jej.

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.
Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.
V PRAZE 1903.

V MINULÉM MĚSÍCI SLAVENY
PADESÁTÉ NAROZENINY

JAROSLAVA VRCHLICKÉHO.

ČTENÁŘOVÉ KVĚTŮ MISTRA ZNAJÍ; BYLO BY TEDY ZBYTNO MLUVITI JIM O NĚM A O VELKOLEPÝCH VÝTVORECH UŠLECHTILÉ JEHO DUŠE. KOMMENTÁŘEM ÚČINNOST POESIE NELZE ZVÝŠITI; KDO BÁSNÍKA CHCE OCENIT A KDO KOŘISTITI CHCE Z TVŮRČÍ JEHO SÍLY, MUSÍ ZA NÍM DO JEHO KRÁLOVSTVÍ. A BÁSNÍKOVÝM KRÁLOVSTVÍM, JEHO SLÁVOU, JEHO SETBOU ZLATOU JSOU JEHO KNIHY.

ČÍST, ČÍST, ČÍST!

ALFRED LORD TENNYSON:

Sen dne.

Přeložil Jaroslav Vrchlický.

I.

PROLOG.

Dvě, lady Floro, slovíčka:
Jak prchla luzná chvilka jen,
co sametová na líčka
a víčka lehký pad vám sen.
K balkonu mříži skloněnou
já spící zřel vás, rozmar tich
spěl myslí mou, co zlacenou
táh parou úpal po lesích.
Tu já snil též, — až naposled
mou myslí odlesk báje táh,
ji ve volnou jsem formu splet,
ji dávám, jak jsem zřel ji v snách.
A v sluch když libě padne vám,
co viděl jsem v snu přeletu,
svůj vyšívací vemte rám,
nach tkajíc zlatých do květů.
Chci vyprávět! Jen zrakem svým
můj nesledujte přísně ret —
na místě svém by nebyl rým,
a výraz pravý prch by hned.

—

II.

SPÍCÍ PALÁC.

S osením, snopy pestrý rok
se šťastnou plání vesel táh,
zde v listech leží mízy tok
a utkvělá krev ve žilách.
Stín hravý, vánků družný let
mdlým šepotem se z lučin nes,
jak echy svými hlučný svět
by v duchů zakletý sbor kles.

Dech vůně tihne řadou vás
po terasu, jenž trávy pln,
fontanu trysk se vrací v ráz
do hlubin jezerních svých vln.
Zde splihle s věží prapor splývá, —
žár sváteční zhas v krbech jat,
páv z loubí laurů hlavou kývá
a papoušek skrz zlatý drát.

Jiřička vejce zahřívá,
v ní i v nich vázne žití ruch;
na střeše holub spočívá
i římse, zvuk nezvlní vzduch.
Ni muška nezabzučí, sál
se zdá být pouhou malbou jen,
kde s rámců mnohý starý král
zří v četných spáčů dlouhý sen.

Tam číšník sedí, — na klínu
má láhev půl jen dopitou,
tam kuchař strojí hostinu
a s kytkou polo uvitou
jde komorná, ji páže stih,
ret její hovořit jen práh'
a jeho líbat v jeden mih —
vše strnulo v jich líček nach.

Až slunce šlehne za sto let
v tu síň a v oknech zaplá žeh,
v tabulce malby vzhoří v květ
a v oheň víno v pohárech,
v rytířů spících padne dav,
jež spánek tam, tu v kruhu spjal,
na krále korunu i háv —
ó, byl to joviální král!

Kol zatím bují keř a keř,
to z dálky zdá se malý les,
hloh, střemcha, dříšťal, svlačec, šeř
tu révy, hroznů rudá směs,
co splítá se tu v objetí,
se plazí, kapraď, stvol a mech,
nad tím lze s těží viděti
hrot věže nad cimbuřím střech.

Kdy uprchne těch sto let jen?
Zda myšlenka vzplá, zda vzplá čas?
Nového žití nový den
kdy v samotu snů vpadne zas?
Jak od věku to dříme již,
zde zůstává vše v místě svém.
Trud, Naděj, Rozkoš, Bolu tíž
ať s Princem Z pohádky jdou sem!

III.

SPÍCÍ KRÁSKA.

Rok po roku jde zas a zas,
dlí na lůžku svém, padlý sníh,
na pokrývky nach černý vlas
jí padá v proudech, v prstencích
přes formy její blýsknavý,
jej řetěz perel drží jen,
svit měkký, teplý, dřímavý
na vlasu tkví a nezčeřen.

Přikrývka směsí tkaná hvězd
se přimkla k údům, rýsujíc
tvar něžný jich, páž zjevná jest,
jak do tmavých se boří kštic,
z jichž stínů velký démant plá,
na náramku dlí jeho blesk,
že krása jistě půjčila
zde tichu lásku, dnu svůj lesk.

Spí. — Oddech její neslyšán
jest v dálné síni hodovní,
vlas její vonný, nezčechrán
na zakletém jí srdci sní.

Spí. — V zlatou třáseň podušek
prst její vbořen, lehká tíž,
spí, ale nesní, ty bys řek,
tvar plný jme tu plná tiš.

—

IV.

PŘÍCHOD.

Co vzácné ceny v světě všem,
jen hledajícím padne v zor,
spojíť se láska s osudem,
když zjevit má se krásy vzor;
hle, z dálných končin sem jde blíž,
plášť jeho zahnul o skal bok, —
Princ, oko blýská plesem již, —
a lehký má jak liška krok.

Těch mrtvol kolem, kostí stoh,
již marně v zápas šli tu dřív,
je oplítá svým trním hloh,
neb v objetí tlí bujných niv,
zde leží němí v klínu trav,
a hlavou jde mu na konec —
v při velké padli, byl jich dav,
leč jediný tu vyhrál přec.

I jde, sám neví, co zří tam,
houšť mečem dělí, vstoupí dál:
tvář zažehne mu v nach a plam,
on tuší — blízko ideal!
Neb kouzlo divné se všech stran
jej spoutalo v svou předtuchu,
šept luzný cestou z hudby stkán
zněl slibu slovy do vzduchu.

Vždy užší stezka, v srdci zní
mu hudby kouzedlné ton,
ta láká jej, jak jde a sní
a do ložnice vstoupil on.
Tu srdce skřivan, ples a jas,
i klekne ku polibku, řka:
„Ó, je-li tmavý tak tvůj vlas,
jak teprv oko, lásko má!“

—

V.

PROBUZENÍ.

Hmat! — Polibek! — A ten tam čár.
Psů štěkot a kohoutí zvuk
a kroků šum a hlasů svár
a dveří hluk a hodin tluk;
a světlo padá v celý dům, —
dech jara táhne parkánem,
a v sále — jaký hlomoz, šum,
stop šedesát trysk vodojem.

Houšť v tříšti, prápor zavlál v mžik
a číšník pil, a kuchař jed,
páv roztáh se, papoušek křik,
žár šleh, jiřička tryskla v let,
svůj páže s dívkou začal spor,
v paláci ruch a shon a chvat,
proud žití, jenž stuh v ticha svor,
se rozvířil jak vodopád.

A naposled se vzbudil král
a v křesle svém se vztyčil v ráz
a zív, zrak protřel a pak prál:
„Toť královský vous, sper to ďas!
Nás dlouho, lordi, poutal sen,
až vous v klín narostl mi, v spěch!“
Však lordi přísahali: Jen
to krátký spánek po hodech!

Král dále dí: „Jsem divně zmdlen
a cítím úbytek všech sil,
však zákon buď mi předložen,
o kterém včera hovor byl.“
Však hrdý kancléř na váhách
řeč obrátil, cos dvorně děl
a prsty v zlatý řetěz sáh
a s úsměvem dál přes to šel.

VI.

ODCHOD.

V miláčka loktech spočívá,
on objímá ji pevně kol,

v svět nový cvalem nezmdlívá
ji unášet přes vrch i dol.
Přes dol a vrch a stále v cval,
až pahorků kde rděl se nach,
až tichounce den umíral,
šla princezna s ním v sladkých snách.

— „Sto ještě let bych chtěla spat,
by ten mne zbudil polibek!“
„Ó, věčně bdi!“ zpět slyší lkát,
„že tak to přišlo, jaký vděk!“
Zlatými tihla zářemi
tak mnohá hvězda kol hlav jich,
co zlatými šer mřížemi
ve zory purpur zvolna jih'.

„Vy spící oči v dlouhých snech!“
„Ó, sladký sne, jaks zmizl hned!“
„Ó, polibku, sen prchl v spěch,
smrt před tebou se dala v let.“
Ve různých mráčků beráncích
rostoucí luny člun se skvěl,
a v mnohých tonech růžových
šer v tmavé noci tiše mřel.

„Sto, pravíš, let? To pravda, slyš,
kam se mnou jdeš, ó, pověz, kam?“
— „V hrad otce tvého, jeho říš,
pojď, větší zázrak čeká tam!“
A doly, vrchy, dále jen,
až purpurných kde vršků hřbet,
ujíždí za ním v noc i den
a napořád v kýs dálný svět.

—

VII.

MORÁLKA.

Ctná lady Floro, zde můj zpěv!
Ký smysl, vy se ptáte, v něm?
Zrcadlo vaše to vám zjev,
jak s krásy je to symbolem.
Ó, neptejte se květů luk,
těch planých květů, k čemu jsou?
Nač soudit chcete růže puk,
naň s jakou chcete morálkou?

Kdo polem tu a nivou jdeš,
svůj vlastní uč se hledat soud,
sled taje vždycky nalezneš,
květ s listím dá jej uhodnout.
Jest v umění i přírodě
taj nejeden a dobře skryt,
kdo hledá, vděčí náhodě,
mně bližší výklad ušetřit.

—

VIII.

VĚNOVÁNÍ.

Vrtíte hlavou? Smyslu žen
ten volný způsob není vhod?
Zda strašné nebylo by jen
spat s druhy všemi o závod?
A s každým svazkem, jenž nám dráh',
z cest lidských mlčky zmizet v ráz,
v stu letech zbuditi se v snách,
svět spatřit a pak usnout zas?
Rok mnohý válek prospat zlých,
se zbudit, věd když v květu čest,
taj nejeden jich kdy se stih'
i dráha jako síla hvězd;
v lesk dávno zašlých časů zřít
na poesie luzný květ,
na republik vzrůst, síly štít,
v spojenců vzruch a jarý vzlet;
ve titanských sil rašení
v tak různých časech, dobách být,
že s pravěkem zde sloučení
tam v jitro časů můžem zřít?

Tak snícím co dál prchal sen
v proměnách nových řadou let,
věk veselý prch' nejeden
a nám v plen jeho tresť i květ.

A přec, jen volba mojí být!
tak očí vašich velí vděk, —
vy první zříte v denní svit,
by zrak váš stih můj polibek!
Tož mám-li pravdu, křivdu snad,
svůj výklad říci nechcete,
mou morálku jen chcete znát,

dám rád ji, zde ji vezměte!
Zda pravdu mám, či lež zda dím,
můj v nejistotě tápe duch,
by k jádru pronik zpěvem tím,
k vám zpět jej žene tužeb ruch.
Kde pravdivější obraz vzít?
Ó, krásná hlavo s kučer hrou
a polibek, jejž směl jsem pít,
v svět krasší bude předehrou.

Neb od času, co Adam pad
své Evě milující v klín,
co zpěvem ptáků odevšad
a květy zvlněn Ráje stín,
kde jasnější zrak, ty jak máš,
kde vlní se ret svůdností
čist, dvoji poupě, rci, kde znáš,
dum dívčích v také plnosti?
Zde taký půvab ukryt byl,
bez snění halil mi jej sen,
polibek, věř, jej nevzbudil,
tvůj zrak i sluch jímž nezměněn:
Ten zlomen čár, buď ženou mou,
neb právo, jež jde s jménem tím,
morálku žití značí tvou
a mně jest blahem nejvyšším.

IX.

EPILOG.

Tak Lady, Floro, zde můj zpěv,
a jasný-li taj jeho vám,
jen zrcadlu šept váš ho zjev:
„Ký div, že krásná se mu zdám!"
Ký div anebo šílenství,
že pro vás němá tato báj,
jak rájka těžká jen se chví,
však doletěti nemuž' v Ráj.
Jak stará vlečka se vám zjev,
již Amor nese s úsměvem,
zde s pravdou šprým — ten vemte zpěv,
je váš, jej pro vás básnil jsem.

JOSEF LAICHTER:

Na přechodu.

Román.

(Pokračování.)

XXV.

Osmnáct dní strávila Sláva na lodi. Za tu dobu dvakrát „Portugal“ zastavil na cestě. Poprvé ještě u evropských břehů před Lissabonem. Přijeli k přístavu za večera, z Lissabonu, zaplaveného září světel, zaléhalo k nim čepobití a hlasy zvonů. Přenocovali před městem. Sláva ráno dokončila rozepsaný dopis Julii, a pošta odvezla jej na pevninu.

Podruhé — asi o pět dní později — stanuli před Dakarem za časného jitra. Když Sláva se probudila a vyhlédla oknem kajuty, k svému údivu spatřila po několika dnech plavby na širém moři po celém obzoru zemi — táhlé pobřeží africké. U přístavu rozkládala se kolonie francouzská, za kolonií nedohledné háje palmové, a veškera půda vyznačovala se nápadnou červení, od níž živě odrážely se veliké, bílé domy i bujná zeleň stromoví. Sláva vyšla na palubu. Tu viděla „Portugal“, obklopený kocábkami, na kterých seděli černoši, přivezší zásoby ovoce a ryb z Dakaru. Obecenstvo házelo jim z paluby peníze, a černoši neúnavně skákali z loděk do moře, lovíce padající mince.

U Dakaru zdrželi se do poledne, načež loď vydala se opět na širé moře. Za několik dní minuli rovník a to již brasilské břehy měli blíž než Evropu.

Ještě tak týden strávili na vodách, když jednoho rána bylo hlášeno, že země je nedaleko. Na lodi zavládlo vzrušení, do Slávy, kterou pobyt na moři počal již unavovat, vjel nový život. Dychtivě vyhlížela s paluby, ale marně, neboť moře zahalovala nepronikmutelná mlha.

Od té chvíle kapitán neopouštěl můstku lodního. Dvakrát bylo nutno zastaviti, a jen s největší obezřelostí postupovalo se kolem nebezpečných skalisk a středem malých pobřežních ostrovů. Teprve k polední rozhořelo se v mlze slunce jako obrovská ohnivá koule bez světla a bez tepla. Tu husté závoje mlhy počaly se trhat, slunce nabývalo

jasu, zamodralo se nebe, a překvapeným zrakům jako krásná báje zjevila se země nového světa s malebnými vrchy pobřežními. Vzduch byl citelně chladný — mělať Brasilie právě svou dobu zimy — ale nasycený tropickou vůní a svěžestí. Sláva, stojící na palubě, z hluboka dýchala. Na pobřežních plantážích dalekohledem spatřovala pracující, bíle oděné postavy černochů.

Brzy pak loď zastavila u tak zvaného Velkého ostrova, u něhož karanténa zdržela je půldruhého dne. Teprve pozítří časně z rána hnul se „Portugal" dál k Riu.

Toho dne Sláva si přivstala a vyšla na palubu, aby se pokochala pohledem na přístav, o jehož velkoleposti mnoho před tím od spolucestujících slyšela.

Bylo krásné jitro, sluneční paprsky celovaly hladinu moře, laškujíce po jeho vlnkách, třpytných a jásavých v radosti probuzeného dne. Sláva seděla v plátěné židli, oči její upíraly se k dvěma romantickým tvrzím, uzavírajícím vjezd do přístavu. Až když loď plnou parou proplula těmito tvrzemi, rozevřel se jí výhled na záliv, na Rio a pozadí města. Zakotvené obrovské lodi, pestré domy, kolem přístavu malebně rozložené, střechy a věže, zalité plnou, ohnivou září jižního slunce, krásné villy, vykukující z půvabných, terassovitých zahrad, skupiny modravých hor, zvedajících se v několika pásmech k nebi nad Riem, a vzduch, v němž hlásilo se tropické podnebí blízké země, to vše bylo pro ni znamením, že vstupuje do světa skutečně nového. Byla hluboce dojata.

Kapitán zatím na hlídce komandoval: „Stopez, stopez!", loď počínala se kolébat, do moře vhodili kotvu, kterou „Portugal" ještě chvíli vlekl za sebou, až posléze tiše stanul. Paluba rychle se oživovala, vše chystalo se k vystoupení.

Za hodinu přijela pro rodinu Ribeirovu k parníku šalupa s mnohými příbuznými. Sláva byla svědkem vřelého objímání a vítání, pozorovala, jak zavazadla a kufry se skládají, a konečně seděla v středu ostatních v šalupě, upírajíc oči k městu, na jehož jednotlivé zvláštnosti upozorňoval ji hrabě Figueira. Rio, z povzdálí tak krásné, sklamalo ji však při vstupu svou špínou a zapáchajícím vzduchem. Když jeli do villové čtvrti křivolakými ulicemi, plnými bláta a nečistoty, nevěděla, kam dřív obrátit oči. Všude hřmot a hluk, kolem mihaly se tváře všech možných barev: bílé, žluté, hnědé, černé, popelavé, tvary a typy různých raç a národů a k tomu nevídané ústroje, malebné a fantastické. Povozy, v nichž jeli, stále byly nuceny vyhýbat se tramwajím, taženým trojspřežím mezků.

Ale náhle jako zázrakem nečisté Rio kamsi zmizelo, a octli se v nádherné ulici s nekonečným stromořadím k nebi pnoucích se palem.

XXVI.

Ovšem dojem Slávin z Ria byl jen zběžný, neboť v noci vsedli do vlaku, který s veškerým příbuzenstvem odvážel je na fazendu viscondessy de Ubá. Za jitra octli se ve vzdálené stanici, z níž ještě mnoho hodin jeli na dvoukolových vysokých povozech středem oranžových hájů, kávových plantáží a nedohledných prerií.

Ta jízda byla Slávě nezapomenutelnou. Vše bylo jí tu nové: stromy, osypané žlutými pomeranči, nekonečná rozlehlost země, takřka bez obytných stavení, kávové lesy, pustota prerií s hloučky koní a mezků, domky černochů, slepené z hlíny a trávy, stavení kolonů a konečně i ty povozy na vysokých kolech, z nichž každý tažen byl dvěma páry mezků a řízen černochem. Po čtyřech seděli na nich, vždy dva a dva obráceni zády k sobě. S větrem o závod letěly vozy krajinou pod palčivým sluncem. Jemný písek zvedal se s cest, tak že brzy pokryti byli hustou jeho vrstvou.

Fazenda, ku které před polednem dorazili, obklopena byla plantážemi a měla podobu velkého dvoukřídlého zámku s terrassou, táhnoucí se po celém průčelí. Na terrasse upraven byl park s fontánami a vodotrysky. Vystupovalo se na ni schodištěm. Tento zámek byl středem velkého panství s množstvím farmářů t. zv. kolonů. Po obou stranách fazendy stály domky pro černochy a služebnictvo, pak byla zde továrna na třtinový cukr, pila, rozsáhlé místnosti na sušení kávy, stáje a ohrady pro dobytek. Fazenda sama měla rozlehlé chodby, několik sálů, množství pokojů, v střední části kapli, zaujímající přízemí a prvé poschodí, a pod kaplí rodinnou hrobku. Hlavně překvapilo Slávu, že zde nalezla velkou knihovnu, rozestavenou po všech čtyřech stěnách jednoho ze sálů. V knihovně, jak později seznala, zastoupeny byly literatura francouzská, španělská, anglická, portugalská, italská, byli zde řečtí a římští klassikové, a nechyběl ani Tolstoj ve francouzském překladě, vše to ve vzorném uspořádání a krásné vazbě. V sále stál uprostřed billiard, kolem několik houpacích židlí a fauteuilů.

Den příjezdu prožila rodina Ribeirova ve svátečním vzrušení. Večer shromáždili se všichni k slavnostnímu společnému obědu, tančilo se při pianě a zpívalo. Na nádvoří současně uspořádali černoši dostaveníčko na oslavu příchodu své velitelky. Babička i matka Sláviných svěřenek vyšly na terrassu, a Sláva, jež brala na všem účastenství, spatřila před zámkem černé postavy, křepčící kolem ohňů za monotonního zpěvu a jednotvárné hudby, vyluzované paličkami na jakémsi nástroji, podobném bubnu. Celá oslava skončila primitivním ohňostrojem, a pozdě šlo se spat.

Sláva s podivnými dojmy ulehla poprvé za oceanem. Čarovný měsíc svítil jí do pokoje. Nemohouc vzrušením usnout, zvedla se, podepřela se o pažení okna, zadívala se ven. Okolí bylo již úplně stichlé, jen bučení skotu občas ozývalo se z ohrady. Hleděla k nebi.

„Jsem tedy skutečně na druhé polovici zeměkoule, a tam u nás mají svůj den,“ pravila si. „A co — co nyní?“ otázala se sebe samé. „Co nyní, když jsem spálila všechny mosty za sebou — — ? — — Nyní budu konat svou povinnost věrně, svědomitě, poctivě.“

Myslila to upřímně, síly dodávala si touto odpovědí pro nastávající neznámou budoucnost. Neboť když zde seděla samotna u okna, tak daleko od domova i všeho, co tvořilo její minulost, kdy přec jen i stesk navštívil její duši, pocítila skutečně potřebu a touhu hledati a nalézti něco mimo sebe, co by jí mohlo poskytnouti bezpečnou oporu v odloučenosti od oné ztroskotané minulosti. Pojednou také si řekla, že

vlastně dnes, kdy stojí na prahu nového, neznámého života, by měla přehlédnout i tuto svou minulost. „Mne posud," děla si zadumaně, „vlastně zlý osud nepronásledoval, přijímala jsem vše, jakoby se samo sebou rozumělo, byla jsem, věru, i tak samolibá, že jsem si říkala: jak si člověk ustele, tak si lehne. Všecko jsem své moudrosti přičítala. A dobrý los přece se ode mne neodvrátil."

Potřásla hlavou. Před zrakem jejím míjely minuty světlé noci. Konečně uchýlila se na lože. Ale opět, neusínajíc, řekla si:

„Takovou chovám v sobě zvláštní resignaci a čeho — vlastně —? Připadá mi pravý opak všeho, co jsem dříve myslívala. Vždy jsem si myslila, že člověk musí světa užiti, že musí ze všeho získávati, zbytečně se pro nic netrápiti. Nyní zase zdá se mi to vše pojednou malicherným. K čemu užiti? proč se netrápiti? Ano, konat své povinnosti, pozorovat svět a život, přemýšlet, zdokonalovat se — to stačí. Pro sebe mnoho nežádat a vymknout se pozornosti svého okolí co nejvíce, žíti vnějškem pro jiné, ale vnitřním životem pro sebe: tak člověk uspokojí svět a sebe zároveň, pak je harmonický, snad i šťasten. Pravím snad — poněvadž si toho úplně přec jen ještě jista nejsem."

A skončila tento prvý večer modlitbou:

„Nevyzpytatelný Bože, to je právě největší mé trápení, že v sobě viděla jsem vždy střed všeho, že já sama byla jsem si láskou a cílem, že sobě stále jen urovnávala jsem cesty životní. A zatím, jak klamné je to, jak šalebné, jak neuspokojující ten hon za sebou samým. V tobě, ve všem tvém stvoření je cíl — v harmonii všeho — věřím, chci již věřiti v tebe."

XXVII.

Sotva Sláva příštího dne z rána občerstvená, svěží, v lehounkém úboru vykročila ze svého pokoje, silně se zalekla, neboť přede dveřmi na prahu spatřila sedící, skrčenou ženskou postavu černé, vráskovité tváře a šedých, při samé kůži lebky zvlněných vlasů. Malá postava, z jejíhož obličeje svítily bílé oči, vyskočila, cosi pitvorně jala se vykládat nesrozumitelnou portugalštinou, až Sláva, vzpamatovavši se zatím, vyrozuměla, že tato černoška, jež zvala se Claudiana, je jí přidělena k posluze. Nepříjemný pocit na okamžik Slávu ovládl. Ale v nejbližších dnech přivykla Claudianě, naopak dobrosrdečnou, černou stařenku velmi si oblíbila.

V nejbližších dnech také, ba i později ještě celá řada nových a nových dojmů nalehla na Slávu.

Již dříve rozvrhla si roční učební látku na tři oddíly, vůlí paní Ribeirové bylo pak určeno, aby prozatím obírala se s dívkami po čtyři hodiny denně, dvě ráno, dvě odpůldne. Na konci každého čtvrtletí měla probrané učivo vždy přehledně zopakovat a vyzkoušet. Mimo literním předmětům učila Sláva Isabellu a Amelii též pianu, to však jen zatímně, poněvadž v Petropoli, kam rodina hodlala po vánocích trvale se uchýlit, mělo se jim dostat zvláštního učitele hudby.

Ponenáhlu byla Sláva v rodině a v cizině jako doma. Obě dívky dovedla na sebe připoutat, obě si též zamilovala. Ptala-li se však sama sebe v důvěrnosti, kterou vlastně má raději, říkávala si později, že Isabellu, ačkoli zprvu Amelie zdála se jí sympatičtější. Isabella byla jí totiž bližší, Sláva shledala v ní záhy dívku rozumově vyspělou a zajímavou. Isabella sice někdy ji trápívala, ale činila to, jak vždy tvrdila, z lásky, poněvadž prý ví, že mademoiselle ji má ráda. Tato Isabella nedala se ničím oklamat, vše podrobovala kritice. Paní Ribeirová nejednou zadívala se na ni svýma velkýma očima a s jistou bolestí pronášívala: „Ty, Isabello, nebudeš v životě nikdy šťastnou, protože chceš vidět všemu na dno."

Amelie byla proti Isabelle velmi dětinské a také dosti zalekané děvčátko. V sedmi letech onemocněla nebezpečnou oční nemocí, což ji pak zdrželo o dvě léta v učení. Byla také méně intelligentní a vůbec i méně snaživá než Isabella. Sláva učinila si tedy úkolem, i v ní vychovat zájem a snahu po učení.

Paní Ribeirová, jak Sláva záhy seznala, měla víc životních zkušeností než knižního vzdělání. Po čtyřletém manželství ztratila muže, právě když odkojovala Amelii. Tehda jednoho dne do villy v Riu přinesli jí zprávu, že choť její na ulici nebezpečně onemocněl. Okamžitě jela do lékárny, do které jej dopravili, a tu nalezla již chladnou mrtvolu. Při přestupování z tramwaje dostal se pan Ribeiro mezi dva vozy a byl v pravém smyslu rozdrcen. Tak dvaadvacítiletá paní v nejkrásnějším věku octla se v životě sama s třemi dětmi. Nepostrádajíc však nikterak materielních prostředků, snažila se poskytnout dítkám co možná pečlivého vychování, a proto, když dospívaly, uchýlila se s nimi do Evropy. Byla to paní milá a vážná. Z jejích krásných očí zářilo dobré, ušlechtilé srdce, a Sláva nejednou si myslívala, když proti ní seděla: „Kéž bych já měla tu čistotu a jasnost duše, tu urovnanost povahy, kterou má paní Ribeirová! Vím, že jsem vzdělanější než ona, že o celou hlavu ji převyšuji, ale co mně to platno, když při všem tom bývám v sobě rozházená, když často nevím, k čemu spěju, když, zkrátka, tolikrát a tolikrát jsem plna nejistoty nad sebou a nade vším! Je to ta její víra — víra, jakou i já teď snažím se mít, co činí ji takovou? Či ona byla vždy tak jasná a krásná a já vždy nesjednocená a tak již zůstanu?"

Z mužů zajímal Slávu na fazendě doktor Muritiba, bratr paní Ribeirové, muž asi pětatřicítiletý, žijící v odloučenosti od světa. Tak trochu podivín, ale velký milovník knih. Sláva zastihla jej často v bibliotéce. Jak jí Isabella sdělila, doktor Muritiba zamiloval se před léty nešťastně, román, jenž tohoto muže v očích Sláviných obestřel nádechem romantičnosti.

Mimo to seznala ještě mladšího bratra paní Ribeirové, ekonoma, žijícího s hezkou ženou Zuzanou a dvěma synky na vlastní fazendě. Při příjezdu rodiny Ribeirovy vyskytli se však i ti manželé na rodinném zámku a delší čas zde pobyli. Mladí lidé! V době sezony jezdívali do Ria, kde si předpláceli loži v divadle a navštěvovali koncerty, načež opět vracívali se na svou fazendu.

Konečně žila tu starší sestra paní Ribeirové, šedovlasá již dáma, mající dorostlé děti, a nějaká vzdálená schudlá příbuzná rodiny, vedoucí vrchní dozor v kuchyni a nad rozsáhlou domácností.

To byl tedy tak kruh, v němž Sláva nyní dlela. Jaksi patriarchalně se tu žilo na fazendě. Ke stolu pokaždé shromáždilo se celé množství osob, a přec ještě vždy zůstávalo několik příborů prázdných pro případ, že by se vyskytl host, neb nějaký cestující cizinec že by vyžadoval pohostinství.

Sláva byla spokojena v tomto novém světě, byla veselá, vždy v dobré náladě a ochotná ku svým povinnostem. Milovala všechny ty lidi, mezi nimiž tak jakoby zázrakem se octla. I krása přírody ji oblažovala. Nastávalo letní období, a nebe bez mráčků klenulo se nad zemí. Byly to překrásné říjnové večery, za kterých nemohla se nasytit kouzla tropických nocí. Ráno, když si přivstala, viděla z okna stáda dobytka, jež pasáci na mezcích vyháněli do prerií. V zahradě a při cestách vábily pomeranče, fíky, koajaby a jiné ovoce. Oko veselilo se při pohledu na stromy, stkvící se různými květy i obtěžkané plody.

Nejkrásnější bývaly vyjížďky na koni. Naučili ji jezdit, a tu záhy podnikala s ostatními výlety do pralesů. Bývala jich celá kavalkáda, zároveň obyčejně jelo předem na mezcích několik černochů, opatřených sekerami a dlouhými, břitkými noži, jimiž razili dráhu pralesem.

S utajeným dechem, v očekávání čehosi posvátného účastnila se Sláva prvně takové vyjížďky. Cesta vedla pahorkovitou krajinou, octli se v mladých kulturách kávových, pak v lesních spáleništích, až pojednou z údolí, kterým klusali jejich koně, jeden za druhým, uzounkou průrvou volně a tiše vjeli pod stinné, mohutné koruny tropických stromů, na půdu vlhkou a měkkou, na niž snad poprvé vstupovala noha lidská. Tak náhle prales pojal a uzavřel je v hlubiny svých větví, v spoušť tropických květů a lian, jako závoje visících s korun a oplétajících kmeny i větve. Tu jezdec oddělen byl od jezdce, dojem veleby a osamocení uchvacoval srdce, a ticho a chladno bylo jako pod klenbou chrámovou. Sláva domnívala se slyšet tlukot vlastního srdce. Jen koně zaržáli občas, jen rána sekery rozmachem černochovým zaduněla, a před kopyty koně skácela se vysoká, mohutná kapradina, svěží a kypící šťavnatostí svých listů. Často musili se shýbat v sedle, podjíždět kmeny, ležící napříč cesty, a koně klopýtali a klouzali. Vzduch byl chladivý, plný dřevnaté a rostlinné vůně. Stranou z houštiny vznesl se motýl s obrovskými, modrými křídly klidně a bezstarostně, jakoby vyzýval Slávu, aby si jej chytla. Usedl na list kapradiny, Sláva přiblížila se ostražitě na koni, sňala jej rukou, dívala se chvíli a opět udělila mu svobodu.

Tu v té velebě přírody cítila se sloučena se vší její krásou, tak jakoby za celý svůj život poprvé ocitala se v nějakém, Bohem přímo jí darovaném domově.

Za teplých, čarovných nocí objevilo se jí někdy na obzoru krvavě zbarvené nebe, a příštího dne všichni jeli se podívat na spálený prales nebo popelem pokrytou prerii.

To byly pro ni nové zjevy, nový, cizí, zcela jiný svět.

XXVIII.

A přece po nějakém čase — a to právě již v říjnu — ve vší té kráse a novosti života pociťovala jistou stísněnost. Dojmy bývaly již méně silnými, opětovaly se, a Sláva jala se myšlenkami zalétati do Evropy. Ne že by se jí stýskalo, ale k celosti žití počínala čehosi postrádat. Nestačilo jí v prázdných chvílích za přibývajícího vedra kolébat se na houpacích židlích a pospávat, jak viděla u všech kolem sebe. Ovšem, měla tady svou zásobu knih, v které mohla se ponořit, i knihovna fazendy, v níž nalezla také celou řadu ročníků „Revue des deux mondes“ a jiných revuí, stála jí k výběru. Ale ani knihy, byť sebe víc se k nim obracela, nebyly tím, co Slávu mohlo plně uspokojit. Alespoň ne tyto knihy.

Někdy s hrůzou náhle — zvlášť osaměla-li — zadívala se před sebe, bolestně ptala se v duchu, co to učinila, kde se to octla, kde to žije vlastně? „O zkoušku jsem se připravila, do Anglie jsem chtěla, zcela jiné plány jsem chovala a všechno, všechno jsem zvrátila — — celý život snad jsem si zkazila.“

V takových okamžicích zdávalo se jí nemožným, stráviti v Brasilii celé tři roky, a konati jen resignovaně svoji povinnost, jak při příjezdu si umiňovala, paní Ribeirová, dívky připadaly jí cizími, všechno bylo jí protivné — „zakoupili mne, zaprodala jsem se jim, a teď není vyváznutí!“ Sedala smutna. Ale tato nálada na štěstí bývala chvilkovou, mizela jako rozplývající se, dusivá mlha, oči prozíraly a prozařovaly, a milým, útulným bylo jí opět okolí rodinné, ten trochu nudný, patriarchalní život na fazendě, milou byla paní Ribeirová, Isabella i Amelie, krásnou a milou příroda kolem.

Čeho Sláva hlavně počínala postrádat, byl vlastně živější styk s domovem. Tam v daleku za mořem nalézala se nevelká země, v zemi té žil národ, mající svou zvláštní kulturu, svou zvláštní literaturu, své steré zvláštní zájmy a otázky, národ, jehož částečkou byla ona, a údery jehož tepny úzce souvisely s její bytostí. A tu ona, část tohoto národa, připadala si v daleku jako odtržený atom, pozbývající vědomí a souvislosti s celkovým životem. Přes ty různé pomíjející krise stesku pociťovala, že může žít zde, že může tělem být v Brasilii a volně i třeba radostně dýchat vzduch ciziny, ale má-li žít opravdově, že musí žít i duševním životem domova, dýchat i tam ten jiný, vzdálený vzduch český. Arciť dopisovala si se sestrou Julií, s některými přítelkyněmi, ale každý dopis konal cestu za moře téměř plný měsíc, a výměna listů byla tudíž velmi řídkou a nedostatečnou. Konečně dopisy samy o sobě, byť i obšírné a zajímavé, nemohly jí nahradit všeho toho, co představovalo život celého národa.

Této mezeře ve svém žití za každou cenu Sláva chtěla a musila tedy odpomoci. Musila si sprostředkovat most mezi Brasilií a Čechami, a mostem tím, jak viděla, nejjistěji a vlastně jediné bylo schopno stát se slovo tisku, knih, časopisů a hudebnin, vše to, čím i vzdáleným a cizokrajným bytostem alespoň částečně dá se sdělit podstata a jádro

jiného kulturního světa. A tak, uvažujíc a trápíc se touto touhou, ptala se konečně, nemá-li již dosti peněžních prostředků, aby celou hádanku rozluštila pouhým dopisem, jímž objedná si z Prahy českého vzduchu a českého života, co jen srdci libo.

I učinila, jak si usmyslila, těšíc se, že tímto způsobem upraví si okénko, kterým přes moře bude stále nahlížet do své vlasti.

V té naději žila pak po celé dva měsíce, než došla jí zásilka objednané literatury. Zatím ponořila se do četby knih, jež přivezla si z Paříže. V knihovně fazendy objevila také Micheletovu knihu „La femme". Pročetla si tento spis, jenž uvedl ji na různé myšlenky o ženě. Myšlenky ty si zaznamenala a tak dostala se k literárním pokusům, jakými obírávala se někdy před tím již v Čechách. Nejraději večer, kdy nerušeně směla uchýlit se do svého pokoje, zabořila se v kruh nejvlastnějšího myšlení a psávala. Ve volném úboru sedávala při otevřeném okně, vlahý a silný vzduch vál na ni dovnitř. Chvílemi zadumána dívala se k nočnímu nebi, jež bylo zde krásnější než v Čechách, k hvězdám, jež vyzařovaly zde víc světla na svět pozemský.

XXIX.

Počátkem prosince nemohla se již dočekati objednaných knih. Zase padala na ni nuda, stesk své sítě kolem ní rozestíral.

Na Prahu myslila. Vzpomínala, jak je tam nyní na ulicích za dnů podzimních, jak oživují třídy a ulice za časně nadcházejících večerů. Plynové lampy hoří na trotoirech, davy proudí, v ozářených krámech tísní se kupující, výkladní skříně jsou plny dárků, určených k blížícím se svátkům. Ó, jen jednou moci — přála si u sebe — nadýchat se toho večerního pražského vzduchu, jen jednou moci se nadýchat třeba i té mlhy, jíž prozařují svítilny jako bludičky! Ta Ferdinandská, ty Příkopy, to Václavské náměstí — obchody, před nimiž občas se zastavovala! Viděla se, jak svěže, pružně prodírá se promenujícími zástupy, ruce v rukávníku a ovívána chladným vzduchem. Tu chvátá do divadla na břeh Vltavy, dychtivě hledá sedadlo. A když tak nyní vzpomíná, vidí v duchu všechny ty různé, české tváře, jež tam vídala, postavy, deroucí se postranními vchody do parterru, dívky, jež v loni byly dívkami a letos snad již dívčí ústroj zaměnily za ústroj mladých žen? Obraz za obrazem letí duchem jejím, hlediště divadla vystřídává veliký sál Rudolfina, jím rozlévají se zvuky orkestru. Ba, kde nyní jaký populární koncert, kde jen trochu uměleckého osvěžení v jednotvárném koloběhu krásného, ale přec jen nudného života!

Právě den před tím, než obdržela toužebně očekávané knihy, pohroužila se takto v minulost a myslila si, že by nynější svůj život hned dala za několik lonských večerů. Tehda horečně připravovala se ke zkoušce, nad učebnicemi sedávala ve svém malém pokoji v Ostrovní ulici. Tam bývalo teplo, v kamnech se topilo, odhodila zimní kabátec, vrhla se na svoji večeři, koupenou často v uzenářském krámě. Pak čaj

si vařila — — a teď ještě, po roce, jakoby cítila jeho vůni, jakoby vdechovala lehounkou páru, vystupující z naplněného koflíku.

Ale při takovém tesknění bylo jí docela jasno, že je nesmyslné, oddává-li se vzpomínkám. „Teď želíš minulosti — — a za několik let snad budeš opět tesknit, jak bývalo zde, v té Brasilii!“ říkávala si. „Co jsi to za nevděčného tvora? Ne, nechci té sentimentálnosti!“

Skutečně sentimentálnost nebyla v ní příznačnou vlastností, takové vzpomínky a stesky byly jen chvilkové, náladové, a vedle Isabelly a Amelie hned zapomínala na minulost. A na procházkách, když tryskem ujížděla na koni, cele poddávala se dojmům přítomnosti. Jí právě bylo třeba mnoha dojmů a nových a nových, silnějšího duševního rozpjetí, horečnější činnosti — — —.

Tu konečně došly jí časopisy, knihy i hudebniny. Bylo to krátce před vánočními svátky. Ruce se jí chvěly, když stříhala motouz na velkém balíku, když chvatně trhala silný lepenkový papír a když na stole objevila se zásoba sešitů všech možných barev s nadpisy, mluvícími její mateřskou řečí. Brala sešit za sešitem, knihu za knihou, prohlížela, nahlížela dovnitř, nevědouc, čeho dřív se chopiti.

Při večeři byla nepokojnou, a poněvadž všichni věděli, že obdržela knihy z domova, pochopili ji, a doktor Muritiba pronesl:

„Dnešního večera přál bych si být na vašem místě, slečno. Budou to asi milé okamžiky, které strávíte, to dovedu si představit.“

I odebrala se hned po jídle do svého pokoje. Odložila denní toiletu, žádostivě vrhla se na poklady, jež jí čekaly. Nyní opravdově byla v Čechách, prožila silnou illusi domova. Literární poměry, boje stran a zejména zápasy mladého světa se starým, politika a její víření, spolkové záležitosti, snahy ženské, poměry hudební a divadelní a mnoho jiného ozývalo se z listů různých směrů a různých tendencí. Byly to jen úryvky a útržky, kterých se jí tu dostávalo z českého života, ale útržky ty jeden ke druhému podávaly obraz zajímavý i dosti celistvý.

Sláva četla a četla, a na nebi intensivně zářící hvězdy pozbývaly světla, obloha bledla, a bylo jitro, když posléze počala pomýšlet na spánek.

XXX.

Byla šťastna. Nyní věděla, že nebude již zde v Brasilii ničeho postrádat, že život její získá žádoucí plnosti. Ukládajíc v pokoji do skříně knihy, jež obdržela, znovu listovala v jedné za druhou a div neslzela nadšením. A kus českého domova na ni zavälo se vším jeho půvabem i s jeho dojmy, když, usednuvši k pianu, zahrála z Dvořákových „Poetických nálad“, jež byly jí zaslány s knihami. Za dva dni došly jí ještě denní listy, a ty potom udržovaly ji v stálém, byť ne zcela pravidelném styku s vlastí za mořem.

K časopisům a ke knihám vracívala se od toho dne za všech chvil poklidu. Kde jaká událost z českého života ji zajímala, vyvolávajíc v mysli její živé představy a mnohé otázky o vzdálené vlasti. Bylať jí po několik měsíců odcizena, celý ten svět bývalého domova jakoby

byl pro ni ztracen, až teď náhle vynořil se zase s kouzlem a nimbem rodného ovzduší. Mnohdy jí připadalo, jakoby octla se v samém středu Prahy, neboť ty denní kroniky, divadelní zprávy, koncerty, schůze, to vše přes velikou vzdálenost bylo blízké a udržovalo ji v důvěrném styku s minulostí. Za doby, kdy připravovávala se v Praze ke zkoušce, brala tam živou účast na veřejných snahách, činně i zasahujíc aneb alespoň vřelým zájmem se účastníc všeho, co jakkoli souviselo s emancipačním hnutím žen. Horlivě plula spolkovým životem a ještě nedlouho před odjezdem z Čech pomáhala zakládat „Damský kruh", pensionat, poskytující útulek dívkám a ženám, hledajícím v středu velkoměstského života společného přístřeší. A jak ráda a s jakou dychtivostí sbírala tedy nyní tu a tam roztroušené zprávy o všem tom i o Národopisné výstavě, k níž konaly se přípravy!

Ale i nemilé zvěsti přinesly jí časopisy. Tak o Damském kruhu, jenž dle jejích snů měl se stát jednou střediskem nových myšlenek a nových snah, obrozujících české hnutí ženské, dočetla se posměšné satiry, v níž tento spolek vyličován byl jako nadějné sídlo kávových společností a bohatý zdroj damských klepů. Rozhorlila se. Usedla a v prvém dojmu napsala a odeslala redakci listu dopis, v němž ostře vytýkala, jak muži nikde nevycházejí ženám vstříc, jak ženy samy pracně musí si razit dráhu k vyššímu a účelnějšímu životu jak i tu všude potkávají se s neporozuměním, zneuznáváním a nejvýše s posměchem.

Jinde vzrušil ji článek o české dětské literatuře. „Dítě je otcem muže," četla, „jak staráme se o toho otce budoucích mužů českých? Národ bez zdravé, dobré dětské literatury nemá vůbec literatury, a literatura, v níž básníci a umělci nedovedli se vžíti v dětskou duši, je mrtva. ‚Nebudete-li jako pacholátka, nikoli nevejdete do království nebeského.' V těchto málo slovech je skutečné zjevení, je v nich všecek smysl lidského usilování o kulturu a osvětu. — — Naše dětská literatura je nejtěžší obžalobou naší bezstarostnosti a mělkosti. Vidím k zemi klesati ty naše české děti, vidím je klesati od hladu — od hladu duševního —" A Sláva zde v Brasilii cítila ten hlad českých dětí, zde právě, v té vzdálenosti a odloučenosti, sama duševní hlad poznala a proto i prožívala se spisovatelem mnohem živěji, než snad kdyby jeho článek byla četla v domově. Několik dní chodila s touhou a myšlenkou v hlavě na nějakou odpomoc. Psala sestře Julii, aby si všimla stati, jak hluboce je pravdivou. A sama pak jala se zkoušet, zda-li by na tomto poli něco dokázala. Byl to však jen skromný obrázek o Juliině dcerušce Ole, který tu vyplynul z jejího péra a hodil se snad spíš za četbu pro dorostlé než pro děti.

Bylať i ona jako tolik jiných žen a jako tisíce mužů trápena touhou po spisování, ani ne tak po spisování belletristickém jako spíš po psaní článkovém, poučném. Sálala v ní velká žízeň po vědění, probudila se v ní již v domově, rostla v Paříži, a Sláva čím dál víc cítila, že vědění a hodně vědění je kromě mnohého jiného jejím cílem, a že ukájení této žízně bude po vždy nejpalčivější potřebou její duše.

Ale i sdíleti se o své vědění s jinými stávalo se jí nutností. A tak současně, co psala obrázek o Ole, shrnovala v celek i své myšlenky

o Micheletově „Ženě“, jakési své aforismy o ženě. Avšak když byla u konce, nadešla otázka, kam zaslati?

V těchto rozpacích připadla a rozhodla se pro jeden z měsíčníků, v němž četla právě onu zprávu o dětské literatuře, i několik zajímavých článků a kritik, z nichž hlavně upoutala ji kritika na Björnsonův román „Na božích cestách“, obírající se také ženou. Posudek líbil se jí způsobem nazírání, i rozhodla se, že autorovi této kritiky pošle svou stať, aby ji prohlédl, případně doporučil v měsíčníku uveřejniti.

Právě na štědrý den vložila svou úvahu s dopisem do obálky a zaslala do Prahy administraci revue. Téhož dne poslala také do „Vesny“ svůj obrázek o Ole a vypravila i list sestře Julii. Byl to pro ni den vzpomínek, a Sláva netajila se jistou melancholičností nálady, která ji ovládla. Myslila na sníh, na umrzlé cesty vzdáleného města, v němž žila Julie, na srážející se dech na chladném vzduchu, na jiskřivé, mrazivé večery, na vše to, čeho pravý opak viděla kolem sebe — a ovšem, myslila hlavně i na sestru, na děti její a muže jejího.

XXXI.

A přec byla šťastna. Mělať na tento štědrý den i jinak významnou událost za sebou, událost prvé trimestrální zkoušky, již právě včera slavnostně odbyla s Isabellou a Amelií za přítomnosti paní Ribeirové a doktora Muritiby. Již před tím po celý měsíc opakovala s dívkami, vynasnažujíc se svědomitě, aby zkouška, která konala se k výslovnému přání paní Ribeirové, dopadla co nejpříznivěji.

Předmětem zkoušky bylo náboženství, řecké dějiny a mythologie, francouzská a německá mluvnice, přírodopis, zeměpis a starověké literatury. Zkušební otázky napsala si Sláva na zvláštní lístky, jež ve dvou svitcích odevzdala paní Ribeirové. Jeden svitek určen byl pro Isabellu, druhý pro Amelii.

Zkouška odbývala se v knihovně. O deváté hodině z rána Sláva uvedla do sálu dívky, načež objevila se paní Ribeirová v hedvábném úboru a po boku jejím doktor Muritiba. Oba usedli na připravená křesla, Sláva víc stranou, Isabella a Amelie odpovídaly, stojíce. Paní Ribeirová podala dcerám svitky, a Isabella prvá rozevřela otázku:

„Která rozeznáváte světová náboženství?“

I počala křesťanstvím, vyložila základní pojmy katolicismu, protestantství, pravoslaví, pak přešla k židovství, k mohamedanismu, buddhismu. Když úplně zodpověděla otázku, vyprávěla po ní Amelie o utrpení Jobově.

Z dějepisu bylo úkolem Isabelliným vylíčit věk Perikleův, Ameliinou úlohou válku trojskou. Zároveň každá z dívek obdržela otázku z mythologie. Pak přišly na řadu mluvnické otázky, zeměpis, přírodopis, až konečně vystřídaly se všechny předměty. Sláva tu tam se vmísila, napomáhajíc, vázly-li její žákyně. Líce jí hořely rozechvěním i uspokojením. Též pozorovala, jak oči paní Ribeirové vlhnou štěstím při plynných odpověděch, jak se usmívá a radostně přikyvuje. Posléze položil doktor

Muritiba neteřím několik otázek, a zkouška skončila pochvalou obou dívek i vřelým díkem Slávě za její péči a přičinlivost.

Byl to tedy také pocit blahého uspokojení, který ovládal Slávu tohoto štědrého dne, jejž poprvé trávila tak daleko od domova. Před večerem vyšla si samotna na procházku. Ubírala se třtinovými poli a plantážemi k potoku, nad nímž v klenbu spínaly se liany a větve stromů, rostoucích po obou jeho březích. Zde octla se v stínu a dlouho kráčela po uzounké pěšince, zabrána v myšlenky. Vše kolem ní zářilo a zpívalo, a nebe klenulo se vysoko a bylo jasné a modré. Chvílemi se zastavovala, rozhlížela. Tichý, melancholický mír plnil její duši. Vzpomínky jako tiší ptáci přilétaly, ale dnes nevyvolávaly již bolu. „Proč také," děla si, „měla bych stýskat? Nejsem již přece dítětem, připadám si již starou, v posledním roce stala jsem se jistě hodně jinou osobou. Ale líbí se mi to, jak teď počínám být. Mám nyní v sobě daleko víc dobré vůle než dříve, což mne činí šťastnější, než kdy před tím." A dále si říkala: „Chci, chci se snažit, abych jednala vždy jen dobře, šlechetně a velkomyslně, to je mým jediným idealem a nejsvětějším. Zachovám-li se vždy tak, nebudu nikdy nešťastnou, a já nešťastnou být nechci!"

Dostala se cestou na vrch, s něhož byl rozhled daleko po kraji. Viděla nekonečné plantáže, prerie, a na druhé straně obzoru černaly se pralesy. Dívala se stranou do údolí, v kterém mihalo se hejno vlaštovek. A tu uprostřed nich spatřila cosi bílého, jakoby to velký motýl poletoval. S údivem se zahleděla, popošla, očima vytřženýma sledovala podivného opeřence v černém hejnu vlaštovek. „Co to — — jaké to zvláštní, krásné ptáče?!" pravila si vzrušeně. A náhle postřehla, že je to bílá vlaštovice. A když již vlaštovky zmizely, ještě stála v zamyšlení na pahorku, s očima upřenýma do daleka, neboť v duchu zůstal jí zjev bílé vlaštovky, a tato bílá vlaštovka proměnila se jí v symbol všeho toho, čím sama chtěla být — — — alespoň svými snahami a svou dobrou vůlí.

Nastoupila zpáteční cestu. A tu při návratu potkala černošku, Pavlínu, mladou, statnou ženu, jež v zámku žehlívala. Ubírala se domů, do své chatrče, na hlavě nesouc žehličku, ruce opřeny v bocích. Dvě hezké její děti běžely podle ní. Z černé ženy mluvila síla a životní radost, bílé její zuby leskly se v slunci z temné tváře, usměvavě zírající vstříc k Slávě.

Tato se s ní zastavila, dala do hovoru. Slíbila dětem, že jim do domku přinese dárek k Ježíšku. Když se rozešly, v duchu si pravila: „Bytost, která nehledá štěstí — — a přece je šťastna! A to vlastně je to pravé!"

Blízko fazendy setkala se ještě s paní Ribeirovou, jež vydala se též na procházku s dcerami. Isabella v světlých svých dívčích šatech, s vlasy rozpuštěnými jako křepelka poskočila Slávě vesele vstříc, zavěsila se do ní.

„Viďte, slečno, vy vzpomínáte, vám je dnes smutno. Vypravujte mi, jak jste slavila v loni Ježíška?"

Tu Sláva připomněla si onoho večera, kdy před rokem s Julií okrašlovala vánoční stromek, připomněla si krásné důvěrné chvilky, Beethovenova ronda, jež Julie tehda hrála, a náhle zkrušil ji smutek. Zároveň však byla Isabelle vděčna za její pozornost, plné její srdce se rozevřelo, a jala se vyprávět o půvabu štědrovečerního dne i o všech dětech Juliiných.

Isabella naslouchala. Když pak vrátily se na fazendu, nepozorovaně vklouzla za Slávou do pokoje a, než se Sláva nadála, vtiskla jí na ústa polibek. Sláva se zarděla, ale v srdci rozhostil se jí pocit velkého štěstí.

„Isabello, vy jste hodná!“ z hloubi pronesla.

Avšak později, když po štědrovečerní večeři samotna octla se ve svém pokoji, třeba se bráníc, znovu propadla stesku. Přitáhla si houpací lenošku k balkonu a zde, s pohledem upřeným do hvězdnatého nebe žalovala na své odloučení od domova. Tam v daleku bylo tou dobou prázdno a ticho na ulicích, sníh ležel na střechách, ale za okny, za spuštěnými záclonami všude útulné teplo při kamnech, kouřící mísy na stolech a ozářené stromky vánoční a kolem rozjařené tváře dětské! Jen násilně vytrhla se z těchto dum.

Rozžehla lampu. Stála chvíli nerozhodně. Pak vzpomněla, že včera po dočtení Pascalových „Myšlenek“ hodlala si učiniti výtah z knížky. Byla jí právě vhod ta práce, aby změnila směr nálady. I psala a přemýšlela o Pascalovi. Pojednou však opět stanula u záhady, u toho, co jí v životě i v člověku stále bylo nepřekonatelnou otázkou. Viděla, že nestačí jen jednati dobře, šlechetně, velikomyslně, jak si před večerem na procházce namlouvala, viděla, že přes toto své předsevzetí je neupokojena, v duši neklidna. Co tedy — —? Hledat, ano, hledat a najít tu hlavní, velkou a nejvlastnější oporu, ten podklad všeho, hledat a najít to něco, ten pevný bod, který by vždy, ve všem a na všecko jí dal správné a určité rozřešení. A nedovedla si nijak ujasnit, jak ten bod pojmenovat. Bohem, smyslem života, úkolem člověka — — — tak či podobně? A kde ho hledat? V citu, v rozumu, ve víře — —? Najde-li konečně?

A nenacházejíc rozřešení, poprvé toho večera rozevřela evangelium, jež kdysi po rozmluvě s miss Thomsonovou koupila si v Paříži. I vyhledala v něm a četla o narození Kristově v Betlémě, o ponocujících pastevcích a andělech, chválících Boha na výsostech a zvěstujících pokoj lidem dobré vůle na zemi. Pak o mudrcích z východu četla, jak přišli poklonit se a dary obětovat, dál o útěku do Egypta a posléze víc listovala než četla, v duchu obnovujíc si příběhy o dvanáctiletém Ježíši, sedícím v chrámě mezi doktory, o svatbě v Káni Galilejské, o lodičce na jezeře genezaretském, o Kristu, žehnajícím maličkým, a mnoho jiného, co tolik let úplně pohřbeno bylo v jejím nitru a co nyní po dlouhé době mile a teple ožívalo.

Seděla tu, a v její osamělosti štědrovečerního večera nalézal ji hlas dojmů z útlého mládí přístupnou i povolnou. Připadalo jí, že objevuje ztracený ráj.

Venku byla teplá noc, světlušky litaly, na nebi zářily hvězdy jako tam kdysi — v krajině betlemské. (Pokračování.)

ANNA MARIA:

Život.

Pět let! Pět let jí tehdy bylo, když ji zavedli do květinové výstavy. V malé a nesmělé její dušičce se otevřel nový jakýsi svět netušených a nepoznaných sensací.

V prvém sále byly azalky, bílé a červené, žluté a růžové, azalky barvy zralých merunek, azalky „rose-rose", azalky vysoké a nízké, ale na všech stromečkách a keřích visely, čněly, hořely a lákaly chumáče květů — vedle byly zase orchideje, divné svými kapriciosními tvary, jež se zdály být stvořeny ne přírodou, ale umělcem-fantastou v zbrklém nápadu — pak růže — pak palmy, ale všude jen květy a jen krása a vůně. Hlavy lidské, tupé a bezvýrazné, slídivé, s liščím výrazem, hrubě smyslné, plaché odstrkovaných, vypočítavé, domýšlivé, sprostě hezké, nenápadné, drzostí imponující, se tísnily mezi květy. Najednou povstal šum a šepot mezi hlavami, počaly se ohlížet, hledat a zvedat, pak se tiše rozestoupily a nechaly projít dvě dívky, které prošly svižně svými pružnými těly, silné a půvabné, s výrazem trochu drsné panenskosti ve tváři jako dvě moderní Diany.

A malá její dušička cítila nejen, že byly hezké, ale i to, že byly hezčí, mnohem hezčí než všichni a všechny ostatní; květy kolem ní se jí zdály tam přineseny jenom k vůli nim; a přála si vášnivě, jak děti si někdy přejí, by, až doroste, měla jich oči a vlasy, jich chůzi a vděk, a lidé aby se zrovna tak za ní ohlíželi. Když zaslechla, jak tetička mamince pošeptala: „To byly kněžny L.," tu se pranic nedivila, naopak, se jí zdálo, že to jen mohlo být rozluštěním tajemství jich krásy a půvabu a jistoty v chování.

Od pěti let pak nahoru šly v duši její, vždy ruku v ruce, šlechtictví a krása jak dvě sestry milé. Její panny, které dříve byly jen zlými a hodnými holčičkami, staly se hraběnkami a kněžnami, nevkusné a špinavé jich šatečky se jí zdály stříbrnými a zlatými, a hlavy jejich s naduřelými porcelánovými tvářemi tak krásnými jak hlavy dvou mladých kněžen, jež zahlédla, aby nikdy nezapomněla, na výstavě. V domácnosti, kde se spořilo měsíce na činži, aby se znovu začalo, v domácnosti, kde matka stále svoje šaty přešívala, v domácnosti, kde

místo hostů si často zasedla ke stolu bída, dobře vychovaná bída, v rukavičkách, v domácnosti, kde se málo jedlo, aby se na služku dostalo, a ta dál nepověděla, odškodňovalo se malé děvče svou hrou s pannami.

Panny byly jejími družkami, ne těmi, s kterými do školy chodila, a které se jí vyptávaly, proč stejné šaty nosí jak do školy tak do kostela, ale družky milé, jemných způsobů, vybraně oblečené a v mezích veselé. Měly takové chování, jak je zahlédla u vzdáleného strýce generála a u tety ještě vzdálenější, ministeriální radové, u nichž s maminkou jednou na návštěvě byla, již se zrovna tak vlídně usmívali, na rameno jí poklepali a, když maminka o zlých časech začala, důstojně mlčeli, pak zase líbezně žvatlali, ven je vyprovodili a návštěvy neoplatili. A vnímavá dušička viděla všechno, na nic nezapomněla: sluhy v livreji, dlouhé řady světlých pokojů, koberce, úsměvy, pěkné pohyby.

Doma a ve škole se jí pak nelíbilo. — Když pletla pro školu nekonečnou punčochu, jež měla jen málo řádek bílých, těch, jež za ni maminka upletla, připadala si jako Popelka, která hrách a popel přebírá, a myslila na toho prince, jenž přijít pro ni má, by ji popele a punčoch zbavil.

* * *

Šestnáct let jí bylo — ale ještě oblékala své panny, milé své panny, chudobné a špinavé, oblékala je svou fantasií a svou touhou po luxu a nádheře. A to, co jina děvčátka si šuškala na chodbě ve škole a v bytě v předsíni, aby učitelky a maminky neslyšely, o báječných pohledech, o malých podstrčených psaníčkách, o zamilovaných verších, to vše milé panny mezi sebou si odbyly. Ale nebyly to holčičky v krátkých sukýnkách a se studentem v patách, ale dámy velkého světa, bledé a líčené, a kavalíři unavení rozkošemi života. Ale také to netrvalo pořád. Jednou zapomněla na panny a podívala se do zrcadla. Byla tou, kterou si přála být? Ne . . . To ne . . . Ale — taky ne tou, kterou nechtěla být. Ba, neměla těch vad, jichž si nepřála, ani obličej se širokými čelistmi, ani sprosté červené tváře, ani venkovsky neohrabanou postavu — a i tím byla spokojena.

Neměla chuti k práci. A taky ji nikdy nikdo k práci nenutil, ani passivní matka, ani otec, který nebýval doma, ani červenolící a modrooká sestra, jež učitelkou se chtěla stát. Byl to strach z jejích pobledlých a vyhublých tváří, nebo z kašle, který ji občas trápíval? Když někdy se stýkala se spolužačkami své sestry, neb svými známými, jichž mnoho neměla, říkala často, „oh, můj strýc generál,“ nebo „ale moje teta ministerialní radová,“ a zdálo se jí, že kus lesku socialního postavení a kus nádhery na ni padá. Spolužačky někdy mlčely a někdy se smály. Možno se něčemu takovému jako titulu generála smát? Zdály se jí plebejskými a sprostými, a odešla, aby si nastrčila několik malých prstýnků, které po babičce zdědila a rodinným šperkem sama nazývala. S pohrdáním se dívala na ruce děvčat ostatních, někdy omrzlé a nevymyté, někdy s černým proužkem špíny za nehty, někdy široké a tlusté, někdy rozpraskané a červené, a pohladila si své bílé a kostnaté ruce

jediným, krátkým a mazlivým pohybem a zkoumavě se podívala na své růžové nehty, jež jí připomínaly ruce těch lidí, mezi nimiž by byla měla žít. Dlouze přistřižený a špičatý nehet na malíčku se jí zdál symbolem toho, že nepracuje a nemusí pracovat. Práce, to byla špína. Špína pro luzu a chátru, ne pro ni. Zapomínala na své skrovné šaty z rukou nešikovné švadleny, které se platilo na splátky, a, měla-li růži, připnula si ji koketně na rameno, nebo vyzývavě na hubená a zapadlá prsa, nebo elegantně nedbale za pas, a zdála se sama sobě tak „chic“ jak bohaté židovky, jež oblékala svým vkusem Fleischmannová.

Pak přišla doba plesů a tanců. Ale ona netančila. Ve velkých rodinách, říkala, bývají děvčata až po 18tém roce do světa uvedena, a jí ještě nebylo 18 let. — —

Nechtělo se jí taky do společnosti, do níž přístupu měla, nechtělo se jí obnažit své nevykvetlé tělo v laciných šatech a tančit se studenty v propocených rukavičkách.

Myslila na toho, který přijít má a nešel.

Chodila často ulicemi sama, mladá — nemladá. Pozorovala. Všechno viděla, všeho si všimla: nových límců, nových nuancí barev, jisker brilliantů, jež z oušek skákaly, hedvábných podšívek, jež dráždivě z rukávku vykukovaly, půvabného zdvihnutí sukní v elastickém gestu, koketní a dobře slušící úpravy vlasů, a všeho aparátu, jímž ženské krásu svou uplatňují a zvyšují. Jednou i skutečnou Pařížanku uviděla. A její excentrická a přec vkusná roba matně fialová, pozdvižená, aby vidět bylo lesklou oranžovou spodničku, se jí zdála čarokrásnou. Nemohla na ni zapomenout, a často se jí i o ní zdálo. Ve snu pak splývaly ona a Pařížanka v jednu osobu. Oceňovala ženy v jich zevnějšku a půvabu, jak nikdo, tak měla vyvinutý smysl pro — odeur de femme. Všeho toho — ale — co viděla, taky chtěla užít, prakticky upotřebit své zkušenosti, a dosáhla jen toho, že černé, nepoddajné a rozcuchané vlasy vyzývavě nad staženým límcem do světa čouhaly, a že pozdvižené sukně ukazovaly chatrnou spodničku a zašívané botky.

Myslila, že fascinuje muže svým chicem, když se na ni usmáli. Spřádala malé románky, jež začínaly a končily mluvou očí. Bylo to nevinné erotické vzrušení, když pohled s někým vyměnila; poprvé se jí zdál tázavým, jakoby říkal: líbím se ti? po druhé intimnějším, jakoby chtěl říc: ó, my se už známe, my se už viděli, a po třetí byl lichotivý a říkal už otevřeně: máš hezké oči — a po čtvrté začalo totéž s jiným. — Ale co to bylo látky k snění, k vyplnění prázdné doby doma mezi nemluvící matkou a sestrou, jež na zkoušky se připravovala. Vždyť mnoho románů a lásek i v životě tak začalo. Doma pak čítala a hltala romány, plné nemožných situací a psychologických vad, ale to vše neviděla, jí bylo jen třeba trochu nereelního ovzduší, aby aspoň v snění zažila to, co jí život nedal. Ovšem, že o tom nijak nemyslila a nefilosofovala, jen to prakticky prováděla.

Až jednou se jí zdálo, že ten plavý mladík se na ni dívá, byl tak hezký! Po druhé ho potkala na mostě, usmál se na ni dokonce, bože, jaké měl zuby! Jednou ji dohonil ve vratech domu, nějak vrávoral, za pas ji chytil a řekl: „Miluji vás —“ a zasmál se. A ona — utekla.

Lidé, co jeho počínání viděli, říkali, že byl opilý, protože ho z hostince, který byl v domě, vycházet viděli, ale ona myslila, že byl láskou a ne vínem opilý! A protože nepřicházel jiný, byl dlouhou dobou její láskou, nešťastnou láskou, chcete-li, a to, že tak náhle a neobvykle si jí chtěl dobýt, se jí právě líbilo. Zdálo se jí to jevit sílu lásky, a myslila, že ho urazila, že utekla, myslila, že byla nestatečnou, a myslila, že snad tím pokazila štěstí svého života, a že mohla být už jeho ženou! Měl přec tak hezké ruce, jež by byla chtěla hladit.

* * *

Když jí bylo 22 let, dožila se skutečného nabídnutí k sňatku, jehož nepřijala. Malý jakýs úředník, nehezký a nešikovný, s nečistou pletí, jí nabídl své jméno, a ona odmítla, a vysmála se. Celá jindy málomluvná, celé týdny o tom vyprávěla, a zase se smála jeho chůzi, divným poklonám, střihu šatů — a zase se smála. Toho roku se snad nasmála za celý svůj život nejvíc. Ani matka ani sestra ji k ničemu nenutily — věděly, že ten sňatek by byl býval neštěstím a absurdností. Ani na tom, že neuměla pracovat, nezáleželo, ale mohla taková, taková slabá ženská dítě porodit, anižby zemřela?

* * *

Když jí bylo 27 let, vdávala se její sestra pro růže svých tváří a pomněnky svých očí. Matka už kolik let vdovskou pensi brala, sestarala a ještě míň mluvila. Ona mívala teď už černý háčkovaný šátek kolem vyhublých ramen, když doma sedávala nad novinami a nad knihou. Když v zimní saisoně byly plesy, slavnosti, divadla a koncerty, hltala referentskou limonádu, prsty zabořeny do svých uvolněných vlasů, a četla do noci, aby ráno znovu začala, a do detailů vše vyčerpala a živě si vše znovu představila, a na mladíka, který ji za pas chytil, a na úředníka, který jí nabídnutí k sňatku učinil, už nevzpomněla. Až jednou byla s matkou v kostele na mši, a mladý kněz, štíhlý, který nevypadal neohrabaně v stylisovaném, tvrdém ornátě, půvabně se klonil a s velkou gracií hostie do úst přijímajícím kladl. Mezi přijímajícími bylo mnoho vznešených dam, poznala je podle jejich odmítavého vzezření. A od té doby na mše chodila, zpovídala se a přijímala. Ne proto, že cítila potřebu víry, ne, ale chtěla z jeho rukou hostii tím lahodným gestem podanou. A zase přišla nová variace na staré théma. Zdálo se jí, že se na ni jinak dívá než na ostatní, a doma mezi hloupé romány a sloupce normové se vloudil jeho pobledlý obličej a jemné, půvabně gestikulující ruce. A často, skoro každého dne do kostela chodila, a ona, která ráda jako velké dámy dlouho v posteli ležela, si přivstávala, aby do nejpřednějších lavic se dostala. Místo pak do rozevřené knížky, jen na něj se dívala, jak pomalu od missálu jde k monstranci a od monstrance k missálu, zdálo se jí, že ji očima hledá, a že, když ji hned nepostřehl, zklamání četla v jeho vztažených obočích, a, když ji uzřel, viděla slabý zákmit úsměvu na jeho tváři, a pak se

sklonila nad knížky. Bylo to jako pozdrav, a přec to bylo také zakrytí vítězného a šťastného úsměvu jejích bezkrevných rtů. A což teprve přijímání, bylo svátkem. Strojila se jako na ples nebo na setkání se s milencem; pomalu se myla, dlouho česala, v podivné kudrlinky vzporné vlasy stáčela, šaty svoje kartáčovala, někdy se jí zdály nevzhlednými a starými, ale pak vzpomněla na přítmí kostela, a zase se upokojila, ale ruce, bílé svoje ruce mydlila a hladila, utírala, voňavkou je napouštěla a byla si jista, že žádná z vznešených dam nemá takých, takých jemných rukou. Pak zvolna do kostela vcházela, a už ode dveří se dívala k hlavnímu oltáři. A dlouho před začátkem mše klečela na stupních u zábradlí před hlavním oltářem. Když postranními dveřmi, s hlavou v pokoře skloněnou vešel, zdálo se jí, jakoby se rozjasnilo v kostele, a v těle divný neklid a štěstí zároveň cítila. Žádný pohyb jeho jí zde neušel, ani odstín hlasu, když slova kultu pronášel nebo něco kostelníkovi šeptal. Všechno bylo tak vznešené a přec zavánělo půvabem světským. Bílé ruce její se chvěly pod modlicí knížkou, když jí do úst hostii dával, v tom okamžiku nic neviděla, mžitky se jí před očima dělaly. Až když se k vedlejší sklonil, říkaje slova přeměňující nad chlebem, zdálo se jí, že ji pohladil svým pohledem. Všechno okolí doma ji urážělo, i stará, nemluvná a šouravá matka, i ještě starší, spuchřelý a odřený nábytek, i praktická psaní z domácnosti její sestry, celý všední a jednotvárný život, a těšila se jen tím, že brzo ho zase uvidí.

* * *

Po celých třicet let byla slabá a bledá, a oči její pod bezřasými víčky bez lesku. Ale teď, poslední doby, co v posteli ležela, byla jednou a naposled v životě krásná. Hlava s černými rozpuštěnými vlasy, které se volně vinuly, jak chtěly, ležela na poduškách s úzkými bílými a červenými proužky, oči svítily v horečce, a na tvářích průsvitných malé dvě hektické skvrny vyskočily. Byla skoro apatická — a jak v životě víc neplodných snů snila, než slov promluvila, tak se zdálo, že v očích horečných a nedočkavých táhnou vidiny něčeho nezřeného a nezažitého a přece čekaného. Věděla, že musí umřít?

Matka poslala pro kněze, pro toho, k němuž k přijímání chodila, a, když to uslyšela, oživla a — „ah“, řekla s tajenou rozkoší. Kněz ale nepřišel, byl kamsi na svatbu pozván, a poslal jiného za sebe, malého, tlustého, kulatého a červeného v tváři, se zlatými brejlemi na tupém nose, když ho uviděla, zase „ah“, řekla jen s tajeným zklamáním. Po celý obřad slova nepromluvila, tak že matka nevěděla, je-li nebo není-li při vědomí.

A v noci bez hluku a bez bolestí zemřela.

Umyté, poprvé s vlasy hladce přičesanými, v starých bílých šatech leželo její chudé tělo v chudé rakvi s papírovými krajkami. Nějaké tetky a známé přišly se podívat a konstatovat, že jí to sluší, a že se usmívá.

Pak, když už rakev měla být přiklopena, vzpomněla matka na její prstýnky, a, ačkoli je opatrně sundávala s hubených a ztuhlých

prstů, přec se o dlouhý nehet na malíčku škrábla. Pak na rakev zřízenci víko hodili, hřeby přibili a ven na vůz ji vynesli.

Sestra do kouta se zase toho roku čekala a nepřijela, a bylo jen pár známých. Do první drožky matka se štěbetavou a nahluchlou tetou sedla, a do druhé pár známých.

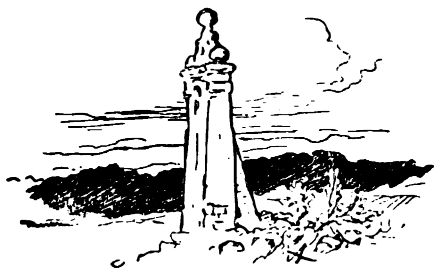
Bylo to na začátku července, ulice plny prachu a žáru, a i staré tetě, která jindy ráda na slunci sedala, to vadilo, naklonila se a zašeptala matce: „To je horko.“ Matka na to závoj krepový s obličeje odestřela, a tetka viděla, dobře viděla, že matčiny oči byly suchy, jen linie sevřených rtů tvořila malý oblouček, jak koutky úst dolů padaly. Napřed bylo slyšet drnčení kol o dlažbu a vidět, jak kus plátna v zadu na pohřebním voze, jízdou sem a tam se klátil.

Pak na Václavském náměstí, jiný pohřeb je dohonil, kočové na sebe mrkli, a ten, co dohonil, s mnoha vozy předejel.

Když pak konečně na hřbitov přijely, všechny: matka i tetka i známé vystoupily, a šly pomalu a unaveně přes všechny hřbitovy za vozem až na osmý hřbitov olšanský, pak každá z nich se sklonila a obvyklé tři hrstky hlíny na rakev hodila. Pak hrobaři hrob zasypali a do malého kopečku hlíny tabulku s číslem zastrčili.

Pak matka a teta a známé odešly. Pak hrobaři taky odešli.

A bylo ticho — byla sama v hrobě jako v životě. Soumrak tichý a klidný se kladl na zemi, a květy na věncích voněly a vadly. Někdo ještě po hřbitově přešel, žena s dětmi, pak muž, pak nikdo. A přišla noc. Silná noc letní, těhotná polibky milenců a manželů, se vznášela nad zemí, když poprvé její nevykvětlé tělo pod zemí leželo, a nevyzralá duše, bůh ví, kam odlétla.

DR. J. V. PRÁŠEK:

Letní a podzimní sněmování českomoravské r. 1790.

II.

Královským reskriptem nejvyššímu purkrabí ze dne 1 května 1790 dostalo se stavům českým pokynu, který opravňoval k nadějím více než sanguinickým, zejména článkem, který ukládal stavům, aby vyložili na základě historickém právní stav zřízení zemského i před i po nastoupení Marie Terezie, spolu pak aby ve shodě se skutečnými poměry doby podali návrhy, kterak by bez přetížení země i aeráru bylo lze obnoviti ústavu zemskou. Mělo se tudíž jednati o nové zřízení zemské, které by přihlíželo i k historickým poměrům i ku skutečnému stavu tehdejšímu, a toto zřízení již v královském reskriptě nazváno „ústavou" (die Verfassung), pojmem to zcela tehdy moderním, který z Anglie dotud toliko do Francie pronikl. Právem tudíž letní a podzimní sněm český r. 1790 nazýváme „sněmem ústavodárným", poněvadž jednání o novém „Leopoldovském" zřízení zemském zabralo největší část tohoto neobyčejně dlouhého a častého zasedání. Vedle něho ovšem projednávány i potřeby berní a stížnosti stavovské, ale všechno toto jednání dálo se ve zřejmé shodě se snahami o novou ústavu zemskou.

V jednání tomto dostalo se stavům vynikající síly referentské v osobě Viléma barona Mac Nevena, guberniálního rady, sice vzešlého z jakobitského rodu irského, jako hrabata O'Kelly a Taaffové, ale dokonale mocného jazyka českého a znalého i dějin i zřízení zemského. Baron Mac Neven zasedal v zatímném výboru zemském a byl ve mnohých příčinách jeho duší, vynikaje i bohatým politickým vzděláním, jež si osvojil četbou příslušné literatury francouzské i anglické.

Historická skupina stavů, k níž hlásil se i Mac Neven, chtěla doby celkem příznivé použiti k úplné revindikaci české samostatnosti; pokládajíc změny tereziánsko-josefinské za porušení Obnoveného zřízení zemského, upírala důsledně i tomuto zřízení zemskému jakožto opatření dočasnými toliko poměry oprávněnému platnosti právní a navazovala zřejmě ku zřízení Vladislava krále z r. 1500. Měl tudíž při jednání o obnovu stavovského zřízení převahu směr historický, žádající důrazně za znovuzřízení právních poměrů, jak se byly po staletí utvářily, s odstraněním změn Ferdinanda II. Marie Terezie i Josefa II. Právním přesvědčením veliké většiny stavů bylo, že změny Ferdinandovy pozbyly za změněných v zemi poměrů platnosti, při čemž poukazováno, že Ferdinand II pokutoval vedle těch, kteří se mu zbraní protivili, i své věrně oddané stoupence, a že státní převrat za Marie Terezie provedený, na němž spočívaly změny Josefa II, spůsoben cestou nezákonnou. Stavové čeští vraceli se k poměrům, za nichž r. 1526 zvolen byl za krále prvý panovník z rodu habsburského.

Než vůdcové historického směru mezi stavy českými r. 1790 a 1791 neuzavírali se ani proudění doby, a dlouhé vyjednávání o obnovu zemského zřízení, vládními úkazy porušeného, podává důkaz, že byli ochotni učiniti po jistou míru i ústupky lidu městskému a sedlskému. Proto pohlíželi na sněm 12 července 1790 zahájený jako na „národní shromáždění", kteréž za tehdejších poměrů poněkud choulostivé označení častěji zavznělo z řečí jednotlivých sněmovníků, pokládali sebe za representaci historického národa českého, k němuž podle přirozené povinnosti měli se s týmiž pocity právními a tužbami připojiti i němečtí přistěhovalci, a „ústavou" po spůsobu anglickém a francouzském nazývali návrh nového zřízení zemského, o němž pracovali. Ano, vynikající mluvčí stavů přijímali i hlavní zásadu současného francouzského filosofa J. J. Rousseau o vzájemném právním svazku mezi panovníkem a národem stavy representovaným, z obapolné smlouvy vyplývajícím.

Chtějíce býti v budoucnosti uvarováni převratů, jaké od r. 1749 království České stihaly, a zamýšlejíce spolu pro budoucnost upraviti trvalý právní stav, shodný s odvěkými poměry, jali se stavové čeští pracovati o soustavné úpravě řádů zemských na základě platných zemských zákonův a s přihlížením k duchu doby; takto pak upravené zřízení zemské mělo býti nezměnitelným základním zákonem českého státu a zvouc se „Leopoldovským zřízením zemským", mělo navázati bezprostředně na poměry předbělohorské s úplným téměř pominutím Ferdinandee.

Sebevědomí stavů projevovalo se i snahami, aby pořádek jednání sněmovního sproštěn byl zastaralých forem. Sněm český vystupoval na veřejnost jako zákonný zástupce českého národa a vyjednával zvolenými svými plnomocníky a deputacemi přímo s králem. Proto ohrazovali se stavové proti všelikému zasahování činitelů zemským zřízením neuznávaných, gubernia totiž, konference a vídeňských ústředních úřadů, do styků svých s králem, ano dožadovali se i toho, aby gubernium jakožto nástupce někdejšího místodržitelství, z nejvyšších zemských úředníků složeného, osvojilo si ráz stavovský a bylo zemskému sněmu zodpovědno.

Zahájili tudíž stavové čeští boj s centrálistickými a byrokratickými kruhy vídeňskými, který byl sice veden důvěrou v osvědčený již politický věhlas nového panovníka, ale byl přes to velice obtížný, neboť bylo netoliko zápoliti stavům českým se živly centrálismem a byrokratickou soustavou zmohutnělými, nýbrž i s částí nejbližších svých vrstevníků, se skupinou totiž, již vedl Jan Rudolf hrabě Chotek. Tvoříc formalní centrálistickou stranu mezi stavy českými, šla skupina tato svou vlastní cestou a jednala za podpory kruhů vídeňských velmi energicky. Když v červenci 1790 počal zatímný výbor zemský ústy barona Mac Nevena podávati sněmu část za částí zprávu o zamýšlených změnách ve zřízení zemském, ohlášen v sedění dne 24 července přípis hraběte Chotka, prohlašující, že hrabě a jeho stoupenci podají ve příčině té votum separatum do zápisníku o sedění. •

Zatímný výbor zemský zhostil se své úlohy velmi rychle, tak že již v sedění dne 21 července 1790 předložil baron Mac Neven jménem výboru zemského prvé návrhy. Sněm snesl se ihned o prosbě ku králi,

aby budoucně všechny zákony, týkající se zřízení zemského, práv stavovských a dobra vší země, tedy všechny zákony povahy státoprávní a politické, byly stavům před vyhlášením svým oznámeny, stavové pak že po své povinnosti od případu k případu seznání své podají. Stavové tím chtěli zameziti jednostranné vydávání zákonů vládou a voliti cestu, která výlučné iniciativy královské se nedotýkala. Za silné vlády výhrada stavů byla by však sotva stačila, aby zamezila nařízení, proti státoprávnímu postavení království Českého a proti zřízení zemskému čelící, ze kteréž příčiny hrabě Bouquoi podal písemně zvláštní votum proti snesení. 4 srpna 1790 projednáván způsob volby výboru zemského, 7 srpna jednáno o ustanovování nejvyšších zemských úředníků na základě dobrozdání od sněmu dožádaného a o účastenství jejich v sedění gremia guberniálního, při čemž vytýkáno ve příčině nejvyššího purkrabí, že skutečný obor jeho právomoci, tak jak byla tehdy vykonávána, nezakládá se zřízením zemským, dle něhož nejvyšší purkrabí jest v poměru k ostatním nejvyšším úředníkům toliko prvým mezi sobě rovnými, kdežto dle skutečného stavu pokládá se za představeného jejich. V sedění sněmu dne 9 srpna již i objevil se návrh, aby stavové za předsednictví nejvyššího zemského úředníka, v pořadí po nejvyšším purkrabí následujícího, měli právo sstoupiti se a podávati králi přímo, buď písemně buď deputací zvláštní, stížnosti do nejvyššího purkrabí. Ve schůzi této předsedal za onemocnělého nejvyššího purkrabí nejvyšší zemský hofmistr hrabě Špork a toho použili někteří členové stavův i předložili otázku sněmu, má-li Obnovené zřízení zemské dotud platnost základního zákona zemského. Otázka tato byla volena obratně a čelila zřejmě proti tehdejšímu centrálistickému pořádku, odpověď pak sněmu vyzněla spůsobem vládě velmi nepohodlným. Sneslť se sněm, že má sice Obnovené zřízení zemské platnost základního zákona zemského, že však shledávají se v něm nedostatky, které dlužno spolu skrze oba zákonné činitele, krále totiž a sněm, opraviti a na základě takto daném nové zřízení zemské jako zákon v budoucnosti nezměnitelný v platnost uvésti. Tím prohlásili nepřímo stavové, že neuznávají platnosti těch ustanovení nebo řádů, jež počínajíc nastoupením Marie Terezie bez souhlasu a svolení stavů jednostranně byly zaváděny.

V četných seděních sněmu v měsíci srpnu byl příslušný spis stavům předložen, projednán a schválen. V sedění dne 9 srpna 1790 bylo sneseno, aby byl spis tento společně se spisem desiderií stavovských ve příčině berní a urbariální soustavy osmičlennou deputací ze všech čtyř stavů panovníku podán. Tato deputace měla býti zmocněna, aby králi stavovská desideria přímo objasnila, ale úmysl tento narazil neočekávaně na odpor dvora, který dvorním dekretem ze dne 23 srpna 1790 svoloval jen, aby čtyřčlenná deputace byla vypravena, žádaje nad to, aby byla teprve tehdy vypravena, až by gubernium podalo své zdání o spise stavovském. Tato deputace měla býti nadána neomezenou plnou mocí, aby prý bylo lze ihned obsah spisu vyříditi. V sedění dne 30 srpna vzali stavové královský reskript na vědomí a po některém zdráhání svolovali k prvé části jeho, ale opatřiti deputaci žádanou plnou mocí rozhodně odepřeli. 6 září předčítán ve sněmu nový dvorní dekret, že

zvoleným deputovaným, kteří budou zmocněni ku předložení stavovských desiderií, mají se přidružiti ještě, až by poslání své ve Vídni vykonali, další čtyři deputovaní, sněmem zvolení, poselství pak takto zesílenému že budou vydány koruna česká i korunní klénoty za slavným do Prahy převezením.

Odpor stavů proti zplnomocnění deputace byl příčinou, že vláda dvorským dekretem ze dne 23 srpna výslovně za zplnomocnění toto žádala, ale po velmi živé debattě snesl se sněm setrvati na stanovisku odmítavém a podati ve věci té ohrazení přímo králi. Po té zvolil sněm 1 září 1790 do deputace z jednotlivých stavů biskupa Kriegra, Leopolda hraběte Clary, zemského podkomoří J. Marcella rytíře z Hennetu a pražského purkmistra Steinera, vedle čtyř náhradníkův, opata strahovského Mayera, Jana hraběte Chotka, Jana rytíře Leinera a pražského místopurkmistra Josefa Preinhöldra. Ohrazení stavů předložil ve formě pamětního spisu králi stavovský zástupce hrabě Harrach, načež v sedění sněmu dne 3 listopadu 1790 předčítán jakožto odpověď nový dvorní dekret. V tomto dekretu obnoven byl rozkaz, aby dali stavové zvolené deputaci žádanou plnou moc. Nejvyšší purkrabí se tázal, zdali stavové i teď, když jest jim znám výslovný rozkaz panovníkův, setrvávají na své odpovědi, v září učiněné? Dotaz tento roznítil živou rozpravu. Biskup Krieger prohlásil, že připojuje se k výroku Leopolda hraběte Clary, který prohlásil v září, že bez náležité plné moci nepřijme volby do deputace. Někteří preláti žádali, aby obnoven byl dotaz ke dvoru, kníže z Lobkovic neshledával v domnělém rozkaze určitosti, a hrabě Bouquoi se divil, proč vidí gubernium v tomto dvorním dekretu překážku pro své dobrozdání. Nejvyšší purkrabí odpovídal, že již v pokynu, aby bylo jednáno po obvyklém spůsobu, jest obsažen přímý rozkaz, uslyšel ale ihned námět z řad stavů, že tentokráte i gubernii nařizuje se proti zvyku, aby v dohodě se stavy jednalo. Se vší rozhodností osvědčoval hrabě Štampach, že stavové z té jediné příčiny žádali o povolení deputace, aby mohli dáti deputovaným instrukce, dle nichž by jednali; kdyby toho nebylo dopuštěno, že by jim nezbylo leč deputaci odvolati, aby si vyhradili právo námitek proti opatřením, která by proti přáním jejich byla snad nařízena. Baron Mac Neven souhlasil s hrabětem Bouquoiem, poukazoval ale na odstrašující příklad zplnomocněného stavovského deputovaného Netolického z Eisenberka, který při jednání o decennální recess r. 1748 byl hlavní příčinou, že byl počet zdanitelných usedlostí o 11200 osedlých zvětšen. Většina přítomných stavů žádala, aby o věci té s císařem přímo jednal plnomocný zástupce stavovský Leopold hrabě Clary, kterýž návrh také přijat. Krok tento potkal se s úspěchem. Hrabě Clary žádal o audienci, kteráž byla povolena, a tu přednesl přání českých stavů, jemuž císař vyhověti přislíbil, načež dvorním dekretem ze dne 2 prosince 1790 odvolán rozkaz ve příčině plné moci deputovaných, spolu ale nařízeno, aby stavové zvolenou deputaci hned do Vídně vypravili. Že se tak nestalo, nýbrž že se deputace zpozdila, zavinilo gubernium.

Byliť stavové zatím jednání své o stížnostech veškerých ukončili a ze tří stížných spisů svých věnovali jeden celý otázce nového zřízení

zemského. Referentem zatímného výboru zemského byl baron Mac Neven, od něhož pochází i stižný spis sám. Referát svůj předkládal po částech, a sněmovní protokoly i současné diarium Františka hraběte Šternberka uchovaly nám obraz příslušného jednání. Již v sedění dne 27 července referoval Mac Neven o návrhu budoucí organisace stavovské a navrhoval zejména, aby sněm vedle daní ročně poskytovaných žádal krále, aby i veškery nepřímé nebo vedlejší daně byly budoucně od sněmu postulovány. Sněm návrh snesením svým pozměnil a přijal žádost, aby nebyly rozpisovány ani nepřímé nebo vedlejší daně bez předcházejícího svolení stavovského, poněvadž dle ustanovení Obnoveného zřízení zemského bylo svolení i po r. 1748 dvorem vyhledáváno. Ve příčině úředníků zemských a stavovských osob, které měly býti na příště do sněmu uvedeny, navrhoval zemský výbor, aby podmínkou byly osedlost v zemi a držení zemského statku, což obojí přijato. Další návrhy týkaly se počtu členů výboru zemského a počtu ve sněmu přítomných, aby bylo shromáždění k usnášení spůsobilé. Ve příčině výboru zemského sneseno, aby skládal se z osmi členů, po dvou z každého stavu volených, o věcech důležitých ale aby radil se zesílený výbor zemský, do něhož mělo býti voleno ještě po dvou členech a jednom náhradniku z každého stavu, tak aby čítal vždy 16 členů. K usnášení platnému požadovalo sněmovní snesení přítomnosti 40 členů, počet to za normálních dob veliký, neboť hojny jsou případy, že přítomno bylo sotva 20 sněmovníků, ano někdy ani tolik ne. Při jednání o tom, kdo oprávněn jest ve sněmu zasedati, vyskytla se dne 26 července 1790 otázka zajímavá, mají-li také stavové na Moravě a ve Slezsku jakožto v zemích ku koruně České přivtělených statky držící, právo, ve sněmu českém zasedati.*) Sněm patrně nebyl s to, aby zaujal stanovisko určité, proto snesl se, aby v podobných případech jednalo se slovně dle ustanovení Obnoveného zřízení zemského. V sedění dne 14 srpna přijata žádost, aby nejvyšší úřady zemské byly opět v určitých dobách obnovovány, čímž mělo býti odstraněno zbyrokratisování veřejné správy. Spolu snesl se sněm o prosbě ku králi, aby nebyl udílen nadále český inkolát bez předchozího souhlasu stavů. V sedění 18 srpna 1790 přijata sněmem prosba, aby obiráni byli hejtmané a kommissaři krajští z pánův a rytířův, stavové aby byli voleni od soudců stavovsky sobě rovných (a paribus curiae), a Bílá věž aby opět byla ustanovena za vězení osob stavovských.

Na základě různých těchto snesení spořádán druhý a nejhlavnější spis stavovských stížností, obsahující stížnosti, prosby a návrhy povahy státoprávní, jejž měla deputace předložiti králi. Spis ten, v němž poznáváme opět péro i ducha Mac Nevenova, vyličoval nejprve a historicky zdůvodňoval obor působnosti navrhovaného nového Zřízeni zemského a účastenství stavů v něm, dále pak navrhoval spůsob, jak by stavovská kollegia i sněm zemský měly býti zreorganisovány. S neobyčejnou té

*) „Ob auch denen in Mähren und Schlesien begüterten Herren Ständen **in Anbetracht, dass diese zwei Provinzen zur Krone Böhmens inkorporiret sind,** der Zutritt zu denen hierlands abzuhaltenden Landtagen zu bewilligen sei oder nicht?“

doby znalostí věcí a způsobem zevrubným podán byl ve spise tomto právně-historický výklad o povaze zřízení zemského od královských Přemyslovcův až po dobu Marie Terezie a při tom ostrými slovy kritisovány násilné změny, jež v zřízení zemském ustanovil Ferdinand II. Spis vůbec změny ty prohlašuje za neoprávněné, ježto prý povstání r. 1619 nesúčastnila se značná menšina stavů, která tudíž nemohla býti pokutována za věrnost a příchylnost svou k dědičnému králi. Jelikož dle názorů stavův obsaženy jsou v Obnoveném zřízení zemském různé klausule a omezení, které snad zamlouvaly se době a poměrům, když toto Obnovené zřízení zemské bylo vydáno, jež však teď za změněných okolností a poměrů jsou dílem zbytečné, nevhodné i urážlivé, dílem i staly se spůsobu a platnosti zákona sama škodlivými, vidí se stavové povinny rozšířiti prosbu svou tak, aby Jeho Milost Královská tyto klausule a omezení, pro obecné blaho a pro dobro země zrušiti ráčila. Na místě Obnoveného zřízení zemského předkládali stavové nové zřízení, vzdělané na základech před r. 1627 platných, kteréž nazývali „ústavou", a žádajíce, aby král při korunování svém novou tuto ústavu ztvrdil a nástupce své ji zachovávati zavázal a „toto veliké dílo, tento základní kámen budoucího blaha českého státu" nadále jménem „Leopoldovského zřízení zemského a jím upravené ústavy" označiti dovolil.

V historickém vývodu charakterisovali stavové ostře jednotlivé fáse tereziánského státniho převratu a novot josefinských. Státoprávní stížnosti jejich vrcholily v těchto věcech:

1. Maria Terezia, zrušivši r. 1749 král. místodržitelství, odňala stavům spolupůsobení ve mnohé politické výkony, roku pak 1771 odňala i působnost a právomoc nejvyšším úředníkům zemským.

2. R. 1770 uložila Maria Terezia stavům, aby předkládány byly dvorské účetní komoře, tudíž instituci zemskému zřízení neznámé, i účty z domestikálního fondu, tedy ze zemského jmění stavy shromážděného a zákonně spravovaného.

3. Robotní patent r. 1775 vydán z pouhé moci panovničí bez vědomí stavů, jakkoli těmto hmotnou ztrátu spůsobil.

4. Josef II rušil práva stavů a zvláště sněmu zemského nejvíce, že sám nařizoval daně a kázal svým zeměpanským úřadům je rozvrhovati.

Ježto se stavové obávali, že by snad pro neočekávané překážky, jako se stalo za Josefa I, nedošlo ku korunování královu, žádali, aby prozatím toto „zlepšené" zřízení zemské bylo zvláštní pragmatikou královskou platným ustanoveno a prohlášeno.

Ku konci následuje odůvodnění politické, které se obrací hlavně proti názoru v XVII a XVIII st. oblíbenému, že národ, který zbrojně povstal proti panovníku svému, ztrácí práva svá. Stavové prohlašovali naproti tomu, že nepovstal nikdy celý národ český proti svému králi a by se i bylo tak stalo, že, od té doby věren králi a rodu panovnickému zůstávaje, zakusil pro věrnost svou pohrom nevýslovných.

Žádajíce tudíž za obnovu a zlepšení zřízení zemského, prosili stavové: 1. aby zlepšené zřízení zemské bylo prohlášeno za fundamentální zákon zemský, a 2. aby zrušen byl odstavec Obnoveného

zřízení zemského, dle něhož měl král sám právo zřízení zemské měniti, zlepšovati, doplňovati, ježto odstavec tento obsahem svým příčí se podstatě zákona fundamentálního. Pojem „fundamentálný", z r. 1871 jsoucí v živé všech Čechů paměti, vyskytuje se tudíž v ústavodárné akci již r. 1790.

Prosbu svou podpírali stavové potřebou, aby opatřili se proti libovůli budoucích vládcův, a obzvláště jejich nevždy dobrých rádcův a sluhů. Proto neměl král míti právo nadále o své újmě a beze stavů zákony měniti, nýbrž měl býti ústavou zavázán předkládati stavům nové zákony k úvaze a dobrozdání. S tím souvisela žádost za změněnou stilisaci odstavce o inkolátě v Obnoveném zřízení zemském. Dle návrhu Leopoldovského zřízení zemského žádali dále stavové, aby bylo zajistěno právo jejich povolovati berně jakéhokoli spůsobu, netoliko obyčejnou berni zemskou z poddaných usedlostí a vrchnostenské ordinarium, nýbrž i všechny vedlejší nebo nepřímé daně a dávky, ať peněžité ať v přírodninách ať v krvi. Žádná z těchto dávek neměla býti vypisována ani vybírána, dokud vedle ustanovení zřízení zemského nebyl příslušný královský postulát stavům předložen a sněmem schválen.

Dle návrhů stavovských měl sněm zemský nabýti rázu podstatně změněného. Měl býti svoláván každoročně a to v pohodlné době, nejlépe z jara, aby bylo lze postuláty před 1 listopadem jakožto počátkem válečného roku vyříditi. Sněm budiž dále svoláván vždy ve jménu královĕ, ale nejvyšší purkrabí anebo nejvyšší úředník zemský důstojenstvím bezprostředně následující mějž právo a moc, by toho potřeba vyhledávala, stavy ku sněmu nebo úřadu svolávati i bez královského svolení, však po úradě s výborem zemským. Jednotlivé osoby stavovské měly míti právo stížnosti i návrhů, jež bylo výboru zemskému skrze nejvyššího purkrabí předkládati výboru zemskému, kterýž ustanoví, má-li býti zvláštní sedění sněmovní o věci navrhované svoláno. Právo do sněmu uvedenu býti mají míti nadále jen držitelé statků ve dskách zemských zapsaných inkolátem opatření, pak synové anebo přímí nápadníci statku jejich. Sněm usnáší se právoplatně, přítomno-li v sedění alespoň 40 členův, a zasedá tak dlouho, až vyřídí ustanovený pořádek. Stavové i výbor zemský měli míti právo jednati s králem nebo s kanceláří dvorskou přímo bez gubernia. Jmenování deputací, kommissí i volba výboru zemského dějtež se ne skrze dosavádní přednosty lavic, nýbrž volbou z plného sněmu.

Další články týkaly se obnovy nejvyšších úřadů zemských co do hodnosti i právomoci. Odvěké řády zemské neznaly jiného podřízení těchto úřadů leč králi, ano nejvyšší purkrabí až do převratu r. 1848 byl v hodnosti ministrům roveň, a známy jsou případy, že ministři byli k tomuto úřadu z dosavádního svého úřadu ústředního povýšeni. Stavové proto pokládali nově zřízené ústřední úřady vídeňské za neústavní, a proto bylo potřebí, aby obor hodnosti a právomoci nejvyšších zemských úřadů byl náležitě vymezen a zákonem chráněn. Proto navrhovali stavové v Leopoldovském zřízení zemském, aby obnoveny byly všechny nejvyšší úřady, zejména praesident král. české komory a nejvyšší mincmistr, avšak i purkrabí chebský, na místě pak obou purkrabí

Karlštejnských, jichž úřad Ferdinand II zrušil, aby ustanoveni byli dva strážcové komory, jeden z pánův a druhý z rytířů, nejvyšší purkrabí pak aby zval k seděním gremia guberniálního i všechny nejvyšší úředníky zemské, čímž by gremium toto přeměnilo se v někdejší královské místodržitelství, odbornými referenty rozšířené. Stavové v této žádosti obraceli se nepřímo sice ale tím rozhodněji proti nenáviděné cizí byrokracii navrhujíce, aby císař dle ústavy prohlásil, že nesmí cizinec v zemi veřejný úřad pěstovati. Císař měl se dále zavázati, že říditi se bude při každém uprázdnění nejvyšších zemských úřadů dobrozdáním stavův o jednotlivých uchazečích. V sedění guberniálního gremia měli míti nejvyšší úředníci zemští právo vota, ale návrh, aby presidium gubernia bylo od nejvyššího úřadu purkrabského odděleno, zamítnut v sedění dne 7 srpna 1790 většinou 40 hlasův. Konečně žádali stavové, aby do nového zřízení zemského pojaty byly zásada občasné renovace všech zemských úřadů, čelící proti vzniku zvláštního úřednického stavu, a právo stížnosti do úředních výkonů nejvyššího purkrabí zemskému úředníku, který po právu ve sněmu předsedá. Jednotlivým úředníkům zemským měly býti opět k užitku přikázány důchody ze statků, k jednotlivým úřadům příslušných. Referát o věcech českých v kanceláři dvorské měl býti svěřován jediné členu českých stavů, držícímu statek v zemských dskách zapsaný.

Nejživější zájem, patrně vznícený neoblíbenou osobností hraběte Cavriana, jevili stavové ku spůsobu, jakým měl býti ustanovován prvý úředník zemský, nejvyšší purkrabí pražský. Stavům jednalo se o to, aby nejvyšší purkrabí byl mužem jejich důvěry, vědomým důležitosti svého úřadu a majícím s králem styky toliko skrze kancelář dvorskou, s opomíjením všech neústavních úřadů, jež ve Vídni po r. 1749 byly zařízeny. Pohříchu nepodařilo se stavy české ve příčině té sjednotiti. Ve sněmu jednalo se o důležitosti této v seděních dne 7 a 9 srpna 1790. Někteří páni ze skupiny hraběte Bouquoi vznesli dne 7 srpna dotaz, má-li býti podána prosba ku králi, aby bylo lze nejvyššího purkrabí sněmem voliti. Nejvyšší purkrabí zdráhal se nejprve dotaz k hlasování připustiti, když byl ale opětně vyzván, sice svolil, než u vědomí, že přátelé centrálistického směru jsou právě toho dne většinou. Skutečně většina návrh zamítla. Podán byl tudíž ihned dotaz nový, mají-li stavové žádati za touž ingerenc při osazování nejvyššího purkrabství, jakou mají se zřením k druhým úřadům zemským, či má-li se právo to zpola zůstaviti králi. Při hlasování vznikly jakési nepořádky, načež nejvyšší purkrabí prohlásil, že snesla se většina stavův, aby o právo spoluúčastenství při ustanovování nejvyššího purkrabí prosba nebyla podávána. Opposice nedala se však zviklati, nýbrž dala ztvrditi v úředním zápisníku sněmovním dne 9 srpna, že z přítomných 69 členů sněmu hlasovalo 21 pro volbu nejvyššího purkrabí sněmem, 15 pro jmenování skrze krále a 33 proti prosbě o spoluúčastenství stavů při osazování nejvyššího purkrabství, že tudíž proti prosbě byla pouze menšina. Tu byl přinucen nejvyšší purkrabí dotazovati se znovu, při čemž 38 přítomných hlasovalo pro návrh, aby nejvyšší purkrabí byl králem jmenován po vyslyšení stavů, 35 pak proti. Jménem menšiny podal přítomný toho dne ve

sněmu Leopold hrabě Clary votum separatum žádaje, aby král se zřením k Obnovenému zřízení zemskému jmenoval nejvyššího purkrabí jedině dle svého uznání.

Hrabě Bouquoi a jeho přátelé měli ve zření i zvýšení sněmovní právomoci u věcech zákonodárných, ale bývali v důležitých otázkách přehlasováni. V sedění sněmu dne 24 července 1790 jednalo se o návrhu, aby nebyl vydáván žádný zákon bez souhlasu sněmu, ale většinou jediného hlasu bylo přijato znění jiné, méně určité a k různým výkladům vybízející, aby všechny zákony, dříve než budou vydány, sněmu k dobrému zdání byly předkládány. Hrabě Bouquoi podal proti tomuto snesení votum separatum, jež vedle něho podepsali ještě 21 členové stavu panského a sice hrabata Millesimo, Frt. Ant. Novohradský z Kolovrat, Taaffe, O'Kelly, Hartmann z Klarštejna, Harrach, Paar, z Vrbna, Jan Rudolf Černín, František Šternberk, František Josef Černín, Morzin, Jáchym Šternberk, Unwerth, Bedřich z Nostic, Voračický, Vojtěch Černín, Pachta, Lanjus a Michal z Kounic, pak baron Henniger.

S návrhem Leopoldovského zřízení zemského úzce souvisela řada stížností, obrácených hlavně proti vládním úkonům Josefa II. Tak stěžováno si, že odnímá se stavům právo volně užívati fondu domestikálního a že fond tento obtížen vnuceným nákladem na obecně nenáviděné krajské školní kommissaře. Další stížnost pronášena do zabrání nadačních statků hraběte Straky, kteréž stalo se se zřejmým porušením závětu zakladatelova. Řadou vládních nařízení byl fond tento velice zkrácen, zejména nařízením abolice (dv. dekr. ze dne 20 srpna 1783) a přikázáním správy administraci statků komorních, odkudž roční výtěžek statků rychle klesal. Od 1 ledna 1790 zapověděno stavům přijímati nové chovance, neboť přebytek roční ze 6800 zl. r. 1785 klesl r. 1789 na 789 zl. Stavům vidělo se tudíž potřebou, mělo-li býti skvělé nadání vlasteneckého českého pána národu českému zachováno, aby správa fondového jmění byla z rukou komorní administrace vyproštěna. Proto hrabě Frt. Ant. Novohradský z Kolovrat navrhl v sedění sněmovním dne 30 října 1790 zřízení šlechtické akadémie podle osvědčených vzorů cizích, v níž by byli vychováváni i moravští šlechtičtí účastníci fondu Teufenbašského i ostatních šlechtických fondů. Stavové měli krále prositi pro akadémii za místnosti zrušeného právě před tím generálního semináře v kolleji Klementinské, jichž adaptaci cenil navrhovatel asi na 70.000 zl. Hrabě uvažoval, že by při 100 chovancích činil roční náklad na jednoho 360 zl. Sněm návrh ten schválil a usnesl se jednohlasně o prosbě ku králi, aby navrhovaná přeměna byla povolena, a k arcibiskupu pražskému, aby alumnát byl vyměněn za jinou přiměřenou budovu. Rudolf hrabě Černín zavazoval se ihned, že přispěje 10.000 zl., bude-li akadémie dle navržených zásad zřízena. Dalším snesením žádal sněm, aby úprava Strakovských statků navrácena byla stavům, s povinností klásti z nich ročně králi počty, aneb aby komorní administrace sama každoročně účty z nich stavům kladla.

Ryze stavovským a duchu doby se příčícím požadavkem byla prosba za zvláštní soudnictví osob stavovských. V zařízení josefinském,

jež všechny rody stavovské podrobovalo soudu zemskému a ve druhé instanci soudu appellačnímu, spatřovali stavové hrubé porušení svých předností a žádali proto, aby zreorganisován byl soud zemský způsobem zemskému zřízení přiměřeným, t. j. aby v něm zasedali toliko páni a rytíři. Dle návrhu stavů měl se zemský soud skládati nadále, jsa soudem nad osobami stavovskými, z praesidenta, ze stavu panského vzatého, a ze 14 radů, 7 pánův a 7 rytířů. U zemských desk měly býti obnoveny nižší úřady jako úřady čestné, a důchody i hodnosti těchto úřadů měly býti udíleny radům zemského soudu, vzatým z rytířův a z měšťanstva pražského. Také žádány v témž smyslu změny u appellačního soudu; mělyť býti obnoveny v něm lavice panská, rytířská a doktorská, u věcech pak týkajících se osob stavovských měl vždy předsedati některý z nejvyšších úředníků zemských.

Tento spis žádostí stavovských spolu se dvěma druhými, o nichž bude níže položeno, schválen v celku 24 listopadu 1790 valným sněmem a podepsán tehdejšími členy zatímního výboru zemského, nejvyšším purkrabím, pak zvolenci jednotlivých stavův, a sice za praeláty světícím biskupem Kriegrem, kapitulním děkanem Václavem Heritesem, arcijáhnem Michalem Varlejchem z Bubna a velmistrem křižovníků Suchánkem; za pány Augustem knížetem z Lobkovic, Františkem Antonínem Novohradským hrabětem z Kolovrat, Janem hrabětem Bouquoi, Vilémem baronem Mac Nevenem a Václavem hrabětem Cavrianem; za rytíře Janem Marcellem z Hennetu, Janem Josefem z Leinerů, Janem F. z Hanischův a Josefem z Rosenthala; za města pražským purkmistrem Steinerem a pražskými magistrátními rady Janem Štěpanovským, Janem Ondřejem Fišerem a Václavem Slívkou.

Přes některé výstřelky ducha ryze stavovského není lze popříti, že návrh Leopoldovského zřízení zemského byl dílem znamenitým, které by bylo v život vešlo, zajisté by bylo podalo vhodnou půdu pro změny devatenáctým stoletím žádané. Ve všech částech návrhu jeví se znalost věci, státnický rozmysl a vroucí láska k odvěkým základům samostatnosti a svézákonnosti království Českého. I způsob, jímž návrh vzdělán, hoden uznání; zračíť se v něm neobyčejné na tehdejší doby politické i historické vzdělání referenta a skladatele všech tří spisů barona Mac Nevena, který dovedl spojiti různá stanoviska, dynastické se stavovským, stavovské s duchem moderním, ale zachoval vždy důstojný, sebevědomý ton, který u dvora nebyl vhod. Projevilo se to, když v sedění sněmovním dne 11 května 1791 usnesli se stavové, aby Mac Nevenovi dána byla odměna za námahu prokázanou z fondu domestikálního. O obtížích, které kladla vláda vstříc snesení tomuto, bude ještě pojednáno. Nejpřednějším pomocníkem Mac Nevenovým byl hrabě Bouquoi, vůdce a přední mluvčí stavovské opposice, vzácný zjev v řadách tehdejší šlechty české, vysoce vzdělaný a z míry ušlechtilý, jakož i znalý výborně dějin vlasti své i veřejného práva jejího a vřelý přítel českého jazyka.

Pohříchu nedožil se tento vážný a v pravdě vlastenecký projev stavů žádoucího vyslyšení ve všech podstatných částech svých. Leopold II, vládce zajisté osvícený i rozmyslný, měl vůli nejlepší, než různé pře-

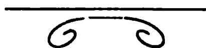
kážky sloučily se podobně jako o 81 let později, aby dílo shody mezi královstvím Českým a soujmem Dědičných Států v zásadních věcech zničily. Především má vinu nezdaru různost v názorech obou skupin mezi stavy českými. Bylo zjevem přirozeným, že dvůr i vláda přály straně, jíž vévodili hrabata Jan Rudolf Chotek a Leopold Clary, neboť strana tato byla se již s centrálistickou soustavou vídeňskou usmířila a horovala pro zamýšlený jednotný stát, v němž toliko přála si zachování stavovských výsad svých. O projevech této strany tím spíše mohlo býti ve Vídni uvažováno, poněvadž se početnou silou téměř historicko-státoprávní skupině vyrovnávala, ano začasté při hlasování i většiny nabyla, vůdcové pak její, zastávajíce vysoké ústřední úřady, meškali stále ve Vídni a měli příležitost, aby názory své v rozhodujících kruzích uplatňovali. Druhou příčinou bylo nerozhodné chování moravských stavů, kteří sice, jakož níže položíme, snesli se o neméně rozsáhlých spisech stížností a zemských potřeb, ale z úzkoprsého separatismu vyhýbali se otázkám státoprávním. (Pokračování.)

STRAŠIDLO TEMPLÁŘE.

V Liliové ulici na Starém městě jezdí každého pátku mezi půlnoční a jednou hodinou bezhlavý muž na bílém koni, z jehož chřípí a nozder ohnivé plameny srší. Jezdec jest oděn bílým pláštěm, a jest prý to duch templářského rytíře z někdejšího kláštera řádů templářův sv. Anny v té ulici, který byl pro veliké jakési provinění sťat a před smrtí se s Bohem smířiti nechtěl. Proto jest zaklet a po mnoho set let již čeká na vysvobození své, kterého se ale teprv tehdáž dočká, až čistý mládenec bílého koně jeho za uzdu chytí a jezdce mečem probodne. K tomu se ale dosud nikdo neodvážil, a tak zakletý rytíř templářský dlouho ještě tou ulicí o půlnoci jezditi musí, než v hrobě pokoje dojde.

(Ze Svátkových „Pražských pověstí a legend“.)

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

KAREL ČERVINKA:

Návrat.

Horáček Jan, hříšník starý,
který seděl dlouhá léta
na Pankráci pro krádeže,
pro loupež a jiné věci, —
naposledy osm roků
dostal za to, u Říhů že
zapálil, že shořelo vše,
jenom holé zdi tam zbyly —
osm roků odseděl si,
z Pankráce se navracel.

Navracel se k rodné obci,
— plným jménem v těchto místech
nebudem ji jmenovati,
neboť za to nemůže —
pravíme jen, že jest v horách,
mezi kopci, mezi lesy
zastrčena blízko hranic,
blízko vesnic německých,
tož se vracel k rodné obci,
odkud vyšel, aby hubil,
aby loupil, kradl, pálil,
tak se domů navracel!

Chytrá duše! V kriminále
dokud seděl s ostatními,
pořádně se vždy jen choval,
u stavu den proseděl a
pilně předl, pilně tkal,
tak si získal přízně pánů,
proto když si trest svůj odbyl,
spolek, který podporuje

propuštěné trestance,
kázal svému pokladníku,
aby sáhl v plný měšec,
uctivému Horáčkovi,
davšímu se na pokání,
s přiměřeným poučením
vydatnou dal podporu.

Proto také Horáček Jan
stříbrňáky v kapse cinkal,
vlakem jel a doutník také
pyšně kouřil, bylo vidět,
že jest lépe situován,
jak by v Prusku celé léto
pomáhal u zedničiny,
oblečen byl zcela slušně,
nesl domů kapitálek,
trochu úspor, trochu darů,
ale vše to bylo dost
na ty horské, na ty úzké,
málomocné poměry.

Vymoženosť arciť velká
byla v tom, že nevracel se
jako jindy, když se vracel
doprovázen policajty
od vesnice k vesnici —
páni tohle prominuli
vzhledem k tomu, že se choval
obzvlášť dobře v kriminále,
napomenutí jen dali
šedivému hříšníku.

Horáček směl volně jeti
jako jiní lidé, kterým
na krk aerár nepověsil
policejní dohlídku.

Ba to byla krásná cesta!
Vlakem smíšeným jel z Prahy,
pomalu a pohodlně,
seděl v kupé třetí třídy,
s košaři jel, kteří jeli
do vsí drůbež nakupovat,
s bábami, jež obchodují
máslem, vejci, zeleninou,
týdně jedou několikrát
z Prahy někam do vesnic.

Venku bylo slunné ráno,
v polovici října jak jich
pořidku jest! Žluté světlo
v rovinu se vylévalo,
v plochy polí, v kterých právě
zase řípu dobývali.

A zas lesy přeletěly
v oknech kupé, pruhy dubin,
nízká mlází s travou zvadlou,
baráčky a velké statky,
panské dvorce, cukrovary
obklopené řadou vozů,
neboť řípu sváželi už
do továren s prázdných polí.

Horáček jel incognito,
ač byl tázán, odkud jede,
kam to jede, zda byl v Praze,
na návštěvě u příbuzných,
má-li také někde obchod,
či snad sedlákem jest, nebo
jede někam hledat práci, —
košaři vše chtěli vědět,
dobré báby drůbežnice
na všecko se vyptávaly,
Horáček však nemoh' ovšem
svěřit se jim, odkud míří,
a že jede v rodné hory
po návštěvě Pankráce,
— do hovoru opatrně
jen se mísil, nutno dáti
dobrý pozor na řeč, aby
nezkazil si reputaci,
které u nich sobě dobyl
dobráckým svým vzezřením.

Stanic bylo na té trati,
kudy jeli, víc než jízdy,
ustavičně pískal vlak,
košaři ven trousili se,
s nimi báby drůbežnice,
jiné obecenstvo lezlo,
čím dál jeli, v jejich kupé,
měnila se situace,
noví lidé přicházeli
na stanicích, na zastávkách,
dokonce i rada jeden

od soudu, jenž šetřil asi,
vlezl v kupé třetí třídy,
„pardon“ pravil k Horáčkovi,
zavadiv oň loktem, když si
narovnával svoje kufry
nahoru — a ten když used',
na Horáčka zakoukal se
pohledem, z nějž mohl čísti:
také bych tě měl už znáti,
někde jsem tě jistě viděl! —
při porotě ráčil býti,
Horáčka když soudili kdys,
v senátě tom votantem.

— — — — — — — — —

A čím více k modrým horám
z řepných krajů blížili se,
tak se zdálo, jak by supěl
volněji vlak, jakoby
umdléval a těžce dýchal
projížděje tunely a
prokopané hráze a zas
v serpentinách vlek' se k předu,
vyléval dým v lesy vlhké,
přes pastviny, odkud krávy
velkým okem dívaly se
na hučící vymoženosť
předešlého století.

Že to bylo zcela blízko
na rozhraní jazykovém,
sedláci už přisedali
dobří Němci, klidní, tlustí,
s botami a s dialektem,
jeli z trhů z kraje dole,
ve vagonech měli svoje
zavazadla a teď čile
hádali se, kdo z nich lépe
krávu koupil, na zastávkách
vyhlíželi oknem na zad,
co tam dělá ve vagonech
jejich drahý dobytek.

Horáčka též do svých řečí
chtěli lapit, ptali se ho
po úsudku, on však mlčel,
mlčel, mlčel zatvrzele,
neboť chtěl jet incognito
až do svého domova.

Znenáhla se šeřilo už,
rudé slunce zacházelo
za kopci a za vrcholky,
lampička už nad hlavami
cestujícím zablikala,
v kupé bylo dusné vedro,
do něhož se vždy jen protáh'
na zastávkách, když se dveře
otevřely, horský vzduch.
Sedlák jeden usnul v koutě,
hlasitě v to šero chrupal,
vázla řeč, a jenom z dýmek
dál se valil tiše dým,
nebylo už o čem mluvit,
venku bylo tma, a ze tmy
na nádražích proskakoval
předepsaných světel třpyt.

Horáček vše, co se kolem
dělo, vnímal všemi smysly,
jako kanár, který ulét
z klece na šedivé střechy
činžáků a odtud dolů
dívá se, však prudká závrať
jímá náhle jeho hlavu,
a tu náhle vzpomíná si,
že v tom jeho kriminále
byla denně čistá voda,
kousek cukru, semenec . . .

Dosud však jel bezstarostně
vřavou, šumem nových lidí,
novým hlukem! — Předepsané
ticho věznice měl dosud
ve své duši — všecko přesně! —
železný ten pořádek! —
a teď volnost ve všem tady,
lehne, když si lehnout zachce,
usne, když si usnout zmane,
projde se, když míní chodit,
dozorců už nebude —
ani zvonců, které zvoní
na práci, by zase začla,
a tak dále, a tak dále . . .

Teď tu jede nepoznaný,
na zločince necejchován,
všickni lidé bez předsudku

bavi se s ním, i ten rada
soudní řeč s ním zavedl,
všem jest roven, rozdílů tu
není mezi těmi lidmi,
kteří jedou třetí třídou
ku vzdáleným domovům!

Ovšem, jinak bude zítra,
až se objeví zas doma,
(Horáček to zná), hned budou
všickni prstem ukazovat
na něho a budou říkat:
„Dívejte se na Horáčka,
to je ten, co včera přijel
zase domů z Pankráce!
Tyhle šaty pěkné, jež má,
jistě ukrad', tyhle groše,
jež mu v kapse cinkají,
nejsou jeho, vždyť to známo,
nutno se mít na pozoru,
hovořit s ním opatrně,
mstí se také, co mu na tom,
jestli na doškovou střechu
posadí, když umíní si,
červeného kohouta . . ."
— — — — — — — —
Horáček se drsně usmál,
ano, jsou to rozdíly, —
předevčírem tahal ještě
káru, za ním strážník s puškou,
v sedm večer chodil spat,
a teď jede jako páni,
už jest osm, ještě nespí,
pije pivo, kouří doutník;
že už patnáct roků seděl
v krimināle, když vše sečte,
žádný neví, netuší . . .
A ti Němci, co s ním jedou,
v tobolkách svých tlustých mají
jistě kupu bankovek . . .
Horáček si vzpomněl, jak to
jeden kdysi na Pankráci
vypravoval, jak to proved', — —
jak se plazil tichou nocí,
v ruce tlustý obušek,
v úvoze jak čekal, čekal,
a když přišel, — inu, krátce
všecko se to odbylo — —

Bankovkami nacpal kapsy,
chytli jej však a že kdesi
ztratily se peníze,
ztratily se tak, že zbyly
pouze stopy od pantoflí,
a ten chlap měl — náhoda to —
stejně dlouhé pantofle,
tož mu je hned přeměřili,
porota jej odsoudila,
že to ukrad', zatykačem
mezitím však na všech stranách
vypátrati chtěli vraha,
který seděl na Pankráci,
večer, když už měli spáti,
kollegům svým vyprávěl to,
jak jej zabil, mezitím co
přede dveřmi bachař starý
s puškou hlídal, aby nikdo
z těch, kdož sedí, neutek' . . .
Nadarmo se zapřísahal
před porotou, že to není,
jak to má být, že těch peněz
neukradl — inu, ovšem,
ten, kdo sedí, nesedí vždy
pro to, proč by vlastně sedět
měl, a tak se často stává,
— Horáčkova zkušenost, —
že to třeba druhý vezme,
ale třetí za to sedí,
čtvrtý toho užije, a
pátý, jak to v světě bývá,
získá z toho ostudu . . .

— — — — — — — — —

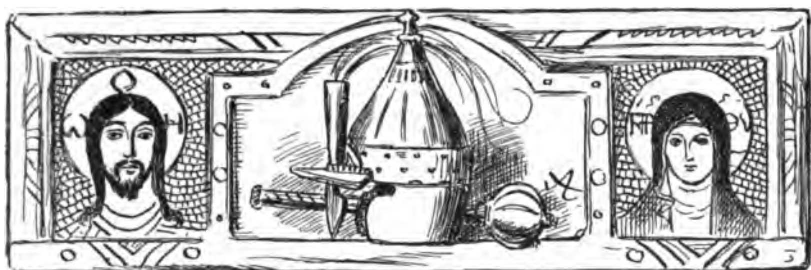
Konečně se zastavil vlak
na poslední stanici, kde
Horáček měl vylézt z kupé,
pěšky dojít k domovu.
Bylo pozdě, venku vála
říjnová noc chladná, ale
ozářená měsícem,
stanice to malá byla,
vzdálená a opuštěná,
Horáček kde vystupoval
v říjnovou a chladnou noc.
Dal se v šero vonných hvozdů
cestou, která ztrácela se
ve skalách a v tmavém smrčí,
v úvozy jež zabíhala

rozbahněné, rozjezděné,
brzy zase drápala se
do vrcholků v serpentinách,
lezla se skal, odkud výhled
báječný byl pro turisty,
spojovala se vzdáleným
městem chudé vesnice,
ovroubená byla lesy
hlubokými, sosnovými,
boží muka neumělá
zdobila ji v stínu lip,
potok chvílemi z tmy zpíval,
mosty zděné obloukové
přes rokliny spínaly se
jako ruce prosebné,
a zas pole, chudá pole,
odkud právě len byl svezen,
do dřevených stodol, blízko
chudých statků na horách.

Horáček šel volně, ač byl
starým lotrem, mnohokráte
trestaným, přec v duši cítil
jiskru čehos, čemu tady
řekli bychom: opilo jej
sladké kouzlo domova!
Lesy kolem povyrostly,
— osm roků — dlouhá doba —
vzpomněl si, jak veď' jej tudy
četník s lesklým bajonetem
právě tam k té stanici,
lhostejně jak tenkrát kráčel,
srovnával to, jak to bylo,
a jak je to nyní, když jde
zase domů nazpátek.

(Dokončení.)

KAREL SCHEINPFLUG:

Moře.

(Pokračování.)

Toho rána překvapil Lamače hlas... známý, avšak dávno již zapomenutý.

Překvapil ho, když stoje na osamělé písčině, kde jsou zřízeny mořské lázně, pozoroval s hloučkem jiných diváků těch několik odvážlivců, kteří se odhodlali koupati se při třinácti stupních Celsia. Byl to pěkný a nezvyklý pohled: moře zelené jako tráva dmulo a vzpínalo se kolem a dorážely se všech stran na ten ždibec země, široký sotva do metrů; na samém kraji ostrůvku vymrštilo se vždycky, jako by se bylo odrazilo od skákacího můstku a s veselým šumem vrhlo koupajícím se mužům přes hlavu svůj zelený plášť. Ale malíře dlouho nepoutalo toto divadlo. Po chvíli roztržitého pozorování vyrušil ho onen hlas... a jeho bytost zachvěla se jako zvučící struna.

Byl to výkřik touhy po ženě. Ne po určité ženě, po ženě vůbec. Pocítil prudkou potřebu zadívati se do ženských očí, zlíbati ženskou tvář, spočinouti v horkém objetí ženského těla, jež se mu zcela neurčitě črtalo v mysli.

Zdvihl hlavu. Obloha pukala jako kalich modrého květu, a zlatý pel sypal se vzduchem; chladný, vlhký větřík ošlehoval tváře a přímo opíjel čistotou svého vzduchu; v příboji bělala se mrštná nahá těla, pohružující se s rozkoší do šumného vodopádu; i moře kypící a vyzývavě zelené zdálo se oddechovati smyslnou rozkoší.

„Koupají se tu přece někde také ženy?“ otázal se a již se vzdaloval sypkým pískem, který se mu bořil pod nohama.

Došel druhého konce ostrůvku, kde se koupají ženské. Byly tu však pouze tři a tak daleko ode břehu, že sotva rozeznal barvy jejich plovaček. A když na ně zamířil svým kukátkem, tu, jako by ho byly zpozorovaly, vzdálily se ještě více a jenom chvílemi zasvítil nad rozhoupanými vlnami kousek červeného, fialového nebo pruhovaného živůtku.

Nespokojen odebral se k oddělení společnému; zde však nezastihl nikoho, krom staré tělnaté židovky, jež se blížila po boku svého vousatého manžela bázlivě a nemotorně zelenému příboji.

Nejbližší loďkou dal se dopraviti zase na ostrov. Zde se procházel u přístavu, křižoval uzounké uličky, i do konversačního domu zašel a všude pátral po vhodné kořisti. Ale všude potkával jen paničky v průvodu manželů a děvčata pod dozorem matek, pohledy nesmělé, před nimiž klopil zrak, a vyzývavé, které ho odpuzovaly. Konečně mu vysvitlo, že je bláhovostí hledati milostného dobrodružství zde na té hroudě země, kde je několik set lidí směstnáno na ploše několika metrů a kde lze bezmála dohlédnouti s konce na konec. Toto přesvědčení naplnilo ho mrzutou náladou. Dítě prudké reakce, po tolika dnech smutku, nečinnosti a zoufalé skleslosti vyšlehl v něm ten plamének životní síly a hledal jako první potravu objetí ženy. A když jí nenalezl, doutnal čadivě, naplňuje svým dýmem jeho nitro a duse řídké květinky utišení, jež tu nedávno vypučely.

Když seděl po večeři v jídelně hostince „Märkischer Hof“ a prohlížel zamračen humoristické časopisy, pocítil, že na něm sklepnice u bufetu utkvěla dlouhým pohledem. Podíval se na ni a . . . ku podivu: zdála se mu dosti hezkou nyní. Její pleť, ve dne zažloutlá, měla teď příjemný, bledý tón, a její ve dne suché oko nebylo teď bez lesku. A nebyla stará — co jí mohlo být? Nějakých šestadvacet let! Usmál se na ni a od té chvíle nespustil jí s očí. Když mu přinesla druhou sklenici mnichovského, vyměnil s ní nějakou vtipnou poznámku a při účtování uchopil ji za ruku, již pevně stiskl. Nebránila, neodtahovala se, jen se usmála a zarděla se slabounce. Ten lehounký ruměnec na její bledé tváři rozohnil ho ještě více. Přitáhl ji blíže a otázal se:

„V kolik hodin máte volno?“

„V jedenáct.“

„Nechtěla byste se se mnou trochu projít?“

„Šla bych.“

„Tedy mne čekejte tady před hotelem.“

A vyšel. Byl rozjařen jako kdysi, když se chystal k prvnímu dostaveníčku. Podíval se na hodinky: půl desáté. Co zatím? Seděti v hostinci se mu již nechtělo a promenády u moře nabažil se ve dne. A toužil po samotě. Vystupoval tedy na vrchol ostrova.

Za okénky těch domečků bylo skoro všude tma. Jen tu tam před některým domkem hovořili lidé na zápraží. Když docházel na konec osady, zahlédl ve výši světlo. To maják svítil bledým, žlutým plamenem velké olejové lampy. Dal se pěšinkou středem pláně a rozpřádal své erotické sny, v nichž půvaby světlovlasé sklepnice se rozvíjely v ideální obraz.

V dáli vyšel měsíc, a jeho siné světlo rozstříklo se po černé trávě. Světlo majáku zbledlo ještě více; děla se přikrčila za náspem jako šelmy připravené ke skoku; odtržený balvan „Mnich“ stáhl si hnědou kápi ještě více do tváře.

Mladému muži bylo pojednou nevolno v tomto okolí, oddechujícím vážnou a tajeplnou poesií jasné noci, která naplňovala nadzemským, stříbrným svitem všecko — i lidské srdce.

Ještě hodina?

Šel k moři.

„Nu pojď jen blíže!“ zašumělo vlídným, jímavým hlasem. A Lamač, jenž stál již chvíli váhavě opodál jako marnotratný syn před domem otcovským, vstoupil na přístavní můstek.

Ó . . . ó . . .! vdechoval rozšířeným zrakem tu báječnou visi.

Moře bylo černé, jako by bylo naplněno roztaveným asfaltem, a měsíc kotvící na modrošeré obloze rozestřel na jeho povrchu dlouhý koberec svého světla. Bylo to jako cesta vysypaná zlatým pískem, táhnoucí se do závratné dáli. Pravý roh skály, politý na svých obrysech měkkým, pleťové růžovým přísvitem, vrhal těžký stín přes malou zátoku, v níž spaly rybářské čluny. Moře šeptalo vážným, pokorným šumem, jenž stoupal do výše jako tichá modlitba nesčíslných davů. Jeho pohyby bylo sotva znáti; jen tam po té zlaté cestě hemžily se vlny, spěchající jedním směrem v nekonečném, nepřetržitém zástupu. Nikde stopy po jeho brutální vášni, po jeho ničivé síle. Jako divoký obr z báje před čistým pohledem dívčiným, jako Mojžíš před hořícím keřem, jako Šavel před zjevem Kristovým, tak tu leželo pokorně pod tou magickou lampou, zavěšenou na modrošeré klenbě oblohy, a šeptalo svou oddanou modlitbu. A zdálo se ještě ohromnějším v té své vážné nehybnosti, v tom svém černém rouchu obepjatém zlatým pásem.

Jenom časem narazila vlna o skálu; glan . . . glan . . . zaznělo to jako skleněný zvon.

Mladý muž zadíval se se vznícenym zrakem na tu řeku světla, která se valila mezi černými břehy vod, a v duchu kráčel také po té zlaté cestě, jež se zvolna úžila a zdála se vystupovati tam v dáli k nebi jako ohnivý žebřík Jakubův.

Kam? Kam jdou ty vlny? Kam jdu sám? Kam spěje všechen život?

Veliká, vážná otázka zašuměla zase v jeho duši. A po tolika dnech bídného živoření, zdlouhavého hynutí, hasnutí vůle a krvácení touhy, po tolika dnech pochybování o všem a zoufání nade vším, zdálo se mu, že nachází k ní zase odpověď.

„Hle, ty vlny . . . neptají se, nehloubají, neváhají, neohlížejí se zpět, a jdou . . . jdou radostně a důvěřivě za paprskem světla, ozářeny a zářice. A to může být i jediným cílem lidského života: jíti za světlem, dýchati je, zářiti jím a ozařovati vše kolem sebe.“

A pojednou . . . jakoby to vlídné světlo měsíčné objalo ho svými lokty a uneslo do výše. Viděl . . . Tam dole, ta známá krajina, to byl jeho život. Jaká klikatina cest! Vedly kvetoucími luhy a kolem bažin vydechujících kalné výpary; obcházely úskalí a tratily se v závějích; stoupaly a klesaly, chvátaly v před a vracely se oklikami. Některé mizely v šeru dálky, a jiné rýsovaly se tak na blízku, že bylo na nich znáti ještě čerstvé šlépěje. Ale všecky byly spolu spojeny, všecky toužily po témž cíli, a jejich směr měnila jen povaha půdy. A jejich pletivo zdálo se mu tak jasným, tak prostým, jejich úchylky tak přirozenými tu s té ptačí perspektivy, odkud je pozoroval se zájmem, ale bez pohnutí.

Tak dospěl až k posledním stanicím, za nimiž ležely už tmavé lesy budoucnosti: chudá dílna venkovského fotografa a u zdi hřbitova ten čertvě navršený hrob . . .

„Ona je mrtva“ . . . Cítil, jak se jeho nohy dotkly zase matky země. Ale jeho duše byla tak plna bílého, těšivého světla, že i ten stín bolesti v něm zazářil a rozplynul v něm. „Ona zemřela. Jak je to smutné — tak mláda! Ale nejsem vinen její smrtí. A ničím jsem se neprovinil vůči ní. Že jsem připoutal její osud ke své vratké existenci . . . ach, snad to bylo neprozřetelné, ale nepoctivé to nebylo. Dost trpce jsem zaplatil svůj nerozvážný krok. A onen nepříjemný výstup mezi námi tenkrát . . . Ach, bože, jeden výstup za dvě léta manželského soužití! A nebyl bez příčiny; neuměla hospodařiti, neuměla mi ulehčiti spořivostí zápas o život. Ani ona nebyla vinna, nýbrž její vychování. Ale musil jsem se ozvati, neměli-li jsme klesnouti ve zkázu, my i naše děti. Snad padlo některé příliš příkré slovo; ona však nebyla z těch, kdož neumějí zapomínati. Ne, ne, ne, ničím jsem jí neublížil. A měla mne stále ráda; jak vroucně se se mnou loučila! A všecky ty kruté výčitky svědomí byly jen výplodem chorobné citlivosti a porušené soudnosti duše ušlapané starostmi, zbavené radosti ze života a naděje v budoucnost.“

Ano, všecko bylo tak jasné, tak prosté, tak přirozené.

Ona zemřela, ale on zůstal. Je mu třicet let . . . Zůstal a musí žít. A bude žít a tvořit!

Tvořit! Klidné, jasné světlo, jež naplňovalo jeho bytost, zasršelo paprsky a zasálalo teplem. Srdce se mu rozbušilo, a krev proudila mu k mozku jako jarní míza do koruny stromu. „Tvořit!“ zazvučelo mu v nitru úderem zvonu a znělo tam mnohem déle, než jásavý výkřik „žít!“ Umělec vítězil nad člověkem, illuse zatlačovala skutečnost. A jeho zrak se rozšířil v napjatém očekávání, a jeho myšlenky umlkly v předtuše, že se přiblížila chvíle početí.

— —

Zlatá cesta se zachvěla lehkými kruhy a z vody vystupovala žena. Nadlidsky velká, štíhlá, bílá s dlouhými tmavými vlasy — vynořovala se tak zvolna, jakoby tam vyrůstal zázračný květ. Tvář obrácená k malíři byla zjasněna nadzemským úsměvem, a ruka zdvižená k nebi držela palmovou ratolest. Nachýlena poněkud v před vykvétala výše a výše, až vyplynula lehce nad hladinu a vznášela se zvolna k obloze. Krůpěje stékající s jejích nohou zářily duhovými barvami. Pak se menšila, menšila . . . a bledla, bledla . . . až rozplynula ve výši v paprsku měsíce.

Aaah! vzdychlo si moře. Glan . . . glan . . . zazvonila vlna o skálu. A znělo to jako skleněný zvon.

Mladý muž hleděl chvíli jako okouzlen za zmizelým zjevem, než se vzpamatoval a vrátil se k reálné části svého obrazu. Svého obrazu! — neboť věděl, že to, co tu právě zplodila jeho fantasie v objetí vábné skutečnosti, jest jeho příští obraz.

Černá plocha moře a modrošerá klenba oblohy, zářící měsíc ve výši a zlatý pruh na vodě, v popředí výběžek skály s růžovými obrysy: to bylo vše, co tvořilo tuto krásnou krajinu. Jaká jednoduchost, ale jaké rozpjetí a hloubka, jaké mystické kouzlo a — jaký problem světla a barvy. Jemu však se zdálo provedení tak snadným a tak blízkým jako snílkovi, jenž nikdy ještě nerealisoval svých snův a jemuž

není známa nepoddajnost štětce, váhavost linie a klamavost barvy. Neviděl před sebou práce, viděl jen dílo, neviděl překážek, viděl jen cíl.

„Hned zítra dám se do práce", umiňoval si. „A postavě Duše, vystupující z černých vod k světlé výši, dám tvář své ženy. I ona musí ožiti v tomto díle, které znamená můj návrat k životu." Byl velice spokojen s tímto nápadem; zdálo se mu, jakoby tím částečně odčinil smutné dílo Smrti.

Z daleka, z daleka, až odkudsi z druhého břehu zakýval naň jeho poslední obraz. Ale ani tato vzpomínka ho nezabolela. Ach, to byla „Poslední píseň"; a zde to bude „Vzkříšení"! Byla to poctivá práee — cítil teď přesvědčivě; byla však dítkem bolesti a neměla štěstí. Snad tato, dítě blahé chvíle, najde ho spíše...? A nenajde-li... „Můj bože, jsem zase sám, dovedu hladověti. A budu tvořiti dál a půjdu za světlem!"

Zažitá zklamání, nezdary, neúspěchy, neporozumění kritiky — to všecko leželo hluboko pod ním; díval se na to s takové výše, odkud vše to vypadalo tak maličké, oh, tak nepatrné. Ani moře neskličovalo ho již dojmem své velikosti. „Ano, je veliké, krásné, podivuhodné; ale oč větší, krásnější, podivuhodnější je lidská duše, moje duše! Ona obsáhne všecko, i toto moře i světlo tam té hvězdy i ledovce dalekých Alp i nivy vzdálené vlasti; vše to a tisíce jiných ideí obsáhne, spojí je v mžiknutí přes hráze prostoru a času, změní je dle své libosti, zpracuje v konkretní obrazy a v abstraktní pojmy, stvoří z nich svůj vlastní, širý, bohatý, nádherný svět a nad ním rozklene největší zázrak své moci, vznešenou oblohu svědomí. A když ta je jasna, jak krásný je celý ten vnitřní svět! Není bouří výčitek, není mraků nebezpečí, není mlh pochybností a nejvyšší hory překážek... Ach, jsou vůbec nějaké překážky?"

„Budu pracovat a půjdu za světlem!" — — — — — — —
— —

Náhle ho vyrušil tichý pláč. Ohlédl se... V druhém rohu můstku stála žena, drobná, štíhlá, v tmavých šatech. Měsíc oblévál světlou linií profil mladé tváře, jejíž ústa, vtisknutá do bílého šátku, třásla se v dušeném štkání.

Taková bolest... zde v tom chrámu míru a vznešené, hojivé krásy! Bylo mu jí líto. A pocítil nutnost pronésti k ní vlídné, soucitné slovo, uštědřiti jí z toho přebytku jasu, kterým přetékala jeho bytost. Přistoupil k ní, nepozdraviv a nahýbaje se blízko k její tváři, řekl měkce:

„Proč pláčete?"

„Ne... nechte mne! Co mi chcete? Vy..." vykřikla, vzpřímivši se. Ale postřehnuvši mírnou zář jeho očí a soucitný výraz jeho tváře, zlomila svůj příkrý tón a zalkala jakoby na omluvu sklesle: „Ach, jak jsem nešťastna!" A vzdalovala se potácivým krokem.

Mladý muž postál chvíli zadumán, pak odcházel volně za ní. „Co ji bolí?" tázal se. „Je tak mladá a hezká. Možno, že nějaká malichernost... A ne-li?... Však ona také zapomene a nalezne svůj mír jako já." — — — — — — — — — — — — — — — —
— —

Pojednou se zarazil a uleknut pohlížel do protější uličky. Před hostincem „Märkischer Hof“ přecházela ženská postava; nahoru dolů... teď se zastavila a ohlížela se, jakoby na někoho čekala.

Vzpomněl si na své dostaveníčko s rusou sklepnicí. Krev se mu vlila do tváří, a útroby se mu sevřely prudkou ošklivostí. Měl pocit, jako by ho byl někdo kopl. Jasná obloha jeho nitra se zkalila a vzduchem tam padaly kusy bláta.

„Jak jsem jen mohl... při čerstvém hrobě své ženy... s první prodajnou děvkou!“

Uschoval se za domek fotografův a vyčkával, až se ženština na rohu uličky obrátí a půjde zpět. V tom okamžiku přeběhl tiše prostranství, vklouzl do vedlejší uličky a oklikami dostal se ku svému bytu.

Když se ocitl ve svém pokojíčku, měřícím sotva dvanáct čtverečních metrů, přeplněném nábytkem a při tom přece jaksi domácky útulném, vrátil se mu klid. Otevřel okno a vyklonil se ven. Je slyšeti až sem jeho oddech? Myslil na moře. Naslouchal s něžnou pozorností matky, skloněné nad kolébkou. Ne; bylo dnes tak tiché. Cítil k němu takovou hlubokou, takovou vděčnou lásku; nebylo-liž to ono, jež mu vrátilo lásku k životu, důvěru v sebe a klid svědomí?

* * *

„Hned zítra dám se do práce...“ Pěkný úmysl — ale jak ho provést? Neměl s sebou ničeho, ani řádné tužky.

Tu si vzpomněl na fotografa, a vlídný starý pán prodal mu ochotně několik listů papíru, uhel, pastely, zapůjčil vodové barvy, i stojánek, na němž stála veliká fotografie přístavu s přistavším parníkem, mu nabídl; vše, co měl. A malíř pustil se ihned do práce.

Ta kolossální plocha vod neustále pohyblivá, bohatě odstíněná a měnivě zbarvená skýtala mu řadu nových technických úkolů, o jichž řešení chtěl se pokusiti dříve, než přikročí ku svému dílu. Vypuzen ze svého stanoviště u přístavu diváky, kteří mu hleděli přes rameno, uchýlil se na temeno ostrova; a když i zde vyslídilo ho několik zvědavých dam, nalezl útočiště na stěží přístupném výstupku skalním na konci polo zaniklé stezky, již výstražný nápis označoval jako nebezpečnou pro časté sesouvání se skal. Zde usazen pod balvanem mírně nachýleným ztrávil skoro celý tento i následující den, pozoruje moře, dávaje se chvílemi unésti svými dojmy v nečinné sny a vraceje se zas neunavně ku svým náčrtkům, v nichž se snažil zachytiti na malé ploše ohromnost obzoru, oslňující hru vln, pěnu příboje, tříštícího se o skálu. Večer pak, jakmile se setmělo, dostavil se na přístavní můstek, doufaje zahlédnouti tu ještě jednou a sesíliti v paměti obraz moře osvětleného měsícem. Štěstí mu však nepřálo tohoto ani následujícího dne; nebe bylo zataženo mraky, po měsíci ani stopy, a moře, drážděné větrem, zmítalo se nevrle.

Když se vrátil z této druhé marné výpravy do svého pokojíčku, napadlo ho, aby přepočítal své peníze. A tu seznal ku svému ustrnutí, že mu po zaplacení pokoje zbude zrovna tolik, aby se dostal bez nesnází

domů. Je třeba odejeti a to nejbližším parníkem. A on neměl jediné čárky svého obrazu, kterým chtěl vstoupiti znovu na zápasiště!

Toto poznání ho tak ohromilo, že se chvíli zabýval spekulací, jakým způsobem by si opatřil nějakých sto zlatých, které by mu umožnily dalších čtrnáct dní pobytu na ostrově. Pak to odvrhl od sebe jako dobrodružný nesmysl, požádal, aby ho ráno časně vzbudili, a ulehl zarmoucen u vědomí, že zítra odpoledne nastoupí zpáteční cestu. —

Jakmile vstal, zašel na přístavní můstek a dal se do práce. Bylo nerozvité a zimomřivé ráno. Na ostrově, zdálo se, bylo všecko pohrouženo ještě v spánek. Jen rackové kroužili nad vodou a hladili svým měkkým peřím roztěkané vlnky. Malíř dýchal si přes tu chvíli do vychladlých rukou, a svrchník mu valně překážel v práci.

Když se začali trousiti po břehu první hosté, byl se svým náčrtkem hotov. V pravo výběžek skalní, vedle něho malá zátoka, v níž dřímaly rybářské čluny; ostatek do dálek rozestřená plocha vod. Byla to táž krajina, jež ho tak unesla onoho večera — a byla tak zcela, zcela jiná. Místo záře měsíčné třásl se ve vzduchu bledý, nesmělý úsvit, na nebi visely chumle zašpiněné vaty, moře bylo jednotvárně šedivé a hranice jeho v hloubi zadechnuty mlhou. Nebyl v ní velebný klid oné noci, nýbrž zkroušenost tohoto churavého rána; nebyla v ní radost vzkříšení, nýbrž smutek rozloučení.

* * *

Domů!

Tak to vyznělo smutně, temně, dunivě jako ozvěna v chodbě klášterní.

A opět prožíval v duchu chvíle, kdy parník se vzdaloval Helgolandu a ostrov se menšil a menšil, až zhasl uprostřed vod jako malá, růžová bublina. I jiné vzpomínky z cesty se hlásily; ale tiše, klidně, aniž by zvlnily hladiny jeho duše, kdežto kolem oné vířily kruhy rozechvěného citu. Přilnul k té skále takovým poutem sympatie, jaké je s to ukovati obyčejně jen trpělivá práce dlouhého zvyku nebo pádné rány velkých událostí. A nyní byla daleko za ním. A vracel se zase . . .

. . . domů! Ach, proč zní tak studeně, tak nevlídně to slovo?

Domů . . . Co ho tam očekává? Pustý byt, v němž bloudí ještě ohlasy smutné minulosti, několik lhostejných známých, u nichž by marně hledal porozumění, natož lásky, a — fotografický aparát. Ano. Nemá ani groše. A žíti nějaký čas na dluh, jako kdysi za jinošských let, už nedovede; dostal za svého manželství k dluhům nepřemožitelný odpor. Nezbude tedy, než chopiti se zase na čas fotografického aparátu. A právě nyní potřeboval by tolik alespoň několika měsíců zajištěného živobytí, aby mohl vytvořiti větší dílo a vyhrabati z rumu zapomenutí své jméno.

Čarovný obraz zachvěl se mu zase v zřítelnicích. Moře! Bylo mu zdrojem nejvelkolepějších dojmů, jaké může příroda dáti člověku. Ale bude s to vysloviti tyto dojmy umělecky daleko od jejich zřídla, dle blednoucích vzpomínek a skrovných náčrtků? Nezakrní mu v cizí půdě, nepovadnou v cizím ovzduší?

Nepříjemné myšlenky přicházely a nemučily, ale znepokojovaly jej. A neměl síly, aby zaplašil tyto pochybnosti, aby se smířil s nezbytností těchto poměrů, aby se vmyslil v určitý postup, jímž bude čeliti těmto nesnázím. Totiž: pociťoval, že ta síla v něm jest, avšak upoutána, a nechtělo se mu uvolniti jí. Měl náladu rekonvalescenta, jenž stanul již na prahu zdraví. Jeden krok — a bude zase žíti. Zítra, ano zítra učiní ten krok, zítra jistě. Ale dnes — dnes ještě ne. Snad by mohl již dnes, ale nechce se mu. Je ovládán touhou prodloužiti alespoň několik hodin ten stav úplné nečinnosti, jenž mu byl tak nesnesitelným po době nemoci a nyní je mu zdrojem tak sladké rozkoše.

Venkovské zátiší mihlo se kolem okna. Několik lip, jejichž koruny splývaly v jedinou klenbu, a pod nimi lavička. Přistoupil k oknu a sledoval zrakem tu tmavou skupinu v středu strnišť a lánů řepy, pokud nezmizela v dáli. Ach, moci tak ulehnouti tam na tu lávku, oddati se naivnímu snění a dívati se do nebe . . . do toho nebe, které je tak vlídně jasné, tak sladce modré, tak klidně nehybné, tak závratně daleké a tak vznešeně nekonečné . . .!

Jaká to byla ženská hlava, s hnědými vlasy, vysokým čelem a světeckýma očima, která se k němu skláněla v jeho snu?

(Dokončení.)

P. NAKROCHIN:

Zloděj.

Idylla v prose. Přeložil A. G. Stín.

V ustanovenou hodinu na petrohradských továrnách zahučel večerní hukot. Když ukončil svoje táhlé hučení hlubokým, dlouhým vzdechem a po něm ozval se jiný zvuk, právě tak zádumčivý, ale vřeštivý, — z vrat továren objevily se davy dělníkův, a jako široká, pestrá i nerovná stužka táhli se podél Okružního kanálu. Těžkým krokem, nespěchajíce, šli mužští v tmavých bluzách i krátkých kabátcích, s obličeji potem zvlhlými a zamazanými; uprostřed nich hemžily se světlé a jasné šaty spěšně předhánějících je ženských. Proud lidí, neustále zvětšuje se, dostihl k široké ulici, přetínající Okružní kanál, a zde počal se rozvětvovati, ale ze vrat továren dále vycházely nové vlny lidu.

V koutku mezi mostem a břehem kanálu zrovna u vody seděl jakýsi kluk s udicí v rukou a trpělivě čekal na ryby. Mimojdoucí tovární dělníci pobízeli rybáře ironickými poznámkami, on pak nezkaleně mlčel, nevšímaje si jich.

Jeden z dělníků, mladý chlapík s naivníma očima, nalezajícíma, jak se zdálo, v každém předmětě zajímavou hádanku, stanul na mostě, opřel se lokty o zábradlí a dlouho zádumčivě hleděl dolů. Tyto tmavé vody,

jež teprve nedávno zbavily se ledu, připomínaly mu vesnici, kde rovněž taková neširoká říčka teče uprostřed vrb, naklonivších se nad ní. Před ním rýsoval se obraz probuzení přírody, skryté před ním ve skutečnosti za nekonečnou řadou domů, za ohromnými stavbami továren, tu pochmurných jak žaláře, tu parádních jak zámky; pouze půda obrazu toho — bezoblačné modré nebe — byla i zde táž, a na ní ostře vynikaly vysoké, kouřící se komíny továren.

„Rád jsem chytával ve vsi ryby!“ promluvil hlasitě, jsa zvyklý sdílet se o myšlenky a dojmy s tím, kdo se natrefí, kdo stojí vedle nebo jde mimo.

Vzdychl i šel dále, a brzy nové předměty odtrhly ho od vzpomínek na dalekou, dávno a snad na vždy opuštěnou vesnici.

„Hle, tu visí kolíbečka!“ děl, pohlížeje na zeď kamenného domu, kde malíř, tento posel jara v Petrohradě, přistrojil své přístroje.

Maličké děvčátko běželo vstříc otci, a vysoký, ramenatý, vousatý, všecek sazemi pošpiněný dělník pozdvihl je na ruce a začal něžně celovat.

„Pošpiníš, strýče, děvče!“ nemohl se zdržet mladý dělník, by i tu nepřiložil své poznámky.

Dřevěné jednopatrové domy po stranách ulice střídaly se s kamennými domy; krámy a hospody oživovaly přízemí, okna pak vrchní bez spouštěcích záclon, bez květin, hleděla zamračeně a neútulně jako v neobydlených domech. Však časem zračila se v okně cicová opona kolem postele, kout rodinného člověka ve společném pokoji čtyř-pěti rodin, tu a tam pak objevovaly se postavy mužské v podvázaných košilích i ženské v sarafanech,*) nebo bělovlasé dětské hlavičky zvědavě hleděly na ulici.

Na ulici již všude kupil se lid, náhle oživiv tichou a pustou okrajinu města: jedni vraceli se z továren, zabíhali na cestě do krámů, zastavovali se před ošitkami roznašečů; jiní dělníci, kteří se již vrátili, nebo jejich ženy s dětmi vycházely a sedaly si za vrata, někteří rozložili se na březích Okružního kanálu, u dveří pak krčem a pivnic stály celé davy dělníků, kteří nepřišli, jak se zdálo, pít, nýbrž jen dýchat vzduch, nasycený vůní vodky a piva.

Vyskytovali se lidé, u nichž dosud nepominula opilost slavnostního hýření včerejšího. Žena snažila se odvésti domů zahýřivšího si muže, muž pak, hrozně máchaje rukama, snažil se jí zbaviti se. Rozcuchaný dělník, bez čepice, jel na drožce, vítězoslavně máchaje rukou.

„Nevzdělanost!“ ozval se mladý dělník, pokračuje ve svém pozorování a najednou, vzpomněv si na něco, zamračil se: chlastu se oddávající a mrzká nevzdělanost, s níž ne déle než od včerejšku měl své zvláštní účty, bolestně dotkla se srdce jeho.

„No, kdyby se mi tak naskytl,“ zašeptal, urychluje krok, „odplatím mu dvojnásobně!“

Kvapně došel k domu, kde měl svůj byt, a chtěl již zahnout do vrat, když ho zastavil hlas kramáře, stojícího u dveří krámu:

„Co, Savvo, ukradli prý ti hodinky?“

*) Sarafan je národní ruský oblek ženský, dlouhý, bez rukávů.

„Ukradli, Ankudine Zacharyči," se sklíčeným srdcem odpověděl Savva. „Sebrali mi je ve spánku! Je to lid!"

„Jak se ti to stalo? Opil jsi se?"

„Ničeho jsem nepil. Byl jsem včera v Jekateringofu.*) Ležím si, víte, na trávě, čtu knihu. Naskytla se mi dosti vážná kniha o válečných operacích. Vážím si těchto popisů válečných operací, ale kniha tato byla náhodou toho druhu, že ničemu nemohu rozumět: „Fortifikace" — i název těžko vyslovit. A tu, víte, přišel na mne spánek. Nevím, dlouho-li jsem spal, či krátko, ale, když jsem se probudil, sáhl jsem do kapsy: hodinek nemám! Ležel jsem na boku, ba i tvář vstrčil jsem do knihy, i myslím si: Nesklouzly-li hodinky i s řetízkem z kapsy do trávy? Šťoural, šťoural jsem všude kolem — nebylo hodinek! . . . Jak mne to mrzelo, Ankudine Zacharyči! Takovou mám zlost! . . . Kdyby se jen natrefil tento zlomyslník — odplatím mu dvojnásobně!"

„Najdeš ho nyní!"

„Kde pak!"

A Savva, máchnuv rukou, zahnul do vrat.

Ale neměl stání doma toho večera. „Zlost" jeho, že mu ukradli hodinky, zařízení jeho bytu, jenž poskytoval ostatně všecky výhody, by unaveností zmalátnělý člověk mohl usnout, natáhna se na podlaze, pěkné počasí — všecko to táhlo ho, by si někam vyšel. Možno, že obraznost přenesla ho do ulic ve středu města, odkudž bylo slyšet vzdálený hřmot kočárů.

Tam všecko lesklo se v paprscích zapadajícího slunce: i okna ze zrcadlového skla, i to, co bylo v oknech, i šprýmovné štíty mnohopatrových domů; parádní, pestré davy zahálčivě pohybovaly se po širokých chodnících; mladé, sličné dámy v nových jarních oblecích zosobňovaly vesnu.

Ostatně, stačilo mu jít do hospody, by ucítil, že je právě v takovém kruhu vzdělané společnosti, uprostřed úpravy, laskající oči a k dovršení potěšení by strávil čas čtením novin, nebo nějakého lístku s barevnými obrázky.

A tak záhy opět objevil se na ulici, ale již umytý, učesaný, vystrojený, v modré košili s vyšívaným límcem, v dlouhém letním svrchníku a lehoučké hedvábné čepici. Ale neměl, bohužel, hodinek, a Savva ještě jednou v duchu zapřisahal se, že odplatí loupežníku dvojnásobně.

Nelze říci, že by hodinky ty měly zvláštní a absolutní cennost: nešlyť téměř nikdy, stalo-li pak se, že šly, ukazovaly čas docela libovolně, neřídíce se během nebeských světel. Nicméně, hodinky ty byly Savvovi takovým předmětem hrdosti a pozornosti, že obyčejný hrdelní trest za krádež uznával za docela nedostatečný pro přítomný případ, a neudržel by se, kdyby poštěstilo se mu objevit zloděje, by osobně se s ním nevyrovnal.

*) Mimoměstský park s dvorem na záp. straně Petrohradu, vystavěný 1711 Petrem Velikým na památku jeho manželky Kateřiny I. Tu se 1. května konává národní slavnost.

„Žalář by ho sice neminul," myslil si, míře do hospody, „ale i já bych sám od sebe mu přidal, a to tak, že by jakživ nekradl, i dětem svým by zakázal krást! . . ."

Hospoda slula „Sicilie" a skládala se ze dvou polovic, čisté a černé. Skleněnými dveřmi, na jedné straně nálevny, bylo vidět řadu pokojů černé polovice. Tam v tuto hodinu večerní nebylo téměř hostí, nepočítáme-li tři mužíky, kamenníky či dlaždiče, v zaprášených košilích i kalhotách, se záplatami na kolenou, a přece zdálo se těsno. Holé, hrubé stoly, natřené tmavočervenou barvou, málo lišící se od barvy špinavé podlahy, stály všude: i podle zdí, i uprostřed pokojův, obklopeny postrčenými, prázdnými ale četnými židlemi. — Dokořán otevřené dveře na druhé straně nálevny vedly do čisté polovice, skládající se celkem z dvou pokojů. Tu bylo nepřirovnatelně volněji: stoly, pokryté ubrusy, a židle s pletenými sedadly nezatarasovaly pokojů, nýbrž stály jen u zdí. Čistá podlaha, zrcadla v přístěncích, olejové malby na zdech, spouštěcí záclony v oknech a kolovrátek v hloubi odlehlého pokoje ještě více rozlišovaly čistou polovici od černé.

Dva lidé, napolo řemeslníci, napolo obchodníci, seděli u samého kolovrátku i vedli mezi sebou živou rozmluvu. Jeden z nich, vysoký, letitý brunet s velikým tlustým nosem a maličkou, řídkou bradkou, podobal se těžce raněnému: zpod obvazku, zakrývajícího polovici hlavy jeho, zračilo se opuchlé a zakrvácené oko — okolnost, jíž patrně nepřikládal žádného významu, nebo o níž ani vůbec nevěděl, dávaje na jevo zdravým okem svým, pohyby hlavy, rukou a dílem trupu, že se dal úplně unést předmětem rozmluvy. Druh jeho, mladík s mozolnatýma rukama, odtrhoval se od rozmluvy jen proto, aby zařídil natažení kolovrátku, když pak kolovrátek začal hlučně hráti, přehlušuje slova společníků, již rozložili se vedle něho, oba povyšovali hlasy, živěji gestikulovali a dosahovali toho, že druh druhu rozuměl.

V pokoji vedle nálevny úředník prostředních let, vyzáblého, oholeného obličeje, pil čaj. Na stole u něho ležela čepice s kokardou, na volné židli pak chvostadlo z parní lázně.

Tu též u druhého stolu, u samých dveří, vedoucích do nálevny, křičeli na sebe s hostinským host, který hned na první pohled zdál se Savvovi dobrým a vůbec hodným chlapíkem. Byl to mladík, jak domníval se Savva, z kruhu vzdělaných lidí, ale velice chudobně ošacený, jak ostatně všichni vzdělaní lidé, s nimiž Savva náhodou seznámil se v hospodách. Na sobě měl pevně upjatý, starý, lesknoucí se kabát, světlošedé, silně otřené a dole otrhané kalhoty a téměř docela opotřebované botky. Nesnímaje s hlavy vyrudlého a pomačkaného klobouku, seděl, přeloživ nohu přes nohu, a pohrával si hůlkou. Cosi upřímné a přímé bylo ve výrazu jeho ustaraného obličeje i v jeho hlase, přes to, že mluvil jakoby ne svým hlasem, měně přirozený tenor v nízký bas: byl to nepochybně zvyk, přisvojený hned ve věku patnácti let, kdy jinoch snaží se, by připadal jako dospělý, začíná pozorovati vzrůst ještě neobjevivších se knírův a objevuje ve svých hlasových prostředcích generálskou oktávu. Tento způsob mluvy dodával vážnosti a usedlosti

každému jeho slovu, kdežto kníry dodávaly solidního charakteru jeho vůbec příliš mladistvé tváři.

„Jaký jsi to krajan, nechceš-li mně ani skleničky vodky svěřit na dluh!“ domlouval hostinskému.

Hostinský mlčel.

„Já pak ještě měl tě za hodného člověka!“ pokračoval mladík. „Styď se! A potom, zdá se, že nemáš žádné rozvahy. Považ jen: Zůstal-li jsem ti dosud dlužen pět rublů, co je ještě nějakých pět kopějek? Jak si to nemůžeš rozvážit?“

„Rozvažuji si, že tak jak tak ničeho nedostanu.“

„Opravdu? Ne, milý bratře, žvaníš! Jakmile se jen smířím s otcem...“

„To můžete čekat!“

„Nu, umře, pak snad stačí mi, bych ti zaplatil tvých nešťastných pět rublů.“

Úředník, jenž poslouchal rozmluvu a pohlížel na všecko, jak bylo vidět, skepticky, pokládal za povinnost vložit svou poznámku.

„Na to také nelze vždy počítat,“ pronesl úředník, obraceje se k hostinskému. „Znal jste Tarasa Vasiljeviče? Vzal si na stará kolena hospodyni a zanechal jí všecko jmění.“

„Tak to bývá!“ potvrdil hostinský.

Mladík neřekl nic a jen pohlédl na úředníka jako na zajímavý, ale málo důležitý zjev.

V uctivé vzdálenosti ode všech, v koutku za kolovrátkem seděl kluk na posluhu: dobrý obyčej v hospodě nežádal, by sluha neustále stál jako voják před hosty.

Mladík obrátil se k němu a kývl hlavou směrem k nálevně: „Nuže, nuže přece, táhni!“

„Nedovolí, pane . . .“

Mladík obrátil zraky své na Savvu.

„Je to lid!“ pronesl, kroutě hlavou.

Toto oslovení vyvedlo Savvu z onoho postavení postranního pozorovatele, v něm nacházel se, poslouchaje rozmluvy neznámého s hostinským. Jeho soucit byl ovšem na straně vzdělaného mladíka, jenž byl v takové tísni peněžní. Zamířil k stolku, u něhož seděl mladík, a lehce pokloniv se, otázal se:

„Mohu k vám přisednout?“

„Račte jen!“

Dalším krokem ke známosti se strany Savvovy bylo, že objednal skleničku vodky a postavil ji před mladíka:

„Račte se napít!“

„Co je to?“ urazil se mladík. „Za koho mne máte?“

Savva octl se ve velmi nevolném postavení.

„Což jsem podomek?“ pokračoval mladík, zvyšuje hlas.

„Odpusťte, pane: chtěl jsem vás uhostit se vší svojí úctou . . .“

„Vy jste chtěl mne pohostit; ale což pak jsem podomek? . . . Pohostí-li řádný člověk řádného člověka, pije s ním sám: tak je to mezi řádnými lidmi! . . .“

„Já tomu dosti dobře rozumím. Ale, jelikož nezbožňuji vodky, neobjednal jsem pro sebe... Ale při takové příležitosti také se napiji..."

Mladík rozzloben mlčel.

„Mohu?" nerozhodně otázal se Savva.

„Co na tom, pijte!" již měkčím hlasem řekl mladík a dodal: „Tehdy i já jsem ochoten ke společnosti."

Chování se mladíkovo, velice důstojné, povzneslo ho v očích Savvových, i ťukl si se zřejmou uctivostí s novým svým známým.

„Oddal jsem se docela pití!" poznamenal mladík, postaviv na stůl vyprázdněnou sklenici.

„Z hoře, patrně, začal jste píti, pane?" s účastenstvím otázal se Savva.

„Opravdu, nevím. Je to tak zvyk, tuším: zabředl jsem do toho. Povolání mé je takové, že nelze nepíti, zaměstnání je již takové."

„Na vzduchu, patrně, většinou býváte v zimní době?"

„Nikoliv, ne tak: jsem hercem!"

„A-a-a!" s uctivým podivením ozval se Savva. „A dovolte, abych se vás otázal: Jaké kusy hrajete?"

„Chcete říci, jaký mám obor?... Zatím ještě na ničem určitém jsem se neustálil. Chci hrát první milovníky, ale podnikatelé divadelní, ďas je vem, nedávají mi úloh. Vždyť u nich nemá cenu talent, nýbrž garderobe..."

„Jak? Odpusťte, nedoslechl jsem..."

„Garderobe."

„Dělá překážku?"

„Ovšem. Na tom všecko závisí. Proto vlastně ani žádné popularitě se netěším. Slyšel jste jméno: Gradov-Leonskij?"

„Zdá se mi, že ne."

„To je moje příjmení na jevišti, pravé pak příjmení moje je — Bělesov. Není nic divného, neslyšel-li jste o mně: samy nejnevděčnější úlohy bylo mi hrát, ďas je vem, padouchy! Na otevřeném jevišti, v zábavní zahradě za studeného počasí, tak na podzim stojíš bez svrchníku i bez klobouku: řekneš dvě slova, a půl hodiny mrzneš beze vší práce... Vypijme ještě každý skleničku!.. Nebo objednejte láhvičku, chcete-li mít výhodu..."

„Píti se bojím, milý pane, ale známost s vámi velmi mě těší... Hej, ctihodný, pošlete mi láhvičku!.. Buďme již jako dobří známí!"

„S radostí! Kdo jste vlastně?"

„Já jsem prostého stavu, zkrátka, mužík, sedlák ze pskovské gubernie, Savva Zotkin. Pracuji v továrně."

„Já skoro myslil, že jste obchodní příručí... Měl bych snad jíti k vám do továrny pracovat? Místa nemohu nijak nalézti."

„Vyměňme si!... Cha-cha!..."

„Platí!... Dejme tomu, že je to hloupost. Jak nenalézti místa!... Nedávno byl bych málem udělal hloupost: usmyslil jsem si, že se otrávím. Vsypal jsem krabičku zápalek do piva a již nadobro chtěl jsem pít, ale rozmyslil jsem si to. Jenom jsem se dopálil, že jsem pivo zkazil, ďas je vem, padouchy!"

„Aj — aj! A nebylo vám hrozno pomyslit si: ruce na sebe vložit? Umřít přirozenou smrtí — i to se člověk bojí, taková pak smrt! . . .“

„Je to velice prostý kousek! Umru, a opět budu žíti na hříšné zemi . . .“

„Jak to?“

„Podle zákonů přírody. Organismus umírá, rozpadá se, ale součástky jeho zachovají se v úplné nedotknutelnosti, a znovu jdou do boje. Zhniji v zemi — vyroste ze mne tráva; tráva bude pící zvířatům, zvířata — pokrmem lidí, a konec konců, znovu se narodím, ovšem, s jiným jménem: nyní jsem Pavel Bělesov, na jevišti Gradov-Leonskij, pak bude ze mne na příklad Semen Semenyč, nebo snad nějaký Francouz, Jacques Bonhomme*) ku př. Potom už nebudu se opíjet; budu vědět, jak má se chovat řádný člověk!“

Savva seděl úplně na rozpacích.

„Hle, jaké věci jste mi povídal, milý pane!“ sotva mohl pronésti Savva.

Nějaký čas pohlížel na svého společníka, snaže se vysvětliti si, žertuje-li Bělesov, či mluví vážně. Ale obličej hercův zachovával svůj dřívější výraz nezkalené vážnosti a přímosti ducha.

„Vždyť, poslouchej, čehokoliv se dotkneš, nevzdělanému člověku je všude těžko,“ promluvil po krátkém rozmýšlení Savva, „Hledím na vás, milý pane, a nevím, jak rozumět vašim slovům: možná, že posmíváte se mi, možná však, že mluvíte pravdu, — jak to rozsoudit s naším vzděláním?“

„Proč bych se posmíval? ‚Jsou mnohé věci v přírodě, milý Horatio, o nichž ani se nezdálo ve snu našim mudrcům,‘ a tím spíše vám: kde byste o tom věděl!“

„Co všecko je na světě!“

Savva se zlostí udeřil pěstí na stůl a řekl:

„Takováhle je, milý pane, tužba moje! Kdyby mi někdo řekl: ‚Tu máš, Savvo, milion ve zlaté měně, či chceš, bys byl vzdělaným člověkem: vyber si!‘ nerozmýšlel bych se: zřekl bych se milionu!“

„A milionkrát byste toho litoval! Optejte se jen mne! Vidíte, v jakých okolnostech jsem? A přece učil jsem se ledačemu: byl jsem na třech gymnasiích a ve dvou realních školách, celkem v pěti učebných ústavech, nepočítáme-li přípravných škol . . .“

„Ach, milý pane, jaké vědy jste prošel!“

„Řekněme, že to není tak mnoho, jak myslíte, ale přece studoval jsem. A co se stalo ze mne? Ďas ví, to klassicismus mi snad uškodil? Proč dával mne otec do gymnasia? Měl jsem jakýsi přirozený pud v té věci: nechci se učit, a dosti! Trápili, trápili se se mnou, konečně vyhnali mne z gymnasia. Zdá se, že by to mohlo stačit; ale ne, táhnou mne do druhého gymnasia. Na druhém gymnasiu byla táž historie . . . Tisíc láter! Táhnou mne do třetího . . . Kolikrát jsem povídal otci: Co se staroklassickými jazyky? To, povídám, jsou mrtvé jazyky, mrtvé, mrtvé: tak právě se také jmenují. Nechce mi věřit. Jestiť otec můj, abych

*) Přezdívka francouzského sedláka.

upřímně řekl, mužík beze všeho vzdělání, z jakýchsi přísežných prodavačů kořalky, jářku, byl kdysi nájemcem kořalečního monopolu blažené paměti, zkrátka, je to -- mužík, právě tak, jako tentohle vousatý hostinský, pocházející z jedné vesnice s ním a právě taková prohnaná šelma. Otec neustále vystavoval mi na odiv, že on z nicoty vyšinul se k takové vážnosti. Od dětství otec zvykl vykonávat těžké práce, každou kopějku vydělal těžkou prací a potem i podvodem, — a ještě by nenabyl vážnosti! Já pak v dětství naopak byl jsem zrovna ‚zaplaven bohatstvím‘, co jsem chtěl, za to jsem jen poprosil, penězi jsem se docela rozmazlil. Druhové starají se, pracují, já pak jen se chlubím: hodinky nosím v kapse, každodenně nakoupím mnoho jablek a hrušek: polovici ochutnám, a polovici vhodím na pec. . . . Ale hlavní věcí jsou ty staroklassické jazyky! Když přešel jsem do realní školy, — šlo to zcela jinak. Byl bych snad dokončil studia, ale stále nějak štěstí mi nepřálo, ďas je vem, padouchy! Koupil jsem si revolver a nemohu se s ním rozloučit. V třídě se přednáší, já pak svůj revolver, obracím a prohlížím. Učitel cosi vysvětluje, ukazuje tam na tabuli, když najednou revolver mi spustí — bác! . . . A jak šťastně vystřelil: koule letěla nad hlavami žáků, nikoho nezachytila a udeřila do tabule, u níž stál učitel . . . Opět vyloučili mne, ďas je vem, padouchy! . . . Díky otci, přece nelitoval peněz: zavezl mě do Petrohradu. Abych řekl pravdu, peněz vůbec vydal na mne slušné množství. Zde, na příklad, student z university dával mi hodiny: po třech rublích platili mu za lekci, t. j., rozumíte, tři ruble za hodinu . . .“

Úředník, jenž seděl nedaleko, poslouchal, usmál se jízlivě i vmísil se do rozmluvy.

„Možno lháti, ale opatrně,“ poznamenal úředník.

Bělesov upřeně pohlédl na něho.

„V jaké konírně dostalo se vám vychování?“ otázal se.

„Bylo to v konírně, a nebylo to v konírně,“ odvětil úředník. „Ale, kde pak jste to viděl, aby po třech rublích platili za hodinu, a to ještě studentovi? Tři ruble na měsíc -- platí skutečně; platí i pět rublův, ale, aby tři ruble za hodinu . . .“

Úředník spláskl rukama.

„Lhu tedy?“ tlumeným tonem otázal se Bělesov.

„Zajisté.“

„Já lhu? . . . E-e-h, vy! . . . Vaše nevědomost . . . ďas vás vem! . . . Ne, to dopálí člověka! . . . Já jsem v hloubi duše rozčílen . . . Taková nevědomost! . . . Poslyšte, vy, ve všem zběhlý člověče! Kdybych vám řekl, že země stojí na třech velrybách, uvěřil byste; že pak tři ruble platí za hodinu — tomu nevěříte? A k tomu ještě jste úředník! . . .“

A rozčílený mladík, nevěda, čím potlačit svou zlost, chopil se láhvičky.

„Taková drzost!“ doložil, dívaje se po očku na úředníka.

„Vy sám jste drzý!“ škorpil se s ním úředník. „Řekněte komukoliv, že platí za hodinu po třech rublích, nikdo vám neuvěří. Našel jste si hlupáky: myslíte si, ti nastraží uši!“

„Já vás neposlouchám... já si vás vůbec nevšímám," řekl Bělesov, odstrkuje rukou samu ideu bytí úředníka: „Vidím na vaší židli prázdné místo a nic více!"

Ale podle vzrušeného obličeje jeho nicméně bylo pozorovat, že slyšel a viděl úředníka a blízko k srdci bral si slova jeho.

Několik minut mlčel, co nepříjemný soused platil a sbíral své věci. Když posléze odešel, prohodiv cestou ještě jakousi urážlivou poznámku, mladík udeřil se do prsou pěstí a řekl:

„Hle, jen prsa má, srdce mé ví, jak mě urážejí!... To neškodí. Žij, Pavle Bělesove, žij, Gradove-Leonskij!.. A ďas je vem, padouchy! Ještě to tak nemrzí, nerozumí-li ti prostý člověk a posmívá-li se ti; ale vzdělaný člověk, to jest, domněle vzdělaný, v čepici s kokardou!... Poslyšte, Savvo, povězte mi: Snad i vy také myslíte, že lhu?"

„Nikterak ne."

Bělesov podal mu ruku.

„Savvo! říkám ti: ty, jako příteli, a žádám totéž od tebe. Jmenuji tě Savvou, i ty jmenuj mne prostě: Pavel."

„Souhlasím, Pavle!"

„Věříš mi, protože máš šlechetné srdce. Ale, mnoho-li je na světě lidí s takovým srdcem? Druhdy tak rád bych odešel někam od všech, ďas je vem, padouchy! Ale, kam odejdeš?... Ach, můj nešťastný živote! Oddal jsem se úplně chlastu... nemohu najít místa..."

„Počkej, Pavlíčku, nezaklínej se! Přejde to!... A proč pak, poslouchej, nejsi zadobře s tatínkem, jak jsem slyšel?"

„S otcem? Ach!... Pro svatbu!... Oženil jsem se bez jeho svolení... Hýřil jsem zde, abych řekl pravdu... Napsal jsem mu, že vstoupil jsem do technologického ústavu, ale sám jsem ani nepomyslil na to... Prostopášně jsem čas trávil: každého večera zapadl jsem jistě do nějaké peleše, opil jsem se, tropil veřejně skandály... došlo to často i na protokoly. A proč jsem vlastně pil? Tak! Myslím si, proč nepíti? Máš svobodnou vůli: žij — nehořekuj!... Měl jsem tu také švadlenu... Nazýval jsem ji neustále Gorpinou a holkou... Šli jsme s ní jednou po Fontance: z Marcinků jsme se vraceli. Vidíme: stojí drožkářské saně, kůň je zapřažen, vozky pak tu není. Moje milá Gorpina mi povídá; ‚Projeďme se; já,' povídá, ‚ráda řídím koně.' — ‚Dobrá,' povídám. Sedli jsme si do saní, projeli jsme se i vrátili jsme se zpět. Bylo to prostě čtveráctví, nás pak vzali na policii, protokol s námi založili. Nu, rozumí se, otázali se na naše povolání, jména i příjmení. Já povídám: ‚Jsem dědičný čestný měšťan Pavel Bělesov,' ona pak, nerozmýšlejíc se dlouho, praví: ‚Já pak jsem jeho manželka.' Tak také podepsala se pod protokol: ‚manželka dědičného čestného měšťana Agrafena Bělesova.' Potom druhého dne kdosi jí namluvil, že za to, t. j., vlastně za přisvojení si cizího povolání, může být potrestána. Polekala se moje milá holka, dala se do pláče: ‚Na Sibiř,' povídá, ‚pošlou mě do vyhnanství, do trestnice.' Snažím se i tak i onak ji upokojit, povídám, že to není tak hrozné — nevěří mi. ‚Neplač,' povídám konečně, ‚ta věc dá se lehko napravit: dáme se oddat, a pak budeš mojí manželkou!' Nerozmýšleli jsme se dlouho a dali jsme se oddat."

Bělesov natáhl se k Savvovi a, hroze ukazováčkem, zrovna jako onomu prostopášnému jinochovi, o němž vykládal, promluvil:

„Tuhle začal jsem chápat, co je to život... Život je boj za bytí!... Slyšíš!... Postavení bylo horší gubernatorského: otec odřekl se mne, peněz jsem neměl, nebylo čím se živit... Když pak neměl jsem peněz — i přátelé, i známí — všichni odvrátili se ode mne... Měl jsem důvěrného přítele. Kolik peněz vybral si ode mne na dluh bez splacení! Obrátím se na něho: ‚Pomoz,' já řku, ‚příteli!' On se jen krčí, vyhýbavě odpovídá: ‚Hle,' povídá, ‚jakého boháče si našel!' Ani kopějky mi nedal, sám pak téhož dne přede mnou koupil si zlatý skřipec! Kdyby ještě byl slepý, nu, slepý přece potřebuje zlatého nebo nezlatého skřipce; ale hanebník ten viděl lépe než já; prostě chtěl svou paštěku ozdobit. Potom vůbec přestal mne přijímat: nikdy doma není, ať přijdu, kdy přijdu. Jak dlouhý čas druhý přítel, možno říci, žil na můj účet, než našel místo: jedl a pil u mne, po celé týdny nocoval v mém pokoji; neměltť bytu. Po všech tučných místech jsem ho tahal, svědkem u smírného soudce kolikrát jsem mu byl! Však tu přítel došel zaopatření, našel si řádné místo, groše se dostavily, já pak právě tehdy zbankrotěl. Přijdu k němu: sklenice čaje mi nenabídl, ničema! Ale, co ze všeho nejvíce mě dopaluje: kdykoliv přijdu k němu, hned mi nabízí: ‚cigarettku!' Tisíc láter! Přijdeš hladový, on pak ti nabízí: ‚cigarettku!' Jindy sám zve mě k sobě: ‚Pojďme si zakouřit!' Takový lakomec! Ale tento přece byl ještě hodný člověk, však ostatní hanebníci tak začali se mnou jednat, že ani ruky nechtějí mi podat! Udělali se takovými vážnými, hlavy ke mně neobracejí, jdou; vypínajíce vysoko nos, ani znáti mne nechtějí, jako bych byl nějaký malomocný, ďas je vem, padouchy!... Pohrdl jsem všemi... Ale co podniknout? Jak žít? Zle vedlo se nám s ženou! Nastala doba mrtvá, letní. Práce žádné nemůžeme dostat... Bydlíme již v koutku... A jaký je to koutek! Rozumíš, Savvo: pravý štěničník! Všichni ti dělníci, již nocovali v bytě, přijdou z práce unavení a spí, ničeho si nevšímají, jen sténají ve snu. Ale my s manželkou naprosto nemohli jsme to snésti; jakmile nastane moc, miliardy štěnic vylezou ze skulin, a co miliardy! — bez počtu, bez čísla! Rozumíš, kdyby celý dům spálil se až do základů, jen tehdy bylo by možno se jich zbavit. Jaký pak tu spánek? I odcházeli jsme na noc. Vyjdeme z domu, a touláme se po celou noc po ulicích. Byly noci světlé jak den. Jdeme a uvažujeme, jak dobře je na Božím světě, a nám jak je zle! Hledíme pod nohy: nenaskytne-li se nějaký nález?... Žíti třeba, a není čím... Nejprve všecko jsme zastavovali a prodávali, ale tu již nebylo ani co zastavovat, ani co prodávat. Přišlo to k tomu, že doslovně ke kopějce nikterak nemohu se dostati, to jest, ani vymysliti si nemohu, kde bych k ní přišel. Tisíc láter! Jísti není co! Nejsem s to, bych si koupil chleba za dvě kopějky! Sobě samu nevěřím; myslím si: ‚Jak možno žít bez pokrmu? To není možno, myslím si: to se nestává!' Ale vidím, že je to skutečně tak: nejíme, a dosti! A nejsem s to, abych něco vynalezl; chodím, jak zmámený. Manželka také tak zvážněla, nelze ji poznat. Stávalo se, když jsme se vzali, že

noh pod sebou necítila. Chytí mne pod paží a začne mnou škubat: ‚Pavlíčku,‘ povídá, ‚což opravdu jsem tvou manželkou?‘ ‚Jak vidíš,‘ povídám. ‚Pavlíčku! ale není to snad sen?‘ Až tam to došlo: plakala radostí! Nuže, tu pak, když šlo to s námi pořád s kopce, když padali jsme střemhlav níž a níže, a posléze nebylo co jísti, a ona vidí, že všecko to stalo se pro ni, zamyslila se poněkud a zkrotla! A hle, v takových těžkých dobách Bůh dal nám syna!“

„Co pravíš, Pavle?“

„Ano, narodil se nám syn Voloďka. A to bylo naše štěstí! Žena porodila ho v porodnici: to bylo něco jiného, než náš štěničník! Ošetřovali ji pečlivě, i stravu měla dobrou, i klid. Devět dní užívala toho. Ale nejhlavnější je tohle: praktikantka či učenice, která ji ošetřovala, byla dobrá duše, a k tomu byla to osoba dosti vznešeného rodu: otec její byl generál bez nohy. Pohnula ho prosbami, by mi vymohl nějaké místo. Právě v oněch dnech generál jel do obchodu, by si objednal berlu, a v obchodě z rozmluvy poznal, že potřebují příručího. Doporučil tedy mne... Tak nenadále spadlo mi místo s nebe!... Stal jsem se obchodním příručím...“

„Začal jste tedy prodávati berly?“ s jakousi rozpačitostí optal se Savva.

„Mezi jiným prodával jsem také berly, vlastně pak — lékařské nástroje. Zajímavé věcičky, pravím ti, Savvo, jsou to všecky ty klíšťky, pušťadla, trojhranné bodce, prsní naslouchátka, deštičky k poklepu, kleště atd. — nemůžeš se ani dosti na to nadívat! Líbilo se mi všecko to, i byl jsem rád, že konečně mohu jako člověk žíti — přičiním se, napínám všecky síly. Jedné věci pouze jsem litoval, že nejsem doktorem: tak bych neustále prováděl operace, propichoval bych, řezal bych, piloval bych. Vrtíš v rukou nástrojem, ale operovat jím nesmíš! Pouze jednou dočkal jsem se puchýřku na své ruce, a hned rozřízl jsem jej na čtyři části; hle, tak mi ruka otekla po té operaci!... Ale dobře žilo se nám v té době! Pomalu zlepšili jsme s ženou stav svůj, zařídili jsme se, najali byt o dvou pokojích. Zbytečnou světnici pronajali jsme podnájemníku. Květiny objevily se u nás v oknech, Voloďka náš začal mluvit: ‚papa, mama!‘ Zkrátka — idylla! Já sama sebe nepoznávám: dokonalým otcem rodiny a měšťanem jsem se stal. Přestal jsem docela píti: leda druhdy zajdu do hospody, bych se napil piva nebo vodky, a podíval se, jak hrají na kulečníku, po staré paměti, i to většinou podnájemník vtáhne mě tam... Bydlil u nás jakýsi Maiorevskij, šlechtic z mohylevské gubernie: přijel, povídá, dědictví hledat. Za první měsíc zaplatil, za druhý — neplatí. Nu, co na tom, myslíme si: počkáme. Sami bývali jsme i v horších postaveních. Mimo to, myslíme si, peníze jsou jisté: povídáť, že statek je pořádný, v mohylevské gubernii. Spřátelil jsem se s ním: vidím, je to hodný chlapík. Měl ještě přítele, vysloužilého kapitána Šišáka — také se se mnou seznámil. Tu jednou tento Šišák povídá mi: ‚Pozoruješ, jaká změna se stala s Maiorevským?‘ Já žádné změny nevidím, ptám se: ‚Co pak je?‘ — ‚Trápí se, ubožák: může přijít o celé dědictví, promešká-li lhůty.‘ Namluvil mi toho plné uši, dobře jsem neporozuměl, oč běží; vidím jen, že Maiorevskij na-

nejvýše potřebuje asi dvou set rublů celkem na dvě neděle. Tu i sám Maiorevskij řekl mi: ‚Přivádím se,‘ povídá, ‚úplně na mizinu: pro dvě stě rublů,‘ povídá, ‚pozbudu dvacet tisíc.‘ Napálili mě, ďas je vem, padouchy! Běžel jsem ke svému principalu, pánu obchodu, prosil jsem ho: ‚Nemohl byste,‘ povídám, ‚založit mě dvěma sty?‘ ‚A znáte dobře,‘ povídá, ‚Maiorevského?‘ ‚Jak bych neznal!‘ povídám. ‚Je to statkář, a má slušný statek v mohylevské gubernii. Chcete-li,‘ povídám, ‚jeho přítel, kapitán Šišák, může to stvrditi.‘ ‚Co je mi,‘ povídá, ‚po kapitánu Šišákovi? Neznám ho. Dám-li vám peníze, pak spoléhám jen na vás.‘ Přijal moji prosbu: velice mi byl nakloněn. ‚Hleďte,‘ povídá, ‚nedávám peněz Maiorevskému, nýbrž vám!‘ Od Maiorevského vzal ovšem směnku; ale co je směnka od taškáře? Sedím ještě v obchodě, Maiorevskij pak, obdržev peníze, v bytě mém chystá se již na cestu. Mně ani slova neřekl o tom, ženě pak povídá: ‚Nu, s vaším manželem jsem se rozloučil, musím,‘ povídá, ‚jet do mohylevské gubernie: dám se do práce.‘ O devíti hodinách večer přijdu domů, po něm pak není ani slechu ani dechu! . . . Tisíc láter! Tu hned uzřel jsem, že oba oni s kapitánem Šišákem jsou darebáci šestadevadesáté jakosti . . . Přišel čas, kdy směnka byla splatna, i řekl mi pán: ‚Co pak je to? Jak pak je to?‘ A co já mu mohu říci? Není žádné naděje, že bych peníze dostal, a Maiorevského nenajdeš ani ve dne se světlem. Strhla se mezi námi s pánem hádka: ‚Měli jste sestavenu bandu mezi sebou!‘ povídá mi pán. Tak mě urazil, že jsem nešel domů, nýbrž zapadl jsem se do hospody a dal jsem se do hýření. Druhého dne místo do obchodu opět šel jsem do hospody: ‚Na, tu máš,‘ myslím si, ‚ničemo! Schválně nachlastám se, neumíš-li vážiti si slušného člověka! . . .‘ Potom už po několika dnech žena s těží přemluvila mě, bych zašel do obchodu přeptat se: ‚Možná,‘ povídá, ‚že ještě není všecko ztraceno.‘ Přijdu a zvím, že moje místo jest obsazeno, ďas je vem, padouchy! . . . Veta po všem! . . .“

„Opět tedy pocítil jsi nedostatek peněz?“ řekl Savva.

„Na počátku jsem sice neměl právě nedostatku, poněvadž jsem nezůstal docela bez kopějky: dostal jsem plat, kolik připadlo na půl měsíce, tu pak právě přišel čas, kdy jsem mohl zastavit zimní svrchník. Pokoj také znovu jsme pronajali, dostali jsme peníze na měsíc napřed... Však nás samy vyháněji z bytu: neplatíme. Byli jsme dlužni také v krámě. Konečně, opravdu počal jsem trpět nedostatek. Žena neustále namáhá se, hledá práci: kam všude se neobrátila! . . . Našla konečně práci. Sedí moje milá Gruňa, po celý den zád nenarovná, já pak jako hlupák jenom hledím na ni a ještě jí domlouvám: ‚Proč,‘ povídám, ‚zdraví své ničíš?! . . .‘ Byla to zlatá žena! . . .“

„Kde pak je, Pavle, nyní žena tvoje?“ otázal se zvědavě Savva.

„V mohylevské*) gubernii; ale ne v té, kam odejel Maiorevskij, zemřela . . .“

„Jak to?!“

*) Hříčka slovní: mogila znamená mohylu, hrob, a Mogilev je název města gubernského.

„Ani sám nevím, jak se to stalo: nenadále jaksi to přišlo, jakoby obuškem do čela udeřil... Postupoval jsem málem opět výše: Gradov-Leonskij dostal se na jeviště!... Abych řekl pravdu, jeviště už dávno mě táhlo. Hned, když jsem byl za dobře s otcem, druhdy napadalo mě: ‚Nač,‘ myslím si, ‚nadarmo lenošit? Dám se k hercům!‘ Měl jsem tehdy známé mezi herci, za kulisy v některých divadlech měl jsem přístup. Ať mluvím s kým mluvím o té věci — všichni slibují mi úplný úspěch: ‚vnější prostředky,‘ povídají, ‚máte bohaté, vnějšek scenický, hlas i všecko takové.‘ Ale, abych něco podnikl, nepodnikal jsem: neustále jaksi jsem odkládal. Potom, když jsem se rozešel s otcem, předně ovšem začal jsem hledat službu u divadla: byl jsem zcela jist, že hned mi dají hrát na příklad Hamleta... Ale přepočítal jsem se! Nikde vůbec nechtějí mne tak přijmouti!... Tisíc láter! ‚V tom případě,‘ povídám, ‚aspoň jako lokaj, dovolte, bych vystupoval!‘ — ‚Odpusťte,‘ povídají, ‚máme i lokaje: lokajů je nesmírné množství!‘ — ‚Ale já,‘ povídám, ‚mám scenický vnějšek!‘ — ‚I oni,‘ povídají, ‚mají scenický vnějšek!‘... Udělal jsem tehdy kříž nad tou věcí: ‚Nu,‘ myslím si, ‚spíše se stanu polním maršálkem, než hercem!‘... Však ukázalo se později, že přece stal jsem se hercem! Uslyšelť jsem, že sbírají divadelní společnost pro otevřené jeviště v zábavní zahradě: bylo to právě počátkem letní sezony. Běžel jsem nabídnout své služby a šťastnou náhodou byl jsem přijat téměř bez vyjednávání: jenom se mne tázali: pěji-li?“

„Piješ-li?“ opáčil Savva.

„Nikoliv ‚piji-li‘, ale ‚pěji-li‘, umím-li zpívat... Vystupoval jsem nejprve v menších úlohách, ale později poněkud jsem postoupil. I ubíhal čas nepozorovaně, abych tak řekl, za zvuků hudby, za veselých melodií... Usadili jsme se s manželkou v Nové Vsi. Mně je to vhod, a jí to slouží k dobrému, protože manželka maličko, trošičku jakoby ztratila zdraví, vzduch pak v Nové Vsi přece byl lepší, než v městě. Ale ničeho zvláštního na své Gruni nepozoruji: vidím ji sice denně, ale žádná podezření na mysl mi nepřijdou. Čas ubíhal jaksi vesele: přiběhnu domů, zpívám si, žvatlám, s Voloďkou se bavím. Manželka je spokojena i šťastna: ať je, jak je, je hrda, že manžel je — hercem. Tam obecenstvo za peníze do zahrady vchází, druhdy nějaký venkovan uctivě ohlíží se, my pak jsme všude domácí, všude jako doma. Měl jsem potajmu i milostné pletky; přihází se, Gruňa si i poplakala, a tu zlíbal jsem ji ohnivěji, a všecko pominulo... Nezadumal jsem se nikdy... Jenom jednou naskytl se takový den, vlastně takové ráno, že mě pojala tesknota. Procitl jsem, mně nic, tobě nic, časně, téměř o šesti hodinách. Vstal jsem, oblékl jsem se, pohlédl na ženu — tak mě srdce zabolelo. Leží hubeňoučká, bleďoučká, spí, já pak hledím na ni, a neobyčejná útrpnost mě jímá. Šel jsem na procházku do Stroganovova sadu. Bylo ticho. V stromořadích pusto. Stromy stojí — jakoby přemýšlely o něčem. Bylo mi jaksi podivně a úzko, jako bych poprvé v životě zůstal o samotě se sebou samým. Pochmurné myšlenky vlezly mi do hlavy. Hledím na stromy a myslím si: kolik lidí žilo a umřelo od té doby, co stojí stromy tyto, kolik lidí tu přešlo

pod tímto stínem, kolik bylo mezi nimi veselých a šťastných, a není už jich dávno na světě! Proč žili? Proč my žijeme? Nastane, myslím, čas, kdy ani nás nebude, jiní lidé budou chodit po sadě, stromy pak budou neustále tytéž, jen ještě povyrostou a zhoustnou. A vůkol bude totéž veselí, táž hudba, totéž hýření. Počal jsem přemýšlet o smrti, a pořád mi Gruňa nejde z hlavy: nu, tu vidím, vidím jasně, makavě, že má souchotě a že umírá... A taková tesknota začala mě hrýzti: zdá se, hle, mne samého pochovávají, moji duši, můj život spouštějí do hrobu. Sedl jsem si na lavici. Zelené listí nade mnou se kolébá, vrabci cvrlikají. Slunce zatím vystupuje neustále výš a výše. Lidé začali se hemžit na ulici. Vzpomněl jsem si, jak kdysi my s manželkou jako hladoví žebráci toulali jsme se po městě v letní noci, i zdá se mi: jaká šťastná doba to byla!... I napadá mě, že už není mé milé Gorpiny!... S těží vzpamatoval jsem se. Co pak, myslím si konečně: ještě nic nestalo se a snad ani nestane, mně pak už, Bůh ví, co na mysl přišlo!... Trochu jsem se upokojil, vracím se domů — žena čeká na mne, bychom sedli k čaji — veselá, usmívá se, Voloďku drží na rukou... Hle, myslím si, jaký nesmysl se mi zdál!..."

Bělesov umlkl.

„A vidění tedy správně ukazovalo!" podotkl Savva.

„Jaké vidění? Žádného vidění nebylo," pochmurně ozval se Bělesov a nalil sklenici. „Byla to předtucha, které jsem si nevšiml... Ale vzpomněl jsem si na ni, jakmile veselá doba minula! Léto začalo chýliti se ke konci; začalo být zima, pršelo; pitvoříme se na jevišti, na nás hledí půldruhého diváka, žena pak doma leží nemocna... Přišel doktor, přiložil poslouchátko k hrudi — ničeho neřekl — začal proklepávat. Destička k poklepu byla mi známou věcí: slyším, že žádného tonu nevydá, jako když na koleno tluče. Vidím, že doktor je znepokojen: mlčí, jen časem pronáší pro sebe: ano!... Konečně praví jí, že nemá nic zvláštního, jenom maličký, chronický plicní katar. Radí mléko, hrozny a snad kefir.*) Povídá: ‚To nic nevadí, zotavíte se, zotavíte se!' Když pak vyšel jsem, bych ho vyprovodil, zastavil se maličko, pokrčil rameny a řekl mi něco takového, že jsem se jen chytil za hlavu... Po celý večer chodil jsem jak poloviční blázen... Později opět upokojil jsem se. ‚Nikoliv,' myslím si, ‚žvatláš, ty, felčare, devadesátéšesté jakosti! Nevěřím ti! Jaké jsou to,' myslím si, ‚souchotě, a to ještě rychlé, nemá-li ruměnce na lících!... Co pak,' myslím si, ‚snad nemýlí se lékaři? A jak ještě!...' Nechce se mi, zkrátka, věřiti... Nemoc pak zatím kvapem postupuje — a jak rychle!... Manželka byla již jako stín, i hlas úplně se ztratil: mluví šeptem, z těžka oddychujíc... Hrůza mě pojímá: hle, myslím si: ‚život není žádný žert!' Vidím, že smrt se blíží. ‚Jak pak je to přece, to nemůže být!' Jakýsi příšerný, neslýchaný zjev nemohu nikterak ztrávit... Tak skoro do konce neustále jsem doufal... Však přece přišel den, kdy nebylo již žádné naděje. Procitl jsem ráno, vstal jsem; špatně bylo mi jaksi —

*) Kefír je nápoj, připravený kvašením mléka kravského, podobný kumysu, připravenému z mléka kobylího. Doporučuje se za lék při plicních nemocech.

i v hloupé hlavě i u srdce. Déšť bubnoval na tabule v oknech. Žena leží, utichla. Přistoupil jsem k ní, políbil jsem ji, povídám: ‚Odcházím na repetici, na shledanou!‘ Pohlédla na mě, vzala mě za ruku i šeptá: ‚S Bohem, můj milý, musím se s tebou rozloučit! . . .‘ Tu najednou i srdce se mi sevřelo, i dech se zatajil. Nuže, tedy nastává konec . . . Ona pak šeptá: ‚Záhy odcházím, och, jak záhy! . . . Chce se mi žíti! . . .‘ Dala se do pláče. ‚Nu, co pak dělat,‘ povídá, ‚s Bohem! . . . Děkuji ti za všecko: s tebou uviděla jsem světlo . . .‘ Dojala mne nanejvýše slova ta: cítím, že rozpláču se jako stará baba . . . A kde pak, chuderka, viděla světlo? . . . Opilec jsem a hanebník, vyvrhel člověčenstva. Ale ona myslila jinak. Šeptá mi: ‚Buď vždy právě takový dobrý a velikodušný, jak jsem tě znala . . .‘ Hledí na mne upřeně, mlčí, a chce mou ruku stisknout trochu silněji, ale nemá již žádné síly . . . Hledí na mne, jakoby se kochala pohledem tím, a na sebe zapomněla: vidímť, že myslí na mne. Ptá se: ‚Co se dnes hraje?‘ Pokud jsem mlčel, neustále dodával jsem si mysli; jakmile však bylo třeba odpovídat, pronesl jsem pouze: ‚Strýčkův frak a tetiččin plášť —‘ a hned jsem zavzlykal! . . . Jak se to začalo ze mne drát! Klesl jsem k ní, a nepamatuji se již, co se stalo se mnou! . . .“

Bělesov zamrkal rychle očima, sáhl pro kapesník do zadní kapsy kabátu, a, nenašed tam šátku, utřel si oči prsty.

„Savvo! Opij mne, abych ztratil paměť! Nač jsem se dal do výkladu svého nešťastného života! . . . Za koho ubohá manželka mne pokládala, a kdo jsem já? A kam až jsem došel! . . . Gruňo, Gruňo, kdybys to věděla! . . .“

Bělesov sklonil hlavu na ruce.

„Z hoře piješ,“ soucitně poznamenal Savva. „Hned od samého začátku jsem si myslil, že piješ z hoře . . . Z hoře toho pochází tvoje slabost, Pavlíčku! . . .“

Bělesov pozdvihl hlavu, tupě pohlédl uplakanýma očima na vodku, nalil skleničku a vypil ji, ještě nalil a ještě vypil.

„Potomek tvůj, Pavle, je na živu?“ otázal se Savva, hledě na něho s účastenstvím.

„Voloďka?“ opáčil Bělesov, jenž zřejmě začínal opíjeti se. „Žije snad, jestliže jen pod koně se nedostal nebo z okna nevypadl . . . Je to chlapík, můj Voloďka! Jde dítku na třetí rok, ale nikdy nepláče. Rozumíš? Nikdy! . . . Leda při nějakém zvláštním případě, jako včera . . . Ale za to jak z plného hrdla křičel včera můj Voloďka — och-och-och! . . . Zamrazilo mě, bratře Savvo! . . . Nás s ním předevčírem z koutku vyhnali. Neměli jsme peněz na nocleh — proto tahal jsem ho na sobě po celou noc v Jekateringofu. Voloďka spí, položiv hlavičku na rameno, já pak s ním na rukou tu chvíli posedím, tu se chvíli procházím. Ráno probudil se — neustále prosí, bych mu dal jíst, protože celý předešlý den strávili jsme pokrmem sv. Antonína. ‚Počkej, povídám,‘ především třeba najíti byt: kde posadíme se za stůl? . . .‘ S počátku souhlasil, čekal, čekal chvíli, ale najednou začal řvát vší silou . . . Tu již neodolal jsem! Nu, myslím si, přišel můj konec! Zhynu já úplně, ale dítě nakrmím, došlo-li to k tomu, ďas je vem, padouchy! Myslím si to, sám

pak dítě přemlouvám: ‚Hned, Voloďko, najdeme byt!‘ Jdeme s ním po aleji, stranou pak na trávě opilý řemeslník leží, a hodinky vykukují mu z kapsy ... Víš-li co, Savvo? ...“

Bělesov nahnul se k němu a promluvil šeptem:

„Uzmul jsem mu hodinky!“

Ale, zpozorovav příliš silný dojem, jaký učinilo toto jeho přiznání, náhle změnil ton.

„Co boulíš oči?“ promluvil s vyzývavým vzezřením. „Nelíbí se ti to? Že jsem totiž zlodějem? ... Nebudu dbát na tebe! ... Ďas vem vás všecky, padouchy! ...“

„Což pak, Pavlíčku, něco povídám?“ zabručel Savva, všecek změněný v obličeji. „Neodsuzuji tebe ... Nu, zhřešil jsi ... co pak na tom? Nemáme soudit, není to naší věcí ...“

„Poslouchej, Savvo! Vždyť, co vlastně jsem ukradl? Hodinky. Co je řemeslníku po hodinkách? Nosí je z hloupé vypínavosti! Zvěděti, kolik je hodin? Ale, vždyť jaké jsou to hodinky? Nejdou a nikdy nepůjdou! Vždyť hodinky ty, Savvo, rozumíš-li, jsou úplně nicotny: mezi střepy, jinam se již nehodí.“

„No, ne, Pavlíčku, hodinky jsou dobré!“ ohnivě zastal se jich Savva.

Bělesov upřel na něho zraky v rozpacích.

„To jest, jak můžeš mě ujišťovat, že jsou dobré? Což jsme spolu kradli?“

„Byly to moje hodinky, Pavlíčku! To já ležel v Jekateringofu, ale nikterak nebyl jsem opilý — že bych nemohl s místa, přemohl mě spánek.“

„Aha! ...“

A Bělesov zmateně pohlédl kolem.

„Tak je to tedy!“ promluvil, vyhýbaje se pohledu Savvovu. „Divná věc! ... Sedíš, rozmlouváš, ničeho netuše ... Vypravuješ všecko upřímně jako pořádnému člověku, zatím pak se ukáže, že neustále jen vyzvídali na tobě! ... Tajná policie svého druhu, ďas vás vem, padouchy! ...“

„Nemáš žádné příčiny tak mluvit, Pavlíčku ...“

„Nu, odpusť, odpusť! ... Zaplatím ti, jakmile dostanu se k penězům ... Tuhle již smířím se s otcem, nebo najdu si místo ... Za stříbrné hodinky koupím ti nové — zlaté, za vodku — šampaňským tě pohostím.“

Bělesov bezvládně svěsil nachmelenou hlavu a umlkl.

„Či snad to již nikdy tak ani nebude?“ najednou trhl sebou. „Či jsem už zahynul? Na vždy? Nenávratně? ... Zahynul jsem, Savvo? ...“

Bělesov v úžase chytil Savvu za ruku i stiskl ji ve svých rukou, hleďe na něho velkýma, ustrašenýma i prosebnýma očima.

Nevolná ruka svazovala pohyby Savvovy, i seděl v nepohodlné, rozpačité posici se zmateným vzezřením.

„Proč bys hynul, Pán Bůh s námi!“ promluvil, nevěda, co říci.

„Vždyť už nevrátím, nenapravím to, co jsem učinil!“ šeptem pokračoval Bělesov. „Kapesní zloděj! Kapesní zloděj! Konec! ... A co bude dále? ... Zřejmo! ... Kdybych zaklínal se nebem i peklem, kdybych se modlil a plakal, přece osud jde svým směrem. ... Se stupně na stupeň! ... Letím! ... padám! ... drž mě! ... A, ďas

tě vem!... Ne, čtveračíš!... Ještě všecko snad není ztraceno, Savvo? Co?... Nebudu již píti!... Sklid tuto ošklivinu k ďasu! Plať, Savvo! Zaplatím ti později za všecko: i za hodinky, i za vodku... Slyšíš?"

„Dobrá, Pavlíčku, svým časem."

„Ty nechceš mne nyní znát, ale já tě vyhledám... Ještě mne poznáš!... To, milý brachu, ještě ničeho nedokazuje, že jsem užil tvých hodinek. Vzal jsem je — a dám je zpět... Bývajíť divné okolnosti!... Blouznil jsem, že budu hrát Hamleta — a najednou!... Já hodinek neprodal, nýbrž jen zastavil. Potvrzení jsem zničil: to nic nedělá, tak jak tak zaplatím je."

Savva obrátil se na židli a vzdychl: „S Bohem, hodinky!"

„Mohl bys raději mlčet, Pavlíčku!" bezděčně vyletělo Savvovi z úst.

„Ano?... Máš docela pravdu!... Kam pak my se hrabeme!... Kam pak já, nejničemnější z ničemných, se hrabu, bych svědčil o sobě, o tom, že nechci zůstat dlužníkem!... Vždyť já nejsem tím, čím jsi ty, čím jste vy všichni... Jest snad možno patřit na mne vážně? Hle, ty zítra ráno vstaneš, půjdeš do práce... Ty, milý brachu, jsi člověk vážný. I hostinský je člověk vážný... I tito zde, ač jsou i opilí, i mrzáci, přece jsou obyčejní lidé... I tento sklepník... Všichni vy i oblečeni jste jinak, než já, i zaměstnáni, i žijete jako lidé. Máte starosti, opravdu, starosti, ale, kde pak já: aj, ach, pomozte, zachraňte mne!... Vy jste lidé jako jiní lidé. Já však? ‚Já jsem posměch člověku, satira na člověka!' Co všecko bych chtěl!... Hrát Hamleta!... Je čas, bych zvykal něčemu jinému... Začnou mi dávat zášijky... Jindy snad dobrá duše podá mi kopějku... Z bot prsty mi polezou... ‚S cesty!... Pavel Bělesov jde... na provázku... na policii...' Nakopou mi... Tomu všemu třeba jen porozumět, že tuhle právě je mé povolání — i budu ke všemu lhostejný, a čest je k čertu!... Je čas, bych tomu porozuměl, je čas!..."

Bělesov vstal.

„Nu, co pak?... Měj se dobře, Savvo!"

„S Bohem, Pavlíčku!"

„Co pak ti mám říci?... Lituji tebe... velice lituji... Zasluhuji žaláře, ale ty přece mne neposadíš do žaláře... já pak sám dávám přednost lázním Fontanky,... to jest zatím, do jistého času... Potom pak přijdu do módy... Všecko bude... ‚svého času všecko, milý bratříčku, bude: ani Vladimirce*) se nevyhnu...' Ale... teskno, milý bratře, teskno je mi..."

Savva mlčel: myšlenka, že přece jen je to zloděj, který mimo to ukradl jeho vlastní hodinky, nevycházela mu z hlavy, zaclánějíc některé polehčující okolnosti.

„Nemluvíš příliš mnoho!" s nuceným smíchem řekl Bělesov a zamířil ven z hospody.

„Pavlíčku!" zvolal na něho Savva.

Bělesov neohlédl se.

*) Cesta, po níž chodí trestanci na Sibiř.

A najednou útrpnost, jež ševelila se v srdci Savvově, rázem přemohla a vytlačila odtud všecky jiné pocity. Skočil s místa, rychle zaplatil a běžel za svým ztraceným druhem.

Na ulici bylo tma. Světlo z oken hospody padalo na chodník a dlažbu jasným pruhem, za nímž polomrak petrohradské jarní noci houstl v tmavé stíny.

„Pavlíčku!“ hlasitě zvolal Savva.

Nikdo neodpovídal. Bylo slyšet hlasy mimojdoucích, drkotání drožek, zvonila koňská dráha, kdesi ozývaly se zvuky harmoniky . . .

DR. D. PANÝREK:

Jižní pohádka.

Úryvky z cestovního denníku. (Dokončení.)

Nizza! Sen marnivých a plochých dcerušek bohatých tatíků, vysněný snad jenom proto, aby se na příštím five o'clocku a pak při každé slavnostnější příležitosti mohly oháněti nedávno naučenými a beztoho špatně vyslovovanými jmény měst v Rivieře a Provenci i ulic v těchto svérázných městech, prozrazujících všechnu bláznivost a lehkomyslnost jihofrancouzského temperamentu. Sen tak řečených lvů společnosti, kteří navštívili nebo lépe řečeno, vyhledali Nizzu jen proto, aby tu okoukali redingoty, střih kalhot a tvar botek francouzských šviháků, jich účes i směr knírků nahoru natočených i obrys špičaté brady, a mohli to všecko na domácím korsu napodobovati, a vedle toho ještě aby ve „své“ plzeňské pivnici družině závistivých „přátel“ mohli skrze nos s líčenou nedbalostí světem sběhlých turistů vypravovati, že se v Nizze nejí vepřová s knedlíky a se zelím. (Znal jsem také jednoho takového turistu, který, poprvé vrátiv se ze 14denního pobytu v Paříži, pobíhal po Ferdinandově třídě co den mezi 5. a 6. hodinou odpolední, v době nejživějšího korsa, nápadně rychlým a drobným krůčkem Pařížanů, maje dlouhý, šosatý, černý kabát, v pasu velmi úzký a šedivý cylindr, a s koženou mapou francouzských literátů (— pěstoval folklor —), po druhé po návratu z Londýna tempem hodně volným měříval trotoir v anglickém sáčku, s tvrdým kloboukem o úzké ovrubě, ukazuje užaslým známým stříškovité jako okousané knírky — typ nefalšovaného syna Albionu.)

Mnoho sem jezdí turistů z t. zv. lepší společnosti, ne studovati, neboť k tomu jim schází otevřená, přístupná duše, citlivá jako fotografická deska — to jediné, co každý turista nemá nikdy zapomenouti doma — nýbrž napodobovati, kteroužto snahu stále zřetelněji vidím vyjádřenu v české psyše jako národní skoro ráz. (Už nám to kdesi kdosi za hranicemi vytknul, a myslím, že ne neprávem.)

Nizza, se svým květinovým korsem, se svými jarními reji! Pro tuto bláznivost, o níž jsem všelicos četl, přijížděl jsem k Nizze s jistou předpojatostí. Neviděl jsem na vlastní oči nic z těchto mumrajů, které předstírají umělecký vznět, za nímž se skrývá karikatura — jen z vypravování zdejších lidí, z novin a hlavně z četných reprodukcí, které lze zde za výkladní skříní každého fotografa spatřiti, znám tak trochu jejich ráz. Jsou sice neskonale ušlechtilejší a umělečtější než naše masopustní maškarády, protože neskonale vlídné klíma a jistá zámožnost obecenstva, jež podporuje bohatství zdejších hostů, připouští obrovské měřítko, kterého nedovolují naše stísněné poměry hospodářské a obmezený prostor uzavřených plesových síní, a také se ve všem jeví národní ráz, který činí tyto výstřelky veselosti i škarohlídovi sympatičtějšími. Žádná tlačenice, žádná rvačka, žádná nehoda nestane se v tlumu. Ale nic naplat — třebas uznáme, že mládí má si poskočit, je zdejší rej přece jen příliš všeobecný, než aby pozorovateli ušlo přesvědčení, že zde není sídlo práce, přemýšlení, sebezdokonalování, že odtud nevyjde žádné obrození, žádný spasný myšlenkový převrat, a vskutku podivem naplňuje, že pošel odtud přece jeden silný duch — Garibaldi.

Nizza je elegantní. Nizza je milá, hezounká, přítulná — ale za to vše neděkuje sobě, za to vlastně nemůže, to je zásluhou jejího slunce, jejího vzduchu, její polohy. Nadmíru šťastná půda, ze které neutuchajícím životem pučí nejnádhernější flora, bledomodré, jako porcelánové moře, nad nímž lze fantasii slaviti orgie ještě rozpustilejší, nežli aranžuje zdejší karneval, to nebe se svým sluncem (o němž jsem ostatně v Nizze mnoho mluviti nemohl — zase důkaz, že turisté rádi mluví o tom, co neviděli) a neposlední faktor: bezčetní ti Kroesové, kteří tu tráví nejpříjemnější část roku, činí Nizzu Nizzou. Bez toho všeho nebylo by to i se svými villami a jejich obyvateli než bohaté město, jako Drážďany nebo Saint-Cloud — nota bene, bez historických a uměleckých půvabů těchto měst. Má sice Nizza také své památky historické ze středověku, na př. věž (Bellanda), zbylou z nizzského hradu, který zničil za Ludvíka XIV. vévoda z Berwicku (prý r. 1706), a má i městské museum s obrazárnou, v níž je několik starších nizozemských mistrů, ale o obou nedá se mnoho pověděti.

Má i dějiny Nizza; už v 4. století před Kristem vyrostly prý první stavby marseillské kolonie zde na kopci, kde byl pak hrad, a kde nyní jsou vedle trosek věže některé pamětihodné objekty, především pak krásná vyhlídka na Nizzu, na Cimiez, na horstvo severní a na moře — a několik hřbitovů (židovský, protestantský a katolický, na kterém odpočíval Gambetta, a kde sní sen věčný oběti požáru zdejšího divadla z r. 1881).

Ostatně nutno rozeznávati vlastní Nizzu (Nice de Niçois, jak zdejší lidé říkají, či vlastní město — la ville proprement dite) od Nizzy cizinců (la ville des étrangers). Nizza Nizzanů je obklopena čtvrtěmi cizinců, o nichž platí enthusiasmus, na který se snad čtenář pamatuje z minulé kapitoly. O vlastní Nizze říkají sami obyvatelé zdejší, že mnoho neznamená. V ní jsou zas tři části zevnějškem od sebe se lišící, centrum s administrativními budovami, mairií, soudním palácem, prefekturou, pak

staré město, jehož úzké, špinavé uličky podivné tvářnosti dřevních jižních měst jeden z obrázků našich znázornil, a konečně přístavní část. Třebas rádi těkáte touto vlastní Nizzou, v jejíž nejstarší části bude vám, pravda, trochu úzko, tak že prsa oddechnou si z hluboka, když se z nich vymotáte na nejkrásnější nábřeží, jaké jsem kdy viděl — „Promenade des Anglais" (viz obrázek) nebo na „Quai du Midi" s palmovými stromořadími, přece jen nejraději, ujišťuji z přesvědčení, budete blouditi čtvrtěmi cizinců na svazích vůkolních kopců Saint Philippe, Les Baumettes, plných zvláštního jako nadpozemského ticha, aristokratickou čtvrtí Cimiez, dýšící nevylíčitelným kouzlem, pro choré jak sotvořenou čtvrtí Sv. Morice (Quartier Saint-Maurice) a jiných villových předměstí, z nichž ze všech byla mi nejmilejší čtvrť Carabacel, daleko mimo srdce města, na úpatí stejnojmenného kopce, se svými čisťounkými villami, v klín jižní flory stulenými, z nichž každá vyjímala by se jako půvabná rokoková krasavice, tryskající mládím, rozmarem a zdravím, vedle jednotvárného velkoměstského klacka, když si ji přimyslíme k některému z přemnohých těch zámků šlechty rakouské a jiné u nás, vyhlížejících jako kasárna, na př. k takovému lnářskému zámečku anebo někerému jinému.

* * *

Drobně sic prší, ale nábřeží, po kterém kráčíme, je téměř suché. V levo chrastí vlny moře, dnes trochu vzedmutého, po hrubém štěrku pobřeží. Jako kotě, hrající si s míčem — brzy se rozběhne v před, a hračka zmizí na okamžik pod jeho prackami, brzy zas pustí svou kořist a utíká zpět. Několik valounů sesuje se níže, velkých a lesklých hutnou mořskou vodou — po chvíli hra se opakuje. Je to podivný rytmický šelest, který nevysvětlitelně ukonejšuje nervy; nikdy nebylo hlavě upracované lépe než při těchto procházkách po břehu moře. Šelest ten není hudební, je takový chrastivý, z daleka upomínající na šumění domácích jezů — a ten štěrk je takový hrubý, šedivý, nemotorný štěrk. Ale oba nástroje přírody — voda a kámen — dávají spolu zvuky, jež uhlazují zježené hřbety vnitřních nesrovnalostí a snad i bouři, vlídně utišují důsledné rozvraty nervstva a znamenají víc, než všecky mediciny světa.

Po pravici jsou paláce se svými jako právě domalovanými bledězelenými, bleděviolovými, bleděčervenými prolamovanými okeničkami, mezi nimiž hledí tabule okenní právě oplachované deštěm jako slzami zrosené oči. Třebas by nemusil býti život zrovna nudný v těch palácích, když by mi patřily, přece jen píseň moře láká k sobě blíž a obrací oči od bohatého města ke svým měkkým hřbetům. Škoda, že není na mořskou koupel počasí a doba vhodná.

V předu trochu ruší na moři zbudované Casino de la Jetée-Promenade, kde se odbývají koncerty, divadla a plesy. Ruší zde ta budova vykouzlená ze železa a ze skla na kolech v moři, se sály v maurském slohu, restaurací, čítárnami, hernami a operou, z jejíž terasy dlouho jsme se dívali do moře, do něhož pleskaly dešťové kapky, jakobychom se divili, že strpí Neptun takové hloupé rozmary lidí, že se jednou

nevzbouří a nepohltí celý ten anachronismus jedním chlamstnutím do svého tajemného jícnu.

Prší, a na terase z části před deštěm kryté je teď, brzy po poledni, pusto. Opodál jednoho stolku čistě prostřeného leží bota, zcela nová, elegantní, šněrovací botka mužská. Jak sem přišla? Restaurant je jako po vymření, jen uvnitř u zaskleného okna sedí jedna Angličanka a mračivě pohlíží na oblohu, přikusujíc k nevrlým meteorologickým úvahám svým nějaký sýr na kousku chleba. Na tu botu bylo by lze napsati duchaplný monolog. Říká sice bedekr, že v restaurantu tomto bývá při odpoledních zdejších „cercles" velmi míchaná francouzská společnost — jak pak by ne, když tu nemají ani německé noviny vyloženy, jak s tajenou zlostí týž průvodce podotýká (byli jsme velmi škodolibí, viďte, milý příteli, když jsme to četli?) — ale taková bota v dešti na terasse elegantního restaurantu světových lázní je právě taková pěst na oko, jako celé to Casino nad větrem zvířenou hřívou Poseidona. Kdyby ty boty byly dvě, ale jedna. Přišel tu o nohu někdo? Sfinx nemohla klásti záhadnější otázky. A při tom je ta záhada tak nesmrtelně banální. Či tu nějaký sebevrah skončil život, zul jednu botu a pak se vrhl střemhlav do moře, uváživ, že je to vlastně jedno, skočí-li do moře v botách nebo bez nich, o jedné botě neb v obou. Záhady integrálů a differenciálů, tajemná obluda z řecké mythologie, která dávala hádanky lidem a všecky, kdož je neuhodli, jedním sklapnutím obrovských čelistí shltla, celá ta „geheime Weisheit Priester", která do Saidy lákala jinocha vědychtivého v německé básni našich Lesebuchů, nejspletitější problemy státních krisí — všecky záhady stvoření nejsou v této chvíli ničím proti této — botě. Dumali jsme nad ní hezkou chvíli v dešti, přišli u ní o všecku slavnostní náladu nizzskou, ale kdykoli vzpomenu na Nizzu, vždy stáhne se tvář k posměšku. Ano, jsou věci v životě lidském . . . Snad je tam dosud, snad ji podnes splachuje drobný, ale vytrvalý jihofrancouzský dešť, ovívá teplá, lahodná nizzská brisa a severní spisovatel píše v březnových nečasech na ní nenii . . . Ať si. Bez toho je to forma básnická málo vzdělávaná, jak jsme se dočetli v počestné a ctihodné Kosinově Slovesnosti. (Srovnej „Nenie na smrť mého kanárka" od Dom. Fr. Kynského.)

Zavadit o promenadu Angličanů, nazvanou tak po původcích této procházky, založené na břehu u moře v letech 1822—1824 Angličany, a nezmíniti se o slavné říčce nizzské Paillonu, v níž, jak jistá cestovatelka jedovatě napsala, „pradleny suší své prádlo" — narážka na vyschlé z větší části koryto její, — bylo by neodpustitelnou lehkomyslností. Možno přehlednouti mramorový pomník Garibaldiho od Etexe a Deloyea, ba snad i bronzovou sochu vítěze u Rivoli Massény, slavného maršálka Františka II., možno vynechati zacházku do Rue de France, kde je mramorový kříž, upomínka to na r. 1538., kdy se tu sešli prostřednictvím Pavla III. dva mocní vladaři Karel V. a František I., lze v Nizze konečně mnohé „zaměčátělnosti", jak říkají Rusové, vypustiti z programmu, zvláště když tu prodlí turista jenom den, jak radí průvodcové, ale na Paillon se zapomenouti nemůže. Kdo v Nizze jen prošel hlavními třídami, na př. po avenue de la Gare na Place Masséna, nebo po avenue Felix

Faure nebo po avenue Mac Mahon s ní souběžné (— čtenář vidí, že tu také rádi křtí ulice po slavných mužích, jako na Král. Vinohradech a všude jinde —) nebo po bulvaru Carabacel, jistě postál nad tou podivnou říčkou. Co je druhá nizzská říčka Magnan proti Paillonu? Zvláště radím dojít až na Quai de Midi, kde ústí úzkým hrdlem kalné její vody do moře. Obrázek náš ukazuje fysiognomii té řeky, když po jich březích hejna zdejších žen z lidu „zpracovávají" prádlo po jižním způsobu paličkou na zvláštní desce. Tam u moře mísí se vody Paillonu s čistými vlnami moře, které při živějším větru spěchají až do koryta říčky a zase unikají zpět, při čemž valouny řečiště proud brzy k moři splachuje brzy zase do řeky zanáší, provozuje tak hru, na kterou lze do únavy patřiti, aby si mozek odpočinul. Také je Paillon důležitou dělící čarou na plánu a dobře lze se dle ní orientovati i turistovi, který tu dlí teprv několik hodin (ač není v Nizze těžko orientovati se). Malý, špinavý potok dle našich představ českých, že by jej každý onačejší uličník s malým jen rozběhem přeskočil, ale jak jsou tu naň hrdi! Každý cestopis o Paillonu mluví, každý průvodce o něm vypravuje. Patří k fysiognomii města. A přece tu mají vody dost, ovšem mořské. Z toho vysvítá, jak důležita je pro každé centrum lidské tekoucí voda, byť byla sebe skrovnější. Za pitnou ovšem neslouží — to by se musila aspoň třikráte předestillovati a pak kyselinou uhličitou a některými solemi, jež vodě dodávají chuti, učiniti snesitelnou. Mají zde dobré pitné vody dost — vodovod Sainte Thècle poskytuje jí za 24 hodin 15.000 kubických metrů — i dosti vody užitkové je tu (vodovod Vesubie poskytuje jí za 24 hodin 172.000 metrů kubických) — proč tedy tato láska k jejich Paillonu, který vlastně — bez poetických a folkloristických brýlí — je pouhá obdoba Botiče, ovšem ne tak vonná.

Myslím, že je to tradice zděděná od předků, přecházející s pokolení na pokolení z dob, kdy Nizza byla malá kolonie, kdy nebylo vodovodů a všech těch výhod velkoměstské pospolitosti. A pak k té říčce patří její pradleny. Zde už je patrný provensský ráz. Jsou tu Italové a slyšeti i hojnost franštiny, abych tak řekl, spisovné, ale už tu hustě se objevují i ty snědorůžové krásky, ne veliké, ne malé, ne hubené, ne tlusté, s úbělovými zuby, aksamitovou, jako broskvovým pelem zrosenou pletí a vlasy jako uhel černými, hovořící zvláštním jazykem, z něhož nerozumíme ničeho, protože chvalně známý Vymazal nenapsal ještě, nemýlím-li se, příslušnou grammatiku „Provansalsky snadno a rychle". Co bychom za to dali, příteli, kdybychom věděli, co si o nás povídají ty dvě Mistralovy krajanky pod nizzským hradem, na Quai Lunel, zubící se dvěma turistům, kteří vypadají právě jako zmoklé slepice, nebo kdybychom rozuměli, jak nadává, nejspíš k vůli malému zpropitnému, ten kluk usmolená nedaleko avenue du Thiers u Grande Gare, kde jsme si, vyšedše z nádraží, dali vycíditi obuv ještě z Monaca úžasně zablácenou. „Jsou chvíle v životě lidském", děl jsem slavnostně pod hradem u moře mezi řečeným již Quai du Midi a přístavem Port de Lympia (viz obrázek), kde se říká po provensalsku Rauba-Capéu (to jest „krade klobouk", poněvadž je tu vítr, jenž unáší klobouky), „jsou chvíle v životě lidském, že všecka školní a jiná učenost člověka opouští". Celou svou latinskou

zásobu slov, ze které od oktavy člověku bez toho mnoho nezbude, k tomu celou řeckou mluvnici (nezapomenutelný můj učitel z H-ckého gymnasia mi to snad odpustí) a sférickou trigonometrii, všecku tak řečenou vyšší matematiku, dějiny církevní atd. atd., bych dal za to, kdybych teď uměl provensalsky. V Marseilli ještě víc toho bude potřeba.

Nyní trochu života Nizzského. Žel, že deštěm poněkud utlumen. Ale v místnostech krytých lze jeho tep nerušeně pozorovati. Neštovice, jež tu zuří nebo snad už dozuřují, obyčejný jarní nával do nejslavnějšího města Riviery poněkud stenčily. Je to všude patrno. Představoval jsem si Nizzu, ač už je konec saisony,*) živější . . .

Přijížděje k některému v jakémkoli ohledu významnému městu, v němž programm cestovní nedovoluje déle se pozdržeti, přemýšlí jistě každý jen trochu světem zběhlý turista, jak by krátké doby využil co možná nejvíce ku poznání tvářnosti města, jeho zvláštností, především pak jeho obyvatelstva. Některé typické body města se navštíví v dobu nejpřiměřenější, o které třeba spolucestující poskytnou cenné pokyny. V programmu byla cesta od nádraží blahovičníkovou alejí (avenue du Thiers) do avenue de la Gare na náměstí Massenovo, nejživější to část města. V této výstavné elegantní třídě bude možno navštíviti kostel. Pak láká návštěva pošty, některé restaurace a divadla. Mimo to mnoho poskytnou procházky křížem krážem po městě, aby se poznala celková fysiognomie jeho. Samo se vedle toho nahodí ještě všelicos, co pozornost upoutá a k bližšímu prohlédnutí přinutí.

Přijížděje k Nizze kolem úhledných nádražíček s pomerančovými sady, plnými zrajícího ovoce i květů, nad nimiž zvolna zvedají se mlhy k pahorkům, jakoby neviditelná ruka zvedala oponu krásné sceny, do které všichni diváci takřka vpíjejí svůj zrak — netušil jsem, ač pršelo, že pravý plný dojem Nizzy zkazí nám vytrvalý, třebas drobný deštík. Takový i duši plnou jarého rozmaru znenáhla sklíčí a v nevrlou jakousi a kalnou náladu, plnou šedivé střízlivosti změní. Třebas neoloupil ten déšť vnímavého turistu o všecky dojmy, už to stačí, že připraví o daleké perspektivy. A těmi právě Nizza působí na turistu, jenž nepovažuje za vrchol úspěchu — dlažbošlapství po tolika a tolika velikých městech.

První návštěva platívá v městech, časem i u osob velmi poetických, hospodě. Vedla-li tentokrát naše první cesta ke kostelu, nebudiž to vykládáno za bigotnost nebo pokrytectví. Byltě první na cestě v avenue de la Gare. Je to kostel panny Marie nizzské. V Nizze je kostelů hojnost a několik kaplí, čemuž nelze se diviti, neboť Nizza je sídlo biskupství. Kostel sv. Dominika (také sv. Františka de Pauly zvaný — jak jen se ti svatí srovnají?), chrám sv. kříže (s obrazem od zdejšího rodáka, slavného malíře Carle Vanlooa z počátku století XVIII.), chrám Milosrdenství, katedrala (u nás neznámé světice, sv. Reparaty, o níž jsem se v žádném

*) Saisona Nizzy počíná říjnem a končí v květnu, ale vlastní život tepe tu nejživěji od ledna do prvních dnů dubna, do velkých mezinárodních regat, které tu pořádá „Cercle nautique“. Za to je tu krajina nejnádhernější v dubnu a květnu.

slovníku ničeho nemohl dočísti,*) starý to, z r. 1650 pocházející, nedávno opravený kostel, kostel sv. Jana Baptisty s obrazem anděla smrti, vznášejícího se mimo Nizzu, rozumí se i ruský kostel (odpoledne přístupný); dále kaple sv. hrobu a konečně ve čtvrti Saint-Philippe kaple na paměť velkoknížete Mikuláše Alexandroviče, který tu umřel — kdo by chtěl v Nizze studovati kostely, měl by tu tedy dosti vděčného pole na několik dnů. Ovšem je asi takových turistů málo. Ale já položil jsem si již při dřívějších cestách po Francii problem, dovedla-li vše nivelisující a uniformující církev utlačiti i lehký, veselý národní charakter gallský. Proto neopomíjím na cestách i celé hodiny tráviti v kostelích, při čemž se i všelicos z umění církevního, sice studeného a strnulého, ale přec jen pěkného, vnutí do paměti. Takový zelení zarostlý église de Saint-Germain de Pré v Paříži, i kdyby neměl toho historického, zádumčivého koloritu, zapíše se do duše na celý život. O tom daly by se psáti knihy. Z Nizzy jeden lístek do památníku patří i mariánskému kostelu. Je to novogothická monumentální stavba ze šedivého kamene, o němž průvodce vypráví, že zbudován dle plánů Lenormanda. Zde se mi znova utvrzuje dojem z mnohých jiných francouzských kostelů, dříve navštívených, že francouzský temperament na boha sice nezapomíná, ale dlouho naň mysliti nedovede. V našich kostelích přijdou zbožní věřící na mši a odcházejí po mši. Ve velkých městech je sice také živější fluktuace mezi pobožností, ale stálý takový příliv a odliv nepozoroval jsem nikde. Skoro nikdy neviděl jsem v kostele muže — pardon, jednou při svatbě, tu ovšem nebylo možno bez něho se obejíti.

Paničky přicházejí do lodi chrámové, uchopí některou z četných zde rozestavených stolic se slaměným sedadlem a klekátkem vzadu, obrátí ji čelem k některému postrannímu oltáři, dle toho, kterému je zasvěcen svatému, k němuž má právě důvěru, nebo patronce, jejíž jméno nese, přeříká si ve chvatu několik modlitbiček a už zase cupká s tváří zcela světskou k východu.

V chrámu panuje hluboké šero a ticho skoro hrobové. Kdyby je nerušili známí odjinud penězoměnci: kostelníci a svíčkové báby, bylo by to milieu vskutku příhodné k nejvážnějším posmrtným meditacím. Myšlenka pomíjení všeho lidského s nesmrtelností druhu a smrtelností jedince, kterou tak jímavě vyjádřil na př. velmi věřící Sienkiewicz v I. kapitole románu „Rodziny Polanieckich“, myšlenka, smiřující vědu s vírou (ovšem bez přítěže ceremonií a pověr) vždy se vrací do duše člověku v málo navštívených francouzských kostelích. A zase se tu osvědčuje stará pravda, jak žena, citové stvoření, věří, celou duší věří, což ovšem nemá s rozumem nic společného, kdežto muž pochybuje, i když byl vychován v zásadách nejorthodoxnějších, jak ještě dnes v Polsku a ve Francii vídáme (a také na českém, zvláště moravském, venkově). A protože pochybuje, míjí zpravidla místa, která by skepsi jeho suggestivností ústředí, tím tichem, odeurem kadidla a voskovic, šerem a pak i hudbou a stlumeně drženým uměním dovedla nejvíce

*) Je to místní svatá; v kathedrále nizzské je zvěčněna sochou v družině čtyř zdejších biskupů (Bassus, Siderius, Valere a Pontius).

otřásti. O té francouzské zbožnosti bude ostatně řeč ještě později, při návštěvě marianského kostela marseillského.

I kostely ostatně prozrazují kosmopolitismus tohoto města. Anglikánský kostel mezi cypřiši a jedlemi, dýchající podivnou severní zbožností, kostel americký mezi palmami a německý (protestantský) kostel, který prý teprve v posledních letech je hojněji navštěvován německou kolonií zdejší — má každý svou určitou fysiognomii, vlastní národu, jemuž náležejí vyznavači toho kterého náboženství — ze všech však nejvíce mne chytil marianský kostel Notre Dame de Nice, ačkoli soukromé zájmy radily svěřiti se raději pod ochranu sv. Reparaty, která má dle všeho v nebi lokální referát pro Nizzu. Ale když člověk neví, má-li moc i nad cizinci, či snad jen na domácí obyvatelstvo. Kostelík neveliký, s 3 loděmi a několika kaplemi, které se jako kuřátka ke kvočně tulí po stranách budovy, se svým upřímným průčelím, s růžicí nad portálem zrovna zpívající svěží architektonikou a s dvěma rázovitě ve výši uříznutými věžičkami, tak se mi zamluvil do srdce, že často znova v střízlivých svých barvách vyroní se v paměti, kdykoli vzpomínám na jihofrancouzská kouzla Riviery.

Notre Dame — naše paní. Jak sladce jímavý je ten kult marianský, tak čistě ženský — tak jako u nás nezapomenutelné ty májové pobožnosti, při nichž ideálním oktavánům vykvétaly v srdcích pod ochranou panny Marie první ostýchavé lásky, které tak zřídka v manželství vedly. Básně — to ano, tetelící se něhou a reminiscencemi na akkreditované autory milostných písní, ale manželství nekoukalo z těchto plachých styků, při nichž nebylo ještě nic požitkářského, při nichž modrý blesk, šlehnuvší z oka zbožňované pod Marianskou kupolí, byl prvním a posledním a také jediným projevem neuvědomělých citů, mezitím co hřmotné chřtány kněží vysílaly v oblacích kadidla svoje gotické „od hladu, moru a války vysvoboď nás, Pane!“ k oltářům, plným žlutého světla — za těch nezapomenutelných vlažných večerů májových.

Po gotickém kostelu přišla gotická pivnice — brasserie gothique, na které ovšem nebylo kromě jména a výzdoby vnitřku nic gotického. Francouzská kuchyně, fracouzští sklepníci, francouzská vína — i ty drobné stolky na chodníku prozrazují Francii. Nic na tom nemění Mnichovské pivo, které zde čepují. Kdo žil třeba jen hodinu v některém francouzském městě, tomu nemohl ujíti jeden zjev — kavárna na chodníku. Prší, a stolky na ulici jsou pochopitelně prázdny. Jen zadnější jich řady, skryté pod plachtou, ojedinělého hostí tu a tam cizince. Jako hlemýžď, když se ho dotknete, zatáhne stopkaté své oči do skořápky, tak uchylují se při prvních kapkách kavárenští hosté nejdříve pod plachtu, pak, když začne být citelně chladno, hloub, do nitra kavárny nebo hostince.

Neobvyklé jméno přilákalo i dva turisty české do restaurace, která byla na programmu už proto, aby se ochutnalo národní jídlo provansské „bouillabaisse“ (ryba na bílém víně). Jaká to výhoda — člověk ukonejší žaludek a současně koná nejpříjemnější folkloristická studia.

„Vous voulez Badois, pas de vin?“*) opáčil sklepník na mou výzvu.

*) Přejete si Badois (minerální vodu), nikoli vína?

Ale to „pas de vin“ vyslovil se známou francouzskou rychlovýslovností, která němé hlásky spolkne, a nosovku — proti všem pravidlům francouzských grammatik — setře skoro úplně, tak že to „pas de vin“ znělo jako „padoa“. Badoa — padoa.

„Oui, oui, Badois, Badois,“ hlásím se znovu o minerální vodu.

„Oui, oui, Badois — mais pas de vin?“

Zas to „padoa“.

„Co chce ten mladík?“ tážu se soudruha. Konečně se věc vysvětlila. K obědu dává se víno. Kdyžtě jsem si objednal minerální vodu, tušil garson, že si nepřeji vína, mají tu už asi také abstinenty, i dotazoval se raději, nemá-li je přinésti, neboť jsou i lidé, kteří pijí víno s minerální vodou. Tak se stává, že člověk, který po druhé neb třetí návštěvě Francie už si myslí, že dávno rozumí rychlé a nespisovné francouzštině, tu a tam setká se s lidmi, jejichž výslovnost poněkud odchylná změní slovo tak, že nechápete nebo hádate jen.

Když kategorický imperativ žaludka umlkl, zvedáme se a pouštíme se do města. Deštík stává se hustším, ale zvědavost je mocnější, než touha po pohodlí. Co chvíli upoutá nějaký výjev pozornost bloudící dvojice. Po ulicích šourá se elektrická tramway, jež má nyní spodní vedení, dříve však jako u nás smýkala se pod dráty ve vzduchu. Trolley je nyní přivázán ke střeše, což vyhlíží velmi pitvorně.

Kolkolem rychlým tempem pohybují se řídcí chodci. Sem tam občerství se oko na sličné Provansalce — a není-li sličná, jest aspoň rázovitá. Některou postranní uličkou táhne se venkovský vůz s nákladem zeleniny a ovoce, tažený třemi drobnými koníky (o nich možno konečně jednou užíti slova „sporý“, jehož upotřebení nám spisovatelům páni filologové tak obmezili). Podivné jich chomouty, vypadající jako roh nosorožcův, vyjímají se jako zbytek karnevalové horečky, vedle slaměných klobouků se širokou obrubou, skrze niž prostrčeny jsou uši dobytčete. Někdy táhne těžší náklad třeba 6—8 koňů neb oslů, zapřažených do řady, jeden za druhým, tak že, chcete-li přes ulici, počkáte si při volném tempu jejich lokomoce slušnou chvíli, nežli se dostanete na protější chodník.

Chvílemi fouká chladný větřík, proti němuž je deštník slabou ochranou. Přeme se se soudruhem, je-li to „libeccio“ (vítr z Libye), teplý a vlhký jihovýchodní, či „gregaou“ (grec = řecký), severozápadní, bouřlivý, v zimě sníh přinášející, či obávaný severovýchodní „mistral“, před kterým chrání sic Nizzu přirozená hradba Alp, který však přece dle svědectví znalců asi třikrát za rok dostane se až do Nizzy, ovšem valně seslabený, či konečně severní „tramontane“, který fučí, jak jméno učí, přes hory. Rádi bychom dali tomu větru jméno, abychom si dodali nátěru lidí dobře orientovaných, kteří se už i ve zdejší meteorologii vyznají, ale když člověk bloudí z ulice do ulice, a při tom je pod mrakem, plán města nelze z kapsy vytáhnouti pro déšť a vítr, který by jej asi záhy vyrval nám z ruky a zanesl pod kola automobilu, který se řítí kolem, je vskutku těžko se orientovati, kde je sever. Tak se člověk může ve velkém městě octnout právě v takových rozpacích jako v hlubokém lese. Na štěstí kyne nedaleko veliká kavárna — Grand

Caffée. „Bývá v některých koncert," dokládá soudruh, jemuž se přece podařilo v záhybech haveloku rozevříti průvodce a vrhnouti několik pohledů do příslušné kapitoly průvodce Joannea. Vstupné se prý neplatí, jen pokrmy a nápoje jsou o něco málo dražší.

Vstupujeme, usedáme v koutku (jednak proto, že zde nic člověku neujde, jednak ze vrozené slovanské nesmělosti, které si člověk není ani dobře vědom). Je záhy odpoledne, kavárna není ještě příliš plna. U několika stolků hrají skupiny starších kavárenských habitués karty. Vedle sedí stařík zlostné tváře a pije „zelenou musu" (absinth). Už mu rudne obličej od lahodného jedu. Kapella hraje melodickou piesu jakous, mollové toniny, zádumčivou, jako zvlášť vybranou k tomu rozplakanému počasí. Výborný fletista s takovým citem vyluzuje svoje zvuky, jakoby jedinému dítěti pískal requiem. Nedůvěřují tu jaksi věšákům. Kde je mnoho bohatých cizinců, budou i elegantní zloději. Každý položí svrchní šat vedle sebe na židli. Vypozorovavše tuto opatrnost, bezděky ohlížíme se za sebe, visí-li tam ještě naše pláště. Škoda, že občasné nehudební klapnutí ruší cizince, který všecko sleduje s celou duší a každé malichernosti věnuje všecku pozornost. Mezi stolky nalézají se totiž tu a tam na vysokých kovových tyčích koule z mosazného plechu, v nichž ukládá se houba k utírání mramorových stolků; jí sklepník co chvíli utírá stolky, jakmile hosté, posvačivše, odcházejí.

Čaj vypit — a malé osvěžení zbystřilo smysly a vzbudilo chuť k novému výletu do tříd a ulic světového města. Přístav nizzský je prý co do obchodní důležitosti třetí ze všech přístavů středozemního moře. Zdejší obdržel jméno Limpia (t. j. čistý), od čirých vod potoka, jenž se skály hradu vrhá se do severního bassinu přístavního. Tvarem je ten přístav vskutku podivuhodný — jako ve fjordu tu hluboko do pevniny vstupuje moře úzkým a dlouhým jazykem. Přístav ten má čtyři bassiny, jež se v noci osvětlují, a chráněn je vskutku dokonale proti nebezpečným větrům. Ale nebyl právě příliš loděmi přeplněn — většinou jen bárky a menší lodice splývaly, jakoby dřímaly v tomto zátiší. Protože obchod nizzský hlavně s olivovým olejem a květinami pracuje, a hlavní proud frekvence nizzské (cizinci) jen v určitých měsících ročních soustřeďuje se na Nizzu, a ta ještě přitéká po suché zemi (železnicemi *), nelze se pozastavovati příliš nad nevalně čilým v této době životem přístavním. Ostatně zůstává obchod zdejší vždy daleko za marseillským. Veliká spotřeba květin přivodila rozkvět zahradnictví (jen v Nizze bylo květinářství věnováno 250 hektarů půdy), za nímž však záhy dostavilo se klesnutí cen květin. Jeden hektar růžových plantáží vynesl r. 1890 10.000 franků, po desíti letech už mnohem méně.

Nedaleko přístavu pojednou sluch znepokojí neobvyklý šum, upomínající na stohlavý repot, jaký v shromáždění, očekávajícím politického

*) Roku 1896 dosáhl pohyb cestujících na hlavním nádraží nizzském (trať rychlíková Paris-Lyon-Mediterranée) čísla 2,483.862 osob a v sezoně r. 1896-1897 (za pět měsíců, od prosince do konce dubna) prošlo tím nádražím 1,536.987 osob. Za slavností karnevalových téže sezony přijelo do Nizzy a odjelo z Nizzy za dnů světoznámého korsa květinového jednoho dne 42.987 cestujících.

řečníka, slýcháváme. Neúhledný nápis „École municipale“ (obecná škola) na budově ještě neúhlednější vysvětluje tyto zvuky a hejno dětí, vyrojivších se ze vrat, po chvíli nezůstavuje déle v pochybnostech o zdroji tajemného toho lomozu u přístavu. Však bychom si byli už myslili, že Nizza nemá dětí. Má jich ovšem málo, jsou-li tohle všecky děti, školou povinné, z města, majícího přes 100.000 obyvatel. Jak živý dojem činí proti francouzským městům takový Žižkov nebo taková Březová Hora s veškerou tou svou vrabčí havětí, a jak vymřelá přes všecku svou obchodní, cizineckou a jinou frekvenci jsou francouzská města!

Bloudíme výstavnými třídami kolem obrovských hotelů, z nichž na př. Grand Hôtel v avenue Félix Fort má v průčelí po 35 oknech v 5 poschodích nebo Palace-Hôtel v rue Alphonse Karr chová 200 pokojů nebo naproti nádraží Hotel Terminus 150 pokojů nebo některý hotel prvního řádu, na př. Riviera Palace 200 pokojů nebo Excelsior Regina Palace 500 pokojů — jen tyto hotely stály by za studii. Někde jsou ceny na dveřích označeny. Platí zde zase to, co řečeno o Monacu. V době sezony jsou všude pokoje dražší, kdo se však spokojí s menším hotelem (— každý je čistý a úpravný —) a komu stačí pokojík ve 4. poschodí s okny k severu, může tu bydleti levněji, nežli v kterékoli venkovské hospodě české. Vždyť i v nádherném Hotel des Empereurs (Hotel císařů) v slušném pokoji s 1 lůžkem lze přebývati za 3 franky denně. Ovšem, kdo chce bydleti velmi pohodlně, kdo vyhledává na cestách lesk a eleganci, naplatí se v Nizze, až ho to bude mrzet. Může si na př. najati na sezonu některou villu za 25.000 franků. Nemyslím však, že by se v Čechách našlo mnoho lidí, kteří by tohoto pokynu cestovního, beztoho opsaného, mohli a když by mohli, i chtěli upotřebiti. Ostatně jsou od toho v Nizze odborníci, na které lze prý se spolehnouti, tak že netřeba vyjednávati s majitelem, hrdliti se s ním o každý napoleon; stačí vyhledati prostředníka v některé „Agence de location“, pověděti mu, co a jak člověk žádá, kolik chce platiti, jaké pohodlí potřebuje atd., což podotýkám proto, že to v bedekrech nebývá, jakož vůbec Baedekerova Riviera nestojí, pokud se Nizzy týče, za mnoho, ačkoli se tyto příruční knížky jinak těší zasloužené důvěře a oblibě.

Leč smráká se a bude brzy toulkám konec. Ještě tu a tam nějaký zajímavější úkaz z pouličního života upoutá pozornost, na př. čety čiperných, ale malých vojáků, jdoucích za jarou hudbou, jejíž zvuky upomínají na naše retrait; je to 3. pluk alpských myslivců, jak lze poznati dle výložek, a dlouhé ohnuté hole u tornister ukazují, jak horský kraj pobřežní vyžaduje zvláštního vyzbrojení mužstva.

S ohlížejícího se důstojníka přeskočí oči na stepilou postavu ženy, které pohled chrabrého Marsova*) syna patřil. Jaká Venuše! Kyprá a bujná, tulí se k manželu, přikláněje se k němu pružným tílkem svým, lehce a radostně vykračuje po jeho boku — živé to stělesnění známého

*) Zde v Nizze je dvojnásob oprávněno mluviti o Marsových synech. Majíť tu náměstí Garibaldiho (Square Garibaldi), bývalý to Campus Martius (Martovo pole) starých Římanů. Tento čtverec s rázovitými starými domy, plnými arkad, obklopuje zmíněný již pomník Garibaldiho, znázorňující bronzovými sochami Francii a Italii u kolébky Garibaldiho.

Irwingova přirovnání ženy k révě, obepínající úponkami mohutný peň jilmu. „Ó, rozkošná vůni manželství!“ procitá v duši stará vzpomínka z prvních literárních táček u Middletona. „Démarche de jeunes souveraines“ — chůze mladých panovnic — napsal kdosi o kráčení ušlechtilých Arelatek. Nelze vskutku přiléhavěji označiti tuto chůzi francouzských mladistvých žen, sebevědomou, ale ladně měkkou, nad kterou jsem se ostatně rozplýval už v Monacu.

Blíží se večer a bude čas odebrati se do divadla. Z četných zdejších divadel možno zvoliti představení v divadle Casina, výhodné též proto, že lze při té příležitosti užiti zimní zahrady v Casino municipal. V divadle Casina dávají se komické opery, operetty, komedie a vaudevilly, baletty a koncerty. Kdo má vstupné do divadla, neplatí vstupného do zimní zahrady, kde ve dvou kioscích koncertují dobré kapelly mezi palmami, exotickým kvítím a tropickými křovinami, mezitím co obecenstvo cirkuluje chvílemi po cestičkách zahrady, kryté obrovskou konstrukcí z kovu a ze skla, odpočívá chvílemi na četných lavičkách v té přírodě vypiplané mezi vodotrysky a povodní elektrického světla.

Prostorný sál dobré akustiky s pohodlnými sedadly a volnými prostory, kudy lze se k sedadlu dostat, je ještě těsně před představením prázdný. Tu a tam přivádí mladá sličná biletářka v černém úboru s roztomilým bílým čepečkem na hlavě nějakou dámu do parteru nebo parketu, kde je též řada křesel, nebo některý důstojník ukáže se, aby hned zas vytratil se, když je ještě brzy. Dámy mají klobouky na hlavách, což může býti příjemno pro osobu, která se dostane za majitelku takové visuté zahrady Semiramidiny. Diváci trousí se pořád do hlediště — teprve ke konci druhého jednání je divadlo plné. Dávají operetku „Královna loutek“, svižnou, melodiesní, ne bez nezbytného balletu. Začátek opovídá se dupáním na jevišti, po kterémž ihned vyletí opona. Scena představuje klášterní dvůr. Herci i herečky pěkně mluví své party, že je všemu dobře rozuměti. Také nešišlají — všelijaké to žero a troažijem (zero, troisième) padá na vrub nizzského dialektu, a lze tuto měkkou hlásku, upomínající na severoitalské š (ši, šubito v Benátkách, v Padově, Veroně a jinde), slyšeti i všude v ulicích, v obchodech, hostincích, tak že za několik hodin bezděky mluví tak už i cizinec.

Mám in petto malou divadelnickou studii z francouzských scen se zajímavým představením L' Aiglonu — čtenář laskavý promine, když nechám spadnouti oponu nad tímto divadlem. Litováno, že nedávali něco od Halévy-ho; bylo by zajímavo viděti na př. „Židovku“ na francouzském jevišti francouzskými umělci provedenu v městě, kde r. 1862 slavný ten francouzský komponista židovského původu zemřel. Ale je už po sezoně a pobytu našeho zde na krátce — nebylo lze mnoho vybírati.

* * *

Marseille . . .

Kdo miluje kontrasty, tomu nemožno lépe poraditi, než aby z Nizzy zajel do Marseille. Z města požívavých boháčů, plného oslňující nádhery budov i obyvatelstva, do města práce, dychtění po výdělku, usilovné sháňky po penězích. Z moderní Sybaris, jak lze Nizzu nazvati, oplývající

raffinovaným savoir vivre, dostane se do špinavého, obrovského sic, ale skrz na skrz v celku i v podrobnostech neuměleckého města námořního s ulicemi, přeplněnými spoustami lidí, odněkud kvapícími a někam spěchajícími, směsicí národností a povolání, s převahou obyvatelstva plaveckého a rybářského — města, jež má sic plno attrakcí architektonických v nitru i krajinných na obvodu, ale kde mysl, dychtící po dojmech krásna, docela pohoří.

Už to není pohádka Riviery, třebas i tento kraj byl plný úsměvů Provence — leda smutná moderní pohádka o potu, rmutu a bídě, řešící problem živého stroje, pracujícího k bohatství jedněch, kteří jsou na vrchu, a k smrti druhých. Živý stroj, pohánějící sta parníků, tisíce lodníků, pracujících na nábřeží starého a nového přístavu, tisíce zavalitých žen s obrovskými koši zeleniny, slávek a jiných potravin na hlavách, sta dělnic z tabákových továren, mezi nimiž proplétají se prohnaní velkoobchodníci (dost často semitského rázu), pospíchající do bursy, monumentalní zevně, špinavé uvnitř, do pošty (Hôtel des postes et des télegraphes), imposantní zevně a špinavé uvnitř, do soudní budovy (Palais de Justice) na Place Monthyon s allegoriemi Spravedlnosti, Zákona, Pevnosti a Mírnosti, na prefekturu, do radnice (Hôtel de ville), na nábřeží starého přístavu a snad všelikams jinam.

Není to jenom město přístavní a obchodní, vždyť je tu školství vysoké a umělecké, lékařská škola, fakulta věd, umělecká škola, konservatoř, i pevnosti i divadla (ve kterých se však nehraje stále, neboť většina obyvatelstva pro samý obchod nemá na zábavu a vzdělávání času, a pak není do sousedních středů radovánek, Nizzy a Monaca, tak daleko), i musea i obrazárny a mnoho kostelů, což je dost podivné při převaze surových tříd nejnižších — ale sotva se nalezne člověk, který by, stráviv v Marseille jen půl dne, ba hodinu, mohl nepoznati tu nápadnou všude se do očí deroucí praeponderanci obchodu, k němuž odjakživa táhla takřka výhodná poloha tohoto přístavu při Středozemním moři naproti Africe, přístavu, do kterého z pevniny sbíhají se všecky tepny obchodu francouzského. Lana, plachty, pytle jsou hlavní průmysl zdejší, nemluvě o slevárnách a strojnictví, o jehož rozsahu pojem dává už to jediné faktum, že plavební společnost „Fraissinet a Compagnie" zaměstnává stále 1000 dělníků, jiná („Les forges et chantiers de la Mediterranée") přes 1200 dělníků. Ale už jména ulic (Rue Cannebière od Cannabis, provensalsky Cannébe, konopí — rue de la Corderie, jakobychom řekli Provaznická ulice atd.) nasvědčují tomu, že výroba provazů a hrubých tkanin konopných a lněných, kterých přístavní město stále nejvíc potřebuje, kvetla zde od nepaměti. Obchod zaměstnává se hlavně obilím (dovozem i vývozem), moukou, olejem (je tu na 50 olejáren) a s ním souvisícím mýdlem,*) tabákem (se 1700 dělnictva) a všeličíms jiným. Rozsah obchodního ruchu marseillského nejvýmluvněji tlumočí lakonická cifra statistiky. R. 1897 obnášel celkový pohyb v marseillském přístavu 4727 lodí o 727.957 tunách, nepočítaje parníky, které se tu zpravidla stavují.

*) Mydlářství soustřeďuje v Marseille na 15.000 dělníků v 90 továrnách a produkovalo na př. 1896 přes 120 millionů kilogrammů mýdla.

Dobře poznat Marseille, procítit ji, tak aby člověk vnímal její životní tep a dýchal takřka jejími plicemi, žádalo by aspoň několikanedělní pobyt, při čemž by se ovšem nesmělo ležet v hotelu na pohovce a číst Joanneův průvodce. Znát ji, jako zná člověk svoje doživotní působiště, nebude ani potom — tu by bylo třeba, aby se tu člověk narodil, žil desítiletí a zemřel. Ale protože je život člověka příliš krátký, musí turista, pokud není metempsychosa dokázána, spokojiti se, chce-li hodný kus světa vidět a krajany své do světa posílat tam, kde by také všelicos pro život užitečného viděli, spokojiti se tím, že okouká fysiognomii města, kdežto fysiologii musí si nechat zajít.

Protože do Marseille přijde po nás ještě sto krajanů, kteří budou mít zrovna tolik peněz a času, jako našinec, nebude zrovna neprospěšné pověděti, že je dobře přijeti do Marseille ráno vlakem z Nizzy a hned si vylézti na kopeček, kde stojí Notre Dame de la Garde. Odtud přehlédne se celé město. Jako na dlani máte je před očima a kontrolujete-li se plánem, stačí vám k hrubé orientaci tento pohled nadobro. Odpoledne k 5. hodině usedněte v Rue de Cannebière nebo v Rue de Noailles na rohu, kde se s těmi ulicemi kříží Cours Belsunce a Cours St. Louis a dívejte se před sebe. Jako v kukátku proudí před vašima očima celý ten hutný, mnohotvarný život Marseille. Na té křižovatce prostupují se dvě hlavní kommunikační čáry Marseille, které dělí město ve 4 čtvrtě. Jedna z těch čar jde kolmo dolů k starému přístavu, druhá probíhá ve směru kolmém k první, skoro parallelně s mořem. Tato je zrovna míli dlouhá; počíná u pobřežního nádraží (Gare d'Aranc), jde jako boulvard de Paris přes Place d'Aix*) a stejnojmennou ulicí na cours Belsunce (po slavném biskupu ze 17. století tak zvaný), cours Saint-Louis do Rue de Rome (Marseillané říkají „rydrom"), odtud přes náměstí Castellane (Marseille často měla co činiti s Kastilií) do Prada, s krásným platanovým stromořadím, kde je Marseillské Korso zvláště k večeru, třebas až k známé už nám cestě Corniche sahající.

S touto „arterií" Marseillskou protíná se druhá, půl míle dlouhá, jdoucí od starého přístavu (od nábřeží sv. Trojice — Quai de la Trinité) do Rue de Cannebière, chlouby Marseillanů, kteří ji prohlašují za nejkrásnější ulici světa, do Rue de Noailles přes alleje Meilhanovy na boulvard de la Madeleine, ve kteréžto čtvrti končí nedaleko zoologické zahrady s palácem Longchampským, o němž bude ještě řeč.

Čtenář mi odpustiž toto fádní vypočítávání ulic. Polepším se. Že nebylo zbytečné, nahlédne každý, koho by osud zavál do Marseille. Kdyby si ze sterých ulic a uliček starého**) i nového města, z toho labyrinthu marseillského, pamatoval jenom těch několik jmén obou hlavních tepen zdejšího života, nezabloudí neb alespoň nebude blouditi dlouho, neboť vždy, dřív nebo později, dojde na některém místě k tomu

*) Aix je jihofrancouzské město nedaleko Marseille, bývalé hlavní město Provence, sídlo university, as 28.000 obyvatel čítající.

**) Do toho neradím večer chodit, nejvýš ve dne, a ani tu nejsou dojmy příliš vábné — člověk se tu cítí nevolným mezi těmi brlohy, v těsných, špinavých, smrdutých zákoutích.

neb onomu rameni velikého kříže, jejž tvoří tyto dvě „artères principales de Marseille“.

Byl jsem však už notně nudný, což není ani tak vinou pisatele jako marseillského plánu.

Proto zas dále — a zase nejdřív do kostela. Tentokráte vyžaduje toho orientace.

Na nahém strmém kopci vypíná se do výše 150 metrů Panenka Maria Strážná, jak by u nás řekly svatohorské poutnice. Notre Dame de la Garde dvojnásob zasluhuje svého jména. Vztyčujíc se na věži, 9metrová socha Panny Marie, celá pozlacená, jako strážce rozhlíží se po moři a zemi, daleko odevšad viditelna. Je na stráži, aby věrné její město neutrpělo pohromy. A pěkně rozkvétá pod její egidou. Kdežto počátkem XIX. století nemělo ani 90.000 obyvatel, dosáhne co nejdříve půl millionu. Pomáhá sice Panna Maria Strážná Marseilli k blahobytu teprve od 5. června 1864, kdy tato podivná, ale rozkošná směsice slohu romanského a renesance ne bez příměsi byzantského stylu došla ladného dokončení podle plánu marseillského mistra Espérandieua (před tím byla tu pouhá kaple, zbudovaná r. 1214, ale odjakživa slavná) — přece však je kult její patrný všude, a ostatní svatí (Sv. Viktor, Sv. Cannat, Sv. Michal, Sv. Karel, Sv. Ferréol, Sv. Lazar, Sv. Josef, Sv. Vincenc de Paula, Sv. Theodor a j.) soutěží s ní velmi nedostatečně. Už nejstarší kostely marseillské, na př. prastará Église des Accoules, ze které zbyla jen pouhá, nedávno obnovená vížka uprostřed starého města s podzemní, ve skále vytesanou kaplí, dále stará kathedrála Saint Marie Majeure (zkrátka la Major zvaná) z XII. století s přístavky po 200 letech připojenými, s památnou kaplí Sv. Lazara, kde nad oltáře tomuto starozákonnému světci zasvěcenému tyčí se sochy Lazara a jeho sester, i nová kathedrála téhož jména, ze zelených a bílých kvádrů, jež vyhlíží jako pravoslavný chrám nějaký, z matičky Moskvy nebo Nižního Novgorodu sem přinesený, budova goticko-románsko-renesančně-byzantská (nějak tu milují slohový eklekticismus), která stála 15 millionů*) — ty všecky chrámy a řada jiných (Notre Dame de Mont Carmel z r. 1255, Notre Dame du Mont z r. 576 a j.) dokazují světle, jak v Marseilli jsou hříšni a, rozhněvanému bohu nedůvěřujíce (také mu netykají, nýbrž vykají), cítí potřebu prostřednice, matky boží.

Vkusně, ba elegantně zařízené coupé ascenseuru vynese turistu z Rue Cherchell nahoru k chrámu. Stojí to celých 50 centimů nahoru a zpět. Dole je klášter, nahoře chrám, ale dole i nahoře rozvinul se čilý obchod se všelijakými ritu se týkajícími předměty, t. zv. svatými obrázky, svíčičkami, modlitbami, ale i pohlednicemi. U vchodu do krypty pod kostelem je celý krám, v němž nějaká jeptiška prodává samé svaté věci a dělá dobré obchody. Jak je to výhodné, spojiti náboženství a obchod! Proklouzli jsme tímto nebezpečným úskalím do kaple

*) Byla podle plánu architektů Vaudoyera a Espérandieua dostavěna r. 1893. Půdorys je latinský kříž, jehož dlouhé rameno je zdélí 140 m. Hlavní kopule měří v průměru 60 m — byli by na ni hrdi i obyvatelé umělečtějších měst, na př. Prahy, jejíž otcové však, bohužel, nemají vždy příliš sytě vyvinutý smysl pro umění.

s mosaikovou dlažbou a mramorovými stěnami, až ke stropu pokrytými nápisy a příjměními dobrodinců této svatyně. Ve výši této kaple jsou terassy, bezpečně ohrazené, z nichž je viděti daleko široko přes Marseille k Alpám a přes moře až na kraj země, jak říkali staří. Teprv odtud je patrna všecka výhodnost přístavu, hluboko do země zasahajícího, který proti širému moři uzavírá široký a členitý výběžek pevniny s opevněními (Fort d'Entrecasteaux), majákem na výběžku nejhloub do moře zasahajícím, cvičišti vojenskými a z části sady porostlý s budovou lékařské fakulty, kam jsem také zašel oživit staré vzpomínky ze studií. (Ta fakulta je vskutku ještě o něco horší nežli ta naše pražská kasárna.) Na obzoru, tam kde splývá modrošedá hladina se šedomodrou olověnou oblohou, po které se dnes stále mračna divoce honí, jakoby stál, nehybně tkví parník, který po dlouhé chvíli zapadá za obzor, tak že už jen stožár jako nepatrnou čárčičku rozeznáváte, máte-li hezky bystré oči. Kolkolem za vámi přecházejí stále jeptišky s podivnými bílými čepci, jejichž tvar stěžka lze popsati. Jakoby na pyramidu z předu nasadil hrneček porcelánový, do kterého zapadá temeno hlavy. Hojnost turistů z Francie i odjinud vystřídá se tu za hodinku — každý je nadšen rozhledem. Co chvíli mihne se nějaký párek, jak seznáváte z vřelých pohledů (ona) a něžné pozornosti (on), ozbrojený červenými knížkami průvodců a — deštníky důkladnými. Za jedním z nich kráčíme výše na gallerii kolem věže po 154 schodech, odkudž ještě širší obraz kraje rozvírá se před očima s bílými dvorci (bastides) na horách, s nahými smutnými ostrůvky na západě (Rattoneau, Poméque a konečně křídový ostrůvek, potopený v záři sluneční, na němž se vypíná pověstný Chateau d'If.*) Zde jsou známé Caserne Kléber, kdysi státní vězení, v němž seděli političtí vězňové, internovaní zde následkem událostí z let 1848 až 1851, na které upomíná nápis na dvorci pevnosti:

„Mânes des courageux défenseurs de la démocratie, reposez en paix!“ **)

Ponurá pevnost skrývá několik brlohů, do skály vytesaných, v nichž trávili odsouzenci truchlivé dny žití svého, na př. muž se železnou maskou (Homme au masque de fer), dále ten vzpupný šlechtic Glandevès de Niozelles, jenž tu strávil 6 let jen proto, že předstoupil před krále Ludvíka XIV., neobnaživ hlavy, princ Kazimír polský, Mirabeau, na rozkaz svého otce uvězněný, a někteří k smrti odsouzení, na př. abbé Peretti. Za klidného moře zajedeme sem po parníku nebo plachetní lodici ze starého přístavu.

Sotva lze se nabažiti této panoramy. Drobný deštík však nutí aspoň na chvíli uchýliti se pod střechu. V kostele je právě mše svatá, a mohutné varhany duní prostorem. Vlny těch velebných tonů rozlévají se majestátně lodí chrámovou — pokloní se stříbrné soše panny Marie pod zlatým baldachýnem, ve výklenku polychromovaném, bohatě zlaceném,

*) Známý z románu Dumasova „Monte Christo“. Naproti v rue de Catalans bydleli španělští rybáři, jichž chatrče jsou ovšem strženy; po nich tu zbyla stavební místa, ale podnes tu ukazují, kde bydlela Mercedes.

**) Manové chrabrých obhajců demokracie, odpočívejte v pokoji!

pak vznášejí se k stropu, s něhož visí modely lodí, které tu umístili snad kapitáni, aby se zapsali do ochrany Bohorodičky na dlouhých a nebezpečných cestách. Mohutné rány zvonu s věže slívají se se slavnostním zpěvem varhan. Těžký ten hučák váží přes 8000 kilogrammů a dává rány jistě daleko do moře slyšitelné, až se panenka Maria nad ním otřásá — mám starost, aby nesletěla.

Všecky výklenky nitra chrámového pokryty jsou charakteristickým ex-voto, mramorovými to deskami čtyřhrannými i okrouhlými. Nějaký kapitán se šťastně vrátil z Dahomeye a děkuje za to soucitně matcesvětici. „J'ai prié Marie, elle m'a exaucé“ — prosil jsem Marii, a ona mne vyslyšela — hlásá jiný medaillon, podepsaný poručíkem Saint-Acardem. (U nás nebývají lajtnanti tak zbožní.) Dojemný je jiný nápis „Reconnaissance à Marie 18. Octobre 1889“ (jakobychom řekli: „na důkaz vděčnosti k Panně Marii“). A už jen začáteční písmena — ten je skromnější. Jiný děkuje panně Marii za narození syna svého — kdož ví, zda svého (Reconnaissance à Marie pour la naissance de son fils Léon). Snad by byly Marianské Lázně nebo Thure-Brandtské masáže také pomohly. Dojemné svou prostotou a upřímností jest oslovování světice bez dlouhých titulatur.

V obecenstvu přítomném zase nenalézám mužů. V lavicích tu a tam, se skloněnou hlavou klečí v modlitbách pohřížena některá příslušnice lepšího stavu. V popředí vyčnívá veliká bílá pyramida, která se chvílemi zapotácí nebo nakloní do předu. Co je to? Snad ne živý tvor? Obejdouce pěkně lavice, shledáváme, že je to jeptiška pod řádovou clonou. Kdo nesedí v lavicích, vypůjčí si některou židli se slaměným klekátkem a obrátí se třeba zády k oltáři, aby viděl na některý obraz postranní, k němuž se chce modliti. Ohyzdná babice (proč se tato výnosná živnost nepropůjčuje také mladším?) chodí vybírat nějaký poplatek a, cinkajíc penězy, pobožnost ruší. Na černém stojanu zvláštního tvaru prskají tlusté voskovice, hořící tu za zesnulé v očistci. Co chvíli vytrhne se některá pobožná paní z modliteb, vytáhne peněženku, přehrabuje se v ní chvíli, až najde příslušnou sumu, načež vtiskne ji svrchu zmíněné svíčkové bábě. Tout comme chez nous.

Leč Marseille je veliká, a dlužno pomýšleti na další čísla programmu. Moře i pevnina zase se už koupají v povodni sluneční záře, ač po nebi ještě plno nevlídných chmur se valí a na horách na bastidy prší.

Kupé ascenseuru je připraveno k odjezdu. Dva zřízenci provázejí tuto úhlednou škatulku, která zde tak nevinně visí na 4 širokých pruzích z ocelových drátů. Všude jsou nápisy, že se kouřiti nedovoluje — mají zde více ohledu k obecenstvu, které si té neřesti neosvojilo, nežli u nás, kde se znásilňují nekuřáci obyvatelstvem kouřícím neslýchaně. Přes to si konduktér zcela bezstarostně stáčí papirosku, kterou jde však vykouřiti ven, na můstek. Zajímavý muž — silný a veliký postavou — tací jsou teď ve Francii řídcí — nejspíš bývalý voják. Tváří se velice znuděně — není divu. Člověk má sice povolání své milovati, kdyby špendlíky dělal, jak řekl trefně krajan jeho Diderot — ale takovéhle povolání? Nahoru — dolů, dolů — nahoru, vždy týmž tempem, v neděli i ve všední den, z jara i v zimě, od 5 ráno do 6 večer, bez vyhlídky

na nějakou kariéru, s tou jedinou nadějí, že se vůz přec jednou utrhne a poletí pak po 60° sklonu dolů s rychlostí volného pádu — to je přece jenom trochu jednotvárné i pro takového zřízence, zpola uniformovaného, zpola civilně oděného. (Ty červené vlněné punčochy, jaké nosívají v zimě naše selky, a podivné, zobákovité pantofle nenáležejí přece k stejnokroji.) Každé zaměstnání je ctihodné, ale, kdo zná čilý francouzský temperament, s chutí polituje tohoto gallského samsona a rád mu vtiskne „pourboire" do statné pravice, nezvyklé dle všeho takové pozornosti obecenstva.

Pohledy s terasy kostela Panny Marie Strážné náležejí k nejtrvalejším a nejmalebnějším cestovním dojmům nejen z Riviery, nýbrž i ze všech dosavadních toulek po světě.

* * *

Ještě celou řadu poznámek, jež by mohly leckterého čtenáře zajímati, obsahuje odřený notes turistův, počmáraný těžko čitelnými větami, načrtanými v něm za divoké jízdy rychlíku neb v otřásající se škatuli tramvaje. Nechám si už pro sebe ty úryvky dojmů ze zoologické zahrady o medvědech, jak se koupají v nádržích špinavé vody, o plameňácích, na růžových nohách vážně vykračujících, o pumách, jimž se nechce z brlohu, uměle z balvanů slepeného, o karakalech, mrzutě oči mhouřících při tom nezvykle chladném počasí, o hejnech vrabců, které však mnohomluvný vykladač zoologické zahrady neuvádí mezi čísly bohaté fauny, o dromedárech, kteří by rádi něco dostali k snědku od diváků, a všech těch býložravcích a masožravcích, ssavcích a ptácích, již tu žijí svůj jednotvárný život žalářní, jako před lety nebozí vězni nedaleko odtud v Chateau d'If.

Po zoologické zahradě přišlo longchampské museum, ne snad proto, že by k sobě patřily umění a hrubá biologie zvěřinců, ale proto, že si to tak Marseillané uspořádali pohromadě, davše mistry flamské, italské a jiné školy do sousedství libyckých lvů a pitvorných opiček „maki".

Nutno dlouhou řadu stránek v zápisníku přeskočiti, neboť cestopis nesmí míti rozměry jako třísvazkové romány Flygare-Carlénové. Když je krátký, spíš se jeho stinné stránky přehlédnou. Ale psát o Marseilli a nezmínit se o přístavech a přístavním životě bylo by přece jen okatě kusé. Když jsem jako dítě čítal o lese stožárů v dobrodružných románech Verneových a jiných, marně se obrazotvornost namáhala, aby si to představila. Člověk musí spatřiti z pozdálí marseillský přístav, a rázem ta reminiscence vyvstane nad prahem vědomí, zatím co skutečnost nahradí fantastické obrazy z dětství reální kresbou.

Již starý přístav, který utvořila příroda, znamenitý poskytuje útulek lodím, neboť je bassin jeho chráněn jako dvěma veřejemi z prava i z leva proti volnému moři. V pravo vypíná se pevnost Sv. Mikuláše (Fort d'Entrecasteaux), pocházející z druhé polovice století XVII., kdy ji dal zbudovati vévoda de Mercoeur, aby ovládl vzdorné město, v levo pevnost Sv. Jana (Grasse-Tilly), bývalý to hrad maltských rytířů, jehož věž pochází z r. 1447, opevnění z r. 1664. Až do druhé polovice

století XIX. postačoval potřebám Marseille, až zákonem z 5. srpna 1844 předepsáno zbudovati nové bassiny pomocné. Tu sluší uvésti především nejznámější bassin de la Joliette (Hezounká) s vodní plochou 23 hektarů, kdežto starý přístav má plochu přes 28 hektarů, dále karantenní přístav, národní přístav a několik jiných, méně důležitých, tak že dnes disponuje Marseille 175 hektary přístavní plochy a 15.000 metry nábřeží ke skládání a nakládání zboží upotřebitelného. Jakého rozsahu v posledních letech přístavní obchod marseillský nabyl, ukáží tyto prosté cifry. Jen jediná společnost (Cie. de Docks et Entrepôts), která obstarává dopravu zboží marseillského, má skladiště s plochou 219.690 čtverečních metrů, a sice 9490 m^2 ve sklepích, 65.800 m^2 v přízemí a 116.800 m^2 v poschodích. Na 40 vlečných lodí šroubových o síle, rovnající se až 300 koňských sil, a 8 parníků k dopravě sladké vody na lodi, k odplutí se chystajících, sta loděk k dopravě osob na parníky nebo do širého moře za pohody, neb na okolní ostrovy, většinou úhledných, vyšňořených, sličně omalovaných a hezounkých jmen, na něž plavci lákají cizince, slibujíce příjemnou vyjížďku, ač je moře trochu nepokojné a nebe zachmuřené, dále celá hejna jeřábů, chřestících řetězovým mechanismem — toť jen hlavní kontingent přístavní drůbeže. Veliké parníky k dopravě osob po liniích francouzských i jiných odjíždějí a přijíždějí pravidelně jako vlaky v nádražích — do Nové Caledonie, do Tonkinu, do Brazilie, do Batumu, do Senegalu a tak dále a tak dále. Hravě lze se dostati, když už je člověk v Marseille, za několik dnů neb týdnů po některém parníku společnosti Compagnie Transatlantique nebo Fraissinet nebo Transport Maritime nebo Messageries Maritimes do dalekých zámořských krajů. Na pobřeží je krám vedle krámu. V jednom navršeny na jakési mořské řase, sytě zelené a kypré, celé kopce slávek, ústřic a všelikých jiných jedlých darů moře, jinde kupí se ryby v hojnosti, šířce nesnesitelný odeur, opodál vyvrhují a čtvrtí šupináče, nepřipouštějíce si mnoho starostí o pohozené útroby. Mistral, tak obávaný v Nizze, je tu pravým dobrodiním — příroda sama zastává úkol desinfektoru. Přes to zuřívají epidemie v Marseille vždy dlouho a krutě, a první epidemie nebezpečných chorob infekčních zhusta ohlašují se v Marseille, odkudž ohrožují ostatní Evropu.

Trojhranný cíp pevniny, mezi starý a nový přístav vnikající (Quai du Port, Quai de la Tourette a Quai de la Joliette), je vlastně nekonečnou řadou hospod — od nejsprostšího baru, jehož prostory vnitřní a ohrada proti moři otevřená nevidí nikdy jiné panstvo než spité lodníky, až po elegantnější restaurace, sloužící patrně úřednictvu parníků, se stoly čistě prostřenými, broušeným nádobím a lesknoucími se příbory. Zde člověk uslyší snad všecky evropské řeči. Několik rumunských lodníků, držících se pod paží, vrávorá po nábřeží a zpívá si — pod vlivem grogu — snad nějakou nuntu terranescu. Ve vedlejším baru hraje tlum ruských námořníků zuřivě karty. Opodál hlásají švédské nápisy, že tu nejsou vzácni hosté z jezernaté země Sv. Olafa. Jednou zavadily mi o sluch i zvuky, které zněly po čertech podobně mluvě Homérově, protože však novořecky neumím, nepodařilo se záhadu definitivně rozluštiti. Protože my, Čechové, jsme přímořským národem jenom ve fantasii

Shakespearově, nejsou tu asi Češi častými hosty, ačkoli lloydové parníky také v Marseille stavívají. Můj soudruh zaslechl z jedné krčmy, jak tvrdí, ladné maďarské hovory.

Revue marseillských pobřežních hospod přerušil neobvyklý výjev nedaleko kathedrály. Svatba. Panstvo už se vrací do kočárů. Novomanželé náležejí dle všeho střednímu stavu. Diváků je hojnost — jako všude, hlavně ženy, zpola závistivé (svobodné), zpola soucitné (provdané). Dotěrné prodavačky s kytičkami pomerančových květů vnucují svatebčanům do boutonnièry po ohmataných, polozvadlých ratolístkách a lezou až do kočáru — jedněmi dvířky vlézají, druhými jsou vyhazovány vážnějším kterýmsi občanem zase ven.

* * *

Jindy zas usedněte v době nejčilejší frekvence, okolo 5. hodiny odpolední, do některé kavárny neb pivnice (Brasserie) v Rue Cannebière a — „nechte svět jít kolem". Nemůže býti ke studiu vznětlivého, přeletavého, národního typu francouzského vděčnějšího místa nad takový stolek na trotoaru kavárnou zaujatém. Za tu hodinku, co jsme u okrouhlého mramorového stolku při čaji a kávě vyseděli, vystřídalo se u vedlejšího stolku jistě deset hostů. V našich kavárnách vytrvají kavárenští čtenáři celé hodiny u obrázkových časopisů, zvláště v neděli. K tomu nemá průměrný Francouz trpělivosti — jeho těkavá mysl dovolí mu právě jen usednouti, vysrknouti koflík černé kávy nebo sklenku absinthu, a již zase spěchá za svou prací. Veliká zaměstnanost Marseillana je další moment, který nedovoluje vysedávati celá odpoledne v kavárnách a zevlovati na mimojdoucí jako dva turisté z Prahy.

Pokud není ruch pouliční příliš čilý, prohlížejí se protější domy. Na některých marseillských domech podepsal se architekt pan Pacoud, jako se podepisují u nás na štíty lakýrníci a malíři písma nebo kameníci na pomník. A propos — marseillské štíty, ty také stojí za zmínku. Často není na nich jména majitelova, jenom ráz obchodu se stručně karakterisuje, na př. Épicerie (obchod s koloniálním zbožím), Horlogerie (hodinářství), Lingerie (obchod s prádlem) a podobně.

Objednáte si kávu, a přinesou vám ji s polo rozbitým příborem. Nejživější ulice, nejnavštívenější kavárna — a šálek s uraženým okrajem! Upozorníte na to mírně sklepníka, který s orientálním klidem odpoví: „Ce ne fait rien" — to nic nedělá. Minima non curat praetor. Je to jen francouzská nonšalantnost a spěch. Zlobit se? Volat majitele? Ani vám nenapadne. Pijete klidně z rozbitého šálku kávu nenepodobnou rozvodněným proudům nizzské říčky Paillon. Není ani pro ty vodopády dojmů hrubě času na zlost. Nějaká kočka otírá si důvěrně hřbet o vaše spodky. Ty marseillské kočky také by stály za zvláštní kapitolu. V nejlepším restaurantu skočí vám při diner na klín nebo se opře o kolena prackami a žebře o nedojedené zbytky. Kupujete v Rue de la République voňavky — parfumerie kvete v Marseille — a zatím co hledáte vhodný peníz k zapravení nakoupeného zboží, pěkný černobílý kocour tulí se k vám jako k starému známému. Přístavní město má asi hojnost myší,

krys a potkanů, kterážto fauna je, jak známo, nerozlučným průvodem lodí — a tu kočky jsou, věru, nezbytny. Jenom, že tihle mackové vyhledali si příjemnější obživu, než je taková vyhladovělá krysa z podpalubí . . .

V tom strhne pozornost divákovu prostý, černý, otevřený vůz s rakví, zahalenou bílým rouchem a několika věnci pokrytou. Tempo potahu i vzhled celého konduktu neliší se od nákladu beden. Jakoby vezli kádě s treskami. Chvílemi si vozka práská bičem. Nebožtík snad neměl příbuzných a snad nebyl osobou významnou, ale ta netečná, lhostejná manýra při pohřbívání přece jen hrubě urazí i člověka, prostého předpojatosti a zvyklého i těm žlutým, neohoblovaným rakvím piteven.

Ale není času na dlouhé rozjímání. Z protějšího domu ozval se zpěv. Celý sbor z mužských a ženských hlasů, jakoby se cvičili k operetě. Obecenstvo se zastavuje, usmívá, a za chvíli zpívá s sebou a applauduje s chutí, ač trubky tramvají vřeštivým zvukem svým ruší soulad. Hledíme, odkud se ty zvuky linou. Veliká firma na jednom z protějších asi šestipatrových domů ohlašuje, že tam bydlí Mr a Mme Clamaron, Pédicure. Takových „pěstovatelů noh“ je v Marseilli v každé větší ulici několik. Tak Francouzky pečují o úhlednost svých nožek.

Ruch co chvíli vzrůstá. V tlumu čiperně propletají se mladé dělnice ušlechtilých provansalských tváří, pleti jako právě dozralá broskev, četní kameloti, prodávající časopisy a nudity. Tlačenice je neuvěřitelná, ale přece nikdo do nikoho nevráží, není křiku, sporu, srážek. A hluk je k ohluchnutí. Takový život jsem nepozoroval ani v nejfrekventovanějších ulicích pařížských. Ačkoli prší, přibývá lidí, z nichž mnohé sem přivedl obchod. Business, business, business — dnešní Marseillan je právě takový jako kolonisté řečtí, kteří Marseille založili, jak povídá historie, a jak je svým nenapodobitelným způsobem namaloval Puvis de Chavannes na stěně schodiště ve zdejší obrazárně (Palais de Longchamps). Od vyzáblého kamelota, který už po šesté nabízí vám dnešní číslo časopisu „Le Nouvelliste“, až po drzého kloučka, který vám cpe do kapsy karty s necudnými obrázky — obchod, všude obchod. Ovšem, je od toho uhlazeného židáčka v burse, kterého jsem tak dlouho pronásledoval uhrančivým okem, až z bursy utekl, až k těmto stále hladem mroucím kamelotům nekonečná řada odstínů. Umění, jakoby tu jen bylo trpěno, věda v Marseille je bezvýznamna (aspoň lékařská fakulta marseillská je obskurní). Jen ve znamení Merkura žije a bude žíti Marseille, která hledí vstříc jistě budoucnosti, věru, slibné, nevyhubí-li to nečisté město nějaká smrtící epidemie.

A pak žije ještě ve znamení — prasátka.

Brand.*)

Dramatická báseň od Henr. Ibsena. Přeložil Karel Kučera.

DRUHÉ DĚJSTVÍ.

(Dole při fjordu se strmými skalními stěnami kolem. Poblíž na malém návrší starý kostel v rozvalinách. Chystá se k bouři.)

Lid, muži, ženy, děti hromadí se houfně dílem na pobřeží, dílem na návrších. Fojt sedí uprostřed na kamenu; písař pomahá mu rozdělovati obilí a potraviny. Ejnar a Anežka stojí opodál, obklopeni hloučkem lidí. Několik člunů na břehu, jenž po odlivu obnažen. Brand přichází s kostelního návrší, lidem nepozorován.

Muž
(prodíraje se tlačenicí).
Jdi s cesty!

Žena.
Jsem tu dříve!

Muž
(odstrčí ji stranou).
Vari!
(Prodere se až k fojtovi.)
Zde viz; můj pytel naplň dary!

Fojt.
Jen sečkej.

Muž.
Musím domů zpět;
tam čtyři hlady mrou — či pět!

Fojt
(žertovně).
Což na vlas nevíš, kolik jich?

Muž.
Když na cestu já k vám se zdvih',
měl jeden duši na jazyku.

Fojt.
Však sečkej. Jsi snad v zápisníku?
(Přemílá v listech.)
Ne; — ano, jsi tu. Štěstí máš.
(K písaři.)
Dej číslu třicátému díl.
No, lidičky, nač pospěch váš!
Jen poshovte mi málo chvil!
Nils Snemyr!

Muž.
Zde!

*) Viz ročník „Květů“ na r. 1901 str. 464 a násl.

Fojt.

Dnes obdržíš
tři čtvrti toho, dřív cos měl.
Teď vás je míň.

Muž.

Ba, včera, žel,
jsem Ragnhildu pohřbil již.

Fojt
(znamená si).

Krk ubyl. Kde to možná, spoř.
(K muži, jenž odchází.)
Však spěšně láskou nezahoř
a neožeň se znov.

Písař.

Hy, hy!

Fojt
(ostře).

Proč smějete se?

Písař.

Zásluhy
má o to pánův žert.

Fojt.

Buď tich!
Což schůzka tato pro žert, smích?
Ač šprým lék dobrý v dobách zlých.

Ejnar
(vystoupí s Anežkou ze zástupu).

Již kapsy na rub obráceny,
tobolka prázdna, sáček cenný; —
co žebrák dojdu na loď svou,
hůl, hodinky dám zástavou.

Fojt.

Vy v pravý čas jste přišli sem.
Co sebral jsem, je maličkost;
to nestačí, což každý uzná,
ret polosytý, ruka nuzná
svá sousta má-li skytat těm,
již nemají ni holou kost.
(Zočí Branda a ukazuje vzhůru.)
Host nový. Zdař Bůh! O hladu
jste doslech, o suchu, vod spoušti,
sem měšec vašich pokladů.
Vše bereme tu napořád.
V mžik na dno dojde zásob sklad; —
pět rybek v chudoby zde poušti,
dnes nenasytí davů řad.

Brand.

Dej deset tisíc, rozdej víc
ve jménu modly, nedals nic.

Fojt.
Slov nežádal jsem prosbou svou.
Hladovým slova kámen jsou.

Ejnar.
Snad, Brande, ani netušíš,
lid jakých útrap snáší tíž,
rok neúrodný, hlad a mor.
Zde mrtvol —

Brand.
Vím, mám dobrý zor.
Kruh modrošedý, očí kout
mně svědčí, kdo tu konal soud.

Fojt.
Přec křemenem jste zatvrdlý!

Brand
(sestoupí mezi zástupy a praví s důrazem).
Váš život kdyby chabý, mdlý
v dní trampotách se líně vlek,
mne dojal by váš o chléb skřek.
Lézt musíte-li po čtyřech,
procítá zvíře ve vás všech.
V poklidu dusném jdou-li dni,
jen krokem — průvod pohřební,
lze snadno věřit, ze svých knih
že vyškrt Pán vás pýr jak z lích.
Však vám byl nejvýš milostiv;
strach nakapal vám do všech čiv;
bič smrtných bázní na vás splet;
co dal vám cenného, vzal zpět —

Více hlasů
(přeruší jej hrozivě).
Nás v bídě naší kope slep!

Fojt.
Nám spílá, že jsme dali chléb.

Brand
(potřásaje hlavou).
Ó, kdyby mého srdce krev
vás mohla spasit, — z tepen, cév
bych proudy cedil, valem lil,
až koryto by vyschlo žil.
Zde pomoci však, byl by hřích!
Bůh chce vás povznést z bláta jích; —
lid živý — sláb ať, rozptýlen —
z běd ssaje mízu, sílu jen;
zor tupý vzletem orlím vzplá,
zří dálek jas kol do kola,
mdlá vůle v zápas zježí hřbet,
vítězství jistých zírá květ;

však koho nezušlechtí žal,
ten spásy nehodným se stal.

Žena.

Nad fjordem bouře mračný dým,
jak vzbudil by ji slovem svým!

Jiná žena.

Štve Boha! Blesk naň s oblaku!

Brand.

Váš Bůh nečiní zázraků!

Ženy.

Hle, bouř!

Hlasy ze zástupů.

Hr, nožem, kamenem,
ať tvrdou duši zaženem!

(Lid se kolem Branda hrozivě hromadí. Fojt vstoupí mezi ně. — Žena jakás zdivočilá a rozedraná chvatně pílí s návrší.)

Žena
(křičí k zástupu).

Pro Krista, kde kdo, pomožiž!

Fojt.

Čím strádáš? Jaká bída, tíž —

Žena.

O bídu nejde, chleba kus!
Zde nejhorší všech běd a hrůz!

Fojt.

Co je? Mluv!

Žena.

Hlasu nemám, dechu!
Kde najdu kněze? — Pomoc, těchu!

Fojt.

Zde není —

Žena.

Propad pekla tmě!
Jak tvrdý Bůh, že stvořil mě!

Brand
(se blíží).

Snad možná přec, že najdu jej.

Žena
(uchopíc jej za rámě).

Ó, přiveď mi ho, neváhej!

Brand.

Zjev bídu svou, pak přijde — nuž!

Žena.

Tam na příč přes fjord —

Brand.

Co?

Žena.

Můj muž --
tři děcka --- hlad — chýš holých stěn — —
ne, nemluv — není odsouzen!

Brand.

Dřív pověz.

Žena.

Prs byl zvadlý, such;
nám člověk nepomoh, ni Bůh;
nejmladší v smrtném zápole
se svíjel — bolem zjítřen duch
se zatměl -- zabil pachole —!

Brand.

Své zabil —!

Lid
(s hrůzou).

Dítě!

Žena.

Pojednou
zřel propast činu bezednou!
Proud lítosti nad břehů prah
se vylil — na život si sáh'. —
Ač bouře, pojď a duši spas!
Žít nemůže, a zemřít zas
si netroufá, jist prokletí;
mrtvolu vina v objetí,
zlé duchy volá z podsvětí!

Brand
(tiše).

Zde bída zlá.

Ejnar
(bledý).

Kéž sen to, báj!

Fojt.

On nepatří v můj správní kraj.

Brand
(úsečně k lidu).

Člun odvažte a převezte mne!

Muž.

Kdo šel by do té bouře temné?

Fojt.

Kol fjordu stezka —

Žena.

Nikoliv, —
již není schůdná jako dřív;
já po ní šla, však naposled,
proud lávku smetl za mnou hned!

Brand.
Člun spusťte.

Muž.
Není možná dnes;
proud bije, syčí na břeh, tes!

Druhý.
Hle! vichor zadul s výšin, hor,
zahalen v kouři všecek fjord!

Třetí.
V takové slotě, zhusta dost,
odkládá probošt pobožnost!

Brand.
Nečeká hříšník, blízek soudu,
až bouř se ztiší, peřej proudu!
(Seskočí v člun a rozvíjí plachtu.)
Člun v sázku dáte?

Majitel.
Dám, však stůj!

Brand.
Sem ke mně, kdo dá život svůj!

Muž.
Já nepůjdu.

Druhý.
Já nejdu též!

Mnozí.
Vstříc jisté smrti střemhlav jdeš!

Brand.
Váš Bůh vás přes fjord nesprovodí;
však vězte, můj je se mnou v lodi!

Žena
(lomíc rukama).
Zatracen zemře!

Brand
(volá ze člunu).
Stačí muž,
by čerpal, čelní plachtu ved!
Z řad vašich jeden vzmuž se, vzmuž,
jenž dával prve, rád a hned,
vše dej, i život naposled!

Mnozí
(ustupujíce).
Nežádej toho!

Jednotlivec
(hrozivě).
Z člunu jdiž!
Pokoušíš Boha přes příliš!

tři d
ne,
Dřív
nán
nej
se
se
Sv

Mnohé hlasy.

[illegible] roste!

Jiné.

Řetěz přetržen!

Brand

[illegible] se lodním hákem břehu a volá na [illegible]

[illegible] ty; však rychle jen!

Žena

(ustupujíc).

[illegible] nikdo —!

Brand.

Nedbej jich!

Žena.

[illegible]

Brand.

[illegible] ne?

Žena.

Pomni sirot mých —!

Brand

[illegible] se)

[illegible] na dnešek [illegible]!

Anežka

[illegible] Ejnarovi, vkládá ruku na jeho rámě a [illegible]

[illegible]

Ejnar.

Ano, [illegible] jest!

Anežka.

[illegible] ti! Znáš díla [illegible]!

(Volá na Branda)

[illegible] se k [illegible]

[illegible] tebe, díla spasy!

Brand.

[illegible]

Ejnar.

Jsem lačen žití, mlád; —
teď nemohu!

Anežka
(ustupujíc).

Cos řekl tu!

Ejnar.

Já nesmím!

Anežka
(vykřikne).

V bouřném rachotu,
vod v peřejích se rozlil v ráz
oceán světa mezi nás!
(K Brandovi.)
Já sejdu v člun!

Brand.

Nuž dobrá; pojď!

Ženy
(ustrašeny; Anežka zatím skočí do člunu).

Bůh pomoz!

Ejnar
(zoufale po ní sahá).

Agnes!

Všecken lid
(přikvapí blíž).

Obrať loď!

Brand.

Kde leží chýš?

Žena
(ukazujíc).

Tam vzadu, viz —
za černou šerou kde ten mys!
(Člun odrazí od břehu.)

Ejnar.

Svých milých vzpomeň s mateří!
Spas život!

Anežka.

Na lodi jsme tři!

(Člun pluje. Lid se na návrších hromadí a mocně vzrušen pohlíží za nimi.)

Jeden.

Mys obeplul!

Druhý.

Ne!

První.

Ano, hleď —
záď člunu v závětří má teď!

Druhý.
Zas vichr zadul! Už je chyt!

Fojt.
Hle — jak mu vichrem klobouk slít!

Žena.
Vlas mokrý černě se skrání
vlá bouří — peruť havraní!

První muž.
Vše kouří, vře.

Ejnar.
Slyš, jaký skřek
řezavě zazněl v bouře jek?

Žena.
S hor přišel.

Druhá
(ukazujíc vzhůru).
To je Gerdin smích,
vstříc výská plavci v peřejích!

První žena.
A na roh hutá, kameny
jak šišky hází se stěny!

Druhá žena.
Teď v kruhu vznáší roh jak prut
a na dlaň dutou troubí: hút!

Muž.
Ohavný běse, hútej,ječ —
ten chlapík zmaří nástrah léč!

Druhý.
S ním u vesla, v bouř horších slot
bych plul, se nebál o život.

První muž
(k Ejnarovi).
Čím byl as?

Ejnar.
Knězem.

Druhý muž.
Že se ptáš —
že chlapík je, hled vidí náš!
V něm odvaha, vzdor mužných sil.

První muž.
To pravý kněz by pro nás byl!

Mnohé hlasy.
Ba, pravý kněz by nám to byl!
(Rozcházejí se po návrších.)

Fojt
(sbíraje své listiny a knihy).

Vždy beztaktní to, věru, jest,
se v cizí úřad mísit, plést,
bez naléhavých pohnutek
svůj život vrhat ve vln jek. —
Též konám povinnost, seč jsem, --
však vždycky v okresu jen svém.

(Odchází.)

(Pokračování.)

BOŽENA VIKOVÁ KUNĚTICKÁ:

Pán.

Román.

(Pokračování.)

Chtěla bych věděti do podrobna, do poslední možné nuance, co věděla jsem tenkráte o muži, o jeho světě, který byl jeho životem. Chtěla bych vniknouti i do nejodlehlejších, úzkých ulic svého nazírání, v nichž byly krámky se zděděnou veteší, nespolehlivé firmy zbankrotovaných illusí všech těch žen, o jejichž strašných utrpeních jsem slýchala, a jež jsem nechápala proto, že viděla jsem je v neděli zavěšené jíti s jejich tyrany.

Chtěla bych v těch zapomenutých uličkách shledati všecky odpadky, jež jsem do nich zanášela jako nepotřebné smetí. Kolik v nich bylo dokladů, kolik nevyplacených směnek, kolik primitivních rýmovaček a bankovek z oběhu vyšlých!

Co jsem věděla tenkrát o druhém světě, jenž slul svět mužů a byl srostlý s mým jako dvojče, jež nemělo vlastně schopnost a samostatnost vývoje? Co jsem věděla o něm, pro sílu všemocnou, která stvořila ženu a muže a nad oběma vyřkla své humanní heslo: svoboda cítění!?

Naučila jsem se dosti ze zeměpisu, dějepisu, z fysiky, abych měla ponětí o nich, ale svět mužů ležel přede mnou jako otazník, ne — neboť nebylo nikde odpovědi — ale jako pomlčka za větou: Vedle ženy žije muž. —

Zde bylo šero, v němž jsem rozeznávala jen kontury, které má fantasie dle libosti mohla doplňovati. Ach, byla to příliš veliká volnost zvědavosti a kombinace! A dlouho znamenal pro mne svět mužů jen střízlivý oblek, střízlivé barvy, vousy a krátké vlasy! Viděla jsem, že nosí těžká břemena na ramenou, a tušila proto, že je silný. Věděla jsem, že vynašel písmo, elektřinu, náboženství atd., a byla jsem přesvědčena, že jest moudrý, četla jsem o válkách, které vedl, o nových zemích, které objevil, že přemáhal a civilisoval divochy, spoutal dravce,

a uznávala jsem, že jest udatný. Konečně zpozorovala jsem, že smí více nežli žena, a cítila jsem, že je svobodný. — —

Svobodu jeho pociťovala jsem ne jako nadvládu a bezpráví, ale jako přirozenou součástku jeho vnější i vnitřní bytosti — a více vnější, neboť často stotožňovala jsem ji s jeho svalnatýma rukama, s jeho silným hlasem a širokou plecí.

Byl to tedy svět vítězný, vedoucí a milostí síly všemocné obdařenější než svět můj, který jsem spojovala se světem veškerého svého pohlaví.

A přece nebyl samostatný. O této jeho slabosti věděla jsem snad ještě dříve, než o jeho síle, neboť jsem o ni klopýtala při všech svých myšlených zpěvích, jimiž doplňovala jsem si bezděčně muže jako reka. Ať již bájila jsem si ho jako Napoleona, nebo Byrona a jinak, byla by to řada jmen vítězných nekonečná, vždycky zbylo mně vedle jmen cosi soukromého, jako tapetové dveře v audienční síni, kterými vyjíti lze v nestřežené chvíli.

Věděla jsem o nich a představovala jsem si často, jak veliký hrdina, který měl právo na jméno „veliký člověk", jakoby neměl ani pohlaví, skrčí se, aby jimi projíti mohl, nachýlí hlavu, ohlédne se opatrně a vejde — kam? — —

Více než celá jeho audienční síň a více než jeho laury a hymny národů, zajímalo mne, kam vcházel těmi tajemnými dveřmi, o nichž snad tisícové věděli, ale jimiž přece jen vcházel tiše a sám, s opatrností, která lhala citlivost.

Bohužel, byla jsem příliš zvědava na nehybnost svého okolí, které odpovídalo jen na to, co disciplina společenská dovolovala. A nedozvěděla jsem se ničeho, tak že i ta tušená slabost mužova stávala se jakýmsi privilegovaným doplňkem, na nějž měl právo jako na titul podřízený vedle titulu krále a velitele. —

Muž jevil se mně téměř étericky tam, kde jsem hledala jej svým srdcem, a mocný, když jsem se ho chtěla ptáti na život. První s druhým neměl nic společného, jakoby žil ve dvou různých odrůdách. A tak stvořila jsem si divné představy o něm ve chvílích, kdy lačně plížila jsem se jeho šlépějemi, které ztrácely se mi často u míst neznámých. — Nemohu upříti, že bájila jsem si mnohou scénu, když jsem si uvědomila nutnost bližšího poznání, avšak v těch scénách bylo vždy tolik záře, jakoby ohlašovaly vzkříšení a vykoupení.

A pak přišly různé theorie životem sebrané. Erotické, které vznikly v mém podsvětí, emancipační, jimž naučila jsem se ve škole, a obranné, jež byly výsledkem otcova listu. Avšak ani jediná nebyla směrodatná, neboť všem chyběla nutnost bezprostředního osvětlení. Nebyla jsem stále dosti přesvědčena, ani cele súčastněna —

Všemu tomu chyběl pojem jedince, neboť počítala jsem vždy s hustým a neproniknutelným davem. Tak — valil se tichý proud přede mnou, jako veletok, jemuž kdosi určil jméno: muž. V čem spočíval však jeho význam, v čem jeho vznik, vzrůst a síla, to bylo pro mne záhadou. A ještě větší záhadou pro mne zůstal ten všeobecný pojem, který vlastně nedal se ani v prvky rozložiti.

. Nepřítel, usurpátor, velitel, mozek a sval, všecko stejně bylo malicherné v pocitu nutného sloučení, v kterém jsem s ostatními ženami s ním žila, ve sloučení, jež bylo společným vzniknutím a společným odumřením.

Mohu říci, že skutečně první, jenž vystoupil z řady, nezdál se mně nikterak samostatným celkem, ale součástí toho velikého světa, jehož pojem nosila jsem ve své duši asi s takovou neúprosnou nutností, jako vědomí svého vlastního života, jež vlastně vylučovalo každou definici a přece bylo, rostlo a sílilo se mnou, třeba, že jsem nikdy nepokusila se do něho vniknouti a analysovati je.

Také tenkráte jsem nosila tíži těchto nevyslovených a nemyšlených otázek, jako tíži vlastní hlavy, a teprve nyní vidím, že jsem již v těch dobách měla právo na vysvětlení. — — —

Chtěla bych jen věděti podrobnosti, ne ze svého nazírání, ale praktického poznávání, jež jsem činila na základě svých představ.

Bohužel, myslím, že jsem měla příliš málo příležitosti a snad také málo reelní vůle hledati odpověď tam, kde nebylo ani určité otázky.

Znala jsem několik úředníků, učitelů, kupců, studentů, starců a pak spoustu různých jmen, která měla býti vtělením. Viděla jsem milence, novomanžele, otce a slyšela mnoho romantického o prvních, zajímavého o druhých a zkostnatěle reelního o třetích. Láska, svatba, manželství. Instinktivně považovala jsem lásku ve spojení s mužem za dobu nejšťastnější, ačkoliv právě v té jevil se mi muž nejzáhadnější. —

Jak je to všecko marné. Co pak lze vůbec mluviti o tom, že jsem tušila společné štěstí? Když i manželství zdálo se mně býti více zákonem než právem? Ovšem, zákonem tak přírodním, jako jest jaro, léto, podzim, zima, a ne jen to, ale zákonem neomylným, protože nebylo jiné možnosti, aby dvě sourodé a tak těsně k sobě připoutané části mohly sloučiti se v jeden, ničím nepodmíněný celek. —

Ale přece zákon zůstával zákonem, a čpěla z něho nadvláda, která připouštěla otázky, i kdyby polemiku vylučovala. Vím, že ve své naivnosti kolikrát jsem uvažovala, víže-li matku s otcem zákon, anebo vnitřní životní souzvuk. To bylo ovšem ve chvílích nejintimnějších, kdy jsem měla celé hodiny před sebou, v kterých jsem nebyla povinna nikomu odpovídati, ani na takovou otázku, jako jest: „Neprší již, Zdeno?“ — —

Ach, bože, jak jest to všecko kusé! Jsem jako malíř, který má všemožné barvy k disposici, veliké plátno a štětec a maluje kus historie — Ovšem — — Ale jsem zoufalá, protože unikly mně podrobnosti, které podmiňoval vnitřní zápas o celek. — —

Nyní, když jsem věděla, že žije muž, který byl mnou přitažen, třeba na jediný večer anebo na jedinou chvíli, nabylo všecko moje myšlení, ba i to neurčité, cítěné, které vlastně nemělo ani nároků na rozřešení, příhodného světla, jako obraz, který byl v galerii nyní dobře umístěn. Prozařování slunce, stín rosy, přízraky z jemných par narychlo setkané a široce otevřená hladina jezera, které od věků snilo podivný sen života, to všecko dobývalo se a vítězilo ve světle, které rychle setřelo s nich tajemství a vyrklo duši jejich. A byla-li zde dosud neurčitost, nebyla vinou osvětlení, ale komposice, která zápasila dosud s výrazem — — —

Největší zázrak stal se v tom, že na místě mužů vstal ve mně muž, a na místě světa ženského, jenž vždy pestřil se ve mně spoustou barev, jakobych neměla síly jinak jej kolorovat, zvedla jsem se sama jako střed všech těch barev, jež tak markantně karakterisovaly svět mého pohlaví.

Nebylo nyní nic jiného než on a já, a mně se zdálo, že jsme předtanečníky ve velikém nádherném, ale prázdném sále, z něhož zmizeli všichni ti, kteří po nás měli tančiti. Nenamáhala jsem se přemýšleti, kam zmizeli, neboť důležitější pro mne bylo, že jsem s ním úplně osamotněla.

V sále bylo placho, do něhož šeptala ozvěna tichou zvěst hedvábí a krajek. Sloupoví bylo zamlklé, a ve vysokých, reproduktivních zrcadlech viděla jsem nesčíslněkráte opakovanou jeho bytost a svou. Ani nevím, měla-li jsem dojem hudby, tak se mně zdála býti zbytečná. Jen jedinou strunu houslí jsem vnímala, a na té chvělo se jako táhlý vzlyk tempo tance, který nebyl z těch, jež jsem znala. Ale přece jen pocítila jsem tepot krve na skráních a věděla jsem, že ten táhlý vzlyk není pláč, ale úsměv.

Ano, byl to ohromný renaissanční sál, jehož prázdno bylo jeho úspěchem, v němž jsem se ocitla sama s mužem, který si mne zvolil. Již úplná naše osamocenost byla příčinou, že jsem věřila ve splynutí a obapolný zájem. Ten ovšem mohl býti vším jiným, jen ne zájmem, který nevystihuje ničeho, ani ničeho nepodmiňuje. Věděla jsem určitě, že zájem náš nemůže býti tak platonický. Šla-li jsem po ulici, byla jsem neklidna touhou, abych jej potkala, anebo zdaleka alespoň spatřila. Ve škole očekávala jsem, že náhle objeví se ve dveřích, bůh ví z jaké příčiny, ale s právem, které mu dávala má přítomnost. Myslila jsem, že není hodiny, ani vteřiny, ve které by nepřemýšlel, jakým způsobem by se ke mně přiblížil, právě proto, že sama jsem jej neustále čekala.

A skutečně, několikrát za sebou doprovázel mne ze školy domů v pouličním hovoru, v němž jsme mluvili příliš hlasitě, abychom necítili, že je to všecko zbytečné, co povídáme. Nezískala jsem tím ničeho jiného, jen skoro logicky vystupňovanou důvěru k němu, avšak ani ta nebyla vlastně důvěrou, jakou si obyčejně myslíme, ale zvykem, jenž uhladil slovo, myšlenku, pohyb, tak že byly lesklé, hladké a příjemné.

Vypravovala jsem mnoho o škole, o učitelích, o spolužačkách, o tetě, o sestrách, a můj hlas byl při tom tak jasný, že jsem sama mu naslouchala s radostí.

Věděla jsem, že se usmívám i tam, kde to bylo v neshodě se slovem, i vzdychnutím, jímž jsem to slovo provázela, jako dokladem nějakého smutku, anebo sklamání, avšak svůj úsměv považovala jsem za takové šťastné právo vedle něho, že bych i jej byla měla za poškozena, kdybych se byla pokusila úsměv si se rtů strhnouti.

Ostatně, není důležité, doprovázel-li mne pětkrát, anebo desetkrát, neboť nic jiného se neměnilo při tom, než mé neviditelné a neslyšitelné vztahy k němu, o nichž on sám asi nevěděl nic určitého, ale jež jistě vycítil v jejich vzrůstající intimitě.

Přestával pro mne býti jménem a stával se určitým celkem, ovšem, celkem mnou vymyšleným, mně podmíněným a utvořeným.

Bylo až nepochopitelné, kde se ve mně vzalo tolik tvůrčí síly, s kterou vdechovala jsem mu život. Zcela bezpečně vysvětlovala jsem si jeho pohledy, úsměvy, pohyby rukou, hlavy, jeho zamlčení, anebo změny ve hlase, a nedosti na tom, věděla jsem, o čem přemýšlí, co ho zajímá, a co je mu lhostejné.

Přišel nezpracován, bez duše, s příliš určitými rysy nahozené koncepce, která praničeho nepovídala než: od tohoto bodu k tomuto je tažena přímka, a náhle viděla jsem, že oživuje, jakoby vystupoval z tvrdých, nehybných kontur, a byla jsem užaslá, jak málo naznačovaly, a jak ta koncepce byla hrubá a bezduchá.

A při tom měla jsem v duši veliké, hřejivé teplo nevyslovitelného nadšení, jakobych skutečně domáhala se majetku, který mně byl již dávno slíben, majetku silného vědomí zcela nových zájmů a radosti a zcela nové volnosti myšlenek, o které jsem dosud nevěděla —

U domu, v němž jsem bydlila, podával mně vždycky ruku, a znala jsem již její zvláštní, sametové teplo, jež pronikalo mou bytost bez vzrušení, ale táhle a volně, bez nárazu, tak že nezbylo po něm bolestné rozkoše násilného okamžiku, ale příjemný pocit širokého uspokojení a tichého úsměvu.

Někdy se mi zdálo, že pohled jeho příliš křičí v melancholickém zamlčení, v němž jsem přijímala teplo jeho ruky, a nemohla jsem si to vysvětliti jinak, než snahou nezprofanovati tuto chvíli poznáním. Anebo nebyl jeho pocit s mým společný? Věděl snad až příliš určitě, že to vláčné, sympatické teplo jeho ruky přejímám, jakobych je zvolna ssála?

A chtěl mně pohledem naznačiti, že mě přistihl? Dosti možná, alespoň četla jsem v jeho pohledu zachycení, sevření a divné, zavilé mlčení, které vlastně mlčí proto, že nechce vzkřiknouti. Ano, cosi násilného bylo v jeho pohledu, tak jako ve tmě křečovité stisknutí ruky, kterou kdosi chce přesvědčiti. že je zde ještě ruka jiná — —

Mně to však bylo cizí, neboť jeho bytost přijímala jsem v takovém nepozorovatelném přílivu, že nemohla jsem ani tomu zabrániti. Nebyla jsem tedy přijímající, ale bez vědomí obdarovávanou.

Proč tedy násilí jeho pohledu? A násilím bylo, neboť, zatím co volně vtékal proud jeho tělesného tepla do mých cév, pohled jeho vjel kamsi k mé duši, anebo tam, kde duši v sobě tušíme, a, jakoby nemohl do ní proniknouti, zabodl se krvavě, nevím, kam — Mohlo to býti srdce, hlavní tepna, plíce, průdušnice, jen anatomicky se to mohlo dokázati, avšak účinek byl fysický, massivní, nepodmíněný, ale tak určitý, jako když se ruka vymkne z kloubu.

Bylo to fysické! Ne, dotyk jeho dlaně, ale dotyk jeho pohledu vyvolal ve mně fysickou, bolestnou suggesci. A to tak silnou, že jsem chtěla mu říci: „Šetřte mne,“ jenže jsem se bála, abych na to s vůlí vystačila. A když odnášela jsem si domů přejaté teplo, jež bylo podmínkou jeho bytí, měla jsem vědomí hluboké, zakrvavené rány, která byla proraženým otvorem, a ve chvíli vzpomínky viděla jsem, jak jím vše ostatní uniká, jen palčivá, volající a vytřeštěná bolest jeho zbývá.

Nesmím však mluviti o bolesti jinak, než jako o vůni tuberos, která vlastně dusí a schvacuje, ačkoliv není mukou, ale vůní. — —

Věděla jsem nyní o mužském světě více než dříve? Věděla jsem jen to, že celý jest obsažen v bytosti toho, který z něho mně byl poslán. Zajímala jsem se o takové maličkosti, ale nemohla jsem míti ani tušení, jak podmiňují vlastně celý vývoj jeho života. Chtěla jsem totiž věděti, kde bydlí, kde obědvá, kde snídá a večeří, chodí-li do plesů a tančí-li v nich, miloval-li nějakou ženu, a jaká byla, kdy chodí spat, kdy vstává, kdy přijíždí do Prahy a kdy odjíždí do Jesenného. A jak chodí oblečen v Jesenném? Kdo mu tam vaří? A proč není i v zimně na svém statku? Vždyť venkov je vlastně v zimě nejnádhernější a jako chrám tichý. Každý den v něm prožitý je básní s modravým přísvitem měsíce, neboť odlesk sněhových plání nanáší do pokojů takové závojově jemné světlo, v němž jsou stopy měsíčních paprsků. Namodralé světlo, přízračné, tiché a tajemné. Což ho nikdy neviděl? V takovém světle lze viděti duchy, jako když o půlnoci měsíc svítí. A ptáky neviděl nikdy ve sněhu? A myslil o nich, že jsou to skutečně ptáci? Nepřipadalo mu, že jsou to černé chuchvalce nehynoucích výčitek?

Bojím se vran v zimě, a nemohu říci, proč. Ale, když vidím hejno jich v ohromné, až k obzoru rozhozené běli, upomíná mne ten obraz na bojiště, snad proto, že nemám o něm žádného ponětí. A náhle se zvednou, příšerná křídla uhodí neslyšně do vzduchu, a letí bez cíle nad mlčící bělí k obzoru, který jest otevřen do nekonečna. Kam letí ty vrány? Tak nízko nad zemí? A všiml jste si, pane Staňku, že letí s křídly podlomenými, bez rozpjetí, jakoby již předem neměly důvěry?

Na podobné otázky nikdy neodpovídal, ačkoliv jsem viděla, že je docela dobře vnímá, neboť hledíval mi přímo na rty, z blízka, s hlavou ke mně nachýlenou, tak že v nesnázi jsem často odkláněla hlavu, neboť naše tváře byly příliš v důvěrné blízkosti. —

A co zde dělá v Praze v zimě?

„Chodím s vámi, slečno.“

Nu, ovšem, to jest jediná hodina ze čtyřiadvacíti, ale, co dělá ty ostatní hodiny, když nečte, není v úřadě, nemá obchod atd.?

„Bavím se, pokud možno. Vždyť do Prahy jezdím na zimní saisonu jen k vůli zábavě.“

„A čím se bavíte?“

„Jdu do plesu, do koncertu, do obrazáren. Chodím do divadel, do Variété, do kaváren. — Každodenně mám nějaký program. Praha má k tomu dosti disposic. — Hraji trochu na burse. Vyhledávám známé a vyčerpávám se s nimi.“

„Jak se vyčerpáváte?“

„Máme vždycky v sobě nadbytek sil, které nutno vyčerpati, abychom byli normální.“

Nerozuměla jsem. Nadbytek sil? V čem se jeví? Jeho duch přece není umělecký, aby trpěl nezdravým nadbytkem nějaké fixe. Či myslil tím síly fysické? Ach, ano, byl takový massivní, pevný, a jeho široká ramena zdála se volati po nějakém břemenu. Blížil-li se ke mně zdaleka, měla jsem pocit nejistoty, ale také vzrušujícího obdivu.

Byly to tedy síly fysické? A jest možno vyčerpati je ve Variété nebo v kavárnách? — — —

Takové malicherné byly mé zájmy! Kroužily kolem něho jako hejno jepic a dorážely na něj. Nikdy jsem totiž nepřemýšlela o tom, zda-li očekává něco od svého života, anebo zda-li jej život o něco okradl.

„Máte rád fialky?“

„Mohu-li je věnovat krásné ženě, ano.“

„Ale vůni jejich ... Nezdá se vám, že ta vůně zpívá ze sna? Taková neobyčejně jemná melodie z nich vane. Zatajuji dech, abych slyšela slova. Myslím, že musí zpívat a vonět slovy. Asi tak: „Obláčky mizí s růžovým okrajem — Mizí vůně luk — mizí šelest háje — mizí skřivan v modru — —“ Pak jsem se zasmála, neboť mne překvapil zvuk mého hlasu, kterým jsem naznačovala mizení všeho. — On se však ani neusmál a hleděl na mne ještě i pak, když jsem se smát přestala. — — —

* * *

Suď bůh, jak jsem se mu jevila! Měla jsem asi intensitu červené barvy, tak že o mně musil přemýšleti, musil mne viděti a musil býti mnou naplněn. I kdyby byl oči zavřel, byla bych k němu pronikla v ohnivých kruzích. A jistě cítil pronikavost mé červené intensity, která zachycovala jeho pozornost a tiskla se k jeho duši, jako krvavý východ k užaslému kraji.

To jest ovšem mé domnění, neboť zdá se mi, že ještě nyní vrací se ke mně cosi jako odraz té podivné záře, kterou jsem vrhala v jeho nitro. Záře, která nevycházela ani ze světla, ani z ohně, ale z koncentrované příčiny, jež oboje mohla vznítiti.

Jak jsem se mu jevila!

Improvisuji z proroctví svých snů, jež tenkráte napomáhaly s vášnivým úsilím mému mladému ženství, aby zahořelo, jako jablko k slunci obrácené:

Nová píseň! Slovy, nápěvem, přednesem nová. Slova zanikají v nápěvu, nápěv nemá výrazu, a v přednesu není dostatečné suggesce. Nová píseň! Proč to vzkypění, zamlčení, výkřik, šepot? Melodie jde kolem duše a nahlíží do ní, hledajíc vstup. Jaksi mrákotně dotýká se jí, cizí a neproteplená. Ach, ne, lhostejná, neboť volá přímo jménem, třeba, že jen šeptala, anebo volala s cizím přízvukem a cizími slovy. Byla jsem jistě takovou novou písní!

Zde jsem. Což jsi nikdy dosud mne neslyšel? . . .

Jsem píseň vášnivá, horká a planoucí. Všecko ve mně je vystupňováno a zalito rudou září.

Jistě nerozuměl! Tedy zde, v tom modru, ve kterém jen skřivan zpívá, propůjčuji hymnický výraz jitru a východu slunce.

Což ještě nechápal?

Nevidím umírání květin, ale, když zmizí, představuji si jejich skon. Nevidím orla ve výši, ale vím, kde se zastaví, aby se k zemi vrátil. To místo je jistě krvavě zaznamenáno ve vesmíru, neboť musí věděti o tom, když orel se vrací, protože nemůže výš. A jistě se vrací se zakrvaveným křídlem ne vlastní rány, ale rány, kterou způsobil, když chtěl proniknouti.

A myslíte, že ta krev nebolí, jakoby z jeho těla vytékala?

Ještě nechápete?

Nikde netuším dna, ale nenávidím nekonečnost hlubin! Nekonečnost! Nekonečnost hlubin, kde není slunce, ani hvězd, a kde oheň teče jako černá roztavená hmota. Myslíte, že oheň v hlubinách je černý? A vyvírá? Kde vyvírá? Z prázdna? Z černého prázdna? A rodí se v něm v tichu? Jaké ohromné ticho to musí být! Nenávidím hlubiny, ale dívám se beznadějně do nich!

Snad nejsem ani písní. Ale jistě ne tou, kterou dav vleče a smýká ulicemi! Jistě ne tou, kterou propukají jeho vulgarní bolesti, anebo rozkoše. Snad nejsem ani písní! Ale pak, pro boha, věřte, že hlásám život ráje. Chorál zvonů ve mně zní! Zvonů všech věků, které chtěly býti slyšeny. Zpívám život ráje! Nesu vůni jeho nádherných, těžkých květů, když snily, nesu stud a stín keře, jejž historie okradla o poesii, nesu chtivost hada, jež věky se stala zločinem. Ale ne, ne! Nemyslete! Bouřím jen tak v nitru.

Ach, hleďte, vždyť netuším ani, kdo jste, a proč vám zpívám!

Jsem slzou, která prosí, ne v zoufalství, anebo ve smutku, ale vzdáním se, jakoby šeptala: Přece mne spatříš! Budím jistě úsměv, když nemohu porozumění vzbuditi. Úsměv nevýslovně jemný. Ach, bože, jsem slzou, která vznikla v kalichu leknínu. A mám ráda slunce, protože propůjčí mně nádheru démantu. To je můj šepot i mé volání. Ach, nejsem jistě písní, kterou by chtěl jásati, anebo plakati dav. A vracím-li se, nesu krvavé stopy na svých křídlech, které mne bolí, ačkoliv to nevytekla má krev. Je to krev všech těch, jež jsem ranila, chtějíc se jim dostati k duši. — —

Nová píseň! Ale nemyslete, že ji budou hráti kolovrátky pražských ulic, anebo že pasáci ji budou zpívati na vašich polích v Jesenném.

Jen vy, jen vy můžete ji zazpívati, porozumíte-li!

Tak jsem se mu snad jevila. Totiž tak nesrozumitelná a přece pravdivá. — — —

* * *

Teď nevím ani, jaký skutečně byl tenkráte, neboť vcházela jsem do jeho světa s dlátem v ruce a otesávala jsem jej všude, kde ranila mne hranatost, nepoměr, přílišnost, anebo lež. Vyrovnávala jsem skutečnost se svou představou a propůjčovala jí poesii na místech nejvšednějších.

A přece mne lákalo tajemství, jež spočívalo ve všem, co jsem přizpůsobovala své bytosti. Tušila jsem jakýsi zločin, avšak doufala jsem, že se stal z ideových důvodů. Někdy ztrnule jsem se zastavila s vyděšeným zrakem zbloudilého člověka. Myslila jsem, že dojdu k zahradě, kterou mi předpovídala vůně rezedy a růží, a zatím přišla jsem ke spáleništi. Anebo letěla jsem přesvědčena, že uzřím zlaté brány velikého prostoru, a vrazila jsem do úvozu, v jehož jílu bořila jsem se a klesala a bořila se zas. Zlaté brány volného prostoru jsem nespatřila.

A přece blížili jsme se k sobě. Určitě. Neboť mizela mezi námi konvence. Naše úsměvy, zvuk našeho hlasu, naše pohledy i pohyby dostávaly ráz příbuznosti a dohodnutí.

Chodíval častěji a častěji se mnou a pak již denně s takovou vytrvalostí, jakoby přijal to za svou povinnost.

Ale k nám nahoru nikdy již nepřišel.

„Nemám rád staré ženy," pravil. „Myslí, že znají život, a zatím vědí jen, co jsou nesnáze, anebo sklamání."

„A co nazýváte životem?"

„To ještě dnes nemohu říci, ale myslím, že musí obsahovati více vnitřních rozvratů, než běžných událostí."

„A když ty události podmiňují vnitřní život?"

„Můžete snad sama o tom něco povídat?"

„Ovšem. Ku příkladu, kdybyste byl se mně neobjevil, byla bych měla v životě o duševní rozvrat méně —"

„Změnil jsem snad něco na vašem myšlení?"

„Ach, bože! Stačí, když jste řekl: zde jsem! a já musím nyní o vás věděti."

„A z toho následuje?"

„— že z vás vyvažuji první zkušenosti, o kterých, až budu stará, budu mluviti s velkým respektem."

„Zasmějte se nyní."

„Ne."

„Je to tedy vážné?"

„Silně. Jsem již tak nešťastná, že přemýšlím o všem více, než kdo jiný."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Ale nebojíte se mne?"

„Myslím, že nejste silnější než já, a na zákeřníka připadáte mi příliš solidní."

Zasmál se upřímně.

„Solidní! To není veliké slovo."

„Není, ale má úvěr. Nezapomeňte, že chodím do obchodní školy."

Smáli jsme se oba. Až pojednou vzal mne za ruku, uprostřed smíchu a tak, jak jsem ji měla ve vlněné, pletené rukavičce, mně ji z nenadání políbil. Bylo v tom tolik neočekávaného projevu, který porušoval netušené jakési tajemství, že jsem se zachvěla a umlkla. Také on mlčel. Nemělo se patrně státi, co se stalo. Kdybych byla měla ruku holou, bylo by bývalo jeho políbení buď dobýváním, anebo vyznáním slov, jež nechtěl pronésti, avšak tak v té odřené, ošklivé rukavičce, bylo jeho políbení nepromyšleným aktem, neodhadnutým a nediskretním v tom, že nemohl, anebo nechtěl jej vysvětliti.

Takový byl náš poměr. Stále něco chybělo, něco zůstalo nedopověděno a jistě i utajeno, ačkoliv to právě jsem považovala za nejdůležitější. Hloubala jsem o tom, jako o posmrtném životě, neboť dýchala z toho stejná neznámá, rozčilující a vraždící vůně.

Můj bože, kdo to jest? Stejným způsobem mohla jsem se ptáti jeho: slyšte, kdo je bůh? Vyslovovala jsem jméno jeho i jméno boží se stejnou asi nejistotou.

Můj bože, kdo to jest? Pan Vladimír Staněk, majitel velkostatku Jesenného, nevíš?

Anebo:

„Pane Staňku, kdo jest bůh, vládce všech světů a všech životů — přemýšlel jste již o tom?“

Můj bože, ptám se tě neznámého a tajemného na tajemného a neznámého! — Můj bože, kdo to jest? —

Marně namáhala jsem se uhádnoti odpověď, neboť jsem věděla, že si ji musím dáti sama, třeba tázala jsem se nejvyšší moci světa a života. Sama já — Zdena Nováková, neboť nikde nebylo nikoho, kdo by se mnou cítil tak, aby nemohl něčeho zatajiti, anebo něco lháti. Sama, sama musila jsem si odpovídati.

Vypravoval mi dosti o sobě, ale to nebyl vlastně on! Vypravoval mně ku př. toto svým způsobem, totiž volně a jasně, tak že nezbylo již žádného vysvětlování:

Vyrostl jsem sám, bez sester a bratrů. Vše, co kdy moji rodiče doufali, vyplnilo se jim ve mně. Nemyslím, že jsem je sklamal, a nemyslím, že by byli i dnes mnou sklamáni, kdyby žili. Matka chtěla ze mne míti dobrého člověka — jsem jím. Otec chtěl míti ze mne člověka hospodárného — i tím jsem. Byl jsem chápavý, čilý, učil jsem se dobře, a když jsem odešel z domova, nedělal jsem dluhů, ani skandálů. Normální — normální ve všem. Přejal jsem velkostatek a cítím svou normálnost ve všem, co podnikám i co myslím. Nebylo nikdy nikoho, kdo by mně říkal ku příkladu: Svět je vnuknutím veleducha, jehož nechápeme, ale jehož sílu můžeme pocítiti až do dna. Všechno bylo určité a pevné, co jsem žil. Šel jsem cestou, kudy tisícové šli, a bylo mi na ní volno, neboť neměla překážek.“

A přece nebyl to on! On — on a nic jiného. Co znamenala ta jeho normálnost! Ano — chtěla jsem věděti, jak žil a čím žil, aby mohl opakovati své: normální — normální!

Obsah toho slova chtěla jsem znáti, neboť to nebylo přece ještě všecko, že se učil dobře, že byl hospodárný a dobrý člověk! Kde byl asi v té normálnosti jeho celý život se všemi okamžiky zachycenými i ledabyle prošlými!

Tapetové dveře! Ano, tapetové dveře jeho životní síně!

Byla bych musila se ho ptáti: Povězte mi všecko, co tajíte! Avšak on ničeho netajil, protože šel cestou, kudy tisícové šli.

Tapetové dveře!

Byla jsem skutečně některou chvíli jako detektiv. —

A při tom všem postupovali jsme k velikému světlu, jež nás z daleka ozařovalo, tak že jsme byli jeho ohniskem. Postupovali jsme k němu, ani nevím, od které chvíle, ale ten pocit jsem měla, že dříve před námi světla nebylo. A nyní skutečně ozařovalo vše, nač jsme pohlédli, nač jsme vzpomínali, co jsme cítili, ozařovalo slova, pohledy, pohyby naše, a jestliže jsme se zahleděli ku předu, musili jsme viděti štěstí, neboť ničeho jiného tam nebylo. —

Věřím pevně, že i jemu tak bylo, neboť zachvíval se mu hlas, když se ke mně sklonil. — —

Jednou, bylo to odpůldne, šla jsem s ním procházkou po ulicích se silně navršeným sněhem, který teprve před hodinou přestal padati.

Při tom mrzlo, a zima silně voněla ocelovou vůní. Ulice byly bílé jako ulice skandinávských měst. Představa vysokého, neznámého severu, ležící dlouhá léta v duši, se zvedla a vyměnila s illusí pozdrav. Pražané stali se markantními silhouettami v intensivní běli ulic, ztratili nonchalanci své chůze a určitost svého poslání. Zástup černých bytostí plazil se kolem domů, a velice příjemná pohádková nálada rozprostřela nad ním symbolická křídla.

Mně bylo tak volně, jakobych dýchala myšlenkami, cítěním i pohledem. Byla jsem přissáta všemi pory svého těla i myšlenými pory svého nitra k tomu nepojmenovatelnému, bílému kouzlu severní krásy Štokholmu anebo Christianie.

Ocitla jsem se Staňkovi blíž, ale v tom osvětlení, v němž všecko vynikalo konturami a ztrácelo nuance barev i produševnění, pocítila jsem záhadu jeho dvojnásob, protože nebylo možno bájiti si světlo, anebo stín. Ale smála jsem se a měla jsem plno dobrých nápadů. Nic mne nezaleklo, ani nezmátlo. Mimovolně útočila jsem na něho, jakobych chtěla ho dobýti. Věděla jsem o důvěrnosti svého úsměvu, pohledu i dotyku. Každou chvíli ocitla jsem se u něho tak blízko, že mne svým ramenem vedl.

Lidé se po mně ohlíželi, jako po výkladní skříni s květinami. Věděla jsem, že jsem krásná a milá, neboť chtěla a musila jsem býti takovou. Ve mně kvetly červené růže, a má duše byla velikým záhonem. Proč?

Ach, jsou taková neurčitá vzkypění, při nichž najednou máme pocit veliké rozkoše a silné zahradní vůně!

Vešli jsme do ulice, ve které bydlil, ale to řekl mi teprve pak, když jsme se v ní ocitli, ani nevím, zda-li náhodou, anebo jeho úmyslem. Pro mne však rázem nabyla významu tajemného, tak že jsem ji přijímala s neurčitým chvěním. Ústila v parku, který nebyl parkem tuto chvíli, ale báječným přeludem, bílým snem spředeným uměleckou rukou v nejbizarnější, ale nejjemnější tkanivo, plné hymnických tichých květů, na nichž zkameněla modlitba světic a andělů. Něčím takovým byl park. Věděla jsem, že každý, kdo vchází do něho, súčastňuje se zločinu zneužití, ačkoliv jsem záviděla těm, na něž sypal se sníh s větví, když o ně zavadili. Mystické stromy, podobné našim modřínům svými zježenými větvemi, stály vážně, zakleté ve svůj bílý, majestátní přepych. A tyto nevídané, zázračné stromy tvořily baldachýn a slávobrány cestám, jež sotva znatelné ležely u jejich kmenů.

Což bylo možno vejíti a neproměniti se?

Ach ano, všednost zůstávala jistě za těmi, kteří vešli! Srdce v prsou umlklo, aby neprofanovalo tento divný chrám pohanského boha, jenž vyvstal náhle z neznámých hlubin a měl napsáno na sobě neviditelným písmem: Na okamžik!

Byla bych také vešla, ale v tom Staněk dotkl se mé ruky a pravil: „Zde bydlím.“

A se vším tím dojmem záhadné krásy, kterou jsem právě svou nejvnitřnější bytostí viděla, utkvěla jsem na dvou oknech v prvním

poschodí, na které dorážело neviditelné zarůžovělé slunce, jež bylo sesláblé okolní bělostí.

„Tam?"

„Ano."

Zdálo se mi, že řekl v tu chvíli: Tam je můj život! Tam jsem vtělený a skutečný. Tam je smysl všeho toho, v čem jevím se ti cizí a neznámý. Dívala jsem se na okna a neptala se již na nic.

Okna pokrytá jemným květnatým mušelínem, jejž mráz utkal svým pevným a přece tak nevystižitelně jemným dotknutím. Okna byla tedy zacloněna. I neviditelné slunce, které snad nebylo ani sluncem naším, chvělo se marně na tomto přízračném mušelínu. Okna, za kterými žil! Za kterými žil! To jsem přece nemohla předpokládati, a přece jsem předpokládala, jakobych věřila, že vše ostatní je službou ve prospěch společnosti, a jen tam že je úplně a cele svůj. Tedy tam žil!

„Chcete mne navštíviti?"

Proč se na mne díval? Nikdy jsem posud neviděla u něho tento plachý výraz, v němž byla nejistota myšlenky i nejistota chvíle. Bál se něčeho, ale očekával cosi. Odstoupil ode mne a hleděl na mne z povzdálí, jakoby chtěl mne zachytiti celou, od špiček mých nohou. Kdo ví, zda-li neočekával odpověď ve hnutí ruky, kterou jsem držela rukávník!

Jeho pohled chvěl se na mně jako zachycený svit prudkého slunce. Poletoval nervosně, ale hřál. To bylo z té chvíle nejdůležitější, neboť jsem cítila, že nikdy tak hluboko nenahlížel mi do duše, jako nyní. Ale poněvadž ve mně bylo tenkráte tolik světla, že jsem vůbec stínu neznala, nemohla jsem předpokládati, že se jedná o více než o odpověď, a zeptala jsem se ho, zda-li by mně svěřil klíč. Neodpovídal dlouho.

„Vy — chcete sama?"

„Prosím vás! — Bude to pro mne nezapomenutelný den."

Skutečně vyhledal klíč a dal mi jej. — A byl krásný v té chvíli, byl milý, a na místě úsměvu pod knírem zavzlyklo nesrozumitelné slovo, kterému jsem nerozuměla, jako by bylo proneseno řečí dávno zaniklou. Vešla jsem do domu tiše jako do chrámu, ve kterém se uctívá cizí bůh. Neměla jsem k tomu jiného práva, než vědomí, že nechci ničeho porušiti.

Staněk stál u vchodu a hleděl za mnou, až jsem vystoupila na první schod. Pak se opřel o zeď a přehodil nohy křížem. Čekal, až se vrátím. —

Stoupala jsem zvolna po schodech, po kterých on tak často stoupal ve dne, v noci, za různých nálad, jež jsem neznala, ale které tvořily součástku jeho duše, protože jim propůjčovala své podmínky. Hledala jsem na zábradlí stopy jeho rukou, a bylo mi divno, že jich nenalézám. Pak také nenalezla jsem stopy jeho dechu, ani jeho kroků. Což nikdy nedržel se zábradlí, když na schody stoupal? — — Na vysokých dveřích byla navštívenka, na které jsem četla jeho jméno cize a lhostejně. Mohl to býti on, a mohl to býti někdo jiný. Navštívenka ničeho neprozrazovala. — — Vešla jsem. —

(Pokračování.)

U TŘÍ DIVÝCH.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

U TŘÍ DIVÝCH.

(Pražská pověst z XVIII. století.)

Jedenkráte za doby paruk a copů hrnuli se Pražané do Řetězové ulice, aby se pobavili pohledem na divochy Botokudy z Ameriky, které tam jistý Angličan vystavoval.

I stalo se, že také nějaký sedlák od Vodňan dopřál si toho, aby se na divochy podíval. Prodral se až ku podiu a poznal, že Botokudy představují známí tři bývalí pacholci z knížecího Liběјického dvora. I povstal z toho hřmot, smích, ano i úřední vyšetřování. Divoši však za včas práskli i s Angličanem do bot. Dlouhý čas se lidé příhodě té smáli, ale dům v Řetězové ulici, kde divoši ukazováni byli, nazván na památku „U tří divých mužů“. *A.*

SVATOPLUK ČECH:

Sekáči.

(Dokončení.)

XIV.

Den horkých lopot končí zponenáhla;
sic ještě světel záplavou se třpytí
pláň obilí a strnisk neobsáhlá,
ba, jasněji vše západem se nítí:
jak v záři požáru ty hloučky planou,
jež rovinou se hemží požehnanou,
jak řeřavy se blyští snopy valné,
jichž mandele tu rostou v dlouhé řady; —
však nejsou to již denní svity palné,
v ty ohně večer již své mísí chlady,
skráň ženců zpocenou svým suší dechem;
je těší blízkost želaného klidu
a naposledy ještě pilným spěchem
dav rozvlňuje znaveného lidu.

A nebe zvolna shledává své divy,
by v pohádkových vidin říši vzdušnou
zrak odloudilo od střízlivé nivy,
snů kouzlem nahradilo práci krušnou.
Dne jednotvárná běl a modro žhavé
hře ustupuje barev mihotavé,

v nichž obraznost jen roznícená hýří:
Nad slunce sklonem třpytnou klene bránu
ze zlata, nachu, z oblačného chmýří,
jež nádherným plá vidmem tulipánů
a krasších květů duhovými světly,
jež v edenských snad jenom hájích kvetly.
Jak zarudlého zlata oblou desku
nad obzorem, jenž hoří v jeho blesku,
zříš slunce žhoucí, divně zveličené,
střel démantových věncem obklíčené, —
ty prostřelují kolkol všemi směry
pýř oblaků, jež nad ním v nebi plovou,
to divné ptactvo s ohnivými pery
a s hrudí zlatou, růžnou, fialovou.

Od práce všední, zvyklých rysů kraje,
vzleť nyní, duchu, v neznámo a taje!
Teď čas tě zove myšlenek a snění,
ó parobe, jenž's umdlel prací tuhou:
ty oblaky, jež divně západ mění
a barví světel nevídaných duhou,
toť výspy blažených, jež na jezera
tě loudí báječná od rmutné hroudy,
v níž krtkem ryl jsi z rána do večera —
snů napni plachtu nad zářnými proudy!
Ty navždy přikovaný k úzké líše,
teď volně můžeš do daleka plouti,
zřít jihu skvoucí květ, strž alpské říše
na této vzdušné po oblacích pouti.
A bytost udeptaná v zemském prachu
můž' povznésti se v čistý éther duše,
vzít od červánků světlá křídla z nachu
a zaletěti k tajů hvězdných tuše.

Slyš! náhle do šumného žatvy shonu
vpad' jasný hlahol vesnického zvonu.
A všechny rázem oněměly zvuky
kos, hrabic, vozů, pokřik, smích a pění
před toho srdce kovového tluky,
jímž jakby chvělo jiných světů snění.
Tak divně vpadly v pustou vřavu denní
jak ztraceného ráje hudba dalná,
jež z prachu, temna k jasu, povznesení
zve mnohý věk již pokolení valná —
sic darmo stále: dál se v prachu ryje
dav uhnětených rabů bez oddechu
a v tupý sluch ta božská melodie
jen v matném z dálky zaznívá jim echu.

Dav ženců ztichlý vnímá hudbu tklivou,
jež hlaholí sem s věže rodné vísky;
teď přidružil k ní za sousední nivou
své klekání kýs jiný kostel blízký,
teď třetí zapěl v zářném nebesklonu,
kdes jiný za řekou, za pruhem lesa,
a spojeným již chorálem svých zvonů
kraj celý k nebi touží, teskní, plesá.

XV.

Dvě modlitby.

Starý sekáč:

Jak dnes hlasně, odevšad jasně
    hlas klekání se chví!
Anděl Páně zvěstoval panně
    Marii poselství.
Když tak slyším z vesnic kolem
zvonů zpěv se vlnit polem,
celý život na paměti
    rázem ožije,
minulost mi hlavou letí —
    Zdrávas, Marie!

V nízké chatce tulím se k matce
    jak malý hošík zas —
ó jak mile v blahé ty chvíle
    zněl večer zvonu hlas!
Nechť jen černou v ruce skývu,
síň jsem viděl plnou divů,
a v ní anděl mih' se s bělem
    rajské lilie,
s nachýleným k Panně čelem —
    Zdrávas, Marie!

Věk ten blahý uletěl záhy,
    hoch v práci tuhé rost',
v celém žití hrstka jen kvítí,
    však trní dost a dost.
V horkém potu stejným krokem
za dnem den, rok míjel s rokem,
s nouzí tak se ku starobě
    chuďas probije,
odpočine si až v hrobě —
    Zdrávas, Marie!

Na lopotu zvyk' jsem i psotu
a rád jsem pracoval;
díky nebi za černé chleby,
jež v odměnu jsem bral.
Jenom nedej za mozole
k stáru žebrácké mi hole,
dřív ať raděj, bože milý,
srdce dobije,
než těch ramen dojdou síly —
Zdrávas, Marie!

Sám jsem v málu vzdával Ti chválu
za dobro vše i zlo,
bez žaloby po všechny doby
svůj nesl kříž a jho.
Přece k nebi ruce šinu:
Dopřej, Bože, mému synu,
dopřej vnuku, ať se časů
lepších dožije,
přines i nám nízkým spásu —
Zdrávas, Marie!

Šimon:

Kdys také já se modlil při tom zvuku —
teď jinak hlasu zvonů rozumím;
jen mlčky hledím na mozolnou ruku
a modlitbu již říkat neumím,
jak anděl poklonil se jasným čelem
před tichou pannou s rajským pozdravem,
že právě Slovo učiněno tělem,
to božské slovo lásky k bratrům všem.

Ba, slovo tělem učiněno, amen!
Zde hlásá mi to zmozolená dlaň,
již bratr místo chleba dává kámen
za potu horkého a krve daň.
Však pro potěchu nechal mi tu chvíli,
by zkonejšila hněv můj zvonů báj,
že za vše trní pozemské a býlí
kdes v oblacích mi kvete věčný ráj.

Nechť jiným zpívá nadpozemské zkazky,
mně tvrdým hlasem připomíná zvon,
jen boj že kolem všude místo lásky,
jen o kořist se rvoucích dravců shon.
Já křížem nestírám tu horkou rosu,
jež s čela kape mi na chudou zbroj,

jen pevněj zbraň tu svírám, svoji kosu,
v ten perný, tuhý živobytí boj.

Ne ruce spínat, nám se bíti třeba
bez chvíle oddechu s tou křivdou zlou,
o život svůj, krov z došků, o kus chleba,
o děti své a lidskou hodnost svou,
a státi k sobě, chuďas při chuďasu,
druh druhu protírati kalný hled,
druh druha budit, sílit do zápasu
a v šiku svorném drát se výš a v před.

Zde stojím s kosou, hlídka toho voje,
nechť v ztraceném jen koutě vesských niv,
a nemodlím se o spasení svoje;
však, je-li soudce všemocný kde živ,
vím, kterak rozsoudí, a vzdychám pouze:
Kéž ještě uslyším tu rajskou zvěst,
že spása vzešla utlačených touze,
že slovo tělem učiněno jest!

XVI.

Poeta:

Již niva prázdní se. Jak pára hnědá
houšť na ni klesá závoj soumraku,
po žárech západu jen stopa bledá
se ještě míhá v dalném oblaku.
Však na protější straně, v černém boru,
ký požár náhle vzniká na obzoru?
Směs větví, šerem v temnou hmotu slitá,
tam podivnou se mění záplavou,
vždy prudší oheň z pozadí se kmitá
a šlehá sítí větvic řeřavou,
až pojednou terč luny plápolavý
jak duchů kahán báječný tam svit'
a nesčetný jak démant mihotavý
s ním roje hvězdné vzešly na blankyt.

Kraj, dřív tak žárný, v hebkou šeř se tají,
tvar za tvarem se tratí, splývá v ní;
jen rysy lip tam ještě vynikají
ve slabém kmitu záře poslední,
v níž bílá kaple mihavě se jeví
a za junáka silným ramenem,
jenž obepíná svižné tělo děví,

hrá ještě kosa mroucím plamenem, —
již zhas' i tento kmit, pruh na pních růžný,
jen šepot slyšet ještě sladký, družný.

Na líchy, po den celý plné ruchu,
tiš osamění lehá, blahý mír,
nad strnisky a snopy v temném vzduchu
jen plachý sem tam šustí netopýr.
I notuje v tom kraji bezezvukém
jen serenádu trylků tichounkých
sbor cvrčků, rozplašených žatvy hlukem,
ti trpasličí hudebníci lích.
Však nyní slyš! Tam stranou blýská cosi
nad šerou tlupou v záři měsíce:
to sekáči, své na ramenou kosy,
jdou po robotě domů pějíce.

Zpěv sekáčů:

Kosy na ramenou
vracíme se z lích
nohou ztrmácenou
do chatrčí svých.
Za námi posekány
jsou plny snopů lány,
šik mandelů tam všude,
i stoh jak hora zbude,
až naplní se pánu
kout každý v stodole —
My na čapce si z lánu
květ nesem' koukole.

Vždy kosu naklepáme,
hned jak se rozední,
že zvonem jasně zní;
však nadarmo se ptáme,
kdy nám den přijde žní,
den jasný,
den spasný,
den velký našich žní?

Večer k nohám hodí
žebrácký nám plat,
v bídný kout se chodí
po lopotě spat.
Jsme poslední v tom světě,
jen dobří sekat v létě,

rýt z jara, orat, síti
a hladem v zimě mříti,
pro vzdělané a možné
den celý pot svůj lít
a z prachu v úctě zbožné
na jejich slávu zřít.

Vždy kosy naklepáme,
hned jak se rozední,
že zvonem každá zní —
však nadarmo se ptáme,
kdy na své půjdem' s ní,
kdy svitnou,
kdy zkvitnou
i našich klasy žní?

Chuďasa se neptá
žádný jejich sněm,
nechť si lká či reptá
v prachu pod svým jhem.
Bez něho po svém právu
zisk shánějí a slávu,
svým modlám chrámy staví,
cet blýskotem se baví,
jim zlaté struny hrají,
sbor tančí krásných děv —
od nás pak nežádají
než potu daň a krev.

Když kosu klepáváme,
tu divně časem zní,
ne jako hudbou žní —
jak okov když se láme,
jak řinkot bitevní,
jak v seči
meč k meči
to časem třeskne v ní.

Kdo si shrnul zlato,
vyšší získal um,
mní, že právem za to
šlape prostý tlum,
že pro něho jen sety
všech požitků jsou květy,
lesk, rozkoš, moc a vláda;
že jiných lidí stáda
jsou zrozena jen zlobu
a tíhu sudby nést,

jen hmoždit se až k hrobu
pro jeho zisk a čest.

Když klepem' ranní chvíle
svou kosu v době žní,
přec časem jinak zní,
že nad ní zasmušilé
se čelo rozjasní,
    v tom tluku,
    v tom zvuku
o lepších časech sní.

Poeta:

Ba, přijde vaše žeň, vy duše prosté,
vy, jimž jen lopot hrubých úděl dán!
Již setba v zemi jest a zvolna roste,
i váš se zazelená tichý lán.
Sic porůznu jen dosud zrna klíčí,
a mnohde zeleň spálí mrazu dech,
jen pracně stébla útlounká se týčí, —
v hruď bijme se, nás je to vina všech.
Z nás každý mní, že manům ducha sluší
los šťastnější než davu, lesk a čest,
i frásí plamennou, jíž v sobce buší,
chce — sobec sám — se nad ostatní vznést;
ač bratrství a rovnost na rtech máme,
a řádům křivým ohlašujem' boj,
přec požitků, jež z nich jen klíčí, ždáme
a nosíme jich voje pyšný kroj,
tím pokrytectvím horší oněch málem,
jichž upřímně se hlásí dravčí skřek,
že vlastní Já jest bohem jich a králem,
a svato vše, co choutkám jeho vděk.

Tak dvojí vojsko proti sobě zříme —
a vítězi kde budou, všichni víme.
Tu moc a věhlas, zákon, spousty zbraní,
pych, krása, bystrý um a bujný chtíč —
tam jenom spousta unavených dlaní,
z nichž trčí kosa, kladivo a rýč,
a přec ať zpupná moc sto hradeb chystá,
bouř dělných dlaní vítězstvím je jista,
svým právem ubíjeným tisíc let
ve věku světla opanuje svět.

Zpěv sekáčů
(doznívá v dáli):

V sudbu naši bědnou
kmitá naděje,
že i nám se jednou
štěstí usměje,
že také v tyto pláně,
na klasy v tichém láně,
i do ztracené vísky
pod slaměný krov nízký
a v naši bídu, bratři,
kdys zazní blahá zvěst,
že nám též země patří
a našim kosám čest.

Vždy kosy naklepáme,
hned jak se rozední,
že každá zvonem zní,
a když líp nasloucháme,
tu jasně slyšet v ní,
že jistě,
ba jistě
den přijde našich žní.

KAREL LEGER:

Hořký román.

(Pokračování.)

Nedočkav se odpovědi, malý pán sarkasticky se usmál. „Ha, vidím, chef odešel, a přísná bohyně spravedlnosti ustoupila svůdným Charitkám. Vsaďme se, že píšete verše, mladíku? Čtyři pětiny všech veršů v království českém narodí se takhle v kancelářích — poëta bere plat a místo práce dělá rýmky-prýmky. Pak mu po smrti ještě vystaví pomník a na rodnou chalupu ve Zlámané Lhotě zasadí pamětní desku. Ha! Kancelářské básně, znám to. Co se inkoustu vyplýtvá, co se per pokazí, chef se diví, vrtí hlavou — a ona to všechno poësie — — Chachacha!"

Mladík sklonil hlavu a zaryl prsty do bělavé hřívy, jakoby se chránil před nemilosrdnými úšklebky.

„Kancelářské básně!" — V tom okamžiku zahrčely hodiny na stěně, kukačka odkukala šestou, konec denní práce. Utýraný mladík vyskočil, srovnal papíry na stole, s hřebíku strhl klobouk a, probodnuv malého, oholeného pána pohledem, plným zuřivosti, vzteku a nejvyššího pohrdání, odběhl.

„Kancelářské básně!" deklamoval ještě malý pán, zvednuv ruku, „takový mladíček napíše několik rýmků-prýmků, někde mu to otisknou a už je z něho slavný muž, výkvět národa — napíšou mu životopis v Naučném slovníku. Na každé druhé stránce skorem je tam nějaký takový genius, hemží se to všelijakými poëty, že se zdá, jakoby nebylo záslužnější práce, nežli dělat rýmky-prýmky. Poctivý pracovník v kterémkoliv oboru praktického života zmizí i se svými zásluhami v nepaměti — ale napiš milostnou básničku a dostaneš se do ‚slovníku'. Nesmrtelní! milenci Mus! ha! Slávu mají v pachtu. A proč? proto že lidskou slávu vyrábějí sami jim rovní škrabalové, žurnalisté, recensenti, kterým inkoustová kaňka je symbolem lidského genia — koho by měli ozářit gloriolou, ne-li své soudruhy a tím i vlastním hlavám trochu lesku dodat? Každý to ví, každý tak cítí, ale nikdo nemá odvahy veřejně to říci, aby nebyl prohlášen za zpátečníka, za nevzdělance —" Zamlčel

se, zpozoroval, že káže jen čtyřem stěnám. A kdož ví, měl-li by sám odvahu, myšlenky své veřejně opakovat? Odkašlal, pohladil dlouhé vlasy a pokročil ke druhým dveřím, ale nežli otevřel, na prahu zjevila se Boženka.

„Pane professore! pojďte! pojďte!“ zvala jej přívětivě, svítíc očkama. „Slyšela jsem váš hlas. Pojďte! něco vám povím!“

„Aj, aj, aj? což to bude?“ otázal se s úsměvem professor, štípnuv děvčátko do růžové bradičky.

Také paní Kalvodová (uslzené oči již osušila) přivítala jej přátelsky a ráda. Professor Doubrava byl jim dobrým sousedem (bydlel o patro výše) a každodenně v podvečer zastavil se tu, aby milým přátelům vyložil velkolepé myšlenky a náhledy, které přes den uzrály v jeho hlavě. Tuze rád přednášel. Trochu záhadnou byla professorova minulost, ani se nevědělo s jistotou, kde býval professorem, a jaký byl jeho předmět, zda matematika či dějepis — vynikal stejně ve všech oborech lidské vědy. Ano, mluvilo se o jakémsi velkolepém objevu, který učinil nebo učiniti chtěl, jedni hádali, že konstruoval létací stroj, druzí, že vynalezl docela nový český pravopis. Možno, že něco pravdy bylo na tom a že právě pro nezdar, který jej stihl cestou k nesmrtelnosti, zanevřel z duše na všechny, kdož urvali někde kus laciného pozlátka slávy. Ale pražádná nebyla pochybnost o tom, že pan professor je nejhodnějším člověkem na světě, dobrák od kosti, o jakých se říká po straně: dobrý člověk, ale hlupák (nebo naopak). Ne proto, že by dobráci musili být hloupými, nýbrž ta dobrota jejich zdá se být hloupou těm, kteří nejsou dobří (ale chytří). O vše, co měl, rozdělil by se s celým světem. A poněvadž jeho největším bohatstvím byly vědomosti, neskrblil jimi. Říkával, že je hříchem, nechává-li si kdo, čemu se naučil, jen sám pro sebe. Proto přednášíval ochotně, kamkoliv jej pozvali, v Řemeslnické besedě, Sokolům i národním dělníkům, přednášel o všem, o bitvě bělohorské, o astronomii, o literatuře i o sociální otázce. Byl zván do všech spolků, neboť v Komárově toho času přišly právě přednášky do mody, je pohodlnější u sklenice piva hodinku poslouchat (nebo neposlouchat) výmluvného řečníka, nežli sám vzít knihu a namáhat oči i mozek.

„Pane professore!“ volala Boženka, „víte-li, co nového?“ ale sama prozradila: „Bohouš se bude ženit!“ a radostí zatleskala v ručky, vidouc, jak udivený professor vytřeštil oči. Nechtěl uvěřit, až stará paní nečekanou zprávu dotvrdila. Pak změkl, oči se mu zarosily, barevným šátkem si je otíral. „Bůh mu dej štěstí!“ pravil pohnutý, „Bohouš je dobrý chlap, zasluhuje, aby byl šťasten. A kterou vyvolil z Komárovských grácií?“ Boženka s nadšením rozhovořila se o nevěstě, třeba jen z daleka ji znala; nikterak nepochybovala, že jest nejroztomilejší, nejhodnější dívkou na světě. Neboť byla Bohušovou vyvolenou, a on vybral si jistě sobě rovnou. Mladičké sestřičce byl starší bratr vzorem vší dokonalosti, nebylo nad něho v celém světě, k němu pohlížela s neskonalým obdivem v upřímné víře v jeho nadání, v jeho skvělou budoucnost. Od dětství již vštěpena byla ta víra v její srdéčko, od těch dob, kdy každodenně modlívaly se s matičkou v chudé horské

chaloupce za zdraví milého Bohouše, samy se lopotíce v nedostatku a odříkání, jen aby on mohl dostudovat.

Též professor málo znal slečnu Emilii, ale i on věřil, že doktor zvolil družku nejlepší. Jen na okamžik se zarazil, když zahlédl v očích staré paní jakýs plachý stín, který se jí pletl do úsměvů. Zpozorovala jeho tázavý pohled, zavrtěla hlavou v odpověď. „Ne, nic to není! jen matčina žárlivost. Můj hoch bude patřit jiné — a já se třesu, dovede-li ona jej učinit šťastným, milovat jej tak jako já? Ale věřím, že dobře volil, že jeho lásce Pánbůh požehná!" Sepjala ruce. Všechny vážné úvahy rušil jim dětsky bezstarostný rozmar Boženčin. Žvatlala, očka jí svítila radostí, jak se těšila. Ona bude družičkou!

V čilém hovoru přeslechli klepání na dveře. Vešel hezký mladík, elegantně oděný, s veselýma očima (trochu těkavýma), s černými kučerami, které padaly mu do čela a hezky mu slušely.

„Pan Josek!" vykřikl professor. Koho by on neznal! a mladý Josek byl činným ve všech spolcích, setkávali se ve schůzích. Přátelsky mu stiskl ruce, div jej neobjímal. Příchozí hledal doktora, litoval, že ho nenalezl doma, ale neušlo mu, s jakým účastenstvím naň obě dámy hledí. Ano, netajeným nadšením zardívala se hezounká dceruška, úsměv její polo důvěrný polo bázlivý okouzloval. Emil v duchu se divil, že ještě nikdy dosud si té maličké, rozkošného poupátka, nepovšiml. Pochopil, proč to nadšení — věděly o všem. A professor mermomocí jej chtěl objímat, zdálo se starému dobráku, že host patří také už v rodinný kruh. „Co dělá slečna Emilie?" tázala se stará paní, počínajíc hovor a nutíc Emila, aby si u nich sedl, „kdy k nám přijde?" Mladý Josek si řekl, že je velice útulno v tomto rodinném koutečku, s takovou důvěrou všichni k němu hleděli, cítil, že všichni mají jej rádi (i ta maličká) bezpodmínečně, beze všech otázek, jakým je, — stačilo, že byl bratrem doktorovy nevěsty. Zcela nenuceně, jako by tu odjakživa býval v intimním přátelství se všemi, hovořil, žertoval, vtipem svým všechny rozesmál. Boženka zakrývala zástěrkou oči, řehtajíc se. Ani dobrým lidem se nezdálo, že by to byl cizí člověk, který poprvé překročil jejich práh. Sám je upozornil, zvedaje se k odchodu. Doktora se nedočkal, zanechal však pro něj růžové psaníčko od Emilie, svěřil je ručkám hezounké Boženky, nebylo v něm tajemství, sám pověděl — vzdychnuv lehounce — co Emilka psala. Bratr Evžen — hodný hoch, ale drobátko přemrštěný, nepokojná krev — byl propuštěn z úřadu, bez místa. Otec velice se rozhněval, nechce syna vidět doma zahálet. Proto prosí Emilie, aby pan doktor Evžena přijal do své kanceláře, než něco jiného se nalezne. Stará paní usmívala se, bylo jí příjemno, že její syn může své vyvolené a její rodině něčím se zavděčiti. I Boženka slíbila, že se přimluví.

„Spolehám na vaši přímluvu. Kdo by vám mohl něco odepřít?" usmál se Emil a políbil Božence ručku dříve, než ji schovala pod zástěrku.

„Jděte, jděte!" bránila se stará paní, když také jí chtěl líbat ruku, nebyla, chudinka, na to zvyklá, jak upýpavě se omlouvala. Ale zalichotil se jí tím. „Zdvořilý hoch!" řekla, když odešel. — „A jak vtipný!" dodala Boženka se zářícíma očima — „a hezký!" Tohle už nahlas

nedořekla. Nejhůře bylo s professorem — zamiloval se docela do Emila, ani jeho ruky nepouštěl.

Když od Kalvodů vyšli, na schodišti podařilo se mu mladíka políbit, ačkoliv při tom velice musil se vypnout na špičkách. Zdržoval jej, chtěl ho ještě užít, proudem své výmluvnosti jej zaujal a, nežli oběť toho zpozorovala, ocítil se u svého zamilovaného předmětu, u praehistorie. Před užaslými zraky nedobrovolného posluchače počal se již v hlavních rysech jevit obraz Střední Evropy za prvních století po Kristu, z mlhy pravěku vystupovali Markomanni, Kvadové, a do šera minulosti šlehaly docela nové oslňující paprsky.

„Neviděl jste ještě mých sbírek, shledaných ve zdejším okolí ze starých sídlišť a hradisek? z doby kamenné, z doby laténské — velice zajímavé nálezy —! Musíte je vidět!" Emil cítil, jak neúprosná síla vleče jej po schodech nahoru do druhého poschodí. Tiskna upřímně loket Emilův, pan professor ještě cestou se chlubil: „Chystám historické dílo k tisku — docela nové objevy, o jakých se našim starožitníkům ani nezdálo. Zvrátím všechny zastaralé teorie! osvětlím nejtemnější záhady!" Vytáhnuv se na špičkách, šeptal oběti své do ucha: „Víte, kterak vysvětluji jméno vítěze nad Avary: Samo? Nikomu dosud nepovedlo se vyložit, odkud, z jakého jazyku podivné to jméno se vzalo. A věc je přece docela jednoduchá; v latinských pramenech psáno je: Samo rex, což není nic jiného, než chybný a neúplný překlad slova: samovládce. Ha?" Vítězoslavně pohlédl na Emila. „Dalo by se i dále z toho dovodit, že samovláda odjakživa je pro slovanské kmeny nejvhodnější forma státní — Ale vstupte již, prosím!" Otevřel dokořán dveře svého příbytku.

Emil vešel do přítmělého pokojíku, který byl i kuchyní. Bystré oči jeho postřehly tu ihned bídu, stydlavě zakrývanou, utajenou. V dusném vzduchu čpěly kuchyňské odpadky. U prostého stolku paní professorová, mnohem mladší nežli muž, štíhlá černobrvá krasavice, s hrdou hlavičkou, stála, čistíc zeleninu. Měla ruce nad lokty vykasané, sněhobílé, s promodrávajícími žilkami, župan její, laciný a ošumělý, postrádal na ňadrech několika knoflíků. Když zahlédla nenadálého hosta, ustoupila jako v hrůze do tmavějšího kouta, ruce sklonila na prsou. A stála jako krásná socha s očima sklopenýma, zoubky zatnuvši do rtů — zesinavěla. Slovem, neodpověděla Emilovi na uctivou poklonu, na zdvořilé otázky. Professor však, ničeho nedbaje, vnutil hosta do druhého pokoje, možno-li ještě menšího než byl první. Tam, kdekoliv jen místa bylo, na stolech, na židlích, na oknech rozestaveny sbírky nejrůznějších předmětů: starožitností, přírodnin, uměleckých hraček, knih divně vázaných, mincí z nejrůznějších dob —

„Hleďte, tyto bronzy vykopal jsem vlastnoručně na zálabském hradišti," vykládal professor, úplně zaujat předmětem, „důležité naleziště, několik prarůzných typů tam nalézáme v jediné kulturní vrstvě. Ha! rozházím já všechny školácké teorie, docela nové ohraničení jednotlivých dob mám na zřeteli —"

Emil neposlouchal výklady professorovy, myslil na jeho paní, a když učenec vystoupil na stolici, aby cosi hledal na vysoké skříni, Emil

uklouzl zpět do předního pokoje. Nalezl krásnou paní v temném koutku, obrácenou tváří ke stěně a plačící jako malé dítě. „Co se vám stalo, milostpaní?" ptal se udivený, „snad můj nenadálý příchod vás nemile vyrušil? Odpusťte, bránil jsem se, ale pan professor jinak nedal. — Poroučíte-li, odejdu ihned!"

Obrátila se k němu, oči její byly zvlhlé, rty se chvěly. A dlouhé brvy zvedly se konečně s hlubokých krásných očí. Řekla smutně: „Co si o nás pomyslíte? všady jenom samá bída. Byt takový nečistý a malý —" zarděla se až po hrdlo.

Řekl jí nějakou hodně banální poklonu, usmála se naň vděčně. A sám pro sebe si myslil, že je té hrdé krasavice škoda sem do šera, do páchnoucí kuchyně. Ale, proč ty slzy — stydí se za svoji chudobu, ubožátko! Cosi jej svádělo, aby přistoupil blíž, pohladil její sněhobílé ruce s promodrávajícími žilkami a slíbil jí diamantovou jehlici. Jistě by ji přijala, neboť žena, která se počíná stydět za svoji chudobu, je na prodej, jen o cenu se jedná. Ušklíbl se — kdyby tak mohl rozdávat diamanty!

Již tu však byl professor i se svým nedokončeným výkladem: „Dejme tomu, že by náhlá živelní nehoda zničila chudou horskou dědinu s panským zámkem. Po několika staletích by archaeologové shledali v troskách panského dvora výrobky nejpokročilejšího průmyslu, parní pluhy i mlátičky, domácí zařízení, řekněme, typu pařížského — a na blízku v chalupách kolovraty, primitivní tkalcovské stavy, nedokonalé hospodářské nářadí, jak je od pradávna dědil syn po otci a nezměněné opět zanechával svým dětem. Možno tu mluviti o dvou kulturních dobách? ha? Žily tu pohromadě dvě kultury, ale stejnou dobou. A tak je to v praehistorii — v zámožnějších sídlech nalézáme docela jiný typ nežli v chudých rybářských nebo pastýřských dědinách v téže době. To je základ mých vývodů, všechny staré teorie převrátím — Ale, pane Josku, proč pospícháte?"

Emil měl skutečně na spěch, viděl, že v té chvíli jeho přítomnost krásné dámě byla nemilá. Omlouval se, slíbil, že opět přijde, jindy, v příhodnější čas, na památku musil přijmout dvě kamenná krásně pracovaná dlátka ze sbírek professorových a konečně násilím vyprostil se z objetí starého dobráka. Seskakoval se schodů, vesele pohvizduje. Když kráčel kolem bytu Kalvodových, ucítil ještě na schodišti zavanout vůni levandule. Usmál se, přimhouřiv chytré oči.

Pan professor doprovodil Emila a vracel se rozradostněn, mna si ruce. „Hodný hoch!" šeptal. „Viď, že je to hodný hoch, Katuško?" zvolal na prahu kuchyně. Ale div nezavrávoral, jakým zlým, nenávistným pohledem jej ženuška přivítala.

„Proč jsi ho přivedl?" zasyčela, „proč? Chtěl jsi mu okázat naši bídu? Měl jsi se čím pochlubit! jako v žebráckém doupěti žijeme, špína všady se lepí —" zajíkala se vztekem i lítostí.

„Katuško! Katuško!" chlacholivě se ozval ulekaný professor.

„Lidskému obydlí se to nepodobá —!"

„Katuško!"

„Služky nemám! v jediném šatě chodím celý rok! pak lidé řeknou: paní professorová!"

Teď se professor pousmál. „Nech lidi mluvit, Katuško. Vždyť ty víš —!“

Vztyčila se jako raněná lvice, z očí šlehaly blesky. Nesnesitelný! Pravda, ona ví — ale proč jí to teď připomíná? Ví dobře, že on, její manžel, professorem nikdy nebyl, ví, že nepatrná pensička nestačí na větší byt, na elegantnější oděvy — Ale proč jí to teď připomíná? V té chvíli srdce její chvělo se lítostí. Byla uvyklá té bídě, ale proč ji cizím lidem stavět na odiv? Hosta přivede do tolika nepořádku a špíny — Hle, jak ona vyhlíží — otrhaná!

„Bláhová!“ smál se pan professor, „vždyť on se díval jen na mé sbírky, ne na tebe!“ Zarděla se nevolí. Hlupák! myslí, že nikdo nevidí, než jeho zaprášené sbírky. „Ne na tebe, děťátko!“

Otočila se, když ji chtěl pohladit, uskočila do druhého pokoje, dveře zapadly s třeskotem. Kývaje hlavou, s úsměvem hleděl za ní. „Katuško!“ řekl chlácholivě. Za dveřmi nic se nepohnulo. Stál rozpačit, hladil si dlouhé vlasy, několikráte podíval se na hodinky. „Hm!“ — Přicházela hodina, kdy každodenně zasedal v koutku „U jelena“ ke svému stolku, ke své sklenici a dýmce. „Katuško!“ prosil už. —

Když vycházel asi za půl hodiny z domu, zhluboka si oddechl. Spokojeně zamžoural očima, otřel červeným šátkem nos a, bodaje při každém druhém kroku holí svou do chodníku, velmi bystře vymršťoval krátké nohy.

Bylo k osmé hodině, venku ještě den, ale „U jelena“ hořela již světla. Záslony v oknech staženy, pod těžkým starodávným klenutím válel se tabákový dým, v nevětrané místnosti čpělo zkysalé pivo, u všech stolů v koutech, kolem sloupu uprostřed bylo plno hostí, plno hluku. Málo nádhery, málo pohodlí, málo čistoty, ale tak nějak po sousedsku útulno zde bylo. Všichni, kteří vešli, v tom kouři nikdy nevypáchlém tvořili jakoby jednu rodinu, znali se, měli se rádi, odpouštěli si vzájemně všeliké slabosti. Byl to starý zasloužilý národní hostinec, kolem dokola na stěnách visely očadlé členské diplomy Národního divadla (nejočadlejší), Ústřední Matice, různých národních jednot. Dekorace hospod výhradně česká, které podobnou nenajdete nikde na světě, leda u nejbližších našich odpůrců, kteří se ledačemus od Čechů naučili, třeba se k tomu nechtěli přiznat.

Pan professor usedl ve svém koutku, nalezl svoji dýmku a, zapaluje, spokojeně ohlížel se kolem. Naproti němu seděl Evžen Josek, natáhnuv nedbale nohy kamsi do nekonečna celým ramenem opíral se o stůl. Zde, mezi dobrými lidmi, nehledělo se úzkostlivě přepjaté etikety. Evžen kouřil rozčechraný doutník, mezi zuby odplivoval do dálky, professora, když přisedl, téměř si nevšíml.

Starý pán zadíval se s jakýmsi zájmem na jeho temeno, které se bělalo pořídlými vlasy. Nepokojně poposedl, měl toho dnes na srdci, tolik radostných zpráv právě pro Evžena, který také býval častým hostem v jeho koutku!

„Hle, jinde vykrášlili zahradní restaurace, a jsou prázdné a pusté, a zde v tom kouři —“ začal professor, aby obrátil k sobě pozornost

zamyšleného soudruha, který podpíral těžkou hlavu dlaní. Ale Evžen beze slova odplivl.

V tom, řehtaje plechovou pokladničkou, přišel drobný, pohyblivý človíček s prošedivělou kozí bradkou, řemeslníček nějaký, dobrovolný výběrčí národní daně. Na pokladničce bylo napsáno: „Plať, Čecháčku, plať! měli by to jiní platit, ale — inu, ať!“ Pan professor vpustil do pokladničky svůj krejcar s vědomím, že dostál pro dnes své povinnosti. Ale Evžen skoro se rozkřikl: „Nic nedám!“ ještě zasykl cos mezi zuby.

Človíček s kozí bradkou se ironicky uklonil: „Oh, prosím, nenutíme! Vím, že ráčíte mít své zásady jako tamhle pan domácí Vrba, který ze zásady nedá ani žebráku trojník. Taková zásada je v domácnosti velmi užitečná věc. Kdyby to nebylo ze zásady, bylo by to obyčejné skrblictví. Ale zásada je zásada — odpusťte!“ Človíček se obrátil, a pokladnička řehtala u druhého stolu.

Evžen odfoukl pohrdavě za ním kotouček dýmu. „Taková žebrota není na celém světě jako u nás —!“ zahučel. „A směšné je to!“

Byla rozkoš pohlédnout na pana professora! Všechny žilky v něm hrály, oči nervosně mžikaly, třesoucí se prsty roztahovaly a svinovaly červený šátek. Ne, tohohle nemohl snésti, ten Evžen vždycky tak —

„Dovolte!“ řekl mírně, jak jen dovedl, „pravíte: žebráctví, ale co je na tom směšného? Ten žebrácký groš ke groši vydržuje nám celé ústavy, celou soustavu obranných pevnůstek na hranici národnostní. Vidíte, že takový žebrácký groš má svoji váhu a moc!“

Evžen obrátil zvolna k němu hlavu a vytřeštil naň oči, zarudlé kouřem. „Milý pane!“ řekl, odděluje slabiky, „žebrácký život je to!“

Starý pán zazářil nadšením, pravicí zatřepetal proti mladíku. „Ať! i žebrák chce žít! má právo na život!“

Evžen hořce se ušklebil: „Ale stojí takový život za to? za to, aby se prodlužoval —?“

Professor klesl nazpět jako zasažený zákeřnou ranou. Teď teprve si povšiml, že mladíkovy oči divně svítí. Drtě v prstech uhaslý doutník, Evžen pokračoval: „A co je směšné při tom? že se svým žebráctvím chlubíme. Oh, nejraději bych rozdupal všechny ty pokladničky, býkovec vzal bych na neunavné výběrčí národních daní, všechno bych to smetl do kouta! Je třeba všechno zvrátit, všechno rozkopat, nežebrat, neprosit, ale brát — chytit ty mocné hezky za krk — vždyť máme právo! — tak! stisknout — a pokladničky pryč! ale pěsti —“

Pan professor jako oukropeček seděl a téměř zapadával do svého sedadla. Neodvážil se zvednout oči, jen třesoucím se prstem přitlačoval v dýmce tabák. „U jelena“ se mluvívalo ovšem ledacos, ale tenhle Evžen —! Konečně zpozoroval, že jazyk mladého soudruha nějak těžce se otáčí, slova plynula nesouvisle —

Pohleděl — a hle! Evženova hlava spočívala na stole — usnul. Professor si oddechl, troubelem dýmky okázal na tu skleslou hlavu s prořídlými vlasy a zašeptal s dobromyslným úsměvem: „Dobrý chlap, ale — škoda je ho!“ Odešel ke druhému stolu nakukovat do karet. Dnes už nevyzradil Evženovi, jaké štěstí naň čeká v levandulové kanceláři Dra Kalvody!

V.

DO BOJE!

Jednoho krásného, podzimního jitra — bylo asi k deváté hodině — pan Vrba, majitel několika domů, v ošumělém županu přesíval na dvorku sítem popel, který posluhovačka z kuchyně vynesla. Neboť byl vyzkoumal, že v popelu vždycky zbudou nedohořelé kousky uhlí, škoda vyhodit je na smetiště. Jsou zlé časy, musí se šetřit. Proto zatáčel sítem, až vyrudlé střapce županu na bříšku mu poskakovaly, vysáté kousky uhlí opatrně sesypával na hromádku.

V síni zacinkal zvonek, za okamžik pan Verner, důvěrný přítel domácího pána, vstoupil na dvoreček. „Počkej, počkej!“ křičel pan Vrba, zmítaje sítem, „ještě jen tuto hromádečku přeseju —“ Verner čekal mlčky, ruce za zády, díval se na šetrného hospodáře docela vážně, ani brvou nehnul, neusmál se poletujícím střapcům. Možno, že sám doma popel přesívá, aspoň Vrba mu to horlivě doporučoval. A šetrnost byla panu Vernerovi jednou z prvních cností, cenil člověka dle toho, jak uměl šetřit.

„Tak, tak!“ povídal Vrba, oprašuje popel s rukou. „Uhlí je drahé, škoda každého kousku!“ zvedl prst a potřásl hlavou. Pak zavedl přítele svého do pokoje. Ředitel záložny šel nějak jako automat, ruce ze zády.

„Co je ti?“ tázal se starostlivě domácí pán, pohlédnuv příteli do tváře, která zdála se strnulá.

„Nic!“ odpověděl úsečně Verner, ale soudruh se nespokojil, dotíral znova: „Co se stalo? Pozoruji, že jsi poslední čas nějak přepadlý, jakoby tě starosti hryzly. Poslechni —“ šeptal, „co je? snad v záložně —?“ Pan Vrba měl třicet tisíc ve Všeobecné záložně, aspoň jednou za den prolétla mu hlavou myšlenka strašlivá: „Kdyby tak -- nedej Bože!“ Cítil, jak mu běží mráz po zádech, brada se mu zatřepetala.

„Ne, nic!“ pravil ředitel, otočiv k němu oči mdlé a nějak unavené. „Dokud já tam budu, neboj se!“ Opakoval ještě: „Dokud já tam budu!“ A smutně se usmál.

„Co je ti tedy?“

„Eh, takovou únavu v celém těle cítím. Je mi jako vojáku na stráži, pořád abych bděl, pozor dával, cítím nepřítele a nevím, kudy se přikrade —“

„Kdo?“

„Víš přece — mladý Josek. Mám ho tam — Kdyby mně neleželo blaho ústavu na srdci, dávno bych se vším hodil a šel —“

„Hm!“ pan Vrba zamyšlen poškrabal se pod bradou. „Což je ten mladík tak nebezpečný?“

„Teď ne — jdu mu v patách, všechno přepočítávám, nepouštím ho k ničemu. Ale —“ důvěrně šeptal příteli do ucha, „jen si všimni jeho prstů, má je takové tenké, hladké, s průsvitnými nehty, oh —!“ pan ředitel významně zamrkal očima. „A kůže na konci všech prstů je rýhovaná pravidelně do kolečka —“ Pohled jeho byl velice ustaraný.

Svěsiv ruce, zadíval se kamsi do kouta vytřeštěnými zraky, jakoby tam viděl vystupovat strašidlo. Až se pan Vrba skorem vyděsil. „A co dělá, že jsi tak znepokojen?"

„Nic, všemu se vyhne — a to je nejhorší. Kdybych někde v něčem jej postihl — mám naň nalíčeno — hned bych se ho dovedl zbavit. Ale on to cítí, v ničem se nechytí — kuna! Vyčkává!" Černé chmury shlukly se řediteli na čele. „Jeho místo měl slíbené mladý Konvalinka, synek ze řádné domácí rodiny, byl by sloužil s počátku třeba i bez platu, jen aby se do záložny dostal, ale to je teď u nás taková správa: všude jen se protežují přistěhovalci a jejich děti. Starý Josek také přišel odněkud ze Lhoty. A domácí lidé musí hezky ustoupit stranou. Tak! Celé správy obecní zmocnili se cizáci, takoví, kteří přišli do Komárova se ošatit! I purkmistr je z nich! To s počátku vystupovali jenom jako političtí kejklíři, samé schůze, samé volby, a najednou se nám zahnízdili také do peněžních ústavů. To přece nemá být!" A ředitelova hlava se povážlivě zatřásla. „A kdo je tím vinen? my, my! nechali jsme cizáky po vůli řádit — My domácí lidé, kteří tu máme domy a role, my nedovedli vážně ty politické tlachaly okřiknout!" Verner dlouhými kroky jal se přecházet pokoj, pod nachmuřeným šedivým obočím v náhlém výbuchu marně tlumeného rozhorlení těkaly planoucí oči. „Tato netečnost musí přestat!" dupl nohou, „my domácí lidé musíme se vzchopit, jednou s celým důrazem říci: Až sem a nic dále! nedáme už cizím rukám hospodařit s naším jměním!"

Pan Vrba souhlasně pokyvoval hlavou a časem poškrabal se pod bradou. „Tohle —" promluvil rozvážně, „tohle říkáme všichni už moc dlouho, ale —"

„Činy! ne slova!" vzkřikl Verner, zvednuv obě ruce nad hlavou. „Musíme se vzchopit! všichni! utvořit jednou šik pravých přátel města proti rozpínavosti samozvanců! Než bude pozdě!" vydechl ještě — náhle však ruce mu klesly, oči se vytřeštily. Zdálo se mu, že na stole vidí spočívat tenké, hladké prsty s průsvitavými nehty. Celý se otřásl, zavrávoral. Otřel čelo, prsty zmizely. „Ještě onemocním!" řekl si ulekán a, jda kolem stolu, plaše naň pohlédl, nejsou-li tam otištěny konečky prstů — „Nežli bude pozdě!" ještě jednou jaksi zoufale pronesl k panu Vrbovi.

Ten zakýval hlavou, zvedl oči ke stropu a, utahuje střapce kolem županu, stejně zoufale řekl: „Ano, nežli bude pozdě!" —

Ale ten Emil, který děsil až hallucinacemi ubohého ředitele Všeobecné záložny, měl zatím docela jiné starosti. A jaké! Ne v záložně — tam byl jen nepatrným nějakým kolečkem, výpomocným příručím z protekce přijatým, a ještě jej ředitel až nápadně vzdaloval všech důležitějších prací. Zasedal u jednoho stolu se starým účetním Rynešem, který před lety, zrovna jako on, protekcí stal se takovým výpomocným příručím, ale časem vyseděl si tu pěkné místo účetního, a, odejde-li někdy ředitel Verner, nikdo jiný nebude jeho nástupcem. Ryneš byl vysloužilým šikovatelem, navoskovaná vousiska ještě bojovně trčela pod nosem, prokvétajícím modrými a nachovými žilkami. Ničemu nerozuměl, o ničem nemyslil, všechno konal jako stroj ovládán ředitelem. Ale obličeji svému

dovedl dodati nadmíru vážný a důstojný výraz — nakloniv hlavu trošku do zadu, svraštil vysoké čelo a zpod obočí blahoskloně díval se na ostatní lidi. K tomu ještě povytáhl spodní ret přes hořejší a odfukoval do výšky. Tohoto účetního Ryneše uměl Emil výtečně parodovat, nápodobil každý jeho pohyb, každé důstojné zamrknutí víček.

Vůbec Emil osvědčil se všady jako veselý a vtipný společník, vždycky ochotný, výtečná síla v každém zábavním výboru. Věru netušil, že řediteli Vernerovi kazí tak často v noci klidný spánek jako opravdová můra! Vždyť Emil téměř ani v noci neměl volného času, stále byl v nějakých schůzích, poradách, zkouškách — obětoval se. Bez něho neodbyl se žádný ples, žádné ochotnické představení, žádný dobročinný bazar. Právě teď asi přemýšlel, kterak užít ještě jasných dní na konci podzimu, má-li se pořádat sokolský výlet nebo slavnost chrysanthém. Tak plul ve svém živlu, a zdálo se, že je šťastný v lehkomyslnosti svojí. Nikdo nezahledl chmury na jeho čele pod koketními kučerami. Sám starý otec, tajemník, častěji a s větším přesvědčením říkal: „Darebák, ale je z těch šťastných!“ Usmíval se, kývaje hlavou.

Zdálo se — Ale bývaly přece chvíle, kdy veselému mladíku maně pod brvami vyšlehly příšerné plaménky, a v koutkách rtů bezstarostný úsměv zakřivil se v trpký a zlý úšklebek.

Onoho jasného jitra kráčel ulicemi zamyšlen — pro budoucí dýchánek zpěváckého spolku sestavoval docela původní a překvapující program. Neušlo mu však, že kolem rohu mihla se pyšná postava černobrvé paní professorové. Nadešel jí — a uvolnil krok, aby déle ji měl před sebou — krásnou, plných forem, nádhernou i v tom jednoduchém zelenavém šatě, ve kterém ji už příliš často vídal — neměla snad jiného šatu k vycházkám. Stanula před skrovným výkladem maloměstského zlatníka, a Emil viděl se strany, jak jí ve zracích svítí odlesk drahokamů a zlata. Pozdravil a jako k dobré známé žertem pravil: „Hleďte, milostivá paní, jaká je tamto překrásná démantová jehlice — líbí se vám?“ Paní pohleděla k němu přes rameno, slovo neřekla, jen lehounký povzdech jí uletěl. Pokrčila rameny a odcházela — pyšná, s hlavinkou drobátko skloněnou v zad.

Emil sledoval ji lačným pohledem, přimhouřil oči, ironicky se usmál. „Bláhový,“ řekl si v duchu, „proč se ptáš, líbí-li se jí démant, když ho nemůžeš hned nabídnout —!“ Pohodil hlavou a obrátil se v opáčnou stranu. O několik kroků dále potkal Bertičku Vrbovic — usmála se naň, a jemu se zdálo, že dnes po ránu je nějak svěžejší než jindy. Vábila ho nevinně naivním pohledem, a byl by poslechl, kdyby nebyla šla za ní paní matka s kterousi sousedkou. Slyšel ji přes celou ulici, jak s otevřeností hodnou domácí paní, která nemusí míti mnoho ohledů, hlasitě vykládá: „Ono to má ročně šest set a ono se to chtělo ucházet o moji Bertičku.“ Emil sice uhodl, že týče se tato poznámka jistého podnikavého učitele (oh, tihle učitelové, všady útočí s takovou neodbytností!) který se domníval, že postupem let stává se i nejbohatší nevěsta přístupnější — ale v té chvíli prolétlo mu hlavou: „Vždyť tys těm dámám také takové ‚ono‘, ne člověk, ale ‚ono‘ se šesti sty ročně.“

„Ono to také na velocipedu jezdí!“ zasmála se ještě paní Vrbová.

Emil prudce se odvrátil. Z očí vyšlehly mu hrozivé plaménky, zaskřípal zuby, celý obličej skřivil se v jizlivý úšklebek. Hůlkou šlehl o dlažbu, až se zajiskřilo. Ještě vzpomínka píchla mu ve spáncích, jak předevčírem na ostrově po hře v tennis paní Štajnerová, choť továrníka, sličná orientálka, podala mu svoji raketu s rozkazem: „Doneste mi ji domů!“ Nebylo v tom vyznamenání, bylo to — bylo to řečeno k někomu, který stál hluboko pod ní — milostivou. Ta vzpomínka jakoby mu hlavu stiskla mezi ramena, ohnula mu páteř, zdál se být tak nepatrným na tom světě. Odplivl. Ztratil chuť k další procházce, vrátil se zpět. Po několika krocích však vyjasnily se mu oči, hlava se opět narovnala, a na rtech kmitl se úsměv člověka, který má budoucnost před sebou — Hvízdal si, než došel domů.

V zahradě v besídce nalezl sestru Emilii samotnou, seděla zamyšlená, drobné pěstě přitisknuty k čelu.

„Co je ti, Emčo?“

Vytrhla se z myšlenek. „Tos ty?“ řekla unaveně.

Usedl vedle ní a hladil její ručky. „Něco ti je, přiznej se. Byl tu doktor?“ Myslil ženicha — Kalvodu.

„Byl!“ úsečně odpověděla. „Přinesl mi —“ ze zaňadří vyňala smačkaný dopis a podala jej bratru. „Čti! Je to bídáctví!“ V očích se jí zaleskly slzičky.

Dopis adressován byl doktoru Kalvodovi. Kdosi nejmenovaný perem, v jedu namáčeným, na čtyřech stránkách vypočítával všechny chyby a chybičky jeho nevěsty, celý život probíral, všeliké velmi intimní tajemství prozrazoval.

Emil přehlédl list. „Nuže?“ ptal se. „Doktor to četl?“

Sestra kývla hlavou. „Sám mi list přinesl.“

„A co říkal?“

„Nic. Rozumí se, že nevěří. Naléhá na urychlení sňatku, aby prý pomluvám se zabránilo.“

„Výborně! dle toho jej poznávám!“ smál se Emil. „Hezky zamhouřit oči, pokřižovat se a skočit do vody.“

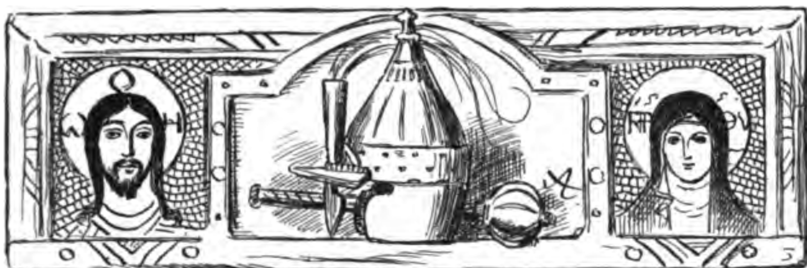
„Nezpůsobný!“

„A nevíš, rozmilá, kdo to psal? Obyčejně takové listy píšou přítelkyně, ale tento psal nějaký přítel. A velmi důvěrný přítel! zmiňuje se o jakémsi znaménku, které máš nad kotníkem levé nohy — vidíš, o tom znaménku sám nevím. Ví o něm doktor?“ a ušklíbl se.

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.
Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.
V PRAZE 1903.

KNIHA L. KVĚTEN. SEŠIT V.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Prchavé illuse a věčné pravdy.

NOVÉ SONETY.

ARIEL ŠEPTÁ.

Než naděješ se, schýlen k tvému uchu
on s křídlem duhotkaným cos ti šepce,
sny stkává mladé ženě o kolébce,
jej slyšíš v krajek šelestu i ruchu.

On nejsubtilnější všech vzdušných duchů
kout hostinný si najde v staré lebce
i v zlatem vyšívané dívčí trepce,
by každou uhád i tlumočil tuchu.

On z šampaňského číše perly hází
a často skřípne v básníkovu peru,
když delikátní přihrocuje frási.

Kol ouška děv komáří lehkou notou
v let zabzučí, by v krajek skryl se šeru
a ňadry spil se, nejsladší to hmotou.

—

NA HŘBITOVĚ V *⁎*

Svou slávu poslední ve nachu moři
po hrobech táhnul večer červencový
i po zdi staré, tak že plál jak nový
kříž zlacený, jenž v staré mříži hoří.

Na každém hrobě, jakby roven zoři,
hrál podivný lesk temně purpurový,
ve trávě chvěl se, nápisů hrál slovy
na desce kříže, který se v zem boří.

A já jsem pravil, stoje s holou hlavou
v tom ohně moři: „Pane, jaké světlo
zde rozléváš, co s rajskou zde chceš slávou,

kde trůní Smrt? — Nač v tříšť a troucheň kostí
edenské růže sypeš? — Chceš, by zkvětlo
v mžik illusí, co nemá budoucnosti?“

—

STARÉ KNIHY.

Ó, vášně, snové, city starých lidí,
jak tiše svírají vás staré desky
knih ohmataných! — Vášnivé vy stesky,
zde klidny jste dnes, nebo Čas vše sklidí.

Ach, komu zněly jste a kdo se pídí
dnes po vás, zdobné vaše arabesky
jak břečtan kryjí vášní zhaslé blesky,
kdo čte vás a když čte, kdo správně vidí?

Před zrakem duše táhnou zástupové:
žák, potulný mnich, voják, poutník, dáma,
kdos něžně lkal, kdos při číši se chechtal.

Kde jsou, co chtěli? Víc než jejich snové
váš pergamen dnes platí, víc než drama
má vděků víc, by milence knih lehtal.

—

VEČER V ZIMĚ.

Já slyšel večer z tmavé kathedrály
zpěv žalmů, jak se nesl v město snící . . .
Kraj pod šerým spal nebem, s večernicí
mhy listopadové se v zápas daly.

Já slyšel Hossana! zpěv síly, chvály!
Řad mnichů kráčel v rukách s voskovicí,
kol ochozy šel, mizel zpívající
ve dveřích, v kadidle jež z kořen stály.

Ve hloubi různá světla v mlžné tůni
se kmitala, dvě, čtyři, o samotě,
teď náhle řetěz jich vzplál po nábřeží . . .

Já cítil dole, jak tam život duní,
jak v kotli alchymisty chví se v hmotě,
zde kathedrály zdech i v zvonů spěži.

—

SNY O MOŘI.

Půl věku přešlo, co v mé sny jsi hřmělo,
ó, jižní moře! Hřmíš však stejně dále,
v měst severních té vřavě slyším stále,
jak v tiši břehů tam se's rozšumělo.

Stem Siren tenkrát jsi v mé srdce pělo,
jich tvary zřel jsem v pose okázalé
na srázné k vodě nachýlené skále,
až v očích se mi divnou něhou tmělo.

To všecko zmizelo. — Hluk stále slyším,
tvůj, moře, hluk, on kráčel stále za mnou.
Ach, na tvém břehu divní snové, krásní!

Já sestár zatím, stal se hodně tišším,
však z škeble, na Dantově věčné básni
jež leží, slyším dál tvou píseň klamnou.

—

VEČER V ROKOKU.

Ve starém parku táhlé tóny rohů
se chvěly v olších a zatřásly jivou,
Diany roztruchlily sochu snivou,
jež vzpjatý luk v šer kryla zkvětlých hlohů.

Kol Pana celý zástup Kozonohů
se rozesmál, a smích ten letěl nivou,
šleh ořů Poseidona hustou hřívou,
jež bassin hlídaly ve každém rohu.

A na rybníce chvěly se a třásly
a umíraly dlouze na terase,
na které bledá Chloris k luně lkala;

co v jídelně již všecky svíčky shasly
a ve vějířů Boucherových řase [illegible]
se s nahým prsem mladá nymfa smála.

—

CUDNOST.

Víš, Godiva jak městem v slunci jela,
jak básník dí, jen cudem oděná,
i koně kopyt mdlá že ozvěna
se po arkýřích i podloubích chvěla?

Ó, sladké kouzlo rozkvětlého těla
i očí ztráta, věc tu bezcenná,
mžik pohledu jest věčná odměna
za smělost, o níž kněžna nevěděla.

O Argusovi antická dí báje,
že sto měl očí, věř, že cudnost pravá
jich tisíce má, kde se o ni hraje.

Jak mohla vědět Candaulova choť,
že Gyges její vděk zří, usmívavá
jak zabít krále a dít k smělci: Pojď!?

—

JITRO V KRAJI.

Nad horami zas nové jitro vstává
a stíny noci ve slujích se tratí,
již skřivan rozepěl se nad souvratí
a v chlévu s bučením se vzbouzí kráva.

Rej posledních snů spáči s bohem dává,
jich fatamorgana se v mlze hatí,
elf prchá v kalich svlačce ve závrati
a rosy démanty se perlí tráva.

Noc měla taje své, den má své divy,
kdo jitra dočkal se, vstaň s hymnou Véd,
zvlášť sen tvůj dobrý když byl, spravedlivý.

Co přinese den, nevíš — deska čistá
ti září vstříc, ji vem, psát začni hned,
noc měla sny, přej skutkům za dne místa!

—

VENUS VICTRIX.

Já v snech tě viděl, patou okřídlenou
jsi letěla nad zeměkoulí vzduchem,
tak často polnice tvá zazní uchem,
jsi, pověz, bohyní, aneb jsi ženou?

Však jedno jsi, nejvyšší snahy cenou,
po které zimničným nerv pne se ruchem,
ať s tělem spokojíš se nebo s duchem,
dál hřímáš dále nedotknuta změnou.

Po velkých řežích davy vítězící
tě městem vezly v triumfálném voze,
k tvým nohám řítili se milující.

V pozounů třesku, cinků ve hlomoze
k tvým nohám skláněli se holdující
i v požitku, v těl triumfálné pose.

MYTHOLOGIE.

Již není Bohů. — Zní jen o nich zkazka,
však i v té zkazce nesmrtelní žijí,
v ní milují se, zápasí a zpíjí,
jich času, dějin nedotkla se vráska.

A pouze žijí tím, ku kráse láska
že vdechnula jim život v poesii,
tím hřímá Zeus, tím v struny Musy bijí,
tím Hélios v své zlaté oře práská.

Tak stěhovali se jak lidské rody,
dnes za nimi jdou toutéž cestou jiní
a příští půjdou tak až v konec věků . . .

A nebýt dláta, štětce, věštců ódy,
víc nebyli by, než jest v slunci jíní,
než sen, jenž strach kdys vzbouzel ve člověku.

KONTRASTY.

Žár v stupni nejvyšším se mrazem stává.
Tak mohli v dlaních nésti žhavé pruty
na soudech božích, prsty nedotknuty,
tak nevinny jich zjevila se sláva.

Když v objímání žhavá vášně láva
se rozpálí až v pocit plesně krutý,
tu samumem jak pouště písek vzdutý
na srdce mrazem zpátky dopadává.

V té vteřině se dotýkají náhle
dvě protivy tak jako smrt a žití,
bol jako slast, nenávist jako láska.

Hůř srdci, které náraz obou cítí,
buď pukne, buď je pro život již zpráhlé;
být stopou obého můž' — jedna vráska.

—

Z POETIKY.

Co umělci vše může říci čára;
snad v ní je všecko, proč si zahoroval,
v ní tváře spirála i boků oval,
sklon prsů plných, jež dme míza jara.

V ní hvozdů obrysy, v ní stoupá pára,
již křivkou proťal sup, v níž jeřáb ploval,
v ní mezi buky pavouk síť svou snoval,
v ní kalich svlačce s poesií jara.

Co tomu čára, tím jest básníkovi
kus rhytmu, nesoucí se volně vzduchem,
jak thyrsu kolem břečťan s třapci chmele;

a zhrdat linií jest zhrdat slovy,
ta chví se očima a ona uchem,
než oběma bůh — idea vzplá v těle.

—

EURIDIKÉ.

Jak bylo jí, když sladkou písně mocí
se zvednout směla navrácená žití
a za svým pěvcem, chotěm nazpět jíti,
den uvítat a rozžehnat se s nocí?

Bůh svolil, nešel však mu ku pomoci.
On spěje, pěje, v srdci touhu cítí,
v ty sladké oči poprv zas jí zříti,
a touha s láskou zlí v něm byli soci.

A touha zvítězila. V sledním kroku
se obrátil a s hromotřeskem brána
se zavřela, mha kol jej zatopila.

Ó, jestli v mžiku tom čet' v jejím oku,
pak pochopil, čím byla za ním hnána
a v mžiku tom, proč vyrvána mu byla.

—

POKÁNÍ DALILY.

Ji po orgii hlučné zpitou vínem
v střed Filištinští mezi sebe vzali,
v cymbalů vřesku na pochod se dali,
ji vedli s prsy nahými i klínem

za město, tam kde Simson točil mlýnem,
s ní táhli, zpívali a jen se smáli,
ji do vrat strčili a stranou stáli,
vše zříce, kryti tamarišku stínem.

Tam slepý kolos mlýnskou stoupu šlapal,
zdrán, polonahý nezachvěl se v trudu,
však náhle kolo ustálo v svém ruchu.

Co stalo se? On ducha zrakem chápal,
že zde ta nestoudná, zachvěl se v studu, —
škleb Filištinských však mu nevnik' k uchu.

—

NADŠENÍ.

Mé hřmělo kdysi jako sopky láva
a chtělo rozlíti se veletoky,
jak pestré ptáky rozhnalo mé sloky,
oř divý, jenž se úzdě nepodává.

Teď potok tichý, který tají tráva,
kam sotva zbloudí samotáře kroky,
květ blatouchu i nahé dívčí boky
v svých vlnách obrážeti neustává.

Víc nechce bořit světy, sotva prosí,
víc zorou netryská, jen tiše doutná,
opály nesvítí, jen kapkou rosy.

Však poví vždy, co na srdci mu leží
a orkestr když není, je přec loutna,
ton jejíž, byť i starý, vždy jest svěží.

JOSEF LAICHTER:

Na přechodu.

Román.

(Pokračování.)

CAST DRUHA.

I.

„Pánové mají prý nahoru!“ oznamoval s úklonou sklepník ve fraku a bílé kravatě na bezvadně vyžehlené náprsence. Slova jeho platila Bohušovi a vlastně hlavně Bohušovu staršímu bratru, který se ženou a dcerou přijel z venkova na několik dní do Prahy a ubytoval se v hotelu „U saského dvora“.

„Dobrá!“ zavzněla odpověď od restauračního stolu, u něhož bratři právě povečeřeli. Starší Václav, oděný v černý plesový oblek, zaplatil a obrátil se k mladšímu:

„Nuže, Bohuši, zvedněme se!“

Bohuš ihned sňal zimník s věšáku, chystaje se s bratrem, který za pomoci sklepníkovy přehodil si kožich přes ramena.

Vyšli do chodby. Schodištěm ubírali se k hostinským pokojům.

Bratři nezapřeli rodinné podobnosti. Václav, řiditel venkovského cukrovaru, byl sice o patnáct let starší, avšak tahy obličeje i vous zřejmě prozrazovaly příbuzenský poměr. Václav lišil se od Bohuše hlavně statností svého dobře urostlého těla, pak mírnou obtloustlostí. Také, dokud seděli v restaurační místnosti, bylo viděť, že má již značně holou hlavu, kdežto Bohušovy vlasy stály dosud nedotknuty. Václavova tvář jevila nad to i dosti bodrosti, ba jistou dávku veselosti a bezstarostnosti.

Obličej Bohušův nic z toho neměl. Byl vážný i jaksi ustaralý. Teprve, zadíval-li's se blíž, zdálo se ti, že i tento obličej dovede se rozzářit, a že za zasmušilou tváří dokonce skrývá se světlá, jasná bytost.

Ubírali se k číslu 12., Václav zaklepal a současně takřka rozevřel dveře. V pokoji, osvětleném elektrickými lampami, čekala v plesovém úboru jeho žena Olga, statná paní milé tváře a živých očí, jež radostně přivítaly Bohuše.

„Nu . . . nu, ty zatvrzelče, tedy opravdu ne?“

„Opravdu ne!“ odvětil Bohuš.

„Ovšem, nyní již by bylo málem pozdě. Ale kdybys přece si rozmyslil, ještě snad i nyní . . .“

„A co Milada?“ otázal se Václav.

„Hnedle bude hotova. Přivedu ji okamžitě,“ odvětila Olga. Oči její při tom utkvěly zpola na muži, zpola na Bohušovi. „Pro mne nemáte nijakého obdivu?“ vyzírala z nich otázka. A již i trochu nevrlosti zakmitlo v těch očích.

„Ach, vždyť my zapomněli,“ náhle zvolal žertovně Václav, bera Olgu za ruku a rozzařuje se nadšením nad krásou její. „Bohuši, vždyť my zapomněli obdivovat!“

„To jsem právě nechtěla,“ zasmušile pronesla Olga. „Mne znáte, mne obdivovat nemusíte, ale jak toileta — je hezká? S tou dekoletáží je to letos tak v modě. Co ty říkáš, Bohuši?“

„Já . . .?“ zaraženě vypravil ze sebe Bohuš.

„Ach, jdi . . . jsi ty podivný třicítiletý člověk!“

Vskutku, Bohušovi bylo za těžko, určitě se vyjádřit. Byl by musil říci, že pro takové toilety nemá smyslu, a že spíš se mu to všechno příčí. Tím však kazil by Olze náladu, a toho právě v tomto okamžiku nechtěl. Nevyjádřil se tedy vlastně nijak. A přec bývaly doby, kdy i on se zálibou byl by upíral oči na takovou plesovou toiletu, kdy dokonce byl by řekl, že jeho švakrová Olga se mu líbí.

Olga odchvátala nyní do vedlejšího pokoje, v němž krejčová, klečíc na kolenou před sedmnáctiletou Miladou, upevňovala na vzdušnou, hedvábnou sukni velkou kytici chrysanthem.

„A tak již hotovo?“ otázala se Olga.

„Ano, milostivá paní, úplně hotovo,“ odvětila krejčová.

Olga vzala spěšně flacon, stojící na nočním stolku, rozevřela a rychlým pohybem, beze slova značnou část obsahu vlila Miladě za živůtek, jenž také celou šíji nechával odhalenou. Milada se jen usmála, vtáhla nosíkem vůni.

„Strýček již zde?“ pronesla.

„Již zde — čeká s tatínkem.“

„A nedá se pohnout?“

„Ach, kdepak! S ním není řeči!“

II.

Bohuš zatím odložil v prvém pokoji zimník a usedl na židli, potaženou temně rudým plyšem. Václav rozložil se naproti do křesla. S úsměvem zadíval se na Bohuše, pronesl:

„Ani bys nevěřil, co prachů stojí taková toileta!“

„Což, to nebylo by snad nejhorší, vždyť na to máš, ale . . .“

„Brachu, to právě je nejhorší, že pro pouhý ples hned několik stovek vylítne ti z kapsy. Ano, to jsou ty otcovské starosti, když nastane čas pomýšlet, jak odbýt dcery.“

Bohuš nevrle sebou pohnul. Nerad slyšel bratra mluvit tímto způsobem, ačkoli Václav vlastně většinou a nejraději mluvíval tímto způsobem. Znamenalo mu to, být přirozeným, a z duše se mu protivilo, hledal-li kdo bůh ví jaké „čáry“ v životě. Bohuš, který byl ideovým mužem, který uvažoval o všech důležitých věcech člověka, byl v jeho očích velkým, nerozumným dítětem a měl již na čase, aby vystřízlivěl. „Není větší hlouposti, než nasadit si všelijaké zvrácenosti a přetvářenosti do hlavy. Člověk může být ideálním, na příklad ideálním vlastencem, ale při tom má vždycky zůstat člověkem.“ O tom, jak zůstat člověkem, měl Václav celou filosofii a za dobré nálady se zálibou vykládával své zásady.

„Ba, jsi ty brouk,“ promluvil teď k Bohušovi, spatřiv jeho posuněk, „jsi ty do opravdy brouk, Bohuši. Jiný na tvém místě navlekl by bílé rukavice a frak a ohlížel by se po bohaté nevěstě. Však ty tvé vlasy — ukaž!“ — tu Václav zvedl se s křesla, přistoupil k Bohušovi a dotkl se jeho hlavy — „ó, to jsou, můj milý, docela takové vlasy, jako byly mé. Takové vlasy dlouho nedrží, a až objeví se pleš, pak již, víš, je s člověkem napolo amen.“

V tom rozevřely se dveře, a Olga uvedla svou dceru Miladu, aby ji v plesovém ústroji představila Bohušovi.

Bohuš zvedl se vstříc. Překvapen zadíval se na Miladu. Připadalo mu, že jako květ, plný mladistvé krásy, svěžesti a vůně vyrostla tu před ním náhle ta dívka ze země, jeho neteř, kterou pamatoval od dětství.

„Tak co, strýčku?“ pronesla Milada, usmívajíc se. Otočila se, aby si ji se všech stran mohl prohlednouti.

„Jsi ty to skutečně, Miladko?“ řekl po chvilce Bohuš. „V obyčejném ústroji činíváš na mne dojem dítěte, a tu náhle vidím, že jsi již slečnou.“

„A líbím se ti?“ otázala se Milada, radujíc se, že učinila na Bohuše dojem. „Tobě, tatínku, také?“

Václav s blahovolnou spokojeností patřil na Miladu. Usmíval se. Hned však dodal si vážnosti a ne bez důležitosti pronesl:

„Co mne se tkne, Milado, přál bych si především, abys se zalíbila na Žofíně svým tanečníkům.“

„Vidíš, strýčku,“ ozvala se znovu Milada, koketně hledíc na Bohuše, „kdybys šel na ples, také bych s tebou tančila. Měl jsi s námi přec jen jíti.“

„Strýček myslí,“ promluvil trochu posměšně Václav, „že nesmí na Žofín, protože Tolstoj na plesy nechodí.“

Bohuš sebou trhl.

„Ano, je to svatá pravda!“ pokračoval Václav, rozhorluje se, až mu do obtloustlých tváří krev vstoupila, a oči se vznítily. „To mne opravdu dopaluje, vidím-li takovou zaslepenost u intelligentního člověka. Tolstoj může hlásat odříkání a bůh ví jaké věci, protože sám . . .“

„Václave, tak, prosím tě, nemluv!“ přísně pronesl Bohuš.

Nyní vmísila se Olga, žádajíc muže, aby nerozčiloval Bohuše. Zároveň také vkročila krejčová, poroučejíc se.

„Znáš přece,“ pronesla po jejím odchodu Olga k Bohušovi, „Václava, jak co myslí. Neber si jeho slov k srdci, ale považ, že tvůj

nespolečenský život vskutku je částečně podivný. Vždyť, chceš-li se oženit...“

„Neříkám, že se chci oženit...“ přerušil Olgu Bohuš.

„On se nechce oženit!“ vybuchl v smích Václav. „Dnes se nechce oženit. Bohuši, však ten asketismus tě přejde, až, víš, ta pleš se objeví, o které jsme prve mluvili. Pak ale snad bude zase pozdě...“

„Pozdě není nikdy,“ řekla Olga, snažíc se zmírniti váhu slov mužových. „A proč bys vůbec nechtěl se ženit, Bohuši?“

„Prostě... Ostatně... nevím ani, to je má čistě osobní záležitost.“ Poslední slova pronesl trpce, takže smích na rtech Václavových se zarazil.

III.

„A my abychom se již ubírali,“ přerušila ticho Olga.

Václav vsáhl do kapsy, pohlédl na hodinky. „Nu, ovšem!“ připojil. Pak obrátil se k Bohušovi se slovy:

„Tak hleď, jaký jsi ty podivín, Bohuši. I když bys již netančil, sedli bychom si alespoň tam na Žofíně někde k plzeňskému, strávili bychom příjemnou noc. Takto jsem odsouzen, dělat sám sobě společníka.“

Dámy zatím oblekly plesové převěšky, všichni vyšli na schodiště. Před hotelem čekal povoz. Rychle zmizely v něm hedvábné úbory a kožich Václavův. Povoz se hnul.

Bohuš pokynul ještě rukou, načež Celetnou ulicí ubíral se k Malé Straně, kde poblíž Újezdu obýval mládenecký svůj pokoj.

Ostře mrzlo. Ulice prostupovala řídká mlhovitá pára, lidé jako stíny mihali se kolem po chodnících, ubíhajíce před doléhající zimou. Krámy a výklady dosud byly ozářeny. Bohuš též pospíchal, v duchu si pravil: „Připouštím, jsem asi Václavovi divným člověkem. Ale pro mne není již život přijatelným, jako kdysi býval. Nevidím již jen tohohle života. Nevidím již jen těchto domů, těchto krámů, v nichž chutě se prodává, těch lidí, kvapících z práce a jdoucích po zábavě. Ale za vším tím vidím ještě jiný, druhý život, jenž je mně velkou otázkou a jenž právě uvedl můj poměr k běžnému životu a světu v napjetí. Pro mne i tato tramway, jedoucí na kolejích, je záhadou, nebývala tu, je tu nyní, a jednou snad nebude, nebude snad ani těchto svítilen, zářících do mlhy, ani těchto domů se vším ruchem, nebude vůbec Prahy, vůbec snad lidské bytosti, živoucích tvorů, země zůstane opuštěna, a snad i země zanikne, a tedy proč — proč to vše, a co je tam dál za tím vším, co zde vzniká, přeměňuje se, zaniká, až nadobro snad zanikne, co je v tom neobsáhlém, (tu Bohuš upřel oči do daleka) nepochopitelném kruhu věčnosti? Proč člověk — já, ta milliontá částečka lidského mraveniště? Kdybych dovedl vše přijmout bez otázky, kdybych po klidně prospané noci šel klidně po své práci, pak opět klidně prospal noc a opět s klidem šel za svým povoláním, nepochybně chvátal bych nyní také tančit na Žofín anebo bych s Václavem dovedl sedět u piva celou noc. Ale jsem vděčen za to, že jsem prozřel a že vidím dál, ba, ptám se, proč já, ten člověk, mohl jsem dlouho žít bez otázky, mohl jsem se dát unášet vírem, a proč

teprve tak pozdě pocítil jsem, že musím se vytrhnout, vyrvat z proudu, postavit se stranou, proč musím pronikavě, úsilně hledět za proud?"

Bylo již po osmé hodině, když Bohuš octl se ve svém pokoji, z něhož měl vyhlídku na Petřín. Nyní do oken dívala se tma, jen podlaha ozářena byla růžovým pruhem světla, vycházejícím z rozžhavené okeničky kachlových kamen, v kterých se topilo.

Bohuš rozsvítil lampu, jal se svlékat. Sotva odložil zimník, bylo zaklepáno na dveře. Dovnitř vkročila šedovlasá paní v domácím obleku, vdova, u níž Bohuš bydlil v podnájmu. Přinášela veliký dopis.

„Pane doktore," promluvila, zavřevši za sebou, „zde máte rekomandované psaní. Voda na čaj je přichystána," dodávala.

„Děkuji, paní Davidová," odpověděl Bohuš, rychle chopiv se listu a chvatně roztrhnuv obálku.

Po odchodu pronájemkyně hned dal se do čtení. Dopis byl obšírný. Bohuš obracel stranu za stranou, dobré půl hodiny uplynulo, než dospěl ke konci. List složen byl na způsob knížky, v středu spjat modrou stužkou.

Počínal takto:

„Hleďte, pane doktore, dnes 30./12., a teprve čtu Váš list, datovaný 18./9. Stalo se to tak. Dopis Váš došel na fazendu, když již po prázdninách odjeli jsme do Petropole. Tam čekal ve společnosti jiných listů a časopisů patrně na vhodnou příležitost, jež konečně se naskytla. Posílali nám některé věci a přiložili korespondenci pro paní Ribeirovou a pro mne. Postrádala jsem Vašeho listu a soudila jsem již, že se ztratil, nechtěla jsem se však zmiňovat, dokud nenabudu úplné jistoty. Znám to zde již s tou poštou, listy sestřiny cestují často za mnou málem půl roku, jako právě se přihodilo i s dopisem Vaším. A tak milý list — jaká škoda, kdyby se byl ztratil! Vše mne v něm velice zajímalo, Vy jakobyste vždy věděl, co právě mne zajímá, ač, kdo by četl naše listy, musil by říci, že celkem jen stálé potyčky svádíme o své směry a názory.

Za zaslání knihy Marholmové Vám srdečně děkuji. Poutala mne, ale brošurka ‚Die Emancipation in der Ehe' víc se mi líbila. Z této knížky mluví spíš zkušenost než učenost, přesvědčivě obrací se k člověku.

U Marholmové nezamlouvalo se mi naturalistické stanovisko, s jakého ženu posuzuje. Ať již pominu mateřství — ačkoli není také tak výhradným a samozřejmým a nutným určením každé ženy! Poznala jsem zde vzdálenou příbuznou paní Ribeirové, kvetoucí ženu, která nikdy nebyla matkou. Padesátnice, jež spravuje na fazendě celou rozsáhlou domácnost, a z jejíhož obličeje září usměvavá, jará duše, třeba že není ničím jiným než onou, v našem smyslu ‚hroznou' starou pannou.

Nemyslím tedy, že žena svému úkolu zde na světě plně dostojí jen tenkrát, stává-li se za každou cenu matkou. Ale ať již! Marholmová však toto tak zvané vlastní určení ženino odbývá dosti mimochodem, a jakoby jen láska, láska, láska ženu živila, spasila a znamenala veškeren smysl jejího života.

Ovšem, smysl života ženy-matky je zřejmý, běží však také o to, aby žena nevdaná neživořila, nýbrž žila plně a účelně. Toho jí však ta Marholmovou doporučovaná láska nepodá. Muži také jen láska ne-

stačí — tisíceré zájmy život jeho vyplňují. A proto v účelnosti, zaměstnanosti žen nevdaných a vlastně i v širším zaměstnání žen vdaných, nespočívá-li v tom hlavní luštění ženské otázky...? Já bych skutečně i ženě vdané nikterak neodpírala působení ve veřejném životě, stačí-li na to její síly, pro ženu svobodnou pokládám je však za nutné. Manželka a matka je především pracovnicí v úzkém kruhu rodinném, žena svobodná v té velké, lidské rodině. Jedna druhé pomáhá, doplňují se. Zde na příklad ve svém postavení já také jako žena svobodná jsem pomocna ženě-matce při výchově a vzdělávání dětí, často zastupuji ji úplně. Mám soustavnější a snad i širší vědomosti, mohla jsem věnovat čas vzdělávání, kdežto ona přivedla ty děti na svět — tak to asi myslím. Ale erotika...? Ba, spíš bych řekla, že volnost rozvoje, samostatnost přinesla moderní ženě v tom směru smutné poznatky, otevřela jí oči, a tím že uvedla ji v trapný poměr k mužům, neboť intelligentní žena nedovede s důvěřivostí a úctou hleděti k bytostem, jež pro svůj namnoze nedůstojný život důvěry a úcty nezasluhují. Ano, tak je tomu, pane doktore...“

IV.

Bohuš toužebně četl. Z oboru ženské otázky zabočoval list k poměrům a životu v Brasilii, pak k literatuře, na konec k Tolstojovi.

„Dovedu zcela dobře,“ psala Sláva, „Tolstoje v myšlenkách sledovati a vím, kde až bloudí. Vy řeknete: hluboko, daleko za obzorem prostřední lidské chápavosti. Ale Tolstoj dobře sám zase praví: ‚A mně je přece potřebnější pro blaho mého života především viděti to, co je kolem mne!‘

To je to pravé!“

Když Bohuš dočetl, vrátil se k místu, kde Sláva dotýkala se poměru ženy k mužům. Chvíli seděl zamyšlen. Pak rozevřel zásuvku svého psacího stolku. Vyňal celý svazek dopisů, podobných onomu, jejž právě obdržel, tu kratších, tu delších. Jal se jimi probírati. Prvý z těchto listů byl nejstručnější, nesl na velké obálce poznámku, podtrženou červeným inkoustem: „Prosí se za odevzdání onomu pánovi, jenž pod chifrou ‚K‘ psal kritiku na Björnsonův román ‚Na božích cestách‘.“

List zněl:

„Snad se pozastavíte, ctěný pane, že z tak daleka obracím se k Vám, jehož ani nikterak neznám. Jsem zde v Brasilii učitelkou v rodině jisté paní Ribeirové, s kterou jsem přijela z Paříže, ale, jak si můžete domyslit, duchem mnoho žiji také ve vzdáleném domově a ráda, pokud mně je přístupno, béřu účast na českém životě. Četla jsem Vaši úvahu o Björnsonově románě, a úvaha ta se mi líbila, neboť obírá se také z velké části ženou i jinými pro mne zajímavými otázkami. Já právě četla zde též knihu o ženě, Micheletovu ‚La femme‘, ovšem knihu zastaralou, s níž nesouhlasím, a tu mně napadlo, že smím snad obrátit se k Vám s důvěrou o radu, zda-li bych mohla na veřejnost s myšlenkami, jež spis ve mně vyvolal.

Prosím tedy o Vaše mínění, nebude-li Vám to nepříjemnou úlohou. Adressa moje zní:

Brésil — Via Lisbonne
Miloslava Pavlíková
per adresse Mrs Leite e Co.
20 rua Municipal — Rio de Janeiro."

Tento dopis, jejž obdržel právě před rokem, Bohuš nyní znovu pročetl, vzpomínaje zvláštního dojmu, jaký v něm tehda vyvolala úvaha Slávina o Micheletově knize.

Bylo to tak podivné, byl tenkrát duševně neuklidněn — ještě víc neuklidněn, než dnes, v krisi životní, stál jakoby na zříceninách minulosti, tápaje po nové stezce života. A tu, hle, bytost neznámá, dívka či žena, vyšla mu v ústrety na tuto novou stezku, potkala se s ním na ní. Vybočila také z všednosti. Prolomila hráz, svírající její družky v uzounký okruh běžné zvyklosti, vydala se do Ameriky a sní o tom, čím je život žen a čím by měl být. Připadalo mu, když četl její úvahu, v níž mluvila o povznesení žen a sebepoznání ženy, jakoby mu kdosi přes moře podával ruku, aby snáz vybředl z kolejí života povrchního a aby definitivně přijal život, jejž odhalil za zevní formou světa: život vyšší a pouze prozřevším zrakům srozumitelný. Byl vděčen té neznámé.

Probíraje se pak nyní celou, během roku vyvinuvší se korespondencí, oživil v sobě i řadu jiných krásných nálad, milých, důvěrných i povznesených okamžiků. Tu vzpomněl, jak buď on, buď ona nadhodili thema a časovou otázku, již v příštím dopise ochotně zodpovídali, tu opět jak vyvolala vzpouru jeho zásad a názorů neb i citelně jak zasáhla samolibost jeho povahy. Ale každý nový dopis znamenal přiblížení se o malý krok onomu pojmu žití, jehož právě hledal.

Oči Bohušovy při těchto vzpomínkách s láskou přelétaly dopisy Sláviny, čerpaly z nich novou sílu, ale i blaho, zahřívající srdce.

„V dalších stránkách Vašeho dopisu," četl v jednom z těchto listů, „shledávám se dvakráte s týmž náhledem o štěstí. ‚A pak, slečno', píšete, ‚nečekejte zvláštního štěstí od života — alespoň výslovně ho nehledejte!'

Já také jsem náhledu, že mimo sebe člověk nesmí hledat štěstí — v zevnějších okolnostech, neboť štěstí vychází vždy z člověka samého a pak se opět k němu vrací. Ale Vy, ač mluvíte, jakoby bez štěstí mohl se člověk vůbec obejíti, přece po něm jistě toužíte jako každý smrtelník. To je to!"

V jiném dopise utkvěl u slov: „Vidíte, pane doktore, žena bývá také statečným stvořením. Byl to výlet! Na tři roky do Brasilie! Ale odhodlala jsem se a vytrvám. Četl-li jste o Brasilii, tedy víte, jaký to zde suchopar duševní. Portugalsky již mluvím dosti obstojně, ač o portugalskou gramatiku se právě valně nepokouším. Zde v kruhu rodinném a se svými svěřenkami mluvím francouzsky — tato řeč stala se mně nyní druhou mateřštinou. Jak dlouho tomu, co jsem neslyšela českého slova! Jinak je zde život příjemný, víc fysicky příjemný. Zima vůbec žádná — zdejší zimní období, to asi naše jaro. Právě prožívám zde zimu po druhé, plný rok tomu, co dělí mne moře od domova.

Žádáte mne, abych Vám také něco vypsala ze zdejšího svého pobytu a hlavně pobytu v přírodě. Jak jsem Vám již dřív, zdá se mi, sdělila, žili jsme po příjezdu z Evropy delší dobu na fazendě viscondessy de Ubá a teprve po vánočních svátcích přesídlili jsme do Petropole. Toto město je pravým pozemským rájem, ale i tu život je celkem jednotvárný, den ze dne takřka stejný. Jinak ovšem, jakmile se vydáváme na cesty, ať již do Ria, kam drahou máme pouze tři hodiny, ať na některou fazendu. Tu všecko obrací se na ruby. Plno chvatu, ruchu, chystání, skládání, obstarávání, často je to hodně zúmyslné vyrušení z obvyklé lhostejnosti a monotonie. Tuším vždy z předcházejících poznámek uzrávání takového úmyslu v paní Ribeirové. Jednoho dne pojednou rozhodne: ‚Musíme zas trochu z místa, potřebujeme změny.' A počne udílet rozkazy, píše dopisy, objednává diligence, ohlašuje příjezd na některou ze svých fazend nebo nejčastěji na fazendu viscondessy, žádá připravení pokojů, odeslání osedlaných koňů na stanici, učení ustává, skládáme knihy, a jako když vítr se otočí, ocitáme se pojednou ve vlaku a daleko z Petropole. A po nějakém čase klidného, jednotvárně pohodlného žití na venkově zase náhlý obrat. Vše, co vábilo z Petropole, vábí opět zpět. Zase následují dopisy, rozkazy, objednávání, loučení, a často vymýšlí se i zajímavá a třebas i méně pohodlná cesta, jen aby byla rozmanitost. Tak se to vystřídalo několikrát za ten rok, co meškám v Brasilii, a to je tak celkem můj vnější život. A příroda? — Tu je těžko popisovat. Je veliká — ale to je malé slovo, je nádherná — — a to je všední slovo, je kouzelná — — a také je to jen slovo. A vzduch? Je možno vylíčit zvláštní jeho svěžest? Je možno jen přibližně naznačit tu sytou vůni, kterou je prosycen, kterou vše zde vydechuje? Vidíte, nevím, mám-li se odhodlat, přírodu zdejší Vám popisovat a vyličovat. Pokusím se sice, ale bude to jen slabý, mdlý stín té skutečné krásy, v níž žiji."

Tu Bohuš obrátil několik stran, načež dál zachytil zběžnou zmínku z mládí Slávina a jinde posudek o knihách, které jí zasílal, i o knihách, které ona se svými poznámkami na okrajích zasílala jemu. „Mám ráda knihy," psala. „Minuty života prchají, a nikdy se nevracejí. I ta, kdy toto píšu, zachází beznadějně v proud věčnosti. Ale do knih jakoby se vléval a v nich v nepomíjející moře rostl i život již uprchlý, v nich slyšíte tlukot srdcí, jež ve skutečnosti dávno bíti přestala, tam ozývají se slova a myšlenky z hlubin daleké minulosti. Knihy — toť ta pravá nesmrtelnost lidí."

Tak Bohuš četl a četl, celou duší hroužil se v dopisy, a dlouhá doba uplynula, než rozžehl líh na samovaru. Při veselém kypění vody vzpomínal na Slávu. Dívaje se do modravého plamene, vykouzloval si obrysy neznámé mu tváře. Byl jako básník, navštívený výtvory své fantasie.

A to vše bylo příčinou, že příliš pozdě myšlenky jeho vrátily se k oněm okamžikům, jež z večera prožil s Václavem. Před očima mihl se mu obraz ozářeného žofínského sálu, představil si vzrušenou a opojenou Miladu ve víru tanečním.

V.

Příštího dne po jedné hodině, dokončiv obvyklou práci v úřadě, ubíral se Bohuš na oběd do Celetné ulice, kde umluvil si schůzku s Václavovou rodinou.

V známém restaurantu, do něhož vstoupil, při stolech seděli hosté, pojídajíce a hlučně hovoříce. Lžíce a příbory cinkaly, sklepníci ve fracích pobíhali s talíři a mísami, z nichž se kouřilo, a vůně jídel rozlévala se klenutými místnostmi. Z kovových kamen sálalo příjemné teplo, a kdo již obědval, dobře mu bylo v této atmosféře, v níž nebylo potuchy o třeskuté zimě, vnikající do kostí pospíchajících chodců na ulicích.

Bohuš rozhlédl se prvou místností, prošel do druhé a tu v rohu kolem kulatého stolu nalezl Václava s rodinou. Byli již zabráni do jídla, přivítali Bohuše, z něhož čišela zima, s omluvou, že nevyčkávali jeho příchodu. Za zády Bohušovými hned objevil se sklepník, a než ještě odložil zimník, byl mu podáván jídelní lístek s dotazem, čeho si přeje. Objednal zatím polévku, usedl, nahlédl zběžně do lístku, pak vytasil se s otázkou:

„Jak tedy po plese? Jak se vám včera dařilo?“ Pohledem přelétl bratra, jeho ženu, a nejdéle spočinul zrak jeho na Miladě. Tato seděla zde usměvavá jako jasné sluníčko, plavé vlasy majíc do věnce ovinuty kolem hlavy. Živě, čiperně ohlížela se kolem sebe, sledovala každého přicházejícího i odcházejícího hosta a na otázku Bohušovu jen ukázala bílé zuby a s posou nadšení pronesla:

„Výtečně jsem se bavila, strýčku!“

I vyprávěli mu. Milada prý velmi mnoho tančila, velmi dobře všeho užila. „Měla tam také několik našich známých pánů,“ sdělovala Olga, „kteří zde studují na universitě. Byli stále kolem nás, až ke kočáru nás doprovodili, když jsme odjížděli.“

„To jest, musíš rozumět, Bohuši,“ vmísil se Václav, jenž nezdál se být v nejlepší náladě, „k vůli těm našim ‚pánům‘ jsme se vypravili na ples až do Prahy.“

„Ó, vždyť Miladka se také bavila s jinými pány,“ rychle přerušila Václava Olga. „Jenže nikdo z nich se jí mnoho nezamlouval.“

„Miladě zamlouvá se pan Kučera, Novák et cetera,“ prudce pronesl Václav. „Zkrátka, hoši, s kterými může se vytančit dost doma v besedě.“

Bohuš se usmál. „Je to pravda?“ otázal se, vesele dívaje se na Miladu, která pohodila hlavou, také se usmívajíc. Pak dodával:

„Ale to jen mluví pro Miladu, lépe tak, že v takovém plese nic jiného nehledá než zábavu.“

„Taáák,“ rozhorleně odvětil Václav, „a to ty myslíš, že my pro zábavu budeme jezdit do Prahy na plesy?“

„Vždyť Milada je ještě mladá dívka, Václave!“ vážně pronesl Bohuš.

„Mladá dívka,“ ujala se slova Olga, „to ano, Bohuši. Ale musíš uvážit, že, jsou-li v rodině děvčata dvě, je vždycky na čase s tou prvou pospíšit.“

Bohuš pokrčil rameny.

„Jenže to jsou všechna ta děvčata stejná,“ pokračovala Olga s vážným pohledem na Miladu. „Nepomýšlejí, že věk ubíhá. Ovšem, co za tu dobu,“ dodávala laskavěji, „užijí, to také každá má, v manželství toho mnoho neužije.“

„Nu, a kdo tedy Miladu vlastně kazí?“ zvolal Václav, vzpřimuje se na židli a drže nůž a vidličku v rozpjatých rukou. „Tu to slyšíš, Bohuši, na vlastní uši: Na jedné straně do dvacíti let je rozhodná doba, na druhé straně má se užívat.“

„Ale, tatínku,“ ozvala se konečně sama Milada, „vždyť jsem mohla být ještě ráda, že jsem se shledala na Žofíně se známými. Třeba bych byla vůbec ani netančila, tolik dam kolem sedělo.“

Tu Václav poněkud slevil se své rozhorlenosti, a vyšlo vlastně na jevo, že ani jemu ani Olze ples valně se nelíbil. Prý obrovská tlačenice, a není-li dívka již předem spolehlivě známa jako dcera zámožné rodiny, nemá nijakých zvláštních zbožňovatelů.

„Vůbec jsem se divil,“ ujal se nyní slova Bohuš, „že jste sem Miladu do všeho uvedli. Má-li se vdát, vždyť její okamžik také se dostaví.“

„Ale, Bohuši, u nás, na takovém malém hnízdě?“ namítla živě Olga. „Jaký pak tam je výběr pro děvčata? Zde nezbývá nic jiného, než skutečně se ohlížet.“

Všichni zmlkli. Bohušovi sklepník právě naléval polévku, i utajil myšlenku, kterou měl na rtech. Václav krájel skopový hřbet a potřásal hlavou. Když sklepník odešel, pronesl:

„Bohuši, do toho se mi nepleť! Těmhle věcem ty prostě nerozumíš. Až se oženíš a budeš mít jednou dcery, pak si spolu promluvíme, pak uvidíš sám, jaké jsou otcovské starosti. A půjde ti nejen o to, abys děvčata zaopatřil, ale i o to, jak je zaopatříš. Máš lidi, kteří dají dceru nejraději státnímu úředníku. Kombinují: státní úředník má své fixum, má pensi, žena má pensi, a berou-li se úroky z věna, dává to dohromady dobré živobytí. Jiným státní úředník je malá veličina, chtějí mít továrníka nebo obchodníka. Ale vrazíš věno do obchodu nebo do továrny, dostaví se nezdar — — a bác, je z toho bída, děvče po případě vrátí se ti s rodinou na krk. Proto se ožeň, měj dcery — — a potom si povíme, co a jak.“

Bohuš vyslechl klidně tento dlouhý výklad, ale na ko
hlavou, řekl:

„Ne, přec nemohu s tebou souhlasit. Znám rodiny, kde mají více dcer než dvě, a přec tak nesmýšlejí. Víš, co já bych činil, kdybych —“

„Prosím tě . . . nu, nu . . . ty . . .“

„Vychoval bych Miladu tak, aby mohla samostatně a užitečně stát ve světě.“

„Ale když, Bohuši,“ rychle vskočila do řeči Olga, „pro ženu nejlépe je v domácnosti. Za nic bych nechtěla, aby naše děvčata se nevdala. Taková stará panna je za obtíž sobě i jiným.“

„Ale nemusí být,“ děl Bohuš, „má-li nějaké povolání, které je jí životním cílem. Při tom vždy ještě může se vdát, nalezne-li muže, kterého by mohla mít ráda, a který by měl rád i ji.“

„Viš, Bohuši,“ pronesl nyní Václav, kysele se usmívaje, „podobné věci hezky se mluví, a mluvívají je obyčejně lidé, života neznalí. Mně — mně však, to ti upřímně povídám, taková nějaká moderní, emancipovaná ženská by byla opravdovým postrachem. Ne, děvče jen ať hezky umí vařit, aby muž byl spokojen a nemusil se zlobit, sedne-li k obědu, pak trochu šít každá aby uměla a vést domácnost, to úplně stačí. Chce-li, ať si i zaklimpruje na piano, však to ostatně brzy každou omrzí, při dětech nemá na to ani času. Tu Olga ti poví.“

Nyní zase Bohuš jaksi do sebe se usmíval a hlavou pokyvoval, jakoby si myslil: „Jen pokračuj, Václave, toto všechno mně je již známo, to jsou tak ty obvyklé důvody, které jsem slyšel již nesčíslněkrát.“ Na konec však přec vážně zadíval se na bratra, a kolem jeho úst objevil se trpký rys. Bylo mu nevolno nad Miladou, která seděla, všemu naslouchajíc, bylo mu trapno nad tou drahou její, kterou přesně viděl vymezenu slovy Václavovými. Mimoděk vzpomněl na list, jejž včera obdržel, bylo to tak něco daleko vyššího, až teplý pocit nadšení zahřál jej v nitru. Po chvilce mlčení pronesl s rozhodností:

„Myslím, že nikdy neškodilo by ženě, již k vůli dětem, když by byla vzdělána a měla rozhled po světě. Já alespoň, kdybych pomýšlel na manželství, jen s takovou dívkou bych dovedl sloučit svůj život, která by skutečně měla větší cíle než vaření a podobné. Právě včera obdržel jsem dopis až z Brasilie od Češky, která je tam učitelkou v rodině, a jejíž snahy nesou se dál než k pouhému vedení domácnosti. Taková žena má pak všestranné zájmy, rozumí životu, a není pouhou loutkou v rukou mužových.“

„Vždyť já to stále říkám,“ vybuchl pojednou v dobrácký smích Václav, „že ty naposled uvázneš v poutech takové nějaké moderní amazonky.“

VI.

Po obědě Olga s Miladou odešly opatřit na Příkopy nákupy. V restaurantu zůstal Václav samoten s Bohušem.

Hosté většinou již se vytratili, šum hlasů značně stichl. Sklepníci, nemajíce nyní na kvap, postávali s ubrousky ve dveřích. V hostinských místnostech rozhostila se nálada odpolední siesty.

Václav zakouřil si doutník, pil třetí plzeňskou. Tváře se mu rozehřívaly, oči nabývaly lesku.

„A co, prosím tě,“ náhle se otázal, „říkáš naší politice?“

Bohuš pokrčil rameny.

„Tolik různých směrů a názorů,“ doplňoval Václav, „samá strana a partaj, takhle to nepřivedeme nikdy k ničemu.“

„K čemu to máme přivést?“ pronesl Bohuš s upřeným pohledem na Václava.

„Co . . . co . . .? Podívej, kam to přivedli Maďaři, tu máme nejlepší příklad, jak se dá něčeho dosáhnout.“

„My,“ pronesl Bohuš, „přivedli jsme to jen jednou k něčemu: za Husa, za českých bratří.“

Pojednou Václav laskavě zadíval se na Bohuše, položil ruku na jeho loket, důvěrně promluvil:

„Poslyš, ty Bohuši, řekni mně do opravdy, co jsi si to vzal do hlavy za zvláštní názory. To je úplně nesmyslné, co ty teď děláš."

„Já co dělám?" pronesl Bohuš s údivem. „Co vlastně dělám?"

„Dřív," ujal se mírně karatelsky slova Václav, „píval jsi s gustem jako já, teď sedíš tu při jedné plzeňské málem dvě hodiny. Jindy býval jsi svěží, veselý hoch, měl jsi chuť do světa, do života, dalo se s tebou pohovořit — teď jakoby ti v mozku vrtal červ. Pst... sklepníku, vezměte tu sklenici a dejte sem čerstvou!" volal, ukazuje na Bohušovu sklenici.

„Pak zůstane nedopita," odvětil rozhodně Bohuš.

„Nu... nu... nu! Víš, kam by to takhle s tebou vedlo? Na tvém místě, Bohuši, chodil bych do společností, do divadla, do koncertů, plným douškem užíval bych všeho, čeho se užít dá, a jak se to v Praze užít dá, žil bych na celé noze, ale ne jako ty nyní. Čeho neužiješ dnes, toho později nedohoníš. Či snad jsi nespokojen s úřadem? Vzdej se tedy úřadu a jdi k advokacii, ta beztak víc vynáší."

„Takové rady mi udílíš, Václave? Jsem-li nespokojen, tedy hlavně jen proto, že jsem kdysi částečně svému životu také dal za podklad podobné zásady. Avšak nechme toho, prosím tě."

„Tedy toho nechme! Ale sedíme tu tak pěkně pospolu, o pivo nestojíš, co, abychom si vypili láhev vína, stejně tak hned zase se neshledáme?" I vzal Václav do ruky lístek, rozvažoval, jaký druh objednat. „Víš, Bohuši, dáme si rýnské, abychom věděli, jak je to, když Němci dostanou se do nadšení."

Za chvíli naléval Václav do dvou kalíšků. Chopil se svého, ťukl do Bohušova. „Nu, Bohuši, pusť z hlavy ty všelidské ideály a takové věci, vždyť v tom všem je celá halda frásí. A konečně, člověk může mít ideály, mám je také, ale při tom přece nikdo nesmí zapomínat na sebe. Vezmeš-li to ze základu, tedy shledáš, že každého velkého muže vedl také i jeho osobní prospěch. Někde jsem dokonce četl, že i Kristus podstoupil smrt z egoismu, a Hus že šel na hranici, poněvadž ho sililo vědomí, že jméno jeho bude povždy ctěno ve vlasti, že celý národ bude v něm vidět svého mučenníka. Takové obětování se bylo mu jen příjemným."

„Tedy ty vůbec neuznáváš nijakých vyšších zájmů?" vážně pronesl Bohuš.

„Nu — jsou vyšší zájmy, jakby nebyly, ale konec konců, i když činíš něco pro věc celku, jsi vždycky přec jen člověkem, a nezapomínáš nikdy na sebe. Podívej, proč pak každý se dere na veřejnost, do služeb obce, národa — za poslance, než aby také i pro sebe něco z toho ulovil?"

„Ano, Václave. Ale ty posuzuješ jen dle vnějšku, dle toho, jak lidé obvykle na povrch se jeví. A tu vidíš ovšem všude zištnost, hrabivost a boj nejhorších pudů. Ale věř, že i mnozí z těch, kdož tonou takto v nízkosti, znají okamžiky, kdy jejich egoistickým vnějškem proniká lepší, vnitřní člověk. Mají takové okamžiky i zapřisáhlí odpůrcové idealismu i ti, kdo vůbec nevidí v lidech a v životě nic než tíhu a tmu země, než hrubý nános. Je člověk za člověkem a život za životem, a lituji

těch, kdo nechtí zřít a neznají. I ty máš v sobě onu lepší bytost, je škoda, že se proti ní bráníš. Mluvit tak o Husovi, o Kristu, je přímo hříšné. A opak —? To není idealisování života a lidí, ale to je vnitřní, skrytá pravda — to je to věčné v člověku, a byť za celý život se projevilo jen v jediném okamžiku. S egoismem není tu nijakého spojení."

Václav potřásal hlavou, se zálibou patřil na Bohuše.

„Filosofuj, filosofuj!" řekl. Bojím se však, že při té své filosofii dvojnásob pak budeš trpět v životě."

„Neboj se! Ani utrpení není na škodu. A možná, že částečně máš ty pravdu — jeť život hodně smutný. Ale rád a tisíckrát raději hledám všude to lepší a také raději to lepší všude nalézám."

Za těchto slov objevila se ve dveřích Olga s Miladou. Byly ožehnuty mrazem, červené, svěží. Nechtěly ani sednout, obě připomínaly, že již bude na čase, odebrat se do hotelu a z hotelu na dráhu.

„A nám je zde tak dobře!" vřele pronášel Václav, lituje, že byli vyrušeni.

Za chvilku platil. Sklepník pomohl mu do kožichu, i vyšli všichni na ulici. Z Václava sálalo rozjaření. Zima marně šlehala do jeho rozehřátých lící. Ujav Bohuše pod paždím, laskavě, srdečně pronesl:

„Víš, Bohuši, nesmíš brát všechno za bernou minci, co jsem ti řekl. Mám tě rád, vidím tě jako malého Benjamina našeho — již tenkrát jsem tě měl rád. Ale chovám o tebe starost. Vždyť i tvému zdraví škodí takové všelijaké skrupule, hloubání a vážné myšlenky, musil jsem ti trochu domluvit. Chtěl bych tě zas jednou vidět veselého, jarého, jako jsi býval a jak máš být."

VII.

Bohuš doprovodil rodinu Václavovu do hotelu i z hotelu na nádraží. Tam srdečně se rozloučil. Václav při rozchodu opětoval rady, zároveň však znovu se omlouval. „Bohuši, proto všechny ty levity, poněvadž chovám o tebe skutečné obavy."

Milada zavěsila se Bohušovi na krk, vtiskla mu polibek na ústa, ještě z vozu volala:

„Vzpomínej na nás, strýčku!"

„A brzy nás něčím překvap!" významně dodávala Olga, kynouc rukou u okna.

Bohuš vracel se z nádraží. Hlásilo se v něm bratrství, a přec zároveň viděl, že s Václavem nemohou si rozumět a že nebudou si rozumět. Ale bratrská jeho náklonnost omlouvala, odsuzovala jen směr života. Ba, Bohuš dokonce ptal se nitra svého, nekřivdil-li bratrovi, nezarmoutil-li ho příkrým slovem on, mladší věkem a povinný jistou šetrností k staršímu. Šel, upíraje zrak do země. Dnes neměli proň smyslu lidé, spěchající kolem, ty krámy, v nichž se prodávalo, ty tramwaye, jež tu jezdily.

Najednou však jej zamrazilo. „Nebuď soudcem jinému, buď soudcem sobě!" pravil si důtklivě. „To všechno, co jsi slyšel od Václava, choval

jsi alespoň částečně sám také dřív ve své duši — Václav přidržel jen zrcadlo, abys mohl nahlédnout, jaký býval směr i tvého života."

Níž sklonil hlavu, do země jakoby ji chtěl zabořit. „A proč?" vynořila se otázka. „Proč byl i tvůj život pokažen? Co pak je skutečně svět takový, co pak opravdu třeba, aby každý ubíral se cestou, jak ji vytkl Václav? Co pak od mládí nám kdo ukazoval svět v této podobě a tak nás učil žít?"

Zmizely domy kolem, lidé, ruch Prahy, a Bohuš v duchu uviděl kostelní ulici svého rodného městečka. Po levé straně škola se zahradou, dál děkanství a oprýskané průčelí chrámu sv. Václava s košatými lipami před vchodem. Stranou stará zvonice s hnízdícími kavkami pod střechou, pak kovárna, ještě dvě, tři stavení, a tu na vyvýšeném náspu stojí domek s bílým štítem. Révové loubí tvoří chodbu kolem oken, obrácených do zahrady, a Bohuš ubírá se nyní v myšlenkách tímto loubím, vstupuje síní do světnice a tam u okna spatřuje v prostém, venkovském oděvu svou matku, nakloněnou nad šitím a trávící při lehké práci svůj odpolední odpočinek. Odpočinek je zasloužen, neboť matka vstala před pátou hodinou ranní a úmorně pracovala při řemesle otcově. Bohuš usedá za stůl na dřevěnou pohovku, je vlastně doma, v světnici milé teplo, staré hodiny u stropu cvakají. Matka šije, Bohuš má před sebou na stole řadu knih, z nichž se učí, je ticho kolem, matka občas vřelý, starostlivý pohled upírá ke stolu, kde on sedí — — a teď náhle do světnice zaléhá vážný, hluboký hlas zvonu. Jsou tři hodiny, je páteční odpoledne. Matka pro sebe se modlí. Když zvon doznívá, Bohuš praví si v duchu:

„Již naposled slyším ten zvon, co takto zde sedím. Za týden budu mít po třetím rigorosu, jsem u cíle."

Jak často tato vzpomínka, volající pět let v minulost, nalehla již na Bohuše! Slovo „u cíle" mimo jiné znamenalo: „Tvůj život nebude životem tvých rodičů. Nebudeš žít v skrovném venkovském domku, přesídlíš záhy trvale do Prahy, a krutost a tíha tělesné práce i životních starostí nebude tě nikdy mučit jako bytosti, které tě daly světu."

„Měl jsem v této podobě svůj příští život přijímat?" ptal se nyní Bohuš, ubíraje se hlučnými ulicemi, na nichž se počínalo šeřit. „Miloval-li jsem svou matku, mohl jsem s takovou myšlenkou klidně tehda pohlédnout do jejích očí, plných lásky? Byl jsem duchem pokažen, a, třeba jsem choval při všem různé ideály, mé plány vlastně byly samolibé, a ke všemu zaplatil jsem již tenkrát světu bídnou, mrzkou daň obětováním své mravnosti. Propadnout do země bych se musil, kdyby mne tehda matka byla vzala za ruku s otázkou, abych jí po pravdě odhalil své žití. ‚Nejsem to já,' byl bych musil říci, jenž před dávnými léty stál u kropenky, visící nade dveřmi, a jemuž omočenými prsty tatínek i vy, maminko, činili jste kříž na čele při prvém kroku do světa. Tenkrát ubíral jsem se na studie hodný a krásný, tatínek vroucími slovy představoval mi dvojí cestu životem: jednu cestu Josefa egyptského, který odolal všem pokušením, který trpěl a byl oslaven, a druhou cestu, cestu lži a hříchu bratrů Josefových. Tenkrát, pamatuji se, tatínek kladl mi na srdce, abych vždy šel rovně před Bohem, jako Abel, jehož

oběť byla Bohu milá, abych žil pilně, svědomitě, pracovitě, poctivě, abych se nikdy nedopustil ničeho, pro co bych musil zakrýt svou tvář, jako kdysi ukrýval Kain. Ale nedodržel jsem. Často již byl bych musil zastírat rukama svůj obličej, a že jsem nezakrýval, stalo se jen proto, poněvadž všechno dobré a krásné ve mně otupělo a zhynulo. Úplně vyhasla ve mně myšlenka, že Bůh vidí všude a všechny skutky mé, úplně vyhasla ve mně myšlenka, že nemám práva před tvář matčinu a otcovu, jsem-li obtížen hříchem, že nemám práva na jejich lásku. Jak bylo to všechno možno? Proč nikdy se mi neosvítilo v hlavě, že pohled můj musí být nejistý, že jen tehda zasluhuji políbení drahých úst . . . Při této myšlence vše mohlo být jinaké, celý život jiný!"

Bohuš z hluboka vzdechl. Přicházel právě na nábřeží. Zde vál svěží vítr. Zahleděl se na řeku. Byla zamrzlá, u Kampy lámali dělníci led a nakládali na vozy. Viděl řadu vozů, táhnoucích se po protějším nábřeží, pozoroval čilý ruch na Vltavě. Myšlenky se rozptylovaly, v duši uhosťoval se klid. Až za okamžik si pravil:

„Tvých rad, bratře, přijmout nemohu. Vždyť zavedly by mne jen hloub, a tam já nechci. Zde nezbývá nic jiného, než vrátit se k oněm starým pojmům dobra, čestnosti a kázně životní, jak nás jim učili doma. Odhazovat požitky, nemyslit vždy především na sebe, hledět být bližním k dobru, být pravdomluvným, žít mravně a čestně, abys každému mohl dát nahlédnout do své knihy života. Můj účet beztak je pokažený a poskvrněný. Nechci ho obtížit novými položkami, ale snažit se, abych jej měl čistý a vyplacený, až jednou nadejde doba, kdy z ruky jej odevzdám."

A maně připadla mu slova známých veršů:

„Jednej tak v tom světě všude,
bys, až budeš umírati,
a vše vůkol plakat bude,
ty se mohl usmívati."

Tu oči Bohušovy se vyjasnily, od řeky přenesly se k obloze, jakoby chtěly s nebesy spečetit slib, jejž šeptem projadřovala ústa. Slunce rudé stálo nad Petřínem, poslední jeho paprsky padaly na řeku. Obloha nad hlavou byla modrá a hluboká. (Pokračování.)

JOS. MATĚJKA:

Mrtvý bod.

— — — v mrtvém bodě není energie sto uvésti v nový pohyb. Zde působí jen setrvačnost — — —

Z Fysiky.

I.

Ve spleti visutých trapezů zmítalo se několik těl mužských a ženských v přiléhavých tricotech pleťové barvy, a za fanfar, vyšlehujících z vášnivé melodie cirkového valčíku, rozvíjel carroussel v krocích vysoké školy poslední evoluce, třpytě se jako had v prudkém elektrickém jasu, zbarveném v historicky-fantaskních úborech krasojezdkyň a tisíckrát odraženém jich falešnými diamanty a uměle rozšířenými zřítelnicemi.

Měl by býti básníkem . . . napadlo Pavla, aniž věděl, proč; bezpochyby z přemíry dojmů.

„Ženská je přece jen zpropadená dekorace,“ přerušil kdosi na druhém konci stolu Pavlovu myšlenku a švihnul palcem tlusté bílé ruky do vzduchu linii ženského těla od boku dolů — — —

Vše jakoby plovalo v parách lihu. Jen úsečné anglické výkřiky akrobatů protínaly těžký vzduch, fanfáry křídlovek a chechtot šašků. Oči, omámené beztoho míhavým obrazem, viděly všechno nepřirozeně.

I ta ruka zdála se Pavlovi nepřirozeně velikou, ohromnou, že mohla by kreslit na samu oblohu základní motiv té zpropadené dekorace.

Ano, měl by býti básníkem, připadla Pavlovi dřívější myšlenka, ale už jen reflexí paměti, slova ta už byla mrtva, a proto Pavel, unaven vším tím, vyšel, dříve než dokončena byla bláznivá jakási pantomima, ven do noci. Byla to jedna z těch letních nocí, které lnou k nervům, podivuhodných nocí červencových, kdy cítíme vůni růží, kvetoucích třeba za horami, nocí, kdy každý ret je pochodní, a každé tělo požárem, nocí, kdy spí jenom starci . . .

Linie ulic jakoby se rozechvěla v měkkých, hedvábných vlnách, svítilny jakoby tančily v pitvorných stínech, ale svěží vítr od Dunaje zase všechno srovnal.

Pavel byl teď nesmírně rozveselen, ale tak tiše, klidně.

„Sestro, sestřičko . . .“ zašeptal, jakoby noci, jakoby vzpomínce, jakoby všemu kolem.

Švihal vesele holí, a náhle políbil rozpustile děvče, jež vystoupilo ze stínu a dívalo se pak udiveně za ním.

„Diví se maličká,“ smál se, stíraje se rtů stopy laciného pudru, „a takový polibek nedostala, co je na světě. Anděl by nemohl líbat čistěji . . .“

Dal se skoro do běhu se sevřenými pěstmi, v jedné svíraje hůl jako šavli a švihaje do vzduchu, jakoby bojoval s nějakým stínem.

Ano, cítil se tak svěžím a silným dnes, silou Rolanda v ruce . . . celý svět by rozťal svým mečem, silou Atlanta v šíji: celý svět . . . ano, tak by to udělal; vzepřel by se on, obr, patou o některé ze slunci a strhnul by zemi z její dráhy a mrštil by jí do vesmíru mezi hvězdy . . . letěla by prudce, narážejíc s jedné na druhou. Byly by to ohromné zvuky, naplňující celý prostor milliony ech — — strhovala by tyto hvězdy s sebou . . . strašlivá hudba, oheň, vír, chaos!

Také by musil mít ženu, on obr, napadlo ho přirozenou associací myšlenek, ženu s ňadry, která by se tyčila jako pár ledovců, politých západem či východem slunce; tak na vrcholcích zrůžovělých . . .

A v bocích měla by stajenu sílu země, jako v očích záhadnou hloubku moří . . . zrcadlících ohromné řetězy hvězd . . . Oh, měl by být básníkem.

Doma však spadlo s něho vše. Procitl mezi úzkými stěnami ze svého kosmického snu.

Bavil se chvíli tím, že kopal do všeho, co mu přišlo v cestu. Pak sedl na stůl a klátil nohama dle neodbytného taktu cirkového valčíku, přesedl na pohovku a, vystřídav znenáhla všecky kusy svého nábytku, stanul rozmrzele.

Byla to chvíle jakéhosi přepjetí nervů, jež ho tak zhusta přepadalo.

Bude zase bezsenná noc, znal to ze zkušenosti, a proto vyplenil přihrádky psacího stolu a začal prohlížet.

Nejdříve medaillonek se svazečkem vlasů. Přivoněl k němu jakoby nasuggerovati si chtěl vůni, které neměly, nebo která již dávno z nich vyvanula.

Suggesce zdařila se bezpochyby:

Budeme spolu sami dva . . . snil, sami dva. Bude slyšet srdce jak bije, a dech jak tají se v hrdle.

Odhoď, milenko, šat!

Však hle: tak bledá, tak smutná . . . oh, sen, můj sen, neprchej, ó, neprchej. Pavel probudil se pádem s lenošky.

„Pozoruji, že hloupnu,“ zabručel a, shrnuv všechny své reliquie na jednu hromadu, procházel se po pokoji.

Zastavil se před podobiznou svého otce v generálské uniformě. Obličej dosti banální působil v hořejší části dojmem jakoby náhlého rozhodnutí, jež v dolejší zrovna tak náhle se lámalo a rozptylovalo. Podobizna byla upevněna na trumeau, a proto napadlo Pavla srovnávati. Ano, skoro táž hlava, útvar lebky, nos trochu pravidelnější a brada Napoleona . . . hahaha, Napoleona u Waterloo!

Přece však pocit jakési nezvyklé tísně vyvolala v něm tato shoda fysiognomie. Připadalo mu, jakoby narazil na nová pouta, která ho svírají, a jichž dosud neznal. Ano, on může být jen variací dávno už odbyté historie . . .

To ho rozesmutnilo.

Vytáhl ze zásuvky novou podobiznu. Zpěvačka v úloze Carmen. Skoupil před dvěma roky v Miláně celý náklad, jejž zničil až na tento exemplář. Náklad tento byl vydán u příležitosti úmrtí jeho matky.

Věc není překvapující.

Starý generál se takto oženil. Vlašský oheň, který marně po mnoholetém manželství snažil se rozehřáti tuto kupu severní lhostejnosti, strávil se na konec sám v sobě. Generál, aby napravil nějak tuto hloupost, již dohromady sám nikdy nedovedl pochopiti, a jež vynesla mu mnoho nepříjemností, oženil se po druhé s opadávajícím květem jisté šlechtické větve. Tato okolnost vyhnala také Pavla z domova.

Pozoroval ještě chvíli postavu malé Vlašky. Pod lehkým nádechem jakési znavenosti zdála se číhati touha nějaká, hladová, neukojená . . .

Tragédie, která již jednou hřměla jeho krví, prochvěla jím dnes znovu, třeba jen jako vzdálený ještě, ale přece dosud bolestný otřes.

Za chvíli shledal, že nemohl nic horšího počít než takto se zabavit . . . minulostí, která dýchala naň jako otevřená hrobka.

Pavel vynikal zvláštní schopností ku hře fantasií; stačilo přivřít oči, a již mohl se přenésti do všech možných situací, míst a časů jako orientální kuřáci hypnotik.

Než fantasie krčila se dnes jako polekaný pták. Rozmrzelost jeho stoupala. Konečně padl jehô zrak na ozdobný stojan, v němž srovnány byly knihy v žlutých a šedých obálkách.

Nebylo jich mnoho, ale přece jejich počet přivedl Pavla v úžas, když jeho vychovatel, mladý, snaživý člověk, je kdysi srovnal. Nemohl pochopiti tuto enormní spoustu. Dnes však bylo jich mnoho již rozřezáno. Pavla zajímaly málokdy. Byly to většinou thésovité romány anglické, francouzské a německé, oblíbené v posledním desítiletí. Pavla nebylo sice možno podezřívat z přílišného myšlení, ale ty knihy je přímo vnucovaly. Myslil, jako myslí mnoho mladých lidí ze společnosti, ale hlava ho z toho nikdy nebolela. Měl svůj příjemný názor mladého muže, vychovaného v blahobytu, s trochou jemné melancholie . . . tak okouzlující, a trochou revolucionářství, strašícího ovšem jen některé přísné salony.

Čítal tedy z prostředka, z konce, jak ho právě napadlo. Fabule zpravidla nešla nad jeho fantasii, a jen tu a tam stilový obrat byl jako stvořen pro milostnou korrespondenci. Byl pokládán také za duchaplného v tomto ohledu.

V salonech hovoří se časem také zajímavě, a mladý muž, i ten nejhloupější, má své otázky bez odpovědí . . . četl proto a někdy dost horlivě.

Dnes chopil se tenkého svazku a, aniž se podíval na jméno autora a název (nebývalo to zrovna jeho zvykem) začal rozřezávat

prstem s vědomím, že podniká nejzbytečnější věc na světě. Ale znenáhla stoupal jeho zájem.

Byla to historie mladého muže, plná bídy mládí, kdy je příliš hustá krev a příliš pružné nervy; konec pak formulován byl požadavkem ženy: „— — touha po ženě je to, uvědomělá či nevědomá, jež mladého muže povznáší do nebes a smýká blátem.

Je to jediná tragédie mládí . . . ba života. Mladý člověk sní o královstvích, jichž koruny by mohl složiti k jejím nohám. Není pro něho zločinu dost bídného, jedná-li se o její úsměv — —“ zněly některé závěry knihy. Pavel se zamyslil trochu neobvykle dlouho.

Ten jeho život . . . hrst lásek, podobající se smutnému bouquettu uschlých růží, na jichž trnech jsou ještě patrny stopy vlastní krve . . . Trocha lásky, kterou podařilo se mu vymámiti ze života, ztrávila nadbytek jeho sil, a mnoho nenávisti zjasnilo jeho rozum.

Zjasnilo! Bylo to přirozeno; musilo to jednou prasknout.

Skutečně, dnes stojí zde unavený, vyprázdněný a zoufalý. Chvílemi se mu zdá, jakoby vrávoral, jakoby tonul v bezlesklých, mrtvých vodách.

„Eh, hlouposti!“ zahání neodbytnou myšlenku, „žena? Ale která?“ Je to Armanda, jejíž oddanost stoupala s počtem let, tato lilie nalomená, jak o ní řekl jizlivý lajtnant Waubau . . . hahaha! Či Lucy Paulinová, rusovláska z dvorního divadla, jež dovedla se přejísti jako mladé dobytče. Verš Waubauův . . . hahaha, ten chlap dovede být sprostým! Anebo obrovská Lona, bláznivá, tajná známost Pavlova, která s ním zacházela jako s pinčlem?

Anebo ženy z korsa, v kočárech a po chodníku?

Ne, ne!

Ostatně, napadlo ho, rozčiluje se docela zbytečně. K vůli nějaké plačtivé historii.

V kruhu jeho známých, mladých to hýřilů, stávalo se časem, a zvláště při chvílích zvířecího až řádění v uzavřených místnostech restaurantů, že přepadaly je najednou různé pochybnosti o sobě samých. Padlo to na ně vždy náhle, jako strach, jako zodpovědnost důstojnosti člověka.

Waubau, kterého jen trpěli mezi sebou, bojíce se jeho zlého jazyka, jediný neztratil humor, označuje všechny spisovatele a mudrce jako lidi s malými mozky a velikými břichy. A Waubau tomu tak trochu rozuměl, on, jehož rodiče, pozorujíce zavčas extravagantní hochovy vlohy, vybočující z mezí slušného snažení, zavřeli do vojenské akademie. A tento hoch, píšící básně, nebyl nechápavým ani pro tuto cestu, kterou, dík své zlomyslnosti, dovedl dosti schůdně si upraviti.

Ale tvrzení jeho neupokojovalo vždycky. Stávalo se, že vtipy přece váhaly na rtech, a tísnící zamlklost vyháněla domů.

Tak ani dnes Pavla neuklidnilo. U něho bylo vše zrovna tak. Vysvětluje si teď všechny ty chvíle prázdnoty, ty chvíle, kdy mu připadalo, jakoby lesklý, potutelný had otáčel se stále v prudších a prudších kruzích okolo jeho srdce.

A co, ostatně, dosud získal? Může dnes jíti k někomu, položiti mu ruku na rameno a říci bez reservy: „Příteli!“ Může jíti k ženě, políbiti ji na čelo a říci bez vedlejší myšlenky:

„Hleď, odcházím s myšlenkami na tebe a vrátím se zase co nejdřív!"

Oh, zvláště toto. Žena, ten živý oblak, plný svěžesti, který obestře hlavu časem tolik unavenou, jehož modrý stín tak vlídně pohladí duši. Oblak plný blahodárné rosy, se stajenou silou, vybíjející se do našich smyslů, aby je obrodila.

Žena, která by byla jedině jeho tajemstvím, od věčnosti jedině jemu zjeveným, jehož kouzlo zapadlo by s ním do hrobu.

Jako myšlenka, kterou by jedině on mohl vtěliti ve slovo.

Je tato žena na světě?

Pavel bál se teď svoji myšlenku vyslovit, i myslit na to.

Byla tu ještě Heda . . . avšak ne, ne . . . na tu bylo těžko myslit, aspoň takto myslit. To byl ideál . . . ano, beze smíchu, ideál, jehož se Pavel bál, a s nímž bylo mu možno setkati se nanejvýš v myšlenkách.

Taková vzdálená, studená krása, jako světlo majáku na osamělé výspě, ztracené v mlhách, ve tmě . . .

Kdo by si to byl pomyslil, tehdy, kdy Heda byla jen hloupým děvčetem, hloupým právě tak pro první lásku. A teď zbyla ona jediná ze všech těch ideálů, kterých dosáhl, a kterými byl rozčarován.

Přirozený zákon!

Ale co dělat, myslí si tento velký hoch, jehož energie vzpírala se beznadějně jako slabé veslo proti mocnému, bezohlednému proudu, který ho unášel.

Dobrodružství s Hedou! Jak jen se mohlo stát, že není u ní, tam, kde bylo jediné jeho místo? Že ona ho měla ráda, ví teď jistě. Cítí to silou paměti, silou pozdějších zklamání. Náhle vyšlehla v něm myšlenka . . . vlastní lidem tonoucím. Okamžiky mládí vracejí se v jistých hranicích života . . . všechny pocity, umrtvené a sfalešnělé pozdějším životem, vybuchují s plnou intensitou, a touhy tehdy neukojené rozbolestňují naši žádost a, je-li příliš pozdě, naši lítost — — —

Ano, Heda se vdala, nešťastně prý, slyšel, a teď, po pěti letech, je vdovou. Svobodna tedy . . . což, aby . . . rozhodnutí v něm rychle uzrávalo: musí tomu být jednou konec, opustí toto všechno a půjde za ní. Za ní — třeba až na konec světa! Hle, teprve teď vidí, čím byla ona pro něho . . . sestrou, ženou, bůh ví, čím . . . krev z jeho krve . . . Eva.

Také to tak musilo být, muž její musil umřít. Milenci osudem určení, kdyby stokrát se rozešli, vrátí se jednou a vrátí se naposled (četl kdesi tuto duchaplnost).

A nepřijme-li ho, zapomněla-li naň? Pavel zasmál se za chvíli této myšlence. Hm, má už přece trochu kultury, nemiloval nadarmo různé ty Lucy a Lony; v salonech pak také podařilo se mu přijít na mnohý tric, působící neodolatelně. Hezké to právě nebude, zarazil ho vkus, diktovaný citem. Ale což, to ona mu odpustí, až pozná jeho svatý úmysl. Poví jí také upřímně všechno.

Bez trochu intriky neobešlo se dosud nic . . . masky jsou citu nutny jako houslistovi housle. Je vždy potřebí hry . . .

Celá rodina je teď v Karlových Varech. Paní Nellová ho vždy ráda viděla, a starý pan Nell choval se k němu trochu suše . . . nemohl se od jisté doby zbýti zaujatosti vůči mladým lidem . . . ale přece velice zdvořile, nejvíce pro vysoké postavení jeho otce. To bylo celkem lhostejno, pojede jen a jenom k Hedě.

Pavel byl celý rozrušen rozhodnutím, jehož velkolepost ho unášela. Snil o lodi s pestrými, třepotnými vlajkami, o růžových plachtách vysoko vydutých v plném jasu. Musí se trochu rozptýlit, aby mohl ustanovit podrobnosti a pak . . . oslavit tento slavný vjezd do nového světa.

Pavel odešel do klubu. Dříve ještě, pro všechnu jistotu, poručil sluhovi, aby spořádal zavazadla.

II.

Jak mu všechno připadalo mdlým, co včera plnilo ho nadšením. Takovým způsobem končilo u Pavla zpravidla vše. Dnes teprve pocítil sílu zvyku, sílu vztahů ke všemu, co ho obklopovalo. Měl snad jen tak beze všeho opustit ženy, které teprve teď se mu zdály nanejvýš půvabnými, a u nichž okamžitě jiný vyplní jeho místo? To dovedlo zlobit!

Pavel byl průměr z jiných, a zvláště v tomto ohledu. Kdo je nad tento průměr, najde Pavla ve většině lidí společnosti, jejíž výchově dík, možno takto okamžitě se dohadnouti všech jeho činů, ba i myšlenek. Jsou ženy s instinktem dosti jemným pro to, a ty Pavla přijímají. Ne snad, že by vynikaly nad něho, ale proto, že pro převahu mají vždy jemný smysl. Pavel nedělá starostí, nejméně už skandálů, a to je při takovýchto poměrech zrovna neocenitelno. Proto mohl se také zde ledačím pochlubit.

Avšak Pavla lze nahraditi jinými Pavly. To cítí sám, že jeho láska nemá tajemné moci ohně, který by vyžehl na čele těch žen nevyhladitelné znamení, že on nezakleje ženu do sféry svých citů a myšlenek, ba, že často byl nucen, jako kov, který se sám dříve roztaví, téci po stopách, jemně, ale pevně vyrytých jinými muži. Ano, ty ženy ho opustí, vzpomínajíce, některé, jenom jeho vždy plné tobolky.

A což přátelé?

Waubau, básník-lajtnant, jehož jediným ideálem bylo svésti jeptišku. Potocki s podlízavostí zbohatlého žida ze Zadní Haliče. Smidt, jehož zastal jednou, jak ve svém bytě surově týral jakousi holčici.

Jan, pocházející z dobré české šlechtické rodiny, báječně nábožný a smyslný jako Faun; k tomuto lnul Pavel nejvíc, dík jeho jemnosti a zvláštní eleganci, ale také, dík jemu, stal se Pavel o polovičku zkaženějším. Du Maine, zchudlý Marseillan, přidělený k francouzskému vyslanectvu, který nestal se zločincem jen proto, že dosud neměl příležitosti. A jiní a jiní, kteří se Pavlovi zdáli teď čackými a roztomilými.

Odejde, a jakoby jakživ nebyl mezi nimi.

A což Vídeň, ta veselá, rozkošná Vídeň, která dovede milovat se stanoviska německé aesthetiky, tato karrikatura Paříže, město od včerejška

a bez budoucnosti, ale za to plné zcela žhavé přítomnosti, kde se hřeší tak lehce, jako na divadle.

Má snad jeti za Hedou do Čech, do nejisté budoucnosti? Bolely ho již všechny ty příští věci; bude to ohromný krok, docela z dosavadních kolejí. A kdyby to všechno dobře dopadlo, jak těžká bude tato cesta přechodem — —

Vyrušily ho zvuky kladiva. Sluha vedle skládal už jeho věci. Podobná fakta, sama o sobě nicotná, mají vliv časem na největší naše rozhodnutí, a pro Pavla znamenalo to už nezbytnost. Snažil se jen, zdůvodniti svůj krok vnucením se do přiměřené nálady.

Ano, půjde za svým snem. Uteče z toho života, který ho vlastně mučil, v kterém se topil, který, čím více od něho žádá, tím méně mu vrací.

Pojede za někým, komu řekne svůj stesk... pojede za svým snem.

Podařilo se mu roznítit svoji touhu, jíž brzo bylo jako dýmu z požáru. Najednou cítil se tak šťasten touto touhou, která zdála se mu zlatým mostem, po němž přejde z nejistoty života ku štěstí.

Na druhém břehu stojí ona s rozpjatou náručí, veselá, smějící se.

„Tak dlouho jsem tě čekala," řekne „a hle, tys přece přišel."

Pavel opojoval se tímto umělým zanícením — — — —

Byl to divný poměr těch dvou. Pavel, trochu omezený, se všemi příznaky dobrého muže, trochu snílek, počestný, staromodní jako děti vysoké bourgeoisie a Heda, plachá, hluboce něžná a brzo zase divoká malá královna, dcera nobilitovaného statkáře, súčastňující se štvanic na koni v otcových lesích.

Pavel vyplnil jeden z prvních snů jejích. Elegance, jemná pleť a trochu mladické zkaženosti imponovalo jejím krátkým sukýnkám.

Bylo to naivní, prosté, a přece Pavlovi dodnes se zdá, že to byl jediný moment jeho života, kdy se setkal se svým osudem, se svým štěstím. Děje se to, ostatně, jiným lidem také. Zdá se mu to už snad proto, že vzdálil se pak tohoto štěstí, jak mohl nejvíc. Styk jejich pokračoval. Pavel však brzo podléhal tomuto divokému temperamentu, který nedovedla krotit než jeho trochu vrozená a trochu dělaná blaseovanost. Milovali se, ale to jevilo se tu dosti podivně, skoro jen ve stálých potyčkách, které spolu měli. O samotě však Heda snila o Pavlovi, zlobíc se na jeho prkennost, a Pavel...? Ten bál se skoro jen na ni vzpomenout. Jeho úpravnost počestného hlupáka vzpírala se v něm všemi kořeny, a hrdost, tak často jí mučená, našeptávala mu, že jsou ještě jiné nežli tato. To trvalo několik let. Pavel měl ji rád, byla tolik hezká... to věděl již, jsa gymnasistou, ale pro mladého muže jeho let bylo by potřebí, aby také tak někdy viděl ji u svých nohou, on, malý caesar, aby se trochu obdivovala jeho způsobům, jeho eleganci, jeho úspěchům, čehož od Hedy žádat bylo nemyslitelno. Ba, dosud ani jediné slovo lásky nebylo vyměněno mezi nimi, a Pavel teprve po letech, která uplynula od jich rozloučení, poznal, co ztratil — —

Pavel byl zosobnění kletby: „Budiž k ničemu!" Trochu blahobyt, ale hlavně vtělená nerozhodnost byly toho příčinou. Nějaký čas, strávený, ve službách ministerstva, dal mu potřebnou, oblíbeností otce generála

ovšem zvýšenou kvalifikaci k diplomacii, a Pavel přidělen k pařížskému vyslanectví. Byla mu dána obvyklá příležitost k osvědčení se, která avšak dopadla poněkud problematicky. Bylo dokonce žádáno za vysvětlení tehdy. „— — stilisace jeho je naprosto naivní, a exterieur postrádá vší prestige potřebné u nás. V salonech našel by dosti sympathií, ale takových ‚dames du comptoir‘ dnešní diplomacie nepotřebuje. Odpusťte, ale před existencí konsula . . . a jiného by nebylo pro něho, je výhodnější místo v ministerstvu — —“ psal velvyslanec jeho otci. Tak Pavel dostal se v příkaznost, ovšem, jen otce, který ostatně jevil málo chutí, exponovati se pro syna po druhé. Smrt ženy a nový sňatek zaujaly ho konečně víc, a Pavel ponechán zatím se slušnou rentou osudu. Zbyteční lidé se vždycky na konec potřebují, usoudil generál, a Pavla jen mrzelo, že to bylo před plesem ve vyslanectví, kdy doufal pohlednout hlouběji do očí jakési Američance. Jinak poddal se docela tlaku, který tak či onak určoval dráhu jeho života.

III.

„Toto století? Směšno! Můžeme-li starověk nazvati činem, pro který stačily již v novověku jen ideje, co můžeme očekávat do budoucna . . .?“ durdil se elegantní stařec vysoké postavy, s krásnou hlavou proroka, podepíraje se nápadně o silnou hůl a prudce gestikuluje oproti malému, hubenému muži pokročilých, ale těžko určitelných let, s fysiognomií professora, upjatému v dlouhý, černý kabát.

Oba objevili se na bílé cestě mezi křovími rhododendronů, zfialovělými bohatými trsy květů.

„Ovšem, ale tolik uznáte, že čin, jako každá konsekvence, je zbytečný. Neboť, má-li člověk sílu či moc a vůli k provedení — —“ odpovídal suchým, pokojným hlasem druhý, ale, protože oba zašli, nebylo další již slyšet.

Pavel, sedící v altánu parku, přehlédl letmo a lhostejně oba, a teprve slova, jež pronesli, vzbudila jeho pozornost. Zprvu namáhal se také o tom přemýšleti, ale pozornost jeho, kolébající se jako libella na sítině, hledala přece jen vděčnější předmět, a marně pokoušejíc se udržeti rovnováhu, sřítila se ve snění.

„Oh, sny a zase sny . . . kde zůstává život? Dnes, za doby divadelních heroů . . .“ ostatní Pavlovi ušlo, neboť s překvapením poznal ve vysokém starci svého strýce. Než však vzpamatoval se ze svého překvapení, oba pánové se opětně vzdálili.

Eh, myslil si, je to tak lépe, zítra udělám návštěvu, budu mít dosti casu promysliti si ještě jednou co podnikám — —

Z oken vedlejšího starobylého domu ozval se zpěv. Dvojhlasý. Stříbrný hlas vznesl se jako vyhozená mince do výše a spadával zvolna dolů, jsa naposled druhým, jako zlatým podnosem zachycen, a oba tyto zvuky splývaly spolu na chvíli. Splývaly . . . zase, jako oni dva terrakottní delfíni v blízké fontáně by si hráli, kdyby je někdo živil. A jako přes tyto tryskaly paprsky a zářící kapky vody, tak i oba hlasy, ztápějící

se a znovu vynořující ze zádumčivých vln hudby, jejíž tóny občas vytrysklé, teskně a splývavě pršely přes ně.

Le temps s'en va, madame,
le temps non, mais nous s'en allons
là nous sommes étendus sous la laure,

zněla slova starodávné písně, evokující z duše pocity, uspalé staletími.

Na bílé cestě mezi keři stanula dáma v perlově šedé toilettě, hladíc zamyšleně pozdviženou elegantní hlavu ruského chrta.

Poslouchala bezpochyby zpěv, ale oči její bloudily jakoby za myšlenkami, jež nebyly odtud, jež nebyly snad dokonce ani z přítomnosti.

O čem může snít žena asi v jejích letech, která rozhodně má už veliký sen svého života za sebou? Je to pyšný hrad zrealisovaných snů, s jehož pavlánů, tisíckrát zulíbaných sluncem, s radostně vlajícími prapory se dívá se šťastným úsměvem na široký obzor, širý svět, který patří jí . . . daleko, kam jen oko dohlédne?

Či jsou to rozvaliny, na nichž stojí s vytřeštěnýma očima, kterým nedostává se už slz?

Byla to imposantní postava, jejíž půvab zvyšován byl delikátním tónem jednoduché toiletty. Ušlechtilá hlava nachylovala se jako květ lilie ve váse poprsí. Avšak ne do každé vásy možno dáti lilii. A tak i tato hlava tvořila přímý kontrast k tělu, tak bujně rozpučelému, jehož linie mluvily o jiném než tato hlava, kterou jakoby modelovaly bolest a smutek . . .

„Milostivá paní!"

Obrátila se trochu překvapeně, ale mdlý úsměv uhladil zase rysy v obličeji, které zneurčitěly, jakoby závoj přes ně přestřel.

„Pavel . . ." řekla prostě.

„Ano, týž — —" odpověděl a chvatně, jakoby osudem hnán, řekl, proč přichází.

„Ano, musím vám to říci . . . a to hned, zdá se mi, ano, vím rozhodně, že jiné chvíle bych nenašel a, našel-li bych, nepoužil. Nechci přijít po druhé pozdě . . ."

„Řekl jste mi příliš mnoho," odpověděla váhavě „ach, nemohl byste chtít ani v nejlepším případě odpovědi. Avšak . . . hle, tam přichází moje dcera," přerušila náhle, a Pavlovi se zdálo, že víc na to nemyslí, zaujata jsouc úplně přicházejícími.

Byla to stará dáma, v níž Pavel ihned poznal paní Nellovou, vedoucí za ruku štíhlé děvčátko, jehož obličej zakrývala úplně veliká kytice květů.

Děvče, jakmile je shlédlo, vytrhlo se s výkřikem staré dámě a přiběhlo, všechno udýcháno.

„Dobré jitro, maman . . . hleď, přináším ti toto . . . sama jsem vybírala . . . jasmíny a růže, víš ty . . . ty čajové, které máš tak ráda . . ." zarazila se pak, všimnouc si Pavla.

„Ty dušičko moje . . ." řekla Heda, líbajíc ji na čelo, „moje dcera," představovala položertem Pavlovi.

Ten stál zde rozpačitě, tuše blížiti se paní Nellovou, a také proto, že nevěděl, co říci. Bože, jak se všichni změnili! A Viky jakoby mne ani neslyšela ... ta malá, zdá se, jakoby už ve své matce byla zakončena, přemítal hlubokomyslně, pozoruje to křehké tílko a obličej s těmiže již rysy, které Hedě vytvořil teprve osud. Paní Nellová blížila se zvolna a, poznávajíc bezpochyby Pavla, přivedla na rty jakýsi nucený úsměv.

Chvíle rozpaků, při níž nikdo nevěděl, co říci, snad proto, že bylo příliš mnoho myšlenek, vybavených tímto náhlým setkáním, příliš mnoho myšlenek smutných a bolestných ...

Pavel pozoroval paní Nellovou, tento majestát ženy, svržené s trůnu. Její postavu ohnula vina, strašnější tím, že nebylo možno najíti pro ni soudce, že nebylo lze určiti míru utrpení, jíž bylo by možno vykoupit se.

Byla to historie nevěry, obyčejná, a tím skandalosnější, čím naivnější. Nebylo tu ani vůle k činu, prosté poddání se jakési zlé chvíli... paní Nellová byla snad čistší po tom než před tím, ale tím hůře pro ni a pro celé okolí. Vina tato zbavila rysy její všeho kouzla, vnutíc jim jakýsi zamyšlený výraz, vzdálený všeho přítomného, výraz až skoro odpuzující apathie.

Vlasy husté a bujné vypadaly jako předčasně zbělelé, vyvolávajíce mrazivý dojem kol hlavy, kdysi tak půvabné.

Loučila se po několika frasích, odvádějíc s sebou malou vnučku. Heda dívala se dlouho za nimi. Obrátila se s pohnutím k Pavlovi.

„Roztomilá, že ... ale bojím se, bývá tak často nemocna."

Pavel odpovídal, a nevěděl, co.

„Ne, nemůžete na mně chtít odpovědi. Kdybyste věděl, co všechno od těch dob minulo! Věřte, byl čas, kdy jsem vás čekala ... oh, bože, s takovou jistotou! A míjely dny, a míjely noci ... každé s novým klamem a novou touhou. Konečně jste přišel ... odpustíte, řeknu-li, že jsem vás přestala čekat ... neměla jsem s čím," vyrazila náhle s povzdechem, „a myslím, že řekla jsem vám víc než dost. Byl to osud, nemělo to být ..."

Pavel se zachvěl. Vše se s ním zatočilo. Uvnitř jakoby cosi pukalo, jakoby zoufalý vzdor proti jakési zlé síle, unášející ho odtud. Chvíle vzepjetí všech citů, všech myšlenek.

„Nemýlil jsem se tedy," odpověděl po chvíli. „Co, bože můj, to jen bylo! Miloval jsem vás přece tolik. Ať se mnou dělo se cokoli... ve chvílích největší prázdnoty srdce i duše ... ve chvílích rozkoše ... vždy byl to váš obraz ... tak nějak teskně půvabný ... co neopouštěl moje smysly. A byly to vaše ruce, které se kladly na moje čelo, rozpálené tolikrát, bože ... tolikrát!" odmlčel se a po chvíli pokračoval, „— — ano, byl to jakýsi duševní sňatek, co mne k vám poutalo, ale bylo to také ... jak bych to řekl ... ano, byla to také přemíra lásky, co se kladlo mezi nás."

„Přemíra lásky," řekla přemýšlivě, „a přece se mi zdá, že to není to pravé slovo. Vím, že lásky není nikdy ani dost, aby mohla naplniti... dokonce snad překročiti hranice světa — — vím o jiném; byl to čas, kdy nerozuměli jsme sobě samým, abychom rozuměti mohli při našich

tolik stejných povahách jeden druhému. A teprve po letech, kdy utrpení naučilo nás znáti dna našich duší, blížíme se k sobě . . .“

„Blížíme se k sobě, řekla jste — —“

„Ano, abychom . . . abychom se zase rozešli,“ odvrátila hlavu.

Pavel vzhlédl zklamaně, a ona, instinktivně tušíc tento pohled, kvapně pokračovala:

„Abychom se rozešli, neboť není možno jinak pro všechnu bídu našeho posavadního života. Nechci dohadovat se vaší, ale znám svoji. Běda, kdybych se vám musila zpovídat, přes to, že byl jste to vy, který dříve přišel. Vrací se jen zklamaní, zničení z krajů, do kterých vyšli hledat své zaslíbené ráje — —“

Přišli, nepozorujíce toho ve svém vzrušení, až na vysokou stráň za městem, odkud ztrácel se pohled v dálkách, zfialovělých blížícím se večerem pozdního léta.

„Abychom se rozešli,“ opakovala zamyšleně, „každý v jinou stranu . . . se svým břemenem smutků a bolestí — —“

„K čemu to všechno? Hleďte, vždyť život je dosud před námi . . . a ty chvíle, co zbývají, lze nám zachytit jako . . . ano, jako tam ty hrozny pijí poslední sladkost slunce . . . a i pak budeme moci říci, že jsme žili, že jsme žili dosti,“ zachvátilo Pavla jakési dosud nepoznané nadšení, podobné onomu na smrt jdoucích, dobrodružné nadšení, kdy cítíme poslední kartu v rukou, „půjdeme teď jen po horách, budeme trhat květy, nečekajíce ani plodů, půjdeme skokem . . .“

„Je pozdě na dobrodružství . . . a moje odvaha je už zlomena . . . ne, ne . . . nechte mne odejít . . .“ řekla, a bylo znát násilí, s jakým nutila slova ta se rtů.

„Darujte mi aspoň chvíli,“ prosil Pavel žíznivě.

„Z popelu nevydechnete plamen . . . byla by to smutná hra . . . a slibte mi, že dnes, nebo zítra odtud odjedete. Mohlo by se stát . . . že . . . ne, ne, bylo by to smutné,“ třásl se jí hlas slzami „a vy to učiníte . . . pro naše štěstí . . . pro naši . . . mrtvou lásku. S bohem!“ a odbíhala odtud.

Pavel díval se zmámeně za ní. Obrátila se už rozhodněji a kynula. Pavlovi se zdálo, že musí rozběhnouti se za ní — — jakoby štěstí mu prchalo, sen, list ve větru — — bože, bože, a v očích pálí slzy. Vyplynou . . .

Zmizela.

„Je pozdě už,“ zahučel houstnoucí tmě a malátným krokem šel domů.

DR. J. V. PRÁŠEK:

Letní a podzimní sněmování českomoravské r. 1790.

III.

Toho, kdo probírá se ve formalně únavném suchopáru akt postulátních sněmů českých i moravských, potěšením upřímným naplňují léta 1790—1792, zvláště pokud se týče sněmu českého, neboť ze zpráv o jednání stavovských shromáždění těchto věje duch dotud neznámý, dbalý všech důležitostí zemských i v úzkém rámci stavovské instituce. Mnohá novota, jejíž blahodárné následky i dnes ještě pociťujeme, vzala tehdy přičiněním stavů původ svůj a politický takt a odborná znalost vynikajících sněmovníků českých té doby zasluhují i dnes uznání plnou měrou.

Nejrůznější otázky dotýkaly se až do počátku revolučních válek francouzských sněmů českého i moravského a také bývaly dle svého významu zodpovídány. Vznik prvé koaliční války s revoluční Francií učinil však nejprve na Moravě a později i v Čechách konec stavovskému parlamentarismu, jehož místo zaujala únavná burleska zvláštní uniformou obdařených stavů, složená z pravidla ze trojího stejně fádního jednání, ze zahajovací totiž schůze, v níž královští kommissaři v obvyklé slávě jsouce přijati, královské postuláty předkládali, ze druhé schůze, v níž v Čechách dle vota duchovního stavu, na Moravě pak po návrhu výboru zemského postuláty tyto bez věcného projednávání byly schváleny, a z formálné schůze závěrečné, kdež střídaly se nudné, byzantinskými frásemi prodchnuté řeči předsedy sněmovního i královských kommissařů, schválení postulátů ohlašující.

Sněm český i v této oáse Leopoldovské zachoval si před sněmem moravským přednost volnějšího jednání a vznešených ideí. Ano jednání sněmovní na Moravě nevybočuje nikde z obvyklých kolejí ryze stavovského shromáždění, repraesentoval se sněm český, r. 1790 počínajíc, jako skutečný parlament, který nevybojoval si toliko přiměřenější spůsoby jednání a nepředložil jediné návrh nového zřízení zemského, nýbrž ve všech směrech veřejného života dával na jevo intensivní péči a řešil otázky na dveře své doléhající spůsobem, jenž obdiv vzbuzuje. Mluvčí sněmu českého r. 1790 neměli sice liberálního nadšení politiků r. 1848, ale vynikali praktickým smyslem, vědomostmi, zkušenostmi a skutečnou snahou po pokroku.

Věnujmež především pozornost sněmování moravskému. 5 července 1790 zahájeno nové zasedání za hojného přihlašování se nových členů, nazejtří pak přijat návrh, aby žádáno bylo za přesídlení Ferdinandova i Teufenbašského konviktu do Brna, a aby řízení obou ústavů bylo svěřováno toliko osobě stavovské. Baron Roden jménem zatím-

ného výboru zemského navrhoval i žádost, aby olomoucké lyceum bylo do Brna přeneseno, ale přítomní zástupci olomoucké kapituly kanovníci baron Haugvic a baron Buol, ihned ohrazovali se se vším důrazem, dovozujíce, že jest arcibiskup povinen na náklady lycea 3000 zl. ročně přispívati. Sněm sice většinou schválil návrh výboru zemského, ale připustil, že mohou ony 3000 zl. býti obráceny na seminář diécésánní. Odtud otázka, má-li býti lyceum a od r. 1826 universita sídlem v Olomouci či v Brně, byla na pořadu sněmovního jednání až do r. 1848 a přispěla nejvíce ku zkáze university moravské. Olomouc dovolávala se historicky nabytého práva a měla oporu, jsouc sídlem métropolity zemského, Brno těžilo z přednosti, jíž nabylo jako sídlo zemských úřadů, šlechty i velikého průmyslu.

Již jednání obou prvních zasedání ukazuje, jaké ovzduší v moravském sněmu tehdejším se vznášelo. An sněm český obírá se zevrubně požadavky měst o místo a hlas, moravský sněm měl na péči jediné poměry obou královských kapitul proti úhrnu duchovního stavu. Jest pravda, že Josefinské rušení klášterů spůsobilo veliké mezery na lavicích praelátů, k nimž počítáni toliko arcibiskup olomoucký, biskup brněnský jakožto nástupce některejšího probošta brněnského, dva zástupci kapituly olomoucké a čtyři hodnostáři řádoví, preláti svatotomský, rajhradský, svatopolitský a novoříšský. Ostatní tři kapituly, z nichž brněnská zvána královskou — kroměřížská byla arcibiskupskou, mikulovská dietrichštejnskou — ve sněmu zastoupeny nebyly, kdežto olomoucká kapitula ku každému sedění dva plnomocné zástupce vysílala. V sedění dne 10 července 1790 předložena žádost brněnské kapituly, aby jí přiznány byly místo a hlas ve sněmě, ale tentokráte žádost odmítnuta s odůvodněním, že není sněm oprávněn o ní pojednávati, dokud není vydáno v té příčině rozhodnutí královské. Vyzvána tudíž kapitula, aby napřed králi prosbu svou předložila. Kapitula tak učinila a když došlo v zásadě svolení královské, objevila se žádost 19 ledna 1791 opět na pořadě jednání sněmovního. Kapitula žádala, aby zástupcům jejím vykázáno bylo místo ihned za zástupci kapituly olomoucké. Sněm v zásadě přivolil, ve příčině pořadí ale nerozhodl, nýbrž snesl se vyčkati, až podá praelátský stav své námitky. Věc doznala prodlení a teprve v sedění sněmu dne 22 června 1791 předčítáno bylo prohlášení praelátů svolujících, aby sice kapitule brněnské dostalo se ve sněmě místa a hlasu, však v pořadí za všemi tehdejšími praeláty. 4 srpna 1791 přivolil i císař k žádosti kapituly, načež v sedění sněmu dne 22 října 1791 poprvé byli přítomni zástupci brněnské kapituly, děkan baron Waldstätten a kanovník baron Tauber.

Ze stížností moravských uvádíme především věci náboženské. Náboženská tolerance a zrušení klášterů byly pokládány přes veškera opatření Josefa II za věci nezákonné a veřejnému pořádku škodné, pročež hned v sedění dne 12 července 1790 sněm jal se jimi obírati. Především přijato snesení, aby odstup od víry katolické v zájmu veřejného pokoje přísně byl trestán. Zemský výbor navrhoval vedle toho, aby neměli Židé ani občanství ani šlechtictví ani spůsobilosti k nabývání zemských statků, k čemuž sněm ve snesení svém připojil žádost,

aby vůbec dálo se povyšování do stavu šlechtického řidčeji, Židé aby z něho prostě byli vyloučeni, ti pak z nich, kteří již zemské statky drží — byly to po výtce statky zrušených klášterů komorou královskou prodané — aby byli do roka přidrženi k zemi se habilitovati. V hlavním spise stížností žádali stavové moravští, 1. aby dle možnosti omezena byla platnost tolerančního patentu, katolické církvi aby byla přednost panující církve zákonně zajistěna, aby katolickým duchovním nebylo bráněno lid poučovati ve příčině sekt různých, a aby nebyli katolíci nuceni míti s evangelíky společné hřbitovy. 2. Aby biskupům byl vrácen dozor nad všemi věcmi duchovními. 3. Aby zrušen byl generální seminář olomoucký a oběma biskupům ponecháno právo míti vlastní seminář, v němž by kleriky dle svého směru vychovávali; též měli míti biskupové právo ustanovovati představené seminární. Biskupům měla býti vrácena censura knih, hledících k náboženství nebo k mravouce, a ponecháno posuzovati theologické učebnice a katechismy. Arcibiskupu olomouckému mělo býti ponecháno právo ustanovovati professory theologie při lycei olomouckém. Zrušeny měly býti zákaz, že nesmějí biskupové konati veřejné pobožnosti a procesí bez svolení politických úřadů, a nařízení, že oběžníky biskupské mají se dodávati kněžstvu skrze politické úřady. Konsistořím měla býti vrácena soudní moc nad osobami duchovními, kázeň klášterní, rušením klášterů uvolněná, měla býti obnovena, klášterům zrušeným, jichž představení praeláti měli právo stavovské, měly býti navráceny zabrané statky a duchovní nadace aby navráceny byly svým účelům, statky pak náležející fondům nadačnímu, náboženskému nebo studijnímu aby nebyly ani prodávány ani dědičně pronajímány. Moravský náboženský fond měl býti svěřen správě stavů, přebytky pak neměly býti dávány cizím zemím, jako se dosud dělo, olomouckému arcibiskupu a jeho kapitule aby vrácena byla léna, r. 1787 náboženskému fondu přiřčená, důchody pak farářův a lokálních kaplanův aby byly zvýšeny.

Pokud se týče zřízení stavovského vůbec, žádal sněm, aby byl slyšán před vydáním každého zákona pro Moravu určeného a při každém požadavku vládním, aby cizinci, neznalí zemského zřízení a vedení často nekalými záměry vedlejšími, nemohli konati proti zemi škodlivé a nebezpečné záměry, aby obvyklé slavné obřady sněmovní byly obnoveny, a nejvyšším zemským úředníkům stavu panského i královským kommissařům sněmovním aby byly vzdávány slavné dřívější pocty; úřad zemského purkrabí měl býti rovněž obnoven, též někdejší pořádek sedadel a hlasů ve shromáždění sněmovním, soukromá mýta a výhradné právo nalévati nápoje i vařiti pivo aby vrchnostem opět byla vrácena, aby vrchnosti zbaveny byly povinnosti předkládati krajským úřadům k potvrzení smlouvy sjednané s poddanými o robotách a urbariálních úvazcích, a aby šlechtictví udělovalo se toliko osobám o stát zvláště zasloužilým.

O průběhu příslušného jednání neposkytují zápisy sněmovní světla dostatečného, tím obšírněji však zpravují o jednání ve příčině nastávajícího českého korunování a spojeného s ním holdování. V sedění 27 září 1790 předčítány dvě noty českého gubernia ze dne 22 srpna

a 16 září t. r. ve příčině zamýšlených slavností při převážení koruny české a klénotů korunních z Vídně do Prahy. Ježto měl se díti převoz po veliké silnici, jež z Vídně brala se ke Štokravě, Znojmu, Jihlavě a Kolínu, obrátilo se gubernium české i na moravské stavy ve příčině důstojné oslavy koruny české na půdě moravské. Moravští stavové sic usnesli se, že shledávají připravované v Čechách slavnosti zdůvodněnými, ale neviděli příčiny, aby na Moravě jakkoli ku koruně české inkorporované dála se oslava v týchž rozměrech, ježto prý jest Morava zemí na království českém nezávislou, majíc svého zemského hejtmana, svého ředitele sněmu, své zřízení zemské. Proto prý nemohou stavové moravští přistoupiti k žádosti guberniem českým vyslovené, aby stavové v krajích znojemském a jihlavském usedlí připojili se k deputaci českých stavů korunu doprovázející a spolu s nimi aby korunu i doprovázeli. Za to svolili, aby byla koruna na hranicích markrabství čestně přijata a doprovozena, za kterouž příčinou bude příslušným krajským hejtmanům přípravy učiniti. Výlohy měly býti hrazeny z fondu stavovského. V sedění 5 dubna 1791 přišlo na přetřes holdování. Zemský hejtman hrabě Ugarte byltě oznámil stavům, že dle ustanovení již schváleného budou holdovati stavové moravští při korunování v Praze. Oznámení to způsobilo neobyčejné vzrušení mezi stavy, kteří ihned žádali, aby proti jednostrannému prý sdělení českého gubernia byla učiněna moravským guberniem představka. Spolu snesl se sněm o prosbě k císaři, aby příslušný obřadní pořádek ustanoven byl zvláštním ad hoc královským rozhodnutím, ještě před odchodem moravské deputace holdovací. Věc byla projednávána ještě v sedění sněmu dne 3 května 1791. Tehdy stavové namítali, že prý dle zvyku holdovali králi vždy na Moravě, posledně Ferdinandu II r. 1628, načež prý za panovníků následujících bývali k holdování voláni do Vídně, kdežto při korunování Karla VI a Marie Terezie korunou českou v Praze bývali přítomni deputanti jejich pouze jako hosté (!), ale nikdy prý při korunovační slavnosti neholdovali. Zvláště úzkostlivě dbali toho, aby při slavném vjezdu královu do Prahy tvořili deputanti moravských stavů zvláštní těleso, samostatné a na stavích českých nezávislé. Proto žádali, aby deputaci jejich vlastní a důstojné místo při slavném vjezdu královu bylo vykázáno, a brněnský biskup Lachenbauer žádal, aby směl účastniti se slavného vjezdu králova v šesterospřežním voze jako ostatní biskupové čeští. Ve formálnostech některých Leopold II těmto přáním vyhověl, ježto proti nim neměli námitek ani stavové čeští, ale v hlavní věci, v otázce holdovací, zůstalo při zvyklosti staleté a moravská deputace holdovala 4 září 1791 na hradě pražském ihned po stavích českých.

Také v otázce volby výboru zemského vyhověl Leopold II žádostem moravských stavů, což bylo tím přiměřenější, ježto v Čechách výbor zemský byť i jen v prozatímné své povaze restaurován byl již v březnu r. 1790. Dvorním dekretem ze dne 14 března 1791 svolil Leopold II, aby konána byla volba výboru zemského o témž počtu osob a s touž právomocí i v týchž poměrech, jako byl před zrušením svým r. 1783. Vedle nejvyšších úředníků zemských stavu panského skládal se stavovský výbor zemský nadále z osmi volených členů, po

dvou z každého stavu. Dle zvyku hlásili se ucházeči, z nichž ale císař vyloučil všechny státní úředníky, načež sněm volbou mezi nimi rozhodoval. Ale volba tato záhy zvrhla se v pouhou formalitu, neboť kromě stavu panského bylo v ostatních stavích pozorovati citelný nedostatek kandidátů, zejména praelátův a rytířů. S počátku XIX století musil dvůr dávati dispens od požadovaného průkazu tříleté návštěvy sněmu skrze ucházeče. Prvá volba konána 5 dubna 1791 a zvoleni byli z praelátů kanovník baron Haugvic a opat rajhradský, z pánů Petr hrabě Blümegen a baron Roden, z rytířů Pillersdorf a Hentschel, z měst magistrátní rada brněnský Pachner a unčovský Höchsmann. Zvolení oznámeni byli do Vídně k potvrzení, ale hrabě Blümegen a rytíř Pillersdorf nedošli potvrzení, jsouce státními úředníky. Poněvadž před r. 1783 omezení toho nebylo, odhodlal se sněm k předstávce proti císařskému rozhodnutí. Resignace nebyla tudíž přijata a deputace, složená z Krištofa hraběte Blümegena a Aloise hraběte Podstatského, vypravena do Vídně ku dvoru císařskému, ale výsledku kýženého se nedočinila.

K stížnostem dotud uvedeným přičinili stavové stížnosti do správy politické, do soudnictví a zvláštní stížnosti král. měst. Z pravidla stížnosti týkaly se omezení stavovských výsad a předností, brojíce proti reformám novodobým. Významno jest, že sněm moravský neměl slova proti odstrkávání jazyka českého v úřadě, ve škole, ba i v chrámu. Za to obraceli se rozhodně proti nové soustavě školské, jíž vytýkali směr naprosto pochybený a vinu zvráceného vychování i hrozící zkázy mravní. Jako v Čechách tak i na Moravě žádali stavové důtklivě, aby odstraněni byli neoblíbení a zbyteční krajští školní kommissaři, školství pak aby přispůsobeno bylo více potřebám obyvatelstva. Obecné školy na venkově měly dbáti potřeb lidu sedlského, v městech hlavní školy měly býti nahrazeny buď gymnasii buď školami, které by vychovávaly mládež k průmyslu, obchodu a živnostem řemeslným. Učitelé měli býti podřízeni na venkově vrchnostem a ve příčině náboženského vyučování duchovním správcům, školní plat měl býti zrušen, a na gymnasiích latinskému jazyku větší péče měla býti věnována. Z dalších požadavkův uvádíme prosbu, aby vrchnostem vráceno bylo právo poddané tělesně trestati a dle potřeby ze statku je vyhostiti. V soudnictví žádáno o osnovu zákona proti lichvě, zákona ve příčině opatření proti marnotratníkům, rozdílu mezi manželskými a nemanželskými dětmi v právu dědickém, aby omezen byl počet zemských advokátů, kteří prý s justiciáři jsou pravými pijavkami, krev lidu ssajícími, nebo nikdy prý nebylo tolik pří, jako tehdy, čehož dosvědčiti může appellační soud. Pozoruje prý se ihned, zahnízdil-li se v některé krajině advokát neb ustanoven-li u některé vrchnosti justiciář, nebo z obšťastněných těchto krajin přichází pravý roj rekursův a pří. Stavové žádali, aby nebyli povinni justiciářův ani ustanovovati ani platiti, nýbrž chtěli vykonávati soudnictví nad poddanými buď sami buď skrze své hospodářské úředníky nebo skrze právnicky vzdělané zástupce, byť by ani bytem na panství nebyli, nebo konečně skrze radu některého blízkého města, jíž by k soudním svým výkonům delegovali. Další stížnosti týkaly se nového soudního a konkursního řádu, pak ustanovování důstojníků za magistrátní rady a volby purkmistrů na čtyři léta.

Města sama speciálně žádala, aby stavové podporovali stížnosti jejich do voleb magistrátních radů skrze volební výbory se žádostí za obnovu dřívějšího spůsobu svobodných voleb, dále aby nebyla nucena voliti za své rady vysloužilé důstojníky vojenské, kteří jsou namnoze vetchého zdraví a k občanské správě nespůsobilí. Žehrali i měšťané do volnosti, jež byla živnostem propuštěna, ježto prý rovnost mezi živnostníky městskými a předměstskými je škodliva, neboť někde podměstí, jako zejména v Brně a Uh. Hradišti, byla poddána vrchnostem. Tu podměstský mistr, maje k živnosti své vyšší povolení, nastěhoval se do města a vrchnost místo jeho osadila jiným, čímž prý přibývá sice professionistův, ale ubývá výdělku. Do volnosti propuštěné řemeslnickým tovaryšům stesk vedouce, ukazovala města na společenské důsledky její. Ţení prý se před časem a trou bídu, následkem čehož v kruzích jejich hrozně řádí lichva, nařízeními císaře Josefa přípustná. Nesvědomití věřitelé žádají prý 10, 20, 30, ba až 50%. Žalováno i do nedostatečné správy v městech, ježto magistráty nejsou náležitým počtem spůsobilých úředníkův osazeny. V Brně magistrát že se skládá z purkmistra a devíti magistrátních radů proti dvanácti dřívějším, což vzhledem ku rozšířené agendě počet velice skrovný. Také pro Olomouc pokládán magistrát o purkmistru a šesti radách za nedostatečný. Již okolnost, že stav městský v celku i jednotlivě podával své stížnosti, které toliko ku snesením sněmovním byly připojeny, ukazuje zřetelně, že stavové vyšší na ně váhy nekladli. Než ani mezi jednotlivými stavy nebylo dohody, jakmile jednati se počalo o choulostivou otázku přednosti jednoho stavu před druhým. Páni a rytíři shodli se sice o žádosti, aby nebyla jurisdikce nad vyššími stavy přikazována zemským soudem nejbližším soudům městským, ale rytířský stav o sobě žaloval, že jest nejhůře stížen, ježto prý s ním slučovány bývají i osoby nově nobilitované, v městech bydlící a k městskému stavu příslušné, které prý za 600 zl. taxy téže přednosti nabývají jako rytíři za 3000 zl. Ano, rytířský stav do zvláštních svých stížností pojal i prosbu, aby dcery nobilitovaných měšťanů nebyly titulovány „slečnami“, což prý toliko rytířským dcerám přísluší.

Přijetím těchto stížných spisů byl politický úkol moravského sněmu vyčerpán. Další veškero jednání jeho unavuje suchopárností a formálným rázem svým. Z pravidla konány do roka tři schůze sněmovní: zahajující, hlasující a závěrečná. Ve všech těchto schůzích největší díl jednací doby pohltily bezduché formality. Zemský hejtman oznámil nejprve v zahajovací schůzi jména těch osob, které dožadovaly se přijetí mezi stavy, načež, nebylo-li proti žadatelům námětu, vypraveni dva členové sněmu, aby je uvedli, zemský hejtman pak uvedeným dle stavu a hodnosti místo vykázal. Po té oznámeno, kdož královskými kommissaři jmenováni, načež zvolena deputace po dvou členech z každého stavu, která se k nim odebrala a je za slavných obřadů k zemskému domu doprovodila. Shromáždění stavové vyšli královským kommissařům vstříc až před dům, oni pak ve sněmu předčítali královské postuláty. Tím ukončeno sedění zahajovací. V několika dnech následovalo sedění druhé, kdež postuláty prostě odhlasovány a vedle toho předčítány různé dvorní

dekrety o nobilitacích, o jmenování vyšších úředníkův, o zákonných nařízeních a p. Schválené postuláty s obšírným doprovozením stavovským předloženy králi, který je vzal na vědomí, a teprve když došla zpráva, že král je se snesením stavů spokojen, svolána — začasté až po roce — schůze závěrečná, v níž opět slavně byli přivedeni do sněmu královští kommissaři, přečtli královský reskript, jímž snesení sněmovnímu dostalo se nejvyššího schválení, a prohlásili, že postuláty nabyly platnosti zákonné.

Proti suchopárnému jednání sněmu moravského prospěšně v protivu se staví sněm český. Vylíčili jsme již snahu jeho po zmodernisování jednacího spůsobu a po úpravě zemské ústavy na základě právně-historického vývoje, avšak i s přihlížením k požadavkům doby, nyní pak zbývá podati obraz meritorního jednání, které překvapuje všestranností, hloubkou i politickým názorem, při čemž nebylo by spravedlivé vytýkati sněmovníkům v úzkoprsém stavovském ovzduší vychovaným, že tu a tam více, než bychom nyní očekávali, důraz kladli na zájmy ryze stavovské.

Ježto na prvém místě mezi každoročními postuláty královskými byl formální postulát náboženský, přející rozkvětu a péče katolickému náboženství, počínáme i my nejprve zprávou o projednávání věcí náboženských ve sněmu českém. Proti dřívějším zasedáním bylo jednání to pohnuté a mnohostranné, svědčí ale, že i do uzavřených vrstev stavovských mocně již pronikala potřeba náboženské tolerance. Bylať josefinská vláda u věcech náboženských pokročila tak daleko, že i otázky dosahu tak velikého, jako samostatná státní církev a zrušení coelibátu z moci panovnické, pokládány za část vládního programmu. Také nebylo po smrti Josefa II rozhodujících kruhů tajno, že mnohá ze stěžejných ustanovení císařových nebude již ani lze zvrátiti. Byl to zejména toleranční patent, jehož odstranění bylo holou nemožností, jakkoli nebyly upraveny jeho politické důsledky; proto v lůně stavův a zejména stavu duchovního vznikla snaha, aby další přestupy k církvím evangelickým byly zákonnou úpravou znemožněny aneb aspoň podstatně stíženy. Dále evangelíkům upírána důležitá veřejná práva, zejména inkolát a stavovství, pak přístup k veřejným úřadům, kterýchž důležitostí toleranční patent se nedotýkal. Vůbec připouštěli mluvčí stavu praelátského těm, kdož již evangelíky byli, toliko ta práva, jichž sousední evangelické státy Sasko a Prusko povolovaly katolickým svým menšinám. Z novot v katolickém církevnictví žádali praeláti nejdůrazněji, aby zrušen a dřívějšími biskupskými nahrazen byl generální seminář pražský, aby odstraněna byla instituce opatů kommendatariů (v Emausích, Teplé a Vyšším Brodě), aby obnovena byla biskupská práva ve příčině bohoslužby, a aby obnoveny byly alespoň ty kláštery, jichž představení, byvše praeláty, náleželi ke stavům zemským, pokud ovšem nebyly již statky jejich zprodány. Také žádáno za znovuposvěcení mnohých zrušených chrámův a za restituci porušených práv jednotlivých duchovenství i církevních ústavů, zejména probošta a kapituly pražské i vyšehradské. Žádosti ty měly oporu ve vyzvání Leopolda II ku všem biskupům, aby stížnosti a přání svá písemně předložili.

Odtud vysvětluje se postavení praelátů v tehdejším sněmu českém. Kapitulní děkan svatovítský, světící biskup Krieger a arcijáhen Michal Varlejch z Bubna byli z nejpřednějších mluvčí opposice stavovské, k nimž u věcech duchovenských družili se i velmistr křižovníků Suchánek a vyšehradský děkan Veselý. Suchánek byl vůbec zapřísáhlým nepřítelem opravného směru a všech jeho důsledků. I biskup litoměřický, Kindermann ze Schulštejna, pověstný germanisátor českých škol a své diécése, který vstoupil do sněmu teprve po svém vysvěcení 4 července 1790, zaujímal v důležitých otázkách stanovisko protivládní. Arcibiskup hrabě Přichovský, jemuž bylo nejtíže pocítiti směru josefinského, stál naproti tomu na straně nejvyššího purkrabí.

Dlužno vzpomenouti, že byl následkem josefinského rušení klášterů stav praelátů povážlivě zúžen. V seznamu sněmovníků zřídka jmenováno jest mezi přítomnými více než šest praelátův a sice vedle dvou nebo tří zástupců métropolitní kapituly strahovský opat Mayer, obratný diplomat, mezi stavy oblíbený ale především prospěchů svého kláštera dbalý, z kteréž příčiny nestavil se zřejmě proti úmyslům vládním, břevnovský opat Chmel a osecký opat Elbel. Z praelátů klášterů zrušených přítomen býval téměř každému sedění doksanský probošt Winkelburk, velmi často i chotěšovský probošt Novák a plasský opat Verner, řidčeji karlovský opat Paukner. Do sněmu byl uveden již za Josefa II budějovický biskup hrabě Schaffgotsche, jakkoli neměl zemských statků, proti čemuž v sedění dne 3 listopadu 1790 někteří stavové ústy hraběte Hartmanna z Klarštejna protestovali. Vláda si přála, aby na místo praelátů klášterů zrušených nastupovali rektor university a administrátor komorních statků jakožto zástupce statků náboženskému fondu přikázaných, a dovolávala se dvorního dekretu ze dne 11 ledna 1791, který ustanovoval, že rektoru university vídeňské náleží místo a hlas mezi praeláty sněmu dolnorakouského, z čehož vyvozovala i analogické právo rektora university pražské. Ale na sněmu českém tehdy nedošel ještě návrh vládní schválení, neboť ústy referenta výboru zemského, arcijáhna Varlejcha z Bubna, bylo prohlášeno, že vládní návrh, jsa schválen, mohl by v budoucnosti praejudikovati, a nad to že nevidí se stavům potřebou, aby rektor universitní do sněmu vstupoval, kteréž stanovisko sněm schválil.

Stav duchovní naproti názoru vládnímu stál na stanovisku, že dlužno porušenému právu dosti učiniti aktivováním praelátů klášterních. Odstraněním kommendovaných opatů přibyly tři hlasy, další pak zesílení očekáváno od obnovy zrušených klášterů s praeláty zemskými v čele. Jednání ve příčině té zahájeno v sedění sněmu českého dne 9 srpna 1790, když proboštové doksanský a chotěšovský s opatem plasským podali prosbu, aby prodej anebo pronájem příslušných klášterních statkův až do rozhodnutí králova ve příčině obnovy těchto klášterů byly zastaveny, k čemuž sněm přistoupil. V sedění dne 3 listopadu 1790 předložen byl příslušný návrh stížností zemským výborem se žádostí, aby z klášterů zrušených ty alespoň byly obnoveny, jichž budovy nebyly dotud buď k veřejným úkolům zadány buď zbořeny nebo rozděleny. Jmenovány byly výslovně z panenských klášterů svato-

jirský na hradě Pražském a karmelitský v Pohledě, bylo však zamýšleno žádati i obnovu královského kláštera doksanského. Ve příčině klášterů mužských vznikla ve sněmu rozprava, v níž uměnímilovný Frant. Ant. Novohradský hrabě z Kolovrat trpce žaloval do spousty velikolepého gothického dómu v Kladrubích. Sněm snesl se konečně, že v žádosti za obnovu lze míti zření toliko k těm klášterům, jichž náčelníci jakožto zemští preláti měli místo i hlas ve sněmu zemském.

Císař byl ochoten s počátku přání sněmu ve příčině obnovy některých klášterů vyhověti a již 27 listopadu 1790 předčítán v sedění sněmovním dvorský dekret ze dne 19 října, jímž po žádosti prelátů zrušených klášterů plaského, chotěšovského a doksanského zastaven pronájem statků klášterům těmto kdysi náležitých. Ve třech spisích stavovských stížností a proseb, které téhož dne byly ve sněmu schváleny, obsaženy byly tyto stesky duchovního stavu: 1. že byl za předešlého panování velice zmenšen počet hlasů prelátských, i žádáno proto, aby byla vynikající duchovenství opět obnovena a sice mužské kláštery v Plasích, Zlaté Koruně, Zbraslavi, Kladrubích, u sv. Mikuláše na Starém Městě Pražském, u sv. Jana pod Skalou a v Sázavě. 2. Že byly bez práva mnohé prebendy v obročí svém ztenčeny, a že jsou kollegiátní kapituly v dalším svém trvání ohroženy, čímž míněny jednak kapitula pražská, jíž odňata byla třináctá prebenda, zvaná Šporkovská, vnucen vrchní ředitel normálních škol za scholastika a důchod proboštův na 7000 zl. snížen, jednak kapitula vyšehradská, jejíž zrušení již bylo ohlášeno. 3. Aby obnoveny byly špitály, za předešlého panování zrušené.

Je významno a svědčí o osvícenosti většiny tehdejších stavů českých, že sněmem ani neschválili ani do spisů stížných nepojali stížnosti duchovního stavu do důsledků patentu tolerančního. Byloť působení osvětných idei již tak mocné, že nepřipouštělo, aby vylučován byl někdo pro odchylnost vyznání z obecného práva usedlického. O příslušných stížnostech duchovního stavu jednalo se v sedění sněmu dne 17 listopadu 1790. Návrhy výboru zemského shodovaly se v celku se stížnostmi prelátů, zejména prvý článek, kterýž měl býti spolu dle obvyklého způsobu prvým artikulem snesení sněmovního. Znění jeho bylo: „aby katolická církev po příkladu předků a zvláště Ferdinanda II byla chráněna". Ale pouhá tato vzpomínka na vítěze bělohorského vzbudila neočekávaný odpor mezi přítomnými sněmovníky, z nichž mnozí způsobem po r. 1620 v Čechách neslýchaným mínění své pronášeli. Hrabě Hartmann z Klarštejna prohlásil dokonce, že je nevhodno neblahé panování Ferdinanda II za vzor pokládati. Přijat byl tudíž článek toliko v obecném svém znění, za to však schválen požadavek duchovenstva, aby vykonávána byla censura theologických spisův úřady duchovními, a aby týmiž úřady byly zkoumány pravověrnost a mravy těch, kteří obráni býti mají za professory theologie v universitě.

Snesení toto neuspokojilo prelátův, a proto, když na počátku následujícího sedění dne 20 listopadu 1790 předčítán zápisník sedění předešlého, pohřešoval biskup Kindermann v prosbě o ochranu katolického náboženství poznámku, že nebyla učiněna náležitá opatření proti ubývání

příslušníků tohoto náboženství. Biskup ihned také označil, co mínil slovy svými: nežádal sice výslovného zrušení tolerančního patentu, nýbrž chtěl, aby navrhovány byly prostředky, jimiž by katolíkům přestupy k církvím evangelickým byly stěžovány. Byla to otázka váhy veliké, již vhodil do sněmu muž, pokládaný za přední nástroj josefinské soustavy ve škole i v církvi. Jsouc uzákoněna, byla by myšlenka tato v následcích svých spůsobila poměry na výsost neutěšené a omezila i osobní svobodu měrou nejpovážlivější. Nejvyšší purkrabí postřehl ihned veliký dosah její a prohlásil, že není místa k vyvolávání nové otázky, ano odepřel baronu Hennigrovi předčítati příslušný pamětní spis. Baron Henniger předčítal tudíž pouze stížnosti duchovenské do provádění patentu tolerančního, ale vyvolal i tím prudký odpor nejvyššího purkrabí, který vytýkal, že nesluší duchovnímu stavu navrhovati vypovídání jinověrců; katolické náboženství že má uznanou přednost veřejné bohoslužby a tolerující duch jeho že se má jeviti snášelivostí k vyznáním jiným. V debattě ukázala se veliká různost názorův i mezi členy duchovního stavu. Kdežto biskup Kindermann prohlašoval, že není ani proti Ferdinandu II ani proti Josefu II, pokládaje takto oba panovníky za protichůdce v náboženských zásadách, Ferdinanda II za typ krajní nesnášelivosti a Josefa II za repraesentanta plné tolerance, a žádal, aby bylo duchovnímu stavu udati se cestou střední sepsáním stížností svých, jal se arcijáhen Varlejch z Bubna vytýkati stavům nedůslednost, tázaje se, proč stavové, kteří pokládají všechna nařízení josefinská vůbec za porušení zřízení zemského, z celku těchto nařízení věci náboženské vylučují? Slova jeho účinkovala. Z řečí následujících řečníků bylatě zjevna snaha uskrovniti v některých kusích volnosti náboženské, tolerančním patentem propuštěné. Kníže z Lobkovic žádal, aby nekatolíci nebyli připouštěni ani do sněmu ani do úřadů. Na universitě že je sice jeden protestant — řečník mínil professora aesthetiky Meissnera — jehož však, až bude povýšen, bude lze nahraditi katolíkem. Velmistr křižovníků Suchánek dokládal, že vedle jediného protestanta jest v universitě ještě více kacířů, narážeje tím zřejmě na osvícence ve fakultách světských i na josefinisty ve sboru professorů theologie. Opatrněji prohlásil se hrabě Bouquoi. Nepronesl sice mínění svého v jednotlivostech, nebyl ale také proti stížnostem duchovním, chtěje patrně získati si podporu duchovního stavu v nastávajícím jednání o věcech politických. Proti přáním praelátů mluvili toliko řečníci dva: hrabě František Antonín Novohradský z Kolovrat pravil, že seznal jako praesident báňského a mincovního úřadu i užitečnost evangelikův i ustavičné spory mezi náboženskými stranami, a proto prohlašoval se pro rovnost náboženskou, dokládaje, že by ho jakékoliv omezení tolerance bolelo. Hrabě Lanjus mluvil zcela ve smyslu nejvyššího purkrabí, a za řeči jeho bylo slyšeti hlasité reptání z lavic praelátských. Snesení většiny bylo po smyslu přímluvy hraběte Bouquoi. Přání praelátů bylo sice schváleno, ale výboru zemskému uloženo, aby je přepracoval. Do sněmovních stížností, 27 listopadu 1790 schválených přijaty byly stížnosti praelátův: aby kláštery a opatství byly obnoveny, praeláti a opatové reaktivováni ve stavovské své hodnosti, zejména Plasy, Zlatá Koruna, Zbraslav, Kladruby, u sv. Mikuláše na Starém

Městě Pražském, u sv. Jana pod Skalou, Sázava, u sv. Jiří na hradě Pražském, Doksany, Chotěšov, aby prebendám vrácena byla jejich obročí a kapitulám další trvání bylo zabezpečeno, aby obnoveny byly špitály. Požadavky proti toleranci úplně odpadly.

Divnou náhodou pojaty byly do stížností duchovenských i důležitosti jazykové, patrně z té příčiny, že duchovní i hlas svůj proti soustavě školské pozdvihovali. V řečeném již stížném spise duchovenském obsaženy jsou také požadavky jazykové, které jsou prvým veřejným pokusem obrany práv jazyka českého na počátku nové doby dějin našich. Stavové, patrně na popud stavu duchovního, žádali tehdy především, aby znova zavedena byla do vyšších škol, gymnasií a fakult universitních, latina jazykem vyučovacím, a sice jakožto jazyk učených, který umožňuje duchovní společenství s národy jinými a učenými kruhy jejich. Bylo to nepokryté odsouzení němčiny, od r. 1774 v učení vyšším výlučně ovládlé, a to v době, když již Goetheova a Schillerova sláva naplňovala svět. Dále žádáno, aby obnoveny byly biskupské semináře a venkovská gymnasia v té míře, aby v každém kraji bylo alespoň jediné gymnasium, a výslovně žádáno, aby byl na gymnasiích, zvláště pražských, pěstován náležitou měrou jazyk český. Konečně obraceli se stavové se vším důrazem proti zamilované instituci tereziánsko-josefinských dob, německým školám normálním, a ukazovali na vady jejich didaktické i na poměry učitelův a kněží ke krajským školním kommissařům, na výsost ve všech súčastněných kruzích nenáviděným. Ve stížnostech svých prohlašoval sněm, že školství zřízením normálních škol pranic nezískalo, a že úřední činnost krajských školních kommisařů jeví se nejvíce po stránce byrokratické, zvláště stálým vyšetřováním učitelů, kdežto styky duchovenstva, pokud interessováno bylo vyučováním náboženství, a vrchností jakožto školních patronů s krajskými školními kommissaři že jsou velmi nepříjemné. Neoblíbenost těchto kommissařů ovšem i tím se vysvětluje, že náklad na úřad tento byl uvalen nařízením Josefa II na domestikální fond.

KAREL ČERVINKA:

Návrat.

(Dokončení.)

Horáček si nyní teprv
uvědomil, že jde domů,
lístek že si koupil domů,
na dráze, ač moh' si lístek
koupit směrem opačným,
že moh' jeti jinam, jinam,
třeba tam, kde neznají ho,
kde by mohl znovu začít,
— nyní teprv bylo jasno,
že se vrací domů, místo
aby jinam odjel — domů,
kde se nedá pranic ukrást,
nejvíc ještě u sedláka
slepice a husí trochu,
věci, které cikánům jen
přány buďtež — většího nic
nedá se tam provésti . . .

Domů, domů, kde se zrodil
v chlévě statku velikého
z matky služky, z táty, jenž se
nepřihlásil do matriky,
když měl platit, ošíval se, —
z matky, která náhodou jen
nerozmáčkla mu hned lebku,
překvapená čeledínem,
nemohla už zatajit — —
V pastoušce jej vychovali,
mezi dětmi obecními,
chudáky a žebráky, —
soud, jenž měl se o něho též
starat, ovšem nestaral se,

maličkého Horáčka
nechali tam volně růsti
v kupě jiných lidí chudých,
pásal husy, pral se s kluky,
rostl zvolna na zloděje,
a když dorostl, soud teprv
zase vzpomněl na Horáčka
zralého pro šibenici,
který neměl poručníka,
matku ztratil, — do Vídně šla
někam sloužit, ale odtud
nikdy už se nevrátila,
nadobro se ztratila . . .

Horáček šel tichou nocí,
jako ptáka jej to hnalo
k rodným krovům, toužil po nich,
třebas věděl, že zas brzy
musí jinam, — co by také
dělal tam, — teď musí hledět,
aby už se zaopatřil,
něčím větším nacpal kapsy,
za těch dlouhých osm roků
odškodnil se dostatečně,
nový život začal žít . . .

Konečně se zase ocit
na vrcholku, odkud bylo
vidět dolů do vsi, — a tam
blikalo jen trochu světel,
neboť bylo pozdě večer,
tkadlci jenom pracovali,
chtíce odvést do soboty
— ale byl už pátek — dílo,
aby byla na neděli
skýva chleba, sůl a tabák,
trochu dýmu, trochu jídla,
po tom jídle modrý dým.
V statcích světla zhasinala,
sedláci šli dříve spat,
dohrčely kolovraty,
dodráno už bylo peří,
noční klid už začal vlát.
Měsíc světlo procezoval
sosnami, z nichž prodíral se,
do údolu v šedá pole,
v prázdné louky, tmavé stavy,
na střechy a lomenice

tiše vyléval své světlo,
jiné, měkké, které všecko
objímalo trpělivě,
— po všedním dnu — tichá noc —

Horáček šel volně ke vsi,
do hospody zatočil se,
která dosud osvětlena
byla lampou bleskovkou,
sedláci tam hráli karty,
pocestní tam popíjeli,
vzduch byl vlhký, prosycený
kouřem z dýmek, směsí lidí
rozličného povolání,
rozličného zápachu.
Jak tam vešel, zprvu nikdo
nepovším' si, hostinský jen
k němu zašel, pozdravil jej,
zdvořile pak pivo přines',
několik slov pohovořil,
hráči sotva ohlédli se,
nepoznali Horáčka.

Horáček si used' v koutě,
veta bylo po smělosti,
byl to zase ostýchavý,
a všem známý Horáček,
plaše těkal po všech hostech,
očekávaje, že někdo
řekne náhle: „Vida lotra,
je tu zase, na pozoru
musíme se všickni mít!“ —
Horáček se tiskl v kout, jak
zajíc, kolem něhož lovci
s puškami jdou, a jenž v křoví
přitiskl se mezi hroudy,
aby psi si nepovšimli,
starostmi se tetelí.
Horáček se chvěl, že někdo
náhle k němu obrátí se,
rozkřikne se, zakleje,
policajta zavolají,
vsadí jej hned do šatlavy,
protože to musí býti,
protože to Horáček.
Ostýchavě srkal pivo,
kouřil doutník, ale s nikým
nepromluvil, neboť bál se,

že se hlasem prozradí,
už si v duchu umiňoval,
na půdě že ulehne si,
až se vyspí ohlédne se,
půjde zase pryč, tam kde ho
neznají, kde může žíti
nerušený okolím.

Z dýmek dále dým se valil,
karty na stůl jednotvárně
plácaly a hráči kleli,
hostinský se točil k hostům,
otevíral kohoutek
u výčepu, v pěnu foukal,
stáčel pivo do sklenic,
a zas něco napsal křídou
na pult žlutý a zas běžel
k hostu, který právě dopil,
na hodinách švarcvaldkách
utíkaly rafije . . .

— — — — — — — — —

Na seně pak uleh' v temnu,
zabalil se starou houní,
tetele se zimou. usnul,
ale dole stále hráli,
karty na stůl plácaly,
hostinský dál pivo točil,
bylo pozdě, pozdě k ránu,
kdy už hráči odkládali
karty, a kdy poslední
hostinský jim pivo přines' . . .
Sedlák Říha jak by procit,
ze sna, náhle vzpomenul si,
tam v tom koutě blízko dveří
před půlnocí na lavici,
že tam seděl Horáček.
Všiml si ho hned, jak přišel,
jediný jej ze všech poznal,
poněvadž byl zabrán v karty,
dále hrál — — až teprv nyní,
když už karty odložili,
v hlavě se mu rozbřesklo. —

Ani slovem nezmínil se,
že tu zase Horáček, že
navrátil se z kriminálu,
mlčky jenom pivo dopil,
zaplatil a vyšel ven,

kráčel těžce tichou nocí
po silnici s kopce dolů
a když došel k svému statku,
kohouti již kokrhali,
ale bylo ještě tma,
říjnová tma vlhká, ranní,
přeplněná mlhami,
jeho chůzi objímala,
a když dvířka otevíral,
Vořech zaštěk, utichl však
ihned zase, poznav pána,
jenž se domů navracel.
Říha vešel do světnice,
u kamen, kde na posteli
žena spala pod svrchnicí
jednotvárně oddychujíc,
škrtl sirkou, hned však zhas ji.
„Ženo, nespíš?“ zahovořil,
nesvléknuv se, pomalu
k její posteli se belhal,
usedl tam na pelesť.
„Nespím!“ žena ozvala se,
a už láva výčitek
lila se na holou hlavu
Říhovu, jenž mlčky seděl,
v temno hledě, na pelesti,
hlavu tiskl v žhavé dlaně,
jak by mozoly chtěl zarýt
v scvrklou kůži na spáncích,
a co žena láteřila,
zvolna smích svůj procezoval
řádkou zubů vyviklaných,
masem pysků stařeckých.
„Zlob se, nezlob, jaká pomoc!“
ostře náhle zasykal . . .
„chci ti, ženo, jenom říci,
že se zase domů vrátil
Horáček!“ . . . a zase zmlkl.
Švarcvaldky jen zněly se zdi,
hrdličky z tmy zajíkaly,
v koutě myš se ozývala,
s pece předla spící kočka.
„Osm roků, dlouhá řada,
ale chlap je jako žula,
je mu nejlíp, tam když sedí,
toho lotra nevyhojíš,
jaká pomoc, odseděl to,
a my sobě postavili

z gruntu nové stavení,
pojišťovna proplatila . . .“

Zase zmlkl, pousmál se,
ale jeho žena také
hluboce se odmlčela,
nadávky jí zbyly v hrdle,
rukou s čela utřela si
vyvstalý pot — — — a zas ruku
pod svrchnici schovávala,
blíže k tělu přitiskla ji,
jakoby se bála tmy.
— „Stodola jen zůstala nám,
čert ví věru, jak to bylo,
nepostačí na to člověk,
musí také vítr být,
musí foukat, aby všecko
chytilo to, zaplálo to,
aby na to ještě více
pojišťovna zaplatila,
věru teď jsou časy zlé!
Ženo, kdybych nevěděl, že
já to byl, jenž rozškrt' sirku,
na místě bych přísahal zas,
já že si to nezapálil,
že byl žhářem Horáček,
vždyť ho vidím dosud, chlapa,
jak se kroutí před porotou,
slyším, jak mu dokazuje
návladní, že nikdo jiný
nemoh' u mne zapáliti,
nežli ten chlap Horáček.
Mluvil tak, že Horáček sám
naposledy, zdá se, věřil,
že on u mne zapálil,
vždyť mu jasně dokázali,
že byl toho dávno schopen,
že to věru nikdo jiný
ani nemoh' udělat.
Osm roků dostal za to,
odseděl to, jaká pomoc,
kdyby neseděl, tak jistě
ukradl by někde něco,
tak by seděl zase pro to,
ale takhle seděl, a my
chalupu si postavili . . .
Vyjdu nyní ještě zbytek
svého díla dodělat, —

stačí sirka, však to chytne,
stodola jen shořet může,
neb je venku bezvětří . . .
Uvidíš, hned jak to shoří,
četníci až přiklusají,
půjdou přímo do hospody,
svážou zase Horáčka,
neboť jinak nelze, nežli
aby Horáček zas u mne,
když se vrátil, zapálil . . .

— — — — — — — — —

Sedlák zvolna svlékl boty,
pantofle si oblékal,
vyšel tiše na zápraží,
ke stodole pak se pustil,
tam se ztratil v ranní mlze,
za chvíli se teprv vracel,
rychle zase odstrojil se,
lehl k selce, bylo ticho,
oba v tmu se zadívali,
brzo-li se okna z venku
osvětlí, a začnou křičet
lidé ze sna zburcování:
„Hoří, hoří u Říhů!“ — —

— — — — — — — — —

Druhý den, když oheň dohas',
strážmistr když spáleniště
obešel a zapsal v notes
vše, co svědčí pro i proti, —
Horáčkovi na ruce dal
řetízky a vážně vyšli
v odpoledním světle ze vsi
směrem k městu okresnímu,
sosny byly plny slunce
říjnového, veselého,
lidé z chalup vybíhali,
oči sobě zacláněli,
proti slunci prach se vznášel,
na slunci se prudce leskl
za zmizelou eskortou . . .

Proto jsem se na vojnu dal,
vojna mi se líbila:
Koukni, holka, jak mi sluší
kamizola zelená.

Ta zelená kamizola
a vejložky červeny,
čapka žlutá, zlaty třapce
a knofliky stříbrny.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

KAREL SCHEINPFLUG:

Moře.

(Dokončení.)

Kolem oken odvíjel se zase obraz té tak známé krajiny . . . když vstoupil do kupé statný muž ve světlém svrchníku a zdvihl do sítě svůj těžký, červený tlumok.

„Pro pána krále — Lamači! Kde se tu bereš?“

„A . . . Brodský?! Na zdar!“

„Člověče, tebe jsem již neviděl . . . Ani nepamatuji. Gratuluji ti ke tvému úspěchu.“

„Mně . . .? Prosím tě, k jakému pak?“

„Nu, tvůj obraz ve výstavě, přece . . .“

Lamač se lehce zarděl.

„Tropíš si ze mne posměch?“

„Ale . . . člověče, jedeš z měsíce, či co?“

„Ne, ale byl jsem na cestě nějaký čas a dávno již jsem nečetl žádného časopisu.“

„Opravdu? No, to budeš koukat! Všecky listy jsou plny tvé slávy . . . nadšené superlativy, všecky možné -ismy, Monet, Manet, škola Barbisonská, Boecklin, Segantini . . . všecko je v tom i ty učené psychologické terminy, jimž rozumí jen posluchač ze třetího ročníku filosofie. Čtrnáct dní budeš mít co číst a pak poklekneš sám před sebou na kolena!“

„Já jsem četl jenom jeden referát, který mi poslal nějaký dobrý přítel; ten však nebyl tuze lichotivý.“

„A, to myslíš toho osla Malika? Také naň konečně došlo -- Hudec mu věnuje znamenitý článek v ‚Obzoru‘, i jeho uměni i jeho kritikám. To se zasměješ! Já jsem to všecko četl — ovšem, jenom z interesu o tebe. Musím ti říci, že's nás všecky náramně překvapil, své bývalé kamarády totiž. Byl jsem dvě neděle v Praze a stýkal se zase s některými. Dvě léta o tobě ani slechu, už jsme myslili všichni, že's umřel, nebo že kopeš někde v Australii zlato.“

„Řekni raději, že jste na mne zapomněli,“ usmál se Lamač trpce. „Jste skoro všichni takoví, vy umělci. Člověk, jeho talent, umění,

charakter, to všecko u vás neplatí ... ba ani přátelství ne mnoho. Jen úspěch. A nechá-li ten člověka nějaký čas na holičkách, přestal pro vás žít. Pohrdáte obecenstvem pro jeho nesoudnost, a nejste sami lepšími; koříte se jen štěstí a hluku reklamy."

„Hm ... Něco pravdy v tom je. Ale ty toho nezměníš. — A odkud jedeš?"

„Z Německa. U moře jsem byl, trochu zotavit nervy."

„A kde teď vlastně bydlíš?"

Lamač mu řekl.

„A? To budeš znát asi slečnu z Hartmannů?"

„Tak trochu, od vidění. Mluvil jsem s ní jen několik slov."

„A nevíš nic, co dělá, jak žije? Je něco slyšet, že se bude vdávat, nebo něco podobného?"

„Nevím o ničem. Ty ji znáš blíže? Prosím tě, jaká je to ženská?"

„To je taková ženská ... Řeknu ti přímo: měj se před ní na pozoru! To je taková ženská: hezká, jak víš, vzdělaná a bystrá — má dokonce i své vlastní úsudky a jaké úsudky! Ale emancipovaná v nejhroznějším slova smyslu, emancipovaná i v lásce. Co je dovoleno muži, musí být dovoleno i ženě. Také žena má právo užít rozkoše, kolik se dá, než si pověsí na krk nějakého starého bankéře nebo chudého barona. To jsou její zásady, a žije dle nich. Zalíbí-li se jí některý muž, najde si k němu cestu; je-li to chudý student, dá se od něho učit řečtině, je-li ženat, seznámí se s jeho ženou a, je-li konduktérem u dráhy, požádá ho o zvláštní kupé a vyzve ho, aby přišel mezi jízdou za ní ... Nevěříš? Nevypadá dle toho — s tou tváří světice, viď? Ale i to poslední je pravda. Její matka, která prý bývala nějakou zpěvačkou nebo čím, dává jí úplnou volnost; holdovala prý sama za mladých let volné lásce jako dcera, jenže ona pro peníze a dcera pouze pro rozkoš. A proto ti říkám: měj se před ní na pozoru! Ona jeví beztoho zvláštní zálibu v malířích. Pravda, ona není skoupá a, kdybys byl jejím milencem, skoupí všecky tvé obrazy, co jich stačíš vyrobit. Ale nabaží-li se tě, vystrčí tě bez okolků ze dveří, jako pařížský bankéř svou sestárlou maitressu ..."

Odmlčel se. Oči mu svítily. Pak se zeptal:

„Jsi už dlouho v tom hnízdě?"

„Dvě léta."

„A co tam děláš, prosím tě?"

„Fotografuji. Úředníky, kteří postoupili, výbory věnečku, který neměl deficitu, slečinky v nových šatech, děti na houpacím koni ... Mám tam fotografickou živnost."

„Ty?! Jak tě tohle mohlo napadnout?"

„Vlastně mne to ani nenapadlo. Ale oženil jsem se ... chudě ... Musili jsme být nějak živi. Nu a — když to nešlo s uměním, musil jsem se chytit řemesla."

„Tak tys tedy ženat! Hm, hm," zakýval Brodský hlavou, a jeho tvář zvážněla.

„Už ne ... jsem vdovcem ... měsíc," řekl Lamač a zadíval se z okna. „A co ty pořád ...?" dal hovoru jiný směr.

„Já maluju pořád ještě koně. Je to hezké zaměstnání, nerozčiluje, můžeš malovat s plným žaludkem, s dýmkou v ústech, co se ti tvůj zákazník dívá přes rameno. A jak vděčné zaměstnání! Peníze jsou hned, ne-li napřed, pracuji dvě, tři hodiny denně a ostatek se tluku po honech, dobře jím a piju, jezdím koňmo, spím, kouřím drahé doutníky . . . Až to tu všecko omaluji, pojedu do Uher — také prý tam mají panské zámky a v nich Cyrany, Khedivy, Infaillible . . . A bože, svět je veliký, do smrti budu mít co dělat.“

„Nu a . . . těší tě ta práce?“

„Co? Ty koně, myslíš? Těší tebe tvé fotografování? Ptá se někdo diurnisty, těší-li ho jeho opisování? Ptá se někdo nádenníka, těší-li ho nakládání uhlí?“

„Vidíš. A tomu bys chtěl věnovat celý život? Já ovšem neznám tvých nynějších poměrů, ale snad bys přece nemusil . . .“

„A co mám dělat? Vyrábět dvacítizlatové kopie Karlštejna a Křivoklátu pro příbytky venkovských doktorů? Místo portretů ušlechtilých koní, které doběhly první k cíli, portrety sprostých lidí, kteří ani žádného cíle nemají?“

„Trochu přeháníš. Nehněvej se, ale musím ti říci, že je tě škoda pro tohle zaměstnání. V tobě je přece kus talentu. Když si vzpomenu na tvé ‚Labuti‘, na tu dívku v těch tmavých šatech, víš? Žádný z obrazů mých bývalých soudruhů neutkvěl mi tak v paměti jako ten. Ani si nedovedu představit, že bys se měl vzdáti na vždy umění! — Tys dosud svoboden, viď? A maminka?“

„Kdy pak tu již kryje země!“

„Tedy jsi sám jako já. Hleď, co tomu říkáš? Zanech těch koní, a já nechám svých aparátů, a najmeme si v Praze společný atelier. Sami sebe přece uživíme? A kdyby přišel také někdy nedostatek — bože, člověk přece nemusí jíst každodenně salanganní hnízda . . .“

„Ne, příteli, děkuji ti, ale z toho nebude nic. Nedostatek, povídáš? Já ho jistě zažil dost za našich pražských let a s veselou myslí. To však byly jiné doby. To jde tak dlouho, dokud má člověk něco, co mu dovede ozlatit každou bídu: ideály, určitý cíl, ctižádost, silnou vůli. Ty to ještě máš, hochu, je to vidět ve tvém obraze, je to slyšet ve tvé řeči. Ale já . . . Věříš, že je ve mně ještě něco z toho všeho, co činí člověka umělcem?“

Lamač udiven upřel naň zrak . . . na tu tlustou zardělou tvář, na ty nehybné, bledé oči alkoholika . . . a zachvělo to jím, že nebyl s to pronésti slova.

„Tak vidíš. Jdi si svou cestou, bránu máš otevřenu. Těším se, že uslyším zase brzy o tvém novém úspěchu. Ale já . . . Se mnou je konec.“

Vstal, zapjal svrchník a sundal svůj tlumok.

Mlčeli.

„Abys věděl,“ řekl potom, postaviv se těsně před Lamače, „lví podíl viny má o n a. Ta, o které jsme prve mluvili . . . ta šlechtična. Očekával bys po všem, co jsem ti řekl, že jí opovrhuji? A já na ni

nemohu zapomenout! Nemohu, a jsou už tomu tři léta . . . Eh! Šťastnou cestu, a žij blaze!“

A vyrazil ze zastavujícího vlaku a hnal se přímo k modrému lokaji, jemuž odevzdal svůj tlumok.

* * *

Váhavě, skoro bázlivě vstoupil Lamač do svého bytu. Postál chvíli na prahu a díval se zkoumavě do tmavého pokoje. Ale nebylo tu té, jíž se obával: hrůzy vzpomínky. Jen tichý smutek opuštěných hnizd. Ale tak malounký, tak těsný byl ten pokoj, a tak malým zdálo se mu při jeho návratu všecko: nádraží, domy, ulice, náměstí i ten gotický kostelík i ty skály za městem.

Rozžal lampu, a osvětlený pokojík rozhovořil se jako dobrý známý, jenž mluví diskretně o vzdálených věcech, aby nenarazil slůvkem o bolestné vzpomínky.

Na stole ležel dopis. Otevřel jej dychtivě. Byl datován před čtyřmi dny a tohoto znění:

„Milý příteli!

Spěchám, abych Ti oznámil příjemnou zprávu. Tvůj obraz byl dnes prodán, právě, když jsem meškal v kanceláři. Škoda, že jsi neustanovil vyšší ceny! Kupec (?) nesmlouval ani slůvkem, a byl by jistě zaplatil i více. Bližší ústně. Doufám totiž, že přijedeš v nejbližších dnech do Prahy a že mne navštívíš? Že zavítáš zase jednou v kruh svých starých kamarádů, abychom si pohovořili o těch krásných dávných dnech, kdy jsme byli tak šťastni ve své chudobě a tak silni ve své nezkušenosti, kdy jsme reformovali svět, přenášeli hory a dávali řekám jiný směr? Zbylo nás tu beztoho tak málo, a naše styky? Trochu piva a trochu závisti, to je všecko! Ve čtvrtek a v sobotu dopoledne nalezl bys mne ve výstavní kanceláři, jindy v atelieru, Čelakovského 38. Přijeď jistě, těší se na Tebe Tvůj

Luděk.“

Lamač položil lístek a jal se přecházeti pokojem. Prodán! Pět set zlatých! V jeho nitru se všecko zdvihlo a ustoupilo, aby mohla vejíti radost — jako když se vyklízí sál, aby mohli vpadnouti tanečníci. Vpadli . . . a jejich lepé postavy mihaly se v pružném rythmu, předháněly se navzájem a mizely zase ve vírném reji.

„Pojedu k moři. Vrátím se na Helgoland. Ne — proč tam? Jsou přece krásnější kraje! Do Italie . . . Ach, snad raději do Cařihradu?“ Chvatně črtal a měnil své plány. Snil o žáru jižních krajin, o klassických krásách věčného města, o pestrých půvabech východní kultury. Snil o palmových hájích, o nádherných kathedrálách, o luně, brouzdající černou lagunou, o ohnivém krateru Vesuvu. Snil o obrovském plátnu, dvacet, třicet metrů dlouhém, na němž by mohl zachytiti zdrcující velikost moře . . . a hned se odvracel od této bizarní nechutnosti.

Zase vzal lístek a četl. „Milý příteli! . . . Doufám, že zavítáš zase v kruh svých kamarádů . . .“ Mám tedy zase přátely? Kde se náhle vzali? Kde byli dosud?

„Kupec? Proč je tu otazník za tím slovem? Kdo as koupil můj obraz?"

Zdvihl hlavu . . . a jeho zrak upoutala váza s velikou kyticí, která stála na skříni. Sňal ji a přinesl ke světlu. Byla to kytice ze samých růžových poupat, bílých, žlutých a červených, od nejněžnějšího růžového nádechu až k nejohnivějšímu sametovému purpuru. Byly však již provadlé ty květy, se začernalými okraji, a na zplihlých lístcích jejich šířila se rez hniloby. V prořídlém středu kytice vylovil lístek. A četl:

„Tvůrci Poslední písně —
šťastná majitelka jeho díla."

Na druhé straně bylo jméno slečny z Hartmannů a poznámka: „Ráda bych s Vámi mluvila. Doufám, že mne potěšíte brzy Svou návštěvou?"

Tedy ona! Zase ona . . . Zachvělo to jím. Tušil, že jeho osud zahajuje první kapitolu nového románu, jehož hrdinkou bude ona. Vůně jakési prudké rozkoše zavanula mu v nozdry a omámila ho.

„Mohu se jí nyní uhnouti? Ne, půjdu k ní, musím, je to akt vděčnosti." Náhle se zarděl, jakoby se byl přistihl v přetvářce. „Co vděčnost! Ale nebylo by bláhovým vyhnouti se románku s tak krásnou bytostí a ploužiti se raději stále prachem všedního života? Kdy se mi naskytne znovu tak vábná příležitost? A umělci je třeba zevnějších popudů fantasie, silnějšího vzrušení a hojných zkušeností. A muži . . .? Ach, jak dlouho již jsem neobjal ženy!" Přivolal si její vábný zjev a kochal, vzrušoval, opájel se jím. Snil o sladkých rozkoších lásky od plachého stisknutí ruky až k žárnému splynutí těl. Tváře mu hořely, a ve spáncích bušila krev. Bylo mu jako onoho dne v mořských lázních, kdy všecko v něm volalo po ženě; jenže nyní byla to určitá žena. A jak její junonická postava vyrůstala nad všecky jeho současné představy a obrazy, tak ony bledly a menšily se. Sny erotické zatlačovaly sny umělecké, nad umělcem vítězil muž.

„Tuto ženu seslal mi sám Osud. Ona mi umožnila cestu k moři a nyní zase podává mi svou pomocnou ruku." Zdálo se mu, že hned při prvním setkání vytušil její význam pro svůj život. „A onen feerický zjev mého Vzkříšení vznášející se nad černými vodami minulosti . . .!" blesklo mu náhle hlavou. „Marně jsem si namlouval, že mu dám tvář své zemřelé ženy; jeho podoba je již pevně vryta v mé mysli, a je to podoba její, této ženy. Či není to její vysoká postava? Nejsou to její oči, její vlas?" Zastavil se, sleduje napjatě tři různé obrazy žen, které mu škádlivě unikaly, tu splývajíce v jediný a tam se zase rozbíhajíce.

„Budu ji malovat. Ona přispěje svou krásou k vítězství mého obrazu." Vzpomněl si na loubí, o němž mu při své návštěvě tak nadšeně vypravovala. Představoval si chvíle, zažité v jeho zátiší po jejím boku. A vracel se zase jinou cestou k témuž erotickému ohni, který rozpaloval jeho krev.

„A ženu jsi jedva pochoval."

Řekl to tak přísně a tak vyčítavě onen hlas a odmlčel se oním velitelským mlčením, které vynucuje odpověď.

Mladý muž se zachmuřil. Cítil, že musí odpovědět. A tichým pokojem, v němž zaznívaly jen nepravidelné kročeje, rozpředl se tento neslyšitelný rozhovor:

„Pochoval . . . Ale ona je mrtva a nikdo jí nevzbudí. Nelze jí prospěti a nelze ublížiti. Není, co by ji potěšilo, a není, co by ji zarmoutilo. A já jsem zůstal a musím žít. Je mi třicet let . . . Mám právo na život?! — Tato žena je svobodna, i já jsem svoboden. Co mi vadí? Budu žít a půjdu . . .“

Nedomluvil. Kdosi se v jizbě zachechtal. Krátce a ostře, až to projelo kostmi.

„. . . za světlem. Za jakým světlem? Za světlem vášně. Nízké, zvířecí vášně! Vznešený cíl. Už jsi zapomněl, kam tě zavedl jeden lehkomyslný poměr k ženě? A to nebyla žena zlého srdce, kdežto tato . . .“

„Ne, není nebezpečí. Mám již své zkušenosti. Dovedu ustoupiti v čas.“

„Zkušenosti . . . Cha! Jsou ty platny, kde vládne vášeň? Nedovedeš se odtrhnouti, jako jsi nedovedl poprvé! Nejsi z těch, kteří dovedou žíti jen tělem a žíti jen okamžiku. U tebe každý zevnější náraz promítá se do nitra a zapouští tu své kořeny. U tebe má každý okamžik vůli státi se věčností, u tebe má každý výkřik svou ozvěnu a každý mrak svůj stín. Nedovedeš se odtrhnouti! A místo, abys využil příznivé chvíle a zbudoval pevný základ své budoucnosti, budeš sedět v tom zapadlém koutě, který ti už řekl vše, co věděl, a budeš utrácet svůj čas i žár své duše v službě tělesného chtíče. Procitneš, až ona tě odkopne. Uražená hrdost a přervaný zvyk spojí pak své hlasy s výčitkami promarněných dnů, a . . . Vyvázl jsi z jednoho nebezpečí jen proto, abys se vrhl střemhlav v druhé, mnohem hroznější? Neboť tam ta žena strhla tě jen v chudobu, kdežto tato strhla by tě v špínu. A v bídě stvořil's přece ‚Poslední píseň‘; ale v špíně nestvoříš žádného ‚Vzkříšení‘.“

Prudce, pevně, pádně dopadala ta slova jako rány kladivem. A v šerém koutě pokoje, odkud zněla, pohnulo se cosi, a něčí oko tam zasvítilo. Velké, tmavé oko s mocně vyklenutým obočím, se zlým a hltavým výrazem upíra. Vzpomněl si na ono odpoledne před svým odjezdem, kdy ho toto oko pronásledovalo jako utkvělá představa, a ucouvl, jako by se byla před ním zdvihla hlava hadí.

„Ustaň!“

Zdálo se mu, že za vedlejší stěnou zazněl výkřik, zoufalý výkřik bolesti. A najednou mu bylo, jakoby se probouzel ve vedlejším pokoji z neklidného spánku . . . Záclona se pohnula, oknem nahlédlo bleďoučké ráno, a nějaký hlas, dušený pláčem, zavzlykal: „Dokonala.“ A z šera vystoupil Brodský, upíral naň své tupé oči alkoholika a hučel: „Ne, se mnou je konec. A lví podíl viny má ona, slyšíš, ona . . .!“

Vytrhl se, zdvihl hlavu a tázal se vzdorně: „Jakže, strach?! Mám se ovládati metlou strachu jako bázlivé dítě? Mám se vyhýbati zbaběle nebezpečím života?“

„A láska? Mám se zříci na vždy lásky?“

Ale onen hlas již neodpovídal. Černé okno lesklo se studeně, a lampa osvětlovala lhostejně polozvadlou kytici i otevřený dopis.

Vše v něm bylo jako rozdvojeno, všecko kolísalo, všecky tóny duševních strun vyznívaly v dissonanci nejistoty a nespokojenosti.

A takové dusno bylo v té jizbě, takový stuchlý zápach nevětraných prostorů. Tam za oknem usmálo se světélko; bylo to jako vlídný pokyn. Otevřel okno a nachýlil se ven.

Mírně průsvitná tma ležela tam venku. Rozptýleny v nepravidelných skupinách a lomených řadách černaly se v ní domy a domky města. Za nimi, proti oknu, zdvihaly se táhlé stráně, jež přecházely dále v levo v strmou hradbu skal. Tu tam vybělovala svítilna kus uliční dlažby a vrhala do tmavého vzduchu světlý stín střechy. Několik hvězd pomrkávalo ve výši. Z hloubi vystupoval slabý šumot řeky.

Lamač se zadíval do toho tichého kraje a nastavoval s rozkoší tváře chladnému vánku, jenž se nad ním vznášel jako oddech spícího. Cítil, jak vlny vášně v jeho duši rychle opadávají a dissonance nespokojenosti slábne. To ticho kraje rušené jen měkkým šumem řeky, chladný vánek a třesavá záře hvězd vzaly ho na svá křídla a zanesly daleko odtud. Domy, stráně, skály — všecko zmizelo, a celý obzor zaujala ohromná černá hladina, přeťatá pruhem světla. Plný měsíc houpal se nad ní na šeré obloze jako věčná lampa na klenbě chrámu, a ve stínu skály s růžovými obrysy dřímaly rybářské čluny. Legie vln kráčely po té zlaté cestě, která se úžila, úžila . . . a vystupovala pak k obloze jako ohnivý žebřík Jakubův; a černé zástupy ostatních čekaly v tichých modlitbách, až na ně dojde. Glan . . . glan . . . zazvonila vlna o skálu. A zlatá cesta se zachvěla lehkými kruhy, a z vody vystupovala žena. Vysoká, štíhlá, bílá, s tváří zjasněnou úsměvem, třímajíc v ruce ratolest, povznesla se nad hladinu a vystupovala k obloze . . .

„Budu žít a půjdu za světlem!“

A pojednou . . . jeho duše poklekla a jala se modliti. Neboť nalezla zase svého Boha. Jak se to stalo, nevěděl. Cítil jen, že jest, a že Ho má plné nitro. Usmíval se naň třpytem všech hvězd, tajil se v každém stínu, šeptal šumotem řeky, na křídlech vánku se nes, zářil v paprscích myšlenky, mluvil vlnami citu, a v palácích Svědomí zdvihal se jeho trůn. Kdo byl On . . . ach, lze to vysloviti? Nebyl to Bůh náboženských tradic, všemohoucí despota, obklopený pompésním dvorem, řídící svět svou proměnlivou vůlí, soudce odměňující a trestající, jehož lze obměkčiti prosbami a získati sliby; ani Bůh — Příroda, bezcitný a ukrutný stroj, rozsévající život a smrt dle chladné formule svých zákonů — bůh, kterého ztratil při prvních prudčích nárazech osudu. Byl to Bůh — Tvůrce. Tvůrce země, rašící travou a hájů, zvonících písněmi, slavnostních zoří a zádumčivých soumraků, útlých květinek a nebetyčných hor, sferoidů, rodících se z mlhovin a millionů lidských mikrokosmů. Tvůrce nekonečné a nesmrtelné básně, jíž říkáme „Svět“. Zázračný umělec tvořící beze vzoru, pracující od věků do věků na svém díle a rozvíjející, doplňující, zdokonalující je každou vteřinou, zápasící neunavně s lenivostí hmoty a vzpurností sil a užívající ve

svých službách legií pomocníků, od slunečního paprsku až k mořskému příboji, od kusadel malého broučka až k lidské ruce. Mistře!

Vyvedl jej na nejvyšší horu Snění, ukázal mu oblohu i zemi, hlučící města, tiché salaše, usměvavé louky, zadumané bory, výskající vody i smutné propasti, a řekl: „Hle, toto všecko je tvým! To je má skutečnost, proměň ji v sen. To je má hmota, roztav ji v píseň. To je mé tajemství, odhal je všem. Jdi, vyplň mé propasti růžemi, probij cestu paprskům mých světel, rozžehni ve tmavých krbech a v studených ňadrech. Ať se zazelenají skály, ať se rozbuší srdce, ať se napnou svaly! Jdi, doplň mé dílo. Nechal jsem ti práce dost, aby byl tvůj život radostným a velkým."

A jaký byl tento Bůh, taková byla i modlitba mladého muže; více zpověď než modlitba. Žádné naučené gesto, žádné slovo opakované po jiných. O nic Ho neprosil a nic Mu nesliboval. Radost ze svého vzkříšení, své procitlé touhy a oživlé naděje, úmysly a plány, ovoce svého poznání . . . to všecko svěřoval této moudré a dobré bytosti, která mu vlídně naslouchala, slovem ho nevyrušila a svou blízkostí prozařovala jeho duši.

„. . . Ach, takový jsem a budu již sotva jiným. Nemám chladné bezohlednosti dobyvatelů. Za hlasem svědomí bloudil jsem po neschůdných cestách bídy; kdož ví, zda za jeho hlasem nešel bych znovu v její nehostinný kraj? Nevrhnu se však do tmy za hlasem nízké vášně. Neponesu pochodeň, kterou's mi svěřil, jejímu drsnému vichru vstříc. Nemohu, nesmím; nebo svěřil's mi ji hořící, a hořící odevzdám ji zase rukoum Příštích . . .

Pravá velikost umělce může vyrůsti jen z harmonie obou těch bytostí, které v něm žijí: umělce a člověka. Nemůže se vznésti do modrých výšin, vleče-li na nohou okovy vášní, nemůže sepjati rukou před Tvým oltářem, lpí-li na nich špína vlny! . . .

Úspěch . . . jaká to složka náhod a zevnějších okolností! Hle, ten Hoffmann, miláček Štěstěny; tři léta o mně nevěděl a dnes mne nazývá drahým přítelem a zve mne k sobě! Hle, ty chvály kritiků, které prý se na mne sesypaly! Mám dnes větší talent, větší vůli pracovat, než jsem měl před měsícem a před rokem, kdy neměl nikdo slova uznání pro mé snahy a hrstky stříbra pro můj hlad? Ne, nelze se opřít o tu papírovou zeď! Má cena jest jen ve mně, v mém talentu, v mé práci, v mém charakteru, v souladu mého díla s mým životem, a nikdo jí nezvýší a nikdo nesníží . . .

A láska . . .?" Odmlčel se. Vzpomněl si na svou ženu. Měl ji vskutku rád? Zahleděl se do dálek minulosti. A hluboký soucit zavanul mu vstříc, soucit s něčím, co bylo, a čeho již není. Soucit a . . . nic víc.

„A láska? Snad i ona zaklepe jednou na mé dveře. Mám-li však otevřít, musí to býti láska a ne pouhá vášeň nebo hříčka rozmaru; a musí to být žena, a ne pouhá samice nebo věčné dítě. Žena, která by mi byla milenkou i přítelem. Ohněm, u něhož bych ohříval nejen svou krev, ale i své nadšení. Družkou, jež by sdílela se mnou radosti i trudy mé práce.

Ale to je píseň budoucnosti. Dnes je třeba především jednoho: práce! Mužné, vytrvalé, cíle vědomé práce. Jak dlouho doutnaly ty jiskry v popelu! Jak dlouho dusila ta nevyřčená slova! Jsem o dvě léta života chudší, o dvě léta utrpení bohatší. Nelze nahraditi jediného ztraceného dne; lze však proměniti utrpení minulosti v požehnání budoucnosti?! Hle, má Poslední píseň . . .“

Tu si vzpomněl, že tento obraz, zrozený v největších bolestech jeho duše, bude viseti v jejím rozmařilém budoiru, vdechovati sobecký chlad a vilné páry její ložnice! Měl chvíli, kdy se v něm všecko vzepjalo k protestu. „Eh,“ uklidnil se pak, „je to osud díla všech výtvarníků. Alespoň jí nezůstanu ničeho dlužen; mám její peníze, a ona má mou práci — nejlepší, jakou jsem dosud stvořil. Může ji prodat, zachce-li se jí . . .“

Naklonil se ven a zadíval se dolů, po řece. Černá hmota nepravidelných obrysů šířila se tam, a tušil v ní park; světélko hořelo v jejím cípu, a tušil v něm okénko jejího zámečku.

„Ne,“ rozhovořil se, „nepřijdu k vám, má drahá. Nebudu vaší placenou maitressou, nebudu malovati vás, ani váš park, ani vašeho psa, ani koně vašeho bratra. Každý umělec staví někdy hladovou zeď; má byla dosti dlouhá. A nyní chci stavět chrámy svých myšlenek a paláce svých snů. Nepřijdu k vám, odjedu čím dřív tím lépe z dostřelu vašich světeckých očí. Neboť . . . víte-li . . . i já chci býti šťasten. A štěstím umělce jest jediné — velikost jeho Umění!“

Malý přístav.

ANNA ŘEHÁKOVÁ:

Syrakusy.

Sicilské dojmy.

Göthe ve své „Italské cestě“ praví: „Italie bez Sicilie nezpůsobí žádného obrazu v duši; zde jest klíč ke všemu.“ Jsou pravdiva slova ta; neb jen Sicilie podává klíč ku pozorumění vzniku a vývoje celé Italie a její kultury. Zde každý z velkých národů, vyniknuvších během staletí v historii evropské vzdělanosti, zanechal stopu svého kulturního poslání, kterouž pak namnoze bral se ostatní italský kraj.

Již mlhavý svět řeckých zkazek opřádá svým kouzlem všechen ten čarovný kraj přírodou přímo hýčkaného ostrova středozemních vod, který tvořil a tvoří dosud nejdůležitější pojítko mezi Řeckem, severními břehy Afriky a Italií. Starověk pak řecký a římský nalézá tu rušné kolbiště svých osudův, jichž zvěst nese se k nám až po dnešní čas velikými jmény: Atheny, Karthago, Řím. Po periodě řeckého a římského panství zmocňují se ostrova začátkem IX. století Arabové. Bylať Sicilie první zemí evropskou, jež byla Saraceny napadena, když tito opanovali severní břehy Afriky. Duch nových vladařů záhy vniká v lid. Mohamedanské zákony, arabská řeč, saracenský mrav tak se rozšiřují po celé zemi, že víra křesťanská, vniknuvši v Sicilii již v III. století, hrozí

vyhynouti přes toleranci dobyvatelů. A když pak v XI. století Rober a Roger z Hautevillu, výbojní, hrdinní i odvážní dobrodruzi rytířští, přišlí z daleké Normandie, stávají se pány ostrova pro celé jedno století, nedovedou se ubrániti vlivu těch, jež si podrobili, i jednjí s nimi v celé zemi s moudrou snášelivostí, uznávajíce jich národní osobitost a právo. Arabský jazyk, arabské písmo dobývají si půdy i na královském dvoře. Arabské umění a arabská věda panují nadále. Poesie východu zapouští hluboko kořeny v básnictví sicilské. Důkazem po dnešní den zpěvy národní, melancholické nálady a povahy. Stavby provádějí se po maurském způsobu. Ano, fantastický sloh orientu splývá tak s byzantsko-románským stilem, že vytvořuje se sloh nový, smíšený arabsko-romanský, jehož nejvzácnějším a nejpyšnějším výkvětem jest proslavená kaple Palatina v palermském královském zámku, zbudovaná r. 1132 králem Rogerem II. Svatyně přímo oslňuje a poutá tajemnou nádherou mosaiky a arabské ornamentiky. Než i v náboženství panuje největší svoboda. Podmanitel nedává ani tu cítiti přemoženému tvrdou patu bezohledného vítěze, a islam s křížem snášejí se na Sicilii jak nikde v Evropě. Ještě dnešního dne nalézáme na starých kostelních mosaikách a sloupích značky koranu, které dali vrýti nikoliv Arabové nýbrž křesťanští zbudovatelé chrámů.

Tak stává se normanská vláda požehnáním pro zemi, jak bylo před tím panství arabské, jež odevzdalo svému nástupci v bohaté dědictví obchod, orbu, průmysl a umění v nejbujnějším rozkvětu. Právem platí perioda arabská a doba normanská za zlatý věk Sicilie.

Žel, že saracenský přepych, rozmařilý život pod rozmazlujícím ponebím jihu podlomily sílu dynastie Rogerovcův, synův drsného severu, jíž dostalo se posledních smrtelných ran bezuzdnými strannickými a rodovými spory.

Když r. 1189 králem Vilémem II. Rogerovci vyhynuli po meči, uchoval vládu Normancům, pro krátký však jen čas, dík veliké a zasloužené oblibě u sicilského lidu, Tancred, hrabě z Lecci, bastard to záhy zemřelého syna posledního z Rogerovcův. Šlechetný a velikomyslný, jemně vzdělaný a v pravdě rytířský básník a pěvec, učenec hrdina, jest on nejjasnějším zjevem normanské dynastie. I zdálo se, že obrodí poklesIý rod Rogerův. Zvítěziv slavně nad Hohenštaufcem Jindřichem VI., který jako choť Konstance, dcery krále Viléma, činil si a měl práva na královský stolec, panoval moudře na štěstí celé země. Než, zemřel záhy, a jeho nezletilý syn Vilém podlehl krátce na to tomu, jehož otec kdysi zahnal. Byl ubožák oslepen a vyhnán ze země; jeho věrní pak pronásledováni a popraveni. Jindřich VI. brodil se v krvi svých nových poddaných, neštítil se nijaké věrolomnosti a špatnosti, i dosáhl takto, že po své korunovaci v Palermě r. 1194 usadil rod Hohenštaufců na stolec sicilský. Než krvavá setba měla krvavou žeň. Tak zvaná dějinná Nemesis, která tak často mlčí, zde promluvila. Již r. 1268 umírá na popravišti Konradin, poslední Hohenštaufec, utracen byv Karlem z Anjou, jenž pomocí papeže zmocňuje se bezprávně Sicilie, čímž panství německé béře za své. Avšak již r. 1282 nešpory sicilské popravují po spravedlnosti rod Anjou. Než zemi ne-

dostává se ani teď pevné vlády; po celých 600 let zmítá se nadále v bojích a rozbrojích. Panovníci různých rodů střídají se na královském stolci; ale žádný z nich nepřináší těžce zkoušené zemi štěstí. Naopak. Bída vždy drzeji usazuje se všude, a poslední sicilští králové dynastie bourbonské dovršují kletbu despotické a brutální vlády svým bohopustým řáděním.

Konečně r. 1848 pozvedá se ožebračený, ujařmený lid, a dohnán zoufalstvím, odhodlává se ku vzpouře, aby zachránil smutné zbytky bývalé samostatnosti. Sestupuje a prohlašuje se národní vláda; avšak ne-

Kathedrála.

odvislost ostrova netrvá dlouho. Již po roce navrací se král Ferdinand II., případně zvaný lidem „Rè Bomba“, i zdeptává všechen odpor ať zákonný ať nezákonný nejsurovějším násilím, vyvolávajícím ošklivost a nevoli v celé Evropě.

Teprve r. 1860 osvobozuje Garibaldi nešťastný národ. U Marsaly 11. května vstupuje s jedním tisícem svých dobrovolníků na sicilskou půdu; 27. května vítězí u Palerma, a za málo týdnů na to dobyta jím celá Sicilie. Již 11. října téhož roku přivtěluje se celý národ plebiscitem ku sjednocenému království italskému.

Ale nová vláda nesplnila nově vzešlé naděje Sicilianův. Kamkoli vkročíme, všude zeje bída a úpadek země zpod žalostného pozlátka

italské okázalosti ojedinělých boháčův a velkostatkářů, kteří využitkují do krajnosti malého rolníka, pachtýře svého, právě tak jako ostatní dělný lid, aniž se vláda stará o jakoukoliv záchranu a nápravu. Což divu pak, že žebrota po celé zemi je přímo hrozná, že jistota osobní i majetková jest povážlivě ohrožena, že řádí pověstná maffia, že občas divoké vlny socialismu a anarchismu zaplavují ostrov vzpourou. A přece není sicilský lid ani špatný ani zlý. Vše, čím proviňuje se, jsou jen důsledky rozháraných poměrů společenských i hmotných. I pomáhá si pak, jak může a dovede tam, kde zákony a zařízení státní jeví se málomocnými a co hůře, stranickými.

Tak dostupují na Sicilii na myslícího člověka dojmy nejrůznějšího způsobu, jichž účinek zvyšuje mocný kontrast, který podle bohatých a vzácných památek starých časů staví nám na oči sešlá města, schátralé vesnice. Zejména jsou to staroslavné Syrakusy, jež podávají úchvatný, žíravou melancholií obestřený obraz pomíjejíčnosti světské a zuboženosti italské.

* * *

Byl překrásný, teplý březnový den, o jakém drsný sever nemá zdání, když vkročily jsme, sestra a já, na své delší sicilské cestě do Syrakus. Nebe bylo jediný azur, moře hrálo démanty, rubíny a smaragdy, vzduch byl pln třpytného jasu a omamující vůně. Jaro přímo zasypávalo celý dálný kraj květy a plody, vykouzlujíc pozemský ráj.

Installaci v hôtelu „Casa Politi“ provedly jsme co nejrychleji a vydaly se ihned za časného odpůldne na první obchůzku městem. První, nač narážíme, jsou tlupy dětí, jež za námi běží, žebrajíce o soldo. Jsme jimi tak pronásledovány, že nezbývá leč obořiti se na ně důrazně. Avšak, ač nevedeme si jako nováčkové, málo nám to pomáhá. Mstí se za to, že ničeho nedostávají, posměšným pokřikováním „Inglese“, povšechným to pojmenováním všech cizinců. S rozmilou tou eskortou dostaly jsme se šťastně až ku dómu, kde nás konečně naši sužovatelé opustili, přilákáni jinou kratochvílí. Přidali se k dětem, sbíhajícím se se všech stran na náměstí kostelní. V náručí měly suché olivové větve, které skládaly s veselým pokřikem ve dva veliké stohy, tyčící se v rozích piazzy. Trosky loděk tvořily nad kupou vysoké ostřeší. Tážeme se, co to znamená; a dovídáme se, že připravují se to slavnostní ohně, které vzplanou u večer na počest zítřejšího svátku sv. Josefa. Jest Santo Giuseppe odedávna oblíbencem italského lidu, a dobou poslední přibylo mu ještě na cti co patronu Garibaldiho. Uvidíme tedy večer, jak se syrakušští baví.

Pozorujeme chvíli bujný dětský rej. Než běda, i my jsme navzájem pozorovány. Obklíčil nás houfec hochů. Nežebrají, ale za to hodně důtklivě nabízejí se za průvodce. Utíkáme se před nimi do chrámu, který byl naším cílem.

Budova ta jest jednou z nejvzácnějších a nejstarších památek syrakusských. Ovšem, nyní, jsouc kathedralou obyčejného vzhledu, dává jen málo viděti, že bývala chrámem Minervy, který Cicero nadšeně velebí co skvost řeckého umění. Třicet šest mohutných sloupů neslo

ušlechtilý „Hexastylos peripteros", zvedající se hrdě na vysokém podkladě o třech stupních. Vnitřek skvěl se zlatem, drahým kamením, slonovinou, malbami. Obrovský zlatý štít Minervy, vytyčený na špici chrámové, zářil daleko v moře, a plavci, vydávajíce se ze syrakusského proslulého přístavu v širý svět, tak dlouho chovali v rukou nádobu s posvátným ohněm z oltáře olympijkého Zevsa, dokud neztratili z očí velebný ten příznak města. Přižehnávali tím štěstí své plavbě. Bylť stan Minervy vzýván po celém Řecku.

Ze vší té slávy a krásy nezbylo než dvacet dva dorské sloupy peristylu, pojaté ve zdi křesťanské svatyně, jež vestavěna v bývalý

Castello di Eurylus.

pohanský chrám zachránila takto mimoděk vzácné ty zbytky řeckého stavitelství.

Obcházíme dóm ještě zvenčí, než nemáme dlouho pokoj. Znovu dobývají se na nás. Není nám sice nikoho zapotřebí; jsouť nové Syrakusy malé. Ale podáváme se pro dobrou vůli. Víme ze zkušenosti, že bude nám jeden záštitou před ostatními. Vybraly jsme z dotěravců toho nejslušnějšího, a ten ihned svádí boj s dvěma, třemi soudruhy, již se přidružují. Opanoval pole, i může tedy obchůzka započíti. Nebude obsáhlou. Jesť město chudé na pamětnosti, a bylo by ještě chudší, kdyby netěžilo z pokladů starých. Bylť ostrov Ortygia, na němž rozkládají se nynější Syrakusy, nejstarší a nejposvátnější částí velkolepé té řecké osady, která založena Korintskými za Archia r. 734, dobyla si v krátkém čase jednoho z prvních míst mezi městy nejen na Sicilii, ale v Řecku.

Dnešního dne jest po vší dřívější nádheře a slávě. Žalostný úpadek všude zjevný, i zde. Chrám Dianin, jedna z nejzvláštnějších chrámových staveb řeckých, tyčí truchlivě několik svých sloupů uprostřed směsi křivolakých, špinavých uliček, v nejbližším sousedství schátralých příbytků chudiny.

Syrakusské museum chová jen ubohé trosky, úlomky, ano, střepy řeckých a římských váz a skulptur, uprostřed nichž králuje socha Venušina, vykopaná r. 1804 v zahradě Bonavia. Překrásně vytvořené tělo ženy v plném rozkvětu, bezhlavé.

A tak to jde dále po ostatním městě — nic než chudé drobty bývalého bohatství, kontrastující bědně s nuzotou a sešlostí nynější. Ne zde nýbrž v opuštěných zříceninách bývalých Syrakus čeká nás vzácná podívaná, uchvatný dojem. Jesť Ortygia jen melancholickým předzpěvem ku mohutnému eposu, jež pějí tu dávné věky zašlého hellenského světa.

Došly jsme s naší rozmilou eskortou až ku pramenu Arethusy, zastíněnému papyrusy, v který, jak vypráví řecká báj, proměněna svou vládkyní nymfa Dianina, a to v místech, kde byla schvácena Alfeem, bohem sladkých vod. Ale i provinilec byl potrestán rozhněvanou bohyní. Ukazuje se „Ochio della Zillica", sladký pramen, vyvěrající v moři, zakletý to pro věky Alfeus.

Tu končí prohlídka naše. Několik soldi, a jsme vykoupeny ze svého zajetí — jsme samy. I můžeme užívati nerušeně krásného večera. Passegiata Arethusa, sousedící se svatyní pramenem, jest rozkošnou pobřežní procházkou, která skytá skvostné pohledy na moře a jeho přístavy. Zde lehko dočekaly jsme se večera a s ním oslavy sv. Josefa.

Všichni, velcí i malí, v bujné směsi směřují ku dómu. Přidáváme se k nim. Již z daleka vítá nás ohlušující hluk davu, do něhož zarývají se ryčné zvuky vojenských polnic a zaléhá jásavá hudba. Žádná večerní slavnost neobejde se bez serenady. Náměstí přeplněno lidem. A uprostřed té vřavy, jíž prodírati se dovedou jen hulákající pouliční prodavači, zvedají se dva obrovské hořící snopy, kolem nichž prohánějí se děti s děsným pokřikem. Každou chvíli některý z hochů uchytí smělým hmatem olivovou větev, mává jí nad hlavou a tančí při tom kolem ohně, podobaje se v stínech dýmu pitvornému skřítku. Jiskry létají na všechny strany, plameny šlehají divoce. Připomínáme si našich svatojanských ohňů v dálné domovině. Jak by se děsili naši strážcové bezpečnosti také ohnivé záplavy, takého huronského křepčení, když již pronásledují i pouhé nevinné ty ohníčky, plápolající na vrších českých, neškodnou to radost venkovské mládeže. Zde nikomu to nepřekáží, karabinieři jsou tu sice, ale zdá se, že jen pro paradu. Ni slovem se neozvou. Proč také? Toť nevinná hračka u porovnání s různými těmi illuminacemi a ohňostroji, které provádějí se zvláště na italském jihu s tak střeštěnou odvážností, že málokdy skončí se bez většího neštěstí. Jesť Ital v té příčině lehkomyslným do krajnosti.

Uchylujeme se na kostelní stupně, ale jen proto, abychom měly volnější rozhled pekelného reje; neb tlačenice se nebojíme. Vyniká každý Ital od hrdého nobili až po nejubožejšího otrhánka příkladnou zdvořilostí při podobné příležitosti. Strká se co nejzpůsobněji a jen,

pokud nevyhnutelně musí; údobné pohyby, vlídná tvář, zdvořilý úsměv již jakoby napřed omlouvaly nějaký ten nevyhnutelný štulec. Zažila jsem na příklad v Římě velkolepou girandolu, vystrojenou na svazích Pincia k oslavě výročí sjednocení Italie. Na piazze del Popolo tlačilo se mnoho tisíc lidí všech stavů; tíseň byla ohromná, ale pořádek vzorný. Vojenský kordon byl sice na náměstí rozestaven, čekal se k ohňostroji král, avšak neměl nijaké příležitosti, aby zakročil. Jen to jsem viděla, kterak dělalo se místo matce, jež se odvážila do té vřavy s kojeňátkem a nyní chtěla s nepokojným děckem domů. Kordon rozstoupil se volně před ženou z lidu, a voják, div že nevzal samou starostlivostí maličké

Teatro greco.

do náruče. Po ukončení girandoly mohl se díti rozchod jen velice zvolna. Šly jsme dobrou půlhodinu v davu, krůček za krůčkem. Než ani tu neozval se jediný výkřik, hrubé slovo; jeden o druhého bezmála nezavadil, jeden druhému, jak mohl, vyhověl.

Podobně vedl si lid i v Palermu při slavnosti Velkého Pátku. Týž den jest největším svátkem celých Velikonoc. Velkolepá procesí procházejí město od časného rána do pozdního večera; dramatické scény z umučení Páně odehrávají se na ulici. Malá to ukázka života v středověku. Vrchol slavnosti tvoří výjev, předvádějící shledání se Marie s ukřižovaným synem, od jehož mrtvoly zapuzují žoldnéři ubohou matku. Na piazze Bologni, kde výstup ten se konal, byla hlava na hlavě. V týž den jest všecko na ulici; nikdo nepracuje. I z vůkolních vesnic přichází lid v houfech. Zkrátka, vše se vyrojí z bídných těch brlohů, jimž se zde přezdívá příbytek. Dívala jsem se v dav s hrůzou a politováním. Co tu bylo sešlých, zbědovaných zjevů, ať muži, ať ženy. Šat špinavý, rozedraný, tvář vysílena, tělo chabé, zakrnělé. Ze všech zela nesnesitelná ta bída sicilská v celé své nahotě. I jevil se mi tu král italský králem

žebráků. Začlo mně býti úzko v hrozném tom ovzduší nouze a schátralosti. Než všichni chovali se tak klidně a slušně, že zapudila jsem bázeň; zdála se mi urážkou těch, kdož při veškeré sžírající trampotě uchovávají si přece jen do jisté míry cit pro společenský mrav. Jednu chvíli, když byla tíseň největší, nalítl na mne výrostek až podezřelého zevnějšku. Tlačen, tlačil se opět na mne. Paní naší palermské pension, která nás provázela, prostě mu děla: „Dámy jsou cizinky; rády by vše viděly.“ A otrhanec ihned, krče se, dělal místo, jak jen mohl, i ještě pozdravil na rozchod hlubokým smeknutím své usmolené čapky. A jak on, tak chovali se ostatní, totiž slušně a zdvořile, i dostaly jsme se tak proti všemu nadání hladce z nebezpečného toho shonu, jaký málokdy se pozná.

I prostí syrakusští občánkové, v jichž společnost jsme se dostaly na kostelních stupních, jednali s námi dvorně. Vysvětlovali, co a jak, i vybízeli nás, abychom podívaly se do kostela, kde konala se ještě o deváté hodině večerní pobožnost svatojosefská. Uposlechly jsme. Chrám, přeplněn lidem, zářil bezpočetnými světly. Ale pobožnost nebyla veliká. Obecenstvo se bavilo nenuceně, zrovna tak jako druhého dne při slavné mši, provázené operními ariemi a Schubertovou písní „Leise flehen“. To již tak mrav či nemrav italský.

Svérázným tím večerem čistě italského zbarvení zakončily jsme nové Syrakusy. Počínajíce následujícím ránem, náležely jsme pro celý svůj ostatní pobyt rozvalinám hellenským.

Již pouhá rozloha zřícenin svědčí, že nebyly Syrakusy jen nejprvnějším místem sicilským, ale i největším městem celého Řecka. Měřily dle Strabona 33 km² a čítaly na půldruhého millionu obyvatelů, číslo to na tehdejší dobu ohromné. Zvlášť mohutný dojem doléhá na nás na bývalých velkolepých hradbách. Opevňovaly a spojovaly vespolek Achradinu, Neapoli, Tychu a Epipolaei, ostatní to části Syrakus, které, rozkládajíce se na přímořské pevnině, byly od ostrova Ortygie odděleny pouhým průplavem. Když dostoupneme fortu Mongibéllesi, dřívější to Euryelos, nalézáme se na západě starých Syrakus, v jich nejvyšším místě, odkud dálný pohled v kamennou tu spoušť bašt a zdí, skrývajících dosud ve svých útrobách podzemní, daleko rozvětvené, chodby, přístupné v čas potřeby i jezdcům. Sever zřícenin ohraničují zbytky pověstných zdí Dionysových, vystavěných namnoze na místě bývalých řeckých hradeb. Započaty roku 402 před Kristem, byly dokončeny s ohromnou spotřebou práce a nákladu r. 385, i věžily se hrdě u vědomí své nedobytnosti. Teprve vítězství římské r. 214—212 si je podmanilo. I teď ještě, ač po staletí byly nemilosrdně drancovány, aby daly stavivo mnoha městům i nové pevnosti, vidíme na všech stranách mohutné kvádry, pobořené kostely, trosky věží.

Nemohla jsem se nasytiti pohledu v zašlý ten svět slávy a moci, a tak se stalo, že i tu, jako často při podobné příležitosti, byly jsme posledními z návštěvníkův. Kustos, dvorný jako každý pravý Sicilián, spozorovav opravdový zájem, vykládal nám dvěma vše neomrzele, prováděl nás ochotně všude bez nejmenší nevrlosti nad naším stálým se omeškáváním a ku konci převedl, místy bezmála přenesl nás

přes balvany a trosky na skalní výstupek, odkud, jak tvrdil, skytá se nejkrásnější rozhled. Děl pravdu.

Vzácný západ nádherným svým zbarvením ozářil ostře dálavu, koupající se v záplavě planoucích červánků, i rýsovaly se ostře, jasně i kontury mlhavých již jinak končin. Na jedné straně uzavírala horizont lesklá, kovově modrá hladina Jonského moře, na niž nastávající soumrak počal klásti své obrovské, posledními polibky dne zrůžovělé peruti. Na druhé straně vlnily se mohutné hornaté valy východního pobřeží sicilského, k nimž pojily se mlhavé silhouetty kalabreských hor. Než nade všechnu tu krásu královala Aetna či Mongibello, jak nazývá báječnou tu horu lid zděděným jménem po Sikulech, praobyvatelích Sicilie.

Nedivím se nikterakž obdivu a hrůze z divů a čar mongibellských, o nichž vyprávějí národní sicilské pohádky, a jimž děti ba i velcí zbožně věří. Ano, ani to mne neuvádí v úžas, že tak jako před třemi bezmála tisíci lety Sikulové vzývali obrovskou tu výheň jako božství, sílající v zemi štěstí i záhubu, ještě i v dnešní den prostý obyvatel venkovských tišin na úpatí Aetny, jat posvátnou hrůzou pověry, vidí v dálných horských lánech a ledových pláních tajemnou říši nadpozemských světů, plnou dobrých a zlých duchův. Neb jest Aetna, ten div světa v starověku, tak okouzlujícím a báchorkovitým zjevem, že nepodmaňuje si jen fantasii domorodců, než uchvacuje i duši každého, kdo žil nějakou tu dobu na jejích svazích. Vím tak z vlastní zkušenosti. Hermelín pláště, v nějž zahalena gigantická ta vládkyně všech sicilských zkazek, spadá v husté řasy nejbujnější zeleni. Moře omývá její nohy, zdobené guirlandy žhavých květů. Jen kdyby nebylo toho zlověstného černého kroužku, náčelenka to příšerná, objímající plamennou kštici královské hlavy, zakryté jako saïsský obraz nepronikuntelnou clonou dýmových oblaků. Kdes nazvána Aetna „nebeským sloupem". Po syrakusském západě přisvědčuji tomuto epithetu. Podobalať se jemu opravdu u vzdušné té dáli, vznášejíc se hrdě a vzletně nade všechno ostatní okolí k obloze. Poslední paprsky slunce zapálily na mohutné hlavici velkolepé obětní ohně, jichž mnohonásobný odraz poletoval lichotivě po sněhobílém podkladu obětnice. Bylť to obraz jediný svého druhu, k němuž se zrak znovu a znovu obracel.

Pohasly požáry západu; náhlý jižní soumrak naplnil dálavu. I syrakusská rovina, nížící se u našich nohou, unikala již oku. Jen tu a tam vyzírala z přítmí kterás zřícenina jako chabý přízrak dávných dob, kdy u velkolepých terasách věžilo se tu nádherné město od vzletné výšiny Euryelos až po Ortygii, vyplňujíc nyní pustou pláň úpobnými domky, pyšnými paláci, majestátními chrámy.

I máme se konečně k odchodu. Jdeme již za povážlivé tmy ku svému kočáru. Kočí, jinak dobrý a úslužný chlapík jako většina italských vozků, začíná býti notně netrpělivým, a mimo to není radno za pozdnějšího večera nalézati se na sicilských silnicích. Bezpečnost osobní není právě vzorná. Jest proto nejvyšší čas k odjezdu. Než tolik musíme se ještě pozdržeti, abychom zašly do fortu, v příbytek kustodův. Rozmilý ten muž uvádí nás v skrovničký salonek, který Italům vrozeným vkusem přeměněn v útulné hnízdečko. Představuje nám svou ženu, děti, a všichni

chovají se milým způsobem, loučí se s námi srdečně. Malá to ukázka sicilské uhlazenosti, zbytek to bývalé rytířské dvornosti.

Konečně jsme na cestě. Jedeme úplným temnem, jež zmírňuje svit modrozeleného nebe, třpyt tisíce hvězd. Večer byl vlahý, vzduch sladký, prosycen vůní zahrad a oranžových hájů. Kolkolem hluboký klid. Jen jednu chvíli ozval se srdcervoucí křik oslika; také již slyšíme i jeho klusot a dopadání ran. Jest nebohé to zvíře jako všude na jihu tak i na Sicilii nejtýranějším tvorem pod sluncem. Ze zákrutu cesty vyjel údobný vozík. Ubírají se to vesničané domů. Sedí jich osm na malé, pěkně pomalované káře o dvou vysokých kolech. Třeba se vyhnouti. O nás nejde, ale o ně. Než vše končí se hladce. Vratký vozík udržel se na veliký náš podiv v rovnováze, a veselé „Bona sera“ zní

Povoz syrakusský.

na rozloučenou. Umějí zde, jen co je pravda, jezditi virtuosně. Neb pravý to kejklířský kousek udržeti se na také kejklačce. Ale nechť se sedí sebe špatněji, jen když se jede. Ital nerad chodí; plebejské plahočení přenechává těm nejchudším, a ti se ještě nepřeženou.

Opět zavládlo ticho, v něž zalehl časem štěkot psa z osamělého dvorce, kolem něhož uháníme. Vzpomínky rojí se přímo v hlubokém mlčení noci. Teskná duma usedá v duši, vybavujíc mimoděk mrazivé vidiny minulosti — černé to stíny, brodící se krví, mlhavé duchy, sténající pod kletbou sudby v divé směsi: „Boj a vzmach, násilí a poroba, vítězství a zmar byly naším údělem!“ Příšerné to kvílení vyznívá v posled společným všem vzdechem: „A teď nicota — nicota — nic než nicota.“ V čele strašidelného toho davu, obestřeného šedou rouškou zapomínání, plíží se pod těžkým jhem otrocké služebnosti shrbené po-

stavy Sikulův, praobyvatelův syrakusských. Za nimi ubírají se chabým krokem jich podmanitelé korinthští Řekové, zakladatelé města. Hlavy jejich schyluje k zemi trýznivé vědomí, že zrodili potomky, kteří zardousili volnost vlastního lidu — vládce to a tyrany syrakusské. Z těchto poslední, spjat zpupným vítězem potupnými řetězy, potácí se málomocně uprostřed římských vojů. A ty sledovány jsou zase svými přemožiteli, Araby, za kterýmiž hrne se dravý proud dobyvatelův a utiskovatelů z nejrůznějších končin a rodů evropských. Průvod zakončují do nedozírné dálky nesčetné tísnící a choulící se houfy nešťastných, zoufalých dětí nelítostné bídy, kteráž se svým potomstvem přetrvává věky a národy.

Dojíždíme města. Za námi leží již daleko Epipolae i k ní přiléhající Tyche, kdysi nejlidnatější nyní nejpustší část starých Syrakus, a — snění usíná, přeludy prchají.

Než nerodí se v Syrakusách sny těžké melancholie jen v mlčení nočního temna, přepadají nás i za bílého dne, jak doznal, kdo procházel divadla syrakusská, nalézající se v Neapoli, nejmladší to části starého města. Jsou dvě: Teatro Greco a Anfiteatro. Obě byla jednou z hlavních tepen národního života. Než jaký v nich rozdíl! Prvé — nejušlechtilejší zápasiště ducha, druhé — nejsurovější bojiště brutálního veselí. Tam řecká vzdělanost slavila nejčistší své triumfy, tu římská násilnost šlapala v prach všechnu lidskost. Tam naslouchalo se u zbožném nadšení nesmrtelným básníkům, tu bystřila sluch zavilá ukrutnost, aby jí v divém ryku šelem neušlo úpění gladiatorů, jí neunikl ani jediný vzdech křesťanských mučenníků sicilských legend.

Teď oběma společna zkáza.

Vyběleno žhavým sluncem jihu leží tu jako hřbitov vzpomínek Teatro Greco, největší z divadel starověku, jež i Cicero nazývá „maximum.“ Zbudováno, jak myslí se, současně s athenským divadlem, není jen jednou z prvních kamenných budov toho druhu, než jest i zároveň stavbou vzácné umělecké jednoduchosti a síly. Teď ovšem křovinami zarostlou rozvalinou jest slavná jeho scena, na níž Aeschylus, mající Sicilii za druhý domov, slavil triumfy se svou trilogií Prometheovou, a kde jeho „Peršané“, oslavující vítězství Gelonovo u Himery r. 480, počátek to rozkvětu a rozmachu řeckého života na ostrově, vítáni byli s nekonečným jásotem, bouřným nadšením.

A pokryt mechem, zarostlý travou jest obrovský, do skalního svahu Neapole vtesaný polokruh sedadel, který, měře svých 150 m. průměru, byl rozdělen osmi popříčnými schodišti na devět klínů — „cunci“. Můžeme se ještě dopočítati čtyřicíti šesti řad; avšak po dalších patnácti není již stopy. Vzala za své i mramorová obruba prvních jedenácti stupňů, kde měli své místo vladaři s dvořanstvem, kde usedali na radost a obdiv všeho lidu vzácní hosté, jako Platon, Aeschylus, Aristippos, Pindar, Simonides a jiní a jiní velcí duchové. I říza Sapfy se tu bělala. Byloť Syrakusským umění svato, i zbožňovali přímo pěvce z milosti boží. Athenští mnozí zajatci, jak vypravuje pověst, dobyli si svobody jen tím, že dovedli nepřítele okouzliti a obměkčiti recitacemi Euripida. Charakteristická to drobnůstka! (Dokončení.)

AUG. EUG. MUŽÍK:

Píseň poznání.

Jak paprsk slunce
plá na korunce
si květu, tak si čile hrál,
a skotačil, písně pěl, se smál.
Kdo kráčel kol,
svůj zapomněl bol
i starosti své štvavé.
Však náhle to dítě
se zamyslí skrytě,
jak sluncem by táhly mraky plavé,
a poznání časné
hry zaplaší krásné:
‚To není, není to pravé!‘

Tu zjeví se kráska,
a zaplane láska,
jak v létě kdy poupěte pukne lem,
a sličný květ rozkvete půvabem.
„Pojď,“ řekla mu,
„já nezlámu
ten květ, v své srdce jej přesadím smavé!“
Však hrdý hoch
se na odpor zmoh'
a zdrtil to lásky objetí žhavé,
dlaň k srdci vztáh',
je zahodil v prach:
‚To není, není to pravé!‘

Pak štěstí, sláva
jej vyhledává,
a laurů mu spleť a zlato dá,
jež jiným nikdy nepodá.
Tu závisti had
a záští hlad
se plazí mu u nohou v pokoře lhavé,
že z všech lidí jeden
přec vstoupil v ten eden
a zahnal života příšery dravé.
Však přísný soud
vše zvrátil v troud:
‚To není, není to pravé!‘

Tak vadne Mládí,
a Láska pádí
kams daleko s prvním šedivým vlasem,
jak léto s růží a narcisků jasem.
Strom Poznání
naň ukláni
své zasmušilé větve tmavé,
a Starost a Žal
a Pochyby pal
mu s víček pudí sny pokoje smavé,
že přec snad v mýlce
dal výhost chvilce,
jež nesla mu života kouzlo pravé.

Však náhle svit
mu s nebe slít',
když bolestí divou hruď jeho zryta,
tu Musu snivou u sebe vítá.
Ty snů dcero žárných
a přání marných,
a tajů, jež ve hroby neseme tmavé,
ty Oleji, s výše
že kaneš tiše
nám v lampu mystickou, v nitro to žhavé,
jež hlídá jen bůh,
ty sne jeho tuch,
ty Umění, tys jenom pravé, to pravé!

‚Pojď jenom blíž,
a schyl se níž,
jak matka kloní dumavou líci
na dítě, v kolébce mrtvé a spící.
Já před časem
též mrtev jsem,

znám věčného Mlčení propasti tmavé,
mé oko se zvedne
jen ku hvězdě jedné,
jež září v dálce nezbádavé,
zkad pramení
proud myšlení
a oheň citů v mé žití lkavé,
mra v nadšení,
dím: Umění,
tys jenom pravé, ó pravé, ó pravé!'

B. FRÍDOVÁ:

Rozčarování.

OSOBY:

Jaroslav Nyvlt, žurnalista.
Irena, jeho žena.
Lola.
Verunka, hospodyně u Nyvltů.

(Skvostně zařízený boudoir Irenin. Na pravé straně krb, blíže něho houpací židle, v levo malé sofa, před ním kulatý stolek, vedle dva malé fauteuily. Etažery s bibeloty atd. V pozadí v levo dveře z předpokoje, který je, když Lola vchází, elektricky osvětlen. Na pravé straně dveře do ostatních pokojů. V levo v předu okno, blíže něho stolek s klecí.)

Scéna 1.

Irena, Verunka.

Irena (ve vkusném cestovním šatě, ještě ve dveřích). A řekl ti, že pojede na nádraží?

Verunka (nese plaid a příruční kabelu, jež odloží v pozadí, načež pomáhá Ireně svlékat svrchní šat). Inu ano, nařídil, abych vše pro milostivou paní připravila, a řekl, že jde do kavárny a odtud že pojede na nádraží.

Irena. Podivno.

Verunka. Snad přijelo moc lidí, a milostpán milostivou paní neviděl.

Irena. Čekala jsem, až bylo nádraží skoro prázdné. Pak ale napadl mne takový strach, že se něco stalo . . . Ani jsem se nemohla dočkat, až budu doma.

Verunka. Ale to bude milostpána mrzet. Bezpochyby ho někdo zdržel, anebo mu šly špatně hodinky.

Irena. Byl tedy zdráv, když odcházel?

Verunka. Úplně. A jak mu v poledne chutnalo, snědl celé kuře — a nebylo malé — a plnou misku kompotu.

Irena. Nu dobře. A jak ty jsi se pořád měla?

Verunka. I Bohu chvála, dobře. Jenom že se mně moc stýskalo. Milostpán byl málo doma, a tak zde bylo tuze smutno. Ale nyní, když vidím, jak má milostpaní zas červené tvářičky, jsem celá šťastná.

Irena (s úsměvem). Jsem hodně opálená, viď? Byla jsem celé dny venku. (Z druhého patra zazní piano a trylek Loly.) Co to?

Verunka. Slečna Lola přestěhovala piano. Milostpán jí o to žádal. Bylo, jak milostpaní ví, nad jeho pokojem, a on si pořád naříkal, že nemůže pracovat. Slečna ovšem namítala, že to opět zde bude milostpaní rušit, ale milostpán řekl, že milostpaní může studovat v ložnici.

Irena (trochu se zasmuší, pak ale opět příjemně). Nu třebas... to už nějak zařídíme... ale bylo to od ní velmi ochotné...

Verunka. Slečna mně řekla, že to udělala jen milostpaní k vůli, ta musí mít milostpaní moc ráda... vždycky, když mne potká, ptá se mne, jak se milostpaní daří!

Irena. Je to dobrá duše! (Obrátí se ke krbu.) Ah, vy už topíte?

Verunka. Dala jsem trochu zavlažit, poněvadž jsem myslila, že to bude milostpaní po cestě milé.

Irena. Toho nebylo třeba, vždyť skoro celý den ještě slunce svítilo.

Verunka. Svítilo, svítilo, ale nehřálo. A po nemoci je třeba dlouho opatrnosti.

Irena. Děkuji ti, Verunko, za tvou starostlivost, ale já jsem zase, díky Bohu, úplně zdráva. (Sedne na sofa.)

Verunka. Inu, zaplať Pán Bůh. Však si ani na to nesmím vzpomenout, když tehdy přivezli milostpaní z divadla ve mdlobách, víc mrtvou než živou... to bylo leknutí, do smrti na to nezapomenu.

Irena. A to hrozné procitnutí!... Věř mi, Verunko, když jsem poznala, že to drahé žití, po němž jsem čtyři roky marně toužila a jež jsem konečně měla v brzku sevřít v náručí, je zmařeno, navždy zmařeno, oh, já myslila, že sešílím!

Verunka. Ano, ano, taky jsme se toho báli!... A já to pořád říkala, že by už milostpaní neměla hrát, až se milostpán na mne zlobil, abych si své rozumy nechala pro sebe.

Irena. Měla jsem tě poslechnout... tys to se mnou dobře myslila. (Zakryje si rukama tvář a zapláče.)

Verunka. Ale to ne... to ne... rozčilovat se zas milostpaní nesmí... Já, hloupá ženská, potřebovala jsem na to vzpomenout.

Irena (vstane, osuší si oči a přechází). Ano, chci, musím být klidná... Ale kde pak jen Jaroslav zůstal...

Verunka. To jistě se milostpán s milostpaní minul. (Chce ji rozptýlit.) A na ptáčka se milostpaní ani nepodívá?

Irena (se zastaví). Ba pravda, co pak dělá manínek? (Jde ke kleci.) Tik, tik, co pak mne už neznáš, ty malý kamaráde? Počkej, až ti jen zas budu nosit salátek, však ty mne budeš vítat.

Verunka. Je teď nějak okrnělý, nic nezpívá... bude asi pelichat.

Irena. Je už chudáček stár. Pamatuješ se ještě na to, jak jsem ho koupila? Bylo to z mé první gáže, aby nám bylo veseleji. Budu nerada, až ho ztratím!

Verunka. Vždyť jsem to říkala, že by to milostpaní netěšilo...

Irena. Co pak, Verunko?

Verunka. Ale milostpán chtěl koupit nějakého vzácnějšího ptáčka a dát ho sem na místo našeho kanárka. Říkal, že zde dělá ostudu, že kanáry mají jen u ševců.

Irena (nemile dojata). To že chtěl ... Ne, tomu nepřipustím ... Ty a ten pták byli jste tehdy mými jedinými přáteli. Na jeho prostou klícku skanula tak mnohá palčivá slza, kterou mi vynutily útrapy všeho druhu. A to malé ptáče jakoby vědělo, oč jde. Chvíli bylo tiché, a pak zlehounka začalo tikat, jakoby mne konejšilo a odkazovalo na lepší dobu. A vskutku, jsem se u něho často upokojila. Takový malý tvoreček, a jak umí člověku být milý! (Náhle se opět zasmuší, pak přejede si rukou čelo.) Ach, Verunko, nebýt toho neštěstí, jak jsem mohla být blažená! (Zadívá se, pak setře rychle slzu z oka.)

Verunka. Inu, drahá milostpaní, dá Pán Bůh, že —

Irena (vesele). Ano ... ano ... (Tiskne jí ruku.) Ale co pak, že muž nejde? Pošli honem někoho do kavárny se zeptat ... (Za dveřmi se ozvou chvatné kroky.)

Verunka. I zdá se mi, že milostpán právě přichází ... (Jde ke dveřím, otevře je, a jimi vejde rychle Jaroslav. Verunka vezme odložené věci Ireniny a odejde.)

Scéna 2.

Irena, Jaroslav, později Verunka.

Irena. Jaroslave! (Běží mu vstříc a objímá ho.) Takový jsem už měla strach!

Jaroslav (mladý, krásný muž). Promiň, drahá Ireno, že jsem nepřišel v čas. Já tím však nejsem vinen (žertovně) spíše ty.

Irena (udivená). Já?

Jaroslav. Vlastně hrabě, jenž mne notně zdržel ...

Irena. Který hrabě?

Jaroslav. Nu, intendant ...

Irena (se zasmuší). Ah tak! ...

Jaroslav. Potkali jsme se právě, když jsem vyšel z kavárny. Zastavil mne a začal se velmi laskavě na tebe vyptávat, jak se ti daří, a když slyšel, že dnes přijedeš, jevil velikou spokojenost a řekl, že je nejvyšší čas, abys zas vystoupila, že to kňourání té Bolinové, (se smíchem) ano, považ, řekl kňourání, již nemůže ani slyšet ...

Irena (chladně). Příliš laskav ...

Jaroslav. A jak jsi se pořád měla? A co švagr a švagrová, všecko zdrávo?

Irena. Všichni, všichni. Pozdravují tě ... těšili se, že tam ještě přijedeš, jak jsi slíbil.

Jaroslav. Chtěl jsem . . . ale to víš, teď na začátku sezony je nejvíc práce . . . a pak začal jsem psát nové drama, a nechtěl jsem se vyrušovat. Ty tam budeš mít úlohu . . . ale ne . . . neřeknu ti nic — uvidíš však, že budeš spokojena.

Irena. Ani jsi se o tom v dopisech nezmínil . . .

Jaroslav. Chtěl jsem tě překvapiti. Ale v divadle neříkej nic, nechci, aby se o tom dříve mluvilo.

Irena. Buď bez starosti, ode mne se to nikdo nedozví. Jaký jsi zvolil děj?

Jaroslav. Až později . . . jsi zajisté unavena (zvoní) a hlad asi máš . . . (Vejde Verunka.) Verunko, čaj!

Verunka. Hned, milostpane. (Odejde.)

Jaroslav (obejme Irenu). A jestli pak jsi se na cestě nenastydla? Je dnes takový studený vítr . . .

Irena (přívětivě). Byla jsem dobře opatřena.

Jaroslav. Jsi tak náchylná nachlazení . . . musíš dávat pozor, bylo by to nyní velmi nemilé, když máš po tak dlouhé pause vystoupit . . .

Irena (se mu vyvine). Ah tak, tys měl strach o herečku! (Obrátí se a usedne do lenošky.)

Jaroslav (nepochopí ji). Ano, o naši první herečku!

Verunka (vejde s čajem, který postaví na stůl). Mám nalít?

Jaroslav. Posloužím dnes paní sám.

(Verunka odejde.)

Jaroslav (nalévá čaj do koflíků). Nechceš si sednout blíž ke krbu? (Podá jí koflík.)

Irena (s úsměvem). Ne, ne, mám ještě dost vnitřního žáru . . . a pak jsem z venkova otužená. Pomysli si, Jaro, že býval z rána na lukách již šedivý mráz.

Jaroslav. Divím se, žes v té samotě tak dlouho vydržela.

Irena. Ach, tam ti bylo krásně! — Na ten sklonek léta nikdy nezapomenu . . . Vzpomínala jsem živě na poslední podzim, který jsem tam trávila . . . bylo to asi před desíti lety . . . brzy po sestřině svatbě . . . zrovna než jsem byla angažována . . .

Jaroslav. Nebyl ti tam někdy dlouhý čas?

Irena. Ani dost málo.

Jaroslav. Přiznám se, že jsem se v té odlehlé myslivně, ačkoliv jsem tam byl jen dva dny, hrozně nudil.

Irena. To je zvláštní . . . Ty, spisovatel, byl bys mohl čerpati tolik intimních dojmů v té nerušené samotě.

Jaroslav. Ah, prosím tě, jaké pak dojmy v tom ztraceném koutě? Mělas mne poslechnout, mohli jsme jet do mořských lázní, tam bys se byla za čtrnáct dní právě tak zotavila jako jinde za šest neděl, mohla jsi již hrát a nemusila jsi se venku tak dlouho nudit.

Irena. Mně nebylo nudno. Na svých osamělých procházkách jsem mnoho přemýšlela.

Jaroslav (vstane, je vidět, že se začíná nudit, přemůže se však, vezme židli a usedne vedle Ireny). A o čem pak jsi přemýšlela? Ale o čem jiném, než jaké as budeš slavit triumfy, až zase vystoupíš, že ano?

Irena (vezme ho něžně za ruku). Přemýšlela jsem o životě vůbec a našem zvlášť. Porovnávala jsem klidnou, šťastnou domácnost sestřinu s naším životem, plným shonu a rozčilení, a porovnání nevypadlo ve prospěch života našeho.

Jaroslav. To se divím. Já zase bych za celý svět nechtěl tak živořiti jako oni. Nebo, to přec není život, co oni žijí? Kolem nic než lesy, do nejbližšího města kolik hodin, a doma půl tuctu dětí, jedno menší než druhé ... Já bych se zbláznil.

Irena. V dětech je právě celý jejich svět. (Vstane a stoupne si ke krbu.)

Jaroslav. Je ti zima, že?

Irena. Zamrazilo mne.

Jaroslav. Zazvoním, aby šly přiložit. (Chce zvonit.)

Irena. Ne, je zde dost teplo... to bylo jen bezděčné zachvění.

Jaroslav (stoupne k ní a vezme ji za ruce). Ruce máš horké, nechybí ti něco?

Irena (s úsměvem). Ne, docela nic. Jsem úplně zdráva.

Jaroslav. Bohu díky ... věru, jsem se ulekl. (Pomlčka. Jaroslav sedne na divan.) Ani jsi se ještě nezeptala, co dělá divadlo?

Irena (rychle). Ah, nemluvme dnes o divadle.

Jaroslav. Proč?

Irena. Povídej mi raději o sobě. Cos pořád dělal, zda-li jsi na mne vzpomínal jako já na tebe. Tak zřídka jsi psával!

Jaroslav. Zřídka? Každý týden.

Irena (usedne vedle Jaroslava a přitulí se k němu). Byla bych chtěla mít každý den zprávy o tobě. Chodívala jsem poslovi přes hodinu naproti, a když mi nic nepřinesl, byla jsem vždy velmi zklamaná.

Jaroslav. Ale prosím tě, co jsem měl pořád psát?

Irena. Ani na den našeho zasnoubení jsi si nevzpomněl, to mně bylo velmi líto.

Jaroslav. Bože, kdo pak může všechna data pamatovat! Tys nyní příliš sensitivní, pozoroval jsem to z tvých dopisů, měla bys to trochu přemahat.

Irena. Snad máš pravdu ... (Vstane a přechází.) Ale nyní mi pověz něco o svém dramatu ... Jaký je děj? (Sedne do houpací židle.)

Jaroslav (animovaně). Děje je málo, bude to drama analytické, ryze moderní. Poslyš: líčím historii nadané ženy, připoutané k obmezenému, střízlivému muži, jenž každé hnutí její po vyšších cílech bažící duše strhuje v prach všednosti. Po bouřlivé scéně, v níž on kategoricky žádá, aby zanechala všeho planého horování, jak on její aspirace nazývá, a hlavně aby přerušila všechny styky s mladým umělcem, jenž ji vyučuje malbě, v němž nalezla příbuznou duši, a jehož muž má v podezření, že jest příčinou jejich neshody, a věnovala se domácnosti a dětem, prohlásí žena, že jí nelze déle žíti v tom tísnivém ovzduší jejich domácnosti a odejde. Co tomu říkáš?

Irena. Nemohu ovšem z těch několika slov souditi o celku, jen to se mně zdá, že tvá hrdinka bude postrádati všech sympatií.

Jaroslav. Proč?

Irena. Kdyby toho bylo nutně třeba, zajisté, že bych se nezpěčovala . . .

Jaroslav (přechází nervosně po pokoji). Nutně třeba . . . Jde o stanovisko . . . Lidem inferiorním stačí k blaženosti, když se do syta najedí, ale čím je člověk intelligentnější, tím více má požadavků. Já na příklad, nemohu umělecky tvořit, leda když jsem obklopen komforem a když vím, že pracuji, abych tak řekl, jen z potěšení. Kdybych však měl žíti v poměrech stísněných, a uskrovňovati bychom se musili, a to hodně proti tomu, jak nyní žijeme, vím, že bych byl tak disgustován, že by mně práce byla torturou.

Irena. Ale vždyť bys nemusil . . . redakční příjmy tvoje stačily by úplně . . .

Jaroslav. A ty bys měla svědomí, ubít tímhle způsobem můj talent? Za marotu obětovala bys bez rozmýšlení celou moji budoucnost?

Irena (prudce). To nazýváš marotou? Splnění mého nejvroucnějšího přání . . . (Mírněji.) A vždyť bych se mohla za rok neb dva k divadlu zase vrátit . . .

Jaroslav (posměšně). A myslíš, že na tebe budou čekat, ne? Bolinová, ta by ty tvoje krásné úlohy chytla, to věřím, beztoho se na ně všecka třese. Když právě o tom mluvíme, mohu se ti přiznat, že jsem měl smrtelné strachy, že, až nebudeš tak dlouho hrát, o některou přijdeš, a skutečně se mně ulevilo, že se ta doba tak zkrátila.

Irena (bolestně dotčena). Jaroslave!

Jaroslav. A víš, upřímně řečeno, já neměl nikdy mnoho smyslu pro děti. Působí vždy více starostí než radostí, a nám by byly hroznou přítěží . . .

Irena. Jaro!

(Venku se ozvou kroky a hlas Lolin: Ne, neohlašujte mne . . . Krátké zaklepání, a hned na vejde Lola. Na jevišti je již skoro šero.)

Scéna 3.

Lola, předešlí.

Lola (v divadelním plášti, na hlavě krajkový šál). Promiň, milá Ireno, že jsem tak bez ohlášení sem vpadla. Jdu do divadla, a na schodech potkala jsem Verunku, která mně řekla, žes přijela. Nemohla jsem jíti kolem, abych tě nepřivítala.

Irena. Děkuji ti, jsi hodná, že jsi se zastavila.

Jaroslav (který poodstoupil, jde do popředí). Má poklona, slečno! (Kloní se jí.)

Lola. Dobrý večer, redaktore! (Podá mu ruku.) Ani jsem vás neviděla, máte zde tmu jako milenci. Inu ovšem, po tak dlouhém rozloučení . . . (Směje se.)

Irena. Prosím tě, Jaroslave, rozdělej světlo.

Jaroslav (stiskne knoflík u dveří, čímž se malý lustr rozsvítí).

Lola. Nechci vás vyrušovat . . . již zase jdu . . .

Irena. Ale ne . . . nás nerušíš . . .

Jaroslav. Mně však slečna promine . . .

Irena. Ty odcházíš?

Jaroslav. Jdu se převléknout. Chci se podívat do divadla a pak jsem pozván k soupée (zarazí se a pohlédne na Lolu).

Lola. I jen to řekněte, já to vím ... které pořádá váš přítel na počest Míny, jež zpívá dnes poprvé Denisu. Povídala to každému, kdo měl uši, aby slyšel.

Jaroslav. Že je slečna pozvána, to vím, že by však soupée bylo aranžováno jí ku cti, to mně není známo.

Lola. I vy pokrytče, však vy to dobře víte. Tak jen jděte, abyste na mě nenaříkal, že jsem vás zdržela.

Jaroslav. Jste dnes nemilostivá, to raději zmizím. (Ukloní se a odejde.)

Irena. Jak jsi se stále měla? Dobře, že ano?

Lola (rozčilená). Špatně, hanebně! Co tomu říkáš, jak se mnou zacházejí? Ale ať nežertujou!

Irena. Co se stalo?

Lola. Ty se ještě ptáš? Není na tom dosti, že se opovážili dát mou úlohu z Nitouche, v níž jsem slavila takové triumfy, té začátečnici? Ale to mně udělal ten kapelník ... a víš proč? Protože jsem řekla, že úloha, kterou mně ze své nové operety přidělil, mně neleží ... Ona mně sice leží, ale víš, mám zpívat matku, a k tomu starou, komickou matku ... to je nápad ... na ty myslím, mám ještě času dost ... že ne?

Irena (s úsměvem). Inu ovšem, ale někdo je také musí hrát.

Lola. Ano ... ale proč to mám být já? Ostatně, jsem se chtěla tentokráte přemoci, abych si z kapelníka neudělala nepřítele, ale když on se tak chová, nu dobře, nebudu míti také žádného ohledu. Bude-li mít dnes Mína úspěch, vrátím mu okamžitě tu starou, ať ji dá, komu chce!

Irena. Budeš platit pokutu ...

Lola. Eh, co na tom ... o platy se nestarám, to je věc baronova.

Irena. Co pak dělá ten tvůj nebohý zbožňovatel?

Lola (směje se). Čeká na mne ve voze, poslala jsem ho napřed.

Irena. Ještě ho tak týráš?

Lola. Ach, prosím tě, muži nic lepšího nezasluhují.

Irena. Jen počkej, až se jednou ty zamiluješ, však on ti to někdo splatí.

Lola. Ó, má milá, osýpky a lásku, tyto dvě nemoci mládí, mám již šťastně odbyté. Prodělala jsem obojí těžce ... při osýpkách jsem byla na smrt, a láska by mne málem taky byla stála život.

Irena. O tom jsi se mi nikdy ani nezmínila ... Ale ty pořád stojíš, a já se bojím tě zdržovat, když baron na tebe čeká ...

Lola. I ať čeká, tomu je zvyklý. Sednu na chvíli, abych ti neodnesla spaní ... Ale máte zde horko, musím sundat plášť. (Shodí plášť. Je ve skvostné večerní toilettě; dekoletována. Usadí se na pohovku.)

Irena (usedne do lenošky). Ty jsi se vystrojila!

Lola. Ano, schválně, aby nemyslili, že mne to mrzí. Poslala jsem barona koupit loži a nařídila jsem mu, že nesmí přinést jinou, než prosceniovou. Budu toho kapelníka tak dlouho fixovat, až se na mne ohlédne, ale pak se na něj podívám, že bude hned vědět, kolik uhodilo.

Irena. Nerozčiluj se, a pověz mi raději něco o té své lásce. Nemohu si ani představit, že naše veselá Lola byla vážně zamilována.

Lola. Tehdy jsem ještě nebyla veselou Lolou, nýbrž spíše vážnou Ludmilou, které se ani nezdálo, že bude kdysi lehkomyslnou subrettou.

Irena. Jak jsi se vlastně dostala k divadlu?

Lola. To souvisí těsně s tou nešťastnou historií mého života.

Irena. Vskutku? To mně musíš jednou povídat.

Lola. Řeknu ti to třebas hned. Je to zcela všední příběh děvčete záhy osiřelého a po trošce příchylnosti a lásky dychtícího. Zamilovala jsem se, byla jsem opuštěna a chtěla jsem si vzít život. Na štěstí, neboť život jest přece jen příliš krásný, abychom si ho pro nějakého věrolomného bídáka zkrátily, setkala jsem se tehdy s jistou družkou, která mne skoro násilím odvlékla k sobě a jež mi později dopomohla k předměstskému divadlu, kde sama byla choristkou.

Irena. To byl tedy začátek tvé kariery?

Lola. Ano, uvržena náhodou na dráhu divadelní, k níž jsem však hned s počátku přilnula celou svou expansivní bytostí, učila jsem se dnem i nocí, abych se z podřízeného postavení vyšinula. Podařilo se mně to dosti brzy. Můj temperament, má pěkná postava záhy vzbudily pozornost příslušných kruhů, a ostatní poddalo se samo sebou. Vedle touhy po slávě měla jsem ještě jinou vzpruhu, která mne poháněla dosáhnouti vytknutého cíle: chtěla jsem se pomstít za bezpráví na mně spáchané. Slíbila jsem si svatě, že neušetřím žádného muže, který bude tak neprozřetelný a se mně přiblíží. A splnila jsem svůj slib. Vyssávám je jako pomeranče a pak je odhazuji.

Irena. A s tím, jenž tě tak oklamal, jsi se již nesetkala?

Lola. Ach, ano, to je nejveselejší. Celý čas jsem o něm nic nevěděla, až asi před rokem, když jsem uzavřela smlouvu se zdejším divadlem, poslal mně dopis s prosbou, smí-li mne navštíviti.

Irena. To bylo drzé. Tys ho ovšem odmítla?

Lola. Ne. Chtěla jsem vědět, až kam půjde jeho nestoudnost. Přemohla jsem se a přijala jsem ho na oko dosti vlídně.

Irena. A co chtěl?

Lola. Maličkost. Abych na vše zapomněla, a na konec mi nabídl šlechetně svou ruku.

Irena. Není možná!

Lola. Proč ne? Chystal se otevřít advokátní kancelář, a tu by se mu asi pro začátek moje pěkná gáže byla hodila. A snad by i barona byl vzal nádavkem! (Směje se.)

Irena. A cos mu řekla?

Lola. Ani se neptej! Toho jsem vyprovodila, že na to bude do smrti pamatovat! (Směje se.) Ale teď musím již vskutku jít, sice se baron do opravdy rozhněvá. (Podívá se na hodinky v náramku.) Věru, již čtvrt na osm! (Obléká plášť, při čemž jí Irena pomáhá, v tom vejde Jaroslav.) Ah, pan redaktor již v plném lesku, a já jsem ještě zde. Ale už utíkám! Tak s Bohem, Ireno. (Líbá ji.) Apropos, byl již čas, že jsi přijela, s tím intendantem nelze již obstát!

Irena (s nuceným smíchem ji vyprovází). Tak ... proč pak?
Lola (zahrozí jí prstem). Však ty to dobře víš! (Odchází se smíchem.)

Scéna 4.

Irena, Jaroslav, ku konci Verunka.

Irena (vrací se ode dveří a zastaví se před Jaroslavem). Tak jsem se těšila, že strávíme dnešní večer spolu ... po tak dlouhé době ...

Jaroslav (obléká si rukavici, trochu netrpělivě). Ano ... mně je to rovněž nemilé, že musím odejít, ale přijal jsem pozvání, než jsem věděl, že přijedeš ... Ostatně, bude lépe, půjdeš-li brzo spat, zítra si vše vynahradíme. A mezitím ti také nebude dlouhý čas ... za chvíli přijde hrabě ... řekl jsem ti přece, že ti chce ještě dnes složit svou poklonu, ne?

Irena. Ještě dnes? Ne, neřekl jsi mi ničeho.

Jaroslav. To jsem tedy zapomněl. Ujistil jsem ho, že jej ráda uvidíš, jelikož budeš celý večer sama.

Irena (prudce). Nepřijmu ho.

Jaroslav. Proč?

Irena. Poslyš, Jaroslave. Nechtěla jsem o tom mluvit, alespoň dnes ne, ale jednak poznámka Lolina, z níž jsem vycítila, že již celé divadlo k tomu dělá glosy, a pak okolnost, že hrabě chce přijít, nedá mi déle mlčeti. Věz, že chování intendantovo bylo v poslední době tak dotěrné, že jsem se jen s největším přemáháním zdržovala, abych ti o tom neřekla. A to jest také jedna z příčin, proč se rozmýšlím vrátit se k divadlu. Nyní, když to víš, doufám, že mne nebudeš nutit do tak choulostivé situace, která by dříve neb později musila skončit nepříjemným výstupem.

Jaroslav. Ach, to jsou hlouposti! Hrabě se ti dvoří, nu, dobře. Myslíš, že to nevím?

Irena. Ty to víš? A nic jsi mi neřekl?

Jaroslav. Proč bych ti to říkal? Je to zcela přirozené, jsi dosud krásná ... máš kolem sebe nimbus slávy ... je pochopitelno, že se ti muži dvoří. Ostatně, to herečce nikdy neškodí, naopak ...

Irena. Snad. Ale všechno má své meze. Považ však, že mně hrabě dělal návrhy — ovšem, velmi diskrétně — při nichž se mi krev hnala do tváří ... Dělala jsem, jakobych mu nerozuměla, a dala jsem řeči jeho jiný smysl, abych (vášnivě) nemusila jemu dáti políček! A nyní se bojím, aby to nezačalo znovu!

Jaroslav (trochu posměšně). I vida, vida ... (vážněji). To je ovšem nepříjemné, ale dáma tak duchaplná jako ty dovede se vždy, když chce, vyhnouti ... Mé žárlivosti se nemusíš bát, jsem o tvé lásce pevně přesvědčen (pohlédne úkradkem samolibě do zrcadla nad krbem) a ostatně, není hrabě s tou svou pleší zrovna příliš svůdný, (směje se) leda že by ti lichotilo míti za milence hraběte ...

Irena (uražena). Jaroslave, jak to mluvíš?

Jaroslav. Nu, vždyť jen žertuji ... Vím dobře, že jsi a zůstaneš ženou počestnou. (Podívá se na hodinky.) Ale sapristi, ten čas utíká ...

Musím jít, chci ještě stihnout ředitele ... slíbil jsem, že mu hned oznámím, jak přijedeš. Tak pa ... na mne nečekej, nevím, kdy se vrátím ... Doufám, že se ti do rána všechny ty chmury vykouří z hlavičky, a že mně budeš vděčná, že jsem tě odvrátil od náramné hlouposti. (Za této řeči pojme Irenu, která stojí bez pohnutí, do náručí.) A panu hraběti vyřiď mé poručení — (Béře claque a chystá se k odchodu.)

Irena (rozechvěná). Jaroslave, neodcházej ... počkej alespoň, až odejde ...

Jaroslav. To by mu asi nebylo příliš milé ... a proč bych mu nedopřál chvíle s tebou o samotě ... Důvěřuji ti úplně, zvlášť nyní, vždyť vím, že před každým pokleskem by tě jistě zachránila krev tvých solidních předků ... hahaha!

Irena (ve velkém rozčilení, vyhrůžně). Nespolehej na ni příliš ... zpronevěřila jsem se jí již jednou ... mohlo by se to stát i po druhé ...

Jaroslav (tleská). Výborně ... je vidět, že jsi nic nezapomněla ... tenhle ton si pamatuj do mého dramatu, budeš ho tam moci užít ...

Irena (prudce). Nehraju teď komedii ... (Náhle jakoby se byla na něčem rozhodla, s čím dlouho zápasila.) Poslyš, Jaroslave ... (skoro bez dechu.) Pozorovala jsem již dlouho, že mne více nemiluješ ... oh, nenamítej nic ... a dnes jsem se o tom přesvědčila ... Ty miluješ pouze moji hereckou slávu — Má láska, moje oddanost, moje věrnost ti nejsou ničím ... ničím. Dobře ... Nyní vol ... Buď svolíš, abych odstoupila od divadla a žila jen tobě, což mi bude důkazem, že jsem se mýlila ... aneb budeš na tom trvat, abych se tam vrátila — učiním to, ale pak půjdeme každý svou cestou.

Jaroslav (přechází rozčileně po pokoji, pak se před Irenou zastaví, chladně). Vidím, že jsi dnes nepříčetná ... Až se uklidníš, promluvíme si o tom, a pak uvidím ...

Irena. Ne ... nyní to musíš rozhodnout ... Závisí na tom, přijmu-li hraběte neb ne.

Jaroslav. Ale to by bylo pošetilé, tak náhle, nepřipraveně rozhodovat o tak důležité věci ...

Irena. Přemýšlela jsem o tom mnoho ... a teď jsem pevně odhodlána. Kdybys mne měl jen trochu rád, nerozmýšlel bys se ani okamžik ... (S plnou láskou.) Čeho bych já se pro tebe neodřekla ...

Jaroslav (rychle). Nuže, dokaž to. Odřekni se svého šíleného nápadu a uvidíš, jak tě budu milovat!

Irena (v hloubi duše uražena). Dosti! Vidím, že si nerozumíme!

(Venku zazní zvonek.)

Jaroslav (chvatně). To bude hrabě. Nech teď všech hloupostí, aby nic nepozoroval ...

Irena. Slyš mé poslední slovo. Trváš-li na tom, abych se vrátila, přijmu ho, ale přísahám ti, že je mezi námi konec.

Verunka (nese skvostnou kytici). Přinesl ji lokaj pana intendanta. Pan hrabě dává prosit, smí-li milostpaní složit svou poklonu, čeká v kočáře.

Irena (hledí tázavě na Jaroslava).

Jaroslav (se chvíli rozmýšlí, pohlédne na Irenu, která stojí bez hnutí, pak pohodí hlavou). Že jí bude velikou ctí ...

Irena (sebou trhne, pak vezme skoro mechanicky kytici, k Verunce). Ano . . . jdi . . . (Verunka odejde, Irena sedne zvolna do lenošky.)

Jaroslav (jde k ní, chlácholivě). Nemohli jsme ho odbýt, byl by uražen . . . Ostatně, to vše je takové dětinství. Buď moudrá, dobře víš, jak jsi mně drahá. (Chce ji políbit.)

Irena (se vztyčí, odstrčí ho a velitelsky ukáže na dveře). Jdi . . .

Jaroslav (se vyhrůžně zastaví, s utajenou zlostí). Dobře, to si spolu později spravíme.

Irena. My spolu? My spolu jsme hotovi!

Jaroslav (sebou trhne, vzkypí, ale opanuje se a rychle odejde).

Irena (zůstane, dívajíc se za ním chvíli, stát, pak udělá rychle dva kroky ke dveřím, kudy odešel, opět se zastaví a zavrtí hlavou). Ne, bylo by to marné . . . nemiluje mne . . . je po všem . . . po všem . . .

Opona.

Brand.

Dramatická báseň od Henr. Ibsena. Přeložil Karel Kučera.

(Pokračování.)

(Před chatrčí na mysu. Slunce stojí vysoko. Fjord je tichý a jasný.)
Anežka sedí dole na břehu. Za chvilku vyjde ze dveří Brand.

Brand.

Smrt to byla. Hrůzu smyla
všecku, stopu děsů všech;
velkosti a smíru dech
jeví tvář tu zářná, milá.
Mátoh klam což má tu moc,
v taký den by změnil noc?
Z pekelné své viny zlobné
zřel jen slupky zevní kryt,
co lze ústy vyslovit, —
co lze hmatat rukou dlaní, —
co mu hanbou sžehlo skráni, —
čin, jímž tílko zabil drobné.
Však těch dvou, co u kamen,
tiše v kout, jak ptáci slétlí,
vytřeštěných očí světly
ustrašeně zřeli jen, —
zřeli, zřeli dlouze tak —
nechápali, co a jak, —

v jejichž duše otec vžeh
skvrnu, kterou nerozptýlí
v trudu, práci po létech,
ni co starci shrblí, bílí —
jichž tok žití stékat bude
z vzpomínky té krví rudé, —
kteří vzrostou v světle hrůz,
jež v nich vzbudil činu hnus,
jimž nezmizí nikdy hluše
myšlenky té mršný žár —
na ty dva on jednoduše
pozapomněl, ač ty duše
právě stihl velký zmar. —
Člen po členu dále z nich
rozmnoží snad vinu, hřích.
Proč? zní dutě ze hlubin, —
jaký otec, taký syn!
Co má vymazat se v tichu?
Urovnat co mírně z hříchů?
Kam až, kdy je zodpovědný
dědic za hřích rodu bědný?
Který soud a soudce který
vnikne v záhyb viny sterý?
Kdo chce svědčit, soudit přísně,
je-li každý delinkvent;
kdo smí přinést plný třísně
přejatý svůj dokument?
Správně-li tu vece ret:
Po otci to viny sled? —
V hloub závratnou záhad noci
marně voláš v málomoci.
Podél propasti však davy
tančí bez smyslu a hlavy; —
křičet měli by, se chvíti, —
z tisíců však oči jedny
nevidí vrch viny bědný,
jenž se vrší slůvkem: žíti.

(Několik mužů z lidu vychází vzadu za domkem a blíží se k Brandovi.)

Jeden muž.

Po druhé vidíme se zas.

Brand.

Již netřeba mu v ničem vás.

Muž.

Onť vykoupen sic, věřím rád;
však ještě tři jsou v jizbě snad.

Brand.

Což?

Muž.

Ze soust, co nám dali v dlaň,
jim drobty nesem, skrovnou daň.

Brand.

Vše jestli dal jsi, ne však žití,
věz, nedals nic.

Muž.

V bouř, vlnobití
dnes tento mrtvý kdyby živ
o pomoc volal zoufanliv
se člunu svého vzhůru dnem,
svým neskrblil bych životem.

Brand.

Však bída duše za nic vám?

Muž.

Jsme rabský lid, spjat ke hrudám.

Brand.

Tož odvraťte svůj všecek zor
od zářných štítů ledných hor;
a nekruťte jak této chvíle
zor levý k nebi, pravý v zem,
kde každý z vás, šij ve jho chýle,
sám zapřahá se, tich a něm.

Muž.

Vždyť, soudím, radil jsi nám přec,
jha bychom zbavili svou plec.

Brand.

Ač jste-li s to —

Muž.

Ty sílu máš.

Brand.

Já?

Muž.

Dříve již v kruh vstoupil náš
tak mnohý, kde je cesta, děl; —
jen ukázal ji, — tys jí šel.

Brand.

Co myslíš —?

Muž.

Spíš než tisíc slov
čin jeden ztaví srdcí kov.
Za obec požádat tě mám; —
neb muže právě třeba nám.

Brand

(znepokojen):

Co chcete?

Muž.

Knězem naším buď!

Brand.

Já? Zde!

Muž.

Snad doslechls odjinuď,
že naší obci schází kněz?

Brand.

Teď vzpomínám —

Muž.

Dřív zabírala
kraj větši farnost, teď je malá.
Mráz, neúroda pole, mez
když sžehly, mor pad na lid, skot,
a kde kdo klesal bídou psot,
když duše ztupěl hladu děs,
když zdražil se chléb, maso — sléz,
též zdražil se nám, ubyl kněz.

Brand.

Chtěj cokoliv, však toho nech!
Mám větší úvaz na bedrech.
Mně třeba silných žití ruchů
a světa otevřených sluchů.
Co zde bych počal? V těsném fjele
řeč muže nepomůže nic.

Muž.

Fjeld odpoví-li, řeč zní déle,
jež plně, silně vyšla z plic.

Brand.

Kdo sám se zavře v jámy stěny,
když volný, širý kyne luh?
Kdo v lada pustá zatkne pluh,
lán zdatný má-li poděděný?
Kdo chtěl by z jader sklízet plod,
když stromky zrají nad záhonem,
kdo všedních prací ztupět shonem,
zář plá-li vidin, chorovod?

Muž

(hlavou potřásaje):

Tvůj čin jsem chápal — řeč tvou ne.

Brand.

Již na loď, na loď! Zanech mne!

(Chce odejíti.)

Muž

(vstoupí mu do cesty):

Ten úřad, na němž pevně lpíš,
to dílo, jež tvým snahám blíž —
je tak ti drahé?

Brand.
Nanejvýš,
v něm život můj!
Muž.
Pak zůstaň, slyš!
(S důrazem.)
Vše jestli dal jsi kromě žití,
věz, nic jsi nedal.
Brand.
Vlastní bytí
však nikdy nelze dáti darem,
své vlastní já; do vazby pout
ty nesmíš skovat, v toku jarém
poslání řeku hradit v kout; —
chce vlastní cestou v moře proud.
Muž.
Ať v hrob se plesa, bahna ztratí, —
v sléz rosou dojde moře hlati.
Brand
(upřeně naň pohlížeje):
Kdo dal ti do úst řeč té síly?
Muž.
Ty velikého činu v chvíli.
Když řvala bouř, vln bouřil vztek,
když přes bouři a moře jek
pro hříšnou duši, stůj co stůj,
jsi prknu svěřil život svůj, —
tu mnohou duší chlad a žeh
táh jako slunce, vichru dech,
jak zvonů zněla zvučná změt — —
(Poklesá hlasem.)
by zítra snad už v nepamět
nadšení prapor k zemi kles,
jejž nad námi jsi vztyčil dnes.
Brand.
Povolán není, kdo je sláb.
(Tvrdě.)
Kdo nemůžeš, čím býti máš, —
čím můžeš být, se v pravdě snaž;
buď naskrze jen prachu rab.
Muž
(pohlíží naň okamžik a praví):
Ó, běda ti, jenž jda, jsi zhas!
Ó, běda nám, jimž mih se jas!
(Odchází; ostatní jej tiše následují.)
Brand
(za nimi dlouho pohlíží):
Po jednom, hřbet křivě svislý,
mlčky dav jde domů zpět.

Nohou vratkou, s zmlklou myslí,
těžce, mdle se hmoždí vpřed;
mysli trud se v každém zračí,
jde, jak metlou hrůznou hnán,
praotec jak lidí kráčí,
vyhostěný z ráje bran —
jde, jak on, skráň v hříchu děse, —
zří, jak on, v sráz temnoty, —
poznání zisk, jak on, nese, —
ztrátu svojí slepoty.
Člověka, by nový, ryzí
vstal, já stvořit směle chtěl; —
zde ten — obraz viny, hlízy,
ne jak Bůh jej v mysli měl. —
Vzhůru k pláním větší šíře;
boj zde není pro rytíře!

(Chce odejíti, ale zastaví se, vida Anežku na břehu.)

Naslouchá, jak zpěv by k lýře
zněl jí s výše nebetyčné.
Naslouchajíc, dlela v čluně.
Když protínal vzdmutou pláni —
naslouchajíc, lávky příčné
držela se v bouři ryčné —
naslouchajíc, pěnu z tůně
setřásala s jasných skrání.
Zdá se, jak by smysl sluchu
měla v oku místo v uchu.

(Přiblíží se.)

Mladá dívko, okem němě
stiháš křivý záhyb fjoru --?

Anežka
(ani se neobrátí):

Ani fjoru, ani země;
oba stajeny jsou zoru.
Větší země však mi svítá;
ostře tvar zřím vzduchem růsti;
moře mnohá, řek zřím ústí;
slunce záblesk mlhou kmitá.
Zřím zář ostrou, kol hor bání
zamžených žár rudý, sirný,
bezměrnou zřím poušti pláni.
Velké palmy tamo stojí,
vichr jimi klátí virný,
černé stíny vzad se rojí.
Po životě ani zdání;
Zem se tvoří, z mlh se vine,
a já slyším hlasy četné,

a já slyším hlásat slova:
Spása teď či skon ti kyne;
konej dílo odpovědné; --
zalidni zem tuto znova!

Brand
(unesen):
Mluv, co ještě zříš?

Anežka
(kladouc ruku na prsa):
Zde v nitru
cítím síly doutnat v troudu,
cítím řeky dmout se v proudu,
zřím, jak zoří noc jde k jitru.
Srdce v dál, jak svět se šíří,
do všech stran a úhlů míří,
a já slyším hlásat slova:
Zalidni zem tuto znova!
Myšlenka, čin každý příští,
v budoucnu co skryto, v lebce,
vzbouzí se, vlá, dýše, šepce,
v žití puk se tlačí, prýští.
A já víc než vidím, tuším
jej, jak pne se s výše k duším,
cítím, že zří s oblak vln,
plný péče, láskypln,
jak zoř jasná, jemná, ranní,
zarmoucen však na smrt v skráni;
a já slyším hlasy četné:
obrozen teď obroď jiné,
spása teď či skon ti kyne; —
konej dílo zodpovědné!

Brand.
Dovnitř; dovnitř! To řeč spásná!
Tam jde cesta. Stopa jasná.
Vlastní srdce — to ta země,
stvořená pro boží plémě;
tam sup vůle sklán buď zmořen,
tam buď nový Adam stvořen.
Nechť si jde svět kamkoli,
strasti, zpěvu s hlaholy; —
kdy však mého díla kořen
odváží se zbujně rvát, —
při sám Bůh, můj zkusí mlat!
Na zemi chci, stůj co stůj,
kout, kde žil bych všecek svůj, —
to přec právem muži sluší,
víc nežádám pro svou duši!

(Zamyslí se na okamžik a praví):
Všecek svůj! Však což ta tíha,
poděděné viny kniha?
(Stane a rozhlíží se.)
Kdo je ta, jež kráčí, tápe,
po svahu se šplhá, plíží,
nalomená v šíji, kříži?
Oddychnout chtíc, musí stát,
vzpírá holí vratkou patu,
hubenými prsty v chvatu
v hluboké se kapsy drápe,
jak by poklad tajil šat.
Kolem holých kostí cáry
klátí se, jak z peří šat;
dlaň se křiví v klestě, spáry;
je jak orel sešlý, starý,
na zdi srubu přibit, spjat.
(Náhle ustrašen.)
Jaký zjev mne z dětství mrazí?
S rodných hor mlh jaká tma,
kol té ženy ledy sází —
větší led zde v nitro hází — —?
Bůh pomoz! To matka má!

Brandova matka
(přicházejíc vzhůru, zastaví se, jsouc zpola jen viditelná; zastiňuje si oči rukou a rozhlíží se):
Zde byl prý.
(Přibliží se.)
Čert vzal blesk té záře!
Jsem zpola slepá. Promluv sám!
Jsi ty to, synu?

Brand.
Jsem.

Matka
(mne si oči):
Ten plam
žhne oko, stěží rozpoznám
sedláka cháma od faráře.

Brand.
Já doma nezřel slunce jas
od pádu listí až v ten čas,
kdy žežulky se ozval hlas.

Matka
(tiše se směje):
Což na tom. Člověk ztuhne mrazem
jak rampouch nad peřejů srázem.
A zesílí, pak cokoliv
nechť přijde — vyjde zdráv a živ.

Brand.
Jdi s Bohem! Čas můj odměřen.
Matka.
Tys míval vždycky na spěch jen.
Co hoch jsi toužil za fjord, les —
Brand.
Tys byla ráda, že jsem šel.
Matka.
Toť správno bylo tehdy, dnes;
měls býti kněz a kazatel.
(Prohlíží jej bedlivěji.)
Hm, jak má silnou postať, paž.
Však mého slova vždy si važ —
dbej o život —
Brand.
Toť vše?
Matka.
Co víc?
Co nad život máš dražší tady?
Brand.
Já myslím: krom té rady nic
již nevíš?
Matka.
Víš-li jiné rady,
dle nich se řiď, však žití svoje
chraň pro mne; máš je z mého zdroje.
(Zlostně.)
O činu tvém kraj mluví celý;
strach pojal mne a hrůzný cit.
Dnes na fjord! Moh' jsi ztratit smělý,
co k vůli mně máš v péči mít.
Jsi jediná snět pokolení.
Jsi z těla mého tělo, krev.
Ty vršíš, lať jak na hřebeni
mou stavbu pracnou v ladný zjev.
Stůj pevně; vytrvej; tuž plece!
Měj život v péči! Den co den!
Jeť dědic žíti povinen —
a ty mým budeš — jednou — přece —
Brand.
Tak? Proto s plných kapes vakem
mne hledala jsi orlím zrakem?
Matka.
Ty třeštíš, synu!
(Couvá.)
Nejdi blíž!
Stůj, zůstaň! Ožemu se holí!
(Klidněji).

Cos myslil tím? — Jen slyš mne, slyš!
Den ze dne stárnu; v hrobu tiš
dnes, zítra uzrám, klas jak v poli;
pak bude tvou žeň mojí snahy;
vše spočteno dle míry, váhy —
Nic nemám zde! — Vše doma leží.
Sic skrovné to; leč kdo to sléz
kdys zdědí, žebrat bude stěží. —
Stůj! Nechoď blíže! Slyš a věz!
Zde slibuji ti, halíř ani
že neukreji do skulin,
či nezakopu v země klín, —
nic do zdi nedám, do děr skály,
či pod podlahu, pod kámen; —
vše, synu můj, ty zdědíš jen;
vše v majetek tvůj přejde stálý.

Brand.

Za podmínkou?

Matka.

Že budeš dbalý
života svého bez ustání.
Rod udrž synem ze syna;
má odměna buď jediná.
Ať nezmarní se nic, buď bdělý —
nic netříští se, nerozdělí; —
množ, nebo nemnož statek svůj;
však drž ho, drž ho, stůj co stůj!

Brand
(po krátké přestávce):

Buď mezi námi jasno dnes.
Já od dětství vzdor vstříc ti nes; —
já neměl mář, ty syna zas,
až dospěl já, tvůj zbělel vlas.

Matka.

Láskání nechci. Buď si, buď,
jak sám chceš, nemám měkkou hruď.
Buď drsný, tvrd, měj lednou skráň, —
štít prsou mých tu zdolá zbraň;
své dědictví jen svírej v dlaň,
byť bez užitku — chraň je, chraň!

(Pokračování.)

HOCH OD DOMAŽLIC.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE.

BOŽENA VIKOVÁ KUNĚTICKÁ:

Pán.

Román.

(Pokračování.)

A toto jsem tam viděla a cítila:

Na zemi leželo růžové světlo, které proniklo květnatým mušelínem na oknech. Okna plála. Celý pokoj byl naplněn září, neboť slunce zapadalo. Tím západem bylo ticho pokoje vyrušeno: obrazy, vásy, sochy, všecko bylo prodchnuté neurčitým životem neznámého kouzla, a zdálo se, že nastala chvíle zázraků.

Neviděla jsem scény na obrazech, ani tváře, ale cítila jsem, že scény skutečně se odehrávají, a tváře že probírají se ze zakletí.

Stála jsem u dveří, obávajíc se, že vyruším.

A náhle z toho všeho, co jsem tušila na zdech, v koutech, na stole, na zemi, z toho chaosu elegance, vkusu, pohodlí, v němž mísil se dojem hedvábí, plyše, krajek s dojmem stříbra, porcelánu, skla a mosazi, vystoupila nahá postava ženy, a vše ostatní sřítilo se. Kamsi do hlubin. — Neviděla jsem nic jiného, než ji. — —

A také žila.

Ležela v trávě. Kolem ní nebylo ani květin ani stromů, a žhavé, bílé slunce zachvátilo ji celou, tak že jsem cítila její šílené umdlení v nevyslovené touze. Zarůžovělá záře západu probudila bílý plamen, jenž ji ovíjel, a mně se zdálo, že slyším žhavý vzdech, jenž vanul z jejích silných, pootevřených rtů. Z pod přivřených víček dobýval se výkřik, jakoby byl násilně potlačen. Tak ležela bílá, odevzdaná a žíznivá a chvěla se vznícením. Žila. Viděla jsem to na hrudi vysoko vypjaté, na prstech zatknutých do rozpuštěného vlasu a na tváři nasládlé zralostí.

Nebyla květem. Ležela zde jako plod spadlý se stromu poznání. Nebyla květem, neboť jsem ji nechápala, ačkoliv jsem věřila v tlukot jejího srdce.

Nebyla květem, neboť vzbouzela ve mně zvědavost zpovědního tajemství.

Nebyla květem, neboť neřekla jsem si v duchu: „Hle, zde ležím já. Kdo mne tak obnažil?“

Nebyla květem! Nebyla květem, neboť jsem se děsila jejího žíznivého ženství!

A čím tedy byla? — — —

Snad ve chvílích ještě intimnějších, než byla tato, vydechovala ostrou vůni narcisu, protože čpěla ve vzduchu, jakoby nebylo síly ji všechnu vssáti. Snad dotýkala se zde předmětů, neboť byly uhranuté neviditelným dotknutím tápající žhavé ruky. Snad volala a křičela, neboť zvuk zaniklého hlasu ležel v křečích na měkkém koberci.

Měla právo? — — —

Rozhlédla jsem se po pokoji a ptala se: Měla právo?

Ach, vládla zde!

Nepřišla jsem v pravou chvíli, protože mohlo býti vše vystupňováno do extase, ve které by nebylo možno již ničeho utajiti. Pokoj stále žhavěji plál, a na stěně blíže ženy vyšlehl rudý plamen, jenž zachvátil cíp obrazu.

Ještě jsem se nehnula s místa. Byla jsem bezbranná vůči tomuto kouzlu, o jakém jsem nikdy nesnila.

Dýchala. Mně bylo, jakobych jí měla podati plášť, aby mohla vstáti. Což oživovala jen při západu? Usmívala se! Což neměla nikdy bolesti? Volala přivřeným pohledem! Což nikdy nechtěla viděti modro nad sebou? Mimovolně usedla jsem na taburet, opřela si hlavu o dlaň a hleděla na ni.

Vyčkávala jsem. Možná, že nastane změna, abych mohla vejíti dál.

V této posici nebyla jsem cizinkou, a zdálo se mně, že jsem v bezpečí. Celý pokoj přistoupil ke mně blíže a ovíval mne svou zvláštní atmosférou jako vějířem, napuštěným silnou voňavkou.

Cosi vystoupilo z koutů, cosi zazářilo zelenou barvou na pohovce. Jen tvary jsem nerozeznávala. Různé barvy proskakovaly jako plaménky ze záhady zarůžovělého sešeření, a viděla jsem určitě barvu bílou a zlatěžlutou, která se leskla. Se stropu padala zahnědlá a řídká jako starý závoj a ta zvětšovala intensivnost barev ostatních. — —

Žena nevystoupila z rámu, jejž jsem kol ní tušila jako okovy, jimiž je spjata. Nevystoupila, ale žila. —

Čekala jsem, že najednou rozevře náruč a vysloví známé jméno, protože nemohla vysloviti v mé přítomnosti jiné. Ale pak bych ji byla udeřila pěstí, to jsem věděla, neboť jsem vlastně byla připravena ke skoku, tak nahnuta a plna očekávání. — — — — —

Ve mně byla přece jen veliká bolest. Mohla okamžik od okamžiku vzrůstati a neoslábla. Tu bolest jsem nepojmenovala tenkrát, ale věděla jsem, že vznikla tam, kde byly mé záhony růží, mé hvězdy, jež jsem natrhala na nebi v nocích, kdy jsem nespala, v místech, odkud přicházely mé úsměvy, mé zardívání a lesk mých očí.

Vznikla tedy v místech mé duše nejkrásnějších, jež byly její zahradou s tichým jezerem, v němž obráželo se nebe. A ta bolest mluvila ke mně sevřenými rty v tuto chvíli, kdy hlásil se život ke mně v zázracích:

„Je cosi nepochopitelného jako otřesy země. Je cosi nevyslovitelného jako zápach vadnoucích rezed. Je cosi hrozného jako tušení bezpráví. Ach, zavři si zahrady, vidím příšerné oči ve tmě! Myslíš, že

jsem vůní tvých růží? Ach ne, jsem smutkem temných večerů, v nichž přicházejí ledové ruce, aby otrhaly tvé záhony. Smutkem, smutkem jsem! Ne zoufalstvím, ani beznadějí, ale smutkem, jenž sedí u pramene slz a chytá je ve svou horkou dlaň, aby věřil ve slitování.

Smutkem, smutkem jsem! Ničím jiným, avšak hledím tam, kde tuším otevřené hroby, jež nebyly nikým dosud objednány. Který z nich patří tvým radostem? Ach, cítím, že v massách budou umírati na epidemii života, a pak že je všecky sama naplníš svou ve velikých krůpějích stékající krví."

Proč jsem trpěla a nenáviděla?

Patrně očekávala jsem jiné tajemství. Nesla jsem si sem mátožnou představu mužství v obalu cigaretového kouře, mužství pohodlné v županu, marnivé s neznámými voňavkami a tinkturami, dobrodružné s haldou podobizen různých chansonetek, jaké jsem vídávala ve výkladech nebo na plakátech, bojovné s meči na stěnách a s nabitým revolverem u hlavy postele. Takovou asi neurčitou představu, jež neměla ani illusí.

Zatím slunce zapadalo! A vešla jsem do místa, úplně zachváceného jeho prorockým vytržením, jež znala jsem ze širokých prostorů daleké roviny, kde zaniklo vysílením. Nanejvýš že pták ztrnul na větvi, anebo že obzor vypjal se k mlčelivému a bezúčelnému protestu — —

Kde bylo mužství pohodlné, marnivé, dobrodružné a — hrdinné?

Ach, v západu zvedlo se jen drama největších hlubin. Horečnými ústy blábolily o překot minulost, přítomnost i budoucnost. A myšlenka dostala tvar, jakoby dříve byla tekutým kovem, zvonila na poplach a bila ne jedním, ale tisíci srdci o vlastní hruď. Zahlédla jsem štíhlou vázu objatou křečovitě útlým ramenem ženským a viděla jsem v tom okamžiku, že vypjala se násilně, jakoby chtěla tomu rameni uniknouti.

Zahlédla jsem jestřába, ani nevím, v kterém místě již, a v tom okamžení viděla jsem, jak neslyšně zamávl rozprostřenými křídly, jakoby chtěl ulétnouti z bezživotí. —

A bílá barva, jež se hladově zavěsila na tichý plamen západu, ssála z něho rozkoš zbarvení.

Ale co to bylo proti tomu, že ona zde žila! — — — — — —

Vcházel do domu někdy při západu slunce? — —

Hlava mne tížila.

A ona žila! Červený plamen posunul se až k ní a ovinul jí žhavým objetím hříšné tělo.

Zavřela jsem oči — — —

V té chvíli ptala jsem se podivnými slovy vznikajících myšlenek: Svítívá k němu měsíc? Veliký, bílý, neuprosný a tichý? Vchází sem se sinavým světlem, které vyčerpává životy? Představovala jsem si, jak příšerně bledá a hrozná jako zjevení leží zde, když měsíc svítí.

Tím jsem se chtěla uklidniti, ale tepna mi bila na skráních silnými úhozy, a duše vzpírala se novým představám. Nevím, jak dlouho jsem měla oči zavřené, ale když jsem je otevřela, slunce již zapadlo. Zůstala po něm sivá zář, jež chvěla se jako dokonávající bílý motýl. Ještě zachvění, ještě bledé vzplanutí, a pokoj ležel v šeru.

Přes veliký obraz nad jeho lůžkem snesl se průsvitavý stín, a mně se zdálo, že na něm žena oči zavřela. — Šerem bleskotalo stříbrné kování, zlacené trety, ještě cosi lesklého na zdi, a mušelín na oknech zhoustl. Rozeznala jsem veliké orchideje mezi květy, jež na něm byly utkány — — —

Chtěla jsem vyjíti, ale neměla jsem síly. Očekávala jsem rozluštění, anebo dohodnutí, avšak nepřicházelo ani to, ani ono. Snad skutečně byly zde chvíle ještě intimnější, než byla tato, ale ty vznikaly jeho přítomností, neboť byly sloučeny s ním, a nemohly býti bez něho.

Aby však věděl, že jsem vešla do jeho záhadného světa, v němž nebylo odpovědi ani rozluštění, přistoupila jsem rychle ku psacímu stolu a napsala jeho perem na jeho papír tato slova:

Trpěla jsem zde.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Myslila jsem, že naleznu jej netrpělivého buď již na schodech, nebo dole v chodbě, anebo konečně rozmrzelého venku, někde na konci ulice, anebo v parku jako silhouettu, jež prošla proměněním, a zatím nalezla jsem jej tak, jak jsem jej opustila: opřeného o zeď, v téže póse, kterou si zvolil při mém zmizení. Jen zbytek vykouřené cigaretty ležel vedle něho jako doklad, že čas minul.

Podala jsem mu klíč, a on se vzchopil. Myslil patrně, že řeknu mu něco, ať to bylo již cokoliv, ale nemohla jsem vůbec promluviti. Litovala jsem, že jsme byli na ulici pranýřováni pohledy lhostejnými a cizími. Kdybych byla vrátila se k němu, a on očekával mne v přítmí nějakého pokoje, do něhož jsem před tím třeba nikdy nevkročila, byla bych zůstala u dveří státi jako prve nahoře, a až by přistoupil ke mně, viděl by veliké slzy, jak se mi z očí lijí.

Ach, plakat! A ne plakat — Což pláčeme vždycky, když slzy stékají nám po lících? Je to pláč? Je to pláč, necítíme-li při tom: pláči! Ne plakat, ale jezero ze zahrady duše nechat unikati v krůpějích, ve velikých tekoucích perlách tak dlouho, až by duše neměla již jezera, v němž shlíželo se nebe se sluncem i s hvězdami.

Nitru by se ulevilo. Neboť takové jezero potřebuje mnoho světla, aby se lesklo a zářilo! Mnoho světla a mnoho blaha!

Teď tam leželo černé a husté, jakoby nikdy nebylo vidělo hvězd! Nepromluvila jsem, až teprve u domu, v němž jsem bydlila, a pak jsem mu řekla jen tiše: „Dobrou noc."

Věděl, že se chci ptát: svítí-li k vám měsíc? Jak by se toho byl domyslil? Ale byl úplněk tenkrát, a on sám se o něm zmínil.

„Dobrou noc, slečno Zdeno," pravil. „Dnes asi nebudu spát. Jsou teď měsíčné noci, a v těch nikdy nemohu usnouti."

„Svítí k vám měsíc — — —?"

„Celou noc."

„Á." — — Letěla jsem domů a, když měsíc vyšel, volala jsem na něj z okna: „Zabij! Zabij!"

* * *

Mám od něho list uschovaný. První, který jsem od něho obdržela ráno po nervosním večeru, v němž jsem prožila více než za všecka leta předešlá. List jeho zní:

„Vy jste u mne trpěla, slečno Zdeno? Ach, proč jste mně to neřekla, když jsem Vás doprovázel! Nyní si vyčítám, že jsem se Vás nevyptával. Byla jste sice bledá, když jste se vrátila, ale domníval jsem se, že večerní osvětlení západu je tím vinno. — A čím jste trpěla? Ani stopu něčeho nenalezl jsem v pokoji, ačkoliv jsem bedlivě hledal. Mám sice jakési tušení. Avšak sám se mu bráním. Jen usilovné a bezúčelné pátrání po příčině je ve mně vzbudilo. — —

Musím s Vámi mluviti, slečno Zdeno, abych se uklidnil. Vcházel jsem do svého pokoje s takovou zvláštní a silnou radostí u vědomí, že jste tam dýchala. Měl jsem dojem očistění a povznesení — ani vám toho netajím. A Vy jste u mne trpěla. Jak veliké utrpení to musilo býti, když jste je neutajila. —

Jsem skutečně rozechvěn. Napsal bych Vám poklon na deset stran, ale vím, že na ně nečekáte. Jen prosím Vás, buďte zase jasná. Ať to bylo cokoliv, co Vás ranilo, věřte, že milerád bych svou duší vypil Vaši bolest. Chcete, abych rozbil svou nejkrásnější vásu, chcete, abych spálil svůj nejvzácnější obraz? — — Tak vidíte! A nechcete-li z toho ničeho, pak nebyl jsem vinen! A přece mám pocit, že vinen jsem! —

Kdy Vás uvidím? Dnes nejste ve škole, tedy až zítra. A jestliže se mi vyhnete, přijdu k Vám nahoru. Myslete si o tom, co chcete, neboť vím, že musíte vycítiti to nejlepší.“ —

* * *

A nad tímto listem seděla jsem celou noc!

Teta tiše spala vedle prázdného lože svého muže, a pokoj dusil se jejím starobylým smutkem. Všecko bylo jako jindy: samota naše, dávno usušené slzy v atmosféře skomírajícího zármutku, vdovské ticho, do něhož bilo křídly mé neklidné mládí. Jen já seděla jsem u stolu a četla jeho list.

Měsíc svítil. Viděla jsem jeho světlo jako bílé plátno natažené na štítu nedalekého domu. Ve mně však nebylo dnes otázek, neboť list jeho všecky je smetl. Cítila jsem se malicherná, nehotová a mělká proti jeho klidným, mužným větám, v nichž chvěl se cit jako mladý list na dubu.

Vyrostl přede mnou v reka, a i to jest malé slovo, neboť bych byla ráda modlila se k němu celým svým nitrem, jakoby mohlo býti obětí zápalnou. A byla bych plakala krví svou, kdyby bylo možno, aby vyslovila mé vzdání se. —

Poprvé tenkráte ve svém životě pocítila jsem žízeň pohledu, žízeň svých rukou, žízeň svého dechu a žízeň svých — rtů. Velikou, posvátnou žízeň, která vzniká na stupních oltáře největší rozkoše. To pravím nyní, kdy vím, čím lze tuto bídu vykoupiti. — — --

Nevím, proč to vše bylo. Jistě však rozhodovalo v tom nejméně jeho jméno, jeho názory, jeho individualita v tom nejužším slova smyslu. Vyřkla-li jsem jeho jméno, bylo to jistě jméno všech mužů, jež náhodou bylo mu v mé duši přisouzeno. Měl nějaké přednosti? Měl schopnosti? Měl cíle?

Pátrala jsem v ohromném pojmu slova muž a jistě jsem myslila, že jeho přednosti, jeho schopnosti a jeho cíle jsou majetkem všech těch, již byli massou, soustředěnou v jeho bytosti.

Tím je také vysloveno, že nemohl to býti nikdo jiný než on, neboť ti ostatní, jež jsem vídala neurčitě v neurčitu, byli jeho stínem jednolitým a bezvýznamným právě svou scelenosti. Žili v něm, ale on nežil v nich. Snad propůjčovali mu životnost, ale nevracel z ní ani krůpěje.

A ve mně rostl tenkrát! Všechna má minulost od koncovky la v časoslovu až po mé utrpení při vzniku květu poloneduživého s barvou nejasně bílou, jakoby byla jen přízrakem, celá ta doba kvasu se šepotem v hlubinách vznikajícího poznání se zvedla a volala jej jménem, ale ne jménem, jež mu na křtu bylo dáno — jménem sladkým a vroucím, které jsem si sama stvořila.

Říkala jsem mu „Jediný“ snad proto, že byl ohniskem, z něhož přijímala jsem světlo millionů. A říkala jsem mu „Dobrý“ snad proto, že mne osvobozoval ze zakletí, a říkala jsem mu „Drahý“ snad proto, že jsem byla schopna obětí, jež nemohly míti významu obdarování, anebo úplatků.

Ach, jaká to byla noc s bílým, lesklým plátnem, přehozeným od hlavy k patě, aby nebyla poznána! Jaká to byla noc žízně! Jaká to byla noc shroucení!

Klečela jsem kdesi, a nebylo to na místě, jež mohlo býti poznamenáno. Kdesi, ne na stupních chrámu, ani ne na místě vzpomínek, ani ne na místě tužeb! Klečela jsem kdesi a volala jsem hlasem něžným do dálky, ze které očekávala jsem zjevení, jež mohlo podati mně stříbrnou číši, která mně byla v horečných snech slíbena!

Klečela jsem kdesi — ani nevím, bylo-li to na prahu ráje, ale vysněný bůh nebyl daleko. Klečela jsem kdesi — neboť jinak nemohla jsem vyřknouti své přiznání: „Žíznim svatou žízní, můj Jediný!“

A jasno bylo ve mně a ticho a sladko, neboť očekávala jsem vše, co mohlo teprve přijíti. Byla bych se ptala noci, kdyby byla tmavší: „Políbí mne někdy?“

A vím, že bych byla zavřela oči, jakobych tím mohla uniknouti její odpovědi, na kterou jsem přece, klečíc, nyní čekala. —

Tak jsem vyšvihla ho nejvýše, kam jsem mohla svými citovými silami, a vyšvihla jsem ho tak lehce, jakoby měl křídla k letu, která stačilo jen přinutiti k rozpjetí. Hleděla jsem na něho vzhůru, a v tom byla veškerá má oddanost. A tak mi bylo, jakoby jeho život nepotřeboval vysvětlení ani dokladů, ale jakoby se vyvíjel velikým právem svého poslání a předurčení.

Byla jsem tichá a mírná, byla jsem odevzdaná a prosící. — Měsíc skutečně svítil celou noc a stíral effekty ohnivých barev. Jeho mdlé,

záhrobní světlo působilo na můj vnitřní život tak, že nabylo v něm vše nepochopitelného a nepřirozeného významu. Snad tím se stalo, že jevila se má láska v tom magickém osvětlení, v němž přijímala na sebe cosi nadpozemského, jako zjevení.

Měla jsem v sobě vášnivou touhu běžeti k němu a odprositi ho za vše, co jsem kdy myslila o něm, protože jsem sloučila jej s každou myšlenkou, která kdy prošla mou duší třeba nezachycená, ale jejíž stopy nalezla jsem tam právě v této chvíli krvavé a nesmazatelné.

Byly to hieroglyfy mého ženského mládí, které psalo je do žuly, aniž by rozumělo jejich smyslu.

A řekla jsem si: Ne já, ale on jest život! Ne já, ale on jest smyslem všeho. A hlavně: On jest pánem mé duše!

Tak jsem ho milovala. A tak jsem si to přiznala v. tiché měsíční noci nad jeho listem, z něhož vycítila jsem vše, co jsem dosud nikdy nepoznala.

Byla jsem jako pták, jenž po léta nad zemí lítá a poprvé pocítí možnost a štěstí, spočinouti na větvi stromu, jehož kořeny pijí ze země život. A větev byla plna květů a do daleka vysílala vůni vzkříšení.

Ano, tak je to jasné dnes. Ale lhu, neboť nemohla jsem zachytiti tenkrát ani vlákno z mlhoviny, ze které se má láska rodila. Jediné vlákno kdyby utkvělo mně mezi prsty! Líbala bych je nyní bez dechu, neboť bylo prvním zavzlyknutím mučennice, kterou očekávalo veliké trápení slídivé duše. Prahnoucí oči, upřené do prázdna, výkřik hlasu srdce, z něhož nedůvěra krev vypíjí — — —

Měsíc svítil. Ona nežila!

Ten měsíc mně dal jistotu štěstí, měsíc, jenž stírá effekty barev. Jsou takové hluboké suggesce, pro které nemáme vysvětlení. Ale jsou.

Kdybych byla chtěla nějakým způsobem projeviti své poznání, mohlo to býti jen úsměvem, neboť jsem cítila, že i tak, klečíc, jsem nevýslovně šťastna.

* * *

Nastaly pro mne dny, o nichž možno psáti jen v závrati, v opojení silného vína, ve vůni těžkých voňavek, anebo ve velikém parnu červencového dne, kdy duše je schvácená a ulevuje si myšlenkou jako hlubokým a vášnivým vzdechnutím.

Vynechávala jsem školu a potulovala jsem se s ním celé dny za městem, anebo ulicemi odlehlými, kde mohl líbati mně vlasy vzadu na šíji. Obědvala jsem s ním v neznámých, málo navštěvovaných restauracích, a stalo se několikrát, že jsem s ním i večeřela někde v předměstí, odkud pak vraceli jsme se rychle tramwayí, abych nepřišla domů až po desáté hodině. Teta stávala se nedůvěřivou a nalezla jsem několik počátků psaní, jež hodlala psáti mému otci, neboť oslovovala jej: „Rozmilý bratře!“

Ale zlíbala jsem jí ruce i čelo a unavila jsem ji svými úsměvy, svým žhavým šepotem i svým objetím. A konečně, co teta! Nebylo možno maskovati, že je vedlejší osobou. Byl čas mého květu, a nemohla jsem za to, že nekvetla jsem jako jabloň, ani jako akát, ale že

květy mé byly purpurové a těžké a že voněly vůní, na kterou není lze nikdy zapomenouti.

A vůbec bylo všecko vedlejší a lhostejné! Já i on. Jen veliké, podivné blaho zůstávalo, a bylo by žilo, i kdyby nás nebylo. Že mne políbil? Spočíval skutečně v jeho rtech pocit rozkoše, ve které bylo cosi nepřátelského? I ve vzpomínce, i ve snu, kdy nebyl u mne, cítila jsem bolestivou rozkoš políbení, ačkoliv nikdo mne nelíbal. Někde ve mně usídlila se radost — a štěstí. A touha — a plamen vznikl — výkřik se ve mně kdesi rodil — a opojení — ano, opojení, v němž nerozeznávala jsem světla ani stíny. Jen účinek jsem cítila, ale v tom opakovala se jen rozkoš vzkypění a zemdlení.

Nešli jsme již. Letěli jsme. Čí vinou? Kdo byl vůdcem? Ach, mně se zdálo, že jej ve dne v noci prosím: „Veďte mne, vždyť vidíte, že zavřela jsem oči, abych neviděla ničeho, ale pociťovala všecko.“

Ale snad sama mimovolně táhla jsem jej vzhůru, jakobych chtěla býti nebi blíž. Vzhůru! Určitě! Neměla jsem pocit klesání, ale ohromné výšky, kterou bylo možno ještě stupňovati. Což nebyli jsme ještě mezi hvězdami? A mně bývalo chvílemi, jakobych chytala paprsky sluneční a tkala z nich zář pro své štěstí.

Z čeho bych se byla zodpovídala? Ano, měla jsem někdy vlasy vlhké od jeho polibků! Ale nebylo to jedno, jako kdyby mně zvlhly březnovými mlhami? Také v těch chvělo se vzkříšení a vzdech probuzení.

A byl to vůbec on? V čem vlastně spočívala jeho jsoucnost? Ve jménu, v postavení, v jeho osobě, tak jak se mně jevila beze vší určitosti, jen v jakémsi příjemném a pochopeném souladu?

Anebo ne! Jistě ne! Vždyť, i když jsme šli tmou, v níž jsem ho neviděla, byl to přece on, tak jak žil ve mně, jako nevyslovené slovo, jako zachycený pocit, jako myšlená bytost, která byla schopna vtělení.

A jaký byl?

Byly to dny bez otázek, proto bylo v nich tolik světla. Jaký byl! Snad bych ho byla nenašla, kdybych jej byla hledala bez lásky. Anebo bych byla řekla: „Jest mu podobný, ale není to on!“ Snad by byl náhle splynul s proudem, jemuž dáno bylo jméno: muž, jako veletoku, a byla bych jedině v něm, v tom mohutném celku pociťovala jeho blízkost jako dříve, pokud nepřišel a nevyřkl svou jsoucnost.

Letěli jsme. I on letěl, neboť věděla jsem o horečném tlukotu jeho srdce. A pak musil letěti, aby mi stačil. Letěl, protože jsem měla jej stále vedle sebe, a protože dával na každý můj vzdech, na každé slovo a pohled současně odpověď. Tolik souzvuku bylo mezi námi. Kdyby byl někdo zvolal: Zastavte se! byli bychom se domnívali, že jsme neslyšeli, a že zvolal něco docela jiného.

Byly to dny chvění a jitření. Březnové dny. Slunce pálilo více než v létě, neboť bylo vssáváno celým tělem, celou duší, takže jediný jeho paprsek nezůstal nevyužit. Viděli jsme přírodu, jak nahou hruď nastavuje jeho objetí, tisíckráte citlivější, než když v červnu nalezla již vůni a písně a široké plástve svítící zeleni, kterými vyznává své probuzení. Tisíckráte vnímavější ve svém tichu, v němž jen a jen ssaje život v dlouhém objetí, ve kterém toliko slunce pociťuje její ztajené zachvívání.

On první četl na holých pláních za městem vytržení a mlčelivé přiznání. Měl při tom ruku ovinutou kolem mého pasu a šeptal, jakoby nechtěl ničeho rušiti. Mlhy dávno ztratily se jako poslední protest zákonů, jež možno zakřiknouti, počínají-li tížiti. Dávno ztratily se. Půda neleskla se již vlhkem a přece leskla se jako noční obloha, na níž z hluboka vytryskují hvězdy, leskla se v ohromném rozechvění, vyznávajíc beze slova: „Chci žít!“ A to „chci žít“ je neúprosné ve světě hvězd.

Stromy měly nahá, silná ramena rozepjata, a bylo na nich lze tušiti mízu jejich tepen a svalů a sílu, jak vymáhají znovuzrození.

Lehký, rudý nádech na nich prozrazoval horečné jejich toužení. A v dálce viděli jsme stařecký obzor, jak namáhavě se zvedá v šedavé loktuši, jakoby prosil slunce za slitování.

Byly to dny březnové, jejichž mlhy, než sklesnou, zasvítí jako stříbrem tkaný závoj. Byly to dny březnové, v nichž vody dmou se jako mračna. Byly to dny březnové, ve kterých skřivan zpívá, jakoby vyšel ze zakletí.

Také jsme jej poslouchali. Byla jsem opřena o jeho prsa a hleděla jsem s ním do výše, odkud pršela na nás ve zvonících krůpějích jeho píseň. Ach, taková chvíle málo se ptá, co je štěstí, neboť sama jest jen folií velikého souzvuku, v němž je vyslovena radost.

I my jsme byli pouhým dokladem všeobecného vznícení. A vím určitě, že i on měl v sobě schopnost vyrůsti a vzletěti, protože, co nevyřkl slovem, vyřkl pohledem, nebo zamlčením, a vše vpadlo do harmonie celku, jakoby ji mohlo doplniti.

Probouzela jsem v něm instinkty dobré, a on navzájem, když vešel do mé duše, řekl: Zde je světlo.

Tak jsme se milovali.

Nevím, kdo zodpovídal za nás, ale vím jistě, že vše bylo předurčeno, abychom mohli býti lhostejni k tomu, co netýkalo se našeho štěstí.

Proto i škola, i teta, i domov, i celá společnost tak, jak jsem si ji představovala, článek ve článku, byly mně lhostejné, a neočekávala jsem od nich ničeho k jakémukoli vysvětlení. Hesla byla všecka zbytečna, jestliže v nich nebyla vyslovena láska. A i to slovo láska bylo bezobsažné, sotva že jsem je pomyslila, nebo vyslovila, a sotva že přestalo býti pocitem.

Snad chvílemi prošly mnou otázky, jež byly patrně výčitkou povinnosti k rodině, k městské radě mého rodného města, ku škole a bezpochyby i k mé vlastní budoucnosti, avšak tyto otázky připadaly mně surové již tím, že vůbec se mohly vyskytnouti.

Také on asi mnoho nepřemýšlel. Vypravoval mně sice často o Jesenném, ale všecko bylo spojeno sotva znatelným vláknem s tím, co jsme žili. Zmínil-li se o svých lesích, pocítili jsme ihned jejich tlumené přítmí se zářivou zelení mladého kapradí a prožili jsme chvíli zázračného dojetí v blízkosti jemného kouzla, kterými lesy dýchají.

Zmínil-li se o rybníku, kolem něhož rákosí v jasných nocích šumí, přitiskla jsem se k němu úžeji, jakobych slyšela jíti mnoho mrtvých v průvodu, v němž šelestí stíny jejich volného roucha. Či to kosti tak tiše chrastí?

A jestliže vyprávěl, jak potuluje se za žhavých srpnových dnů po polích a jak, kamkoliv se poohlédne, vidí roztavené zlato — ve vzduchu — na nebi — na širokých strništích — pronikalo i mnou palčivé chvění, jakobych s jeho slovy přijímala i žár srpnového poledne.

Proto jsme nebyli rádi ve zdech pražských. Byly příliš určité a vězeňské. Březnové slunce viselo na nich jako násilně chycený, lesknoucí se pták, který zapomněl svou píseň. Třepetal jen skvoucími křídly a narážel jimi o dlažbu, kde tisícové po nich šlapali. — — —

Neptala jsem se nikdy, zdali se mnou cítí, ale tím, že venku za městem pronikal mou bytost, tak že jsem netušila, kde přestávám žíti já, a kde on žíti počíná, věděla jsem, že můžeme míti jen společnou zálibu a společnou nechuť. A kdyby měl podmínky životní jakékoli v těchto dnech, nežil jimi, jako jsem nežila já svými, ačkoli ve mně bylo jistě vše daleko určitější, protože jsem teprve žíti počínala.

Což opravdu bylo možno se vymknouti, anebo uvažovati, anebo vzdáti se?

Mohla jsem také říci nahé, žíznivé hrudi zemské: Vzdej se!? A stromům se zvednutými větvemi, na nichž zdály se praskati svaly napjetím: Vymkněte se!?

Nebyla bych se dočkala odpovědi a, až by přišla, byla bych dýchala její vůni jako dobrodiní věčna. Jako krásu a jediné možné štěstí!

Ach, ne, vše musilo býti tak, jak bylo. Měli jsme oba dosti schopnosti vejíti v harmonii celku, a to bylo jistě příčinou, že přestali jsme žíti na čas životem skutečným, ač, není-li život velikého rozpjetí citového jediným, který si představoval Stvořitel, když řekl: „Žijte!“

Věděla jsem dobře, že i on prožívá poprvé tuto epochu zázračných vidin. Věděla jsem to, protože byl užaslý sám nad sebou. Nikdy netušil, že má v sobě fondy, z nichž možno čerpati jako ze dna mořského tolik bizzarních a tajemných životů. Celý nový svět ležel mu v duši, jakoby titanskou silou nazvednut, a nade vším bylo rozprostřeno magické světlo nového slunce, jež teprve rodilo se z modravých snů a grandiosní spousty světélkujících par.

Těžko to říci. Ale viděla jsem nový svět jeho duše i jiné slunce, jež jej ozařovalo. Nemohla jsem se mýliti, neboť v jeho políbení chvěl se vzdech velikého převratu. — — —

Tak jsme žili tenkráte a jmenovali jsme ten čas, jako tisícové ostatních, již věří v poslání slova: láska. Neboť nebylo jiného. A pak stačilo úplně na povšechný dojem z těchto dnů, protože byli jsme jím vlečeni, jako loď bez pána dravou řekou. Pochybuji, že tenkráte jsem zkoumala a uvažovala, že ptala jsem se na něco mimo to, na co mně mohl odpověděti pohledem, anebo políbením.

Slovo stalo se zbytečným, ale slovo láska jsem považovala za svůj majetek.

— —

(Pokračování.)

KAREL B. HÁJEK:

Andante.

Krajinou zalitou sluncem,
mezi lukami a poli
k obzoru do modré dálky
odchází naše mládí . . .
Po měkké zeleni květnatých luk
a nakypřeným mechem vřesovisk,
kde usedají milenci
a motýli se v slunci líbají,
tam mezi zrnatým zlatem uzrálé úrody,
kytičku polních květů na ňadrech,
do dálky odchází naše mládí
a melancholickou si písničku zpívá . . .
Illuse, pohádky — s pánembohem!

Svou ruku mi podej, ženo má.
Stráň kolem nás je bílým sluncem vyhřáta
a voní kořenitým dechem pozdního léta,
a vlaštovky pod naší střechou
už dávno své mladé vyvedly z hnízda,
a na zdi už se zapalují zlaté hrozny.
Ženo má, ženo má —
to někam v dálku naše mládí odchází . . .

Protrpěno v marných smutcích,
jak je trpí jenom mládí,
prohýřeno v lehkém tanci
nad propastmi mezi květy,
vyžito a vyzpíváno,
dnes nám svoje „s bohem“ dává . . .
Čeho je ti, čeho líto,
co bys chtěla volat zpátky,

nad čím se ti zaplakat chce,
nad čím, dobrá ženo má?

Kytičkou nám z dálky kývá . . .

Dceruška naše, naše sladké dítě,
planoucí růže na osmahlých tvářích
a jiskřivé hvězdy v nadšených očích,
a všecka zadýchána svým dětinným štěstím
a rozkoší života, který v ní zpívá,
teď na stráň za námi vyběhla
a kytičku vřesu pro tebe sbírá.

A tam někde do dálky,
krajinou zalitou sluncem,
mezi lukami a poli
odchází naše mládí . . .

Illuse, pohádky, bláhové pohádky,
illuse bláhové — s pánembohem!

KAREL LEGER:

Hořký román.

(Pokračování.)

Emilie se zakabonila. „Mlčíš, ošklivý!“

„Co jsi řekla doktorovi?“

Sklopila oči s výrazem zoufalé bolesti, na dlouhých hedvábných řasách drobounké slzičky se zatřpytily. „Co jsem měla říci? plakala jsem lítostí.“

„Sluší ti to. Svatbu tedy urychlí? Bohudík — už se po městě příliš mnoho rozpráví.“

„Ano. Ale — víš, přece se mi zdálo, že je doktor nějak zaražen. Tak podezřívavě na mě po straně se díval!“

Emil se rozesmál. „Znaménko nad kotníkem! který zlomyslník to prozradil? Jak by nebyl ženich překvapen.“

Emilie opravdu se durdila. „Jsi nesnesitelný! Poslyš, bojím se, aby se mu v hlavě nevylíhly nějaké vrtochy. Jdi k němu, ano —?“ Mazlivě pohladila bratra po tvářích, „jdi, dám ti za to hubičku! Podívej se, co dělá, rozmluv mu všechny zbytečné domněnky!“

Emil se smíchem ji těšil. „Neboj se, uvázla rybka, neutrhne se! Ale půjdu, potěším ho, umluvíme již, kdy bude svatba. Sám se těším, Boženka bude mojí družičkou, je to koťátko k líbání, takové hezounké rtíky má!“

„Mlsný! ale již jdi!“

Poslechl — na odchodu ještě pokoušel: „Znaménko nad kotníkem, to je výtečné!“

Zaťala zoubky. Dlouho po jeho odchodu ještě stála zamyšlená se zachmuřeným čelem, rozpomínala se, kdo as byl ten zlý, který tak nevděčně odměnil se za chvilku rozkoše. Neuhodla, mohl to být ten, mohl to být jiný, všichni jsou nevděčni a, i když sami mlsali, žárlí na jiného, který přišel později. Opovržlivě vyhrnula rtík, roztrhala psaní na drobounké kousky a hodila do větru. —

V levandulovou vůni Kalvodovy kanceláře mísil se od nějakého času zvláštní zápach, jako když zavane z krčmy stuchlý dým tabáku.

Bledovlasý písař byl propuštěn, odešel i se svými básněmi (jen jednu zanechal drobounkými písmenkami vyrytou na desce stolu s nápisem: „B. K.“), k veliké radosti pana professora, který přál mu na cestu, aby se brzy dostal do Naučného slovníku. Na jeho místě sedával Evžen Josek. Jako vetřelec nějaký zdál se v tom idyllickém koutku, kde kanárek zpíval, kukačka v hodinách kukala, voněly levandule a resedy. Z jeho šatů, z jeho řídkých, stále vlhkých vlasů čpěla hospoda. Dosti často míval tu dlouhou chvíli, ještě nenašli klienti cestičku. Ořezával tužky, rovnal papíry. Románů nečetl, jenom časem přinesl pomačkané číslo nějakých novin, přečetl několik řádek o krvavých mozolech, o buržoasech, potácejících se z rozkoše do rozkoše, ale vždycky neuspokojen a rozmrzen noviny svinul, huče mezi zuby: „Blbství! naučili se frázím od vlastenčících žurnálů! nedovedou a nedovedou říci pravdu!“ Vrásky uprostřed čela se vyzdvihovaly a zase klesaly. Jindy zahleděl se na okraj kalamáře zavlhlýma očima, ani brvou nehnul. Bůh ví, o čem přemýšlel.

A najednou jako když vosa jej bodne, snaží se vyskočit, chytiv se rukama stolku, až stolek zakolísá. Oči se rozjasní, ve tvářích pod uvadlou pletí rozleje se trochu krve, na odulých rtech objeví se docela nasládlý úsměv. Rozumí se, že souviselo toto oživení s objevením se hezounké Boženky na prahu. Jenže jemu za obdiv, který v jeho pohledu četla, neodplácela dovádivě pohrdavým úsměškem jako ubohému bledovlasému básníku. Milým pohledem, přátelským pokynutím krásné hlavičky pozdravila vždycky Evžena a po straně často zadívala se naň s netajenou účastí. Přešla-li však okolo něho, ohnul hřbet, naježil vlasy, hlavu stáhl mezi ramena a zuřivě počal cosi škrabati na papíře. Neodvážil se k ní zvednout oči — jak pak promluvit!

I dnes bylo tak — když doktor odešel, Evžen rozestřel noviny, přečetl cos o krvavých mozolech, o kterých psali ti, kteří jich nikdy neměli, nespokojen zahučel: „Blbství!“ přečetl o bílých otrocích, o hnilobě světa a vrčel: „Fráze! nenajdou pravého slova, nenajdou!“ V tom vešla Boženka. Noviny spadly na zem, stolek se zakolísal. Ale dnes kráčela dívka přímo k němu. Ohnul hřbet, naježil vlasy, hlavu vtáhl mezi ramena — nebylo mu to pranic platno. Boženka stanula právě vedle něho, řekla: „Pane Evžene!“ tak důvěrně, tak mile, že musil hlavu zvednout, a plaše z pod obrví pohlédl k dívce. Usmívala se.

„Pane Evžene — viďte, že vás tak smím nazývat?“ Zabručel velmi spokojeně jako asi medvěd, když ho lehtá za ušima.

„Vždyť budeme přece brzo blízcí příbuzní,“ štěbetala dívčina, „bratr pravil, že již za čtrnácte dní bude svatba.“ — Zavlhlé oči zamžikaly, na čele Evženovi vyvstaly hluboké vrásky, pohybující se nahoru i dolů, jak úsilovně pod čelem pracovaly myšlenky. Vzpomínal, o čem Boženka mluví, o jaké svatbě?

„Ah, vy ještě nevíte?“ smála se, tleskajíc ručkama, „čtveračka je vaše sestra, vlastnímu bratrovi nepoví! Chtěla vás překvapit —!“

Něco v myšlenkách jeho zasvitlo. Sestra? Emilie? —

„Mám ji tak ráda! je krásná, je dobrá! Těším se, až ji Bohouš přivede k nám jako svoji ženušku! Ale co je vám?“

Evžen zbledl strašlivě, oběma rukama chytil se okraje stolu a téměř zaryl prsty do dřeva. „Nic mi není, slečno — odpusťte!“ řekl chraptivým hlasem.

Odcházela udivena a zaleknuta trochu (přece jen je Evžen divný!) a ještě ode dveří bázlivě se po něm ohlédla.

Evžen seděl dlouho strnule, oči upřeny v jeden bod. Náhle zalomcoval stolkem, až zapraskal. „Zničili dobrého člověka!“ vykřikl téměř. Ale ihned se vzpamatoval, ohlédl se plaše. Byl sám — nikdo ho neslyšel. Zadíval se na okraj starého kalamáře a zaskřípal zuby. „Emilie! naše Emilie!“ hovořil sám k sobě, „povedlo se jí! v tom se vyzná! nezkušeného lapila! Proto vše tak v tajnosti — proto jsem nesměl o ničem vědět! Nedůvěřovali mi naši, abych nezkazil jejich plány. Abych neřekl pravdu tomu zaslepenému dobráku, který jistě věří, že čistého a neporušeného anděla nalezl. Tak, tak, sestřičko, povedlo se! Přivede ji k Boženče. A Boženka, dítě, ustrne, až ji pozná — moji sestru!“ Otřásl se. Venku přede dveřmi zaslechl kroky, uhodl, že to doktor se vrací. Opíraje se o stůl, Evžen těžce vstával. Upřel oči na dveře — viděl, otvíraly se již. „A všechno mu řeknu!“ zasykl mezi zuby. Zrudl, na čele vyvstaly mu krůpěje potu. „Všechno řeknu!“

Doktor vešel — se sklopenýma očima, zachmuřený. Evžen se zakolísal, ale zůstal stát, zabodl strnulý pohled v doktorovy líce. Ještě v duchu si opakoval: „Všechno řeknu!“ O tom, jak Emilie dávno před tím, než doktora poznala, rozdávala květy své přízně každému, kdo byl dosti drzým, aby jen po květech ruku vztáhl. Jak svévolně ve víru náruživostí utratila půvab svého mládí, jak už jenom falešným uměním nahražuje vděky dávno opršelé — Doktor se zastavil před ním. „Teď!“ pravil Evžen k sobě a pronesl několik nesouvislých slov, ale nedokončil ani věty, zakašlal a umlkl. Doktor zvedl hlavu, pohledy jejich se setkaly, jakoby jeden druhému četl v duši. Na tvářích doktorovi ležel stín bolestné resignace, Evženovi se zdálo, že pohled jeho praví: „Všechno vím! ale je pozdě —!“

„Za dvě neděle bude svatba,“ řekl doktor po chvilce, pokrčil rameny a sklopil oči. Lítost sevřela nějak Evženovi hrdlo. „Je pozdě!“ Usedl ke svému stolku, bez myšlenky smočil péro, přitáhl nějakou nedokončenou práci.

„Opište mi toto, pane Josku!“ doktor podával mu jakousi listinu. Mlčky ji přijal, ze zvyku položil před sebe a chystal se psát — jako stroj, nemysle na to, co opisuje. Ponenáhlu počal však sledovati smysl vět. Bylo to provolání, psané rukou doktora Kalvody, provolání k mladé generaci, která jako kvas počínala se k životu hlásit ve stojatých a hnijících vodách. Ohlédl se udiven stranou po doktorovi — seděl tam u svého stolku zamyšlen. A zase Evžen četl dále: o národní očistě, o drobné práci, o vzdělání lidu a — odplivl skrze zuby. Bylo mu do hořkého smíchu. Myslil si: Hle, jaká silná slova! a jaký slaboch, který je psal! Slova, věčně slova! Odplivoval při psaní. —

Když podával hotový opis doktorovi, vešel Emil usměvavý, hovorný. Přečetl provolání, nadšen stiskl doktorovi ruku, ano, docela oči pohnutím mu zvlhly. „Jsem váš, doktore! Máte pravdu — odkopnout všechno,

co je staré, co je prohnilé! Nám mladým patří budoucnost!" Doktor jen se smutně usmál. „A víte, milý švakře (smím vás tak už nazývat?) je dobře, že si zakládáte novou politickou stranu," pokračoval Emil, aniž by změnil nadšený ton, „všechny dosavadní strany jsou obsazeny, mladočeskou má doktor Drahokoupil, staročeskou doktor Drahovzal, radikální doktor Kalous a sociální doktor Jajteles. Nejlépe založit stranu novou. Jsem celý váš. Nám mladým patří budoucnost!"

Mladý advokát podezřívavě po něm mrskl okem, ale Emil řečnil s takovým naivním nadšením, že se doktor mimovolně musil usmát.

A tak měl Komárov dvě sensační události, svatbu doktora Kalvody a vystoupení nové strany, pro kterou už skorem ani jména se nedostalo — „strana pokroku" ustálilo se konečně. Hned po svatbě odstěhoval se doktor ze svého útulného, skrovného bytu, ale ještě dlouho noví nájemníci čichali tam vůni resedy a levandule ve všech místnostech. Za to měl nyní Kalvoda veliký byt na náměstí, ale v něm už nevoněla levandule, nýbrž ovládl tam ostrý parfum, jaký Emilie nade vše milovala.

Přišla zima, pod sněhem odpočívala příroda, ale pod zasněženými střechami Komárovskými pučel nový život. Duševní. Nová „strana pokroku" jej vyvolala. Poučné přednášky za dlouhých večerů pořádány. Zařízena veřejná čítárna, dobře vytopená, kde se v koutku za širokou plachtou „Národních Listů" nebo za deskami „Zlaté Prahy" tak krásně sedávalo zamilovaným párkům. U kamen vždycky vděčně krčilo se několik těch, kteří doma netopili. Časopisů vyloženo bylo v čítárně na dvě stě, a domovník říkával, že tam o půlnoci straší, každý žurnál i žurnálek spustil svou písničku, každý jinou. Zbláznil by se člověk — jak pak to všechno přečíst!

Také do blízkých obcí se časem vyjelo pracovat, v zakouřených vesnických hospodách se přednášelo sedlákům, ale jaksi s malým zdarem. Když jednou řečník položil otázku: Kdo je naším největším nepřítelem? celé shromáždění rázem zvolalo: „Cukrovar!" a všichni s nedůvěrou kroutili hlavami, když jim řečník chtěl namluvit, že naším největším nepřítelem jsou naše chyby, naše slabost, neupřímnost, podlízavost —

Ani v městě však nenacházely mladé snahy pravého ocenění. Většina souhlasila s panem Vrbou, který se odvážil do jedné schůze a svůj úsudek asi takto vyjádřil: že přednášce sice nerozuměl, poněvadž byla příliš učená, ale, kdyby jí rozuměl, že by jistě s ní nesouhlasil.

Při těch poměrech není divno, že pokus, aby nová strana zastoupena byla v representaci městské, rozkotal se při obecních volbách. Směšná hrstka hlasů odevzdána pro ni — sami vůdcové trapně překvapeni dívali se na sebe. Po takové práci! po tolika řečech!

Byla bouřlivá schůze strany. Uznáno, že v čele stáli mužové sice nadšení, pracovití, poctiví, ale málo praktičtí. (Dr. Kalvoda byl jeden z nich.) Tehdy padla památná slova, že poctivost je pěkná cnost, ale v politickém boji se nevyplácí, tu platí zub za zub, a, bojuje-li nepřítel lstí a násilím, nutno bránit se stejnou zbraní — a ještě raffinovanější — jinak raději vzdát se naděje na vítězství. A nutno znova začít pracovat, pomalu, po kouskách dobývat půdy. Drobnou partyzánskou válku zahájit. A všady útočit, kde sídlí starý cop.

Jak dáno heslo, oči všech obrátily se na nejbližší baštu starověrců — byla to Všeobecná záložna. Spíše mešita než bašta — spínalo se k ní prosebně na sta rukou. Bylo známo, že výbor záložny celým svým vlivem bojuje na straně starých, inserováním za několik desítek ročně podporuje místní časopis směru rozhodně zpátečnického a při povolování půjček jakož i při dělení zisku jevil se strannickým. Takovou důležitou posici nutno získat novým směrům! — — Zima už minula, jarní větřík zanášel do ulic vůni svěží trávy a syrových brázd.

Jedné neděle svolána výroční schůze Všeobecné záložny. Jak klidné, jak mile sousedské bývávaly vždycky tyto schůze! Tucet nebo mandel domácích starousedlíků, kteří své tisíce měli v záložně uloženy, a tudíž vším právem mohli tu rozhodovat, sešlo se, vyslechli zprávy o stavu pokladny, rozdělili čistý zisk kostelu, školám, Sokolům i hasičům, zvolili opět jednohlasně dosavádní výbor a odešli v blahém vědomí, že záložna zkvétá. Aby byl dostatečný počet členů zastoupen, odevzdávala se podepsaná plnomocenství. S jakou vážností pan předseda schůzi zahajoval a s jakou vážností na konec děkoval za důvěru znova starému výboru věnovanou —! Nikdo v celém Komárově nemohl si představit, že by mohlo být jinak.

A bylo! Letos, jako když nějaké bouřlivé mračno se hromadí, už před schůzí objevovaly se divné, neuvěřitelné zprávy. Strana starých pracovala — na čtyřicet členů letos se dostavilo, i plnomocenství sehnána. Již měla být schůze zahájena — předseda díval se na hodinky. V prostorném sále bylo ticho, nikde žádný podezřelý ruch, kdo přišli, věru, byli samí známí a spolehliví lidé — jistě, zbytečny jsou všechny obavy. Jak by se také rebelanti mohli odvážit na záložnu! Zde vládnou peníze, a ty máme my! Předseda vstával —

V tom okamžení otevřely se dveře a nepřetržitou řadou vcházeli divní hosté — osmahlí chalupníčkové a domkáři z okolních vesnic, čpící chlévem, potem a zemí, kteří na prahu již smekali čepice a bázlivě jako skopci hrnuli se jeden za druhým.

„Co to znamená? Co zde chtějí?“ tázali se páni z města a, nafouknuvše tváře, hleděli s patra na vetřelce. Ředitel Verner běžel ke vchodu, kde stál příručí Emil. „Proč je sem pouštíte?“ syčel zlostí.

„Jsou členy!“ odvětil Emil, krče rameny. Pohledy obou se potkaly jako dva blesky.

„To je vaše práce!“ vykřikl dušeně Verner a zvedl pěsť. Emil se pohrdavě usmál. S dělanou lhostejností čistil si průzračné nehty, ale bylo vidět, že se mu prsty chvějí.

Vše bylo vzrušeno, vše napjato v trapném očekávání. Ovšem, ti vetřelci jsou členy — neboť každý, kdo si chce vypůjčit třeba jen několik zlatých, musí být dříve členem — ale kterak oni žebráci, povinni vděčností správě záložny za udělené dobrodiní, mohli se odvážit vejít sem mezi pány, kterým patří veškeré vklady? Snad docela své hlasy jako rovnocenné položí v osudí? — Ne, toho nelze připustit! Ukázalo se, že řada oněch malých lidí dělí se v oddíly, a každému velel některý z vůdců revoluční „strany pokroku“. Vetřelci, těsně sraženi, skupili se v levé straně sálu.

„Co se bude dít?" hádali páni, ohlížejíce se jeden na druhého, a nepokoj vzrůstal. Ředitel Verner třásl se celý, až zápisky padaly mu z rukou. Pan Vrba seděl v prvé řadě, ohlédl se přes rameno na ten zástup nezvaných hostí a nevrle se odvrátil. Bylo mu až nevolno, zdálo se mu, že cítí ve vzduchu nějaký divný zápach. I druzí byli znepokojeni. Správce cukrovaru probodával každého chalupníčka zuřivým pohledem, mysle si: „Tak vy tak? Počkejte jen, až mi na podzim budete odvádět řepu!"

Chalupníčkové seděli zaraženi, potili se, čepice mačkali v rukou a nespouštěli zraků se svého vůdce, zvedl-li ruku, zvedli ji také, jenom křičet „výborně" nebo „hanba" nedovedli, ačkoliv to měli nakázáno, a vůdcové dávali znamení — něco chudáčkům svíralo hrdla. Neslyšeli, co se kolem mluví, jen ruce zvedali, všechno odhlasovali.

Emil, opíraje se v pozadí o sloup galerie, díval se na zdvižené osmahlé ruce. „Ah, to je moc! To je síla!" řekl si v duchu, „takové poslušné ruce! Všeho s nimi dobudeš!"

„Ale co chtějí? Proč přišli? Kdo je svolal?" stále ještě v nejistotě vyptávali se páni jeden druhého. „Zeptám se jich!" řekl správce cukrovaru, ale těžko bylo se dostat k venkovanům, byli střeženi se všech stran, aby žádný vlk se nepřiblížil, aby žádná ovečka se neztratila. Teprve, když chalupník Bárta z Lipnice vyšel kamsi na síň, obstoupili ho páni, v čele správce cukrovaru. Bárta rozpačitě se usmíval, hlavu skrčil mezi ramena, hledal, kudy utéci, ale nepustili ho. „Tak, tak," počal správce, „těší nás, že jste z Lipnice také přišli — ale kdo pak vás přivedl? he? Jindy jste nechodili! he?"

Bárta pořád se usmíval. „To oni tam, prosím —" povídá, „byli letos ve vsi dva páni, abychom jako šli, že dostaneme každý po padesáti krejcařích —!"

„O-o-och!" vykřikli páni dokola, vyvalivše oči, „kupovali hlasy!"

Kmotr Bárta zčervenal. „To ne! ne!" vykřikl a zvedl pravici jako k přísaze, „za žádné hlasy! však nám ti dva páni nařídili, abychom říkali, že je to za cestu do Komárova —"

V tom přikvapil kdosi z protivné strany, který kmotra Bártu vysvobodil. Páni věděli dost — jenže už pozdě. Bitva byla prohrána — do těch černých chalupnických rukou spiklenci vtiskli hlasovací lístky, kterými svržen starý výbor a nastolen nový, a v hluku a křiku končila schůze. Ještě jen revisoři účtů měli být voleni, skoro by na ně byli zapomněli.

V té chvíli přistoupil Emil k professorovi Doubravovi, který stál před ním, udiveně zíraje na tu vřavu, a zaklepal mu na rameno.

„Chcete být revisorem účtů, pane professore?"

Professor vytřeštil oči. „Jakživ jsem účtům nerozuměl!" pravil trochu stydlavě.

Emil se ušklíbl. „Nic nedělá — naučíme vás. Ročně dvě stě zlatých odměny — chcete? A račte, prosím, milostivé paní vyřídit moji poklonu."

V professorovi až dech se zatajil. Tak z nenadání padly mu dvě stě do klína! Oči mu zvlhly, tiskl Emilovi ruku. „Má Katuška vám bude vděčna! Vždyť je to pro nás, chudáky, pravé bohatství!"

Emil si kroutil měkké vousky. „Pravda," myslil, „že je sladko prokazovat dobrodiní!"

VI.

A STÁLE V PŘED!

Ne, strana, která tolik let neobmezeně vládla, nevzdává se při prvém útoku! Trvalo ještě několik neděl, než bylo dobojováno. Ještě jedna a druhá mimořádná schůze Všeobecné záložny musila být svolána. A strana starých („panská") důkladně se připravila — chalupníčkům a baráčníkům z okolí slíbila za cestu ke schůzi celou zlatku a snížení úroků z půjček. Nebylo nic platno přece — čilejší strana mladých („demokratická") přidala ke zlatce ještě oběd a tak si zajistila vítězství.

Pan Vrba v županu a čepičce procházel se po své zahrádce, kde rozkvétaly první růže. Pokuřoval, v tichém vzduchu táhly se dlouhé praménky namodralého dýmu. V poslední valné hromadě záložny ani nebyl. Slušný člověk dnes aby se do veřejných schůzí ani neodvážil, všady se vetřou živlové, ze kterých to tak divně páchne! Ostatně byl přesvědčen, že „naši" vyhrají — kdež pak! páni jako správce cukrovaru a jiné kapacity s ním a na druhé straně taková chamraď! Klidně a spokojeně pokuřoval. Kolem bylo ticho, ani lístek se nepohnul, ani ptáček na větvičce nezaštěbetal. Sluněčko prosvitovalo korunami stromů, v jeho paprscích třepetaly se zlaté mušky.

Najednou zaslechl pan Vrba hluboký vzdech. Ohlédl se — a dýmka vypadla mu z ruky, zavrávoral. U zahradních dvírek na cihlových prošlapaných schůdkách stál — Ne, to nebyl Verner, to byl jeho duch, zjevení za bílého dne! Sinalý, s pokleslou hlavou, ruce těžce spuštěny, zjevil se mu přítel. Neštěstí znamenalo to zjevení!

„Co — co se stalo?" zavzlykl domácí pán vyděšen. Verner se zachvěl, pomalu zvedla se jeho zmodralá víčka a tupé oči bez lesku obrátily se k panu Vrbovi. Chvíli tak pohlížel naň s nevýslovným smutkem — najednou roztáhl zdřevěnělé ruce s nataženými prsty a hrobovým hlasem řekl: „Já tam už nejsem!" Domácímu pánovi zatmělo se před očima, a když opět prohlédl, posel neštěstí dávno zmizel. Odešel tak tiše, jak byl přišel, ale jeho slova zněla dosud panu Vrbovi v uších. On pochopil jejich smysl, Verner nebyl více ředitelem záložny, vyštvali ho, všechno je ztraceno! Cosi začalo se mu v prsou chvět, řídké zuby zajektaly, a v okamžiku celé jeho tělo až k pestré čepičce roztřáslo se prudkou zimnicí. Svět se s ním zatočil. Chytil se za hlavu a štván děsnou myšlenkou, dlouhými skoky ubíhal ze zahrádky. Na dvoře potkala jej rozšafná choť. „Emánku! Emánku! Co se ti stalo?" vykřikla. Jenom zoufale na ni pohleděl, zamával rukama, zuby mu zajektaly, ale běžel dál, do svého pokoje, ke psacímu stolku, kde v zavřené schránce odpočívaly akcie cukrovaru a záloženská knížka. Chytil ten modrý sešitek, otevřel třaslavými prsty a stěží přečetl, že je vskutku vloženo do záložny třicet tisíc. Shodil župan, namahavě oblekl nový kabát, neboť třesoucí se ruce nemohly trefit do rukávů, uchvátil drahocennou knížku a běžel. Na prahu přišla mu opět vstříc rozšafná choť. „Emánku, Emánku, co se to děje?" ptala se už celá

zděšená. Jen jí modrou knížkou mávl před očima, jediné slovo „zachránit!" vydechl a skokem vyrazil z domu. Krůpěje potu stály mu na čele — brzo však venkovský svěží vzduch jej vzpamatoval. Ohlížel se, nikde stopy po nějaké zkázonosné bouři, nikde ani žádného srocení lidu, všechno chodí tak pravidelnou kolejí — Pomaličku uvolnil krok a do záložny došel uklidněn aspoň tolik, že zimnice jím nelomcovala.

Blíže veliké železné pokladny seděl u stolku pan Ryneš na místě Vernerově. Prvním pohledem každý už poznal, že není více účetním nýbrž ředitelem, tak vznešeně nahýbal hlavu do zadu, hleděl z pod víček a, vytáhnuv spodní ret, přes hořejší foukal nahoru. Emil — teď už pan účetní — vlídně a vesele uvítal souseda Vrbu a nežli se otázal po jeho přání, jako mimochodem zmínil se, že budova záložny nedostačuje, že třeba stavět novou, reservní fond se tak nejlépe uloží. A nejvhodnější místo že je na náměstí, na rohu, kde stojí starý hostinec „U zlaté hvězdy". Ředitel jen mlčky hlavou kývl a odfoukl ke stropu. Pan Vrba přimhouřil oči, nechápal dobře — „zlatá hvězda" patřila jemu. Ale když se otázal Emil se sladkým úsměvem, čeho si pan soused přeje, položil modrou knížku a řekl táhle a určitě: „Vyplatit!" Sám se až zalekl, čekal, co se bude dít — taková suma! Záložna v základech se otřese! Nic se nestalo. Emil se stejným úsměvem vzal knížku a bez výpovědi hotově vyplatil třicet tisíc v pěkných nových papírech i s úroky.

Pan Vrba nějak zvolna vycházel ze záložny, v tobolce na prsou nesl svůj poklad, pod ním bušilo srdce. Zimnice zase roztřásla celého. Šel pomalu — přemýšlel, co teď? Otřel čelo, zvlhlo mu studeným potem. Co teď s těmi penězi? Domů je vzít? Hřích, nechat je bez užitku! Do jiné záložny nebo spořitelny je uložit? Och! och! Právě tam by mohl o všechno přijít. Dokud je měl tady v domácím ústavě, byl klidný, ale teď — dát je do neznáma! Toť konečně horší nejistota, nežli je nechat, kde byly. Vždyť snad — Ten Ryneš vyhlíží jako poctivý chlap. A je tu reservní fond, kdyby se něco stalo. Chtějí kupovat „zlatou hvězdu" — rád by se jí zbavil, to by byla příležitost! Hm!

Přešel několikrát po chodníku kolem záložny, po očku prohlížel starý ale solidní dům — nikde neviděl nejmenší trhliny. Otřel studený pot, postál u vrat, zase odešel — najednou prudce se otočil a vrátil se. Kladl nohu na první schod, zvedl zoufale oči a pokřižoval se. Vystoupil na druhý — Zalit potem vešel do dveří, slabostí klesaly pod ním nohy. Emil s úsměvem přijal zase peníze.

Pan Vrba si oddechl, když s novou knížkou ocítil se na ulici! Jaká tíž mu spadla se srdce! Měl po starosti, usmíval se téměř. Taková knížka, jaká to pohodlná věc! Co by si s těmi tisícovkami byl počal?

Doma ptala se ho starostlivá choť: „Co ti bylo, Emánku?"

„Nic, Babetko," řekl, „jen jsem vyměnil v záložně starou knížku za novou." Smál se a pohladil ženušku po tváři. Pak šel spokojeně přesívat popel. Ale v hlavě mu stále leželo: Kdyby tak záložna koupila „zlatou hvězdu"!

Při obědě několikrát se zmínil, že Ryneš je docela jistě hodný chlap a Josků Emil je sice větroplach, ale pod vedením dobrého ředitele — a konečně přes tu svoji lehkomyslnost zdá se být vú řadě čiperným.

Maminka pohlédla na dcerušku, Bertička červenala se jako malina. Chudinka, je taková nevinná, taková stydlavá. Vždyť to přece nic zlého nebylo, že několikrát s Emilem hovořila, že je maminka tuhle v zahrádce překvapila, jak Emil přes plot se natahoval pro růžičku, kterou mu Bertička podávala. Vždyť Emil — teď to slyší od tatínka — není zlý člověk. „A zdvořilý je!“ nahlas také maminka jej pochválila, „vždycky mně políbí ruku!“ Při tom mimovolně pohlédla na místo, kam ji Emil líbával — a to jeho políbení tolik příjemně na ruce lehtalo — snad to ty jeho vousky! —

Záložna nepadla, nebyla zničena. Něco vkladů s počátku bylo sice vypovězeno, ale po čase opět se vrátily. Takořka ze zvyku, Komárovští jinak nedovedli uložit uspořené peníze, nežli do záložny na čtyři ze sta.

Rozbouřené vlny ulehaly, ale Emil zůstal, kam ho příboj vyzvedl. Stoupá-li člověk, stoupá i důvěra k němu. Zapomenuty byly všelijaké klepy, říkalo se: Inu, každý v mládí dopustil se nějaké pošetilosti! Emil jakoby přes noc o několik let zvážněl. Jak moudře dovedl o všem hovořit! I sami přátelé jeho byli překvapeni, vždycky ho měli jen za veselého společníka a teď — vida, ukazuje se, co v něm vězí! Všimli si, že Emil už dovede tak vážně hlavu nakloniti v zad, hleděti z pod přivřených víček a odfukovati nahoru, jako sám pan ředitel Ryneš. Jeho zjev byl vždy bezvadný, elegantní, že mladí i staří šviháci komárovští počínali jej napodobit i v chůzi i v řeči. Měl takovou úlisnou a lichotivou řeč, které prý ženské srdéčko neodolalo. Neříkal: to či ono se mi líbí — nýbrž: zamlouvá se mi, a po něm všechny paničky na trhu jinak neřekly než: to kuře, ta husa se mi zamlouvá. I děvčata hochům se zamlouvala.

Nejkrásnější vlastností jeho však se okázalo, že nebyl žádným politickým vášnivcem, žádným bezohledným stranníkem. Sotva boj dokončen, Emil stal se nejroztomilejším člověkem, usměvavým, zdvořilým i k zarytému nepříteli. Objevil se nejmírumilovnějším občanem, zavrhoval všechny politické i národnostní půtky a sváry, k ničemu to nevede. Každý měj své přesvědčení, a to má být druhému svatým. Tím se zamlouval velice vážným starousedlíkům komárovským, kteří také odsuzovali věčné hádky a spory o žabí chlup, o pár českých slovíček — člověk ani klidu nemá!

Bohudík, byly teď na okamžik zase pokojnější časy, možno i po obědě na hodinku si sdřímnout. Po skončeném boji mír. Ostré protivy stran nějak se uhladily, rozdíly se vyrovnaly, propasti se zasypaly.

Dru Kalvodovi ztratila se „strana pokroku“ téměř před očima, roztála na výsluní svých úspěchů, zmohutněla, rozlila se do široka, se všech stran přidávaly se k ní živly zcela cizorodé (a jsou to vždy nejhorší živly, které se přidávají k vítězné straně). Objevily se mělčiny, všady bylo naneseného bahna. Už i kapři tlustí a vykrmení počali se v bahně objevovat a dobře se jim dařilo.

Milý sousedský klid na chvíli opět uhostil se v Komárově. Tehdy mohl občan aspoň klidně jít spát s vědomím, že ví, k jaké politické straně bude ráno náležet — a ne jako za divokých dob rozvášnění, když se v Komárově rodily nové směry, a krupař Doleček ráno po

bouřlivé schůzi, která trvala přes půlnoc, ptal se souseda Jehličky: „Poslechněte, jak pak to na konec přece dopadlo, jsme ještě Mladočechy anebo se odhlasovalo, že jsme radikálové?“

V tom čase klidu a růžové nálady — netrval, bohužel, dlouho — veškeré občanstvo v dojemné shodě oslavovalo naše velikány a památné dny. Už nevyčetl soused Dolejší sousedu Hořejšímu: „Tak? když vy nechcete oslavovat pana arcibiskupa, my vám zas nebudeme oslavovat Husa!“ Teď všichni svorně s pravým porozuměním světili Husův večer. Na řece pluly loďky s lampiony, hořel bengál, zršely rakety. Jednatel „Občanského klubu“ vypjal prsa a řekl s pýchou: „Není to hezké? Skoro jako v Praze o sv. Janu. A stálo nás to jen čtyřicet zlatých!“

Emil všeho se účastnil. Oblekal se sice už jenom zřídka do sokolského kroje, nikdy už v průvodu nenesl lampionek, ale za to skládal obětavě štědrý příspěvek ke každému národnímu či dobročinnému podniku. Ředitel Ryneš často, zahanben štědrostí svého účetního, říkával: „Což vy, vy můžete! Jste svobodný! Ale já se ženou a sedmi dětmi!“ Odfoukl a nedal nic.

Otec, starý tajemník, slyše synovu chválu se všech stran, usmíval se pod vousy. „Kluk!“ říkal v duchu, „přece jen na šťastné planetě se narodil!“

Maminčiným mazlíčkem byl Emil od dětství a teď, kdy Emilie se vdala a Evžen, pohněvav se s otcem, odešel z domova, najal si kdes pod střechou pokojík, láska změnila se téměř v modloslužbu. Posluhovala mu, čekala na jeho pokyn, na jeho úsměv a vždycky pocítila náhlý záchvat migrény, dal-li synáček na jevo nespokojenost. Ale syn nebyl nevděčný, snášel matčino mazlení a někdy, aby jí radost udělal, pohladil ji po svraštělé líci. Na zahrádce Emil všechno přeměnil, pěšinky byly upraveny, ozdobné křoví vysázeno. Na místo sešlé besídky postaven hezounký útulný pavilon, Mílek s lukem stál u vchodu. Do tohoto pavilonku zval své důvěrné soudruhy, bylo tu krásně za letních večerů, kdy v zahradě ve stínu voněly noční fialy. Přátelé nechodili domem, pouštěl je do zahrádky Emil zadním vchodem, z polní odlehlé cesty.

Bůh zná, kde se vzaly, o pavilonku Emilově šířily se městem různé pověsti, příliš neurčité, báchorkovité, za to tím interessantnější, ale na konec se okázalo, že nikdo nic neví. Za nocí víno prý tam šumívalo, karty luskaly, nějaké rusalčí zjevy prý se v zahradě při měsíčku časem objevovaly — kdož pak ví, kde se klepy zrodí a už se šíří, rostou — — Kdo by jim věřil! (Pokračování.)

ROBERT LOUIS STEVENSON:

Villonův nocleh.

(Z „Nových arabských nocí“.) Přeložil Dr. Emil Hácha.

Byl pozdní listopad roku 1456. Na Paříž sypal se sníh s tuhou, neochabující vytrvalostí; chvílemi propukl vítr a rozháněl jej ve vířivých kotoučích, chvílemi nastalo utišení, a vločka za vločkou snášela se dolů z černého, nočního nebe v tichém, kroužívém a jako by nekončícím letu. Chudákům lidem zdálo se, když vyhlíželi zpod svých zvlhlých řas, že je to zázrak, kde se toho všeho nabéře. Mistr François Villon navrhoval odpoledne, sedě u okna v krčmě, dvojí výklad: buď prý to pohanský Jupiter na Olympu husy podškubává, nebo prý snad pelichají svatí andělé. On však, jakožto pouhý chudý mistr svobodných umění, nemůže prý nikterak se odvážiti, aby o tom rozhodoval, protože otázka dotýká se takových božských záležitostí. Starý, trhlý kněz z Montargis, který byl také v této společnosti, vyčastoval mladého darebu láhví vína za tento vtip a za šprýmovné posuňky, jimiž vtip svůj doprovázel, a přísahal při svých bílých vousech, že on sám byl právě taková bohaprázdná psina, když byl ve Villonově věku.

Vzduch byl drsný a bodavý, ač nehluboko pod bodem mrazu; sníh padal ve velikých, vlhkých, přilnavých vločkách. Celé město bylo jako pod plachtou. Armáda byla by mohla jíti pochodem od jednoho konce ke druhému, a jedním dupnutím nebyla by se prozradila. Ptáci na nebi, kteří tam snad ještě zbyli, viděli ostrov jako ohromnou bílou skvrnu a mosty jako štíhlé, bílé trámce na černé půdě řeky.

Vysoko nahoře kupil se sníh v kružbách kathedrálních věží. Výklenky byly zaváty do plna; sochy měly dlouhá, bílá kápí na groteskních neb svatých svých hlavách. Chrliče proměnily se v ohromné, falešné nosy, se schlíplými špičkami. Krakorce vyhlížely jako postlány poduškami, po jedné straně vzedmutými. Kdykoli utišil se vítr, bylo v okolí chrámu slyšeti ponurý zvuk spadávajících chumáčů sněhu.

Hřbitov sv. Jana měl sněhu také svůj díl. Všecky hroby byly čistě přikryty; kolkolem stály ve vážné řadě velké, bílé domovní štíty; ctihodní měšťáci byli už dávno v postelích a měli na hlavách právě takové noční čepičky, jako jejich střechy nad nimi; jediného světla nebylo v celém sousedství, vyjma slabý záblesk lampy, houpající se v kněžišti kathedrály, jež, jak se kývala, vrhala stíny sem a tam. Na hodinách bylo právě deset, když kráčela kolem hlídka s halapartnami a lucernou, mávajíc rukama, aby se zahřála; nic podezřelého neviděla v okolí hřbitova sv.-Janského.

Stál tam však malý domek, zadní stranou těsně při hřbitovní zdi; tam ještě bděli, za nekalým účelem bděli v této chrápající končině. Zvenčí nebylo mnoho viděti, jen proud teplého dýmu, vystupující z komína, na střeše skvrnu roztálého sněhu a přede dveřmi několik dopola zasněže-

ných šlépějí. Ale uvnitř za zabedněnými okenicemi bděl mistr François Villon, básník, s několika druhy ze své zlodějské společnosti, a láhev vína kolovala. Veliká hromada řeřavého uhlí sálala z klenutého krbu silnou, rudou září. Před ohněm seděl rozkročmo Dom Mikuláš, mnich z Pikardie, maje kutnu vykasánu a nastrkuje nahé své nohy k příjemnému teplu. Objemný jeho stín dělil celou jizbu ve dví; jen na jedné straně jeho obšírné osoby unikalo trochu záře a pak jen ještě v malé skvrně mezi jeho rozpřaženýma nohama. Jeho obličej měl odulý, trudovitý vzhled pijáka; byl pokryt sítí naběhlých žil, obyčejně červených, nyní však bledě fialových, neboť, ač byl obrácen jednou stranou k ohni, na druhé štípal jej mráz. Kápí spadlo mu zpola na hřbet a tvořilo podivné nádory po obou stranách jeho býčího týla. Tak tu seděl roztažen, funěl a stínem svého ohromného těla jizbu ve dví krájel.

V pravo od něho tlačili se Villon a Guy Tabary nad blánkou pergamenu; Villon robil balladu, která měla se jmenovati: „Ballada o pečené rybě", a Tabary opřen o jeho rámě blábolil jakási slova obdivu. Básník byl člověk spustlec, snědý, malý a hubený, s tvářemi vpadlými a řídkými, černými kadeřemi. Svých čtyřiadvacet let nesl s horečnou živostí. Hltavá požívačnost nakladla mu vrásek kolem očí, a zlý úsměv křivil mu ústa. Vlk a vepř soupeřili v jeho obličeji. Byla to tvář výrazná, prudká, šeredná a smyslná. Ruce měl malé, vždy jako k lapání přichystané, prsty spleteny jako v provaz; bez ustání jimi bubnoval před obličejem s vášnivými, prudkými posuňky.

Z rozpláclého nosu a z uslintaných rtů Tabaryho dýchalo široké, samolibé, užáslé hlupství; vševládnou náhodou, jež řídí osudy hus a oslů v lidské podobě, stal se zlodějem právě tak, jako se mohl státi nejpočestnějším měšťákem.

S druhé strany mnicha hráli Montigny a Thevenin Pensete odvážnou hru. Na onom utkvělo něco oné vůně, jakou vydává dobrý původ a dobré vychování, asi tak jako na padlém andělu; postava jeho měla do sebe cosi dlouhého, uhlazeného a dvorného, jeho tvář však cosi orlího a temného. Thevenin, chuďas, měl plné nebe houslí: povedl se mu jakýs darebácký kousek dnešního odpoledne v předměstí Sv.-Jakubském, a nyní obehrával po celou noc Montigny-a. Široký úsměv zářil na jeho tváři, lysá lebka, ovroubená červenými kadeřemi, leskla se mu do růžova; trochu nadmutý břich poskakoval mu tichým chechtem, kdykoli shrábl výhru.

„Doublet či kvit?" zvolal Thevenin.

Montigny mrzutě kývl.

„S nádherou mnohý snídá rád,
na stříbře sýr dá předkládat . . ."

„Nu, pomoz dál, Guidone." Tabary se smál.

„Na zlaté míse petružel," škrábal básník.

Venku vítr zmohutněl; hnal před sebou sníh, a hlas jeho vzrostl chvílemi ve vítězný ryk a v komíně prováděl mumlavé pohřební zpěvy. Mráz přitužoval, jak noci přibývalo. Villon, sešpuliv rty, tvářil se, jakoby si pochutnával, vydávaje při tom polohvízdavý, polochrochtavý zvuk.

K takovým věcem měl básník úžasné a protivné vlohy, k velké nelibosti pikardijského mnicha.

„Slyšíte, jak to praská na šibenici?“ pravil Villon. „Tancujou tam do jednoho pekelný kvapík, ti tam nahoře ve vzduchu. Jen tancujte, miláčkové, přece se nezahřejete! Hu! Je to chuť! Teď právě spadl jeden dolů! O jednu mišpuli méně na trojnohém mišpulovém stromě! — Já řku, Dom Mikuláši, je to dnes studená noc na silnici sv.-divišské?“

Dom Mikuláš zamžoural svýma velkýma očima, a zdálo se, jakoby se dusil na svém vlastním ohryzku. Montfaucon, veliká, strašlivá pařížská šibenice, stála těsně vedle sv.-denisské silnice, a žertování Villonovo dotklo se právě velmi citlivé jeho stránky. Tabary smál se nehorázně těm mišpulím: Nikdy prý neslyšel ještě nic žertovnějšího, za boky se popadal a jen řičel. Villon dal mu šnupku do nosu, což proměnilo jeho smích ve výbuch kašle.

„Přestaň tropit povyk,“ pravil Villon, „raději přemýšlej o rýmu na ‚rybu‘.“

„Doublet či kvit,“ hlásil Montigny neúmorně.

„To se rozumí,“ odpověděl Thevenin.

„Je-li pak ještě něco v té láhvi?“ ozval se mnich.

„Otevřte jinou,“ pravil Villon. „Jak pak chceš naplnit tuhle tu ohromnou káď, ten svůj břich, takovými maličkostmi, jako jsou tyhle láhve? A ostatně, jak pak se ty hodláš dostat do nebe? Kolik pak asi pošlou andělů, aby vytáhli nahoru jednoho mnicha z Pikardie? Či myslíš, že jsi druhý Eliáš — že pro tebe pošlou kočár?“

„Hominibus impossibile,“ odpověděl mnich, naplniv si znova pohár.

Tabary jásal.

Villon dal mu opět šnupku přes nos.

„Směj se mým vtipům, když se ti líbí,“ řekl.

„To bylo výtečné,“ namítal Tabary.

Villon se na něho ušklíbl. „Hledej raději rým na ‚rybu‘,“ pravil. „Co pak máš co dělat s latinou? Jednou na posledním soudě budeš si přát, abys raděj nikdy ničeho z ní nebyl uměl, až ďábel vyvolá si Guidona Tabaryho, otce duchovního, — víš, takový ďábel s hrbem na zádech a s nehty rozžhavenými do červena. Ale — když tak hovoříme o ďáblu, podívejte se tamhle na Montignyho.“

Všickni tři pohlédli nepozorovaně na hráče. Patrně nepřálo mu štěstí. Ústa měl trochu nakřivená, jednu nozdru málem zavřenou, druhou silně vzedmutou. Na zádech seděl mu černý pes, jak se říkává obrazně v pohádkách pro děti; těžce si oddychoval pod tímto příšerným břemenem.

„Hledí, jakoby ho chtěl probodnout,“ šeptal Tabary, vytřešťuje oči.

Mnich se zachvěl, odvrátil obličej a rozpřáhl ruce nad řeřavým uhlím. Zima tak hnula Dom Mikulášem, nikoli snad přílišná mravní citlivost.

„Nuže,“ pravil Villon — „teď dejme se do ballady. Jak dál?“ A dávaje si rukou takt, předčítal ji nahlas Tabarymu.

Při čtvrtém verši vyrušil je krátký, osudný ruch mezi hráči. Dohráli, a Thevenin právě otevíral ústa, aby opětně hlásil výhru, když tu Montigny vyskočil s mrštností zmije a bodl jej do srdce.

Rána zasáhla, kam mířila, tak že Thevenin ani nestačil vykřiknouti, nestačil ani ucouvnout. Tělo jeho škublo sebou křečovitě jednou, dvakráte, ruce jeho se otevíraly a zase zavíraly, a patami bil o podlahu; hlava překotila se mu nazpět k rameni, a oči měl vytřeštěné; duše Thevenina Penseta vrátila se k Tomu, jenž ji stvořil.

Všichni vyskočili; než, co by dvě napočetl, vše bylo vyřízeno. Čtyři mužové, kteří byli na živu, pohlédli druh na druha, trochu polekáni; muž, který byl mrtev, pozoroval podivným, příšerným pohledem jeden kout na stropě.

„Pane Bože!" zvolal Tabary a jal se modliti po latinsku.

Villon propukl v hysterický smích. Poskočil na krok ku předu, vysekl Theveninovi pitvornou poklonu, a smál se, stále se smál, čím dále, tím hlasitěji. Pojednou usedl na židli, smrskl se do kozelce a stále se smál, trpce smál, jako by se chtěl v kusy rozsypat.

Montigny prvý se uklidnil.

„Podívejme se, co pak má u sebe," prohodil a už vyprazdňoval cvičenou rukou nebožtíkovy kapsy a dělil na stole peníze na čtyři rovné díly. „To je vaše," pravil.

Mnich shrábl peníze, z hluboka si povzdychnuv, a pohlédl kradmo nevinným pohledem na mrtvého Thevenina, jenž právě začínal se kácet a jedním bokem poroučel se se židle na zem.

„Jsme všichni v kaši," vzkřikl Villon, potlačuje svou veselost. „Z toho kouká šibenice pro všechny, jak tu jsme — o těch, kdo tu nejsou, nemluvě." Vztyčiv pravou ruku, naznačil jí ve vzduchu jistou nepříjemnou manipulaci, vyplázl jazyk a svěsil hlavu na stranu, napodobuje oběšence. Pak schoval do kapsy svůj podíl z lupu a jal se šoupati nohou, jakoby chtěl přivésti svou krev zase do oběhu.

Tabary šel si naposled pro svůj podíl; letmo vrhl se na peníze a okamžitě odklidil se do opačného kouta jizby.

Montigny usadil Thevenina zpříma na židli a vytáhl z něho dýku, za níž vytryskl proud krve.

„Hoši, bylo by lépe, kdybyste se odtud hnuli," pravil, očistiv ocel o kazajku své oběti.

„Věru, klidit bychom se měli," souhlasil Villon, vyprázdniv pohár. „Prokletá tučná hlava!" vyrazil ze sebe. „Vězí mi to v hrdle jako hlen. Jak může mít člověk tyhle červené vlasy, když už je jednou nebožtík?" A opět smrskl se na židli do kozelce a zakryl si rukama obličej.

Montigny a Dom Mikuláš smáli se nahlas, Tabary jim slabounce přizvukoval.

„Děcko křiklavé," pravil mnich.

„Já vždycky říkám, že to je ženská," pohrdavě prohodil Montigny. „Seď, či to nejde?" pravil pak k nebožtíkovi, zalomcovav zase tělem zavražděného. „Udus oheň, Miko!"

Leč Mika měl cos lepšího na práci, tahal potichounku Villonovi měšec z kapsy, zatím co básník schlíple a na celém těle se chvěje, seděl na židli, kde sotva před třemi minutami robil svou balladu. Montigny a Tabary němým posuňkem jej upomínali, aby se s nimi rozdělil o svůj lup, což mnich mlčky slíbil, zastrkuje malý měšec do

záňadří své kutny. Tak duše umělecká činí člověka nezpůsobilým k praktickému živobytí přerozmanitým způsobem.

Sotva že byl okraden, Villon škubl sebou, skokem byl na nohou a jal se spolu rozhrabávat a hasit žhavé oharky. Montigny zatím otevřel dveře a opatrně zíral do ulice. Vzduch byl čistý; na dohled nebylo ani jediné všetečné hlídky. Nicméně uznáno za moudřejší vyklouznouti ven po jednom; a že Villon sám měl na pilno, aby se dostal ze sousedství mrtvoly Theveninovy, a ostatní zase že měli na pilno, aby se zbavili Villona dříve, než pozná, že ztratily se mu peníze, bylo za všeobecného souhlasu ustanoveno, že Villon první vydá se na ulici.

Vichr slavil triumfy; kde jaký mrak, všecky s nebe smetl. Jen něco mlh, jemných jako světlo měsíce, táhlo kvapně přes hvězdy. Byl třeskutý mráz; a dle známého optického zákona zdály se obrysy všech předmětů skoro zřetelnějšími nežli za bílého dne. Spící město bylo tiché jako hrob: družina bílých kapucí, pláň posetá malými Alpami pod mihotavým třpytem hvězd. Villon proklínal svůj osud. Kdyby aspoň sníh padal! Ale takto, kudy šel, zanechával za sebou nesmazatelnou stopu v těch stkvějících se ulicích; kamkoli se obrátil, stále byl jako by připoután dlouhánským lanem k domku u hřbitova svatojanského; kamkoli se obrátil, musil svýma vlastníma, upachtěnýma nohama soukati provaz, který připínal jej k šibenici. Nebožtík vynořil se mu opět v mysli se zlověstným výrazem v tváři. Villon louskl prsty, aby si dodal odvahy, zvolil nazdařbůh jednu ulici a kráčel už beze strachu sněhem dál.

Dvojí věc tlačila jeho mysl na této noční pouti: pohled na šibenici Montfauconskou v této jasné, větrné noční chvíli, a pohled na nebožtíka s lysou lebkou ověnčenou červenými kadeřemi. Obé mrazivě sáhalo mu na srdce, zrychloval krok, jako by rychlostí svých nohou mohl uniknouti nepříjemným myšlenkám. Několikrát ohlédl se s náhlým, nervosním škubnutím přes rameno na zad, avšak jen on sám pohyboval se v bílých ulicích, leda že někdy vítr kolem rohu zafičel a rozvířil umrzající sníh v kotouče třpytného prachu.

Pojednou spatřil v dáli před sebou černý chumel a dvě svítilny. Chumel se hýbal, a svítilny se pokyvovaly, jako když je nesou kráčející lidé. Byla to hlídka. Křižila jenom směr jeho cesty, uznal však přece moudřejším zmizeti jí z dohledu s rychlostí co největší. Neměl nejmenší chuti dát se zastavit a byl toho pamětliv, že vleče za sebou ve sněhu stopu zcela zjevnou.

V levo stál právě velký palác s věžičkami a s velikou podsíní před vraty; palác byl napolo zřícenina, jak se pamatoval, a pustý už ode dávna; třemi kroky byl u něho a vklouzl pod ochranu podsíně. Po lesklých, zasněžených ulicích zdálo se mu, že je tu čirá tma, hmatal tedy nataženýma rukama před sebe, když tu náhle klopýtl přes jakési těleso, jež bylo směsicí látek tvrdých a měkkých, tuhých a poddajných. Srdce mu v těle poskočilo, ucouvl dva kroky nazpět a s hrůzou vytřeštil oči na předmět, jenž byl mu v cestě. Hned však tiše se zasmál, neb se mu ulehčilo. Byla to jen ženština, a to ještě mrtvá. Poklekl vedle ní, aby věc vyšetřil. Byla studená jako led a ztuhlá jako dřevo.

Roztřepaná jakási ozdůbka poletovala jí větrem ve vlasech a na lících měla ještě tlustě líčidla od posledního odpoledne. Kapsy měla prázdné, jen v punčoše pod podvazkem nalezl Villon dvě drobné mince, jež byly v oběhu pode jménem ‚běháky'. Bylo to věru dost málo, bylo to však přece něco; a básník byl jat hlubokou soustrastí s nebožkou, že bylo jí zhynouti dříve, než utratila své peníze. To zdálo se mu temnou a vřelého politování hodnou záhadou; s penízků, jež držel v ruce, pohlížel na mrtvou ženu, a s mrtvé ženy hleděl zase na peníze a potřásal hlavou nad hádankou lidského života. Jindřich V., král anglický, jenž umíral ve Vincennách, právě když byl podmanil Francii, a tahle chudák nevěstka, již zahubil mráz před vraty domu nějakého mocného pána, dříve než mohla utratit své dva groše, — to zdálo se mu být krutým osudem na tomto světě. Za dva stříbrné byla by mohla nějakou chvilku prohýřit, a mohla mít ještě jednou příjemný pocit na jazyku, ještě jednou si pochutnat, než jí čert duši vzal, a než tělo připadlo ptákům a červům. Poslední trošek loje vypotřebovat až do dna, než shasne světlo, a než se lucerna rozsype, takové bylo jeho přání.

Zatím co tyto myšlenky táhly jeho hlavou, hmátl polo mechanicky po svém měšci. Až mu srdce bíti přestalo, jako by mu po stehnech vzadu studené rybí šupiny vzhůru lezly, a na lebku mrazivá rána dopadla. Okamžik stál jako zkamenělý; trhnuv sebou zimničně, nabyl zase vědomí, potom ztráta jeho jakoby se na něho řítila, a náhle pokryl jej pot. Pro hýřila jsou peníze něčím tak živoucím, tak aktuálným — jenom tenounká blánka je mezi nimi a požitkem. Štěstí jeho má jen jedinou mez — mez, kterou staví čas: má-li hýřil byť jen několik korunek, má pocit jako by byl římským Caesarem po tak dlouho, pokud jich neutratí. Pozbude-li takový člověk svých peněz, znamená to pro něho vytrpěti ránu nejkrutější, sřítiti se střemhlav s nebes do pekel, s výšin, kde je všeho nadbytek, do pouhého nic, vše v jediném okamžiku. A dokonce, když peníze byly cenou, za kterou navlékl hlavu svou do oprátky, když jej pro právě týž měšec pověsí na šibenici, pro měšec, jehož nabyl tak draze, pozbyl tak hloupě. Villon stál a klel; mrštil oběma stříbrňáky na ulici; zdvihl pěsť k nebesům, dupal nohama a nic se nezalekl, že deptá ubohou nebožku. Potom kvapem pustil se zpět k domku u hřbitova. Zapomněl všeho strachu před hlídkou, která jistě už dávno odešla, a neměl jiné myšlenky, leč na svůj ztracený měšec. Marně rozhlížel se v pravo i v levo po sněhu: neviděl ničeho. Na ulicích ho nevytrousil. Vypadl mu snad již v domku? Byl by z duše rád vešel dovnitř a poohlédl se; ale pomyšlení na příšerného obyvatele odejmulo mu odvahu. A ke všemu viděl nyní, že se marně byli namáhali, aby udusili oheň; ten rozhořel se naopak plným plamenem, a míhotavé světlo pohrávalo ve štěrbinách dveří a okenic, oživujíc zase Villonovu hrůzu před úřady a před pařížskou šibenicí.

Vrátil se tedy do palácové podsíně a hmatal rukama ve sněhu, nenalezne-li aspoň peněz, jež ve své dětinské zlobě byl odhodil. Nalezl jen jediný groš; druhý patrně odkulil se stranou a zapadl kamsi do hloubky. Nyní, kdy měl v kapse jediný stříbrný, všechny jeho plány, jak prohýřit noc v některé divoké krčmě, rozplynuly se v nivec. A nešlo

tu jen o uniklou rozkoš, přímo svízele a skutečné útrapy na něho doléhaly, co tu zbědovaně stál na podsíni. Pot na něm uschl, a ač se vítr utišil, mráz co hodinu přitužoval, a Villon cítil, jak křehne, a jak se mu plíží k srdci mdloba. Co si počne? Byla sice doba pozdní, nebylo sice naděje na úspěch, přece však chtěl se pokusiti, dostane-li se do domu svého adoptivního otce, kaplana u sv. Benedikta.

Po celou cestu až k domu pádil a došed, ostýchavě zaklepal. Neobdržel odpovědi. Klepal opět a opět, dodávaje si mysli při každém úderu; konečně slyšel, jak se z nitra domu blíží kroky. Zamřížené okénko v kovaných vratech se otevřelo a vypustilo proud žlutého světla.

„Přilož obličej k okénku," volal kaplan za vraty.

„To jsem jen já," zakňoural Villon.

„Tak, to's jen ty?" odpověděl kaplan a jal se mu spílati hrubými, docela neduchovními nadávkami, že vyrušuje jej v takovou dobu a posílal jej, aby táhl do pekla, odkud přišel.

„Mám ruce celé promodralé," hájil se Villon, „nohy jako mrtvé, a všude mne v nich píchá; nos bolí od ostrého vzduchu; až u srdce mne mrazí. Ještě zahynu, nežli se rozední. Jen tentokráte ještě, otče, a při sám Bůh, nikdy už pro nic k tobě nepřijdu."

„Mohl's přijít domů dřív," řekl duchovní chladně. „Mládeži neškodí, dostane-li občas za vyučenou." Zavřel okénko a rozvážně ubíral se do vnitra domu.

Villon zbyl před domem sám; bušil rukama i nohama do vrat a chraptivým hlasem křičel za kaplanem.

„Stará liško, červivá! Kdybych jen dostal tvůj chřtán pod ruku, poslal bych tě po hlavě do bezedného pekla."

Dlouhými chodbami dolehl k uchu básníkovu lomoz zavíraných dveří uvnitř domu. Zaklel a přejel si rukou ústa. Potom však nabyl vrchu humor jeho situace, a Villon dal se do smíchu a bezstarostně hleděl k nebesům, kde hvězdy jakoby mžouraly nad jeho bídou.

Co činiti nyní? Podobalo se, že bude z toho nocleh na ulici, na mrazu. Vzpomínka na mrtvou ženštinu vynořila se náhle v jeho fantasii a hrůzně popadla jej za srdce; co potkalo ji časně v noci, mohlo velmi snadno potkati jeho časně z rána. A byl teprve tak mlád! A očekávalo jej snad ještě nesčetných, rozmanitých rozkoší! Představiv si svůj osud, byl tím tak dojat, jakoby šlo o někoho jiného, a v duchu již si kreslil obrázek ranní scény, až najdou jeho mrtvolu.

Představil si, co se vše může státi, a obracel stříbrňák mezi palcem a ukazovákem.

Na neštěstí, žil právě v nevoli s několika starými přáteli, kteří byli by se nad ním jindy ustrnuli, vidouce jej v takové bídě. Ztupil je ve svých verších, zbil je a podvedl; přece však myslil ve svém trapném postavení, že aspoň jeden dá se obměkčiti. Doufal. Za pokus to stálo, půjde tedy a zkusí.

Cestou přihodily se mu dvě malé příhody, jež zbarvily myšlenky jeho způsobem velmi různým. Předně přišel na stopu hlídky, a dal se po této stopě několik set loket, ač nevedla ve směru jeho cesty. To jej vzmužilo; aspoň zmátl svou stopu; neb dosud neopustila jej myšlenka,

že stopují jej lidé po celé Paříži, a že ráno bude lapen, dříve než procitne. Druhá věc vzbudila v něm pocity zcela jiného druhu. Zahnul za roh ulice, kde nepříliš dávno roztrhali vlci ženu s dítětem. ‚Dnes je právě takové počasí,‘ uvažoval v duchu, že by mohlo vlkům zase napadnout, aby se podívali do Paříže; a v těchto pustých ulicích nevyvázl by asi osamělý člověk jen tak s leknutím. Zastavil se a s nepříjemným pocitem hleděl na ono místo — byla to právě křižovatka, kde protínalo se několik ulic; prohlížel si jednu po druhé, stajil dech a naslouchal, nepádí-li po sněhu několik černých předmětů, a není-li slyšet vytí dole od řeky. Vzpomněl si, jak mu matka příběh onen vyprávěla a jak mu ukazovala ono místo; byl tehdy ještě dítě. Jeho matka! Kdyby aspoň věděl, kde se zdržuje, vyhledal by její skrýši. Umínil si, že zítra ráno bude po ní pátrati; ano, půjde a vyhledá ji, chuděru starou! Za takových myšlenek dospěl k svému cíli — k poslednímu útočišti dnešní noci.

Dům ležel jako domy sousední v hluché temnotě; na opětné zaklepání však zaslechl nějaký ruch nad hlavou, dveře se otevřely, a čísi hlas tázal se opatrně, kdo to. Básník ostře zašeptal své jméno a čekal, nikoli bez obav, jak pochodí. Nebylo mu čekati dlouho. Náhle otevřelo se okno, a vědro splašků vylilo se dolů na schodiště. Villon nebyl ovšem nepřipraven na podobné přijetí a schoval se proto ve vratech, pokud vrata stačila; přece však měl kabátec žalostně promáčený naskrz. Spodky ihned počaly mrznouti. Smrt mrazem a zmrznutím zírala mu do očí; napadlo mu, že je náchylný k souchotinám, a zkoušel zakašlati. Leč vážnost nebezpečí posilnila jeho čivy. Stanul ve vzdálenosti několika set loket ode dveří, kde jej tak nezdvořile přivítali, položil prst na špičku nosu a uvažoval. Viděl již jen jediný způsob, jak by si pomohl k noclehu, totiž, vezme-li si jej prostě sám. Vyhlédl si nedaleký dům, který zdál se ku vpádu příhodným, ihned pustil se k němu, zabavuje se cestou myšlenkou na teplou jizbu se stolem, pokrytým ještě zbytky večeře, kde stráví nyní zbytek nočních hodin a odkud ráno odejde s plnou náručí drahocenného stříbrného nádobí. Už také uvažoval, jaké maso a jaké víno si vybéře, a co se takto kochal ve vzpomínání na svoje oblíbená jídla, přišla mu v této podivné směsici pocitů rozkoše a hrůzy na mysl pečená ryba. „Té ballady už nedokončím,“ pomyslil si, a zachvěv se podruhé při té vzpomínce, dvakráte po sobě prudce vzkřikl: „Oh, ta prokletá tlustá hlava,“ a odplivl si do sněhu.

V řečeném domě zdálo se na prvý pohled býti tma; když však Villon konal předběžnou prohlídku, hledaje místo, odkud by nejvhodněji podnikl útok, mihl se v okně za záclonou slabý záblesk světla.

„K čertu!“ pomyslil si. „Tam někdo bdí! Buď nějaký učenec nebo nějaký svatý, ďas aby tu chasu vzal! Což nemohou se spit a ležet v posteli a chrápat jako jejich sousedé! K čemu pak je potom klekání, a k čemu chudáci zvoníci poskakují ve zvonicích za koncem provazu? A k čemu pak je den, když lidé sedí celou noc? Kolika na ně!“ Bylo mu k smíchu, kam dospěl se svou logikou. „Konec konců,

každý jde po svém povolání," dodal „a jsou-li vzhůru, přisám Bůh, dojdu snad tentokrát poctivě večeře a napálím čerta."

Šel drze ke dveřím a pevnou rukou zabušil. V obou dřívějších případech zaklepal bázlivě a s jakýmsi ostychem uctivé zdvořilosti; nyní, když vzdal se myšlenky, že vnikne dovnitř jako zloděj, zdálo se mu zaklepání na dveře nesmírně prostým a nevinným podnikáním. Rány na dveře vyzněly v domě slabou, příšernou ozvěnou, jakoby v něm bylo úplně pusto; sotva však dozněly, blížil se odměřený krok, kdosi odstrčil dvojnásobnou závoru, a jedno křídlo dveří otevřelo se dokořán, tak jakoby úklad neb strach před úkladem obyvatelům domu ani z doslechu nebyl znám.

Veliká mužská postava, svalnatá a suchá, trochu však shrbená stanula Villonovi tváří v tvář. Hlava muže byla objemu mohutného, avšak tvarů jemně modelovaných, nos na konci otupen, avšak tam, kde pojil se k silnému, důstojnému obočí, měl tvar velmi ušlechtilý; jemné rysy kolem očí a úst, a celý obličej jako by spočíval na podstavci z hustého, bílého vousu, směle do pravého úhlu zastřiženého. Při svitu blikavé ruční lampy zdál se snad ztepilejším, než vskutku byl; byla to však tvář ušlechtilá, důstojná spíše než osvícená, mohutná, prostá a poctivá.

„Pozdě jste u nás zaklepal, pane," pravil stařec zvučným, vlídným hlasem.

Villon se poklonil a pronesl pokorně několik slov na omluvu; následkem tohoto obratu věcí nabyl v něm vrchu žebrák, a geniální člověk, jenž v něm vězel, schoval zmateně hlavu.

„Je vám zima," pravil stařec, „máte hlad? Dobrá, vejděte!" A vznešeně mu pokynuv, vybídl jej, aby vešel do domu.

„Nějaký velký pán," pomyslil si Villon, když jeho hostitel, postaviv lampu na kamennou dlažbu síně, zastrkoval dveřní závory na jejich místo.

„Prominete, že půjdu napřed," pravil, když byl s tím hotov; a kráčel před básníkem nahorn po schodech do prostranné jizby, vytápěné pánví dřevěného uhlí a osvětlené velikou lampou visící se stropu. Nábytku bylo tu velmi málo; na postranním stolku bylo několik zlatých mis, několik foliantů a úplná zbroj mezi okny. Několik ozdobných koberců splývalo se stěn; jeden zobrazoval Ukřižování Páně, jiný pastýře a pastýřky, prodlévající u bystrého potůčku. Nad krbem visela zbroj.

„Račtež se posadit," pravil stařec „a mně prominouti, že vás opouštím! Jsem sám doma této noci a, máte-li pojísti, musím sám opatřit pokrm."

Sotva jeho hostitel odešel, vyskočil Villon se židle, na niž byl sotva usedl, a dal se na výzkumnou cestu po komnatě, plíže se s kočičím pudem sem tam. Potěžkával v ruce zlaté láhve, všechny folianty otvíral, rozvěšené zbraně, ba i povlak na židlích prohlížel. Zdvihal záclony u oken a viděl, že okna jsou bohatě pomalována obrazy, pokud bylo lze rozeznati, ze života vojenského. Pak stanul uprostřed komnaty, načerpal vzduchu z hluboka a zadržuje jej v nadmutých tvářích, kolkolem se rozhlížel a na patě se otáčel, jakoby chtěl si tuto místnost dopodrobna vtisknouti v paměť.

„Sedm zlatých nádob," pravil k sobě, „kdyby jich bylo deset, zkusil bych to. Slušný dům, slušný starý pán, na mou duši."

V tom zaslechl, jak blíží se chodbou starcovy kroky, a ihned vkradl se zpět na svou židli a počal si skromňoučce nahřívat své mokré nohy nad uhelnou pánví.

Hostitel jeho přinášel v jedné ruce mísu s masným pokrmem a v druhé ruce korbel vína. Postaviv mísu na stůl, pobídl Villona, aby přisedl; pak přinesl z příručního stolku dva poháry, jež naplnil vínem.

„Připíjím na lepší váš zdar," pravil slavnostně, přiťuknuv svou číší o číši Villonovu.

„Na bližší naši známost," odpověděl básník s rostoucí smělostí. Obyčejného člověka z lidu byla by zdvořilost starého pána přivedla do rozpaků, leč Villon byl v tomto směru otužilý; bavíval kdysi veliké pány a shledal, že jsou to právě tací temní darebáci, jako on sám. Oddal se tedy s hltavou chutí pečeni, zatím co stařec, opřev se o lenoch, pozoroval jej pevným, pátravým pohledem.

„Máte na rameni krev, příteli," pravil.

Montigny položil mu patrně svou mokrou pravici na rameno, když z domku odcházel. Proklínal za to Montignyho v hloubi srdce.

„Tu krev jsem neprolil já," zakoktal Villon.

„Já nemyslím, že vy jste ji prolil," odpověděl klidně hostitel. „Snad nějaká bitka?"

„Ano, ano, cosi podobného," souhlasil Villon, chvěje se na celém těle.

„Někdo snad zavražděn?"

„Ó, nikoliv, nikoliv zavražděn," pravil básník vždy více zmaten. „Byla to krev velmi ušlechtilá — byl zabit jen pouhou náhodou. Ale já v tom neměl rukou, ať mne Bůh zatratí!" připojil horlivě.

„O jednoho lotra méně; myslím, že právem tak mohu říci," podotkl pán domu.

„Ó, zajisté, plným právem lze tak říci," souhlasil Villon s velikým ulehčením. „Takový ohromný lotr to byl, že většího není odtud až do Jerusalema. Zdvihal prsty jako jehně. Ale hnusný pohled to byl! Trvám, pane, že viděl jste už mrtvoly?" pokračoval, ohlédnuv se na zbraně.

„Věru, dosti jsem jich viděl," pravil stařec. „Byl jsem vojákem, jak už asi tušíte."

Villon odložil nůž a vidličku, kterou právě vzal do ruky. „A měli někteří z nich lysou hlavu?" tázal se.

„Zajisté, a také bílý vlas, jako já."

„Nemám na mysli bělovlasé," pravil Villon. „Ten chlap byl zrzavý."

A opět pokoušela se o něho zimnice a záchvat hysterického smíchu; utopil to však notným douškem vína. „Jsem tak trochu rozčilen, když si na to vzpomenu. Znal jsem jej — ďas ať ho vezme! A k tomu ten mráz nahání člověku takovou fantasii — nebo snad ta fantasie nahání člověku mráz, nevím, co je to pravé."

„Máte peníze?" tázal se staře.

„Mám — jeden groš," odvětil básník usmívaje se. „Vytáhl jsem jej mrtvé nevěstce z punčochy u vrat jednoho domu. Byla mrtva jako

Caesar, chudák holka, a studená jako kostel, a hadřiky stužek měla ještě ve vlasech. Je to krušný život v takové zimě pro vlky, pro nevěstky a pro takové chuďasy, jako jsem já."

„Já," pravil stařec, „jsem Enguerrand de la Feuillée, pán na Brisetoutu a bailli z Patatracu. Kdo pak a co jste vy?"

Villon se zdvihl a vzdal příslušnou úctu. „Jmenuji se François Villon," pravil, „chudý mistr svobodných umění na zdejší universitě. Vyznám se jakžtakž v latině, a výborně v darebnostech. Umím skládat chansony, ballady, povídky ve verších, dvojrýmy i rondely a piju k smrti rád víno. Narodil jsem se na půdě, a zemru nepochybně na šibenici. Mohl bych ještě dodati, můj hrabě, že ode dneška jsem Vaší Milosti pokorný sluha."

„Nikoliv můj sluha," pravil velmož, „jste mým hostem pro dnešní večer, a nic víc."

„Hostem velmi vděčným," pravil Villon zdvořile a připil s němým posuňkem svému hostiteli.

„Ale jste vy šibal," počal stařec, klepnuv si o čelo, „veliký šibal, máte vědomosti, jste člověk učený, a béřete nepatrný groš mrtvé ženštině na ulici. Není to něco jako krádež?"

„Jest to druh krádeže, a to onen, který velmi zhusta provádí se ve válkách, pane můj."

„Válka je pole cti," namítl stařec hrdě. „Ve válce dává člověk své žití v šanc; bojuje ve jménu svého krále a pána, bojuje ve jménu Božím a ve jménu všech svatých i andělů."

„Dejme tomu," pravil Villon, „že skutečně jsem zloděj; nemusím jako zloděj právě tak dávati život svůj v šanc, a to proti přesile daleko větší?"

„Leč jen pro zisk, nikoliv pro čest."

„Pro zisk?" odpověděl Villon, pokrčiv rameny. „Pro zisk! Chuďas chce se navečeřet a vezme si večeři. Právě tak vede si voják v poli. Jakže, což pak jsou všechny ony rekvisice, o nichž tolik se mluví? Nemají-li z nich zisku ti, kdo berou, mají věru škodu ti, kdož byli obráni. Vojáci popíjejí za tepla kolem ohňů, a měšťák hryže si zatím nehty, aby mohl pro ně zaplatit víno a dříví. Viděl jsem po kraji mnoho sedláků houpat se na stromech; ano, viděl jsem jich třicet na jediném jilmu, vyhlíželi hrozně žalostně. A když jsem se otázal kohosi, proč že byli všichni ti sedláci pověšeni, bylo mi řečeno, to prý proto, že nemohli sebrat tolik peněz, kolik vojáci žádali."

„Takové věci jsou ve válce nezbytné, a nižší stavy musí je trpělivě snášeti. Je arci pravda, že někteří hejtmani vedou si příliš krutě; v každém stavu naleznete taková srdce, jež nedají se snadno pohnouti k milosrdenství; a vskutku, vojákuje mnoho lidí, kteří nejsou o nic lepší, než loupežníci."

„Hleďtež tedy," děl básník, „sám nejste s to, abyste odlišil vojáka od lupiče; a co je zloděj jiného, než voják, jenž jedná sám pro sebe a vede si obezřetně? Já ukradnu několik jehněčích řízků, a ani při tom lidí ze spánku nevyruším; sedlák si trochu zamručí, ale navečeří se přece tím, co zbylo, při plném zdraví. Vy přitáhnete, vytrubujete při

tom slavnostně na polnice, vezmete celou ovci a sedláka nádavkem ještě nemilosrdně zbijete. Já polnic nemám; jsem jenom Tomeš, Honza nebo Franta; jsem lotr a pes, a šibenice je pro mne až příliš dobrá — na mou duši; ale zeptejte se jen sedláka, koho z nás má raději, jen se přesvědčte, koho z nás proklíná za probděných, mrazivých nocí!"

„Popatřte jen na nás oba," pravila Jeho Milost. „Jsem stár, mocný a mám vysoké hodnosti. Kdybych zítra ráno byl vypuzen ze svého domu, sta lidí byli by hrdi na to, že mi mohou poskytnouti přístřeší. Chuďasové opouštěli by své chatrče a strávili by i s dětmi svými celou noc na ulicích, kdybych se jen zmínil, že přeji si býti o samotě. A vás tu nalézám, jak bloudíte, nemaje, kam byste se uchýlil, a béřete mrtvé ženštině, ležící u cesty, bídný groš! Já nebojím se nikoho a ničeho; a vás viděl jsem, jak jste se chvěl a pozbyl klidu při pouhé zmínce. Já spokojeně čekám ve svém vlastním domě, až mne Pán zavolá, neb zlíbí-li se králi mému, až povolá mne opět k bitevnímu šiku. Na vás čeká šibenice; hrubá, náhlá smrt, beze vší naděje na čest. Není-liž rozdílu mezi námi?"

„Je rozdíl, takový, jako odtud až k měsíci," souhlasil Villon. „Než, kdybych já se byl narodil hrabětem z Brisetoutu, a vy kdybyste byl jen chudý scholár François, byl by tento rozdíl o něco menší? Nenahříval bych si pak já pěkně kolena u této uhelné pánve, a nehmatal byste pak vy po grošíku ve sněhu? Nebyl bych pak já vojákem, a zlodějem vy?"

„Zlodějem!" vzkřikl stařec. „Já zlodějem! Kdybyste chápal, co mluvíte, jistě byste litoval svých slov."

Villon s nedostižnou drzostí odmítavě vztáhl ruce: „Vaše Milost ráčila mi dopřáti cti, abych provedl svůj důkaz."

„Dopřál jsem vám příliš mnoho cti, že trpím vaši přítomnost," zvolal velmož. „Učte se krotit svůj jazyk, když mluvíte se starými a počestnými lidmi, neboť někdo prudší ztrestal by vás říznějším způsobem." Vstal a přecházel po zadní části jizby, prohýbaje se zlostí a hnusem. Villon naplnil si zatím pokradmu znovu svoji číši a uvelebil se pohodlněji ve křesle, složil nohy křížem a opřel hlavu o ruku a loket o lenoch křesla. Byl nyní syt a ohřál se; nelekal se ani trochu svého hostitele, učiniv si o něm úsudek tak správný, jak to vůbec možno při povahách tak různých. Minula drahná část noci a sklonek její způsobem velmi příjemným; Villon cítil mravní jistotu, že ráno bez pohromy dostane se ven.

„Odpovězte mi na tuto otázku," pravil stařec, zastaviv se na své pouti. „Jste skutečně zloděj?"

„Dovolávám se posvátných práv pohostinství," odvětil básník: „Můj hrabě, já jsem zloděj."

„Jste ještě tak mlád," pokračoval velmož.

„Nebyl bych tak stár, jak jsem," odpověděl Villon, ukazuje své prsty, „kdybych si nebyl pomáhal těmihle deseti vtipy. Ty byly mi pěstouny."

„Mohl byste se ještě dáti na pokání a polepšiti se."

„Dávám se na pokání den co den," pravil básník. „Je málo lidí, kteří by se káli upřímněji než ubožák François. A co se týče polepšení,

ať někdo polepší mé poměry. Člověk musí jíst, byť i jen proto, aby mohl činit pokání.“

„Polepšení se musí vycházeti ze srdce,“ namítal stařec slavnostním tónem.

„Můj drahý hrabě,“ odpověděl mu Villon, „což myslíte opravdu, že kradu jen pro zábavu? Nenávidím krádež, právě tak, jako kteroukoli jinou práci a jako kterékoli jiné nebezpečí. Zuby mi cvakají, když pohlédnu na šibenici. Ale musím jíst, musím pít, musím se stýkat s nějakou společností. A co k čertu! Člověk není živočich samotářský, je tvor, cui deus feminam tradidit. Udělejte mne královským hofmistrem, udělejte mne opatem u sv. Diviše; udělejte mne vévodou z Paťatracu; a já se věru polepším. Pokud mne však necháte chudým scholárem, pokud jsem jen François Villon, jenž nemá groše, zůstanu arci tím, čím jsem.“

„Milost boží je všemohoucí.“

„Byl bych kacíř, kdybych o tom pochyboval,“ pravil François. „Milost boží učinila vás hrabětem z Brisetoutu a vévodou z Paťatracu; mně nedala ničeho, kromě čiperných nápadů pod čepicí a těchhle deseti prstů na rukou. Dovolíte, abych si nalil vína! Děkuji uctivě. Při sám bůh, vaše vinice je výborná.“

Pán z Brisetoutu procházel se sem tam po komnatě, maje ruce za zády. Snad mysl jeho ještě se neuklidnila nad přirovnáváním vojína ke zloději, snad Villon poutal jeho sympathie; snad byl jen pobouřen neobvyklostí sporu; leč buď jak buď, pociťoval jakousi touhu uvésti tohoto jinocha na lepší cestu, a nemohl se nikterak odhodlati vyhnat jej zase na ulici.

„Vězí v tom více, než dovedu chápat,“ pravil konečně. „Váš jazyk jest pln špiček, a ďábel zavedl vás daleko na scestí; avšak ďábel jest duch málomocný před pravdou Boží, a všecky špičky mizejí před jediným slovem pravé poctivosti, jako mizí tma před jitrem. Poslyšte mne ještě chvilku. Učil jsem se před dávnými lety, že šlechtic má žíti rytířsky a v oddanosti k Bohu, ke králi a ke své dámě; a ač jsem vídal mnoho podivných věcí, vždy jsem se snažil, abych žil život svůj dle tohoto pravidla. Pravidlo toto není vepsáno jen ve všech vznešených dějích, nýbrž i v srdci každého člověka; třeba jen vynasnažiti se, aby si je tam přečetl. Vy mluvíte o jídle a o víně, a já vím velmi dobře, že snášeti hlad je tuhá zkušená; vy však mlčíte o jiných potřebách; mlčíte o cti, o víře v Boha a ve své bližní, o dvornosti, o lásce bez hanby. Možná, že neznám pravé moudrosti — mám však za to, že ji znám — vy však připadáte mi, jako někdo, jenž minul se pravé cesty a velmi pobloudil ve způsobu svého života. Vy dbáte potřeb malých, a nadobro jste zapomněl na potřeby veliké a jedině opravdové, právě tak, jako člověk, který by na posledním soudě chtěl léku proti bolení zubů. Neboť takové věci jako čest, láska a víra, jsou netoliko vznešenější než jídlo a pití, nýbrž my jich, jak za to mám, daleko více potřebujeme a strádáme mnohem krutěji, když se nám jich nedostává. Mluvím k vám tak, jak mi dle mého mínění nejsnáze porozumíte. Nezanedbáváte-liž

pro samou péči, jak naplníte svůj břich, jiných tužeb svého srdce, nezbavujete-liž svůj život rozkoší a nečiníte sebe ustavičně bídným?"

Villona jakoby kopřivami šlehal po celou dobu tohoto kázání. „Myslíte, že já nemám smyslu pro čest!" zvolal. „Jsem chuďas, to ví Bůh. Je to krušné vidět bohaté v rukavicích a dýchat si při tom do rukou. Prázdný břich je trpká věc, třeba že mluvíte o tom tak lehce. Kdybyste měl tolik, jako já, na mou věru, jinak byste mluvil. Buďsi, jsem zloděj — dělám, co se dá — ale nejsem ďábel z horoucího pekla, Bůh mne zatrať. Ukázal bych vám, že mám také kus cti v těle, a ta je právě taková, jako ta vaše, ač o ní nežvástám celý den, jako by to byl, Bůh sám ví, jaký zázrak, když ji kdo má. Mně zdá se to něčím zcela přirozeným; mám svou čest schovánu v kapse, pokud jí není třeba. Což pak nyní, jak dlouho jsem tu s vámi v téhle jizbě? Neřekl jste mi, že jste sám doma? Pohleďte na své zlaté nádobí. Vy jste silen, buďsi, jste však stár a bezbranný, a já mám svou dýku. Čeho bylo třeba, než hnouti rukou, a vy byste zde ležel s chladnou ocelí v těle, a já jsem mohl býti tamhle a uháněti ulicemi s plnou náručí zlatých pohárů! Myslíte, že nejsem k tomu dosti chytrý? Já jsem však opovrhl takovým jednáním. Tuhle jsou vaše proklaté poháry, bez nejmenší pohromy, jakoby stály v kostele; tuhle stojíte vy, a srdce vám bije tak pěkně, jako kdy jindy; a tuhle jsem já a chystám se odejít od vás tak chud, jak jsem přišel, s jediným grošíkem, který vy jste mi vmetl v tvář! A pak myslíte, že nemám smyslu pro čest — ať mne Bůh zatratí!"

Stařec vzpřáhl pravici a zvolal: „Já vám řeknu, co jste. Jste lotr, člověče, drzý, urputný lotr a poběhlík. Strávil jsem hodinu s vámi. Věřte mi, cítím se tím zneuctěna! A vy jste jedl a pil u mého stolu. Teď jsem však syt vaší společnosti; již se rozednívá, a noční pták ať se klidí na své bidlo! Půjdete přede mnou, či za mnou?"

„Jak je vám libo!" odpověděl básník, zdvihaje se s křesla. „Myslím, že jste velmi počestný pán." Zamyšlen vyprázdnil číši. „Přál bych si jen, abych mohl vám přidati trochu chytrosti," pokračoval, uhodiv se klouby o čelo. „To stáří, to stáří! Mozek je už ztuhlý a vyschlý."

Starý pán šel napřed, už z úcty k sobě samému. Villon kráčel za ním, pohvizduje si a maje palce zastrčeny za pásem.

„Smiluj se nad vámi Bůh," pravil pán z Brisetoutu ve dveřích.

„S bohem, tatíčku," odpověděl Villon, zívaje. „Děkuji mnohokrát za studenou jehněčí."

Dveře se za ním zavřely. Ranní zábřesk svital nad střechami. Mrazivé, nevlídné jitro uvádělo den. Villon stál a protahoval se uprostřed ulice. „Je to bloud, ten starý pán," pomyslil si. „Zač pak asi stojí ty jeho poháry."

Odpovědný redaktor a vydavatel VÁCLAV ČECH.
Majitel a nakladatel VLADIMÍR ČECH. — Tiskem ALOISA WIESNERA.
V PRAZE 1903.

KNIHA L. ČERVEN. SEŠIT VI.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

Hostem u básníků.

Nová řada překladů.

(ARNOLD. — TENNYSON. — CARDUCCI. — RÜCKERT. — GOETHE.)

MATTHEW ARNOLD.

FILOMELA.

Slyš! Ach, to slavík!

Slyš! Z cedru lunou oblitého jaká píseň!
Ký triumf! Slyš —! Ký bol!

Ó, poutníku, jenž byl jsi z řeckých břehů
po mnohých letech zahnán z cizí země, —
což ještě živíš v bludném duchu snění,
ten divý, nezkojený, v hloubi utkvělý bol pravěku —
rci, nezhojí se nikdy?
A nemůž' tato vonná poušť
s chladnými stromy svými, s nocí svou
se sladkou, klidnou Temží
a s luny svitem, s rosou
tvé hrudi zmučené a mozku
dát balsám žádný?
Co tady v noci vidíš
v měsíce záři na anglickém trávníku,
snad palác nehostinný v thrácké poušti?
Či znova myslíš,
zrak znícený a tváře ohněm planoucí,

na jasně stkanou hanbu chmurné sestry tvé?
Chceš zkusit ještě jednou,
co útěk, ucítit, jak tebe schvátí,
ty bědný uprchlíku, opeřená proměna?
Což jednou a ještě jednou toužíš, by se rozléhalo
tvou láskou, záštím, triumfem i agonií
to osamělé Daulis a strmé Kefissu údolí?
Slyš, Eugenie!
Jak mocně tlukot jeho jako krupobití
proniká listím
a znova — slyšíš?
Věčná to vášeň!
Věčný to bol!

LORD ALFRED TENNYSON.

SIR GALAHAD.

Co přilb můj zdrtil dobrý meč,
můj oštěp jistě vjel,
s desíti silou chodím v seč,
vždy čistou jsem hruď měl;
jak zaječí v dál polnice,
v tříšť padá mečů směs,
z pík letí kusů tisíce
a kůň a jezdec kles;
a celý šik se hroutí v prach,
když stlumen boje shluk,
vždy vonný květ v lijavci slét
na skráň mou z damských ruk.

Jak sladce žhnou mi zraky všech,
mně vlídně kynou z řad,
bít pro ně chci se v slední dech,
jich cti být pevný hrad.
Však srdce tíhne k nebi, klek
jsem dosud před oltářem jen,
já neznám lásky polibek,
já dívce nebyl zaslíben.
Mně vyšší naděj v duši plá,
jsem sladším blahem zpit,
ve víře jist, v modlitbě čist,
jak dílo mé, můj cit.

Srp luny bouřný v sklonu když
svit vzplá mi v temný bor,
žhne ohněm, kolem z něho slyš!

já svatý slyším sbor.
V mé ucho vpadne divný zvuk,
jak vstoupím tajný před oltář,
dokořen portál, v lavic shluk
ční prázdný — svěc jen plane zář.
Oltářů roucha jsou jak sníh
a stříbrem žhne vše náčiní,
ve zvonků směs zní hymnů ples,
dým kadidla vše zastíní.

V horského tůni rybníka
loď vidím kouzelnou,
v ní vstoupím — není plavčíka,
dál tiše jedu tmou.
Tu tichý zvuk a divná zář,
tří andělů zřím bílý šat,
ti Graala nesou na oltář,
jich let jak tichých křídel spád.
Ó, zjevení, to Krista krev,
svor zemský těla zkrušen jest,
té slávy třpyt v tmu noční skryt,
již mizí přelud v záři hvězd.

Můj oř mne nese jako snem
skrz spící města, v nich
kůr kokrhá před štědrým dnem,
na cestách leží sníh.
Cimbuřím bouří větrů kvil,
tu řinčí na zdi meč i plát,
však do tmy divný lesk se slil,
jejž v zlatě vidím tát,
z niv hloubky chvátám k výšině,
mne neuchrání lesní houšť,
skrz bouře šum v dál svatý tlum
po stepi prchá v polí poušť.

Jsem cudný rytíř — v zvláštní dar
jest velká naděj mou,
po vzduchu ráje žhne žil var,
jej cítím najednou.
O radostech sním bez bolů,
na čistých místech bez skvrny
a lilje bez všech zápolů
svou vůní hrají mými sny;
zbroj smrtelná mém na těle
se zdá, že tknuta andělem,
ta těžká měď, zrak, srdce, hleď,
jich bude ether údělem.

Před božím trůnem puk' mrak v tom
a stěnou strmých skal
se varhan valil vážný hrom
a vzkypěl, by znik v dál.
Však stromy, křem to zavíří
jak křídlo andělské i ret:
Ty věrný Páně rytíři,
tys vyhrál cenu, v před!
Tak kolem domů, dvorců, chat
a hradem, branou, lesy v dál
hřmím v noc i den, až řadou změn
v sled pokyne mi svatý Gral!

—

SNĚHOVÝ VLOČEK.

Vítána buď stokrát,
usmívavá krásko,
vždy v jak dávné době
osamělá, první
v chladném čase jdoucí,
věštko ráje doby,
věštko máje doby,
věštko sladkých růží!
Vítána buď stokrát,
usmívavá krásko!

—

GIOSUÉ CARDUCCI.

ZOŘI.

Stoupajíc, bohyně, líbáš růžovým dechem svým mraky,
chrámu též mramorových pochmurná průčelí líbáš.

Tebe cítě háj se mrazivým záchvěvem vzbouzí,
peruť svou rozpíná sokol s divokou radostí k letu;

Zatím co ve vlhkém lupení žvatlavá švitoří hnízda,
hýkaje našedlý racek nachovým ulétá mořem.

První v luhu námah zlých tebou se veselí řeky,
mísíce chvějný svůj záblesk v topolu šumících šepty.

Uhání z pastvin ku zdrojům veselé, divoké hříbě.
Se ržáním do větru vády hřivnatou vznášejíc hlavu.

Z chatrčí v odvet co zaznívá bdělá psů v štěkotu síla,
mohutných býků bučení rozchvívá údol svým řevem.

Člověk probuzen tebou, v práci zvyk' tráviti život,
dívko ty prastarých časů, dívko ty odvěkých časů;

Zírá k tobě zamyšlen jako kdys zírali s úctou
za bílým potahem svojím asijští pradávní otci.

Na křídlech posavád ranního větru v dál ulétá hymna,
na piky opřeni kterou pravěku zpívali otci:

„Pastýřko nebes, rozbivši žárlivé sestře své stáje,
vyvádíš v nebeské pastviny růžové denně jí krávy.

Vyvádíš růžové krávy, bělostné potahy vodíš,
kobyly plavohřívé, miláčky Asvinských bratří.

Jako mladá nevěsta od brodu k choti se vrací,
odlesky toužené lásky v očích jemu vstříc nesouc,

s úsměvem ty tak padati lehké závoje necháš,
panenské formy své zářící odhalíc rannímu nebi.

S uhřátou tváří běžíš ty uštvána s bělostným ňadrem
naproti Surii běžíš, světů jenž plamenný vladař.

Ty jej stihneš, obloukem růžové rozepneš páže,
statnou šíji obejmeš jemu, prchajíc v děsného záři.

Ihned blíženci Asvinští, rytíři zářících nebes,
chvějnou a růžovou tebe na zlatý přiberou vůz svůj;

Změřivše dalekost dráhy slavné zajedou s tebou,
zmdlené kde božství tebe v tajemstvích večera hledá.

Milostná přiletíš — takto tě druhdy vzývali otci —
na voze žhoucím, purpurném nad naše přeletíš chaty!

Z východních přibliž se břehů, se štěstím zavítej zářná,
s kvetoucím obilím přileť, s kypícím mlékem se přibliž!

V zástupu telátek s rozkvetlou srstí tančící v plesu,
pastýřko nebeská uctívá mnohý tě vděčný ti národ."

Asvinští takto zpívali. Líbil se lépe však tobě
Hymettos dvaceti břehů ku nebi vonící douškou.

Líbili líp se ti hymetští obratní smrtelní lovci,
nohou již s kothurnem deptali z travin pastvisek rosu.

Skláněl nebe se blíž, jas třpytivý, půvabný stínil
pahorek, přikryl i hvozdy, když sestoupla's bohyně k zemi.

Však jsi nesešla, bohyně, Kefalos polibkem zváben,
krásný jak mladistvý bůh se zlaceným zamihl vzduchem.

Na větrech lásky plných poskočil v přívalu vůní,
ve sňatku květin všech snesl se v hymenech líbezných zdrojů.

Zlatý jeho vlas na šíj mu padal co na pážích bílých,
zlatý se toulec s nachovým pasem tiše mu třásl.

Lučiště do trávy sjelo. Lelapos nehnutý vznášel
pozorný věrný svůj čumák, na pána k východu patře.

Polibky bohyně voníci mezi zářící rosou!
Lásky ty ambrosie rozlitá mladičkým světem!

Bohyně, miluješ rovněž? Zmdlené jsou naše již rody,
smutný tvůj obličej krásná nad městy mihne se bleskem.

Blednou matné majáky, domů jdi, zástupu nehleď!
Zsinalý, který myslí si, něco že na světě užil,

otvírá dělník zuřivě skřípavé veřeje oken,
proklíná hlasitě každý den, služebnost který mu nese.

Jediné milenec, kterému poklidná, přesladká paní
nalila blahý spánek teplými polibky do žil,

vesele pozdraví čilý chladné tvé vlání i tvář tvou,
šeptaje: „Zoro, mne vznesiž na tvojím ohnivém hřebci;

V ohvězděná pole mne zanes, odkud bych viděť moh' zemi,
kterak se usmívá zase v růžovém světle tvém svatém;

Abych moh' viděti paní svou, která vstříc pozvedá k slunci
černých kštic rozběhlý příval přes rosná spuštěný ňadra.“

—

PRALES.

— — — — — — — prchaje v dáli,
spěl velkým hvozdem země zrozenec,
syn ženy s lvy řval hlasně o závod
vstříc lupu krvavému; stravou hroznou
tak uhajoval žití své a synů
svých nejistou zřel budoucnost; když vrátil
syt věčných půtek hmotě hrozné tělo,

to bylo vlky rozerváno v poušti,
a ty o slunce osamělá lampo
vesmírem zářící, tys neviděla
nad rostoucími chleby nakloněné
životy lidské, ni svatební tance,
ni matek bdění nad kolébek tichem,
ni zbožných otců nakloněné šíje
při pohřbu synů. Tenkrát pustou plání
jen sopek žhavé přívaly v dál hřměly,
kol chmurný zážeh šíříce a vždycky,
když štěkly drsné tesy, hřímající
v to moře zahučelo. K modrým horám
se z moře nesla stáda mraků v dýmu
a k nebi chvěly k postrachu a s hrozbou
se černé duby snětí valným stínem.
A v tomto stínu s vyjícími vlky
a s jinou zvěří lidský rod se mísil.
Tu lvici žluté jako lidské ženě
skrýš jedna v porod bývávala ložem
a děcku divokému bylo plesem
vztek nítit v šelmách, rostoucí jich hřívy
a drápy i s tlam strašných děsnou zbraní
v boj dráždit rukou děckou a pak vesel
o život rvát se, běhat s leopardy.
Však černé sopky i jejího ohně,
jenž nezhasínal, vždy se děsil člověk
a vždycky s divou bázní v nedohledné
se díval moře. I před řvaním větrů,
těch lesních vladařů, on prchal plaše,
i před hromem, jenž v strmých stržích duněl,
on v uzavřených jeskyních svých trnul.
Při hluku bouře a při jásajícím
vzdušnými chrámy vztekem oblačným,
při blesku syčícím děs mrazný projel
mu kostmi v hlubinách. Tu v zem se zaryl
a sténal. Za to veselý vždy býval,
když hrdé slunce plálo. Zamyšleně
jarnímu vzduchu rád se obdivoval,
a dlouho sedaje v zelené trávě,
rád patříval na panenských hvězd roje.

PROMETHEUS.

Dí báj, že Prometheus tenkrát prchaje,
opouštěl na Olympu zlatá křesla, sfér
zvuk nesmrtelný, naším světem bloudil

jak božský poutník. Němé běžely
jak valné slunce tak i světlo
bezmezným oceanem, světa dálné,
neznámé pouště mlčely:
kde prales dumal setmělý,
tam v stínu ulehla si stáda lidská:
jim odnášel on osudnou svou drahou
urvanou nebi ohně kořist blahou.
Až přepadla jej tvrdá
ze zadu Síla a pak okovaná
šla za ní Nutnost: Jedna třásla pouty
z věčného démantu a druhá nesla hřeby,
jež hrozící svou rukou
v skráň titanovi vtloukla s věčnou mukou,
co Saturnův syn na zlověstné skále
černého ptáka hlady žířil stále.
Však znovu zaplál v Orfeovi
ten neuhasitelný oheň nový,
že tvrdou skálou hnul i srdcem lidí,
do vzdušných lesů hraje na svou lýru,
až malíř lidské myšlenky se vzňal
a bohům podoben i losu, Homer vstal.

FRIEDRICH RÜCKERT.

NA MOTIV STESICHORŮV.

O polednách s nebe bez oblaků
Helios své žhavé střely slal,
ženců sbor kdy, zlou únavu v zraku,
ve údolí žízniv spočíval.
K nejmladšímu z všech
děli: Dej se v běh,
kde ční skalný břeh,
abys nápoj svěží pro nás vzal.

V ruce srp hoch ubírá se k zdroji
na své hlavě nese lehký džbán,
již chce čerpat, již nad zřídlem stojí,
orla zří v tom, kterak rozhněván
na hada v důl slet,
ale tento hned
kol něj v kruh se splet,
tak že bez vlády byl upoután.

Skočil hoch, měl s hadem lehkou práci,
přispěl rychle ptáku Joviše;
rozsekán had do zřídla se kácí,
orel volný vzpjal se do výše.
Hoch se naklonil,
v džbán zdroj zazvonil,
v spěch by dohonil
zmeškaný čas, ani nedýše.

Ve chvatu, on bál se, že čas ztratil,
ani na cestě se nenapil,
k druhům když se s plným džbánem vrátil
k čekajícím, zbaveným všech sil,
nechal, přijda v luh,
mdlý kde ležel druh,
kroužiti džbán v kruh,
by svou žízeň každý uhasil.

Než moh' džbánem k vlastním retům hnouti,
než moh' k němu nakloniti leb,
než moh' rty se jedné kapky tknouti,
nad sebou tu slyší křídel tep.
Orel byl tu již,
k němu sletěl níž,
než džbán pozved' výš,
vyrval mu jej a jej rozbil v střep.

Udiven hoch oči svoje zvedá:
Posle boha, to je špatný vděk!
Výsměch je to námaze mé, běda!
Orel kývnul hlavou, jak to řek'.
Kolem sebe zřel,
co tu uviděl?
V zápasu zlém, žel,
viděl druhy, k smrti až se lek'.

„Hltavě ze zřídla oni pili,
z vody, kterou tvá jim skytla dlaň,
hada krví však se otrávili,
jenž tam pad', jak tvá jej smetla zbraň.
Zaslepenče, viz,
jaké děcko tys,
v tazích smrti rys
měl bys, kdyby bůh tvou nekryl skráň!“

V myšlenkách zří orel hocha státi;
tento dí pak velkodušným rtem:
„Jak ti za svůj život děkovati,
jejich smrti když já vinen jsem?

Jestli pravdou jest
o Zevu tvá zvěst,
rychle k Pánu hvězd
k trůnu boha vzleť svým povzletem!

Zpět pak k zemi s oblačné spěj výše,
dřív než tyto pojme věčný sen,
z plné žití, věčně plné číše,
krůpěj nektaru jim přines jen!
Ambrosie med!"
Orel zahýk: Hned!
A již dal se v let . . .
Za ním patřil mladík udiven . . .

W. GOETHE.

ČARODĚJNICKÝ UČEŇ.

Událo se čaroději,
že přec musil z domu jíti,
jeho duchové též k reji
dle mé vůle mají žíti.
Jeho slova, díla
i zvyk při tom znám,
se mnou duchů síla,
div též udělám!

„Hni již oudem
mnohou drahu,
by v mou snahu
vody spěly
a se hojným, plným proudem
rozlily tu ke koupeli!"

Staré koště, pojď sem nyní,
zjev se v starých cárů kroji,
dlouho sluhou bylo's v síni,
nyní vyplň vůli moji!
Nahoře měj hlavu,
na dvou nohách stůj,
s vědry k řeky splavu
spěš, se pohybuj!

Hni již oudem
mnohou drahu,

by v mou snahu
vody spěly
a se hojným, plným proudem
rozlily tu ke koupeli!

Běží k břehu, hleďte v žase,
vskutku stojí blíže vody,
bleskurychle s vědry zase
zpátky chvátá, celé brody
po druhé sem nese,
lázeň plná je!
Voda, hle, již tře se
mís všech přes kraje!

Stůj mi, brachu!
V hojných zdrojích
darů tvojich
nám sem celá spousta sklouzla.
Běda, poznávám to v strachu,
zapomněl jsem slovo kouzla!

Ach, to slovo, kterým v konec
byl by zas, čím býval dříve;
však zas běží, divý honec!
Kéž jsi staré koště! Dive!
Nové proudy stále
rychle nosí sem,
řeky neskonalé,
celý vodojem!

Strpět déle
nemožno to,
mám tě, zloto!
Chopím tebe!
Jaká tvář a oči smělé!
Stále větší strach mne střebe.

Ó, ty pekla vyvrheli,
což má celý dům se ztopit?
Vody příval rozkypělý
od prahu zřím město kropit?
Koště kleté, divé
neslyší hlas můj?
Čím jsi bylo dříve,
holí, tiše stůj!

Nezdrží tě
nic? Vše stopit?

Chci tě chopit,
zachytiti
a to staré dřevo hbitě
sekerou chci rozpoltiti!

Nová vědra vleče zase!
Jak jen na tebe se vrhnu,
v prachu ležíš, lstivý ďase,
ostřím sekery tě strhnu!
Dobrá byla rána,
v půl přeražen ďas,
naděje mi dána,
dýchám volněj zas!

Běda! Běda!
Oba díly
znovu pílí
v staré moci
k službě z nich se každý zvedá.
Nebe, spěj mi ku pomoci!

A zas běží, celou síní
po schodech se voda valí.
Jakou spoustu zřím tu nyní!
Mistře, pane, slyš mne z dáli!
Stav cíl tomu ruchu,
zle jest, řekni ‚dost‘!
jež jsem volal, duchů
nejsem s to být prost!“

— Koště, nuže,
co jsi bylo,
v kout spěj čilo!
S duchy hráti
starý mistr pouze může,
když vás třeba zavolati!

—

RYBÁK.

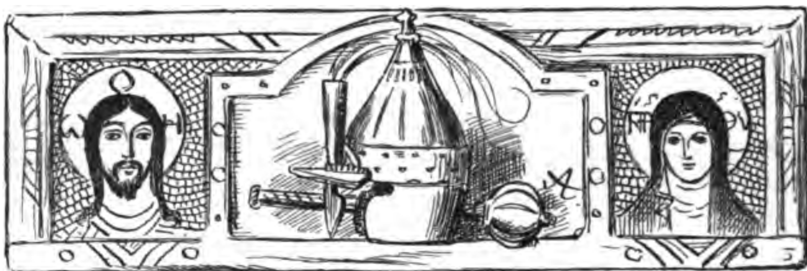
Slyš vody šum, viz vody vzruch
a rybák nad ní dlel,
pln klidu patřil k udici,
tak chlad až k srdci měl;
a jak tu dlel a naslouchal,
proud ve dví rozdělen
a pohnutý kde vlny val,
jde vlhká žena z pěn.

I pěla mu, i děla mu:
„Co lákáš rod můj v zmar
svým lidským vtipem, lidskou lstí
ven v smrtící dne žár?
Ó, blaženost, jen rybky znát,
kde šumících vln splav!
Jak sestoupil bys teprv rád
a byl bys teprv zdráv!

Což milé slunce, luny zář
neblaží mořský hrob?
Co vlnodyšná není tvář
jich krasší dvojnásob?
Což vlhkem zářná oblaka,
hloub nebes modrá tak,
sem v rosu věčnou neláká
tvář vlastní tvou i zrak?"

Slyš vody šum, viz vody vzruch,
má nohu mokrou již,
však jeho duch tak plný tuch,
jak milka by mu blíž.
I děla mu i pěla mu,
los jeho spečetěn,
půl táhla jej, půl klesl níž,
víc nebyl nikdy zřen . . .

JOSEF LAICHTER:

Na přechodu.

Román. (Pokračování.)

VIII.

Když Bohuš vkročil do svého pokoje, chvíli v myšlenkách prodlel u okna. Později vyňal z psacího stolu řadu vlastnoručně popsaných aršků, zběžně je prohlížel, listoval v nich. Posléze usedl, jal se čísti, co napsal. Byl to zvláštní rukopis. Bohuš chystal se zaslati jej Slávě. Vlastně pro ni jej určil. Myšlenka na ni jej pohnula, aby tyto statě, uzavírající kus vlastního jeho života a kus jeho domova a nemající tak zcela formy dopisu, vyplynuly z jeho péra.

*

„Životem práce a bázně boží mohl bych nazvat život svých rodičů.

Představte si především mého otce, muže obličeje laskavého a velikých, dětsky mírných, modrých očí, představte si jej se všemi vlastnostmi váženého, forem dbajícího maloměšťana, člověka vlídného a ochotného, trochu sebevědomého hodností starosty, již po dvacet let propůjčují mu spoluobčané, a to můj otec v jedné své podobě. Den jak den po dvacet let ubírá se vážně ulicemi městečka, opíraje se o hůl a smekaje klobouk na různé strany; den jak den tráví několik hodin v radnici za psacím stolem, vyřizuje úřední záležitosti, vyslýchaje stížnosti, udíleje rady neb předsedaje schůzím a shromážděním. Nyní ovšem stáří nasypalo mu již stříbra do vlasů, a tam na té radnici zaujal místo muž dle ducha času nový, modernější — nový řiditel osudů města, ale tu zase otec, tak poněkud již stařeček, nalézá si nové pole činnosti a zastává svých šest denních úředních hodin v záložně, vydává stranám knížky, píše cifry, addiruje a počítá procenta.

Teď však vizte tohoto muže, až dosud pracujícího hlavou, v obleku dělníka! Představte si — je časné letní jitro! V zahradě před okny přízemního domku probouzí se ptactvo, a na nebi, prosvitujícím mezerami

révového loubí, rdí se růžové vlnky červánků. Svěží vzduch lije se rozevřeným oknem do světnice. Tu nábytek po většině z měkkého dřeva, jen stůl v čele mezi okny je starodávný, s deskou dubovou. Na obílených stěnách visí staré, zažloutlé obrazy čtyř evangelistů, obraz Kristův, obraz Matky boží a obraz sv. Františka z Assisi, patrona otcova. Vedle světnice menší jizba, ložnice rodiny.

Pod rozevřeným oknem stojí pekařský vál. Na tomto vále otcovy zdravé, silné ruce hnětou balvan těsta, z něhož všichni spáči města, hovící si ještě v peřinách, po probuzení naleznou na svých stolech chrupající, zlaté pečivo.

Tu při díle ústa otcova potichu si prozpěvují zbožnou píseň a vysílají ranní modlitbu k nebesům. V tomto domku žili jeho rodiče, zde on v práci a bázni boží prožívá dni pozemské, zde snad i některé z jeho dětí půjde dál stejnou šlépějí. Jak je v duši jeho klidno a jasno! Bůh udílí mu zdraví, a při práci je radostno, neboť práce je údělem lidí.

Když těsto uhněteno a připraveno, probouzí se matka, kvapně se umývá, přistupuje k válu, co otec zatím pospíchá ven odsunout víko mohutné pece a z dlouhých, vyhřátých draček rozdělat oheň, jehož odlesk hned rozlévá se kolem a jenž vesele praská po celém domku.

V světnici pracuje se nyní společně. Matka rozvaluje malé bochánky, jež v otcových rukou proměňují se v útvary pečiva. Vše jde rychle, ruce obou jen se mihají, tu tam ozývá se slovo, pološeptmo, jakoby z opatrnosti, aby nerušilo klidu ostatních, jimž přáno ranní hodiny tráviti na lůžkách. Na nebi již rozeplálo se slunce, a růžové jeho paprsky lesknou se na hřebenu protější střechy. Na hrušce uprostřed zahrady prozpěvuje sedmihlásek, listy révového loubí před okny pohybují se lehounkým vánkem, s kostelní věže rozléhá se ranní klekání.

Předběžné dílo skončeno. Celé řady prken kynoucího pečiva pokrývají strop pece, tvořící veliký výstupek do světnice. Když pak uplynula doba kynutí, a z pece vyhrabáno a zalito řeřavé uhlí, ráz na ráz sází a vysazuje se, a matka odnáší zlaté, teplé rohlíčky do komory, aby vychladly. Z ulice ozývají se hlasy ranních chodců, přicházejí již lidé na koupi, přichází i stařenka prodavačka, kterou matka s velikým košem odpočítaného „božího daru“ vypravuje do náměstí. Hlasy zvonů zvou na mši, otec odkládá lopatu.

Ale práce není skončena. Již opět vesele praská oheň, a v síni objevují se postavy maloměstských žen s velikými bochníky pod paždím i v putnách, rozestavují je v ošatkách kolem zdí, matka označuje různými znaménky, a tak počíná druhý oddíl — nyní takřka již výhradné matčiny činnosti, neboť matka tehda, když otec převzal do svých rukou správu města, ujala se s polovice jeho řemesla, a tak zůstalo po všechny příští časy.

*

Jakým mužem je můj otec? Jakou ženou je moje matka?

Nerad bych mluvil v hyperbolách. Jsou lidé, kteří ve venkovském člověku vídají a velebí nezkaženou podstatu života, jsou však i lidé,

kteří s pohrdáním patří se své vysokosti na prostou venkovskou matičku a na muže rázu mého otce.

Já jen tolik vím a tolik, bohužel, jsem si jist, že nerozvinu v životě ani stého dílu energie, jako ji rozvili moji rodiče.

Takřka ve dne v noci v práci, neúnavní, čilí, s důvěrou v Boha obrácení, kdežto já chabý, kolísavý, nervosní, mnohdy bezradný člověk . . .! Proč . . .?

Ano, jaký je můj otec? I on míval své boje životní. Viděl jsem nejednou veliké, modré jeho oči zahořet hněvem, a jistě že byl od mládí povahou prudkou a výbojnou. Ale život, úvahy o životě a o poměru jeho k Bohu zmohly zlo, tak že dnes neznám muže laskavějšího a účinnějšího nejen k své rodině, ale k lidem všem. Účinným vlastně býval k lidem vždy, a pro tuto svou ochotu, poskytovati služby nad obor své povinnosti, myslím, že dlouho u nás jej budou míti v paměti. Nelitoval času, námahy, podřizoval zájmy osobní i zájmy rodiny, konal daleké cesty, pěšky i vozmo, nebyl jen správcem a řiditelem vnějších osudů města, ale v jeho rukou sbíhaly se vnitřní nitky žití takřka všeho obyvatelstva, kde kdo dostavoval se k němu urovnávat své spory, hledat ochrany, rozvadění manželé přicházeli se smiřovat, rodiče přiváděli děti, ba dorostlé syny a dcery, aby je nabádal k úctě a poddajnosti, umírající svěřovali mu poručenstva, a kde nemohl převzíti, poručníci přicházeli v zájmu svých svěřenců, sirotci hledali v něm otce. Tak bývalo kolem něho stále živo a to nejen v radnici, nýbrž ihned z rána, sotva odstoupil od pece, i v poledne, sotva že usedl k obědu, a často i v hodinách večerních.

Tu ovšem, hlavně za svého dětství, vídal jsem otce jen ve styku s cizími lidmi, a jsou mně vzácnými chvilky, které tehda za útlého věku strávil se mnou hovorem. Živě tane mi zvlášť na mysli krásné odpůldne velikonoční neděle, kdy otec vzal mne se sestrou do polí, vypráověje nám cestou, jak Kristus před léty toho dne ubíral se do Emaus s dvěma apoštoly, nepoznávajícími ho, až když s nimi seděl za stolem, lámal chléb a podával jim. Pak vzpomínám několikahodinné pouti do hor k strýci učiteli, na níž já, devítiletý chlapec, otce jsem provázel. Šli jsme poli a lesy, modré hory měli jsme před sebou — po dnes cítím v duši náladu krásného červnového dne.

Následkem řídkého styku měl jsem k otci bezmeznou úctu, do značné míry i bázeň a bázeň ta udržela se ve mně dlouho i po léta pozdější. Vskutku otec nás v dřívějších letech zanedbával. Ty různé zájmy, které jej spojovaly se světem vnějším, pak starosti o řemeslo nepopřávaly mu dosti volných chvil, aby se nám věnoval, a byly to tedy téměř jen sváteční okamžiky, které jsme s ním prožívali, vnitřně se k němu tulíce. Zvlášť o vánocích, kdy otec při kytaře zpívával zbožné písně, cítíval jsem se mu blízkým — měl jsem své zamilované písně o Ježíškovi — pak za některých večerů, kdy otec, dobře naladěn, usedl mezi nás ke stolu, rozprávěje s námi.

Ale i poměr jeho k matce v této dřívější době býval nedosti vřelý, někdy i napjatý. Hmotná, občas dostavující se tíseň tu byla příčinou, že matka bývala nucena žehrati na otcovu veřejnou činnost, jež jakoby

otce odcizovala zájmům rodiny, nedopřávajíc mu dosti času k pobytu v domácnosti a při řemesle. My děti pozorovávaly jsme zamlklost rodičů, a vím, že doléhala na mne jako cosi vážného a smutného. Ale vše opět se obracelo, otcova tvář zase se usmívala, byla jasná a veselá, a nad domovem jakoby se rozzařovalo slunce. A matka zas cítila a měla porozumění s otcem, cítila s ním ve všech vážných okamžicích života, a její rady bývaly mu i dobrým průvodcem v jeho konání prospívání jiným.

Vše to v mém dorostlejším věku vůbec se již nevyskytalo. Nejen však proto, poněvadž hmotné poměry se zlepšily, ale poněvadž otec i změnu prodělal ve svém nitru. Vyrostl jako všichni muži v pocitu převahy nad ženou, viděl se jejím vládcem a jistě že za svého života nejednou k matce byl tvrdým a nespravedlivým. Ale tento poměr tak se změnil, že dnes otec o všecky své důležité záležitosti sdílí se s matkou, a že vlastně matka dnes zaujímá v rodině, chtíc nechtíc, místo prvé. Otec, jenž vždycky rád sloužil lidem, konec konců stává se i služebníkem jejím. Část řemesla, již dříve na ni vložil, hledí přesunout opět na sebe a odčinit křivdy spáchané. Také ne sebe, nýbrž ji dává nám za vzor, jímž máme se říditi, v jejích slovech vidí moudrost životní, z úst jeho slýcháme výroky matčiny, pronášené s úctou a opravdovostí jako stěžejní pravdy. Matka marně všemu se brání.

A jakou ženou vlastně je má matka?

Kdo by nevelebil své matky, kdo by matky nemiloval? Nerad bych i o matce mluvil v hyperbolách i pravím: Je mnoho žen jako moje matka, mnoho tak úctyhodných, tak podivuhodných. Ale když úctyhodných a podivuhodných, proč tedy přes všechno vídáme stále v ženě tvora podřízenějšího, proč jen naše matky jsou úctyhodné a podivuhodné, ale ženy vůbec . . . proč ženy vůbec ne . . .?

Život její rozhodně byl a je těžší a trudnější života otcova. Šest dětí dát světu, šest dětí takřka bez služky odchovat — neboť teprve v pozdějších letech měli jsme řádnou služebnou — při tom být napolo řemeslníkem, vařit, šít, prát, šaty, prádlo spravovat, pečovat o kravku v chlévě, tu mít oči doma, tu na poli, být duší všeho a při tom nalézt vždy ještě času, obsloužit žebráky, obdarovat kolovrátkáře a cestující řemeslníky, jichž denně vystřídává se hlouček u dveří, porozprávět s lidmi, navštěvujícími otce, přicházejícími a odcházejícími s chlebem, jenž dvakrát, třikrát, mnohdy až čtyřikrát denně po dvacíti- bochnících plní vytopenou pec, vše to chovat v přehledu, vědět, kde komu co vydat a roztřiďovat hodiny pro příští dni: k tomu jistě třeba energie nezdolné. Neříkám, že je správné, aby člověk nad své síly vkládal na sebe úkoly, jež možno rozdělit na více bytostí, ale zde nebylo vyhnutí, život na bedra matčina nahromadil tíhu těžkých povinností, jež jako řetěz na kole vlekly se a do značné míry vlekou se od rána do večera, a možno takřka říci od večera do rána. Zde nebylo vyhnutí, jednalo se: buď dostáti anebo nedostáti — a matka dostála. I ona jistě bývala kdysi mladou ženou, která dovedla po radostné stránce hledět na život, ale když Bůh uložil jí být hrdinkou, stala se jí se vší vážností a opravdovostí. Hrdinství to nezáleželo jen v tělesné práci, ale i v úsilném

myšlení a napínání ducha, aby nikde nic nebylo zanedbáno, nýbrž provedeno vše co nejúčelněji a nejsvědomitěji po vůli Toho, jenž vyměřil jí tuto dráhu života.

A my přijímali vše tak bezpečně, tak samozřejmě z jejích mozolných rukou, alespoň v mém nitru teprve v šestnáctém roce probouzelo se plné pochopení, uvědomění, láska, úcta a obdiv k ženě, v níž jsem shledal duši silnou a určitý názor na život, pronikající všecko její myšlení a konání až do toho odívání, jež u ní bylo a zůstalo prosté. Šla k jádru žití, pozlátko a barvy vnější, kasty a hodnosti lidské, jež jiným často nahrazují podstatu, pro ni nemají smyslu. Nás také vždy varuje před marností a slávou světa, patrně vidouc, že za vším tím se ženeme.

*

Tento úsilný život mých rodičů proniknut je vírou v Boha a bytí posmrtné, vírou, silně ovšem pomísenou církevním formalismem.

Ranní probuzení počíná u nás modlitbou, k modlitbě zve hlas poledního zvonu, oběd se jí zahajuje a uzavírá, při večerním klekání rodiče poklekají k modlitbě i prve než ubírají se na lože,

Ale nejen v tyto hodiny, v každém okamžiku, při každé práci a rozhovoru Bůh je přítomen, vidíte a cítíte, že se naň myslí.

Otec v prvých dobách svého manželství přestavěl domek a tu přibudoval také pokoj, jejž naplnil obrazy ze života Kristova. Žil u nás malíř Jakoubek, od něhož pocházely tyto obrazy. Otec vytvořil si z nich malou galerii, pokrývající kolem do kola stěny, má zde své klekátko, v něm starou bibli, postilly a kancionály a v tomto pokoji trávívá okamžiky zbožného ponoření do sebe. Zde visí také kytara, kterou v čas adventní přinášívá do světnice, prozpěvuje ve chvílích oddechu obvyklé písně.

Vůbec rozdělení ročního času řídilo se u nás vlastně rozdělením církevním. Advent, vánoce, půst, velikonoce, svátky svatodušní — to tak bývaly nejvýznamnější části roku. Představte si jen takové vánoce u nás! Již na kolik dní předem shon, otec s matkou neúnavně na nohou. Prkna kynoucích housek, jež půl města k nám snáší, střídají se s prkny vánoček zlatých, teplých, jejichž vůně rozlévá se celým domkem. Lidé přicházejí a odcházejí, volání, pobíhání, až konečně na štědrý den. vše utichá, otec má pokdy setřást se sebe prach, v světnici drhne se podlaha, staví se jesličky, připravuje se slavnostní večeře.

A když se setmí, prostírá se na stůl bílý ubrus, otec v svátečním oděvu přináší dva svícny s rozžatými svícemi, rodina usedá ke stolu.

Tímto večerem počíná jiný život. Na čtrnáct dní zastavuje se práce, neboť lidé celého města na dlouho zásobeni jsou pečivem. Rodiče mohou si dopřáti ranního spánku, víc věnovati se i sobě, to znamená vlastně, že mohou víc věnovati se Bohu. Chodí se do kostela, prozpěvují se vánoční písně a hlavně prvé dva dni takřka celé tráví se v chrámě. Otec zpívá na kůru, a já po dnes připomínám si jeho tenoru, měkce znícího kostelem při velkých bohoslužbách i odpoledních nešporách. Za tmy teprve přichází se domů, před jeslemi rozžíhá se od stropu

visící lampa, světlo, zbarvené červeným sklem, rozlévá se světnicí, v kamnech praská oheň, otec béře kytaru, a vánoční písně hlaholí pod nízkým, trámovým stropem. Tyto vánoční dni jsou nejkrásnějšími chvílemi celého roku, je tak jaře a milo, útulno, přes to, že venku poletuje sníh a žehne mráz.

Však rychle vánoční doba ta tam, a běžný život se obnovuje. Ale tu je Blažej, pak popelec, šest týdnů postních, pašije týdne velikonočního, vzkříšení, křížové dni, svátky svatodušní, až přicházejí pouti a podzimní posvícení. Tak stále a stále počítá se s dny církevními, to jsou červené mezníky, mezi nimiž pohybuje se všechen život.

Tu bych rád, abyste si ještě představila ony dni svatodušní. V světnici umyto, stěny i strop nově obíleny, práce opět na dva dni ustává. Ale otec, jak obyčejně, již za svítání opouští lůžko, upevňuje za obrazy, nad okny i nade dveře lipové ratolesti a pak s východem slunce vychází za město do blízkého kostelíka na návrší zpívat žalmy a prosit za seslání ducha svatého. Nebe je ozlaceno sluncem, v jeho paprscích koupají se šťavnatá, orosená pole. Žito kvete a voní, pšenice vyhání do klasů. Otec jde se smeknutým kloboukem.

Když pak v povznešené náladě navrací se domů, proudí rozevřenými okny do světnice sluncem prozářený vzduch, vše je zjasněno a zkrášleno, paprsky laškují po podlaze a po stěnách — — ticho a slavnostně je v srdcích, nuže, „přijď, ó, duchu přesvatý!"

*

V tomto okolí práce a bázně boží jsem se tedy narodil a vyrostl.

Jak vidíte, práce byla a je tu skutečná, neúmorná, a ta víra sice příliš vázána na církev a její vnější zařízení, nicméně je to víra živá. Není jen příkrasou, znamená oběma rodičům být zároveň bohulibým, ba být stále Bohu bližším. Není to jen lpění na modlitbě a na kostele — ačkoli zvlášť u otce formalism hraje značnou roli — je to i zvniterňování sebe, zdokonalování svého poměru k okolí a tím i zdokonalování poměru k Bohu. U otce, představím-li si jej z dob svého dětství, vidím působení víry v tomto směru zvlášť patrné — jak během žití si uvědomoval, že nestačí tolikrát a tolikrát za den se modlit, tolikrát a tolikrát navštívit chrám, ale i své skutky dle slov božích zařizovat. Matka jakoby toto poznání vlastně vždycky měla v sobě, a proto v ní upoutání na kostel a na kněze mělo vůbec menší význam. Ovšem i ona i otec s nejednou nesrovnalostí svého konání a svého náboženského přesvědčení odejdou do hrobu, ale celkově jistě není se jim třeba lekat odevzdat účty ze svého bytí pozemského.

Práci dorostlých v dětských dobách pokládal jsem za cosi samozřejmého. Viděl jsem lopotit se nejen rodiče, ale všechny lidi svého rodiště. Každý, sotva odrostl škole, chápal se díla, a v tom spatřoval jsem ovšem i svůj přirozený příští úděl. Zatím jen tu tam někdy jsem vypomohl, s bratrem posláni jsme byli nakopat brambor na pole, a tu vracívali jsme se, nesouce plný košík, zavěšený na motyčce, opřené o ramena, a připodobňujíce se k mužům, nesoucím obrovský hrozen

na tyči ze země Kanaanu, nebo jsme paličkami roztloukávali hroudy na poli nebo v čas žní docházívali jsme k žencům s pokrmy. V domácnosti běžné posilky a drobné úkoly byly také mojím údělem.

Práce skutečná však v dětských dobách byla vlastně ještě mimo mne. Jinak víra a všechno to zevní, co s vírou mých rodičů souviselo. Tu od útlého dětství učil jsem se klekat a modlit sepjatýma rukama a zcela živě pamatuji se na prvé své pokusy v tom směru. Ovšem bylo to víc mechanické odříkávání modlitby, hlavně večer, kdy oči se již zavíraly, a přec ústa musila dostáti povinnosti. Vím také, že tehda při modlitbě rozhodovala podle mého názoru spíš kvantita než kvalita, alespoň tane mi na mysli okamžik, kdy jako sedmiletý chlapec radostně oznamoval jsem matce, že jsem se před oltářem pomodlil čtyřicet otčenášů.

Daleko víc než modlitba působily na mne v této době slavnostní obřady, mše, požehnání, svatby, pohřby a všechny změny církevního života. Doma se mnoho o všech těch věcech mluvívalo, pak býval jsem ministrantem, později hrával jsem na housle na kůru a tudíž vše stále míval jsem před očima. Sakristie, kostelní kůr a konečně i zvonice staly se mi druhým domovem, daleko víc než škola, neboť i ve škole mé myšlenky uchylovaly se ke kostelu, v němž jsem denně přisluhoval při mších a jemuž jsem také dával přednost před školou, kdykoli odbýval se pohřeb neb svatba. Stávalo se, že jsem dovedl v chrámě strávit celé dni od rána do večera, hlavně o velikonocích, kdy vystaven byl boží hrob, před nímž jsem klekával.

Chrám mého rodiště je rozměrný, renaissanční, vysoká klenba vznáší se nad jeho lodí. Na hlavním oltáři andělé třímají obrovský obraz sv. Václava, šest oltářů v lodi chrámové, veliký kůr s varhanami a šest kůrů postranních. Vše živě zřím před očima jako za dětství, ty kropenky u dveří, řady lavic, v nich korouhve, presbytéř s prapory, v sakristii veškeré příslušenstvo, s nímž předobře jsem byl obeznámen.

Každý oltář měl pro mne svůj zvláštní význam, figury andělů a světců, korouhve a prapory své zvláštní místo v mladém srdci, každý kout kostela ověšen byl kusem mé lásky a fantasie. K tomu hlas varhan, hudba, dým kadidla, ozlacený slunečními paprsky a vonně vznášející se ku klenbě — — pro dětskou duši dosti podnětů k zaujetí a vznícení!

Bývaly pak jisté dni v roce, které zvlášť vzrušovaly moji mysl. Vzpomínám, s jakým rozechvěním těšíval jsem se na vánoce, na milou, vroucí náladu těchto svátků, na půvab štědrého večera a půlnoční mši, na pastýřské písně a hlavně na jesličky. Kostelní jesle, při jichž stavbě obyčejně jsem pomáhával, budily ve mně obdiv. Na velkém plátně, tvořícím pozadí, namalován byl sbor andělů, prozpěvujících za posvátné noci. Na improvisované skále vypínalo se lepenkové město, obehnané hradbami, na druhé straně na zelených kopcích nad stády bděli pastevci. V chlévku ležel malý Ježíšek, volek a oslátko jej zahřívali. A přicházeli pastýři s dárky, a o čtrnáct dní později pastýře zaměnili tři králové v nádherných oděvech a jejich komonstvo s koni a velbloudy.

My doma měli také jesle, ne sice figurální, jako byly v chrámě, ale také veliké, tak že zabíraly celou jednu stranu světnice. Mně vlastně naše domácí jesle byly milejší kostelních. Znal jsem se důvěrněji

s jejich postavami, měl jsem pro každou své pojmenování dle vánoční písně, kterou nám otec zpívával. Ještě dnes dovedu si vyvolat v mysli podoby všech pastýřů i malého Krista pod střechou dřevěného chlévku, nad nímž vznášel se anděl s nápisem „Gloria in excelsis deo". Po stranách jeslí stály vonné, zelené smrčky, a svěží mech tvořil obrubu kolem pastýřů, chvátajících k chlévku.

O velikonocích opět boží hrob hrál nemalou úlohu v mysli mé. Dva římští vojáci v životní velikosti, držící dlouhá kopí v rukou, stáli tu na stráži, a uvnitř v hrobě při svitu lamp a svící leželo bledé, rukou neumělého sochaře vytvořené tělo Kristovo. Nad hrobem tyčilo se ku klenbě kostela mohutné, holé dřevo kříže.

A na bílou sobotu za večerního soumraku hlídající vojáci u hrobu klesli, tělo Kristovo bylo zastřeno, a tři kněží, na něž čekal pod stupni baldachýn, obklopený zářícími svítilnami, zapěli: „Vstalť jest této chvíle z hrobu Spasitel!"

Zavzněly zvonky ministrantů, zarachotily tympány, zazvučely trouby, z věže rozhlaholily se hlasy zvonů, a s prapory a korouhvemi ubíral se průvod illuminovaným městem. Tu tam zazářily bengály a na podívanou objevily se na některých domech průsvitné obrazy s nápisy. Když pak průvod vrátil se do chrámu, stál na hlavním oltáři nad tabernakulem vzkříšený Kristus s korouhvičkou. Tu, pamatuji se, v mém dětském srdci bývalo radostno. Jako tam v božím hrobě bledé tělo Kristovo působívalo na mne příšerně, tak ta postava vzkříšeného Ježíše s praporkem naplňovala mne jasem a měla pro mne mnoho půvabů. Právě na zjevení Ježíše s korouhvičkou jsem se těšíval a dlouho jeho postavou, shlížející s oltáře, se veselíval.

Zda-li však jsem při všem tom, jak při těch vánočních jeslích, tak při božím hrobě a slavnostním vzkříšení myslíval na skutečného Krista, na význam jeho narození, utrpení a z mrtvých vstání? Zda-li jsem myslil na jeho vznešenou nauku, již přišel hlásat lidem? Ba, zdá se mi, že vše to mně příliš bylo vzdáleno a že dětské mé srdce milovalo jen ono dřevěné Jesulátko v chlévku, s uctivou bázní chvělo se před výrobkem sochařovým v božím hrobě, a že ples ze vzkříšení platil výhradně oné postavičce nad tabernakulem, jež třímala zlatem prošívanou korouhev. Skutečného Krista má duše vlastně neznala. Teprve pozdějších let úkolem bylo, aby vše pronikla.

Tenkrát v dětství vlastně víc hrál jsem si s náboženskými pojmy a modlíval-li jsem se k Bohu, mělo to pouze ten význam, že Bohu i dětská mysl nevědomá, jen nejasným tušením povznesená, je milá. Prakticky míval Bůh pro mne význam varujícího hlasu před hříchem, neboť připomínával jsem si Jeho všude pronikajícího oka, jemuž nic nezůstává utajeno. Tu hlavně a nejvíc myslíval jsem na den posledního soudu. Často zadumával jsem se nad obrázkem své biblické dějepravy, nad Bohem-Otcem, sedícím na trůně, majícím po pravici Syna, po levici Ducha Svatého. Andělé troubí do všech úhlů světa, země puká, hroby se otevírají, mrtví vstávají, ubírajíce se k trůnu nebes. Ti odděleni jsou na pravo, ti na levo. Nu, jak ty se zodpovíš?

Ale přes všechno toto naivní pojímání položen tu byl v domově základ k náboženskému cítění. Zůstalo símě v mém nitru. Bez onoho vychování a ovzduší domova snad po celý život hlubší, pronikavý cit víry byl by mi zůstal utajen.

„Chůvo moje milá, náboženství...“ mohl bych říci s Havlíčkem. V letech mladistvého kypění jsem sice na svou chůvu zapomněl, ale s vděčností vzpomínám dnes.

*

Tím vším nechci říci, že bych byl neměl v dětském věku jiného zabavení, než jaké mi poskytoval kostel. Mládí moje mělo steré jiné zájmy a radosti všech venkovských chlapců. Vyrůstal jsem ve velké svobodě — pravé dítě přírody, jako cikán, toulající se pod širým nebem! Celé hodiny strávit na mezích a dívat se Pánubohu do oken, jen tenkrát jsem dokázal, a jen tenkrát bylo mně nenamlouvanou a neuvědomovanou rozkoší. Plné paličky jetelové voněly, kolem dýchala mateří douška, čmeláci bzučeli, letní pařlivý vzduch se vlnil, a nohy třepetaly se nad hlavou, zabořenou do měkkého pažitu. Tenkrát radoval jsem se z červených, tečkovaných mandelinek, dávaje jim svobodu se slovy „do nebe nebo do pekla“, těšil jsem se z běláskû, které bez rozpaků chytal jsem pod čepici na sluncem ozářených a vyhřívaných kalužích, z májového deště, jejž jsem nechával padat na holou hlavu, abych rostl, z „boží duhy“, klenoucí se na nebi a nad zemí — — Sněhové závěje v zimě ochotně přijímaly otisky mého těla ve všech možných útvarech a z jara na vyhřátých kamenech při zdi domku slunily se nohy, poprvé zbavené pout obuvi. Miluji i dnes přírodu, jdu lesem, poli, zachycuji dojmy, z hluboka vydechuji, ale dnes duše hned filosofuje, myslí, ruka po případě sahá pro knihu do kapsy, kdežto tenkrát, v dětství, byl jsem bezprostředním článkem stvoření — — nic víc než cvrček, poskakující a cvrlikající v obilí.

V zahrádce pěstoval jsem fasole, o něž jsem pak hrával se spolužáky, na podzim draky jsme pouštěli, ohníčky dělali, za loupežníky jsme se strojili, a leckteré příjemné chvíle svědkem bylo i koryto potoka, plynoucího kolem města ve stínu vrb a olší, a naše ovocná zahrada, na níž bidlo, upevněné mezi dvěma stromy, a vysoká tyč, stojící při hrušce, nahrazovaly mi tělocvičné nářadí.

Mnoho času a mnoho papíru by vyžadovalo, kdybych tyto upomínky z chlapeckých let měl Vám vyprávět. Sotva by Vás zajímalo a nemělo by také významu. Spíš povím ještě leccos z našeho života rodinného.

Hle, ku příkladu, představte si sváteční den mého otce — raději předvečer tohoto svátku! Podlaha pečlivě vydrhnuta, v kamnech plá veselý oheň. Dlouhý, ubrusem pokrytý stůl táhne se středem světnice, na něm svíce hoří. Hosté se scházejí: učitelé, kněží, městští radní. Něco neobyčejného dětským očím. Krčím se se sestrou, o dvě léta starší, a s bratrem ještě starším ve vedlejší světničce, pak vylézáme na pec, a s pece dychtivé oči upírají se na hodující maloměstské

hodnostáře. Pojednou pod oknem ozvou se zvuky hlučné hudby. Rány zní do bubnu, poklice břinkají. Teď co nejtišší skoky s pece, a tři hlavy dívají se oknem do ulice. Na druhý den stojíme před otcem, odříkáváme svá přání a s utajeným dechem prohlížíme kresbu, zaslanou nejstarším bratrem, studentem — věnec růží a v něm zlatým písmem provedenou gratulaci.

Jednoho dne ubírám se s otcem tomuto nejstaršímu bratru Václavovi naproti. Má přijeti na svátky. Nevím, co to znamená, ale vím, že mám úctu před svým bratrem a že se ho stydím, když kráčí po boku otcově, maje na řemínku zavěšenou cestovní brašnu přes záda.

Jiného dne je velmi veselo. Hraje u nás celé odpoledne kvarteto studentů, matka je hostí kávou. Pak studenti zpívají a přednášejí — je to zkouška k zahradní zábavě. Jsem hrd, mohu-li jim pro něco doběhnout.

Nejpříjemněji je doma v zimě za večerů. Bavím se u stolu se sestrou mlýnkem, omalovávám barvičkami obrázky v biblické dějepravě, lepím dětské jesličky k vánocům a čítám v Hoffmannových a Nieritzových i jiných povídkách, z nichž nejvíc utkvěl mi v mysli „Chudý hoch savojský“, „Dobrý Fridolín a zlý Dětřich“, „Robinson Crusoe“ a „Babička“ Boženy Němcové.

Vzpomínám-li si, zdá se mi, jakobych tu celý dětský život byl prožil vlastně jen s touto jedinou sestrou. Bylo nás sice více dětí, ale jsou to pouze řídké okamžiky, kdy starší bratří mihají se na jevišti mého chlapeckého věku. Byli obry proti mně, se zcela již jinými zájmy, a teprve doba pozdější překlenula nepatrnou propast, vyrovnala rozdíly let a učinila nás jednou rodinou.

A vychovávací systém rodičů? Cílem jejich bylo, vychovat ze svých dětí lidi řádné, užitečné, bohumilé. Pochybuji však, že mnoho přemýšleli o způsobu, jak toho dosíci. Neměli tedy vlastně systému, a vychování také dělo se bez velkého poučování, víc negativně, bezprostředním působením ovzduší, v němž jsme vyrůstali. V tomto ovzduší neslýchali jsme pomluv o lidech, neslýchali jsme lží, nadávek, zaklení, jméno boží nebralo se nadarmo. Shon za požitky byl zde cizí, viděli jsme jen život povinnosti, úmorné práce, život celkem přísný, těžký, puritanský. Zde vytvářely se a mohly se vytvářet v duši dětské pojmy dobra, jež však v budoucnosti tolikrát a tolikrát octly se v boji a podléhání s černým, neúprosným zlem.

*

Z tohoto ovzduší vyšel jsem na studie. Jednoho časného rána v září vzbudila mne matka. Poslední noc prospal jsem pod střechou otcovskou.

Před domkem zahrčela bryčka, vynesli můj kufr, připevnili v zadu, otec pokřižoval mne před kropenkou, promluvil ke mně dojemná slova, a matka se slzami mne zlíbala. Rozloučil jsem se, poprvé na delší dobu opouštěl domov i rodiště.

Bylo krásné, ale chladné jitro podzimní. Strniska již většinou zaorána, jen nekonečné lány řípy zelenaly se na obou stranách silnice, tu tam pole bramborové a pozdní jetelové otavy. Pozoroval jsem všechno

kolem sebe, střídající se vesnice a samoty, aleje ovocných stromů, lesíky v pozadí.

Po čtyřhodinné jízdě spatřil jsem věže města, do něhož vezl mne otec na studie. Snad nebyl můj dojem o nic menší Vašeho, když za mořem vkročila jste na práh nového světa. I to byl pro mne teď nový svět — město značně větší mého rodiště, vojenské hradby, dvě velké řeky, biskupský chrám a jiné pro mne zcela neznámé zjevy.

Otec ubytoval mne v studentském konviktě, velikém, pochmurném domě, pod jehož střechou na půldruhého sta gymnasistů prožívalo mladá léta za dozoru a vedení kněžského. Složil jsem přijímací zkoušku, otec s večerem odejel.

Octl jsem se prvně bez ochrany rodičů v cizině. V dormitáři, veliké neútulné místnosti, vyplněné řadami postelí a malými skříněmi na oděv, seděl jsem na svém kufru sám a sám, neboť otec přivezl mne o den dřív, než přijela většina studentů. Teprve nyní plně jsem pociťoval, čím mně byl laskavý pohled matčin, čím naše rodná světnice, zahrada se všemi známými stromy, čím opuštěný domov. Z kufru, v němž pečlivou rukou uloženy byly všecky nezbytné potřeby, vyňal jsem housle a ve zvucích neumělé hudby vylil svůj stesk.

A ne — přec jen — jestliže jsem prve napsal, že za dětství jsem si víc hrál s náboženskými pojmy, toho večera modlil jsem se vroucně a opravdově k Bohu za rodiče, za bratry i sestry, za všechny tam doma a věděl jsem, že neznámý, tajůplný Bůh-Otec slyší mne v mé osamělosti.

Když ráno jsem se probudil, neviděl jsem čtyř pracujících rukou u válu. Bylo nevlídno, čísi hlas vybízel mne, abych se oblekl a odebral do přízemní umývárny. Učinil jsem dle rozkazu. Sotva jsem se oděl, hlas zvonku volal na mši do kaple.

*

Ano, nastal nyní pro mne zcela jiný život, než tam v domově. Představte si stopadesát mladých lidí od desíti do dvacíti let pod jednou střechou! Co různých povah, dobrých i zlých, co různých rodinných prostředí, uplatňujících se zde v jednotlivcích. Ale ostatně i školní lavice byly světem různých prostředí, jen že zde, v síních konviktu, žil druh s druhem těsněji, nárazy povah a špatných i dobrých stránek byly prudší a úsilnější.

Ráno o šesté hodině denně zazníval zvon, vybízející opustit postele, obleknout se při mdlém plameni olejové lampičky, ozařujícím sotva nejbližší okolí dormitáře, proběhnout dlouhými chodbami a několikerými schody — budova byla třípatrová — do přízemí a zde tlačit se s ostatními druhy u dvou velikých umývadel nebo urvat místo na dvoře u pumpy. O půl sedmé zvonilo se po druhé. Tu jako stádo hrnuli jsme se do kaple, kde jeden z nejstarších studentů zaujal místo na klekadle před oltářem, předříkal ranní modlitby. V zadní lavici klečely jeptišky. Pak po krátké přestávce, v níž vkrádali se do kaple opozdilci, následovala mše, sloužená ředitelem ústavu, načež ubírali jsme se do tří velikých

studoven, každý na své, hned počátkem roku vykázané místo. Půl hodiny bylo určeno k zopakování učiva. Tu zavzněl zvon po třetí. Zvedali jsme se, oblekali kabáty, chvátajíce do přízemního refektáře s dlouhými, podél stěn rozestavenými stoly a se zvláštním přístrojem, jímž dopravovala se dovnitř jídla z kuchyně. V čele refektáře stáli dva kněží, zahajující s námi snídaní modlitbou. Po snídaní proud stopadesáti studentů vyhrnul se na čerstvý vzduch. Náměstím šli jsme do gymnasia.

Ze školy o jedenácté neb dvanácté hodině vedla cesta opět pod střechu ústavu, ke druhé hodině odtud do školy, ze školy znovu přímo do konviktu. Pak ubírali jsme se na společnou procházku, vedeni třemi kněži, načež následovala doba dvouhodinného studia.

A této dvouhodinné denní doby nejraději vzpomínávám z celého svého osmiletého pobytu v studentském konviktě i z celé doby studijní na gymnasiu. Za zimních večerů rozžehly se lampy, a po osmi zasedlo nás u velkých zelených pultů, při nichž každému byla vykázána zvláštní zásuvka na učivo. V této době panovalo v rozlehlých sálech ticho, oči nejmladších, starších i nejstarších upíraly se do knih, a ozval-li se tu tam přitlumený hovor, hned přísný hlas dohlížitele t. zv. prefekta káral rušitele klidu. Byla to jistě doba tortury pro mnohé mladé tělo, které po celodenním dřepění ve škole rádo by se bylo proskočilo a protáhlo ztrnulé údy, mně však tyto dvě hodiny bývaly dobou duševního osvěžení, neboť tu většinou, třeba že často úkradkem, pil jsem ze studnice literatury a tak myslí svou unikal z okolí, v němž necítil jsem se spokojen.

Ne, nebyl jsem nikdy spokojen v tomto konviktě. Byl mně — zvláště v pozdějších letech — jistým druhem vězení, jehož okny do daleka vyhlížel jsem na svět, tam kamsi, kde vířil vlastní život. Konvikt měl ovšem také svůj život, a dlouho by trvalo, než bych Vám jej cele zobrazil, ale život ten byl mně příliš jednostranným, svět, v němž jsem žil, neměl pro mne dosti opravdovosti a rozmanitosti života dorostlých, uváděje mne rok co rok v společnost hochů věku se mnou stejného anebo o málo odlišného. Čeho jsem tu mohl získati, čemu se zde přiučiti, čím obohatiti povahu? Přes to, že v jedné budově, žili jsme tu také vlastně odděleně třída od třídy, styk starších s mladšími byl řídký a vyznačující se spíš formou vládnoucích a ovládaných, než aby se bylo dalo počítati na ušlechtilé nabádání a na vzory, jichž hodno by bylo následovati.

A tak nezískával jsem namnoze v dobrém, ale také ne valně ve zlém. Ošklivé v tomto věku — a bylo hodně ošklivého pod střechou ústavu i v školních lavicích — míjelo kolem takřka nepozorováno, bylo dosud něčím mimo mne a ne pro mne.

*

Odchod z domova — to ještě rád bych Vám naznačil — znamenal také v tom směru převrat, že úsilněji počal jsem pochopovat povinnost práce. Kromě toho i dva nové neznámé světy se mi na studiích odhalily: svět vlasti a svět literatury.

Povinnost práce! Doma na škole nechápal jsem nutnosti učení, ve škole uměl jsem tolik, kolik samovolně uchytilo se v mysli. Neměl jsem nijaké zvláštní snahy a také nepociťoval jsem zodpovědnosti. Tu však mimo domov poprvé — a snad byl to právě teprve nyní uplatňující se vliv domova — i povinnost i zodpovědnost práce opravdově staly se mi denními průvodci životními, a vyrůstal jsem v nich jako v pancéřovém brnění až do onoho dne, kdy uznal jsem za nutné roztříštit toto brnění, přesvědčiv se, že práce může se stát člověku pouhou šablonou, pro niž snadno dá se zapomínat na jiné velmi vážné povinnosti a zodpovědnosti.

Vedle toho svět vlasti a literatury — to byla celá oblast nových pojmů, nadějí, síly životní. Doma o vlasti takřka nikdy jsem neslýchal, pamatuji se jen na Karla IV., že ve škole nazýván byl otcem vlasti. Ale tu na gymnasiu poprvé pochopil jsem sebe jako článek jistého celku, národa, a od té chvíle život nabyl pro mne zcela jiného významu, ba, vůbec nabyl významu. Za dětství žil jsem bez otázky, proč žiji — žil jsem, radoval se a veselil ze života, jako ptáče raduje se z jarní přírody. Teď však náhle viděl jsem, že na světě člověk žije pro vlast, a pojem vlastenectví stal se mi nejvyšším a nejbožštějším. Pro vlast působit, jí svůj život zasvětit — to stalo se cílem mladé, vznícené bytosti, jejíž fantasie vytvářela si obrysy velikých básníků a hrdinů národa.

S tím pak ruku v ruce souvisela literatura, čtení veršů, poetické naladění mysli — — a také prvá přátelství a studentské lásky.

Ano, prvá přátelství! U této kapitoly svého života dlouho bych musil prodleti, kdybych měl vylíčit Vám význam přátelských styků mladého svého věku. Přátelství — to znamenalo tehda dobré city a ušlechtilé snahy, prodírání se k životu světem knih a rozvíjení plánů, jinošsky vysokých a vzdušných. Připínal jsem si křídla a vzlétal k obloze. Cestu ukazovali domácí básníci, pak přišli cizí, Mickiewicz, Schiller a Goethe, Hugo, Leopardi, Dante, Longfellow, Tennyson, Byron, Shakespeare a na obzoru počínali se již i vynořovat ruští autoři. Literatura, vlast — to bylo pojítkem mladých duší. Jen že literatura byla mně v této době právě víc jen literaturou, pojmem a oborem odděleným od života, neviděl jsem v ní prostředek, nýbrž cíl. Díla básníků čítal jsem jako výtvory umělců a ne jako odrazy života a ohlasy lidských srdcí. Proto i duchové tak různorodí dovedli v pohyb uvádět klávesy mé duše. Tenkrát bývaly doby, kdy o prázdninách bloudíval jsem po lesích, čítaje hlasitě verše, tenkrát sestře předčítával jsem básně, sedě po boku jejím, a tenkrát hodiny dovedl jsem strávit na návrší nad městem, dívat se k obloze, pozorovat západy slunce.

A lásky těchto studentských let? To byly hovory s dívkami při studentských tancích v čas prázdnin, procházky po náměstí i vysílání pozdravů a pohledů k oknům, utkávání illusí kolem hlav bývalých spolužaček, psaní veršů i vrývání začátečních písmen do kůry stromů — vše to, co jsem myslil, že v tomto věku musí a právě tak musí být.

⁂

A ještě v jednom směru znamenal pro mne odchod na studie převrat. Náboženské cítění, k němuž v domově položen byl základ, zde mimo okrsek rodiště odumíralo v nitru, přestával jsem si vážit „chůvy svého dětství", až takřka jsem na ni zapomněl.

Nebylo to však uvědomování si, že není Boha, že není nesmrtelné duše — do těch záhad jsem se nezahloubával, neboť v tom směru můj rozvoj nastal daleko později — bylo to prostě poznávání, že formy církevní, s nimiž úzce souviselo rodiči vypěstěné moje náboženské cítění, jsou neživotnými formami, udržovanými lidmi ze zvyku nebo dokonce z povolání. Právě pod střechou konviktu, kde dbalo se všech těch forem víc ještě než v domově, v konviktě, kde den počínal povinnou modlitbou a mší v kapli, kde každodenní studium i jídlo zahajovalo se modlitbou, kde často chodívalo se k zpovědi, a kde z blízka mohl jsem nahlížet na život kněžský — právě tu můj cit víry nejen že nevzrůstal a neprohluboval se, nýbrž pozbýval tepla, dětinné vroucnosti, hynul a hynul. Denní modlitby odříkával jsem mechanicky, na mši chodíval jsem z nutnosti, s kostela a církevních úkonů spadala gloriola posvátnosi a významnosti. Pouze tam ten chrám v rodišti stále ještě jsem miloval, o svátcích i o prázdninách rád navštěvoval, ale byla to víc láska rozpomínková a v pozdějších letech láska zvyková i nedostatek odvahy, narážet na upřímné, ale dle mého pozdějšího mínění naivní přesvědčení domova. Tu v konviktě za let studentských tak mnohé z toho, co za dětství navinulo se na mou duši, ponenáhlu se odvíjelo — Bůh, na nebesích sídlící a svět spravující, pozbýval pro mne výstražné váhy. Takřka již nikdy neobracel jsem se k němu s tou láskou a upřímností jako onoho dne, kdy poprvé octl jsem se z domu otcovského. Neprotestoval jsem také proti němu, nebouřil se — a jistě lépe by bylo! — ne, Bůh stával se mně lhostejným, ztrácel se kamsi za oblaka, až na konec byl mně pro život nepotřebným pojmem.

Při odchodu z gymnasia varoval nás učitel náboženství, abychom nenásledovali příkladu intelligentů, kteří sotva že opustili školní lavice odhazují víru svého dětství. Ale což je možno — ptal jsem se a ptám se dnes — míti víru, míti upřímný cit náboženský v těch prázdných formách a protimyslných dogmatech, je možno nevidět, že náboženství, tato čistě duchovní věc, ztělesnilo se v sochy, obrazy, anděly, kříže, obřady a prebendy a že, jak to již v životě bývá, duch unikl a zůstalo jen tělo? Je možno nevidět, když oči prohlédly? Ale hůř je, že pochováš formy, tělo bez ducha, ale s formami že ubíjíš i tu útlou květinu cítění náboženského, jež v dětství sotva zapustila kořínky a nedočkala se plného rozvití.

Náhradou byly mladé duši poesie, literatura, vlastenectví. Vlast povýšil jsem na piedestal, s něhož zmizel Bůh — vlastenectví stalo se mi náboženstvím.

*

Nemohu potvrditi Vašeho mínění o zvláštní ceně studentského života, neboť nemohu Vám říci, že by můj školský rozvoj vyznačoval

se v této době velkou bohatostí. Život na gymnasiu a v konviktě byl dosti jednotvárný.

Hlavním příznakem této doby mého života bylo uvědomění, že život je úkolem, že mně je dán ne pro mne, nýbrž pro jiné. V této době, jak již jste asi vyrozuměla, naučil jsem se spatřovat v sobě budoucího funkcionáře veřejnosti, článek, působící ve prospěch celku, vlasti, lidstva. S počátku sice pojem účelného života byl mlhavý, ale léty nabýval pevnějších obrysů. Také již tenkrát, za posledních let, strávených v konviktě, počal jsem hledět na vlastenectví hlubším zrakem, a shrnul jsem své myšlenky v řeči, již o t. zv. pravém vlastenectví pronesl jsem k spolužákům. A přec ani mé vlastní vlastenectví nebylo cele to pravé, jak později se mi odhalilo.

Hradbou, která mne zatím oddělovala od kýženého žití pro celek, byly lavice gymnasia. Neměl jsem rád těchto školních lavic, jako jsem neměl rád konviktu, a také ze svých professorů jen několik málo jsem miloval a ctil. Vytušil jsem paušalnost jejich zacházení s žáky, v nichž viděli nezbytné zlo pro uhájení svého živobytí a material pro uplatnění svých vědomostí i pro zachovávání školských osnov. Nepřátelé seděli v lavicích, a nepřítel seděl za katedrou, ale v rukou tohoto nepřítele za katedrou spočívala moc, učiniti z chlapců nadšené své druhy, vzbuditi v jejich duších mnoho dobra, lásky — vykřesati celou zásobu cenných životních mohutností. Vždyť v každém z nás vězela bytůstka lidská, která elasticky byla by vyskočila a k nebi se rozvíjela, kdyby nebylo kdyby — — — bytůstka, která měla tolik otázek, na něž však nikdo nedával odpovědi, nikdo rady. Neboť spíš hora by se sešla s horou, než své důstojnosti vědomá hlava za katedrou sedícího učitele s neupokojenou, dychtivou duší do světa vstupujícího hocha. Ba, nejsou byrokraté, upjatí od zdola až ke krku, zkostnatělí a neohebni, jen v úředních kancelářích, nýbrž i v školních síních. A již tam začíná konflikt s životem, a škola vlastně nutí k postrannímu žití mimo školu.

Pochopíte tedy, že jsem toužil po okamžiku, až padne hradba, dělící mne od domněle pravého, vlastního života.

A tak konečně vyrostl jsem v jinocha a jednoho dne po odbyté právě maturitě na vždy loučil jsem se s lavicemi gymnasia a s pochmurnou budovou konviktu. Byl letní podvečer, vlak, jenž odjížděl z města, mohl mne odvézti jen kus cesty. Ale ne, nechtěl jsem již přenocovat v ústavě, v němž cítíval jsem se dlouho vězněm a z něhož dříve se vyprostit bránila mi vůle rodičů. Byl jsem propuštěn ředitelem, knězem jinak dobromyslným, ale osvojivším si úplně šablonu dlouholetého svého povolání. Propustil mne chladně, vyčítavě. Viděl ve mně po tolik roků ducha vzpoury a rád mne neměl.

Vlak odvezl mne po deváté hodině do městečka B., tři hodiny vzdáleného od rodiště. Tam jsem zůstal na noc, v hostinci, v němž častěji s otcem při jízdách do krajského města jsme prodlévali. Ráno na druhý den vstal jsem již před čtvrtou hodinou a za krásného jitra vydal se polními cestami k domovu.

Ach, to jitro, nezapomenutelné jitro! Slunce vyhouplo se nad modré hory, zlaté paprsky smály se na boží svět, sekáči kladli dozrálé obilí.

Těžké, rosou třpytící se klasy padaly pod lesknoucími se kosami na zem. Ve výši zpívali skřivani, a má duše, naplněná nekonečnou radostí a sebevědomím, nesla se za zpěvem jejich k vzdáleným, neznámým obzorům. Jaře jsem si vykračoval, prsa hrdě a vesele vdechovala ranní svěží vzduch. I v mém nitru jakoby vše bylo připraveno k žatvě. Ta tam doba přípravy, snů, illusí, školské discipliny — stál jsem na prahu nového světa, hoře touhou po prospěšném, činorodém sužitkování nastřádaných sil.

Jak velikým, jak sebevědomým a sebedůvěřivým jest mladý člověk, prve než vrhne se do kypících vln! Tehda nenapadlo mne ptáti se sebe sama, jako se ptávám dnes: „Co ti dala škola? Jakou životní moudrostí nasytila tvou duši? Jaké dobré a pevné rysy vytvořila nebo rozvila v tvé povaze? Zda-li ti pomohla odkryti nějakou skrytou schopnost a odhalit skryté chyby? Zda-li tě poučila o kluzkých cestách života a dala ti do ruky bezpečný kompas labyrintem světa?"

Byl jsem ubohým hochem, na vysokých chůdách nadšení vyšlapoval jsem si do světa, maje v hlavě snůšku sice mnohých, ale málo potřebných vědomostí, zejména nic positivního a zdravého nevěda o tom, jak budu přec jen žít. Ocel, má-li být pevnou, musí projít ohněm, ale mne v nejkrásnějších letech, v nichž vytváří se jádro povahy, učili poslušně dřepět v lavicích, přísahat na slova učitele, a jen okny konviktu díval jsem se do světa.

A kdybych byl o prázdninách, na něž jsem chvátal s takovou radostí, chopil se kosy a postavil se v řady sekáčů, žnoucích obilí, a kdybych byl chopil se hoblíku nebo vstoupil do začazené dílny zámečníkovy nebo otci pomáhal při práci jeho, byl bych lépe učinil, neboť byl bych alespoň otužil své svaly a zjednal duši, napěchované středoškolskými theoriemi a naukami studených professorů, zdravou rovnováhu. V pracovníku tělesném byl bych viděl bratra a nebyl hrd na illusorní bohatství své hlavy.

Ano, illusorní bohatství, neboť, jak vidíte, můj rozvoj byl vlastně malý a úzký, ne-li přímo ubohý. Nebylo tu nijakého víření idei, nijakých dalekosáhlých a obsažných myšlenek, nebylo tu ještě vlastně ani noření se do sebe, zpytování sebe, poznávání sebe. A také činy, které jsem chtěl ve jménu vlastenectví v budoucnosti konat, a které mne poháněly kamsi ku předu a do vrchu za obrazem jakéhosi mlhavého hrdiny, nebyly pevně a jasně promyšlené. Energie těchto let vybíjela se víc jen v snění, poctivě myšleném, ale planém a mnohdy i naivně velikášském. Vzlétal jsem, neznal jsem mezí a hranic, ale tam, kam jsem vzlétal, byly fantomy, a bytost, která vzlétala, byla vlastně malá a ubohá, a nevěděla a netušila, že brzy přijde čas, kdy spálí svá křídla.

Věřte, jen s bolestí předvádím se Vám v této podobě. Raději rozvinul bych před Vámi postavu životně rušnou, prudkou a neklidnou — mladíka celého a imponujícího. Ale žil jsem v poměrech, jež netvořily půdy pro bohatý rozvoj povahy, a pak i v sobě samém nesl jsem zárodky bytosti specificky úzce české, víc snivé a nezralé. Vidíte toho stopy i na všech stranách mých listů. Vím to, ale nejde jen o to, vědět, nýbrž i překonat. A nedovedete si představit, jak i těžko je mně

dívat se zpět na prošlou dráhu, jak skličující a neradostnou je pro mne tato úloha: psát o sobě. Ne, není to nijaký hrdina, s kým se zde shledáváte. Jsem to já, a to „já“ je příliš vzdáleno idealu, jakým bych se svého dnešního hlediska chtěl být i v minulosti — — i nyní.

*

Po prázdninách odebral jsem se na vyšší studie do Prahy. A tu čekalo mne brzké rozčarování. Především bylo mně souzeno přesvědčit se, že nepoznal jsem až dosud zvláštního utrpení, že nenahlédl jsem se skutečnou opravdovostí do života a že dosavadní můj život byl celkem víc pěna než hutný nápoj. Měl jsem poznati, že choval jsem sice mohutné dobré snahy, ale ne úsilně promyšlené, ne zbudované na pevném základě prožití, snahy velkou měrou vzdušné. A pak i v těch snahách, jak později čím dál víc se mi odhalovalo a jak často mne trápívalo, byl příměsek sebelásky.

Nedostatek skutečného uvědomění životního jevil se již ve volbě povolání. Pozastavíte se asi nad tím, vždyť již jednou jste se mne tázala, proč tedy nevolil jsem povolání jiného, když s nynějším nejsem dost spokojen. Nuže, odhodlal jsem se pro dráhu právnickou ne z přesvědčení, nýbrž pouze veden myšlenkou, že jako právník a hlavně později jako nezávislý advokát nejlépe budu moci věnovati se veřejné působnosti. Advokát byl mně typem obhajce vlasti, bojovníkem a řečníkem, a že jednou takovým bojovníkem i sám se stanu, bylo mně ovšem tenkrát, když z gymnasia odnášel jsem si sny a plány o vlastní činnosti na roli národa, samozřejmo. Otec, jenž byl by mne rád viděl knězem, nenaléhal, spokojil se.

Vstoupil jsem tedy na právnickou fakultu.

Již to však znamenalo pro mne sklamání, ba přímo, mohu říci, v jistém směru úpadek. Skrovný rozvoj, jímž bral jsem se na gymnasiu, na čas se zastavil — na čas jakobych byl couvl a teprve pomalu opět vstupoval do jiných kolejí. Bez zájmu jal jsem se studovat instituce a dějiny římského práva i jiné předepsané předměty, bez zájmu navštěvoval jsem posluchárny, v nichž za katedrou sedávali professoři ještě studenější a střízlivější než na gymnasiu. Prahl jsem po uplatnění svého já i po nějakém vnitřnějším rozvoji, ale zde nic takového nebylo.

Tu však kdosi vyšší, mohutný a nevyzpytatelný položil mi v cestu překážku a určil, abych nyní učil se pronikat k pravé podstatě života.

Onemocněl jsem vleklou chorobou. V zárodku vyvinula se nemoc již na gymnasiu, v konviktě, plně propukla však později, vlastně dostavily se jen následky dlouho zanedbávané a nesoustavně léčené nemoci. Byla to doba utrpení, ale i doba duševního probouzení, a proto promiňte, zdržím-li se při této své fasi životní poněkud obšírněji.

Dovedete se jistě vmyslit — vlastně snad ani neznáte jinak — v onen stav, kdy duše i tělo překypuje jarostí, kdy denně probouzíte se svěže a vesele, radostně vítajíc slunko nového dne, a kdy zdá se Vám, že ve světě není překážek, jichž by nezdolala Vaše odvaha. Znal jsem po léta toto kypění mladých sil a nezkaleně radoval se ze

světa. Ale poznal jsem i opak, a výhled do života pojednou se mi zachmuřil.

Již poslední dva roky na gymnasiu byl jsem nucen navštěvovati lékaře, píti minerální vody a užívati prášků a pilulek. Ochuravěl jsem katarhem zažívacích orgánů, a nutnost poměrů a hlavně nedostatek dietní stravy v konviktě, kde byl jsem odkázán na to, co se mi podávalo, měly za následek, že nemoc zapouštěla hlubší a hlubší kořeny, tělo že chřadlo a duch malátněl. A když na jedné cestě z domova, konané na otevřeném vozíku, stihl mne chladný déšť a po dvě hodiny nemilosrdně bičoval tělo, nemoc povážlivě se zhoršila. Ale probíjel jsem se všelijak, přivykal svému stavu, ač s úzkostí jsem i viděl, že vlastně počínám živořit, a že, bude-li všechen takový život, nečeká mne v něm nic radostného.

Ještě víc než rok universitních studií jsem takto prožil, až dále to nešlo, a já i rodiče doma poznávali, že je třeba obratu rozhodného, abych opět nabyl ztraceného zdraví. Uchýlil jsem se tedy o radu k universitnímu professoru v Praze a ten, shledav i jaterní nemoc, doporučil Karlovy Vary.

To bylo v zimě, a v květnu na to odjížděl jsem tedy ze svého domova do lázní, provázen přáním a žehnáním rodičů. Byl jsem značně sesláblý, neboť lékaři kladli velikou váhu na zachovávání diety, a já v poslední době až příliš úzkostlivě snažil se plnit jejich předpisy.

Z Prahy jel jsem rychlíkem, jenž byl pln neduživců, jako já chvátajících do lázní hledat ztraceného zdraví. V oddělení, v němž jsem seděl, dleli dva staří manželé a několik dam. Stařeček zachvacován byl občas křečmi, a tu stařenka podávala mu citronovou šťávu na cukru. Mluvilo se jen o nemocích, a dostal jsem se tedy i já na řadu, vyprávět o svých osudech. Vedle mne sedící dáma smluvila se mnou, abych z nádraží použil s ní společného povozu, což mně, nevyznavšímu se v poměrech, bylo jen vhod a vítáno.

Odpůldne vlak stanul v nádraží. Povoz, do něhož jsem s dámou vsedl, vezl nás předměstím a mimo obvod vlastních lázní dlouhým stromořadím do odlehlé části města, kde neznámá paní, jež každoročně Karlovy Vary navštěvovala, měla již předem objednaný byt. Odtud povoz jel se mnou s kopce dolů do vlastních lázní, v nichž hodlal jsem si najati podkrovní pokojík na Staré Louce, jak mi bylo doporučeno. Avšak na poloviční cestě kočár zahnul kolem hostince, zvaného „Na krásné vyhlídce", z vnitř vyběhl šedovlasý restauratér, zakýval na kočího, kočí zastavil a po krátké rozmluvě s restauratérem vysvětlil mi, že by bylo záhodno najati si pokoj zde, a že bych učinil lépe, než ubytovat se na hlavní třídě v podkroví. Zamlouvalo se mi, a tak hned složili můj kufr, a za okamžik octl jsem se v prvém patře a rozhlížel se po čtyřech stěnách, jež staly se mi útulkem na několik nezapomenutelných příštích týdnů.

*

Ještě téhož dne vydal jsem se k jednomu z nesčíslných lázeňských lékařů, abych se přesně poučil o průběhu a způsobu svého lečení. Tu

poprvé spatřil jsem vřídlo karlovarské, zadíval se na tryskající vroucí vodu s důvěrou a nadšenou nadějí v zázračný lék. Půl roku tomu již bylo, co jsem na radu lékařů zanechal vší duševní práce, a znamenalo mi tedy ono vřídlo i návrat k studiu a návrat k snům a plánům o činorodém životě, návrat — vlastně přiblížení k pojmu hrdiny, působícího na výšinách a výsluní veřejného života. To vše totiž jakoby pozastřelo se poslední dobou mlhavou oponou, vznět, ženoucí mne ku předu a do výše, jakoby pozbyl své síly. Duch sice občas nutil se k vzpruze, ale pracovat nebylo lze, zkoušky musil jsem odložit a tím oddálit i uskutečnění všech plánů i snů. Činilo mne to netrpělivým, byl jsem vlastně již asi dva roky netrpěliv a nevrlý, netrpěliv tím více, když v posledním půl roce nastala pravá a úplná stagnace v mém duševním rozvoji, zastávka v nedočkavém a vřelém chodu za produktivní činností.

Při pohledu na tryskající vřídlo naděje rozpjala křídla. Viděl jsem před sebou nový život s omlazenými silami a křepkou jarostí, život, v němž pak snadně a rychle hodím přes palubu všecky zkoušky a studium.

Příštího dne hned časně z rána po páté hodině ubíral jsem se k zámeckému prameni s porcelánovým koflíkem, zavěšeným na řemínku, postavil jsem se v dlouhou řadu lázeňských hostí a po přestávkách, naznačených lékařem, vypil své čtyři koflíky teplé vody. Tak započal jsem léčení, denně nyní chodívaje za časného jitra k prameni. Bylo v tomto pití minerální vody pro mne cosi zázračného, a takové jsou, myslím, pocity a víra oněch chorých zbloudilých a prostých duchem, kteří přistupují k lurdské studni, čekajíce na vyšší zasáhnutí a uzdravení s nebes. I já očekával zde zázraku, jenž měl se během několika týdnů uskutečnit. Tu v duchu zřel jsem ony příští doby nově nabytého zdraví, viděl jsem se, jak zimničně vrhám se opět do práce, jak se snažím mnohonásobnou horlivostí dohánět, čeho jsem zameškal, ale tu také — a nikdy již pak v celém životě — s rozkoší po celé hodiny vykouzloval jsem si v mysli všecky ony pokrmy, jichž nyní jsem postrádal a jichž zase budu moci požívati. S jakou závistí vídal jsem tenkrát za okny krámů vábné koláče, s jakou závistí díval se na děti, roznášející jahody!

Psával jsem domů dopisy, jimiž klamal jsem sama sebe i rodiče, vyvolávaje naději, že se mi daří lépe, že přivezu si ono zdraví, pro něž jsem jel do Varů. Vskutku uprostřed léčení můj stav jakoby doznával zlepšení, ale pak náhle zase vše se obrátilo, a já vlastně při této minerální vodě a při přísné dietní stravě slábl víc a víc den ze dne. Po čtyřnedělním pobytu, stráveném uprostřed chorých, ale i v šumu vířivého lázeňského života, v šumu koncertů, divadel a zábav, jichž z celého světa přišli sem hledat zdraví a méně choří, a v němž já jen byl vzdáleným, žalostným divákem — po čtyřnedělním pobytu bylo mně v tom všem na duchu i na těle tak bědno, že jsem se rozhodl k návratu domů. Marně mne lékař zdržoval ještě na týden, touha i stesk byly příliš silny. Jednoho dne rozloučil jsem se s rodinou, u níž jsem bydlil, a vydal se na cestu k rodišti. Dcera mých pronájemců, sedmnáctiletá dívka, jež nosívala mi pokrmy do pokoje, slzela při rozchodu. Tehda jsem nepochopil. Až později, mnohem později teprve jsem poznal a vysvětlil si, že viděla ve mně člověka, zasvěceného blízké smrti.

*

I rodiče doma očekávali od lázní zázraku, těšíce se, že shledají mne v dobrém stavu. Ale když spatřili mne vraceti se sešlejšího, než jsem odjížděl, musili si příliš mnoho víry dodávati, příliš mnoho naděje si namlouvati, aby odolali naléhajícímu sklamání. Na štěstí byla zde jedna útěcha, jež sílila nějaký čas i je i mne. Tchán mého bratra Antonína, učitele, je lékařem, a dle jeho výroku úspěch karlovarského léčení měl se dostaviti teprve v době pozdější. Já sám v Karlových Varech slýchal jsem, že vliv lázní neprojevuje se okamžitě, a tak bylo tu přec světlo, k němuž dala se upnouti naděje.

Zatím byl jsem poslán ještě na čtyři týdny do blízkých hor, abych prodělal dodatečné léčení. Ale když i čtyři týdny uplynuly bez příznivého obratu, nastala pro mne delší doba skutečného, pozvolného odumírání. Ta doba jako červená nit táhne se mým životem. Byla to doba, v níž egoism na všechny strany bodal svými tykadly, ale tykadla zraněná, zurážená zatahovala se zpět, a duše svíjela se bolestně. Trápil jsem své okolí, trápil jsem matku, otce — — — již tím, že jako stín jsem mizel, a že mizící stín měli na očích a že jistě zoufale si přáli, aby mne zachránili. Co asi modliteb, vroucích a úpěnlivých, vyplynulo k nebi tehda z jejich úst, co asi vzdechů? Teprve později jsem si domyslil. A když uvažuji dnes, vidím, jak snadně může člověk splynouti v náruč smrti — — — tak snadně překročitelna je hranice, již již se k ní přibližujete — — —

Takřka neodvratně ubíral jsem se i já. Ale nechtěl jsem, zřel jsem své plány, svou budoucnost. K této budoucnosti jsem toužně prchal z minulosti, již pokládal jsem za pouhou přípravu a předehru. Chtěl jsem být činný, ano, rozhodně činný v životě, sliboval jsem si, že něco dokážu, a vlastně měl jsem za to, že v životě je nutno něco dokázat, znatelnou stopu po sobě zůstavit. Ale tu život se zastavuje — — — zkoušky, studium, ten nezbytný prostředek k dalšímu žití, zříte stále před sebou, jen že ruce jsou založeny, oči se jen dívají, dívají, myšlenky v hlavě kolují, kolují —

V nečinnosti žil jsem tu na venkově v malém domku u rodičů, očekávaje — — čeho — —? Sedal jsem v světnici na pohovce mezi okny, oči upíraje na jeden bod a bráně se vidět, jak lidé přicházejí a odcházejí, a jak jejich zrak zastavuje se na mé bídné tváři. Někdy nevrle, jako stín jsem se zvedl, provlekl kostnatou svou bytost světnicí a odebral se do zahrady. Tam uprostřed stojí hrušeň, citronka, ona hrušeň, na níž za blahých dob dětských šplhával jsem po tyči. Nyní jsem sedal pod ní s hlavou svěšenou. V koruně hrušně zrálo ovoce, ale nebylo již pro mne. Obloha byla vysoká, modrá a krásná, vzduch lahodný a milý, ale co mně bylo platno? Kam měly se upírat moje oči, nač myslit měla moje duše? Matka přicházela za mnou, ustaraná její tvář skláněla se nad mým ramenem, a v jejím zraku tkvěla bolest a útěcha mateřské lásky. Ale pomoci nemohla.

Také do polí jsem vycházíval a do blízkého údolí s knihou v ruce. Četl jsem tehda Eckermannovy Rozmluvy s Goethem, avšak jen úryvkovitě, neboť byl jsem příliš zabrán samým sebou. Belletrie v té době naprosto se mi protivila, byla vymyšlena, neměla podkladu života,

a mně nedostávalo se dosti trpělivosti, obírat se vybájenými příběhy. „Jak mají co činit s mým životem?“ myslil jsem si. „Co je mi do nepravdivých citů, lásek, když já zde trpím a trpím a pomalu zacházím?“ A také tam v údolí, když pod stromy jsem lehal nad rozevřenou knihou Eckermannovou, trpce jsem si říkával: „Nu, ano, to vše je krásné, a mnoho mohou čerpat z knihy lidé, kteří žijí a mohou žít, kteří pracují a mohou pracovat, kteří kráčejí ku předu. Ale já — — —? Ach, měl bych nyní píti ze studnice moudrosti, měl bych všestranně obohacovati duši, měl bych býti pln křepkosti, měl bych se chvěti a dráti ku předu — — a zatím — —?“

Někdy otec z čista jasna vynořil se po mém boku, přibližuje se bázlivě, jakoby se ptal a lekal, není-li mi na obtíž. Přisedl ke mně, nemluvil. Jen někdy jal se mne těšívat. „Hleď,“ připomínal, „býval jsem také v mladých letech nemocen — — právě tak skoro nemocen a nyní jsem zdráv a mohu pracovat, díky Pánubohu. Důvěřuj ve vůli boží, a zase všechno k dobru se obrátí.“

Ale mne obyčejně pohněvala taková slova, oči mi vzplanuly podrážděním, zadíval jsem se na otce, abych mu naznačil, že dobře rozumím této útěše, jež je jen holou útěchou. A tak sklopil víčka pod mým pronikavým pohledem, a snad i slza vkradla se mu na řasy.

*

Avšak nechtěl jsem se poddati a pustil se v zápas se smrtí. Pozoroval jsem, že všichni kolem považují mne za odsouzena, třeba mne těšili, třeba dodávali naděje. Jak později jsem zvěděl, tchán bratrův vzdal se již vší naděje, a lidé, přicházející k nám, potřásali hlavou, jakoby chtěli říci: „Hle, v takovém mladém věku a smrti neujde!“ Jeden stařeček, potkavší mne v údolí, zastavil se a řekl: „Musí-li starý ze světa, ví, že už nemá tu co dělat, ale těžce odchází se tak mladému!“

Na všem okolí jsem viděl, že propadám smrti, viděl jsem to v pohledech osob, potkávajících mne na ulicích, v pohledech lidí, pracujících na polích a zanechávajících na okamžik práce, aby pozřeli na mé zbědované tělo.

Tu probouzel se ve mně vzdor, a v nitru jsem si říkával: „Klamete se — já nezemru.“

Za této nemoci byl jsem si středem světa, chtěl jsem žíti, a nikdo neměl práva života mne zbavovat. Proč žijí ostatní, proč pracují, radují se, usmívají se — — a já — — já nikoli? Proč já bych měl zajíti jako bědný, nepatrný student, když mé sny nesly se k prožití života plného, činorodého, když chtěl jsem být služebníkem vlasti?

A jelikož jsem tušil, jak všichni s beznadějí sledují dni mého života, prahlo vše ve mně, dokázat jim, že předčasně lámou kopí nade mnou. Byl jsem proto ve svém nitru podrážděn a nevrlý na otce, na matku. Odmítal jsem vše, v čem hleděli vycházet vstříc mým přáním, byla mi protivna jejich ochota, volil jsem pravý opak toho, co mi nabízeli, a tak byli bezradni, nevědouce, čím se mi zavděčit. Matka často nadarmo připravovala pokrmy, jichž přával si můj rozmar, a jež

netknuty putovaly zpět se stolu. Vídal jsem lesknout se slzu v jejím oku, lítost probouzela se v mém nitru, mučila mne, a pod mračným pohledem plakala a úpěla duše. „Což nevidíte, že všechno to jen proto, poněvadž chci také žíti? Proč neřekne mi někdo z vás, že mne lituje, proč, ač nevěříte, namlouváte mi, že vše se obrátí, a že musím býti trpěliv? Proč nepovíte přímo, jak trudným je takový život, jenž vlastně není životem, život bez práce, bez radostí a takřka bez naděje?"

Tehda právě přijeli starší bratři navštívit domov, a jak jsem se později dověděl, přijeli vlastně i spatřit mne ještě naposled a svou přítomností mne potěšit. Viděl jsem je rád, osvěžel jsem na okamžik. Ale když později rozhostilo se při večeři veselí, když ovzduší domova a vzpomínky na zašlé doby uvedly všecky v náladu, jaká u rodinného stolu za dní shledání u nás bývá obvyklou, vytratil jsem se ze světnice a usedl na schody v stemnělé síni. „Snadno je vám se veselit," myslil jsem si. „Ano, tak vše jde dál a půjde dál obvyklou cestou bez proměny, ačkoliv umírám."

V tom beze slova dotkla se mé hlavy upracovaná dlaň matčina. Proniklo mnou cosi vroucího a milého. Rozuměl jsem, co chtěla mi říci.

A přece jsem drahou ruku odstrčil. Slzy vyřinuly se mi z očí.

*

Podstoupil jsem zápas se smrtí, avšak nevím, zda-li vlastně sám jsem sebe nehubil. Doslechl jsem, že lidé léčívají se vinnými hrozny a syrovátkou, i jal jsem se po nějaký čas živiti pouze touto stravou, tvrdošíjně odmítaje jiných pokrmů. Na místě ozdravění slábl jsem však jen, a dostavil se posléze i kašel, příznak vyvíjející se prsní choroby. V ten čas byl jsem úplně bez přispění lékařského, neboť zanevřel jsem na lékaře od návratu z lázní, jež nepřinesly mi pomoci. A tak jakoby neodvratně blížil se konec. Vše to, co jsem v životě chtěl a měl vykonati, počalo se mi jevit již takřka nemožným, stával jsem se apathickým. Ale i tu nebyla to dle mého mínění smrt, jež měla přijíti. Třeba že jsem k ní byl odsouzen ve svém okolí, já sám viděl svůj konec v něčem jiném. I když jsem na smrt myslíval, bylo těžko si představiti, že by mne — mne měli vložit do těsné schránky, z níž není východu, zahrabat do země, zasypat hlinou — — — mne — — — mne — — — to těžko uvěřit člověku dvacítiletému, i když někdy dostaví se okamžiky, že konec zdá se neodvratným. Ne, smrt nejevila se mi tak zcela blízkou, byl přede mnou ještě život, ale život bez ceny, život bez práce, bez činů — — — život bídný a bědný, takový život, nad jakým Leopardi naříkal, apostrofuje přírodu:

„Tys určila, by žitím
sklamána byla naděj
již v mladosti, by trudů valným zdrojem
nám roky byly, z nich však jeden asyl
byl v smrti pouze, tuto za cíl věčný,
za nezměněný zákon
jsi položila lidské pouti — — —"

Takového života však jsem nechtěl, takového doživořování. Chtěl jsem raději hned smrt a hned konec všeho.

Tak počal jsem myslit na samovraždu. Myšlenka přišla — utkvěla. Vyrostl jsem sice v tvrdém a přísném ovzduší svých rodičů, ale nebyl jsem již tím, čím byli oni. Kdyby byl Bůh seslal tuto nemoc na otce, na matku, byli by ji přijali, byli by se podrobili vůli boží. Ale já jsem se bouřil, ptal jsem se, proč právě já — — já mám býti stižen tímto osudem, a když již, proč mám vypiti kalich hořkosti až do dna? Tehda ještě neznamenal mi život po případě i nekonečné utrpení, tehda pro mne život měl význam lesklé blýskavice — — — chtěl jsem jej odehráti na jevišti před zraky diváků a přál jsem si slyšeti třeba i potlesku. Avšak cesta na okázalé jeviště života byla mi nadobro uzavřena, o tom již nemohl jsem se déle klamati — a tak pojednou jediným vykoupením z bídy jevil se mně náhlý útěk ze světa.

Samovražda! Může míti význam pouze pro toho, kdo nevěří v Boha a v nesmrtelnost duše. Já v této době byl takřka jakoby nevěrcem, ba, byl jsem horší nevěrce, neboť nevěrec má přesvědčení, kdežto já byl lhostejný k víře i nevěře. I nalezla myšlenka půdu připravenu, mohla zapustit kořeny. Vyskytla se u mne nejprve v rouše vroucího přání, usnouti z večera a neprobuditi se z jitra. S touto touhou často ulehal jsem v oné době, roztrpčen nad bídně stráveným dnem. Ale den co den probouzel jsem se za rána, mé přání nedocházelo vyplnění. A tak zrodil se v nitru úmysl, vykonati, co nebylo mi darováno. Rozhodně je něco svůdného a lákavého v myšlence na samovolné zbavení se života, oddáte se jí s chorobnou vášnivostí, jakmile jednou ukotví se v hlavě. Ovládla mne, pronásledovala, žil jsem v ní. Tu počaly mne zajímat výhradně zprávy o samovraždách, jal jsem se přemýšlet, jaký způsob smrti zvoliti, i v novinách jen o samovraždách jsem čítal a dospěl jsem tak daleko ve svém uvažování, že posléze samovražda jevila se mi lehkou a samozřejmou. Snad však právě proto, že jsem chladně rozvažoval, nedostával jsem se k činu. Viděl jsem jej, měl jsem jasně před sebou vše, jak se sběhne a odbude, ale odkládal jsem, stanově si období, konečnou lhůtu, po jejímž uplynutí zasáhnu, pakliže v nemoci nenastane obrat. Lpěl jsem tedy přec jen patrně stále příliš na životě, neboť i tu, ačkoli jsem se již rozhodl, ještě kladl jsem si podmínku.

Tu jednoho dne v této době vrátil jsem se z obvyklé procházky a usedl na lavici pod révovým loubím. Okno do světnice bylo rozevřeno, matka u dveří hovořila s kýmsi, aniž pozorovala mého návratu. Zaslechl jsem tato slova, přerývaná pláčem:

„A kdyby byla sebe menší naděje, ale už každý nám ji béře, a za pomoc boží marně prosíme. Těžko přežiju den, kdy toho hocha nám odnesou, a kdyby nebylo hříchem, chtěla bych raději sama před ním.“

Tato slova projela mnou do hloubi, zachvěl jsem se na celém těle jako bleskem zasažen. „Tedy je přece pravda — — — zemřeš — — zemřeš — — zemřeš — —“ pravil jsem si. A tu jsem viděl — a pak často se rozpomínal — že až do toho okamžiku vlastně v nejhlubším nitru pevně doufal jsem v život a v uzdravení, že ani se samovraždou

nemyslil jsem to tak zcela opravdově — — že přec jen chtěl jsem, chtěl jsem žíti.

*

Naplnila mne strašná úzkost. Matčinými slovy spečetěn byl můj ortel smrti, jejž až dosud jsem jen tušil a četl ve tvářích svého okolí. Zaplakalo ve mně vše, tu teprve zmocnila se mne strašlivá bázeň před smrtí.

Na Boha jsem si vzpomněl, jehož jméno slyšel jsem vysloviti ústy matčinými a jenž po mnohá léta byl mně jen nepotřebným a prázdným pojmem. Přízrak samovraždy se rozplynul — já chtěl, chtěl žíti za každou cenu, a jako tonoucí chytá se stébla, jal jsem se nyní Boha prositi, k Bohu se modliti za zachránění života.

Kdo je Bůh — kde je Bůh? Nevěděl jsem a neptal jsem se. Cítil jsem jen, že nemám ke komu jinému se utéci, a že On je a jen v něm že je mé spasení. „Smiluj se," úpěl jsem, „ó, Bože, smiluj se. Proč mne takový osud stíhá — čím vše jsem zavinil? Vždyť chci pracovat, žít k dobru, vždyť můj život nebyl dosud životem." Vyčítal jsem i prosil jsem. Na tvrdou podlahu v světnici jsem klekal, ústa nutila se šeptat modlitby, naučené z dětství, zapomenutý Otčenáš stával se denní mou prosbou. Snažil jsem se modlitbám svým dodávat vroucnosti, slovy a vzdechy svými tápal jsem za kýmsi, jemuž, jak jsem si říkal, stal jsem se nevěrným.

A na druhé straně viděl jsem, že je to samoláska, jež mne učí hledat Boha, hanbil jsem se, že v nouzi se k němu utíkám, rozhodoval jsem se, že ne, že za žádnou cenu ne — ale nemohl jsem jinak.

Poprvé učil jsem se poznávat svou hroznou nicotnost, poprvé se mi osvítilo, že jsem bloudil — — a ponořil jsem se do sebe.

A objevilo se mně podivným, jak jsem mohl žíti bez myšlenky na to, co přijde, když nyní čekala a hrozila smrt.

Tu oči mé, z hluboka vyzírající, zimničně, chorobně hledaly rozřešení záhady, za bránu života snažily se proniknout. A nadešel okamžik, abych jasně poznal pravdu, že smrt je pouze zdáním a ne koncem života. „I když zemřeš," počal jsem tušiti, „vlastně nezemřeš, nýbrž jen o krok dál postoupíš v taje díla božího."

Nevím, jak bych Vám vše dosti vylíčil, ale tu vlastně udál se se mnou obrat, a pro tento obrat popisuji Vám tak obšírně celou svoji nemoc. Život ukázal se mi nyní v zcela jiné podobě, nebyl to již jen život, v němž běží o plány a sny, o denní radosti a žalosti, nebyl to již jen shon a kypění tužeb ve jménu vlasti, po případě lidstva, nýbrž život lidský, pozemský ukázal se mi jako částečka ohromného celku, ohromného „čehosi" — — tu poprvé za tímto životem zjevil se mi život nový a jiný. Smrt pozbyla pro mne hrůzy, byl jsem na ni připraven.

A ještě v druhém směru poznání a proniknutí k Bohu vyvolalo ve mně obrat. Ponoření se do sebe mělo vliv i na vnější mé žití. Stal jsem se trpělivějším a shovívavějším. Počal jsem uvažovat a poznávat, že vlastně utrpení mé nemoci je nepatrné proti mukám a zkouškám, jež prožívají jiní lidé, počal jsem uvažovat o nesčíslných způsobech útrap

a pohrom, seslaných na lidi, hynoucí v strašných úpěních a výkřicích, vzpomněl jsem i na řady mučenníků, již šli na smrt za přesvědčení a „vyšší statky“ světa — — kdežto já zde obklopen byl láskou a péčí a vlastně nepostrádal jsem ničeho, co mohlo přispívati k ulehčení mého stavu. Teprve nyní dovedl jsem si plně představit útrapy matčiny a útrapy otcovy, teprve nyní dovedl jsem plně pochopit hlubokost bolesti jejich nade mnou, jejž s láskou provázeli v život a jejž tu ztráceli. V duchu na kolenou prosil jsem jich za odpuštění.

Byla to podivná doba života. Vzpomínám-li si dnes na ony okamžiky bezútěšných myšlenek, vzpomínám-li si dnes onoho dne, kdy bratři sjeli se naposled mne navštívit, člověka, nekonečně mučícího matku, hoře působícího otci, nezamlouvám si nikterak, že má choroba byla z velké části chorobou duše, jež měla zpětný vliv na tělo, ale vím také, že tehda duše zároveň zachvácena byla prvým processem probuzení. Týral jsem své okolí, ale, jak jsem Vám napsal již, v zápětí muka zároveň snášel za ona, jiným připravovaná trápení. Byl to stálý, vysilující boj s čímsi, čeho nedovedl jsem zdolati, až náhle jakobych zdolával. Tak víc než rok sedat zahloubán do sebe, přemýšlet a přemýšlet, jak by tu pod povrchem nerozvlnilo se celé moře nových, neznámých pomyslů?

Měl jsem z gymnasijních dob malou knížku kralického evangelia. Tenkrát koupil jsem si ji víc z filologického zájmu a čítal jsem v ní při ranních mších v kapli konviktu, až jednoho dne bylo mi zakázáno, poněvadž evangelium prý na některých místech neodpovídá katolickým předpisům. Tuto knížku evangelia brával jsem nyní do ruky a čítal jsem v ní Kristova slova o životě, k němuž nutno se znovu zroditi, o životě, do něhož vchází se branou těsnou, „nebo prostranná brána a široká cesta jest, kteráž vede k zahynutí, a mnoho jest těch, kteří vcházejí skrze ni — — a těsná jest brána a úzká cesta, kteráž vede k životu, a málo jest nalézajících ji“. Snažil jsem se porozuměti slovům Kristovým, jimiž těšil trpící a ponížené, jimiž nabádal k víře, lásce a pokoře. Potřeboval jsem těch slov útěchy a povzbuzení.

A tak rodil jsem se k novému životu duševně — — — ale neumíral jsem ani tělesně. Stal jsem se povolnějším, podrobil jsem se radě lékařské, užíval jsem arsen, a míjela zima, dožil jsem se nového jara — — — a přede mnou jakoby rozevíral se opět ten starý svět, jemuž dával jsem již s bohem. Počal jsem i opět pracovat, studovat ke zkoušce. Avšak se studiem a prací vracely se znenáhla staré sny a plány, život, k němuž jsem se nově rodil, sotva že na mne zazářil svou nekonečností a hlubokostí, ztrácel se mi zase s dohledu, starý život znovu si mne podmaňoval, a uplynula jistá doba, a vše, co jsem za nemoci promyslil a procítil, počalo zapadat a zanikat, aby později — daleko později nově se vynořilo.

*

Co ještě říci? Ozdravěl jsem takřka úplně. Osudy své nemoci, process svého duševního probuzení pokusil jsem se vylíčiti v primitivní

povídce, již Vám přikládám, a tím jakoby vše mělo být odbyto. Pomalu stal jsem se opět starým člověkem, trochu snad zalekaným a méně energickým, než jsem býval, ale přec jen honícím se za bývalými svými tak zvanými ideály i studentskými zábavami.

Zatím také, byť s poněkud podlomenou svěžestí a silou, odbýval jsem zkoušky, skládal rigorosa, a blížil se okamžik, kdy měl jsem vstoupiti do života a stát se mužem činů.

Víte, že již dříve, za dob gymnasijních, měl jsem v sebe dosti nadějí. Tak i nyní opět a také i nemálo očekával jsem od světa. S přibývajícími léty idealism zabarvil se egoismem, vlastně na gymnasiu tvořily podstatu mého idealismu šlechetné sice, ale vzdušné ony sny, veliké, o nichž jsem se Vám dosti již zmínil, často i nemožné činy, později odívaly se sny v konkrétnější a uskutečnitelné podoby, dovedl jsem již odhadovat své síly, ale dobro, které měl jsem v životě svou působností přinášet jiným, počalo se spojovat v mysli s jistými osobními výhodami, s čestným postavením.

Za nemoci sice prohlédl jsem tuto stinnou stránku svých životních cílů, ale později zase vrátil jsem se k starému sobectví. „Viz, přes všechny překážky kráčíš ku předu,“ myslíval jsem si, „doktorátu dosáhneš, staneš se snad politikem, spisovatelem.“ Jak ubožáckým, ba, přímo nemožným mi připadal život mých rodičů, život mého otce, úzký jeho kruh působnosti na malém, zapadlém městě. Tak žít, tak zde strávit všechny dni života až do smrti — ne, to nebylo mi životem, to bylo pochováním lidské bytosti před smrtí. Ale tam v Praze na areně veřejnosti a vlastenectví se octnout v samém středu národa, tam v lesku působit a bojovat, ano, jen takový život mohl jsem volit a ne jinak.

Na této cestě k cíli však ještě několikeré choroby přinutily mne k zastávkám. Byly to sice jen kratší zastávky, zaviněné plícními katarhy, tyfem a kloubovým rheumatismem, ale stačily, aby znovu otřásly životní energií.

A s touto podlomenou energií vstupoval jsem vlastně konečně do světa, stav se jednoho dne promovaným doktorem práv.

*

Byl jsem u cíle — u konce životní přípravy. Tu však pojednou stál jsem s otázkou, jak to octnout se na areně veřejnosti a vlastenectví, jak to — — být politikem, být spisovatelem? Spisovatelem ano, zdálo se mně ještě možným, ač i tu přeceňoval jsem své síly, ale stát se politikem? „Což lze jen tak stát se politikem?“ ptal jsem se sama sebe. „Máš k tomu dosti způsobilosti a sil? Nebude lépe, soustředit všechny schopnosti raději v jednu činnost, odpovídající víc tvé, životními pohromami poněkud deprimované individualitě? A pak rci, nepřesvědčil jsi se během studií, že jsi vlastně chabým právníkem, že nechováš nejmenší chuti a lásky k svému povolání, že dovlekl jsi k cíli jen nepříjemnou, v okamžiku nerozumné volby na sebe přejatou povinnost? Jsi také dosti zdatným, abys se stal advokátem? Můžeš se nadchnout pro toto povolání po všem tom, co jsi promyslil a procítil

za své nemoci? A neproniklo dosud k tvému poznání, jak to vlastně i na areně veřejnosti a vlastenectví vyhlíží — neprohlédl jsi svatokupčení a kramářství, a nejsi vlastně i ve svém nitru sklamán? Oč — oč jde tedy při těch konečných cílech národa — — oč jde při těch konečných, nejzazších ideálech? Jen o hmotný blahobyt celku, jen o slávu vnější a vnější povznesení? Ale i když také o problematickou slávu vnější a vnější povznesení, nesouvisí toto s vnitřním, s duchovním povznesením? Leč jak má býti národ duchovně povznesen, nejsem-li já, a nejsou-li i jiní duchovně povzneseni? Nemusíš začít nejprve sebe duchovně povznášet, chceš-li povznášet jiné?"

Tyto otázky nasvědčovaly, že s mou sebedůvěrou nebylo to přec valné. Jakmile jsem se octl tváří v tvář holé skutečnosti, selhala životní odvaha, náhle ohlásilo se ve mně cosi malounkého, krčícího se a ubohého. A rady jiných, že nejsem dosti vyzbrojen zdravím, abych samostatně vydal se v zápas s životem, přiměly mne, hledat úkrytu i chleba ve státní službě.

Nebyl to nikterak veselý den. Připadalo mi, že pochovávám větší díl svých plánů, polovici své vysněné činorodosti. V černém kabátě a bílých rukavicích představil jsem se v úřadě, jejž jsem si zvolil, obcházel kanceláře jednotlivých referentů. Poprvé v životě ukláněl jsem se před úředními tvářemi, k nimž vždy míval jsem mimovolný, byť neodůvodněný odpor, a jichž počet měl jsem tu nyní rozmnožit svou vlastní podobou. Cizí, chladná, ledová ruka se mne dotýkala.

Počal jsem choditi do úřadoven, učil se poznávat suchost a šablonu úředních aktů. To znamenalo, že z budoucího politika, obhajce vlasti a národa stane se služebník státu, jinými slovy: dobrý, tichý, nebouřlivý občan. Na část svých bývalých snů díval jsem se jen z úkrytu jakoby do zaslíbené země, kterou jsem byl nucen opustit. Zatáhl jsem se do sebe a jen v prázdných, mimoúředních hodinách cítil jsem se člověkem. Tu v hodinách volnosti obíral jsem se literaturou — to jediné mi zbylo. Ale byl jsem rozdvojen. Poznával jsem, že nestanu se nikdy úředníkem z přesvědčení. Ostatně záhy jsem seznal, že nezáleží ani tak být úředníkem z přesvědčení, jako umět jevit se úředníkem z přesvědčení, já však neuměl ani jevit se a šťastným ovšem jsem se také necítil. A co hůř, brzy s bolestí jsem viděl, že nemohu se stát ani cele literátem, a že výsledkem bude polovičatost zde, polovičatost tam. Jen že dovedl jsem si ještě všelijak zakrývat a zabarvovat, ještě leckteré osudy jsem prožil a z požitků světa pro sebe těžit hleděl i posu jsem si přikládal a tedy se přetvářel, až ponenáhlu přišlo úplné probuzení a vyúčtování.

*

Stalo se to tak: Viděl jsem se na troskách všeho. Z politika, spisovatele, z bojovníka na areně národního života stal se nepatrný úředník a literát dilettant, žijící z podpor rodičů, později z několikastového adjuta a skrovných honorářů. Ta tam byla velikost, o níž jsem sníval, ty tam i všechny ony osobní výhody, jež se svou „velikostí" jsem slučoval těsně.

Jednou z těchto osobních výhod byla také vzdělaná žena. Za dnů čistých, sobectvím neposkvrněných illusí bývala mi — snad vlivem románové četby — typem této vzdělané ženy vychovatelka. Soustřeďoval jsem v ní jistou romantičnost, vyvýšenost nad běžným okolím, chápání všech vznešených zájmů a cílů. Byla mi ženou hrdinkou a při tom i ženou ne v běžném smyslu krásnou, ale krásnou.

Nyní, kdy vše sbortilo se pode mnou, a kdy i materielní mé poměry neutvářely se skvěle, ba, kdy mne až tísnily a deprimovaly — neboť několik let jsem čekal i na pouhé adjutum — k svému idealu ženy vzdělané a krásné pojednou připojil jsem i atribut ženy bohaté, a tento atribut to teď hlavně byl, který měl mi alespoň poněkud přispěti k dosažení jistých osobních výhod, jichž nepřinesla mi marně žďaná velikost.

Co jiného? Nastoupil jsem cestu většiny našich mladých mužů. Počal jsem se ohlížet, jak vyváznout z tísně materielní, jak posílit svou posici sňatkem se zámožnou dívkou. „Sňatek možná přinese ti i vysvobození z jha úřední služby, možná — — možná že na konec i tím politikem, tím bojovníkem národa se staneš,“ rozvažoval jsem. V mysli vyvíjely se lákavé obrazy.

Sňatek s bohatou dívkou! Bohaté dívky chodí naši mladí mužové hledat do plesů. Na žofínských plesích soustřeďuje se poptávka a nabídka — za zvuků křepké hudby, ve stínu palem, povívajících na estradě, sbližují se srdce a ne-li srdce, tož tituly a výhodná postavení s penězi.

Šel jsem tedy jednoho zimního večera na Žofín také. Nikdy nezapomenu zvláštní nálady, s kterou jsem se ubíral do tohoto plesu. Po dlažbě duněly kočáry, svážející tanečnice v krajkových toiletách, čím blíže k Žofínu bylo rušněji a slavnostněji, ale v mém srdci nikterak veselo. Byl to již krok úplně hazardní, co jsem činil, znamenající spásu i zkázu. V nitru probouzely se lepší city, výčitky svědomí — — i šel jsem rozdvojeně a k smrti smuten.

Ruch v žofínském vestibulu, směs plesových toilet, koberce, zeleň palem, všude chvat, i v mém srdci chvat, a nahoře v sále pod lustry s planoucími elektrickými světly tolik života, tolik šumu, ohnivých pohledů, vzájemných úsměvů, poklon — a pak za zvuků hudby tanec a tanec.

Zapadl jsem také v ten vír. Rozdvojení mizelo, tančil jsem a tančil jsem, dychtivě pátraje po té, jež byla by zdobena vlastnostmi vzdělané, krásné a bohaté ženy. A vlastně prvé dva přívlastky poslední dobou pobledly vlivem posledního, tak že konec konců nyní hledal jsem jen ženu bohatou.

Nuže, jak vše skončilo? Bylo zde na Žofíně mnoho dívek bohatých, o nichž se dalo předpokládat, že přišly hledat ženichů. Měl jsem tolik sebevědomí, abych se pokládal za vhodnou partii — tak se tomu říká — pro leckterou z těchto dívek. Když ne ta, mohla se mou ženou stát ona, a když by odmítala ona, tedy kterákoli jiná. Můj zrak padl na jednu z nich, a než noc sešla se s jitrem, zdálo se mi, že srdce je upoutáno na věky. Byla zjevem milá, laskavá, ba, připadalo mi, že vychází i vstříc mé vřelosti.

Tuto dívku chtěl jsem učinit — jinak to nemohu nazvat — svou ženou. Chtěl jsem — — —

Ale když již jsem se chystal, když stál jsem již takřka před samým rozhodnutím — a možná že bych byl úplně a naprosto zamítnut — zajiskřilo se mi v hlavě, nastalo rozčarování.

*

Náhle v celé ošklivosti viděl jsem své počínání. „Hle, to tvá družka pro všechen příští život!" řekl jsem si. „Pravda, je laskavá, milá dívka, ale právě proto! Vždyť nemáš jí rád, alespoň ne pravou, hlubokou láskou, chceš ji za ženu víc ze zisku, ze sobectví, a jaké to může mít následky pro ni, pro tebe? Co vyplyne z takových pohnutek pro tvoji i její budoucnost?"

Sama sebe jsem se lekl. Tento jediný fakt náhle plné, oslnivé světlo vrhl na vše, co ve mně bylo, a stačil, abych si uvědomil svého vnitřního poklesnutí — až kam ve mně zapadlo všechno idealnější, čistší a vyšší. Nyní pojednou zřel jsem bez příkrasy plesy — trhy, na něž šel jsem kupovat a sebe prodávat. Ale viděl jsem i nezakrytě všecku svou minulost, to poblouzení ve všem snažení a proto také na konec úplné sevšednění. Ptal jsem se, kde je ta lepší a krásnější bytost, jež hlásila se ve mně za nemoci? Kde je to vše, co tehda zjevilo se nad životem a za životem?

Plakalo cosi ve mně, že život můj je pokažen a tím víc, neboť v této době do základů jdoucího sklamání a procitnutí počala mne trápit i ztráta mravní čistoty. Vím a říci smím, že nedal jsem se strhnout na dno a nikdy radostně unášet kalem světa, takřka jen jsem nahlédl a víc trpně podvolil se vlivu, jenž ošklivé učil mne pokládat za hezké a samozřejmé. Ale to stačilo. Vždyť, jakmile potřísnil jsem knihu svého žití skvrnami běžného života mužů, nebyl jsem již člověkem, jenž jasně může hleděti v budoucnost. To bolelo, hubilo mne — — a bolí doposud.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Víc než dva roky uplynuly od chvíle, co vidím pod sebou zbořeniště. V těchto dvou letech prodělal jsem myšlenkově i citově útrapy, jichž ani přibližně nemohu Vám vyjádřiti pérem. Úplná nespokojenost se sebou — neboť vlastně kde jsou jaké krásné činy? — chorobná ošklivost nad vlastní bytostí činily mi často život takřka nesnesitelným. Odčinit, napravit? Nebylo lze — — — Ideal člověka ctnostného, krásného, dokonalého, za nímž nyní kraj světa byl bych se ubíral, byl pro mne ztracen a již nedostižný. Zmizela mi radost ze života. „Ano, mohl by být život krásným, ale jen tehda, kdybych já byl krásným." Svět stával se mně bezcenným.

Vám je asi za těžko porozumět těmto mým útrapám, neboť nelekají Vás na každém kroku vlastní stíny. V mém nitru dnes již je také klidněji.

Ubíral jsem se jednoho dne sám a sám přírodou za městem. Duši rozrývala stará bolest. Byl podzim, krajina měla nádech tesklivý. Vrány poletovaly nad černými hroudami polí.

Myslil jsem, jak je to podivné v životě, jak člověk vyrůstá a odrůstá, jak ne sám, ale tisíce okolností určuje běh jeho žití, myslil jsem, proč jedni jdou urovnanou cestou hned od mládí, již záhy vidí jasně, kdežto jiní prodírají se úskalími překážek, mají temno před sebou, a teprve vlivem nových okolností prohlédnou anebo — a to ze všeho nejhorší — neprohlédnou nikdy a umírají s tmou v duši. Myslil jsem, proč tato různost, analysoval, obviňoval jsem sebe a zas nedovedl tak zcela obviňovat a při všem měl jsem pocit těžkosti a smutku. A hledal jsem v tom všem nějaký zákon, nějaký vyšší řád světa — a zas vracel jsem se k zemi a viděl bezútěšnost všeho.

Tak jsem se drásal v sobě, až pojednou za těchto úvah, když jednoho okamžiku zahleděl jsem se k obloze, na níž bledé slunce zacházelo za šedá oblaka, položil jsem si otázku, není-li toto stálé myšlení na osobní nedokonalost vlastně opět jen egoismem a jen nedostatkem víry a důvěry v cos vyššího, neznámého, v nevyzpytatelnou moc, jež vládne nad životem, nedostatkem víry v onoho Boha, kterého hledal a nalezl jsem za nemoci? Což není tohoto Boha, a svět je prázdný, a není v něm nijakého místa a rozřešení pro tvou duševní bídu? A není to i bláhové a nesmyslné, stále obírat se minulostí, jíž nelze napravit, co před tebou celé neobdělané pole budoucnosti?

Tu posléze došel jsem k závěru: Není vyššího řádu a smyslu v tom, že jsi žil špatně, ale žil jsi špatně proto, poněvadž vyšší řád pustil jsi s mysli. Boha jsi se spustil, a nyní nezbývá, než hledat vyšší, božský smysl života, zrodit se znovu, aby tvůj život nebyl vlastně smrtí — ale životem. Nuže, dosti budiž bezúčelného trápení — žij nyní lépe a dobře, a tím vše je odčiněno!

*

Avšak co znamená — žít lépe? Co znamená vůbec „žít“ a jakým způsobem žít, aby život byl v souhlase s vyšším smyslem světa?

Bydlím zde poblíž Petřína. Rád chodívám po jeho serpentinových stezkách. Je cosi uklidňujícího v pohledu na Prahu odtamtud s výše. Část po části odkrývá ji oko, Vltavu lesklou a přepásanou mosty, kopule chrámů, zeleň pahorků v pozadí. A když octnete se na nejvyšším bodu, zrak vladařsky přehlíží město celé a krásné, jak se o něm kdysi snilo Libuši. Slunce hraje na vlnkách řeky, leskne se na střechách, září na deskách kupolí.

Miluji takto Prahu, ale nemiluji života v ní — tam dole. Nemiluji ho od té chvíle, co přestal jsem milovat sebe v bývalé své podobě. Neboť, co bylo v bytosti mé nedobrého, úzce souvisí s životem, jímž žije svět a ona Praha. Ten život tam dole — ovšem je to život, ač je-li to život: uvnitř domů pracují řemeslníci na svých výrobcích, v krámech obchodují obchodníci, dělníci obsluhují stroje v továrnách, ženy jsou u ploten a starají se o děti, a mužové duševní práce sedí zabořeni nad knihami. Ale pod hladinou tohoto běžného života falešné, lživé fráse kazí srdce, lidé otravují se alkoholem a vášněmi, a umírají bídou, jedni tělesnou, druzí duševní a mnozí obojí. A já, když jsem dospěl

k poznání a proniknutí života, uchvácen byl jsem touhou, vidět všecky lidi a bez výjimky v ráji, vidět je bez běd a bez strastí i neřestí, vidět je v dokonalosti šťastného, krásného žití, jako sebe chtěl jsem mít dokonalým. Jako každý jen trochu myslící a probudilý člověk i já, sotva že počal jsem být nespokojen se sebou a se svou minulostí, musil jsem kritisovat a analysovat vše, co mne obklopuje, nemohl jsem přijímat světa tak, jak je, nemohl jsem smířit se s rozpory a nesrovnalostmi socialními. Útrapy a bolestné tužby po správném rozřešení záhady lidského žití a oněch otázek, jimiž zabývá se každá opravdovější hlava, staly se i mně, jak z každého mého dopisu vidíte, údělem. Tu zprvu myslíval jsem na velké válečníky, na ony dobyvatele, Alexandry a Napoleony, kteří se statisíci vojáky vydávali se měnit mapu zeměkoule, naivně ptávaje se v duchu, proč nevyskytne se kdo tak mocný a silný a ideou rovnosti a spásy rázem nezmění a neobrátí celého světa? Ale vím, že není možno, a smutno je mně v životě.

Kristus! Jeho učení je mně tak milé a příbuzné, ale ani on nepodává mi celého rozřešení této těžké otázky. „Nepečujte o život svůj, co byste jedli a co pili, ani o tělo své, čím byste se odívali — — — Považte kvítí polního, kterak roste, nepracuje ani přede.“ Rozumím hloubce těchto vět, avšak co platno, když ty děti doma by v pravdě hladem zhynuly, kdyby ubohá matka se nestarala a nešla do továrny, a kdyby otec nesestoupil pod zem do dolů. A bude návrat k onomu kvítí polnímu, či život povalí se dál, složky, tvořící jej, porostou, spojí se v jiné složky a vzniknou ještě větší propasti mezi lidmi? Těžké otázky! Býval jsem jat touhou, mávnout kouzelným proutkem, vyvolat na světě ráj. Bude ráj — — kde, kdy až bude? A přec nemohu nevěřit v pokrok, nemohu nevěřit, že rozum lidský a srdce lidská, jež ještě bloudí a jdou různými cestami, jednou snad se sjednotí a dobro že všem lidem stane se společným pojmem. Ale proč nyní již tak není, proč nyní tolik lidí je obětováno strastem a zlu a proč bylo v minulosti?

Bědnost pozemského života naplňuje mne smutkem. Utíkám takřka se světa, poněvadž cítím se bezradným a bezbranným. Chtěl bych vidět na zemi ráj, to vidět znamená, „chtěl bych tvořit ráj“ a zatím ironie osudu! jsem jen nepatrným spisovatelem a ubohým úředníkem.

Nuže, to je otevřená otázka mého žití, je to provisorium mého života. V mém nitru zachvívá se prosba, abych po všech zápasech, které již jsem prodělal, konečně stanul v bezpečném přístavě, a aby svět, život zobrazil se mně harmonickým celkem jako ta Praha s Petřína jeví se mi ladnou a krásnou, ačkoli tam dole prvý krok do ulice a prvý pohled na žebráka v hadrech vyvolává výkřik v duši.“

IX.

Tím končil dopis Bohušův. Již delší dobu byl připraven a napsán, ale neodeslán. Jako dnes, Bohuš častěji se k němu vracel, nenalézaje odvahy, odevzdat jej poště. Spojoval s ním jistý účel, vlastně tento list nebyl dosud úplný, ale právě k ukončení neměl Bohuš dosti roz-

hodnosti. Zatím již několik dopisů, méně osobních, vystřídal se Slávou, vytvářeje znenáhla tuto svou autobiografii, jíž hodlal svěřiti rozuzlení budoucích osudů a jež zároveň znamenala mu súčtování s minulostí.

Nyní zde jen letmo převracel stranu za stranou, tu tam déle se pozdržuje a zadumávaje. I myslil si u sebe, zda-li vše věrně vyjádřil, zda-li nezamlčel podstatného a nelíčil bezvýznamných okolností svého života. „Je to jádro, je to pravý průměr mého ‚já?‘ A je-li, mohu konečně míti z tohoto zrcadla radost a mohu doufat, že kdo s láskou se do něho zadívá? Mám vůbec právo chtít něco takového? Neměl bych se spokojit, snažit se sám a sám již doúčtovat tento život?“

Teprve po dvou měsících připojil k listu dokončení:

„Víc než před rokem obdržel jsem od Vás prvý dopis. Tu ještě nořil jsem se v útrapy nad svým osobním životem, pykal za minulost a neodvažoval se světle hleděti v budoucnost.

Až jako poselství míru z dalekých, neznámých krajů přilétl Váš list. Pocítil jsem vnitřní pohnutí, odepsal jsem Vám, rozvinula se naše korespondence. A po celý rok troufám a netroufám si věřiti v možnost čehosi krásného, čehosi neobyčejného.

Proto, ačkoli částečně znáte mne již z předešlých dopisů, odhalil jsem Vám nyní cele své nitro v dobrém i zlém, duši svou v jejím rozvoji.

Možná, že vše, co jsem napsal, spíše Vás zalekne. Ale možná že i pocítíte sympatii k člověku, jejž trápí pohled do minulosti a jenž dovedl by si ceniti štěstí života bez viny a poskvrny. Co víte Vy, která můžete směle každému ukázati své žití jako na dlani?! Jak bych si vážil dnes, kdy je již pozdě! A nemám-li já sympatie k sobě, jak máte míti Vy? A přece bych si přál vroucně, ba, chtěl bych víc než sympatii, přál bych si lásky Vaší. Nuže, vyslovil jsem rozhodné slovo.

Bude se Vám snad zdáti podivným a snad i nemístným, že uvádím toto slovo do našeho písemného styku. Vždyť žena, muž — dva lidé, nemohou-li stát k sobě a vedle sebe v poměru prostém a čistě přátelském? I mne jen tento cit pojil k Vám. Ale nedivte se, že právě Vám chci nyní mluvit o lásce a o manželství. Jistě, že každý z nás zde na zemi chová ideal manželského života, neboť přirozené je, aby člověk na světě žil rodinně. Rodina, toť svět a život v malém. Mne svět a život ve velkém neuspokojují, chtěl bych svůj svět a svůj život, a tu Vy jste ženou duchovní a samostatně myslící, s kterou se setkávám, a nedivte se proto, že s Vámi tedy chtěl a za štěstí bych si i pokládal, kdybych mohl, stvořit onen jiný svět a nový život. Tato láska k Vám, toť především záležitost duše, to není rozčarování, to něco víc, vyšší vztah srdcí a duší, jakého až doposud nikdy jsem nepoznal. A pak, přiznávám se, po všem tom, co jsem prožil ve svém nitru, je mi i potřebí lásky — lásky někoho, kdo by mi opravdově rozuměl a mohl rozumět až na dno, kdo by se mnou cítil a ulehčil mé duši tíhu života. Vždyť i já tak s Vámi.

Ovšem vím, že nemám dosti práva, žádat Vás, abyste spojila Své žití s mým životem, ba, bývají okamžiky, kdy zdá se mi to takřka nemožným. Ale přec prosím Vás dnes: odhodlejte se po návratu svém stát se mou ženou.

Co Vám nabízím? Člověka otřeseného zdraví, člověka, touživšího po činech — a propadnuvšího nízkosti a bědnosti světa a později chorobě subjektivních analys. Je to dekadence — vím, ano. Avšak jsem si této dekadence vědom a mám nyní dost pevné vůle a dosti odvahy z ní se vyprostit. „Kdyby některý člověk měl sto ovec, a zbloudila by jedna z nich, zda-liž nenechá těch devadesáti devíti a jda na hory, nehledá té pobloudilé?“ Z těchto slov evangelia čerpám sílu pro sebe. Nalezl jsem Boha za nemoci, a nalézám jej i nyní, neboť vlastně jen s jeho vůlí a z jeho vůle vyprosťuji se z bědného života k životu vyššímu. I ve Vašem zasáhnutí do svého žití vidím vyšší pokyn — pokyn odpuštění a naděje na žití nové. Očisťuji se, svlékám se sebe obnošený oděv. Pokládám tuto dobu svého života za dobu přechodní a mám smělost věřit, že zase jednoho dne budu moci kráčeti pod jasným nebem v šatě novém a krásném.

Pociťuji v sobě opět rození nové bytosti. A tato nová bytost je to, která již po celý rok jakoby nalézala doplnění tam v té Vaší, jež čistě duševně dosud se jí projevila svými dopisy.

Neznáme se osobně, mohlo by se i zdáti romantickým a nepřirozeným mé dnešní vyznání a vybídnutí k celoživotnímu soužití. Ale není romantickým, v mém nitru mluví hlas vnuknutí, rozhodnuvší, abychom se brali a rozvíjeli cestou společnou. Což neznamenáte již nyní na sobě, na nás obou vlivy tohoto vzájemného, přesmořského besedování? Nebylo by Vám bolestno, pomysliti si, že tato korespondence náhle se přerušuje, že Vy mně, já Vám ode dneška jsem cizím člověkem? Bylo by vůbec již možno, abychom si byli cizími? Jsem přesvědčen, že ani Vám již není a nebude lze žíti beze mne. I Vy žijete víc duší, a co hlavně, i Vy, jak z Vašich dopisů zjevno, bojujete s nepřítelem svého srdce, se svými chybami a také Vy hledáte a tápete v tajemství života, jste nepokojna, a zrak Váš pátrá za konečným cílem. I věřím, že vedení Prozřetelnosti, vládnoucí nad světem, sblížilo naše bytosti: ne pro štěstí, ale pro zápas s životem, pro překonání života, pro rozřešení života. Napsala jste mi jednou, když jsem se čehosi takového dotkl, že láska a manželství je jen episodou života. Avšak i celý život je jen episodou čehosi velikého, mocného, nevyslovitelného. Pochopit a snažit se žíti dle toho — a já přes všecky své nedostatky a pobloužení svá i otázky své přec jen již snažím se chápat — to přináší ovšem muka, ale v těch mukách, v tom vyvarování se běžnosti života skrývá se snad zároveň pravé, neklamné štěstí, má-li již to slovo býti vysloveno. Toho štěstí — necítíte a netušíte — že se máme dopracovat cestou společnou?

Nevím, jakou bude Vaše odpověď. Upírávám si nároků na lásku Vaši, ale hlas nitra je mocnější — — a ten hlas vnuknutí, dá Bůh, mne nesklame.“

X.

V polovici března odnášel Bohuš tento obšírný dopis na poštu. Jarní slunce osvěcovalo Prahu, na chodnících bylo hlušno a rušno, děti

batolily se před chůvami, jakoby dlouho uzavírané roje včel vylétly z úlů na oteplený, nové žití zvěstující vzduch.

V srdci Bohušově také hlásilo se jaro. Měl za sebou smutná léta, dny těžké, řadu bojů, které pijí krev, byť sílily duši. A nyní, ač neznal ještě definitivní odpovědi na nejzazší otázky, ač ještě poslední článek chyběl jeho životnímu názoru, dodělal se příměří. Připadal si jako slepec, který po mnohých útrapách, jsa blízek okamžiku, kdy se mu má vrátit zrak, tuší před sebou krásy země, krásy přírody, díla rukou božích i rukou lidských. Tak on tušil novou, neznámou zemi s novým, plným životem. Tohoto dne život obrazil se mu v barvách luzných — život po boku milované a hledající ženy měl se stát harmonickým a uceleným. „Sláva“, to bylo tajemství a heslo jeho nitra, v němž — zdálo se mu — že zvítězí. A tak to jaro v nitru jeho zpívalo a zelenalo se tam stromoví, a rozlévala se vůně květů.

Zde, ve velkoměstských ulicích, často lze potkati chodce, zabraného do sebe, s hlavou svěsenou k zemi, nevšímavě prodírajícího se zástupy. Ti jiní, jež míjí, mají zrak pro výjevy pouliční, pro výkladní skříně, pro tváře, jež zří a potkávají. Ale on jde, a jeho svět je v jeho nitru. A je to často i příšerný svět: pozemské peklo, vražedné a sebevražedné obrazy, hrůzy bídy. Ale často i obrazy krásné — kus ráje. A část ráje nesl nyní i Bohuš v sobě. Ten list, jejž tiskl v ruce, pečlivě zapečetěný ve velké obálce, měl proň význam odhozené, navždy zašlé minulosti. Jeho oči jasně, s nadějí dívaly se před sebe. K čemu dlouho se připravoval, bylo vykonáno.

Na malostranském náměstí vstoupil do poštovní budovy, rozechvěně odevzdal dopis úředníku a přijal stvrzenku.

„Podivné a přec ne podivné!“ řekl si, vycházeje opět pod širé nebe.

Tu však náhle vyvstaly v duši pochyby.

„Jak ona — — —?“

Na rozvíjející se jaro, na květy jeho nitra kladl se stín. Jaro mohlo kvést dál, mohlo býti mnoho květů a mnoho krásy — — — ale mohl přijíti i mráz.

Zatím objemný ten list čísi ruka vhodila do svazku jiných dopisů, a ještě téhož dne octl se ve vlaku. Pak několik dní putoval, než dostihl břehů moře v Lisaboně. A odtud nastoupil cestu lodí, odvážející jej k jeho určení do vzdálené Brasilie. (Pokračování.)

Vchod k amfitheatru.

ANNA ŘEHÁKOVÁ:

Syrakusy.

Sicilské dojmy. (Dokončení.)

Jediné, co si uchovalo teatro greco v plné neporušenosti, jest jeho vzácná poloha. Stojíc povýšeno nad ostatním městem mezi Neapolí, Tychou a Achradinou, nedaleko Ortygie, obsahovalo svým pohledem celý nádherný kraj i jeho zázračné, krásné mořské a horské pozadí. Takto místo samo povyšovalo divadlo na velebnou scenu uměleckou a zároveň na velkolepé lidové dějiště, kde odehrávaly se začasté nejpohnutější výjevy ze syrakusského národního bytí a žití. Neb nesloužilo divadlo jen pouhé zábavě; v jeho zdech scházel se národ i ku slavnostem, rokování, projednávání.

Připomínám z mnoha jiných historických událostí jen dvě zvlášť význačné, jichž teatro greco zažilo. Psalo se r. 413 př. Kr., téhož v němž byla Syrakusskými zakončena tříletá válka slavným vítězstvím nad Athénskými, usilujícími o panství na celé Sicilii. Vzdal se Demosthenes se svými šesti tisíci muži, podlehli i Nikias a ostatní vojevůdci, propadnuvše buď smrti neb zajetí. Moc Athén byla u syrakusských zdí zničena, a nikdy již nepovznesla se k bývalé slávě. Jaký opojující pocit hrdého sebevědomí musil ovládnouti všechen lid, když viděl, jak davy pokořených Athéňanů se v divadle na odiv všem tísnily v hlubokém

ponížení a v trapném očekávání svého osudu, který, to věděli, nebude lehký. Bylť to jeden z nejpyšnějších dnů syrakusské obce, jemuž dějištěm bylo teatro greco.

Druhá vzpomínka platí šlechetnému Timoleonovi, vladaři, jenž znovu vzkřísil republiku, povalenou Dionysiem I. r. 406. Jakým umravňujícím vlivem musil působiti na lid, když mluvil ze scény ku shromáždění, povznášeje vznešence i nízké k ideám pravé národní svobody, jejímž byl ochranitelem. Ryzejších, vzácnějších slov divadlo neslyšelo. I když byl již slepým kmetem, obcoval tu ještě státním poradám a debatám, naslouchaje pozorně rokování, aby odrazil v čas jakýkoliv útok na volnost občanskou. Žel, že nemohl trvale upevniti v národě smýšlení republikánské. Zemřel r. 336 př. Kr., tedy již po osmiletém panování, a za nedlouho na to r. 317 tyran Agathokles strhl na sebe vládu, rdouse ukrutně všechno volnější hnutí v národě. Hynula svoboda, malátněl lid. Neměl již síly k pronikavé vzpouře jako jeho předkové, již r. 467 př. Kr. zahnali tyrana Thrasybula, nejmladšího to bratra Gelona a Hierona I., prvních to uchvatitelů vlády v Syrakusách. Ještě dnes ukazuje se na cestě k amfitheatru tak zvaná „Ara Hierona II.", vládcem tím zbudovaný oltář, jen 198 m. dlouhý a 23 m. široký, na němž, jak se myslí, slavily se každoročně na památku zahnání Thrasybula hekatomby, při nichž obětováno 450 býků.

Po smrti Agathoklově sice republika ještě jednou ožila, leč jen na kratičkou dobu, a tyrané znovu ovládali obec, jejíž moc za takých poměrů vždy více a více upadala. Poslední rozmach slávy a blahobytu zažili Syrakusští za vlády Hierona II. od r. 275 do r. 216. Avšak již r. 214 obléhají Syrakusy římské voje, aby ztrestaly město za jeho spojenství s Karthaginskými proti Římu, vítězí a strhují panství na sebe, jež zahajují barbarským pleněním. Ohromné množství uměleckých předmětův odvlečeno, obec zpustošena a snížena na pouhou římskou provincii.

Jediným výraznějším památníkem římské éry jest amfitheater, rozkládající se jihovýchodně od nedalekého teatro greco. Stavba pochází z časů císaře Augusta, měří 40 m. šíře a 70 m. délky, a jest dost uchována. Patrny ještě řady sedadel, vtesané do živého kamene; ano můžeme si i přečísti na úlomcích mramorové obruby, povalujících se po areně, i jména těch, kdož byli majiteli sedadel. Ale to je vše. Neupínají se na divadlo římské významné dějinné vzpomínky, jakýmiž oplývá teatro greco.

Než nepřipomíná jen syrakusské anfiteatro surovou nelítostnost starověku, zhlížíme se v hrozném jejím zrcadle na mnohých jiných místech Syrakus. Dosvědčují ji jmenovitě pověstné latomie, děsná to skalní sklepení, v nichž na tisíce vězňů a zajatců úpělo a strádalo, hynulo a zmíralo. Ovšem, v dnešní den neprozrazují bývalá ta vězení, svého druhu jediná, ničeho z hrůzyplodné své minulosti. Tvoří nejluznější zákoutí přírodní, která jižní vegetace vyzdobila fantastickou nádherou. Nikdo nepozná již v kouzelných těch zahradách strašlivé skalní lomy, jež, povstavše otrockou, morek vyžírající prací porobených, byly zároveň příšerným žalářem těch, kdo zde žili a pracovali, udoláváni

zimnicí, hladem, vysílením, zármutkem. Mohlyť latomie, roztroušené po různých částech starých Syrakus, pojmouti v zášeří svých kobek šest až sedm tisíc nešťastníků. Což divu, že každý z nich má svou žalnou kroniku, psanou krví lidskou.

Epipolae honosí se, že v jejich lomech „latomia del Filosofo“ byli napsáni „Kyklopové“ básníkem Philoxenem, který tu byl vězněn Dionysiem za to, že opovážil se strhati verše tyranovy. V Neapoli rozkládají se latomie di Sa Venera a del Paradiso s pověstným „uchem Dionysiovým“. Achradina pak ukrývá v svých útrobách latomii dè Cappuccini, nejrozlehlejší a nejdivočejší ze všech lomů, kde, jak se myslí, zajatí

Amfitheater.

Karthaginci po bitvě u Himery lámali kámen na stavbu budov a chrámů celého města, a kde živořili i Athénští po bitvě syrakusské.

Touto poslední, která má jméno po bývalém, zde se nalézajícím klášteře kapucínském, počala pouť po latomiích. Ohromily mne grandiosností, okouzlily půvabem, uchvátily originelností. Dojem jest ještě sesílen tím, že ocitujeme se pojednou ze suchoparu nejbližšího syrakusského okolí v nejbujnější vegetaci, aniž máme, blížíce se k ní, potuchy o ní. Skrývá se každá v hluboké dolině, ba, mohlo by se říci, tají se v podzemí, tvoříc takto bizarní protivu k báji visutých zahrad královny Semiramidy. Zapustila totiž příroda, podporována lidskou rukou, své divy v tvrdý klín opuštěných lomů, jichž značná původní hloubka zvýšena ještě během let obrovskými haldami rumišť.

Zazvonily jsme u pusté zdi. Dvířka se otevřela, a vstupujeme v zahradu, jediný květ a plod. Ubíráme se dále, sestupujíce úzkými pěšinami; dáváme se přes vydrolené schůdky, přelézáme místy nějaký ten balvan a stojíme v krátké chvíli uprostřed té rostlinné záplavy, vzešlé z proklaté půdy, prosycené slzami a krvavým potem. Během času zemětřesení, živelní nepohody a vlastní tíže pobořily skalní klenby, jež pnuly se dříve nad latomiemi, neseny jednotlivými stěnami co gigantickými pilíři. Padající stropoví strhlo s sebou, i své podpory a povstala takto v své divokosti malebná kamenná spoušť, jejíž nahotu kryje bujná zeleň všude: kam jen oko dosáhne — před námi i za námi, v pravo a v levo, nám u nohou i nad hlavou. Pohled to svého druhu jediný.

Procházíme těsniny a rokliny, síně a komory, chodby a sluje, a nevycházíme z úžasu. Tu prosvítá z hustých větví vavřínů, zpod ohromných fíkových listů smělá skupina zlatožlutých skalisk, jinde tyčí se zarůžovělý obelisk, nad jehož hlavou kloní se snivě u vzdušné výši královská pinie, jemuž u nohou truchlí zádumčivá cypřiš a oliva. Zde z tmavých skalních rozsedlin vyráží jasná houšť myrty, oleandrů, onde vonný háj oranžovníků a citrovníků i granátů obstupuje skalní stěnu, hrozící pádem. V cestu se nám staví vzletná pyramida příšerné černi, celá obtočena břečťanem a révovím, v něž vplétá růže a pelargonie. Místy narážíme nohou o chaos balvanů, úplně obrostlých nejrůznějšími úponkovitými rostlinami, z nichž září tak mnohý ohnivý květ. A zbytky bývalé klenby, samý hrot i zub a klín, šklebí se nám hrozivě nad hlavou, držíce jakoby v spárech mnohé něžné a rozkošné dítě Floňno.

Latomie dè Cappuccini končí obrovskou síní, proměněnou lidskou pílí v krásnou zahradu, v jejímž nejzadumanějším zákoutí skrývá se jednoduchý pomník z r. 1880, nesoucí nápis „Mazzini". Nemohlo býti zvoleno místo pěknější a významnější pro poctu jednoho z nejlepších synů sjednocené Italie. Při jméně tom doráží na nás jinaké vzpomínky nežli v latomii del Paradiso, jejíž součástí jest „ucho Dionysiovo", jakž pojmenoval smutně proslavené to místo pro jeho zvláštní útvar Michel Angelo da Carravaggio, procházeje syrakusské latomie s přítelem svým, učencem Mirabellou. Známá pověst, že vládce Dionysios naslouchal zde vězňům, stává se věrohodnou, úžasnou ozvěnou, mající původ v zvláštním sestavení síně, vtesané do skal v podobě S do hloubky 65 m., výšky 23 m. a šířky 5 až 11 m. Slyšíme jasně zvukový odraz, ano každé zašelestění papíru; i nejtišeji pouze vydechnuté slovo vrací nám stěny zpět. R. 1840 archeolog Serra di Falco objevil v klenbě otvor, jímž můžeme, aniž jsme pozorováni, hleděti v „ucho Dionysiovo". Ozvěna tu přímo příšerná? I věříme mimoděk podání, ujišťujícímu, že bylo místo to stanovištěm tyrana, jenž, špehuje odtud své oběti, vyslechl nejen každý hovor, ale zachytl i každý sebe opatrnější šepot ubožáků, promísený hlubokým vzdechem, zoufalým prokletím, žalostným stenáním ostatních nešťastníků.

I latomia del Paradiso a sousední latomia di Sa Venera oplývají, jak již nasvědčují jejich jména, nejbujnější vegetací. V jedné z krytých síní, nazvané „grotta di Cordoii", provozují již po léta provazníci své

řemeslo. Pavoučí ta práce a nebohý vzhled chuďasův dojímá zvláště uprostřed skalních gigantů, trčících z moře nádherné zeleni.

Nestojí za návštěvu jen velké latomie, zvou k prodlení i latomie rozsahu nepatrnějšího, z nichž některé upravili si sicilští boháči na rozkošné bydlo. Nejluznější z nich jest „Villa Landolini“ v Achradině. Nedivím se, že se tu německému básníku Platenovi pěkně žilo, snilo a básnilo; ale toho nechápu, že ani zde pod žárným nebem jihu uprostřed nejbujnější a nejvolnější přírody nedovedl vybaviti poesii svou ze studenosti a strojenosti. Byl mistrem formy; než nikdy nepovznesl se na pěvce z milosti boží. A měl štěstí. Nesen rodem, přáteli, přízní doby, společenskými styky vyšinul se nad jiné, jsa nikoli doceňován,

Lomy Kapucínské.

ale přeceňován. Co znamenal tehda proti němu Heine, zapřisáhlý nepřítel chladného veršotepce! A dnes, kdo zná a čte Platena, a kdo neví o Heinovi, kdo ho neoceňuje?

Štěstěna zůstala svému miláčkovi věrna až za hrob. Smrt vyplnila i jeho poslední přání, aby tělo bylo uloženo v klassickou půdu hellenismu. Majitel letohrádku, rytíř Landolini, upřímný přítel a nadšený ctitel Platenův, který hostil u sebe básníka mnohý rok, pohřbil jej, když r. 1835 zemřel, v Syrakusách, v zahradách villy Landolini. Zde postaven také i věrným zbožňovatelem pomník s pyšným nápisem: „Augusto Comiti Platen Hallermunde. Anspachiensi. Germaniae Horatio“. Trochu pochybný to Horác! R. 1869 dostalo se tu Platenovi ještě druhého památníku od jeho rodákův. Avšak nejvzácnější zdobou hrobu jest jeho místo. Leží u velebné samotě nejnádhernější přírody, i nemůže býti na světě hřbitova krásnějšího.

To vycítili tak mnozí z bohatých cizinců. Pojistili si poslední útulek rovněž ve ville Landolini; i sní tu pod uměleckými náhrobky věčný sen příslušníci nejrůznějších krajův a národností.

Vedle latomií chovají staré Syrakusy v útrobách svého podzemí též kobky katakomb. Velkolepé ty hrobky, sahající dle lidového podání až po Catanii, což znamená jen 80 km. délky, počínají v Achradině, kdysi nejkrásnější to části města, o níž Cicero píše: „Druhé město Syrakus jmenuje se Achradina; zde nalézá se hlavní forum, překrásné síně, skvostně vyzdobené Prytaneum, velice prostranná kurie a nádherný chrám olympického Zeva; ostatní prostor zaujímá široká, místo protínající silnice s mnoha popříčnými třídami a množstvím budov."

Dnes cesta ku katakombám, vedoucí Achradinou, jest jen truchlá poušť, kde zoufaleji ještě nežli jinde zeje na nás zkáza věků. Tu a tam zvětralý kámen, nahé skalisko, osamocený sloup, zpustlý lom, pobořené pohřebiště. Jen spoře prokmitá zeleň zahrad a vinic. Nejpatrnějším v dálné krajině jsou zbytky hradeb, objímající kdysi celou Achradinu, kteráž na východě a na severu ohraničena mořem, dotýkala se na západě Tychy a Neapole, jižně Ortygie a obou přístavů. Platilať za nejlépe opevněnou část města, což se i ukázalo za obléhání římského. Již dobyl Marcellus Epipolí, Tychy, Neapole, ale Achradina dík svým hradbám vzdorovala nadále. Pověstné válečné stroje slavného syrakusského rodáka Archimeda chrlily zkázu ve voje nepřátelské, Achradinští bojovali statečně, neumorně. Avšak, když zrada Španěla Merika vydala nepřátelům i posvátnou Ortygii, poklesla konečně mysl všech, a Achradina vzdala se rovněž Římu na milost a nemilost.

Ubíráme se dále a dále v opuštěný kraj, v němž tyčí se melancholicky několik nepatrných kostelíků. Na chvíli zastavujeme se v chrámě sv. Lucie, patronky města, který vystavěn v XI. století v místech, kde světice vytrpěla mučennickou smrt. Koná se tu právě křest. Kněz, stařec pěkné tváře, laskavého pohledu, vede si po otcovsku a po domácku. Po obřadech ukazuje nám matka s pýchou svého klučíka, počínajíc si při tom s milou, nikterak dotíravou důvěrností. Musely jsme požehnati robátko křížkem, aby prý mělo štěstí. Dejž to Pánbůh!

Od Sv. Lucie nedaleko kostel S. Giovanni, jeden z nejstarších sicilských chrámů, bizarní to stavba se zajímavou hrobkou sv. Marciana ze IV. století, jež byla s katakombami ve spojení. Odtud jen několik kroků, a nalézáme se u vchodu k přísnému tomu podsvětí.

Mladičký kapucín nás uvítal. Rozsvítiv kahan, světlušku starověkého tvaru, dal se s námi na pouť v pusté to město mrtvých, kde nesčíslné cesty a ulice, obsahující komory, síně, výklenky, chodby, galerie, tunely, tvoří velkolepý labyrint, jehož obyvatele, ať Řeky, Římany neb křesťany, naučila smrt snášelivosti. Ležely tu odznaky pohanství svorně podle kříže, neboť byly syrakusské katakomby pohřebištěm mnoha věkův a národů. Založeny, jak podobá se, z největší části až po řecké éře, byly zapuštěny jako všechny hřbitovy podobného druhu v opuštěných lomech, i patří nejen ku nejvelkolepějším kobkám v Italii, než vynikají i nad ostatní soustavností svého podzemí. Každá ze síní je střediskem různých galerií, sbíhajících se sem se všech stran. Pověst mluví o třech

stech šedesáti podobných místností. Vykopáno jest jich jen několik, nejpozoruhodnější z nich „Rotonda d'Antiochia". Všechny pak mají tvar okrouhlý, charakteristický to příznak, vlastní jen syrakusským katakombám.

Jen skrovná část příšerného toho podzemí je přístupna, než i ta dosvědčuje jeho rozsáhlost. Na počátku minulého století, jak vypravuje se, zabloudil v spletivu chodeb učitel s dvacíti žáky při poučné vycházce. Marně hledali východu. Nalezeni všichni mrtvi nedaleko vchodu. Vysílení a děs je usmrtily.

Od té doby vykonáno mnoho pro osobní bezpečnost. Galerie opatřeny světlíky a průchody, cesty upraveny. I jdeme zcela pohodlně, sledujíce svého průvodce, jenž každou chvíli se zastavuje, aby vysvětloval, upozornil, vypravoval. Jeho melodický tenor nese se zadumaně hlubokým tichem, jeho krásná italština zrovna zpívá historické De profundis. Vždy nové a nové chodby, nekonečné a tajemné jako věčnost, nás pojímají. Jednotvárnost jejich oživena místy náhrobními výklenky, zbytky starých maleb, reliefními fragmenty, těžce znatelnými ojedinělými značkami, písmeny a slovy. Jen po mrtvých ani nejmeší stopy; zmizeli v hlubinách pohrobních záhad. Mihotavý plamen kahance vybavuje po stěnách a v zákoutích matohy stínů, a my vzpomínáme teskně nicoty všeho, všeho.

V jedné ze síní ukazuje nám kapucín kamenný stolec, místo, odkud, jak ujišťoval, mluvil sv. Pavel k věřícím. Jest jisto, že apoštol na jedné ze svých cest strávil tři dny v Syrakusách, kde křesťanství záhy se ujalo a rychle šířilo. I dá se tedy s určitostí souditi, že za svého pobytu obcoval v katakombách shromáždění novokřesťanů, aby, horoucně výmluvný, povzbuzoval jich ku statečnosti a vřelosti ve víře. Není zajisté člověka myslícího a cítícího, jenž by nepostál tu bez pohnutí, vzpomínaje nejčistších těch idealistů a bojovníků za nejvyšší mravnost a lidskost, již v temnotách kobek nalézali světlo lásky a slitování, aby dále je šířili.

Po dvouhodinném putování temnotami ocitujeme se opět na božím světle. Mladičký řeholník doprovází nás až na prostranství před katakombami, kde stojí několik citrovníků. Zde na náš podiv vyšplhal se vzdor habitu lehce na jeden ze stromů, obtěžkaných ovocem. Po krátké chvíli již slézal, drže v ruce haluz s citrony. Podává nám ji s úklonou. Víme, že zvykem na Sicilii podarovati toho, kdo byl milým hostem, květinami neb ovocnou ratolestí. I máme radost z půvabného toho pozdravu na rozloučenou. Děkujeme upřímně: „Grazie tante", a kněz má zase radost z naší radosti. Patrno tak z veselého zajiskření ohnivého oka.

Než nejsou katakomby jedinou syrakusskou nekropolí. Tam, kde Achradina hraničí na Neapoli, započíná antická cesta hrobů „Via delle Tombe", vypínající se přímo nad řeckým divadlem. Jest to úvoz, urvaný skalním stěnám, po jehož obou stranách nalézají se hrobky různého zařízení a různé velikosti, vtesané v živý kámen. Jen místa patrna, kde nalézaly se nápisy, vše ostatní sama rozvalina. Pouze dvě z hrobek jsou uchovalejší. Vděčná paměť lidového podání prohlašuje je kryptami Timoleona a Archimeda. Než dorická jich architektura

mnohem pozdnějšího času dokazuje, že jest to jen lichá domněnka. Již Cicero, meškaje jako kvestor v Syrakusách, nemohl se dlouho dopíditi hrobu přes všechno pátrání. Pouze sto padesát let uplynulo od vítězství římského, a hrobka byla již zapomenuta, zarostla trním a bodláčím. Konečně uvedl hledajícího na stopu pomník Archimedův, sloup to, na němž po přání slavného mathematika bylo znázorněno jeho rozluštění geometrického problému o poměru válce a kuželu ku kouli. Avšak již v nejbližších létech zanikl hrob poznovu, a pozdější věk neznal ani místa, neřku-li náhrobku. Než, co záleží na pomníku při muži, o němž

Chrám Sv. Jana.

plně platí slova Periklova, pronesená nad padlými Athénskými: „Pohřebištěm velkého člověka jest celý svět."

Mimoděk vnucuje se naší vzpomínce římský ten voják, který po dobytí Syrakus vrazil k Archimedovi, aby zde drancoval. Učenec, zahloubán v pozorování geometrických tvarů, jež kreslil v písek, zvolal hněvivě na nepřítele známá slova: „Noli turbare circulos meos! Nekaž mi mých kruhů!" A na to surovec vrhl se na pětasedmdesátiletého starce a utloukl jej nelítostně. Zosobněna v žoldáku tom éra římská, barbarsky ubivší v Syrakusách jedno z nejprvnějších středisk starověké kultury.

Než zanechme již hrobů a vydejme se na rozloučenou se Syrakusy v jich nejpůvabnější zákoutí, kam, na vlastní škodu, málokdo z běžných turistů zabloudí. Jest to říčka Anapo se svými idyllickými břehy, obestřenými snivou melancholií. I tu jako všude obraz pomíjitelnosti;

avšak nedoléhá na nás zde takým smutkem jako jinde. Příroda mírní a zjasňuje jeho truchlivou pustotu.

Moře bylo v čas našeho syrakusského pobytu stále rozbouřeno; i nechtěly jsme se svěřiti člunu, abychom přeplavily, jak nutno, hlavní přístav. A tak nezbyla než veliká objížďka břehu, abychom dostaly se v místa, kde ústí říčka do moře. Až sem vede úmorná silnice, plná žáru a prachu. V starověku ztápěl se kraj v nejbujnější zeleni; dnes jen tu a tam vidíme vinice, rodící od věků nejvzácnější vína sicilská jako Muscato, Amarena, Isola Bianco, nektar to, jehož sílu a lahodu již Pindar oceňoval. Místy vroubí cestu ojedinělý zasmušilý olivový háj, nádherný oranžový sad. Stromy nesou na tisíce plodů; musí míti větve houževnaté síly a pružné ohebnosti, aby nepolámaly se pod ohromnou svou tíží. Bylať za našeho pobytu zvlášť bohatá sklizeň. Prodávalo se až tisíc pomerančů za čtyři líry, tedy pět kusů za dvouhaléř.

Jen v jednom kraj se nezměnil. Rozkládají se tu dosud velká bařeniště Syrako a Lysimelia, kdysi místa největší strategické důležitosti, o něž především nepřítel usiloval přes to, že jedovaté výpary jej mořily a pobíjely. Tábořili zde Athéňan Nikias, Karthaginci Himilko a Hamilkar, i Říman Marcellus. A všichni ne v boji, ale zákeřnickým ovzduším močálů utrpěli nejosudnějších ztrát na mužstvu. Smutná to místa, dnes svou pustotou ještě smutnější. Na nízkém, jen as 19 m. vysokém pahorku, zvaném Polychne, ční uprostřed té dálné roviny dva sloupy, zmučené to trosky nejstaršího a nejslavnějšího syrakusského chrámu Olympionu, zasvěceného Zevu. Pyšná ta budova, ušlechtilý Peripteros-Hexastylos, bylať posvátna Syrakusám; zde také byl uchováván seznam jmen všech občanův. I nepřítel byl pln úcty ku svatyni. Ani Nikias, když zmocnil se Olympionu, neopovážil se vložiti ruky na chrám a jeho poklady, boje se hněvu božstva. Jen tyran Dionysios I. neděsil se svatokrádeže. Dráždil jeho vladařskou chtivost a ješitnost drahocenný, krásně pracovaný zlatý plášť, který Gelon po vítězství u Himery z uloupených pokladů Zevu věnoval. I svlékl boha, drze vtipkuje: „Zlatý plášť jest pro léto příliš těžký a pro zimu opět tuze studený.“ Za éry římské pak Verres, ten prototyp barbarské hrabivosti, oloupil Olympion i o sochu Zevovu, nejvzácnější to výtvor řeckého umění, již pospolu s mnoha jinými syrakusskými poklady uměleckými zavezl do Říma. Další úplnou zhoubu dokonaly pozdnější věky.

Přejely jsme most, pnoucí se přes Anapo nedaleko jeho ústí do moře. Na to ihned zahýbáme na úzkou kolejnici, běžící podle břehu po vysoké hrázi. Rázem ocitujeme se v rozlehlých polích a lukách, zářících smaragdem bujného jara. Jízda uprostřed nejsvěžejší zeleni s dálnými rozhledy v moře a kraj stává se rozkošnou. Za nedlouho dostáváme se v místo, kde řeka se dělí, či lépe řečeno, kde jedno její rameno, přítok Kyane, v Anapo se vlévá. Vystupujeme u převoznického domku a usedáme v loďku; s námi tři lodníci. Jest jich třeba. Plavba jest namáhavá, obtížná. Říčka místy tak uzoučká, že se barka těžce prodírá. Nemožno tudíž namnoze upotřebiti vesel, i nutno pobídnouti člun bidlem, táhnouti lanem. Než nová svízel. Bujná vegetace, pralesní to houšť, činí břehy nepřístupnými. Ač lodníci, dík své zkušenosti, do-

vedou si vypomoci všelikými praktikami, musí často napjati všechnu sílu, pozornost a obratnost, aby jak na zemi, tak na vodě dostali se dál. My ovšem málo znamenáme jich psotu. Občas nějaké to škubnutí, a pak zase kolébáme se tiše a pohodlně na modravě křišťálových vlnkách. Zdá se nám, jako bychom se byly ocítily v jiném světě. Jsme pojednou ztopeny v klín tropické květeny. Než ze všeho toho bohatství nejsytější zeleni a zařících květů uchvacují nejmocněji hluboké a rozsáhlé houštiny papyrů. Kam až sem zabloudily rozkošné ty děti Nilu, připomínající pohádkové kraje sfing a pyramid? Arabové v čas

Sicilští vinaři.

svého panství na Sicilii přivlékli je z dálného východu, a během staletí z vyhnanců stali se domorodci. Loďka jen ztěžka se propletá územím kouzelných těch rostlin. Jest říčka sama zatáčka, a tak co chvíli zarejdujeme přídou i špicí a boky člunu v rozkošné ty houštiny. Papyry sklánějí se k nám rozmarně, ovívají půvabně tvář, šelestí tajemně nám nad hlavou. Podléháme úplně jich čaromoci. Mazlíme se s nimi. Zachycujeme co chvíli některou z údobných těch bytostí štíhlého vzrůstu, jež pne se obloukem, vznáší se ušlechtilou linií přímo z vodního azuru až do výše 6 m. Lichotivě hladíme elegantní lodyhu, pevné a hladké tříhrané stéblo, lesklé zeleni. A rozčechráváme korunku, hustý a útlý to koš, splývající v nesčetných, zelených vláknech po temenu. „La Perrucca — Paruka“ přezděl lid jejich účesu jak originelnímu tak fantastickému a smělému. Zvlášť nádherný pohled poskytují snivé ty krásky tam, kde kupí a tísní se v malebném chaosu. Malé, velké, něžné i statné, v nejbujnějším rozkvětu i chvějící se stářím, s kšticí genialně rozházenou

a opět s hlavou melancholicky nakloněnou vzhlížejí se všechny v Kyaně jak v křišťálovém zrcadle. Mnohá z nich ověnčena od hlavy až k patě vodní lianou, jiná má u své nožky tak mnohý něžný i ohnivý květ. V některé chvíli nese se hlubokým tichem zašveholení, a z objetí houštin vyletí ptačisko, snad některý náš krajan z Čech, který tu přezimoval a opozdil se za ostatními druhy.

Malá hodina báchorkové plavby uplynula letem. Dospěly jsme zřídla Kyany, nazvaného „La Pisma". Bylo Syrakusským posvátné, neb zkazka vyprávěla jim, že v místech těch nymfa Kyana postavila se neohroženě Plutonovi v cestu, když unášel Proserpinu do podsvětí. Za trest své opovážlivosti proměněna ubohá v pramen. Rok co rok konána zde slavnost národní na památku Proserpiny, při níž býk a kráva stopeni ve vodní hloub. Zakleté prameniště pak, jak chce báj, vyzdobila sama bohyně Ceres co nejpůvabněji, aby odměnila láskyplnou oddanost nymfinu.

A jako před věky, tak i dnes jest mythické to zátiší krásné. Okrouhlou tůni, sytě modrou jak chrpa, zahalují tajemně papyry, líbají květy, obletují obrovské vážky a třpytná šídla a zpívající ptáci. Na jejím dně prohání se množství velkých a malých ryb nádherného barvení, bizarní kresby. Sledujeme jich rozmarné rejdění vzdor značné hloubce; neb voda jest jako křišťál jasná, průhledná.

Dlouho, dlouho nemůžeme se vybaviti z kouzelného objetí luzné Kyany. Teprve po mnohém a mnohém otálení máme se k zpáteční plavbě. V upomínku chceme sobě utrhnouti několik papyrů. Leč marné úsilí. Ani náš kapesní nožík nemůže zmoci tuhou lodyhu. Tu třeba pořádného seknutí. Prosíme lodníky za přispění. Uřízli všeho všudy jeden šachor. To všechna naše kořist. Papyrové houštiny chrání zákon. Nikdo nesmí se jich dotknouti, aby nebyly snad znenáhla vyhubeny. Strážce stále obchází říčku. Zakládajíť si Syrakusští velice na tom, že jejich Anapo jest jediným místem v celé Evropě, kde papyry rostou. A tak jen výminečně, bezmála podloudně dopřává se cizinci ze všech rozmilých těch parukářek jen jediná. Lodníci přetnuli stéblo; hlavici dali nám, dolejší pak část rozlupovali ve vlákna, široké to pásky, jež slepovali ihned cukernatou látkou, v lodyze obsaženou. V malé chvíli byla papírová blanka hotova a uložena místo do lisu do cestovní knihy. Primitivní ten způsob práce není tak tuze rozlišným od onoho, jakého užívali v Egyptě při přípravě papíru. I tam olupky slepovali podél na kříž rostlinnou šťavou, načež lisovali je ihned ještě za vlhka.

Syrakusský papyros jest rovněž zpracován na papír, který liší se jediné svou jasnější žlutí od egyptských sourozenců. Avšak výrobek ten zůstává pouhou kuriositou, určenou pro cizinu; v průmysl nezasáhá.

Jak dlouho as vydrží moje papyrová blanka, dar pohádkové Kyany?

Dítě slunce trvá dál jen v ovzduší stálého tepla a sucha. A tak dost brzy rozpadne se mi v severním chladu a vlhku. Nerada ji ztratím. Tají v sobě kouzelnou moc. Sotva vezmu ji do ruky, unáší mne blahou vzpomínkou z pochmurného podzimu, z drsné zimy a z potměšilého našeho jara do krajův věčně modrého nebe, stálého slunečního jasu.

A to stojí za mnoho.

Brand.

Dramatická báseň od Henr. Ibsena. Přeložil Karel Kučera.

(Pokračování.)

Brand
(na krok blíže pokročí):
Což kdybych přes to na vše strany
do větrů rozmet odkaz planý?

Matka
(zavrávorá):
Chceš pustit zisk mých rabských let,
čím zbělel vlas, se schýlil hřbet!

Brand
(zdlouha pokyvuje):
Chci.

Matka.
Pustit! To-li učiníš,
mou duši pustíš větrů v říš!

Brand.
Což kdybych učinil to přec?
Až před tvým ložem kahanec
kdys večer bude tiše plát,
až se žaltářem v ztuhlé pěsti
noc smrti první budeš spát —
tu kdybych slídě počal lézti,
se hrabal, přišel na poklad,
vzal světlo, rozžeh pod pelestí —

Matka
(blíží se v napjetí):
Rci, odkud máš ten nápad svůj?

Brand.
Mám vypráběti?

Matka.
Pokračuj!

Brand.
Z příhody jedné z dětských let,
již nelze nikdy umlčet,
jež hyzdí duše čistý zjev,
jak po zaječím pysku šev.
Byl večer v říjnu. Otcův hled
smrt zamkla; chorá leželas.
Já vkrad se v síň, kde svící jas
se chvěl, a z koutu otci v tvář
jsem hleděl, velký na žaltář

jejž v rukou držel; žas mne jímal,
že hluboce tak tvrdě dřímal,
že zápěstí tak úzký kloub;
puch pláten čpěl až v duše hloub; —
tu v chodbě krok, a tajemně
hle, žena přímo — mimo mně
jde k otci, hmatá, hrabe v loži;
dřív mrtvou hlavu stranou složí,
pak váčků mnoho vyjme z lože —
počítá, šepce: Víc jen, Bože!
Pak z hloubi polštářů vak nový,
jenž na uzly je svázán, zloví;
jak rukou prudce rve ho, škube
a zuby trhá smyčky hrubé!
Znov vyhrábne cos — do třetice,
počítá, šepce: více, více!
Štká, přísahá, lká, prosí hned;
úkrytů nových větří sled —
a sokolem hřmí, spáry tne
svou kořist v bázni jásotné.
Kout každý posléz zbádán přec,
ven z jizby šla jak proklatec;
lup v hadřík balíc, chýlí trup,
„To vše jest!“ skuhrá jako sup.

Matka.

Bylť nárok značný, chudý lup;
a draho přišel mi ten kup.

Brand.

Ba věru, příliš drahý byl;
o syna tebe oloupil.

Matka.

Jen nech. Toť dávný zvyk a mrav,
za duši k statku získat práv.
Já nedala dar bezcenný,
já dala život ztracený.
Já dala, co teď život zhas; —
co v duchu zřím, že vzlet byl, jas,
co bylo krásné, hloupé zas; —
já dala, sotva již to vím; —
lid láskou nazýval ten šprým. —
Vím dobře, těžký boj to byl;
vím dobře otcových rad díl:
Ne, neber podruhova hoška;
zde toho vem, jeť sešlý sic,
však chlapík chytrá, z jmění troška
udělá jistě dvakrát víc! —
Já za něj šla, k své hanbě jen,
dvojnásob statek nezvětšen.

Pak já jsem vlekla práce tíž,
že málo schází na tu výš.

Brand.

A vzpomínáš-li, nohou v hrobě,
že prodalas i duši v sobě?

Matka.

Že vím to, nejlíp poznat lze,
žes mnou byl určen za kněze.
V mé hodince mi přispěj sám,
v dík za dědictví, jež ti dám.
Já jmění mám, krb, vlastní střechu;
ty slovo máš a moc a těchu.

Brand.

Přec na omylu chytrost tvá
mne v zrcadle zříc domova.
Rodičů lásku, jak ty máš,
zde vůkol chová domov náš. —
Vy správce pouze zříte v děcku,
by zděděnou střeh' veteš všecku.
Jen zásvit věčnosti kol vás
plá tu a tam jak bludný jas;
vy chytáte ho, mníce mylně,
že sblížíte ho s žitím snáz,
snoubíce s dědictvím rod pilně —
že nad smrt život zaplá silně,
že věčnost bude součet jen
řad nakupených roků, jmen.

Matka.

Nezpytuj ledví matky své,
vem dědictví, až bude tvé.

Brand.

A dluh?

Matka.

Co? Jaký? Nemám dluh.

Brand.

Nuž dobrá; — ale při sám Bůh,
i kdyby byl, já práv a čist
bych srovnal každý dlužný list.
Jeť na synu, by matky s rovu
všem nárokům stál v plném slovu;
však vybrav dům, chlév, špíž i pec,
tvou dlužní knihu zdědím přec.

Matka.

Tak nezní zákon.

Brand.

Ovšem ten,
jenž perem napsán, stanoven;

však v každém srdci syna ctném
vryt jiný zákon plamenem, —
ten první buď a poslední.
Ó, zaslepená, prohlédni!
Říš boží na zemi v mez uzší
jsi zavřela, — jenž tobě dán,
květ duše, tebou promrhán,
tys obraz, jímž tě stvořil Pán,
ztřísnila kalem uboze;
tys zářnou, perutnou kdys duši
přistřihla všedním v hlomoze.
Toť dluh je tvůj. Kam půjdeš, kam,
až o své požádá Bůh sám?

Matka
(plaše):

Kam půjdu? Kam?

Brand.

Ó, neboj se;
syn všecken dluh tvůj unese.
Znov obraz, jenž byl ztřísněn, zničen,
mou vůlí bude umyt, vztýčen!
Jdi s útěchou v říš mrtvých stínů.
Dluh neztíží mé matky rov; —
jej vyrovnám.

Matka.

I dluh i vinu?

Brand.

Tvůj dluh. Jen ten; dbej dobře slov.
Syn srovná dluh tvé duše, máti;
však za svůj hřích ty musíš státi.
Co z člověka se pode jhem
snah rabských zmarní souhrnem,
vše hradit může do halíře
svým skutkem jiný, v plné míře;
však že to zmařeno, je vinou;
tu lítost — smrt jen spásou kynou!

Matka
(nepokojně):

Snad bude nejlíp, abych v stín
šla domů pod hor ledných týn;
myšlenky bují jedovaté
zde v dusném slunci pařlivém,
že skráň se motá, třeští vůní.

Brand.

Stín hledej si; já blízko jsem.
A zatouží-li po výsluní,
a po setkání srdce vzňaté,
jen pro mne vzkaž, já přijdu rázem.

Matka.
S káravým soudem, s pokut vzkazem!
Brand.
Ne, co kněz mírný, něžný syn
hrůz odeženu černý stín;
u nohou lože zpěvem svým
v tvé krvi bolest zkonejším!
Matka.
Slib dnešní jednou vyplníš?
Brand.
V den lítosti tvé přijdu v chýš.
(Přiblíží se k ní.)
Však podmínku, jak ty, mám, hleď!
Vše, co tě poutá k zemi teď,
v prach dobrovolně odhodíš,
a nahá vstoupíš v hrobu tiš.
Matka
(divoce po něm bije):
Chtěj rozloučiti oheň, žehy,
a vodu, vlhkost, mráz a sněhy!
Brand.
Vrz dítě s člunu ve hlubinu
a Pána pros, by žehnal činu.
Matka.
Půst, žízeň za pokání dej —
největší oběť nežádej!
Brand.
Té největší kdo z cesty jde,
milosti před Ním nenajde.
Matka.
V schráň kostelní dám stříbra skvost!
Brand.
Dáš vše?
Matka.
Což mnoho není dost?
Brand.
Tvé pokání jen: sejít v hrob
na hrstce popelu jak Job.
Matka
(lomíc rukama):
Můj život zmařen, duše kleta,
za krátko po mém jmění veta!
Nuž domů, na srdce bych své
vše přitiskla, co mým se zve!
Mé jmění, dítě slz a psot,
jen pro tě na krev o překot
jsem rvala ňadro, ruku hebkou; —
nuž domů, abych nad kolébkou

se vyplakala jako matka
u churavého nemluvňátka. —
Proč duši v těle stvořil On,
když láska k tělu duše skon? —
Buď poblíž knězi! — Nevím dnes,
kam schýlí mysl smrti děs.
Za živa mám-li ztratit jmění —
přec vyčkám slední okamžení.
(Odchází.)

Brand
(pohlížeje za ní):
Ano, syn tvůj na pokání
sečká poblíž, na tvou zvěst,
zhřeje starou chladnou dlani,
otevře tvou ztuhlou pěst.
(Sejde dolů k Anežce.)
Večer proti jitru zbled.
V zápas mysl, duch se zved;
válečných jsem doslech zpěvů,
chtěl jsem tasit palaš hněvu,
potřít lež a zdeptat běsy,
svět by zmíral pod kolesy.

Anežka
(obrátí se a vzhlíží k němu nadšeně):
Jitro zbledlo, večer vzplál;
za lží, hrou já spěla v dál,
dosíci jsem chtěla tryskem,
čehož ztráta byla ziskem.

Brand.
Mocní snové, krásní snové,
labutě jak divé slétli,
perutí mne vznesli pyšnou
odsud v dál; — jak vítěz světlý
nad vší vinou, dobou hříšnou
ved já lidstvo k zemi nové.
Procesí lesk, hymnů hlas,
praporů les rudě zkvetlý,
kadidla dým, misky zlaté,
v zpěv vítězný davy vzňaté,
vše kol půvab lilo, jas
na mé dílo životní, —
ale byl to bludný lesk,
báseň, snové blýskotní,
zpola slunce, zpola blesk. —
Nyní stojím, šeď kde splývá
mnohem dřív, než den se stmívá, —
mezi sundem, útesem,
vzdálen světa, netknut vřavou,

pruh jen nebes nade hlavou —
na **rodné** však půdě jsem.
Dozpíván zpěv sváteční;
sedlo, peruť dolů s oře;
nad boj mečem rytířským
před sebou cíl větší zřím, —
na sváteční činy, dni,
zušlechtit psot všedních hoře.

Anežka.

A ten Bůh, jejž chtěl jsi hněvně
pohřbít?

Brand.

Pád ho nemine, —
potichu však zahyne,
podtají, ne všechněm zjevně.
Jasně zřím, že chybou bylo,
jak jsem hlásal spásy dílo.
Veliký čin žádný, skvělý
neobrodí rod ten stmělý;
bohatých vloh probuzení
ranám duše lékem není.
Vůle zde jen spásu zrodí,
sklátí buď či osvobodí,
vůle, celá, v této tříšti,
v těžké, snadné věci příští. —

(Obrátí se směrem k farní obci, na niž padají již noční stíny.)

Pojďte sem, mdlí muži, chudí,
rodných mojich těsných dolů,
srdcem k srdci, ve dvou spolu
zkusme, sami sobě sudí,
očistu svou; skolme v hrudi
povrchnost, lež — ať se vzbudí
vůle lev, jenž k cíli pudí.
Stejně rýč, jak palaš s kuší
s ctí se snáší, muži sluší;
buďme desky čisté hlati,
na nichž Bůh by mohl psáti.

(Chce odejíti. Ejnar jde mu vstříc.)

Ejnar.

Stůj a navrať, cos mi vzal!

Brand.

Myslíš ji snad? Hle, tu sedí.

Ejnar

(k Anežce):

Starostí kout v stínů šedi
vol — či zářných plání dál!

Anežka.

Volbu již jsem učinila.

Ejnar.
Přej mi sluchu, Agnes milá!
Pomni staré pravdy zvěsti:
snadno zdvihnout, těžko nésti.

Anežka.
S Bohem jdi, nic nesvábí mně;
do úpadu chci nést břímě.

Ejnar.
Všech svých milých zkalíš štěstí!

Anežka.
Sestry zdrav, máť pozdravuj;
v listě složím účet svůj.

Ejnar.
Venku na vod jasné pláni
bílých plachet svítá lem; —
jako touhy v snivé skráni,
štíhlé stěžně v perlí třísni
prchají, se honí, tísní,
čarovnou by stihly zem!

Anežka.
Kam chceš, zdouvej plachty v touze; —
mysli, že spím v hrobě léta.

Ejnar.
Agnes, buď mi sestrou pouze!

Anežka
(potřásajíc hlavou):
Mezi námi moře světa.

Ejnar.
K matce pojď!

Anežka
(tiše):
Jít od přítele,
bratra svého, učitele?

Brand
(o krok se přibližı):
Mladá ženo, uvažuj,
vtlačen mezi fjeldy v sluj,
zastřen stínem horstva hutným,
pološerem tísně rmutným,
večerem jak v říjnu smutným
poplyne teď život můj.

Anežka.
Temno již mne nevyděsí;
hvězda proniká mlh směsí.

Brand.

Věz, vše žádám přísně, plně,
žádám všecko nebo nic;
sejdouc s cesty kolejnic,
budeš vrak na mořské vlně.
Žádné v bídě žebronění,
žádné viny poshovění; —
nestačí-li žití běh,
na smrt půjdeš bez nucení!

Ejnar.

Prchni, hry té divé nech!
Zanech temných řádů muže;
žij, jak víš, že žít se může!

Brand.

Vol; — jdou cesty stranou různou.
(Odejde.)

Ejnar.

Vol si tiš či bouři hrůznou!
Jdi neb zůstaň, radost, bol
na vybranou zde ti dáno,
vol si noc či zářné ráno,
mezi smrtí, žitím vol!

Anežka
(vzchopí se a praví zdlouhavě):

Vzhůru v noc. Skrz smrti hoře. —
Za ním svítá ranní zoře.

(Jde za Brandem. Ejnar chvíli zoufale za ní pohlíží, skloní hlavu a vrací se k vnější části fjordu.)

(Pokračování.)

KAREL LEGER:

Hořký román.

(Pokračování.)

I Bertička Vrbovic doslechla čehos — neuvěřila, vždyť ona zahrada s tajemným pavilonem byla tak blízko, jen za nizounkou zdí, přes kterou mohla se dívat, vystoupla-li si na špičky. Schválně si jednou — když ji nikdo neviděl — přistavila židli a opatrně nahnula se přes zeď. Celou sousední zahradu přehlédla, i se střízlivým pavilonem, který ještě se leskl novotou v ranním slunci. Nic zvláštního nikde, leda ten Amor, takový nestydatě nahatý! „Dobré jitro, slečno!“ zaznělo docela na blízku. Lekla se, chtěla seskočit, ale její ruku zachytil Emil. Najednou se tu vynořil odněkud z houští. Tak tu stála celá zardělá, nachýlená přes nevysokou zeď.

„Dobré jitro!“ opakoval, usmívaje se jejím rozpakům. „Chcete se podívat do mého pavilonku, sličná sousedko?“ Bertička chtěla mu vyrvat ruku, ale pevně ji držel. „Hleďte, slečno, je to tak lehké, vystoupíte na zeď, a já vás pomaličku snesu jako pírko, zeď je taková nizounká — nic se nebojte!“ Bertička cítila, jak uchopil oběma rukama její paže, jak ji lehounko zvedá. Zatřepetala se jako koroptvička, vytrhla se mu, sklouzla se židle a překotem odběhla domů. Ještě slyšela jeho smích. A když vcházela do svého panenského pokojíka, kde odpočívalo rozladěné piano, kde válely se papírové květy, košíčky, vyšívání, památníky a všechny ty drobné trety, kterými dospívající děvčata vyplňují prázdnotu svého žití, zamyslila se, zamračila. „Proč jsem utekla, bláhová?“ vyčítala si, „kdož ví, čeho jsem se tak polekala. Mohla jsem se podívat, zeď není vysoká, snadně bych přeskočila. Nevídáno! Jiná by jistě šla. A já, hloupá, všeho se bojím!“ Mrzutě usedla k pianu a zahrála kousek. Netěšila ji hudba, kláves by se věru ani nedotekla, kdyby matinka nenutila.

„Moje Bertička hraje jako andělíček v nebesích. Od osmi let už se učí na pianě, pět zlatých platíme měsíčně, to je nějakých peněz! Jistě z ní bude veliká umělkyně!“ chlubívala se matinka. Ještě chodil k dcerušce učitel, ale z opatrnosti takový starý, páchnoucí tabákem — fi!

Nechala hry, bez myšlenky rozstřihovala červený papír. Knih neměla, někdy vypůjčila si německý román, ale přečetla vždy jenom konec.

Bože, jak zoufale nudný je takový dívčí život! Jako zakletá princezna čekala vysvoboditele, nepřicházel, ačkoliv starala se o ni pečlivá matinka. Když s doktorem Kalvodou se nepovedlo, zkoušeno s jiným a jiným. Mnohý zaklepal, přiváben slibovaným věnem, ale nikdo opravdivěji nerozehřál se, jakoby nějaký chlad vál z celé její bytosti a muže odpuzoval. A přece Bertička nebyla nehezká, slušely jí dlouhé plavé vlasy, měla rozkošnou štíhlou postavu. Ale — říkávají lidé zkušení — jsou různé druhy bytostí ženských. Z jedněch vychází takové vábivé teplo, divným kouzlem rozehřeje se každé srdce mužské blízko nich, i stařeček zimomřivý se rozlaškuje a studenou rukou mlsně pokouší se pohladit ramínko, popleskat tvářičky, aspoň zástěrky se dotknout — a jsou jiné, třeba krásné jako růže, a pohlédnou-li, studí to. Nikdo se u nich nerozehřeje, nikomu nezachce se potaji hubičku ukrást — —

„Tak, tak!“ svědčil tatínek Vrba, „čím větší hříšnice, tím bláznivěji se o ni derou. Mlsni jsou muži — běží, běží za takovou — Emča tajemníkova ulovila doktora, dobrého člověka, a naše Bertička —“ Vzdychl si.

Ulehly teď na tatínka Vrbu ještě jiné starosti, co se „zlatou hvězdou“? Bude-li záložna opravdu stavět nový dům? Koupí-li od něho onu barabiznu? Cosi se tutlalo po městě, nikdo nevěděl nic určitého, ale přišli už dva tři sousedé, kteří také měli staré baráky na prodej. Prozíraví lidé tušili, že v těchto červotočivých polozříceninách klíčí zárodek nových bojů, snad docela nových politických stran. Pan Vrba dokazoval, že místo „U zlaté hvězdy“ je pro záložnu nejvýhodnější i cena přiměřená. Čekával na pana účetního, Emila, doprovázel ho, vyptával se, co výbor? Rozhodne-li se už? S kým je třeba promluvit? Všady je protekce, samý strýček a kmotr je to tady v městě, a on, Vrba, nikoho nemá, kdo by za něj slovíčko ztratil — Emil jen rameny krčil, nic není ještě rozhodnuto, nic se neví, ovšem, jemu se místo „U zlaté hvězdy“ nejvíce zamlouvá. A domácí pán rozradostněn, znova a znova vykládal o přednostech „zlaté hvězdy“. Docela i do plzeňské pivnice Emila večer doprovázel, ačkoliv mu v hospodě bylo divně a nevolno. Zvyklý tichu skrovné domácnosti uprostřed hluku a veselého šumu cítil se tuze stísněným. Nehovořil, jen se usmíval, pomaličku jakoby medicinu popíjel ze své skleničky. Tehdy plzeňská pivnice žila! Nesídlil tam už sousedský klid a mír, jako dříve, kdy u dvou stolů hrála se bulka dle Klicpery a u třetího „jaralač“, teď tam kypěl u kulatých stolků činorodý život. Činorodý — karty vymítěny a pěstovány tu vážné debatty politické i národohospodářské, tam vznikla myšlenka založit akciovou papírnu i návrh, aby kolem pověstné louže, které se Komárovští nemohli zbavit, vysázeno bylo husté křoví — louž za ním nebude vidět. Podivno, že u nás nejlepší myšlenky rodí se v hospodě.

Pan Vrba naslouchal, přikyvoval usmívavě, vypil skleničku nebo dvě a v devět hodin odcházel domů, ničím se nedal zdržet. Babetce doma vypravoval, jaká tam vážná a vybraná společnost, člověk se mezi nimi poučí, nabude širšího rozhledu — Zvykl si mezi pány, někdy

docela zdržel se i déle. A opět nabyl nových zkušeností. Velevážní a slovutní pánové postupem nočních hodin stávali se velmi žertovnými společníky — až se pan Vrba s chutí rozesmál. A poznal tam, o čem slýchával jenom pohádky — šampaňské, se šumem přetékající z pohárků — — Láhev za šest zlatých! První kázal přinést pan lékárník, druhou pan purkmistr, třetí pan účetní Emil. Potaji pan Vrba zasmál se upřímně, jak sedlák Odřimez, který tuze rád se vtíral mezi pány, měnil barvu, protahoval obličej a konečně s kyselosladkým úsměvem ale přece jen s pravou selskou furií poroučel také jednu láhev. Doma s rodinou jídá brambory. Směšný chlap, myslil si pan Vrba.

Ale časem i na pana Vrbu došlo. Veselá společnost vynutila na něm láhev i dvě, nic nedbali, že ubožákovi až oči zvlhly, pot mu na čele vystoupil. Odložil doutník, odstrčil sklenici, ani vína, které sám platil, neokusil, velikou trpkostí stáhlo se mu hrdlo. Od té doby doma ani z dýmky nekouřil. —

I doktor Kalvoda někdy objevil se ve společnosti, ale dlouho se nezdržel. Svým zvučným, sympatickým hlasem hovořívál, až kolem všichni umlkali. O národní očistě, o našich chybách, o cestě k nápravě. Složiv ruce na bříšku, pan Vrba pobožně poslouchal, chytal slova, ale bůh ví, nějak nerozuměl.

Vedle Emil cosi poznamenal tiše o Donu Quijottu. Nebyli vinni spisovatelé, kteří psali s hrůznou fantasií rytířské romány, oni věděli, že píšou pohádky — chybil Don Quijotte, že všemu slepě uvěřil. Dnes rodí se všelijaká hesla, jejich původci jsou možná docela rozumní lidé, ale takový venkovský Don Quijotte de la Mancha všemu slepě uvěří a harcuje na své Rosinantě proti větrným mlýnům. Mezi sobě rovnými v nějaké politické schůzi — budiž! ale mezi rozumnými lidmi stává se směšným takový nadšený rytíř. Ostatně doktor Kalvoda není ztracen. Snad se obrátí, je na dobré cestě.

Nezměnil-li se doktor Kalvoda, aspoň jeho kancelář se změnila. Dnes byla to veliká místnost v pěkném domě na náměstí. Ještě tam seděl sice Evžen, ale zastrčili ho do koutka, aby nepřekážel. Byl tu již druhý, starší, zkušenější písař mimo něj. Začínalo tu páchnout potem i špínou — pan doktor neposílal už sedláky domů, aby raději po sousedsku se smířili, počal si jich vážit, ruce jim tisknout a palmare psát. Pracoval — pracoval s úspěchem. Někdy samotnému se zdálo, že nějaké neviditelné ruce mu pomahají, zvedají ho výš. Zastupoval Všeobecnou záložnu — sedláci tak navykli si cestě k jeho kanceláři. Jakýsi konkurs továrny padl mu maně do rukou, ačkoliv sám ani nepomyslil. Závistivý kollega řekl, že z takového konkursu možno deset tisíc vydělat — doktor Kalvoda vydělal jen tři, ale i za to zaplať Pán Bůh!

Pomalu uvědomil si, že ruce, které jej zvedaly, jsou ruce Emilovy. Ten posílal mu klienty, i takové, kterých se doktor zděsil — ale pak přece jen přijal zastupování. Neboť nemohl si vybírat. Byly tu jiné ruce, bílé a hebké, které s roztomilou marnotratností uměly rozhazovat — pro svoji ženu pracoval. Ve světle docela novém okazoval se mu život, bylo mu někdy, jakoby se teprve učil žít, tolik jemu dříve neznámých a přece nevyhnutelných potřeb objevilo se. Nádherný byt s ložnicí,

jídelnou, salonem, přepych, o jakém se mu snad nikdy nezdálo, dokud se krčíval s matičkou a sestrou ve skrovném koutku. Plesy, divadla, návštěvy — nezvykl jim nikdy a maně i v obleku salonním uprostřed vybrané společnosti prozrazoval hranatého synka hor. A když Emilie sezvala k sobě kroužek důvěrných hostí, často zmizel a uchýlil se v poslední pokoj rozsáhlého bytu, trochu vlhký, trochu stísněný, kde v oknech, vedoucích na dvůr, kvetla a voněla reseda, zpíval kanárek. Tam bydlela stará matička s Boženkou. A doktor přišel, usedl na nízkou stoličku a beze slova naslouchal žvatlání hezounké sestřičky, vážnému rozumování matčinu a bylo mu jako člověku, který ze sychravé metelice přišel k prohřátému krbu. Poseděl chvíli s úsměvem na rtech, kývaje hlavou — a odešel, políbiv matce vrásčitou ruku a pozlobiv sestřičku bledovlasým písařem, který kdysi o ní psával verše a dosud prý nezapomněl —

Někdy též starou paní a Boženku navštívil dobrý známý, professor Doubrava. Přicházel zřídka — plaše proklouzl vždycky po schodech a síní, aby nikoho nepotkal, neboť komorná paní doktorové, zahlédla-li ho, ušklíbala se pohrdavě. Ale u starých přátel okřál, rozhovořil se o svých slastech a strastech, o tom, co četl, co nového ve světě, o své černobrvé Katušce, kterou stále měl rád takovou bláznivou studentskou láskou. —

Jednou — bylo nedělní odpoledne — stará paní pletla, Boženka kouskem cukru škádlila kanárka. Doktor před chvílí od nich odešel. Najednou dráty vypadly stařence z rukou. „Boženko!“ řekla tiše. Dceruška rychle se obrátila, zahleděla se jí v ustarané líce. „Nezdá se ti —“ tázala se matka, „že náš Bohouš poslední dobou je nějak zasmušen?“ Sestřička zavrtěla hlavou. „Ne? Tedy jsi se mu nepodívala do očí, Boženko. Má takové zkalené a smutné —“

Boženka se rozesmála. „Ale ne, maminko! Co jste viděla! To jen tvoje starostlivost — A víš — snad se mu stýská, že Emilie mu odejela dnes do Prahy.“

„Příliš často jezdí do Prahy,“ zašeptala stará paní sotva slyšitelně, kývajíc povážlivě hlavou.

Na dveře zaklepáno — vešel professor, rozčilen v radostném rozechvění, ani neusedl, pobíhal z jednoho rohu pokoje do druhého, klepaje holí o podlahu.

„Přece se hýbeme, přece!“ hovořil, usmívaje se červenými rty, očima, celým obličejem. „Pomalu, ale přece!“ Zastavil se před starou paní. „Nemáme žádného českého průmyslu, ale my ho vydupáme ze země!“ Zaklepal holí. „Víte-li, milostpaní, že budeme stavět českou papírnu? Na akcie! Emil — chci říci: pan účetní je v čele — koupím dva podíly! Musíme mít český průmysl, ten nám schází! Průmysl! průmysl! Jeden velký český závod více váží, nežli všechny učené a umělecké ústavy. Dobrý průmyslník je víc pro nás, nežli básník nebo muzikant! i ten nejlepší!“ Až se celý zadýchal. „Pokrok lidstva je v průmyslu, ne v umění — Umění bylo a je u nejprimitivnějších národů, průmysl je výkvětem civilisace. Kdyby shořely nejslavnější obrazárny světa, jakou škodu by mělo lidstvo? Kdyby se vyškrtly z paměti všechny

práce ku př. Rubensovy, utrpělo by lidstvo? Ale vyškrtněte nějaký vynález — třeba menšího významu, řekněme: sirky, svítiplyn, šicí stroj nebo podobné, a hle, jaká mezera by tu byla v našem životě!" Zabodnuv hůl do podlahy, s planoucím zrakem ještě deklamoval: „Jsou dva světy — jeden svět velkých vynálezů, elektřiny, telefonů, které člověku opravdu křídla dávají, které boří hranice prostoru i času — a svět dětinských snů, veršů, knih, slovíček —"

„Chichichi!" rozchechtala se Boženka, „pane professore, pro Boha! rozpícháte nám koberce na podlaze!" Rozpačit pohleděl host k zemi, opravdu se zavrtal holí do laciného koberce.

Stará paní dobromyslně usmívala se jeho nadšení. „A vaše paní?" ptala se, „hle, dnes máte v hlavě samé továrny, ani jste nevzpomněl —!"

„Má paní?" se zářícíma očima zvolal professor, „má paní je nadšena jako já. Sama koupí jeden podíl — jako Kartaginka chce všechny své šperky zastavit nebo prodat, aby také přispěla k rozkvětu českého průmyslu! Škoda —" dodal s nahořklým úsměvem, „že těch šperků je tak málo!"

V tom okamžiku z ulice až sem, do vzdáleného pokoje, zalehl temný hluk. Stará paní se polekala, všichni naslouchali. Znělo to „Hej Slované!" v temné bouři hlasů. Boženka vyskočila. „Protestní průvod! jde již!" v rozčilení zvolala, pláštěnku věsíc přes ramena a hledajíc klobouček.

„Co? co?" ptala se stará paní, která málo sledovala českou politiku.

„Jazyková nařízení zrušili!" vykládal jí pan professor, „a naši v říšské radě dělají obstrukci!"

„A co to? Co ten průvod?" znovu se ptala, ještě nechápajíc.

„Musíme ukázat, že český národ je uražen, že ten políček nesneseme!" deklamovala hezounká Boženka, zarděná, rozechvěná, klobouček ve spěchu před zrcadlem rovnajíc.

Maminka najednou se zděsila — spatřila na Boženčiných ňadrech slovanskou trikoloru. „Dítě, snad nechceš —?" tázala se znepokojena.

„Půjdu!" rozhodně odvětila dceruška, vzdorovitě hodíc hlavou. „Všechny moje známé půjdou, průvod musí být imposantní, aby se páni lekli, až půjdeme okolo hejtmanství!"

Stařenka sepjala ruce. „Bože můj! Nikam nepůjdeš! Vždyť do vás budou střílet! Pozavírají vás! Takovou revoluci —"

Boženka se rozesmála, až se ohýbala, až jí oči slzely. Smála se tomu strachu. „Ale ne! ale ne, maminko! Průvod je úředně povolený! Městská rada podala žádost na hejtmanství, a hejtmanství ochotně svolilo, aby protestní průvod jen šel. Nic se nám nestane, neboj se!" Se smíchem políbila matičku a již ze dveří.

„Dítě! nechoď! nechoď!" volala nadarmo za ní matka. S povzdechem obrátila se k professorovi. „Jaký to zase nerozum! Zde v městě pořád jen takové nepokoje panujou. U nás, v Bukové — víte, nad Metují je to, v horách — jak byl svatý pokoj! Žid s křesťanem, Čech s Němcem, všichni žili jako dobří sousedé. A tady takové štvanice — co z toho lidé mají?"

Professor mávl rukou. „A nic to není!“ pravil rozvážně. „Co takové demonstrace — nic to není! Dřív musíme být hospodářsky silni a pak něco zmůžeme! Ale tak! Samé fangličkářství, samé ideály! Praktického života musíme si hledět. Průmyslu se zmocnit, to je hlavní, ostatní už přijde!“ Vážně zakýval hlavou a zvedl prst. „Jsme hospodářsky tuze slabí, to je to. Co je platna všechna učenost?“ povzdechl si bolestně. „Věřte, milostpaní, teď se mi zdají tak směšnými všechny moje sbírky, všechny knihy — takhle sbírku akcií — oh! — —“

Venku hučely davy, zněly písně, průvod prošel hlavními ulicemi, před hejtmanstvím ozvalo se ostýchavé „pereat“. Pan císařský komissař v druhém poschodí otevřel okno na znamení, že vláda vidí ten hrozivý projev znepokojeného lidu. V tělocvičně bylo velké shromáždění, silné řeči zněly pod malovaným stropem. Řečnil i doktor Kalvoda, s velikým úspěchem také Emil. Tento provázen potleskem, souhlasným jásotem volal do kypícího množství: „Emancipujme se od cizích! Svůj k svému!“

Zase jeden krásný den v historii komárovské! Škoda ho! —

Druhého dne ještě před polednem ubíral se Emil k panu Štajnerovi, továrníku (o kterém lidi tvrdili, že je millionářem), do jeho villy, postavené na nejrozkošnějším místě nad řekou uprostřed krásného parku. Nesl rozhodnutí záloženského výboru, že se panu Štajnerovi povoluje úvěr do padesáti tisíc s nejmenším úrokem. Štajner, vážný, šedivý pán, přijal ve své pracovně účetního velmi vesele a s vděčným úsměvem, potřeboval nutně půjčku, nechtěl-li ohlásit konkurs, a jinde úvěr mu odepřeli.

„Merci!“ řekl nonchalantně. „Je libo doutník? Specialita — za padesát krejcarů kousek. Jsem vám vděčen. A což továrna?“ Štajner měl velikou tkalcovnu, která nějak povážlivě klesala.

Emil se usmíval. „Myslím, že se podaří akciovou společnost utvořit, která by továrnu převzala. Teď je právě vhodná doba, je vydáno heslo: český průmysl, a všechno se žene po akciích. V takovém nadšení lehko lovit.“

„Nadšení!“ opakoval Štajner, hladě sivou bradu. „Také jsme ho včera zažili!“ Ušklíbl se. „Ale musíte přece dál, pane účetní! — Lucy!“ Zazvonil, a když hezounká komorná se zjevila, nakázal: „Že prosím paní, aby přišla. A láhev burgundského přineste, Lucy!“ Vedl Emila do salonu. „Jsme tu jako po obležení!“ omlouval se. V oknech rozbito bylo několik tabulek, na štěstí byl krásný den, vlažný vzduch od řeky vál dovnitř.“ Na stolku ležely kousky kamenů a cihel. „Vidíte?“ usmíval se Štajner. „Nadšené pozdravy našeho bodrého lidu, vytloukli nám okna. Když se Čech s Němcem porvou, žid to odnese. Řekněte, co vlastně ten lid ode mne chce? Na Ústřední Matici platím, chudé děti oblékám, všude přispívám plnýma rukama a za to — kameny do oken. Nechám si je na památku. Hleďte, tento kus —“ ukazoval, „je to bělokam se zarostlými pyropy, podobného kamene v celém městě nenaleznete, jen na dvoře mé továrny je hromada takového štěrku, někdo z mých vlastních lidí, snad některý úředník, přinesl si jej až odtamtud. To je vděk za to, že s nimi zacházím jako otec, že jsou lépe placeni, než kde jinde — —“

Vešla paní Štajnerová, krásná, plná ohnivé krve, která prosvitala červení svůdných rtů, hořela v očích. Pohlédla na účetního, ale jinak, nežli tehdy, kdy mu při tenisu hodila raketu, aby ji odnesl — pozorně, zdál se jí nějak vyrostlý. Emil snesl její pátravý pohled, vesele a sebevědomě hleděl jí do očí. — Usedli u stolu, sklenky s červeným vínem zacinkaly. Továrník byl velmi rozradostněn, stále hladil bradu, třepetal tlustými prsty na prsou. Paní Sára seděla naproti Emilovi, hleděl jí do očí, které koketně mhouřila, kloníc se lehounko do zadu na lenoch křesla. Růže na rozkošných ňadrech zvedala se a klesala.

„Vy jste rozumný člověk, pane účetní," lichotil továrník, zvedaje sklenku, „řekněte, co naši vlastenci ode mne ještě chtějí? Činím, co mohu, nesmysl je žádat víc. Žid je světoobčan — co chcete, je to náš osud. Klamou vás nebo sebe, kdo přednášejí o vlasti a koketují s národními city. Můj bratr je v Mostě členem šulfrajnu, druhý bratr v Pešti předsedou spolku pro maďarisaci Slováků — vyměníme-li si místa, budou oni tady přispívat s nadšením na Matici a já budu v Mostě křičet ‚hajló'! nebo v Pešti ‚eljén'! To je zcela přirozené!"

Krásná paní hovořila ohnivým zrakem, koketním úsměvem, Emil rozuměl němé řeči. A vedle nich starý manžel dále pokračoval, rozjařen vínem i myšlenkami: „Čím nám Čechové mohou imponovat? Jste rozumný člověk, pane účetní, neurazí vás klidná úvaha. Nám imponuje Němec svojí energií, Angličan prozíravostí, Francouz intelligencí, Rusa proklínáme, ale nebojíme se ho, Maďary vodíme za nos. Ale Češi? Moci nemají, bohatstvím se z daleka nám nevyrovnají, vzděláním také ne. My svoji vzdělanost dovedeme využitkovat pro sebe prakticky, vaši vzdělaní lidé tlukou se o gramatiky a slovíčka. Ustupujeme těm, kteří nás předčí chytrostí nebo zastraší hrubým násilím —" Ušklíbl se, upíjeje pomalu červeného vína.

Pod stolem střevíček paní Sáry dotekl se Emilovy nohy. Krasavice sklopila oči, vtiskla bílé zoubky do rtu, ruměnec jí na tváři zahořel. Ale lehounké stisknutí Emilovo opětovala. A když zvedla dlouhé brvy, z hloubky očí zašlehlo to k němu plamenem. Emil úsměvem odpověděl a jakoby bedlivě poslouchal výklady manželovy, naklonil se k němu.

Pan Štajner pokračoval: „Ale Češi? Je to přece jen holubičí národ, nesluší jim, když si hrají na nesmiřitelné. Viděl jsem včera ten protestní průvod, jak bylo všude znát nerozhodnost, dělanost! Vždyť ani žádných politických písní nemáte — jen věčně ‚Hej Slované!', pak ještě ‚Spi, Havlíčku', ‚Šuselka nám píše' a pak už jen měli Hajsovu odrhovačku, starou třicet let:

‚Já jsem v Čechách narozený, otce, matku mám,
proto mé dědické právo není žádný klam!'

A tou písničkou chtěli imponovat Vídni!" Starý pán se rozchechtal nad svou skleničkou. I Emil se usmíval, cítil oba střevíčky paní Štajnerové na své noze. —

Když pan účetní odcházel z villy, před vraty právě zapřahali vraného koníka do lehké kolesky. Paní Sára byla připravena vyjet si do města, pozvala Emila, aby usedl vedle ní a sama — otěže v ruce — bičíkem

švihla koně. Lehounký vozík letěl s rachotem. Kůň ulekl se něčeho, počal se plašiti, bylo vidět, že něžné damské ručky jsou slabé udržeti jej na úzdě, a paní Štajnerová v úzkosti a přece s úsměvem rozmarným ohlédla se po svém průvodci. Vstal, sám se chopil otěží, ale kůň ani jeho neposlechl, nerozuměl neznámému hlasu. A tak tryskem řítila se koleska ulicemi, kde ještě tu i tam na chodníku byly od včerejška střepiny oken, židům rozbitých. Emil stál pevně, koníka ani už nezdržuje, po boku hrdé krasavice. Usmíval se, jak dobří občané z daleka poníženě smekají. Jel s millionářkou! Na rohu ulice, kde byla tabulka s nápisem: „Rychlá jízda městem se zapovídá!“ stál policajt, když poznal, kdo to tryskem přijíždí, schoval se do průjezdu. Pro pány zápovědi neplatí!

VII.

NAD SRÁZEM.

Po jedné straně náměstí tlačily se hlučícím proudem zástupy lidstva na chodníku těsně kolem výkladních skříní, kolem domovních prahů. Jako hejno ryb kolem břehu. Komárovští říkali tomu „naše korso“ — dostala-li mladá paní nebo dceruška nové šaty, šla je na korso ukázat. Přišla jednou i paní professorová — dlouho tu již nebyla. Dnes prošla samotna dvakrát třikrát sem i tam volným krokem, hrdě zvedajíc hlavičku, aby ve světle plynových svítilen bylo vidět pod krčkem démantovou jehlici. Prošla, odešla, ale ve štěbetajícím davu zbyla starost. Odkud ta jehlice? Odkud nové šaty? Snad výhra?

Zdálo se, že onu starost také sdílel komárovský žurnál „Pochodeň“, ale na výhru v redakci nevzpomněli. Divný článek se objevil, nikdo nebyl jmenován, a přece všichni se ohlíželi s úšklebkem za paní professorovou a (ještě více) za panem professorem. Rozumí se, že nějaký přítel postaral se, aby professor článek také četl. Četl, dočetl — beze slova, zarudlý do purpurova, vzal svou hůl a pádným krokem ubíral se k redakci. Hůl s třeskotem dopadala na chodník.

Vstoupil do redakce jako bouře, dobrácké oči mu plály krvežíznivě, zasyčel vztekem, hůl zvedl nad hlavou. Udržuje se v Komárově pověst, že kdysi občan jakýsi došel si do redakce pro satisfakci, za bodnutí jedovatým pérem opláceje kyjem, ale v posledním čase nebylo to ve zvyku. Proto redaktor (nebyl tu již Jeroným Vondráček s viržinkou a havelokem, nestačil prý pokroku — „Pochodní“ zářil teď nový duch), velice překvapen odskočil za dlouhý stůl, kde ležel nůž na rozřezávání papíru v podobě dýky, na obě strany broušený. (Také nůžky tam byly!). Za hradbou tázal se klidně, co si pán přeje? Professor nemohl promluvit, pohyboval jen rty, jen očima svítil, celý se třásl. „Račte se upokojit!“ mírně napomínal redaktor, „je nebezpečné takové rozčilení!“

Professor oddychoval. „Padouchu!“ vyrazil konečně a zamával holí.

Redaktor chopil se nože, ale klidně opakoval otázku: „Čím mohu posloužit? Ačkoliv se domnívám, že jste se ráčil zmýlit v adresse!“

Rozčilený host zatřepetal posledním číslem „Pochodně“, okázal prstem na článek. „To jste psal vy?“

Redaktor pochopil. „Oh,“ řekl lhostejně, „z toho si nic nedělejte. Takových lokálek já napsal! Je to mé živobytí. Rozumějte — a předně upokojte se, neračte šermovat holí, jsem nervosní. Myslím, že máte o redakci moderního žurnálu zastaralé předsudky — i my, prosím, pokročili, je anachronismus jíti do redakce s kyjem, jako snad za časů Balákových. I venkovská žurnalistika řízena je dnes duchem moderním!“

Professor nějak nechtěl rozumět, stále jen opakoval: „Kdo to psal? Kdo to psal?“

„Řekl jsem, že já. Jsem zde, abych psal. Mám péro, jako má dělník své kladivo, inženýr kružítko, kdo mi zaplatí, tomu píšu. Kdybyste měl svůj časopis a nabídl mi více, než mám tady, šel bych k vám. Bohužel, nepracuju pro sebe, pracuju pro jiné. Řekli mi, tohle napiš, a já napsal. Věřte mi, že nemám žádný zájem na tom, co píšu, jsem tu cizím ve vašem Komárově, co jsou mi hloupé místní spory a klepy? Snad mi věříte? Vás, pane, do dneška neměl jsem čest ani znát —“

„A přece jste to napsal! takovou lež!“ zasyčel professor.

„Lež? Nevím, je-li to lež, nebo ne, nestarám se. Píšu, jak chce ten, kdo mi platí. Mohu se pochlubit, že dovedu psát nadšené úvodní články, duchaplné kritiky, jedovaté lokálky i důkladné úvahy národohospodářské. Mám své péro, toť mé řemeslo, jinému jsem se nenaučil. Což divu, že chci svou práci prodat, co možná draho prodat, kdo dá víc, tomu sloužím, kterékoliv politické straně, i Němcům třeba — proč ne? Nikdo nevyčítá úředníkovi, strojníku, dělníkovi, který slouží Němci a svým umem, svou prací rozmnožuje cizí jmění — a žurnalistovi byste to vytýkali? Jsem pracovníkem jako oni, poctivou prací vydělávám chléb sobě i své rodině. Vidíte přece, že na mne zbytečně se horšíte!“

Panu professorovi vylézaly oči z jamek, opřel se o hůl. „A kdo —“ vyrazil, „kdo vymyslil takovou hanebnost?“ — Chvilku bylo ticho. A z vedlejší místnosti zaslechl professor přitlumený hovor, zdálo se mu, že poznává hlasy — správce cukrovaru, obchodníka s moukou, mladého lékaře —

Mimovolně zvedl hůl a nakročil ke dveřím. V tom okamžiku vstoupil — pan Verner s jakýmsi listem v rukou. Zarazil se, když spatřil professora, ale ihned se vzpamatoval, skřížil ruce na prsou, vypjal se na prahu celou svojí hubenou postavou. A ušklíbl se. Ten úsměšek rozzuřil professora — zvedl hůl, až udeřila do stropu. „Kdo to psal? Tuhle tu lež?“ zahřměl. Verner usmíval se dále, ale již jen s jistou útrpností.

„Není to lež — co napsáno, je pravda, do poslední písmeny,“ řekl pevně.

„Důkazy! Ha! Chci důkazy!“ professor poskakoval na krátkých nohách. Verner přistoupil o krok a, hledě na hosta trochu s výšky, odpověděl ostře: „Důkazy? Mohu je dát, chcete-li!“ Professor vyvalil oči, ruka s holí mu klesla, nohy se zatřásly. Opřen o hůl, chvíli díval se do tváří bývalému řediteli záložny, který usmíval se trpce a útrpně kývaje hlavou. „Nu, chcete?“

Nejistě zatěkal professor očima a sklopil je konečně. „Fi!“ odplivl. „Nic nechci, žádné důkazy — nač důkazy? Odvolejte! to chci: odvolejte!“ Verner pokrčil rameny a pohrdavě se odvrátil, za to professor nabyl smělosti, zabušil holí do podlahy. „Žádné důkazy nechci!“ křičel, „nač mně důkazy! Já musím nejlépe vědět — lež je to všechno, lež! lež! lež! A nejedná se o mne ani o moji paní — ta je jako anděl povýšena nad všechny vaše pomluvy — ale jedná se tu o čest mého nejlepšího přítele, pana účetního. Tak jej urazit! Takovou lež vymyslit!“ Verner zprudka ohlédl se přes rameno a řekl tvrdě: „Chcete důkazy?“

Professor zatřepetal rukama, zabušil holí: „Žádné důkazy! Hanebnou lež jste napsali! lež! lež! Nic nechci slyšet —!“ zakryl si uši a s pohledem plným opovržení ustupoval ke dveřím. „Hanebná lež!“ vykřikl na prahu a odešel, dlouho ještě po cestě otíraje červeným šátkem čelo a odplivuje.

Bývalý ředitel po jeho odchodu zasmál se suchým řeřavým smíchem.

Někde v ulici potkal professor Emila, oči mu zasvítily, hned běžel a pod paží chytil mladého přítele. „Četl jste tu hanebnost?“ tázal se, rozvinuje číslo „Pochodně“.

Emil nějak nejistě zahleděl se stranou. „Hm!“ usmál se konečně, „nemají co psát, vymýšlejí pikantnosti.“

Professor se rozehříval. „Odvážili se tak vás nařknout! Otřeli se o vás, o vaši čest! Co učiníte?“

Emil šlehl stranou očima po starém pánu. „Já?“ nějak divně se ušklíbl. „Mne se pomluva netkne, ať píšou, co chtějí. Jsem klidný, vím, že jsou proto na světě psi, aby štěkali! A vy, pane professore?“

Starý pán se rozesmál. „Máte pravdu, nač se starat o takové klevety!“ A červeným šátkem otřel si oči, uslzené od upřímného smíchu.

Toho dne professor Doubrava nezašel pod zakouřenou klenbu „U jelena“, večer zavedl jej Emil do Besedy, mezi pány, kteří zvali se elitou města. Velmi stísněn usedl starý pán v koutečku, cítil, že je tu jiné ovzduší, než tam „U jelena“, zde převládala intelligence. Skromně naslouchal hovoru. Mluvilo se také o politice, ale jak střízlivě, kriticky, beze vší vášně a slepého chauvinismu!

„Eh, člověku se hnusí ty věčné národnostní hádky!“ rozhorloval se vážný, šedivý pán na druhém konci stolu.

„A kdo je vyvolává?“ přizvukoval jiný, „naše politické časopisy! Je to jejich řemeslo: Štvát! Každého sešlehat, zostudit, kdo by se chtěl zastavit a rozumně uvažovat o té bohopusté štvanici, za zrádce ho prohlásit, zničit —! A tak i rozumní, třeba s nechutí, musejí jít s kalným proudem nacionalismu, aby nebyli postaveni na pranýř. Pravím: Zavřít pár redaktorů, noviny zastavit, a byl by v Čechách pokoj, lid už má těch štvanic dost. Rázem by přestaly hádky o jazyk, o nějaké slovíčko na dráze nebo na poštovním úřadě!“

„Tak! Pravda! Noviny jsou vším vinny!“ dosvědčil horlivě pan Vrba, který již dávno zdomácněl v této společnosti, „kdyby noviny přestaly vycházet, co dobrých lidí z duše by si oddechlo, nemusili by se přetvařovat!“

Emil se ušklíbl (ten úšklebek zdědil po svém otci — nikdy nebylo znát, mluví-li vážně nebo ironicky): „Dobře děl pan rada: Bohopustá štvanice! Ale to je to, že my sami se stydíme čistou pravdu doznat, pořád ještě máme zastaralé předsudky, zápasíme s chimérami. Přetvařujeme se, jakobychom se hrozili každého německého zvuku, a nikdo nemá odvahy veřejně prohlásit čistou pravdu, že je němčina naší druhou mateřskou řečí, do malých dětí ji vtloukáme ve škole i doma, český člověk se už rodí s touhou naučit se německy. A neřekneme si to!"

Kolem se zasmáli. (Pan professor viděl, jak pozorně všichni naslouchali, kdykoliv Emil hovořil a prohodil-li vtip, celá společnost dala se do hlučného smíchu dříve, než domluvil.)

Trochu sentimentálně dodal ředitel měšťanských škol: „Tak je to, tak! Dříve naši lidé ve veřejnosti chlubili se němčinou, ale doma u krbu vládla česká řeč, český duch — teď na venek se vlastenčí a v rodině rozlézá se cizota!"

V professoru Doubravovi až se dech zatajoval, byly to smělé, přímo revoluční myšlenky, které tu slyšel, takhle „U jelena" otevřeně promluvit, jaká bouře odporu by se zdvihla! Myslil si: Hle, intelligence, klidně uvažuje o všem, nerozčílí se.

Ještě někdo pravil: „Čech je jako kmotránek z venkova, který v každém druhém člověku vidí strýčka a chce se s ním mermocí líbat, třeba strýček říkal: ‚Já vás, človíčku, ani neznám!' Vykládá příbuzenské svazky: ‚Naše kráva se napila z vaší louže.' Tak se vtíráme Francouzům a jiným, a na konec řekne cizinec: ‚Aha, už vím, vy jste Maďar!' A Čecháček se sladce usměje: ‚O ne! Poníženě prosím, já jsem Čech, víte, kmotříčku, ten co byl roku 1620 — s odpuštěním — bit!'"

Hlučným smíchem otřásla se celá hospoda. Ale pak už nechali politiky, obrátili se k jiným předmětům, hovořilo se o počasí, o vědeckých záhadách, a professor Doubrava osmělen, pokusil se docela o jakousi učenou přednášku. Rozhovořil se o své zamilované myšlence, že všechen osobitý ráz naší lidové kultury, našich písní, pověstí, zvyků, vůbec všeho života vytvořil se v době baroka v 18. století, neboť co bylo dříve, to zhynulo nebo zapomenuto bylo dojista úplně v bouřích třicetileté války, v bídě a morových letech po ní. Ukázal pánům, že něco zná a ví. A páni naslouchali, mžourajíce očima nad svými sklenicemi.

Emil mu stiskl pravici. „Obdivuju se vám!" řekl — a za chvíli šeptem dodal: „Ale také já něco umím. Umím vyvolávat duše!"

„Eskamotér?" podivil se professor s úsměvem.

„Ne — uvidíte. Nevyvolávám duchy, nýbrž duše, které se ukrývají pod maskami lidských tváří. Baví mne pod vážnou maskou ctihodného šedivého pána odkrýt uličnického fauna nebo — Ale sám uvidíte, jen dobře se dívejte!" Usmál se.

„A vaše kouzlo?" ptal se zvědavý professor.

Emil velikým drahým prstenem zaklepal nedbale na sklenku — a již přinášeli sklepníci láhve v ledu. Toho se professor opravdu polekal, vyskočil, pot vyvstal mu na čele, kvapně vylovil ze dna spuchřelé tobolky drobné peníze, aby svůj účet zaplatil, chtěl se vytratit, bál se útraty. Emil mu porozuměl, s úsměvem přitiskl jej zpět na stolici.

„Obec platí!“ smál se šeptem. „Ale mne omluvte, odejdu. Nechci vyrušovat společnost, proto se nepozorovaně vytratím.“

Professor ustrnul. „A proč?“

Emil sklonil se k němu, pohrdavým pohledem přivřených očí přelétl celou společnost. „Protiví se mi,“ řekl, „jak ti tu pijí šampaňské. Nejprvé zaplaví žaludek čtyřmi pěti půllitry piva a pak do sebe lijí drahocenný nápoj — fi! Nemohu se dívat na to!“ Obratně otevřel první láhev — vybuchla. Nalil professorovi, nalil panu Vrbovi, který nedočkavě nastavoval svůj pohár. (Pan Vrba poručil si přinést kaviáru, docela nedbale vymačkával naň citron, bylo vidět, jak v posledním čase vybrousil se v pravého gentlemana. S jakou jistotou se pohyboval, jak blahosklonně naslouchal pánům v pravo i v levo! Ale z vrozené šetrnosti vymačkal citron do poslední kapky.)

Když se objevily láhve, vše se odmlčelo, jen agrárník Odřimez, zarudlý rozčilením v hádce s hubeným školním ředitelem, nemohl jazyk zadržet: „Co vaše moderní škola? Třicet let působí, a podívejte se na výsledky — mezi mládeží i odrostlými znemravnělost, surovost vždy větší. Co jste dokázali? Cpete do dětských hlav všelijaké vědomosti — jací pavouci žijí v Austrálii, co je to Kilimandžáro, a nedovedete děti udržet na uzdě, naučit je slušnosti, dobrým mravům, jako to dovedli staří kantoři, dokud ještě z učitelů se nestali byrokrati, kteří tolik a tolik učiva za rok musí vetlouci do dětských hlav —“

„Ticho! Ticho!“ rozhořčeně ozvaly se hlasy.

Hubený ředitel se škodolibým úsměškem roztáhl všechny prsty, nakrčil ramena. „Blahoslavení —“ řekl šibalsky.

Agrárník musil domluvit: „Ptám se, proč má můj pasák vědět, co je to takové Kilimandžáro?“

Víno šumělo, sklenky zvonily. Emil odhodil prázdnou láhev přímo do rukou tučnému hostinskému se sumcovitými vousisky a vodnatýma očima — zachytil ji s namaháním. Pánům se to zalíbilo, cosi kavalírského v tom bylo, házeli pak vyprázdněné láhve a sklenky z daleka hostinskému, smějíce se, jak neobratně tlustýma, tuleňovitýma rukama je chytá, skákaje na krátkých nožičkách a odfukuje. A šumivé šampaňské rozlévalo se po stole.

Když professor vypil první sklenku, zamotal se s ním nějak svět, v mlze všechno kolem utonulo, z ní jen chvílemi vynořovaly se hlavy ostatních. Ani nepozoroval, kdy se Emil vytratil. V jedné chvíli zdálo se mu, že na druhém konci stolu strhla se hádka i rvačka, ale opět vyznělo všechno v přátelskou harmonii, v cinkání skleniček. A druhého dne starý pán nepamatoval si více, nežli jak agrárník důvěrně mu dokazoval, že vzdělanost bude záhubou lidstva, neboť kdo čichne ke škole, nechce už do sprosté práce polní, všechno jen touží po lehkém životě ve městě, nebude dělníků, aby pole obdělali, půda bude ležet ladem. Snad nám na nějaký čas vypomohou Slováci a po nich čínští kuli, ale až i těch se zmocní školní vzdělání, pak — A ještě neurčitě vzpomínal, jak pan berní prohlásil, že je přívržencem komunismu, a jak švihácký adjunkt z cukrovaru položil jemu, professorovi, unavenou hlavu na rameno a, cosi šeptaje o paní professorové, usnul. Ale vše ostatní zmizelo

v mlhách — jen hlava starého pána bolela. A ruce, jak mu je agrárník tiskl. —

Emil brzo, nepozorován, odešel domů. V ulicích bylo pusto a ticho, zářil plný měsíc. Krásná letní noc uspala všechen život, málokde ještě v oknech svítilo se, zřídka ozvaly se kroky. Emil šel lehce, pohvizdoval, lahodil mu chladivý dech noci, byl rád, že je sám, už jej omrzela společnost vtíravých přátel, kteří všady se k němu lepili. Z opatrnosti vyhnul se z daleka každému pozdnímu chodci, kterého měl potkat. Čert jim věř! Neboť uznával, že má už přespříliš všelikých přátel, kteří tleskali jeho vtipům a pili jeho víno. Chtěl mít dnes klidnou noc! Jenom němý jeho vlastní stín ho provázel měsíční nocí — i ten by rád odkopl, kdyby mohl. Chtěl býti sám.

Otevřel zadní dvířka do zahrady, vůně rezed zavála mu vstříc, kouzelné světlo chvělo se v haluzích stromů. Sotva učinil několik kroků, překvapen div nevykřikl. Na hraniční nevysoké zdi v plném svitu měsíce stála dívka — bázlivě třepetajíc roztaženýma rukama, pokoušela se pokročit po kamenech. Poznal Bertičku. „Náměsíčnice!" kmitlo mu hlavou, ale usmál se. Skočil ke zdi. „Bertičko!" zašeptal. Seskočila na druhou stranu, než ji mohl zachytit. Ohlédla se, jakoby chtěla prchnout — ale zůstala stát, vzdorovitě pohodíc hlavičkou. Ne, myslila si, neuteče — ať! Co se jí může stát? Jiná by také neutekla. A kamenná zeď je tu mezi ní a Emilem. Hleděla mlčky do země, čekala, co on promluví. Nahnul se k ní přes zeď. „Bertičko!" šeptal, „bojím se, abych vás nepoplašil — neutečete mi opět?" Mlčela. Cítila mrazení po těle, očí nezvedla. „Kdybych byl tušil, byl bych sečkal, až byste byla seskočila do naší zahrady. Viďte, Bertičko, že jsem uhodl: Chtěla jste se podívat do mého pavilonu?"

Neodpověděla, styděla se, že ji tu překvapil — opravdu, nemohouc dnes nijak usnout, vešla do zahrady, a zachtělo se jí jako dítěti, teď, kdy nikde živé duše nebdí, přelézt nevysokou zeď a při světle měsíčním podívat se do záhadného toho pavilonku. Co si Emil o ní pomyslí? Ale ať! Nějaký trpký vzdor se jí zmocnil, neuteče jako bláhová, snad by toho zase litovala jako onehdy. Co se s ní může stát? Zase pocítila lehké zamrazení. „Pojďte, přenesu vás, chcete-li!" slyšela úlisný šepot. Emil vztáhl ruce, ale nedosáhl k ní. Vyhoupl se na zeď. V tom ji přemohla úzkost. „Ne!" vykřikla. „Zůstaňte tam!" Ovšem že neposlechl, již jí stál po boku, cítila, jak ji objaly vášnivě dvě ruce. Zamhouřila oči, zavzlykala: „Nechte mne!"

„Pojďte se mnou — do mého pavilonku!" šeptal jí. Lehounko, lehounko ji zvedl v náručí, bylo to tak příjemné, sladká závrať se o ni pokoušela. Bože! Cítila jeho rty na své tváři, hebounké vousky ji zalehtaly. Zamžikala očima — co teď? Polekala se Emilova pohledu, hleděl na ni rozžhavenýma očima jako vlk na bílou ovečku.

„Pojďte!" řekl, a znělo to už nějak velitelsky.

Najednou se jí zmocnila hrůza, že až dech se jí zatajil, srdéčko přestávalo bít. Vymkla se Emilovi z rukou, uskočila. Patrně byl překvapen, nečekal odporu, nerozběhl se za ní. A ona sama stanula, obrátila se k němu celá udýchaná, uzarděná, chvějíc se úzkostí, a při

tom zvědavost hleděla jí z očí: Co teď Emil počne? A co by se s ní bylo stalo, kdyby neutekla?

Emil se usmíval: „Proč utíkáte?“

„Bojím se!“ šeptla v odpověď.

„Čeho? Jsme tu sami!“ Ano, té samoty se právě ona bála! „Či věříte, že bych vám chtěl ublížit?“ Pokročil k ní, vztáhnuv ruce, a ona ustupovala krok za krokem před ním. Příliš vystoupili už ze stínu stromů, Emilovi nezdálo se radno dále pokračovat, zastavil se. „Vidím, nedůvěřujete mi!“ řekl. „Nechci vás poplašit. Jděte, moje děťátko zlaté, dobrou noc vám přeji! Řekněte však, kdy mne navštívíte v mém pavilonku? Mám tam obrazy, knihy, piano — Přijďte! Bojíte se samoty? Přijďte zítra večer, bude u mne veselá společnost, dobří známí, přijďte! Aspoň na okamžik —!“

Bertička stála ve světle měsíčním nehnutě jako socha, nechvěla se už, viděla, že je v bezpečí, Emil nemohl ji více dosáhnout, ustupoval do stínu — ale v její hlavičce vrtala myšlenka: Co by se bylo stalo, kdyby mu neutekla? Skoro litovala. Jiná by jistě neutekla!

Ani nepozorovala, kdy Emil odešel. Najednou bylo jí smutno a teskno, když viděla, že je tu sama mezi květy. Sáhla si na tvář, pálilo ji tam ještě Emilovo políbení, cítila lehtání hebkých vousků — žár nějaký rozléval se jí od tváří po celém těle, všechny nervy se rozechvěly, přitiskla ručky na ňadra a tichounko jako myška ze zahrady proklouzla do svého pokojíku. Ulehla do postýlky, až po hlavu zakryla se bílými peřinami, ale usnout nemohla, se strany na stranu se převalovala, rozmýšlela, co by se s ní asi stalo, kdyby byla neutekla?

Emil spal klidně do bílého dne. Po snídaní otec, starý Josek (byl dnes v dobrém rozmaru, kouřil trabuko, které dostal od pana purkmistra), s úsměvem podotkl: „Slyšel jsem tě chválit — lidi vynášejí tvou štědrost, dáváš prý almužny, knížecky za všechno platíš — nehoň se za popularitou!“ pohrozil prstem synovi. „Bojím se lidu, který dnes v nadšení oslavuje Palackého či Havlíčka a zítra nosí se stejným nadšením na ramenou kteréhokoliv šarlatána —“

„Nemáš ještě jeden doutník, tatínku?“ smál se Emil. „Neboj se, nerad se dávám nosit na ramenou!“

Ale i k tomu došlo, i na ramenou jej nosili jednou po veliké pitce. Byly tehdy veselé časy v Komárově, ještě dnes mnohý na ně vzpomíná. Nikdo nikdy se neoptal, kdo platí, jenom soused Odřimez ve své selské pýše hodil někdy na stůl bankovku, ostatní jakoby neviděli a velkopansky srkali šumivé víno. Všady po stopách Emilových táhli jeho známí, zastavil-li se, stanuli také, usedl-li, kolem něho sesedli se honem jako hladoví vlci, čekajíce, co jim hodí. Nikdo je nezval, šli po čichu, věrní přátelé. Zůstal-li Emil doma, unaven a omrzelý, přecházeli jakoby náhodou pod jeho okny, mžikajíce po nich očima. A nedosti na tom, že vplížili se sami všude, kde cítili z dálky cosi pro mlsný jazyk, pomalu navykli brát s sebou i své ženy. Emila zvali za to do nejvzácnějších rodin, zvali ho na svatby, za kmotra na křtiny. Neboť jeho dárky byly nejvkusnější a nejdražší. A náš Emil houpal v náručí před oltářem

komárovská novorozeňátka, a úšklebek na jeho tváři stával se zlým, pekelně jizlivým.

Jednoho dne dokonce dvojčátka dali mu nést — ach, to už Emilovi přece jen bylo příliš! Když těm maličkým pod peřinky zastrčil bohatý dárek, vyběhl z kostela, nikým nedal se zadržet, cítil, že jakýsi záchvat zuřivosti se ho zmocňuje. Křečovitým smíchem, který s těží potlačoval, zkřivily se jeho rty, chtěl by se dosyta vysmát, aby se mu ulevilo. Vzpomněl na sestru Emilii, ta by mu porozuměla, smála by se s ním. Ale paní doktorová nebyla doma, odjela ráno do Prahy. „Příliš často jezdí do Prahy, je to nápadné, musím sestru na to upozornit!" myslil si hodný bratříček. Zašel ke staré paní Kalvodové — v té domácnosti klidné, proniklé vůní resedy, doufal, že se uklidní. Kdykoliv tam vešel, cítil zvláštní dech nezkažené prostoty, jakoby stará paní ze svých rodných hor přinesla ovzduší lesa a luk. I to hezounké dítě, Boženka, bylo jako kytička vřesu.

Opravdu, uklidnil se u nich, bylo mu tak příjemno sedět v koutku na nízké stoličce, naslouchat kanárčímu zpěvu, vypravování staré matičky a Boženčinu rozkošnému smíchu. Děvčátko hledělo naň upřímnýma očima, červenalo se, zahleděl-li se déle do růžových tvářiček a na sladké rtíky pohledem labužníka. Šedivá maminka hovořila o synu doktorovi — je zasypán prací, všemu chce stačit, nepřeje si oddechu. Tak se jí, mamince, zdá, že jej ta práce již přemahá, že chřadne, třeba na sobě nedal ničeho znát. O mladou paní slovíčkem nezavadila — Emil dobře si povšiml.

„Nikdy Bohouš takovým nebýval!" řekla s povzdechem. „Najednou jakoby se na peníze ulakomil, a pro koho? Sám ničeho neužije! Nikdy ničeho neužil — už od malička!" staré oči zvlhly.

„Chtěla bych mít hodně peněz, chtěla bych být bohatou!" zatoužila ve smíchu Boženka.

„Krása je bohatství!" šeptal jí Emil.

Zakroutila hlavou: „Uvadne."

„Proto je bláhový, kdo neumí svého bohatství užít!" smál se jí v samotné ouško.

Ne, o tomhle nepřemýšlela — rozesmála se jako děcko. Když se maminka obrátila jinam, podařilo se mu lapit Boženčinu ručku a políbit konečky prstů. Vida, čtveračka! červenala se a při tom smála se přivřenýma očima! Líbilo se jí, za zády matčinými laškovat, věřila, že je to taková dětská hra jako na schovávačku, sama mu po druhé ruku nastavila. Políbil ji na dlaň — jak to zalehtalo, chichichi! Taková nezkušená děvčátka jsou krotká jako laňky, které nikdy ještě lovce neviděly, neprchají před nebezpečím, dají se hladit, nepomyslí, že by jim někdo zlý mohl ublížit. A jak by mohl být Emil zlý, takový veselý, hezký —! Žertem Boženku zval, aby přišla k němu do zahrady, řekl jí, kudy má jít, jak na zahradní dvířka zaklepat.

Ona šeptala mu v odpověď s tím krotkým, důvěřivým pohledem: „Maminka mne nepustí!"

Neodolal, musil se zasmát s ní zároveň.

Opravdu, uklidnil se v koutečku provanutém vůní květin, cítil se osvěžen snad právě tou vůní anebo šťastným veselým smíchem bezstarostného dítěte.

Dlouho se zdržel, sešeřilo se už. Povšiml si, když odcházel, že u doktora Kalvody v oknech kanceláře kmitá světlo. „Ulakomil se," opakoval Emil v duchu po staré paní. „Lakota věru je nejtěžším hříchem!" Zasmál se, pohodil kučeravou hlavou a vesel kráčel, zapomenuv ihned opět na doktora, měl dnes v hlavě docela jiné starosti.

Ale právě v této pozdní chvíli u doktora Kalvody starali se o Emila. Osvětlenou písárnou přecházel mladý advokát neklidně, celý sehnutý, jakoby tíha nějaká dopadla mu na bedra a hrozila jej povalit k zemi. U okna, opřen zády o zeď, stál hubený šedivý Verner, hryzl svou pěsť, očima stíhal každé doktorovo hnutí. A v koutě u stolku seděl Evžen s rukama skleslýma, péro vypadlo mu na zem. Bylo teskné ticho, jen při každém kroku zaskřípala podlaha.

Najednou zastavil se doktor těsně před Vernerem, na čele se mu zaleskly krůpěje potu — setřel si je rukou. „Odpusťte —" řekl, „zdá se mi, že je úplně nemožno —" hlas mu přeskočil, křeč nějaká svírala hrdlo. „Ještě před týdnem provedena revise v knihách i pokladně."

Verner odpověděl opovržlivým smíchem. „Revise!"

„A jak — jak vy jste zjistil, že v účtech záložny jsou nesprávnosti?" ptal se doktor Kalvoda, ale nějak nejistě, jakoby se bál odpovědi.

„Já?" Verner zvedl sebevědomě kostnatou hlavu, a drobná očka mu zasvítila. „Já? Věřte, že vidím jasně i skrze zdi!" Zachechtal se řeřavě, v té chvíli podobal se démonu s výrazem jedovaté zloby na zažloutlých tvářích. „Vidím lidem do svědomí, na dno srdce a do hlubin kapes. Nic mi neujde. Naučil jsem se počítat, je mou vášní hledat neznámé, vypočítávat důsledky a odhadovat příčiny. Nesklame mne nádhera nesena světu na odiv, znám dobře poměry každého v naší obci. Počítám neustále. Vypočtu, do kterého dne bude nucen ten či onen obchodník ohlásit bankrot. Pamatujete se na nebožtíka redaktora Skaláka? Vypočetl jsem, mnoho-li ze sbírek na národní a dobročinné účely zůstalo v redakci. Byl tehdy odsouzen — A věřte mi, že leckdo s utajenou hrůzou se po mně ohlíží, nevztáhnu-li prst a neřeknu-li: Ty jsi darebák! Někteří snaží se mne oklamat, zvednout prach přede mnou, jsou opatrni." Verner se zamlčel. „I na ty dojde!" zahučel po chvilce. „Ale váš pan švakr nedbal nejskrovnější opatrnosti. Obdivoval jsem se mu, jak beze vší starosti světa užívá. Ne však sám, jiní jako cizopasníci se k němu přissáli. Ještě dnes pijou s ním, zítra se od něho odvrátí, zaprou ho, budou omývat ruce, kterými jej objímali —"

„Ale důkazy! důkazy!" zasýpal doktor nedočkavě.

Verner vytáhl zápisník. Četl: „Démantová jehlice pro paní professorovou — dvě stě zlatých —" Doktor Kalvoda vzal mu knížku z ruky — byl to součet různých vydání Emilových asi za půl roku, zapsány byly všechny dárky, koupené od klenotníka, od lahůdkáře, od zahradníků. Doktor udiven pohleděl k Vernerovi. Suchý matematik počítal: „Emil má ročně — řekněme — čtrnácte set příjmů, za půl roku napočetl jsem však o dvě stě větší vydání — nuže, pochopujete?"

„Nevěřím! Nechci věřit!“ zavrtěl doktor hlavou.

Verner byl zamračený, mrazivě chladný. „Počítal jsem, kalkuloval, spočetl jsem, že za dva roky nedostalo se mu tři tisíce dvě stě padesát zlatých. Upozornil jsem ředitele Ryneše — nechtěl věřit jako vy — až sám se přesvědčil. Přál bych vám vidět, jak se tvářil, jako když v jícnu kost mu uvázne, oběma rukama chytil se za hrdlo, natáhl hlavu a jen sýpavě odfukoval.“ Verner se suše zasmál. „Nuže, teď víte, doktore, proč vás zve k sobě — vás jako právního zástupce záložny. Máte vzít zapisovatele s sebou — páni výboři budou shromážděni. Lituji“ — po jeho hubené tváři kmitl se sotva znatelný úšklebek — „že moje poselství je tak trpké. Pro vás i pro mne. Ale zde přestávají svazky přátelské i příbuzenské, zde se jedná o to zabránit velkému neštěstí, které by stihlo celé město, celý širý kraj, kdyby v čas nebylo zakročeno.“ Nachmuřil šedivá obočí, doktor postřehl zlý záblesk ve zracích jeho, ďábelskou radost lovce, který uhonil ničeho netušící kořist. Mladý muž se otřásl, odvrátil se.

„Půjdeme!“ řekl Evženovi. Písař se zakolísal, ztrnule hleděl na Vernera, prsty se mu křečovitě svíraly — zmocňovala se ho šílená touha skočit a smačknout dlouhé hrdlo strašlivého člověka, který neodepřel si radosti zvěstovat sám osudnou zprávu jemu a doktorovi.

Advokát vyšel z pisárny, po něm zmizel beze slova, jakoby se ode zdi odlepil, šedivý Verner. Evžen mechanicky připravoval papíry, vybíral péro — Najednou ozvalo se slabounké zaklepání, kadeřavá hlavička dívčí objevila se ve dveřích. Evžen se vztyčil, oči mu zvlhly, krev se mu vehnala do tváří.

„Je tu Bohouš?“ zeptala se Boženka. Teď málokdy se objevila, málokdy pootevřela dveře, hledajíc bratra — a vždycky letem zmizela, sotva veselým úsměvem Evžena pozdravila. Ale dnes vidouc, že nikoho tu není, vklouzla do pisárny. Čichala ve vzduchu, zvednouc rozpustile hezounký nosíček — opravdu to tu páchlo už nějakou čertovinou jako v jiných kancelářích. Zpozorovala, že je Evžen připraven k odchodu. „Kam jdete?“ řekla a všimla si, že celý se zachvěl. Zvědavě mu pohlédla do očí — sklopil je. „Co je vám? Kam se chystáte? Kam jdete?“ vyptávala se úsilovněji. Zamával nemotorně rukama, jakoby plašil mouchy. „Neptejte se, slečno Boženko!“ — Rozumí se, že opakovala otázku, lichotila — a na konec Evžen zalit potem se zoufalým povzdechem řekl, co věděl, úsečně, dvěma, třemi slovy. „Defraudant!“ vykřikla. „Ne, nevěřím!“ Evžen podíval se na ni vlhkýma, dobráckýma očima, potřásl hlavou: „Jemu je to podobno!“ Zamlčela se, zoubky zaťala do rtů, které náhle zesinaly, oči se jí zakalily. Zvedla ruku k čelu. Patrně Evžena neviděla, ztratil se pro ni, zapomněla naň. Obrátila se, po paměti našla kliku u dveří, odešla. Evžen hleděl za ní vytřeštěnýma očima.

„Půjdeme, pane Josku!“ ozval se hlas doktorův. —

(Pokračování.)

— ptákem sokolem
létati pod oblaka,
Šerým vlkem skákati
po širých polích — —

(Z Novohradských bylin).

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM POHÁDKÁM A POVĚSTEM.

DR. J. V. PRÁŠEK:

Letní a podzimní sněmování českomoravské r. 1790.

IV.

Nejcitlivěji dotýkala se ryze stavovských zájmů josefinská berní a urbariální úprava, která odstraňujíc rázem odvěký rozdíl půdy vrchnostenské a poddanské a zavádějíc novou obecně stejnou normu zdanění, byla hlavní příčinou, že vzchopili se stavové za posledních dnů Josefa II ke zřejmé opposici. Dnes již jest úsudek o povaze této nejkrajnější josefinské „opravy" ustálen. Nezákonná byla se stanoviska právního, ježto pomíjela činitelů ku povolování daní jediné oprávněných, stavů totiž v politické příčině národ zastupujících, a věcně byla nespravedliva, svalujíc veškero téměř berní břímě na bedra hospodářských producentův a žádajíc nepoměrně velikou dávku peněžitou za obvyklé dotud úvazky a práce robotní. Proto také již jarní sněmy český i moravský r. 1790 ve příčině berní a urbariální opravy obracely se k Leopoldu II s představkami zvláště naléhavými, ježto právem v oktroyovaném novém způsobu spatřovaly neomluvitelné zkrácení majetku zděděného, aniž by bylo odpomoženo steskům poddaných.

Restitutio in integrum, již Leopold II patentem svým ze dne 9 května 1790 nařídil, svědčí nejlépe o státnickém věhlasu jeho. Uznávalť, že cesta, již zvěčnělý bratr a předchůdce jeho nastoupil, nehodí se k řešení otázky tou měrou důležité, a obnovil dřevní stav, aby organicky z něho vyvinula se prospěšná a obecně cítěná náprava. Řečeným patentem byla zrušena nová berní regulace a obnovena platnost berních řádův, až do 31 října 1789 platných, totiž decennálních recessů, poprvé r. 1748 umluvených a odtud častěji, v Čechách posléze r. 1775, obnovených. V úvodu patentu pravilo se sice, že děje se tak po přání vrchností i poddaných, a v některých příčinách polevovalo se znatelně lidu poddanému, ale ve skutečnosti nabylo vrchu stanovisko stavů, kteří s nenáviděnou novou daní odčiniti chtěli i zrušení roboty. Byloť patentem Leopoldovým nepokrytě prohlášeno, že nová berní oprava nedočinila se nadějí do ní skládaných. Především přiznáno, že nedálo se vyměřování a zhodnocování půdy všude se stejnou přesností, že nebyly ani oceňovány se stejného hlediště náklady potřebné ku vzdělávání polí a ku zpeněžení úrody, v zrnování pak že ukázalo se býti nesprávným tříditi obilí do čtyř druhů. Závada shledávána též ve způsobu platiti hotovými, kterýž převyšuje možnost sedlákovu a nutí jej, aby zjednával si peněz hotových různým způsobem na újmu hospodářství. Rukojemství berních obcí, jedněch za druhé ano někdy i za vrchnost k placení váhavou anebo v nesnázích

jsoucí, prohlášeno za břímě nejobtížnější, jsoucí s to, aby znenáhla celé obce ku zkáze přivedlo. Nákladnou soustavou nové berní správy zvýšena dle slov patentu kontribuce o dvanáctý díl, a tudíž, aby kontribuentům dostalo se úlevy, jeví se potřeba zavésti dřevní způsob výběrčí vrchnostenských, za něž by vrchnosti ručily. Než vedle splnění oprávněných přání lidu prohlašoval Leopold II, že vidí se povinna vyhověti i oprávněným stížnostem šlechty a duchovenstva, a proto jim vráceny byly požitky urbariální jakožto věc spravedlivá, duchovenstvu pak zvláště obnoven desátek. Prováděcím nařízením ustanoven prvý den měsíce května 1790, aby odtud byla daň opět dle dřevního způsobu rozvrhována a vybírána.

Jedenadvacátý odstavec pojednává pak o znovuzavedení roboty následujícími slovy: „Od té pak celoroční urbární povinnosti, kterou poddaní vyplniti mají, a která buďto jest naturální (dle vejnosku gruntu vypadající) aneb mezi pány a poddanými dle smlouvy nějaké vykoupená robota, a co za půl léta od 1 listopadu 1789 až do 1 máje 1790 dáti měli, tak se vynímají, že vrchnosti, co na ten půl léta vypadá, toliko (za) čtvrtý díl celoroční povinnosti přijímají, a pakliby někdo víc přeplatil nebo oddělal, to zase zpátkem dostati anebo v nejbližším čtvrtlétě na svůj odvod odraženo míti má.“ Stavové dále se prohlásili, že „tu, kde jejich zemské hospodářství to připouští, žeby robotu nepotřebovali, a poddaní jejich, majíce dost jiných postranních výdělků, raděj chtějí robotu zaplatiti, nežli ji odpracovati, to že jim na nějaký počet let příti nechtějí a takové dobrovolné srozumění vrchností s poddanými a ujednané vykoupení robot má se zemĕpánu k obzvláštnímu zalíbení vztahovati. Kdeby takové srozumění ujednáno býti nemohlo, tu má tak s vybejváním aneb placením robot zůstati, jak se v minulém 1789 roce do posledního října vybejvalo, jakož také i tu, kde se již před uvedením nového systemu robota platila, má se smlouva na určitý počet let učiniti.“ Krajským úřadům ukládalo se spolu, kdekolivěk by „z ohledu robot, služeb, obilí, daní a jiných povinností nějaká přetahování poddaných a jiné zlé návyky se vyskytly“, aby v každém případě dle císařského patentu ze dne 1 září 1781 jednaly.

Patent řečený, znovu robotu a feudální úvazky zavádějící, způsobil v lidu českém velikou nespokojenost, místy až v opravdový odpor proti vrchnosti přecházející. Vláda předvídala, že bude poddaný lid obnovou roboty na výsost roztrpčen, a proto, aby nedošlo k výtržnostem anebo dokonce k bouřím, nařídila politickým úřadům největší opatrnost. Vládní orgány nespěchaly ani s prohlašováním patentu; v kraji kouřimském byl prohlášen s počátku měsíce června, na komorním panství poděbradském teprve 21 června. Bydžovský krajský hejtman de Launay jezdil sám se svými sekretáři po kraji a svolával vždy po dvou nebo třech panstvích do jednoho zámku, a sice ze vsí rychtáře s dvěma sousedy, z měst a městeček purkmistry, písaře a po jednom radním. Shromážděným předčítán byl patent, a pak odevzdáno každému rychtáři ještě po tištěném exempláři. Tak dálo se i v jiných krajích. Lidé uslyševše, že mají opět robotovati, byli velice zklíčeni, „neb v nově robotovati“, dle slov milčického rychtáře Františka Vaváka „jim tak jde

k chuti, jakoby někoho topícího se z Labe vytáhl a zas ho tam vhodil; každý raděj chce robotu platiti, nežli ji pracovitě vybejvati".

Vrchnostenští úředníci na statcích soukromých jali se ihned o překot robotu znovu zaváděti, čímž lid znovu popuzen až k násilnostem. Když žádali poddaní, aby byla jim robotní povinnost na peníze převedena, a zdráhali se konati práce robotní, přikročily úřady vrchnostenské ihned k pokutám a trestům. Ředitel panství svojšického u Kouřimě, jehož majitelem byl hrabě Althan, dal dopraviti několik nepovolných sedláků do Prahy ku krajskému úřadu kouřimskému, kdež krajský hejtman Karel rytíř z Bienenberka, zvaný „otcem české archaeologie", tři z nich ihned do vojska vřadil. Když rozšířila se zpráva o této události po panství svojšickém, shlukli se poddaní se ženami i dětmi a táhli k zámku, načež ředitel panství svojšického ujel do Kolína a předstíraje, že se sedláci vzbouřili, žádal tam o pomoc vojenskou. Skutečně vypraveni z Poděbrad do Svojšic dragoni, aby pokoj zjednali. Odpor jevil se i v jiných krajinách, na Valdštejnských panstvích v kraji mladoboleslavském, pak v kraji čáslavském, kamž vypravena jízda z Poděbrad a z Nymburka.

Požadavek sedláků na mnohých místech vyslovený, aby byla robota zaměněna dávkami peněžitými, podporován byl zeměpanskými úřady, potkával se ale s nedůvěrou vrchností, které se obávaly, že by za možného nového pokusu reformního bylo snáze peněžitou náhradu než práce robotní odstraniti. Proto stopovali stavové bedlivě činnost krajských úřadů, v té příčině a za utišením bouří rozvíjenou, ohlasy pak toho uslyšány byly i v zasedání sněmovním. V sedění dne 26 července 1790 vyvstal František Antonín Novohradský hrabě z Kolovrat a předčítal výnos krajského úřadu plzeňského ze dne 22 července t. r. vrchnostenskému úřadu ve Šťáhlavech. Krajský úřad na základě dvorního příkazu ze dne 12 července t. r. ve příčině vyšetření stížností poddaných, od nichž vrchnost zdráhala se přijímati peněžitou náhradu za práce robotní, nabízel své dobré služby k obapolnému srovnání. Vrchnostenskému úřadu tudíž uloženo, aby opatřil si k potřebnému jednání rychle plnou moc své vrchnosti skrze zvláštního posla, ježto by každý průtah dál se na účet vrchnosti, zejména že by připadly vrchnosti značné již náklady vojenské exekuce, která byla na panství odeslána. Podobnou stížnost podal hrabě Hartmann z Klarštejna do jednání krajského úřadu litoměřického ve příčině svého panství sukohradského. Chtělť hrabě poddaným svoliti k peněžní náhradě, ti ale nechtěli ani robotovati ani platiti, když pak požádán byl krajský úřad o vojenskou assistenci, došla hraběte odpověď, že nejprv třeba krajskému úřadu předložiti podmínky, na jichž základě měla býti náhrada vyměřena. Sněm snesl se o prohlášení velmi ostrém proti krajským úřadům, které jednají proti patentu ze dne 9 května, uznávajícímu právo vrchností na robotu, ježto vkládají se do jednání, jež se týče pouze vrchností a jejich poddaných, a tím přivádějí poddané k mylnému domnění, že mohou voliti mezi prací a náhradou, k odporu takto je pobízejíce. Proto snesl se sněm o žádosti ke gubernii, aby byl plzeňský krajský úřad vyzván předložiti průvody svého nařízení úřadu

šťáhlavskému, zejména žádost, již snad poddaní předložili, aby byl týž úřad vyzván k zodpovědnosti ve příčině mylného výkladu dvorního příkazu ze dne 12 července t. r., aby zakázáno bylo všem krajským úřadům libovolně se vměšovati do jednání mezi vrchnostmi a jejich poddanými, královské rozkazy a okružníky aby byly krajským úřadům v hojnějším počtu exemplářů zasílány za příčinou podělení všech úřadů vrchnostenských. Rovněž pohnán měl býti k zodpovídání krajský úřad litoměřický, že vkládal se nedovoleně do práv vrchnostenských a odepřel assistenci žádanou.

Na některých panstvích kraje boleslavského byli sedláci k poslušenství donuceni vojskem a někteří z nich i k vojsku odvedeni. Stavové v sedění sněmovním dne 13 července trpce vytýkali gubernii i krajským úřadům, že chovají se v té příčině vlažně, i žádáno snesením sněmovním, aby gubernium důrazně přidržovalo krajské úřady k užívání nařízených prostředků donucovacích, ježto prý jim „nedostává se buď odvahy buď dobré vůle".

Leopold II opatření v té příčině učiněná na žádost stavů schválil, a gubernium předložilo v sedění sněmovním dne 27 října 1790 příslušný královský dekret spolu s rozkazem, aby odvedení poddaní, kteří jsou majiteli živností a vzbuzují naději v polepšení, byli znenáhla z vojny propuštěni, ovšem, s vážným napomenutím a s důraznou pohrůžkou, by opakovalo se pobuřující jednání jejich. Ale tato šetrnost proti poddaným, z neposlušenství usvědčeným, neuspokojovala stavů; vyvstalť ihned František Antonín Novohradský hrabě z Kolovrat a přes zednářské své zásady žádal, aby netoliko lidem těmto pobloudilým, nýbrž i obcím, z nichž pocházejí, byla krajskými kommissaři oznámena příčina, proč na milost byli vzati; tak prý lze toliko možné podvody předejíti.

Znění královského patentu patrně přimělo poddané hraběte Clama z Gallasu na panství libereckém, že žádali u gubernia, aby jim bylo povoleno vyplatiti se z roboty ne na berním základě z r. 1775, jímž byly urbariální závazky znova vyměřeny, nýbrž dle spravedlivějšího klíče josefinské výměry úvazků pro jednotlivé usedlosti. Gubernium samo žádost jejich sice odmítlo, ale předložilo ji přece zemskému výboru, který vyslovil se proti vyrovnání úvazků, zdajícímu se sice vhodným, ve skutečnosti však nemožnému. Zemský výbor předložil příslušnou zprávu svou v sedění sněmovním dne 27 října 1790 a tu rozpředla se o věci pohnutá debatta. Mnozí členové panského stavu uváděli příklady podobných přání svých poddaných, vycházejících prý ze zištnosti, která maří téměř všude dobře míněné návrhy na obapolné srovnání, ježto bohatší sedlák zdráhá se na se vzíti část břemen chudšího svého souseda. Jen na nemnohých místech bylo lze při smluvách reluičních přihlížeti ke skutečnému majetku poddaných. Nejvyšší purkrabí varoval stavy před zaujetím stanoviska proti poddaným příkrého, tvrdil, že poddaní nebudou uspokojeni, vrchnosti pak že nebudou chráněny před nuceným srovnáním, jež by snad někdy dvůr s neprospěchem stavů spůsobem zákonem předepsaným nařídil, by stavové sami na cesty a prostředky nepomýšleli, kterak dosíci žádoucího

srovnání. Hrabě Künigl proti tomu tvrdil, že jsou dle zprávy mnohých členů stavů dosavádní prostředky k trvalému srovnání poměrů mezi vrchnostmi a poddanými nedostatečny, ano přisvědčil i, že umlkl nářek nespravedlivosti, když shledáno, že dostalo se poddaným úlevy v úvazcích, když k urbariální opravě z r. 1775 vzat nevhodně za základ rozvrh daní z r. 1773. Ovšem, nebylo lze zabrániti při jednání, při němž tak často libovůle rozhodovala, aby nedostalo se bohatšímu poddanému proti chudšímu výhod nepoměrných, chudšímu však snížená robota prý ještě byla dobrodiním; nadto byla chudším povolena dvouletá lhůta, aby buď dobrodiní tohoto doznali anebo stížnost podali, jíž by bylo lze vyhověti. Hrabě Novohradský z Kolovrat opakoval vývody o věci této již pronesené, tolikéž hrabě Chotek, kterýž vedle toho si přál, aby byly požadavky libereckých poddaných hraběti Clamu z Gallasu oznámeny, ježto by snad byl ochoten ve příčině té poddaným slušné výhody učiniti. Náhled ten však nedošel souhlasu a mnozí vytýkali, zejména hrabě Sweerts, že by jednostranné jednání na úkor vrchností bylo nespravedlivo. Hrabě Hartmann z Klarštejna navrhoval, aby stavové prohlásili, že shledávají dosavádní poměr poddanských úvazků nevhodným a že jsou ochotni poměry poddaných dle možnosti zlepšiti, dostane-li se jim ubezpečení, že nebudou ošáleni, jakož i potřebného času. S návrhem tímto nikdo nesouhlasil, a po přímluvě hraběte O'Kelly, který varoval před marnou snahou po rovnosti a prohlašoval navrhovatele rovnosti za původce největšího zla obojího právě uplynulého kralování, přijat byl návrh výboru zemského.

Obtíže při pokusích o srovnání poměrů poddaných s vrchnostmi objevovaly se i v jiných stranách a byly zveličovány dílem nepozorností vrchností a dílem ukvapenou horlivostí krajských úřadů. Vrchnosti domnívaly se, a to mnohdy právem, že byl poddaný lid utvrzován v mylném domnění dílem neurčitým zněním vládních patentů, které dopouštěly různé ano i vzájemně sobě odporující výklady, dílem skrze jednání krajských úřadů. Lid věřil, že nemůže býti vrchnostmi k robotě přidržován, krajské úřady pak nic nepodnikaly, čím by byl lid o pravém stavu věcí poučen. Zvláště žehráno se strany vrchnostenské, že nemají úřady krajské dosti odvahy užívati prostředků donucovacích, a že není v zemi dosti vojska, stesk to věru podivný, uváží-li se, že tehdy celé severovýchodní Čechy byly vojskem téměř přeplněny. Sněm zemský v sedění dne 13 července 1790 obíral se těmito stížnostmi, i usneseno, aby bylo gubernium na kárané poměry důtklivou notou upozorněno s výslovným podotčením, že třeba jest krajským úřadům uložiti, aby královské rozkazy bez ostýchavosti prováděly, dle potřeby i prostředky donucovacími, zvláště prý prostředkem nejpůsobivějším, totiž odvodem k vojsku! Notu tuto měl zemský výbor dle téhož snesení se žádostí doprovázející Leopoldu II předložiti.

Poddaní svobodných pánů Bechyňů z Lažan na statku Rozsochatci a Dlouhoveských z Dlouhé vsi na Bělé, v kraji čáslavském, odpírali rovněž roboty prací i potahem a dovolávali se hojných doprav, přípřeží vojenských a odvodů svých čeledínů k vojsku, dotvrzujíce tím nemožnost plniti povinnosti z urbariálních úvazků plynoucí. Obě vrchnosti

očekávaly energické zakročení státní moci proti vzpouzejícím se poddaným, gubernium ale nakázalo krajskému úřadu čáslavskému, aby prostředkoval, a sice bylo uloženo řečenému krajskému úřadu, aby vyzval sedláky k podání přiměřených návrhů na výkup obtížných jim úvazků. Bylo to jednání opět jednostranné a spůsobilé, aby dodalo odvahy poddaným, ne však aby přispělo k přiměřenému srovnání mezi poddanými a vrchnostmi. Pod tlakem poměrův a snad i za úředního přičinění jedna z vrchností donucena přijati návrhy poddanými předložené, ale okolnosti, které nutily k povolnosti vrchnost tuto, přiměly všechny okolní vrchnosti k prohlášení, že na žádnou smlouvu nepřistoupí, ježto poddaní nebyli s to, aby podali potřebné záruky, námitky pak jejich vyvracovány s doložením, že žijí při hlučné silnici pražsko-vídeňské, která jim poskytuje bezpečného výdělku. Teprve teď rozkázalo gubernium krajskému úřadu, aby přidržel poddané k plnění úvazkův, ale ve sněmovním sedění dne 25 srpna 1790 nejvyšší purkrabí podal stavům zprávu gubernia, při čemž dokládal, že jest stavům přemýšleti o prostředcích, kterak by bylo lze odvarovati se nepříjemných následků podobných případů. Sněm o věci pojednal, ale nepřistoupil na meritum její, nýbrž přestával v snesení svém na formální výtce gubernii, že nepředložilo ani původních zpráv ani protokolův, a tím že pravděpodobně průtah u věci zaviněn.

Energický odpor stavů proti jednostrannému vyvazování roboty došel konečně uznání kruhů vládních. Ježto vláda sama tou dobou na úpravu poměrů poddanských nepomýšlela, a návrhy poddaných nepříjetnými shledávány, nezbývalo leč zůstati při poměrech před r. 1789 a veškery násilné pokusy zamezovati. Proto, když šťáhlavští poddaní zdráhali se robotovati, a krajský úřad plzeňský pokoušel se vrchnost přiměti k povolnosti, aniž by byli sedláci předložili návrhy přiměřené, pokárala dvorská kancelář jednání to a uložila gubernii, aby příslušný dekret sněmu předložilo, což se i v sedění dne 10 listopadu 1790 stalo.

Pochybnosti vznikaly do plnění úvazkův i u četných poddaných na statcích, kdež byly před tím dvory dle Raabova systému děleny. Když obnoven bývalý spůsob zdanění a úvazků, žádaly některé vrchnosti, aby i emfyteutové tito robotovali. Z toho vznikly spory, které bylo gubernii přesuzovati. Toto netroufalo si však v této zásadní věci samovolně rozhodnouti i předložilo otázku spornou na uváženou výboru zemskému. V sedění sněmovním dne 27 října 1790 podal výbor zemský zprávu o dotazích a pochybnostech u věci té, načež snesl se sněm po návrhu jeho, že zůstávají emfyteutům samozřejmě jen povinnosti s dědičným pronájmem přejaté.

Stanovisko stavů v otázce urbariální vyloženo v prvém hlavním spise stavovských stížností. Tam praví se jako v odpověď na dotaz královský, že se mnozí ze stavů za velikých obětí srovnali se svými poddanými, ano byli by tak učinili ještě mnozí jiní, ale zdaru příslušných jednání překážkou byla opatření politických úřadů, královským nařízením odporující, neboť prý často případy jednotlivé stávají se základem opatření obecných, čímž poddaní, myslíce, že královská nařízení přejí více poddaným než vrchnostem, ve zmatek jsou uváděni. Král

prohlásil patentem, že přeje si peněžní reluice roboty jen tam, kde možnou se bude jeviti, stavové však vidí se povinny prohlásiti se vůbec proti peněžní reluici, a to z dobrých důvodů. Poddaní že jsou ovšem pro náhradu peněžitou, ježto doufají, že zbaví se i této povinnosti, když nebudou s to, aby hotově platili, tu ale dlužno uvážiti, že není jim věc dosti jasna, ježto jsou uváděni v omyl tolikerými příkazy urbárními, od několika let se křižujícími, a bezpodstatnými nadějemi, kteréž v nich budí státní zřízenci, na hospodářské zachování vrchnosti nehrubě pomýšlející. Kam vede peněžitá náhrada za práce robotní, toho že věru výmluvný doklad poskytují státní statky po všem království. Jednostranný tento postup byl by dle přesvědčení stavů ztrátou pracovitosti, ježto by peněžní náhrada za práce dílem nestačila, a dílem venkovan od dětství práci navyklý, jemuž přece snažší a přiměřenější jest výkon robotních prací, než stále trvající placení, nabude, kde nechce anebo nemůže se vedlejším výdělkem obírati, vítané příležitosti, aby těžko získaný peníz a drahý čas nečinně utrácel spůsobem svému určení nevhodným. Tak rozmohly by se prý lenivost i zahálka s hýřením, nepokoji a výtržnostmi. Konečně uvádělo se, že by choval poddaný, prost jsa prací robotních, méně dobytka tažného, z čehož by státu škoda toliko vzcházela, neboť za dob válečných nebylo by ani dosti přípřeží ani masa. Stavové tudíž žádali, aby srovnání robotních úvazků bylo po právu jim toliko samým zůstaveno.

Jiná otázka, jejíž dosavádní řešení stavové za poškozování práv svých pokládali, týkala se volné těžby podzemních plodin, zvláště kamenného uhlí a i jiných nerostů „méně cenných“, t. j. dotud nezužitkovaných. Josefinská nařízení vůbec dovolovala volnou těžbu, ale stavové v nich spatřovali porušení smlouvy Svatováclavské z r. 1517 a žádali, aby byli poddaní povinni vrchností o povolení k těžbě se dožadovati, a teprve, by tu žádost odmítly, aby ku krajskému úřadu se obraceti směli. Sněm zemský jednal o věci té 10 listopadu 1790 a snesl se, aby v podobných případech měli i poddaní vrchnosti právo žaloby ke krajskému úřadu.

Neúroda, která r. 1790 zemi stihla, vznítila otázku o ručení vrchností za řádné osévání pozemků poddanských a o povinnosti vrchnostenské přispívati za neúrody poddaným obilím. Dvorní dekret ze dne 17 září 1790 ukládal gubernii a krajským úřadům pečlivý dozor, aby vrchnosti potřebné obilí k setí poddaným půjčovaly. I v tomto případě šly krajské úřady dále, než opravňovalo znění dvorního dekretu, ve kteréž příčině zvláště vrchnosti pobouřil cirkulář krajského úřadu boleslavského. Odpor ten stal se i předmětem sněmovního jednání v zasedání dne 20 listopadu 1790. Hledě k příslušné zprávě zemského výboru, doznal sám nejvyšší purkrabí, že může býti jediným vodítkem toliko znění dvorního dekretu, jemuž ale nedostává se tonu určitě přikazujícího. Ne vrchnostem, nýbrž toliko gubernii a krajským úřadům ukládá se záruka, že budou pozemky poddanské osety. V živé rozpravě, jež se o věci této rozpředla, stěžoval si hrabě Trauttmannsdorf, že boleslavský krajský úřad svalil záruku tuto s beder svých na vrchnosti, kníže z Lobkovic pak prohlásil, že dal si předložiti veškera nařízení

vládní r. 1781 počínajíc, v těch však že nikde neděje se zmínka o podobné záruce vrchností a o jejich povinnosti obilí poddaným půjčovati. Dle názoru řečeného knížete rozšířil tudíž krajský úřad boleslavský znění dvorního dekretu o své vůli dvojím směrem, dílem nařizuje záruku vrchnostem a dílem jim nařizuje, aby obilí poddaným půjčovaly. Hrabě F. A. Novohradský z Kolovrat shledával, že by byli za takových poměrů poddaní sváděni k bezstarostnosti a že by po žních všechno sklizené obilí draho prodávali, k setbě pak zrna potřebného neměli. Rozkazy podobné jsou prý následkem, že krajským úřadům volnost ve výkladu zeměpanských nařízení byla propuštěna, odkudž pochází, že nařízení jednotlivých krajských úřadů na vzájem si odporují; oběžník krajského úřadu kouřimského že ku př. lišil se podstatně od oběžníku, jejž rozeslal krajský úřad boleslavský. Proto žádal řečník, aby zodpovídaly se ty krajské úřady, jichž se týkalo. Ještě ostřeji posuzoval jednání zeměpanských úřadů hrabě Bouquoi, poháněje k zodpovědnosti i gubernium, pokud se týče věci samé, navrhoval však, aby zřizovala se skladiště obilní po příkladu pruském, která by v době potřeby lid poddaný zrnem zakládala. Zvláště příkře přiznával však hrabě Štampach, klada na potřebu důraz, aby byla krajským úřadům úcta k majetku vštípena s poučením, že opatření jejich mají přestávati na zjisťování přebytkův a nedostatků v různých končinách kraje, o čemž mají vyšším úřadům zprávu podávati a vhodné prostředky na odstraněnou navrhovati. V sedění sněmovním dne 29 ledna 1791 předčítáno guberniální objasnění věci té, v němž stručně prohlášeno, že řečené krajské úřady řídily se císařskými nařízeními ze dne 19 a 28 března 1788. Různosti v provádění u obou krajských úřadů zjistěné gubernium vůbec se nedotklo. Sněm odpověděl obrněným snesením, že jej objasnění neuspokojuje, a že by výklad, jaký dává se uváděným císařským nařízením, byl porušením vlastnického práva vrchností, čímž by přehmatům zeměpanských úřadů proti vrchnostenskému majetku byly dvéře do kořán otevřeny. Vyzval tudíž sněm gubernium, aby podalo císaři prosbu za zmírnění obou nařízení, v zemi pak aby se prohlásilo, že jsou vrchnosti ochotny tam, kde jest potřeba, poddaným zrno k setí zapůjčiti.

Nejsme zpraveni blíže o povaze opatření, která ve příčině této byla učiněna, ale tolik vidí se býti zjistěným, že nadále jednaly úřady zeměpanské ve věcech poddanských obezřeleji, aby vyvarovaly se výtky jednostrannosti. Zásadně zůstala robota v platnosti, ve skutečnosti byla ale povaha její velice zmírněna. Na statcích komorních a fondových, jichž správu obstarávaly orgány státní, nebylo již téměř žádných dvorův, a tak robota polní vůbec odpadala. Robota lesní a místy vodní sice nařizována, ale za potah bylo placeno až po 2 zl. denně. Krajské úřady přestávaly na dozoru spůsobu, jakým vrchnosti plnění poddanských úvazkův ukládaly, a tu začasté bylo jim chrániti poddané proti svévoli zámeckých písařův i nižších zřízenců. Osobní svoboda rolníkova byla ovšem nejpřednější ochranou proti zneužívání královského patentu, ježto činila jej spůsobilým k stížnostem přehmatů panských úředníkův a zřízenců. Obapolná srovnání mezi vrchnostmi a poddanými vyskytovala se dosti často a krajské úřady braly je toliko na vědomí.

Návrh hraběte Bouquoi na zařízení zeměpanských skladišť obilních projednáván byl v zasedání sněmovním dne 27 listopadu 1790. Zemský výbor, jemuž byl na prozkoumanou předložen, navrhoval, aby byla cena jednotlivých druhův obilních dle vyšetřeného desítiletého průměru stanovena, za cenu tuto aby se kupovalo obilí, kolik by se ho vůbec nabízelo, načež aby s přirážkou jedné třetiny bylo prodáváno. Návrh ten sice přijat, ale nebyl proveden. Úlohu skladišť ve smyslu návrhu Bouquoiova plnily nadále kontribučenské sýpky a pátověrtelní poddanské pokladny.

V sedění svém dne 27 listopadu 1790 zaujal sněm český i stanovisko k otázce dědičné posloupnosti sedlské, již vyvolal dvorní patent ze dne 29 října 1790, sice toliko v Dolních Rakousích prohlášený, ale obecně za normu budoucí pokládaný, jímž všechna příslušná nařízení josefinská z l. 1787—1790 zrušena. Když byli ve příčině té dotázáni stavové dolno- i hornorakouští, jimiž byla úprava sedlské posloupnosti již provedena, navrhl výbor zemský, aby byl i v Čechách josefinský patent o sedlské posloupnosti zrušen, a nadále aby dědicem byl místo mladšího vždy starší syn. Sedlákům mělo býti zakázáno držeti více než jednu živnost anebo děliti živnost zděděnou. Tento návrh čelící proti osobní svobodě poddaných zmírněn byl snesením sněmovním, které dovolovalo poddanému druhou živnost děditi nebo koupiti, ale ukládalo povinnost, aby posledním pořízením obě živnosti synům rozdělil. Nejvyšší purkrabí navrhl dodatek, aby nebyly živnosti děleny v podíly menší čtyřiceti korců. Kanovník Varlejch z Bubna poukazoval k neblahým následkům, jež přivodilo nedávné rozkouskování dvorů na statcích komorních, načež sneseno, aby nebylo dovolováno děliti sedlské živnosti bez vrchnostenského svolení. Zásada, že není lze děliti živnost pod výměru čtyřicíti korců, zůstala v platnosti až do let šedesátých XIX stol.

S otázkou urbariální úzce souvisel nový způsob berniční, jehož stavové se dovolávali. Josefinský způsob, Leopoldovým patentem zrušený, byl již předem nemožný, poněvadž nedostávalo se mu naprosto právního základu. Mělť nahraditi všechny jiné dávky, ty ale zůstávaly v platnosti vedle něho i nadále, ano byly rozmnoženy o nepoměrně veliké náklady správní a o velice tížící daň válečnou. Námitky stavů do nemožnosti této berničné soustavy byly tudíž podstatny a oprávněnost jejich králem uznána. Královský patent ze dne 9 května 1790 obnovoval berničný způsob platný před r. 1789, ale s platností toliko provisorní, ježto předpokládal, že bude v brzké době za souhlasu sněmu ustanoven způsob nový, skutečným poměrům přiměřený. Prozatím bylo však potřebí přispůsobiti starý způsob změněným poměrům, zejména dbáti toho, aby při rozvrhu berně nebylo přitěžováno poddaným. Proto projevili stavové ochotu, přejítí na se pro r. 1790 k ulehčení poddaných 244000 zl., t. j. dvanáctý díl vší poddanské daně, dle návrhu, který již z jara ve Vídni hrabě Bouquoi smluvil. Ježto však dle zprávy krajských úřadů lid s královským patentem o berních nebyl spokojen, uvazovali se stavové k větší povolnosti 244000 zl. i pro r. 1791, vymiňujíce si ovšem, aby nebyla částka tato pokládána za příslušenství

k obvyklé králem postulované dani, nýbrž za dar dobrovolný, za donum mere gratuitum, a žádali, aby byla okolnost tato zvláštním královským reversem osvědčena.

Jednání se prodlilo, ježto stavové hleděli zabezpečiti ústavní své právo povolovati daně, za Marie Terezie a Josefa II opomíjené. V sedění dne 24 července 1790 referoval baron Mac Neven v referátu o stížnostech stavovských a tu navrhoval prosbu ku králi, aby vedle ročně postulovaných daní i všechny ostatní vedlejší daně, prvé než budou rozepsány, byly od stavů postulovány. Václav hrabě Cavriani učinil návrh ještě určitější o prosbě ku králi, aby vůbec nebyly daně rozpisovány, dokud stavové nedali k nim svolení, a dovolával se skutečnosti, že se tak dálo dle Obnoveného zřízení zemského i po r. 1788. O věci nestalo se snesení. Ve příčině spůsobu berničního v budoucnosti nepodávali stavové pohříchu návrhů potřebám doby přispůsobených, nýbrž spokojovali se bezpodstatnou celkem modifikací dřevního spůsobu. Praví ť v řečeném již prvém spise svých stížností, že vědí, že přes veškeru ochotu stavů nebudou poddaní uspokojeni, poněvadž příčina stesků nespočívá tak v přetížení země o 11200 osedlých, kteréž jest nabízenými 153000 zl. ročně vyrovnáno, nýbrž ve všeobecných poměrech hospodářských. Oněch 11200 osedlých nad zákonný počet pokládali ovšem stavové za břímě vnucené, odporující všem výpočtům výnosu, čímž uloženo daní povinným osedlým, aby platili po 60 zl. již ze 142 zl., ne jako dříve teprve ze 180 zl., tedy místo jedné třetiny téměř pět dvanáctin. Následkem toho platila celá země ročně o 570000 zl. více a za 43 let, co tento spůsob trvá, ubylo kmenového jmění jejího o 28,960.000 zl. Žádali tudíž stavové, aby početím vojenského roku r. 1792 přespočet 11200 osedlých byl odepsán, i dokazovali, že bude ještě potom království české platiti více než jiné země. Dělitel osedlosti měl opět býti zvýšen na 180 zl.

Konečné žádosti stavů českých, v létě a v podzimí r. 1790 zasedajících, týkaly se dvou věcí svrchovaně důležitých. Josef II zúmysla nedal se korunovati korunou českou, neuznávaje vůbec potřeby obřadu korunovačního, a z toho mohlo se vyvinouti předsudné stanovisko, svéprávnosti království českého na výsost nebezpečné. Zásady, jimiž Josef II odůvodňoval zamítavé své chování ke korunovačnímu obřadu a spojeným s ním královské přísaze i holdování stavů všech zemí koruny české, kladly království české rovno Bukovině anebo zemičkám předorakouským. Proto s radostí a nadšením přijat slib Leopolda II, učiněný hned při jeho nastoupení, že dá se korunovati korunou českou, neboť k osobě tohoto panovníka upínaly se po půlstoletí těžkých strastí, spůsobených událostmi válečnými i reformními pokusy uvnitř, naděje nejrozmanitější. Již 16 května 1790 došel nejvyššího purkrabí reskript královský, jímž oznamováno, že Leopold II vyhovuje prosbě českých stavů, dá se za pokojnějších dob v Praze korunovati a že vydá klénoty korunní, aby v zemi byly opět opatrovány, jakmile stavové o to požádají.

Stavové pohřešovali v královském reskriptu zmínku o korunování královnině, jejíž chatrný zdravotní stav podával příčinu k obavám, takže nebyla ani s to, aby účastnila se po boku chotě svého koruno-

vačních slavností uherských. Ale v jeseni r. 1790 zlepšil se zdravotní stav královnin způsobem potěšujícím, a okolnosti této užili někteří členové stavů českých, mluvčím majíce hraběte Taaffa, k okázalému projevu ve sněmovním sedění dne 20 listopádu 1790. Ku konci schůze povstal hrabě Taaffe a navrhl ve jménu většího počtu stavovských členův, aby královně, která dle jistých zpráv osvědčila veřejně a v důležitých případech náklonnost svou k národu českému, byl vzdán dík zvláštní deputací stavovskou, spolu aby projeveno bylo účastenství, že nedovolovala jí churavost, aby se účastnila korunování svého chotě v Uhřích, a aby přednesena jí byla prosba ve příčině korunování s ujistěním, že bude stavům z nejpříjemnějších péčí pojednávati o právech královniných na královská věnná města, zemskou ústavou zaručených. Při této příležitosti dotkl se hrabě Taaffe i otázky statků věnných, kteréž byly spravovány administrací státních statků jako zboží inkamerované, takže z nich po více než padesát let královna česká důchodu nepožívala. Návrh potkal se s hlučným souhlasem. Světící biskup Krieger a biskup Kindermann přimlouvali se zaň vřele, hrabě Trauttmannsdorf prohlašoval, že naskytuje se příležitost, aby byla královně projevena vděčnost stavů, tito pak aby si u dvora, kdež není nedostatek nepřátel, zjednali mocného přítele a přímluvce. Také hrabě Klebelsberk souhlasil, soudil ale, že otázka důchodů královniných jest věcí podkomořího věnných měst, načež hrabě Taaffe odvolal druhou část návrhu svého. Prvá část přijata jednohlasně, a Leopoldu hraběti Clary uloženo, aby královně prosbu stavů přednesl.

V létě 1790 množily se zprávy o nastávajícím delším pobytu panovníkově v Praze a o brzké slavnosti korunovační. V sedění sněmovním dne 14 července 1790 předložil zemský výbor sněmu návrh, aby převezena byla koruna česká s říšskými klénoty do Prahy, a již v sedění dne 17 července t. r. zvolena osmičlenná deputace, které bylo o převoz koruny a korunních klénotů pečovati. Ježto však tou dobou stále hrozila válka s Pruskem, nebyla zvolená deputace ihned do Vídně vypravena, nýbrž požádán král, aby učinil rozhodnutí dle poměrů příhodné. V říjnu zvěstovalo se s určitostí, že Leopold II vraceti se bude Prahou od korunovace císařské, ale sešlo z toho pro zprávy, které císaře do Vídně volaly. Určitější zprávy docházely z Vídně v listopadu, oznamujíce, že pomýšlí císař s veškerým dvorem svým zavítati do Čech na delší dobu. Ježto ale hrad pražský nebyl po dlouholetém zanedbávání náležitě dotud upraven, uznávali stavové čeští sami, že není lze v kratičké a nepohodlné době zimní hrad důstojně do pořádku uvésti, i žádali u dvora, aby byla korunovační slavnost odložena až do svátku sv. Jana Nep. Stavovský plnomocník Leopold hrabě Clary předložil žádost tuto císaři i císařovně ve zvláštní audienci a zdůvodnil ji zvláštním spisem pamětním, načež rozhodl císař, že bude konati se korunování v srpnu nebo září 1791.

Význam korunovační slavnosti toho vyhledával, aby koruna a klénoty korunní převezeny byly z Vídně na hrad pražský způsobem důstojným a oddány v ochranu osobám dle starobylé zvyklosti povolaným. Dvorská kancelář odpověděla na příslušné snesení sněmovní gubernii dekretem

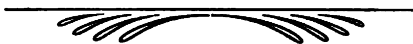
ze dne 26 srpna 1790, že není příčiny, proč by koruna a korunní klénoty neměly býti zemi navráceny, shledávala ale důstojným, aby zvolená již deputace byla ještě o čtyři členy rozmnožena a pak aby sama korunu do Prahy převezla.

Množství předmětův a vážný i věcný spůsob sněmovního jednání byly příčinou, že prodlilo se památné zasedání toto od července 1790 až do konce ledna 1791, k nemalé mrzutosti centralistických kruhů vídeňských. 17 ledna 1791 teprve formálně ukončen sněm r. 1789 svolaný, při čemž nejvyšší purkrabí královské kommissaře jménem všech čtyř stavův oslovil česky, načež závěrečná formule sekretářem sněmovním apertis valvis předčítána. Jednotliví členové stavův opět a hlasitě česky přiznávali, načež jménem kommisse prvý kommissař díky česky pronášel. Byl to okamžik významný, když po mnohých a dlouhých létech veškero slavnostní jednání dálo se opět historickým jazykem tohoto království. Ale tato konnivence nejvyššího purkrabí nebyla již s to, aby odpor stavů proti osobě jeho usmířila. Když v sedění sněmovním dne 19 ledna 1791 předčítán dopis Leopolda hraběte Clary knížeti z Lobkovic, že podal císaři pamětní spis o žádosti stavů ve příčině korunovace v září nebo říjnu, projevil nejvyšší purkrabí podiv nad krokem hraběte, poněvadž prý se sněm o ničem neusnášel, a tudíž prý neví se, za které stavy hrabě mluvil. Odpovědí bylo snesení stavů po návrhu hraběte O'Kelly, jímž sněm prohlašoval, že jsou stavové hraběti Clary díkem povinni, i by byl chybil. Sněm přiveden byl k rozhodnému tomuto projevu nelibosti obsahem listu nejv. dvorského kancléře nejvyššímu purkrabí současně předčítaného, jímž vytýkáno sněmu, že jednání tak dlouho již trvající prodlužuje, k čemuž ihned dodával výbor zemský, že vinna jest vzdálenost sněmu od Vídně, průtahy spůsobující. Nejvyšší purkrabí přerušil po odhlasování o návrhu hraběte O'Kelly ihned sedění se slovy, že nemůže svoliti, aby snesení dálo se proti obsahu dvorního dekretu, a ohrazoval se proti tomu, jako by jím bylo prodlužování porad sněmovních zaviněno. Stavové přes to snesli se, aby hraběti Clary byly díky vysloveny, a sice listem, jejž zaslati měl kníže z Lobkovic jako prvý člen zemského výboru ze stavu panského volený.

Sněm konal v tomto zasedání ještě tři sedění 24 ledna 1791 kníže z Lobkovic podával zprávu jménem zemského výboru ve příčině ustanovení stálého zástupce stavů ve Vídni. V sedění dne 26 ledna 1791 hrabě Ferdinand Kinský podal fantastický návrh, aby o korunování byl uspořádán turnaj na náměstí staroměstském. 29 ledna kritisovány ostře výkony a nařízení boleslavského a kouřimského krajského úřadu, načež sněm uzavřen.

Nejdůležitějším následkem posledního jednání sněmovního byl pád nejvyššího purkrabí hraběte Cavriani. Císař Leopold nabyl přesvědčení, že muž tento za poměrů tehdejších nehodí se již v čelo správy zemské. Nemístný útok na jednání hraběte Leopolda Clary byl patrně bezprostřední příčinou. Chtěje přispěti k umírnění protiv a ukázati stavům dobrou vůli, odvolal císař neočekávaně hraběte Cavriani s úřadu purkrab-

ského a jmenoval jej 2 února 1791 druhým praesidentem nejvyššího soudu, na jeho pak místo povolán někdejší český guberniální rada a dotud praesident gubernia hornorakouského hrabě Rottenhann, pošlý sice z duchovního knížectví bamberského, ale v Čechách již zdomácnělý a jazyka českého dokonale znalý.

VLADIMÍR S. ČECH:

Život.

Ne, v ráji — to slovo zní tak starosvětsky —
já nechtěl bych v ráji žíti.
Tam čaroděj slunce věčně jaro nítí,
vždy blankytem smavým planou nebesa,
jsou luzné tam háje, v spoustách něžné kvítí —
jen vůně, jen hudba — bílým světlem skryti
tam andělé mírní v blahém chodí nytí . . .
oh, jaká to božská fadessa!

Ne, v ráji — dík bohu, v bajkách jenom bývá —
já nechtěl bych žíti v ráji.
Já miluji jeseň v temném jejím taji,
a slunci když mraky slouží panoši,
i truchlivý pláč když rohy bouře hrají —
a miluji smutek v mrazivém svém kraji
a života bolest . . . vímť již: čas vše stají
ve dvakráte sladké rozkoši.

K. JONÁŠ:

Velekněz.

Veselá hra o třech dějstvích.

VĚNOVÁNO PANÍ FANUŠI PORTOVÉ.

OSOBY:

Bardevin, velekněz bohyně Oreny.
Gajinar.
Thebaid, dcera sadařova.
Sarambela.
Mebrú, Seferif, Nafferú, Besaber, Mebelis, — členové vysoké rady.
Ramel, obřadník.
Ministr králův.

Družina dívek. Kněži, strážcové a sluhové.

Děj odehrává se v Elioně r. 772 před Kristem.

JEDNÁNÍ PRVNÍ.

Trůnní sál v paláci veleknězově. V pozadí rozsáhlý vchod. V popředí na pravé straně trůn, na levé proti němu vysoký oltář s obrazem bohyně Oreny. Na oltáři před obrazem hoří slabě oheň. Na okraji jsou položeny posvátné desky kamenné.

Scéna I.

Sluhové podřimují na stupních oltáře.
Postranním vchodem přicházejí Ramel a Gajinar.

Ramel.

Tak! Brána zavřena?!
(Na sluhy.)
He, lenoši!
Vy spíte zde?! A s jakou rozkoší
se spánku hříšnému tu oddávají.
(Předstoupí před oltář a hluboce se ukloní.)
Nu, vzhůru přece! Či mé důtky mají
vás vyburcovat k svaté povinnosti?
Však v noci jste se mohli vyspat dosti!
(Sluhové mezitím rychle vstávají. Ramel pokračuje:)
A oheň svatý sotva že jen hoří!
Hned vzdmýchejte jej znova! Sice vnoří

se ruka má v ty vaše tvrdé vlasy . . .
A bránu rozevřít! Již věru asi
ze chrámu průvod jde. A zatím tady
spí ještě vše . . . To člověk by byl všady
a všude oči aby strkal svoje . . .

(Sluhové rozdělávají oheň na oltáři, jiní otevírají zadní bránu.)

Ramel (kyne Gajinarovi, který stál až dosud u postranního vchodu).
V té hodnosti mé samých útrap zdroje.
Ba, milý, závidím vám venkov jistě;
hned knězem bych chtěl býti v tichém místě,
tam kdesi u vás, v klidném, zbožném kraji . . .
Tam ještě ke kněžím přec úctu mají,
zde výsměch, pohrda však běžným zvykem —
a nejvíc zkusí, kdo je obřadníkem.

Gojinar (jenž zatím postoupil ku předu).
Rád věřím vám, ó milostivý pane,
však u nás také leckdy se mi stane,
že srdce zármutkem se těžkým svírá,
když přijde bída a sta lidí zmírá.

Ramel (vpadne mu do řeči).
Eh, někdy vlas i v zlaté plove míse —
a tu a tam i bída přehání se.
Než nechme toho . . . Vás dal velekněz
sem povolati?

Gajinar.
Ano, pane, dnes
mám sklonit hlavu u svatých noh jeho . . .
Jak přišel rozkaz — z hnízda venkovského
já spěchal hned ku trůnu svého pána.

Ramel.
Již ptal se na vás od časného rána,
zda přijel jste? Ba, nevím věru však,
proč po vás ptá se nalehavě tak —
či víte vy snad — proč?

Gajinar.
Ne! Tuším jen —
Než velký kněz byl na trůn povýšen,
jak známo vám, žil na venkově
co zpěvák boží, syn po chudé vdově,
měl malý chrám jen, jaký já mám dosud.
My seznali se — stejný spjal nás osud —
dva chudí kněži srozumí se snadno.
Svá srdce jsme si odkryli až na dno,
my přilnuli jak bratří rodní k sobě.
V tom před rokem, v té velké, chmurné době,
kdy velkněz Helkir vstoupil v jiný svět,

následník jeho hledán. A tu hned
náš slavný král, jsa písem starých dbalý,
dal rozkaz, že jen šlechtic z rodu Gali
smí veleknězem býti. Bylo tedy
pátráno — až tu v knihách naposledy
kdos našel, že jediný z toho rodu
až dosud žije — však co pouhý kněz —
tam u nás bez statků a bez peněz . . .
A tak můj přítel, jsa stár třicet let,
k nejvyšší hodnosti se náhle zved,
a pánem naším přesvatým se stal . . .
Teď, po roce, mne k sobě volat dal,
snad po nás tady trochu se mu stýská,
chce zvědět as, co dělá jeho víska.

Ramel.

Jste jaksi citlivůstkář, brachu milý,
jak pravý vesničan, jenž každou chvílí
jen po svých hroudách naříká a vzdýchá.

(V tom slyšet hudbu a zpěv.)

Psst! Průvod již! Teď musíme být zticha!

Gajinar.

Já chvím se úzkostí, můj vzácný pane!

Ramel.

Tam za sloup stoupněte! — Až průvod stane,
pak na kolena padněte —

Gajinar (odstoupí).

Scéna II.

Průvod hlavní branou vchází. Napřed bíle odění hudebníci, za nimi zpěváci, pak členové vysoké rady s palmami v rukách. Po té nesou kněži na zlatých nosítkách velekněze. Kolem nosítek a za nimi palácová stráž.
Vzduchem chví se táhlé zvuky trub a jemné tony harf.

Kněži a zpěváci (pějí):

Tajemství čisté panny a bohyně Oreny
zjevné jest těm, již se bojí a čistí jsou.

Zpívejte písně k slávě jejího jména
a všichni kloňte hlavy před panenstvím jejím.

Nechť zahanbeni jsou nepřátelé její
a potřeni patou svaté nohy její.

Plesati budou rtové nad vznešeností tvou
a duše má velebit nedotknutost tvoji.

(Průvod se zastaví. Kněži pomáhají veleknězi z nosítek a za zvuků trub uvádějí ho na trůn.)

Ramel (přinese s oltáře kamenné desky).

Velekněz
(dojde na poslední stupeň trůnu; všichni odstoupí a pokleknou. Jen Ramel zůstane na stupních s rozevřenými deskami, z nichž velekněz předčítá děkovací modlitbu):

Oreno, panno, věrný sluha tvůj
svou šíji sklání před tvou milostí
a za lásku tvou dík ti skládá svůj
a prosí tebe v tiché pokoře,
by zachovala's jemu sílu dál
a moudrostí ho svojí plnila
a srdce jeho hřála čistotou,
by sloužit moh' ti zbožně do smrti.

Sbor.
Amen.

Všichni vstávají, uklánějí se a odcházejí ze síně. Velekněz rozpřaženýma rukama jim žehná. Naposled zbude v síni jen velekněz, Ramel a Gajinar, jenž stojí za sloupem.

Scéna III.

Velekněz (usedá).
Zda přijel Gajinar již, obřadníku?

Ramel.
Již od rána zde, svatosti! A v mžiku
on před tváří tvou na kolena padne —

Velekněz.
Nuž, přiveď ho! Však nechci svědky žádné
mít při tom zde, až přistoupí on ke mně.
Mám nerad, jak víš, naslouchavé plémě.

Ramel.
Vše vykonám, jak rty tvé svaté káží —
sem vkročiti se nikdo neodváží.
(Ukloní se. Jde za sloup, kyne Gajinarovi, sám pak opustí síň.)

Gajinar (popojde, zastře si tvář a klesne u trůnu).
Ó, svatosti, zde sluha tvůj!

Velekněz.
Jen přistup blíže!

Gajinar.
Ne, pane, nesmím, slib mne slavný víže,
že před svatostí nezvednu své hlavy.

Velekněz (vstane a sejde po stupních).
Přec poslechni, co pán tvůj nyní praví:
Já rozkazuji, bys teď ruče vstal,
své ruce obě vřele rozepjal
a jako přítel na prsa mi kles.

Gajinar.
Co bylo dřív, to nelze, pane, dnes.

Velekněz (pozvedne ho).
Můj Gajinare, řečí těch už dost — !
Chci staré přátelství a upřímnost —
a ty se bráníš jako člověk cizí.
Kde je tvůj cit, kde srdce tvoje ryzí?
Což na vše zapomněl jsi za rok jeden,
či pomluvou byl's ku přetvářce sveden?
Ne, nevěřím, vždyť znám tvou dobrou duši,
jež každý úder mojí krve tuší
a proto ví, že nikdy nemohu
na tebe zapomnít . . .
Svou úlohu —
tu hraju s jinými a pro jiné.
Však tebe když mám, tu hned pomine
všech předpisů a obřadností právo . . .
(Obejme ho.)
Jak jinak dýši, jak mi teď zas zdrávo,
teď na tvém srdci, příteli můj milý.

Gajinar.
Och, pane můj — jen malou popřej chvíli
mně, svému sluhovi, by moh' se opět vžít
v tu představu, že smí on znovu být
tvým věrným přítelem, jak býval kdysi.

Velekněz.
Jak dětinný, ó, Gajinare, ty jsi!
Než vím, že upřímnost to z tebe mluví —
a chápu tě. Však nyní bez odmluvy
teď budeš takým, jak's byl na venkově.
Sem ruku dej, že dostojíš mi v slově!
(Stisknou si ruce.)
Pomlčka.

Velekněz.
Slyš, příteli, co říkáš mému štěstí?

Gajinar.
Mám radost hlubokou, že druh můj jesti
tak povýšený mezi lidmi všemi.

Velekněz (po chvíli, trpce):
Och, brachu můj, co platno vše to je mi!
Věz pravdu čistou, tobě chci ji říci . . .
Mne tísní všechna nádhera ta skvící,
omamný lesk i padělaná sláva,
mou duši hlodá stesk a bolest dravá . . .
S počátku sice lákal mne ten třpyt,
já v přepychu tom zdál se šťastným být,
však najednou se protrh' v duši mrak,
já procitl a začal chápat pak,
že loutkou jsem jen v rukou jiných lidí,

již každý krok můj vyměří a řídí...
Kam hnu se zde — kol mne hned tlupa kněží,
sta očí na mne lpí a přísně střeží —
jen do chrámu smím a zas z chrámu zpátky,
toť práce má. A zábava? Jen hádky,
jež mezi sebou rádcové mí vedou.
Takou má podšívku můj purpur bledou...

(Odmlčí se. Najednou vzrušeně.)

Zda uvěříš, že za tu dobu celou,
co na hlavě své mitru nosím skvělou,
já nespatřil jsem ženy jediné?!
Mé nitro musí být prý nevinné
a čisté tak, jak na horách je led.
A jediný prý úsměv ženy hned
moh' potřísnit by mladou duši mou...
Tak rádcové mí tvrdí, vlastně lhou,
neb lež to jest a lží to býti musí,
lží otravnou, jež na smrt se mi hnusí.
Prý ženu milovat — je těžký hřích!?
Zda božství samo, jež dlí v nebesích,
to nebylo, jež lidstvu lásku dalo?!
Kde vzala se? Ta s hůry přišla k nám.
A podar taký já teď šlapat mám?!
To nejvyšší, co v lidstvu vůbec plane,
mám ničit, hubit?

Gajinar.

Dovol mi, ó, pane,
bych k slovům tvým směl pár vět přičiniti.
Bezženství, v kterém musíme my žíti,
toť výmysl je, starý přes sto let...
Já často v posvátných jsem deskách čet,
že Orena, ta živitelka lidu,
ta bohyně, jež plaší hlad a bídu —
nebyla pannou, matkou však že byla
a dětí dvé že sama odkojila.
Ta nekázala, aby kněží její
bez ženy žili — pravý opak chtějí
zákony, které sama nám kdys dala...
Však celá věc ta náhlý obrat vzala,
když před stem roků velkněz jménem Drazen
byl ženou svojí oklamán a zrazen.

Velekněz.

To všechno vím, ba, vím já mnohem více...
Bezženství kněžím uloženo sice,
však na venkově málo toho dbají,
tam místo žen své milostnice mají,
a u nás zde, ba věru, není líp.

Co řeknu ti teď, zní jak mstivý vtip,
však pravdou to je: rádci moji sami
v úkrytech líbají se se ženami
a děti mají, k nimž se nesmí hlásit . . .
A tato lež má naši církev spasit!
Eh, všechno je to bídná komedie . . .

Gajinar.

Vem tedy houbu, jež tu veteš smyje —
a potom nový zákon napiš sám!
Jsi mocný dnes a můžeš vrátit nám,
co velkněz Drazen odňal kněžím kdysi.
Tvá vůle velká staré právo vzkřísí —
odvoláš bezženství, a v krátkém čase
shodíme jho své — lidmi budem' zase.

Velekněz.

Ó, přeceňuješ, příteli, mé síly.
Teď jiné doby jsou, než kdysi byly,
teď velkněz není pánem vůle svojí.
Jsem hračkou jen, a vládnou rádci moji,
již nechtí o manželství slyšet ani,
neb milostnice jejich tomu brání.
A proti nim co zmohu sám a sám?!
Och, příliš dobře pány ony znám!
Jak vydám rozkaz, dovedou lid srotit,
obrazy v chrámech krev hned počnou potit,
znamení děsná v různých krajích říše
se objeví, a ruka, která ohněm píše,
vypálí v stromy přepodivné tvary.
A k tomu ještě ozve se král starý,
— neb s nejvyšší on radou spjat je pevně — —
a tak už předem vidíš přece zjevně,
že slabochem jsem bez moci a vlády.

Gajinar.

Ne, pane, tak — ty veliké máš řady
přívrženců — tam jsou, na venkově,
ty budou vždy ti věrně státi v slově,
když obnovíš, co zákonem už bylo . . .

Velekněz.

Nech řečí těch! (Za chvíli.) Ach, tam se sladce žilo,
tam u vás, na vsi zapadlé a chudé . . .!
(Zadumá se.)
Slyš, Gajinare, kdy už u vás bude
česání datlí? — Brzy jistě, brachu?

Gajinar.

Ne, letos spozděno vše. Lid pln strachu
už byl, že vůbec úroda nám zhyne.

Velekněz
(chvilku zápasí a pak jakoby na vše odhodlán, ujme Gajinara za ruku):
Mám otázku teď, vážnou nad vše jiné.
Ty rozumíš mi — pochopíš má slova —
(Rozhlédne se rychle kolem.)
Co dělá Thebaid, dcera sadařova?
To dítě krásné, mladé, dumavé,
jež místo rtů má růže krvavé?

Gajinar.
Ta přišla se mnou! Z rozkazu já tvého
jsem vyčetl — dle rozumu tak svého —
že snad bys rád ji, pane, spatřil zase.

Velekněz (rozrušen).
A kde je teď? Kde Thebaid ukrývá se?
Přec nenechal's ji někde v nebezpečí?

Gajinar.
Zde, pane, jest!

Velekněz (ulekán).
Zde? Jaké to jsou řeči?
Ty šílíš, Gajinare!

Gajinar.
Pravdu dím,
zde, v paláci jest, pane.

Velekněz.
Hříchem tvým
jsem všechen rozechvěn. Vždyť přece víš,
jakého činu se tím dopouštíš,
když vedeš ženu v tento svatý dům!
Toť rouhání je proti nebesům —
vás výrok soudu nejvyššího zdrtí,
ty jako Thebaid propadli jste smrti.

Gajinar.
Vím, pane, sem že nesmí vkročit žena.
Však Thebaid za hocha je přestrojena
tak výborně, že v pitvorné té třásni
ji nepoznal ni otec její vlastní.
Zde Ramel pak ji dlouhou chvíli taky
chytrými svými prohlížel si zraky,
však nepronikl nevinný můj klam.
Sám děl: ten hoch by se nám hodil v chrám,
kde zpěvákem by mohl věru býti —

Velekněz.
Jak snadno mohl jsi ji zavražditi —
toť šílenství . . .!

Gajinar (pokorně).
Mám odvésti ji zpět?

Velekněz.
Zpět?! . . . Moji Thebaid? . . . Dítě luzných vnad? . . .
Ne! Sem ji přiveď . . .!

Gajinar (se ukloní a odejde postranním vchodem).

Velekněz (pro sebe).
Ach, jak mám ji rád! . . .

Popojde k oltáři, poklekne na stupeň jedním kolenem a hlavu přitiskne na okraj oltářního stolu.)

Scéna IV.

Thebaid, předešlí.

Thebaid (vstoupí, ustrojena v krátký šat chlapecký. Na hlavě má malou čapku [turbanu podobnou], pod ní vlasy uschovány).

Gajinar (vejde za ní, zůstane však u dveří stát).

Velekněz (vznícené se zvedne).
Má Thebaid — Thebaid — drahé dítě moje!
(Jde k ní a vezme ji za ruce.)

Thebaid (padá na kolena).

Velekněz.
Proč klesáš přede mnou? Proč klopíš oči svoje?
(Zvedá ji.)
Ty oči černé jak noc v pozdním jaru,
ty oči, do nichž božství tolik žáru
a lásky vdechlo — proč je klopíš teď?
Ty mlčíš, Thebaid? Chci tvou odpověď!

Thebaid.
Ó, svatosti!

Velekněz.
Jak chladný je tvůj hlas!
Což zapomnělas na ten sladký čas,
kdy chodili jsme večer stmělým sadem,
kdy plakával jsem na tvém srdci mladém,
kdy líbal jsem tvá měkká ústa, dítě,
a tisíckrát ti řekl: Miluji tě . . .
A jednou v létě v stínech bílé břízy
strh' záclonu jsem hebké tvojí řízy
a v náruč svou jal to tvé něžné tělo —
Tys vzpírala se —

Thebaid.
Ó, svatosti!

Velekněz.
Ne, nekloň, Thebaid, čelo —
chci z kalicha rtů tvojich opět píti.

Thebaid.
Ó, pane můj, to nesmí více býti.

Velekněz.
Že nesmí? Snad zde Gajinar
svým zrakem tlumí tvojí lásky žár —?
on odejde . . .

Thebaid (prosebně).
Ne, ať jen zůstane!

Velekněz.
Proč chvíš se, proč tvé oči zlekané
horečně planou bázní divokou?

Thebaid.
Mám v srdci, pane, úzkost hlubokou,
že bohyně, jež čistotu tvou chrání,
hřeb smrti vetkne náhle do mých skrání.

Velekněz.
Ty's bláhová — vždyť dřív jsem rovněž byl
čistotě zasvěcen a přec jsem snil
tak častokráte na tvé mladé hrudi . . .
Ba, marný strach se ve tvém srdci budí.
Jen nemysli naň, on se utiší . . .

Thebaid.
Teď Oreny jsi kněz však nejvyšší — —.
A obraz zázračný zde, který vidí
propasti duší našich, hřích všech lidí,
ten obraz mocný, který trestá přísně
vinníky bídné . . .

Velekněz.
Chci tě zbavit tísně
i strachu, kterým láska tvoje vadne.
Ať tedy trest jen na mou hlavu padne,
hříchem-li vskutku, že tě mám tak rád.

(Vezme ji za ruku a vede před oltář.)

Oreno, bohyně, jež řídíš světa řád,
ty ženo svatá, jež's nám život dala,
ty matko, kterás tolik milovala,
a která v naše nitro stále zříš,
tě zapřisahá sluha tvůj — mne slyš! —:
Ty víš, že srdce moje láskou plane,
když hřích to jest, ať po právu se stane,
mne dechem jediným svých božských retů
znič, Oreno, na postrach všemu světu.
Já prosím o to, vyslyš sluhu svého!
Však, matko, tresci mne jen jediného,
zde dítě ono nemá žádné viny . . .
já vmetl v duši jeho vášně stíny,
já, bohyně má, vinníkem jsem sám.
Nuž, zdrť mne, matko —!

Thebaid.

Strach a hrůzu mám
z tvých slov, ó, svatosti!

Velekněz.

Nuž, čekám soud,
jenž buď mne navždy těžkých zbaví pout,
neb zasadí mi ránu drtící . . .
(Odmlčí se.)
Nic . . .! Hle, jak obraz klidný, mlčící
mateřsky hledí svými zraky na mne . . .
Tvé, Thebaid, obavy, ty byly klamné!
Zda mlčením svým svatý obraz teď
ti nedal nejjasnější odpověď?!
Nu, dítě, mluv, zda zmizel strach už tvůj?

Thebaid
(rozpřáhne ruce a padne mu do náručí).
Ó, Bardevine, miláčku ty můj!
(Přitisknou rty horečně k sobě a setrvají chvíli v tichém objetí.)

Gajinar (přistoupí k nim).
Je, Thebaid, čas, by's odešla již zase,
neb večer zvolna v město ukládá se.

Velekněz.
Teď, teď že by mne měla opustiti,
kdy lásky žárem duše se mi nítí,
kdy naše srdce shledala se znovu?!
Ne, Thebaid, nikdy! Věř ty mému slovu,
že více, dítě, neopustím tebe.

Gajinar.
Vím, pane můj, že rád ji máš jak sebe,
ba mocněji, však z příčiny té právě
ji propustíš, neb zrada čeká dravě
již za dveřmi a kořist svoji hledá.
Ta láska vaše ztajiti se nedá,
a svět až o ní zví, pak — pak jí běda!

Velekněz
(jenž zatím Thebaid pustil z náruče, na chvíli se zamyslí. Najednou však velitelsky):
Sám řekl jsi, že moc je v rukách mých!
Chci rozžhnout světlo v bludech staletých,
já kněžím právo staré vrátím zpět.
Jdi pro Ramela . . .

Gajinar (se ukloní a odejde).

Velekněz (k Thebaid).
Tvých očí hled,
ten zářný hled mně rozum osvítil —
a sílu vlil mi do ochablých žil.

Teď nebojím se ni nejvyšší rady;
ni zázraků, ni srocení a zrady
a směle provedu já vůli svou . . .
Má Thebaid, odhoď čapku chlapeckou,
neb netřeba víc tobě přestrojení.
A vlasy rozpusť, nad něž hezčích není —
ať divoce se po tvém těle řítí
jak vodopádu černé vlnobití.

(Thebaid odhodí čapku a rozpustí svůj vlas.)

Mám rád tvůj dlouhý, temný, krásný vlas,
v němž noc je skryta i měsíční jas,
hle, jak se leskne a jak modře svítí —

(vezme ji za ruku a vede k trůnu)

v tom závoji já budu dneska sníti . . .
Pojď, pojď, má ženo, družko moje milá,
jež oponu jsi těžkou odclonila
ze srdce mého, které smutkem chřadlo.
Teď štěstí se světlem v mou duši padlo,
teď den tam jásá teplý, usmívavý —
kde dříve mrazil noční vichr lkavý.

(Dojdou až na poslední stupeň trůnu.)

Scéna V.

Ramel, Gajinar, předešlí.

Ramel (vejde s Gajinarem)
(jak spatří Thebaid, zarazí se a zastře si tváře rukama).

Zde žena jest —! Oreno, panno svatá,
smiluj se! Neb zkáza v dům náš chvátá . . .

Velekněz.

Ramele, tvář svou odestři — tak velím.
Zde Thebaid má, již před světem já celým
za ženu svoji prohlašuji dnes.
Slyš nyní, co ti káže velekněz:
Ty půjdeš k radě mé a vyřídíš,
že mocí svou jsem navždy zrušil již
bezženství kněžské.

Ramel (s úžasem).

Ach, toť nemožné —

Velekněz.

Své pochyby si ponech mátožné
a poslouchej, co pán tvůj tobě velí:
Ať rada má se sejde v hlavní celi,
tam v desky ať můj rozkaz ihned vpíše
a rozešle jej kněžím celé říše.
Můj rozkaz zní:

Já, Bardevin, kněz váš nejvyšší,
osvícen nebes velkou milostí,
a poslušen jsa Matky Oreny,
vám vzkazuji svůj pozdrav otcovský
a oznamuji všem vám vůli svou:
Bezženství kněžské dnes já zrušuji,
kněz každý smí si družku vyvolit,
však jednu jedinou. Kdo více žen
by sobě vzal, neb milostnice měl —
a láskou svou by snad chtěl kramařit,
propadá trestu jeho rušitel
posvátných svazků, škůdce zákonů —
buď jako hříšník nízký utracen.
Tak vůle zní má nezvratná. Amen.
A nyní k radě nejvyšší už spěj,
co rozkázal jsem, to hned vykonej.

Ramel (se ukloní a odejde).

Velekněz (ujme Thebaid za ruce).
To dílo tvé jest! Tys jeho duše vlastní,
a tebou zástupové stávají se šťastni,
ty's dala tělo dlouholetým snům
a lásku vrátila jsi tisícům.
Tvé jméno letí dějin na křídlech . . .
Ty ruce bílé, v mojich, Thebaid, nech, —
a nakloň hedvábný svůj obličej —
Och, ženo má, teď slíbati se dej,
polibek první na tvá ústa svěží
ti vtisknu, dítě, jménem všech svých kněží.
(Políbí ji.)
A druhý, sladší ještě, tobě dám —
teď líbám za sebe — teď líbám sám.
(Rty jejich vroucně k sobě přilnou.)

Opona zvolna padá.

(Pokračování.)

Bože môj, otče môj!
jak je ten svet zmotaný!
Čo vystojí, čo vystojí,
chudobný podaný!

A 1903

Každý ho sužuje,
platu nepovyšuje;
veď sa nazdá, že na veky
panuje, panuje.

Vy páni zemani!
my jsme vaši poddaní;
my budeme v čiernej zemi
srovnáni, srovnáni.

Z KRESEB MIKULÁŠE ALEŠE K NÁRODNÍM PÍSNÍM.

KAREL SCHEINPFLUG:

Coriolanus.

Z KNIHY „OPUŠTĚNÝ DŮL".*)

Ty, Město nevděčné, jež zhrdalos mou láskou,
pro srdce mého tluk jsi echa nemělo,
bez stopy soucitu, se lhostejnosti maskou
v můj zápas nerovný jsi tupě civělo;

ty, Město nevděčné, jež zhrdalos mou prací
a zpupně šlapalo jsi po květech mých snah,
jež hrobem bývalos mých čistých inspirací
a brzdou skřipavou pro každé vůle vzmach;

ty, Město nevděčné, jež zranilos mou pýchu
a soudcem vnutilo mi davů přesilu:
však tobě zkamení na tváři záblesk smíchu,
s nímž jsi mne vyvrhlo do temna exilu!

Zde stojím nezlomen, a kol mne viz ty pluky,
voj tvých to nepřátel (i mými byli kdys),
jenž čeká poslušně na pokyn mojí ruky,
by smazal se země tvých hradeb každý rys.

Ty, Město nevděčné, si vážíš pouze síly —
nuž, silou brutální tě ve prach pokořím.
Kde stojíš, budoucím ať hlásá kámen bílý:
„Zde stával kdysi hrdý Řím."

* * *

*) Vyjde během června.

Tak dlouhé příměří...! Proč jsem jen k němu svolil,
to hnízdo nezměnil hned v kupu popela?
By posel za poslem mi tu své prosby žmolil,
by hněv můj vychládal, má vůle zemdlela?

Ne, senátoři, ne! Je marno plýtvat slovy!
Však dosud vzpomínky v mé mysli nezbledly
těch chvil, kdy proti mně stál zástup tisícový,
a vy jste mlčeli a ruky nezvedli.

Ne, pravím naposled, mně není třeba rady,
já slibům nevěřím a zhrdám frázemi.
Buď město podmínky mé přijme bez výhrady,
neb v prach je rozmetám a srovnám se zemí.

A na mé svědomí ať nikdo víc se neptá.
Mám vůli z oceli a srdce ze žuly.
Den zítra poslední, a vojsko mé již reptá...
Den zítra poslední! Tím zdravte konsuly.

* * *

Tak v stan můj vcházejí... Ha, stráže, jak jste bděly?!
Tak v stan můj vcházejí, jak dávní přátelé.
Ta v rouchu smutečním a ona v jasné běli,
ta kroky vážnými a ona vesele.

Ta s tváří dítěte mi na klín sedla krotce,
dvě ručky na mou šíj se něžně vložily.
— To Město nezničíš, kde stál dům tvého otce,
kde tolik šťastných chvil jsme ve hrách prožili!

A druhá, dívčina to útlá, zlatovláska,
jde blíž a polibek mi vtiskne na čelo.
— To Město nezničíš, kde kvetla naše láska,
kde píseň nejsladčí tvé srdce zapělo!

Však třetí... třetí z nich ni slova nepronesla,
jen oči mluvily a v čele stíny rýh.
— Ó, matko, matko má! Vše duše má by snesla,
jen tyto slzy ne těch očí vyhaslých!

Tak náhle zmizely jak v husté mlhy cloně.
Jen vůní opojných tu zbyla směsice...
— Ho, vzhůru, vojáci, své osedlejte koně!
Na pochod zpáteční...! Ať zazní polnice!

* * *

Zní koní dusoty, hluk katapultů, vozů,
jsou němi vojáci, hněv sálá z očí jim.
Teď řady poslední se točí do úvozu,
a za námi již mizí Řím.

Nuž, Město, zdrávo buď! Kéž zkvétá tvoje panství,
tvůj duch ať mohutní, tvé sílí rameno.
K svým vrať se radostem a já zas do vyhnanství.
Jsou mrtvy revolty, je všecko skončeno.

Co platno rozbíjet si rozpálené čelo?
Co platno Tebe bít nepřátel hordami?
Té lásky, kterou Tys mi dáti odepřelo,
vím, nikdo na světě, oh, nikdo nedá mi!

VLASTA EBENHOCHOVÁ:

Podzimní večer.

Po stmělém rybníce dvě bílé kachny plují
a volně tichounce hlaď jeho křížem měří:
jak v ráz se rozejdou a zase setkávají,
tak v úhlu za nimi se třpytně voda čeří. —

Při samém západu se mraky rozstoupily
jak velká stavidla, a proudy světla řítí
se v údol vlnami, jichž záře mihotavá
co rudá záplava se žhavě kolem třpytí

a leskem měděným se v chvění vody blýská,
ve řadě javorů hru barev proměnivši,
v tmě polí zoraných před uhasnutím nyje,
po slunce polibcích zem svadlou roztesknivši. — —

A slunce zapadlo. — Hle, v šeru vody snící
dvě kachny tichounce své bílé hlavy smáčí.
Teď šumí javory — to větve níže kloní
před svatým večerem, jenž mlhy stínem kráčí.

BOŽENA VIKOVÁ KUNĚTICKÁ:

Pán.

Román.

(Pokračování.)

Jen jednou byla jsem vyrušena. A nebyl to den jiných zájmů, neb nových událostí, anebo jiného nazírání. Ne. Bylo vše jako jindy.

Odešla jsem ze školy dříve pod záminkou, že mne bolí hlava, a bylo mi docela lhostejno, že všichni kolem mne pohlédli na mne jako na bytost ztracenou. I učitel i spolužačky. Čekala jsem pouze, až to z nich někdo vysloví, a to jakýmkoli způsobem. Mohli to napsati domů otci, nebo vzkázati tetě, nebo za příznivějších okolností říci mně to do očí, abych se o tom dověděla jako o diagnose, na které dlouho spolehliví lékaři bádali. Čekala jsem určitě, že mi někdo řekne, ať to byl kdokoli z ostatního světa, jenž přestal pro mne míti smyslu:

„Jste ztracena.“

Nu, dobře. Ale věděla jsem, že nejsem ztracena, naopak, že mé předurčení spočívalo právě v tom, býti ztracena pro svět, jenž s vážnou tváří řekl budoucím, bůh ví jak dlouho před potopou:

„Jedna a jedna jsou dvě.“

Neměla jsem pro to dosti zájmu. A vím jistě, že celý vývoj spočíval na této rozumové formuli, s kterou cit, tedy to veliké, všelidské a bezpochyby i věčné, neměl ničeho společného.

„Milé dámy,“ určitěji, „milé dívky, jdu ze školy, protože mne očekává štěstí.“

Avšak zde ležel vak s dynamitem!

Ale i to mi bylo lhostejno, neboť jsem již dávno myslila, že vyletěl do povětří a s ním všecka ta hesla, která napsána byla podél civilisační silnice. Jen právě svému velikému štěstí jsem přičítala, že o této katastrofě jsem se dosud nedověděla. — — —

Tak cynicky myslila jsem o všem, co nesouviselo s hodinami mého svrchovaného blaha, které stoupalo, což bylo jeho jediným dosud

dobrodiním uprostřed všeho přirozeně získaného práva. Ano, to bylo jediným dobrodiním, že stoupali jsme ke hvězdám, jež třpytily se nad námi v očekávání, že se zmocníme jejich majestátu. — —

To byl zlý den tenkrát! Proto ještě dnes ten „hvězdný majestát", který byl takovou skvostnou dekorací výšek, kam doprovází lásku nadšení a důvěra. Proto!

To byl zlý den, ačkoli měl také dvacet čtyři hodiny a byl v březnu, když slunce se sklánělo k zemi s vášnivým dlouhým polibkem, aby ji vzbudilo! To byl zlý den! Vichřice ve světě citovém! Vichřice, metelice a neznámý hlas v daleku, který prosí za život! Několik jív plných jehněd, jež zpívaly o jaru podivnou biblickou písní, bylo vyvráceno, a jejich píseň odnesla jako trofej vichřice, jež rvala to nejvonnější, co nalezla.

Snad rvala se o to příliš illusorní, o to příliš chvatně probuzené, o to příliš nedočkavé — ale urvala jistě to nejdražší. —

Tak to tedy bylo:

Chycený zlatokřídlý pták ve zdech pražských již zdomácněl, ačkoli stále ještě nezpíval. Ale protahoval a roztřásal si svítící křídla, nabízel je davu a nechal se zbožňovat. — Nebylo daleko poledne. Ulice byly zatopeny proudící massou velikoměstské elity, která šustila hedvábnými spodničkami a leskla se cylindry. Ekypáže, fiakry, drožky, tramwaye. Chodníky byly suché a zaprášené jako v létě. Ve výkladních skříních nabízeno jaro vším možným, čím lze získati na ně práva. A nad městem vlnil se jako moře do běla zčeřené modrý hedváb oblohy. Vlnil se skutečně, jakoby jen tak lehce byl připiat k obzoru, jehož ovšem viděti nebylo. Vlnil se vlastním neklidem. —

Staněk očekával mne nedaleko školy, a zdaleka jsem viděla, že má pro mne kytičku a pak úsměv jasnější než kdykoli jindy.

Bylo to nutné. Ano, štěstí, radost, zpěv, láska, rozkoš a vůně dnes právě prorokovaných růží, fial, karafiátů, mateřídoušky a kvetoucího žita byly nutné. Duši nebylo možno udržeti žádnou společenskou disciplinou. Byla jako ta obloha připiata k obzoru a vlnila se vlastním neklidem. —

Všichni, pravím všichni, kdož šli sluncem, nemohli býti zcela šťastni, protože nesměli vzkřiknouti nějaké podivné slovo pravěkého člověka, který neznal ničeho, vyjma nutnost svého vlastního projevu. A pak také byli příliš civilisovaní již a netušili ani, že slunce je starší než jejich kultura. — — —

Šli jsme tedy. Já s vůní konvalinek na rtech, jakobych je líbala.

Nebyla jsem o něho opřena, ale měla jsem dojem toho tak silný, že se mně zdálo, jakoby se krev z jeho cév do mých přelévala. Bylo to tedy užší spojení, v němž jsme kráčeli, než opření se ruky o ruku. —

Byl mně bližší než jindy, snad proto, že na zítřek zbýval mi třeba jen již sám k životu. Alespoň jsem předpokládala, že ve škole se co nevidět stanu zbytečnou a tím že přervu všecky ostatní svazky, které mne dosud se zájmy rodiny a pak i snad s ostatními lidmi pojily.

A byl mi vůbec blízký v tom proudění, které mělo temperaturu 38°, jako lidské tělo, jež je schváceno lehkou horečkou. Znali jsme slova,

kterými jsme se dohodli před celou veřejností, a jež dovedla vyjádřiti to, co neměl nikdo práva vyslechnouti.

Jedno z nich bylo „beruška", jehož užíval velmi často. Říkával mi tak vždycky, když jsem se připiala na jeho širokou hruď tiše a krotce, ale s celou silou vědomí: Zde je život!

Pak „dechnutí boží" a „diadém královny", „světla ve tmě", „joujou" (to byly mé ruce), ach, nevím již celý ten slovník, z něhož učila se naše radost výrazům.

Znala jsem pouze dvě, ale ta opakovala jsem mu vždycky, když jsem chtěla, aby se sklonil ke mně, jako pod nesnesitelnou tíhou štěstí. Vyjadřovala jsem je zvláštním, smavým způsobem, se zvláštním teplem ve hlase, se zvláštním pohledem, dotýkajíc se ho ramenem, proniknuta zcela rozkoší, v níž bylo mnoho rozmaru a mnoho svévolného vzkypění.

„Můj pane!"

Zde je to mrtvé.

„Můj pane!"

Proč ta slova nemají výrazu? Je to až nepochopitelné, že pro všecky časy nenesou zvuk mého hlasu s tou nahodilou, ale vroucí oddaností, s neskrývaným přiznáním dobrovolného snížení, se zamlčeným vědomím: „Jsi pán mou vůlí, protože jen takto tobě patřím."

„Můj pane!"

A on vždycky beze slova uprostřed všech těch lidí, již mohli se zastaviti a hleděti na něho, naklonil se ke mně tak těsně, že cítila jsem jeho dech na tváři. A pak buď srovnal mi límeček vzadu na týle, nebo vzal mi chmýří s ramene, anebo chopil mne za ruku, jakoby chtěl mne upozorniti na nějaké nebezpečí. Vše bylo tak konvenční, ale vím a cítím, že nebylo možno zakrýti v tom projev jeho vnitřního rozechvění.

„Můj pane!"

Ach, to je stále bez duše! Čísti ta slova nemohu, ale ve mně žijí ještě dnes, protože jsem je prodchnula vším, čím jsem nad ním vítězila.

„Můj pane!"

Ne, to nemá napsané výrazu. —

Již jsem nevoněla ke konvalinkám. Skutečně jsem je líbala a ssála svými rozpálenými rty jejich vůni, která se pro mne stala intimním poselstvím jeho duše v této nepříjemné konvenci vymožené společností, ačkoli jednotlivec pociťoval její bezpráví.

Nestačovalo mi brzy, že se ke mně skláněl, ani ta slova: „Můj pane!" ani jeho rozechvění — chtěla jsem víc! Líbal mne někdy? A přimykal k sobě tak, že jsem cítila údery jeho srdce? A přenášel mne přes bařiny? A dýchal vůni mých vlasů jako vzácný požitek?

A prohlížel mi prst po prstu, a prst po prstu mi líbal?

Šeptal mi někdy: „Má Zdeno!"? Jaké to bylo jméno, Zdena? Bylo určeno ke chvílím, v nichž lidské bytosti pochopují své zrození? Bylo to vyznáním, anebo modlitbou pronásledované víry? Zdeno! Bála jsem se, že najednou vyřkne to dav jako heslo svého vykoupení, a mně že nezbude než zemříti, abych zajistila mu věčné milosrdenství! Avšak —

šeptal on někdy jméno Zdeno? Šeptal proto, aby bylo naléhavější a nemohlo se minouti s účinkem?

Chtěla jsem, aby zde, na Václavském náměstí, v širokém světle protekčního místa řekl mně: „Zdeno!“

Chtěla jsem víc!

Což měla holá vrba, sešlá jako stařena a tajemná jako báj, výhradní právo viděti naše objetí? Nemohl zde uprostřed Prahy přivinouti mě k sobě právem svého vlastního majetku?

Chtěla jsem, aby mne zlíbal — tak: vlasy, čelo, rty a třeba i to místo vzadu na šíji, kam ukládal své nejžhavější polibky! Všecko! Jen ne tak vedle sebe jít! Jen ne tak přiuzpůsobovat se na úkor našeho souzvučného cítění!

Slunce šlehalo mně do tváře s celou neuprosností spoutané síly, která se chce mstíti za své okovy! Byla jsem jsem žhavá a žízniva. Toužila jsem po pramenu, který by ze skály trýskal a nesl v sobě vítězství jejich dávných bojů, kdy rodila se z ohně.

Ale proč mi napadlo vítězství? Byl snad pramen, po němž jsem práhla, jejím ukojením?

Slunce! Slunce!

„Chtěla bych být kuklou, můj pane, která cítí v tomto slunci let motýlí. Myslíte, že tuší barvy jeho křídel? Vždyť by musila násilím se otevřít, aby uvolnila své představy.“

A teď mi řekl: „Zdeno.“ Ale lehce, jakoby jen zkoušel strunu, na které chtěl vyhráti svou sonatu. Měl však ruku těsně vedle mé, a nevěděla jsem, nepozvedne-li za chvíli ruku mou, aby si přejel čelo. Bylo v tom mnoho poesie, ačkoli nebylo možno rozeznati, v čem se jevila. Bezpochyby měli jsme ji v prsou a věděli jsme, že zpívá o nás měkkými tóny, jako skryté varhany.

A nové proudy valily se proti nám. Nebylo však v nich nepříjemno, protože tvořily demonstrativní celek, jakoby šly za heslem. Vůně voňavek neprofanovala náladu, ale vůně fialek rozprostírala se kolem a činila vše tisíckráte lepším, než bylo.

Nevnímala jsem mnoho z celku. Trochu provokativních barev, chaos hlasů a vědomí dvojího pohlaví, jež tvoří zástup. Muž i žena — — Ach, ne! Nedalo se to dobře říci! Pán, dáma — pán! Pohlaví bylo v slavnostním úboru. Šustilo hedvábnými spodničkami a lesklo se cylindry. Pán — dáma! To byl pojem pohlaví zde, v této polední nádheře, jež šla oslavit slunce.

Někdo Staňka pozdravil, někomu poděkoval. Bylo mi protivno, že má vztahy k tomuto zástupu, v němž jsem byla úplnou cizinkou. Jak vznikly tyto vztahy? Kdy? A proč? Jak souvisely s jeho životem, o němž jsem se domnívala, že patří mně jediné, a že nebyl nikdy, pokud mne nebylo?

Co kdy řekl tomuto muži? Těmto manželům? Co při tom cítil? Na co myslil? A jakým právem usmívají se tito lidé, jakoby připomínali mu: „Známe tě! Víš přece, že tě známe!“

Ach, bože, to bylo nepochopitelné! Trýznilo mne pomyšlení, že nějak jinak se jevil kdysi, snad před týdnem, anebo ještě včera lidem, o nichž jsem nevěděla, že vůbec žijí.

A jak se jim jevil! Jak!?

Byla bych ráda vyvázla z ulic a toužila jsem po našich tichých restauracích, kam přicházeli k obědu lidé, již na nás hleděli zvědavě, jakoby předpokládali, že přicházíme z daleka.

Ale v tom vynořila se, nevím určitě, jakým způsobem, ze zástupu dáma. Vynořila se jako lesklá ryba nad hladinu, ale nezapadla již do ní beze stopy. Zazářila v slunci, jakoby všecky barvy její toiletty i její tváře vzplanuly. Nevím, jak byla oblečena, avšak zanechala dojem hořící pochodně. Mnoho bylo na ní násilně stlumeno, tak že cítila jsem dým, jenž oheň sráží, aby dal mu větší schopnost náhle vzplanouti. A proto snad vzplanula tak intensivně, že dlouho se k tomu připravovala.

Všechno se na ní lesklo. I úsměv, i pohled, i lakované botky, i hedvábí její toiletty, i rukověť jejího slunečníku. Šla proti nám, a zdálo se, že ničeho nevnímá, ačkoli vidí všecko. Kde jsem viděla již tuto divnou, bezvýraznou tvář? Lačnou jako u zvířete, které nemá nikde domova? Viděla jsem ji již někde, ale nemohla jsem vzpomenouti!

Totiž — ne oči — ne čelo, bradu a rty, ale tak celek, mohla bych skoro říci, nitro, kdyby to nebylo tak nemožné! Něco — ano, to je to pravé, něco jako příbuznou věc věci ve výkladní skříni jsem viděla jí podobného. To ovšem nemělo významu, neboť mnoho podobných předmětů vychází z řemeslnických dílen.

Proč mě upomenula na řemeslo? Ani nevím. Ale napadl mi lakovaný uhlák se stříbrným kováním, jakých vídala jsem množství v různých obchodech. Třeba to bylo bizarní! Ale skutečně uhláky různých tvarů, s různými ozdobami, a přece k nerozeznání si podobné mi napadly. —

Podívala se na Staňka, bezpochyby zúmyslně, neboť jsem v tu chvíli nebyla klidna, a zahlédla jsem jeho pohled, v němž chvěly se nejistota a zvědavost. —

Díval se na ni — —

A znal ji! Znal ji! Znal!

Že ne? — Tak proč trhnul rty, jakoby chtěl zapříti, že měl v úmyslu něco říci? Proč učinil ten nevyrovnaný, nahodilý pohyb rukou, který měl vyjádřiti lhostejnost? Proč zabodl se do ní zrakem na vteřinu, na dvě, ale tak, že ona udiveně vzhlédla?

Co ho k ní pojilo? Jaké chvíle? Jaké vzpomínky? To je snad příliš určitě naneseno. Chvíle — vzpomínky! Musila bych od něho utéci! Přelétla jsem zrakem jízdní dráhu až k zatáčce, jakobych ji uvolňovala pro svůj útěk. —

Zmizela bych v některé postranní ulici, lhostejno, ve které. Horko mi bylo a těsno. Duše domáhala se ve fysických projevech pozornosti. Skráně sevřely mi palčivé ruce nemocného člověka. Ale kde byl? Co na tom? — Cítila jsem dobře, jak mi hlavu stiskl. Přešla nás. — —

— —

„Proč jste ji nepozdravil?“

„Koho?“

„Tu dámu tam —?“ — — — — — — — — — — — —
Měla jsem schopnost viděti ve tmě pohled netopýří a rozeznati barvy na křídlech nočních motýlů. Proto jen rychle přeletěla jsem mu tvář, a — nečekala již na jeho odpověď. Vítr se patrně zvedl. A nejdříve jsem měla dojem, že klobouk mi chce servati, pak že mne v chůzi zarazil, a že sbírala jsem dech, a pak že se mne zmocnil a hnal — hnal tou prve pohledem uvolněnou jízdní drahou uprostřed dvou proudů konvenční lži, která lhala rozkoš, hnal mne ulicemi, nevím již, kterými, hnal mne a nesl a lomcoval mnou. Vítr? Nu, patrně — jistě se zvedl!

Srdce mé se s ním rvalo v úžasném napjetí, a nedalo se předpověděti, kdo z nich bude vítězem. Slyšela jsem poplašné údery v sobě, hučení a veliký fysický zápas. Tělo se rvalo v tom divokém útěku.

Nevěděla jsem ani určitě, proč prchám, jen tak skutečně vítr mne hnal, neboť jsem slyšela, jak sviští mně kolem hlavy. — —

* * *

Pak jsem byla donucena jíti a ne běžeti. Šla jsem nyní krokem volným předměstskými ulicemi, které mne upomínaly na mé rodné město. Malé firmy, malé krámy, děti uprostřed nedlážděné ulice. Dýchala jsem lehčeji, jakoby někdo známý mne podepřel, abych se tolik nenamáhala.

Vycházela jsem z dusna, ze špíny a z kletby. Před sebou do daleka viděla jsem to lehce napjaté modré nebe, na němž nyní jako vysněné, bílé plachty oblaka plula. A nejen nebe, ale i slunce jsem viděla státi v modru rozžhavené do běla, divoké svou mladou silou, plné jisker a energie. Jeho paprsky byly jako zářící vodotrysk, protože občerstvovaly a probouzely.

Co se mi stalo?

Ruce a hlava mne pálily. Držela jsem pouvadlé konvalinky.

Co se mi stalo? Někdo mne udeřil! Kdo to byl? Někdo mne srazil? Kdo to byl? Někdo na mne šlápl! Kdo to byl? — — — — —

Zase jsem se dala do běhu, jakoby mne očekávala někde na neurčitém místě odpověď. Viděla jsem v dáli strom nahý a nehybný, jak leskl se všemi svými údy ve slunci, a ten stal se mým cílem, jakoby to byl zázračný strom života a vědění. A čím více jsem se k němu blížila, tím mně bylo jasněji, že jsem nalezla cíl.

Široká rovina jako stojatá voda ležela kolem mne a dýchala velikým tichem. Pole byla zaseta a silně voněla čerstvě dotknutou prstí. Byla jsem sama a cítila jsem příliv širokého ticha, jakoby vlny se o mne bezhlesně rozrážely.

Ale ta náhlá má samota nebyla pro mne štěstím. Byla jsem vydána na pospas přírodě, která hltavě žádala život, a poněvadž jsem jí kráčela, a život ze mne prýštěl, nastavila ke mně své žádostivé rty, abych ji ukojila. Cítila jsem se bezmocná a sevřená. Tisíce neviditelných chapadel mne ovinulo a dusilo. Nemohla jsem duši rozprostříti, aby napila se

ze slunce, protože jsem trpěla bolestí zneužití a vyčerpávání. Nohy pode mnou klesaly.

Strom, jenž stal se mimovolně mým cílem, byla osamocená jabloň, ku které jsem musila po mezi, kde šlapala jsem po drobných chomáčcích mladé trávy, ze které jistě vytryskovala krev, neboť jsem ji ranila. Její bolest pronikala ke mně celým tělem a zanechávala za sebou stopy jejího zoufalého vzdechnutí.

I to přispívalo ke stupňování mého rozčilení, poněvadž nebylo možno jíti a nezabíjeti kročejem. Mladá travka se svíjela a jako v divokých křečích vypínala se znovu znetvořena a zneuctěna.

Eh, všecko bylo v souladu s mým duševním stavem! Zase jen dozníval mohutný akkord krajinou a splýval harmonicky s prostorem.

Pod stromem jsem padla na zem a v tu chvíli jsem pocítila úlevu absolutního vzdání se. — — — — —

Co se stalo? — — Ano: co se stalo? Ani já jemu, ani on mně ničeho neřekl. Nedotkl se mne rukou, ani pohledem. Nevzdychl, nezajikl se — nic! Jen od očí ke rtům protáhl se mu stín, ale ten nebyl vráskou, ani posuňkem. Byl vržen z daleka, avšak zachoval dojem jakéhosi podvodu. Bylo možno křičeti do toho prokletého, cizopasného davu: „Hle, zde jest podvodník! Podívejte se na stín, od očí ke rtům hozený! Ten ho prozradil! Spoutejte jej a veďte před forum spravedlnosti, je to podvodník! Má raněná duše jest jeho žalobcem! Podvodník! Podvodník!“

Nenáviděla jsem jako netvora ženu, která kolem nás prošla jako divadelní šperk! Nenáviděla jsem v ní vše to, co mne kdy trýznilo v tušení a co mne nyní ranilo v poznání. Nenáviděla jsem ji jako pohlaví, neboť jsem cítila, že jiným nežije!

Dosti jsem chápala, ale málo jsem věděla. Jen bezpráví a hnusný hřích a hlavně podvod, podvod jsem cítila!

Tak dobře — šla, a neměla duše. Tvář měla lačně v před pošinutou, a na rtech ležel jí hnus. A on ji znal! Kdybych byla na něho ani nepohlédla, poznala jsem to, neboť přelévání jeho krve do mých cév náhle ustalo, jakoby zapomněl ji nachýliti.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vrány ve velikém hejnu se zvedly, a jejich let zněl jako vzdálený, neurčitý hukot. Chvíli. Pak zanikl, a ticho rychle spustilo své hedvábné záclony v místa, která byla zasažena ranou toho táhlého, pohřebního zvuku. — — — —

Proč před ní nesmekl? Koho tím chtěl ošáliti? Mne, lidi kolem, sebe, ji? Bezpochyby mne i okolí, ale pak ten poměr jeho k ní nabýval rázu dorozumění a určitého závazku. Kdy to vše vzniklo? A kdo z nich ručil za toto sjednocení? Chtěl-li mne a ty všechny, kdož viděli jejich setkání, obelstíti tím, že neprozradil: znám tě, pak ručil asi on za vše, neboť ona neměla pražádných společenských práv. Ale jaké otroctví a jaká nízkost ležela jí v duši, že ji neurazilo toto zapření!! Což neměla pražádného sebevědomí, ani mravní discipliny? V čem spočíval vlastně fond jejího cítění?

Mnoho a logicky jsem myslila, neboť celé mé nitro hledalo usilovně pravdu. Sňala jsem si klobouk s hlavy, opřela si čelo o dlaně a dýchala z blízka silnou vůni země, ve které jsem rozpoznávala její hluboké, dlouhé vzdechy, jimiž strhávala do sebe slunce, modro a prostor celý, jenž slíbil jí procitnutí.

Tedy on ručil! Ale nebylo mi to dosti jasné, neboť ona připadala mně příliš súčastněna v tomto podvodu, aby měla právo tak zcela klidně opírati se o jeho rukojemství. Počítala jsem příliš s její otrlostí, abych mohla ji viděti slabou a obětovanou.

Mimo to zase chybělo mně poznání. Kreslila jsem si černou křidou všecky možné chvíle a doklady, které byly špinavější než kouty, jimž se vyhýbáme, ale přece jen nestačila jsem se svou fantasií, poněvadž jí chyběla nákaza. — — —

Rvala jsem se s představami, honila stíny, pohrdala myšlenkami. Ale v tom všem byla jsem jen já, já sama, vztyčená v horečném nepokoji, a vše to, co jsem viděla, byly halucinace mé svrchované bolesti. Šla jsem za svým velikým štítem, ale neviděla jsem přes něj ku předu. Malovala jsem si pouze všecku tu hrůzu, která ke mně dosud nemohla pro ten můj štít, za nímž klidně mohla jsem sníti sen slavného zadostiučinění, anebo alespoň bezpečí. — —

Tedy on ručil, ale ona byla súčastněna větší nízkostí, poněvadž přijímala jeho záruku v jeho okázalém pohrdání. V čem vznikala u ní tato nízkost, jež měla cosi prašivého do sebe?

Ocitla jsem se v místech tak hrozně sešlých a nicotných, že nemohla jsem dále a musila jsem se vraceti, abych nenabrala na sebe špínu, uchovávanou zde po celé věky celou společností. Věřila jsem ještě ve hřích, ve svědomí a snad i ve vševědoucnost boží, neboť život mne dosud o nic nepřipravil za mých zářících osmnáct let, jež prožila jsem ve snění.

Nade mnou zpíval skřivan. Slyšela jsem, jak usilovně domáhá se slyšení. Zdálo se, že stříbrnými kladívky nestejné velikosti a s nestejnou silou tluče o vzduch. Teď zvonil jedním, teď desíti najednou, ale stále usilovně chtěje vzbuditi pozornost. Zaujal mne na okamžik. Chtěla jsem jej vyhledati v modru, ale z toho pršela taková spousta bíle svítících jisker, že mi spálily oči, a musila jsem je zavříti.

A zase jsem se ocitla tam, kde jsem prve bloudila, hledajíc za každou cenu východ. Sem snad chodívaly někdy komise, enthuasisté, lidumilové, mravokárci, někdy i kněží s Mojžíšovými deskami, ale ti všichni byli žalobci jeden druhého a vraceli se odtud se slavnostní tváří vykonané, ale bezúčelné povinnosti. To jsem věděla. Proč, nevím, neboť nikdy nikdo se mnou o tom nemluvil, nanejvýš že dočetla jsem se dosti o tom v novinách i knihách. Nyní mluvila jen má intuice, jakoby hleděla prorockým duchem tam, kde bylo všecko ztajeno.

A najednou jsem instinktivně cítila, že prošlo zde i tisíce a statisíce žen přede mnou, nemluvných jako stíny, a že odešly odtud zasaženy, zdeformovány pro celý život. Připomínala jsem si tváře různých paní a dívek, jež jsem znala, a nalezla jsem na všech i ve smíchu a klidu

strašlivou stopu jakéhosi poznání, které stisklo ledovými prsty jejich duši a dalo jí nový tvar.

Zmocnila se mne zoufalost. Chtěla jsem násilně něčemu uniknouti a něco zameziti. Třesouc se, shledávala jsem ve svém nitru všecky vonné purpurové květy, jež mne opojovaly svou vůní, všechen lesk a třpyt svých hvězd, všecky zpěvy, ty hymnické zpěvy svého mládí, jež zněly mnou v hodinách štěstí anebo vytržení, chtěla jsem se smát, hodit hlavou, jakoby tím se dalo všecko odbýti, chtěla jsem se smířit, chtěla jsem vysvětlovat ba i odpouštět a zapomínat — ale zbyla mně ze všeho jen zmatená úzkost a bolest — bolest — Ledové ruce tiskly mi duši a dávaly jí tvar. — — —

Tak — — tak —

A skřivan zpíval nade mnou.

Ještě mi napadlo vyprostiti se za každou cenu. Duše zmítala se ve mně, rvala se a zase klesala, avšak při tom všem cítila jsem již nový, divný její tvar, kterému se přiuzpůsobilo vše, co v ní žilo volným a krásným životem illusí, jejichž koruny jako koruny palem rozvíjely se v sálavém parnu mého vášnivého mladého ženství. A ledové prsty svíraly — svíraly. Věděla jsem určitě, že, až vstanu z tohoto místa, kam jsem zapadla jako raněná, abych ušla pozornosti světa, že v mé tváři bude vpálena strašlivá stopa poznání, která nezmizí z ní po celý život. Byla jsem bezbranná a malomyslná. Sevřela jsem jen hlavu v dlaních a čekala, až řekne mi někdo neznámý: „Můžeš zase jít!“ —

Přede mnou stála tvář té ženy, která byla tváří vlastně všech těch nepochopitelných bytostí, na které nepůsobila ani kultura, ani civilisace, ani humanita, ani krása, dobro, náboženství a svědomí. Neměla jsem pro ně omluvy, a také jsem ji ani nehledala.

V prsou mě bolela má láska, kterou jsem si okrášlila nimbem vysoké a jemné poesie se všemi jejími neurčitými, rozechvělými květy, se všemi jejími zpěvy, se vší tou jemnou vůní, jíž byla prodchnuta. Má láska mne bolela!

Cítila jsem se snížená a pokálená, jakoby někdo bahnem po mně hodil. — — —

A já skutečně jsem k němu přilnula a vlila celou svou vnitřní bytost do něho, tak že jsem věřila v souzvuk a splynutí. — — —

Ležela jsem tak dlouho, oblitá teplem a světlem poledního slunce. Bez odvahy vstát a odejít, neboť svět neměl již poesii lásky. Měl snad mnoho sensace, mnoho snů, mnoho hesel a jistě i silnou horoucí vášeň, měl nároky na lásku i její práva, měl zapomenutí v blahu, jež pilo ze stříbrné číše, měl obdarování, obětavost i bolest — ale poesii lásky neměl již. Tu měkkou, sladkou poesii měkkých, kvetoucích jív, jež byly metelicí servány. — —

Polibky? Kdy mne líbal? A co chvělo se v těch jeho polibcích, jež snášely se na mé rty, jako přelétaví ptáci na kvetoucí svět? Byly kdesi! Byly! Na jiných rtech, jež neuměly vysloviti slovo láska! A na mé žíznivé, horké a třesoucí se rty přinášely tyto polibky kletbu, ne kletbu třeba, ale jistě nečistotu těch neuvěřitelných, záhadných míst, kam bylo možno vejíti jen za cenu štěstí a pýchy života.

Myslíte, že někde vadnou poupata? A bílé flory že nad nimi vanou jako nad rakví dítěte? A že jen malé zvonky vykřikují requiem? A že malé rovy jsou pro ně uchystány, nízké a bez pomníků, aby brzy mohly se srovnati s poměry? A že nikdo pro ně nepláče, poněvadž v sobě neměly vědomí života? Ale, pro boha, zmařte tuto lež!

Ať všechny zvony vyzvánějí requiem, a na rovy dejte pomníky ze žuly! Zde byl život zmařen v illusích.

Plakala jsem tiše, plakala. Jen že můj pláč nabýval síly, a pak již byl vzlykotem nad tím hrobem malým, do něhož jsem vsypala svá svadlá poupata. — — — — — — — — —

Ani jsem neslyšela, že Staněk přišel za mnou a že vedle mne usedl. Teprve, když mne násilně zvedl a obrátil celým tělem k sobě, pohlédla jsem na něho zalita slzami, a zmocnilo se mne zděšení. Odkud přišel? Jak se zde objevil? A hlavně — co mně chtěl ještě říci? A přece jsem v té chvíli byla tak žensky bezbranná, a tak dětsky ubohá, že jsem jako raněný pták stulila se k němu, hlavou k jeho kolenům, s rukama k prsoum přitisknutýma, rozpálená pláčem a úplně odevzdaná své mladé zoufalosti.

Mlčel. Jen vlasy mi rovnal na skráních a vzadu v týle. Cítila jsem, že shledává jehlice a upevňuje mi jimi účes. Jeho dotýkání mě utišovalo jako mírná slova soucitného člověka.

Ležela jsem na zemi, svinuta u jeho kolenou v nepřirozené, násilně vynucené póse, o které vědělo celé mé tělo, ačkoli nemělo sílu se vymknouti.

Pláč můj se tišil — někde na obzoru duše svítalo smíření v šedobílém pruhu, o němž slunce ještě neví. Staněk naklonil se k mé tváři, a jeho dech ovanul mne jako tekutý oheň. Nebylo však v něm nic jiného, než roztavená hrůza jakási, která těžce tápala po mé hlavě, jakoby se bála, že ublíží.

„Zdeno!“

Otevřela jsem oči, aby věděl, že jsem slyšela to víc myšlené, než pronesené slovo. A teď mluvil jednotvárným, prsním hlasem, jejž reguloval a vyrovnával vší silou svého sebezapření:

„Je vaším neštěstím, Zdeno, že jste málo žila. Dovedla byste více odpouštěti. Nedovedete jinak malovati život než barvami markantními, sytými, bez nuancí. Vezmete jen vždy sytě modrou, sytě červenou, sytě zelenou, úplně bílou a úplně černou. Vaše výkřiky, váš pláč, vaše láska, vaše radost i bolest mají stejný výraz.

A také vaše nazírání je tak silné v pojetí. Všecko musí být buď zločinné, anebo velebné. Buď hnusné, anebo krásné. Zdeno, život nejde těmito určitými, markantními cestami. Život je kompromissní, a hrůzy, které vidíte, jsou jen chybami a nedopatřením, za které jednotlivec nemůže. Posloucháte mne, Zdeno?“

„— — — ano.“

„Pohrdáte mnou?“

„— — — ano.“

„Mám odejít?“

„— — — ano.“

Ale při tom chvěla jsem se úzkostí, že vstane a odejde. Pozorovala jsem každé jeho hnutí, jakoby srostlo s mým tělem a bylo vykonáno mými silami. Cítila jsem, že ruku zvedl, a snad tím, že jsem byla tak ubita, byl ten pocit násilný a krutý, jakoby k tomu spotřeboval všecku mou fysickou schopnost. Tepny na skráních a na rukou mně bily s dvojnásobnou prudkostí —

„A vidíte, Zdeno, mám vás skutečně rád. Nikdy nikoho, zvláště ženu jsem neměl tak rád," pravil Staněk. „Jestliže chybělo mně cosi k štěstí, byla jste to vy. — —"

Proč nepokračoval? Kam se díval? Jakou měl tvář v té chvíli? Díval se na mne nebo do daleka? Ten zločinný člověk, který lhal buď nyní mně, nebo jindy jí. Ten zločinný člověk, který podváděl!

Hnula jsem hlavou a nalezla čelem jeho dlaň. Položila jsem je do ní a čekala jsem. Byla jsem šťastna, že neodchází. A najednou mne pozvedl na svá prsa a líbal mne horkými, bolestnými rty. Zlíbal mi čelo nesčíslněkrát, jakoby chtěl pod ním myšlénky ochromit, zlíbal mi vlasy, oči, ruce — jen rtů se nedotekl, ačkoli jsem je měla pootevřené a bezdeché.

„Mám vás rád, Zdeno — mám vás rád — mám vás rád — —"

Byla jsem přesvědčena, že, až oči otevru, uvidím nad námi holou jabloň, obalenou květy. Nebylo jinak možno. Na tuto chvíli jistě příroda čekala se svými žíznivými rty, a teď, až vstaneme, půjdeme již po zeleném koberci s drobnými sedmikrásami, všitými do jeho vysokého aksamítu, a všecky stromy v okolí budou bílé jako batistové kokardy. A pole budou zvlněna jako zelené vody do veliké dálky, a topoly budou stožáry v nich, vysoko k nebi zvednuté, aby ptáci měli kde si odpočinouti.

Taková byla má láska. Okamžik štěstí stačil, aby zase rozepjala křídla a nesla mne bůh ví kam mezi anděly. Taková byla i suggesce jeho hlasu, jeho dechu a jeho objetí.

„— — — že nejste člověk zločinný?"

„— — — ne, Zdeno."

„Řekněte! — Že nejste člověk zločinný!" opakovala jsem, všecka se třesouc a tiskla jsem mu ruce vší silou svých prstů, chtějíc je zkrvavěti, když jsem nemohla je rozdrtiti.

„Nejsem, Zdeno!"

Dobře. Nebyl. Věřila jsem to s dychtivostí hladového, který se táže: „Je otráveno to sousto?" — Dobře. — Nebylo! — — —

Ale, když jsem již vstala a srovnala si šaty, připjala si klobouk, zmocnil se mne neklid a nejistota. Jabloň nekvetla. Bylo to pro mne zklamáním, asi jako nevyplněný sen o ráji. Chtěla jsem zázrak, abych vůbec mohla projeviti ne žádost, ale rozkaz. Tak: Musí ta jabloň kvést! Musí, jako důkaz absolutního štěstí. Jako má záruka! — Ať kvete ta jabloň na důkaz, že není ničeho ve světě, jen láska, třeba v tom carlénovském pojmu, který jsem již dávno považovala za naivní. Ale ať kvete ta jabloň! Potřebuji víru a čekám na zázrak!

A ona nekvetla — — —

Zabolelo mne v tváři cosi neurčitého, ale násilného. Byl to nový výraz v ní, o němž jsem věděla, že nikdy již nezmizí. Spočíval v očích? Spočíval na rtech? Nebo snad na čele? Anebo vyzařoval pouze z mého nitra a propůjčoval celé mé tváři zvláštního osvětlení? Ten výraz skutečně mne zabolel, jako neobvyklý pohyb, anebo násilný posuněk. Bylo v něm cosi fysického a neodvratného.

Věděla jsem, že můj pohled není takový, jako býval, že můj úsměv je jiný, a nejen to, ale že pohledem svým vidím něco jiného než dříve a svým úsměvem že něco jiného chci naznačiti. Proto jabloň nekvetla! Nemohla, poněvadž ve mně samotné nebylo již té všemohoucí síly přinutiti ji k rozkvětu. Ve mně jí nebylo, ve mně samotné, a tedy ne v přírodě a ne v zázraku, ale já sama nebyla jsem již schopna zázrak způsobiti.

Přece jen nebylo vše takové jako včera, anebo ještě dnes ráno. Kontury ovšem zůstaly, ale osvětlení se změnilo. Růžové přízraky rozplynuly se v duši. Ano. Růžové, hebké a průsvitné přízraky. Ach, to byly vrby tam? A mně se zdálo, že to obětní plameny! — Ach, to byla voda tam? — A mně se zdálo, že to růžový oblak spadl a zachytil se na hroudách! A kam zmizely zástupy mlhavých postav, jež z velikých klínů házely růže do polí, do zahrad, ovíjely guirlandami domy a kostely a celé ohromné spousty nechávaly padati bez určitého plánu, jen tak mimoděk, aby se zdálo, že prostor kvete růžemi?

Zadýchlo vše velikým teplem, až rosa vyschla, a s ní ztratil se třpytivý diadém illusí. — —

Člověk stál přede mnou.

Podívala jsem se mu z blízka do tváře a viděla zřetelně jeho silný, černý knír, jeho tmavé oči, upřené na mé rty, měkké, široké líce a jeho rovný, krátký nos. Usmál se na mne, a spatřila jsem bílé, drobné zuby mezi plnými, červenými rty. — — — —

„Kdo byla ta žena?"

Chtěla jsem, aby to vyslovil, jakoby tím mohl mně dáti právo na sebe.

„Prostitutka, Zdeno."

Dobře. Vyslovil to. — — —

Hlava mne tížila. — — —

Prostitutka. —

Slyšela a četla jsem to slovo tisíckrát. Bylo to jakési široké pojmenování, jež vyvolávalo neurčité vědomí morálky, asi jako slovo kněz. Jen že působilo negativně. Mé spolužačky vyslovovaly je někdy důležitě, jakoby mluvily o těžkých rovnicích. Já sama četla a slýchala jsem je s pocitem tísně jako jméno propasti, anebo slova šibenice, kletba, malomocenství, doupě. Tíseň ta vznikala v nesrozumitelnosti a pak z volnosti představ, jejíž meze pro mne byly záhadou. Někdy jsem si přála, aby vůbec toho slova nebylo, a někdy jsem zimničně opakovala: „Prostitutka! Prostitutka!"

Co to bylo? Pro mne to bylo vždycky „co" a nikdy „kdo". Co to bylo?

